

జగన్నాథగుప్తగారు, విన్నకోట

వీరిది విశాఖపట్టణము. గొప్పవర్తకులు. సత్యాగ్రహమున పాల్గొన్నారని వీరికి ౧౬ నెలల కఠినశిక్ష విధించిరి.

జగన్నాథరావుగారు, మల్లిమడుగుల

విశాఖపట్టణములో సత్యాగ్రహ మొనర్చినందులకు ౧ సం. ము శిక్ష విధింపబడెను.

జనార్దనరావుగారు, కే

వీరు ఏలూరున ౨-౮-౧౯౩౦ నాడు ౧౪౪ సెక్షనును తిరస్కరించి ౨ ఏండ్లు శిక్ష పడసిరి. (తంజావూరు బోర్‌స్టలుస్కూలులో చదువుట.

జమదగ్నిగారు

సైదాపేటలో ౯-౫-౩౦ నాడు ౧ సం. కఠినశిక్ష విధింపబడెను.

జానకీబాయిగారు, దిగుమర్తి

విశాఖపట్టణముజిల్లా నాయకురాలు. జూన్ నెల ౧౩ వ తేదీ నాడు ఈ మెకు ౬ నెలల కఠినశిక్ష విధింపబడెను.

తాయారమ్మగారు

ఈమె గంపలగూడెం జమీందారుగారి బంధువు. ఈమెకు నెల్లూరున ౨౬-౬-౩౧ నాడు ఆరునెలలుశిక్ష విధింపబడెను.

తిరుమలరావుగారు, మొసలికంటి

కాకినాడ నివాసము. ౨౫-౪-౩౦ నాడు సంవత్సర కఠినశిక్ష వీరికి విధింపబడెను. ఫిబ్రవరి 28 నాడు విడుదల చేయబడిరి.

దుర్గాంబగారు, తూములు

గుంటూరుజిల్లా కావూరులో ఉప్పుసత్యాగ్రహోద్యమమున ౬ నెలల శిక్ష.

దుర్గాప్రసాదరావుగారు, పులగుర్త

వీరిది ధవళేశ్వరము. భీమవరమున అరెస్టు. శిక్ష ఆరు నెలలు.

దుర్గాబాయమ్మగారు, గుమ్మిడిదల

ఈమె వాసస్థలము కాకినాడ. వీరికి ఆంధ్రాంగ్ల భాషలయందు చక్కని పరిచయము కలదు. ఈమె హిందీకూడ నెరుగును. ఇంతకు పూర్వ మీమె కాకినాడలో స్త్రీలకు హిందీ పాఠశాలను స్థాపించి నిర్వహించియుండెను. ఉప్పుసత్యాగ్రహ సందర్భమున మదరాసు కేతెంచి యిచటనే సత్యాగ్రహమును నడిపించిరి. మే నెల ౨౪-వ తేది కాంగ్రెసుప్రచారమునకై వాలాజీపేట ఆర్కాటుపట్టణముల కేగి యట సత్యాగ్రహమును గురించి యుపన్యసించిరి. ఆర్కాటుపట్టణమున నానాటి రాత్రియే నిర్బంధింపబడి వెల్లూరు న్యాయాధికారిచే ౯+౩ నెలలు విడికైదు విధింపబడిరి.

నటరాజన్‌గారు డాక్టరు, పి.

చెన్నపురి శాంతిసైన్యాధిపతి. చెన్నపురిలో వీరి కారుమాసముల కఠినశిక్ష విధింపబడెను.

నమశ్శివయ్యగారు, మన్యం

వీరు ఏలూరు వర్తకులు. మన్యం వెంలింగంగారి [illegible]రులు. వయసు ౧౩ ఏండ్లు: ౮-౮-౩౦ నాడు ౧౪౪ సెక్షనును ధిక్కరించి రెండేండ్లు శిక్షనుపొంది చెంగల్పట్టుస్కూలుకు పంపబడిరి.

నరసయ్యగారు, తోట

బందరు సత్యాగ్రహి. స్వరాజ్యపతాకసంరక్షణయందు కడు ధైర్యసాహసములు చూపినవారు. ౨౧-౫-౩౦ నాడు వీరికి ౧౭ నెలలు శిక్షవిధింపబడెను.

నరసింహంగారు, చెరుకువాడ

౧౯-౪-౩౦ బందరులో నిర్బంధింపబడిరి. ౨౧-వ తేదినాడు వీరికి ఒకసంవత్సరము విడికైదు విధింపబడెను.

నరసింహరావుగారు, కాకుమాను

తెనాలిలో వీరి కొక సంవత్సరము కఠినశిక్ష విధింపబడెను.

నరసింహరావుగారు, జి.

సత్యాగ్రహమునకై గుంటూరులో సంవత్సరకారాగారశిక్ష నందిరి.

నాగేంద్రరావుగారు, కోక

ఆదివెలమకులమువారు. బెజవాడలో జాతీయపతాకము నెత్తినందులకు ఒకసంవత్సరము కఠినశిక్షను పొందిరి.

నాగేశ్వరరావుగారు, ఏ. బి. డాక్టరు

రాజమండ్రి. మదరాసులో అరెస్టుచేయబడిరి.

నాగేశ్వరరావుగారు, యన్

ఏలూరు వర్తకశిఖామణులు. క్రిమినలు లాసవరణ చట్టము ప్రకారము ౬ నెలల కఠినశిక్షను పొందిరి.

నారాయణగారు, జనస్వామి

కొల్లూరు గ్రామనివాసులు. ఉప్పు సత్యాగ్రహమున పాలుగొని ఒకసంవత్సరము కఠినశిక్షను పొందిరి.

నారాయణరాజుగారు, దంతులూరి

భీమవరము తాలూకాబోర్డు అధ్యక్షులు. ౧౦౮ సెక్షను ప్రకారము ఒకఏడాది విడికైదు పొందిరి.

నారాయణరాజుగారు, దండు బి. ఏ. బి. యల్.

౨౩-౫-౪౯ నాడు ౧ సం. విడికైదు.

పట్టాభిరాములు గుప్తగారు, శ్రీకాకుళపు

(చీరాల) వీరికి మే ౨-వ తేదీన రెండేండ్ల కఠినశిక్ష విధింపబడెను.

పాపయ్యచొదరిగారు, వల్లూరి

బెజవాడలో క్రిమినలు లాసవరణ చట్టము ప్రకారము రెండు ఏండ్లు కఠినశిక్ష విధింపబడెను.

పార్వతమ్మగారు, పాటిబండ

గుంటూరు మండలపు ఎనిమిదవ కాంగ్రెసుసంఘ సభ్యురాలు. అరెస్టు ౧౯౩౧. ఫిబ్రవరి ౨ తేది.

పున్నయ్యగారు, శరణు

కాంగ్రెసు సభ్యులు. గుంటూరులో ౧౬-౧-౧౯౩౧ అరెస్టు.

పున్నయ్యశాస్త్రిగారు, జి. వి.

గుంటూరులో ౧౨-౫-౩౦ నాడు నిర్బంధింపబడి ౧ సం. ము కఠినశిక్షను పొందిరి.

పురుషోత్తమశర్మగారు, మంగిపూడి

సత్యాగ్రహ సందర్భమున భీమవరములో ఆరునెలల కఠినశిక్ష పొందిరి.

పూర్ణానందశర్మగారు, శిష్ట్లా

వీరిది గుంటూరు. వయస్సు ౧౬ సంవత్సరములు. గాంధీ టోపీల నిషేధమును ధిక్కరించుటచే వీరిపయిన కేసువచ్చెను. అది ౨౫-౧౦-౧౯౩౦. నా డుపసంహరించుకొనబడెను. వీరు అడయారు జాతీయ కళాశాల విద్యార్థి.

ప్రకాశంగారు, ఆకెళ్ల

తూర్పుగోదావరిజిల్లాలోని భట్నెవిల్లి వీరినివాసము. ఐ.పి.సి. ౧౧౭ సెక్షనుక్రింద ౨-౬-౩౦ నాడు రెండుసంవత్సరములు కఠిన శిక్ష బొందిరి.

ప్రకాశం పంతులుగారు, టంగుటూరు

ఏప్రిలు ౨౩-వ తేదీన సంవత్సరము విడిఖయిదు పొందిరి.

ప్రభాకరశాస్త్రిగారు, కూచిభొట్ల

కొల్లూరుగ్రామనివాసులు. శాసనోల్లంఘనమున పాలుగొనిన వారు. వీరికి ఒకసంవత్సరము కఠినశిక్ష.

బలరామకృష్ణయ్యగారు, దుగ్గిరాల [బౌద్ధవాఙ్మయ బ్రహ్మ.]

అంగలూరు వీరి నివాసము. సత్యాగ్రహమునకై వీరికి మంగళగిరిలో ఒక సంవత్సరము శిక్ష విధింపబడెను.

బలరామరెడ్డిగారు, దువ్వూరి

వీరిది మైపాడు (నెల్లూరుజిల్లా) నివాసము. గ్రామ కాంగ్రెసు సంఘాధ్యక్షులు కూడను. మద్యపాననిషేధనాయకులు. శిక్ష ౨౬-౫-౩౦

బాపినీడుగారు, మాగంటి

ఏలూరులో ౧౪-౫-౩౦ నిర్బంధింపబడి ఒక వత్సరము విడిఖయిదు పొందిరి.

బాలసుబ్రహ్మణ్య గుప్తగారు, మఠం

వీరిది బెజవాడ. ౧౯౨౧ సం. నుండి కాంగ్రెసుప్రచారము చేయుచున్నారు. అనేక పర్యాయములు చెరసాలకుగూడ వెళ్లినారు. సత్యాగ్రహమునకై ౧-౫-౩౦ తేదినాడు బెజవాడలో నిర్బంధింపబడి ౧ సం. ము విడిఖయిదు పొందిరి.

భావయ్య చొదరిగారు, చింతమనేని

ఉప్పుచట్టమును తిరస్కరించి ఒకటిన్నరసంవత్సరము శిక్షను పొందిరి.

భాష్యంసెట్టిగారు, పి. యస్. డా.

ఏప్రెల్ ౨౧-వ తేదీన ఆరునెలలశిక్షను పొందిరి.

మండి మహారాణిగారు

ఈమె కాన్పూరున జరిగిన అఖిలభారత మహిళా విద్యామహాసభకు అధ్యక్షురాలు.

మల్లపరాజుగారు, జొన్నలగడ్డ, డా.

వీరు తూర్పుగోదావరిజిల్లాకు చెందినవారు. ఉప్పుసత్యాగ్రహమున పాల్గొన్నారను కారణమున వీరికి ౨ సంవత్సరముల కఠిన శిక్షయు, వేయిరూపాయల జరిమానాయు విధింపబడెను.

మల్లావధానిగారు, గరికిపాటి

ఏలూరు గాంధిపాఠశాల పండితులు. జాతీయగీతములు గదించిరి. ౧౦౮ సెక్షనుప్రకారము వీరికి ౧ సం. ము విడిఖయిదు విధింపబడెను.

మల్లికార్జునరావుగారు శివలెంక, డా.

బెజవాడలోని కాంగ్రెసుసంఘమున కధ్యక్షులు. పశ్చిమకృష్ణా జిల్లా సత్యాగ్రహసంఘాధిపతి. జూనునెల ౨౧-వ తేదినాడు వీరికి రెండువత్సరముల కఠినశిక్షయు రెండువందలరూపాయల జరిమానాయు విధింపబడెను.

మల్లికార్జునుడుగారు, మానేపల్లి

వీరిది ఏలూరు. వైశ్యకులమువారు. తాడేపల్లిగూడెం సంతలో విదేశవస్త్రములను కొనవద్దన్నందుకు ౮-౬-౩౦ అరెస్టు. శిక్ష ౫ వారములు. (౧౦-౬-౩౦)

మహాలక్ష్మమ్మగారు, ఓరుగంటి

నెల్లూరు, ౨౬-౬-౩౦ నాడు ఈమె కారునెలలు శిక్షవిధింపబడెను. విడుదల డిసెంబరునెల ౨౪-వ తేది.

మీనాక్షీ అమ్మాళుగారు, కె. యస్.

సిలోనునివాసులు. గౌరవనీయులు కే. నటేశయ్యరుగారి భార్య. సిలోనులో సత్యాగ్రహమును జరుపుటకు చెన్నపట్టణమున ఉప్పుసత్యాగ్రహవిధానమును పరిశీలించుచున్నది.

యజ్ఞనారాయణగారు, బి. ఏ., బి.యల్., మల్లాది

వీరు బాపట్లలో అడ్వకేటు. జిల్లాకాంగ్రెసుసంఘమున కుపాధ్యక్షులు. సత్యాగ్రహమునకై వీరికి ౧౮-౫-౩౦ నాడు ఒకసంవత్సరము శిక్ష విధింపబడెను.

రంగనాయకమ్మగారు, కొమాండూరు

సంస్కృతహిందీ శిరోమణి కో. గోవిందరాజాచార్యులుగారి పుత్రిక, రాజమహేంద్రవరము. వయస్సు ఆరేండ్లు. నూలువడుకుట యందు నేర్పుగడించినది. నలువదినెంబరునూలు ఈమె వడుకగలదు.

రంగనాయకులుగారు, పి.

గుంటూరు వైశ్య యువకులు. వీరు ౧ సం. కఠినశిక్షను పొందిరి.

రంగనాయకులుగారు, వై.

చీరాల. ౧౪౪. సెక్షనుక్రింద ఆరునెలలశిక్ష పొందిరి.

రంగయ్యచౌదరిగారు, ముల్పూరి, డా.

సంఘసంస్కరణాభిలాషులును దేశభక్తులును నగు వీరు ఏలూరులో ౧౪౪ సెక్షనుక్రింద అరెస్టుచేయబడి ౧ సం. విడిఖైదు పొందిరి.

రంగయ్యనాయుడుగారు, గద్దె

౨౧-౫-౩౦. నాడు మదరాసులో ఆరునెలల శిక్షను పొందిరి.

రంగయ్యనాయుడుగారు, మండపాక

కాకినాడ వాసము. వీరికి సత్యాగ్రహోద్యమమున ౨౫-౮-౩౦ నాడు సంవత్సర కఠినశిక్ష విధింపబడెను. ఫిబ్రవరి ౨౦ నాడు విడుదల.

రంగారావుగారు, రావూరు

తెనాలి రామవిలాససభ మేనేజరు. శాసనోల్లంఘనమునకై వీరికి ఏడాది కఠినశిక్ష విధింపబడెను.

రఘునాయకులుగారు, గౌడా

కొవ్వూరుతాలూకాలోని చిన్నాయగూడెము గ్రామమునకు చెందినవారు. వీరికి ౨౪ సం. ములు శిక్ష విధించిరి.

రత్నమ్మగారు, గొల్లమూడి

గుంటూరుమండలపు ఎనిమిదవ కాంగ్రెసుసంఘమునకు అధ్యక్షురాలు. అరెస్టు ౧౯౩౧ ఫిబ్రవరి ౨౧-వ తేది.

రాఘవయ్యగారు, బి. ఏ., బి. యల్., వెన్నెలకంటి

నెల్లూరు వకీలు. ఆరుసంవత్సరములనుండి మునిసిపల్ కౌన్సిలరుగ నున్నారు. సత్యాగ్రహమున చేరినందులకు ౨౫-౬-౩౦ నాడు వీరికి నాలుగునెలలు విడిఖైదు విధింపబడెను.

రాజగోపాలాచార్యిగారు, సి.

అక్టోబరు ౧౦-వ తేది విడుదల. ౨౫-వ తేది మరల అరెస్టు.

రాజమ్మగారు, రామినేని

వుయ్యూరు. గుంటూరులో పికెటింగు చేసినందువలన అరెస్టు చేయబడిరి.

రాజయ్యగారు, సింగని

144 సెక్షను తిరస్కరించి తొమ్మిదినెలలుశిక్షను పొందిరి.

రాజుగారు, టి. వి.

చీరాల వాస్తవ్యులు. తాటిచెట్లు నరకినందుకై అరెస్టుచేయబడిరి.

రామకృష్ణారెడ్డిగారు, బత్తిన

అల్లూరు వాస్తవ్యులగు వీరు గొప్పభూస్వాములు. ఉప్పుసత్యాగ్రహము చేసినందులకై వీరికి ౨౬-౫-౩౦ నాడు నాలుగుమాసముల విడిఖైదు విధింపబడెను.

రామచంద్రరావుగారు యం. ఏ., గజపల్లి

వీరిది ఏలూరు. ౧౪౪ సెక్షను ప్రకారము ఏలూరులో ఒక సం. ము కఠినశిక్షను పొందిరి. వీరు ఏలూరు పురపాలకసంఘసభ్యులు. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయసభ్యులు. పశ్చిమగోదావరిజిల్లా మాధ్యమికవిద్యాసంఘమునకు అధ్యక్షులు.

రామచంద్రరావుగారు, తల్లాప్రగడ

ఆంధ్రగీర్వాణ విద్యాపీఠస్థాపకులయిన దే. శే. శ్రీ తల్లాప్రగడ సూర్యనారాయణరావుగారి కుమారులు. ఉప్పుసత్యాగ్రహము చేసినందుకు మూడుసంవత్సరములు శిక్ష. తంజావూరు బోర్స్టలుస్కూలుకు పంపబడిరి.

రామజోగారావుగారు, బులుసు

వ్యాయామశాస్త్రప్రవీణులు. వీరికి మదరాసులో ౧౪౪ సెక్షను నుల్లంఘించినందులకు ౨౬-౫-౩౦ నాడు ౬ నెలల కఠినశిక్ష విధింపబడెను. విడుదల ౧౯౩౦ నవంబరు, ౧-వ తేది.

రామబ్రహ్మం చౌదరిగారు, వల్లభనేని

వీరు కృష్ణాజిల్లా గుడివాడతాలూకాజమీ గొల్వేపల్లినివాసులు. భూస్వాములు. వీరికి తాటిగెలలు నరికించినందుకుగా ౨-౫-౩౦ నాడు ౬ నెలలు శిక్షవిధింపబడెను. ౧౫-౧౦-౩౧ నాడు విడుదలచేయబడిరి.

రామమూర్తిగారు, పోలేపెద్ది

కొల్లూరు గ్రామ నివాసులు. సత్యాగ్రహులు తయారుచేసిన ఉప్పును కొన్నందుకు ఆరునెలలు శిక్షను పొందిరి.

- మమూర్తిశాస్త్రిగారు, మల్లాది

రాజోలు. ఉప్పుచట్టము నుల్లంఘించినందుకు వీరికి రెండు సంవత్సరముల కఠినశిక్ష విధింపబడెను.

రామమూర్తి సతిగారు, శొంఠి

శ్రీ శొంఠి రామమూర్తిపంతులుగారి భార్య. చెన్నపట్టణమున గౌరవన్యాయాధికారిణిగ నియమింపబడిరి.

రామరావుగారు, కడియాల

వీరిది కానపాడు గ్రామము (పశ్చిమగోదావరి). మైనరు అను కారణముతో రెండుసంవత్సరములు శిక్షవిధించి తంజావూరి బోర్ట్సుల్ స్కూలుకు పంపఁబడిరి.

రామశాస్త్రిగారు, పారనంది కీ. శే.

పర్లాకిమిడిపురవాసులు. సంస్కృతాంధ్రముల రెంటియందును ప్రసిద్ధిచెందిన విద్వాంసులు. అనేకవిద్వత్సభలలో వాదప్రతివాదముల గావించి సత్కారములనందినవారు. కొద్దికాలము పిఠాపురము సంస్థానపు టున్నతవిద్యాశాలలో నుపాధ్యాయులుగనుండి పిదప ౧౯ సంవత్సరములు గౌరవవేతనమును బొందిరి. వీరు పెక్కు గ్రంథములను రచించిరి. శిష్టాచార సంపన్నులు. ఇట్లు తమ జీవితమునంతయు సద్వినియోగము గావించి తుదకు తమ ౭౯ వ సంవత్సరమున ౬-౧౨-౩౦ నాడు ఏవ్యాధియు లేక భగవన్నామసంకీర్తనముజేయుచు పరమపదించిరి.

రామానందచౌదరిగారు, కానూరి (కవుతవరం, కృష్ణా)

౧౪౩ ఐ. పి. సి. ౮౪ సాల్టుఆక్టుక్రింద వీరికి ౧ సం. ము కఠినశిక్ష విధింపబడెను.

రామారావు కుమారి (ఏణాక్షి) గారు యమ్.ఏ.

'షిరాజ్' 'వసంతసేన' చలనచిత్రనాటకములలో నాయిక. మంచి పేరుగన్న నటకురాలు. ఈమె యిటీవల వివాహము చేసికొన్నది.

రామారావుపంతులు సతిగారు, తూము

ఏజెన్సీలో ౧౦ ఏండ్లనుండి కాంగ్రెసు ప్రచారము చేయుచున్నారు. ౧౯౨౨ లో రాజమండ్రి తాలూకా సీతానగరం ఫిర్కాలో పన్నులు నిలుపుదలచేసినపుడు అచ్చట చాలాప్రచారము చేసిరి. ఇపుడు ఏజెన్సీలో ఉప్పు-సత్యాగ్రహ ప్రచారమును చేయుచున్నారు.

రాములు గుప్తగారు,

చీరాల. ఒకసంవత్సరము విడిఖైదు.

లక్ష్మిఅమ్మాళ్ గారు, బి.

డాక్టరు శంకరయ్యరుగారి భార్య. తమిళ కార్యసంఘ సభ్యురాలు. చెన్నపురి-అరెస్టు. ౩-౨-౧౯౩౧ ఆరునెలలు విడిఖైదు.

లక్ష్మికాంతరావుగారు, జె.

గుంటూరుజిల్లాలోని కట్టంపూడి వీరి వాసస్థలము. సత్యాగ్రహమునందు పాల్గొన్నందులకు ౯ నెలలు మూడువారముల శిక్షను పడసిరి.

లక్ష్మిదేవిగారు, డా.

శ్రీ డాక్టరు ఆచంట లక్ష్మీపతిగారి కుమార్తె. ఈమె లండనుకు పోయి అచట యం. ఆర్. సి. పి., యల్. ఆర్. సి. యస్. పరీక్షలయందు జయమునుగాంచినది. ఎడింబరో మొదలయిన ప్రదేశములయందలి ఆసుపత్రులలో ప్రసూతి విద్యను చక్కగా నేర్చుకొని చెన్నపురికి వచ్చినది.

లక్ష్మినరసమ్మగారు, శృంగారకవి

పడమటి గోదావరిజిల్లా రెండవ కాంగ్రెసుసంఘకార్యకర్తురాలు. అరెస్టు ౧౧-౨-౧౯౩౧. నాల్గునెలలు విడిఖయిదు.

లక్ష్మినరసింహంగారు, పచ్చా

బందరు. ౧౯౩౦ సం.రం మేనెల ౧౧ న మొదలు పదినెలలు శిక్షను పొందిరి.

లక్ష్మినరసింహమూర్తిగారు, తనికెళ్ల కీ. శే.

వీరిది పిఠాపురము. ౧౯౨౦ లో కాంగ్రెసున చేరినారు. తాలూకా కాంగ్రెసు సెక్రిటరిగను, అధ్యక్షులుగను కొంతకాల ముండిరి. ౧౯౨౭ సం. మున ఆంధ్రపత్రికా సంపాదకవర్గమున కొన్ని నెలలు పనిచేసినారు. వీరి పేర పిఠాపురమున నొక బాడ్మింటను టూర్నమెంటు ౧౯౨౮-వ సంవత్సరమున ప్రారంభింపబడినది. అందు గెలుపొందినవారికి ఏటా వెండికప్పులు, వెండిపతకములు, బ్యాట్లు బహుమానముగా నిత్తురు.

లక్ష్మినారాయణనాయర్ సతిగారు, బి. ఏ.,

ఈమె తిరువనంతపురమునందలి సుప్రసిద్ధగాయకశిఖామణి కూతురు. అణ్ణామలై విశ్వవిద్యాలయమున సంగీతపరీక్షయందు కృతార్థురాలయినది. తిరువనంతపురం మహారాజాకాలేజిలో సంగీతోపాధ్యాయిగా నున్నది.

లక్ష్మిపతిశాస్త్రిగారు, పెనుమర్తి

బందరు. ౨౪-౬-౩౦ నాడు ఆరునెలలశిక్ష పొంది విడుదల ౧౯౩౦ సం. డిసంబరు ౨౭-వ తేది.

లక్ష్మిబాయమ్మగారు, ఉన్నవ

వేవరంపాడులో ౧౦-౬-౩౦ అరెస్టు ఆరునెలలు కఠినశిక్ష.

విశ్వనాథంగారు, కొవ్వలి

దేశభక్తులగు శ్రీ కొవ్వలి గోపాలరావుగారికి వీరు సోదరులు. తణుకుగ్రామమున నిర్బంధింపబడి మూడుసంవత్సరములు శిక్షవిధింపబడి తంజావూరు బోర్ట్సులుస్కూలుకు పంపబడిరి.

విశ్వనాథదాసుగారు, బి. ఏ. బి. యల్

మదరాసు శాసనసభలో గంజాం జిల్లా శాసనసభా ప్రతినిధి. శాసనోల్లంఘనోద్యమమున పాల్గొనిననేరమునకై వీరికి ౧ సం. ఖైదు విధింపబడెను.

విశ్వసుందరమ్మగారు, తల్లాప్రగడ

శ్రీతల్లా ప్రగడ నరసింహశర్మగారి భార్య. నాలుగు నెలలు విడికైదు. శర్మగారును ౧-౬-౪౦ నాడు ౧ సం. విడికైదు పొందిరి.

వీరభద్రరావుగారు, వితాల

వీరిది బాదంపూడి. వీరు తాడేపల్లి గూడెం తాలూకా కాంగ్రెసుసంఘకార్యదర్శి. ౧౦-౬-౩౦ నాడు అరెస్టు అయి ఒక యేడాది విడికైదు శిక్షను పొందిరి.

వీరభద్రరావుగారు, సిరిపురపు

బెజవాడలో ౧౪౪ సెక్షను ధిక్కరించి జాతీయపతాకను కట్టినందులకు ౬ నెలల కఠినశిక్షను పొందిరి.

వీరమాణిక్యంగారు

ఏలూరు స్త్రీరత్నము. ౬ నెలలు శిక్ష పొందిరి.

వీరయ్యచౌదరిగారు, పిన్నమనేని

కురుమద్దాలిలో తాటిచెట్లు నరికినందుకు వీరికి ఆరు నెలలు శిక్ష విధింపబడెను.

వీరరాఘవశ్రేష్ఠిగారు, నాగసూరి

నెల్లూరులో ౨౯-౫-౩౦ నాడు శిక్ష. ఒక సంవత్సరము విడికైదు.

వెంకటకృష్ణయ్యగారు, చల్లా

గుంటూరుమండలపు ఏడవ కాంగ్రెసుసంఘమునకు సహాయ కార్యదర్శి. అరెస్టు ౧౯-౩౧. ఫిబ్రవరి ౧౭.

వెంకటకృష్ణయ్యగారు, ముష్టి

వీరు కొల్లూరుగ్రామవాసులు. సత్యాగ్రహోద్యమమున పాలు కొన్నవారు. వీరికి ఒకసంవత్సరము కఠినశిక్ష.

వెంకటగిరిరావుగారు, మద్దుల

భట్టిప్రోలులో సత్యాగ్రహోద్యమమునందు పాల్గొని ౧ సం.ము కఠినశిక్షను పొందిరి.

వెంకటజోగయ్యగారు, గరికిపాటి

ఏలూరి జాతీయవిద్యాపీఠమున నుపాధ్యాయులు. తాడేపల్లి గూడెం తాలూకా నల్లజర్లలో తాటిచెట్లను నరికిన నేరమునకు ౧౭-౬-౧౯౩౦ అరెస్టు అయిరి.

వెంకటదుర్గామల్లికార్జునశర్మగారు, వేము (బెజవాడ)

౨౬-౫-౩౦ నాడు ౧౮ మాసముల కఠినశిక్ష పొందిరి.

వెంకటనాగభూషణంగారు, పొణుకుపాటి

బెజవాడలో క్రిమినలు లాసవరణచట్టము ప్రకారము నిర్బంధింపబడి ౬ మాసముల కఠినశిక్షయు నూరురూపాయిల జరిమానాయు విధింపబడిరి.

వెంకటప్పయ్యచౌదరిగారు, కాఫ్రారి

తెనాలిలో శాసనోల్లంఘ నోద్యమమునందు వీరు ౬ నెలల కఠినశిక్షను పడసిరి.

వెంకటరత్నంగారు, కాకాని

బెజవాడ తాలూకాలోని ఆకునూరు వీరి వాసస్థలము. అక్రమ సంఘసభ్యులనెడి నేరమునందు రెండుసంవత్సరముల కఠినశిక్ష పొందిరి.

వెంకటరత్నం చౌదరిగారు, సూరపనేని

వీరిది కృష్ణాజిల్లా దివితాలూకా పెదసనగల్లు. లవణ శాసనోల్లంఘనము వలన ఆరునెలల ౧౫ రోజులు శిక్షను పొందిరి.

వెంకటరమణమ్మగారు

స్కూలు ఫైనలు పరీక్షయందు కృతార్థురాలయి సంక్షిప్త లేఖనమును అభ్యసించి అందును పరీక్ష నిచ్చినది. ఆంధ్రదేశమున సంక్షిప్త లేఖనము నభ్యసించిన స్త్రీ ఈమెయే. ఈమె ఇప్పుడు యల్. యమ్. పీ. చదువుచున్నది.

వెంకటరమణారెడ్డిగారు, బండి

నెల్లూరుమండలమందలి గంగపట్టణ మీశాంతిసైనికుని నివాసము. తాటిచెట్లు నరికినందులకు వీరికి తొమ్మిదిమాసముల కఠినశిక్ష విధింపబడెను.

వెంకటరామయ్యగారు, పోతుకుచ్చి

(వల్లూరు) వెల్లటూరు రథోత్సవమున అరెస్టు.

వెంకటరాములుగారు, పెండెం

వీరిది చీరాల. అఖిలభారత పద్మసాలెయువజనమహాసభాధ్యక్షులు. నెల్లూరుమండలమున కావలిగ్రామంలో ౯-౬-౩౧ నాడు అరెస్టు. ఒక సంవత్సరము విడిఖయిదు.

వెంకటరావుగారు, కళా

వీరికి కాకినాడలో ౧౯-౪-౩౦ నాడు ౧ సంవత్సరము శిక్ష విధింపబడెను.

వెంకటరావుగారు, రావు

తూర్పుగోదావరిజిల్లాలోని గోరస వీరినివాసస్థలము. గంపలగూడెం కుమారరాజాగారికి వీరు తోడియల్లురు. శాంతిసైనికులకు ఆతిథ్య మిచ్చినందులకై ౨౩-౫-౩౦. నాడు ౧౨౪ ఐ. పి. సి. క్రింద వీరికి ఆరునెలలు కఠినశిక్ష విధింపబడెను.

వెంకటసుబ్బయ్యగారు, బి.ఏ., బి.యల్. ఓరుగంటి,

నెల్లూరు. ఉప్పు సత్యాగ్రహనాయకులలో నొకరు. ౬-౬-౩౦ నాడు నాలుగు నెలలు శిక్ష.

వెంకటసుబ్బయ్య చౌదరిగారు, చేకూరు

కాంగ్రెసు సభ్యులు. గుంటూరులో ౧౬-౧౧-౧౯౩౧. నాడు అరెస్టు.

వెంకటసుబ్బారావుగారు, శీరము

గుంటూరుసత్యాగ్రహనాయకులు. వీరికి సంవత్సర శిక్ష విధింపబడెను.

వెంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు, ధారా

గుంటూరుజిల్లా ఆరవ కాంగ్రెసుసంఘమునకు కార్యదర్శి. అరెస్టు ౧౯౩౧ ఫిబ్రవరి ౩.

వెంకటాచలంగారు, వారణాసి

బందరులో ౧౪౪ సెక్షను నుల్లంఘించినందులకై వీరికి ఆరునెలల కఠినశిక్ష విధింపబడెను.

వెంకటాద్రిగారు, దుర్భా

శాసనోల్లంఘన మొనర్చినందులకు ౨౬-౫-౩౦ నాడు వీరికి మూడుమాసముల కఠిన శిక్ష విధింపబడెను.

వెంకటేశ్వరరావుగారు, గాదిరాజు

బెజవాడ హిందూస్థాన్ సేవాదళాధ్యక్షులు. క్రిమినలు లా సవరణచట్టము ప్రకారము ౬ నెలలు కఠినశిక్ష విధింపబడెను.

వెంకటేశ్వరులుగారు, తిరువీధుల

చీరాలలో సత్యాగ్రహమున పాలుగొన్నందులకు వీరికి సంవత్సరము కఠినశిక్ష విధించిరి.

వెంకటేశ్వరులుగారు, దువ్వూరి

ముక్త్యాలవాస్తవ్యులు. సత్యాగ్రహులకు భోజనము పెట్టినందుకు వీరికి ఆరుమాసములు కఠినశిక్షయు వేయిరూపాయలు అపరాధమును విధించిరి.

వెంకన్నగారు, బోయిన

వీరు మహాదేవపట్నం నివాసులు. గొల్లకులమువారు. తాడేపల్లిగూడెంసంతలో విదేశవస్త్రముల నమ్మవద్దన్నందుకు ౮-౬-౩౦ అరెస్టు అయినారు. శిక్ష ౫ వారములు విడిపైరు. ౧౦-౬-౩౦.

వెంకయ్యగారు, చుండూరి

గుంటూరుమండలపు ఏడవ కాంగ్రెసుసంఘమునకు అధ్యక్షుడు. అరెస్టు ౧౯౩౧ ఫిబ్రవరి ౧౯.

వేంకటరంగయ్యగారు, మద్ది

వీరికి గుంటూరులో ఒకసంవత్సరము విడిశిక్షయిదు విధింపబడెను

శకుంతలాదేవిగారు, వడ్డిపర్తి

ఈమె బీహారురాష్ట్రములోని ఆడాలోగల క్రైస్తవక బాలికాపాఠశాలలో ఉపాధ్యాయినిగనుండి దేశసేవచేయనుద్దేశముతో నాపదవికి రాజీనామా నిచ్చినది. ఆంధ్రరాష్ట్రములో పలుతావుల కాంగ్రెసుప్రచారము గావించినది. తుదకు మదరాసులో పికెటింగురి చేసినందుకు ౬ నెలల శిక్ష పొందినది.

శరభరాజుగారు, ఇవటూరి

పదమూడేండ్లబాలుడు. ఇతనిది ఏలేటిపాడు. మూడేండ్లు శిక్ష. తంజావూరు బోర్స్టలుస్కూలులో చదువుట.

శర్మగారు, జి. యస్. డా.

బెజవాడ మునిసిపల్ కౌన్సిలరు. సత్యాగ్రహోద్యమమున పాల్గొన్నందులకు వీరికి ౧౪ సంవత్సరము కఠినశిక్ష విధింపబడెను.

శాస్త్రిగారు, టి. వి. (నల్లూరు)

వెల్లటూరు రథోత్సవమున అరెస్టు.

శాస్త్రిగారు, వి. యల్. బి. ఏ.

చెన్నపురి ఆంధ్రమండలకాంగ్రెసుసంఘాధ్యక్షులు. ౧౪౪ సెక్షనును ధిక్కరించినందులకు వీరి కారు నెలల కఠినశిక్ష విధింపబడెను. అరెస్టు ౮-౫-౧౯౩౦. విడుదల ౨౩-౧౦-౧౯౩౦.

శివరామకృష్ణయ్యగారు, రాపర్ల

కాంగ్రెసు సభ్యులు. గుంటూరులో ౧౬-౧-౧౯౩౧. అరెస్టు

శివశంకరశాస్త్రిగారు, తల్లావజ్ఝల

సాహితీ సమితిసభాపతి. సత్యాగ్రహమునకై శిక్షింపబడిరి. శిక్ష ౧౪ సంవత్సరము.

శేషగిరిరావుగారు, అచ్చంపురపు

గుంటూరు రెండవ కాంగ్రెసు కార్యసంఘసభ్యులు. అరెస్టు ౭-౧-౧౯౩౧.

శేషమాంబగారు, కాళంగి

వైశ్యయువతీ విద్యాలయ స్థాపకులు. ౧౯౩౦ జూలై ౩-వ తేదిని ఈమెకు ఒక సంవత్సరము కఠిన శిక్ష విధింపబడెను.

శేషయ్యగారు, అవనిగడ్డ

గుంటూరుజిల్లా ఆరవకాంగ్రెసుసంఘమునకు అధ్యక్షుడు. అరెస్టు ౧౯౩౧. ఫిబ్రవరి ౩.

శేషురెడ్డిగారు, బండి

గంగపట్టణము (నెల్లూరు) శాంతి సైనికులు. వీరికి తాళ్లు నరికినందులకై ౭-౬-౩౦ నాడు ౯ నెలలు కఠినశిక్ష విధింపబడెను.

శేషురెడ్డిగారు, బొమ్మా

గండవరముజిల్లా కాంగ్రెసుఅధ్యక్షుడు. లవణసత్యాగ్రహసందర్భమున నాలుగునెలలు విడిపైదు పొందెరి. శిక్ష ౨౬-౫-౩౦.

శ్రీరామమూర్తిగారు, చేబియ్యం

వీరు ఏజెన్సీ సత్యాగ్రహ దళాధిపతి.

శ్రీరామమూర్తిగారు, నప్లెల

బెజవాడలో ౧౪౪ సెక్షనును ధిక్కరించి జాతీయపతాకను బట్టినందులకు ఆరుమాసములు కఠినశిక్షను బడసిరి.

సత్యనారాయణగారు, తూములూరు

రెండవకాంగ్రెసుకార్యసంఘ సభ్యులు. అరెస్టు ౧౯౩౧. జనవరి ౭.

సత్యనారాయణగారు, నరసింహదేవర

గోదావరిజిల్లాలో ౧౧౭ సెక్షను ప్రకారము ౨½ వత్సరముల శిక్ష పొందిరి.

సత్యనారాయణగారు, బొలిశెట్టి

వైశ్యయువకులు. అరెస్టు బెజవాడలో—౧౧ ౬ ౧౯౩౦. రెండుసంవత్సరములు కఠినశిక్ష.

సత్యనారాయణగారు, ముష్టి

ఎల్లూరు.. వెల్లటూరు రథోత్సవసమయమున అరెస్టు.

సత్యనారాయణగారు, రాయప్రోలు

సారాయిషాపుదగ్గర పికెటింగుచేసినందుకు వీరికి ౬ నెలల కఠిన శిక్ష ౧ నెల విడిఖయిదు విధింపబడెను.

సత్యనారాయణగారు, సింగని

౧౪౪-వ సెక్షనును తిరస్కరించి తొమ్మిదినెలలు శిక్షను బొందిరి.

సత్యనారాయణమూర్తిగారు, కొమ్మారెడ్డి

ఏలూరువారు. ౧౦౮ సెక్షనును తిరస్కరించి ఒకఏడాది శిక్షను పొందిరి.

సత్యనారాయణమూర్తిగారు, సామవేదం

పశ్చిమగోదావరిజిల్లా కో-ఆపరేటివు ఫెడరేషను అధ్యక్షులును దేశారాధకులును నగు వీరు వసంతవాడలో ౧౭ సెక్షను క్రింద అరెస్టు చేయబడి ఆరునెల కఠినశిక్ష పొందిరి.

సత్యమూర్తిగారు, యస్.

౧౯౩౧ జనవరి ౧౦ అరెస్టు. ౧౧-వ తేది శిక్ష ౬ నెలలు.

సత్యవతమ్మగారు, కొండా

గుంటూరుమండలపు ఎనిమిదవ కాంగ్రెసుసంఘసభ్యురాలు. అరెస్టు ౧౯౩౧ ఫిబ్రవరి ౨౧.

సత్యవీరభద్రరావుగారు, గరిమెళ్ల

కాకినాడ. బులుసు సాంబమూర్తిగారి శిష్యులు. ౧౪౪ సెక్షను నుల్లంఘించినందులకై మదరాసులో వీరి కారునెలల కఠిన శిక్ష విధింపబడెను.

సరళాదేవిగారు

గంజాంజిల్లా. బరంపురములో అరెస్టుచేయబడిన ఉత్కళస్త్రీ. ఆరుమాసముల కఠినశిక్ష పొందిరి. విడుదల నవంబరు ౨౭-వ తేది.

సరస్వతి అమ్మాళుగారు

మదరాసులో శాసనోల్లంఘన మొనర్చి ఆరునెలలు విడిఖయిదును బొందిరి.

సాంబమూర్తిగారు, బులుసు

౧౯-౪-౩౦ నాడు సంవత్సరశిక్షను పొందిరి.

సాంబయ్యచౌదరిగారు, అప్పసాని

శాసనోల్లంఘనోద్యమమున తెనాలిలో వీరికి ఆరునెలలు కఠిన శిక్ష విధింపబడెను.

సాంబశివరావుగారు, దిగుమర్తి

రాజమహేంద్రవరము. మలయాళ దేశమున కళ్లికోటయందు స్థాపితమయిన కేరళసోపు ఇన్‌స్టిట్యూటునందు రెండేండ్లు పెక్కురకముల సబ్బులు తయారుచేయుటకు నేర్చుకొన్న పరీక్షయందు అగ్రస్థానము నలంకరించిన ఆంధ్రులు వీ రొక్కరే.

సుందరంగారు, పి. ఏ.

చెన్నపురిలో పిక్కెటింగు చేసినందులకు అరెస్టు ౭-౨-౧౯౩౧. శిక్ష ఆరునెలలు.

సుందరమ్మగారు, పాదర్తి

ఆగస్టు ౭-వ తేదీనాడు వీరు అరెస్టయిరి. ౨౬-వ తేది నాడు వీరికి ఆరుమాసములు విడిఖైదు విధించిరి.

సుందరరామరాజుగారు, కలిదిండి

వీరిది కేశవరం. నల్లజర్లలో ౧౧-౬-౩౦ ఈతచెట్లు నరికినందులకు అరెస్టుచేయబడిరి.

సుబ్బమ్మగారు, దువ్వూరు, దేశబాంధవి

ఈ సుప్రసిద్ధదేశభక్తురాలిని రాజమండ్రిలో మే ౩౧-వ తేది నాడు అరెస్టుచేసి ఆరునెలలు విడిఖైదు విధించిరి. విడుదల నవంబరు ౨౧-వ తేది.

సుబ్బరాజుగారు, నడింపల్లి

వీరిది కోడూరుపాడు (తూర్పుగోదావరి). సత్యాగ్రహుల నింట జేరదీసినందుకై వీరికి ఆరుమాసములు కఠినశిక్షయు ౧౦౦ రూ. లు జరిమానాయు విధింపబడెను.

సుబ్బరామరెడ్డిగారు, లేబూరి

వీరి నివాసము బుచ్చిరెడ్డిపాళెము. నెల్లూరుజిల్లా సమరసంఘ సభ్యులలో నొకరు. ఉప్పుసత్యాగ్రహమునకై నాలుగునెలల విడిఖైదు పొందిరి.

సుబ్బరాయగుప్తగారు, కోవూరి

అరువదియేండ్లవయస్సు. వీరికి ౧ సంవత్సరము కఠిన శిక్ష విధింపబడెను.

సుబ్బరావుగా౯, అన్నవరపు

బెజవాడలోని వైశ్యప్రముఖులు. సత్యాగ్రహమునకై రెండు సంవత్సరముల కఠినశిక్షను బొందిరి.

సుబ్బరావుగారు, వక్కలంక

అమలాపురము కోనసీమ కో-ఆపరేటివుబ్యాంకు డైరెక్టరు. మదరాసులో పికెటింగు చేసినందులకు నిర్బంధింపబడిరి.

సుబ్బారావుగారు, బి. డాక్టరు

యూత్ లీగు రాజకీయశాఖకు సెక్రిటరి. చెన్నపురిలో ౧౪౪ సెక్షనును ధిక్కరించినందున వీరి కారునెలల కఠినశిక్ష విధింపబడెను.

సుబ్బారావుగారు, డి. వి.

ఏలూరు నివాసులు. మదరాసులో ౧౪౪ సెక్షను నుల్లంఘించినందులకు వీరి కారునెలల కఠినశిక్ష విధింపబడెను.

సుబ్బారావుగారు, జే. వి.

సత్యాగ్రహమునకై గుంటూరులో ఒకసంవత్సరము కారాగారశిక్షనందిరి.

సుబ్బారావుగారు, పాలడుగు

బందరు వాస్తవ్యులగు వీరికి ౧౪౩, ౧౪౫, ౧౮౫. సెక్షనుల క్రింద ఒకసంవత్సరము కఠినశిక్ష విధింపబడెను.

సుబ్రహ్మణ్యంగారు, కైప.

కడపజిల్లా-ఉప్పు సత్యాగ్రహనాయకుడు. శిక్ష రెండేండ్లు.

సుబ్రహ్మణ్యంగారు, బ్రహ్మజోస్యుల. డాక్టరు

౧౯-౪-౩౦. నాడు సంవత్సరశిక్ష.

సుబ్రహ్మణ్యం శ్రేష్ఠిగారు

గంగపట్టణము (నెల్లూరు) శాంతిసైనికులు. తాళ్లు నరికినందుకు వీరికి తొమ్మిదినెలలు శిక్ష విధింపబడెను.

సుభద్రమ్మగారు, పి.

బెజవాడలో నిర్బంధింపబడి ఆరునెలల విడిఖయిదు పొందిరి.

సూరమ్మగారు, జయంతి

గంజాముజిల్లా ఉప్పుసత్యాగ్రహములో ఆరునెలలు శిక్ష ననుభవించిరి. వీరు శ్రీ జయంతి వెంకటనారాయణగారి సతీమణి. అరెస్టు జూన్ ౧౯ తేది.

సూరయ్యచౌదరిగారు, కొల్లిపర

కపిలేశ్వరపురమునందు తాళ్లు నరికినందుకు వీరికి ౯ మాసములు కఠినశిక్ష విధించబడెను.

సూరిశాస్త్రిగారు, పురాణం

బందరు. ౧౯-౫-౩౦ నాడు ఆరు నెలలు కఠిన శిక్ష.

సూరిశాస్త్రిగారు, వంక

ఏలూరు వాస్తవ్యులు. ౧౦౮-వ సెక్షనుక్రింద వీరికి సంవత్సరము విడిఖయిదు విధింపబడెను.

సూర్యనారాయణ చౌదరిగారు, దేవినేని

వాసస్థలము కొవ్వలి (పడమటిగోదావరి). క్రిమినలు లా సవరణ చట్టముక్రింద వీరికి ౬ నెలలు శిక్ష విధింపబడెను.

సూర్యనారాయణమూర్తిగారు, దేవులపల్లి

వీరు రాజోలుతాలూకా కాంగ్రెసుసంఘాధ్యక్షులు. జిల్లా కాంగ్రెసుసంఘకార్యనిర్వాహకసభ్యులు. వీరికి ౧౫-౬-౩౦ నాడు ౨½ సంవత్సరములు శిక్ష విధింపబడినది.

సూర్యప్రకాశరావుగారు, పాలకోడేటి

రాజమహేంద్రవర నగర కాంగ్రెసు సంఘకార్యదర్శి. ఉప్పుసత్యాగ్రహ మొనర్చినందుకు వీరికి ౨½ సంవత్సరముల కఠినశిక్ష విధింపబడెను.

సూర్యప్రకాశరావుగారు, భట్టిప్రోలు

(చీరాల) మే రెండవ తేదీన వీరికి రెండేండ్లు కఠినశిక్ష విధింపబడెను.

సూర్యరావుగారు, కడియాల

పడమటిగోదావరిజిల్లాలోని కానుపాడు గ్రామము వీరి వాసస్థలము. ఈతచెట్లు నరికినందునను మైనరు అయినందునను రెండు సంవత్సరముల శిక్ష విధించి బోర్స్టలు (తంజావూరు) స్కూలుకు పంపబడిరి.

సోమయ్యగారి సత్తి, చేబియ్యం

వీరు ఏజెన్సీలో ౧౦ ఏండ్లనుండి కాంగ్రెసు ప్రచారము చేయుచుండినవారు. రాజమండ్రి తాలూకా సీతానగరం శిబిరములో సన్నాలు నిలుపుదలచేసినపుడు అక్కడ చాలపనిచేసినారు. ఇప్పుడు ఏజెన్సీలో ఉప్పు సత్యాగ్రహ ప్రచారమును చేయుచున్నారు.

హనుమంతరావుగారు, టంగుటూరు

శ్రీ టంగుటూరు ప్రకాశం పంతులుగారి కుమారుడు. అరెస్టు ౧౨-౬-౧౯౩౦. శిక్ష ఒకఏడాది.

హనుమారెడ్డిగారు, గండవరపు

మైపాడు శిబిరశాంతిసైనికదళపతి. ఆరునెలల కఠినశిక్షను పొందిరి.

హరిహరరావుగారు, సూరంపూడి

తూర్పుగోదావరిజిల్లా.

భిషగ్వర్. డా॥ యస్. రాజారామారావుగారు, ఎ.యల్.ఎ.సి.

వీరు చిన్ననాటినుండి పెక్కేండ్లు హైదరాబాదులో ఆంగ్ల, ఉరుదు, ఆంధ్రవిద్యల నభ్యసించి, నిజాము సర్కారువారి ఉద్యోగములు కొంతకాలము చేసి, ఆయుర్వేద కళాశాలలో ఆయుర్వేదవిద్య నభ్యసించి, భిషగ్వరఅను బిరుదునుబడసి లోకలుబోర్డులో చేర్మను మున్నగు పదవులను గడించి సుమారు పండ్రెండుసంవత్సరములనుండి సేవాస్థానం వైద్యులుగాను స్వంతముగాను వైద్యముచేయుచున్నారు. వీరికి ఆంధ్రనాటకములందు మిక్కిలి ఉత్సాహము. వీరు ధరించు పఠాణి రుస్తుం, తానీషా మొదలగు మొగలు చక్రవర్తుల పాత్రములు చూడదగినవి.

శ్రీయుత. ఆత్మకూరి హనుమంతరావుగారు, తిరుపతి.

వీరు బాల్యమునుండి ఆంధ్రనాటకరంగమునందు మిక్కిలి ఉత్సాహముతో రంగస్థలమునకు వన్నెగలిగించుచున్నారు. వీరి భావప్రకటన, పాత్రమునకు దగినగానము, భావ వీటికేలాటి కళంకముండదు. వీరు కొందరిని అచ్చటచ్చట నటకులనుకూడ తయారుచేసి పేరుగాంచినారు.

యస్. యన్. మరియప్పగారు,

పలువిధములగు వస్త్రములు తయారుచేయుటలో పేరుగాంచినవారు. మదరాసులోని గురుబసవకంపెనీలో ఏజంటు. మదరాసు వీరశైవసంఘకోశాధికారి.

శ్రీ శివాభ్యాం నమః

శ్రీ ప్రజోత్పత్తినామ సంవత్సర సిద్ధాంత పంచాంగము

శ్లో. శ్రీకల్యాణగుణావహం రిపుహరం దుస్స్వప్నదోషాపహం, గంగాస్నాన విశేషపుణ్యఫలదం గోదానతుల్యం నృణామ్;
ఆయుర్వృద్ధిద ముత్తమం శుభకరం సంతాన సంపత్ప్రదం, నానాకర్మసుసాధనం సముచితం పంచాంగ మాకర్ణ్యతామ్.

ఈ పంచాంగము

శ్రౌతశైవమార్గప్రవర్తకులు, జోస్యుల వంశార్ణవ పూర్ణశశాంకులు నగు

బ్రహ్మశ్రీ మల్లయారాధ్యులవారి పుత్త్రిండును, బ్రహ్మశ్రీ కుప్పా వేంకటకృష్ణశాస్త్రి,

యీ. నాగేశ్వరశాస్త్రిలుగార్ల ప్రియశిష్యుండును నగు

కనకయ్య సిద్ధాంతిగారు గణించినది

ఆంధ్రపత్త్రికా ముద్రాశాలయందు ముద్రితమైనది.

సంవత్సరఫలము

ఈ సంవత్సరమున చైత్ర వైశాఖమాసములయందు అచ్చటచ్చట స్వల్పవృష్టియు, ఎండ వేడిమియు ప్రారంభమై పశ్చిమవాతము హెచ్చుగా వీచును. జ్యేష్ఠమాసమునందును ఎండలు మెండై పడమరగాలివీచును. అధికాషాఢ నిజాషాఢములయందు సస్యానుకూలముగా వర్షించును. శ్రావణ భాద్రపదమాసములయందు సువృష్టిన్ని ఆశ్వీజ కార్తికమాసములయందు వాయుసహితవృష్టిన్ని కలుగును. నవనాయకులలో రసాధిపతిగాక తక్కినవారు శుభులు అవుటచే అన్ని పంటలున్ను బాగుగా ఫలించును. చెఱుకు బెల్లము పొగాకు నెయ్యి రా రసవస్తువులకు ధర లధికముగ నుండును. పూర్వాపరసస్యములు బాగుగ ఫలించును. పశువులు క్షీరప్రదములై సుఖముగ నుండును. ప్రజలు చోర రోగాదులవల్లను, అగ్నివల్లనున్ను బాధలులేక సుఖముగా నుందురు. ప్రజలు రాజులవలన బాధనొందెదరు. అధికాషాఢ బ ౧౦ మొదలు నిజాషాఢ బ ౧౧ వరకు గురు మౌఢ్యము–నిజాషాఢ బ ౬ షష్టి ప్రభృతి ఆశ్వీజ శు ౫ పంచమివరకు శుక్రమౌఢ్యము. చైత్ర, భాద్రపద శుద్ధ పూర్ణిమలయందు సంపూర్ణ చంద్రగ్రహణములున్ను ఫాల్గున శుద్ధ పూర్ణిమయందు ముష్ట్యమానోదయ చంద్రగ్రహణమున్ను పదునాలుగు వీసముల కధికముగా పంటలుపండి నాలుగు తూములవర్షమున్ను కురియును. జ్యేష్ఠ బ ౧౨ లు యమునానదీపుష్కరప్రవేశము.

స్వస్తి సర్వేజనాః సుఖినో భవంతు. శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ

శ్రీగురుభ్యో నమః.

వాగీశాద్యా స్సుమనస స్సర్వార్థానా ముపక్రమే;
యంనత్వా కృతకృత్యా స్స్యు స్తం నమామి గజాననమ్.

అవాచ్యాత్మస్వరూపాయ శివభావప్రదాయినే;
నమ స్సద్గురునాథాయ షట్స్థలబ్రహ్మరూపిణే

గురవే సర్వలోకానాం భిషజే భవరోగిణామ్;
నిధయే సర్వవిద్యానాం దక్షిణామూర్తయే నమః.

గురు స్తవము

శ్రీకష్పాన్వయ వారిరాశిశశినౌ కౌండిన్యగోత్రాంచితౌ
విద్యార్థిప్రజవత్సలౌ సుచరితౌ సాంగత్రయీపారగౌ;
రాజద్రాజసుపూజితౌ సవినయం సౌభ్రాత్రభాజౌ గురూ
ప్రాజ్ఞౌ వేంకటకృష్ణనామసుమనోనాగేశ్వరాఖ్యౌ భజే.

దైవజ్ఞవంశావళిః

శ్రీమజ్జ్యోతిస్స్థలవంశమౌక్తికమణి ర్మాహేశజాబ్యాగణీ
శ్రద్ధాత్రేయమహర్షిగోత్రమహితో మోహాదివిధ్వంసకృత్;
విశ్వఖ్యాతచ నాశ్వలాయనమహర్షిప్రోక్తసూత్రాంచిత
శ్శైవాచారపరాయణో హి కనకారాధ్యస్సముజ్జృంభతే.

తస్య వ్యాత్మభవో భవాంఘ్రి కమలీసద్భక్తికుంభోద్భవో
దూరోత్సారితమూర్తమానసభవో యోగోల్లసత్ప్రాభవః;
వల్లీ లాయుతమల్లికార్జునసమాఖ్యాఖ్యాతదిగ్వైభవో
దేశే మధ్యతనే చకాస్తి పరవస్తూపాస్త్యపాస్తోద్భవః.

తస్యాహం తనయ స్సమిద్ధవినయస్సర్వేశ్వరాంఘ్రిద్వయీ
సేవాసాదితతత్కృపాధిగతసత్యాత్మప్రబోధోదయః,
శ్రీమజ్జ్యోతిషశంత్రవారిధివిగాహోదగ్రశుద్ధాశయ
స్సాధుశ్రీ కనకాహ్వయో వ్యరచయత్పంచాంగ మేత న్ముదా.

సంవత్సరాది దివసకృత్యము

అబ్దాదౌ బంధుసంయుక్తో మంగళస్నాన మాచరేత్,
వస్త్రై రాభరణై ర్దేహ మలంకృత్య తత శ్శుచిః.

విఘ్నేశం భారతీం ఖేటాన్ దైవజ్ఞ మభిపూజ్య చ;
సంవత్సరఫలం సమ్య క్ఛ్రుత్వా విప్రాన్ సమర్చయేత్.

ఈ (ఆంధ్ర) దేశమున లోకవ్యవహారముకొఱకు చాంద్రమానాబ్దము గ్రహించునది. శేషాచలమునకు దక్షిణదేశమున సౌరమానాబ్దము గ్రహించునది. వింధ్యమున కుత్తరదేశమున బార్హస్పత్యమానాబ్దము గ్రహించునది. అంతటను గురూదయాబ్దమును గ్రహించునది. ఈ సంవత్సరమునకు చాంద్రమానాబ్దము ననుసరించి ప్రజోత్పత్తిసంవత్సర మని పేరు. సౌరమానము ననుసరించి–చైత్ర శు ౧ మొదలు చైత్ర బ ౧౧ వఱకు ప్రమోదూతసంవత్సర మనియు, అటుపైని సంవత్సరాంతము వఱకు ప్రజోత్పత్తిసంవత్సర మనియు పేరు. బార్హస్పత్యమానము ననుసరించి ఈ సంవత్సర చైత్ర శు ౧ లు మొదలు జ్యేష్ఠ బ ౧౧ వఱకు చిత్రభానుసంవత్సర మనియు అటుపైని సంవత్సరాంతమువఱకు స్వభానుసంవత్సర మనియు పేరు. గురూదయావశేమున–పుష్యాబ్ద మని పేరు.

ఈ ప్రజోత్పత్తినామసంవత్సరమునాటికి

సృష్ట్యాదిగత సౌరాబ్దములు	౧౯౫, ౫౮, ౮౫, ౦౯౨
కల్యాది గతాబ్దములు	౫౦౯౨
శాలివాహనశకాబ్దములు	౧౯౧౩
ప్రభవాది గతాబ్దములు	౫
హూణశకగతాబ్దములు	౧౯౯౧–౯౨
ఫసలీ	౧౪౦౦–౧౪౦౧
హిజిరి	౧౪౧౧

అగు చున్నది.

సకలకల్యాణభాజనమైన ఈ ప్రజోత్పత్తినామ సంవత్సరము నాటికి సౌరసిద్ధాంతము ననుసరించి ఆదిసృష్టికర్తయగు బ్రహ్మయొక్క పరమాయువు నందు సగమునకు పైన నొకటవ సంవత్సరమున, మొదటిమాసమున, మొదటి పక్షమున, మొదటి దినమున పగలు, ౧౩ గడియలు ౪౭ విగడియలు గడచినది.

అబ్దత్రయ ఫలము

చాంద్రమానాబ్ద ఫలము

శ్లో. సువర్ణం సర్వధాన్యాని సులభాని యయుర్నరాః,
ప్రజోత్పత్తౌ సర్వసంపత్తిః క్షేమారోగ్యం ప్రజాసుఖం.

ఈఫలము సంవత్సరారంభమునుండి సంవత్సరాంతమువరకు జరుగును.

సౌరమానాబ్ద ఫలము

శ్లో. సువృష్టి స్సర్వదేశానాం ధనధాన్య సమృద్ధయః,
క్షేమం సుభిక్ష మారోగ్యం ప్రమోదే వత్సరే తదా.

ఈఫలము సంవత్సరారంభమునుండి చైత్ర బ ౧౧ లు వఱకు జరుగును. తరువాత సంవత్సరాంతమువఱకు పైనిచెప్పిన చాంద్రమానాబ్దఫలము జరుగును.

బార్హస్పత్యమానాబ్ద ఫలము

శ్లో. చిత్రార్ఘవృష్టిసస్యాద్యై శ్చిత్రా నిఖిలా ధరా,
నిరామయాఖిలా లోకా శ్చిత్రభాన్వాఖ్యవత్సరే.

ఈ ఫలము సంవత్సరారంభమునుండి జ్యేష్ఠ బ ౧ వఱకు జరుగును. తరువాత సంవత్సరాంతమువఱకు స్వభానుసంవత్సరఫలము.

శ్లో. నందంతీహ జనాస్సర్వే భూమి ర్నానాఫలాన్వితా,
స్వభానువత్సరే భూమి ర్భవతి భూపాలవిగ్రహాః.

ఈ ప్రజోత్పత్తి సంవత్సరమునకు రాజు మొదలైన పరిపాలకవర్గము—తత్ఫలము

రాజు-శుక్రుఁడు

శ్లో. సమృద్ధ సస్యా వసుధా సువృష్టి
ర్గావో హి సంపూర్ణపయోధరా శ్చ,
ప్రియాః ప్రియాణాం జనయంతి తోషం
కామోపచారై ర్భృగుజేఽబ్దనాథే.

గ్రంథాంతరే:

శ్లో. పేపీయతే మధు మధూ సహ కామినీభి
ర్జేగీయతే శ్రవణహారివ వేణువీణా,
బోభుజ్యతే విబుధస్తు త్వ్యజనై స్సహాన్న
మబ్దేఽపి లభ్య నాదనస్య జనూపభూమౌ.

ఈ ఫలము పాంచాల విదర్భ సౌరాష్ట్ర దేశముల కధికముగా కలుగును.

మంత్రి-చంద్రుఁడు

శ్లో. సువృష్టిస్సర్వసస్యానాం ఫలితాని భవ తి చ,
క్షేమారోగ్యం సుభిక్షంచ జాయతే శశిమంత్రిణి.

ఈ ఫలము పౌండ్ర కళింగదేశముల కధికముగాఁ గలుగును.

సేనాధిపతి-చంద్రుఁడు

శ్లో. అతివర్షం చాతివాయు గరోగా స్సుఖినో జనాః,
బహుక్షీరప్రదా గావ శ్చంద్రే సేనాధిపే సతి.

ఈ ఫల మన్ని దేశములకును ప్రాప్తించును.

సస్యాధిపతి-గురువు

శ్లో. యవగోధూమచణకాః ఫలితాశ్చ భవంతి హి,
పీతధాత్రీ న ఫలితా గురౌ సస్యాధిపే సతి.

ఈ ఫలము ఘూర్జర, యవనదేశముల కెక్కువగా ప్రాప్తించును.

ధాన్యాధిపతి-బుధుఁడు

శ్లో. మధ్యవృష్టి ర్మందతోయం మేఘా వాతేన పీడితాః,
త్రాస స్సర్వనృపాణాం చ బుధే ధాన్యాధిపే సతి.

ఈ ఫలము సర్వదేశములకును గలుగును.

అర్ఘాధిపతి-చంద్రుఁడు

శ్లో. సువృష్టి స్సర్వసస్యానా వర్ధిష్ణుర్జాయతే
మహతీ చార్ఘవృద్ధిశ్చ చంద్రే చార్ఘాధిపే సతి.

ఈ ఫల మన్ని దేశములకును ప్రాప్తించును.

మేఘాధిపతి-చంద్రుఁడు

శ్లో. సువృష్టి స్సర్వదేశానాం ఫలితా ధాన్యజాతయః,
బహుక్షీరప్రదా గావ శ్చంద్రే మేఘాధిపే సతి.

ఈ ఫల మాంధ్రదేశమున కెక్కువగాఁ గలుగును.

రసాధిపతి-శని

శ్లో. స్వల్పవృష్టి ర్మందసస్యం రసజాతి ధనక్షయః,
మ్లేచ్ఛానాం జాయతే వృద్ధి ర్మందే యది రసాధిపే.

ఈ ఫలము కొంకణ మగధ దేశముల కెక్కువగాఁ గలుగును.

నీరసాధిపతి-గురువు

శ్లో. పూగీఫలా న్యఖిలరత్న సువర్ణ ధాన్య
కార్పాస చర్మ కుసుమాని చ చందనం చ,
వృద్ధిం యయు ర్ద్విజగణా స్సుఖినో భవంతి
భూమావ నీరసపతౌ సురరాజపూజ్యే.

ఈ ఫలము మాళవదేశమున కెక్కువగాఁ గలుగును.

పశుపాలకుఁడు-శ్రీకృష్ణుఁడు

శ్లో. పశువృద్ధి స్సుభిక్షం చ బహుసస్యార్ఘ సంపదః,
సంపూర్ణ తృణవృద్ధిశ్చ గోపాలే పశునాయకే.

స్థానసంరక్షకుఁడు-శ్రీకృష్ణుఁడు

శ్లో. కృష్ణే తు పయసా గావః.

పురోహితుఁడు-గురువు

శ్లో. విప్రాస్స్వకర్మనిరతా నీరోగా స్సుఖినో జనాః,
గావః కామదుఘా లోకే గురౌ పౌరోహితే సతి.

పరీక్షకుఁడు-గురువు

శ్లో. పరీక్షకే సురాచార్యే స్సర్వసస్యార్ఘ సమృద్ధయః,
ప్రజానురాగ మన్యోన్యం నీతియుక్తాః పరీక్షకాః.

గణకుఁడు-శుక్రుఁడు

శ్లో. గణకే భార్గవే లోకే గణకా బుద్ధిసంయుతాః,
వృష్టిసస్యార్ఘవృద్ధిశ్చ సుఖిన స్సర్వజంతవః.

గ్రామపాలకుఁడు-చంద్రుఁడు

శ్లో. చోరహీనాఖిలాలోకా స్సత్యవాదీ నృపోత్తమః;
ఫలితా వృక్షజాతిస్తు శశాంకే గ్రామపాలకే.

దైవజ్ఞుఁడు-సూర్యుఁడు

శ్లో. విప్రాస్స్వకర్మనిరతా స్సర్వేషాం సుఖదా నరాః,
రక్తభూమిస్తు ఫలితా రవౌ దైవజ్ఞనాయకే.

ఈ పురోహితాది ఫలములు సర్వదేశములకును వర్తించును.

మేఘము-వర్షము

ఈ ప్రజోత్పత్తి సంవత్సరమునకు—ఆవర్తనామక మేఘము మేరుశిఖరమున పుట్టుచున్నది.

శ్లో. మందతోయం మహావర్షం సేంద్రచాపం సగర్జితమ్,
వృద్ధిస్స్యాత్సర్వసస్యం చ ఆవర్తే మేఘలక్షణమ్.

వర్షము-నాలుగుతూములు

శ్లో. చతురాఢక స్సువృష్టిః.

ఫలము : ఇందు పదిపాళ్లు సముద్రమునను, ఆరుపాళ్లు పర్వతములయందును, నాల్గుపాళ్లు భూమిపైనను వర్షించును. ఇట్లు ఇంద్రుడు నియమించినాడు.

తూముయొక్క పరిమాణము

శ్లో. షష్టియోజన విస్తీర్ణం శతయోజనమున్నతమ్,
ఆఢకస్య ప్రమాణంతు దేవమానేన గణ్యతే.

వర్షధాన్యాదుల వృద్ధిక్షయములు

వర్షము ౧౧; ధాన్యము ౧౫; శీతము ౧౧; తృణము ౧౫; ఉష్ణము ౭; మారుతము ౯, ప్రజావృద్ధి ౧౯; ప్రజాక్షయము ౧౭; రాజవిద్వరము ౧౭; ఉగ్రము ౧౭; పుణ్యము ౧౭; పాపము ౧౭; వ్యాధులు ౧౫; తచ్ఛాంతి ౧౩; ఆచారము ౧౯; అనాచారము ౧౩; జన్మము ౧౧; మరణము ౯; దేశోపప్లవము ౭; దేశస్వాస్థ్యము ౯; చోరభయము ౧౧; చోరనాశము ౨౧; అగ్నిభయము ౧౭; తచ్ఛాంతి ౭; మృగోపద్రవము ౧౦; మృగక్షయము ౧౫; కీటకభయము ౨౧; కీటకనాశనము ౧౩; మూషకోత్పత్తి ౯; మూషకనాశనము ౧౧; సర్పోత్పత్తి ౨౧; సర్పనాశము ౨౧; కామము ౫; లోభము ౧౯; మోహము ౧౫; మదము ౫; మాత్సర్యము ౯; సుఖము ౧౧; దుఃఖము ౧౧; భోగము ౯; విడంబము ౫; మనోవ్యథ ౧౭; ద్వేషము ౧౧; ప్రతిష్ఠ ౨౧; అప్రతిష్ఠ ౧౩; ద్యూతము ౨౧; మత్తత ౧౧; నరోత్పత్తి ౧౭; స్త్రీయోత్పత్తి ౫; ధాతువాదము ౯; భయము ౧౩; శౌర్యము ౧౭; దుష్టనిగ్రహము ౨౧; శిష్టపరిపాలనము ౭; సత్యము ౯; అసత్యము ౧౧; విశ్వాసము ౧౩; అవిశ్వాసము ౧౫; దయ ౧౭; నిర్దయ ౧౭; న్యాయము ౧౯; అన్యాయము ౧౯; అజ్ఞానము ౭; జ్ఞానము ౧౯; కాపట్యము ౯; నిష్కాపట్యము ౯; ధర్మము ౧౭; అధర్మము ౧౭; గోమాయువృద్ధి ౧౩; తన్నాశము ౧౦; శలభవృద్ధి ౧౩; తన్నాశము ౪; మశకవృద్ధి ౧౬; తన్నాశము ౧౬; మత్కుణవృద్ధి ౭; తన్నాశము ౪; వృశ్చికోత్పత్తి ౧౬; తన్నాశము ౧౬; వ్యాఘ్రవృద్ధి ౪; తన్నాశము ౧౧; సస్యవృద్ధి ౫; తన్నాశము ౬; శుకవృద్ధి ౬; తన్నాశము ౬; పికవృద్ధి ౮; తన్నాశము ౫; కుక్కుటవృద్ధి ౮; తన్నాశము ౮; పతత్రివృద్ధి ౪; తన్నాశము ౬; ధేనువృద్ధి ౨; తన్నాశము ౬; మహిషవృద్ధి ౨; తన్నాశము ౫; మృగవృద్ధి ౪; తన్నాశము ౫; ఛాగవృద్ధి ౫; తన్నాశము ౫; అశ్వవృద్ధి ౫; తన్నాశము ౩; గజవృద్ధి ౬; తన్నాశము ౪; ఉష్ట్రవృద్ధి ౪; తన్నాశము ౪; విప్రవృద్ధి ౬; తన్నాశము ౨; క్షత్రియవృద్ధి ౪; తన్నాశము ౫; వైశ్యవృద్ధి ౩; తన్నాశము ౩; శూద్రవృద్ధి ౬; తన్నాశము ౩; మ్లేచ్ఛవృద్ధి ౩; తన్నాశము ౨; సంకరవృద్ధి ౫; తన్నాశము ౩; వజ్రవృద్ధి ౫; వైడూర్యవృద్ధి ౨; గోమేధకవృద్ధి ౩; పుష్యరాగవృద్ధి ౪; విద్రుమవృద్ధి ౫; మరకతవృద్ధి ౫; మాణిక్యవృద్ధి ౫; నీలవృద్ధి ౫; ప్రవాళవృద్ధి ౫; సువర్ణవృద్ధి ౨; రజతవృద్ధి ౪; తామ్రవృద్ధి ౭; కాంస్యవృద్ధి ౨; లోహవృద్ధి ౮; అయోవృద్ధి ౨; త్రపువృద్ధి ౧౦; సీసవృద్ధి ౧౧; రసవృద్ధి ౬; వ్రీహివృద్ధి ౧౯; శాలివృద్ధి ౧౮; కుళుత్థవృద్ధి ౧౧; తిలవృద్ధి ౧౪; ముద్గవృద్ధి ౧౪; సర్షపవృద్ధి ౬; చణ ౬; మాషవృద్ధి ౬; గోధూమవృద్ధి ౧౮; కోద్రవవృద్ధి ౧౦; ప్రియంగువృద్ధి ౧౬; యావనాళవృద్ధి ౧౮; శ్యామాకవృద్ధి ౧౨; రాజమాషవృద్ధి ౪; నీవారవృద్ధి ౧౬; శింబిధాన్యవృద్ధి ౧౨; అతివృష్టి ౫; అనావృష్టి ౧౫; స్వచక్రభయము ౯; పరచక్రభయము ౩; విద్యుత్తు ౧౧; శిలాపాతము ౭; గర్జితము ౭; అండజములు ౭; స్వేదజములు ౯; ఉద్భిజ్జములు ౧౫; జరాయుజములు ౭; స్థావరములు ౧౭; జంగమములు ౭; ఇతర జీవరాసులు ౧౫.

మేషసంక్రాంతికాలము-ఫలము

ఈ సంవత్సరమున చైత్ర కృష్ణ ౧౧ ఏకాదశి సోమవారము నాడు, తత్కాలద్వాదశీతిథియందు సూర్యోదయాది ఘ. ౩౯-౩౧ విఘటికలకు సూర్యుడు మేషరాశియందు ప్రవేశించును.

కాలఫలము

శ్లో. రాత్రౌ చే న్మేషసంక్రాంతి స్సువృష్ట్యారోగ్య సంపదః.

వారఫలము

శ్లో. సోమవారే సుభిక్షకృత్.

ఈ ఫలము ద్రవిడ గౌడ దేశముల [illegible] నుండును.

ఆర్ద్రానక్షత్ర కాలము-ఫలము

ఈ సంవత్సరము అధికాషాఢ శుద్ధ సప్తమీ సోమవారము నాడు పూర్వఫల్గుని నక్షత్రమందు సిద్ధనామయోగము గరకరణమున సూర్యోదయాది ఘ ౮-౨౭ విఘటికలకు సూర్యు డార్ద్రానక్షత్రమున ప్రవేశించును.

తిథిఫలము:	సప్తమ్యాం క్షేమ ముత్తమమ్.
వారఫలము:	సోమవారే సుభిక్షకృత్.
నక్షత్రఫలము:	భగర్క్షే శుభదః ప్రోక్తః.
యోగఫలము:	సిద్ధియోగే సుభిక్షకృత్.
కరణఫలము:	దుర్భిక్షం గరజాహ్వయే.
కాలఫలము:	దివార్ద్రా సస్యనాశాయ.
గ్రంథాంతరే కాలఫలము	పూర్వాహ్ణకాలే జగతో విపత్తిః.

భరణ్యాది షణ్ణాంశల ఫలం-అతివృష్టిః

జ్యేష్ఠ శుక్ల ప్రతిపద్యుక్త-సోమవారఫలం

శ్లో. [illegible] తేను మారోగ్యం వృష్టిస్సస్యవివర్ధనీ,
[illegible] నిరతా ధాత్రీ జ్యేష్ఠాహౌ చేందువాసరే.

ఆషాఢ శుక్ల పంచమీయుక్త సోమవారఫలం-అతివృష్టిః

ఆషాఢ శుక్ల నవమీయుక్త స్వాతీనక్షత్రఫలం

శ్లో. ఆషాఢే శుక్లపక్షే తు నవమీ స్వాతిసంయుతా,
[illegible] స్త్ర సంగాతి భూమౌ బీజం న వాపయేత్.

ఆషాఢ కృష్ణచతుర్దశీరోహిణీయుక్త తిథిఫలం

శ్లో. ఆషాఢే కృష్ణపక్షే తు దశమీ రోహిణీయుతా,
సర్వసస్యసమృద్ధిస్స్యా దేశాదశ్యాం తు మధ్యమమ్.
ఈ నాలుగుఫలములు చాంద్రమానమున కెక్కువగా ఫలించును.

కుజచారఫలము

వక్రము లేదు-జ్యేష్ఠ శు రాలు లగాయతు నిజాషాఢ శు 3 లు వఱకు అంగారకుడు సింహరాశియందు సంచరించును. సంవత్సరారంభము నుంచి సంవత్సరాంతమువఱకు కుజుఁడు పుష్యమీనక్షత్ర 3 తృతీయపాదము లగాయతు-ఉత్తరాభాద్రద్వితీయపాదమువఱకు యుద్ధగతిచే సంచారము చేయును.

శ్లో. సింహం గతే క్షితిసుతే యది సింహభాగే
శోషం నయేత్ త్రిదశయకాల ఇవాంబురాశిమ్,
ధీమేంద్రనీలసదృశం ఘనమేఘబృందం
[illegible] కృపణదాన మివాంబురాశిమ్.

శ్లో. చిత్రావిశాఖాతుహినాంశుభేషు
విశ్వంభరాయా స్తనయః ప్రయాతిః,
ధరాం సమస్తా ముదకప్రమగ్నా
ముద్గ్రశస్యాలతనుః కరోతి.

శ్లో. యామ్యసార్ప విశాఖాను త్రిపూర్వేషుచ భూమిజః;
కరోతి మహతీం వృష్టిం వారిపూర్ణా వసుంధరా.

శ్లో. స్వాతీమిత్రేంద్రరౌద్రాహిప్రాజాపత్యోత్తరేషు చ,
సంచరన్ జలదాన్ హంతి భౌమ స్సంవర్తకా నపి.

బుధచారః:—

చైత్ర శు ౨ శ పశ్చాదుదయం	వైశాఖ శు ౬ పశ్చాదస్తమయం
వైశాఖ బ ౧౨ ప్రాగుదయం	జ్యేష్ఠ బ ౧౨ శ ప్రాగస్తమయం
నిజాషాఢ శు ౨ శు పశ్చాదుదయం	శ్రావణ శు ౫ పశ్చాదస్తమయం
శ్రావణకృష్ణ ౮ శ ప్రాగుదయం	భాద్రపద బ౧౨ ప్రాగస్తమయం
ఆశ్వయుజ బ౧౨ సో పశ్చాదుదయం	మార్గశీర్ష శు౨ సో పశ్చాదస్తమ
మార్గశీర్ష బ 3 ఆ ప్రాగుదయం	పుష్య శు బ ౬ ప్రాగస్తమయం
మాఘ బ ౧౧ బు ప్రాగుదయం	ఫాల్గున బ ౧౨ సో పశ్చాదస్తమయం

బుధచారఫలము

శ్లో. ఆర్ద్రాది పితృభాంతేషు దృశ్యతే యది చంద్రజః,
తదా దుర్భిక్షకలహా రోగాణాం చాపి వృద్ధికృత్.
పౌషాషాఢశ్రావణవైశాఖే ష్వీందుజ స్సమాఘేషు,
దృష్ట శ్శుభాయ జగతాం శుభఫలకృ త్త్వస్తగే తేషు.
ఇషోర్జమాసయో ర్వహ్నిశస్త్రదుర్భిక్షకారకః,
ఉదిత శ్శశిజో నౄణా మితరేషు శుభప్రదః.

గురుచారము

గురువు ఈ సంవత్సరారంభమునుండి జ్యేష్ఠ బ ౧౧ లు వఱకు మిథునరాశియందును, అదిమొదలు కార్తిక శు ౭ వఱకు కర్కాటకరాశియందును, అదిమొదలు మార్గశీర్ష నవమివఱకు సింహరాశియందును, అదిమొదలు వత్సరాంతమువఱకు కటకరాశియందు వక్రత్వము చేతను సంచరించును.

శ్లో. సురేంద్రవంద్యే భుని యుగ్మరాశౌ
గతే క్షితీశాః కలహోత్సుకాస్స్యుః,
ఈతేర్భయం శస్త్రభయం నరాణాం
క్వచి త్ప్రవర్ష (తి పయోధరాశ్చ.

శ్లో. బృహస్పతౌ కర్కటరాశిసంస్థే
గావశ్చ మేఘాశ్చ పయోధరాస్స్యుః,
సస్యాభివృద్ధిశ్చ భవేద్ధరిత్ర్యాం
సదా ద్విజాశ్చా ధ్వరతత్పరాస్స్యుః.

శ్లో. సింహరాశిగతే జీవే నిస్వా భూసురసజ్జనాః,
అతివృష్టిర్వ్యాళిభయం నృపా యుద్ధే లయం యయుః.

గురువు మూఁడురాసులయందును సంచరించు ఫలము

శ్లో. ఏకస్మిన్ వత్సరే జీవే రాశిత్రయ ముపాగతే,
తదా వసుంధరా కీర్ణా శవైస్స్వ ప్తకోటిభిః.

శుక్రచారఫలము

నిజాషాఢ శు ౬ మంగళవారం	తూర్పున అస్తమించును.
ఆశ్వయుజ శు ౫లు	పడమర ఉదయించును.
పుష్యమీనక్షత్రమున	అస్తమించును.
స్వాతీనక్షత్రమున	ఉదయించును.

శ్లో. రౌద్రభాది చతుర్థేషు ఉదయే చాస్తగే భృగౌ,
విప్రపీడాః ప్రజాయంతే సస్యవృద్ధిః ప్రజాయతే.

శ్లో. స్వాతీత్రయే భృగోశ్చాస్తే బోధయేచ్చ ప్రవర్షతి,
ఉదయాస్తమయే యాతి శుక్లపక్షే యదాభృగుః.
గజాశ్వరాజపుత్రాణాం శోణితం పిబతే మహీ,
ఉదయాస్తమయే యాతి కృష్ణపక్షే యదా సితః.
గజాశ్వరాజపుత్రాణాం వృద్ధిం ప కురుతేఽన్వహమ్.

శనిచారము

ఈ సంవత్సర ప్రారంభమునుండి జ్యేష్ఠ బహుళ ౮ వఱకు ఉత్తరాషాఢనక్షత్రమున సంచరించును. అదిమొదలు మార్గశీర్ష శు ౩ వఱకు వక్రగతిచేతను పూర్వాషాఢనక్షత్రమున సంచరించును. అదిమొదలు సంవత్సరాంతమువఱకు ఉత్తరాషాఢనక్షత్రమున సంచరించును.

ఈ సంవత్సరము ప్రారంభమునుండి పుష్య శు ౮ వఱకు ధనుస్సునందును, అదిమొదలు సంవత్సరాంతమువఱకు మకరరాశియందును సంచరించును.

శ్లో. విశ్వేఽర్కపుత్త్రే యవనాంగదేశ
బాహ్లీకసౌరాష్ట్రవిదర్భవాసినః,
వినాశమాయాంతి ధరాధిపాశ్చ
చోరాగ్నివృష్ట్యాహవరోగయుక్తాః.

శ్లో. అప్యగోఽర్కి కోసలాంగవంగమాగధపాండ్యహృత్.

శ్లో. మందే స్థితే ధన్విని వృష్టిహాని
స్స్యాన్మ్లేచ్ఛపతీనాం కలహం వహేర్ష్యమ్,
పాంచాలకాశీకురుకోసలాంశ్చ
నష్టాశ్చ కాశ్మీరకళింగవంగాః.

శ్లో. నక్రస్థితే భానుసుతేఽర్కభీతిః
స్యాద్దర్భవృద్ధిర్మహతీన వృష్టిః,
దశార్ణదేశా యవనాశ్చ నష్టాః
పురోహితా విప్రభిషజ్నృపాలాః.

గురుశుక్రమౌఢ్యనిర్ణయము

ఈ సంవత్సరమున అధికాషాఢ బహుళ దశమిమొదలు నిజాషాఢ బహుళ ౫ కొదశివఱకు గురుమౌఢ్యము.

నిజాషాఢశుద్ధ షష్ఠిమొదలు ఆశ్వయుజశుద్ధ పంచమివఱకు శుక్రమౌఢ్యము.

పుష్కరప్రవేశము

ఈ సంవత్సర జ్యేష్ఠబహుళద్వాదశీ శనివారమునాడు యమునానదీ పుష్కరప్రవేశము.

మకరసంక్రాంతి కాలము-ఫలము

ఈ సంవత్సర పుష్యశుక్ల షష్ఠీ గురువారము ప్రాతఃకాలమున సప్తమితిథిని ఉత్తరాభాద్ర నక్షత్రమున శివనామయోగమున గరజి కరణమున సూర్యోదయాది ఘ ౧౬-౧౭ విఘటికల కాలమునందు సూర్యుడు మకరరాశియందు ప్రవేశించును.

అస్య పురుషస్య మందనామధేయం, విప్రాణామరిష్టం; నింబోదకస్నానం, రాజ్ఞాం శుభమ్; నీలవస్త్రధారణం, మహాభయం; లాక్షారసగంధం, యుద్ధం భవతి; జపాపుష్ప ధారణం, యశోహానిః; గోమేధి

కాధరణం, పశునాశనం; సీసపాత్రే భక్షణం, ఆరోగ్యం; పయః పానం, పశునాశనం; బదరీఫలభక్షణం, శుభం; గజారోహణం, రాజ్ఞామరిష్టం; కోదండాయుధధారణం యుద్ధం; కాంచనపుష్పధారణం, సస్యనాశనం; అస్త్రధారణం, రోగభయం; అగ్నేయదిగ్గమనం, తద్దేశానామరిష్టం; విస్మయావిష్టా; ప్రజానామాధిః; నివిష్టాస్థా, సస్యవృద్ధిః.

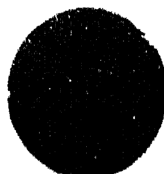
పక్షఫలము :

శ్లో. శుక్లపక్షే యదా పుష్యే మకరస్థే దివాకరే,
ప్రజానాం వ్యాధిపీడా చ నృపాణాం సమరం భవేత్.

తిథిఫలము రోగనాశనము; వారఫలము సువృష్టి; నక్షత్రఫలము బ్రాహ్మణారిష్టము; యోగఫలము సుభిక్షము; కరణఫలము సస్యవృద్ధి; లగ్నఫలము ప్రపంచమునకు సంతోషము; ముహూర్తఫలము వ్యాధిపీడ. సంక్రాంతి పుణ్యకాలమున స్నానదానాదికము చేయవలయును.

శ్లో. సంక్రాంతిపుణ్యకాలే తు స్నానం ప్రోక్తం మనీషిభిః;
తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన స్నానం కుర్యాద్విచక్షణః.

చంద్రగ్రహణములు

ఈ సంవత్సర చైత్రశుద్ధ ౧౫ పూర్ణిమా గురువాసరమున హస్తా నక్షత్రమునందు కేతుగ్రస్తమైన ఖగ్రాస (సంపూర్ణ) చంద్రగ్రహణము. పింగళవర్ణము.

	ఘ. వి.		ఘం. ని.
ఆస్తాది ఆగ్నేయస్పర్శకాలము	౧౪-౧౫	రాత్రి	౧౧-౪౩
సాయంసనిమీలనకాలము	౧౬-౪౫		౧౨-౪౬
మధ్యకాలము	౧౮-౩౫		౧-౩౧
ఈశాన్యోన్మీలనకాలము	౨౦-౨౩		౨-౧౬
బింబాదర్శనకాలము	౩-౪-౨		౧-౨౯
నైరృతి శుద్ధమోక్షకాలము	౨౨-౫౫		౪-౧౫
ఆద్యంతపుణ్యకాలము	౯-౪౦		౩-౫౯

గ్రహణమాసఫలం

శ్లో. పుణ్యాగాంధర్వ వణిజాశ్చ హస్త్యశ్వశిల్పి లేఖకాః,
మోదంతే సంప్రహృష్టాస్సర్వే గ్రహణే సతి చైత్రకే.

శ్లో. మాసుస్థ్వాన చైత్రేషు జ్యేష్ఠశ్రావణమాసయోః,
సర్వగ్రస్తోదర్కః ఇందుర్వా రాజవృత్తినాశకృత్.

అయనఫలం

సౌమ్యాయనే విప్రభూపాన్ హంతి.

హస్తనక్షత్రమందు గ్రహణము సంభవించుటచే వాయవ్యమండలము-ఫలము

శ్లో. వాయవ్యమండలే గ్రస్తే చోర రోగాగ్నిజం భయమ్,

వర్ణఫలము

పాంశువిలోహితరూపః క్షుద్భయాయ భవతి వృష్టేశ్చ.

ఈ గ్రహణము అర్ధరాత్రాత్పూర్వము సంభవించుటచేత పూర్ణిమాప్రయుక్తమై శ్రాద్ధములు పగలు రెండుజాములలోగా జరిగించవలసినది.

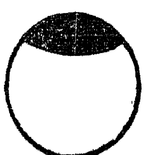
కారికావృత్తౌ

శ్లో. యామార్ధ్వం మధ్యరాత్రౌ చ దశర్నే
త్పూర్వం మధ్యాహ్నే న కర్తవ్య మేవ.

నిత్యభోజనము, మూడుజాముముపూర్వోపవాసగా చేయవలసినది.

శ్లో. సంక్రాంతి గ్రహణేయామాః స్త్రీన్ బాలవృద్ధాతురైర్వినా,

కన్యా తులా ధనుః కుంభ మీనరాసులయందు జనించినవారున్ను, హస్త ఉత్తర చిత్త సతభిషములయందు జననమొందినవారున్ను, ప్రకారాంతరముచే కన్యా తులా కుంభ మిథునరాసులయందు జననమొందినవారున్ను శాంతి యథావిధిగా చేసికోవలసినది.

ప్రజోత్పత్తి సంవత్సర భాద్రపద శుద్ధ ౧౫ పూర్ణిమా శనివారమున ఉత్తరాభాద్రా నక్షత్రమున రాహుగ్రస్తమైన ఖచ్ఛన్న (సంపూర్ణ) చంద్రోపరాగము, పింగళవర్ణము.

	ఘ. వి.		ఘ. ని.
అస్తాది ఈశాన్య స్పర్శకాలము	౧౩-౧౫	రాత్రి	౧౧-౧౮
నైరృతినిమీలనకాలము	౧౬-౧౮		౧౨-౨౮
మధ్యకాలము	౧౮- ౧		౧-౧౨
ఆగ్నేయోన్మీలనకాలము	౧౯-౪౫		౧-౫౪
బింబాదర్శనకాలము	౩-౩౦		౧-౫౪
వాయవ్యమోక్షకాలము	౨౨-౪౨		౩- ౫
ఆద్యంతపుణ్యకాలము	౯-౨౭		౩-౪౭

గ్రహణమాసఫలము

శ్లో. కళింగ వంగ సౌవీర సౌరాష్ట్ర మ్లేచ్ఛకాన్ నృపాన్,
హంతి రాహుర్నభస్యేథ యోషిద్గర్భ వినాశనమ్.

అయనఫలము

శ్లో. విట్శూద్రాన్ దక్షిణాయనే హంతి.

వర్ణఫలము

శ్లో. పాంశువిలోహితరూపః క్షుద్భయాయ భవతి వృష్టేశ్చ.

గ్రాసఫలము

సర్వగ్రస్తౌ చంద్రసూర్యౌ క్షుద్వ్యాధ్యగ్నిభయప్రదౌ.

ఈ గ్రహణము ఉత్తరాభాద్రానక్షత్రమున సంభవించుటచే వారుణమండలఫలము.

శ్లో. వారుణే సర్వజంతూనాం క్షేమం రాజ్ఞాం మశోభనమ్.

మీన-మేష-మిథున-సింహ-కన్యారాసులయందు జనన మొందినవారున్ను ప్రకారాంతరముగా మీన-ధను-సింహ-మేష రాసులయందు జననమొందినవారున్ను శాంతి చేసికోవలసినది.

పూర్ణిమాప్రయుక్తశ్రాద్ధములు పగలు రెండుజాములలోపుగాను జరిగించుకోవలసినది.

ఈ సంవత్సర ఫాల్గున శు ౧౫ పూర్ణిమా మంగళవారమున ఉత్తర ఫల్గునీ నక్షత్రమున కేతుగ్రస్తమైన మధ్యాహ్నోదయమను పేరుగల చంద్రగ్రహణము ౧౫ విసములపైని గ్రహణము-కృష్ణవర్ణము.

	ఘ. వి.		ఘ. ని.
సూర్యోదయాది ఆగ్నేయ స్పర్శకాలము	౨౫-౫౯	రాత్రి	౪-౭౩
మధ్యకాలము	౨౯-౫౧		౫-౫౬
వాయవ్యమోక్షకాలము	౩౩-౪౩		౭-౨౭
ఆద్యంతపుణ్యకాలము	౭-౪౪		౩- ౬

గ్రహణమాసఫలము

శ్లో. పీడాకరం ఫాల్గున మాసి పర్వం
వంగాంగకావంతిక మేఖలానామ్,
స్త్రీజన సస్యప్రభవాంగనానాం
ధనుష్మదుగ్ర క్షేత్ర తపస్వినాంచ.

అయనఫలము

సౌమ్యాయనే విప్రభూపాన్ హంతి.

వాయవ్యమండలఫలము

శ్లో. వాయవ్యమండలే గ్రస్తే చోరరోగాగ్నిజం భయమ్.

వర్ణఫలము

శ్లో. చంద్రసూర్యోపరాగేషు కృష్ణవర్ణేన సంయుతా;
శూద్రాదిష్టం మహార్ఘంచ అతివృష్టిర్నిరంతరమ్.

ఈ గ్రహణమునకు పూర్ణిమాప్రయుక్త శ్రాద్ధములు రాత్రి మోక్షానంతరము చేయవలసినది. నిత్యభోజనమున్నూ రాత్రియందే చేయవలసినది. పగలు చేయగూడదు. పతివిహీన స్త్రీకర్తృక శ్రాద్ధములు ఈ రోజున ఉపవసించి మరునాడు చేయవలసినది.

శ్లో. గ్రస్తే చంద్రే తూదితే తస్య ముక్తిం
దృష్ట్వా తత్ర శ్రాద్ధమన్నేన కార్యం-ఇతి కాలికావృత్తౌ.

కన్యా తులాధనుః కుంభ మీన రాసులయందు జనన మొందిన వారును ఉత్తర-పూర్వఫల్గుని-హస్తనక్షత్రములయందు జనన మొందిన వారును, ప్రకారాంతముగా కన్యాతులాకుంభ-మిథునరాసులయందు జనన మొందినవారును శాంతి యథావిధిగా చేసికొనవలసినది.

కందాయములు

అశ్వి	భ	కృ	రో	మృ	ఆర్ద్ర	పున	పుష్య	ఆశ్రే	మఖ
౧	౪	౭	౨	౫	౧	౩	౬	౧	౪
౨	౦	౧	౨	౧	౧	౨	౦	౧	౨
౩	౪	౪	౨	౦	౩	౧	౪	౨	౦

పూఫ	ఉఫ	హ	చి	స్వా	వి	అనూ	జ్యే	మూ
౭	౨	౫	౦	౩	౬	౧	౪	౭
౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨
౭	౧	౪	౨	౦	౩	౧	౪	౨

పూషా	ఉషా	శ్ర	ధని	శత	పూభా	ఉభా	రేవ
౨	౧	౧	౩	౬	౧	౪	౭
౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧
౦	౩	౧	౪	౨	౦	౩	౧

శ్లో. ఆదిశూన్యే మహావ్యాధి ర్మధ్యశూన్యే మనోవ్యథా,
అంత్యశూన్యే ఫలం స్వల్పం త్రిశూన్యే నిష్ఫలం భవేత్.

శ్లో. విషమేష్వర్థలాభస్స్యాత్సమే తు సమతా భవేత్,
శూన్యే శూన్యత్వమాప్నోతి కందాయఫలమీదృశమ్.

ఆదాయవ్యయములు

	ఆ.	వ్య.		ఆ.	వ్య.
మేషవృశ్చికములకు	౨	౮	ధనుర్మీనములకు	౫	౧౪
వృషభతులలకు	౧౧	౧౪	మకరకుంభములకు	౮	౮
మిథునకన్యలకు	౧౪	౧౧			
కర్కాటమునకు	౮	౧౧	సర్వాదాయము		౫౯
సింహమునకు	౧౧	౫	సర్వవ్యయము		౭౧

రాజపూజ్యావమానములు

	పూ.	అ.		పూ.	అ.
మేషమునకు	౧	౭	తులకు	౫	౬
వృషభమునకు	౪	౭	వృశ్చికమునకు	౧	౨
మిథునమునకు	౭	౭	ధనుస్సునకు	౪	౨
కర్కాటకమునకు	౩	౩	మకరమునకు	౭	౨
సింహమునకు	౬	౩	కుంభమునకు	౬	౫
కన్యకు	౨	౬	మీనమునకు	౩	౫

సంవత్సరఫలములు

అశ్విని, పుష్యమి, స్వాతి, అభిజిత్తు ఈ నక్షత్రములు ఉపరాగ రాజ్యాధిపతులు

భరణి, ఆశ్రేష, విశాఖ, శ్రవణం ,, సమర్ఘము

కృత్తిక, మఖ, అనూరాధ, ధనిష్ఠ ,, గోహానిరాను

రోహిణి, పుబ్బ, జ్యేష్ఠ, శతభిషం ,, మహాకోపము

మృగశీర్ష, ఉత్తర, మూల, పూర్వాభాద్ర ,, అతివృష్టము

ఆర్ద్ర, హస్త, పూర్వాషాఢ, ఉత్తరభాద్ర ,, ఉగ్రామాఘము

పునర్వసు, చిత్త, ఉత్తరాషాఢ, రేవతి ,, [illegible]

వెలల హెచ్చుతగ్గులు

చాంద్రమానము ననుసరించి

చైత్ర, అధికాషాఢ, నిజాషాఢ, శ్రావణ, భాద్రపద, కార్తిక, మార్గశీర్ష, పుష్యమాసములయందు వెలలు సమముగ నుండును.

వైశాఖ, మాఘ మాసములయందు వెలలు తక్కువగ నుండును.

జ్యేష్ఠ, ఫాల్గున మాసములయందు వెలలు హెచ్చుగా నుండును.

సౌరమానము ననుసరించి

మేష, మిథున, మకర, మీనమాసములయందు వెలలు సమముగ నుండును.

వృషభకర్కాటకమాసములయందు వెలలు తక్కువగ నుండును.

సింహ, కన్యా, తులా, వృశ్చిక, ధనుః, కుంభ మాసములయందు వెలలు హెచ్చుగ నుండును.

వర్షయోగములు-తద్భంగములు

చైత్రమాసము

ఈ మాసమున గ్రహములు దుష్టనాడులయందును, సునాడులయందును, ఉండుటచే స్వల్పవృష్టియు, ఉష్ణాధిక్యమును గలుగును.

వైశాఖమాసము

ఈ మాసమున గ్రహసంచారాదులవల్ల కొలదిగా వర్షమును స్వల్పవర్షము పడమరగాలి యెక్కువగా కలుగుటయు కలుగును.

జ్యేష్ఠమాసము

ఈ మాసమునందు గ్రహములలో ఎక్కువమంది వాత, అతివాత దహనాది దుష్టనాడులయందు సంచరించుటచేత పశ్చిమ వాయువును, ఉష్ణాధిక్యమును విశేషముగా గలిగి బుధశుక్రసమాగమాది సుయోగములవలన ఖండవృష్టి గలుగును.

ఆషాఢమాసములు

జ్యేష్ఠ బహుళాష్టమి మొదలు అధికాషాఢ శు సప్తమివఱకు సూర్యుని మృగశిరానక్షత్రసంచారకాలమునందు రవ్యాదిగ్రహములన్నియు దుష్టనాడీసంచారముచేత పశ్చిమవాయువును, ఉష్ణాధిక్యమును గలుగును.

అధికాషాఢ శు ౮ లు మొదలు బ షష్ఠివఱకు సూర్యుని యొక్క ఆర్ద్రానక్షత్ర సంచారకాలమునందు సూర్యుడు పూర్ణ జలరాశియందు స్త్రీ నక్షత్రమునందు ప్రవేశించుటచేతను బుధశుక్రుల మధ్య రవి నడచుటచేతను గ్రహములు దుష్టనాడులయందు సంచరించినప్పటికిని అప్పటప్పట సామాన్యముగా వర్షించును. అధికాషాఢ బ ౭ షష్ఠి మొదలు నిజాషాఢ శుక్లపంచమివఱకు పునర్వసు నక్షత్ర రవి సంచారకాలమునందు గుర్వస్తమయము, గురు బుధ చంద్ర సమాగము మొదలుగాగల సుయోగములు గలుగుటచే సింహాంగారకాది, పురోంగారకాది స్వల్పదోషము లున్నప్పటికిని విశేషముగా వర్షము కురిసి నదులు బాగుగా ప్రవహించును.

నిజాషాఢశుక్లపంచమి మొదలు బహుళపంచమివఱకును సూర్యునియొక్క పుష్యమీనక్షత్రసంచారకాలమునందు గ్రహములన్నియు సునాడులయందుండుటచే సామాన్యముగా వర్షించును.

నిజాషాఢ శు ౧౪ లు మొదలు బ ౨ లు వఱకు గురు శుక్రులు ఏకరాశిగతు లగుటచే బాగుగా వర్షించును. నిజాషాఢబహుళ పంచమి మొదలు శ్రావణశుద్ధనవమివఱకు ఆశ్లేషానక్షత్రమునందు సూర్యునియొక్క సంచారకాలమునందు ఖండవృష్టిగా మంచి [illegible] లు గురియును.

శ్రావణమాసము

శ్రావణశుద్ధ నవమి మొదలు బహుళవిదియ పర్యంతము సూర్యుని యొక్క మఘానక్షత్ర సంచారకాలమునందు సూర్యుడు స్త్రీ నక్షత్రయుక్తుడై నిర్జలరాశియందు ప్రవేశించుటచేతను, పురోంగారకాదిత్రావయోగములవల్లనున్ను వర్షాభావము కాదగి యున్నప్పటికిని చిత్రానక్షత్రమునందు కుజసంచారమును, గ్రహములకు జలనాడీసంచారాదిసుయోగములవల్లను సస్యానుకూలముగ వర్షించును.

శ్రావణ బహుళవిదియ మొదలు భాద్రపద శు ౧ లు వఱకు సూర్యునియొక్క పుబ్బానక్షత్ర సంచారకాలమునందు స్త్రీ పుంనక్షత్రయుక్తుడై నిర్జలరాశియందు ప్రవేశించుటచేతను అంగారకచలనమువల్లను రవి బుధ గురువులుమాత్రము జలనాడులయం దుండుటచేతను జలసంప్రకాలమున బాగుగా వర్షించును. వాయువుతోం గూడి వర్షించును.

భాద్రపదమాసము

భాద్రపద శు ౧ మొదలు బ ౧ పర్యంతము సూర్యునియొక్క ఉత్తరానక్షత్ర సంచారకాలమునందు బుధ శుక్ర సమాగమాది సుయోగములవల్ల సస్యానుకూలముగ వర్షించును.

భాద్రపద బ ౧ లు లగాయతు ఈ బ ౧౪ వఱకు సూర్యుని యొక్క హస్తానక్షత్ర సంచారకాలమునందు విశాఖయందు కుజుడుండుటచేతను రవి బుధ గురువులు జలనాడులయందుండుటచేతను, ఇతర గ్రహములు దుష్టనాడులయందు ఉన్నప్పటికిని రవి స్త్రీ పుంనక్షత్రయుక్తుడై పూర్ణ జలరాశియందు ప్రవేశించుటచేత కొంచెము వాయువుతోం గూడి సంపూర్ణమైనవృష్టి గలుగును.

ఆశ్వయుజమాసము

భాద్రపద బహుళ ౧౪ మొదలు ఆశ్వయుజ శుద్ధ ౧౩ పర్యంతము సూర్యునియొక్క చిత్రా నక్షత్ర సంచారకాలమునందు చతుర్గ్రహకూటము గలుగుటచేతనున్ను గ్రహములన్నియు దుష్టనాడులయందుండుటచేతనున్ను మధ్యవృష్టి కలుగును.

ఆశ్వయుజ శు ౧౩ మొదలు ఈ బ ౧౧ పర్యంతము సూర్యుని యొక్క స్వాతీనక్షత్రసంచారకాలమునందు వాయుసహితమైన వర్షము సస్యానుకూలముగా కురియును.

కార్తికమాసము

ఆశ్వయుజ బ ౧౧ మొదలు కార్తిక శు ౧౧ వఱకు సూర్యుని యొక్క విశాఖానక్షత్ర సంచారకాలమునందు సామాన్యవృష్టి గలుగును. అనూరాధామూలాంతమువఱకు సూర్యుడు సంచరించు కాలమునందు మధ్యదేశమునందు స్వల్పవృష్టి కలుగుగును.

దేశారిష్టయోగములు

ఈ సంవత్సరమున గురుడు మూడు రాసులయందు సంచరించుటచేతను, కుజగురువులకు శనిగురువులకు షష్ఠాష్టక సమసప్తకాది దోషములు గలుగుటచేతను లోకమునకు అరిష్టము కలుగును.

పంచాంగశ్రవణఫలము

యశ్శృణోతి మధుశుక్లపక్షకే వర్షనాథసచివాధికంఫలమ్; ప్రాప్నుయాద్దురితముక్తవిగ్రహః ఆయురర్థమతులం యశస్సుఖమ్. కన్యావనీ కాంచనదిగ్గజానాం గవాం సహస్రం సతతం ద్విజేభ్యః; దత్వా ఫలం యల్లభతే మనుష్యస్తత్తత్ఫలాన్యబ్దఫలాని శృణ్వన్.

రాజా మంత్రీ సస్యనాథో రసానా

మీశస్సార్థం స్వామినో నీరసానామ్;

అర్ఘాధీశః కించ మేఘాధినాథో

ఽద్యశ్శ్రేయః శ్రోతౄణాం తత్ఫలాని.

రామానుజీయ శ్రీవైష్ణవ తిరునక్షత్రములు

చిత్రి	అశ్విని	మేషమాసము	వడుగనంబి తిరునక్షత్రము	
	కృత్తిక	,,	ఉయ్యకొండార్	,,
	ఆర్ద్ర	,,	యెంబెరుమానార్	,,
	పునర్వసు	,,	మొదలియాండాన్	,,
	,,	,,	చక్రవర్తితిరుమగనార్	,,
	చిత్త	,,	మధురకవుల	,,
	హస్త	,,	తేవప్పెరుమాళ్	,,
వైయాశి	స్వాతి	వృషభమాసము	అళగసింగర్	,,
	,,	,,	పెరియతిరుమలనంబి	,,
	విశాఖ	,,	నమ్మాళ్వార్	,,
	అనూరాధ	,,	పెరియభట్టర్	,,
ఆని	స్వాతి	మిథునమాసము	పెరియాళ్వార్	,,
	అనూరాధ	,,	నాథమునుల	,,
ఆడి	పూర్వఫల్గుని	కటకమాసము	శ్రీ ఆండాళ్	,,
	,,	,,	యదుగిరినాచ్చియార్	,,
	ఉత్తరాషా	,,	ఆళవందారు	,,
	,,	,,	పుండరీకాక్షు	,,
ఆవణి	రోహిణి	సింహమాసము	శ్రీ కణ్ణన్	,,
పెరటాశి	విశాఖ	కన్యామాసము	తిరుమలనంబి	,,
	శ్రవణము	,,	వేదాంత దేశికుల	,,
	,,	,,	తిరువేంగడముడయాన్	,,
అప్పశి	కృత్తిక	తులామాసము	కూరకులోత్తమదాసర్	,,
	మూల	,,	మనవాళమహామునుల	,,
	పూర్వాషా	,,	సేనముదలియాళ్వార్	,,
	శ్రవణం	,,	పొయిఘయాళ్వార్	,,
	,,	,,	పిళ్ళైలోకాచార్యర్	,,
	ధనిష్ఠ	,,	పూథత్తాళ్వార్	,,
	శతభిషము	,,	పేయాళ్వార్	,,
కార్తికి	కృత్తిక	వృశ్చికమాసము	తిరుమంగైయాళ్వార్	,,
	,,	,,	నంబిళ్లగారి	,,
	రోహిణి	,,	తిరుప్పాణియాళ్వార్	,,
మార్గళి	జ్యేష్ఠ	ధనుర్మాసము	తొండరడిప్పొడియాళ్వార్	
	,,	,,	పెరియనంబి	,,
తై	పునర్వసు	మకరమాసము	యంబార్	,,
	మఘ	,,	తిరుమడిశియాళ్వార్	,,
	హస్త	,,	కూరత్తాళ్వార్	,,
మాశి	మృగశిర	కుంభమాసము	తిరుకచ్చినంబి	,,
	పునర్వసు	,,	కులశేఖరాళ్వార్	,,
	రోహిణి	,,	నంబెరుమాళ్	,,
పంగుని	పుష్యమి	మీనమాసము	యతిరాజసంపత్కుమారర్	
	ఉత్తర	,,	శ్రీరంగనాచ్చియార్	,,
	రేవతి	మేషమాసము	పెరియ పెరుమాళ్	,,

వైశాఖ శు ౫ వైఖానసానాం శ్రీనివాససుఖివేదాంత తిరునక్షత్రం.
మాఘ శు ౧౨ వైఖానసానాం శ్రీరామజన్మోత్సవం.
శ్రావణ శు ౧౫ మంగళవారం వైఖానసానాం విఖనసాచార్య తిరునక్షత్రం.
ఆషాఢ శు౧౪ శనివారం వైఖానసానాం చూట్టకుడుతనాచ్చ్యారు తిరునక్షత్రం.

శ్రీమాధ్వ పుణ్యదినములు

చైత్రశు. ౨ వేదవ్యాసతీర్థుల పుణ్యదినము
శు. ౬ కవీంద్రతీర్థుల ,,
౧౩ సత్యవ్రతతీర్థుల ,,
బ. ౩ వాగీశతీర్థుల ,,
బ. ౧౩ సత్యవిజయతీర్థుల ,,
వైశాఖ శు ౩ విద్యాధిరాజతీర్థుల ,,
జ్యేష్ఠ శు. ౩ సత్యసంధతీర్థుల ,,
బ. ౨ సత్యపూర్ణతీర్థుల ,,
బ. ౩ రఘువర్యతీర్థుల ,,
ఆషాఢ శు. ౯ సత్యాధిరాజతీర్థుల ,,
బ. ౫ శ్రీజయతీర్థుల ,,
శ్రావణ శు. ౧ రాఘవేంద్రతీర్థుల ,,
శు. ౮ సత్యవరతీర్థుల ,,
భాద్రపదశు.౧౧సత్యేష్టకామతీర్థుల ,,
బ. ౩౦ మాధవతీర్థుల ,,
ఆశ్వయుజశు. ౮ సత్యపరాయణతీర్థుల,,
కార్తిక శు. ౧౦ సత్యవరతీర్థుల ,,
శు. ౧౧ వేదనిధితీర్థుల ,,
బ ౮ విద్యానిధితీర్థుల ,,
బ. ౧౪ పద్మనాభతీర్థుల ,,
మార్గశిర శు. ౧౧ సత్యనిధితీర్థుల ,,
శు. ౧౨ రఘునాథతీర్థుల ,,
పుష్య శు. ౧౨ రఘూత్తమతీర్థుల ,,
బ. ౬ సత్యకామతీర్థుల ,,
బ. ౮ నరహరితీర్థుల ,,
బ. ౧౪ విద్యాధీశతీర్థుల ,,
బ. ౩౦ పురందరదాసతీర్థుల ,,
మాఘశు.౯ (మధ్వనవమి)ఆనందతీర్థ ,,
ఫాల్గుణ శు. ౨ సత్యబోధతీర్థుల ,,
శు. ౪ వ్యాసరాజస్వాముల ,,
శు. ౬ సత్యవ్రతతీర్థుల ,,

ప్రసూతిశాంతి నక్షత్రములు

ఉత్తర (పా. ౧)	ఆశ్లేష (పా. ౪)
పుష్యమి (పా. ౨, ౩)	మఘ (పా. ౧)
పూర్వాషాఢ (పా. ౩)	రేవతి (పా. ౪)
చిత్త (పా. ౧, ౨)	అశ్విని (పా. ౧)

జ్యేష్ఠ, మూల ఈ నక్షత్రములయందును, తండ్రి యొక్క జన్మనక్షత్రములయందును శిశువులు పుట్టినచో శాంతిచేయవలెను.

శంకుస్థాపనాది ముహూర్తములకు శుభమైన తిథి వార నక్షత్రములను తెలియజేయు పత్రము

ముహూర్తముల పేరు	తిథులు	వారములు	నక్షత్రములు	లగ్నములు	విశేషవిధులు
శంకుస్థాపనము	౩-౫-౭-౧౧-౧౩	బు-గు-శు	రో-మృ-హ-రే-అనూ-ఉఫ-పుష్య-శ్ర-పున-ధ-శ-అశ్వి-స్వా	వృ-కర్క-సిం-మీ	చతుర్థశుద్ధి
గృహప్రవేశము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-మృ-పున-పుష్య-ఉఫ-స్వాతి-అనూ-శ్ర-ధ-శత	వృష-సింహ-వృశ్చి-కుం-మీ-క-ధ-మి-	అష్టమవ్యయశుద్ధి
నిషేకము	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-ఉఫ-హ-స్వా-అనూ-మూల-ఉషా-శ్ర-శత-ఉభా	వృ-మి-కర్క-తు-ధను-సిం-మీన	లగ్నశుద్ధి
గర్భాధానము	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	రో-ఉఫ-హ-స్వాతి-అనూ-ఉషా-శ్ర-శత-ఉభా-ధని-మృగ	వృ-మి-క-సిం-తు-ధను-కుంభ	లగ్నమున-పస్తమాంగుం పాపగ్రహములు లేకుం డుట-సద్గ్రహము
పుంసవనము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-మృగ-పున-పుష్య-ఉఫ-హ-చి-స్వా-అనూ-మూల-ఉషా-శ్రవ-ధ-శత-ఉభా-రే	మే-క-మి-మీ	ననమాసుద్ధి-మూడవ మాసము
సీమంతము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩-౧౫	ఆ-మం-గు	అశ్వి-రో-మృ-పున-పుష్య-ఉఫ-హ-చి-స్వా-అను-మూ-ఉషా-శ్ర-ధ-శ-ఉభా-రే	మే-క-మీ	౬-౭-౮-మాసములు-నవమ శుద్ధి
జాతకర్మ	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	రో-ఉభా-ఉషా-స్వా-పున-శ్ర-ధని-శత-అశ్వి-హస్త-పుష్య-అనూ	వృష-తు-మి-క-ధ-మీన-కటక	అష్టమశుద్ధి
నామకరణము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-స్వా-పున-శ్ర-ధ-శ-హస్త-పుష్య-అనూ	వృ-తు-మి-కన్య-ధను-మీన-కటక	అష్టమశుద్ధి
డోలారోహణము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-మృ-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-పున-హ-చి-స్వాతి-వి-అనూ	వృ-మి-కర్క-కన్య-తు-ధను-మీ	౧-౩-౫ మాసములు శుభము-అష్టమ శుద్ధి
అన్నప్రాశనము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-మృ-పున-పుష్య-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-హ-చి-స్వా-అనూ-శ్ర-ధ-శత-రే	వృ-మి-కర్క-క-తు-ధను-మీ	పురుషులకు-౬-౮-౧౦ మాసములు, స్త్రీలకు ౫-౭-౯-మాసములు, శుభము. దశమశుద్ధి,లగ్నమందు పాపగ్రహములు లేకుండుట
కర్ణవేధ	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-మృ-పుష్య-హ-చి-స్వాతి-అనూ-శ్ర-ధ-శ-రే-ఆర్ద్ర-ఉఫ-ఉషా-ఉభా	వృ-మి-కర్క-క-తు-ధ-మీ	౬-౮ మాసములయందు శుభము-అష్టమశుద్ధి
కేశఖండనము	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-మృ-పున-పుష్య-హ-చి-స్వా-శ్ర-ధ-శ-రేవతి	వృ-మి-కర్క-క-తు-ధ-మీ	ఉత్తరాయణం-పూర్వాహ్ణము
అక్షరస్వీకారము	౨-౩-౫-౭-౧౦	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-పున-పుష్య-హ-చిత్త-అనూ-శ్ర-ధ-రేవతి	మే-కర్క-తు-మ	ఉత్తరాయణం, ౫-వ సం అష్టమశుద్ధి, సూర్యుడు చర స్థిరరాసులయం దుండగా
విద్యారంభము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౨-౧౩	ఆ-సో-బు-గు-శు	అశ్వి-మృ-ఆర్ద్ర-పున-పుష్య-ఆశ్లే-పూఫ-పూషా-పూభా-హ-చి-స్వా-అనూ-మూల	మే-కర్క-తు-మ	అనధ్యయనములను విడిచి పెట్టవలెను. శస్త్రవిద్యాభ్యాసమునకు-ఆది-మంగళ వారములు-శుభము
ఉపనయనము	౨-౩-౫-౭-౧౦	బు-గు-శు	అశ్వి-రో-మృ-పున-పుష్య-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-హ-చి-స్వా-శ్రవ-ధ-శత	పాపగ్రహములు కేంద్రమందు లేకుం డ నుండు లగ్నము	అష్టమశుద్ధి-లగ్నమందు పాపగ్రహములు లేకుం డుట-పూర్వాహ్ణము

ముహూర్తములు	తిథులు	వారములు	నక్షత్రములు	లగ్నములు	విశేషవిధులు
వివాహము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౩	బు-గు-శు	రో-మృ-మ-స్వా-హ-అనూ-శ్ర-రే-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-మూల	వృ-మి-కర్కా-కన్య-తు-ధను-మీన-మే	సప్తమశుద్ధి
కందుక ధారణము	౨-౩-౫-౧౦-౧౩	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-పున-పుష్య-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-హస్త-చి-స్వా-అనూ-శ్ర-రే	వృ-మీ-కర్కా-క-తుల-మ-కుం-ధ	పూర్వాహ్ణమందు శుభము
నవవస్త్ర ధారణము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౩	బు-గు-శు	అశ్వి-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-హ-చిత్త-స్వా-అనూ-శ్ర-ధ-శత-రే	వృ-మి-కర్కా-క-తు-ధ-మీ-మ-కుం	తృతీయశుద్ధి
ప్రయాణము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౩	సో-బు-గు-శు	మృ-అశ్వి-పుష్య-పున-హ-అనూ-శ్ర మూల-ధ-రే	మే-వృ-కర్కా-తు-ధను-మీనం-మకరం	పంచమశుద్ధి-వారశూల-తిథిశూల-నక్షత్రశూలలుకల దిక్కులు వదలిపెట్టవలెను
కూపారంభము	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౩-౧౫	సో-బు-గు-శు	అశ్వి-రో-పుష్య-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-హ-అనూ-శ్ర-శత-ధ-రే	కర్కా-వృ-మీ-మ-	తూర్పు-ఈశాన్య-ఉత్తర దిక్కులయందు ఉత్తమము
బీజావాపమునకు	౨-౩-౫-౭-౧౦ ౧౧-౧౩	సో-బు-గు-శు	రో-హ-చి-స్వా-పున-పుష్యమి-ఉఫ-ఉషా-ఉభా-మూల-ధ-రే	వృ-మి-కర్కా-కన్య తుల-ధను-మీనం	శుభగ్రహదృష్టిగల లగ్నము శుభమైనది

ఈ ముహూర్తములకు ఏకవింశతి మహాదోషములు వదలిపెట్టవలెను. పంచకరహితముగ నుండవలెను. చంద్రతారాబలము లుండవలెను. పాపగ్రహములు అనగా రవి, చంద్ర, కుజ, రాహు, కేతు, క్షీణచంద్ర, పాపయుత బుధులు లగ్నమునకు ౩-౬-౧౧ స్థానములయందును, శుభగ్రహము లగు గురు, శుక్ర, పూర్ణచంద్రులు, పాపయుతుడు కాని బుధుడు, లగ్నమునకు ౧-౨-౪-౫-౭-౯-౧౦-౧౧ స్థానములయందును ఉండిన శుభము. చంద్రుడు పాపిష్ఠుడైనను, శుభుడైనను లగ్నమునం దుండకూడదు.

పంచకమును దెలిసికొను పద్ధతి

శుక్లప్రతిపత్తు మొదలు తిథిసంఖ్యయును, ఆదివారము మొదలు వారసంఖ్యయును, అశ్విన్యాదిగా నక్షత్రసంఖ్యయును, మేషాదిగా లగ్నసంఖ్యయును గలిపి, తొమ్మిదిచే భాగించగా శేషము పంచకమనబడును. అందు ౧ మిగిలెనేని మృత్యుపంచకము, ౨ మిగిలెనేని అగ్నిపంచకము, ౪ మిగిలెనేని రాజపంచకము, ౬ మిగిలెనేని చోరపంచకము, ౮ మిగిలెనేని రోగపంచకము. శేష సంఖ్యలు నిష్పంచకములు (శుభమయినవి). మతాంతరము : తిథిసంఖ్య శుక్లపక్షమునం దు శుక్లప్రతిపత్తునుండియు, కృష్ణపక్షములో కృష్ణప్రతిపత్తునుండియు గణించుట గలదు. మార్తాండగ్రంథరీత్యా గతఘటికలను లగ్నసంఖ్యను కలిపి తొమ్మిదిచే భాగించగా శేషము ముందుచెప్పిన ప్రకారముగా చూచుకొనుట కూడ గలదు. ధ్రువకము కలుపుట శాస్త్రసమ్మతము కాదు.

అమృతయోగములు

ఆ॥ రో-ఉత్తర-ఉషా-ఉభా-హస్త-రేవతి-శ్రవ-మూల
సో॥ మృగ-స్వాతి-రేవతి-పున-శ్రవ
మం॥ రోహి-మూల-అశ్వి-ఉఫ-ఉషా-ఉభా
బు॥ పూషా-పూఫ-పూభా-కృ-ఉఫ-ఉషా-ఉభా
గు॥ అశ్వి-పుష్య-స్వా-మ
శు॥ మూ-హ-రే-అనూ-స్వా-ఉఫ-ఉషా-ఉభా
శ॥ మ-స్వా-కృ-రో-శత

మరణయోగములు

ఆ॥ అనూ-జ్యే-మ-విశా-ధని
సో॥ విశా-కృ-మ-పూభా-ఉషా
మం॥ శత-ఆర్ద్ర-విశా-పూభా
బు॥ ధని-మూల-రే-అశ్వి-హ
గు॥ మ-రో-శత-ఆర్ద్ర-విశా-పూఫ
శు॥ పుష్య-రో-జ్యే-శ-అశ్వి-మ
శ॥ ఉఫ-హ-చి-ఉషా-పూభా-ఉభా-రే

రాహుకాల గుళికకాలములు

సూర్యోదయము 6 ఘంటలకు అయ్యే దినములకు

వారములు	రాహుకాలము మొదలు	రాహుకాలము వరకు	గుళికకాలము మొదలు	గుళికకాలము వరకు
ఆదివారము	4½	6	3	4½
సోమవారము	7½	9	1½	3
మంగళవారము	3	4½	12	1½
బుధవారము	12	1½	10½	12
గురువారము	1½	3	9	10½
శుక్రవారము	10½	12	7½	9
శనివారము	9	10½	6	7½

సూర్యునియొక్క ఉదయాస్తమయకాలములు

నెల	తేది	ఉదయం ఘం	ఉదయం ని	అస్తం ఘం	అస్తం ని	నెలలు	తేది	ఉదయం ఘం	ఉదయం ని	అస్తం ఘం	అస్తం ని
౧౯౩౧ సం. ఏప్రిల్	౧	౬	౪	౬	౧౪	అక్టోబరు	౧	౫	౫౯	౫	౫౨
	౧౦	౫	౫౮	౬	౧౫		౧౦	౬	౦	౫	౪౪
	౨౦	౫	౫౧	౬	౧౭		౨౦	౬	౨	౫	౩౮
	౩౦	౫	౪౪	౬	౨౦		౩౦	౬	౫	౫	౩౩
మే	౧	౫	౪౪	౬	౨౦	నవంబరు	౧	౬	౬	౫	౩౧
	౧౦	౫	౪౨	౬	౨౨		౧౦	౬	౧౦	౫	౩౦
	౨౦	౫	౩౮	౬	౨౬		౨౦	౬	౧౫	౫	౨౮
	౩౦	౫	౩౬	౬	౨౬		౩౦	౬	౨౧	౫	౨౯
జూన్	౧	౫	౩౬	౬	౩౦	డిసెంబరు	౧	౬	౨౨	౫	౨౮
	౧౦	౫	౩౬	౬	౩౨		౧౦	౬	౨౭	౫	౩౦
	౨౦	౫	౩౮	౬	౩౫		౨౦	౬	౩౨	౫	౩౫
	౩౦	౫	౩౯	౬	౩౭		౩౦	౬	౩౫	౫	౩౬
జూలై	౧	౫	౪౦	౬	౩౭	౧౯౩౨ జనవరి	౧	౬	౩౧	౫	౪౬
	౧౦	౫	౪౨	౬	౩౭		౧౦	౬	౩౫	౫	౫౫
	౨౦	౫	౪౬	౬	౩౬		౨౦	౬	౩౭	౬	౦
	౩౦	౫	౪౮	౬	౩౨		౩౦	౬	౩౮	౬	౫
ఆగష్టు	౧	౫	౪౯	౬	౩౧	ఫిబ్రవరి	౧	౬	౩౮	౬	౫
	౧౦	౫	౫౧	౬	౨౭		౧౦	౬	౩౫	౬	౧౧
	౨౦	౫	౫౭	౬	౨౨		౨౦	౬	౩౩	౬	౧౪
	౩౦	౫	౫౫	౬	౧౪		౨౮	౬	౨౬	౬	౧౬
సెప్టెంబరు	౧	౫	౫౬	౬	౧౪	మార్చి	౧	౬	౨౬	౬	౮
	౧౦	౫	౫౬	౬	౮		౧౦	౬	౧౬	౬	౧౦
	౨౦	౫	౫౭	౫	౫౬		౨౦	౬	౧౨	౬	౧౨
	౩౦	౫	౫౮	౫	౫౨		౩౦	౬	౫	౬	౧౪

ఆనందాదియోగములు

ఆది	సోమ	మం	బుధ	గురు	శుక్ర	శని	యోగములు	ఫలము
అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	శ	ఆనందః	ద్రవ్యలాభము
భర	ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	పూ	కాలదండః	విఘ్నము
కృ	పున	పూ	స్వా	మూ	శ్ర	ఉభా	ధూమ్రాక్షః	హాని
రో	పు	ఉఫ	వి	పూషా	ధ	రే	ప్రజాపతిః	కార్యసిద్ధి
మృ	ఆ	హ	అ	ఉషా	శ	అశ్వి	సౌమ్యః	ధనధాన్యము
ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	పూ	భ	ధ్వాంక్షః	విఘ్నము
పున	పూఫ	స్వా	మూ	శ్ర	ఉభా	కృ	ధ్వజః	రాజ్యలాభము
పు	ఉఫ	వి	పూషా	ధ	రే	రో	శ్రీవత్సః	లక్ష్మీలాభము
ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	శత	అశ్వి	మృ	వజ్రః	కలహము
మ	చి	జ్యే	అభి	పూభా	భ	ఆ	ముద్గరః	భంగము
పూఫ	స్వా	మూ	శ్ర	ఉభా	కృ	పున	ఛత్రం	రాజ్యలాభము
ఉఫ	వి	పూ	ధ	రే	రో	పు	మిత్రం	కార్యసిద్ధి
హ	అనూ	ఉషా	శ	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	మానసః	శ్రీలాభము
చి	జ్యే	అభి	పూభా	భ	ఆ	మ	పద్మం	కార్యహాని
స్వా	మూ	శ్ర	ఉభా	కృ	పున	పూ	లంబం	భోజనలాభము
వి	పూషా	ధ	రే	రో	పు	ఉఫ	ఉత్పాతః	ద్రవ్యనాశము
అనూ	ఉషా	శత	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	మృత్యుః	హాని
జ్యే	అభి	పూభా	భ	ఆ	మ	చి	కాణః	కార్యహాని
మూ	శ్ర	ఉభా	కృ	పున	పూ	స్వా	సిద్ధిః	కార్యసిద్ధి
పూషా	ధ	రే	రో	పు	ఉఫ	వి	శుభం	శుభకార్యసిద్ధి
ఉషా	శ	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	అమృతం	ప్రసంతోషము
అభి	పూ	భ	ఆ	మ	చి	జ్యే	ముసలం	భోజనహాని
శ్ర	ఉభా	కృ	పున	పూ	స్వా	మూ	గదా	అశుభము
ధ	రే	రో	పు	ఉభా	విశా	పూ	మాతంగః	స్వర్ణలాభము
శ	అశ్వి	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	రాక్షసః	క్లేశము
పూభా	భ	ఆ	మ	చి	జ్యే	అభి	చరః	దుర్వార్తశ్రవణము
ఉభా	కృ	పున	పూ	స్వా	మూ	శ్ర	స్థిరః	కార్యసిద్ధి
రే	రో	పు	ఉఫ	విశా	పూ	ధ	వర్ధమానః	అతిశయలాభము

గౌరీపంచాంగము కాలము ౧-కి ఘడియలు ౩౹. ఘంట ౧, నిమిషములు ౩౦.

పగటిముహూర్తములు

ఘడియలు	వారములు	ఆది	సోమ	మంగళ	బుధ	గురు	శుక్ర	శని
	౧	ఉద్యో	అమృ	రోగం	విషం	ఉద్యో	రోగం	విషం
	౨	లాభం	విషం	ఉద్యో	అమృ	విషం	జ్వరం	అమృ
	౩	విషం	ఉద్యో	జ్వరం	శుభం	జ్వరం	అమృ	జ్వరం
	౪	అమృ	లాభం	లాభం	ఉద్యో	లాభం	కలహం	ఉద్యో
	౫	శుభం	జ్వరం	అమృ	రోగం	అమృ	లాభం	శుభం
	౬	ధనం	అమృ	ఉద్యో	శుభం	విషం	సుఖం	లాభం
	౭	అమృ	లాభం	విషం	ధనం	కలహం	ధనం	ధనం
	౮	విషం	ధనం	లాభం	అమృ	జ్వరం	అమృ	లాభం

రాత్రిముహూర్తములు

ఘడియలు	వారములు	ఆది	సోమ	మంగళ	బుధ	గురు	శుక్ర	శని
	౧	శుభం	రోగం	జ్వరం	లాభం	సుఖం	అమృ	విషం
	౨	అమృ	లాభం	ఉద్యో	రోగం	రోగం	జ్వరం	ఉద్యో
	౩	జ్వరం	ధనం	కలహం	విషం	కలహం	కలహం	శుభం
	౪	రోగం	ఉద్యో	లాభం	ఉద్యో	లాభం	లాభం	అమృ
	౫	కలహం	రోగం	రోగం	శుభం	ఉద్యో	శుభం	కలహం
	౬	లాభం	అమృ	లాభం	లాభం	జ్వరం	ధనం	రోగం
	౭	ఉద్యో	విషం	ఉద్యో	ధనం	లాభం	అమృ	అమృ
	౮	రోగం	జ్వరం	ధనం	లాభం	ఉద్యో	విషం	లాభం

నవగ్రహములు ద్వాదశస్థానములయం దుండునపు డిచ్చెడి గోచారఫలములను తెలియజేయు చక్రము

గ్రహములు	౧	౨	౩	౪	౫	౬	౭	౮	౯	౧౦	౧౧	౧౨
రవిః	స్థానచలనం	భయం	సంపత్తు	మానభంగం	భయం	శత్రుక్షయం	దేహపీడ	రోగం	భయం	లాభం	ఆరోగ్యం	వ్యయం
చంద్రః	సౌజన్యం	వ్యయం	లాభః	రోగం	కార్యనాశనం	ధనం	లాభః	వ్యయం	వ్యాకులం	లాభం	సుఖం	దుఃఖం
కుజః	భేదం	వ్యయం	లాభం	శత్రుపీడ	రిపుభయం	ధనలాభం	కలహం	భయం	వ్యయం	చలనం	లాభం	రోగం
బుధః	బంధం	లాభం	వ్యయం	శత్రుభయం	దరిద్రం	భూషణం	వ్యసనం	సంతోషం	దుఃఖం	శుభం	సుఖం	వ్యయం
గురుః	గమనం	ధనలాభః	ఆపత్తు	నాశనం	సంపత్	క్లేశం	ఆరోగ్యం	హాని	ధనాగమనం	హాని	సంతోషం	పీడా
శుక్రః	ఆరోగ్యం	భాగ్యం	సౌఖ్యం	సుఖం	పుత్రలాభం	మానహాని	క్లేశం	భయం	ధనలాభం	హాని	సౌఖ్యం	లాభం
శనిః	అఘలం	హాని	సంపత్తు	కుక్షిరోగం	బుభుక్షు	లక్ష్మి	రాజదండం	దుఃఖం	రోగం	జాడ్యం	లాభం	క్లేశం
రాహుః	భయం	కలహం	సౌఖ్యం	మానహాని	ధనవ్యయం	సుఖం	భయం	మృత్యువు	సంతాపం	కలహం	లాభం	హాని
కేతుః	భయం	విరోధం	సుఖం	మానహాని	ధనక్షయం	సుఖం	భీతి	హాని	కలహం	విరోధం	ధనాగమః	హాని

ప్రయాణమునకు

తిథిశూల, వారశూల, నక్షత్రశూల, లగ్నశూలలు

దిక్కులు	తిథులు	వారములు	నక్షత్రములు	లగ్నములు
తూర్పు	౧, ౯	శని, సోమ	జ్యేష్ఠ ధనిష్ఠ	తుల కుంభము
ఆగ్నేయము	౩, ౧౧	శని, గురు		మకరము
దక్షిణము	౫, ౧౩	గురు	శ్రవణము అశ్విని	మీనము వృశ్చికము
నైరృతి	౪, ౧౨	సోమ, శుక్ర		కర్కాటకము
పడమర	౬, ౧౪	ఆది, శుక్ర	రోహిణి పుష్య	ధనుస్సు సింహము
వాయవ్యము	౭, ౧౫	మం, ఆది		మేషము
ఉత్తరము	౨, ౧౦	బుధ, మం	పూర్వఫల్గుహస్త	వృషభము, కన్య
ఈశాన్యము	౮, ౩౦	బుధ		మిథునము

దశావధానములయొక్క పేర్లు

౧ దృష్టి, ౨ సృక్పూజ. ౩ త్వగ్వ్యాప్తి, ౪ స్తుతి, ౫ మనోవ్యాప్తి, ౬ సానురాగమనోఽర్చన, ౭ గణప్రణామము, ౮ గణస్తుతి, ౯ గణలీలానందనిమగ్నత, ౧౦ లింగనిమగ్నత.

షడక్షరీ మంత్రజపమునకు వృత్తులు

శ్లో. అర్థరూపా పరావిద్యా పశ్యంతీ వర్ణరూపిణీ;
మధ్యమా పదరూపాస్యా ద్వైఖరీ వాక్యరూపిణీ.

విశేషార్థప్రకాశిక.

తా. మంత్రార్థమును తెలిసి జపించుట పరావృత్తియనబడును. షడక్షరీయంత్రమునందు వర్ణములు చూచుచు జపించుట పశ్యంతీవృత్తి యనబడును పదములను అనగా మంత్రమునందు గల మూడుపదములను గుర్తెరిగి జపించుట మధ్యమావృత్తియనబడును. మంత్రమునంతయు నొకేవాక్యముగా చూచుచు జపించుట వైఖరీవృత్తియనబడును.

స్త్రీ ప్రథమరజస్వల అయిన తిథులు-నక్షత్రములు వాని గుణదోషములు

తిథులు: పాడ్యమియందు మహాపాపినియును, విదియయందు పుత్రవతియును, తదియయందు సౌఖ్యవతియును, చవితియందు వృషలియును, పంచమియందు శుభప్రదురాలును, షష్ఠియందు వికృతసంచారిణియును, సప్తమియందు శుభప్రదురాలును, అష్టమియందు వికృతసంచారిణియును, నవమియందు విశేషకష్టయును, దశమియందు పుత్రవతియును, ఏకాదశియందు శుచి కలదియును, ద్వాదశియందు పరులను దూషించునదియును, త్రయోదశియందు పుత్రవతియును, చతుర్దశియందు కోపనయును, పూర్ణిమామావాస్యలందు దుష్టచారిణియును అగును

నక్షత్రములు: భరణి, ఆశ్లేష, పుబ్బ, పూషా, పూభా యీనక్షత్రముల 1-వ పాదము భర్తృనాశనమును, 2-వ పాదము పుత్రనాశనమును, 3-వ పాదము ధననాశనమును, 4-వ పాద మశుభమును గలిగించును. మరియు కృత్తిక, ఆర్ద్ర, పున, మఘ, జ్యేష్ఠ యీ నక్షత్రములయొక్క 1-వ పాదము మంగళము గలిగించును రెండవపాదమునకైన 25 గురకు భోజనము పెట్టవలెను. 3,4 పాదములను, ఆది, మంగళ, శనివారములయందును, దుష్టకాలములయందును, దుష్టతిథులయందును, దుష్టయోగములయందును, రజస్వల అయిన యెడల యథావిధి శాంతి చేయవలెను.

ద్విపాది త్రిపాది నక్షత్రములు దుష్టతిథ్యాదులయందు మరణము-దోషము-శాంతి

రో, కృ, మృ, పున, ఉత్తర, చిత్త, విశా, ఉషా, భరణి యీ నక్షత్రములయందు, మృతిపొందినవారు 3 మాసముల వరకును, ధని, పూభా, ఉభా, రేవ, శత, యీనక్షత్రములందు మృతిబొందిన వారును 6 మాసములవరకును పాడువేయవలెను. ౧-౬-౧౧౦ ౧౩-౧౪-౨-౪-౧౨ ఈ ర తిథులయందును, శుక్ర, శని, ఆది, మంగళవారములయందును, మృతినొందినయెడల శాంతిచేయవలెను.

క్షౌరయోగ్యములగు తిథి వార నక్షత్రములు

పూషా, పుష్య, పున, రేవ, హస్త, శ్రవ, మృగ, ధని, అశ్వి, ఆంధ్రపత్రి, స్వాతి, శతభిషం ఈ నక్షత్రములు, సోమ, బుధ, గురు విదేశ స్వదుకు, తదియ, పంచమి, సప్తమి, ఈతిథులు క్షౌరము

గండపురుషస్థితి

గండపురుషుడు కార్తిక, ఆషాఢ, ఫాల్గున, వైశాఖమాసముల యందు ఆకాశమునను, మాఘ, భాద్రపద, చైత్ర, ఆశ్వయుజమాసములలో పాతాళమునను, జ్యేష్ఠ, శ్రావణ, మార్గశీర్ష, పుష్యమాసములలో భూమియందును ఉండును. రజోదర్శనము ప్రసూతి మొదలగునవి సంభవించినపుడు గండపురుషుడు భూమియందుండెనేని దోషమధికమగుటచే విశేషశాంతిచేయవలెను. మిగతకాలములలో దోషము సామాన్యము.

వార దుర్ముహూర్తములు

ఆ	సో	మం	బుధ	గురు	శుక్ర	శని
ఘ ఘ	ఘ ఘ ఘ ఘ	ఘ ఘ	ఘ ఘ	ఘ ఘ	ఘ ఘ	ఘ ఘ
౨౪-౨౫,	౧౨-౧౩,	౪-౫,	౧౫-౧౬,	౧౧-౧౨,	౮-౯,	౧-౨
		౨౩-౨౪, ౮౩-౮౪		౨౩-౨౪, ౧౨-౧౩, ౩-౪		

బల్లిపాటునకు ఫలములు

శిరస్సు-కలహము, ముఖము-బంధుదర్శనము, కనుబొమ్మలనడుము-రాజానుగ్రహము, పై పెదవి-ధనవ్యయము, క్రింది పెదవి-ధనలాభము, ముక్కుచివర-రోగము, కుడిచెవి-దీర్ఘాయువు, ఎడమచెవి-వర్తకలాభము, నేత్రము-శుభము, గడ్డము-రాజదండనము, నోరు-భయము, కంఠము-శత్రుహాని, కుడిభుజము-ఆరోగ్యము, ఎడమభుజము-స్త్రీసంగమము, కుడిముంజేయి-కీర్తి. ఎడమ ముంజేయి-రోగము, స్తనయుగ్మము-దోషము, ఉదరము ధాన్యలాభము, రొమ్ము, నాభి-ధనలాభము, ప్రక్కలు-సుఖము, పాదము-ప్రయాణము, వీపు-శుభము, గోళ్లు-ధనవ్యయము, లింగము-దారిద్ర్యము. జుట్టుకొన-మృత్యువు. ఈ ప్రదేశములయందు తొండ ప్రాకినను ఫలమిట్లే యని తెలియునది.

ప్రసూతి విషయిక తిథ్యాదిగండములు

అమావాస్యా ప్రతిపత్తులయొక్క సంధియందును, పంచమీ షష్ఠులయొక్క సంధియందును, దశమీ ఏకాదశులయొక్క సంధియందును, పూర్ణిమా ప్రతిపత్తులయొక్క సంధియందును, రెండుగడియల కాలము తిథిగండ మనబడును. కటకసింహములయొక్క సంధికాలమందును, వృశ్చికధనుస్సులయొక్క సంధికాలమందును, మీనమేషములయొక్క సంధికాలమందును, అరగడియకాలము లగ్నగండ మనబడును. రేవతి అశ్వినులయొక్క సంధికాలమందును, ఆశ్లేషా మఖలయొక్క సంధికాలమందును, జ్యేష్ఠామూలలయొక్క సంధికాలమందును, ఎనిమిది గడియలు నక్షత్రగండ మనబడును. ఈ గండకాలములయందు జనించిన శిశువులకు శాస్త్రోక్తరీతిగా శాంతి జరుగవలెను. దుష్టనక్షత్రములయందు జనించినయెడలను శాంతి విధ్యుక్తముగా చేయవలెను. గండత్రయమందు జనించిన శిశువు జీవించుట దుర్లభము.

1931 మార్చి నెల — మీన — చైత్ర నెల — 1931 ఏప్రియల్ నెల — మేష

తేది			
20	౭	౧౫	శు॥ ప్ర౨౧-౧౫ఉభా౧౩-౩౫సు౧-౪౬బ౨౦-౧౫రా౧౬-౨౭త్యా౪-౨౧అహః౩౦-౧౬భా౨౪రవిః౫౯-౩౭ పూర్ణ తిథిః, చాంద్రమానాబ్దాదిః, తైలాభ్యంగః, నింబపుష్పభక్షణం, నూతనవస్త్రధారణం, వసంతనవరాత్రప్రారంభః, ప్రపాదానం, చంద్రోదయః-దక్షిణశృంగోన్నతిః, భు౮-౪౫చ౨౯
21	౮	౧౬	శ॥ ద్వి౨౪-౩౭రే౯-౧౯బ్ర౩-౪౪కౌ౨౪-౩౭త్యాజ్యాభావః, ద్వితీయాతిథిః రాత్రౌ మేషః భు౦-౫౩చ౧ శికాజు నెల
22	౯	౧౩	ఆ॥ తృ౨౭-౫౪అశ్వ౨౪-౩౭ఐం౨-౫౩గ౨౭-౫౪దిం౩-౨౧ త్యా౧ప్ర౪-౧౯రా౧౯-౩౧అహః౩౦-౪ మేషాయనగో రవిః౫-౩౬ ఉత్తమమన్వాదిః, ఆందోళనతృతీయా, సౌభాగ్యగౌరీవ్రతం, డోలోత్సవః భు౧-౧చ౨
23	౧౦	౧౮	సో॥ చ౩౦-౪భ౨౭-౫౪వై౨-౨౬భ౩౦-౪రా౨౯-౩ త్యా౪-౧౦భు౧-౯చ౩
24	౧౧	౧౯	మం॥ పం౩౧-౧౨కృ౩౧-౨౫వి౦-౫౫ప్రీతి౫౭-౪౨బం౦-౮ శేషః౩-౧౯ పునస్త్యాజ్యాభావః అహః౩౦-౬ఉభా౩ రవిః౨౦-౯ మత్స్యజయంతిః దగ్ధయోగః భు౧-౧౭చర
25	౧౨	౨౦	బు॥ ష౩౦-౫౨రో౩౧-౫౦ఆయు౫౫-౫కౌ౧-౨౦ది౧౧-౨ త్యా ప్ర౪-౪౧౫-౩౯ భు౧-౨౫౫
26	౧౩	౨౧	గు॥ స౨౯-౧౭మృ౩౧-౪౫సౌ౫౦-౩౪వ౨౯-౧౭రా౨౨-౧౦త్యా ప్ర౩-౫౬భు౧-౩౩౬
27	౧౪	౨౨	శు॥ అ౨౬-౩౪ఆర్ద్ర౩౦-౪౧శో౪౫-౧౩బ౨౬-౩౪రా౨౯-౧౭ అష్టమీతిథిః, అహః౩౦-౧౪ఉభా౪ రవిః౪౩-౧౦ భవాన్యుత్పత్తిః, అశోకాష్టమీ భు౧-౪౧చ౭ [శః, దగ్ధయోగః కవెభు౧-౪౮చ౮
28	౧౫	౨౩	శ॥ న౨౨-౪౯పున౨౮-౩౯అతి౩౯-౧కౌ౨౨-౪౯ శేషః౩-౨౨రా౧౭-౨౨ తిథిద్వయం, స్మార్తానాం శ్రీరామజయం
29	౧౬	౨౪	ఆ॥ ద౧౮-౧౭పుష్య౨౫-౪౯సు౩౨-౨౧గ౧౮-౧౭రా౨౫-౩ ఏకాదశీతిథిః, ధర్మరాజదశమీ, శుక్రాంభు౧-౫౬చ౯
30	౧౭	౨౫	సో॥ ఏ౧౩-౫౪ఆశ్లే౨౨-౨౧ధృ౨౫-౧౦భ౧౩-౫౪రా౨౦-౪ డోలోత్సవః సర్వేషామేకాదశీ, దగ్ధయోగః భు౨-౫చ౧౦
31	౧౮	౨౬	మం॥ ద్వా౭-౨౫మఖ౧౮-౨౮శూ౧౭-౩౯బా౭-౨౫రా౬-౪౪అహః౩౦-౨౦రేవతీ౧౮ రవిః౫-౩ ౨విష్ణౌ దమనోత్సవః, అనంగత్రయోదశీ, ప్రదోషః భు౨-౧౩చ౧౧
1	౧౯	౨౭	బు॥ త్ర౧-౨౬వీవ్యం౫౩-౫౫పూఫ౧౪-౨౧గ౯-౫౫తై౧-౨౬రా౦-౪౨అవమ అనధ్యయనత్రయం భు౨-౨౦చ౧౨
2	౨౦	౨౮	గు॥ ○పూ౪౯-౩౬ఉఫ౧౦-౧౨వృ౨-౨౮ధృ౫౨-౧౬భ౨౧-౨౯ది౨౯-౪౯రౌచ్యకమన్వాదిః, దమనపూజా, స్త్రీణాం చంద్రదర్శనం అన్వాధానం చంద్రగ్రహణం భు౨-౨౮చ౧౩
3	౨౧	౨౯	శు॥ కృప్ర౪౩-౫౩హ౬-౧౫వ్యా౪౭-౮బా౧౬-౨౮ది౨౫-౩త్యా౩-౪౬ అహః౩౦-౨౬శే౨ రవిః౨౮-౫౧ యోగకాలః శుక్రాం భు౨-౩౭చ౧౪
4	౨౨	౩౦	శ॥ ద్వి౩౮-౫౦చి౨-౪౧స్వా౫౬-౪౭హ౪౦-౧౨తై౧౧-౨౬ది౧౫-౫౬భు౨-౪౫చ౧౫
5	౨౩	౩౧	ఆ॥ తృ౩౪-౩౨వి౫౭-౧౬వ౩౯-౫౮వ౬-౪౧౭౧-౫౭ త్యా౩-౫౧ షడశీతిముఖో రవిః౩౦-౧౮భు౨-౫౩చ౧౬
6	౨౪	౧	సో॥ చ౩౧-౪అనూ౫౫-౫౮సి౨౮-౧౭బ౨-౪౮ది౭-౩త్యా౩-౫౫అహః౩౦-౩౪శేవ౩ రవిః౫౧-౩౭భు౩-౧చ౧౭
7	౨౫	౨	మం॥ పం౨౮-౩౮జ్యే౫౫-౫౪ వ్య౨౩-౩౬తై౨౮-౩౮ది౯-౫౪దగ్ధయోగః, కువె భు౩-౯చ౧౮ శ్వేతవరాహకల్పాదిః [చర౯
8	౨౬	౩	బు॥ ష౨౭-౨౩మూ౫౬-౪౨వ౯-౪౫వ౨౭-౨౩రా౨౨-౦శుక్రాం భు౩-౧౭
9	౨౭	౪	గు॥ స౨౭-౨పూషా౫౮-౫౩ప౧౬-౫౮బ౨౭-౨౨ది౨౧-౩౪భు౩-౨౫చ౨౦
10	౨౮	౫	శు॥ అ౨౮-౩౩ఉషా౬౦-౦శి౧౪-౫౬కౌ౨౮-౩౩ది౨౦-౧౦అహః౩౦-౪౨రేర రవిః౧౫-౨౦ దగ్ధయోగః భు౩-౩౩చ౨౧
11	౨౯	౬	శ॥ న౩౧-౮ఉషా౨-౪౧సి౧౪-౭గ౩౧-౮ది౧౩-౭భు౩-౪౦చ౨౨
12	౩౦	౭	ఆ॥ ద౩౪-౪౪శ్ర౭-౧౮సా౧౪-౩వ౨-౫౬శి౧౮-౧౪త్యా౪-౨౨భు౩-౪౮చ౨౩
13	౧	౮	సో॥ ఏ౩౯-౧౬ధ౧౨-౫౪శు౧౪-౫౩బ౭-౦రా౧-౫౨త్యా౪-౨౫అహః౩౦-౫౨ అశ్విని మేషే రవిః౩౯-౩౦ విషువత్పుణ్యకాలః మధ్యాహ్నప్రభృతి పుణ్యకాలః, సౌరసంవత్సరాదిః భు౩-౫౬ చ౨౪ సర్వేషామేకాదశీ
14	౨	౯	మం॥ ద్వా౪౪-౨౦శత౧౯-౮శు౧౬-౯కౌ౧౧-౪౮రా౫-౫౮భు౪-౪చ౨౫
15	౩	౧౦	బు॥ త్ర౪౯-౨౪పూభా౨౫-౪౨బ్ర౧౭-౫౩గ౧౬-౨౫రా౨౧-౧౬ప్రదోషః భు౪-౧౦చ౨౬ [చ౨౭
16	౪	౧౧	గు॥ చ-శీ౫౪-౩౭ఉభా౩౨-౧౦ఐం౧౯-౧౨భ౨౨-౦త్యాజ్యాభావః, మాసశివరాత్రిః, అనధ్యయనత్రయం భు౪-౧౮
17	౫	౧౬	శు॥ ●అమా౫౮-౫౮రే౩౮-౬వై౨౦-౪౦చ౨౬-౪౭దివి౫-౮ అహః౩౧-౨అశ్వ౨ రవిః౪-౭ కూర్మకల్పః, అన్వాధానం, పిండపితృయజ్ఞః భు౪-౨౬-చ౨౮

రా ౪-బు			గు
	బ౧౧ మేషే రవిః		కు
	శు ౧౨ మేషే		
	బుధః		
శు	శు౬శుం భేశుక్రః		
శ			కే

కుజచారః	శు ౨ శ పశ్చాదుదయంబు	శు౧౫గు-అశ్వ౨బు౯-౩౧	శుక్రచారః	బ౬బు-శతర శు౫౯-౪౫
శు ౧౩ బు పుష్య ౩ [౧-౪౧		బ౨శ-అశ్వ౩బు౪౨-౨౪	శు౧ బు-ధని౧శు౧౫-౪౩	బ౯శ-పూభా౧శు౪౫
[శు౫౪-౫౬	శు౩ఆ-రే౧బు౭౬-౩౮	బ౪సో-అశ్వ౪బు౫౪-౪౨	శు౪ ఆ-ధని౨శు౩౫-౩౦	బ౧౨మం-పూభా
బ౧౩బు-పుష్య౪శు	శు౫మం-రే౨బు౧౫-౨౧	బ౮శు-భ౪౧బు౪౬-౫౪	శు౬ బు-ధని౩శు౫౬-౨౯	శుక్రః
[౪౩-౨౯	శు౭గు-రే౩బు౪౬-౧౪	బ౧౨మం-భ౨బు౩౯-౧	శు౯ శ-ధని౪శు౪౯-౩౦	బ౩౦శు-పూ [౧-౩
బుధచారః	శు౯శ-రే౪బు౫౦-౪౨	గురుచారః	శు౧ ౨మం-శత౧శు౩౫-౪౬	
శు ౧ శు ఉభా ౪ బు [౫౦-౧౮	శు౧౨మం-అశ్వ౧ మేషేబు	బ౧౪గు-పున౧రుజ్య౫౨-	బ౧ శు-శత౨శు౨౬-౧౧	శనిరాహు

శ్రీ ప్రజోత్పత్తిసంవత్సర వైశాఖమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

1931 ఏప్రియల్ నెల

18 ౬ ౧౩ శు॥ శు-ప్ర౬౦-౦ అశ్వ౪౩-౧౫ వి౨౦-౫౩ కిం౨౯-౨౯ రా౧-౨౦ త్రిద్యుస్పృక్ యోగకాలః వైశాఖస్నానప్రారంభః, రక్రాం భుం-౩౩ చ-౨౯

19 ౭ ౧౪ ఆ॥ ప్ర౨-౬ భర౭-౯ ప్రీతి౨౦-౩౬ బ౨-౬ దిర-౫౦ చంద్రోదయః దక్షిణశృంగోన్నతిః భుం-౪౧న౩౦

20 ౮ ౧౫ సో॥ ద్విర-౬ కృ౫౦-౬ ఆయు౯-౨౭ కౌర-౧౬ దిర౮-౪౩ అహః౩౦-౧౦ అశ్వ౩ రవిః౨౯-౧౨ పరశురామజయంతిః, అక్షతృతీయా, కరకప్రదానం, ఉదకుంభదానం, సౌభాగ్యగౌరీవ్రతం భుం-౪౯చ౧౭ సోమా [illegible] నెల

21 ౯ ౧౬ మం॥ తృ౫-౭ రో౫౧-౪౦ సౌ౭-౧౬ గ౫-౭ ది౩౧-౯ త్యా౪-౬ త్రేతాయుగాదిః భుం-౫౭న౨

22 ౧౦ ౧౭ బు॥ చ౪-౪౧ మృ౫౨-౦ శో౧౪-౭ భ౪-౪౧ ది౫-౪౫ అహః౩౧-౧౪ వృషభాయనగతో రవిః ౨౩-౨౦ శంకరజయంతిః భుం-౩చ౩

23 ౧౧ ౧౮ శు॥ పం౩-౪ ఆర్ద్ర౫౧-౧౩ అతి౧౦-౬ బా౩-౪ ది౧౨-౪౪ అహః౩౧-౧౬ అశ్వ౪ రవిః౫౪-౩౯ భుం-౧౨న౪

24 ౧౨ ౧౯ శ॥ ష౦-౧౩ ఏమ్యం౫౬-౨౩ పునర్వ౯-౧౯ సుర-౫౬ ధృ౫౪-౨౩ తై౦-౧౩ ది౨౦-౧౬ అనమ, శవ భుం-౨౦న౫

25 ౧౩ ౨౦ శ॥ అ౫౧-౫౯ పుష్య౪౬-౩౯ శూ౫౨-౪౬ భ౨౪-౧౦ ది౮-౨౮ భుం-౨౮చ౬

26 ౧౪ ౨౧ ఆ॥ న౪౬-౩౬ ఆశ్లే౪౩-౧౭ గ౪౫-౪౧ బా౯-౧౭ ది౧౬-౫౦ మక్రాం భుం-౩౬న౭ న్ణవానాం శ్రీరామజయంతిః

27 ౧౫ ౨౨ సో॥ ద౪౦-౪౯ మ౩౯-౨౮ వృ౩౮-౧౫ తై౧౩-౪ ది౧౧-౨౨ రా౨౬-౪౧ అహః౩౧-౨౪ భర౧౧ రవిః౨౦-౩ భుం-౪౪

28 ౧౬ ౨౩ మం॥ ఏ౩౪-౪౯ పూఫ౩౫-౨౨ ధృ౩౦-౩౬ వ౭-౪౯ శేషః౧-౪౯ రా౨౦-౩౯ సర్వేషామేకాదశి భుం-౫౨౯ [చర

29 ౧౭ ౨౪ బు॥ ద్వా౨౮-౪౦ ఉఫ౩౧-౧౦ వ్యా౨౨-౫౩ బా౨౮-౪౧ రా౧౯-౧౬ ద్వాదశీతిథిః పరశురామద్వాదశీ ప్రదోషః భుం-౫౯చ౧౦

30 ౧౮ ౨౫ శు॥ త్ర౨౩-౧౧ హ౨౭-౧౦ వా౧౪-౫౪ తై౨౩-౧౧ రా౧౪-౨౫ త్యా౩-౪౫ అహః౩౧-౩౦ భర౨౭ రవిః౪౦-౨౯ తిథిద్వయం నృసింహజయంతిః, భు౨-౭చ౧౧

1 ౧౯ ౨౬ శ॥ చ-శి౧౭-౨౦ చి౨౩-౨౯ వ౭-౪౪ వ౧౭-౨౦ రా౫-౧౦ త్యా౩-౪౭ పూర్ణిమాతిథిః అన్వాధానం భు౨-౧౫న౧౨

2 ౨౦ ౨౭ శ॥ ○ పూ౧౧-౫౮ స్వాతి౨౦-౨౧ సి౧-౧౦ వ్య౫౪-౩౧ బ౧౧-౫౮ రా౨-౯ మహావైశాఖీ వర్ణవద్దత్తవర్తవ్య జన పాదుకోపహదానాని, యోగకాలః, వ్యాసపూర్ణిమ భు ౨-౨౩చ౧౩

3 ౨౧ ౨౮ ఆ॥ కృ-ప్ర౭-౩౩ వి౧౭-౫౭ వరి౪౮-౪౦ కౌ౭-౩౭ ది౨౭-౪౨ భు౨-౩౧ న౧౪

4 ౨౨ ౨౯ సో॥ ద్వి౪-౧ అను౧౬-౨౬ పర౩-౪౫ గర-౧ది౩౦-౯ అహః౩౧-౩౮ భర౩ రవిః౧౩-౩౫ పార్థివకల్పాదిః, కర్తరి ప్రారంభః భు ౨-౩౮ న౧౫

5 ౨౩ ౩౦ మం॥ తృ౧-౨౫ ఏమ్యం౫౮-౨౦ జ్యే౧౫-౫౯ శి౩౯-౪౮ భ౧-౨౫ త్యాజ్యాభావః అవమ శ్రీమదిగొండ శంకరారాధ్యస్వామినామారాధనం భు౨-౪౬చ౧౬

6 ౨౪ ౩౧ బు॥ పం౫౯-౩౯ మూ౧౬-౪౦ సి౩౭-౩౫ కౌ౨౮-౫౯ ది౧౨-౩౮ రా౯-౪౪ శక్రాం భు౨-౫౪ చ౧౭

మే నెల

7 ౨౫ ౧ శు॥ ష౬౦-౦ పూషా౧౮-౩౮ సా౩౪-౪౨ గ౨౯-౪౯ రా౭-౫౫ అహః౩౧-౪౪ భర౪౪ రవిః౪౦-౪౪ త్రిద్యుస్పృక్ దగ్ధయోగః భు౩-౨ చ౧౮

8 ౨౬ ౨ శు॥ ష౧-౫౬ ఉషా౨౧-౪౮ శు౩౩-౪౦ వ౧-౫౬ బాం-౪౩ భు౩-౧౦ చ౧౯

9 ౨౭ ౩ శ॥ స౩-౩౦ శ్ర౨౬-౧౦ శు౩౩-౩౦ బ౩-౩౦ రా౫-౨౩ భు౩-౧౮ చ౨౦

10 ౨౮ ౪ ఆ॥ అ౭-౦ ధని౩౧-౩౩ బ్ర౩౪-౧౩ కౌ౭-౦ రా౯-౨౯ శవ, భు౩-౨౫ న౨౧

11 ౨౯ ౫ సో॥ న౧౧-౨౫ శత౩౭-౩౮ ఐం౩౫-౨౮ గ౧౧-౨౫ రా౨౩-౨౮ త్యా౪-౨౬ అహః౩౧-౫౨ కృత్తికాగ రవిః౮-౧౪ మృత్స్థాకశిలాకర్మాణివర్జనీయాని భు౩-౩౩ చ౨౨

రాహు	ర-బు		గు
	బ౧౨కృ షే రవిః బ౧౩ మేషే శుక్రః		కు
శ			శే

12 ౩౦ ౬ మం॥ ద౧౭-౧౫ పూభా౪౪-౧౦ వై౩౫-౨౮ భ౧౭-౧౫ త్యాజ్యాభావః ఏకాదశీతిథిః భు౩-౪౧ చ౨౩ [న౨౪

13 ౩౧ ౭ బు॥ ఏ౨౧-౨౯ ఉభా౫౦-౪౩ విర౮-౪౭ బా౨౧-౨౯ ది౧౦-౪౭ త్యా౪-౨౬ శూన్యతిథిః సర్వేషామేకాదశి భు౩-౪౮

14 ౧ ౮ శు॥ ద్వా౨౬-౧౮ రే౫౬-౪౨ ప్రీ౪౦-౭ తై౨౬-౧౯ ది౨౩-౪౮ అహః౩౧-౫౬ కృత్తికాద్వితీయే వృష రవిః ౩౬-౭ హరిపదపుణ్యకాలః మధ్యాహ్న ప్రభృతిపుణ్యకాలః, ద్వాపరయుగాంతః, రాత్రింభు౩-౫౭ చ౨౫ ప్రదోషః

15 ౨ ౯ శు॥ త్ర౩౦-౩౩ అశ్వ౬౦-౦ ఆయు౪౦-౪౯ వ౩౦-౩౩ రా౧౯-౧౨ త్యా౪-౨౦ భుం-౩చ౨౬ మాసశివరాత్రిః

16 ౩ ౧౦ శ॥ చ-శి౩౩-౪౮ అశ్వ౨-౬ సౌ౪౦-౫౦ భ౨-౧౦ ది౨౭-౪౮ అనధ్యయనత్రయం భుం-౧౧ చ౨౭

17 ౪ ౧౧ ఆ॥ ● అ౩౫-౫౫ భ౬-౨౧ శో౩౯-౫౭ చ౪-౫౨ రా౫-౫౧ అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః భుం-౨౦ చ౨౮

కుజచారః కు౯-ఆశ్లేగకు౨౪-౯ కృప్రత్ర-ఆశ్లేశుకర౧-౪ బుధచారః [౫౩-౧౦ కృ౯ సో-ఆశ్లే ౩కు౨౨- [౨౯ శు౨సో బుధ వక్రారంభః [౨ శు౬కు-పశ్చాదస్తమయః ౧౧-	కు ౧౧ మం భ౧ వక్రీ బు [౫౨-౩౫ బ౨సో-అశ్వర వక్రీబుధ౯ [౧౦ బ౨అ-అశ్వ౩ వక్రీబు ౩౩- [౪౯ బ౧౧బు-బుధవక్రత్యాగః ౩-౨౦	బ౨గు ప్రాగుదయంబు [౪౦-౩౦ గురుచారః బు ఆ-పున౨గు౫-౪ శుక్రచారః [౨౩ కు౨ సో-పూ భా౪కు౧- కు౫౬-ఉభా౨కు౧౭-౨౦ కు౨౩-ఉభా౨కు౪౮-౫౫	కు౧౧మం ఉభా౩కు౩౪- [౯ కు ౧౪ కు ఉభా ౪ కు [౨౦-౪౧ బ౨సో-రేగకు౫౪ బ౫బు-రేవకు౩-౧౨ బ౨౭శ-రేకు౩౯- బ౨౦మం-రేవకు౪౭-౫౪	బ౧౩కు-అశ్వగకు౧౧-౯ బ౩౦ఆ-అశ్వ౨కు౫౯-౬ శనిచారః కు౪బు శనివక్రారంభః ౩౪- [౯ రాహుకేతుచారా బ౬కు శని రా, కు౩ కేతు [౨౦-౩౪

శ్రీ ప్రజోత్పత్తిసంవత్సర జ్యేష్ఠమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

18 | ౫ | ౧౨ | సో॥శు ప్ర౩౬-౪౬కృ౯-౯అతి౩౮-౩కిం౭-౧౮౧౮-౩౪త్యా౪-౭ అహః౩౨-౪కృ౩ రవిః౪-౨౬ యోగకాలః భుం-౯చ౯

19 | ౬ | ౧౩ | మం॥ద్వి౩౬-౩౫రో౧౧-౧౫సు౩౪-౫౬బా౬-౪౦ది౨౫-౨౪పోపసం, బాధకలికజయింత్యౌ, సమశృంగచంద్రోదయః భుం-౩౭చ౩౦

20 | ౭ | ౧౪ | బు॥తృ౩౪-౩౮మృ౧౧-౫౨ధృ౩౧-౧౬తై౫-౩౬రాం-౩౦౪రంభాతృతీయా భుం-౪౬చ౧ మొహరం

21 | ౮ | ౧౫ | గు॥చ౩౧-౪౭ఆర్ద్ర౧౧-౨౦శూ౨౬-౩౩భ౩౧-౪౭రా౮-౨౦అహః౩౨-౧౦కృ౪రవిః౩౩-౨భుం-౫౪చ౨

22 | ౯ | ౧౬ | శు॥పం౨౭-౫౮పున౯-౪౪గం౨౦-౫౨బా౨౭-౫౮ది౮-౫౫పంచమీతిథిః శవె భు౧-౩చ౩

23 | ౧౦ | ౧౭ | శ॥ష౨౩-౯౯పుష్య౭-౧౬వృ౧౪-౩౫తై౨౩-౯౮రా౫-౨౦తిథిద్వయం అహః౩౨-౧౨మిథునాయనగతోరవిః ౯-౧౭భు౧-౧౨చ౪

24 | ౧౧ | ౧౮ | ఆ॥స౧౮-౧౪ఆశ్లేష-౫ధ్రు౭-౪౫వ౧౮-౧ది౩౨-౧౩అహః౩౨-౧౪అష్టమీతిథిః భు౧-౨౦చ౫

25 | ౧౨ | ౧౯ | సో॥అ౧౨-౧౪మం-౨౨పూఫ౫౫-౫౯వ్యాం-౨౮ హ౫౨-౨౮ బ౧౨-౧౪ ది౯-౨అహః౩౨-౧౪కో౧౪రవిః౨-౩ భు౧-౨౮చ౬

26 | ౧౩ | ౨౦ | మం॥న౬-౧౧ఏవ్యం౫౩-౪౭ఉఫ౫౨-౨౪౫-౧౩కౌ౬-౧౧ది౧౩-౩దశపాపహరదశమి అనమ రా వె భు౧-౩౭చ౭

27 | ౧౪ | ౨౧ | బు॥ఏ౫౪-౦హ౪౭-౫౯సి౩౬-౯వ౨౩-౧ది౧౧-౩౬స్మార్తానామేకాదశి నిర్జలైకాదశి, భు౧-౪౬చ౮

28 | ౧౫ | ౨౨ | గు॥ద్వా౪౮-౧చి౪౪-౧౩వ్య౯-౧౫బ౨౧-౦ది౬-౪౦రా౨౫-౧౨అహః౩౨-౧౮రో౨౪నిః౩౧-౫౨ కర్తరిత్యాగః వైష్ణవానామేకాదశి, రామలక్ష్మణద్వాదశి, భు౧-౫౪చ౯ కూర్మజయంతిః

29 | ౧౬ | ౨౩ | శు॥త్ర౪౨-౫౬స్వా౪౦-౫౫వరి౨౩-౧౩కౌ౧౫-౯శేషః౧-౧౭రా౨౨-౦త్యా౩-౫౦ప్రదోషః భు౨-౩చ౧౦

30 | ౧౭ | ౨౪ | శ॥చ౩౮-౨౬విశా౩౮-౨౦ప౧౬-౪౫గ౧౦-౪౧౮రా౧౫-౪౨అనధ్యయనత్రయంభు౨-౧౨చ౧౨

31 | ౧౮ | ౨౫ | ఆ○పూ౩౪-౧౭అనూ౩౬-౩౫శి౧౦-౫౩భ౬-౨౧రా౧౮-౪ ఫౌచ్యకమన్వాదిః, వృషభపూజ, వటసావిత్రీవ్రతం, అన్వాధానం భు౨-౨౦చ౧౩

1 | ౧౯ | ౨౬ | సో॥కృ ప్ర౩౨-౫జ్యే౩౫-౫౧సి౫-౫౧కా౩౨-౫త్యాజ్యాభావః అహః౩౨-౨౧రో౩రవిః౧-౨౩భు౨-౯చ౧౪

2 | ౨౦ | ౨౭ | మం॥ద్వి౩౧-౩౬మూ౩౬-౧౭సా౧-౪౨౫౭-౩౯గ౩౧-౩౬ది౩౨-౧౫శేక్రాంభు౨-౩౭చ౧౫

3 | ౨౧ | ౨౮ | బు॥తృ౩౦-౨౪పూషా౩౭-౫౪శు౫౫-౫౪భ౩౦-౨౪ది౦-౫౧రా౨౬-౨౮త్యా౪-౧౨భు౨-౪౬చ౧౬

4 | ౨౨ | ౨౯ | గు॥చ౩౧-౨౮ఉషా౪౦-౪౭బ్ర౫౪-౪౪బా౩౧-౨౮శేషః౩-౪౮౯-౪ అహః౩౨-౨౪రోహిణీరవిః ౩౦-౪౦ భు౨-౫౫చ౧౭

5 | ౨౩ | ౩౦ | శు॥పం౩౩-౩౯శ్రే౪౪-౫౨ఐం౫౪-౩౦కా౫-౭రా౨౩-౧౬ఘవే భు౩-౩చ౧౭

6 | ౨౪ | ౩౧ | శ॥ష౩౭-౨౭ధని౫౦-౧వై౫౭-౪౪గ౫-౩౩త్యాజ్యాభావః భు౩-౧౨చ౧౮

7 | ౨౫ | ౧ | ఆ॥స౪౧-౧౫శత౫౬-౧వి౫౬-౨౨భ౯-౨౦ది౯-౪౯భు౩-౨౦ చ౧౯

8 | ౨౬ | ౨ | సో॥అ౪౬-౮పూభా౬౦-౦ప్రీ౫౭-౫౮బా౧౩-౫౯ది౧౩-౪ త్యా౪-౨౬ అహః౩౨-౨౬మృగశిరప్రథమచరణే పుంపుంనక్షత్రేఆర్ద్రజలరాశౌరవిః౦-౪౭భు౩-౯ చ-౨౦ [౩-౩౭ చ౨౧

9 | ౨౭ | ౩ | మం॥న౫౧-౧౬పూభా౨-౩౫ ఆయు ౫౯-౪౫ తై ౧౮-౪౨ ది ౯-౧౩ భు

10 | ౨౮ | ౪ | బు॥ద౫౬-౯ఉభా౯-౧౦ప్రా౬౦-౯వ౨౩-౪౨రా౯-౪౭కే వేభు౩-౪౬ చ౨౨

11 | ౨౯ | ౫ | గు॥ఏ౬౦-౦రే౧౫-౯సౌ౧-౧౦బ౨౮-౪త్యాజ్యాభావః అహః౩౨-౨౮ మృగ౨ రవిః౩౧-౫ రాక్రాం త్రిద్యుస్పృక్ భు౩-౫౫చ౨౩

12 | ౩౦ | ౬ | శు॥ఏం-౧౭అశ్వ౨౦-౪౭శో౨-౭బాం-౧౭ది౯-౫౨రా౧౪-౫సర్వేషామేకాదశిభు౪-౩చ౨౪

13 | ౩౧ | ౭ | శ॥ద్వా౩-౩౧భ౪౨౫-౯అతి౨-౨౧తై౩-౩౧రా౨౪-౩౦ యమునానదీపుష్కరప్రవేశః, శనిప్రదోషః భు౪-౧౨ [చ౨౫

14 | ౩౨ | ౮ | ఆ॥త్ర౫-౩౮కృ౨౮-౪౦సు౧-౪౧వ౫-౩౮శేషః౧-౧౩పునస్త్యాజ్యాభావః,మాసశివరాత్రిః అనధ్యయనచతుష్టయం భు౪-౨౦ చ౨౬

15 | ౧ | ౯ | సో॥చ౬-౨౮రో౩౦-౪౯ధృం-౫శూ౫౭-౩౪౬-౨౮ది౧౦-౬రా౧౨-౩౦ అహః ౩౨-౩౨ మృగ ౩ మిథునేరవిః ౧-౩౮షడశీతిపుణ్యకాలః సంక్రమణాత్పరతః షోడశఘటికాః అన్వాధానం, భు౪-౯ చ౨౭

16 | ౨ | ౧౦ | మం॥●మా౬-౩మృగ౩౧-౪౨గం౫౩-౫౪నా౬-౩రా౨౦-౦పిండపితృయజ్ఞః-యోగకాలః-౪క్రాంభుం-౯చ౨౮

రా	బు శు	ర	గు
	బ౧౪మిథునేరవి		కు
	బ౧౨కటగురుః		
	శుసింహేకుజః		
	బ౪వృషేబుధః		
	బ౮వృషేశుక్రః		
శ			కే

కుజచారః	శు౫శు-భర౧బు౨౩-౨౦	బ౧౦-బు-రో౧బు౧౨-౩౪	శుక్రచారః	బ౮సో-కృ౨శు౫-౨౭
శు౧సో-ఆశ్లేష-౫౭-౨౦	శు౮సో-భర౨బు౧౦-౩౨	బ౧౧శు-రో౨బు౯-౪	శు౩బు-అశ్వ౩శు౪౨-౧౨	బ౧౧గు-కృ౩శు౪౩-౫౪
శు౮సో-ముఖ౧శు౪౫-౩౦	శు౧౨గు-భర౩బు౨౨-౧౦	బ౧౨శ-ప్రాగ స్తంబు౪౩-౫	శు౬శ-అశ్వ౪శు౨౭-౯	బ౧౩ఆ-కృ౪శు౯-౩౧
బ౧సో-ముఖ౨శు౨౮-౪౧	శు౧౪శ-భర౪బు౪౮-౫౦	బ౧౩ఆ-రో౩బు౫౫౨	శు౯మం-భర౧శు౧౨-౪౬	శనిచారః
బ౭ఆ-ముఖ౩శు౪౯	బ౨మం-కృ౧బు౫-౩౪	బ౧౪సో-రో౪బు౫౬-౪౦	శు౧౨గు-భర౨శు౫౫-౧౨	బ౩౦మం-పూషా౪వక్రీశ [౧-౩
బ౧౨శ-ముఖ౪శు౫౬-౧౬	బ౪గు-కృ౨బు౯-౨౦	గురుచారః	శు౧౫ఆ-భర౩శు౪౩-౧౬	రాహుకేతుచారౌ నస్తః
బుధచారః [౨౧	బ౬శ-కృ౩బు౧-౬	శు౧౨గు-పున౩గు౨౦-౪౫	బ౩బు-భర౪శు౯-౨౨	
శు౩బు-అశ్వ౪బుజ్వబు౫౭	బ౮సో-కృ౪బు౨౨-౪౭	బ౧౨శ-పున౪గు౭-౨౩	బ౬శ-కృ౧శు౧౩-౩౨	

శ్రీ ప్రజోత్పత్తిసంవత్సర అధికఆషాఢమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

17 3 ౧౧ బు॥ప-ప్రథ-౬౩ఆర్ద్ర ౩౧-౬ఖ్యాఘాత-౧౬బవ-౭౩ త్యాజ్యాభావః సంక్రోమయాః [illegible] భుం [illegible]
[illegible]

18 ౪ ౧౭ గు॥ద్వి-౩౦పునర్వసు౫౬-౭౪పునర్వసు౩౦-౧౫వృద్ధి౪౪-౧౦కౌ౧-౩౧దిం-౪౧ ౦౧౬.౪౧ అహః ౩-౭-౩౮ మృగశిర రవిః
౩-౧-౭ అయన చర సఫర్ శాల

19 ౫ ౧౩ శు॥త౫౩ ౭౦పుష్య౭౪-౪అశ్లే౩౪-౩౪సవ౭౪-౫౩రా౭౫-౩౦త్యా౩.౪౦భుం-౩౦ని౧

20 ౬ ౧౪ శ॥చం౪౪-౫౪ఆశ్లేష౪-౩౬హా౩౧-౩౦బ౭౦-౧౩ శేషః౧-౫౪రా౭౧-౧౫ భుం. ౪౧ ని౩

21 ౭ ౧౫ ఆ॥ప౪౭-౪మ౭౧-౭వజ్రం౭౩-౪౦కౌ౧౪-౭రా౪-౬భుం-౫౦ న౪

22 ౮ ౧౬ సో॥స౩౫-౩౬పూ౦ఫ౧౪-౭సిం౬-౩౦గ౦-౫౧రా౧-౧౧అహః౩౭-౩౬ఆర్ద్ర ప్రవేశః శ్రీ శ్రీ శ్రీ పూర్ణ
జలరాశౌ రవిః ౦-౭౪ భుం-౦ చ౫

23 ౯ ౧౪ మం॥అ౭౯-౪౪ఉ.ఫ౧౭-౫౪వ్యా౦-౩౪బ౭౯-౪౪ద౩౭-౭౬అష్టమీతిథిః భుం-౧౦ న౬

24 ౧౦ ౧౦ బు॥న౭౩-౪౦హ౦-౪౬వ౭౧-౫౪ప౫౭-౩౦కౌ౭౩-౪౧ద౭౪-౭౪తిథిద్వయం అహః౩౭-౩౦ కటకాయనగతో రవిః
౩౭-౩౯భుం-౭౪ న౪

1981 జులై 25 ౧౧ ౧౯ గు॥ద౧౪-౫౩చిత-౫౪శి౪౬-౭౦గ౧౪-౫౩ద౧౦-౪త్యా౩-౪౬అహః ౩౭-౩౬ఆర్ద్ర అంతః ౩౪-౦ ఏకాదశీతిథిః
భుం-౩౪ చ౦

26 ౧౨ ౨౦ శు॥ఏ౧౭-౩౪స్వా౧-౭౪౫౪-౭సి౩౯-౪౬ భ.౭-౩౪ద౧౪-౪౫ సర్వేషామేకాదశీ భుం-౪౪ [illegible]

27 ౧౩ ౨౧ శ॥ద్వా౦-౧అనూ౫౬-౩౦సా౩౩-౫౧బా౦-౧ద౦-౯ త్యా౩-౫౭భుం-౫౬చ ౧౩తిశ్రోదశః

28 ౧౪ ౨౨ ఆ॥త్ర౪-౧౧జ్యే౫౫-౩౦సు౭౦-౩౦తై౪-౧౧౧౦-౫అన్యాయనత్రయం భుం-౯ న౧౧

29 ౧౫ ౨౩ సో॥చతుం-౭౯ఏమ్యా౦౫౦-౪మూ౫౫-౪౩సు౭౪-౭౧౧-౭౦౦౯-౪అహః౩౭-౩౪ఆర్ద్ర౩౪ని౫-౯ అన్వా
ధానంభుం-౧౬న౧౭

30 ౧౬ ౨౪ మం॥కృ-ప్రతి-౫పూ.షా౫౬-౫౪బ్ర౭౦-౫౪బా౩౦-౩౪ద౭౧-౧౭ యోగకాలః భుం-౭౬ న౧౩

1 ౧౪ ౨౫ బు॥ద్వి౦-౧ఉ.షా౫౯-౩౦ఐం౯-౯తై ౯-౩౭౭౧౪-౪౦త్రిపుష్కరయోగః భుం-౩౬ [illegible]

2 ౧౦ ౨౬ గు॥ద్వి౦-౧౦శ్ర౬౧-౧వై౧౪-౫౦-౧౦౧౦-౧౧త్యా౪-౬అహః౩౭-౩ ఆర్ద్ర [illegible]
[illegible]౩-౭భుం-౪౬ చ౧౫

3 ౧౯ ౨౭ శు॥తృ౭-౭౯౩-౩౪ని౬-౪౧౪౭-౭ ద౪-౬భుం-౫౬ చ౧౬

4 ౨౦ ౨౮ శ॥చ౫-౩౦ని౭-౩౭సి౫-౬బా౫-౩౦ద౭-౬భు౩-౫ చ౧౪

5 ౨౧ ౨౯ ఆ॥పం-౫౦శత౧౪-౦అయు౯-౪తై౯-౫౧ద౩౭-౧భు౩-౧౫౧౦

6 ౨౨ ౩౦ సో॥షు౧౪-౪౧పూ.భా౭౦-౪షో౯-౪ వ౧౪-౪౧౦౧౪-౫౧అహః౩౭-౩
పునర్వసు ప్రవేశః శ్రీ శ్రీ శ్రీ పూర్ణ జలం [illegible] షష్ఠీ
మీతిథిః భు౩-౭౫ చ౯

7 ౨౩ ౩౧ మం॥స౯-౪౩ఉ.భా౭౯-౫౫శో౭౧-౭౬బ [illegible] -౪౩త్యాజ్యాభావః సప్తమీతిథిః
భు౩-౩౫ ౭౧

8 ౨౪ ౧ బు॥అ౭౪-౭రే౩౩-౩౪అతి౭౩-౪కౌ౭౪-౯ ద౧-౭౫ అష్టమీతిథిః భు౩-౪౫ [illegible]

9 ౨౫ ౨ గు॥న౭౦-౩౬అశ్వి౩౯-౧౧సు౭౩-౫౫గ౭౦-౩౬ద౦-౧౪ అహః౩౭-౭౬ పున ౭-నిః ౩౦-౧౪ నవమీతిథిః
భు౩-౫౫౭౭

10 ౨౬ ౩ శు॥ద౩౧-౫౩భ౪౪-౩౬ధృ౭౪-౭౬భ౩౧-౫౯-౫౧౧ పత్రదానం సర్వేషాం [illegible] భు౪-౧౪

11 ౨౭ ౪ శ॥ఏ౩౩-౩౪కృ౩౪-౪౩ శూ౩-౫౭బ౩-౩౦ద౧౫-౫౪త్యా౪ సర్వేషామేకాదశీ భు౪-౭౪న౧౪

12 ౨౮ ౫ ఆ॥ద్వా౩౫-౬రో౫౧-౬గం౭-౭౩కౌ౫-౫౪-౭౧౧వృద్ధి౫౪భు౪-౭౪ న౧ ప్రదోషః

13 ౨౯ ౬ సో॥త్ర౩౪-౪౬మృ౫౧-౧౯వృ౧-౫౫౫౪-౩౬గ౪-౭౩అహః౩౭-౭పు౩౪ [illegible] భు౪-౩౪ మాసశివ

14 ౩౦ ౭ మం॥చ౩౩-౩-౧౧ఆర్ద్ర ౫౧-౧౪ధ్రు౬-౭౪వా౩-౫౯-౧౯త్యా ప్రతి-౧౯ [illegible] అన్వయం
త్రయం పశుకీర్తిముఖ్యా రవిః౩-౪౭భు౪-౪౩౭౪

15 ౩౦ ౮ బు॥అమా౩౦-౭౦పున౫౧-౫వ్యా౧౭-౩నా౧-౪౫ద౭౧-౩౯త్యా౩-౫౬అన్వాధానం,పిండపితృయజ్ఞః భు౪-౫౩

కుజచారః	శు౬ఆ౭౩బు౭౫-౧౪	బ౭ మంపునర్వసు-౩౧	శుక్రచారః	బా౯శ ఆర్ద్ర ౧స౧౧-౭
శు౫శపూ.ఫ౧ ౪౦	శు౦మం మృ౪బు౧౧-౭౩	బ. గు పుష్య౧బు౯-౩౧	శు౧బు౯ ౧స౧౩-౬	బ౧౪ ఆర్ద్ర ౫స౫౪-౧౧
శు౧౦స పూ.ఫ ౭స౫౪-౫౦	శు బుఆర్ద్ర ౧బు ౫౯-౪౯	బ౧౧స పుష్య ౭బు౫౯-౬	శు౪స౯ ౭స౭౪-౫౪	బ౧౪ మం ఆర్ద్ర ౩స౧౧-
బ౧మంపూ.ఫ౩స౩ ౬-౭౫	శు౧౧స ఆర్ద్ర ౭బు౪౭-౩౩	బ౧ ౭ పుష్య ౩బు౫౭-౧౦	శు౬ సో ౩స౩-౭౬	[౭౧
బ౭ మం పూ.ఫ౪స ౩౬-౧౧	శు౧౩ ఆర్ద్ర ౩బు౩ ౧-౭౩	బ౧౪ సం పుష్య౪బు౪	శు ౧౦ సు ౪స ౭౪-౭౬	శనిచారం నాస్తి
బ౧౩ సో ఉ ఫ౧స౧౦-౧౪	బ౧మం ఆర్ద్ర ౪బు౧౪	గురుచారః [౧౫	శు౧౩ ఆశ్లే౧స౧ ౭ ౫౫	రాహుకేతుచారా
బుధచారః	బ౭స పున౧బు౧-౧౭	శు౧౪సో-పుష్య ౧స౩౪-	బ౧మం మఖ౭స౫౬-౪౫	బ౧౦ శు భార రాహుః
శు౧బు మృగ౧బు౪ ౭-౭౯	బ౩శు పున౭బు౪౦-౧౬	౫౪ బ౧౦ శు పశ్చాద స్తమి	బ౩శు మఖ౩శు౪౧-౯	[హ ౭ శుకు౧౫-౩౯
శు౪శు మృ౭బు౩ ౩౪౫	బ౫ఆ పున౩బు౩౫-౪౭	[తో గురుః౧౬-౫౧	బ౬ సో మఖ౪స౬-౭౧	

శ్రీ ప్రజోత్పత్తిసంవత్సర నిజఆషాఢమాసతిథివారనక్షత్ర యోగకరణాదులు

తేదీ			
16	౧		౯॥సం-ప్ర.౨౬-౪౪పుష్యమి ౩-౫౫హర్ష ౬-౧౯బవ ౧-౧౭ త్యా ౩-౫౧అహః౩౨-౭౦ పునర్వసు కటకే రవిః ౪౧-౨౦ సూర్యోదయాదిషోడశఘటికా ప్రభృతి దక్షిణాయనపుణ్యకాలః, ఉత్తరాయణాంత ఉత్తరాయణాంతోత్సవ తిథిః యోగకాలః
17	౨		౧౦ సో॥ద్వి ౨౭-౯ ఆశ్లేష ౪౪-౫౯ వ ౧-౪౭ సిద్ధి ౩-౨౬ కౌ ౨౨ ... పచ్చిరుద్రోత్సవం భు ౧ ... [భు ౫-౪
18	౩		౧౧ మం॥తృ ౧౬-౫౭ మఖ ౧౨ ... ౫౮ తి ౩-౧౭ త్యా ౩-౪ ... భు ౧-౧౪ చ ౨
19	౪		౧౨ బు॥చ ౧౧-౭ పూర్వ ౩౭-౯ పరిఘ ౩ ... భు ౧-౭౪ చ ౩
20	౫		౧౩ గు॥పం ౫-౨ ఉత్తర ౫౩-౪౫ శివ ౩౩-౧౯ ... త్యా ౩-౪౩ అహః౩౨-౧౮ పుష్యమి ౧ ప్రథమచరణే స్త్రీపుంసక్షేత్రే సింహరాశౌ రవిః ౧౦-౫౭ ... సుకర్మ ... సంక్రాంతిః భు ౧-౩౫-౪
21	౬		౧౪ శు॥షష్ఠి ౨-౪ హస్త ౫౯-౮ ... ౩-౧౪ ... ౩ కేంద్రాంతరా వేదు ...
22	౭		౧౫ శ॥అ ౪౬-౪౯ చిత్ర ౫౫ ... ౪౯ భ ౧౯-౪౫ ... భు ౦-౫౬
23	౮		౧౬ ఆ॥న ౪౦-౩౭ స్వాతి ౧-౪౧ సా ౯-౩౪ బా ౧౪-౩౦ ... ౪౪ అహః౩౨-౧౬ పుష్యమి రవిః ౪౧-౬౦ భు ౧-౭ [౨౭
24	౯	1931 జూలై	౧౭ సో॥ద ౩౬-౫౦ విశా ౪౩ ... ౫౫ ... త్యా ౩-౫౧ చాక్షుషమన్వాదిః, అగస్త్యోదయః ౨-౪౩ శాకవ్రతారంభః భు ౧-౧౮ చ ౧
25	౧౦		౧౮ మం॥ఏ ౩౩-౧ అనూ ౧౬-౩౩ బ్రహ్మ ౧-౨౫ ... ౧౯ త్యా ౩-౫౫ అహః౩౨-౧౪ సింహాయనగతో రవిః ౩౭-౨ సర్వేషామేకాదశీ, శయనైకాదశీ, గోపద్మవ్రతారంభః భు ౧-౨౮ చ ౯ [వ్రతారంభః-ప్రదోషః భు ౧-౩౯ చ ౧
26	౧౧	ఆషాఢ	౧౯ బు॥ద్వా ౩౦-౧౦ జ్యే ౧౫-౨౦ ఐంద్ర ౬-౫౧ బా ౩౦-౧౧ త్యాజ్యాభావః ... వాసుదేవద్వాదశీ, చాతుర్మాస్య
27	౧౨		౨౦ గు॥త్ర ౨౮-౫౮ మూల ౧౫-౧౩ వైధృ ౨-౪౬ తై ౨౮-౫౮ ... ౧౩ ... అహః౩౨-౧౨ పుష్యమి ౩ రవిః ౫-౪౪ అనధ్యయనచతుష్టయారంభః భు ౧-౪౯ చ ౧౧ [స్త్రీణాం చంద్రదర్శనం
28	౧౩		౨౧ శు॥చ ౨౭-౫౯ పూర్వాషాఢ ౧౬-౧౪ విష్కం ౦-౩ ... ౫౯ త్యా ౪౪-౯ శుక్రాం శివపవిత్రార్చనం భు ౨-౦ చ ౧౨
29	౧౪		౨౨ శ॥○పూ ౨౪-౪౬ ఉత్తరాషాఢ ౧౮-౩ ప్రీతి ౭-౫౮ ... ౬ త్యా ౪-౧౪ వ్యాసపూర్ణిమ, శివశయనం పవిత్రారోపణం కోకిలావ్రతం-అన్వాధానం-యతీనాం క్షౌరకాలః భు ౨-౧౦ చ ౧౩ [భు ౨-౨౧ చ ౧౪
30	౧౫	శ్రావణ	౨౩ ఆ॥కృ-ప్ర ౩౧-౫౧ శ్రవణ ౨౨-౩ ఆయు ౩౭-౫౭ కౌ ౩౧-౫౧ ... త్యా ౪-౯ పుష్యమి ౪ రవిః ౩౪-౯ యోగకాలః
31	౧౬		౨౪ సో॥ద్వి ౩౩-౧ ధని ౨౬-౪౩ సౌ ౩౭-౪౪ తై ౧-౫౫ ... త్యా ౪-౨౨ అహః౩౨-౪ పుష్యమి ౪ రవిః ౪౧-౪౦ ... త్రిమ్మసద్వితీయా భు ౨-౩౨ చ ౧౫
1	౧౭		౨౫ మం॥తృ ౩౭-౭౩ శత ౩౧-౯ శో ౩౯-౩ ... త్యా ౪-౨౫ భు ౨-౪౩ ...
2	౧౮		౨౬ బు॥చ ౪౨-౫౪ పూర్వాభా ౩౭-౩౪ అతి ౪౦-౫ బా ౧౦-౩ ... త్యా-భావః భు ౨-౫౩ చ ౧౭
3	౧౯		౨౭ గు॥పం ౪౭-౧౬ ఉత్తరాభా ౪౫-౧౧ సుక ౨-౪౧ కౌ ... ౧౨ త్యా ౪-౨౬ అహః౩౨-౦ ఆశ్లేష ప్రథమచరణే స్త్రీపుంసక్షేత్రే నిర్జలరాశౌ రవిః ౧౧-౪౫ రాక్రాంక్షవే భు ౩-౪ చ ౧౮ [చ ౧౯ శుక్రమహాధ్యారంభః
4	౨౦		౨౮ సో॥ష ౫౨-౫౨ రేవ ౧-౩౩ ధృతి ౪-౬ ... త్యా ౪-౨౫ భు ౩-౧౫
5	౨౧		౨౯ బు॥స ౫౭-౧౮ అశ్వ ౫౭-౩౦ శూల ౫-౨౫ భ ౨౫ ... త్యా ౪-౨౪ భు ౩-౨౫ చ ౨౦ [మన్వాదిః త్రిదుస్పృక్ భు ౩-౩౬ చ ౨౧
6	౨౨		౩౦ శు॥అ ౬౦-౦ భ ౬౦-౦ ... ౩౪ బా ... త్యా ౪-౧౯ అహః౩౧-౫౮ ఆశ్లేష రవిః ౪౧-౨౬ ధర్మసావర్ణి
7	౨౩	శ్రావణ	౩౧ శ॥అ ౧-౩౬ భ ౨-౧౯ వృద్ధి ౩౫ కౌం ౦-౩౬ ... త్యా ౪-౧౫ భు ౩-౪౭ చ ౨౨
8	౨౪		౧ ఆ॥న ౨-౫౩ కృ ... ౧౪ ధ్రువ ౪౪-౧౪ ... ౫౩ ... ౧౬ త్యా ౪-౧౦ భు ౩-౫౭ చ ౨౩
9	౨౫		౨ సో॥ద ౩-౫౬ ... ౪౬ వ్యా ౪౦-౫౫ ... ౩౩ త్యా ౪-౬ భు ౪-౭ చ ౨౪
10	౨౬		౩ మం॥ఏ ౩-౪౩ మృగ ౧౧-౧ హ ౩౭-౩౫ బా ౩-౪౩ ... త్యా ౪-౧ అహః౩౧-౪౪ ఆశ్లేష రవిః ౧౦-౩౭ గురుమహాధ్య నివృత్తిః సర్వేషామేకాదశీ భు ౪-౧౮ చ ౨౫ [చ ౨౬
11	౨౭		౪ బు॥ద్వా ౨-౧౩ ఆర్ద్ర ౧౦-౩౧ వ ౩౪-౪౫ తై ౨-౧౩ ... ౨౧ త్యా ౩-౫౬ శనిప్రదోషః భు ౪-౨౯
12	౨౮		౫ గు॥త్ర ౫౬-౧౧ పునర్వసు ౩౩ సి ౨౮-౫౪ భ ౨౬-౨౫ ... ౫౩ త్యా ౩-౫౨ మాసశివరాత్రిః భు ౪-౪౧ చ ౨౭
13	౨౯		౬ శు॥●అమా ౫౧-౩౬ పుష్యమి ౭-౪౦ వ్య ౨౩-౧౨ న ౨౩-౫౩ రా ౬-౩౪ త్యా ౩-౪౯ అహః౩౧-౪౦ ఆశ్లేష రవిః ౪౦-౧౦ అన్వాధానం-పిండపితృయజ్ఞః-త్రిగ్రహాచ్చుటః భు ౪-౫౦ చ ౨౮

రా			కు
	శు ౧౦ సింహే బుధః శు ౧౪ కటకే శుక్రః		ర బు గు
శ			కేతు

కుజచారః			శుక్రచారః	
శు ౩ శిఉ ... ౫౧-౧౪	కు ౨ శు పశ్చాదుదయం బు [౨౭-౧౮	బ౫సో పూర్వఫ ౧ బు ౫-౩౮	శు ౭ శి ఆర్ద్ర ౪ శు ౫-౬	బ౭ బు పుష్య ౫ శు ౨౯-౯
శు ౧౦ శు ... ౨౨-౩౯	శు ౩ శి ఆశ్లే ౨ బు ౨౯-౨౧	బ ౭ బు పూర్వఫ ౨ బు ౪౮-౪౦	శు ౫ సో పున ౧ శు ౬-౫౪	బ౯ శి పుష్య ౪ శు ౧౨-౧౬
శు ౧౫ బు ఉఫ ౪ శు [౫౧-౨౫	శు ౫ సో ఆశ్లే ౩ బు ౨౫-౧౮	బ ౧౧ సో పూర్వఫ ౩ బు ౪-౪౮	శు ౮ బు పున ౨ శు ౫౧-౪౧	బ ౧౧ సో ఆశ్లే ౧ శు ౫౫-౪
బ ౬ మం హా ౧ శు ౧౦-౮	శు ౮ బు ఆశ్లే ౪ బు ౨౩-౫౬	గురుచారః	శు ౧౧ శి పున ౩ శు ౩౪-౧౪	బ ౩౦ గు ఆశ్లే ౨ శు [౩౯-౧౦
బ ౧౦ ఆహా ౨ శు ౩౫-౪౧	శు ౧౧ శు మఖ ౧ బు ౩౭-౫౯	శు ౧౪ మం పుష్య ౩ గు ౧౪-౬	శు ౧౪ మం పున ౪ శు ౧౯-౩౯	శనిచారః
బుధచారః	శు ౧౨ ఆ మఖ ౨ బు ౩౭-౫	బ ౧౧ సో ప్రాగుదయం గు [౧౧-౧౨	బ ౨ శు పుష్య ౧ శు ౧-౧౦	శు ౧౩ సో పూర్వాషా ౩ వక్రీశ [౪౭-౪
శు ౧౫ ఆశ్లే ౧ బు ౩౩-౩౯	శు ౧౪ మం మఖ ౩ బు ౫౨-౫౫	బ ౧౨ మం పుష్య ౪ గు ౫౧- [౩౫	బ ౪ ఆ పుష్య ౨ శు ౫-౩౯	రాహుకేతుచారోనాస్తి
	బ ౨ శు మఖ ౪ బు ౨౨-౫౩		బ ౬ మం ప్రాగుదయం శు ౩-౩౧	

శ్రీ ప్రజోత్పత్తిసంవత్సర శ్రావణమాసతిథివారనక్షత్ర యోగకరణాదులు

14 ౩౦ — సు॥ ... క్రాంతియోగకాలః ...

15 ౩౧ — శ॥ ద్వి ... మఖ ... పూర్వఫల్గుని ... త్యా ... గ్రోహణాంతః ...

16 ౩౨ — ఆ॥ తృ ... ఉత్తరఫల్గుని ... వరలక్ష్మీవ్రతం ... చవితి ... [భుజ ...

17 ౧ — ౧౧ సో॥ చ ... హస్త ... సా ... త్యా ... అహః ... ముఖ ... శ్రీ శ్రీ

నక్షత్రే నిజ్జలరాశా సింహే రవిః ... సంక్రమణ ... పుణ్యకాలః ...

కాః సామగానాముపాకర్మ ... [...

18 ౨ — మం॥ పం ... చిత్ర ... త్యా ... త్యా ...

19 ౩ — బు॥ ష ... స్వాతి ... త్యా ... [...

20 ౪ — గు॥ స ... విశాఖ ... భు ... [భు ...

21 ౫ — శు॥ అ ... అనూరాధ ... త్యా ... అహః ... వరలక్ష్మీవ్రతం

22 ౬ — శ॥ న ... జ్యేష్ఠ ... త్యాజ్యాభావః ... భు ...

23 ౭ — ఆ॥ ఏ ... మూల ... త్యా ... స్మార్తానామేకాదశి

భు ... [వైష్ణవానామేకాదశీ ... పవిత్రారోపణం భు ...

24 ౮ — సో॥ ద్వా ... పూర్వాషాఢ ... ప్రీతి ... శ్రవణ ...

25 ౯ — మం॥ త్ర ... ఉత్తరాషాఢ ... ఆయుష్మాన్ ... త్యా ... పర ... అహః ...

యనగతోరవిః ... భు ... ప్రదోషః ... [... జయంతిః భు ...

26 ౧౦ — బు॥ చ ... శ్రవణ ... అశ్వలాయనోపాకర్మ — ... యజుర్వేద ... యన

27 ౧౧ — గు॥ పం ... ధనిష్ఠ ... అతిగం ... త్యాజ్యాభావః అహః ... ఆపస్తంబ

వాజసనేయినాముపాకర్మ శ్రీ హయగ్రీవజయంతి భు ...

28 ౧౨ — శు॥ ○ పూ ... శతభిష ... త్యా ... హయగ్రీవోత్పత్తిః యోగకాలః భు ...

29 ౧౩ — శ॥ కృ ప్ర ... పూర్వాభాద్ర ... భు ... గాయత్రీజపం ...

30 ౧౪ — ఆ॥ ద్వి ... ఉత్తరాభాద్ర ... త్యా ... అహః ... పూర్వాఫల్గుని ...

శ్రీ పునర్వసు ... నిజ్జలరాశౌ రవిః ... భు ...

31 ౧౫ — సో॥ తృ ... ఉ. భా ... రేవతి ... త్యా ...

తిథిః ... కాం భు ... [భు ...

1 ౧౬ — మం॥ చ ... రేవతి ... త్యాజ్యాభావః, సూర్యతిథిః

2 ౧౭ — బు॥ పం ... అశ్విని ... వృద్ధి ... త్యా ...

పంచమీతిథిః భు ...

3 ౧౮ — గు॥ ష ... భరణి ... ధ్రువ ... త్యా ... అహః ...

పూర్వరవిః ... యోగః భు ...

4 ౧౯ — శు॥ స ... కృత్తిక ... వ్యాఘ్ర ... త్యాజ్యాభావః స్మార్తానాం

శ్రీకృష్ణజయంతిః భు ... [...

5 ౨౦ — శ॥ అ ... రోహిణి ... త్యా ... వైష్ణవానాం శ్రీకృష్ణజయంతిః భు ...

6 ౨౧ — ఆ॥ న ... మృగశిర ... సిద్ధి ... త్యా ... అహః ...

7 ౨౨ — సో॥ ద ... ఆర్ద్ర ... వ్యతీపాత ... త్యా ... శేషభు ... [భు ...

8 ౨౩ — మం॥ ఏ ... పునర్వసు ... సర్వేషామేకాదశీభు ...

9 ౨౪ — బు॥ ద్వా ... పుష్యమి ... త్యా ... ప్రదోషః భు ...

10 ౨౫ — గు॥ త్ర ... ఆశ్లేష ... శివః ... అహః ... పూర్వరవిః ... తిథిః

యం, మాసశివరాత్రిః, అనధ్యయనచతుష్టయం భు ... [ధానం భు ...

11 ౨౬ — శు॥ ... మఖ ... త్యా ... అమాతిథిః అగ్ని ... పిండపితృయజ్ఞః ...

12 ౨౭ — శ॥ ● అమా ... పూర్వఫల్గుని ... త్యా ... యోగకాలః ...

భు ...

శ్రీ ప్రజోత్పత్తిసంవత్సర భాద్రపదమాస తిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

తేది	తిథి		
13	౨౮	౭	శు॥ప్ర౫-౧౯పీష్యం౫౩-౫౪ఉష౧౩-౩౪హ౧౫-౭బ౫-౧౯రా౧-౩౩త్యా౩-౪౩ అహః౩౦-౩౪ఉఫ౧ ప్రథమ చరణే శ్రీ శ్రీనక్షత్రే అగ్నిజలరాశౌరవిః౪౩-౫౦ అనను సంప్రోదయః ఉత్తరశృంగోన్నతిః భు౪-౪౩౨౯
14	౨౯	౮	సో॥తృ౫౩-౯హ-౨౨కు౭-౪౪తై౨౩-౩౧వి౨౮-౦త్యా౩-౪౪ తామసమన్వాదిః, బలరామజయంతిః, హరితాళిక స్వర్ణగౌరీవ్రతం షోడశోమావ్రతం భు౪-౫౪ ౮౧ జనూదీలవబ్
15	౩౦	౯	మం॥చ౪౭-౨౧చి౫-౧౪బ౦-౨౫౦౫౨-౩౧వ౨౦-౧౫వి౧౮-౨౦త్యా౩-౪౫ వినాయకచతుర్థి భు౫-౪౨౨
16	౩౧	౧౦	బు॥పం౪౨-౬స్వా౧-౨౮వి౫౬-౩౬వై౪౫-౨౮బ౧౪-౪౩౬౧౪-౪౦త్యా౩-౪౬ఋషిపంచమీకుక్రాంభు౫-౧౫౮౩
17	౧	౧౧	గు॥ష౩౭-౨౫అనూ౫౫-౯వి౩౯-౪౭కౌ-౪౫౮-౩౮త్యా౩-౫౦అహః౩౦-౨౪ఉఫ౨ కన్యాయాంరవిః౮-౫౫ షడశీతిపుణ్యకాలః సంక్రమణాత్పరతః షోడశఘటికాః భు౫-౨౭౮౪
18	౨	౧౨	శు॥స౩౩-౩౯జ్యే౫౩-౪౭ప్రీతి౩౩-౧౬గ౫-౩౨౯-౬త్యా౩-౫౬అముక్తాభరణసప్తమి భు౦-౮౮౫ [న౭
19	౩	౧౩	శ॥అ౩౦-౫౨మూ౫౩-౯ఆయు౨౮-౧౯భ౨-౧౫రా౧౮-౫౧త్యా౩-౫౭దూర్వాష్టమిభు౦-౧౯౮౬ [వ్రతంభు౧-౨౯
20	౪	౧౪	ఆ॥న౩౦-౩౫పూషా౫౩.౩౪సౌ౨౨-౫౭బాం-౪౪౭౧౭-౧౮త్యా౪-౨అహః౩౦-౧౮ఉఫ౩౪వి౧౫-౯నంద నవమికే
21	౫	౧౫	సో॥ద౨౮-౪౦ఉషా౫౫-౧౭శో౨౦-౫౮గ౨౮-౪౦౭౧౪-౯త్యా౪-౭ క్షీరవ్రతారంభః భు౦-౩౯౮ [దార చ౯
22	౬	౧౬	సం॥ఏ౨౯-౨౪శ్ర౫౮-౧౦అతి౧౮-౪౫భ౨౯-౨౪౭౫-౪౬త్యా౪-౧౨సర్వేషామేకాదశీ,పరివర్తనైకాదశీభు౦-౫౦
23	౭	౧౭	బు॥ద్వా౩౧-౨౭ధని౬౦-౦సు౧౭-౩౬బం-౨౫౭౮-౫౫త్యా౪-౧౮అహః౩౦-౮ఉఫ౪౪వి౫౮-౩౫ వామనజయం
24	౮	౧౮	గు॥త్ర౩౪-౪౬ధ౨-౩౯ధృ౧౭-౧కౌ౬-౬౨౨-౯త్యా౪-౨౧భు౧-౧౦౮౧ [తిఃప్రదోషఃభు౧-౦౮౧౦
25	౯	౧౯	శు॥చ౩౮-౫౬శత౭-౪౮శూ౧౭-౪౬గ౬-౫౧౭౨౫-౨౪త్యా౪-౨౪అహః౩౦-౪ తులాయనగతోరవిః౫౧-౨అనంత పద్మనాభవ్రతం అనధ్యయనత్రయం శువే భు౧-౨౧౮౧౨ [భు౧-౩౧౮౧౩
26	౧౦	౨౦	శ॥○పూ౪౩-౫౬పూభా౧౩-౪౩గం౧౮-౫౩భ౧౧-౨౬రా౧౦-౨౨త్యా౪-౨౬అన్వాధానం చంద్రగ్రహణం
27	౧౧	౨౧	ఆ॥కృ-ప్ర౪౯-౬ఉభా౨౦-౧౫వృ౨౦-౨౩బా౧౬-౩౧రా౨౩-౩౧త్యా౪-౩౦ అహః౩౦-౨ హస్తాప్రథమచరణే శ్రీ పునర్నక్షత్రేపూర్ణజలరాశౌ రవిః౨౨-౦మహాలయపక్షారంభః, యోగకాలః భు౧-౪౧౮౧౪
28	౧౨	౨౨	సో॥ద్వి౫౪-౧౮రే౨౬-౪౫ధ్రు౨౧-౪౩తై౨౧-౪౨త్యాజ్యాభావః భు౧-౫౨
29	౧౩	౨౩	మం॥తృ౫౮-౫౦అశ్వ౩౨-౫౧వ్యా౨౩-౫౬౨౬-౩౪౭౨౨-౪౯త్యా౪-౨౪ రా౨౯-౨౮త్యా౪-౨౨ బృహత్యుమావ్రతం భు౨-౨౮౧౬
30	౧౪	౨౪	బు॥చ౬౦-౦భ౪౩౮-౯హ౨౩-౪౦బ౨౯-౫౫శేష౩-౨౪పునస్త్యాజ్యాభావః అహః౨౯-౫౪హ౨ రవిః౪౪-౪౭త్రిద్యుస్పృక్, భరణీమహాలయః భు౨-౧౩౮౧౭ [వ౧౮
1	౧౫	౨౫	గు॥చ౨-౧౯కృ౪౨-౩౭౨౩-౩ బా౨-౧౯ది౧-౨౭త్యా౪-౧౭భు౨-౨౩
2	౧౬	౨౬	శు॥ప౪-౪౯రో౪౬-౧౫ప౩-౩౬తై౪-౪౯ది౪-౫౩త్యా౪-౧౩భు౨-౩౩వ
3	౧౭	౨౭	శ॥ష౬-౭మృ౪౮-౩వ్య౨౦-౩౭వ౬-౭ది౦-౮త్యా౪-౨౦వ్యతీపాతమహాలయః [౧౯ భు౨-౪౪౮౨౦ [దిః మధ్యాష్టమి, రుద్రాష్టమి భు౨-౫౫౮౨౧
4	౧౮	౨౮	ఆ॥స౬-౬ఆర్ద్ర౪౮-౪౮వరి౧౭-౩౯బ౬-౬౯-౧౯త్యా౪-౩అహః౨౯-౪౬హ౩౪వి౭-౪౨ సూర్యసావర్ణికమన్వా
5	౧౯	౨౯	సో॥అ౪-౫౧పున౪౮-౨౨ప౧౩-౪౧కౌ౪-౫౧౭౧౮-౩౫త్యా౩-౫౮అహిర్నవమి, దుర్గోత్థాపనం భు౩-౪౮౨౨
6	౨౦	౩౦	మం॥న౨-౨౭పుష్య౫౬-౫౬పుష్య౪౬-౫౭౫౧౨-౨౮౭-౫౨త్యా౩-౫౪అవమి భు౩-౧౫౮౨౩
7	౨౧	౧	బు॥ఏ౫౪-౫౪ఆశ్లే౪౪-౨౮సి౩-౧౯సా౫౩-౪౮బ౨౬-౧౫౭౧౭-౩౫త్యా౩-౫౦అహః౨౯-౪౦హ౪౪వి౩౦-౧౧ స్మార్తఏకాదశీభు౩-౨౫౮౨౪
8	౨౨	౨	గు॥ద్వా౪౯-౪౨మఖ౧-౧౬శు౪౯-౫౧కౌ౨౨-౧౮ది౨-౫౨త్యా౩-౪౭యతీనాంమహాలయః వైష్ణవానామేకాదశీ భు౩-౨౫౮౨౫ [ప్రదోషః
9	౨౩	౩	శు॥త్ర౩-౪౧పూఫ౩౭-౩౦శు౪౨-౨౫గ౧౬-౪౨ది౨-౨త్యా౩-౫౫రా౨౪-౪౮ కలియుగాదిః భు౩-౪౬౮౨౬
10	౨౪	౪	శ॥చ౩౮-౧౩ఉఫ౩౩-౩౬బ౩౪-౪౮భ౧౦-౫౭రా౨౩-౩౫అహః౨౯-౩౨చిత్రా ప్రథమచరణే శ్రీ శ్రీనక్షత్రే నిర్జలరాశౌరవిః౫౩-౪విష్ణుకే శస్త్రహతాదీనాంమహాలయః, మాసశివరాత్రిః అనధ్యయనత్రయంభు౩-౫౬౮౨౭
11	౨౫	౫	ఆ॥●అ౩౨-౨హ౨౯-౧౬౨౦-౨౬-౩౭చ౫-౭రా౧౮-౩౦త్యా౩-౪౪మహాలయఅమావాస్య, అన్వాధానం పిండపి తృయజ్ఞః కేక్రాం రావె భు౪-౬౨౮

1981 సెప్టెంబరు నెల

అక్టోబరు నెల

రా			
	శు ౬ కన్యా-రవిః బ ౧౩ తులా-శుక్రః		గు
—			శ-బు
కే		కు	శు-కే

కుజచారః	బుధచారః	బ౪ను ఉఫ౩బు౪౯-౪	శుక్రచారః	బ౬శచి౧కు౫౦-౯
కు౪ సంస్వా౧కు౫-౪౦	కు౭కు పూఫ: బు-వ్యాబు	బ౭ఆఉఫ౪బు౭-౫౦	కు౪ మంఉఫ౨కు౭-౧౭	బ౯మం-చి౨కు౩౦-౪౬
కు౯శస్వా౨కు౪౩-౨౩	[౫౨-౩౧	బ౯మంహ౧బు౧౨-౨౬	కు౬గుఉఫ౩కు౪౫-౦	బ౧౩కు-చి౩కు౧౨-౪
కు౧౩గుస్వా౩కు౨౪-౫౬	కు౧౭మంపూఫ౩బు	బ౧౨గు-హ౨బు౧౭-౩	కు౯ఆఉఫ౪కు౨౬-౪౯	బ౩౦ఆచి౪కు౫౨-౪౦
బ౩మంస్వా౪కు౨౭-౧౩	౧౯-౨౪	ప్రాగ్ సంబు౨౩-౪౭	కు౧౧మంహ౧కు౭-౪౧	శనిచారః
బ౭ఆవిశా౧కు౨౨-౨౧	కు౧౩గుపూఫ౪బు౫౫-౫౭	బ౧౪శహ౩బు౧౨-౬	కు౧౪శుహ౨కు౪౯-౧౧	కు౨౪ శనివక్రత్యాగః
బ౧౩ శు విశా౨కు ౨౫-	బ౧ఆఉఫ౧బు౮-౧౭	గురుచారః	బ౨సో-హ౩కు౨౯-౨౨	[౨౧-౫౮
[౩౨	బ౩మంఉఫ౨బు౪౭-౩౭	బ౨సోచిత్రే౩కు౨౮-౫	బ౪గు-హ౪కు౧౦-౨	రాహుకేతుచారౌన స్తః

శ్రీ ప్రజోత్పత్తిసంవత్సర ఆశ్వయుజమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

1931 అక్టోబరు

తేదీ		
12	[illegible]	సో॥ ప్రతి [illegible] [illegible] ఉదయం, [illegible] చంద్రోదయః [illegible]
13	[illegible]	మం॥ ద్వితీ [illegible] స్వాతి [illegible]
14	[illegible]	బు॥ తృ [illegible] విశా [illegible] ప్రీతి [illegible] ఆయుష్మ [illegible] స్వవ్యతీపాతం [illegible] తిథిః [illegible]
15	[illegible]	గు॥ చ [illegible] అనూ [illegible] సౌభాగ్య [illegible]
16	[illegible]	శు॥ పంచ [illegible] జ్యే [illegible] శోభ [illegible] [illegible]
		సిద్ధ్యతి [illegible]
17	[illegible]	శ॥ షష్ఠి [illegible] మూల [illegible] అతిగ [illegible] [illegible]
18	[illegible]	ఆ॥ సప్త [illegible] పూర్వాషా [illegible] సుకర్మ [illegible] [illegible]
19	[illegible]	సో॥ అష్ట [illegible] ఉత్తరాషా [illegible] [illegible]
20	[illegible]	మం॥ నవ [illegible] శ్రవణం [illegible] [illegible]
		[illegible] విజయదశమి, అపరాజితాపూజ, [illegible]
21	[illegible]	బు॥ దశ [illegible] ధని [illegible] [illegible]
22	[illegible]	గు॥ ఏకా [illegible] శత [illegible] [illegible]
		ద్వాదశి [illegible]
23	[illegible]	శు॥ ద్వాద [illegible] పూర్వాభా [illegible] [illegible]
24	[illegible]	శ॥ త్రయో [illegible] ఉత్తరాభా [illegible] [illegible]
		[illegible]
25	[illegible]	ఆ॥ చతు [illegible] రేవతి [illegible] [illegible]
26	[illegible]	సో॥ అమా [illegible] అశ్విని [illegible] [illegible]
		[illegible]
27	[illegible]	మం॥ శు॥ ప్రతి [illegible] భర [illegible] [illegible]
28	[illegible]	బు॥ ద్వితీ [illegible] కృత్తి [illegible] [illegible]
29	[illegible]	గు॥ తృతీ [illegible] రోహి [illegible] [illegible]
		[illegible] స్వాతీ [illegible]
30	[illegible]	శు॥ చతు [illegible] మృగ [illegible] [illegible]
31	[illegible]	శ॥ పంచ [illegible] ఆర్ద్ర [illegible] [illegible]
1	[illegible]	ఆ॥ షష్ఠి [illegible] పునర్వసు [illegible] [illegible]
2	[illegible]	సో॥ సప్త [illegible] పుష్య [illegible] [illegible]
3	[illegible]	మం॥ అష్ట [illegible] ఆశ్లే [illegible] [illegible]
		[illegible] స్వాతీ [illegible]
4	[illegible]	బు॥ నవ [illegible] మఘ [illegible] [illegible]
5	[illegible]	గు॥ దశ [illegible] పూర్వఫల్గు [illegible] [illegible]
6	[illegible]	శు॥ ఏకా [illegible] ఉత్తరఫల్గు [illegible] [illegible]
		[illegible] సర్వేషాం ఏకాదశి [illegible]
7	[illegible]	శ॥ ద్వాద [illegible] హస్త [illegible] త్రయోదశీతిథిః [illegible]
8	[illegible]	ఆ॥ త్రయో [illegible] చిత్ర [illegible] [illegible]
		[illegible] నరకచతుర్దశీస్నానం [illegible]
9	[illegible]	సో॥ చతు [illegible] స్వాతి [illegible] [illegible]
		[illegible] కేదారవ్రతం [illegible]

నవంబరు

కుజచారః	[illegible]	[illegible]	[illegible] గురుచారః	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	శుక్రచారః	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	శనిచారః [illegible]
బుధచారః	[illegible]	[illegible] పశ్చాదుదయం	[illegible]	[illegible]

Best Indian
Pain Balm
Amrutanjan Depots
BOMBAY MADRAS
MC
P
866

శ్రీ ప్రజోత్పత్తిసంవత్సర కార్తీకమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

10	౨౫	౫	మం॥శు ప్రథ౦-౫౬ ౩౭-౨౯సా౨౦-౧౫౬౦౨౨-౧౨౮౧౮-౩౭ గోక్రీడబలిపూజ, కార్తీకస్నానారంభః, యోగకాలః భుర-౬౧౨౯ [శృంగోన్నతిః శుక్లాం భుక-౧౭౧౩౧
11	౨౬	౬	బు॥ద్విర౫-౩౭ అనూ౩౪-౩౩ శో౧౪-౧౮ బా౧౭-౫౧౮౧౯-౪౩ త్యా౩-౫౨ యమద్వితీయా సోదరీగృహభోజనం
12	౨౭	౭	గు॥తృ౪౨-౦ జ్యే౩౨-౨౬ అతి౮-౧ తై౧౩-౪౯ త్యాజ్యాభావః, త్రిలోచనగౌరీవ్రతం భుర-౨౭౧౧౬౦
13	౨౮	౮	శు॥చ౩౯-౨౨ మూ౩౧-౧౬ సు౨-౨౧ గృ౫౭-౩౭ వ౧౦-౪౧ ... నాగచతుర్థీ భుర-౩౮౨
14	౨౯	౯	శ॥పం౩౭-౩౯ పూషా౩౧-౧౫ ... ౩-౨౧ బ౮-౧౫౮-౨౩-౨౧ త్యా౪-౪ భుర-౪౮౭
15	౩౦	౧౦	ఆ॥ష౩౭-౪౦ ఉషా౩౨-౨౧ గం౫౧-౩౫ కౌ౭-౩౯ ౮౧౪-౩౨ భుర-౫౮౪
16	౧	౧౧	సో॥స౩౮-౫౧ శ్ర౩౫-౪౨ వృ౪౯-౪౨ గ౮-౧౫౮౧౭-౮ త్యా ప్ర౪-౧౪ అహః ... విశాఖకార్తె ... ౨౭-౨౫ హరిపదపుణ్యకాలః, త్రేతాయుగాంతిః, సంక్రమణాత్పూర్వోత్తర ... పుణ్యకాలః, సావిత్రీకల్పః భు౫-౯౫
17	౨	౧౨	మం॥అ౪౧-౧౧ ధని౪౮-౯ గ్రహ౪౭-౫౯ భ౯-౩౧౮-౨౯-౩౫ త్యా౪-౯ గోష్ఠాష్టమీ భు౧-౬౬
18	౩	౧౩	బు॥న౪౪-౩౦ శత౪-౫౮ వ్యా౪౭-౫౫ బా౧౨-౦ శేషః౨-౦ పునస్త్యాజ్యాభావః, కృతయుగాది భు౦-౧౭౭
19	౪	౧౪	గు॥ద౪౮-౫౯ పూర్వాభా౪౮-౪౧ హ౪౮-౨౬ తై౧౬-౪౫౬౦-౨౪ త్యా౪-౨౩ అహః ... ఉత్థాన ... పున్నపూ సకాతు, తే నిగ్జలరాత్రౌ రవిః౪౫-౯౧ భు౧-౨౮౮ [౯
20	౫	౧౫	శు॥ఏ౫౪-౬ ఉభా౫౪-౫౮ సర్వ౩౬-౨౧-౩ ౨౭౧౫-౧౫ త్యా౪-౨౫ సర్వేషాం ... భు౦-౩౯
21	౬	౧౬	శ॥ద్వా౫౯-౩౪ రేవ౦-౧౫౫౧-౦ బ౬-౫౦౮౧-౧౬ త్యా౪-౨౬ స్వాయంభువమన్వాదిః, శ్రీ ... పూజ భు౧-౫౧
22	౭	౧౭	ఆ॥త్ర౬౦-౦ రే౩-౦ వ్య౫౨-౩౫ కౌ౨౯-౪౭ ... ౪౪ త్యా౪-౨౫ ప్రదోషః, త్రి ... భు౧-౧౯౧ [న౧౧
23	౮	౧౮	సో॥త్ర౪-౪౯ అశ్వ౭-౫౬ వ౫౩-౧౪ తై౪-౪౯ శేషః౧-౧౭ ... త్యా౪-౨౩ ... అనూ ... అనధ్యయన నతుష్టయం భు౧-౧౨౧౨
24	౯	౧౯	మం॥... ౨౫భ౧౩-౪౧౫౫౩-౧౬౯౯-౨౫౮౧౮-౨౨ త్యా౪-౨౦ అహః౨౭-౫౬ ... తోరణ ... నైకుంఠచతుర్దశీ, జ్వాలాతోరణం మహాకార్తికి శ్రీశైలం దర్శనం భు౧-౪౮౧౩ [పూజ
25	౧౦	౨౦	బు॥ ○ పూ౧౩-౦ కృత్తి౩౪౯౫-౫౨బ౧౩-౮ త్యాజ్యాభావః, అన్నదానం ... భు-౩౫ ...
26	౧౧	౨౧	గు॥కృప్ర౧౫-౫౫ రో౨౨-౨౧ సి౫౧-౨౨ కౌ౧౫-౫౫ ౧-౫ త్యా౪-౧౫ ... రవిః౧౭-౧౩ ద్వితీయాతిథిః చాతుర్మాస్యద్వితీయా యోగకాలః భు౧-౪ ...
27	౧౨	౨౨	శు॥ద్వి౧౭-౨౫ మృ౨౪-౫౬ సా౪౮-౫౮ గ౧౭-౨౦ ౧౮-౩౨ త్యా౪-౫ తృతీయాతిథిః భు౧-౫౫ ...
28	౧౩	౨౩	శ॥తృ౧౭-౫ ఆర్ద్ర౨౬-౧౫ శు౪౫-౨౫భ౧౭-౫౮-౨౮-౨౩ త్యా౪-౧ సంకష్టహరచతుర్థీ, శివ భు౧-౦౧౧౭
29	౧౪	౨౪	ఆ॥చ౫-౪౧ పు౨౬-౧౮ శు౪౧-౫౪ బా౧౫-౪౧ శేషః౦-౧౫ ... త్యా౩-౫౬ అహః౨౭-౫౨ అనూరాధ ... రవిః౩౬-౨౬ భు౨-౯౧౮
30	౧౫	౨౫	సో॥పం౧౩-౨౯ పుష్య౨౫-౨౩ బ్రహ్మ౫-౪౧ తై౧౩-౨౯ ... త్యా౩-౫౨ శువేభు౨-౩౧౧౯ [త్యా౩-౪౯ భు౨-౪౨ ...
1	౧౬	౨౬	మం॥ష౧౦-౩ ఆశ్లే౨౩-౨౨ ఐం౨౯-౩౦ గ౧౦-౩ శేషః౦-౧౨ ౨౪-౧౧
2	౧౭	౨౭	బు॥స౫-౪౭ మ౨౦-౩౫ వై౨౨-౪౬ బ౫-౪౭ ౧౧-౩౭ అహః౨౭-౪౭ జ్యే౧ రవిః౫౩-౦ ఇం, దసౌవర్ణికమన్వాదిః భు౨-౫౩౮౨౧ [భు౩/౪౯౨౨
3	౧౮	౨౮	గు॥అం౪౬-౨ పుబ్బ౫౪-౩౭ పూఫ౧౭-౬ ౨౧౫ ౪౯ కౌం-౪౬ ... [౧౨౩
4	౧౯	౨౯	శు॥ద౪౯-౩ ఉఫ౧౩-౧౭ ప్రీ౭-౫౪౨౨-౪ ౮ ౫-౨౧ త్యా౩-౪౩ భు౩-౧౫
5	౨౦	౧	శ॥ఏ౪౩-౩ హస్త-౫౬ ఆయు ... ౪౬ ... ౩౧౮-౧౭ త్యా౩-౪౩ సర్వేషాం ... భు౩-...
6	౨౧	౨	ఆ॥ద్వా౩౭-౪౨ ... ౪౯ శో౪౪-౨౫ కౌ౧౧-౩౬ ... త్యా౩-౪౪ అహః ... జ్యే ... భు౩-౩౭ ...
7	౨౨	౩	సో॥త్ర౩౨-౯ స్వా౧-౧౨౫౬-౧౪ అతి౩౬-౪౭౮ ... త్యా౩-౪౫ ప్రదోషః మాసశివరాత్రిః భు౩-౪౯
8	౨౩	౪	మం॥చ౨౭-౪ అనూ౫౪-౨ సు౨౯-౪౭ ౨౭-౪ ... ౪౩ కృష్ణాంగారకచతుర్దశీ భుర-౧౮౨౭ [ప౨౬
9	౨౪	౫	బు॥ ● అమా౨౨-౪౨ జ్యే౫౧-౪౪ ధృ౨౩-౬ నా౨౨-౪ ... అహః౨౭-౪౪ జ్యే౩ రవిః౨౩-౨౫ అమావాస్యా తిథిః, అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః భుర-౧౯౮౨

1981 నవంబరు నెల · మరుగ్కా నెల · డిసెంబరు నెల

రవిచారః	౨౧౧ శుక్ర ... ౩-౪౬	శు౧౭ జ్యేష్ఠ బు౫౨-౧	శు౧౬ ...	౨౬ ... మూ౩ ... ౧-౨౯
శు౨బు జ్యే౧ ... ౫౦	బ౧౪ సం ... ౩౫౩౧-౨౫	శు౧౪ ... మూ౧ ...	శు౩గు అనూ౪శు౫౩-౮	బ... మా ... ౧౧-౧౧
శు౬ఆ జ్యే౨శు౫౪-౨౮	బుధచారః	బ౨శు మూ౨బు౫౬-౧౮	శు౬ఆ జ్యే౧శు౩-౯	బ... పూషా ౧శు౯-౧
శు౧౧శు జ్యే౩శు౨౬-౩౦	శు౧మం అనూ౩బు౧౦-౫౪	బ౭బు మూ౩బు౯-౪౦	శు౯బు జ్యే౨శు౨౬-౨౯	బ౩౦బు పూషా౨శు౧౪-౬
శు౧౩సో పశ్చాదస్తంశు [౩౩-౨౩	శు౩గు అనూ౪బు౨౮-౪౨	బ౧౪ మం బుధవక్రారంభః	శు౧౨శ జ్యే౩శు౩౫-౫౬	శనిచారో నాస్తి
శు౧౫బు జ్యే౪శు౨-౩	శు౫శ జ్యే౧బు౩౮-౩౦	గురుచారః [౫-౪౦	శు౧౩సో జ్యే౪శు౩౨-౧౭	రాహుకేతుచారః
బు౫సో మూల౧శు౫౧-౪౫	శు౭సో జ్యే౨బు౫౦-౮	శు౮మం శుగురుః౨౪-౨౧	బ౧గు మూ౧శు౩౨-౪౯	శు౪శు ఉభా౨ రాహుః ఫరకేతుః } ౨౯
	శు౧౦గు జ్యే౩బు౧౨-౦	శుక్రచారః	బ౩శ మూ౨శు౫౧-౨౬	

శ్రీ ప్రజోత్పత్తిసంవత్సర మార్గశీర్షమాసతిథివారనక్షత్ర యోగకరణాదులు

1981 డిసెంబరు నెల

తేది			
10	౨౫	౬	గు॥ప్ర౯-౧౬ మూ౫౦-౨౨ శూ౧౭-౧౩ బ౯-౧౬ రా౧౮-౪౩ త్యా౭-౫౪ తిథిద్వయం యోగకాలః, చంద్రోదయః ఉత్తరశృంగోన్నతిః భు౪-౨౭న౯
11	౨౬	౭	శు॥ద్వి౧౬-౪౬ పూషా౫౧-౪౧ గం౧౨-౭ కౌ౧౬-౪౬ దిన౪-౧౪ తృతీయా గతతిథిః, శ్రాం భు౪-౩౩ న౧ షాబాణ
12	౨౭	౮	శ॥తృ౧౪-౨౧ ఉషా౫౦-౫౧ వృ౭-౫౮ గ౧౪-౨౧ దిన౦-౨౦ త్యా౪-౩ అహః౨౭-౪౨ జ్యేష్ఠరవిః౪౨-౨౩ భు౪-౪౪చ౨
13	౨౮	౯	ఆ॥చ౧౫-౨౮ శ్రవ౨-౫౬ ధ్రు౩-౭౧ భ౧౫-౨౮ దిన౮-౧౧ త్యా౪-౭ భు౪-౫౫చ౩
14	౨౯	౧౦	సో॥పం౧౬-౩౭ ధని౫౬-౧౫ వ్యా౨-౧౯ బా౧౬-౩౭ దిన౩-౨౯ త్యా౪-౧౩ భు౫-౭చ౪
15	౩౦	౧౧	మం॥ష౧౯-౪౭ శత౬౧-౦ హ౨-౧౦ తై౧౯-౪౭ దిన౫-౩౯ త్యా౪-౧౯ అహః౨౭-౪౦ మూల సుస్థిరవిః౫౭-౮ స్కంద షష్ఠీ శీతషష్ఠీ దానానిభు౫-౧౮చ౫
16	౧	౧౨	బు॥స౨౨-౪౫ శత౧-౧ వ౧-౪౮ ౨౨-౫౫ దిన౮-౨౮ త్యా౪-౨౨ సప్తమీతిథిః షడశీతిపుణ్యకాలః ఉదయప్రభృతి ప్రహరద్వయపర్యంతం, ధనుర్మాసారంభః భు౧-౧చ౬ మిత్రసప్తమి
17	౨	౧౩	గు॥అ౨౭-౧౫ పూభా౬-౩౧ సి౧-౬ బ౨౭-౧౭ రా౫-౨౨ త్యా౪-౨౫ భు౧-౧౧చ౭
18	౩	౧౪	శు॥న౩౨-౯ ఉభా౧౨-౪౦ వ్య౨-౪౦ బా౨-౯ రా౧౮ ౨౦ ప్రళయకల్పః భు౦-౨౩చ౮
19	౪	౧౫	శ॥ద౩౮-౦ రే౧౯-౧౧ వ౩-౨౧ తై౫-౧౪ త్యాజ్యాభావః అహః౨౭-౩౬ మూల౨రవిః౧౨-౪౬ క్రవే భు౦-౩౪చ౯
20	౫	౧౬	ఆ॥ఏ౪౩-౧౬ అశ్వ౨౫-౪౦ ప౪-౩౯ వ౧౦-౩౯ దిన౪-౨౩ త్యా౪-౨౬ రా౨౪-౨౨ సర్వేషామేకాదశీ, వైకుంఠైకాదశీ భుం-౪౬చ౧౧
21	౬	౧౭	సో॥ద్వా౪౭-౪౬ భ౩౧-౩౫ శి౫-౩౯ బ౧౫-౩౬ త్యాజ్యాభావః భుం-౫౬చ౧౨
22	౭	౧౮	మం॥త్ర౫౧-౪౧ కృ౩౬-౪౫ సి౬-౫ కౌ౧౯-౪౮ దిన౧౦ త్యా౪-౨౦ అహః౨౭-౩౪ మూ౩రవిః౨౮-౧౭ ప్రదోషః హనుమద్వ్రతం భు౧-౭చ౧౨
23	౮	౧౯	బు॥చ౫౪-౫౩ రో౪౦-౫౧ సా౬-౪౧ గ౩౩-౧౭ దిన౯-౨౯ త్యా౪-౧౬ రా౭-౫౭ త్యా౪-౧౧ పాషాణచతుర్దశీ అనధ్యాయత్రయం భు౧-౨౦చ౧౩
24	౯	౨౦	గు॥○ పూ౫౫-౩౭ మృ౪౩-౪౮ శు౪-౯ భ౨౫-౨౦ త్యాజ్యాభావః అహః౨౭-౩౪ మకరాయనగతో రవిః౧౦-౩౮ అన్వాధానం స్త్రీణాం నంద్రదర్శనం దత్తాత్రేయజయంతిః, శివ భు౧-౩౩-చ౧౪
25	౧౦	౨౧	శు॥కృప్ర౫౫-౨౮ ఆర్ద్ర౪౫-౨౦ శు౨-౨౫ బ౫౭-౬ బా౨౫-౩౦ ది౫-౧౭ త్యా౪-౬ అహః౨౭-౩౨ మూల౫రవిః౪౪-౪౩ యోగకాలః చిదంబరక్షేత్రే ఆర్ద్రాదర్శనమహోత్సవః భు౧-౪౩-చ౧౫
26	౧౧	౨౨	శ॥ద్వి౫౪-౧౩ పున౪౫-౩౮ ఐం౫౫-౧౫ తై౨౪-౫౦ దిన౫-౩౦ త్యా౪-౨౪ క్రాంభు౧-౫౫-౧౬
27	౧౨	౨౩	ఆ॥తృ౫౦-౧౭ పుష్య౪౪-౫౭ వై౫౦-౧౧ వ౨౨-౧౫ ది౫-౨౮ త్యా౩-౫౮ భు౨-౮చ౧౭
28	౧౩	౨౪	సో॥చ౪౮-౧౧ ఆశ్లే౩-౧౧ వి౪౮-౭ బ౯-౧౪ దిన౬-౦ అహః౨౭-౫౪ పూషా౧రవిః౫౯-౧౦ భు౨-౧౮న౧౮
29	౧౪	౨౫	మం॥ప౪౩-౪౯ మఖ౩౯-౪౯ ప్రీ౩౭-౫౫ కౌ౧౬-౦ దిన౧-౨౯ త్యా౩-౪౭ రా౩౧-౨౬ త్యా౩-౪౯ భు౨-౨౯చ౧౯
30	౧౫	౨౬	బు॥ష౩౮-౪౬ పూఫ౩౭-౧౨ ఆయు౩౦-౩౫ గ౧౧-౧౭ శేషః౨-౪౫ రా౨౬-౧౮ త్యా౩-౪౫ భు౨-౪౦చ౨౦
31	౧౬	౨౭	గు॥స౩౩-౧౭ ఉఫ౩౩-౨౬ సౌ౨౩-౫౬ భ౬-౨౮ రా౨౫-౨౬ త్యా౪౩-౪౪ తిథిస్పష్టకాః, క్రాం రావె భు౨-౫౨చ౨౧

1982 జనవరి నెల

తేది			
1	౧౭	౨౮	శు॥అ౨౭-౨౮ హ౨౯-౨౩ శో౧౬-౪౯ కౌ౨౭-౨౮ రా౨౧-౨౩ త్యా౩-౪౩ అహః౨౭-౩౬ పూషా౨రవిః౧౫-౨౯ అష్టమీతిథిః కాలభైరవాష్టమి భు౩-౪చ౨౨
2	౧౮	౨౯	శ॥న౨౧-౩౮ చి౨౫-౧౩ అతి౭-౨౯ సు౫౨-౫౫ ౨౧-౩౮ రా౧౦-౩౫ త్యా౩-౪౩ తిథిద్వయం భు౩-౧౫చ౨౩ [తిథిః భు౩-౨౭న౨౪
3	౧౯	౩౦	ఆ॥ద౧౫-౪౨ స్వా౨౧-౧౮ ధృ౪౬-౧౬ భ౧౫-౪ రా౬-౩౧ త్యా౩-౪౫ ఏకాదశీ
4	౨౦	౧	సో॥ఏ౧౧-౧౫ వి౧౭-౧౭ శూ౪౪-౨౭ బా౧౧-౧౫ దీ౨౬-౪౫ అహః౨౭-౩౮ పూషా౩రవిః౨౯-౪౮ సర్వేషామేకాదశీ భు౩-౩౮చ౨౫ [ప్రదోషః
5	౨౧	౨	మం॥ద్వా౭-౧౭ అనూ౧౪-౭ గం౩౭-౪౩ తై౫-౧౭ ది౨౭-౩౨ భు౩-౪౯చ౨౬
6	౨౨	౩	బు॥త్ర౧-౨౨ జ్యే౧౦-౧౯ వృ౩౧-౩౪ వ౧-౨ త్యాజ్యాభావః అవమ మాసశివరాత్రిః అనధ్యాయత్రయం భు౪-౧చ౨౭
7	౨౩	౪	గు॥● అమా౫౪-౫౮ మూ౧౦-౯ ధ్రు౨౬-౧౩ చ౨౫-౩౮ దీ౬-౧౫ త్యా౩-౫౪ అహః౨౭-౪౨ పూషా౪రవిః౪౫-౧౫ చాతుర్గ్రహకూటః, అన్వాధానం, పిండపితృయజ్ఞః భు౪-౧౨చ౨౮

రా			
	కు౬ ధనుసిరవిః కు౧౪ వృశ్చికే బుధః వక్రి		
	కు౧౧ మకరే శుక్రః బాంకట కేసరుః		గు
శ-బు కు-కు	ర		కే

కుజచారః	బుధచారః		శుక్రచారః	
కు౩శే మార్గశి౫౩-౧	కు౨సో పశ్చాదస్తంబు [౫౪-౨౪	బు౩ఆ ప్రాగుదయ బు౫౫-౯	కు౩శే పూషా౩కు౧౦-౨౦	బు౬బు శ్రా౨కు౫౧-౬
కు౮గు పూషా౧కు౨౯-౨౦	కు౫మం మూల౨వక్రీబు [౩౨-౩౪	బు౭గు బుధవక్రత్యాగః [౧౦-౧౩	కు౫సో పూషా౪కు౫౦-౧౪	బు౮శు శ్రా౩కు౪౪-౧౦
కు౧౨సో పూషా౨కు [౪౩-౨౩	కు౧౦శే మూల౧వక్రీబు [౩౭-౩౩	గురుచారః	కు౮గు ఉషా౧కు౨౮-౪౯	బు౧౨మం శ్రా౪కు౧౩-౫౦
బు౨శే పూషా౩కు౧౦-౩౮	కు౧౪బు జ్యేష్ఠ౪బు౨౪-౪౫	కు౧గు గురు వక్రారంభః [౩౫-౩౧	కు౧౧ఆ ఉషా౨కు౯-౪౫	బు౩౦కు ధని౧కు౫౪-౩౩
బు౬బు పూషా౪కు౨౮-౫౪		బు౧౦ఆ ఆశ్లే౪ వక్రీగు [౩౨-౪౯	కు౧౩మం ఉషా౩కు౪౮-౪౦	శనిచారః
బు౧౦ఆ ఉషా౧కు౫౩-౬			బు౧కు ఉషా౪కు౩౦-౪౩	కు౪ఆ పూషా౧శని౫౦-౧౨
			బు౪సో శ్రా౧కు౧౧-౪౨	బు౧కు పశ్చాదస్తంశే౩౩-౪౭
				రాహుకేతుచారానష్టౌ

గ్రంథాలయములకును, గ్రంథాలయాభిమానులకును ఇది మంచి తరుణము

ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయమునందు దొరకు గ్రంథములు

30 ఏప్రిలు 1931 వ తేది వరకు అర్ధఖరీదుకు విక్రయింపబడును

పుస్తకములు	గ్రంథకర్తలు మొ.	సైజు	పుటలు	రు.	అ.	పై.
హిందీ పాకెటు డిక్షనరి	పంచాగ్నుల ఆదినారాయణ శాస్త్రిగారు	క్రౌను(32)	212	1	0	0
*ఆంధ్రోద్యమము	(మొదటిదాంధ్రమహాసభలఅధ్యక్షోపన్యాసములు)	క్రౌను	448	1	8	0
మహావాక్యరత్నప్రభా (శ్రీ సదాశివయతీంద్ర స్వాములు)	పండిత పురాణం సూర్యనారాయణతీర్థులుగారు (పరిష్కర్త)	క్రౌను	198	0	12	0
హిందీ తెలుగు మొదటి వాచకము	పంచాగ్నుల ఆదినారాయణ శాస్త్రిగారు	క్రౌను	48	0	6	0
హిందీ తెలుగు బాలశిక్ష	పంచాగ్నుల ఆదినారాయణ శాస్త్రిగారు	క్రౌను	52	0	6	0
ఏకభాషాలిపిప్రశంస	వెన్నెలకంటి అప్పారావుగారు	క్రౌను	45	0	4	0
ఆరోగ్యసాధనము	మహాత్మాగాంధీ	క్రౌను	114	0	8	0
*భారతీయ చిత్రకళ	తలిసెట్టి రామారావుగారు, బి.ఏ., బి.యల్.	క్రౌను	208	1	0	0
బెల్గాము కాంగ్రెసు అధ్యక్షోపన్యాసము	మహాత్మాగాంధి	క్రౌను	64	0	4	0
*ధమ్మపదము	కిడాంబి రంగాచార్యులుగారు, యం.ఏ.	క్రౌను	112	0	10	0
గాయకజనసభ అధ్యక్షోపన్యాసము	గాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణశర్మగారు	క్రౌను	63	0	4	0
ఆంధ్రశబ్దచింతామణి	పారనంది రామశాస్త్రిగారు	క్రౌను	120	0	12	0
*జీవనప్రభాతము (నవల)	వెంకటరమణిగారి "Murugan the Tiller" అను ఇంగ్లీషునవలకనువాదము	క్రౌను	476	1	8	0
*ఆంధ్రవాఙ్మయసూచిక	కా. నాగేశ్వరరావుగారు (ప్రకాశకులు)	డ. క్రౌ.	108-554	3	0	0
*జీర్ణవిజయనగర చరిత్రము	కొండూరి ఈశ్వరదత్తుగారు	క్రౌను	287	1	8	0
*త్యాగరాజస్వామి చరిత్రము	పసుమర్తి కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు	క్రౌను	187	0	10	0
భీష్ముడు (పాశ్చాత్యసాంఘిక నాటకము)	ఫ్రెంచికవి ఇబ్సనుగారి 'బ్రాండు' నాటకమున కనువాదము	క్రౌను	302	1	0	0
*స్నేహలానివేదిక	కాంగ్రెసు ప్రచురణము	క్రౌను	376	1	0	0

శ్రీరామవిజయము (నాటకము)	కోపల్లి వెంకటరమణరావుగారు	క్రౌను	111	0	8	0
రాష్ట్రభాషా హిందీకా ప్రథమ పుస్త	రామానందశర్మగారు	క్రౌను	58	0	3	0
అవిమారకము (భాసకృతికి తెలుగు)	మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారు, యమ్. ఏ.	క్రౌను	92	0	10	0
గురుబోధామృతము	కట్టమంచి తిరుమలమ్మగారు	ఫూల్స్కేపు	30	0	4	0
ఆంధ్రకళాశాలః; విద్యాప్రవృత్తి	సి. రామలింగారెడ్డిగారు	డెమ్మీ(12)	52	0	4	0
సముద్రయానము	అచ్యుతుని సీతారామయ్యగారు	డెమ్మీ	63	0	4	0
ఇందిరాసుందరము (సంపచ్ఛుక్రవార వ్రతకథ)	సుందరమ్మగారు	డెమ్మీ	36	0	4	0
శారదాంబ (నాటకము)	టి. శ్రీనివాస రాఘవాచార్యులుగారు	డెమ్మీ	67	0	8	0
నవచోళచరిత్రము (ద్విపద కావ్యము)	పోశెట్టి లింగన	డెమ్మీ	132	0	12	0
సకలనీతిసమ్మతము	మా. రామకృష్ణకవిగారు పరిశోధించినది	డెమ్మీ	111	1	8	0
శ్యామాసుందరము (నవల)	ఒంతరి సత్యనాథముగారు	డెమ్మీ	178	1	0	0
సంగీతశమంతక నాటకము	వారణాసి రామమూర్తిగారు	డెమ్మీ	91	0	8	0
సత్యవత్యుపాఖ్యానము	మల్లంపల్లి మల్లికార్జునశాస్త్రిగారు	డెమ్మీ	196	1	0	0
చంపూభాగవతము	క. విశ్వనాథశాస్త్రిగారు, బి. ఏ., బి. యల్. (శోధకులు)	డెమ్మీ	97	0	10	0
*శతకమంజరి: భక్తిసంపుటము	కా. నాగేశ్వరరావుగారు (ప్రకాశకులు)	డెమ్మీ	228	1	8	0
మనశ్శరీరములపై పరిసరముల ప్రభావము	పారనంది జగన్నాథస్వామిగారు	డెమ్మీ	111	0	12	0
*బసవపురాణము (ద్విపద కావ్యము)	పాల్కురికి సోమనాథుడు (వే. ప్రభాకరశాస్త్రి గారి పీఠికతో)	రాయలు	478	2	8	0
*శతకకవుల చరిత్రము	పండిత వంగూరు సుబ్బారావుగారు	రాయలు	492	2	8	0
*భగవద్గీత భాష్యార్కప్రకాశాఖ్యవ్యాఖ్యా విలసిత శ్రీ శాంకరభాష్యోపేతము - సంస్కృతము——		రాయలు	1417	8	0	0

ఈ పైగ్రంథములన్నియు ఒక్కజతగా కొనువారికి ఇతర ఖర్చులేవియు లేకుండ సగము ధరకే పంపబడును. ఒకేసారి 20 రూపాయలకు తక్కువపడని గ్రంథముల కొనువారికి సగము ధరకు పంపబడును. కాని రైలుఖర్చులు మొదలగువానిని కొనువారే భరింపవలయును. రు. 10 మొత్తమునకు కొనునపుడు రూ 1-కి 5 అణాల చొప్పున కమీషను ఈయబడును: ఖర్చులు వేఱు. పుస్తకముగుర్తుగల గ్రంథములు ఒకసారి ఒక ప్రతికంటెను అధికముగ పంపబడవు. గ్రంథములు కావలసినవారు ముందుగా రు. 5 అడ్వాన్సు పంపవలయును.

☞ ఈ జాబితాలోని పుస్తకములందు కొన్ని కొద్దిప్రతులు మాత్రమే గలవు. అవి అమ్మకమైనపుడు శేషించినవి మాత్రమే పంపబడును.

ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయము, 7, తంబుశెట్టి వీథి, మద్రాసు.

శ్రీ ప్రజోత్పత్తిసంవత్సర పుష్యమాసతిథివారనక్షత్ర యోగకరణాదులు

1932 జనవరి నెల

తేది			వివరములు
8	౨౪	౫	శు॥ప్రభ౨-౨౬ పూ॥షా-౨౭ వ్యా౨౦-౪౩ కిం౨౩-౪౨ ది౨౭-౪౧ త్యా౪-౨౧ క్రాం గూంగకౌం ఘు౪-౨౪ [illegible]
9	౨౫	౬	శ॥ద్వి౫౪-౫౬ ఉ॥షా౧౦-౪౫ హ౧౭-౫౯ బా౨౩-౧౫ వ౨౧-౨౨ త్యా౪-౭ శక్రాం చంద్రోదయః, ఉత్తరాషాఢాకార్తె ఘు౪-౩౫న౩౦
10	౨౬	౭	ఆ॥తృ౫౫-౧౩ శ్ర౧౧-౫౪ వ౧౫-౩౧ తై౨౪-౩౯ ది౨౨-౨౫ త్యా౪-౧౨ ఘు౪-౪౬ న౧౫౦
11	౨౭	౮	సో॥చ౫౭-౫౧ ధని౧౪-౫౯ సి౧౪-౯౨ వ౨౬-౩౨ బా౨౬-౫౨ త్యా౪-౧౭ అహః౨౭-౪౬ ఉ॥షా౧ గ౯౧-౪౭ ఘు౪-౫౯
12	౨౮	౯	మం॥పం౬౦-౧౪ శత౧౯-౨౭ వ్యా౧౩-౨౨ బ౨౭-౫౫ కౌ౯-౫౬ త్యా౪-౨౧ త్రిస్పృక్ గగనాగ్న ఘు౫-౯౩
13	౨౯	౧౦	బు॥పం౧-౫౪ పూ॥భా౨౪-౩౧ హ౧౩-౨౪ బా౧-౫౪ ౭౨-౨౭ త్యా౪-౨౪ ఘు౫-౨౧
14	౧	౧౧	గు॥ష౬-౩౫ ఉ॥భా౩౦-౩౪ ప౧౪-౧౨ తై౬-౩౪ త్యాజ్యాభావః అహః౨౭-౪౯ ఉ॥షా౧ కర౧౯-౧౬ సంక్రమణాత్పరతః ఉత్తరాయణపుణ్యకాలః, కూష్మాండదానాని, పగ్గ [illegible], ౦క్రాం ఘు౫-౩౨౧౫
15	౨	౧౨	శు॥స౧౧-౫౨ రే౩౬-౫౬ శి౧౫-౨౬ వ౧౧-౫౨ త్యా౪-౨౫ కేవలఅష్టమీతిథిః ఘు౧-౭౬
16	౩	౧౩	శ॥అ౧౭-౨౦ అశ్వ౪౩-౩౭ సి౧౬-౪౬ బ౧౭-౨౧ రా౪-౩ త్యా౪-౨౭ ఘు౧-౧౯ వ౭
17	౪	౧౪	ఆ॥న౨౨-౩౧ భర౪౯-౪౪ సా౧౭-౫౩ కౌ౨౨-౩౧ ది౧౧-౪ త్యా౪-౨౪ అహః౨౭-౫ ఉ॥షా౩ గ౯౪-౧౩ నవమీతిథిః ఘు౦-౨౮ చర
18	౫	౧౫	సో॥ద౨౭-౪ కృ౫౫-౧౨ ను౧౮-౩౪ గ౨౭-౪ ది౨౬-౨౮ త్యా౪-౨౨ ఘు౧-౩౯ [illegible]
19	౬	౧౬	మం॥ఏ౩౦-౪౧ రో౫౯-౩ శు౧౮-౩౨ భ౩౦-౪౧ రా౧౦-౭ త్యా౪-౧౮ సర్వేషామేకా. ఘు౧-౪౯
20	౭	౧౭	బు॥ద్వా౩౩-౭ మృ౬౦-౦ బ్రా౭-౪౦ బ౧-౫౪ ౧౪-౯ త్యా౪-౧౨ అహః౨౭-౫ ఉ॥షా౪ గ౯౪-౨ సూర్యద్వాదశీ రవి కువి శవి ఘు౧-౦౯౧
21	౮	౧౮	గు॥త్ర౩౪-౧౬ మృ౨-౫౦ ఐం౧౫-౫౧ కా౩-౪౨ ౨౪-౧౩ త్యా౪-౮ ప్రదోషః ఘు౧-౧౧౧ [ఘు౧-౨౧౧౩
22	౯	౧౯	శు॥చతు౩౪-౫ ఆర్ద్ర౪-౨౪ వై౧౩-౧౯౪ ౧౦ రా౬-౪౯ త్యా౪-౩ అహః౨౭-౫౬ కుంభాయనగతోగ [illegible] ౩౬-౩౭
23	౧౦	౨౦	శ॥○పూ౩౨-౪౩ పున౫-౪౯ వి౯-౫౧ భ౩-౨౪ ద౨౩-౫౪ త్యా౩-౫౮ హిమశోధనపూర్ణిమ అన్వాధానం త్రిశాం చంద్రదర్శనం ఘు౧-౩౧౯౧౪ [౩-౩౬ యోగ ఘు౧-౪౨౯౧౫
24	౧౧	౨౧	ఆ॥కృ ప్ర౩౦-౬ పుష్య౪-౩౭ ప్రీ౪-౩౭ ఆయు౫౪-౩౩ బా౧-౨౪ ౨-౪౭ త్యా౩-౫౩ అహః౨౭-౫౮ శ్రీ రవిః
25	౧౨	౨౨	సో॥ద్వి౨౬-౩౫ ఆశ్లే౩-౪౨ సౌ౫౨-౫౦ ౯౨౬-౩౫ రా౩-౫౧ త్యా౩-౫౧ ఘు౧-౫౨
26	౧౩	౨౩	మం॥తృ౨౨-౭ మం-౩౯ పూ॥ఫ౫౭-౦ శో౪౫-౫౧ భ౨౨-౭ ద౨౨-౪ త్యా౩-౪౮ తిథిక్షయం ఘు౨-౩౯౧౭
27	౧౪	౨౪	బు॥చ౧౭-౨౦ ఉ॥ఫ౫౩-౪ అతి౩౮-౩౧ బా౧౭-౨౦ ది౧౪-౫౨ అహః౨౮-౪ శ్రీ రవిః౧౯-౪౫ పంచమీతిథిః ఘు౨-౧౩ చ౧౮
28	౧౫	౨౫	గు॥పం౧౧-౨౭ హ౪౯-౪౩ సు౩౦-౨౧ తై౧౧-౨౭ ది౧౨-౨౫ త్యా౩-౪౩ రావి ఘు౨-౨౪ చ౧౯
29	౧౬	౨౬	శు॥ష౫-౪౨ చిత్ర౪౫-౪౨ ధృ౨౨-౫౩ వ౫-౪౨ గ౨౮-౨౩ త్యా౩-౪౪ రా౩౦-౨౮ త్యా౩-౪౪ త్రిస్పృక్ అమృత ఘు౨-౩౪ న౨౧
30	౧౭	౨౭	శ॥అ౫౩-౫౭ స్వా౪౧-౩౧ శూ౧౪-౫౧ బా౨౪-౧౯ కౌ౨౨-౨౩ రా౨౬-౨౫ త్యా౩-౪౫ అహః౨౮-౧౦ శ్రీ రవిః౩౫-౩౫ ఘు౨-౪౫౨౧
31	౧౮	౨౮	ఆ॥నవ౪౮-౩౦ విశా౩౭-౪౨ గం౭-౩౩ వృ౫౨-౨౭ తై౨౧-౧౩ రా౧౮-౫౪ త్యా౩-౪౬ ఘు౨-౫౫న౨౨

ఫిబ్రవరి నెల

తేది			వివరములు
1	౧౯	౨౯	సో॥ద౪౩-౩౫ అనూ౩౪-౨౧ ధ్రు౫౧-౩౧ వ౧౬-౨౮ రా౧౯-౨౭ త్యా౩-౪౯ ఘు౩-౬వ౨౩ [సో॥ ఘు౩-౧౬వ౨౪
2	౨౦	౩౦	మం॥ఏ౩౯-౨౦ జ్యే౩౧-౪౧ వ్యా౪౬-౨౯ బ౧౧-౨౭ త్యాజ్యాభావః అహః౨౮-౧౬ శ్రీ రవిః౫౨-౩౪ సర్వేషామేకా
3	౨౧	౧	బు॥ద్వా౩౬-౧ మూ౨౯-౫౧ హ౪౦-౫౩ కౌ౭-౪౦ ది౨౫-౫౮ త్యా౩-౫౩ రా౨౫-౧౨ త్యా౩-౫౭ ఘు౩-౨౭౫౫
4	౨౨	౨	గు॥త్ర౩౩-౪౫ పూ॥షా౨౯-౪౭ వ౩౬-౬౯-౪-౫౩ రా౨౧-౪౯ త్యా౪-౧ ప్రదోషః మాసశివరాత్రిః ఘు౩-౩౭౨౬
5	౨౩	౩	శు॥చ-శి౩౨-౭ ఉ॥షా౨౯-౨౪ సి౩౨-౧౫ తై౩-౧౨ రా౧౧-౧౫ త్యా౪-౬ ఘు౩-౪౮౨౭
6	౨౪	౪	శ॥●అమా౩౨-౪౭ శ్ర౩౦-౫౭ వ్యతి౨౯-౨౨ నా౩-౧౩ రా౧౩-౦ త్యా౪-౧౧ అహః౨౮-౨౪ శని౧౪ రవిః౯-౧౯ త్రిగ్రహకూటః అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః శక్రాం ఘు౩-౫౯౨౮

కుజచారః	బుధచారః			
శు౧౫ ఉ॥షా౨౯-౧౦	శు౧౫ మూల౧బు౨౪-౫	బ౫ ఉ॥షా౧బు౫౯-౩౦	శు౩ ఆ ధని౨ను౩౬-౨౨	బ౧౩ పూ॥భా౩ను౫౯
శు౫ మం ఉ॥షా ౩ శు [౨౫-౧౪	శు౫ సం మూ౨బు౩౧-౧౯	బ౬ ప్రాగస్తం బు౫౩-౧	శు౫బు ధని౩ను౧౭-౧౬	బ౩౧ శ పూ॥భా౪ను౯-౧౨
	శు౭ మూ౩బు౧౩-౩౯	బ౯౨ ఉ॥షా౨బు౨-౪౩	శు౯ శ నరిశు౦-౭	శనిచారః
శు౯ ఉ॥షా౪శు౪౦-౫౩	శు౯ మూ౪బు౧౭-౩౧	బ౧౦ సో ఉ॥షా౩బు౫౯-౪౬	శు౧౦ సో శత౧ను౨-౫౬	శు౫ ఉ॥షా౨శని౧౫-౪౦
శు౧౩ గు శ్ర౧శు౩-౨౮	శు౧౧బు పూ॥షా౧బు౨౫-౪౫	బ౧౨బు ఉ॥షా౪బు౫౫-౪౩	శు౧౩ గు శత౨ను౩-౨౫	ప్రాగుదయం శని౨౯-౧౧
బ౨సో శ్ర౨శు౨౪-౫	శు౧౪శు పూ॥షా౨బు౫౫-౪౩	బ౧౪శు శ్ర౧బు౫౦-౨౭	బ౧౯ శత౩ను౨౭-౩౦	రాహుకేతుచారౌ
బ౬శు శ్ర౩శు౩౯-౧౦	బ౧౯ పూ॥షా౩బు౪౪-౩౯	గురుచారః	బ౪బు శత౪ను౧౦-౫౬	శు౬గు ఫ భా౧
బ౧౧ మం శ్ర౪శు౫౩-౪౮	బ౩మం పూ॥షా౪బు౫౯-౧౦	బ౯ ఆ శ్లే౩వక్రిగు౧౨-౧౦	బ౬శు పూ॥భా౧ను౩౫-౨౯	రాహుః ఫ ౩ కేతుః } ౫౬-౫౫
		శుక్రచారః	బ౧౦సో పూ॥భా౨ను౨౦-౪౯	

శ్రీ ప్రజోత్పత్తిసంవత్సర మాఘమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

1982 ఫిబ్రవరి

తేది			
7	౨౫	౫	ఆ॥శు ప్ర ౩౪-౧౬ ధని ౩౩-౪౫ వ౨౭-౯౩౦౩-౩౨ రా౨౪-౯ త్యాజ్య ౪-౧౬ రథ క్రాం యాగకాలః, మాఘస్నాన ప్రారంభః భు౪-౧౦ చ౯ [చ౩౦
8	౨౬	౬	సో॥ ద్వి ౩౬-౫౬ శత ౩౭-౪౫ ప౨౬-౩౪ బా౫-౩౬ రా౨౬-౩౪ త్యాజ్య ౪-౨౦ చంద్రోదయః, సమశృంగోన్నతిః భు౪-౨౦
9	౨౭	౭	మం॥ తృ ౪౧-౨౧ పూ.భా ౪౨-౪౨౭౨౬-౩౨ తై ౮-౭ త్యాజ్యాభావః అహః ౨౮-౩౦ ధని ౨ రవిః ౨౬-౧౯ భు౪-౩౧ వ౧ మ వ్యాల్ [చతుర్థీ రాక్రాం భు౪-౪౧ చ౨
10	౨౮	౮	బు॥ చ ౪౫-౨౮ ఉ.భా ౪౮-౪౪ సి ౨౮-౧౦ వ౧౨-౫౫ జి౯-౬ త్యాజ్య ౪-౨౬ సోపపదం, కుందచతుర్థీ, తిలచతుర్థీ, వరద
11	౨౯	౯	గు॥ పం ౫౦-౪౬ రే ౫౫-౧౨ సా౨౮-౧౮ బ౧౮-౬ ది౨౧-౫౮ త్యాజ్య ౪-౨౬ మదనపంచమి వసంతోత్సవః కె వె భు౪-౫౧ వ౩
12	౧	౧౦	శు॥ ష ౫౭-౩౪ అశ్వ ౬౮-౯౩౦-౭ కౌ ౧౪-౧౦ రా౨౨-౪ త్యాజ్య ౪-౨౬ అహః ౨౮-౩౬ ని౩ కుంభే రవిః ౪౩-౩ హరిపద పుణ్యకాలః సుధ్యాహ్న ప్రభృతిపుణ్యకాలః కలియుగాంతః భు౫-౨౪ [అభోజ్యార్క వ్రతం త్రిస్పృక్ భుం-౨చ౫
13	౨	౧౧	శ॥ స౬౦-౧ అశ్వ౧-౫౦ శు ౩౦-౯౭ ౨౮-౪౭ జ౨౮-౨౦ త్యాజ్య ౨౫ వైవస్వతమన్వాదిః, రథసప్తమీ, సూర్యనంద్రవ్రతం,
14	౩	౧౨	ఆ॥ స౧-౨౬ భ ౯-౨ బ ౩౧-౫౪ వ౧-౨౬ రా౧౨-౬ భీష్మాష్టమి, భీష్మతర్పణం భానుసప్తమిభుం-౧౧౬
15	౪	౧౩	సో॥ అ౫-౪౭ కృ౧౩-౩౫ ఐం౩౨-౧౧ బ౫-౪౭ రా౨౭-౫౩ త్యాజ్య ౧౮ భుం-౨౦చ౭ [నవమి భుం-౯చ౮
16	౫	౧౪	మం॥ న౯-౧౯ రో౧౮-౬ వై ౩౧-౩౩ కౌ౯-౧౯ తే ష౨-౫౩ రా౪-౧౧ త్యాజ్య ౧౪ అహః ౨౮-౪ ని౪ రవిః ౧-౪ నంద
17	౬	౧౫	బు॥ ద౧-౩౦ మృ౨౧-౩౭ వి౩౦-౧౬ గ౧౧-౩౦ రా౧౪-౩౭ త్యాజ్య ౯ వేభుం-౩౮చ౯ [చ౧౦
18	౭	౧౬	గు॥ ఏ౧౨-౯ ఆర్ద్రా ౨౩-౫౧ ప్రీ ౨౭-౧౭ భ౧౨-౯ రా౨౫-౩౦ త్యాజ్య ౪ సర్వేషామేకాదశీ, భీష్మఏకాదశిభుం-౪౭
19	౮	౧౭	శు॥ ద్వా౧౨-౯ పు౨౪-౪౬ ఆయు ౨౧-౧౬ బా౧౨-౯ రా౧౫-౫ త్యాజ్య ౩-౫౯ అహః ౨౮-౪౮ శత౧ రవిః ౧౮-౫౨ భీష్మద్వాదశీ, ప్రదోషః తిలద్వాదశీ, సోపపదం భుం-౫౬చ౧౧ [వరాహకల్పః
20	౯	౧౮	శ॥ త్ర౧౧-౩౯ పుష్య౨౪-౩౪ సౌ ౨౧-౬ తై౧౦-౩౯ రా౨౭-౧ త్యాజ్య ౩-౫౫ అనధ్యయనచతుష్టయం, భు ౧-౫ చ౧౨
21	౧౦	౧౯	ఆ॥ చ౭-౩౦ ఆశ్లే౨౩-౧౮ శో౧౪-౪౫ వ౭-౩౦ రా౨౩-౧౭ త్యాజ్య ౫౧ అహః ౨౮-౫౭ మీనాయనగతోరవిః ౯-౨ తిలపాత్ర కంచుకకంబళదానాని, అన్వాధానం కువె భు౧-౧౪చ౧౩ స్త్రీణాంచంద్రదర్శనం
22	౧౧	౨౦	సో॥ పూ౪-౨౦ పుబ్బ ౫౨-౪ అ౨౧-౨ అతి౮-౪౧ బ౪-౨౦ రా౧౦-౪౪ త్యాజ్య ౪౭ అహః ౨౮-౫౪ శతభిషరవిః ౩౭ ౨౧ అవస, యాగకాలః భు౧-౨౩ వ౧౪ [త్యాజ్య ౪౫ భు౧-౩౨చ౧౫
23	౧౨	౨౧	మం॥ ప్ర౫౪-౬ పూ.ఫ ౧౮-౨ సు౦-౪౬ ధృ౫౨-౫౪ తై ౨౩-౪౪ రా౬-౦
24	౧౩	౨౨	బు॥ ద్వి౫౯-౬ ఉ.ఫ ౧౪-౨౮ శూ౭౨-౨ వ౨౧-౫౬ రా౫-౨ త్యాజ్య ౪౪ దగ్ధయోగః శ్రాం భు౧-౪౨చ౧౬ [శత౩ రవిః ౫౫-౨౦ భు౧-౫౧చ౧౭
25	౧౪	౨౩	గు॥ చ౩-౧౧ హ౧౧-౩౦ గం౩౯-౩ బ౧౬-౮౧-౫ త్యాజ్య ౪౩ అహః ౨౯-౦
26	౧౫	౨౪	శు॥ ప౩-౧ ౬-౨ చిత్ర౩౧-౫౧ కౌ౧౦-౧౦ ది౧౯-౨౮ త్యాజ్య ౪౭ భు౨-౦౭
27	౧౬	౨౫	శ॥ ష౩౧-౨౩ స్వా౨-౩ వృ౫౬-౦ ధ్రు౨౩-౫౯ గ౪-౧ ది౧౫-౩౬ త్యాజ్య ౪౪ రవె, కువె, భు౨-౯౮ [కాః భు౨-౧౮చ౨౦
28	౧౭	౨౬	ఆ॥ స౨౬-౦ విశా౫౪-౪౬ వ్యా౧౬-౯ బ౨౬-౦ ది౭-౫౪ సప్తమీతిథిః, కుసోప్త
29	౧౮	౨౭	సో॥ అ౨౧-౧౭ జ్యే౫౧-౫౦ హ౯-౨౯ కౌ౨౧-౧౮ అహః ౨౯-౧ శతిరవిః ౧౪-౧౭ తిథిద్వయంభు౨-౨౭చ౨౧
1	౧౯	౨౮	మం॥ ౯౬-౪౯ మూ౪౯-౫౭ వ౨-౫౭ ౫౩-౫౭ గ౧౬-౪౯ రా౧౬-౭ త్యాజ్య ౫ నవమీతిథిః భు౨-౩౬చ౨౨
2	౨౦	౨౯	బు॥ ద౩-౩౦ పూ.షా౮-౫౦ వ్య౫౧-౫ భ౧౩-౩౦ ది౧౩-౯ త్యాజ్య ౩-౫౬ భు౨-౪౫చ౨౩
3	౨౧	౩౧	గు॥ ఏ౧౧-౧౪ ఉ.షా ౫౨-౪౭ హ౪౮ బా౧౧-౧౪ ది౫౧ త్యాజ్య ౧ రా౯-౪౫ త్యాజ్య ప్ర౪ అహః ౨౯-౧౮ పూ.భా౧ రవిః ౩౩-౩౧ సర్వేషామేకాదశీ శ్రాం భు౨-౫౪చ౨౪
4	౨౨	౩౧	శు॥ ద్వా౧౦-౧౦ శ్ర౫౦-౯ పరిఘ౫౬ తై౧౦-౧౦ శేషః ౩-౧౦ పునస్త్యాజ్యాభావః. ప్రదోషః భు౩-౩చ౨౫
5	౨౩	౧	శ॥ త్ర౧౧-౨౧ ధని ౫౨-౩౯ శి ౨-౩౪ వ౧౧-౨౧ ది౧-౩౪ త్యాజ్య ౯ మహాశివరాత్రిః, మాసశివరాత్రిశ్చ అనధ్యయనచతుష్టయం భు౩-౧౨చ౨౬
6	౨౪	౨	ఆ॥ చ-శ౧౧-౪౮ శత౫ ౨౩ శి౧-౪౮ ది౧-౪౫ త్యాజ్య ౧౯ అహః ౨౯-౨౬ పూ.భా౨ రవిః ౫౩-౩ ద్వాపరయుగాదిః, చాతుర్గ్రిప కూటః, అమాతిథిః భు౩-౨౧చ౨౭ [యజ్ఞః భు౩-౩౦చ౨౮
7	౨౫	౩	సో॥ అ౧౪-౯ పూ.భా౬౧-౦ సా౪౧-౯ నా౧౪-౨౩ ది౩-౪౦ త్యాజ్య ౨౦ ప్రతిపత్తిథిః అన్వాధానం పిండపితృ

శు			
రా			
	శు౬ కుంభేరవిః శు౮ కుంభేకుజః శు౧౦ కుంభేబుధః బ౯ ౩ మీనేబుధః బ౧౧ మేషేశుక్రః		గు
కు శ బు ర			
			కే

కుజచారః	బుధచారః			
శు౧ఆ ధని౧కు౫౧-౨	శు౧ఆ శ్రవిబు౪౭-౫౦	శు౧౫సో శ౨౩బు౩౨-౩౨	బ౩౦సో ఉ.భా౧బు౨౭-౨౫	బ౨మం రే ౨కు౩౧-౨౧
శు౫గు ధని౨కు౨౮-౧	శు౩మం శ్ర౩బు౩౭-౧౬	బ౫కుశ శత౪బు౯-౪౫	గురుచారః	బ౫కురే ౩కు౯-౩౨
శు౮సో ధ౩కు౩౧-౭	శు౫గు శ్ర౪బు౬-౪౯	బ౭ఆ పూ.భా౧బు౧౧-౫౫	బ౪గు ఆ శ్రే౩వక్రీగు౩-౮	బ౮సో రే౪కు౧౧-౩౨
శు౧౨గు ధ౪కు౫౦-౪౮	శు౭శ ధని౧బు౧౬-౧౮	బ౯మం పూ.భా౨బు౪-౫౯	శుక్రచారః	బ౧౧గు అశ్వ౧కు౧-౧
బ౩బు శత౧కు౧౨-౧౨	శు౯సో ధని౨బు౧౦-౫౩	బ౧౦బు పశ్చాదుదయంబు	శు౩మం ఉ.భా౧కు౩౪-౧౬	బ౧౩శ అశ్వ౨కు౫౪-౪౨
బ౫ఆ శత౨కు౩౩-౨౨	శు౧౦బు ధని౩బు౧౧-౨౦	[౩౧-౪౮	శు౫కు ఉ.భా౨కు౨౧-౩౭	శనిచారః
బ౧౧గు శత౩కు౨౪-౧౬	శు౧౧గు ధని౪బు౫౨-౫	బ౧౧గు పూ.భా౩బు౨౬-౩౩	శు౮సో ఉ.భా౩కు౭-౫౩	శు౨సో ఉ.షా౩శ౪౯-౧౬
బ౧౩సో శత౪కు౪౪-౧	శు౧౩కు శత౧బు౩౩-౨౩	బ౧౩శ పూ.భా౪బు౬-౧౨	శు౧౦బు ఉ.భా౪కు౫౫-౧౬	రాహుకేతుచారోనాస్తి
			శు౧౩శ రే౧కు౩-౪౦	

మార్చి

శ్రీ ప్రజోత్పత్తిసంవత్సర ఫాల్గునమాసతిథివారనక్షత్రయోగకరణాదులు

1932 మార్చి నెల

తేది			వివరములు
8	౨౬	౪	మం|| శు ప్ర [illegible] పూ.భా [illegible] గోన్నతిః యోగకాలః [illegible]
9	౨౭	౫	బు|| [illegible] ఉ.భా [illegible] క్రాం [illegible]
10	౨౮	౬	గు|| [illegible] అహః [illegible]
11	౨౯	౭	శు|| [illegible] అశ్వ [illegible]
12	౩౦	౮	శ|| [illegible]
13	౧	౯	ఆ|| [illegible] పునర్వసు [illegible] అహః [illegible] షడశీతిపుణ్యకాలః మధ్యాహ్న ప్రభృతి పుణ్యకాలః [illegible]
14	౨	౧౦	సో|| [illegible]
15	౩	౧౧	మం|| [illegible]
16	౪	౧౨	బు|| [illegible]
17	౫	౧౩	గు|| [illegible]
18	౬	౧౪	శు|| [illegible]
19	౭	౧౫	శ|| [illegible]
20	౮	౧౬	ఆ|| [illegible] అహః [illegible] ప్రదోషః [illegible]
21	౯	౧౭	సో|| [illegible]
22	౧౦	౧౮	మం|| ○ [illegible] అహః [illegible] వసంతోత్సవః, [illegible] చంద్రగ్రహణం [illegible]
23	౧౧	౧౯	బు|| [illegible] అహః [illegible] యోగకాలః [illegible]
24	౧౨	౨౦	గు|| [illegible]
25	౧౩	౨౧	శు|| [illegible] బ్రహ్మకల్పః, [illegible]
26	౧౪	౨౨	శ|| [illegible] అహః [illegible]
27	౧౫	౨౩	ఆ|| [illegible]
28	౧౬	౨౪	సో|| [illegible]
29	౧౭	౨౫	మం|| [illegible]
30	౧౮	౨౬	బు|| [illegible] అహః [illegible]
31	౧౯	౨౭	గు|| [illegible] క్రాం [illegible]
1	౨౦	౨౮	శు|| [illegible]
2	౨౧	౨౯	శ|| [illegible] అహః [illegible]
3	౨౨	౩౦	ఆ|| [illegible] ప్రదోషః
4	౨౩	౩౧	సో|| [illegible] పూ.భా [illegible]
5	౨౪	౧	మం|| అమావాస్య [illegible] ఉ.భా [illegible] అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః
6	౨౫	౨	స్వస్తిశ్రీ ఆంగిరసనామసంవత్సర చైత్ర బు|| శు ప్రతి [illegible] పునర్వసు [illegible] అహః [illegible] యోగకాలః [illegible] సంవత్సరాదిః

ఏప్రిల్ నెల

కుజచారః	బుధచారః	[illegible]	[illegible]	శనిచారః
[illegible] పూ.భా [illegible]	[illegible] ఉ.భా [illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible] పూ.భా [illegible]	[illegible] ఉ.భా [illegible]	[illegible] పశ్చాదస్తంబు	[illegible]	[illegible]
[illegible] పూ.భా [illegible]	[illegible] ఉ.భా [illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	గురుచారోనాస్తి	[illegible]	[illegible] పూ.భా [illegible]
[illegible] పూ.భా [illegible]	[illegible]	శుక్రచారః	[illegible]	కేతుః [illegible]
[illegible] ఉ.భా [illegible]	[illegible]	[illegible] అశ్వ [illegible]	[illegible]	
[illegible] ఉ.భా [illegible]	[illegible]	[illegible] అశ్వ [illegible]	[illegible]	

మానవాదర్శ గ్రంథమండలివారి

సుప్రసిద్ధ గ్రంథరాజములు

3 సంపుటములు 84 ప్రకరణములు — **మానవ జీవితము** — మొత్తం 2200 పుటలు

ఒక్కొక్క సంపుటము స్టిఫ్ బైండు **3-8-0** — ఫుల్ క్యాలికో **4-0-0**

గ్రంథకర్త: బౌద్ధవాఙ్మయబ్రహ్మ దుగ్గిరాల బలరామకృష్ణయ్యగారు.

ప్రాక్కథనకర్త. సి. ఆర్. రెడ్డిగారు, పీఠికకర్త ప్రొఫెసరు, యస్. రాధాకృష్ణన్ గారు.

ఇది తెనుగుభాషలో నేటివరకు వెలువడియుండని యొక్క బ్రహ్మాండమగు నైతిక గద్యగ్రంథరాజము. ఈగ్రంథమును గూర్చి మేము చెప్పుకొనుటకంటె జగద్విఖ్యాతులగు పండితుల ప్రశంసావాక్యముల నుదహరించిన పాఠకులే స్వయముగ నీగ్రంథప్రాశస్త్యమును గ్రహింపగలరను తలంపుతో వారి ప్రశంసావాక్యముల క్లుప్తముగ నీదిగువ పేర్కొనుచున్నాము.

"వాస్తవమున నీగ్రంథమందలి విషయము, లక్ష్యము, పద్ధతి, శైలి, ఒకదానికొకటి ఎన్నివెట్టుమ ప్రశంసార్హములుగ నున్నవి."—యస్. రాధాకృష్ణన్ గారు.

"ఇందు ప్రతిమనుష్యునకును అన్నికాలములందును అన్ని యవస్థలయందును, అన్ని పరిస్థితులయందును, యెట్లినడవవలెనో నాశ్రయింపవలయునో ఆధర్మసూత్రములన్నియు నిదర్శనపూర్వకముగ నివేదింపబడియున్నవి. దీనిలో లేనినీతులు లేవు. శీలమును పోషించి పెంపొందించు గ్రంథములలో దీనికి సమానమైనది నాకు తెలిసినమట్టుకు కేభాషయందును లేదు"—కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారు.

"ఇందు మానవజీవితము సార్థకమగుటకు నలయునార్గములు పూసగ్రుచ్చినట్లుల సుబోధకముగ వివరింపబడినవి. గ్రంథకర్తగారు గాంధియుగమునందు కలిగినమార్పును చక్కగా నిరూపించిరి"—ఆంధ్రపత్రికా సంపాదకీయము.

"ఈగ్రంథమున విమర్శింప బూనని లోకవిషయము లరుదని చెప్పవచ్చును."—రాయసం వెంకటశివుడుగారు.

"ఇందులో యెన్నో వున్నతాదర్శములు యెలుగెత్తి వక్కాణింపబడి వున్నాయి. మానవజీవితమున కవసరమైన అన్ని విషయాలు చాలామట్టుకు వ్రాయబడి యున్నాయి"—భారతి.

ధర రు. **4-0-0** — **బుద్ధపురాణము** — **1300** పుటలు

గ్రంథకర్త: బౌద్ధవాఙ్మయబ్రహ్మ దుగ్గిరాల బలరామకృష్ణయ్యగారు.

ఇది ఆంధ్రములో కేవల నూతన గద్యగ్రంథరాజము. ఇందు బుద్ధుని సమగ్రమగు జీవితచరిత్రయు, బౌద్ధమతధర్మములును, విపులముగ వ్రాయబడియున్నవి. ఈగ్రంథమును ప్రొఫెసరు యస్. రాధాకృష్ణన్, సి. ఆర్. రెడ్డిగారు మున్నగు30 మంది మహాపండితులు వేనోళ్ల బొగడియున్నారు.

దర రు. **1-0-0** — **ఆత్మవిజయము** — **300** పుటలు

అనువాదకులు: బౌద్ధవాఙ్మయ బ్రహ్మ దుగ్గిరాల బలరామకృష్ణయ్యగారు

ఇందు మానవుని యైహికాముష్మిక జీవితాభ్యుదయమునకు ముఖ్యసాధనములైన 14 విషయములు వివరింపబడియున్నవి.

ధర రు. **0-4-0** — **శ్రీకృష్ణవేణువు** — **60** పుటలు

ఇది శ్రీ వాస్వానీపండితునిచే వ్రాయబడిన గ్రంథమున కనువాదము.

నిష్కామయోగము (భగవద్గీత)

ధర మిక్కిలి స్వల్పము — రేపరుబైండు **0-6-0** — స్టిఫ్ బైండు **0-8-0**

400 పేజీలు తృతీయ ముద్రణము

మూలగ్రంథకర్త: వ్యాఖ్యాత మహాత్మాగాంధి

అనువాదకులు: దుగ్గిరాల బలరామకృష్ణయ్యగారు.

ఇందు మూలశ్లోకములు, అర్థము, మహాత్ముని వ్యాఖ్యానము కలవు.

ఒక ముఖ్యసూచన:—బుద్ధపురాణ, మానవజీవిత పండితాభిప్రాయముల పుస్తకమును మానవజీవిత విషయసూచిక పుస్తకమును, కార్డువ్రాసిన పంపగలము. మానవజీవితము, మూడుసంపుటములు ఒకేసారి కొనిన 10-0-0 రూపాయలకు యివ్వబడును. గ్రంథాలయములకు, చందాదారులకు సంపుటము 1-కి 0-4-0 తగ్గించి యివ్వబడును. మాగ్రంథమండలి గ్రంథము లన్నింటికి, ఆర్డరు యిచ్చువారు ముందు రెండురూపాయలు అడ్వాన్సుగా పంపవలయును.

మానవాదర్శ గ్రంథమండలి, అంగలూరు, కృష్ణాజిల్లా.

ఓం

ప్రస్తావన

శ్లో. ఓ న్నమః ప్రణవార్థాయ శుద్ధజ్ఞానైకమూర్తయే;
నిర్మలాయ ప్రసన్నాయ దక్షిణామూర్తయే నమః.

శ్రీమన్మహాదేవుని యాజ్ఞానుసారముగ ప్రవర్తమానం బగుచున్న బ్రహ్మాండప్రవృత్తియందు భూగోళమునం దొక చాంద్రమానాబ్దము గడచినది. దిక్కాలబద్ధమైన విశ్వప్రవృత్తియందు దిక్కాలప్రభావము గణనీయమైనను దిక్కాలాతీతుడైన విశ్వేశ్వరునియందు దిక్కాలప్రభావము నిరవధికముగ నున్నది. అనంతమైన కాలము, అఖండమైనవిశ్వము విశ్వేశ్వరుని లీలావిలాసములను పురుషార్థసిద్ధికి ఖండాఖండరూపములను ప్రత్యక్షము చేయుచున్నవి. అనంతమైన కాలచక్రమునం దొక సంవత్సరప్రవృత్తి అతిస్వల్ప మైనను వ్యక్తివిషయములందు విశేషముగ గనుపట్టుచున్నది. పిపీలికాదిబ్రహ్మపర్యంతము వ్యాప్తమైన ప్రవృత్తియంతయును జననమరణములకు లోనగుచు కాలప్రభావమును పరిమితము చేయుచున్నది. జననమరణావృతమైన సంసారప్రవృత్తియందు పరబ్రహ్మమువలెనే పరమాణువును పరమానందము ననుభవించుచు జీవయాత్రను సార్థకము చేయుచున్నది.అవ్యక్తము మహదహంకారావృతమై వ్యక్తిరూపమును దాల్చుచు కాలప్రవాహమునకు బద్ధమగుచున్నది. వ్యక్త్యహంకారము జననమునకు మూలమై మమకారావృతమై దిక్కాలపరిమిత మగుచున్నది. నేను నాదియను సంకల్పముతో దిక్కాలసంస్మరణము గలుగుచున్నది. నేను అనంతమైన కాలమునకును, అఖండమైన విశ్వమునకును కర్తృత్వభోక్తృత్వాభిమానములను గలిగి దిక్కాలబద్ధ మగుచున్నది. నిర్వికల్పమైన నేను సవికల్పమై నామరూపములనుదాల్చి దేశకాలపాత్రబద్ధమై మహాప్రవృత్తియందు వ్యవహరించుచున్నది. అహంకారమమకారావృతమైన నేను దిక్కాలముల నాశ్రయించి విశ్వప్రవృత్తిని వెలయించుచున్నది. పరబ్రహ్మమువలె పరమాణువును విశ్వభోక్తృత్వము నభిలషించుచు స్వయంవ్యక్తిత్వమును గోరుచున్నది. నిత్యమైన స్వయంభుత్వము సిద్ధించుటకై అనిత్యములైన దేశకాలములను సంకీర్తనముచేయుట పరిపాటియైనది. సంవత్సరారంభమున పంచాంగశ్రవణ మీమహాఫలమును సమకూర్చుటకు వినియోగపడుచున్నది.

ప్రమోదూత సంవత్సరము గడచినది. ప్రజోత్పత్తి సంవత్సర మారంభమైనది. నూతనసంవత్సరారంభమునందు కాలసంస్మరణమును జేయుట ఆత్మోపలబ్ధికి సాధనము కాగలదు. ఈ ప్రజోత్పత్తిసంవత్సరముతో శాలివాహన శకాబ్దములు 1853, విక్రమార్కశకాబ్దములు 1985, క్రైస్తవశకాబ్దములు 1930, ఫసలీ శకాబ్దములు 1339, భరతశకాబ్దములు 5075 గతించినవి. వైవస్వత మన్వంతరమునందు, కలియుగమునందు ప్రథమపాదమునందు 5032 సంవత్సరములు ముగిసినవి. కలియుగారంభమునుండియు 83 పరివృత్తులు ముగిసి 84 వ పరివృత్తియందు అయిదవసంవత్సరమైన ప్రజోత్పత్తి సంవత్సరము ప్రారంభమైనది. సృష్ట్యాదినుండియును 1,95,58,85,032 సంవత్సరములు గతించినవి. బ్రహ్మకల్పము నందు ద్వితీయపరార్థమునందు పగటియందు 13 గడియలు, 42 విగడియలు గతించినవి. అనంతమైన కాలచక్రమునం దొక వత్సరవృత్తాంతము అతిస్వల్పమైనను అనంతప్రభావమును సంస్మరింప జేయుచున్నది. కాలబద్ధమైన మహా [illegible] నూతనసంవత్సరారంభము నూతన

సంకల్పములకు సాధన మగుచున్నది. ప్రజోత్పత్తి సంవత్సరారంభమునందు ప్రజలు నూతనసంకల్పములను గలిగి కాలసంకీర్తనమును జేసి కామితార్థములను బడయుదురు గాక!

దేశ సంస్మరణము

అనంతకాలసంస్మరణమువలె నఖండ దేశ సంకీర్తనమును నిత్యానిత్యవివేకమునకు సాధనంబుగనున్నది. కాలమువలె దేశమును ననంతముగ గనుపట్టినను పరిమితముగ నున్నది. అంతవంతములైన దేశకాలము లన్యోన్యాశ్రయములై అవ్యక్తము నాశ్రయించి యున్నవి. అఖండమైన ఖగోళ మవ్యక్తప్రభావమును స్ఫురింపజేయుచున్నది. గణకులు, జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులు, ప్రకృతిశాస్త్రజ్ఞులు, తత్త్వశాస్త్రజ్ఞులు దేశకాలనిర్ణయమును చేయజాలకున్నారు. విశ్వపరిమాణమును కాలము నిర్ణయింపజాలకున్నది. కాంతికిరణము క్షణమునకు ౧,౮౬,౦౦౦ మైళ్లచొప్పునను ప్రసరించుచు చంద్రమండలమునుండి భూమండలమున ౧¼ క్షణములో చేరుచున్నది. కాంతికిరణము ఖగోళము నందలి దూరతమమైన గోళమునుండి భూగోళము చేరుటకు ౧౦,౦౦,౦౦,౦౦౦ కాంతిసంవత్సరములు గావలయునని జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులు నిర్ణయించుచున్నారు.

అనంతమైన కాలమును, అనంతమైన దేశమును సంస్మరించునపుడు స్వస్థలస్వకాలములు జిజ్ఞాసువులకు పరమాణువులుగ గనుపట్టు చున్నవి. విశ్వప్రవృత్తి మానవులందు ప్రాజ్ఞులకు వారి యల్పత్వమహత్త్వములను స్ఫురింపజేయుచున్నది. అనంతమైన కాలమును, అఖండమైన విశ్వమును సంభావించుటకు మానవుల కఖండమైన శక్తిగలదు. ఆశక్తిని విశ్వప్రవృత్తియం దాత్మోద్ధరణమునకు వినియోగించుట సుఖమునకును, ఆత్మనాశమునకు వినియోగించుట దుఃఖమునకును గారణం బగుచున్నది. నామరూపవిలసితమైన విశ్వ భోగాభిలాష దుస్తరమై దుఃఖమునకు మూలమగుచున్నది. జాతులు, వ్యక్తులు అహంకార మమకారపరాయణులై సంసారమును దుఃఖమయము చేయుచున్నవి. మానవు డహంకార మమకారములను విడిచి విశ్వవ్యాపకుడైన పరమేశ్వరుని గనుగొని శాంతిసుఖములను బడయుచున్నాడు. ఈపరమార్థమునే సంవత్సరారంభమునందు పురోహితులు చేసెడి పంచాంగశ్రవణము స్ఫురింపజేయుచున్నది. మానవునకు అనిత్యమును దేశకాలపాత్రబద్ధమును నైన భౌతికసంపదల యల్పత్వమును, నిత్యమును దేశకాలపాత్రాతీతమును నైన దైవసంపదల మహత్త్వమును పంచాంగశ్రవణము స్మరింపజేయు చున్నది.

ప్రజోత్పత్తి సంవత్సరమునకు శుక్రుడు రాజు, గణకుడు-ఫలము:—సస్యసమృద్ధి, సువృష్టి, క్షీరాభివృద్ధి, సాంసారికసౌఖ్యము, గణకబుద్ధివికాసము, సస్యార్ఘవృద్ధి, సర్వజంతుసౌఖ్యము; చంద్రుడు మంత్రి, సేనాధిపతి, అర్ఘాధిపతి, మేఘాధిపతి, గ్రామపాలకుడు-ఫలము:—సువృష్టి, సర్వసస్యఫలము, క్షేమారోగ్యము, సుభిక్షము, అతివర్షము, అతివాయువు, ప్రజారోగ్యసౌఖ్యము, గోక్షీరాభివృద్ధి, అర్ఘవృద్ధి, ధాన్యాభివృద్ధి, చోరభయరాహిత్యము, రాజులసత్యప్రియత్వము, వృక్షఫలాభివృద్ధి; గురువు సస్యాధిపతి, నీరసాధిపతి, పురోహితుడు, పరీక్షకుడు-ఫలము:— యవగోధూమచణకాభివృద్ధి, ధాత్రీ సస్యాభివృద్ధి, పూగీఫల రత్న సువర్ణ ధాన్య కార్పాస సచర్మ కుసుమ చందనాభివృద్ధి, ద్విజగణసౌఖ్యము, సర్వసస్యార్ఘాభివృద్ధి, ప్రజానురాగము, పరీక్షకసమయ మార్గాభివృద్ధి, విప్రుల స్వకర్మనిరతి, ప్రజాసౌఖ్యారోగ్యాభివృద్ధి, గోక్షీరాభివృద్ధి; బుధుడు ధాన్యాధిపతి-ఫలము:—మధ్యవృష్టి, మందతోయము, సేనపీడ, సర్వనృపసంత్రాసము; శని రసాధిపతి-ఫలము:—మధ్యవృష్టి, మందసస్యము, రసజాతిధనక్షయము, మ్లేచ్ఛజాత్యభివృద్ధి; సూర్యుడు దైవజ్ఞుడు-ఫలము:— విప్రస్వకర్మనిరతత్వము, సర్వజనసౌఖ్యము, రక్తభూమి సస్యాభివృద్ధి; శ్రీకృష్ణుడు పశుపాలకుడు, స్థానసంరక్షకుడు - ఫలము:—పశువృద్ధి, సుభిక్షము, సస్యార్ఘసంపత్తు, తృణసమృద్ధి, క్షీరసమృద్ధి, సామాన్యఫలము:—

శ్లో. సువర్ణం సర్వధాన్యాని సులభాని యయుర్నరాః,
దర్పితా స్సర్వసంపద్భిః క్షేమారోగ్యం ప్రజాపతౌ.

ప్రజోత్పత్తియందు ప్రజలు పాలకులు ధనధాన్యసమృద్ధి గలిగి సంపన్నులై క్షేమారోగ్యములను గలిగియుందురు. శుభగ్రహములైన శుక్రుడు రాజు, చంద్రుడు మంత్రి, గురువు సస్యాధిపతి, బుధుడు ధాన్యాధిపతి అగుటం జేసి ప్రజోత్పత్తి సంవత్సరమునందు ధనధాన్యాది సమృద్ధి గలిగి ప్రజలు సకలసౌఖ్యములను అనుభవించునటులు సూచనలు గలవు. ప్రజోత్పత్తి సంవత్సరము శాంతియుతమై ప్రజలు సకలశుభములను బడయుటకు భగవంతు డనుగ్రహించు గాక!

ఐరోపా మహాసంగ్రామము గలుగజేసిన విషాదావస్థ ప్రపంచావృతమై మహాసంక్షోభమును గలుగజేయుచున్నది. అన్ని దేశములందును మానవకల్యాణసాధనమైన పునర్నిర్మాణము దుస్తరముగ నున్నది. అన్ని దేశములందును ప్రజలు పనిపాటులులేక అన్నాతురులై దుఃఖవేదన ననుభవించుచున్నారు. శ్రీమంతములైన అమెరికా, గ్రేటుబ్రిటను, జర్మనీ, మొదలగు పాశ్చాత్త్య దేశములందు నిరుద్యోగసమస్య భయంకరరూపమునుదాల్చినది. గ్రేటుబ్రిటనునందు నిరుద్యోగుల సంఖ్య 21,11,467 లకు పెరిగినది. నిరుద్యోగులకుగాను ప్రభుత్వము 7,00,00,000 సవరనులను గత సంవత్సరమునందు వ్యయముచేసినది. ప్రజాపోషణమునకు మూలాధారములైన దూదిపరిశ్రమ, లోహపరిశ్రమ, బొగ్గుపరిశ్రమ, మొదలగు పరిశ్రమలు క్రమముగ క్షీణించుచు రాజ్యాదాయము క్రమముగ క్షీణించుచున్నది. ఈ విషమ పరిస్థితులందును సైన్యవ్యయము యథాప్రకారము పెరుగుచునే యున్నది. అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములందును నిరుద్యోగులసంఖ్య 60,00,000 లకు పెరిగినట్లు లెక్కలు విశదము చేయుచున్నవి. గత సంవత్సరమునందు వందలకొలది ధనాగారములు పడిపోయినవి. అమెరికాయందు గ్రేటుబ్రిటనునందువలె నిరుద్యోగులకు రక్షకధనము లేదు. జర్మనీయందును నిరుద్యోగులసంఖ్య ప్రజలయందు దారవంతునకు పెరిగినది. కనడా, ఆస్ట్రేలియా, సంయుక్త దక్షిణాఫ్రికా మొదలగు దేశములందును నిరుద్యోగము వ్యాపించుటచే ప్రజలస్థితి దుర్భరముగ నున్నది. సంపన్న దేశములందువలెనే ఇతర దేశములందును నిరుద్యోగుల సంఖ్య క్రమముగ పెరిగి ప్రపంచమునందంతటను మహాసంక్షోభమును గలిగించుచున్నది.

మహాసంగ్రామమునందు దుఃఖవేదన ననుభవించిన ఫ్రాన్సుదేశమును మాత్రము నిరుద్యోగసమస్య పీడింపకుండుట విచిత్రముగ గనుపట్టుచున్నది. దీనికి కారణము ఫ్రాన్సుదేశపరిస్థితులందే కనబడుచున్నది. ఫ్రాన్సుదేశము చిరకాలమునుండియును వ్యవసాయ పరిశ్రమను సంరక్షించుచున్నది. ఫ్రాన్సుదేశమునందు మిగిలిన పాశ్చాత్త్య దేశములందువలె వ్యవసాయ పరిశ్రమ కృశించలేదు. ఫ్రాన్సుదేశ పోషణమునకు వలయు ఆహారపదార్థములు ఫ్రాన్సునందే ఉత్పత్తి యగుచున్నవి. యుద్ధానంతరము సంప్రాప్తమైన నిరుద్యోగమును వారించుటకు నిరుద్యోగులకు రాజ్యాధికారులు పనిపాటులు గల్పింపగలిగిరి. బొగ్గు, లోహ పరిశ్రమలు రాజ్యావలంబనము గలిగి ప్రజాపోషణమునకు వినియోగపడుచున్నవి. నిర్మాణ పదార్థములకు స్వదేశమునందు స్వల్పమూల్యమును, విదేశములం దధికమూల్యమును నేర్పడునటు లార్థిక పరిస్థితులు నిర్మితములైనవి. స్వదేశపరిశ్రమలకు రక్షణవిధానము నవలంబించి పరిశ్రమలపోషణము సుకరముచేసినది. దేశమునందు బంగారమును నిలువచేసి ధరలపరిమాణమును నిలువబెట్టినది. సంగ్రామసమయమునందు భగ్నమైన ప్రాంతములను పునర్నిర్మాణముచేయుచు ప్రజలకు పనిపాటులను గల్పించినది. పాశ్చాత్య రాజ్యములందు నిరుద్యోగసమస్య సంక్షోభమును గలుగజేయుచున్న విధమును రాజ్యముల చరిత్రములు విశదము చేయుచున్నవి.

పాశ్చాత్య రాజ్యములు సంగ్రామసన్నాహమునకై చేయుచున్న వ్యయము పరమానర్థములకు గారణం

సంగ్రామ వ్యయము

బగుచున్నది. రాజ్యాదాయమునందు విశేష భాగము సంగ్రామ సన్నాహములకై విని యోగపడుచు ప్రజాక్షేమము ధర్మసంరక్షణము దుర్లభము లగుచున్నవి. సంగ్రామ సన్నాహము లాత్మరక్షణమునకన్నను పరపీడనమున కధికతరముగ వినియోగపడుచున్నవి. యూరపురాజ్యములు స్వదేశ ప్రజలను రక్షించుటకవలంబించెడిరాజ్యనీతి మహాసంగ్రామములకును, సంక్షోభమునకును పరపీడనమునకును సాధనంబుగనున్నది. సంగ్రామబలమంతయును ధర్మనాశనమునకు వలెను ధర్మరక్షణమునకు వినియోగపడుట లేదు; ప్రజానాశనమునకువలెను ప్రజాపోషణమునకు వినియోగపడుటలేదు. రాజ్యాదాయమునందు విశేషభాగము సంగ్రామసన్నాహములకు వినియోగపడుచు విద్వేషము, విశ్వాసరాహిత్యము, హింస, వినాశము సంభవించుచున్నవి. పురుషార్థమునకు సువ్యక్త స్వప్రయోజనము ప్రయోజనమయినపు డింతకన్న నధికఫలము గలుగజాలదు.

సువ్యక్తస్వప్రయోజనము

విశ్వప్రవృత్తియందు పరార్థస్వార్థములకును, త్యాగ భోగములకును, ధర్మాధర్మములకును, ఆత్మానాత్మలకును సంరంభ మనవరతము సంప్రాప్తమగుచున్నది. ఈ సంరంభ మంతః ప్రవృత్తికిని బాహ్యప్రవృత్తికిని సంప్రాప్తమగుచు శాంతిసంక్షోభములను గలుగజేయుచున్నది. స్వార్థపరములైన కుటుంబకులాభిమానములు స్వార్థపరములైన వ్యక్తిజాతీయాభిమాన రూపములనుదాల్చి మహాసంక్షోభ సాధనములైనవి. కుటుంబ కులవికాసములకు వ్యక్తివికాసము సాధనంబైనను పరస్పరసంయోగ సాహచర్య విరహితములైన వ్యక్తివికాసము సమిష్టివికాసమునకు నిరుపయోగమై సంరంభమునకు మూలమైనది. జాతీయాభిమానము స్వార్థారాధనమునకును, పరపీడనమునకును మూలమైనది. భోగపరమైన స్వార్థారాధనమునకు పరిమాణము గనుపడదు. వ్యక్తులను జాతులను భాగ్యభోగాభిలాషయావహించి పురుషార్థమునకు మూలస్కంధమైన ధర్మాభిలాష సంకుచితమైనది. పేరునందు ధర్మమును కార్యమునం దధర్మమును నిత్యకృత్యములైనవి. ప్రబలమైన జాతులు స్వోపభోగమునకై పరదేశముల నాక్రమించుకొని పరపరిశ్రమలను, పరసంపదలను, పరస్వాతంత్ర్యములను, పరసంస్కారమును నిర్మూలముచేసి దుర్బలజాతులను నిర్మూలముచేసినవి. పరాధీనస్థితియందున్న పెద్దజాతులయొక్క గౌరవస్థితి దుర్భరమైనది. పిపీలికాదిబ్రహ్మపర్యంతమునుగల జీవజాలములాత్మోపలబ్ధిని బడయుటకు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమును గలిగియున్నవి. ఈయధికారమునకు సాధనసామగ్రులు త్యాగముగాని భోగముగాదు. పరార్థముగాని స్వార్థము గాదు. పాశ్చాత్యరాజ్యము లాచరించిన సువ్యక్తస్వార్థపరత్వము ధర్మవిరుద్ధమై మహాసంక్షోభమునకు మూలమగుచున్నది. ప్రపంచము సంక్షోభపరమైన పాశ్చాత్య ధర్మానుష్ఠానమునుచేయుచు దుఃఖభూయిష్ఠమైన స్థితిమును ప్రపంచపరిస్థితులు విశదము చేయుచున్నవి.

మారణ సాధనములు

ప్రపంచసంపదలు మారణసాధనములకు వినియోగింపబడుచున్న విధమును ఐరోపా మహాసంగ్రామము విశదము చేసినది. సంగ్రామమునకనేకార్బుదములు ద్రవ్యములు వ్యయమైనట్లు పరిగణింపబడినది. సంగ్రామానంతరమునను రాజ్యములు, ప్రజ లన్నము లేకను పరితపించుచున్నను, ప్రతిఏటను అర్బుదములను వ్యయము చేయుచున్నవి. సంగ్రామమునుండియు మహారాజ్యముల లక్ష్యము పృథివ్యాధిపత్యము నుండి సముద్రాధిపత్యమునకును, సముద్రాధిపత్యమునుండి ఆకాశాధిపత్యమునకును వ్యాపించినది. ఆకాశసంగ్రామవిమానముల నిర్మాణరక్షణములకు గతసంవత్సరమునందు గ్రేటుబ్రిటను 178, అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు 330, ఫ్రాన్సు 460, ఇటలీ400, జపాను 100, లక్షల సవరనులను, గతసంవత్సరమునందు గ్రేటుబ్రిటను సైన్యములకు 405, యుద్ధనౌకలకు 517, విమానములకు 178, మొత్తము 11,00 లక్షల సవరనులను వ్యయముచేసినది. ఈయపారమైన వ్యయమును భరించుట దుర్భర మనియును, ప్రజా

క్షయమగుచున్నదనియును ప్రాజ్ఞులందరును నంగీకరించుచున్నారు గాని సంగ్రామ సన్నాహములం దెవరును వెనుకబడుట కంగీకరించుటలేదు. అన్ని రాజ్యములును ఒకరాజ్యము నింకొకరాజ్యమును మించుటకే ప్రయత్నమును జేయుచున్నవి. గతసంవత్సరమునందు లండను నగరమునందు జరిగిన నౌకాసమావేశము కొంతవరకు సంతృప్తికరముగ నున్నది.

నౌకా సమావేశము

గ్రేటుబ్రిటను, అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు, ఫ్రాన్సు, ఇటలి, జపాను రాజ్యముల ప్రతినిధులు నౌకాదళ నిర్మాణమును నియమించుటకుసమావేశమైరి. యుద్ధనౌకల నిర్మాణమును నియమించుటకు గ్రేటుబ్రిటను, జపాను ఒడంబడికను చేసినవి. ఈయే డాయొడంబడికయందు ఫ్రాన్సు,ఇటలిచేరినవి. కాని-ఈయొడంబడిక గ్రేటుబ్రిటనుకు అపాయకరమని కన్సర్వేటీవు పక్షమువారును సంగ్రామదక్షులును ఘోషించుచున్నారు. గ్రేటుబ్రిటనునందు పన్నులభారము దుర్భరమైనది. పరిశ్రమలు స్తంభించినవి; నిరుద్యోగమస్యవిపరీతముగ నున్నది. వ్యాపారము క్షీణించినది; సకలవ్యవహారములును సందిగ్ధస్థితియందున్నవి. ఈమహాసంక్షోభసమయమునందు కర్తవ్యము దుర్గ్రాహ్యముగ నున్నది. బ్రిటీషురాజ్యాంగపక్షములన్నియును విలయావస్థయందున్నవిధమును వ్యవహారములు విశదము చేయుచున్నవి.

బ్రిటీషు రాజ్యాంగ పక్షములు

లేబరుపక్షము రాజ్యాధికారమును వహించుచున్నను బలహీనముగ నున్నది. లిబరలుపక్ష రక్షణము లేకను లేబరుపక్ష మొకక్షణమైనను నిలువజాలదు. లేబరుపక్ష రక్షణమును లిబరలుపక్షము స్వప్రయోజన రక్షణమునకై చేయుచున్నది. గ్రుడ్డిలో మెల్లయను విధముగను బొత్తుగాను లేకపోవుటకన్నను ఏదో నామరూపములనైనను గలిగియుండుట సంతోషదాయకము. బ్రిటీషు రాజ్యాంగములందును ప్రపంచ రాజ్యాంగములందును లిబరలు (మితవాద) పక్షమునకు స్థానము లేదనుట తెలిసినవిషయము. అయినను బుద్ధిపూర్వకముగను ఆత్మహత్యను జేసికొనుట యసంభవము. లిబరలుపక్షము కొంతకాలము ప్రేలాడినను ప్రయోజన రహితముగనే యుండుట సహజము. లిబరలుపక్షమునందును చీలికలు గలిగినవి. సర్ జాన్ సైమను లాయిడు జార్జిగారలకు పొందుపొసగకున్నది. భారతీయ రాజ్యాంగముల విషయమై సర్ జాన్ సైమనుగారు ససేమిరా యనుచున్నారు. కేంద్రప్రభుత్వమునందు బాధ్యతగిట్టదు. సాంఘాతికరాజ్యాంగము దూరాదర్శముగాని ప్రస్తుతము ప్రయోగయోగ్యముగాదు.లాయడుజార్జిగారు తటస్థముగ నున్నారు.

లేబరుపక్షమునందును చీలిక గలిగినది. స్వతంత్ర కార్మికపక్షము లేబరుపక్ష కార్యవిధానమును నిరసించుచున్నది. అధికారపక్ష వ్యవహారములను నిరాకరించుచున్నది. భారతీయరాజ్యాంగములందు స్వతంత్రపక్షము పూర్ణ స్వాతంత్ర్యప్రదానమును గోరుచున్నది. మోసలెగారు మొదలగువారు ప్రభుత్వపక్షమునుండి విడిపోవుచున్నారు. లేబరుపక్షము నిరుద్యోగసమస్యను, భారతీయ రాజ్యాంగసమస్యను, వ్యయభారసమస్యను, కార్మిక సమస్యమొదలగు సమస్యలను ధర్మానుకూలముగను నిర్ణయింపకను స్వపక్షపరపక్షవిశ్వాసములను గోల్పోయినది.

కన్సర్వేటివుపక్షమునందును విభేదము లేర్పడినవి. ఇంతవరకును నాయకుడుగనున్న బాల్డువినుగారిని త్రోసివేసి క్రొత్తనాయకునిక్రొత్తసామ్రాజ్యపక్షమును నిర్మించుటకు బీవరుబ్రూకుప్రభువు మొదలగువారు ప్రయత్నించుచున్నారు. ఈ పక్షప్రయోజనము స్థిరమైన స్వార్థారాధనము పరపీడనము. "నాకాయుష్యము నాకారోగ్యము" అనెడి యసహజపరిస్థితులను సుస్థిరము చేయుటయై యున్నది. గ్రేటుబ్రిటను చిరకాలము నిరాటంకముగ ననుభవించిన పరిశ్రమలను సంరక్షించుకొనుటకు నూతన పక్షము గోరుచున్నది. ఆపక్షము నిర్ణయించెడి విధానమును 1. బ్రిటిషువ్యవసాయ పరిశ్రమకు రక్షణము. 2. రాజ్యవ్యయమునందు మితవ్యయము. 3. ఇండియా, ఈ

జిప్తులకు, ఇక నేమియును రాజ్యాంగ సంస్కరణముల నీయకుండుట. 4. బ్రిటీషు సామ్రాజ్యాంతర్భాగములందు సంరక్షణవిధానమును. స్వపరిపాలనముగలసామ్రాజ్యాంతర్భాగములన్నియునుపరిశ్రమసంరక్షణవిధానమును నిరాకరించుచున్నవి. పరాధీనస్థితియందున్న భాగములమీదను బలవంతముగ నీవిధానమును మోపినను ప్రయోజనము గలుగదు. చీనా, ఈజిప్టు ఇండియా యవలంబించిన బహిష్కారవిధాన మీసత్యమును విశదము చేయుచున్నది. కన్సర్వేటివుపక్షసిద్ధాంతములు వర్తమానకాలమున కనుపయోగములైనను ధనాధికారలాభములను చిరకాలమనుభవించిన పూర్వపరాయణులు సాధ్యమైనంతవరకును స్వప్రయోజనములను విడువజాలరు. ఈపక్షపు భావిపరిణామ మెటులున్నను పక్షసిద్ధాంతములు గ్రేటుబ్రిటనుకును, సామ్రాజ్యమునకును, ప్రపంచమునకును నిరుపయోగముగ నున్నవి. బ్రిటీషు సామ్రాజ్యభారమును వహింపవలసిన లేబరు, లిబరలు, కన్సర్వేటీవుపక్షములు పసచెడి సంయోగములేకను విలయావస్థయందున్నపుడు సామ్రాజ్యభావిపరిణామము దుర్యూహ్యముగ నున్నది. భారతీయ రాజ్యాంగసమస్యను నిర్ణయించుటయందు మూడుపక్షములవారు చూపిన ప్రతిఘటనము స్వరాజ్య సంపాదనమునకు భారతీయుల కర్తవ్యమును విశదము చేయుచున్నది.

ప్రపంచప్రవృత్తియందు పరమాణువును పరబ్రహ్మమును జీవయాత్రయందు ప్రాణసంరక్షణమున కన్నమును గోరుచున్నవి. ప్రాణులన్నగతములు. సకలజీవజాలములకును జీవయాత్రకు ఫలము సుఖప్రాప్తి, దుఃఖ నివృత్తి. ఈఫలములను సాధించుటకు సాంఘిక వ్యవస్థలు, మతధర్మములు, రాజ్యాంగములు, దేశకాలపాత్రముల సంస్కారముల కనుగుణముగ నేర్పడుచున్నవి. జీవయాత్రకు ఫలనిర్ణయమునందు, మరణానంతర స్థితియందు భేదాభిప్రాయములున్నను జీవనము విషయమై భేదాభిప్రాయములు లేవు. జీవయాత్రయందు సుఖసాధనమునకు

అన్న వస్త్రములు

అన్నము, బట్ట, ఇల్లు, పరమావసరములుగ పరిగణింపబడుచున్నవి. ప్రపంచమునందు పర్యాప్త మగుచున్న సంఘర్షణములు, సంగ్రామములు ఈలాభమును పొందుటకే ఏర్పడుచున్నవి. ప్రజలు వారిదేశములకు సహజమైన మార్గములనువిడిచి పరమార్గముల నవలంబించుచు సుఖవ్యాజమునను వారుదుఃఖము ననుభవించుచు నితరులకు దుఃఖమును కలిగించుచున్నారు. పాశ్చాత్యరాజ్యములు ప్రజాపోషణమునకు అవసరమైన అన్నపరిశ్రమను విసర్జించి అనవసరమైన భోగ్యవస్తుపరిశ్రమల నవలంబించి ప్రపంచమును దుఃఖమయము చేసినవి. అన్నవస్త్రములు కితర దేశములమీద నాధారపడవలసిన దేశములకు సుభస్థితిదుర్ఘటము. ఐరోపామహాసంగ్రామము సకలరాజ్యములకును ఈగుణపాఠమును సుగమముచేసినది. ప్రాణరక్షణమునకును పరాశ్రయ మవసరమైన దేశములస్థితిగతులు పరమప్రమాదజనకము లనువిషయము సర్వత్ర తెలిసియున్నది. వ్యవసాయపరిశ్రమను నిరర్థకము చేసి వస్తునిర్మాణపరిశ్రమల నపారముగా వృద్ధిచేసిన గ్రేటుబ్రిటను, ఇతరపాశ్చాత్యరాజ్యములును వర్తమానసమయమునందు పరమవిషాదము ననుభవించుచున్న విధమును గ్రేటుబ్రిటనుపరిస్థితులు విస్పష్టము చేయుచున్నవి. పాశ్చాత్యరాజ్యము లనవసరములైన భోగ్యపదార్థముల నపారముగా నిర్మించి స్వదేశములందును, పరదేశములందును అసహజస్థితిని గలుగజేసినవి. ఈస్థితి ప్రపంచమునందంతటను పరావలంబనమును శరణ్యము చేసినది.

అన్నములేని దేశములందపారమైన పరిశ్రమాగారములునిర్మితములైనవి. వ్యవసాయదేశములం దలసత్వము వ్యాపించినిరవలంబనము పరిపాటియైనది. పారిశ్రామిక దేశములందు వ్యవసాయమపరూపమై పారతంత్ర్యము పరిపాటియైనది. ఉభయత్రనిర్వ్యాపారము నిరుద్యోగము సంప్రాప్తము లగుచున్నవి. ప్రపంచమునవర్తమానవిషమస్థితుల కీస్థితియే మూలమని ఆర్థికపండితులందరు నంగీకరించుచున్నారు. ఈ మహోపద్రవమునుండి తమ ప్రజలను గాపాడుకొనుటకు వివిధరాజ్యములును చేయుచున్న విశ్వ

ప్రయత్నములను గతశతాబ్దిచరిత్రము సహస్రముఖములను విశదము చేయుచున్నది. పాశ్చాత్త్యరాజ్యముల పరాక్రమణ నీతి జాతుల నంతరింపజేసినది; మానమును పోగొట్టినది; ధర్మమును చెఱిపినది; పశుబలమును ప్రమాణము చేసినది; భోగారాధనము పరిపాటిచేసినది; పురుషార్థములందు ధర్మము లుప్తమై అర్థకామములు పరమార్థములైనవి. భాగ్యవంతములైన స్వతంత్ర దేశములం దీదుర్భరస్థితికి ప్రతీకారములను గల్పించుట కవకాశము లున్నను పరతంత్ర దేశములం దేవిధమైన ప్రతీకారమును గనుపించదు. ఈవిషాదస్థితి భరతవర్ష మునందు విపరీతాకృతిని దాల్చి సకలమును స్తంభింపజేసినవిధమును సత్యాగ్రహ సంరంభారంభమునందు ఇర్విన్‌ప్రభువునకు గాంధిమహాత్ముడు పంపిన లేఖ విశదము చేయుచున్నది.

ఆదికాలమున నుండియును భరతవర్ష ము ప్రపంచకళ్యాణమునకు బహువిధములను దోడ్పడిన విధమును ప్రపంచేతిహాసము విశదముచేయుచున్నది. మానవసౌఖ్యమునకు సాధనములైన అన్న వస్త్రములను భరతఖండము ప్రపంచమునకు సమకూర్చినవిషయము సుప్రసిద్ధము.

భరత ఖండము

బ్రతుకుట కవసరమైన వ్యవసాయ పరిశ్రమ ఆదికాలముననుండి నేటివరకును ప్రజాదరణమును గలిగియున్నది. భారతమాత తన సంతానమునకేకాక ఇతరులకును ఆహారపదార్థములను నేడును సమకూర్చుచున్నది. ప్రజలయందు 100 కి 85 మందికి వ్యవసాయము జీవనాధారముగ నున్నది. అన్నముతోపాటు బట్టలను భరతవర్షము ప్రపంచమునకు సమకూర్చినవిధము ప్రపంచేతిహాసములం దొకసుందరాధ్యాయము. కాడి కదురు కవ్వము పూజ్యములై స్వయంపోషణము పరపోషణము సులభముగ నేర్పడినవి. పూర్వకాలమునందు సువర్ణభూమియని హిందూదేశము ప్రపంచమునందు ప్రఖ్యాతిని బడసినది. పరదేశీయుల లోభమునకు గురియైనది. లోభావేశపరులైన అలెగ్జాండరులు, తైమూరులు, క్లైవులు, హేస్టింగులు గలుగజేసిన సంక్షోభము పరమవిషాదమును గలుగజేయుచున్నను ఆంగ్లేయాక్రమణము సర్వనాశనమునకును మూలమైనది. దేశమునకు సకలసందర్భములందును పరావలంబనము శరణ్యమైనది. అన్న వస్త్రములు, విజ్ఞానము,ధర్మము, మతము,శౌర్యము, పరాక్రమము, సంకల్పము, సత్త్వము నిరాశ్రయములై మరణయాతన సహజావస్థయైనది. ఈ మహా విలయావస్థయందు ధర్మసంస్థాపనము పునరుద్ధరణమునకు సాధనముగ నున్నది.

ప్రపంచమునందు ధర్మము చెడి అధర్మము ప్రబలునపుడు ధర్మసంస్థాపనమున కాత్మసాక్షాత్కారము సాధన

ధర్మసంస్థాపనము

ముగుచున్నది. ప్రపంచప్రవృత్తియందు సత్యము,అహింసధర్మములం దుత్తమ ధర్మములు. "సత్యాన్నాస్తిపరోధర్మః" "అహింసాపరమోధర్మః" అనెడి వేదవాక్యములు ధర్మనిర్వచనమును చేయుచున్నవి. ప్రలయావస్థయందున్న వర్తమానసమయమునందు ధర్మసంస్థాపనమును జేయుటకు పరమధర్మమైన సత్యాహింస ధర్మము శరణ్యముగ నున్నది. భాగ్యభోగపరములైన భౌతికసంపదలు సంరంభమునకువలెను శాంతికి సాధనములు గావను విషయమును పాశ్చాత్యసంస్కారము భయంకరముగను వ్యక్తముచేసినది. ప్రపంచ మనుభవించుచున్న దుఃఖవేదన నుపశమింపజేసి శాంతిని స్థాపించుటకు ధర్మోద్ధరణమవసరమని ప్రాజ్ఞులందరును నంగీకరించుచున్నారు. మతాచార్యులు, సేనానాయకులు, ఆర్థికపండితులువ్యవసాయప్రియులు,పరిశ్రమాభిమానులు, కళాకోవిదులు, కవులు, పత్రికాసంపాదకులు, వక్తలు వారివారి సంస్కారాను సారముగను తరణోపాయములను సూచించుచున్నారు. ఈయుపాయము లన్నియును కొంత ప్రయోజనకరములైనను శాంతికిని ధర్మమును స్థాపించుటకును నిరుపయోగములుగ నున్నవి. ప్రపంచశాంతికిని ధర్మసంస్థాపనమునకును నిరుపయోగములైన సాధనములను విడిచి నవీనసాధనముల నవలంబింపవలసిన యవసరము ప్రపంచమునకు గలిగినది. ఆసాధనమును నిర్ణయింపగల యధికారసంస్కారములు బుద్ధుడు, జినుడు, క్రీస్తు, మహా

మ్మడు, జనకుడు, శ్రీరాముడు, శంకరుడు, రామానుజుడు మొదలగు మహాత్ములకు జన్మస్థానమైన ప్రాచ్యదేశము లకుమాత్రమె గలవని పాశ్చాత్యపండితులును నంగీకరించుచున్నారు. ప్రపంచశాంతికిని ధర్మసంస్థాపనమును అహింసాసత్యాత్మకమైన ధర్మమును స్థాపించుట కాధ్యాత్మకపరమైన సత్యాగ్రహము సాధనముగనున్న విధమును సకలమతములును తత్త్వములును వెల్లడి చేయుచున్నవి. ప్రపంచమునందలి సర్వ మతతత్త్వ సంప్రదాయసిద్ధమైన సత్యాగ్రహ సాధనమును ప్రపంచశాంతికి సకలరంగములందు నవలంబించుటకు గాంధిమహాత్ము డుపక్రమించిన సత్యాగ్రహసాధనము భరతవర్షమునకు వలె ప్రపంచమునకంతకును వినియోగపడగల విధమును కాలము వ్యక్తము చేయగలదు.

గత సంవత్సరమునందు గాంధిమహాత్ము డుపక్రమించిన సత్యాగ్రహ ప్రస్థానము ప్రపంచచరిత్రయందపూర్వమైన కార్యసిద్ధికి సత్యప్రభావమును సహస్రముఖములను విశదము చేయుచున్నది. దండన

సత్యాగ్రహ ప్రస్థానము

మున కథ్యస్తమైన ప్రపంచమైన ప్రపంచమునందు త్యాగాభ్యాసమునుచేయుట దుస్తరమైనను సాధ్యమని మహాత్ముల ప్రభావము విశదము చేయుచున్నది. త్యాగమూర్తులైన బుద్ధునకు, క్రీస్తునకుగల ప్రతిభ మహారథులైన నెపోలియనునకు, హానిబలునకు సీజరునకు రావణాదులకును లేదు. ఈపరమార్థమునే గాంధిమహాత్మునిజీవితమును, సత్యాగ్రహప్రస్థానమును విశదము చేయుచున్నవి. గతసంవత్సరమునందు గాంధిమహాత్ముడు సత్యాగ్రహప్రస్థానము నుపక్రమించినపుడు వారిని ఉన్మత్తుడని పరిహసించిన మహానుభావులు సత్యాగ్రహ మహిమను గ్రహింపజాలరు. ఒకసంవత్సరములో సత్యాగ్రహ ప్రభావము ప్రపంచమునకు విదితమైనది. గాంధిమహాత్ముడు పూనిన సత్యాగ్రహదీక్షను వేలకొలది స్త్రీలుపురుషులు, బాలురువృద్ధులు, శ్రీమంతులు సామాన్యులును అవలంబించి ప్రభుత్వమును స్తంభింపజేసిన విధము ప్రపంచమున కాశ్చర్యమును గలుగజేసినది. గాంధిమహాత్ముడు మే 5 వ తేదీని నిర్బంధింపబడెను. నానారాష్ట్రములలోని నాయకులు కాంగ్రెసుసభాధ్యక్షుడును నిర్బంధింపబడిరి. ఆ సమయమునందు ప్రభుత్వమవలంబించిన రాజ్యతంత్రము పరమాసహ్యమును గలుగజేసినది. ప్రభుత్వము భేదతంత్రము నెప్పటివలెనే యవలంబించినది. నిరంకుశాధికారులు దేశభక్తులనందరను నిర్బంధించి మితవాదులను చేరదీసి భేదతంత్రము నవలంబించిన విధమును మహా ప్రహసనముగను బరిణమించినది. గాంధిమహాత్ములును నెహ్రూగారలును వల్లభభాయి సరోజినీగారలును ప్రభుతంత్రమును ప్రతిఘటించినవిధమును యరవాడ నైని చెరసాలలందు నిర్బంధితులకును సప్రూ జయకరులును నడిపిన రాయబారములు విశదము చేయుచున్నవి. సంకల్పసిద్ధిగల గాంధిమహాత్ము డేతంత్రములందు చిక్కుకొనకుండుటయందు విచిత్రము గనుపడును.

సప్రూ, జయకరు రాయబారములు :

“భారత దేశమున మరల శాంతిపరిస్థితులను కలిగించుటకు రెండు నెలలనుండి మేము చేయుచున్న ప్రయత్నములయొక్క వివరము.

1. కాంగ్రెసు ప్రతినిధులు రౌండుటేబలు సభలో పాల్గొనుటనుగూర్చి పండిత మోతీలాలు నెహ్రూగారిని 20-6-1930 న నైనీని లండను డెయిలీహెరాల్డు పత్రిక ప్రత్యేకవిలేఖరుడగు జార్జిస్లోకోంబుగారు సందర్శించి ప్రశ్నింపగా నపు డతనితో మోతీలాలుగారు తమ అభిప్రాయములను తెలిపిరి. ఆ సంభాషణ వివరము పత్రికలలో ప్రకటింపబడెను.

2. అటుపిమ్మట కొలదిరోజులకే స్లోకోంబుగారు బొంబాయిలో మోతీలాలుగారిని మరల సంప్రశ్నించి సంభాషించిరి. అపుడు స్లోకోంబుగారు కొన్ని షరతులను వ్రాసి మోతీలాలుగారికి చూపించగా ఆ షరతులను మోతీలాలుగా రామోదించిరి. అపుడు మోతీలాలుగారును స్లోకోంబుగారును జయకరుగారును మాత్రమే అచట నుండిరి. ఆ షరతుల పత్రమున కొకప్రతిని స్లోకోంబుగారు జయకరుగారికిచ్చిరి వాటి నాధారముగా చేసికొని జయకరుగారుగాని మరియొకరుగాని రాజప్రతినిధితో సంభాషింపవచ్చునని యూహింపబడెను.

3. అపుడు సప్రూగారు సిమ్లాలో నుండిరి గాన యీ షరతుల పత్రమునకు మరియొక ప్రతిని, ఒక లేఖను స్లోకోంబుగారు సప్రూగారికి టపాలో పంపించిరి.

"ఈ షరతులపై నాధారపడి మనము రాజప్రతినిధితో సంభాషించుటకు పండిత మోతీలాలు నెహ్రూగారు సమ్మతించిరి" అని ఆలేఖలో స్లోకోంబుగారు వ్రాసిరి.

స్లోకోంబుగారు సప్రూగారికి వ్రాసిన లేఖలోనివిషయములు

25-6-1930 వ తేదీని యీ స్టేటుమెంటును బొంబాయిలో నేను పండిత మోతీలాలు నెహ్రూగారికి చూపించితిని. మధ్యవర్తులెవరైన దీనిపై నాధారపడి రాజప్రతినిధితో సంభాషించుటకు నాకెట్టి ఆక్షేపణయును లేదు అని మోతీలాలుగారు తెలిపిరి.

రౌండుటేబిలు సభవారు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యముతో చేయగలుగునట్టి సూచనలను గూర్చి బ్రిటను దొరతనమువారును ఇండియా దొరతనమువారును ఇపుడే ఊహవలన నిర్ణయించుటకు, అవి యిటులుండగలవని భావించుటకు కొన్ని పరిస్థితులలో వీలులేకపోయినను రౌండుటేబిలు సభవారు చేయగలుగునట్టి సూచనలపైని బ్రిటిషు పార్లమెంటువారు చేయగలుగునట్టి నిర్ణయమిటులుండ గలదని బ్రిటను ఇండియా దొరతనముల వారిపుడు ఊహింపజాలక పోయినను, భారత దేశమునకు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము నొసంగవలెనను విషయమును భారత దేశముయొక్క ప్రత్యేకపరిస్థితులను ఆవశ్యకములను అతి దీర్ఘకాలమునుండి భారతదేశమునకు బ్రిటను దేశముతోగల సంబంధమునుబట్టి రౌండుటేబిలు సభవారు నిర్ణయించిన రీతిని పరస్పరము అంగీకరించి సర్దుబాటు చేసికొను పద్ధతిని అధికారమును మార్చుటకు సంబంధించిన షరతులకు లోబడు పద్ధతిని తాము సమర్థించెదమని బ్రిటను ఇండియా దొరతనములవారు రహస్యముగా గాంధిగారికిని వాగ్దానము చేయునెడలను లేక అట్టి వాగ్దానమును దొరతనమువారు చేయుదురని బాధ్యతగల మరి యొకరు తెలిపినయెడలను గూడ తన మట్టుకు మోతీలాలుగారు దానికి సమ్మతించెదరు. అట్టి వాగ్దానమును దొరతనమువా రొసంగుటయును మోతీలాలుగారు దాని నామోదించుటయును కొనసాగునెడల అటుపిమ్మట సర్వవిషయములలోను సమాధానప్రయత్నమును జరుపుట కవకాశమేర్పడును. అందువలన వెంటనే సత్యాగ్రహము విరమింపబడును. దొరతనమువా రిపు డవలంబించుచున్న కఠినశాసనవిధానముగూడ రద్దుపరచబడును. ఉదారభావముతో రాజకీయఖైదీల విడుదలగూడ జరుపబడును. అటుపిమ్మట పరస్పరము ఆమోదింపబడిన షరతులపైని కాంగ్రెసుప్రతినిధులు రౌండుటేబిలు సభలో పాల్గొనుటకుగూడ నవకాశమేర్పడును అని స్లోకోంబుగా రపుడు జయకరుగారికి వ్రాసిరి.

రాయబారములను ప్రారంభించుట

ఈ లేఖపై నాధారపడియే మే మిద్దరమును జూలై నెల మొదటి వారములో పెక్కుసారులు సిమ్లాలో రాజప్రతినిధికి బాగుగా వివరించితిమి. పిమ్మట నీక్రిందివ లేఖనుగూడ వ్రాసితిమి.

౧

సప్రూజయకరుగార్లు రాజప్రతినిధిగారికి వ్రాసిన లేఖ.

అయ్యా,

ప్రస్తుతము భారత దేశము నందలి రాజకీయ స్థితిని తాము గమనింపగోరెదము. సహజశాంతిస్థితిని మరల నెలకొలుపుటకు ఎట్టి కాలవిలంబనమును చేయకుండ వెంటనే యేదోకొంత ప్రయత్నమును జరుపు టత్యవసరమని మేము నమ్ముచున్నాము. సత్యాగ్రహమును ప్రారంభించుటవలన కలుగునట్టి విపత్తులను మేము గుర్తించియే యున్నాము. కావుననే ఆయుద్యమముతో మే మెట్టి సంబంధమును కలిగించుకొని యుండకపోవుటయేగాక దానిపట్ల నెట్టి సానుభూతిని గూడ మేము చూపియుండలేదు. సత్యాగ్రహమువలన ప్రజలకును ప్రభుత్వమునకును గూడ సంఘర్షణ మేర్పడినది. అందువలన దొరతనమువారికి కఠినవిధానమును ప్రారంభింపవలసి వచ్చినది. ఆకారణమున ప్రజలకు ప్రభుత్వముపట్ల విద్వేష మధికమైనది. ఈ రీతిగా విషమస్థితి యేర్పడుటవలన దేశముయొక్క స్థిరవసతులకు చాల నష్టము కలుగుటకు గూడ నవకాశ మేర్పడినది.

ప్రస్తుతస్థితిలో సత్యాగ్రహనాయకులు గూడ శాంతిని నెలకొల్పుటలో తోడ్పడునట్లు వారిని ప్రోత్సాహపరుపగలుగుదు మను నమ్మకముతోను ఆశతోను ప్రస్తుతస్థితినిగూర్చి వారిలో కొందరితో మేము స్వయముగా చర్చించుటకు మా దేశముపట్లను మే మొనర్పదగిన ముఖ్యకర్తవ్య మనియే మేము నమ్ముచున్నాము.

సత్యాగ్రహమును ప్రతిఘటించుటకు దొరతనమువారికి తప్పనిసరియే యైనను రాజ్యాంగవిధానమునుగూర్చి అందరికిని సంతృప్తికరమగు నేదోయొక పద్ధతిని కనిపట్టగలుగుటకు సకలప్రయత్నములను చేయవలె ననియే మీరుగూడ చాల ఆందోళనముతో నున్నారని మీ ఉపన్యాసముయొక్క ముఖ్యాభిప్రాయమని మే మభిప్రాయపడుచున్నాము. ఇది సరియైన యభిప్రాయమే యగునని నమ్మెదము. సత్యాగ్రహము విరమింపబడినచో దొరతనమువారు ప్రస్తుతమునం దవలంబించవలసివచ్చిన విధానమును, ఆ విధానమును కొనసాగించుటకు తాత్కాలికముగా చేయవలసివచ్చిన ఆర్డినెన్సులను ఇటుపైగూడ కొనసాగించుట కెట్టి ఆవశ్యకమును కలుగదనిగూడ మేము నమ్ముచున్నామని తెలుపు టవసరమే యగును.

అతిముఖ్యమగు భారతస్వరాజ్యవిధానమును నిర్ణయించునట్టి పనిని కొనసాగించుటకు అత్యవసరమగు శాంతిని దేశమునందు నెలకొల్పుటకు తోడ్పడవలెనని. కోరుచు మాఅభిప్రాయములను వారి కెరిగించి వారితో సాకల్యముగ చర్చించి వారికి నచ్చజెప్పుటకుగాను మేము చెరసాలకు వెళ్లి మహాత్మగాంధి పండిత మోతీలాలు నెహ్రూ పండితజవహరలాలునెహ్రూగార్లతో సంభాషించుటకు మా కనుమతి నొసగవలెనని మేము మిమ్ములను కోరుచున్నాము.

ఇటుల వీరు ముగ్గురితోను సంభాషించుటలో మాసొంతబాధ్యతపైననే వెళ్లుచున్నాముగాని ప్రభుత్వ ప్రతినిధులముగా గాని మరియే పక్షముయొక్క ప్రతినిధులముగా గాని మేము వెళ్లుటలేదని స్పష్టముగా తెలుప గోరుచున్నాము. మా ప్రయత్నము విఫలమైనచో అందులకుగూడ మేమే బాధ్యుల మగుదుము.

ఇటుల మేము ఎరవాడ నాసికటాలు చెరసాలలకు వెళ్లి మహాత్మునితోను, నెహ్రూగార్లిద్దరితోను మాటలాడుటకు మాకు అనుమతి నొసంగుటకు మీరు సమ్మతించునెడల అందులకు మాకు కావలసిన సౌకర్యముల నన్నిటిని కలుగజేయునట్లు బొంబాయి సంయుక్తరాష్ట్రముల ప్రభుత్వములవారికి తాము ఉత్తరువులను పంపగోరెదము.

మేమటులు మహాత్మాజీతోను నెహ్రూగార్లతోను సంభాషించునపుడు ప్రభుత్వోద్యోగు లెవ్వరునుగూడ నచట నుండగూడదు. మేము రహస్యముగా సంభాషించుటకునుగూడ తాము మాకు అనుమతి నియ్యవలెను. ఇందులకు ప్రత్యుత్తరమును హోటెలు సెసిలుకు మాలో జయకరుగారి పేర పంపగోరెదము.

౨

రాజప్రతినిధిగారు పంపిన ప్రత్యుత్తరము

వైసురీగలు లాడ్జి,
సిమ్లా ౧౬-౭-౧౯౩౦.

అయ్యా,

మీరును సర్ తేజబహదరు సప్రూగారును ౧౩ వ తేదీని వ్రాసినలేఖ నాకు చేరినది. దేశమునందు మరల శాంతిని నెలకొల్పుటకు గాంధి, మోతీలాలు నెహ్రూ, జవహరలాలు నెహ్రూగార్లతో సంభాషించుటకు అనుమతి నియ్యవలెనని మీరు నన్ను కోరితిరి. మీరు ఈ విషయమున శక్తివంచన లేకుండ పనిచేసెద మనికూడ తెలిపియుంటిరి. సత్యాగ్రహముపట్లను స్వరాజ్యముపట్లను నేనును ఇండియా దొరతనమువారును ఎట్టిభావములను కలిగి యున్నదియును భారత శాసనసభలో ౯-౭-౩౦ తేదీని నేనొసగిన ఉపన్యాసమున స్పష్టముగా తెలిపియే యున్నాను. భారతదేశమున కంతటికిని, ఈ దేశమునందు నివసించుచున్న చాల ముఖ్యములగు సంఘములకును రాజకీయ పక్షములకును వర్గములకును గూడ సత్యాగ్రహమువలన అధికమగు నష్టము కలుగుచున్నదనియే మేము నమ్ముచున్నాము. కావున ఇట్లు నష్టపడుచున్న ప్రజల సాహాయ్యముతో సర్వవిధములను శక్తివంచన లేకుండ సత్యాగ్రహమును ప్రతిఘటించుట దొరతనమునకు ముఖ్యకర్తవ్యమే యగును. దేశమునందలి వివిధ సంఘములవారికిని సామరస్యమును కలిగించి వారి సాహాయ్యముతో పరిపాలనావిధాన సమస్యను పరిష్కరింపవలెనని కూడ మేము చాల ఆందోళనము నొందుచున్నామని మీరు సరిగానే గ్రహింపగలిగితిరి, ఇండియా దొరతనమువారు సైమను నివేదికను సాకల్యముగా పరిశీలించిన పిమ్మట నెట్టి సూచనలను చేయునదియును పిమ్మట రౌండుటేబిలుసభలో బ్రిటిషు భారతదేశముల ప్రతినిధులు కలసి చర్చించినపిమ్మట వారెట్టి సూచనలను చేయునదియును, అటుపిమ్మట పార్లమెంటుసభవారు రౌండుటేబిలు సభవారి నివేదికను చర్చించి యెట్టి తీర్మానమును చేయునదియునుగూడ ముందుగా నేనూహించుట కెట్టి అవకాశమును లేదు. కాని భారతదేశ వ్యవహారములలో భారతీయులు వెంటనే యే విషయములనుగూర్చి బాధ్యతలను వహించుట కవకాశము లేదో అట్టివిషయముల పరిపాలననుగూర్చి మాత్రమే ప్రత్యేకపు టేర్పాటులను చేయునట్టి పద్ధతిని తక్కిన సకల విషయముల పరిపాలనమునందును వీలైనంత అధికముగ బాధ్యతను భారతీయులకు వశపరుచునట్లు చేయుటలో నేనును ఇంతియగాక నా గవర్నమెంటువారును గూడ మాకుగల ప్రత్యేకావకాశములలో శక్తివంచన లేకుండ తోడ్పడుటకే సంసిద్ధులమై యున్నామని నేను జూలై 9 వ తేదీని చాల స్పష్టముగానే తెలిపియుంటిని. ఆవిషయము లేదా వాటినిగూర్చి చేయదగిన శ్రేష్ఠములగు నేర్పాటు లెట్టివో యున్న యా విషయములు రౌండుటేబిలు సభలోనే చర్చింప బడవలసి యున్నవనుగాను రెండు దేశములవారును పరస్పర విశ్వాసముతో కలసి ఆలోచించినచో సమాధానము కలుగకుండుట కెట్టికారణమును లేదనియే నేను నమ్ముచున్నాను.

ఇందుల కవసరమగు స్థితిని దేశమునందు మరల కలుగజేయుటకు మీరు కాంగ్రెసునాయకులతో సంభాషించుటవలన తగిన అవకాశము ఏర్పడవచ్చునని మీరు నమ్ముచున్నపుడును, ఆరీతిగా మీరు గోరుచున్నపుడును మీ ప్రయత్నములకు నెట్టి నిర్బంధములను కలుగ చేయుట నాకును ఇండియా దొరతనమునకును గూడ సమ్మతము కాజాలదు. సత్యాగ్రహమును ప్రతిఘటించుటలో నిమగ్నులైయుండినను ఎవరు ఇండియా ప్రభుత్వ పక్షముననే యుండిరో వారి సాహాయ్యము అమూల్యము అని నేను భావించుచుంటినో అట్టి నా విషయమున నేను మరియొకరీతిగా ప్రవర్తించుట కెట్టి యవకాశమును లేదు.

ఈ లేఖకు మీవద్దనుండి మరల ప్రత్యుత్తరము వచ్చువరకునే భారతదేశమునందు మరల శాంతిని నెలకొల్పుటకు దేశనాయకులతో మీరు చేయదలచిన ప్రయత్నము నిర్విఘ్నముగా కొనసాగుటకు తగిన యుత్తరువులను నేను రాష్ట్రీయప్రభుత్వములకు పంపించెదను.

చిత్తగించవలెను.

(సం) ఇర్విను.

సప్రూజయకరుగార్లు మొదటిసారి గాంధిమహాత్మునితో సంభాషించుట

మాకును రాజప్రతినిధికిని ఇటుల ఉత్తర ప్రత్యుత్తరములు జరిగిన పిమ్మట 1930 జూలై నెల 23,24 తేదీలను మేము ఎరవాడ

చెరసాలకు వెళ్లి గాంధిమహాత్మునితో సంభాషించితిమి. అపుడు దేశ స్థితినంతను మహాత్మునకు వివరించి చెప్పుటయేగాక రాజప్రతినిధికిని మాకును జరిగిన సంభాషణయొక్క సారాంశమును గూడ తెలిపితిమి. అపుడు గాంధిగారు నయిని చెరసాలలోనున్న పండిమోతీలాలు నెహ్రూ, పండిత జవహర్‌లాలు నెహ్రూగార్లకు చూపించుటకు ఈ దిగువను వివరింపబడిన నోటును లేఖను వ్రాసి మాచేతికిచ్చిరి.

3

రాజ్యాంగప్రయోజనము

(1) ఈప్రశ్నకు సంబంధించినంతవరకు నావ్యక్తి అభిప్రాయ మేమనగా, తాత్కాలిక స్థితిలో పూర్ణస్వరాజ్యము (లోకలు సెల్ఫ గవర్నమెంట్) విషయమున అవసరమయిన భద్రములను గూర్చియే రౌండుటేబిలుసభలో చర్చజరుగునెడల అందులకు నాకెట్టి ఆక్షేపణ యును లేదు. కాని ఆసభలో ఇండిపెండెన్సు సమస్య నెవరైన నెత్తి నచో దానిని సభవారు త్రోసివేయగూడదు. రౌండుటేబిలు సభలో కాంగ్రెసువారు పాల్గొనుటకు ముందు ఆసభయొక్క సంపూర్ణనిర్మా ణమును గూర్చి నేను పూర్తిగా తెలుసుకొనగోరెదను.

(2) రౌండుటేబిలు సభ యేర్పాటు కాంగ్రెసువారికి సంతృప్తి కరముగా నుండినచో సహజముగానే సత్యాగ్రహము (సివిల్ డిసొ బీడియన్సు) విరమింపబడును. అనగా శాసనోల్లంఘనము కొరకె యిపుడు జరుపబడుచున్న కొన్ని చట్టముల ఉల్లంఘనము మాత్రమే నిలిపివేయబడును గాని మద్యపానమును విదేశవస్త్రములను గూర్చి దొరతనమువారె నిరోధ శాసనములను ప్రకటించినయెడల తప్ప అనగా మద్యపాన విక్రయములను విదేశవస్త్రధారణ విక్రయములను దొర తనమువారే నిషేధించినయెడల తప్ప లేనిచో మద్యపానమును విక్రయ మును విదేశవస్త్రధారణమును విక్రయమును జరుగకుండ శాంతియుత ముగ కాంగ్రెసువారు పికెటింగు చేయుచునే యుందురు. మరియు ప్రజలు ఉప్పును తయారుచేయుచునే యుండవలెను. ఉప్పుచట్టము నందలి శిక్షానిబంధనను దొరతనమువారు అమలు జరుపగూడదు. దొర తనమువారు ఉప్పుగిడ్డీలపైనను ఇతరుల ఉప్పుగిడ్డీలపైననుగూడ కాంగ్రెసువారు దాడిసలుపరు. ఈ కడపటి షరతును అంగీకరించితి మని దొరతనమువారు వ్రాతమూలకముగా తెలియజేసినచో దీనిని తక్కిన షరతులపట్టికలో చేర్చకుండుటకు గూడ నేను సమ్మ తించెదను.

(3. ఏ) సత్యాగ్రహమును విరమించిన వెంటనే రాజకీయ ఖైదీల నందరిని, విచారణలో నున్నవారినందరిని అనగా దౌర్జన్య మొనరించి నందులకును, దౌర్జన్యమును ప్రోత్సాహపరచినందులకును శిక్షింపబడిన వారిని తప్ప తక్కినవారినందరిని వదలివేయవలెను.

(బి) ఉప్పుచట్టము, ముద్రణాలయచట్టము, ఆదాయచట్టము మున్నగు చట్టముల క్రింద దొరతనమువారు వశపరుచుకొనిన ప్రజల సొత్తుల నన్నిటిని మరల వారి కిచ్చివేయవలెను.

(సి) శిక్షింపబడిన సత్యాగ్రహుల వద్దనుండియు ముద్రణ చట్టము క్రిందను తీసికొనబడిన జుల్మానాల ధరావతుల మొత్తముల నన్నిటిని మరల వారి కిచ్చివేయవలెను.

(డి) సత్యాగ్రహ సందర్భమున రాజీనామాల నిచ్చినట్టియు లేక పనిలోనుండి తొలగింపబడినట్టి గ్రామోద్యోగులలోను ఇతర ఉద్యోగులలోను మరల నెవరైన పనులలో చేరగోరినయెడల వారి పనులను వారి కియ్యవలెను.

షరా: వెనుక అసహాయోద్యమమునందు రాజీనామాల నిచ్చిన వారికిని డిస్మిసు చేయబడినవారికిని గూడ ఈ (డి) షరతు వర్తిం చును.

(ఇ) రాజప్రతినిధి చేసిన ఆర్డినెన్సు లన్నిటిని రద్దుపరచవలెను.

నేనిపుడు తెలిపిన యీ యభిప్రాయములు కేవలము వ్యక్తి అభిప్రాయములు. ఏలనగా ఖైదులో నుంచబడినవానికి దేశమునందు జరుగుచున్న విషయము లేవియును తెలియచేయబడవు గాన ఖైదులో నున్నవాడు రాజకీయములను గూర్చి యెట్టి అభిప్రాయమును వెల్లడింప గూడదు. అతనికి విషయములు సరిగా తెలియవు. నేను నిర్బంధము నందుండకున్నచో నా అభిప్రాయమున కుండదగిన విలువ యిపుడు ఉండగూడదనియే నాఅభిప్రాయము. జయకరు సప్రూగార్లు ఈ నోటును పండిత మోతీలాలు నెహ్రూ, పండితజవహరలాలు నెహ్రూ, వల్లభభాయి పటేలుగార్లకును ప్రస్తుతము ఉద్యమమును నడపించు చున్న కాంగ్రెసునాయకులకునుగూడ చూపించవచ్చును కాని పత్రిక లలో మాత్రము ప్రకటింపగూడదు. ఇపుడు దీనిని రాజప్రతినిధికిగూడ చూపించగూడదు. దొరతనమువా రీషరతుల కిపుడు సమ్మతించినను గూడ నన్ను చెరసాలనుండి వదలినపిమ్మట నే నిపుడు కోల్పోయిన ఆత్మవిశ్వాసము నాకు మరల కలుగుటయును రౌండుటేబిలుసభకు ఆహ్వానింపబడు నట్టి వివిధపక్షముల నాయకులందరును ముందుగా కలసి ఆలోచించి రౌండుటేబిలు సభలో కోరదగిన కడపటి పరిమితి షరతు నుగూర్చి యేకాభిప్రాయ మగుటయును జరిగిననేకాని నేను పాల్గొన జాలను. నేను వెనుక రాజప్రతినిధికి వ్రాసిన లేఖలో వివరించిన 11 అంశములనుబట్టి యిటుపైని ఏర్పరుపబడనున్న స్వరాజ్య విధానముల నన్నిటిని సమయము వచ్చినపుడు పరీక్షించుటకు నాకు స్వాతంత్ర్య ముండవలెను.

(సం) యం. కే. గాంధి.

23-7-30, ఎరవాడ సెంట్రలు ప్రిజను.

౪

మహాత్ముడు పండిత మోతీలాలుగారికి వ్రాసిన లేఖ

మహాత్ముడుపైని వివరించిన నోటుతోపాటు ఈ లేఖనుగూడ సప్రూ జయకరుగార్ల కిచ్చెను

"నా స్థితి చాల అసందర్భముగ నున్నది. నా స్వభావమట్టి దగుటచే దేశమునందు జరుగుచున్న విషయములనుగూర్చి నేను ఖైదులోనుండి నిర్ధారణగ నా అభిప్రాయమును తెలుపజాలను. కావున నా కేషరతులు సంతృప్తికరముగ నుండునో వాటిని కేవలము చిత్తుముసాయిదాగానే వ్రాసి మన మిత్రులద్వారా మీవద్దకు పంపితిని. వెనుక స్లోకోంబుగారు ఈ చెరసాలలో నాతో సంభాషించినపుడుగూడ నేమి తెలుపుటకును నా కెంతమాత్రమును మనస్కరించలేదు. కావున మీతో సంభాషించవలెననిగూడ నేనపుడు స్లోకోంబుగారితో చెప్పితిని. కాని స్లోకోంబుగారు చాల బతిమాలుటచే నేను నిరాకరింపజాలకపోతిని కాన నా యభిప్రాయము నతనికి తెలిపితిని. మీతో సంభాషించుటకు పూర్వమే పత్రికలలో ప్రకటించుటకుగూడ అనుమతి నిచ్చితిని. గౌరవప్రదమైన రాజీ కుదురుటకు తగిన అదను కలిగినచో దాని కభ్యంతరము కలిగించుటకు నేను సమ్మతింపనుకాని తగిన కాలము వచ్చినదా అను విషయమున నాకింకను సంశయము మిక్కిలి హెచ్చుగానే యున్నది. చివరకు నిర్ధారణమైన ప్రత్యుత్తరము నియ్యదగినవారు పండిత జవహరలాలు నెహ్రూగారే. మీరును నేనును జవహరలాలుగారికి సలహానుమాత్రమే యియ్యగలుగుదుము. నేను సప్రూజయకరుగార్ల చేతికిచ్చిననోటు (మెమో)లో నేను తెలుపగల కనిష్ఠపరిమాణము షరతులనే తెలిపితిని. నేనంతకంటె తగ్గింపజాలను. పండిత జవహరలాలుగారి కిష్టమున్నచో ఇంకను తగ్గించుటకాయన కర్హత కలదు. ప్రస్తుతము ప్రజలచిత్తవృత్తినిబట్టి చూచినను కాంగ్రెసుయొక్క ఆంతరంగికభావమునుబట్టియును గూడ నా స్థితి అసందర్భముగానే యున్నది. లాహోరు కాంగ్రెసు మహాసభలో ఆమోదింపబడిన తీర్మానము అపధికిమించకుండ నెంతటి కఠిన షరతులను మీరు కోరినను గూడ ఆమోదించుటకు నాకెట్టి సంశయమును లేదు. కావున ఈ నోటు మీకును జవహరలాలుగారికిని సంతృప్తికరముగా నుండినయెడల తప్ప, లేనిచో మీరు దీనికెట్టి విలువను ఒసగ నవసరములేదు. నేను రాజప్రతినిధికి వ్రాసిన మొదటిలేఖలో తెలిపిన 11 షరతులనుగూర్చి మీరును జవహరలాలుగారును ఆమోదించియుండలేదని నే నెరుగుదును. వాటినిగూర్చి యిప్పటికైనను మీ అభిప్రాయము మారినదో లేదో నాకు తెలియదు. నాకుమాత్ర మిపుడు పూర్తిగ సంశయనివారణము కలిగినది. అవి యిండిపెండెన్సుయొక్క సారాంశములే. వాటిని వెంటనే అమలులో పెట్టుటకు భారతజాతికి అధికారమొసగజాలనట్టి యెట్టిషరతులనుగూడ నే నామోదింపజాలను. ఈ నోటు(మెమో)లో నేను పదకొండు షరతులలోను మూడు షరతులను మాత్రమే వివరించి యుండినను తక్కిన 8 షరతులను నేను వదలుకొనలేదు. ఈ మూడును సత్యాగ్రహమునకు సంబంధించిన వగుటచే ఈనోటులో ఈమూడింటిని మాత్రమే నేను పేర్కొంటిని. నేడు మనము నిర్ధారణ చేసిన స్థితిని భంగపరుచునట్టి యెట్టి సంధిలోను నేను పాల్గొనజాలను.

చిత్తగించవలెను.

(సం) యం. కే. గాంధి.

౫

28-7-30 తేదీగల నెహ్రూపండితుల మెమోరాండము

కేంద్రకారాగృహము. నైనీ అలహాబాదు:—సర్ తేజ్ బహదూర్ సప్రూ, జయకరుగార్లతో మేము చాలసేపు ముచ్చటించియుంటిమి. బ్రిటిషు ప్రభుత్వమునకును, హైందవులకును నడుమ ప్రస్తుతము జరుగుచున్న పోరాటమును సాధ్యమైనచో నంతమొందించుటకో లేక తాత్కాలికముగ నైనను నిలుపుటకో, గాంధిగారిని మమ్ముల నిరువురను మా మాకారాగృహములలో సందర్శించుటకు తమ్ము ప్రేరేపించిన సంభవముల నన్నిటిని వారు మాకు తెలియజేసిరి. సంధి జరుగవలెననెడి వారియభార్థమును నిచ్చను మేము మెచ్చుకొనుచున్నాము. సంధి సమకూరుట కుపకరింపగల మార్గముల నన్నిటిని మేము సంతోషముతో నన్వేషింతుము కాని, జాతీయోద్యమములో నెంతయో త్యాగముగావించియున్న హైందవులకు ఈ సంధి గౌరవప్రదమయినదిగ నుండవలయును. మరియు, ఈ సంధియొక్క ఫలితము మా దేశముయొక్క స్వాతంత్ర్యముగనే యుండవలయును. కాంగ్రెసుయొక్క ప్రతినిధులమగు మాకు ఈ సంస్థయొక్క తీర్మానములలో ముఖ్యమగు భాగములను మార్చుటకు అధికారము లేదు. అయినను కాంగ్రెసుయొక్క మూలసూత్రములను మన్నించినచో విసరములలో మార్పును గావింపవలయుననెడి సిఫార్సును గావించుటకు కొన్నిసందర్భములలో మేము సంసిద్ధులముగ నుండగలము. మొదటి యడుగులోనే మమ్ముల నొక చిక్కు ఎదుర్కొనుచున్నది. మేమిరువురము కారాగృహములో నున్నాము. కొంతకాలముగ బహిఃప్రపంచమునకును, జాతీయోద్యమమునకును దూరమైతిమి. మాలో నొకనికి రమారమి మూడు నెలలుగా దైనికపత్రిక యెద్దియు నొసంగబడియుండ లేదు. గాంధిజీకూడ చాల నెలలుగా కారాగృహములో నుండియున్నారు. ఇంతేకాదు. ప్రథమకార్యనిర్వాహకసంఘములో మాతోబాటు సభ్యులుగా నుండినవారు రమారమి యందరును ఇపుడు కారాగృహములలోనున్నారు. వర్కింగుకమిటీయే అక్రమసంఘముగా ప్రకటింపబడినది. హైందవజాతీయమహాసభయొక్క నిండుసమావేశమునకు మాత్రమే యధికారములో రెండవస్థానము నాక్రమించు

అఖిల ఇండియా కాంగ్రెసుకమిటీ కాంగ్రెసు సంస్థలలో నాఖరు నిర్ణయమును గావింపగల సంస్థ. దీని సభ్యులు 350 మందిలో రమారమి 100 కి 75 మంది కారాగృహములలో నున్నారు. జాతీయోద్యమమునుండి విడివడియున్న మేము మాసహోద్యోగులతోడను, అందులో ముఖ్యముగా గాంధిజీతోను సమగ్రముగా నాలోచింపనిది స్పష్టమగు నెట్టి చర్యను గైకొనుటకును బాధ్యత వహింపజాలము.

ఇక రౌండుటేబిలు సమావేశము విషయములో, ముఖ్యమగు సంగతులనుగూర్చి ముందుగనే యొకయొడంబడిక గుదిరినగాని ఎట్టి ఫలితమునైనను పొందజాలమని మాకు తోచుచున్నది. అట్టి యొడంబడిక చాలముఖ్యమని మేమభిప్రాయపడుచున్నాము. అయ్యది స్పష్టమైనదిగా నుండవలెను. తప్పు అభిప్రాయములకుగాని అపార్థములకుగాని యవకాశ ముండరాదు.

సర్ తేజ్ బహదూరు సప్రూ, జయకరుగార్లు తమ సొంతబాధ్యతపైననే వ్యవహరించుచుండుటయు, వారు ఇర్విన్‌ప్రభుని తరఫునగాని, వారి ప్రభుత్వము తరఫునగాని యెట్టిమాటయు నొసంగజాలకుండుటయు వారిరువురును ప్రకటనము గావించిన తమ లేఖలో ఇర్విన్‌ప్రభువు స్పష్టపరచియున్నారు. కాంగ్రెసునకును బ్రిటీషు ప్రభుత్వమునకును పైన సూచించినటువంటి యొడంబడిక సిద్ధించుటకు మార్గమును తయారుచేయుటలో వారు (సప్రూజయకరుగార్లు) జయప్రదమగుటమాత్రము సాధ్యము కావచ్చును. గాంధిజీతోను మాయితర సహోద్యోగులతోను సంప్రతించక స్పష్టమగు నెట్టి సంధిషరతులనైనను సూచించుటకు మాకు సాధ్యముగాదు గనుక, సర్ తేజబహదూరు సప్రూ జయకరుగార్లచే గావింపబడిన సూచనలగూర్చియు, మాకు జూపబడిన జూలై 23 వ తేదిగల తమ చీటిలో గాంధిజీ గావించియున్న సూచనలగూర్చియు చర్చింపమానితిమి. మొత్తముమీద గాంధిజీయొక్క యభిప్రాయములలో రెండవదానితోను మూడవదానితోను మే మేకీభవింపవచ్చును. కాని మాసూచనలను గావించుటకు పూర్వము పై సంగతులనుగూర్చిన వివరములను, అందులో ముఖ్యముగా గాంధిజీయొక్క మొదటియభిప్రాయమును వారితోను, ఇతరులతోను గలసి చర్చింపగోరెదము. ఈ మాచీటిని (నోటును) రహస్యముగా నుంచవలయుననియు, 23-7-30 తేదీగల గాంధిజీయొక్క చీటిని (నోటును) ఎవరికైతే చూపించెదరో వారికిమాత్రమే దీనిని కూడ చూపింపవలయుననియు సూచించుచున్నారము.

౬

మహాత్మునికి పండిత జవహర్లాల్ గారి లేఖ

జూలై, 28 తారీఖున నైని సెంట్రల్ జెయిలునుండి శ్రీయుత పండిత జవహర్లాల్ గారు ఎరవాడయందున్న గాంధిమహాత్మునికి ఈ క్రింది లేఖను వ్రాసిరి:—

బాపుజీ గారి దివ్యసముఖమునకు

ఒక చెరసాలనుండి యింకొక చెరసాలకు వ్రాయుట యైనను, ఇంతకాలము గతించిన తరువాత మీకు ఉత్తరము వ్రాయుట నాకు చాల సంతసము కలుగజేయుచున్నది. ఉత్తరము దీర్ఘముగా వ్రాయవలెనని యిచ్ఛ పొడముచున్నది. కాని అట్లుచేయుట కియ్యది సమయము కాదు. కావున ఈలేఖలో ప్రస్తుతవిషయమునుమాత్రము వివరింతును.

డాక్టరు తేజబహదూరు సప్రూగారును, శ్రీయుత జయకర్ గారును నిన్నవచ్చి మా నాయనగారితోడను నాతోడను చాలసేపు మాటలాడిరి. ఈనాడు మరల వారు వచ్చి మాటలాడెదరు. ఇదివరకే విషయములన్నిటిని వారు మాకు తెలియజేసిరి గనుకను, మీఉత్తరమును, నోటును మాకు చూపిరి గనుకను, వారు మరలవచ్చి మాతో మాటలాడకముందే విషయము తండ్రికొడుకుల మిద్దరము విచారించుకొని ఒక తీర్మానమునకు వచ్చుట వీలగునని మేము తలచితిమి. రెండవసారివచ్చి వారు మాటలాడినప్పుడు ఏదైన క్రొత్తవిషయములు బయలుపడినచో ఇప్పుడు చేసికొనిన నిర్ధారణము మార్చుకొనుటకు మేము సంసిద్ధులమై యున్నాము. ప్రస్తుతసమయమున మేము చేసికొనిన నిర్ధారణ తేజబహదూరు సప్రూగారికిని జయకర్ గారికిని ఇచ్చిన నోటులో పొందుపరిచితిమి. ఇది క్లుప్తముగా నున్నది. కాని మాచిత్తప్రవృత్తులను ఈ లేఖవలన మీరు తెలిసికొనగలుగుదురు. మన వైఖరి యెట్లుండవలెనను విషయమున నాయనగారికిని నాకును భేదభావ మేమియును లేదు. ఇద్దరమును ఏకమనస్కులమై యున్నాము. రాజ్యాంగసమస్యాపరిష్కారమునుగూర్చి మీరు తెలిపిన యభిప్రాయము నాకు ఇష్టము గాలేదు. మానాయనగారికి కూడ ఇష్టముగాలేదు. మనస్థితులకును వాగ్దానములకును దేశమునందలి ప్రస్తుత పరిస్థితులకును మీయభిప్రాయ మెట్లనుకూలించునో నాకు తెలియుటలేదు. ఇంతకాలము ప్రయత్నమువలన మనకు చేకూరిన స్థానమునకు విఘాతము కలుగు సంధికి మన మొప్పుకొనరాదని మీరు చెప్పినదానితో నేనును మానాయనగారును సంపూర్ణముగా నేకీభవించుచున్నాము. ఈకారణమువలన మనము ఒక తీర్మానమునకు వచ్చుటకు పూర్వము సంగతిసందర్భములను సమగ్రముగ చర్చించుట యవసరము.

ఎదిరివారు తగినంత ముందంజ వేయలేదని నే నంగీకరింపవలసియున్నది కావున మనము బలహీనముగ ప్రవర్తించుటకాని తప్పటడుగు వేయుటకాని ఉపద్రవకరమని నాభయము.

నేను అత్యుక్తుల నన్నిటిని వీడి మితవాదమునే కావించుచున్నాను. నామట్టుకు నేను పోరాటమనిన సంతసింతును. నాయందు ప్రాణమున్నదని తెలిసికొనుట కది తోడుపడును. భారతదేశమునందీ నాల్గుమాసములలో జరిగిన విషయములు నాకు బ్రహ్మానందమును

కలుగజేసినవి. నాహాతృదేశమునందలి స్త్రీల యెడలను, పురుషుల యెడలను, బాలుర యెడలను గర్వభావము వహించుటకు ఈకాలము నందు జరిగిన విషయములు కారణములైనవి. కాని చాలమంది ప్రజలకు ఈ స్వభావములేదు. వారు శాంతిని వాంఛింతురు. కనుక నేను తీవ్రముగ ప్రయత్నించి నన్ను నేను చంపుకొని, శాంతికావలెనను భావమును వహించుచున్నాను. మీరు మీయింద్రజాలమహిమచే నవీనభారతదేశమును సృష్టించినందులకు మిమ్ము అనేకవిధముల అభినందించుచున్నాను. ఇకముందు ఏమి రానున్నదో నాకు తెలియదు. కాని జరిగిపోయిన విషయములవలన జీవితము సార్థకమైనది. సామాన్యములగు మనుష్యులు మహోన్నతత వహించినవి.

నైనీతాలు చెరసాలలోనున్న నేను దౌర్జన్యరాహిత్య సాధనముయొక్క మహత్త్వమును గూర్చి బాగుగ నాలోచించినాను. ఇదివరకుకంటె నిప్పుడు నేను ఈ సిద్ధాంతమునెడల హెచ్చు అభిమానము కలవాడనైతిని. మీరు ప్రతిపాదించిన దౌర్జన్యరాహిత్య సిద్ధాంతమునకు దేశీయులు చూపిన సానుభూతి మీకు అసంతృప్తిగొలుప లేదని నేను తలంచుచున్నాను. ఎక్కడనో ఒకచోట తప్ప దేశము ఈ దౌర్జన్యరాహిత్యసిద్ధాంతమును ఆశ్చర్యకరమగు విధమున చేపట్టినది. ఇట్టి సానుభూతి చూపబడునని ఇదివరకెన్నడును నేను తలపలేదు.

మీ 11 షరతులయెడల నాకు అంగీకారములేదు. అవి మంచివి కావని తలచుటవలన నేనిట్లు చెప్పుటలేదు. ఇవి చాల ముఖ్యమైనవే. ఐనను ఇవి స్వాతంత్ర్యము యొక్క స్థానము నాక్రమింపజాలవని నాయభిప్రాయము. ఐనను ఈ 11 షరతులను తత్క్షణము అమలులో పెట్టుటకు భారతజాతికి శక్తినియ్యని యే సూచనలకును మన మంగీకరింపరాదని మీరు చెప్పినమాటలతో నేనేకీభవింతును. 8 రోజుల క్రిందట మానాయనగారికి యింజక్షను ఇచ్చినప్పటినుండి నాన్నగారికి జబ్బుగనున్నది. ఆయన చాలబలహీనముగ నున్నారు. నిన్న సాయంకాలము చాలసేపు సప్రూ జయకర్లతో సంభాషించుటవలన వారు చాల డస్సిపోయినారు.

(సం) జవహర్లాలు.

పండిత మోటలాలుగారి వాక్యములు

నన్నుగూర్చి ఆదుర్దా పడవద్దు. ఇది తాత్కాలికమగు జబ్బే కాని వేరుకాదు. రెండుమూడు రోజులలో స్వస్థత కాంచగలనని యూహించుచున్నాను. నాప్రేమ నంగీకరింపుడు.

(సం) మోతీలాల్ నెహ్రూ

రెండవసారి మాటలాడినతరువాత వ్రాసినది

సర్ తేజబహద్దూరు సప్రూ, జయకర్ గార్లతో మరల నింకొకసారి మాటలాడితిమి. వారి యిచ్చు చొప్పున మా నోటులలో కొన్ని మార్పులు చేసినాము. కాని వానివలన ముఖ్యవిషయములలో వచ్చిన భేదమేమియు లేదు. మా యభిప్రాయము స్పష్టమే. అందువిషయమున నాకు సందేహమేమియు లేదు. మావైఖరి మీ యాదరణమును పొందగలదని తలచుచున్నాను.

ఆప్రకారమున జూలై 31 వ తేదిని ఆగస్టు 1 తేదీ 2 తేదీల యందును జయకరుగారొక్కరే గాంధిగారిని సందర్శించిరి. అప్పుడు గాంధిగారు ఈ క్రింది లేఖను వ్రాసియిచ్చిరి.

(1) బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యమునుండి భారతదేశమును విడగొట్టుటకు భారతీయులకు అధికారావకాశము లేనటువంటియు గాంధిగారు నిర్వచించిన 11 షరతులను అమలుపరచుటకు అధికారావకాశము లేనటువంటియు రాజ్యాంగప్రణాళిక యేదియును గాంధిగారు అంగీకరింపజాలరు.

(2) గాంధిగారియొక్క యీ యభిప్రాయములనుగూర్చి వైస్రాయిగారికి వెంటనే తెలియజేయవలయును. ఎందుచేతననగా అటుపిమ్మట రౌండుటేబిలుసభలో ఈ విషయములను గూర్చి గాంధిగారు ప్రస్తావించునెడల వైస్రాయిగారు ఇవి గాంధిగారికి పుట్టిన క్రొత్త యూహలని విస్మయపడకుండుటకై ముందుగా తెలియజేయవలెను. ఇదివరలో బ్రిటిష్‌వారికి ఒసంగబడియున్న ప్రత్యేకపుహక్కు సౌకర్యముల నన్నింటినిగూర్చి పునర్విమర్శ చేయుటకై యొక నిష్పాక్షిక విచారణసంఘము నేర్పాటు చేయవలసినదిగ గాంధిగారు రౌండుటేబిలుసభయందు నిష్కర్షగ కోరగలరను విషయముకూడ వైస్రాయిగారికి తెలియజేయవలెను.

ఈ లేఖ వ్రాసినపిమ్మట ఆగస్టు 13, 14, 15 తేదీల యందు పూనాలోని ఎర్రవాడ జెయిలులో మాకును గాంధిగారికిని మోతీలాలుగారికిని జవహర్లాలుగారికిని ఒకసంప్రతింపు సమావేశమును మాకును వల్లభభాయిపటేలుగారికిని డాక్టరు సయ్యదుమహమ్మదుగారికిని జైరామదాసు దౌలతురాముగారికిని సరోజినీనాయడుగారికిని ఇంకొక సంప్రతింపు సమావేశమును జరిగెను ఈ సంప్రతింపుల పర్యవసానమేమనగా:—వైస్రాయిగారికి చూపించగలందులకై కాంగ్రెసునాయకులు మాకొక లేఖను వ్రాసి యిచ్చిరి. అలేఖ యీ క్రిందిరీతిగా నుండెను.

౨

కాంగ్రెసు నాయకులందరును కలసి వ్రాసిన లేఖ

ఎర్రవాడ చెరసాల 15-8-30

ప్రియమిత్రులారా!

కాంగ్రెసువారికిని బ్రిటిష్‌వారికిని శాంతి సమాధానములు చేకూర్చుటకై మీరు పూనుకొనినందులకు మీకు మేమెంతయు కృతజ్ఞులము. మాకును వైస్రాయిగారికిని జరిగిన యుత్తరప్రత్యుత్తరములను

బట్టియు, మీకును మాకును జరిగిన సంభాషణలనుబట్టియు చూడగా దేశమునకు గౌరవప్రదమైన సంధిషరతు లేర్పడుటకు పరిస్థితు లింకను పరిపక్వము కాలేదని మాకు తోచుచున్నది. గత అయిదుమాసముల లోను ప్రజాసామాన్యమందు నూతన ప్రబోధము విశేషముగా కలిగి నను ప్రజలలోని వివిధసంఘములవారు అనుభవించినకష్టము లెక్కువగానున్నను, సంకల్పసిద్ధికి తగినంత ఆత్మత్యాగము గాని కష్టపరంపరలు గాని ప్రజల కింకను కలుగలేదు. శాసనోల్లంఘనోద్యమము దేశమున కరిష్ట మాపాదించెనని కాని, రాజ్యాంగవిరుద్ధమైన పద్ధతి యని కాని, ఈ యుద్యమము దుర్ముహూర్తమునందు ఆరంభింపబడిన దని కాని మీరును వైస్రాయిగారును తలంచుచున్నట్లుగా మేము కూడ తలంచుటలేదని మీకు విశదపరచ నవసరములేదు. రక్తసిక్తమైన విప్లవములతో ఆంగ్ల దేశచరిత్ర నిండియున్నది. ఆరుధిరమయ మహావిప్లవములను జంకుగొంకులేక ఆంగ్లేయులు కొనియాడిరి. ఆ పాఠములనే మాకునేర్పి ఆ మార్గముల ననుసరింప మాకు బోధించిరి. కాబట్టి సంకల్పమునందును అనుష్ఠానమునందును శాంతముగా వెలయుచున్న యీ యుద్యమమును వైస్రాయిగారుగాని, వివేకియైన యాంగ్లేయు డెవ్వడుకాని గర్హించి దూషించుట ధర్మముకాదు. కాని, యీ శాసనోల్లంఘనోద్యమమునుగూర్చి అధికారులుగాని అనధికారులుగాని ప్రకటించు దూషణ ఖండనములకు మేము వాదప్రతివాదములు చేయువారము కాము.

ఈ శాసనోల్లంఘనోద్యమమును జనసామాన్యము శిరసావహించి యవలంబించుటవల్లనే అది సమర్థింపదగినదై యున్నది. కనుక మేము విశదపరచగోరెడి విషయ మేమనగా ఒకవేళ మీతో మేము చేతులు గలుపుటకు వీలున్నయెడల శాసనోల్లంఘనమును పూర్తిగా నిలిపివేయుటకుగాని, తాత్కాలికముగా నిలిపివేయుటకుగాని మేము కోరుచున్నాము. నిర్నిమిత్తముగా మన దేశమువారిని స్త్రీలను పురుషులను పిల్లలను చెరసాలలపాలు చేయుట గాని, లాటీకర్రల కర్పించుటగాని, ఇతరబాధల నొందజేయుటగాని మాకు వేడుకగాని ముచ్చటగాని కాదు. కాబట్టి శాంతి సమాధానములకు గల అవకాశములను పూర్తిగా విమర్శించుటకై మేము శక్తివంచనలేక కృషిచేయగలమని మీకును మీద్వారా వైస్రాయిగారికిని అభయమొసంగుచున్నాము. కాని, అట్టి ఆశావకాశములు భూనభోంతరాళముల మన్నయెచ్చటను మాకు కన్పించుట లేదు. భారతదేశాభ్యుదయమార్గమును నిర్ణయించగలవారు భారతీయులే యను దృఢమైన నమ్మక మాంగ్లేయాధికారులమనస్సున కెక్కినట్లుగా సూచన లేవియు కన్పించుటలేదు. సదుద్దేశసంకలితులైన యధికారుల వాగ్దానప్రమాణములనుకూడ మేము విశ్వసింపజాలకున్నాము. ఈ సనాతన భారతభూమిసంపదైశ్వర్యములను శతాబ్దులనుండియు ఆంగ్లేయులు పీల్చి పిప్పిచేయుటవల్ల, భారతీయులు నేడు అధఃపతితులై తమ రాజకీయార్థిక నైతిక దైన్యమును గుర్తింపజాలకున్నారు. ఈ రీతిగా భారతీయుల నిరంతరదైన్యమునకు కారణభూతులైన ఆంగ్లేయు లికనైన ప్రక్కకుతొలగి వెనుకకుమరలి భారతీయుల భావ్యభ్యుదయమున కడ్డము రాకుండుటయే ఆంగ్లేయు లిప్పుడు చేయదగిన యుపకార మనుసంగతి ఆంగ్లేయు లంగీకరింపజాలరు. కాని, మీరును మనసోదర దేశీయులు మరికొందరును ఆంగ్లేయులవలె భావింపరనుసంగతి మాకు తెలియును. రానున్న రౌండుటేబిలుసభలో హాజరై సంప్రతించుటకు తగినంత పరివర్తనము ఆంగ్లేయులయందు కలిగినదని మానమ్మకమైయున్నది. మేము ఇప్పుడు ప్రతిబంధకముల జిక్కియున్నను ఈవిషయమున మాశక్త్యనుసారము మీకు తోడ్పడగలము.—మీరు స్నేహపూర్వకముగ చేయుచున్న యీసంధిప్రయత్నములకు మేము చేయదగిన సహాయ మీక్రింద పేర్కొనిన దొక్కటే. కాబోవు రౌండుటేబిలుసభనుగూర్చి వైస్రాయిగారు మీకు వ్రాసిన యుత్తరములో వైస్రాయిగారి వాక్యములు అస్పష్టార్థభూయిష్ఠములుగ నున్నవి. అందువల్ల గతసంవత్సరము లాహోరులో భారతజాతి కోరిన కోరికల కనుగుణముగ నన్వయించి వైస్రాయిగారి వాక్యములకు విలువకట్టుటకు వీలు లేకున్నది. అదియును గాక, కాంగ్రెసువర్కింగు కమిటీసభను సశాస్త్రీయముగా జరిపి సంప్రతించకుండగను, లేదా అవసరమైనచో అఖిలభారత కాంగ్రెసు కమిటీసభ జరిపి సంప్రతించకుండగను, కాంగ్రెసు సభాధికారము వహించి ఏదియును నిర్ణయించి మేము చెప్పజాలము. కాని, మామట్టుకు మేము ఈ క్రింది షరతులు లేని సమాధాన మేదియు అంగీకరింపజాలము. రౌండుటేబిలు సభలో నిర్ధారణచేయబడు రాజ్యాంగప్రణాళిక ఏదైనను ఈ మూడు అవకాశములును అట్టి ప్రణాళికలోనుండి తీరవలెను:

(1) బ్రిటిషుసామ్రాజ్యములోనుండి భారతీయులు విడిపోవుటకు ప్రణాళికలో అధికారావకాశము లుండవలెను.

(2) ఆ ప్రణాళికవల్ల భారతీయులకు స్వదేశ సంరక్షకసైన్యాధికారమును, సంపూర్ణార్థిక స్వాతంత్ర్యమును ఉండవలెను. వైస్రాయిగారికి గాంధిగారు వ్రాసిన లేఖలో పేర్కొనిన 11 షరతులును ఆ ప్రణాళికలో చెల్లింపబడవలెను.

(3) బ్రిటిషువారికి ఈ దేశములో గల ప్రత్యేకపుహక్కుసౌకర్యముల న్యాయాన్యాయములను గూర్చియు, ప్రజలవద్ద ప్రభుత్వమువారు చేసిన ఋణముల న్యాయాన్యాయములను గూర్చియు స్వరాజ్యప్రభుత్వమువారికి ఆఋణములయం దుండవలసిన బాధ్యతనుగూర్చియు విచారణచేయుట కొరకు నిష్పాక్షికవిచారణసంఘమును నియమించుటకు అధికారావకాశము లా రాజ్యాంగప్రణాళికలో నుండవలెను.

షరా:—ప్రభుత్వాధికారమును భారతజాతీయప్రభుత్వమువారికి ఒప్పగించునప్పుడు బ్రిటిష్‌వారితో పరస్పరమును చేసికొనవలసిన సర్దుబాట్లనుగూర్చి నిర్ణయించుటకు భారతీయ ప్రతినిధిసంఘమే అధికారము కలిగియుండవలెను.

2. పైనిజెప్పినదంతయును బ్రిటిష్‌గవర్న్‌మెంటువారికి సాధ్యమని తోచేయెడలను, ఆప్రకారముగ అంగీకారయోగ్యమై యున్నదని వారు స్పష్టముగ ప్రకటించేయెడలను, శాసనోల్లంఘనోద్యమము రద్దుచేయవలయు నని వర్కింగుకమిటీవారిని మేము కోరగలము. అనగా కేవలము శాసనధిక్కారార్థము చేయుచున్న శాసనోల్లంఘనమును మాత్రము నిలిపివేయుదుము. కాని, విదేశవస్త్రవిక్రయసాత్వికనిరోధము గాని, మద్యవిక్రయసాత్వికనిరోధముగాని యథాప్రకారముగ జరుగుచునేయుండును. సంపూర్ణ మద్యపాననిషేధమును ప్రభుత్వమువారు అనుశాసించువరకును విదేశవస్త్ర నిషేధమును ప్రభుత్వమువారు అనుశాసించువరకును పైనిజెప్పిన సాత్వికనిరోధము జరుగుచునేయుండును. ప్రజలు ఇష్టానుసారము నిరాటంకముగ ఉప్పుపండించుకొనుచునే యుండగలరు. ఉప్పుచట్టములోని దండనవిధు లేవియు అమలుపరచకూడదు. కాని, గవర్న్‌మెంటువారి డిపోలమీదకుగాని ఇతర ఆసాముల డిపోలమీదకుగాని దండెత్తకుండగలము.

శాసనోల్లంఘనము నిలిపివేయబడుటకు పూర్వము ఈక్రింది విధులను గవర్న్‌మెంటువారు నిర్వర్తింపవలెను. 1 హింసాకలితమైన దౌర్జన్యములు చేసినందులకుగాని, అందులకు పురికొల్పినందులకుగాని శిక్షితులైనవారు తప్ప మిగిలిన సత్యాగ్రహఖైదీల నందరను విడుదలచేయవలెను. (2) ఉప్పుచట్టము ననుసరించికాని ముద్రణశాసనము ననుసరించికాని రెవిన్యూచట్టము ననుసరించికాని సర్కారువారు దాఖలుపరచుకొనియుండిన, స్థిరచరాస్తులన్నియు మరలా యివ్వబడవలెను (3) ముద్రణాశాసనము ననుసరించి నిందితులైన వారినుండి వసూలుచేసిన జరిమానాలును ధరావతులును వాపసుచేయవలెను. (4) శాసనోల్లంఘనోద్యమము ననుసరించి తమయుద్యోగములకు రాజీనామాల నిచ్చియుండిన అధికారులను గ్రామోద్యోగియులను మరల నుద్యోగములందు చేర్చుకొనవలెను. శాసనోల్లంఘనోద్యమ కారణంబున బర్తరఫు చేయబడిన యుద్యోగులుకూడ మరల నుద్యోగపదవులు కోరేయెడల వారి కా పదవుల నొసంగవలెను.

వరా:—పైని జెప్పిన వరతులు వెనుకటి సహాయనిరాకరణోద్యమావలంబులకుగూడ వర్తింప జేయవలెను.

౩. వైస్రాయిగారు తమ స్వతంత్రాధికారముతో అమలుపరచిన నిరంకుశశాసనముల నన్నిటిని (ఆర్డినెన్సులను) రద్దుచేయవలెను.

పైని జెప్పిన వరతు లన్నియు ఆమోదించి చెల్లింపబడిన పిమ్మట రౌండుటేబిలు సభయందు కాంగ్రెసు ప్రతినిధులు హాజరు అయ్యే విషయమును రౌండుటేబిలుసభ్యవర్గవిషయమును నిర్ణయింపబడును.

ఇట్లు సద్భావముతో విన్నవించు:—(సం) మోతీలాలు నెహ్రూ, (సం) సరోజనీ నాయుడు, (సం) వల్లభభాయి పటేలు, (సం) జయరామదాసు దౌలతురామ్, (సం) సయ్యదు మహమ్మదు, (సం) జవహర్‌లాలు నెహ్రూ.

౮

రాయబారుల లేఖ

పండితులకును గాంధిమహాత్మునికిని అభినందనములు

బొంబాయినుండి 1930 సంవత్సరము ఆగస్టు 16 తారీఖున సప్రూజయకర్ గారలు వ్రాసిన లేఖ ఈక్రింద పొందుపరుపబడినది:-

బొంబాయిలో మలబార్ హిల్లునందలి వింటర్‌టన్ రోడ్డునుండి మేము ఈక్రింది ప్రత్యుత్తరమును ఆగస్టు 16 తారీఖున పంపితిమి.

మిత్రులారా,

పూనాయందును అలహాబాదునందును మిమ్మలను కలసికొని ముచ్చటించినప్పుడు మీరు మాయెడల చూపిన యాదరణకును, ఓపికకును మిమ్మల నెంతయు నభినందించుచున్నాము. దీర్ఘము లగు నీ సంభాషణలవలన మీకు కలిగిన కష్టమునకు మేము చింతిల్లుచున్నాము. ఆరోగ్యము చెడిన సమయములో అలహాబాదునుండి బొంబాయికి వచ్చుటయందు పండిత మోతీలాల్ నెహ్రూగారికి కలిగిన కష్టమునకు మాకు దుఃఖముగుచున్నది. శాసనోల్లంఘనోద్యమమును విరమించి, రౌండుటేబిల్ సమావేశమునందు పాల్గొనుటకై మీరు చెప్పిన వరతులుగల లేఖ మా కందినది. మీకు ఇదివరకు తెలియజేసినట్లు ఈపని మేము (1) అప్పుడు కాంగ్రెస్ అధ్యక్షుడుగా నుండిన పండిత మోతీలాల్ నెహ్రూగారు జూన్ 20 వ తారీఖున స్లోకోంబుగారికి చెప్పిన ప్రాతిపదికమీదను, (2) జూన్ 25 వ తారీఖున స్లోకోంబుగారు పండిత మోతీలాల్ గారికి పంపినపత్రము ప్రాతిపదికమీదను ప్రారంభించితిమి. ఈవరతులు మాకును, రాజప్రతినిధిగారికిని సంధికుదురుటకు ప్రాతిపదికగా పండిత మోతీలాల్ గారిచే నప్పుడు అంగీకరింపబడెను. స్లోకోంబుగారు ఈరెండు పత్రములను మాకు పంపిరి. తరువాత మేము సంధికుదురుటకు వీలుకలదేమోయని విచారించుటకు గాంధిమహాత్ముని, పండిత జవహర్లాలుగారిని, పండిత మోతీలాలుగారిని కలసికొని ముచ్చటింప గోరుచు రాజప్రతినిధి యాజ్ఞవేడితిమి. పైని తెల్పబడిన రెండవ పత్రము మావద్దనుండి మీరు తీసికొంటిరి. ఈనెల 14 వ తారీఖున మీరిచ్చిన ఉత్తరములోని వరతులు మనచే నంగీకరింపబడినవే యని యిప్పుడు మాకు కనబడుచున్నది. రాజప్రతినిధి దీనిని విచారించుటకై దానిని పంపవలసియున్నది. వారి నిర్ణయమునకై మేము వేచియుండవలెను. ఈ లేఖలలో ముఖ్యమైనవానిని పత్రికలలో ప్రచురింపవలెనను మీ కోరికను మేము గమనించితిమి. మీ లేఖను రాజప్రతినిధి యాలోచించినతరువాత ఉత్తర ప్రత్యుత్తరముల నన్నిటిని ప్రచురిం

చెదము. ఈలేఖను పూర్తిచేయుటకు ముందు ఒకవిషయమును మీకు చెప్పవలసియున్నది. శాసనోల్లంఘనోద్యమమును విరమించుటవలన దేశములో స్థితి చాల బాగుపడునని నమ్ముటకు మాకు కారణములుండెను. దౌర్జన్యరహితముగా ప్రవర్తించిన ఖైదీలందరును విడుదల చేయబడుదురనియు, చిటగాంగు, లాహోరు కుట్రకేసుల విషయమై ప్రతిపాదింపబడిన ఆర్డినెన్సులు తప్ప తక్కినవన్నియు రద్దుచేయబడు ననియు, దేశములో నన్ని రాజకీయసంస్థలకంటె కాంగ్రెసువారికి రౌండుటేబిలు సమావేశములో హెచ్చు ప్రాతినిధ్య మియ్యబడుననియు నమ్ముటకు మాకు కారణము లుండెను. మరియు స్లోకోంబుగారితో సంభాషించుచు పండిత మోతీలాల్ గారు చెప్పినవరతులకును, మోతీలాల్ గారి సమ్మతితో స్లోకోంబుగారు మాకు పంపిన ప్రకటనమునకును, రాజప్రతినిధి మాకుపంపిన లేఖలోని షరతులకును ముఖ్యభేదము లేవియు లేవని మేము అభిప్రాయపడినట్లు తెలిపితిమని చెప్పుట అనవసరము.

మీమిత్రులు,

(సం) తేజబహద్దూర్ సప్రూ,

,, యమ్. ఆర్. జయకరు.

అటుతరువాత జయకర్ గారొక్కరే ఆగస్టు 21 వ తేదీనాడు కాంగ్రెసు నాయకులు వ్రాసియిచ్చిన యుత్తరమును సిమ్లాకు తీసికొని పోయి వైస్రాయిగారితో సంప్రతించిరి. సర్ సప్రూగారు 25 వ తేదీనాడు జయకరుగారిని కలసికొనిరి. అటుపైని మేము 25,27 తేదీల మధ్య వైస్రాయిగారిని మరికొందరు ప్రభుత్వకార్యనిర్వాహక వర్గ సభ్యులను చాలసార్లు సందర్శించితిమి. దీని కంతకును ఫలితముగ, అల హాబాదులోను ఎరవాడలోను కాంగ్రెసు నాయకులకు చూపింపవలసినదిగా వైస్రాయిగారు మాకీ క్రిందియుత్తరమునిచ్చిరి.

౬

రాజప్రతినిధిగారి లేఖ

వైస్రీగల్ లాడ్జి,
సిమ్లా, 28 ఆగస్టు. 1930.

ప్రియమిత్రులు సర్ తేజబహదర్ గారికి,

జయకర్ గారును మీరును గలసి ప్రస్తుతము జైలులలోనున్న కాంగ్రెసు నాయకులతో జరిగించిన సంప్రతింపుల ఫలితములను గూర్చి నాకు తెలియజేసినందుకును, మీ రందరును గలసి ఆగస్టు 15 వ తేదీనాడు వ్రాసిన లేఖను దానికి మీరు వ్రాసిన ప్రత్యుత్తరమునుగూడ నాకు పంపినందుకును మీకు నేను నా కృతజ్ఞతను దెల్పుకొనుచున్నాను. భారతదేశములో మరల సాధారణపరిస్థితులను నెలకొల్పుటకై ప్రజాసేవ చేయు నుద్దేశముతో మీ యంతటమీరై భారమును వహించి ప్రయత్నములు కొనసాగించిన మీ యున్నతభావమును నేనెంత యొక్కువగా గౌరవించుచున్నదియు మీరు తెలిసికొనగోరెదను. మీరు మీ ప్రయత్నములకు దిగినప్పటి స్థితిగతులు మరల నొకసారి జ్ఞాపకముచేసికొనగోరెదను. భారతీయులు ప్రస్తుతమున బాధ్యత వహించి నిర్వహించుటకు తగిన స్థితిలో లేని విషయములలో తగిన యేర్పాటులను గావించుచు, తమ నుకూలముగ వారి సొంత వ్యవహారములను నిర్వహించుకొనుటలో వారికెంత యెక్కువ యధికార మిచ్చుటకు వీలగునో అంతయెక్కువ యధికారమును వారు సంపాదించుకొనుటకు వారికి హృదయపూర్వకముగ సాహాయ్యపడుటకు నేను సిద్ధముగా నున్నానని యు నాప్రభుత్వమువారు గూడ నట్లే కోరుచున్నారనియు ఈసందర్భమున బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారి యభిప్రాయముగూడ నిదియే యని నేను నిస్సందేహముగా చెప్పగలననియు, జూలై 16 వ తేదీనాడు నేను వ్రాసిన యుత్తరములో మీకు నేను స్పష్టపరచియుంటిని. ఇట్లు భారతీయులు బాధ్యత వహించుటకు తగిన స్థితిలోలేని యంశములేవి? వానివిషయమున ఎట్టియేర్పాట్లు గావింపవలసి యుండును? అను సంగతులనుగూర్చి లభించినంతవరకు సాధనసంపత్తి నంతను పరీక్షించి సమాలోచించుట లండన్ సభ కార్యక్రమమునం దొకభాగము 9 వ తేదీ నాడు నేను శాసనసభయందొసంగిన యుపన్యాసమునందు మరి కొంతసంగతులను నేను స్పష్టపరచి యున్నాను.

ఈ రాజ్యాంగసమస్య నంతను, పూర్తిగ, అన్నిదృక్పథముల నుండియు పరీక్షించుటకు, లండన్ సభకు వచ్చు ప్రతినిధులకందరికిని నిరాఘాటమైన యధికారముకలదు, అనునది యింతకు మునుపటిది. ఆ సభవారు ఆమోదించిన ఎట్టినిర్ణయమైనను సరే, అటుతరువాత క్యాబినెట్ వారు పార్లమెంటువారి యెదుట బెట్టబోవు సూచనలకు ఆధారముగ నుండును అనునది రెండవది. కాంగ్రెసు నాయకులు మీకు వ్రాసియిచ్చిన యుత్తరము మీరు స్వయముగా పూనుకొన్న యీ కార్యములో మీకు సాహాయ్యపడుటలేదేమో అని నాభయము. మీరుగూడ ఈ సంగతిని ఒప్పుకొందురని నానమ్మకము. ఈ యుత్తరము యొక్క సాధారణధోరణిని బట్టియు, అందుగల యంశముల ధోరణినిబట్టియు, కాంగ్రెసు కార్యక్రమమునూలమున దేశమున కంతకును, ముఖ్యముగ ఆర్థికదృష్టినిబట్టి యెంతటిహానిగలిగినదియు, చూచినచో, అందుగల సూచనలనుగూర్చి వివరముగా చర్చించుటకు ప్రయత్నించుటవల్ల ఏవిధమైన ప్రయోజనము గాని యుండునని నాకు తోచదు. అందుబాహరింపబడిన ప్రతిపాదనల నాధారముగా గొని చర్చకు దిగుట యసాధ్య మని నేను స్పష్టముగా చెప్పవలసియుండును. మీరు మరల కాంగ్రెసు నాయకులను చూడగోరినచో వారి కీసంగతి స్పష్టపరుపవలయునని నేను కోరుచున్నాను.

ఆగస్టు 16 వ తేదీనాడు మీరు వారికి వ్రాసిన ప్రత్యుత్తరము నందలి కడపటి పేరానుగూర్చి చెప్పవలసిన సంగతి యొకటిగలదు. మన మీ సంగతులనుగూర్చి చర్చించినప్పుడు శాసనోల్లంఘనము విర

మింపబడినప్పుడింక నటుపై ఆర్డినెన్సులకు అవసరముండదు. కాబట్టి ఒక్క లాహోరు కుట్రకేసు, చిట్టగాంగు దోపిడికేసుల సందర్భమున తప్ప మిగతవిషయములలో ఆర్డినెన్సులను అమలులో నుంచగోరనని నేను చెప్పియుంటిని. కాని శాసనోల్లంఘనము విరమింపబడినదను కారణమునుబట్టి సరిగా అట్లది విరమింపబడినసమయమునకే స్థానిక ప్రభుత్వములకు (రాష్ట్రప్రభుత్వములకు) గూడ శాసనోల్లంఘనములో శిక్షింపబడినవారినిగాని అరెస్టయి విచారణలోనున్న వారినిగాని వెంటనే విడుదలచేయుటకు తగిన యవకాశముండునో ఉండదో నిశ్చయముగ నేను చెప్పజాలననికూడ స్పష్టపరచియుంటిని. ఈసందర్భమున ఉదారభావముతో కార్యవ్యవహారమును నిర్వహింపవలసియుండునని నేనెంతగట్టిగ నాశించుచుండినను, ఆయాకేసుల ప్రత్యేకస్వభావములనుబట్టి సానుభూతితో వారిని ఆయారాష్ట్రప్రభుత్వములవారు పరిశీలించునట్లు వారికి సలహానొసంగుటయొక్కటియే నేను చేయగలిగిన పనియనికూడ అప్పుడు నేను స్పష్టముగ జెప్పియుంటిని. కాంగ్రెసువారు శాసనోల్లంఘనమును విరమించి లండన్ సభలో పాల్గొన గోరినచో వారి కుండవలసిన ప్రాతినిధ్యమునుగూర్చి మీరు సూచించియున్నారు. ఈసందర్భమున కాంగ్రెసువారు, అధికసంఖ్యాకత్వము విషయమున, సభ మొత్తముమీదనే తమకు మెజారిటీ యుండవలెనని కోరుటలేదని మీరుచెప్పినట్లును, అటుపై కాంగ్రెసువారికి తగినంత ప్రాతినిధ్యము సమకూర్చవలసినదిగా సార్వభౌముని ప్రభుత్వమువారిని కోరుటలో నాకేమియు కష్టముండదని నేను నాయభిప్రాయమును తెలియబరచినట్లును నాకుజ్ఞాపకము. కాంగ్రెసుపక్షమువారు తమకిష్టమైన ప్రతినిధులపేర్లను వ్రాసియిచ్చినచో అవసరమునుబట్టి ఆపేర్ల పట్టికను పరిశీలించుటకు నేనంగీకరించెదననికూడ నేను చెప్పియుంటిని. ఇట్టి పరిస్థితులలో, మీప్రయత్నములకు తగినఫలము, మీరాశించిన ఫలితము, కలుగకుండ పోయినచో ప్రజలకు పూర్తిగా తెలిసియుండవలయును. అందుచే ఉత్తరములు శీఘ్రముగా ప్రకటింపబడుటమంచిది. ఈ కారణమునుబట్టి నాస్థితినిగూర్చియు, నా ప్రభుత్వముయొక్క స్థితినిగూర్చియు స్పష్టముగా మీరు తెలిసికొన గోరుచుందురని నా యభిప్రాయము.

ఇట్లు

(సం) ఇర్విన్

నెహ్రూ పండితులను మరల సందర్శించుట

కాంగ్రెసు నాయకుల యుత్తరము విషయమున మాచే సూచింపబడిన కొన్ని సంగతులనుగూర్చి రాజప్రతినిధికిని మాకును జరిగిన సంప్రతింపులయొక్క ఫలితములనుకూడ కాంగ్రెసు నాయకులకు దెలుపుటకు రాజప్రతినిధి మాకనుజ్ఞ నొసంగిరి. ఆగస్టు 28 వ తేదీ నాడు సిమ్లాను వదలి నెహ్రూపండితులను డా. మొహమ్మద్‌గారిని 31 వ తారీఖుల-నాడు నైనీలో కలసి సంభాషించితిమి. వారికి రాజప్రతినిధిగారి లేఖను జూపించి మా సంభాషణయొక్క ఫలితములను దెలియబరచితిమి. ఆగస్టు 15 తేదీని వారు మాకు వ్రాసియుండిన యుత్తరమున సూచింపబడి యుండనట్టియు, ఆగస్టు 28 న తేదీగల రాజప్రతినిధిగారి జాబునం దెత్తుకొనబడి యుండనట్టియు సంగతుల విషయమున, ఈ క్రిందిపద్ధతిపై ఒడంబడిక సాధ్యమగు నని రాజప్రతినిధి గారితో మేము జరిపిన సంభాషణలవలన మేము నమ్మగలిగి యున్నామని వారికి దెలియజెప్పితిమి:—

(అ) రాజ్యాంగసూత్రములవిషయమున ఆగస్టు 28 వ తేదీనాటి రాజప్రతినిధి మాకు వ్రాసియున్న యుత్తరమునందు దెంపు సేరాలో సూచింపబడిన నాల్గుముఖ్యసూత్రములలో నుదహరింపబడిన రీతినే సంగతి సందర్భము లుండగలవు.

(ఆ) ఇండియాకు ఇష్టమున్నపుడు సామ్రాజ్యమునుండి విడిపోవుటకు హక్కుండునా యను ప్రశ్నను రౌండుటేబిలు సమావేశమున గాంధిజీ గొని తెచ్చుటకు అనుమతింపబడునా యను విషయమున, సంగతిసందర్భము లిట్లున్నవి:—"రాజప్రతినిధిగారు మాకు వ్రాసిన లేఖలో నుడివియున్నట్లుగా, రౌండుటేబిలు సమావేశము స్వేచ్ఛగా సంప్రతింపులను జరుపుట కుద్దేశింపబడిన సమావేశము. కావున నేదైనను తమకు రుచించిన ఏప్రశ్ననైనను సూచింపవచ్చును కాని, ఈ ప్రశ్ననిపుడు గాంధిగారు లేవదీయుట వివేకమంతయు గాదని రాజప్రతినిధి యభిప్రాయపడిరి. అయినను, వారు ఇండియా ప్రభుత్వమును ఈ ప్రశ్నతో సంబోధించుచో ఈ ప్రశ్నను చర్చనీయాంశముగా పాటింప ప్రభుత్వమువారు సంసిద్ధులు గానిదే రాజప్రతినిధి యనందురు. అప్పటికిని గాంధిగారీ ప్రశ్నను లేవదీయ గోరుచో రౌండు టేబిలుసమావేశములో నా రతుల గాపింపవలదియున్నారని ఇండియా మంత్రికి ప్రభుత్వమువారు దెలియబరతురు.

(ఇ) ధనవ్యయభారములను గొన్నింటిని ఇండియా భరింపవలసి యుండుటను గూర్చియు, ఈ విషయమును నిష్పాక్షికమగు విచారణసంఘముచే పరీక్షింపబడునట్లు చేయుటనుగూర్చియు రౌండుటేబిలు సమావేశములో చర్చించుటకుగల హక్కువిషయములో సంగతిసందర్భము లిట్లుండును:—ఋణములన్నిటిని పూర్తిగా నిరాకరించునట్టి సూచనకయినను రాజప్రతినిధి యొప్పుకొనజాలరు. అయినను ఇండియాయొక్క ధనవ్యయభారమునకు సంబంధించిన యెట్టి ప్రశ్ననైనను, ఎవరైనను రౌండుటేబిలు సమావేశములో పరిశీలనార్థము గొనిరావచ్చును.

(ఈ) ఉప్పుచట్టమునుండి రక్షణమునందు విషయమున రాజప్రతినిధిగారి వాదన యిది: (1) ఉప్పుపన్నునుగూర్చి సైమనుకమిషను వారు గావించియున్న సిఫార్సు అంగీకరింపబడినచో ఈపన్ను రాష్ట్రీయుల వశమునకు మార్చబడగలదు. (2) మరియు, ఇప్పటికే ప్రభుత్వాదాయము చాల లోటుగలిగియుండెను. కాన, ఆదాయమున

కుపకరించు ఈ యుపకరణమును పోగొట్టుకొన ప్రభుత్వమువా రిచ్చగింపరు. అయినను, ఉప్పు-చట్టమును శాసనసభవారిచే రద్దుపరిపించ గల్గినచో, అట్లు రద్దుపరచుటవలన గలిగిన యాదాయపు నష్టమును భర్తీ చేయుటకు మార్గము సూచింపబడుచో, రాజప్రతినిధియు, వారి ప్రభుత్వమును ఈ ప్రశ్నను దానిగుణాగుణముల ననుసరించి యాలోచింప గలరు. శాసనములలో నుప్పు-చట్టమొక భాగముగానుండువరకు నుప్పు చట్టము బహిరంగముగా నుల్లంఘింపబడుటకు రాజప్రతినిధి యుపేక్షింపజాలరు. సద్భావమును, శాంతియు మరల నెలకొనినపిదప దేశములోని బీదలకు ఆర్థికసాహాయ్య మేరీతిని చక్కగా నొసగబడ గలదో రాజప్రతినిధితోను, వారి ప్రభుత్వముతోను గలసి సంప్రతించుటకు హైందవనాయకులిష్టపడుచో రాజప్రతినిధి హైందవ నాయకుల చిన్నసమావేశ మొకదానిని సంతోషముతో జరిపెదరు.

(ఉ) పికెటింగు విషయమున సంగతిసంపర్భము లివి:— పిక్కెటింగువలన ప్రజలలో నేయొకభాగమునకుగాని యిబ్బందిచికాకు (న్యూసెన్సు) గల్గినను, పిక్కెటింగుతో సహా మనుష్యులయెడ జబర్దస్తీ, బలప్రయోగము మొదలగునవి జరిగినను, శాసనములప్రకారము చర్య దీసికొనుటకు రాజప్రతినిధి హక్కు నుంచుకొనెదరు. మరియు ఉన్నట్లుండి యుదయింపగల పరిస్థితుల నెదుర్కొనుటకు వలయు శాసనానుసారమగు అధికారమునుకూడ ప్రభుత్వమువారు గల్గియుందురు. పైషరతులకు లోబడి, శాంతి నెలకొనినపుడు పిక్కెటింగు ఆర్డినెన్సు ఉపసంహరింపబడును.

(ఊ) 6 వ ప్రశ్న, శాసనోల్లంఘనోద్యమసందర్భమున రాజీనామా నిచ్చియున్నట్టియు, తొలగింపబడి యున్నట్టియు నుద్యోగస్థులకు సంబంధించినది. ఈ విషయమున ప్రభుత్వమువారు చెప్పున దేమనగా, ఈ ప్రశ్న ముఖ్యముగా స్థానికప్రభుత్వములకు సంబంధించినది. ఉద్యోగములు ఖాళీగానుండవలయుననియు, ఇటీవలి చిక్కు సమయమున ప్రభుత్వమువారిచే నియమింపబడినట్టియు, విశ్వసనీయులయినట్టియు మనుజులను వారి యుద్యోగములనుండి తొలగింపరాదనియు షరతులకు లోబడి, యావేశాధిక్యముచేత నుద్యోగములను వదలినవారిని మరలనుద్యోగములలోనికి స్థానికప్రభుత్వము వారు చేర్చుకొనెదరని నమ్మబడును.

(ఋ) పత్రికాశాసనముక్రింద ప్రభుత్వమువారు వశపరచుకొనిన ముద్రణాలయములను వాపసుచేయు విషయమున నేమియు కష్టముండజాలదు.

(ౠ) జరిమానాక్రింద చెల్లింపబడిన మొత్తమును, ఆస్తులను మరల నిచ్చివేయు ప్రశ్న ఎనిమిదవది. ఈవిషయమున స్పష్టమగు నిర్వచనమవసరము. వశపరచుకొనబడినట్టియు, అమ్మబడినట్టియు ఆస్తుల విషయమున నితరుల (మూడవ మనుష్యుని) హక్కులుకూడ నిమగ్నమై యుండవచ్చును. జరిమానాను వాపసు చేయు విషయమునకూడ కష్టములు గలవు. ఈ విషయమున స్థానిక ప్రభుత్వములు న్యాయదృష్టితో సంచరింపగలవని మాత్రమే రాజప్రతినిధిగారు నుడువజాలియున్నారు.

9 వ ప్రశ్న:—ఖైదీలను వదలిపెట్టు విషయమున జూలై 28 వ తేదీగల తమ యుత్తరములోనే రాజప్రతినిధిగారు తమ యభిప్రాయములను వివరించి యున్నారు.

పై పద్ధతులపైని రాయబారము లింకను కొనసాగింప వీలు గలదనుట

మా కికముందుగల కాలవ్యవధి తక్కువగానున్నప్పటికిని పైని సూచించిన పద్ధతులపై మా రాయబారముల నింకను కొనసాగించుటకు వీలుగలదని నెహ్రూ పండితులకును, డాక్టరు సైయద్ మహమద్ గారికిని స్పష్టముగా దెలిపితిమి. అయినను ఈ యాధారముపై నెట్టి యొడంబడికను గావించుకొనుటకు సమ్మతింపజాలమని వారు నుడివి, గాంధిగారి క్రిందిజాబు (నోటు) నొసంగిరి:—

౧౦

నెహ్రూగారు గాంధిజీకి పంపిన ఉత్తరము

నెయినీ సెంట్రలు జయిలు, ఆగస్టు 30, 1930.

గాంధిజీకి;—నిన్నను, నేడునుగూడ సప్రూజయకర్ గార్లతో మేము మరికొన్నిసార్లు సంభాషించితిమి. వారితో దీర్ఘముగా చర్చించు నవకాశము లభించినది. ఆగస్టు 28 వ తేదీనాడు ఇర్విన్ ప్రభువు తమకు వ్రాసిన ఉత్తరమును వారు మాకిచ్చిరి. ఆగస్టు 15 వ తేదీనాడు మనము సప్రూ, జయకర్ గార్లకు వ్రాసిన లేఖలో గలసూచనల నాధారపరచుకొని చర్చలు సాగించుట అసాధ్యమనియు, అందుచే సప్రూజయకర్ గారల ప్రయత్నములు నిష్ఫలములైన వనియు ఈ యుత్తరములో స్పష్టముగా తెలుపబడినది. మన జాయింటు ఉత్తరములో సంతకము చేసిన వారందరును, తమ తమ వ్యక్తిబాధ్యతలమీద ఎంతవరకు పోగలిగినదియు పూర్తిగ చర్చించినపై మన మా యుత్తరమును వ్రాసియుంటిమన్న సంగతి మీ కెరుగుదురు. కొన్ని కొన్ని ప్రధానములైన షరతు లంగీకరింపబడవలయు ననియు, బ్రిటీషుగవర్నమెంటువారు దీనినిగూర్చి స్పష్టముగా ప్రకటింపవలయుననియు లేకపోయినచో ఎట్టి పరిష్కారమును తృప్తికరముగ నుండజాలదనియు మన మందు వ్రాసియుంటిమి. ఇట్టి ప్రకటన బ్రిటీషు గవర్నమెంటువారు చేసినచో, శాసనోల్లంఘనమును విరమింపవలసినదిగా కాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహక వర్గమువారికి సూచించుటకు మన మంగీకరింపగలమనియు, కాని, శాసనోల్లంఘనము విరమించుటతో నోటుగనే, మన యుత్తరములో సూచింపబడిన కొన్ని యంశములను ఇండియా ప్రభుత్వమువా రమలు పరచవలసి యుండునని కూడ మనమందు వ్రాసియుంటిమి. ముందుగా తేలవలసిన యీ యంశములన్నియు సంతృప్తికరముగా ప్రకటి

బడినచో తరువాత లండన్ సభప్రాతినిధ్యమును గూర్చియు, అందు కాంగ్రెసువారు పాల్గొనుటనుగూర్చియు నిశ్చయింపబడు నని మేమా నందు తెలిపియుంటిమి.

"ఈసూచనల నాధారముగా దీసికొని చర్యలను సాగించుటయే అసలు అసాధ్యమని ఇర్విన్ ప్రభువు అభిప్రాయపడుచున్నాడు. ఇట్టి సందర్భములలో మనకు సమాధానమున కవకాశ మేమియు నుండజాలదు. ఇర్విన్ ప్రభువుఉత్తరములోనిసంగతులును, దానిధోరణియు నటుండ, ఈ నడుమ ప్రభుత్వమువారు సాగించిన చర్యలుగూడ వారికి శాంతి యక్కరలే దని తెలియజేయుచున్నవి. ఢిల్లీలో కాంగ్రెసుకార్య నిర్వాహకసంఘము సమావేశ మగునని ప్రకటింపబడినవెంటనే ఢిల్లీ రాష్ట్రములో పైసంఘసమావేశము కాగూడ దని నిషేధించుటలోను, అటుతరువాత ఆ సంఘమునందలిసభ్యులను చాలమందిని అరెస్టుచేయు టలోను గల యర్థ మిది యొక్కటియే కాని మరియేమియుగాదు. ఈ అరెస్టులనుగూర్చికాని యీగవర్నమెంటువారి తక్కినచర్యలనుగూర్చి కాని మే మేమియు మొరపెట్టబోము. ఈ చర్యలలో కొన్ని నాగరకతాహీనము లైన వనియు క్రూరము లనియు మాయభిప్రాయము. వానికి మాస్వాగతము. కాని ఒకవైపునుండి ఏసంస్థ శాంతినీయగలదో, ఏసంస్థతో సమాలోచింప గోరుచున్నారో ఆసంస్థమీదనే దండెత్తుట యును, మరియొకవైపునుండి శాంతి కావలయునని కోరుటయును సంబంధ మేమియు గనబడదు. దేశమునందంతటను కాంగ్రెసుకార్యనిర్వాహక వర్గమును నిషేధించి దాని సమావేశములను నిరోధించినచో ఇంక శాంతి కవకాశము రవ్వంతయైన లేదనియే దానియర్థము. ఎట్టి పరిస్థితు లలోనైననసరే, ఈజాతీయోద్యమ మిట్లు కొనసాగుచుండవలయుననియే తప్పక దానియభిప్రాయము. కాకపోయినచో భారతీయులపక్షమున మాటలాడుట కధికారముగలవా రందరును భారతదేశకారాగృహము లలో బడియున్నప్పుడు మరి యింకెవ్వరితో సంప్రతింపులు? ఇర్విన్ ప్రభువు లేఖయు బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారిచర్యయు సప్రూ జయకర్ గార్ల ప్రయత్నములు భగ్నములైనట్లు స్పష్టపరచుచున్నవి. ఈఉత్తరములోని విషయములను మీరు తెలిపిన సమాధానములనుబట్టి చూడగా ఇంతకుపూర్వము మనము స్థిరపరచిన స్థానముకంటెనుగూడ వెనుకకే పోవునట్లు మాకు కనబడుచున్నది. మన భావములకును ఇర్విన్ ప్రభువుగారి భావములకును అపారమగుభేదము కనబడుచుండుటచే వివరములను తెలుపుట యవసరము. కాని ఇర్విన్ ప్రభువుగారి లేఖలోని యంశము లను కొన్నిటిని మీకు మేము తెలుపగోరెదము. ఇర్విన్ ప్రభువు వెనుక భారతశాసనసభలో నుపన్యసించినప్పుడు తెలిపిన విషయములును, జూలై 16 వ తేదీన ఇర్విన్ ప్రభువు సప్రూ జయకర్ గార్లకు వ్రాసిన లేఖలోని విషయములును మాత్రమే యిపుడు మరల ఇర్విన్ ప్రభువు లేఖలో తెలుపబడినవి. ఎరవాడచెరసాలనుండి మన మందరమును కలసి వ్రాసినలేఖలో మనము సూచించి యుండినట్లు ఆ ఉపన్యా

సములోని వాక్యము లన్నియును వ్యాఖ్యాతీతములుగానున్నవి. వానికేదో గొప్ప యర్థమిమిడియుండినను ఉండవచ్చును లేదా అవి నిరర్థకము లైనను కావచ్చును. భారతదేశమునందలి ప్రజలకు బాధ్యతవహించెడి సంపూర్ణజాతీయప్రభుత్వమును వెంటనే యిచ్చుటయును, దేశరక్షక సైన్యముపైనను ఆర్థికవిషయములపైనను గూడ ప్రజలకు అధికారము నొసగుటయును వెంటనే నెరవేర్పవలసిన భారతీయుల కోరికలుగా భావింపబడవలయునని మనమందరమును కలసి వ్రాసిన లేఖలో స్పష్టముగానే తెలిపియున్నాము. కావున మామూలుగా శ్రీమంతులు లు ... వానినిగూర్చి ఆలోచించుటకైనను, ఆలస్యమును సహించుటకును గూడ నెట్టియవకాశమును లేనేలేదు. ఇప్పుడు ... వినిమయము ... ప్రజాప్రభుత్వమునకు ... కొన్ని కుదురుపాటులు ముఖ్యముగా జరుగవలసియేయుండును. భారతీయు లచే ఎన్నుకొనబడినప్రతినిధులే వీనిని నిర్ణయింపవలెనని యిదివరకే తెలిపియున్నాము.

భారతీయులు తమ యిష్టము వచ్చినప్పుడు సామ్రాజ్యమునుండి విడిపోవుటకు వారికిగల హక్కునుగూర్చియు బ్రిటిషువారి హక్కులను గనుపాయములనుగూర్చి పరిష్కరించుటకొక స్వతంత్రవిచారణ సంఘము నేర్పరుచుటను గూర్చియు రాజప్రతినిధి లేఖలో "రౌండు టేబిల్ సభ కేవలము స్వతంత్రమైన సభయే కావున ఏ సమస్య నైనను చర్చకు తీసికొనిరావచ్చును" అని మాత్రమే యున్నది. ఈ విషయము వెనుక జెప్పినదే. క్రొత్తదేమియును కాదు. "బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమునుండి విడిపోవుటనుగూర్చిన సమస్యను భారతీయ ప్రతినిధులు నిజముగా చర్చకు తీసికొని రాదలచినచో ఇండియాగవర్నమెంటువారు దానిని బహిరంగసమస్యగా ఆలోచింపజాలరు. భారతీయప్రతిని ధులు దీనినిగూర్చి రౌండుటేబిల్ సభలో చర్చింపగోరినచో మాత్రమే వారు ఇండియామంత్రికి తెలిపెదరు" అని ఇర్విన్ ప్రభువు చెప్పెను.

'ఆర్థిక సమస్యలనుగూర్చి పరిశీలింపబడవలసినవి దేనిలో కొన్ని మాత్రమే యుండగలవు' అని ఇర్విన్ ప్రభువు వ్రాసెను. అట్టి సమస్య లలో భారత ప్రభుత్వఋణము అను సమస్యగూడ చేర్చవలసియుండు నని మేము కోరుచున్నాము. ఈరెండుసమస్యలును చాలముఖ్యములని మాయభిప్రాయ మగుటచే వీనినిగూర్చి ముందుగా మనకు ప్రభుత్వము వారితో సంగీకారము కుదురుట ప్రధానాంశమే యగును.

రాజకీయఖైదీలను విడుదల చేయుటనుగూర్చి రాజప్రతినిధి తెలిపినవిషయములు చాల సంకుచితములుగను అసంతృప్తికరములుగను ఉన్నవి. అహింసాత్మకమగు సత్యాగ్రహమున జైలుకు బోయిన వారి నందరినైనను విడుదల చేయుదురని ఆయన వాగ్దాన మీయ లేదు. ఈవిషయమును రాష్ట్రప్రభుత్వములవారే పరిష్కరింప వలె నని ఆయన తెలిపెను. ఇట్టివిషయమునందు రాష్ట్రప్రభుత్వముల యొక్కయు స్థానికప్రభుత్వములయొక్కయు అనుగ్రహముపై

సాధారణపఱచియుండుట మాకిష్టముకాదు. అహింసానిరతులగు ఇతర ఖైదీలవిషయమునుగూర్చి రాజప్రతినిధి యేమియు చెప్పలేదు. సత్యాగ్రహము ప్రారంభింపబడుటకు పూర్వమే రాజకీయనేరములకు శిక్షింపబడిన కాంగ్రెసువా రెందరో కలరు. మీరట్ కేసులోని ఖైదీలు ఈతెగలోనివారేయని మనమీవరకే స్పష్టముగా తెలిపియున్నాము. ఈకేసు ఇంకను విచారణలోనే యుండుటచే 18 నెలలనుండి వీరంపరును చెరసాలలోనేయున్నారు. కాన వీరినందరిని వెంటనే విడుదల చేయవలయును.

ఇర్విన్ ప్రభువు బెంగాల్ లాహోరు ఆర్డినెన్సు కేసుల ఖైదీలను ఈతెగలో చేర్చగూడదనెను. మేమిందుల కంగీకరింపజాలము. దౌర్జన్యము సలిపినందులకు శిక్షింపబడినవారినిగూడ వదలివేయవలెనని మనము కోరియుండలేదు. మనయుద్యమము కేవలము అహింసాత్మకముగుటవలన చిక్కు కలిగింపకుండుటకే మన మట్లు కోరలేదు. కాని, వారిని వదలుట మన కిష్టములేక కాదు. దౌర్జన్యమునకు సంబంధించిన వారిని ప్రత్యేకన్యాయస్థానములవారు విచారింపవలెను. వాటిపై అప్పీలు లేదు. అని రాజప్రతినిధి ఆర్డినెన్సులను చేసియుండెను. ఇది న్యాయముగాదు. మనదేశీయులగు వీరినిగూడ మామూలు న్యాయస్థానములలోనే విచారణ చేయవలయుననియైన మనము కోరకతప్పదు. వీరివిషయమున ఎన్నియో అద్భుతవిషయములు వినవచ్చినవి. బహిరంగ న్యాయస్థానములలోనే వీరిని కఠినముగా కొట్టిరని తెలిసినది గావున వీరి విచారణ మామూలు న్యాయస్థానములలోనే జరుగుట మిక్కిలి యవసరము. వీరికి ఎట్టి సౌకర్యములను కలిగింప కుండుటచేతను అసమ్మతిని తెలుపుటకు చిరకాలమునుండి వీరిలో కొందరిప్పుడు నిరాహార దీక్షపూనియున్నారు. వారిలో కొందరిప్పుడు మృత్యుద్వారమునకు చేరువగా గూడనున్నారు. బెంగాలు ఆర్డినెన్సును రద్దుపరిచి దానికి బదులుగా ఇప్పుడు వంగరాష్ట్ర శాసనసభవా రొకచట్టమును చేసిరని తెలియుచున్నది. ఆ చట్టమును ఆర్డినెన్సునుగూడ మిక్కిలి యాక్షేపణీయములే. ఇప్పుడు వంగరాష్ట్ర శాసనసభలో సరియైన ప్రజాప్రతినిధులెవ్వరును లేరుగావున ఆసభలో ఆమోదింపబడినను ఆచట్టమున కెట్టి విలువయు నుండదు.

సీమగుడ్డలదుకాణములవద్దను, సారాదుకాణములవద్దను ఇకముందు పికెటింగు చేయుటనుగూర్చి యిపుడున్న పికెటింగు—ఆర్డినెన్సులను రద్దుపరచుటకు రాజప్రతినిధి యంగీకరించెను. కాని, అవసరము కలిగినచో మరల పికెటింగును నిరోధించుటకు క్రొత్తన్యాయాధికారముల నుపయోగించెద నని అతడు వ్రాసెను. అనగా అతనికి అవసర మని తోచినప్పుడెల్ల క్రొత్త ఆర్డినెన్సులను చేయుచుండగలడనియే యర్థము. మనమందరమును కలసివ్రాసిన లేఖలో ఉప్పుచట్టమునుగూర్చియు ఇతర విషయములనుగూర్చియు మనము చేసినసూచనలకు రాజప్రతినిధి సమాధానములుకూడ ఎంతమాత్రమును సంతృప్తికరములుగా లేవు. ఉప్పును గూర్చి మీరు ప్రామాణికులని ప్రసిద్ధిపడసియున్నారుగాన ఆవివరము లన్నియు మే మిచ్చుట తెలుపుట అనవసరము. ఈ విషయములను గూర్చి యిదివరకు మనము తెలిపినభావములను మార్చుకొనుటకు మాకిప్పు డెట్టి కారణమును కనబడుటలేదు.

మన మందరమును కలసి వ్రాసిన లేఖలో కోరిన ముఖ్యవిషయములనుగూర్చియు కొన్ని స్వల్పవిషయములను గూర్చియునుగూడ రాజప్రతినిధి యంగీకరింపగలిగియుండలేదు. మన దృక్పథమునకును ఇర్విన్ ప్రభువు దృక్పథమునకును అపరిమితమైన భేదము కనబడుచున్నది. ఈ భేదము మిక్కిలి ప్రధానమయినదిగా గూడ నున్నది. మేము వ్రాసిన యీ లేఖను (నోట్) శ్రీమతి సరోజినీదేవి, సర్దార్ వల్లభభాయిపటేల్, జయరాందాస్ దౌలత్‌రాంగార్లకుకూడ చూపించి సప్రూ జయకర్‌గార్లకు ప్రత్యుత్తరము వ్రాసి యీయగోరెదము. ఈ రాయబారములను గూర్చినయంశముల నన్నిటిని దేశీయులకు తెలుపుటలో ఇక నెంతమాత్రమును ఆలస్యము జరుగకూడదు. వారికట్లు తెలుపకుండుట న్యాయమునుగాదు. ఈలేఖల నన్నిటిని పత్రికలలో ప్రకటించుటయేకాక, వీటి ప్రతుల నన్నిటిని ప్రస్తుతము కాంగ్రెసు అధ్యక్షుడుగా నున్న చౌదరీ ఖలీఖుజ్జామన్ గారికి పంపవలయు ననికూడ మేము సప్రూజయకర్‌గార్లను కోరియుంటిమి. ఈ విషయములనన్నిటిని ఇప్పుడధికారము వహించియున్న భారత కాంగ్రెసు సంఘమువారికి వెంటనే తెలుపకుండ మన మేపనిని గూడ చేయగూడదు.

(సం) మోతీలాల్

,, సయ్యద్ మహమద్

,, జవహర్లాల్

కాంగ్రెసునాయకుల కడపటిలేఖ

మీకు వైస్రాయివ్రాసినలేఖను మే మతిజాగరూకతతో పరిశీలించితిమి. మీరు దాని కనుబంధముగా వైస్రాయిగారికిని మీకును జరిగినసంభాషణలను, లేఖలో చేరనివిషయములను మాకు దయతో నెరుకపరచితిరి. మోతీలాల్, జవహర్లాలు, సయ్యదు మహమ్మదుగారలు మీ మూలకముగా నంపినలేఖనుగూడ మేము శ్రద్ధతో పరికించినారము. ఈ లేఖపై లేఖాసంభాషణలంగూర్చి వారి దీర్ఘసమాలోచనల సారము, ఈపత్రముల పరామర్శించుటతో మేము రెండు రాత్రులు గడపితిమి. ఈపత్రములందలి విషయములంగూర్చి మీతో సంభాషణలు యథేచ్ఛముగా సలిపి పూర్తిసాహాయ్యమును పొందినారము.

ఇంతకును మేము బహిః ప్రపంచముతో సంబంధములేక యున్నవార మైనందున కాంగ్రెసుతరఫున సంపూర్ణాధికారము వహి

జాలము. సైనిజైలునందలి విఖ్యాతపురుషు లంపిన లేఖార్థములతో మేము సంపూర్ణముగ నేకీభవించువారము. మీరు దేశభక్తిప్రేరితు లయి క్లేశమున కోర్చి కాలహరణమును సరకుగొనక రెండు మాస ములుగా నిర్వహించిన యీసంధిరాయబారములనుగూర్చి కడమాటను మేము మామాటలలో కూర్చవలసినదిగా వారాదేశించినారు. కావున సంధి సాధించుటకు ప్రతిబంధకములైన మూలవిభేదములను మేము సంక్షిప్తముగా సూచించెదము. జూలై 16 వ తేదినాటి వైస్రాయి గారి లేఖ పండిత మోతీలాల్ నెహ్రూగారు జూన్ 20 వ తేదిని స్లోకోంబుగారి కొసగిన సంప్రతింపునకు సమాధాన మిచ్చుటకుగా నిశ్చితమైనది. స్లోకోంబుగారు మోతీలాలుగారికిచూపి, వారిసమ్మతి నందించుకొన్న విజ్ఞాపనమునకును, వైస్రాయిలేఖలోని భావమునకు నెట్టి తృప్తికరమైన సామరస్యమును మా కగపడుటలేదు. ఇచట మోతీ లాలుగారి విజ్ఞాపన సంప్రతింపులందలి ప్రస్తుతభాగములను పొందు పరచుచున్నాము.

"రౌండుటేబిల్ సమావేశమునకు చర్చనీయాంశముల నెరుక పరచక, మేమచటికి వచ్చి అధినివేశప్రతిపత్తికిగా వాదించవలెననిన చో నే నంగీకరింపను కాని, స్వతంత్రహిందూదేశమునకు రాజ్యాంగము నిర్మించుటకే సమావేశము కూడుచో, హిందూదేశపు ప్రత్యేకావసర ములను, మనపూర్వ సంబంధమును గుర్తించిచేయు నిబంధనల కవకాశ మిచ్చుటకు సమ్మతించుచు, నామట్టమునకు నేను కాంగ్రెసు రౌండు టేబిల్ సభలో పాల్గొనవచ్చు నని హితవొసగువాడను." "మా గృహాం గణమునకు మేమే యజమానులమై మనవలెను. అయినను బ్రిటిషు అధి కారమునుండి పరిపాలనమును బాధ్యతాయుతభారతమంత్రివర్గము నకు కరగతము చేయు మధ్యకాలములో ఉచితమైన నిబంధనలకు మేమొప్పుకొనగల్గుదుము." "ఒకదేశము మరియొకదేశముతో, ఒకజాతి మరియొకజాతితో సమానప్రతిపత్తి గలిగియుండునట్లు మేము బ్రిటిష్ వారితో ముఖాముఖిగ విషయమును చర్చింపవలెను."

"రౌండుటేబిలు సమావేశములో ఇరువాగులకును మధ్య పొసగు నిబంధనలకును మధ్యకాలమున ప్రత్యేకావసరములు ప్రస్తుతపరిస్థితులు పూర్వసంబంధములంబట్టి బ్రిటను హిందూదేశములకు కూడు పరతు లకును బద్ధమైన సంపూర్ణబాధ్యతాయుతప్రభుత్వమునకు తాము తోడ్పడెద మని ఇండియాప్రభుత్వము అంతరంగికముగా వాగ్దాన మొసగవలెను."

మరి వైస్రాయిలేఖలో ప్రస్తుతార్థము

'హిందూదేశపుప్రజలు ప్రస్తుతము బాధ్యత వహింపజాలని శాఖలుదప్ప, మిగిలినవాని నెంతవరకైనను భారతీయుల కాయత్తము చేయుటయే నాయభీష్టము. నాప్రభుత్వముయొక్క సంకల్పమును కిదే. బ్రిటనుదేశపు ప్రభుత్వమువారును ఇట్టి యభిప్రాయమునే కల్గియున్నారనుటకు నామనమున సందియము లేదు. మావేద్యేరు అధి కారనిర్ణీతరంగములందు మేము దీనినే సమ్మతింతుము. మరి యిగా బాధ్యతవహింపజాలనివిషయము లెవ్వియో యెట్లు వాటిని భావిరా జ్యాంగమున శాసనింపవలెనో రౌండుటేబిలుసమావేశమువారికి పరా మర్శనీయము కాని, ఇరుపక్షములకును, పరస్పరవిశ్వాస మునుగల్గి ఏకీభావము అసాధ్య మని నేను నమ్మజాలను.'

రెండువృక్షములనా విస్తారము భేదమున్నదని మా యభిప్రా యము. మోతీలాలుగారు రౌండుటేబిలుసమావేశము మూలకముగా ఇప్పటిస్థితి మారిపోయి స్వతంత్రభారతదేశ మేర్పడునటను భావిం చుచున్నారు. వైస్రాయిగారు తమ లేఖలో తమ్మును, తమప్రభుత్వ మును, బ్రిటిష్‌మంత్రివర్గమును భారతీయులకు ప్రస్తుతము బాధ్యత వహింపజాలని శాఖలనుగూర్చి తగిన సదుపాయములను చేయుటతో పాటు సంపూర్ణ స్వకార్యవిచారణాధికారము నొసగుటకు మాత్రమే బద్ధుల గావించుచున్నారు. వేరు మాటలలో పెట్టినచో యీనాటి సంస్కరణములతో ప్రారంభించిన పరంపరలో మరికొంత ముందరికి జరుగుటయే యవధి యని తేలుచున్నది. మాయీవ్యాఖ్య సరియే అని మాభయమగుటచే, ఆగస్టు 15 వ తేదీని మేమును, మోతీలాలు, జవా హరలాలు, సయ్యదు మహమ్మదుగార్లును సంతకముచేసిన లేఖలో మా యభిప్రాయములను వ్యతిరేకక్రియారూపమున, ఏది కాంగ్రెసును తృప్తిపరచదో దానిని నిర్వచించితిమి. మీ రిపుడు వైస్రాయిగారి నుండి తెచ్చిన లేఖ వారి మొదటి లేఖయందలి సారమునే యేక రువు పెట్టుచున్నది. మరి, మా లేఖను సమాలోచనకైనను తగని దానిగా తిరస్కారముతో త్రోసివేయుచున్నదని చెప్పుటకు మేము ఖేదము నొందుచున్నాము. మా ప్రతిపాదనలు చర్చకు మూలాధార ముగా నసాధ్యములట. మీరును ఈవిషయమున కొంత పట్టుదల నొస గినారు. హిందూదేశము సామ్రాజ్యమునుండి విడిపోవుట కభిలషించిన మైన హక్కుగలిగియుండవలెనను ప్రశ్నతో గాంధిగారు ఇండియా గవర్నమెంటు నెదుర్కొనుచో వైస్రాయిగారు దాని నొప్పుకొన జాలమని చెప్పగలరనుట మీరు తెలిపినారు. మేమున్ననో, యీ విషయము స్వాతంత్ర్యహిందూదేశపు భావిరాజ్యాంగమున కాయువు పట్టుగ పరిగణించుచున్నాము. దీని నెట్టిచర్చయు నక్కరలేదు. ఇపుడు హిందూదేశము సంపూర్ణబాధ్యతాయుతప్రభుత్వమో, సం పూర్ణస్వపరిపాలనమో (మరి యేమాట నుపయోగించినను సరే) పొందుచో, ఐచ్ఛికాధారముపైననే యది సామ్రాజ్యమున భాగస్వామి కావలెను. ఇకముందు హిందూదేశము సామ్రాజ్యమున భాగము గాక సమానప్రతిపత్తిగల స్వతంత్రభాగస్వామి కావలయు ననిన, దాని కా సంబంధమువలన అనురాగపు కోర్కెలు తమంతట జనింపవలెను, ఈ సిద్ధాంతమే మేము పైన సూచించిన సంప్రతింపు ప్రకటనయం దును గలదు. కావున, బ్రిటిషుప్రభుత్వము గాని బ్రిటిష్‌ప్రజలు గాని యీసిద్ధాంతమునసాధ్యమనియో అసమర్థనీయమనియో భావించుచుండు

నంతకాలమును మా యభిప్రాయములో కాంగ్రెసు స్వాతంత్ర్యసమరమును సాగింపవలసినదే.

మరి మేము సూచించిన అల్పవిషయము—ఉప్పుపన్నుపై వైస్రాయిగారివాదము ప్రభుత్వపుమనంబును మాకు వెల్లడి సేయుచున్నది. ఎవరినిరంతరకృషి ప్రభుత్వమునకు అస్తిభారమో, ఆజనము కోట్లకొలది హిందూదేశపు మైదానములందు ఆకలిచే మ్రగ్గుచుండ, సిమ్లా శిఖరములందు పరిభ్రమించు బ్రిటిషుపరిపాలకులు సామాన్యజనముయొక్క కష్టనష్టములు లేశమేనియు నెరుగలేరనుట మాకు కరతలామలకము. బీదలకు వాయుజలంబులవలె అవసరమైన ప్రకృతిసిద్ధవస్తువుయొక్క నిర్వక్రమగు నాక్రమణము సమర్థించుటకై నిర్మలహృదయుల రక్తము చిందునారినను ప్రభుత్వమునకు దాని అవినీతి చిత్తమున కెక్కనిచో వైస్రాయి సూచించినట్టి భారతనాయకసమావేశము ఎట్టిఫలమును నీయజాలదు. ఈయాక్రమణ (మొనాపలి) నుపసంహరింప గోరుదానికి తగిన ఆదాయమునకు మూలము చూపవలెనని గోరుట గాయపరచి గేలిసేయుటయగును. దీనివలన తేలునదేమనగా దుర్భరవ్యయభూయిష్ఠమగు నీపరిపాలనావిధానమును ప్రభుత్వము కల్పాంతమువరకు సమర్థింపదలచుకొన్నది. ఇంకొకమాట. ఇచటనేకాక ప్రపంచమందెల్లెడలను ప్రభుత్వములు అసంతృప్తికరమగు చట్టములనుపసంహరింపక పోయినను వాని యుల్లంఘనమును సంహరించుచునే యున్నది. ఇతరముఖ్యవిషయము లనేకములకు మేము విమర్శింపవలసిన యవసరములేదు. అన్నిటిలోను వైస్రాయిగారింకను ప్రజాభిప్రాయముగా మాచే ప్రతిపాదింపబడిన సిద్ధాంతముల సంగీకరించుటకు ముందున కడుగిడలేరు. ప్రస్తుతము బ్రిటిష్ ప్రభుత్వమునకును కాంగ్రెసునకును అగాధమగు విభేద మున్నదని ప్రత్యక్షీకరించుటకు మేము ముఖ్యవిషయములను తగినంత చర్చించినార మని నమ్ముచున్నాము. సంధిరాయబారములు విఫలమైనవని యెవ్వరును ఆశాభంగము చెందజనదు. స్వాతంత్ర్యమునకై దృఢవ్రతమై కాంగ్రెసు సమరమునకు దిగినది. మనదేశము అసాధారణపు ఆయుధమును చేపట్టినది. దీని మహిమ గ్రహించుటకు పాలకులకు కాలము పట్టును. కొన్ని నెలలబాధలు వారిహృదయమును మార్చజాలకపోయెను. ఎవరు సంపాదించుకొన్నను సక్రమమైనసంపత్తును కాంగ్రెసు హానిపరుపదలచుకొనలేదు. బ్రిటిష్ ప్రజపై దానికి ద్వేషములేదు. కాని తననైతికబలమంతటితోను అది బ్రిటిషుపరిపాలనను ప్రతిఘటింపకతప్పదు. అహింసయే నెలకొనియుండుచో జాతీయాశయములు సఫలమగుకాలము తొందరలో రాగలదని మావిశ్వాసము. అధికారనిశ్చయము శాసనోల్లంఘనమునుగూర్చి పలుమారుపలుకు తిరస్కారంపుభాషల గమనించియు మే మిది నిర్వచించువారము. ఇదివరకు మీరు సంధి పొసగించుటకై సల్పినకృషికి మేము మిమ్మభినందింతుము. కాని కాంగ్రెసుసంస్థయం దధికారము వహించువారితో రాయబారములు జరుపుటకు తగినకాల మింకను రా లేదని మాయభిప్రాయము. క్షైదీలముగాన మాకొకలోపముగలదు. మాయభిప్రాయములు మూడవపక్షమువారు చెప్పుమాటలపై నాధారపడునుగాన లోపసంయుతములు. కాంగ్రెసు అధికారులకు మమ్ము సందర్శించుటకు యథేచ్ఛమగు అవకాశముగలదు. ప్రభుత్వమువారు సంధికాశపడుచో వారు మమ్ము సందర్శించుట కెట్టి ప్రతిబంధకము నుండబోదు.

(సం)	యమ్. కె. గాంధి.
,,	సరోజనీనాయడు.
,,	వల్లభభాయి పటేలు.
,,	జయరాందాసు దౌలతరామ్.

సూచన:—బహిఃప్రపంచమునకు తెలియుటకుగాను మేము ముఖ్యమైన వాజ్మూలమును యాథార్థమును ప్రకటించుటతో తృప్తిచెందుచున్నాము. మధ్యవర్తుల ధర్మముప్రకారము మే మీవాఙ్మూలములపై ఈ ప్రకటనలో మా విమర్శనలను చేయదలచుకొనలేదు. పై వాఙ్మూలముల ప్రచురణకు మేము వైస్రాయిగారి సమ్మతిని పొందియున్నామని మాత్రమె విన్నవించువారము.

రౌండుటేబిలు సమావేశము

సైమనుకమిషను నియామకమువలెనె సైమనుకమిషను నివేదికయును భారతీయులయందు నిరాశనుగలుగజేసినది. కన్సర్వేటివు పక్షమువా రవలంబించెడి కుతంత్రమును సైమనుకమిషనుప్రహసనము విస్పష్టముచేసినది. మూడుపక్షము లేకాభిప్రాయమును వ్యక్తముచేయుటకై పన్నిన పన్నాగము నిరర్థకమైనది. కన్సర్వేటివుపక్షము పరాజయమును బడసినపుడు భారతరాజ్యాంగములసందర్భములందు సంకుచితమైనను నవీనలక్ష్య మవసరమైనది. సత్యాగ్రహోద్యమము దుర్జయమైనది. లేబరుపక్షవాగ్దానములు నిరర్థకములైనవి. రాజ్యాంగములందును, పరిశ్రమలందును, వ్యాపారములందును ప్రతిష్టంభనముగలిగినది. రౌండుటేబిలు సమావేశము శరణ్యమైనది. గాంధిమహాత్ముడును కాంగ్రెసునాయకులును రౌండుటేబిలు సమావేశమును నిరాకరించుట న్యాయమనియును జెయిలునందు నడిచిన రాయబారములును రౌండుటేబిలు సమావేశ నిర్ణయములును విశదముచేసినవి.

లండనునగరమునందు దివ్యప్రాసాదమునందు మహావైభవముతో రౌండుటేబిలుసమావేశము ప్రారంభ

మైనది. మహారాజులు, రాజ్యాంగవేత్తలు, మంత్రులు, స్త్రీలు, పురుషులు సభాభవనము నలంకరించిరి. జార్జి సార్వభౌముడుచేసిన ప్రసంగము సామ్రాజ్యాశయములను వ్యక్తముచేసినది. సర్ తేజబహద్దరు సప్రూ, శ్రీనివాసశాస్త్రిగారులు, బికానీరు మహారాజు, భోపాలు నవాబు, రామ్సెమాక్డొనాల్డు, సాంకె ప్రభువు, బెన్ను గారులు, మొదలగువారుచేసిన గంభీరోపన్యాసము లుదార భావములను విశదముచేసినవి. ఇంగ్లాండునందలి రాజ్యాంగ పక్షములన్నియును భారతీయులసదాశయములను ప్రశంసించినవి. భారతీయప్రతినిధు లనుభవించిన విందులు, వేడుకలు, మర్యాదలు భారతీయులను విన్రములనుజేసినవి. రౌండుటేబిలుసమావేశనిర్ణయములు బ్రిటీషుద్వీపములందును భరతవర్షమునందును విజయధ్వానములను బడసినవి. రామ్సెమాక్డొనాల్డుగారి కడపటి ప్రసంగము భారతీయహృదయమునం దాశాంకురములను గలుగజేసినది.

రౌండుటేబిలు నిర్ణయములు— కాంగ్రెసు

కాంగ్రెసుపక్షావలంబుల కారంభమునుండియును రౌండుటేబిలు సమావేశమునందును దాని నిర్ణయములందును విశ్వాసము గలుగకున్నది. కారణము బ్రిటీషు రాజ్యాధికారు లవలంబించెడి రాజ్యనీతి. మాటలందు బాధ్యతాయుతపరిపాలనమును, క్రియలయందునిరంకుశపరిపాలనమును బ్రిటిషురాజ్యనీతికి లక్ష్యములు. ఈ పరమలక్ష్యమునె లండను సమావేశము సమకూర్చినది. బ్రిటీషురాజ్యతంత్రజ్ఞులు హిందూమహమ్మదీయవిభేదములను, బ్రిటీషుప్రాంతసంస్థానవిభేదములను విస్తరింపజేసి సంయుక్తాభిప్రాయమును దుస్తరము చేయుటకుజేసిన ప్రయత్నములు విఫలములైనవి. హిందువులు, మహమ్మదీయులు, క్రైస్తవులు, నిమ్నజాతులు స్వసంఘాభిమానమును వెల్లడిచేసినను బాధ్యతాయుతపరిపాలన మవసరమని ఏకగ్రీవముగను వ్యక్తముచేసిరి. ఇందులకనురూపముగను భరతవర్షమునకు, ౧. సంయుక్తపరిపాలనము, ౨. కేంద్రప్రభుత్వమునందు బాధ్యత, ౩. రాష్ట్రీయస్వపరిపాలనము, ౪. బ్రిటీషు ప్రయోజనరక్షణములు బాధ్యతాయుతపరిపాలనమును స్థాపించుటకు సాధనములని యంగీకరింపబడినవి. రాజ్యాంగవిమర్శనలతోపాటు నిర్బంధప్రస్థానమును వ్యాపించినది. గాంధీగారి ప్రయోజనమున్నను లేకున్నను కాంగ్రెసుపక్షావలంబము లేకను దేశపరిపాలనముదుర్భరమని నిశ్చితమైనది. ముప్పదియైదుకోట్లప్రజలను నిర్బంధించి పాలించుట యసాధ్యమని సువ్యక్తమైనది.

నిర్బంధప్రస్థానము

భారతప్రభుత్వ మపూర్వమైన నిర్బంధవిధానము నవలంబించి సత్యాగ్రహోద్యమమును నిరోధించుట కుపక్రమించినది. ప్రభుత్వము నాగరికప్రపంచమునకు సహజమైన పరిపాలనధర్మమును విసర్జించినది. ఇష్టానుసారముగను తాత్కాలికశాసనములను ప్రయోగించి సకల స్వాతంత్ర్యములను నిరోధించుట కుపక్రమించినది. దొంగలకు, దోపిడిగాండ్రకు, హంతకులకు, దుర్మార్గులకు వినియోగపడవలసిన శాసనములను సత్యాగ్రహులపై ప్రయోగించి నిరంకుశప్రభుత్వము స్వధర్మమును విసర్జించినది. సత్యాగ్రహులకు భోజనవసతుల నొసంగుట నేరమైనది. పది ఆర్డినెన్సులును పోలీసును విశృంఖలముగను రాజ్యము చేసినవి. 144 శాసనము సర్వతోముఖమును బలిసినది. ప్రభుత్వమునకు నిర్బంధశాసనములు సంతృప్తిని గలుగజేయలేదు. లాఠీప్రయోగము శరణ్యమైనది. స్త్రీలు, బాలురు, వృద్ధులు అవమానములపాలైరి. స్వల్పనేరములకు కఠినశిక్షలు విధింపబడినవి. జెయిలులందును సత్యాగ్రహులకు 'సి' తరగతి నిచ్చి నిరాదరణావమానములపాలు చేసిరి. ప్రభుత్వమవలంబించిన నిర్బంధవిధానమంతయును నిరర్థకమైనది. సత్యాగ్రహప్రస్థానము మహాప్రళయమువలెను వ్యాప్తమై ప్రపంచమునం దంతటను భయభ్రాంతులను గలుగజేసినది. సత్యాగ్రహోద్యమము బ్రిటిషుప్రభుత్వమును స్తంభింపచేసినది. బ్రిటిషువస్తుబహిష్కరణము సత్యాగ్రహమునకు బలపడి బ్రిటిషు వ్యాపారమును స్తంభింపజేసినది. బ్రిటిషుప్రభుత్వము దండనోపాయమును విసర్జించి సామోపాయము

నవలంబింపవలసిన యవసరము గ్రహించినది. రామ్సే మాగ్డోనాల్డుగారు లండనునందుచేసిన ప్రసంగము భారత రాజ్యాంగ విధానమునందు బ్రిటిషుప్రభుత్వమవలంబింపవలసిన నూతనవిధానమును విశదముచేసినది.

“ బాధ్యతాయుతప్రభుత్వముగల రాష్ట్రములందు శాసనసభ్యులను విస్తరింపజేసి ఎక్కువ నియోజకాధికారమునిచ్చి ఏర్పాటు చేయవలెనని ప్రభుత్వమువారు ఆలోచించుచున్నారు. రాజ్యాంగవిధానమును తయారుచేయునపుడు స్వల్పసంఖ్యాకుల రాజకీయప్రాతినిధ్యముతో బాటు వివిధస్వల్పసంఖ్యాకుల హక్కులను గాపాడి జాతిమతకుల భేదములు వీరి పౌరసత్వములకు భంగములేకుండజేయు బాధ్యతను ఏర్పాటు జేయుటవసరమని ప్రభుత్వమువారు తమధర్మముగ తలంచుచున్నారు.

వివిధసంఘములవారు తమ తమ భిన్నాభిప్రాయములను వదలుకొని ఒడంబడిక చేసికొనవలెననియు అయ్యది వారిధర్మమనియు ప్రభుత్వమువారు తలచుచున్నారు. రాయబారములు సాగుచుండగా అట్టి ఒడంబడిక కుదురునో అయ్యదెంతయో లాభించును. అనుకొన్న విషయము చేకూరుటకు ఇదెంతయు తోడ్పడగలదు. క్రొత్తరాజ్యాంగ విధానమును త్వరలో అమలుజరుపుటకు ఆలస్యము గలుగరాదని ప్రభుత్వమువారు ఆతురతను చూపుచుండుటయే గాక ఈ రాజ్యాంగవిధానమును అన్ని సంఘములవారును సుహృద్భావముతోను, విశ్వాసముతోను ప్రారంభించవలెనని ఆతురతతో నుండుటచే ఇట్టి ఒడంబడిక యెంతయో లాభించును.

భారతదేశ పరిస్థితులకు వీలగు రాజ్యాంగవిధానమును గూర్చి ముఖ్యసిద్ధాంతములను ఆలోచించుచున్న వివిధోపసంఘములు సవిస్తారముగ ఈ ఫెడరలు విధానమును చాలవరకు పరిశీలించినవి. ఇంకను పరిష్కారము కావలసిన విషయములుగూడా చాలవరకు ఆలోచింపబడెను. అయినప్పటికిని సభాస్వభావమునుబట్టియు లండనులో ఈ సభవారికున్న వ్యవధి కొంచెమగుటచేతను ఇంతవరకు సభ నాపుచేయుటకు ప్రభుత్వమువారు అవసరమని తలంచిరి. ఇంతవరకు చేసిన పనినిగూర్చి భారతీయుల యభిప్రాయమును గనుగొనుటకు ఈ సభ నాపుచేసిరి. వారు వారు తెలిపిన చిక్కులను లేకుండజేయుటకును ఉపాయము నరయుటకును సభ నాపుచేసిరి. మనము పూర్తిచేసిన పని అంతయు క్రొత్తభారతరాజ్యాంగవిధానమున కన్పించునటుల మన సహకారమును సాగించుటకు ఏదైన విధానమును దెలిపెదరేని ప్రభుత్వమువారు ఆలస్యముగాకుండ ఆలోచించెదరు.

ఈలోపుగ ప్రస్తుతము శాసనోల్లంఘమున పనిచేయుచున్నవారు రాజప్రతినిధి కోరినటుల జేసెదరేని ఈ ప్రకటనము ననుసరించి సహకారము సల్పగోరెదరేని వారి సహాయమును బడయుటకు చర్యను దీసికొనెదరు.”

మాగ్డోనాల్డుగారి ప్రసంగము

ఆ ప్రసంగమున కనురూపముగ భారతప్రభుత్వము భారతకాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహక సంఘసభ్యులను జనవరి 19 వ తేదిని నిర్బంధమునుండి విడుదలచేసినది. కాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహకవర్గము ప్రయాగయందును, ఢిల్లీ యందును సమావేశమై కాంగ్రెసుకర్తవ్యమును నిర్ణయించినది. కర్తవ్యమును నిర్ణయించినను సప్రూ, శాస్త్రి, జయకరుగార్ల ప్రార్థనలను గమనించి నిర్ధారణలు రహస్యముగ నుంచబడినవి. సప్రూ, శాస్త్రిగార్ల ఆగమనముతో తిరిగి రాయబారములు ప్రారంభమైనవి. గాంధిమహాత్ముడు స్వాభిమానమును విడిచి సమావేశమును కోరుచు ఇర్విను ప్రభువునకు వ్రాసినలేఖ కార్యసాధనమునకు ధర్మజ్ఞులవలంబించెడి మార్గమునకు నిదర్శనముగ నున్నది. మిత్రులు, సహచరులు నివారించినను గాంధిమహాత్ముడు తన ఆంతరంగికప్రబోధము ననుసరించి ఇర్విను ప్రభువునకు లేఖనువ్రాసి ధర్మవిజయమును బడసిన విధమును దురభిమానులకు హితోపదేశమును జేయుచున్నది. ఆత్మబలము పశుబలమును, ధనబలమును జయించగలవిధమును సత్యాగ్రహప్రతిభ విశదము చేయుచున్నది. ఇర్వినుప్రభువు గాంధిమహాత్ముని కోరిక నంగీకరించుచు సమావేశము నేర్పాటుచేయుట వారి సౌజన్యమును వ్యక్తముచేయుచున్నది. ఇర్విను-గాంధి సంప్రతింపులు గోప్యములైనను ధర్మవినయవిధేయతలయం దొకరి నొకరు మించిరని వదంతులు తెల్పుచున్నవి. ఇర్వినుప్రభువు ఇట్టిప్రశాంతస్వభావమునే 1929 డిశంబరు మాసమునందు చూపిన భారతవర్షమునకును, బ్రిటనునకును దుఃఖానుభవముతప్పియుండును. నిరంకుశాధికారుల కధికారాభిమానమునందు గల పట్టుదల ధర్మనిర్వహణమునందు గలుగుట దుస్తరము. భరతవర్షమునందు తాత్కాలికముగనైనను శాంతినిస్థాపించుటకు గాంధిమహాత్ముడు చూపించిన సహనము, సాహసధైర్యములు, త్యాగము ప్రపంచ చరిత్రయందు శాశ్వతప్రతిష్ఠను బడయగలవు. శాంతిస్థాపనకు శాస్త్రి, సప్రూ, జయకరు గార్లను

భోపాలు నవాబు, బికనీరు మహారాజాగార్లును, ఇతరులును, చేసిన ప్రయత్నములు ప్రశంసనీయములు. ఇర్వినుప్రభువు చూపిన శాంతధర్మమార్గ మధికారులకు ముందైనను స్వధర్మనిర్వహణమునకు ప్రమాణమగుటకు భగవంతు డనుగ్రహించు గాత !

గాంధి-ఇర్వినుసంధి

ఇండియాప్రభుత్వప్రకటన

(1) రాజప్రతినిధికిని గాంధిగారికిని జరిగిన సంభాషణలకు పర్యవసానముగా శాసనోల్లంఘనోద్యమము విరమింపబడునటులును, ఇండియాప్రభుత్వమును రాష్ట్రీయప్రభుత్వములును బ్రిటనుప్రభుత్వపు ఆమోదమును బడసి కొంతచర్య గైకొనవలసినట్లును ఏర్పాటుకుదిరినది.

రాజ్యాంగసమస్య

(2) రాజ్యాంగసమస్యలవిషయములో ఇకముందు జరుగు చర్చలన్నియు రౌండుటేబిలుసభలో విచారింపబడిన రాజ్యాంగవిధానమును మరింత పరిశీలించుటకై యుండగలవు. దీనికి బ్రిటనుప్రభుత్వమువారి యనుమతి గలదు. రౌండుటేబిలుసభలో చిత్తుగా తయారుచేయబడిన రాజ్యాంగవిధానములో ముఖ్యాంశము "ఫెడరేషను" అట్లే భారతీయులకు పరిపాలనాబాధ్యత హిందూదేశమునకొఱకుగానే చేయబడు మినహాయింపులు రక్షణోపాయములును ముఖ్యాంశములు. దేశసంరక్షణము విదేశవ్యవహారములు, అల్పసంఖ్యాకులకు రక్షణలు, హిందూదేశపు ఆర్థికపరపతి, ఋణాదులకు బాధ్యత యనువిషయములం గూర్చినవే మినహాయింపులు గాని రక్షణోపాయములు గాని.

కాంగ్రెసు పాల్గొన నుండుట

3. 1931 సం. జనవరి 19 వ తేదిని ప్రధానామాత్యుడు ప్రకటించినరీతిని జరుగనున్న రాజ్యాంగ సంస్కరణపరిష్కారమునందు కాంగ్రెసుప్రతినిధులు పాల్గొనుట కేర్పాట్లు గావింపబడును.

4. శాసనోల్లంఘనోద్యమమునకు చెందినకార్యములం గూర్చి ఒడంబడిక కుదిరినది.

శాసనోల్లంఘనోద్యమోపసంహారము

5. శాసనోల్లంఘనము నిష్కర్షముగా విరమింపబడును. ప్రభుత్వమువారును దీనికిబదులుచర్య గైకొనెదరు. శాసనోల్లంఘనమును విరమించుట యనగా, ఆయుద్యమాభివృద్ధికై దొరకొనబడుచున్న అన్నిచర్యలను విరమించుట—ముఖ్యముగా ఈక్రిందియంశములను గమనింపవలెను.

(అ) ఏ చట్టముయొక్క అంశములను గాని కావలెనని సమష్టిగా ధిక్కరించుట.

(ఆ) భూమిసిస్తును గాని, చట్టప్రకారము చెల్లింపవలసిన యితర యేపన్నును గాని చెల్లింపగూడదను ఉద్యమము.

(ఇ) శాసనోల్లంఘనోద్యమమునకు ప్రోత్సాహముగా వార్తాపత్రములను ప్రచురించుట.

(ఈ) సివిలు, మిలిటరీఉద్యోగులను గ్రామోద్యోగులను ప్రభుత్వమునకు ప్రతికూలముగ పురికొల్పుట, తమ ఉద్యోగములకు రాజీనామా లిమ్మని ప్రచారము చేయుట.

విదేశవస్తుబహిష్కారము

(6) విదేశవస్తు బహిష్కారములో రెండు సమస్యలు గలవు. ఒకటి-ఆబహిష్కారోద్దేశ్యము; రెండవది - ఆబహిష్కారపద్ధతులు. ప్రభుత్వాభిప్రాయ మీక్రిందివిధమున నున్నది:—భారతీయ స్వదేశ పరిశ్రమలను ప్రోత్సహించుటకు ప్రభుత్వమువారి యామోదము కలదు. భారతదేశపు బహిరైశ్వర్యసముద్ధరణలో నీపారిశ్రామికోద్యమ మొక భాగము కావున, వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యమునకును, శాంతిశాసనసమర్థనమునకును భంగములేకుండ నీయుద్దేశ్యముతో చేయుప్రచారమును, ప్రోత్సాహమును, ప్రకటనాదుల కుంచింపవలె నని ప్రభుత్వపుకోరిక కాదు. అయినను శాసనోల్లంఘనోద్యమకాలమున విదేశవస్తుబహిష్కారము ముఖ్యముగా బ్రిటిషువస్తువులబహిష్కారముగానే ప్రయోగింపబడెను. (ఒక్క విదేశవస్త్రబహిష్కారవిషయములోమాత్రము బ్రిటిషు ఇతరము-అనుభేదము లేక అన్ని విదేశవస్త్రములును బహిష్కరింపబడెను.) అట్టి బ్రిటిషువస్తు బహిష్కారము రాజకీయోద్దేశ్యములతో కూడుకొన్నదై బ్రిటనుదేశమున ఒత్తిడి కలుగజేయుట కుద్దేశింపబడెను. రాజ్యాంగవిషయమును బ్రిటిషు ఇండియాప్రతినిధులు, సంస్థానప్రతినిధులు, బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారు, బ్రిటనులోని యితరరాజకీయపక్షములును కలసి జరుపబోవు సమావేశములో కాంగ్రెసుప్రతినిధులు స్నేహము వహించి పాల్గొనబోవునపుడు, పైయుద్దేశ్యములతో కూడుకొన్న బహిష్కారము తగియుండదని అంగీకరింపబడెను. అందువలన శాసనోల్లంఘనోద్యమము విరమింపబడు ననుటతో బ్రిటిషువస్తు బహిష్కారము రాజకీయసాధనముగా నుపయోగించుటకూడ స్పష్టముగా విరమింపజేయబడినట్లే యని అంగీకరింపబడెను. రాజకీయాందోళన కాలమున బ్రిటిషువస్తువులను అమ్ముట గాని, కొనుట గాని మానుకొనిన వారు తమ కిష్టమున్నచో, ఆపద్ధతిని, మార్చుకొనుట కట్టినిరోధము నిక ముందు ఉండగూడదు.

పికెటింగు

(7) విదేశవస్తువులను పోనడచి, వాటికి బదులు స్వదేశవస్తువుల నుద్ధరించుటకు గాని, మద్యపానమును మానిపించుటకు గాని, అవలంబింపబడుచున్న పద్ధతులలో సాధారణపు చట్టపు హద్దుల ననుసరించి కావింపదగు పికెటింగుతప్ప నితరప్రకారములైన పికెటింగు

ప్రయోగింపబడదు. చట్టసంబద్ధ మని పై నుడివినపికెటింగు నిర్బంధ ముగా గాని, నిరోధముగా గాని, భయపెట్టుటగా గాని, ప్రతికూల ప్రదర్శనములు సేయుటగాగాని, పౌరుల కడ్డము తగులుటగాగాని సాధారణచట్టముల కెట్టి భంగముగా గాని యుండగూడదు. ఎక్కడనైనను ఈపద్ధతు లవలంబింపబడెనేని అచట పికెటింగు నిలిపివేయబడును.

పోలీసుచర్యలవిచారణ

(8) పోలీసుప్రవర్తనల నధిక్షేపించుచు కొన్నికొన్ని సందర్భములను గాంధిగారు ప్రభుత్వమునకు తెలియజేసి బహిరంగవిచారణ జరిపింపవలసినదని కోరినారు. ప్రస్తుతసందర్భములలో ఈవిషయమున ప్రభుత్వమునకు గొప్పచిక్కు లున్నవి. అట్టివిచారణలు పరస్పర నిందారోపణలకు కాలుద్రవ్వుట యగును. కావున శాంతిసముద్ధరణకు భంగకారు లగును. ఈఅంశముల గమనించి గాంధిగారు పోలీసువిచారణవిషయమున పట్టుపట్టలేదు.

(9) శాసనోల్లంఘనోద్యమము విరమించుటతో ప్రభుత్వము వారు గైకొనబోవుచర్య లీక్రింద వివరింపబడినవి.

ఆర్డినెన్సుల ఉపసంహారము

10. శాసనోల్లంఘనోద్యమసందర్భమున కావింపబడిన ఆర్డినెన్సు లన్నియు ఉపసంహరింపబడును. విప్లవోద్యమమును ప్రతిఘటించుటకై కావింపబడిన 1931 సం. ఒకటవ ఆర్డినెన్సు ఇందులో చేరదు.

క్రిమినలు లా నవరణచట్టముక్రింద నిషేధములు తొలగింపబడును

11. 1908 వ సం.పు క్రిమినలు లా సవరణచట్టముక్రింద, అక్రమసంఘములుగా నిర్దేశించుచు నిషేధించినసంఘములపై నిషేధపుటుత్తరువులు ఉపసంహరింపబడును. ఇందుకు పైనిషేధపుటుత్తరువులు శాసనోల్లంఘనోద్యమసందర్భమున కావింపబడినవిగా నుండవలెను. ఇటీవల బర్మాప్రభుత్వమువారు క్రిమినలు లా సవరణచట్టముక్రింద గావించిన నిషేధపుటుత్తరువు ఇందులో చేరదు.

విచారణలోనున్న ప్రాసిక్యూషను లెత్తివేయబడును

12. శాసనోల్లంఘనోద్యమపరముగా ప్రారంభమై జరుగుచున్న ప్రాసిక్యూషనులు విరమించుకొనబడును. ఇందుకుగాను విచారణలోనున్న నేరములు దౌర్జన్యరాహిత్యములుగా నుండవలెను. పరిభాషానుసారముగా దౌర్జన్యయుత మని కాని, అట్టి దౌర్జన్యమునకు ప్రోద్బలము లని కాని భావింపబడు నేరములలో కూడ ప్రాసిక్యూషనులు విరమింపబడును.

(ఆ) క్రిమినలు లా ప్రొసీజరుకోడుక్రింద జరుపబడుచున్న సెక్యూరిటీకేసులకుకూడ పైనియమములే అనువర్తించును.

(ఇ) శాసనోల్లంఘనోద్యమమందు పాల్గొనిన న్యాయవాదులపై రాష్ట్రీయప్రభుత్వములు హైకోర్టులో లీగల్ ప్రాక్టిషనర్సుచట్టముక్రింద కేసు పెట్టియున్నయెడల అట్టికేసులు విరమించుకొనుట కాయాకోర్టులలో రాష్ట్రప్రభుత్వము లనుమతి కోరగలవు. ఇందుకుగాను ఆయా న్యాయవాదివ్యక్తుల చర్య దౌర్జన్యరాహిత్యమై యుండవలెను.

(ఈ) సోల్జర్లపై గాని పోలీసులపై గాని ఆజ్ఞోల్లంఘనకై జరుపబడుప్రాసిక్యూషను లీనియమములో చేరవు.

రాజకీయఖైదీలవిడుదల జరుగును

13. (అ) దౌర్జన్యరహితమైన నేరములకు శాసనోల్లంఘనోద్యమసందర్భమున జైలుకు పోయినవారి నందరిని ప్రభుత్వమువారు విడుదలచేసెదరు. దౌర్జన్య మనుశబ్దమునకు పారిభాషికముగా నుపయోగించు దౌర్జన్యము అర్థము కాదు.

(ఆ) ఏఖైదీ గాని (అ) నియమములో చేరియుండి దౌర్జన్యవిరహితమగు జైలునేరమునకు దేనికైనను శిక్షింపబడియున్నయెడల ఆశిక్షకూడ రెమిషన్ ఈబడును. అట్టిజైలునేరమునకిప్పుడు ఏఖైదీమీద గాని ప్రాసిక్యూషన్ జరుగుచున్నయెడల అట్టి ప్రాసిక్యూషను విరమించుకోబడును. ఇందులో దౌర్జన్యశబ్దము పారిభాషికము కాదు.

(ఇ) ఆజ్ఞోల్లంఘనమునకై శిక్షింపబడినసోల్జర్లను పోలీసులను ఈరాజకీయఖైదీలవిడుదలనియమములో చేరరు.

జరీమానాలు

(14) ఇప్పటికి వసూలుచేయబడని జరీమానాలు వసూలుచేయబడవు. క్రి. ప్రొ. కోడుక్రింద సెక్యూరిటీ రద్దుపరచుట కాజ్ఞగావింపబడి, అట్టిసెక్యూరిటీమొత్త మింకను వసూలు చేయబడకయున్నయెడల అవి యిక వసూలుచేయబడవు. వసూలు చేయబడినజరీమానాలు, గాని రాబట్టుకోబడిన సెక్యూరిటీధనము గాని యేమాత్రమును మరల నిచ్చివేయబడదు.

అదనపుపోలీసుల విరమించుట

(15) శాసనోల్లంఘనోద్యమసందర్భమున అదనపుపోలీసులను ఆయావాస్తవ్యులు వ్యయమును భరించునట్లుగా నియమించినచోట్లనెల్ల రాష్ట్రప్రభుత్వములు తమవిచక్షణత నుపయోగించి ఆయదనపుపోలీసుసిబ్బందిని విరమించెదరు. అదనపుపోలీసువ్యయమున కెక్కువ గాకుండ ఇప్పటికి వసూలుచేయబడినధనమును రాష్ట్రప్రభుత్వములు మరలనిచ్చివేయజాలవు.

ఆస్తిని మరల ఇచ్చివేయుట

(16) (అ) శాసనోల్లంఘనోద్యమసందర్భములలో, సక్రమముగా అనుభోగ్యమైన చరాస్తిని ఆర్డినెన్సుక్రింద గాని క్రిమినలు లా సెక్షనులక్రింద గాని ప్రభుత్వమువారు స్వాధీనపఱచుకొని యున్న

చోట్ల నెల్ల అది ఇప్పటికిని ప్రభుత్వస్వాధీనమందే యున్నయెడల మరల నిచ్చివేయబడును.

(ఆ) భూమిసిస్తును గాని మరియేపన్నును గాని రాబట్టుటకై జప్తు చేయబడినచరాస్తి మరల నిచ్చివేయబడును. కాని ఆచెల్లించని మనిషి సమంజసమైనకాలములోపల ధృష్టముగా పన్ను చెల్లింపడని కలెక్టరునకు ఆధార మున్నయెడల పైనియమము చెల్లదు. సమంజసమయినకాలమును నిర్ణయించుటలో పన్ను చెల్లించుటకు సమ్మతి యుండియు శక్తిలేనివారివిషయమునుగూర్చి శ్రద్ధ వహింపబడును. అవసరమైనయెడల భూమిశిస్తు పరిపాలనానియమములప్రకారము సిస్తు వసూలు నిలిపియుంచబడును.

(ఇ) చరాస్తి ఖిలమైనందులకు పరిహార మొసగబడదు.

(ఈ) చరాస్తిని జప్తు చేసినవెనుక ప్రభుత్వమువారు విక్రయించియో మరియెట్లో పరిష్కారము చేసియున్నయెడల, పరిహార మొసగబడదు. విక్రయమువలన వచ్చినడబ్బు చెల్లింపవలసినపన్ను కధికముగా నున్న తప్ప మరల నిచ్చివేయబడదు.

(ఉ) జప్తు న్యాయశాస్త్రరీత్యా జరుగలేదని తోచినవారు కోర్టు కెక్కి కేసుచేసి న్యాయము పొందవచ్చును.

జప్తు చేయబడిన స్థిరాస్తి

(17) (అ) 1930 వ సంవత్సరపు 9 వ ఆర్డినెన్సుక్రింద ప్రభుత్వము స్వాధీనము చేసికొనినస్థిరాస్తి ఆయార్డినెన్సునిబంధనలబట్టియే మరల నిచ్చివేయబడును.

(ఆ) భూమిశిస్తు గాని, మరి ఏపన్నుగాని వసూలు చేయుటకై జప్తు చేసికోబడిన భూమి మొదలగు స్థిరాస్తి విషయములో ఇపుడు ప్రభుత్వస్వాధీనమందున్న స్థిరాస్తి అంతయు మరల నిచ్చివేయబడును. అట్లిచ్చివేసినను పన్ను చెల్లించవలసినవాడు సమంజసమైనకాలములో ధృష్టముగా చెల్లించడని తలచుటకు కలెక్టరున కాధారమున్నయెడల ఆస్తి యిచ్చివేయబడదు. సమంజసమైనకాలమును నిర్ణయించుసందర్భములో పన్ను చెల్లించుటకు సమ్మతి యుండియు శక్తిలేనివారివిషయమున శ్రద్ధ వహింపబడును. అవసరమైనయెడల పన్నువసూళ్లు పరిపాలనాసూత్రముల ననుసరించి నిలిపివేయబడును.

(ఇ) జప్తు చేసిన స్థిరాస్తి ప్రభుత్వపుచేయి దాటిపోయి మూడవవారికి చేరిపోయినయెడల, ప్రభుత్వమునకు చెందినంతవరకా విషయ మంతటితో ఆఖరైనయట్లే తలంపవలెను.

వ.రా:—ఈ విక్రయములు కొన్నియైనను అక్రమములు అన్యాయము నని తనకు తెలిసియున్నట్లుగా గాంధిగారు నివేదించినారు. ప్రభుత్వమువారుమాత్రము తమకు తెలిసినదానినిబట్టి వివాదము నంగీకరింపజాలరు.

(ఈ) ఆస్తిజప్తువిషయము న్యాయశాస్త్రరీత్యా లేదని తలచువారు కోర్టు కెక్కి కేసుచేసి న్యాయము పొందవచ్చును.

18. చట్టనిబంధనలప్రకారము గాక వేరువిధముగా పన్నులు వసూలు చేయబడినసందర్భము లతిస్వల్పము లనియే ప్రభుత్వమువారి విశ్వాసము. అయినను అట్టిసందర్భములలో న్యాయము కలుగజేయుటకు క్రమము స్పష్టపరుపబడినచోట్ల నెల్ల విచారణ సలిపి చర్యగైకొన వలసినదిగా జిల్లాఉద్యోగులకు రాష్ట్రప్రభుత్వములు ఉత్తరువు లంపగలవు.

ప్రభుత్వోద్యోగులను మరల స్వీకరించుట

(19) తమ ఉద్యోగములకు రాజీనామా నిచ్చినవారిస్థానములందు శాశ్వతముగా ఇతరులను నియమించి యున్నయెడల ప్రభుత్వమువారు మరల పూర్వక్రమనుష్యులను నియమింపజాలరు. రాజీనామా నిచ్చినప్రభుత్వోద్యోగులు కాని, గ్రామోద్యోగులు కాని మరల తమ నౌకరీల నపేక్షించునెడల రాష్ట్రప్రభుత్వము లాయామనుష్యులగుణా గుణములనుబట్టి ఉదారమైనపద్ధతినే అవలంబించెదరు.

ఉప్పు తయారుచేయుట

(20) ఉప్పుశాఖపరిపాలనవిషయములో ఇప్పుడున్న చట్టముల నుల్లంఘించుటను ప్రభుత్వమువా రొప్పుకొనజాలరు. ప్రస్తుతము దేశపు ఆర్థికస్థితిగతులబట్టి ఉప్పుచట్టములను ఎక్కువగా మార్పుచేయుటకును వారికి వీలుగాదు. అయినను కొంతమంది బీదజనుల సౌకర్యార్థము తామిపుడు కొన్నికొన్నిచోట్ల పరిపాలనానిబంధనలబట్టియే అవలంబించు పద్ధతిని ఉప్పు లభ్యమగుచోట్లకు చుట్టుపట్లనున్న గ్రామాదులజనులు ఉప్పును సేకరించుటకును, తయారు చేసికొనుటకును, ఆయా గ్రామాదులలోనే విక్రయించుటకును అవకాశ ముండునట్లేర్పాటు చేసెదరు. ఈనిషిద్ధలవణమును బయటివారికి అమ్మకమునకుగా నుపయోగింపగూడదు.

21 ఈఒడంబడికలోనినియమములను కాంగ్రెసువారు సంపూర్ణముగా పాటింపకపోవునెడల ప్రభుత్వమువారు పౌరవ్యక్తిసంరక్షణార్థమును, శాంతిశాసనసమర్థనార్థమును అవసరమైన చర్యలను గైకొనవలసియుందురు.

(సం) హెచ్. డబ్ల్యు. ఎమర్సన్,
ఇండియా ప్రభుత్వ కార్యదర్శి.

భారతకాంగ్రెసుకార్యసంఘమువారి తీర్మానము

"ఇండియా గవర్నమెంటువారికిని కాంగ్రెసువారి పక్షమున గాంధిగారికిని జరిగిన తాత్కాలికమగు ఒడంబడికలోని షరతులను భారతకాంగ్రెసు కార్యసంఘమువారు ఆలోచించి వాటి నన్నిటిని ఆమోదించిరి. ఈషరతుల ప్రకారము వెంటనే పనిని ప్రారంభింప

వలెనని దేశమునందలి అన్ని కాంగ్రెసు సంఘములకును తెలియజేయుచున్నారు. ఈషరతులలో కాంగ్రెసువారు నెఱవేర్పవలసిన వాటి నన్నిటిని దేశమునం దంతటను కాంగ్రెసువారు సరిగా నెఱవేర్చెదరనియె కార్యసంఘమువారు నమ్ముచున్నారు. ఈ ఒడంబడికలోని షరతులను కాంగ్రెసువారు సరిగా నెఱవేర్చుటపైననే పూర్ణస్వరాజ్యమాధారపడి యుండునని సంఘమువారు స్పష్టపరుచుచున్నారు"

అను తీర్మానము నేడు జరిగిన భారత కాంగ్రెసు కార్యసంఘసభలో నామోదింపబడెను.

కాంగ్రెసుసంఘముల కన్నిటికిని కర్తవ్యమును స్పష్టపరచుట

"కాంగ్రెసుమహాసభవారిపక్షమున భారతకాంగ్రెసు కార్యసంఘమువారికిని ఇండియాగవర్నమెంటువారికిని తాత్కాలికముగా ఒడంబడిక కుదిరినందున ఈఒడంబడికప్రకారము పనిచేయుటకు మీరాష్ట్రమునందున్న కాంగ్రెసుసంఘముల కన్నిటికి వెంటనే తెలియజేయుటకు మీరు తగినయేర్పాటులు చేయగోరెదను.

1. శాసనోల్లంఘనమును, పన్నులనిరాకరణమునుగూడ వెంటనే విరమించవలెను. ఇటుపై నేచట్టములను (లాసు రిస్క్యలేషన్సు) కాంగ్రెసువా రెవ్వరునుగూడ ధిక్కరింపగూడదు. తిరస్కరింపగూడదు. ఉల్లంఘింపగూడదు.

2. బ్రిటిషువస్తుబహిష్కారమును కేవలము బహిష్కారమాత్రముగా ప్రయోగింపగూడదు. ఈ విషయములో వ్యక్తులకు స్వేచ్ఛ నీయవలెను.

3. నిషా చేయునట్టివస్తువులను పానీయములను, అన్నివిదేశములబట్టలను సారాదుకాణములను బహిష్కరించుట కనుమతి యియ్యబడెను గాన అవసరము కలిగినచో వీటిని బహిష్కరించుచునే యుండవలెను.

4. ఈదుకాణములవద్ద పికెటింగు చేయునపుడు తీవ్రచర్యలను (ఎగ్రసివు) జరుపగూడదు. ఎవరినిగూడ బెదరింపగూడదు. నిర్బంధింపగూడదు. నిరోధింపగూడదు. విరోధభావముతో నెట్టిప్రదర్శనములను (డిమోన్‌స్ట్రేషన్సు) చేయగూడదు. రాకపోకల కెట్టి యభ్యంతరమును కలిగింపగూడదు. ప్రజలు రాకుండ అడ్డుపెట్టగూడదు. మామూలు న్యాయశాస్త్రమునకు సంబంధించిన యే నేరమును గూడ చేయగూడదు.

5. ఎచటనైన నీరీతిగా పికెటింగు చేయుటకు వీలు కలుగనిచో అట్టిప్రదేశములలో పికెటింగుచేయుట మానివేయవలెను.

6. విదేశవస్తువుల నన్నిటిని పరిత్యజించి దేశీయవస్తువులనే వాడవలెనని కూడ బోధించుచుండవలెను.

7. చాలమంది గుంపుగా చేరి ఉప్పుచట్టముల నుల్లంఘింపగూడదు. ఉప్పుకొఠారులపైని దాడి సలుపగూడదు.

8. ఉప్పు పోగుచేయుటకును తయారుచేయుటకును వీలుగానున్న ప్రదేశములలో నివసించుచుండు గ్రామస్థులు ఇటుపైనిగూడ ఉప్పు పోగుచేయవచ్చును. తయారుచేయవచ్చును. దానిని వారు ఉపయోగించుకొనవచ్చును. ఆప్రాంతములలో నున్నవారికి విక్రయింపవచ్చును. కాని ఆ ఉప్పును దూరప్రదేశములం దున్నవారికి విక్రయింపగూడదు. ఆ ఉప్పుతో పెద్దయెత్తున వ్యాపారము చేయగూడదు.

9. ఇటుపై డిక్లరేషను ఇయ్యకుండ పత్రికలను ప్రకటింపగూడదు.

10. సిస్తులను చెల్లింపజాలకపోవుటవలన గాని ఆర్థికమగు దురవస్థవలనగాని స్వగ్రామములను వదలివేసి యితరస్థలములకు వెళ్లినవారు మరల స్వగ్రామములకు వెళ్లుటకును, భూమిసిస్తును చెల్లింపవలసినవారు దానిని చెల్లించుటకును సంసిద్ధులు కావలెను.

11. దొరతనమువారు భూమిసిస్తులను ముజరా యిచ్చునట్లును వసూలు చేయకుండునట్లును చేయుట కితరపద్ధతుల నవలంబింపవలెను.

12. రాజకీయఖైదీల నందరిని వెంటనే విడుదల చేసెదరు గాన కరాచీకాంగ్రెసుమహాసభకు ప్రతినిధుల నెన్నుకొనువిషయమున ప్రత్యేకముగా ఉత్తరువులు పంపబడును."

అని భారతకాంగ్రెసుకార్యదర్శి డాక్టరు సయ్యదు మహమదుగారు ప్రతిరాష్ట్రీయకాంగ్రెసుసంఘమునకును తంతివార్త నంపెను.

గాంధిమహాత్ముడు పత్రికావిలేఖకుల సభలో నుపన్యసించుట

ఢిల్లీ, మార్చి 5:—దేశీయపత్రికలవిలేకరులును విదేశీయపత్రికల విలేకరులును చాలమంది నేడు మహాత్ముని సందర్శించిరి. ఆసభలో మహాత్ముడు ఒకగంటసేపు మాటలాడెను.

"ఇర్విన్‌ప్రభువుసహనము నిరుపమానము; కార్యనిమగ్నత మరింత నిరుపమానము. ఇర్విన్‌ప్రభువు నిరంతరమును చాల సౌజన్యముతో మిక్కిలి మర్యాదగానే ప్రవర్తించెను.

పూర్ణస్వరాజ్యమును బడయుటయే కాంగ్రెసువారి యాశయము. దీనినే సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము (కంప్లీటు ఇండిపెండెన్సు) అని కొంద రందురు గాని యీవాక్యము పూర్ణస్వరాజ్య మనుభావమును సరిగా వెల్లడింపజాలదు. ఈపూర్ణస్వరాజ్యమును బడయుటకే కాంగ్రెసువా రిపుడు రౌండుటేబిలుసభలో పాల్గొనుచున్నారు.

ఇదివరకు లండనులో జరిగినరౌండుటేబిలుకాన్ఫరెన్సులో సగమువరకైనను మన ఆశయములు కొనసాగలేదు. సమగ్రనిరంకుశవర్గమును

సమగ్రప్రజాసత్తాకవర్గమును చేరి ఫెడరేషనుగూడ నేర్పడినచో గొప్ప అనర్థకము కలుగకమానదు.

కాంగ్రెసుసభ అశేషభారతీయులకును ప్రతినిధిసభయై యున్నదిగాన బ్రిటిషు యిండియాలోని ప్రజ లెట్టిస్వాతంత్ర్యములను బడయ గోరుచున్నారో అట్టిస్వాతంత్ర్యములనే సంస్థానములప్రజలుగూడ బడయగలుగుటకు తగినయేర్పాటులను చేయవలె నని కాంగ్రెసువారు కోరినచో సంస్థానాధిపతులు పెడచెవిని పెట్ట రనియే నమ్మెదను.

కాంగ్రెసువారి యాశయము సిద్ధింపవలె ననిన దేశమునందుగల అన్నిపక్షములవారును సంస్థానాధిపతులును, ఆంగ్లేయులును గూడ తోడ్పడుట ముఖ్యావసరమే యగును.

కావున నిపుడు కాంగ్రెసువారికిని గవర్నమెంటువారికిని తాత్కాలికముగా జరిగినఒడంబడికను కొనసాగించుటకు దేశీయులందరునుగూడ పూనుకొనవలెను. వా రటులు చేసినచో మన యాశయముకొరకు పట్టుపట్టుట కవసరమగు ప్రతిష్ఠ కాంగ్రెసుకు చేకూరగలదు.

అరాజకవర్గమువారు గూడ కనీసము ప్రస్తుతకాలానుగుణ్యమగు నావశ్యకముగా భావించియైనను తమదౌర్జన్యవిధానమును విరమించి అహింసావిధానమున యాశయమును బడయుటకు కాంగ్రెసువారి కొక యవకాశము నొసగవలె నని కాంగ్రెసువారును నేను స్వయముగాను గూడ అరాజకపక్షమువారిని కోరుచున్నాను. అరాజకపక్షమువారిపు డిందులకు సమ్మతించినచో అటుపిమ్మట రాజకీయఖైదీల నందరిని ఉరిశిక్షవిధింపబడినవారిని గూడ వదలివేసెదరు. కాని అడియాశలను కలిగింపగూడ దనిమాత్రము నేను హెచ్చరింపక తప్పదు.

మే మిపుడు ప్రారంభించిన యుద్యమమునం దమెరికా మున్నగు విదేశములవారు సానుభూతిని ఆదరమును వెల్లడించుచున్నా రని నేను బాగుగా నెరిగియేయుంటిని. ఇటుపై నింకను కష్టతరములగు పరిస్థితులను మే మెదుర్కొనవలసి యుండుటచే అపుడుసైతము విదేశీయు లింతకంటె అధికమైన సానుభూతినిగూడ చూపుచున్నచో మాప్రయత్నము ఫలించునెడల అఖిలప్రపంచముయొక్క శాంతికిని అత్యధికమగు నాధారమేర్పడగలదు.

ఇర్విన్‌ప్రభువు నాయనుమానముల నన్నిటిని పూర్తిగా తొలగించి నాకు చిత్తశాంతిని కలుగజేసెను. ఇపుడు కాంగ్రెసువారికిని దొరతనమువారికిని ఒడంబడిక జరుగుటవలన ప్రజలపారములగు కష్టములకు పాలుగానలసినదురవస్థ తొలగినది.

ఇది విజయమే అగునెడల నిది కాంగ్రెసువారికిని దొరతనమువారికినిగూడ చెందునుగాన దీనినిగూర్చి కాంగ్రెసువా రెవరునుగూడ పొంగను గూడదు క్రుంగను గూడదు. ఎవ్వరునుగూడ నిరాశను చెందగూడదు. త్యాగమునకును కష్టానుభూతికిని పరిమితులు బాగుగానే నిర్ధారణ చేయబడియున్నవి. ఆపరిమితి పూర్తియైనపిమ్మటగూడ వాటినే కొనసాగించుచుండుట అవివేకమును గొప్ప అక్రమమునుగూడ నగును. ఇదివరకు జరిగిన యన్యాయములనుగూర్చి యెవరును అధికముగా యోచింపగూడదు. పూర్ణస్వరాజ్యముపైననే తమభావముల నన్నిటిని కేంద్రీకరింపజేయవలెను.

ఒడంబడికలో రౌండుటేబిలుసభనుగూర్చిన వాక్యమునకు రెండర్థములను చేసికొనుటకు వీ లుండునట్లే ఆవాక్యము వ్రాయబడెను.

ఫెడరేషను కేవలము భ్రాంతిమూలకమే కావచ్చును. లేక యది ప్రత్యేకశాసనములు కలసి పనిచేయుటవలన ముత్తెముకొక్కటికంటె అధికమగు బలమును చేకూర్చుటకు తగినసజీవమును పొందగల సజీవవ్యక్తియే కావచ్చును.

బాధ్యత నిట్టినీడయే కావచ్చును. లేనిచో పెక సమున్నతి మహావృక్షమువలె నంగనట్టియు నంచుటకు వీలులేనట్టియు నేర్పాటు గూడ కావచ్చును.

రక్షణలు భారతమాతకాలుచేతుల నంటగట్టునట్టి బంధములే కావచ్చును. లేదా క్రొత్తగా నాటబడినమొక్కను చాల ప్రేమతోను, శ్రద్ధతోను పెంచవలసి యుండునుగాన నట్లు దానిని కాపాడుట కవసరమగునట్టి పలువిధములగు కంచెలుగూడ కావచ్చును.

రెండుపక్షములవారును తమతమసద్బుద్ధిప్రకారము పనిచేయుట కవకాశ ముండును.

భారతదేశమునందు రాజకీయముగను, సాంఘికముగను, ఆర్థికముగను, నైతికముగనుగూడ నిజమైన అభివృద్ధి కలుగుటకు ఫెడరేషను బాధ్యత, రక్షణలు, మినహాయింపులు మున్నగున వన్నియును సాధనభూతములుగా నుండునట్లు చేయవలె ననియే కాంగ్రెసువారు ముఖ్యముగ కోరుచున్నారు. ఈవిషయమును రౌండుటేబిలుసభవా రందరును గూడ నామోదించునట్లు కాంగ్రెసువారు చేయగలిగినచో దానివలన కలుగునట్టిఫలితము పూర్ణస్వరాజ్యమే (కంప్లీటు యిండిపెండెన్సు) అగు నని నేను చెప్పగలను.

ఈ నూతనావకాశమును కాంగ్రెసువారు చక్కగా నుపయోగించుకొనినచో ఈ పూర్ణస్వరాజ్యవిధానమునకు మంచి ప్రోత్సాహమును కలిగింపవచ్చును; లేదా తగిన యాత్మవిశ్వాసమును ధైర్యమును లేకపోవుటవలన ఈ యవకాశమును వ్యర్థ మొనరింపవచ్చును.

ఎటులైనను కాంగ్రెసువా రిపుడు ప్రభుత్వమునకు తోడ్పడుటకు పూనుకొనిరి గాన నిట్టితరుణమున దేశమునందు గల అన్నిపక్షములవారును సంస్థానాధిపతులును ఆంగ్లేయులునుగూడ కాంగ్రెసువారికి తోడ్పడుట ముఖ్యతమమై యున్నది" అని మహాత్ముడు నుడివెను.

మరికొన్ని వివరములు

అమెరికా పత్రికావిలేఖరులును ఇండియాపత్రికావిలేఖరులును మొత్తము 15 మంది నేను మధ్యాహ్నము అన్సారిగారి మందిరమున మహాత్ముని సందర్శించిరి. అపుడు తనకును రాజప్రతినిధికిని జరిగిన ఒడంబడికనుగూర్చి మహాత్ముడు వారి కెరిగించెను.

"రాజప్రతినిధి అపారమగు ఓరిమిని సహనమును బూని మిక్కిలి శ్రమపడి పని చేయుటయును చాల మర్యాదగా సంభాషణలను జరుపుటయును, కలుగకుండినచో ఈ ఒడంబడిక కుదిరియుండదని నేను ముందుగా మీకు తెలుపగోరుచున్నాను. నేను ఇర్విన్‌ప్రభువునకు చాల ఆగ్రహము కలిగింపదగినరీతిని అనుద్దిష్టముగానే చాలసారులు మెలగియుండవచ్చును. అతనియోరిమిని నేను కఠినముగానే పరీక్షించియుండవచ్చును. కాని ఒక్కసారియైన నతడాగ్రహమును గాని, వేసటను గాని ఆవంతయైన కనబరచియుండలేదు. మొదటినుండి కడవరకును ఇర్విన్‌ప్రభువు మిక్కిలి ధారాళముగానే ప్రవర్తించెను. సాధ్యమైనచో నెటులనైన సమాధానమును కలిగించి తీరవలెనని అతడు దీక్షవూనెననికూడ నేను నమ్మెదను.

నేను మొదట చాల భయాందోళనములతోనే సంభాషణలను ప్రారంభించితిని. నా కవిశ్వాసముగూడ హెచ్చుగానే యుండెను. కాని ప్రారంభమునందే యిర్విన్‌ప్రభువు నాసంశయము లన్నిటిని పూర్తిగా తొలగించి నాకు చిత్తశాంతిని కలిగించెను.

నేను మొదట రాజప్రతినిధికి లేఖ వ్రాసినపుడెటులనైనను సమాధానమును కలిగించితీరవలెనను దృఢసంకల్పముతో వ్రాసియుండలేదు. కాని యిపుడు సమాధానము కుదురనిచో దేశమున ప్రజలకష్టములు వెనుకటికంటె నూరురెట్లధికమై యుండుట నిశ్చయము గాన నిపుడు సమాధానము కుదిరినందులకును, ప్రజ లిట్టిబాధలకు గురిగావలసిన యవసరము తొలగినందులకును నేను భగవంతునకు వందనసహస్రముల నర్పించుచున్నాను.

వినమ్రతతో భగవంతుని ప్రార్థింపుడు

సమాధానము కుదిరినందుల కెవ్వరు నుప్పొంగగూడదు. ఇపుడు జయాపజయములనుగూర్చి ఆలోచించుట కెట్టి కారణమును లేదు. మనకు పూర్ణ స్వరాజ్యము లభించువరకును మనము విజయులము కాజాలము. కావున నిపుడు కష్టములపాలగుటవలననైనను లేక మిక్కిలి ఓరిమితోను మృదుమధురవాక్యములతోను వాదప్రతివాదములను జరుపుటవలననైనను తమ యభీష్టముపడయుటకు తమవిధిని నెరవేర్చుట కవసరమగు ధైర్యత్యాగవివేకాదుల నొసగుమని యెల్లవారును వినమ్రులై భగవంతుని ప్రార్థింపగోరెదను. గత 12 నెలలనుండియు సత్యాగ్రహమునందు పాల్గొని అష్టకష్టముల ననుభవించిన లక్షలకొలది దేశీయులందరును ఇపుడుగూడ నటులనే యైకమత్యము వివేకము కార్యనిరతి మున్నగువాటి నత్యధికముగా వెల్లడించుచుందు రని నమ్మెదను.

సమాధానమువలన నిజమైనయవకాశ మేర్పడినది

ఇపుడు సమాధానము కుదిరినందుల కానందభరితు లగువారు కొందరుండునెడల చాల నిరాశను చెందుచున్నవారుగూడ కొందరుండగల రని నేను బాగుగా నెరుగుదును. శౌర్యసాహసములతో కష్టముల ననుభవించుటయే యిట్టివారికి ప్రియతమము. అందువలననే వారి కత్యధికమగు నానందము కలుగును. ఎంతకాలమునకైనను వారు సహించుచుందురు గాని ఆకష్టదశ తొలగుచో పనిచేయుటకు తమ కవకాశము లే దనియును లక్ష్యముగూడ చాల దూరమైన దనియును వారు భావింపకుండజాలరు. "మీరు సహనముతో భగవంతుని ప్రార్థించుచు శ్రద్ధగా గమనించుచుండుడు" అనియే నే నట్టివారికి తెలిపెదను. కష్టముల ననుభవించుటకుగూడ స్పష్టమగు మితియే కలదు. తనతో చర్చించుటకు ప్రతిపక్షి అవకాశమును కలుగజేసినపుడుగూడ కష్టములపాల్పడుచునే యుండగోరుట గొప్పతప్పిదమే యగును. అవకాశ మేర్పడినపుడు దాని నుపయోగించుటయే ముఖ్యకర్తవ్యమగును. ఇపుడు కలిగినసమాధానమువలన మంచియవకాశ మేర్పడిన దనియే నేను నమ్మెదను. కాంగ్రెసువారు రౌండుటేబిలుకాన్ఫరెన్సులో పాల్గొనుటకు ముందు ఇంకను చాల విషయములు జరుగవలసియే యున్నవి. ఇదివరకు జరిగిన యుద్యమము లెంత ప్రబలముగా నుండినను వాటికి పరిహారమును బడయగోరుట కాంగ్రెసువారి ప్రధానాశయము కాదు. పూర్ణస్వరాజ్యమును బడయుటయే కాంగ్రెసువారిప్రధానాశయము. అదియే భారతీయుల జన్మహక్కు. అది పూర్తిగా లభింపనిచో భారతీయులకు సంతృప్తి కలుగజాలదు.

ఈపదమును మిక్కిలి భద్రముగా మరుగుపరుచుచున్నట్టివాక్యము రెం డర్థముల నిచ్చుటకు బుద్ధిపూర్వకముగా సమర్థమైయున్నది. ఫెడరేషను కేవలము భ్రాంతిమూలకమే కావచ్చును. లేక మొత్తముశరీరమున కంతటికిని బలమును కలిగించుటకు తగనరీతిని రెండుప్రత్యేకానయవములు కలసి పనిచేయునట్టి శారీరకస్థితిగూడ కావచ్చును.

రెండవప్రాపనదగినబాధ్యతగూడ వట్టిఛాయయేకావచ్చును. లేనిచో అది వంగనట్టియు వంచుటకు వీలు కానట్టియు సమున్నతగంభీరమహావృక్షముగూడ కావచ్చును. రక్షణలవలన భారతదేశమునకు కలుగగల లాభమునుబట్టి చూచినచో నవి కేవలము ఎండమావులును భారతమాతకాలుసేతుల నంటగట్టు గట్టిబంధములునుగూడ కావచ్చును. అవి భారతమాత మెడకు తగిలింపబడిన ఉరితాళ్లుగూడ కావచ్చును. లేదా క్రొత్తగా నాటబడినలేతమొక్కను చాలక్షేమతోను శ్రద్ధతోను పెంచవలసియుండును గాన నట్లు దానిని కాపాడుట కవసరమగునట్టి పలువిధములగు కంచెలుగూడ నవి కావచ్చును.

ఈ ప్రాపులకు ఒకపక్షమువా రొకయర్థమును మరియొకపక్షమువారు మరియొకయర్థమును చేయుటకుగూడ నవకాశము కలదు. ఈపదమును మరుగుపరుచుచున్నట్టివాక్యమునుబట్టి రెండుపక్షముల

వారును తమతమవిధానముల ననుసరించి పని చేయుచుండుటకుగూడ నవకాశము కలదు.

భారతదేశమునందు రాజకీయముగను సాంఘికముగను ఆర్థికముగను నైతికముగనుగూడ నిజమైనయభివృద్ధి కలుగుటకు ఫెడరేషను, బాధ్యత రక్షణలు, మినహాయింపులు, మున్నగువాటి నన్నిటిని సాధనభూతములుగా చేయవలె నను నుద్దేశముతోనే కాంగ్రెసువారు రౌండు టేబిలుసభలో పాల్గొనుట కిపుడు తమయామోదమును వెల్లడించిరి.

ఈ విషయమును రౌండుటేబిలుసభప్రతినిధు లందరును బాగుగా గ్రహింపగలుగునట్లు కాంగ్రెసువారు చేయగలిగినచో మనయాశయము పూర్తిగా సిద్ధింపగలదు. కాని యిది చాల కష్టసాధ్యమని నే నెరుగుదును. మార్గము చాల దుర్గమము. కంటకశిలాభూయిష్ఠము. కాని కాంగ్రెసువారు సంపూర్ణధైర్యవిశ్వాసములతో నీనూతనకార్యనిర్వహణమునకు గడంగినచో ఫలసిద్ధి కలుగగల దని నేను నిస్సంశయముగా చెప్పగలుగుదును. కావున నిది యంతయును కాంగ్రెసువారిహస్తగతముగానే యున్నది. వారీయవకాశమును సరిగా నుపయోగించుకొనినచో జగద్విఖ్యాతిని బడయగలుగుదురు. లేనిచో విఫలు లగుదురు. కాని యీకార్యమును నెరవేర్పవలెననిన కాంగ్రెసువారికి సంస్థానాధిపతుల సాహాయ్యమును నాంగ్లేయులసాహాయ్యమును గూడ నత్యవసరమే యగును.

సంస్థానాధిపతులకు విజ్ఞప్తి

దేశమునం దున్న యితరరాజకీయపక్షములవా రందరును యథార్థమగు స్వాతంత్ర్యమును బడయగోరుటలో కాంగ్రెసువారి కెంతమాత్రమును తీసిపోవుట లేదుగాన నిపుడు వారికి నే నెట్టివిజ్ఞప్తిని చేయ నవసరము లేదు.

సంస్థానాధిపతులవిషయ మిట్టిది కాదు. ఫెడరేషనునకు వార సమ్మతించుటగూడ నాకు చాల ఆశ్చర్యముగానే యున్నది. వారు ఫెడరలుయిండియా సమానభాగస్వాములుగా నుండగోరినచో బుద్ధిపూర్వకముగానే ముందంజ వేయగోరెదను. కావున ఈ ఫెడరేషనులో నిటుపైని తమతో సమానభాగస్వాములుగా నుండగోరు (కాంగ్రెసు) వారుగాని వారిపక్షమున నితరులు గాని చేయునట్టివిజ్ఞప్తిని వినుటకు వారు నిరాకరింప రనియును త్యాగవిరహితమగు పట్టుదలను బూన రనియును నేను నమ్మెదను. కాంగ్రెసువారివిజ్ఞప్తి సంస్థానాధిపతులు తిరస్కరించినచో కాంగ్రెసువారిస్థితి మిక్కిలి అసంగతమును హాస్యాస్పదము నగును. కాంగ్రెసుమహాసభ భారతదేశమునందలి ప్రజల కందరికినిగూడ ప్రతినిధిసభయే గాన సంస్థానములప్రజలు బ్రిటిషుఇండియా ప్రజలు అనుభేదము కాంగ్రెసులో నెంతమాత్రమును లేదు. సంస్థానములపరిపాలనమునుగూర్చి కల్పించుకొనకుండుటలో నిప్పటివరకును కాంగ్రెసువా రధిక మగువివేకమును, ఆత్మనిగ్రహమునుగూడ మాపించియుండిరి. సంస్థానాధిపతుల కనవసరముగా నాగ్రహము కలిగింపజేయకుండుటకుమాత్రమే కాక ఇట్టియాత్మనిగ్రహమును తామే విధించుకొనుటచే అవసరము కలిగినపుడు కాంగ్రెసువారివిజ్ఞప్తిని సంస్థానాధిపతులు వినునట్లు చేయుటకుగూడ కాంగ్రెసువా రిట్టి తాటస్థ్యము నవలంబించిరి. అట్టియవసర మిపుడు కలిగిన దని నేను నమ్మెదను గాన సంస్థానములప్రజలపక్షమున కాంగ్రెసువా రొనరించునట్టివిజ్ఞప్తిని సంస్థానాధిపతులు తిరస్కరింప రని నేను నమ్మవచ్చునా ?

ఆంగ్లేయులకు విజ్ఞప్తి

ఆంగ్లేయులకుగూడ నే నిట్టివిజ్ఞప్తినే చేయగోరెదను. రౌండు టేబిలుసభలో ఆలోచనలు జరుగుటవలన భారతదేశము స్వపరిపాలనమును బడయవలసియున్నయెడల అందుల కాంగ్లేయులసద్భావమును సాహాయ్యమునుగూడ అత్యవసరమే యగును. లండనుసభలో ఆంగ్లేయు లంగీకరించినవిషయమువలన మా యాశయమునం దర్ధభాగమైనను మాకు చేకూరజాలదు. ఆంగ్లేయులు నిజముగా మాకు సాహాయ్యము చేయగోరినచో దేనిని బడయుటకు వారు తమప్రాణముల నర్పించుటకుగూడ వెనుదీయరో అట్టిస్వాతంత్ర్యప్రకాశము ననుభవించుటకు వారు భారతీయులకుగూడ నవకాశ మియ్యవలెను.

భగవంతు డిచ్చినస్వాతంత్ర్యమును మనుష్యులుమాత్ర మేల యియ్యకూడదు ?

పొరపాటులను చేయుట యను మహాభాగ్యమును పరిభ్రమించుటకు భారతీయుల కవకాశ మేర్పడువిషయమున ఆంగ్లేయరాజనీతిజ్ఞులు అడ్డుపడుగులగూడదు. పొరపాటులను చేయుటకుమాత్రమే కాక పాపకార్యముల నొనరించుటకుగూడ సంపూర్ణస్వాతంత్ర్య ముండనిచో అట్టిస్వాతంత్ర్య మెంతమాత్రమును అపేక్షణీయము కాదు. ఈసృష్టిలో నెట్టి యధమప్రాణియైనను పొరపాటుల నొనర్చుటకు భగవంతుడే సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము నిచ్చియున్నప్పుడు మానవులు తా మెంతటి యనుభవజ్ఞులైనను ఎంతసమర్థులైనను అట్టి యమూల్యమగు హక్కును తమతోడిమానవు లనుభవింపకుండ చేయుటలో వారి కెట్టిలాభము కలుగగలదో గ్రహించుట కలవికాకుండ నున్నది. రౌండుటేబిలుసభకు కాంగ్రెసువారి నాహ్వానించుటనుబట్టి చూచినచో భారతీయులు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యమును బడయగోరుటకు వారికిగల అసమర్థతను తప్ప మరెట్టి యభ్యంతరమును మాపబడదనియే విశ్వసింపదగియున్నది. భారతదేశము రోగిష్ఠిబిడ్డ యనియును ఆబిడ్డకు దాయీలను ఇతరుల సాహాయ్యమును ప్రాపును ఇంకనుఅవసరమే యనియు రౌండుటేబిలు కాన్ఫరెన్సువారు భావింప రనియే నేను నమ్మెదను.

గొప్ప అమెరికాదేశమువారికి విజ్ఞప్తి

గొప్ప అమెరికా రిపబ్లికుదేశమునందలి ప్రజలకును ప్రపంచమునం దితరదేశములప్రజలకునుగూడ నేను నావిజ్ఞప్తిని ప్రకటింపగోరెదను.

ఈసత్యాగ్రహమునకు అహింసాసత్యములే మూలాధారము లగుటచే తదారాధకులమగు మేము అప్పుడప్పుడు పెడత్రోవను నడచుచుంటి ననుగూడ ఈ ఉద్యమము విదేశీయులభావశక్తిని ప్రకోపింపజేయుటయే కాక దీనిపట్ల వారియాశ్చర్యమును జిజ్ఞాసనుగూడ వృద్ధి నొందించెను. వారికి ముఖ్యముగా అమెరికావారి కీవింతభావము సానుభూతి క్రింద గూడ మారినది. ఇది నిశ్చయముగ సాహాయ్యమే యగును. ఇట్టిసానుభూతిని చూపుచున్నందులకు నేనును, కాంగ్రెసువారును నిశ్చయముగా కృతజ్ఞులమై యున్నార మని నేను చెప్పగలను.

ప్రపంచశాంతి

ఇపుడు కాంగ్రెసువారు ప్రారంభించుచున్నపని యింకను కష్టతరమే యగును గాన కడపటకును ఈసానుభూతి నిలుపబడుటయే కాక యింకను దినదినము వృద్ధినొందగల దనిమాడ నే నాశించెదను. ఇపుడు ప్రపంచశాంతికొరకే అన్నిదేశములవారునుగూడ పరితపించుచున్నారు. కాన అహింసాసత్యముల సాహాయ్యమున భారతీయులు స్వరాజ్యమును బడయగలిగినచో ప్రపంచశాంతికి ఘనతమ మగుసేవ చేసినవారుగూడ నగుదు రని నేను వినమ్రుడనై విన్నవించుచున్నాను. ఇపుడు వివిధదేశములవారును మనఃపూర్వకముగా చేయుచున్న అత్యధికమగుసాహాయ్యమునకు భారతీయులపు డణుమాత్రముగా నైనను ప్రత్యుపకారమును చేయగలిగెనవా రగుదురు.

పోలీసువారికిని సివిలుసర్వీసువారికిని విజ్ఞప్తి

పోలీసుశాఖవారికిని సివిలుసర్వీసువారికిని ఈకడపటివిజ్ఞప్తిని నే నొనరించుచున్నాను. “పోలీసులవలన అత్యాచారములు కొన్ని జరిగినట్లు తెలియవచ్చుటచే వాటినిగూర్చి విచారణ చేయవలె నని కోరితిని” అని యిండియాదొరతనమువారు ఒడంబడికనుగూర్చి చేసిన ప్రకటనలో కలదు. ఆవిచారణనుగూర్చి నేను పట్టుపట్టకపోవుటకు గలకారణముగూడ నందే కలదు. పోలీసుశాఖవారివలన సాగింపబడుచున్న రాజ్యాంగయంత్రమునందు సివిలుసర్వీసుశాఖయొక్క ప్రధానాంగమే యగును.

భారతదేశము త్వరలోనే స్వాతంత్ర్యమునుబడయగలదనియు, అపుడు తాము భారతమాతకు భృత్యులై భక్తివిశ్వాసములతో సేవ చేయవలసియే యుండు ననియును సివిలుసర్వీసుశాఖవారు మనఃపూర్వకముగా నమ్ముచున్నచో ప్రజలు సివిలుసర్వీసు, పోలీసుశాఖలవారితో వ్యవహరింపవలసివచ్చినపుడే వారు మాభృత్యు లనుదృష్టితోనే మేము వారితో వ్యవహరించుచున్నాము. కాని వారు మాయజమాను లనుభావముతో వ్యవహరించుట లేదు అని ప్రజలిపుడుగూడ నమ్ముటకు తగినరీతి నిప్పటినుండియునుగూడ పోలీసు సివిలుసర్వీసుశాఖలవారు ప్రవర్తింపవలెను రని నేను విన్నవించుచున్నాను.

దౌర్జన్యమునకు నిరోధింపబడినవారికిని శిక్షింపబడినవారికిని విజ్ఞప్తి

దౌర్జన్య మొనరించినందులకు శిక్షింపబడి చెరసాలలో నున్న నాతోడిఖైదీలు వేలకొలదిగా నుండకపోయినను వందలకొలదిగా నున్నా రనుట కెట్టిసంశయమును లేదు. మీ రందరిపక్షమునను గూడ చాలమంది నాకు తంతివార్తల నంపుచున్నారు. దౌర్జన్య మొనరించినవారికి సైతము కారాగృహవాసశిక్షను విధించుటలో నా కెట్టినమ్మకమును లేనిమాట నిజమే. గత ౧౨ మాసములనుండియు కారాగృహవాసము నొనరించుచున్న సత్యాగ్రహఖైదీల నందరిని ఇపుడు విడుదల చేయబోవుచున్నారు గాన నపుడు రాజకీయోద్దేశములచే దౌర్జన్యము నొనరించినందులకు శిక్షింపబడినవారుగూడ మాకు గలవివేకమే తమకుగూడ కలదని తెలుపజాలకపోయినను మా కెట్టిప్రేమత్యాగములు కల వని నేను తెలుపుచున్నానో అట్టిప్రేమత్యాగములు తమకుగూడ కలవని తెలుపుటకు హక్కుగలిగియుందు రని నే నెరుగుదును కావున నన్నును నాతోడిసత్యాగ్రహులను విడుదలచేయుట మాని వారినే ముందుగా విడుదలచేయవలె నని న్యాయముగా నేను కోరగలిగి యున్నచో తప్పక అటులనే కోరియుందు ననుట కెట్టిసంశయమును లేదు. కాని న్యాయముగా నే నటులు కోరదగినస్థితిలో నుండలే దనినవిషయము దౌర్జన్యపక్షమువారుగూడ బాగుగా గ్రహింపగలిగియే యున్నారు.

కాంగ్రెసువారి నూతనసంకల్పము

ఇటు లనుటవలన నేనును భారతకాంగ్రెసుకార్యసంఘమువారును దౌర్జన్యపక్షమువారిని గూర్చి ఆలోచింపనేలే దని యెవ్వరునుగూడ భావింపగూడదు. కాంగ్రెసువారు తాత్కాలికముగానైనను మనఃపూర్వకముగానే దొరతనమువారితో సహకార మొనరించుటకు కృతనిశ్చయు లైరి. ఈయొడంబడికలోనివరతులు నెరవేర్పవలసిన వాటి నన్నిటిని గౌరవప్రదముగను సమగ్రముగను వారు నెరవేర్పగలుగునెడల కాంగ్రెసువారికి అప్రతిహతమగుప్రతిష్ఠ విధిగా నేర్పడగలదు. సత్యాగ్రహమును సాగించుటలో కాంగ్రెసువారికి శక్తి కల దనునమ్మక మిపుడు దొరతనమువారికి బాగుగా కలిగిన దని నేను నమ్మెదను గాన యీసంధివరతులనుగూడ కాంగ్రెసువారు సరిగా నెరవేర్చినచో నీవిషయమునగూడ కాంగ్రెసువారికి ఘనమగుశక్తియే కల దనునమ్మక మిపుడు దొరతనమువారికిగూడ బాగుగా కలుగగలదు.

ప్రజలసాహాయ్యము

ఇట్టియధికారమును ప్రతిష్ఠయును కాంగ్రెసువారికి లభించుటకు తగినరీతిని దేశీయు లందరును నడచుకొనినయెడల దౌర్జన్యమునకు నిరోధింపబడినవారు మీరట్టుకుట్రకేసుఖైదీలు మున్నగువా రందరును గూడ త్వరలోనే విడుదలచేయబడుదు రని నేను వాగ్దాన మొనరించెదను.

దౌర్జన్యపక్షము

దౌర్జన్యమువలన స్వరాజ్యమును బడయగోరుచున్న యొకపక్షము భారతదేశమునందు కల దనుట కెట్టిసంశయమును లేదు. వీరిసంఖ్య మిక్కిలి తక్కువగానే యుండినను వీరు మిక్కిలి చురుకుగానే యున్నా రని కూడ నే నెరుగుదును. దౌర్జన్యమునలన నెన్నటికిని స్వరాజ్యము రాదనునమ్మకము వారికి లేకపోయినను తాత్కాలికముగా విరమించు టవసర మనునమ్మకముతోనైనను వారు ప్రస్తుతము దౌర్జన్యవిధానమును విరమింపవలయు రని నే నిదివరకే వారిని కోరి యుంటిని. ఇపుడు మరల నింకొకసారిగూడ కోరుచున్నాను.

అహింసామహిమ

అహింసావిధానమునందుగల మహిమను వారుగూడ నిపుడు గ్రహింపగలిగియేయుందురు. భారతదేశమునందుగల 33 కోట్ల ప్రజల లోను అత్యద్భుతము నపూర్వమునగు నిట్టియుద్బోధ మిపు డాకస్మిక ముగా కలుగుటకు అహింసావిధానమే కారణమై యుండు ననువిష యమును దౌర్జన్యపక్షమువారుగూడ కాదనజాల రనియే నేను తలచె దను. అహింసాసత్యములపై నాధారపడినవిధానమును కొనసాగించు టకు కాంగ్రెసువారికిని నాకును సహనముతో దౌర్జన్యపక్షమువారు కలుగజేయవలె నని నేను కోరెదను. నేను దండికి బయలుదేరి యింకను పూర్తిగా ఒకవత్సరమైనను కాలేదు. 33 కోట్ల ప్రజకు సంబంధించిన పరిశోధనకు సంబంధించినచరిత్రలో ఒకవత్సర మనునది ఒకక్షణికము తోనే తుల్యమగును. కావున దౌర్జన్యపక్షమువా రింకను ఓరిమిని బూనగోరెదను.

దేశమాత సేవ నెల్లవారునుగూడ త్వరలోనే చేయవలసి యుం డుటు గావున నందులకు వారు తమప్రాణములను కాపాడుకొనగోర దను. వా రటులు చేసి హత్య చేసినందులకు ఉరిశిక్ష విధింపబడినవారి ప్రాణములనుగూడ ఉరికంబములనుండి కాపాడుటకు గూడ కాంగ్రెసు వారి కవకాశము కలుగచేయవలె నని దౌర్జన్యపక్షమువారిని కోరెదను.

ఇవి నాయొక్కయును కాంగ్రెసువారియొక్కయును ఆశయ ములై యున్నవి. వీటిని నెరవేర్చుటకు మేము ప్రయత్నింపబూనితిమి గాని ఫలితము భగవదనుగ్రహముపైననే ఆధారపడును గాన నెవరును తేనిపోనియాశలను పెట్టుకొనగూడ దనికూడ నేను కోరుచున్నాను.

స్వరాజ్యసిద్ధికి నాందీపూజ

గౌరవప్రదమగు సంధిని కుదుర్చుటకు నేను సర్వశక్తులను విని యోగించితిని. కాంగ్రెసువారు నెరవేర్పవలసినషరతులను వారు సరిగా నెరవేర్చువిషయమున నేను శక్తినంచన లేకుండ పని చేసెద నని యిర్వినుప్రభువునకు వాగ్దాన మొనరించితిని. ఈ ఒడంబడిక యిపుడు తాత్కాలికమే యైనను క్రమముగా నిదియే స్థిరపడవలెను. స్వరాజ్య మున కిది ప్రాతిపదికము కావలెను అనుసంకల్పముతోనే యీసంధి కొరకు నేను ప్రయత్నించితిని గాని శేపు దీనిని చిన్నభిన్న మొన రించుకొరకు నే నిట్టిగట్టికృషిని సలిపియుండలేదు. ఈసంధి కుదురుటకు సర్వవిధముల తోడ్పడినవారి కందరికినిగూడ నేను వందనముల నర్పించు చున్నాను అని మహాత్ముడు నుడివెను.

ఇపుడు దీనినిగూర్చి కొన్నిప్రశ్నల నడుగవచ్చునా? అని విలేఖ రపుడు మహాత్మ నడిగెరి. మీ రందరుగును శేపు మగల వచ్చి నన్ను ప్రశ్నల నడుగవచ్చును. అంతవరకును నేవిశ్రాంతి యిమ్మనగోరెదను అని మహాత్మ డనెను.

గాంధి ఇర్విను ఒడంబడిక సంగ్రామవిరామ మును విశదము చేయుచున్నది. ఈ నిర్ణయమునందు సత్యాగ్రహులు విషాదమును బొందవలసిన యవసరము లేదు. ఈ ఒడంబడిక గలుగజేసిన విశ్రాంతిసమయము నందు కాంగ్రెసుపక్షము పూర్వాపరసంబంధములను విచారించి కార్యవిధానమును నిర్ణయించుటకు అవకాశ ములు గలుగుచున్నవి. విజయము గలిగినదని ఉప్పొంగు టకును అవకాశము లేదు. కరాచీయందు కాంగ్రెసునకు సత్యాగ్రహప్రస్థానమును విమర్శించి భావికర్తవ్యమును నిర్ణయించుటకు వ్యవధి గలుగగలదు. గాంధిమహాత్ము నకు హిందూమహమ్మదీయసమస్యను, సిక్కుసమ స్యను, సంస్థానముల సమస్యను, బ్రిటిషు ప్రయోజన ముల రక్షణముల సమస్యను విమర్శించి నిర్ణయించుట కవ కాశములు గలిగినవి. ఈ లబ్ధావకాశములను మహాత్ముని సంకల్పసిద్ధికై దేశీయులందరు యథాశక్తిని తోడ్పడి స్వధర్మనిర్వహణమును చేయుదురు గాక!

పరమేశ్వరానుగ్రహమున ప్రజోత్పత్తి సంవత్స రారంభమునందు 22 వ ఉగాది సంచికను ఆంధ్రలోకము నకు సమర్పింప గలిగినందులకు కాంధ్రులకు ధన్యవాదముల నర్పించుచున్నాము. ఈ సంచికయందు గతసంచిక యందువలెనే వ్యాసములు వివిధములైన శీర్షికలందు ప్రచురింపబడినవి. రాజకీయములందు రాజనీతి - రాష్ట్రవి గములు, గాంధిమహాత్ముని ఆర్థికాశయములు; సారస్వత మందు స్వభావోక్తి, వ్యాకరణబాహుళ్యము, తన్మయ త్వము, ఆంధ్రభారతకావ్యోత్పత్తి, కల్పసూత్రములు,

విమర్శనలు గమనార్హములు. కథలయందు కాళ్ల చప్పుడు, పద్మిప్రేమ, వింత విశాలాక్షి మొదలగునవి నూతనమార్గమున రచింపబడి పాఠకుల హృదయముల నాకర్షింపగలవు. జ్యోతిషము, చరిత్ర, వైద్యము, సంగీతము మొదలగు శాస్త్రములకు సంబంధించిన వ్యాసములు ప్రజాహృదయమునందు వ్యక్తమగుచున్న పరిశోధనాభిలాషను విశదము చేయుచున్నవి. సంచిక యందు ప్రచురింపబడిన పద్యములు, గీతములు ప్రజా హృదయము నావరించిన నూతనభావోదయమును, ఉత్సాహమును, కార్యపరత్వమును విశదముచేయుచున్నవి. ప్రజాప్రబోధమునకు సాధనభూతమైన సారస్వతరచనల యందు కవులు, విమర్శకులు, గ్రంథకర్తలు నూతన మార్గముల నవలంబించి సర్వతోముఖమైన ఆంధ్రవ్యక్తి త్వవికాసమునకు తోడ్పడుటకు భగవదనుగ్రహము గలుగు గాత !

ప్రజోత్పత్తి సంచికకు దండియాత్రకు బయలు దేరిన గాంధిమహాత్ముని పటము ముఖపటము. కౌపీనమును ధరించి, కర్రనుబూని, సత్యాగ్రహులను వెంటబెట్టుకొని గాంధిమహాత్ముడు చేసిన సత్యాగ్రహ చిత్రపటములు యాత్ర ప్రపంచేతిహాసములందు పరమా ద్భుతదృశ్యముగ నుండ గలదు. శూరుల జైత్రయాత్రలు, మతస్థాపకుల ధర్మయాత్రలు, భక్తుల తీర్థయాత్రలు గాంధిమహాత్ముని సత్యాగ్రహయాత్రకు సాటిగావు. అన్నవస్త్రములకు పరితపించుచు ప్రపంచ మును దుఃఖభూయిష్ఠము చేయుచున్న వర్తమాన యుగ సంస్కారమునందు పరివర్తనము చేయుట కవతరించిన గాంధిమూర్తి లనంతరూపములను వ్యక్తమగుచున్నవి. మహాత్ముని మందస్మితము, ముగ్ధముఖారవిందము, దుర్బలదేహము, పవిత్రజీవితము, శుద్ధస్వభావము, సత్య ధర్మశీలము సత్యాగ్రహయాత్రయందు లక్షలకొలది ప్రజల కానందమును గలుగజేసినవి. ఆ యానందమునె ముఖపటము కావ్యకళారూపమునను వ్యక్తము చేయు చున్నది. సంసారప్రవృత్తియందు లలితకళలు, చేతిప నులు కర్మయోగాభ్యాసమునకు సాధనంబు లగుచున్నవి. వివిధకర్మలును నియత కర్మరూపమును దాల్చునపుడు లలితకళారూపమును దాల్చుచు కర్మయోగారూఢమునకు సాధనంబు లగుచున్నవి. మహాత్ముడైన గాంధిగారికి రాటపునాదమునందు మధురశ్రావ్యనాదము వినబడు చున్నది; పాకీపనియందు పరిశుద్ధాత్మ గోచరంబగు చున్నది; చదువులందువలెను పనులందును పరమాత్మ ప్రత్యక్షమగు చున్నది; సకలపదార్థములందును నిత్యమైన సత్యస్వరూపము స్ఫురించుచున్నది. సత్యాగ్రహి యోగారూఢుడై బ్రహ్మానందము ననుభవింపగల విధ మును ముఖపటము జిజ్ఞాసువుల సంభావనకు సాధన భూతముగ నున్నది.

త్రివర్ణపటము లాంధ్రచిత్రకళావికాసమును వ్యక్తము చేయుచున్నవి. వాసుదేవనుగారి గ్రీష్మము, సత్యనారాయణగారి అభిసారికచిత్రకళావికాసము నకు నిదర్శనములు. నందలాలు బోసుగారి కూతురు శ్రీగౌరిబాలగారి గొర్లకాపరి వంగాంధ్రరచనలకు చిత్రకళా రచనలయందు గల భావైక్యమును వ్యక్తము చేయు చున్నది. ఛాయాచిత్రపటములు సత్యాగ్రహశిబిర ములను, సత్యాగ్రహోత్సవములను, సత్యాగ్రహసైనికు లను దెలుపుచున్నవి. ఆంధ్రదేశమునందు 3000 సత్యాగ్రహులు స్వరాజ్యసిద్ధికిని, శాంతిస్థాపనమునకును ఆత్మార్పణము చేసినవిధమును గత సంవత్సరపుచరిత్ర విశ దము చేయుచున్నది. శ్రీయుతులు గుళ్లపల్లి నాగయ్య, కాకుమాని దుర్గాప్రసాద రావు, కంభంపాటి కుమార స్వామి, మాటూరి సత్యనారాయణ గుప్త, ప్రభల సుబ్బారావు, ఆదూరి వేంకటరాజుగారులు, దేశక్షేమము నకై జెయిలులందు ప్రాణములను సమర్పించి అమరత్వ మును బడసిరి. స్వాతంత్ర్యసిద్ధికై దుఃఖపరంపరల ననుభ వించిన అందఱు సత్యాగ్రహయోధుల పటములను సంచికయందు ప్రచురింపజాలనందులకు చింతిలుచున్నా రము. ప్రచురింపకుండుటకు గారణము పటములు లభింప కుండుటయెయని మనవి చేయుచున్నాము. రెండుటేబిలు

సమావేశమునకు సంబంధించిన పటములును ప్రచురింపబడినవి. ఆ పటములందు బెన్నుగారు పేర్కొనదగి యున్నారు. భరతఖండమునందు ఇర్విన్ప్రభువర్యుడును, ఇంగ్లాండునందు సాంకెప్రభువు, రామ్సేమాక్డోనాల్డు బెన్నుగారులును భారతరాజ్యాంగసమస్యలపట్లను వారలకు గల సంకుచితావకాశములందును జూపిన విశాల లక్ష్యము ప్రశంసనీయము. శాంతిసమరము నుపసంహారము చేసిన కాంగ్రెసుకార్యనిర్వాహకవర్గపు పటమును గలదు. స్వరాజ్యసంరంభమునందు స్వాతంత్ర్యసిద్ధికై ప్రాణమానధనములను సమర్పించిన పండితమోతిలాలుగారి చిత్రము వృద్ధులకును యువకులకును త్యాగప్రభావమును స్ఫురింపజేయుట కాచంద్రార్కము లక్ష్యముగ నుండ గలదు. భాగ్యభోగపరాయణులైన శ్రీయుత పండిత మోతిలాలు నెహ్రూగారు విరాగులై ఆనందభవనమును స్వరాజ్యభవనముగ మార్చిన యితిహాసము రాజ్యాంగరంగమునందువలెను నిత్యసంసారప్రవృత్తియందును పరమార్థబోధకముగ నుండగలదు.

గతసంవత్సరమునందు ప్రవర్ధమానంబైన సత్యాగ్రహప్రస్థానము భరతవర్షమునందంతటను నాంధ్రుల ప్రతిభను విస్తరింపజేసినది. ప్రఫుల్లచంద్రరాయిగారు చెప్పినటు లాంధ్రులు పరమోత్సాహముతో సత్యాగ్రహరంగమునం దాత్మార్పణము చేసినవిధము ప్రశంసార్హముగ నున్నది.

ఆంధ్రుల ప్రతిభ

ఏప్రిలు మెయినెలలలోనె వందలకొలది సత్యాగ్రహులు నిర్బంధింపబడిరి. కాంగ్రెసుసంఘము లక్రమసంఘములుగ నిర్దేశింపబడినవి. ఆంధ్రరత్నభవనము, సత్యాగ్రహశిబిరములు ప్రభుత్వాక్రమణమును బొందినవి. దేశమునందు ముఖ్యప్రదేశములందు 144 శాసనము జారీచేయబడినది. గుడివాడఏలూరులందు తుపాకులు పేల్చబడినవి. గుంటూరు బందరు రాజమహేంద్రవరము గుడివాడ అంగలూరు మొదలగు ప్రదేశములందు లాఠిప్రయోగము జరిగినది. పోలీసువారు ప్రజలకు జూపిన యవమానదౌర్జన్యములు పరమాసహ్యమును గలుగజేసినవి. శ్రీమతి దుర్గాబాయమ్మగారు చెన్నపురియందును, శ్రీమతి లక్ష్మీబాయమ్మగారు గుంటూరునందును, శ్రీమతి రుక్మిణమ్మగారు వేదారణ్యమునందును, ఇతరయువతులు భిన్నప్రాంతములందును జూపిన సాహసోత్సాహము లాంధ్రుల ప్రతిష్ఠను విస్తరింపజేసినవి. అఖిలభారతకాంగ్రెసు స్థాయిసంఘసభ్యులును రాష్ట్రీయకాంగ్రెసుసభ్యులును నిర్బంధింపబడిరి. యువజను లెందఱో శ్రీకృష్ణజన్మస్థానమును పరమసంతసముతో నంగీకరించి మహాత్మగాంధీయవాదమునకు పాత్రులైరి. గాంధి మహాత్ముని అహింసాసంగ్రామము నాంధ్రదేశము సంపూర్ణముగను గ్రహించిన విధమును [illegible]నందును దేశమునందంతట వ్యాపకమైన ప్రశాంతస్థితి నిరూపణము చేయుచున్నది. గతకాలమునందువలెను భావికాలమునందును ఆంధ్రలోకము స్వరాజ్యప్రాప్తికిని, లోకకల్యాణమునకును, ప్రపంచశాంతికిని యథాశక్తి స్వకర్మనిర్వహణమును చేయుటకు భగవంతుడు ననుగ్రహించుగాక!

ప్రపంచము సర్వత్ర [illegible] మహాదుఃఖపీడిత మగుచున్న విధమును వివిధదేశముల పరిస్థితులును నిరూపణము చేయుచున్నవి. భీకరసంక్షోభణమును ఘోరాద్భుతమును నైన మహాపారమునగను ముత్పన్నమగుచున్నను ప్రజలు నిస్సహాయులై క్షోభించుచున్నారు.

[illegible] సంక్షోభము

పరదేశసంపదలకై ప్రపంచమునందంతటను మహాసంరంభము సంప్రాప్తమగుచున్నది. ప్రజ లావశ్యకమైన యాహారము లేకను క్షోభించుచున్నను అనవసరమైన మాదకపదార్థములకును, చుట్టలకును, సంహారసాధనములకును, కుటుంబాదాయము దేశాదాయము వ్యయమగుచున్నది. ఈ మహోపద్రవము నుండి ప్రపంచము నుద్ధరించుటకు ప్రాజ్ఞులు చేసెడి ప్రయత్నములు నిరర్థకములుగ నున్నవి. నానాజాతిసమితి నిరర్థకముగ నున్నది. ఆయుధనియమసభ నిరర్థకమైనది. ప్రపంచమునం దంతటను నిరుద్యోగసమస్య ప్రబలి దుఃఖవేదన దుర్భరమగుచున్నది. ప్రపంచవ్యాప్తమైన దుఃఖవేదన నుపశమింప జేయవలసినభారము వ్యక్తులమీదను

జాతులమీదను గలదు. ఆ భారమును గాంధిమహాత్ముడు నిర్వహించుచున్న విధమునను నితరులును నిర్వహించి పురుషార్థమును ప్రపంచకల్యాణమునకు సార్థకము చేయుదురు గాత!

గాంధిమహాత్ము డుపక్రమించిన సత్యాగ్రహ కార్యవిధాన మాంధ్రోద్యమమునందు ప్రతిష్ఠమైయున్న విధమును ఆంధ్రహృదయము విశదము చేయుచున్నది. దేశభక్త వేంకటప్పయ్య పంతులుగా రిరు ఆంధ్రోద్యమము వదేండ్లకు పూర్వమె న్యాయవాదివృత్తిని విడిచి దేశసేవను జేయుటకు కంకణమును గట్టుకొని నిర్భయముగను నిర్బంధముల ననుభవించిరి. వారి యాచరణము దేశారాధన పరాయణుల కాదరణయోగ్యమైనది. రావుబహద్దురు వీరేశలింగము పంతులుగారు చేసిన సాంఘికమతసారస్వతసేవ ప్రజాహృదయమునందు పరివర్తనమును గలుగజేసిన విధమును దేశపరిస్థితులు విశదము చేయుచున్నవి. సంఘసంస్కర్తలు నిమ్నజాత్యుద్ధరణమునకై పాటుపడుచు దేశాభ్యుదయమునకు దోడ్పడుచున్నారు. కవులు, గాయకులు, గ్రంథకర్తలు జాతీయధర్మసంకీర్తనమును జేయుచున్నారు. చిత్రకారులు జాతీయధర్మస్వరూపస్వభావములను చిత్రించుచున్నారు. స్త్రీలు, పురుషులు, వృద్ధులు, యువకులు విశ్వకల్యాణమునకు మంగళహారతులను సమర్పించుచున్నారు. ఈసంధ్యాసమయమునం దాంధ్రులు సహజోత్సాహమున కనురూపమైన యవకాశములను గల్పించుట ఆంధ్రాభ్యుదయమునకును, భరతవర్షాభ్యుదయమునకును నధికతరముగను సాధనము గాగలదు.

సంసారప్రవృత్తియందు వ్యష్టిసమష్టివికాసము లన్యోన్యాశ్రయమును గలిగియున్నవి. గతకాలమునం దాంధ్రవ్యష్టివికాసము ప్రపంచాభ్యుదయమునకు వినియోగపడిన విధమును బౌద్ధస్తూపములు, మతాచార్యులు, సారస్వతము, సాంఘికవ్యవస్థలు విశదము చేయుచున్నవి. ఆంధ్రదేశము, ఆంధ్రశీలము, ఆంధ్రభాష శుభస్థితినిబడసి యథావిధిగను దేశకల్యాణమునకై వినియోగపడుట కాంధ్రోద్యమము తేజోవంతమై విరాజిల్లవలసిన యవసరమును ప్రాజ్ఞులు గ్రహించుచున్నారు. ఆంధ్రోద్యమము సర్వతోముఖమై, చైతన్యప్రదమై, పురుషార్థసాధనమై వెలయుటకు మూలాధారమైన భాషాప్రయుక్తరాష్ట్ర నిర్మాణము శరణ్యముగ నున్నది. మానవసర్వాభ్యుదయమునకు కుటుంబములకు గృహములవలెను జాతులకు దేశములు సాధనములుగ నున్నవి. ఆంధ్రులకీ సాధనావసరమును వర్తమానసత్యాగ్రహప్రస్థానమును వ్యక్తముచేసినది. ఆంధ్రదేశమునందు కేంద్రస్థానము లేకను, సత్యాగ్రహప్రస్థానమును నితరోద్యమములవలెను కేంద్రీకరించుట కవకాశములు లేకను సంపూర్ణప్రస్థానమున కభ్యంతరములు గలిగినవి. ప్రజల యుత్సాహమును రక్షించుటకును, వికసింపజేయుటకును ప్రజల భావములను, భాషను సకలరాజ్యాంగములందును సువ్యక్తము చేయవలసి యున్నది. ప్రజాస్వామికమునకును సంయుక్తసామ్రాజ్యమునకును భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రములు శరణ్యములు. ఆంధ్రాభ్యుదయమునకు మూలాధారమైన భాషాప్రయుక్తాంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణమున కాంధ్రులందరును సంకుచితభావములను విడిచి విశాలభావములనుబూని ఆంధ్రరాష్ట్రమును బడయుటకు కృషిచేసి భగవదనుగ్రహమువలనను కామితార్థములను బడయుదురు గాత! ప్రజోత్పత్తి సంవత్సరమునందు సర్వజనులకు సౌఖ్యమును, ప్రపంచమునకు శాంతిని భగవంతుడు ప్రసాదించుగాత!

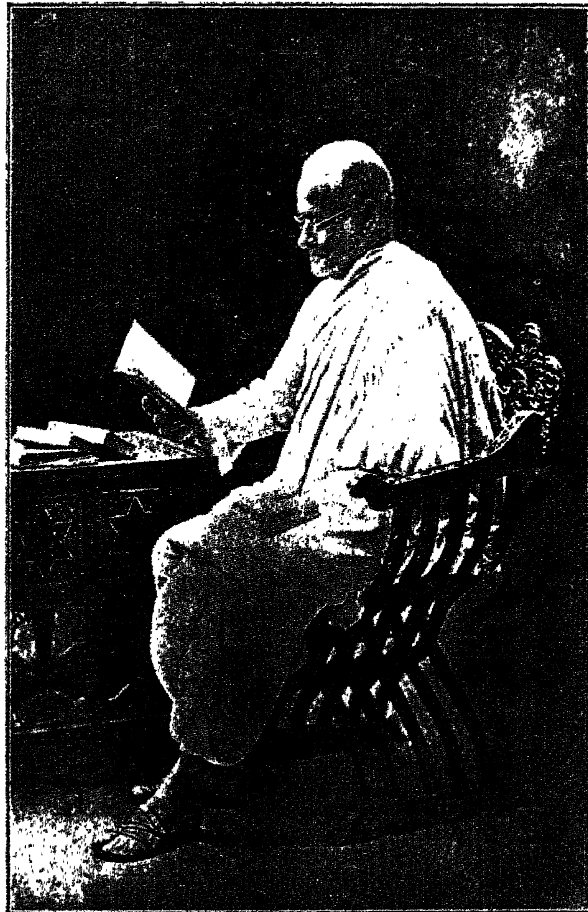
శ్రీ భగత్ సింగుగారు

మాతృదేశముకొఱకు ప్రాణముల నర్పించిన మహావీరుడు

నెహ్రూనిర్యాణమహాఖ్యానము

కొంపెల్ల సుబ్బరాయశాస్త్రి గారు

శ్రీమంతుండు వసుంధరామరకులశ్రేష్ఠుండు ధీరుండు సు
త్రామప్రాభవుఁ డాత్మదేశపరతంత్రత్వాపనోదోన్ముఖ
ద్ధీమంతుం డరిదుర్జయుం డరిగె మోతీలాలు నెహ్రూలస
న్నాముం డాసురలోకపాలనవిధానం బాదివిం దీర్పఁగన్.

భారతవర్షభూస్వపరిపాలనసూత్రనిబంధ మొందు తా
నారసి కూర్పఁ దన్నృపనయజ్ఞత కెల్లరు డిల్లపోయి రా
రౌర! యటంచు నా త్రిదివమం దెదురేగి సుధర్మఁ జేర్చి దై
త్యారులు సంస్తుతింపరె మహామహు నాతని గౌరవంబుతోన్!

తన రూపాంతరమే సుతుం డగుట వేదజ్ఞుండు భూలోకపా
లనముం దీరుపఁ దత్తనూజు జవహర్లాలాఖ్యు నిందుంచి తా

త్సృనయం బొప్ప నమర్త్యలోకమున మోతీలాలు దేవత్వముం
గొని సాహాయ్య మొనర్పఁ డా నరిగె మేల్కొం డింక ధాత్రీజనుల్!

అనఘచరిత్రుఁ డై యిహమునందు సుపుత్రకళత్రసంపదల్
ధనకనకాంబరాభరణ ధాన్యగృహాదికభోగభాగ్యముల్
దనివి సనంగఁ దాఁ గుడిచి ధర్మపథంబున వాని రోసి చి
ద్ఘనుఁ డయి మోతిలా ల్వెలసె ధన్యుఁడు చింతిలనేల వానికిన్ !

గురుసమధికగుణుఁ డగు జవహరిలాలను పుత్రుఁ గాంచె నల మోతీలాల్
ధరణిక్ "బుత్రాదిచ్ఛేత్పరాజయ" మ్మనుట యతనిపాల ఫలించెన్.

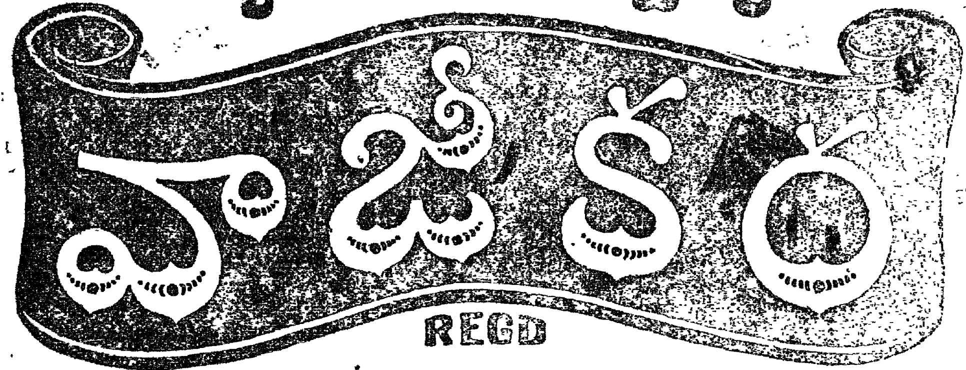
పరమపదము నందెఁ బండితమోతిలాల్ మనబలంబు తఱిగె ననుకొనకుఁడు
భారతీయులార! పండితోక్తపథంబు వీడకున్న మనకుఁ గీడు సున్న.

మున్ను తండ్రియుఁ గొడుకును భువిఁ జరింప నాత్మశక్తికి దౌర్బల్య మబ్బియుండు
నిప్డు దేశాశ్రయంబౌట నినుమడిగ విజృంభణముఁ గాంచి జయ మొందు టేమివింత?

పరమపావనమైన భారతోత్తరభూమి నగ్రవర్ణంబున నవతరించి
సకలసద్విద్యావిశారదుండయి మహాసభల మెప్పొంది యశమ్ముఁ గాంచి
సముపార్జితామితైశ్వర్య మొప్పఁగ వదాన్యత శిబికర్ణప్రభృతుల మించి
పుత్రమిత్రకళత్రపూర్ణ గృహస్థుఁడై యఖిలభోగంబుల ననుభవించి
తుదకు గాంధిమహాత్మునితోడఁ గూడి దేశబంధవిముక్తికై దీక్షఁ బూని
సర్వసంగంబులనుఁ బాసి శాంతిసమర విహతరిపుఁడయ్యె మోతిలాల్వీరుఁ డౌర!

ప్రాసాదసౌధాదిపటలంబు విడనాడి చెరసాలలను నివసింప నోర్చె
చీనాంబరాదుల సింగార మెడలించి కఱకువల్వలఁ గూర్చి కట్ట నేర్చె
ఇష్టమృష్టాన్నసంతుష్టి నవ్వలఁ బెట్టి గంజియంబళుల నాఁకటినిఁ దీర్చె
స్వైరవినోదవిహారాదులం బాసి కష్టవ్రతాభ్యాసగరిమఁ బేర్చె
దీనులై దుర్దశలఁ గ్రుంగు దేశజనుల నుద్ధరింప మోతీలాలు యోద్ధగాఁగ
నరులు పెడత్రోవఁ బట్టి సత్యాగ్రహుల నలంప రోసియుఁ బాడిఁ దొలంగ కతఁడు.

స్వప్రజాభ్యుదయ మాపాదించి పాడిగా నాంగ్లలోకము యశం బందుఁగాత!
భరతఖండము రాజభక్తి వీడక స్వారాజ్యము సగౌరవముగా నందుఁగాత!
అన్యోన్యమైత్రితో హైందవు లందఱు నొక్కసంఘంబుగా నుండ్రుగాత!
మతసనాతనధర్మరతుల కెగ్గొనరించు దుష్ప్రయత్నము లింకఁ దొలఁగుఁగాత!
మనుజు లెల్లరు స్వస్వధర్మముల నూన నీనుఁ గావుత శుభముల నీశ్వరుండు
తనయభీష్టంబు సిద్ధించె ననుచుఁ దెలిసి-మోతిలాల్ దివ్యమూర్తియై మురియుఁగాత!

ఉగాది

శ్రీ లక్ష్మీనరసింహమూర్తిగారు (విశాఖపట్టణం)

శ్రీ గోగమ ప్రజోత్పత్తిం
చింపగ పలుకని యలుకని — యలుకని. నిరం
తప్రలాగ గడన ప్రజకే
స్వస్తి, స్వస్తి, సదస్తు లే ప్రజోత్పత్తి నవనీ.

ప్రజోత్పత్తి జేసినాడన ప్రజాస్థితి, యదు
ర్ల్య జీవనములం జేసి నష్టించెనై, దే
హిజాలంబుల బ్రోవఁగా మహోత్సవుఁడెవా డె
వ, జేజే ప్రజోత్పత్తి నస్తువులనంద్.

ప్రభవమయి, సభవంబునం బ్రబలి, శుక్ల
పక్ష శశి గతి వృద్ధి నొంది, ప్రమోద
కరము గాని ప్రజోత్పత్తి కలుగనేల?
ఈ ప్రజోత్పత్తి సుఖదమై యొసఁగుఁ గాక!

ప్రత్నిదములటు సుకములు వసరం వోకఁగాఁ; బికములునై
జ్యోత్స్నసనము వెలుఁగ నూనె; నోదవె వేఁపచెట్లు స
త్ప్రవములు, పిరులుఁ; జాతతరులు పండెలూనె; మ
ల్లెలఁ దేంట్లు; మాధవుఁడరుదెంచె వనరమం గనన్;
"వచ్చె! వచ్చె! గ్రొత్త వత్సరం, బిదె మహో
త్సవదినం!" బటంచు జనపదనగ
రముల జనులు మిగులఁ బ్రమదంబు నొందిరి
ముదముల పెనుగాడి గద యుగాది!

స్తుతిరత్నములు

కీ॥ శే॥ వఙ్కిపల్లి నరకంఠీరవశాస్త్రి గారు

శరణం కరోమి చేతసి
  శరణం శరవణభవాగ్రజాతస్య
విఘ్నానఖిలజనానాం
నిఘ్నానంఘుడితి భక్తివిఘ్నానామ్.

కమలా మాశ్రితకమలాం
కమలాసనముఖ్యవినుతపదకమలామ్
కమలాశయస్య తనుజాం
కమలాక్షప్రేయసీం నమామ్యనిశమ్.

వాణీం మధుకరవేణీం
వీణాపుస్తకశుకోల్లసత్పాణిమ్
నాణీయోగుణవేణీ
మేణీనయనాం భజామి కలవాణీమ్.

వాణీం ప్రణమ్రజనదత్తమనోజ్ఞవాణీం
శ్రేణీభవన్మధుపమండలరమ్యవేణీమ్
శోణాధరీంముహురహం ప్రణమామిమూర్ధ్నా
వీణావినోదరసికాం వచసాం విభూత్యై.

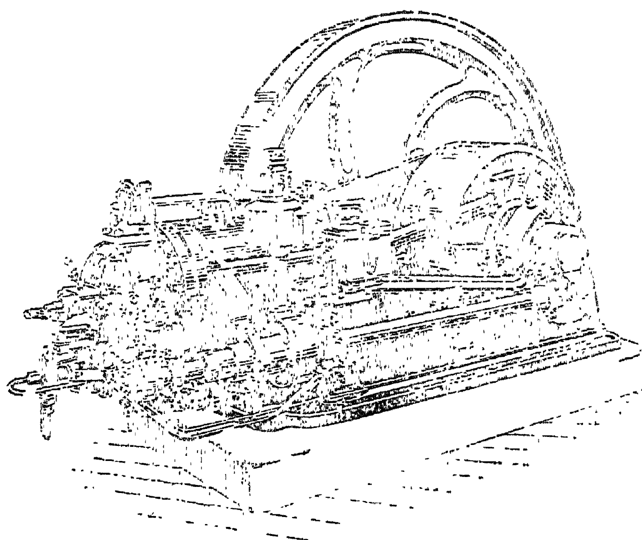
సోత్ప్రాసము

పండిత శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారు

కొంకక స్వేచ్ఛఁ బోఁగొట్టితి వాల్జూపుఁ
ద్రాట ముంగాళ్ల బందాలు వేసి,
కౌఁగిట నిక్షికించి గంటులువడి వాడి
పోవ నొక్కితిఁ దీఁగఁ బోలు మేను,
మునిపంటఁ గొఱికి తామూలమ్ము కండకం
డలు గాఁగఁ బవడంపుఁ జెలువు మోవి,
కనకుండఁ జేసితిఁ గవ్వించి కువకువ
ధ్వానమ్ములను గమ్మ నైన నిద్ర
ఇంత చేసినఁ గసి తీర దించుకేని
ఊహ యున్నది నలిపివేయుటకె యింక;
పడయుమీ కృష్ణ! నేఁడైనఁ బారిజాత
సూనముల శయ్య నలజడిలేని సుఖము.

———

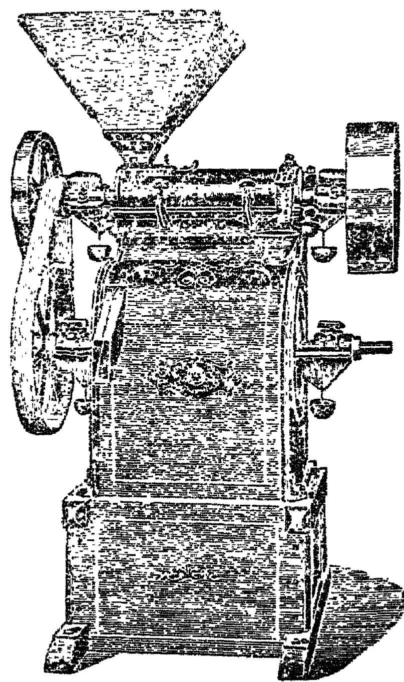
బ్లాక్ స్టోన్

"స్ప్రింగ్—ఇంజెక్షన్"

కోల్డ్ స్టార్టింగ్ క్రూడ్ ఆయిల్ ఇంజన్లు

[illegible]

మేమింకను, "హాకర్ కర్ట్నా" కోల్డు స్టార్టింగ్ క్రూడ్ ఆయిల్ ఇంజనులును. వర్టికల్ కిరోసిన్ ఆయిల్ ఇంజనులును, క్రూడ్ లేక కిరోసిన్ ఆయిల్ యింజన్లతో నడుపుటకు వీలైన పోర్టబుల్ అండ్ స్టేషనరీపంపింగ్ సెట్లు; సప్లయి చేయగలము. గొప్ప పవర్ హౌసులనుండి, ఎలక్ట్రిక్ దీపములకు వలయు పవరుకల్పించునట్టి యింజనులును, జనరేటింగు సెట్టులుకు ప్రత్యేకధరలు ఇచ్చెదము.

స్వచ్ఛమైన ఎంగల్ బర్గు

రైస్ మిల్లింగ్ మెషినరీ

అమెరికా యందు గల ఎంగల్ బర్గ హల్లర్ కంపెని వారికి మేము భారతదేశమున సోల్ యేజంట్లము. అసలు ఎంగల్ బర్గ హల్లర్లు, పాలిషరులు యితర విడిభాగములు మావద్దను మాత్రమే దొరకును.

నమూనాలను అంగీకరింపకుడు

రైస్ మిల్లింగ్‌కు సంబంధించిన యావద్విషయములను గురించి మీకు అనుభవము గల సలహాల నివ్వగలము.

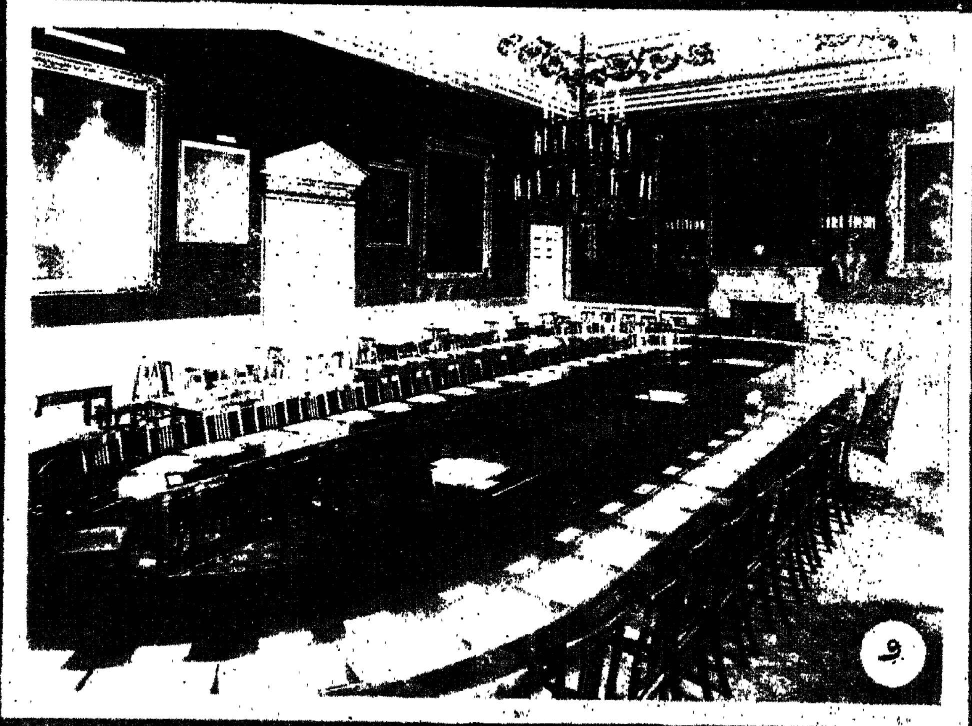
పవర్—మెషినరీ, గిరింగ్, బెల్టింగ్ మున్నగునవి

సరఫరా చేయగలము.

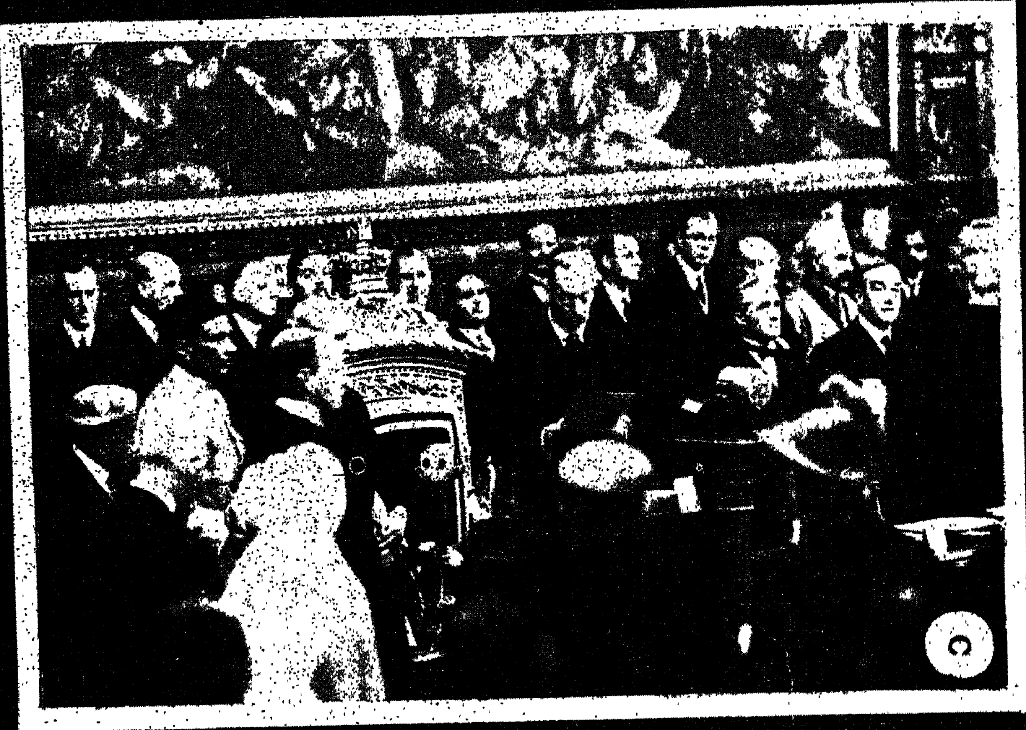
మార్షల్ సన్సు అండు కో (ఇండియా) లిమిటెడ్.,

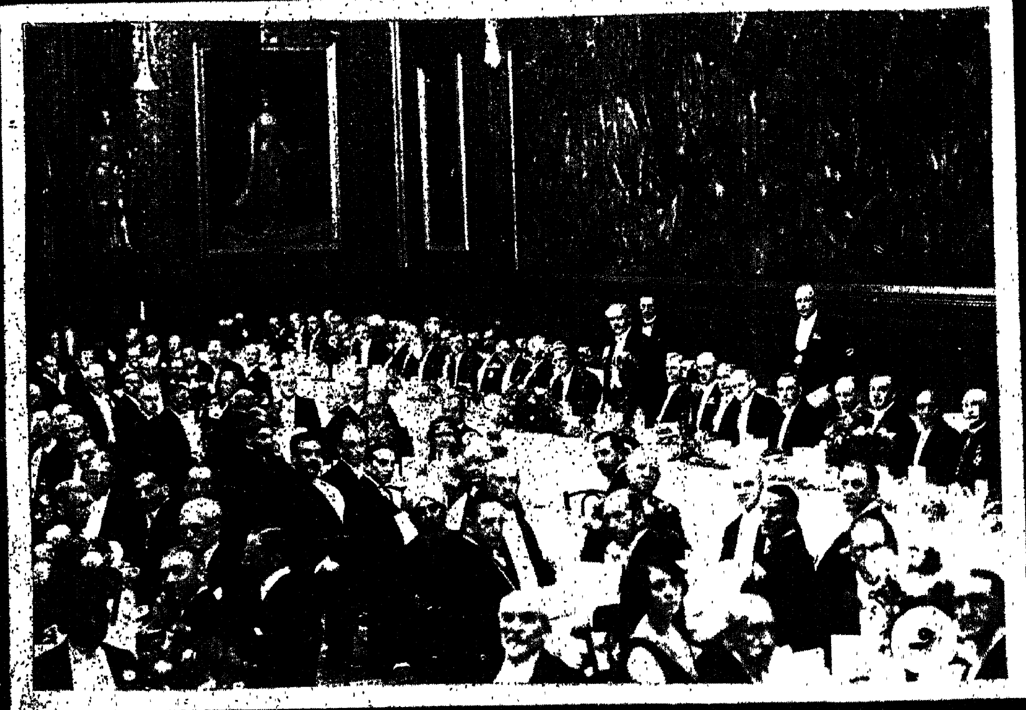
9. సెకండులైన్‌బీచ్—మద్రాసు.

౧, ౨. ఇండియన్ రౌండుటేబిల్ కాన్ఫరెన్సుకు తయారుచేసిన సభాభవనము-రెండు దృశ్యములు

ఇండియన్ కాన్ఫరెన్సు

౧ శ్రీ జార్జిచక్రవర్తిగారు ప్రారంభోపన్యాసమును చదువుచున్నారు.

౨. హౌస్ ఆఫ్లార్డ్సు భవనమున ఇండియన్ రౌండుటేబిల్ కాన్ఫరెన్సు ప్రతినిధులకు పార్లమెంటు సభవారు చేసిన విందు.

స్త్రీలు కారాగారముల కేగినచో,

వంటచేయుటకు శ్రమపడకుడు.

ఏమియు అక్కరలేదు

ఒక రుక్మణి కుక్కరును

తీసికొనుడు.

7 సైజులు, 1, 2, 4, 6, 8, 12, 16 గురు

మనుష్యులకు సరిపోవును.

రు. 12, 16, 20, 25, 31, 37, 44

వివరముల దెలుపు పుస్తకము ఉచితము.

రుక్మణి కుక్కర్ కంపెనీ,

రాయపురం, మద్రాసు.

Rukmani Cooker Co.,

Royapuram, Madras.

గుణము, సువాసన, కారము, రుచి

వీటికి ప్రసిద్ధిచెందిన

V. H. R.

ఇంగువ

నుపయోగించి యానందింపుడు!

1 పౌను రు. 1-12-0 ½ పౌను 0-15-0.

వర్జీవన్దాసు హిర్జి అండు కో.,

34, గోవిందప్పనాయుని వీధి,

జి. టి. మదరాసు.

అఖండవిజయము

"ఉచిత భీమా"

మొదటి సంవత్సరపు అపూర్వ ఫలితము:—

పాలసీలు జారీచేసిన సంఖ్య		13,000
చనిపోయిన పాలసీదారుల వారసులకు యిచ్చినది ...	రు.	35, 00
గవర్నమెంటు సెక్యూరిటీలు	రు.	35,000

వాటాదారులకు పంచిపెట్టబడినది 100 కి రు. 9

నెల 1 కి చందారు. 1 బీదలకు ఎక్కువ వుపయోగము

పూర్తి వివరములకు:— ది స్టార్ ఆఫ్ ఇండియా ఇండస్ట్రియల్

అండ్ జెనరల్ ఆష్యూరెన్సు కంపెనీ, లిమిటెడ్

హెడ్డాఫీసు:—23, సెకండులైన్ బీచ్. మద్రాసు.

బ్రాంచీలు:—ఏలూరు, బెజవాడ, గుంటూరు, రాజమండ్రి, కాకినాడ, విశాఖపట్టణము, కర్నూలు, తాడిపత్రి, బళ్లారి, బందరు, కాళహస్తి, నెల్లూరు, హైదరాబాదు, బెంగుళూరు, పాండిచ్చేరి, క్విలన్, మధుర వగైరా.

జీతములమీద పనిచేయు ఏజంట్లు, ఆర్గనైజర్లు కావలయును.

ది ట్రాపికల్ ఇన్స్యూరెన్సు కంపెనీ,

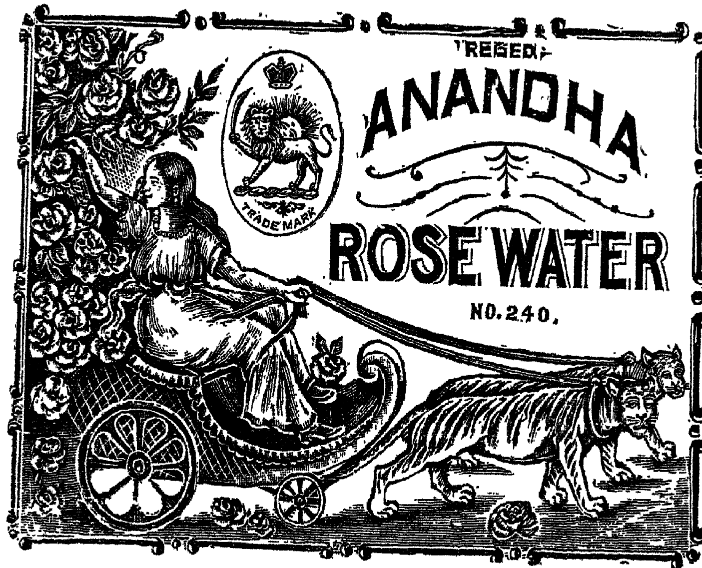
లిమిటెడ్ (ఢిల్లీ.)

స్వదేశీయమైన సంస్థ. భారతదేశపు ప్రధాన నాయకులచేత యేర్పాటుచేయబడినది.

ట్రాపికల్‌యందు భీమాచేసికొని మీకుటుంబమునకు సౌకర్యములను చేకూర్చుడు. పలుకుబడి గలవారు, ధారాళమైన కమీషను పద్ధతులమీద జిల్లా యేజంట్లుగా పనిచేయుటకు కావలెను. వివరములకు వ్రాయుడు:—

ది మద్రాసు ఆఫీసు, 121 ఆర్మీనియన్‌వీధి, మద్రాసు.

THE MADRAS OFFICE,
121, Armenian Street, MADRAS.

అనేక వెండి బంగారు పతకములను, యోగ్యతాపత్రములను బహుమానముగా బడసినది.

ప్రపంచమునందు, ప్రసిద్ధి జెందిన ఆనంద రోజ్ వాటర్ మార్కెట్టులోకెల్ల ఉత్తమమైనది. చౌకయైనది.

అన్ని తావులందును విక్రయించబడును.

పానకములు:—	డిస్టిల్డువాటర్స్:—
రోజ్	ఓమంవాటర్
ఆరంజి	సాసపరిల్లా ,,
సరసపరిల్లా	డిస్టిల్డ్ ,,
లెమన్	యానీసీడ్ ,,

సాటిలేని జి. ఆనంద జైన్ దంతచూర్ణము.

దంతములను పరిశుభ్రపరచును. అన్ని దంతవ్యాధులను కుదుర్చును. సువాసన గలది. నోటి దుర్గంధమును పోగొట్టును. 12 డబ్బాలు రు 1—4—0. వర్తకులకు మంచి కమీషన్ యియ్యబడును. వివరములకు వ్రాయుడు:—

జి. ఆనంద జైన్, రోజ్ వాటర్ మాన్యుఫాక్చరర్స్. "ఆనంద విలాస్" రాయపేట, మద్రాసు.

౧. రాజకీయము

రాజనీతి—రాష్ట్రాంగములు

పి. బాపిరాజుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్.

(ప్రమోమాతసంచిక తరవాయి)

3—శాసనవర్గము

రాష్ట్రాంగములందు మూడవది శాసనవర్గము. మూడవది యగుటచే దీని ప్రాముఖ్యము తక్కువ యన రాదు.

పాలకవర్గ మమలులో పెట్టవలసిన శాసనముల నీ వర్గము నిర్మించుచుండును. పాలకవర్గము రాజ్యాంగ చక్రములను నడుపున దయినను తద్విధానమును సూచించుట శాసనవర్గపు విధియై యున్నది. ప్రజాభిప్రాయమును నిరూపించుట కాధారమై యున్నది. పాలకవర్గము ప్రజల హక్కులను ధిక్కరింపకుండ నిది కాపాడుటకు మూలమై యున్నది. ప్రజాభిప్రాయమును వెల్లడిచేయుట కీవర్గ మనవసర మనియు, ఏ ఘెన్నునందువలె ప్రత్యేకాభిప్రాయములను ప్రజలే వెల్లడిచేయవచ్చుననెడి కొందరి యభిప్రాయమీ ప్రస్తుతపు రాజ్యాంగములందు వర్ధిల్ల నేరదు.

శాసనవర్గనిర్మాణము—బాహ్యనిర్మాణము

అనేక దేశములందు శాసనవర్గ కార్యక్రమము రెండు వర్గముల క్రింద విభజింపబడి రెండువర్గములును నడుపుచున్నది. ఇది ద్వంద్వవర్గవిధాన మనబడును. ఇరువర్గములామోదించువరకును ఏశాసనమును అమలునకు రాజాలదు. ద్వంద్వవర్గవిధానమం దిరువర్గములందును శాసనములు చర్చింపబడుట కవకాశ మున్నందున న్యాయవిచారణ కవకాశ మెక్కువ యున్నదనియు అల్పసంఖ్యాకులై ప్రాతినిధ్యరహితులైన బుద్ధిమంతులకు ప్రాతినిధ్య మిచ్చుట కవకాశమున్నదనియు కావున ద్వంద్వవర్గవిధాన మవసరమని కొందరి యభిప్రాయము. కాని రెండు వర్గములందున చర్చ జరుగుట చర్వితచర్వణమనియు, ఈ విధానమామోదింపబడిన దేశములందీ రెండవ వర్గమునకు ప్రాముఖ్యమే లేదనియు, ఏకీభవించియుండు పాలకవర్గమున కవరోధముగ విభక్తమైన శాసనవర్గము బలహీనమగుననియు కొందరు వాదింతురు. వీరివాదనయందలి బలాబలములు మన దేశమందలి Council of State వలన ప్రత్యక్షమగుచున్నవి.

అంతర్నిర్మాణము—మొదటివర్గపు నిర్మాణము

ఈ వర్గమందలి ప్రజాప్రతినిధు లేవిధముగా నెన్నుకొనబడవలె ననునది ప్రథమవిషయము. కొన్నిచోట్ల ఎన్నికల విధానము మూలముగను కొన్ని దేశములందు పాలకవర్గము ఏర్పరుచువిధానము మూలముగను ఈ రెండు విధములుగను సభ్యు లేర్పరుపబడుదురు. ఎన్నికలవిధానమునకే ప్రాముఖ్యము గలదు.

(1) ఈ పద్ధతికొరకు ఒకదేశము కొన్నిసీమలుగను, లేక రాష్ట్రములుగను, లేక నాడులుగను విభజింపబడవలెను. అనగా స్థలవిభాగము ముఖ్యముగాని వృత్తులు, కులములు ముఖ్యములుగావు. తుది రెండుమార్గములవలంబించిన యెడల స్వకీయాభిమానమును మెండై దేశాభిమానమునకు కొరతకల్గును. (2) ప్రజల ప్రత్యేకపు వోట్ల మూలముగ గాని లేక తాలూకాబోర్డు, ఇత్యాది స్థాయిసంఘముల సభ్యులు వారి వోట్లమూలముగగాని, ఈ సభలకు ప్రతినిధు లెన్నుకొనబడుటయు గలదు.

ముల ప్రకారము సభలయందు మెలంగుచుండవలెను. ఇందుల కేమాత్రము తప్పరాదనుటకు వీలులేదు. తన నియామకుల ఉద్దేశములకంటె నిష్పక్షపాతమైనట్టియు, నిష్కల్మషమైనట్టియు, సూక్ష్మబుద్ధిచే గ్రాహ్యమైనట్టియు తనబుద్ధి కుశలతవలన విచారింపగల్గునట్టి ధర్మాధర్మ విచక్షణయే ప్రతి ప్రతినిధికిని ప్రధానము. అతడు ప్రజల యభిప్రాయములను తన వివేచనతో నిమిత్తములేక వెల్లడి బుచ్చు టెలిఫోను అని చెప్పుటకు వలనుపడదు.

అంతర్నిర్ధారణములందు యోజింపదగిన మరికొన్ని విషయములు

(1) శాసనసభాధ్యక్షుని యెన్నిక—అతని విధ్యుక్తములు.

(2) సభికుల సంఖ్య.

(3) సభాసమావేశము — సమావేశ నియమిత కాలము.

(4) సభ ముగింపు

(5) సభయందు పాలకవర్గాధిపతులు పాల్గొనవచ్చునా? అట్లయిన ఎంతవరకు? మొదలైన విషయములు.

పై విషయములు ఆయా దేశమున కనుకూలముగా వివిధముగ సమర్థింపబడుచున్నవి.

(6) పక్షవిధానము.

ఇది చాలముఖ్యమైన క్రమము. ఈ విధానమును బర్కు ఇట్లు నిర్వచించుచున్నాడు:

"ఒక యేకాభిప్రాయమైన నియమముల ననుసరించి దేశమున కుచితమైన లాభమును సకష్టులై పెంపొందజేయు కూటమిని, పార్టీ అని గాని, పక్షములేక కక్షఅని గాని అందురు." ఈ పక్షముయొక్క ముఖ్యోద్దేశము దేశీయాన్నత్యమునకు పాటుబడుటకాని, పార్టీయొక్క స్వలాభాపేక్షమాత్రము కాదు.

(1) అంగీకృతమైన నిర్మాణములేనిదే యే విధానము కొనసాగదనుట కిది యొక నిదర్శనము.

(2) ఈవిధానమున వోటర్లు నియమితపక్షాభిప్రాయముల ననుసరించి వోట్లు నిచ్చునట్లు జరుగును.

(3) పార్టీకృషివలన జనసామాన్యమునకు దేశమున కనుకూలమగు విషయములనుగూర్చి తెలిసికొనుట కవకాశము కలుగును.

(4) పార్టీపద్ధతివలన అధికసంఖ్యాకులునైన యొక పార్టీనుండి పాలకవర్గమేర్పడబడి, పార్టీయొక్క నియమముల ననుసరించి, నిరాటంకముగ రాజకంత్రమును నడుపుట కనుకూలమగును. లేనియెడల ఒక విధానమును ప్రారంభించి అమలులో పెట్టుటకు ఏపాలకవర్గమునకును ధైర్యముగాని అవకాశముగాని కలుగదు.

పార్టీయందలి ముఖ్యాంశములు

(1) దేశమున కనుకూలమగు నియమములు లేదేని ఏదియు పార్టీ అని పిలువబడ నేరదు. కాబట్టి మతసంబంధమైనట్టియు, జాతిసంబంధమైనట్టి నియమములు అనర్థకములు.

(2) ఆయాపక్షముల కపజయము సంభవించినను ఆయాకక్షిదారులు, ఏకీభావముతో నుండవలెను. కాని ఆపక్షము నియమితమైన పద్ధతులనుండి కక్షి తొలగిన యెడల అందలి యే కక్షిదారుడైనను తిరస్కరించవచ్చును.

పక్షనిర్మాణమున కనుకూలమగు పరిస్థితులు

(1) ప్రజారాజ్యమునందు గాని పక్షనిర్మాణము వీలులేదు.

(2) ఏపక్షముయొక్క అభిప్రాయములును ఆదేశ ప్రభుత్వనాశమును కోరునవి కాగూడదు.

ఉదా: రాజ్యమందు సమూలమైన మార్పుకోరు పక్షమును రాజ్యాంగమందు సమత్వము నాశించు పక్షమును ఒకేదేశమం దుండుటకు వీలులేదు. కావున ఇంగ్లాండువంటి దేశములందు బోల్షివిక్కులకు ఎడము లేదు.

(3) పార్టీలమధ్య ఉండతగిన వాదభేదములు, మతసంఘసంబంధములైనవి కాక రాజకీయభేదములతో నుండవలెను.

(4) దేశమందు 2 పార్టీలకంటెయెక్కువ ఉండుట భావ్యము కాదు. ఇది ప్రకృతికి మానవ స్వభావమునకు ననుకూలమై యున్నది. ఏసంఘమందును రాజకీయ విషయములో రెండు అభిప్రాయములు మాత్ర ముండుట సహజము. (1) పూర్వసాంప్రదాయావలంబనము, (2) స్వేచ్ఛానువర్తనము—

ఎన్ని భేదాభిప్రాయము లున్నను అన్నియు పై రెంటికి ననుకూలించియె యుండును. కావట్టి ఏమూడవ భావముకూడ పై రెంటిలో నొకటిగా భావింప నవకాశ ముండును. అందుచే ఏ రాజకీయ సంస్థయందును కూడ మూడవపార్టీకి ఆవశ్యకత అగపడదు. రెండు పార్టీలకంటె ఎక్కువకక్షు లున్న దేశమందు ఒకపార్టీయొక్క అభిప్రాయములను కొన్నింటిని మరియొకపార్టీ అవలంబించుటయు, సంఖ్య కొలదియగుటయు, కొంతకాలములో క్షీణించుటయు, బలమునకు తన అభిప్రాయమును మార్చుకొనుచు, మరియొక పార్టీతో రాజీపడుటయు సంభవించుచుండును.

పార్టీ పద్ధతి వలన అనర్థకములు

(1) ఒకపార్టీయొక్క అభిప్రాయములం దెంతటి ఆశయమున్నను, ఆ యా కట్టుబాట్లవలన స్వేచ్ఛానువర్తన కవకాశము లేదు. కొన్నియెడల స్వబుద్ధిని వీడ వలసి వచ్చును

(2) కక్షియొక్కబలము నిర్మాణమునం దున్నది. ఇప్పటి ప్రజారాజ్యములం దానిర్మాణమునకు వలయు ధనము సేకరించువారి యధీనమునందు పార్టీ నిలువ వలసి వచ్చుచున్నందున అట్టి ధనికులు పార్టీయొక్క అభిప్రాయములకు కర్తలగుచు వారి యిష్టానుసారము నడపుచుందురు. అట్టియెడ ప్రజామోదమునకు విముఖత సంభవించు చుండును.

(3) ప్రత్యేకతరూపుమాయును.--ఉత్కృష్టాశయ ముగలవారు ఏ పార్టీకిని చెందకుండ ఎన్నికలలో జయమందినను, వారు పాలకవర్గమునందు పాల్గొనుటకును వారి ప్రాజ్ఞతచూపుటకును నవకాశములేదు. పై కారణముల చేత కొన్ని దేశములందు, పార్టీపద్ధతి నవలంబింపక సముదాయపద్ధతి నవలంబించు చున్నారు. ఇందు ప్రత్యేకత కవకాశ ముండును.—అల్పసంఖ్యాకులకు ప్రత్యేకత కల్గును. దీనిని Group system అందురు. మరియు పై కారణముల చేత కొన్ని దేశములందు రాజ్యాంగమందలి ప్రతిముఖ్యాంశమునకును వోటరుయొక్క అభిప్రాయము కనుగొని పరిపాలనము జరుపబడుచుండును. దీనినే రిఫరెండము అందురు. మరియు ఒకానొక శాసననిర్మాణమునకు ఒకసంస్థ తీర్మానించు వరకు వేచియుండక ప్రజలే (అనగా నియమితసంఖ్యాకులు) అట్టి శాసన మావశ్యకమని తోచెనేని, వారి వోట్లమూలముగా ఆ శాసనమును తీర్మానించి అమలులో పెట్టుచుందురు. దీనిని ఇనీషియేటివ్ అందురు. ఈ రెండు పద్ధతులును స్విడ్జరులాండునందును అమెరికా దేశమందును అమలు జరుపబడుచున్నవి.

శాసనవర్గాంతర్భాగమందు, అనగా శాసనసభాంతర్భాగమందు జరుగు కార్యక్రమము విషయమై విరివిగ వ్రాయ నవసరములేదు. ఆ యా దేశముల కనుకూలమగునట్లు కార్యక్రమపు వివరములకు వలయు నిబంధనలు పైసూత్రముల ననుసరించి గావింపబడుచుండును.

ప్రజాస్వాతంత్ర్య పరిపాలనము—దానికిగల ప్రతిబంధకములు

డా. వెం. హనుమంతరావుగారు, యమ్. ఏ. బి. ఇ. డి.

ఇరువదవ శతాబ్దములో ఎక్కువగ వ్యాప్తిజెందిన రాజకీయసూత్రములలో ప్రజాస్వామికప్రభుత్వపు అభివృద్ధి ఒక ముఖ్యస్థానము నాక్రమించు నని ఎల్ల రంగీకరించవలయును. ఐరోపామహాసంగ్రామము అంతమొందిన తరువాత ఈవిధానము చాలదేశములలో ఏర్పాటుకాబడినది. ముఖ్యముగ యూరప్ ఖండములో పూర్వపు జర్మనీ, ఆస్ట్రియా, రష్యా సామ్రాజ్యము లంతరించి వాటిస్థానమున అనేకములగు చిన్నచిన్న రాజ్యములు బయల్వెడలినవి. ఇవికాక ఇక కొన్ని దేశములందు రాజప్రభుత్వ మంతమొంది దానికి బదులుగ ప్రజాస్వాతంత్ర్యరాజ్యవిధానములు(Democratic Government) ఏర్పాటుచేయబడినవి. యూరప్‌లోనేకాక ఇతర ఖండములందుకూడ ప్రజాప్రభుత్వములుగాని, ఆప్రభుత్వసూత్రములపై నాధారపడియుండు ఇతరరాజ్యాంగవిధానములు గాని ఎక్కువగ ఏర్పాటు కాబడినవి. యుద్ధము ప్రారంభింపబడినపుడును, అది జరుగుచుండుకాలములో కూడను, దానియందు పాల్గొనిన దేశములవారు తాము ప్రపంచమున ప్రజాస్వామికప్రభుత్వసూత్రమును నెలకొల్పుటకే పోరాడుచుంటిమని అనేకసార్లు ప్రకటించియుండిరి. ఇట్లొక ప్రక్కనుండి ప్రజాప్రభుత్వసూత్రము ప్రబలమగుచుండ వేరొక ప్రక్కనుండి దానివిచ్ఛిన్నమును, విఫలత్వమును ప్రకటించుపద్ధతులును విధానములును బయల్వెడలి దానియందలి నమ్మకమును సడలించుటకు చాల తోడ్పడుచున్నవి. యుద్ధానంతరమున ముఖ్యముగ ఈనమ్మకము ఎక్కువగ క్షీణించుచుండుట స్పష్టముగ కానవగును. పరస్పరవిరుద్ధభావములను వెలిపుచ్చు పై రెండుసంగతులయందును ఎంతవరకు నిజ మున్నదియో గ్రహించుటయు, వాటియొక్క నిజానిజములను పరిశీలించుటయు అవసరము. హిందూదేశమందుకూడ ప్రజాపరిపాలనావిధానమును ప్రవేశపెట్టుటకు ప్రయత్నములు జరుగుచున్న ఈసమయములో అట్టి పరిశీలనయొక్క ఆవశ్యకత అందరును అంగీకరించవలయును.

౨

ప్రజాప్రభుత్వ మనిన ప్రజలలోనే ప్రభుత్వాధికారమంతయు నిబిడీకృతమై యుండునట్టి ప్రభుత్వవిధానమని అర్థము చెప్పవచ్చును. ఆ పదమునకు అనేకరాజకీయవేత్త లనేకము లగు భిన్నభిన్నవ్యాఖ్యానములు చేసియున్నారు కాని దాని సంపూర్ణార్థమును విస్పష్టపరుచు వ్యాఖ్యానమేదియు లేదనియే అనుకొనవచ్చును. కాని "దేశమందలి అధికసంఖ్యాకు లగు ప్రజల యభిప్రాయము ననుసరించి జరుపబడు"చుండు ప్రభుత్వమే ప్రజాప్రభుత్వ మన జెల్లునని నిర్వచించిన చాలవరకు సరియగు అర్థము వచ్చిన దని తలంపవచ్చును. "ప్రజలు" అనుమాటకు సరిగ సరిపోవు నిర్వచనము చేయుటలో గల కష్టములను మన మూహించుకొనిన పైన చేయబడిన అర్థము చాల సరియైనదే యనుటలో సందేహము లేదు.

3

ప్రజాస్వామికప్రభుత్వ మేదేశమునకూడ పూర్తిగ ప్రజాప్రభుత్వము(Government by-the-people)గ నుండుట లేదని మనము గ్రహించవలయును. దానికి కారణము ఎచ్చటనుకూడ ప్రజలందరును (అనగా యుక్త

వయస్సు కల్గినట్టి ప్రజలని మన మనుకొనవచ్చును) రాజకీయవిషయములందు పాల్గొనుటకు తగిన స్థితియందు లేకుండుటయే. అట్లు పాల్గొనలేకుండుటకు వివిధము లగు కారణము లుండవచ్చును; దేశముయొక్క శీతోష్ణస్థితి, ప్రజలయొక్క అలవాట్లు, వారి రాజ్యాంగవిధానపు అభిప్రాయములు మొదలగున వన్నియు అట్టి అసహాయస్థితికి తోడ్పడును. కాని పై కారణము లన్నియు ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వ మాయాదేశములలో ప్రవేశపెట్టబడుటకే అడ్డంకులుగ నుండవచ్చును. ఉదాహరణముగ దక్షిణ-అమెరికాయందున్న వివిధప్రజాప్రభుత్వములు గల దేశముల స్థితిగతులు తీసికోవచ్చును. ఆదేశములలో ప్రజాప్రభుత్వ మేర్పాటు చేయుటయే పొరపాటు. కాని ఆదేశము లన్నిటియందును ఆవిధానమే అమలునం దున్నది. ప్రస్తుతము మన మాలోచించవలసినది ఒకసారి ప్రజాప్రభుత్వము నేర్పాటు చేసినతర్వాత దానిని జయప్రదముగ నిర్వహించుట కవసరము లగు పద్ధతు లేవి యను విషయము. ఆసందర్భములో ప్రజలందరును ప్రభుత్వవిషయములలో పాల్గొనవలె ననిన ఏమి అవసరమని ఆలోచించిన తెలున దేమన (1) వారికి తగిన సావకాశ ముండవలెను (2) రాజకీయముల నర్థము చేసుకొనుటకు తగినంతవిద్య యుండవలెను. (3) తమతమ యుద్దేశ్యముల ప్రకారము నడచుకొనుటకు శక్తియుండవలెను. కాని ఈనియామకములు గలప్రజ లేదేశమందును లేరనియే చెప్పవచ్చును. ప్రజాపరిపాలనావిధానమునందు ఎక్కువ కాలము కృషిచేసినట్టియు, ఎక్కువ అనుభవము కలిగినట్టియు ఇంగ్లండు, అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములలోనైన నీవిషయములందు ప్రజలు తగినంతవర కభివృద్ధి చెందిరను సంగతి వివాదాస్పదమే. ప్రజాస్వామికప్రభుత్వములు కల ఈదేశమునందుకాని ఏ యితరదేశములందు గాని జరుగుచున్న దేమన ప్రభుత్వవిషయములు వాటికి తగియుండి, వాటియందు పాల్గొనుటకు అవకాశములు కల్గియున్న కొద్దిమందికే వదలివేయబడుచున్నవి. అట్లు రాజ్యాంగవిషయములలో పనిచేయువారు ఆయాదేశములందలి అధికసంఖ్యాకులగు జనుల యభిప్రాయముల ననుసరించి పరిపాలనావిధానమును నడుపుచున్నారా లేదా యను విషయము ఆయాదేశములందు గల ప్రజాభిప్రాయబలముపై (Strength of Public opinion) నాధారపడి యుండును. కాని ప్రజాభిప్రాయమునకు వ్యతిరేకముగ, అనగా ఏ దేశమునందు గాని అప్పటికియున్న ప్రజాభిప్రాయ మని యర్థము. ఎవ్వరికిని కాని పరిపాలించుట దుస్తరమే యగునను సంగతి మనము జ్ఞాపక ముంచుకొనవలెను. ఇట్లుప్రజాసమూహమునుండి ప్రజలయందు గల రాజకీయవిజ్ఞానము ఇంకను ఇతరవిషయముల సంపుటి వలన బయల్వెడలిన ప్రజాభిప్రాయమున కుత్తరవాదముగ రాజ్యము జరుపబడుచుండు ప్రభుత్వవిధానములనే ప్రజాస్వామికప్రభుత్వవిధానము లని పిల్వబరగును.

౪

ప్రజలందరును ప్రభుత్వవిషయములలో పాల్గొనుటకు వీలులేనపుడు దానికిబదులు ప్రజలయభిప్రాయములను సరిగ వ్యక్తీకరించుటకు కొన్ని సంస్థలైనయుండుట ముఖ్యావసరమైయున్నది. ఇప్పుడు ప్రజాస్వామికప్రభుత్వములు గలదేశము లన్నిటియందును కూడ ఇట్టిసంస్థల ద్వారముననే ప్రభుత్వము నడుపబడుచున్నది. వాటినే ప్రజాప్రతినిధిసభ (Representative Institutions) లని పిల్చుచున్నారు. కాని, ఈప్రజాప్రతినిధిసభలు ప్రజాభిప్రాయమును పూర్ణముగ విశదపర్చుచున్నావా లేదా యను విషయమే ప్రస్తుతము చర్చనీయాంశము. ఒకసారి ప్రజలచే (అనగా వోటర్లుగా నున్నప్రజలచే) ఎన్నుకొనబడిన తరువాత ప్రజాప్రతినిధిసభలు వాటిదారినే యవి పోవుచు ప్రజాభిప్రాయమునం దప్పు డప్పుడు కల్గుచున్న మార్పులను వ్యక్తీకరించుట కనుకూలించనివిగ నున్నవి. దానివలన చాలచోట్ల ప్రజాభిప్రాయము ఒకపద్ధతిగను, ప్రజాప్రతినిధిసభల యభిప్రాయము వేరొకపద్ధతిగను నుండుటకూడ తటస్థమగుచున్నది. అదియుకాక ప్రజాప్రతినిధిసభలు వాటికార్యక్రమమును నడుపుకొనుటకు కొన్నికొన్ని నిబంధన లుండుట అవసరము. అట్టి నిబం

ధన లేమియు లేనినాడు ఆసభలన్నియు యుద్ధభూముల క్రింద మారు నని ప్రస్తుతము నిబంధనలక్రింద పనిచేయుచున్న జర్మనీ, ఫ్రాంసు మొదలగు దేశములందలి పార్లమెంటుసభల విషయములను వినుచు చదువుచున్న మన కందరకును విశదమే. నిబంధనల ప్రకారము పనిజరుగుట ముఖ్యమే; కాని వాటివలన ఈసభలందు కార్యక్రమము తొందరగ జరుగకుండుటయు, ముందు జరుగ వలసిన కార్యములు వెనుకను, వెనుక జరుగవలసిన కార్యములు ముందుగను జరుగుటయు కూడ కలదు. మరియు ప్రభుత్వవిధానము ఎక్కువ క్లిష్టమగుచున్న ఈకాలములో, ప్రజల జీవితసౌఖ్యముల కెక్కువ సంబంధము గల విషయములు ప్రభుత్వమువారి ఆలోచనలోనికి వచ్చుచుండుట జరుగుచున్న ఈకాలములో, ప్రజాప్రతినిధి సభలద్వారా ప్రభుత్వపుకార్యములను నిర్వహించుటకు రోజురోజునకును ఎక్కువకష్ట మగుచున్నది. ఈకారణములవలన ప్రజలలో, వాటిపై ననుమానము, వాటి పరిపాలనాపద్ధతులపై నిరాశ, అనిష్టము దినాదినాభివృద్ధి గాంచి అవి దేనిసందర్భములో ఏర్పాటుచేయబడినవో ఆప్రజాప్రభుత్వవిధానముపై కూడ నమ్మకము నశించుటకు కారణ మగుచున్నవి.

౫

పైనచెప్పబడిన నిరాశ, ఆశాభంగము, అనిష్టము మొదలగునవియే ప్రస్తుతకాలములో ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వముపై మోజుతగ్గుటకు ముఖ్యమగు కారణమై యున్నది. వాటివలననే ప్రపంచమందు ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వములు గల హెచ్చుతగ్గుగ అన్ని దేశములలోను ఏదో ఒకవిధముగ దానికి వ్యతిరేకముగనుండు పద్ధతులు బయల్వెడలుచుండుట మనము కాంచుచున్నాము. ఇటలీ, స్పెయిను, పోలండు మొదలగు దేశములలో ఈప్రతిఘాతము నిరంకుశాధికారి యగు నొకనియంత యొక్క అధికారము (Dictator-ship) గా పరిణమించి నది; రష్యాలోను, ఇప్పుడు కొంతవరకుజర్మనీలోను అది ప్రజాసమూహముయొక్క ప్రభుత్వము(Dictatorship of the Proletariat) గా పరిణమించినది; మరికొన్ని దేశములలో, ఉదాహరణముగ చైనా, అర్జెంటినా, బ్రెజిల్, పెరు మొదలగు దేశములలో, అది అయుక్తగ్రస్తమగు తిరుగుబాటుగను, మిలిటరీప్రభుత్వముగను పరిణమించుచున్నది. విధాన మేదయినను కారణముమాత్రము అన్నిటికిని ఒక్కటియే. ప్రపంచమందు ఎల్లచోట్లను ఈకాలములో ఆర్థిక సమస్య ప్రబలమై, ఆర్థికదుస్థితి హెచ్చుగుచున్నది; దానిని జయప్రదముగ నెదుర్కొని పరిష్కరించుటకు ప్రజాప్రతినిధిసభలకు శక్తిసామర్థ్యములు లేకుండపోవుచున్నవి. దాని పరిష్కారణసందర్భములయందే పైనచెప్పినట్టి పరిస్థితులు గోచరమగుచున్నవి. ప్రజాస్వామికప్రభుత్వమునకు ప్రతిబంధకములును, అడ్డంకులును, శత్రుకోటిలోనివియు నగు ఆపరిస్థితులవలననే ఆప్రభుత్వమునకు ప్రపంచమందు ఆదరణ తగ్గిపోవుట కల్గుచున్నది.

౬

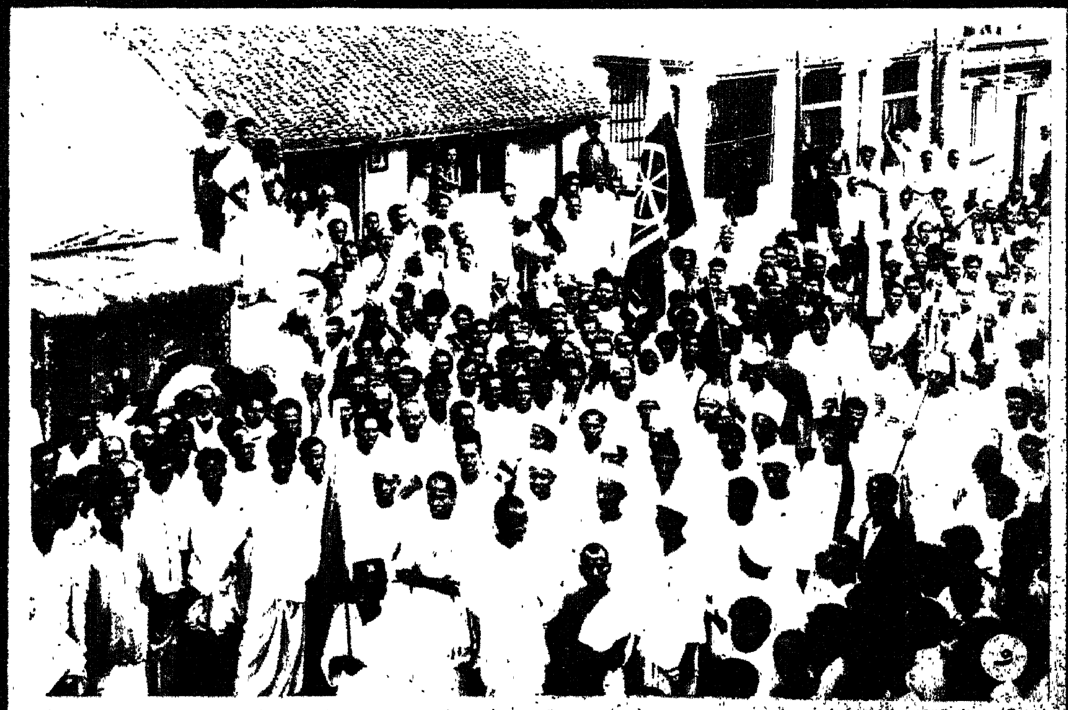
నిరంకుశాధికారప్రభుత్వమునకు నవీనకాలములో మూలాధారమును ఆయువుపట్టును ఇటలీదేశమై యున్నది. అచ్చట ముస్సోలినీ (Mussolini) అను నాతడు ఫాసిస్టు విధానము (Fascism) నేర్పాటుచేసి, ప్రజాప్రతినిధిసభలను చెదరగొట్టి తనప్రతిభను సాటి నిరంకుశముగ రాజ్యపరిపాలనను గావించుచున్నాడు. ఇటలీలో ప్రబలిన ఆర్థిక దుస్థితి, పనిలేనివారి కష్టములు, వ్యవసాయదారుల నష్టములు-ఇవన్నియు ఇటలీలో యుద్ధానంతరము ఎక్కువ ప్రబలమై ముస్సోలినీకి తనప్రతిభను ప్రకటించుటకు తగిన సావకాశముల నేర్పాటుచేసెను; వాటి నాధారముగ గొని ఆతడు నిరంకుశపరిపాలనను ప్రవేశపెట్టి ప్రభుత్వము చేయుచున్నాడు. ఈపద్ధతియే ఇప్పుడు చాలా తొందరగా యూరప్ ఖండమందలి ఇతర దేశములలో వ్యాప్తి చెందుచున్నదని మనవార్తాపత్రికలకు విదేశప్రతినిధులు వ్రాయు లేఖలను బట్టియు, ఇతరమార్గముల నుండియు మనకు తెలియుచున్నది. ప్రజాస్వామికప్రభుత్వమునకు కంటకముగ బయల్వెడలిన విధానములలో ఈఫాసిస్టు విధానము ప్రధానస్థాన మాక్రమించుచున్నది.

౨

రెండవది రష్యాదేశములో ప్రబలుచున్న బొల్షెవిక్ తిరుగుబాటు. బొల్షెవిక్ లు జార్ (Czar) చక్రవర్తుల నిరంకుశపరిపాలనముపై తిరుగుబాటు చేసి వారిని కూలద్రోసి ప్రజాసమూహముయొక్క నిరంకుశ పరిపాలనమును వారిస్థానమున ప్రతిష్ఠించిరి. ఈతిరుగుబాటుకుకూడ ప్రధానకారణము ఆర్థికదుస్థితియు, ఆర్థికపుహెచ్చుతగ్గులేనైయున్నవి. కాని బొల్షెవిక్కులు ప్రజాప్రభుత్వ విధానమును కాని, దానికి మూలాధారములగు ప్రతినిధి సభలనుకాని ఏర్పాటుచేయక, వారి ఆర్థికసౌకర్యముల చేకూర్చుట కనువుగ నుండు సంస్థలనుమాత్రమే ఏర్పర్చుకొని పరిపాలన కొనసాగించుచున్నారు. బొల్షెవిక్ పద్ధతికిని, సమష్టివాదన (Communism) కును చాల దగ్గర సంబంధము గలదు. ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వములుగల ఇంగ్లడు, ఫ్రాంసు, అమెరికా మొదలగు దేశములలో ఈ సమష్టివాదన నెమ్మదినెమ్మదిగ ప్రవేశించి పార్లమెంటరీ సంస్థలు వాటిప్రజలలో పార్లమెంటరీవిధానములందు మక్కువను తొలగించుటకు ప్రయత్నించుచున్నది. సమష్టివాదనకును ప్రస్తుతము ప్రపంచమందములలో నున్న పద్ధతులకును పరస్పరవైరుధ్య మున్నదని చెప్పవచ్చును. ఇప్పుడు వ్యాపించియుండి అనాదినుండి ఒకేవిధముగ వచ్చుచుండిన జాతి, మత, కుల, ఆర్థిక కట్టుబాట్లను భేదములను రూపుమాపి క్రొత్తపద్ధతిపై ప్రపంచనీతిని నడపుటయే దానియొక్క ముఖ్యోద్దేశము, ప్రధానసూత్రమునై యున్నది. బొల్షెవిక్కులు ఈసమష్టివాదనను పూర్తిగఅంగీకరించినవారగుటచే ప్రజాస్వామికప్రభుత్వమునకును వారికిని చాలవిరోధమని వేరుగ చెప్ప నవసరము లేదు.

పైన సూచింపబడిన రెండుసూత్రములును ఈకాలములో ప్రజాప్రభుత్వమును వీలయినట్లయిన వేళ్లతో పెకలించివేయుటకు పూనుకొని యున్నవి. ఇవికాక ఇతర సంస్థలు, ఇతర విధానములుకూడ దానికి వ్యతిరేకముగ నుండి ప్రజాప్రభుత్వమును నిజముగ ప్రజాప్రభుత్వ మని పిల్చుటకు వీలు లేకుండ చేయుటకు ప్రయత్నించుచున్నవి. కాని ప్రజాప్రభుత్వపుసూత్రము మాత్రము వీటి యన్నిటివలన నమసిపోవు నని భయపడుట కెంతమాత్ర మవసరము లేదు. ఎందువల్ల ననగా, "ప్రజలు" అనువారు సర్వకాల ముండువారే. ఏవిధమగు ప్రభుత్వమైన నేర్పాటు కావచ్చును; ఒకవిధమగు ప్రభుత్వము మారి వేరొక విధమయిన ప్రభుత్వ మేర్పాటు చేయబడవచ్చును; కాని ప్రజలుమాత్ర మెల్లకాలము మారకుండ యుండరు. వారి అభిప్రాయములకు వ్యతిరేకముగ చాలకాలము ఏప్రభుత్వ విధానముకాని జరుగుననుట కల్ల; నిరంకుశాధికారి యగు ప్రభుత్వనియంతకాని, లేక ప్రభుత్వమును నడుపు ఒకకూటముకాని ప్రజాభిప్రాయమునుత్రుణీకరించి జయము పొందుట పొసగదు. ఈఆశయే, ఈసంగతియే ప్రజాప్రభుత్వపుసూత్రము నామోదించు ప్రతివానికిని అది ప్రపంచమునం దెప్పుడునుకూడ అంతరించ దను అభయము నిచ్చుచున్నది.

చెన్నపురి ఉప్పు-సత్యాగ్రహదళము

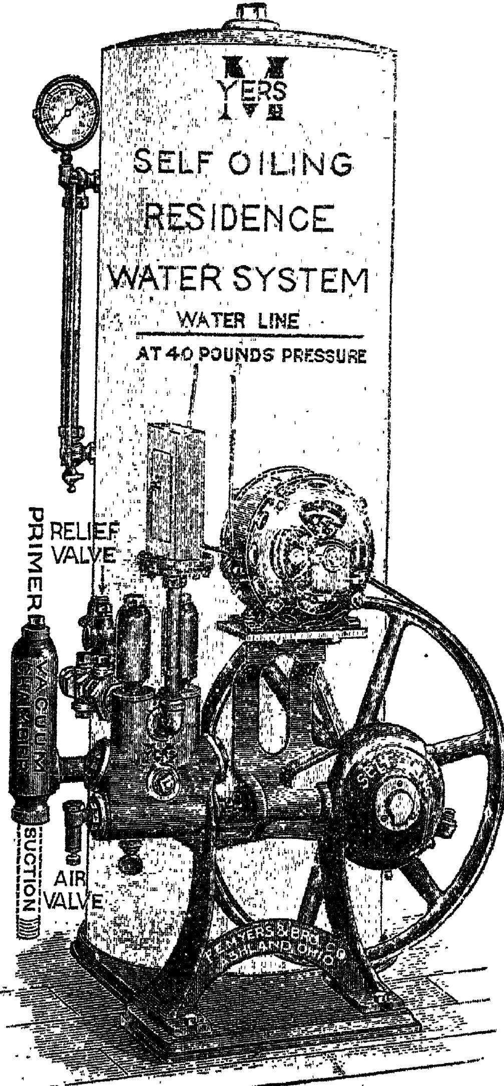

చెన్నపురి ఉప్పు-సత్యాగ్రహము

౧. మైలాపూరు సముద్రతీరమున ఉప్పు తయారుచేయుట. ౨. తిరువళ్లిక్కేణి సముద్రతీరమున ఉప్పు తయారుచేయుట.

మైయర్సు
వాటర్ సిస్టమ్సు

విద్యుచ్ఛక్తి గల తావులందు నీటి వసతులకు కావలసిన అన్ని పరికరములు గలవు.

విద్యుచ్ఛక్తి లేని తావులందు, నూనె ఇంజన్లతో సంపూర్ణ మగు పరికరములను సప్లయి చేయ గలము.

మరియు,చేతిపంపులు

ఎట్టి పనులకైనను, ఎంత లోతైనను, పంపులు సరఫరా చేయబడును.

భారత దేశమున సోల్ ఏజంట్లు:—

ది లిమాయి బ్రదర్సు, లిమిటెడ్.

1/173 బ్రాడ్వే, తపాలపెట్టె **2 2**

మద్రాసు.

చైత్రశుద్ధ పాడ్యమినాఁ డీయుత్సవము జరగును. నాఁటియుత్సవము లెవరైన పైదేశములవా రలక్ష్యము చేయుదురా? ఈ దేశములం దిదియే కాలమానమున కారంభదినము. ఇదియొక పర్వదినము. నేఁడు వినిర్మలభావములు మనోవీథి గోచరింపవలయును.

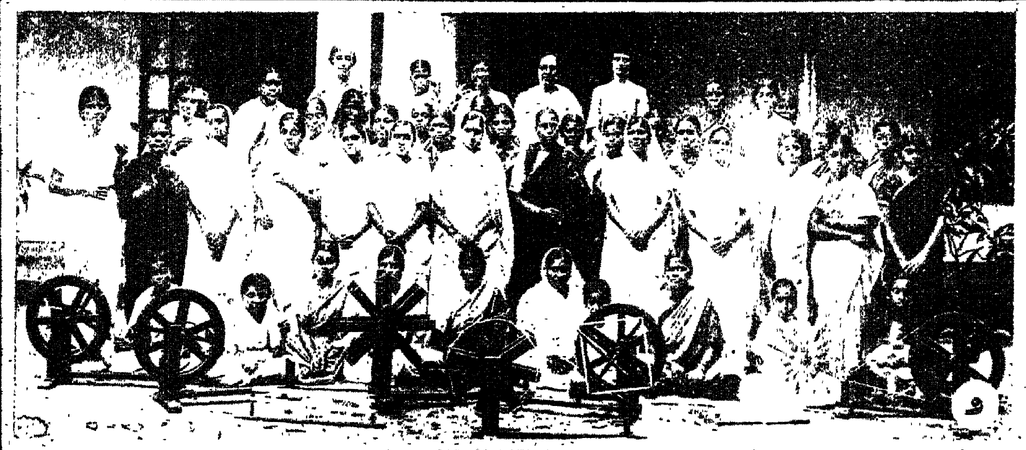
పాఠకమహాశయులారా! ఒక్క త్రుటికాలము యోజింపుఁడు గతవత్సరమునుగూర్చి; ఒక వత్సరమున మూఁడువందల యఱువదియైదుదినములుకదా! ఇన్ని దినములను వృథ చేయక గడపితిరా? వానిని నిరంతరసత్కార్యకరణముచే ననుదినభగవన్నామసంకీర్తనముచే గడపితిరా? కాని నా మట్టున నాకు గతవత్సరమున నాచేసిన కార్యములం దలఁచినగుండియ లదరుచున్నవి. అయ్యో! ఒక్క నిమేషకాలమైనను పరమాత్మచింతనమునకై సరిగా వినియోగింపలేదే! చేసినదైనను, నిక్కముగ, మనఃస్ఫూర్తిగఁ దదేకపరతతోఁ జేసియుంటినా? అదియును సందేహమే! పోనీ, విద్యాభివృద్ధిఁ జేసికొంటినా? నాజ్ఞానజ్యోతిపైనున్న తెరను తొలగింప నేదేనియు ప్రయత్నమును చేసితినా? నాజ్ఞానలేశమునకు నూతనవిషయములఁ జేర్చితినా? ఒక్కటియును లేదే! పోనీ, సోదరమానవసేవఁ జేసితినే? సర్వభూతములను సమదృష్టితోఁ జూచి మృగాదులకుఁ గల్గుహింసను నివారించితినే? ఇఁక నేదైనను ప్రయోజనకారియగు కార్యమును జేసితినే? భగవన్నామసంకీర్తనము సున్న. విద్యాసంపాదనము పూర్ణబిందువు. దేశసేవ యనలేలేదు. నేనేదిచేసితినని సంతసింతును. ఇన్ని దినములును నిష్ప్రయోజకము లయ్యెనే! పోయిన కాలము మరలవచ్చునా! కాలము రివ్వునఁ బరువెత్తుచున్నయది. మానవుని యాయువా, కొద్ది. ఇంకను తెలిసికొనవలసినవిషయములా సముద్రములో జలబిందువులుపోలె నగణ్యములు. కావున కాలమును వృథగాఁ బోనిచ్చుట మనకుఁ బాడికాదు. ఈవత్సరము నైనను పాడుచేయక, సత్ప్రయోజనకారియగునట్లు ఉపయోగింప శక్తినిచ్చుఁగాతయని సర్వేశ్వరుని ప్రార్థించెదను.

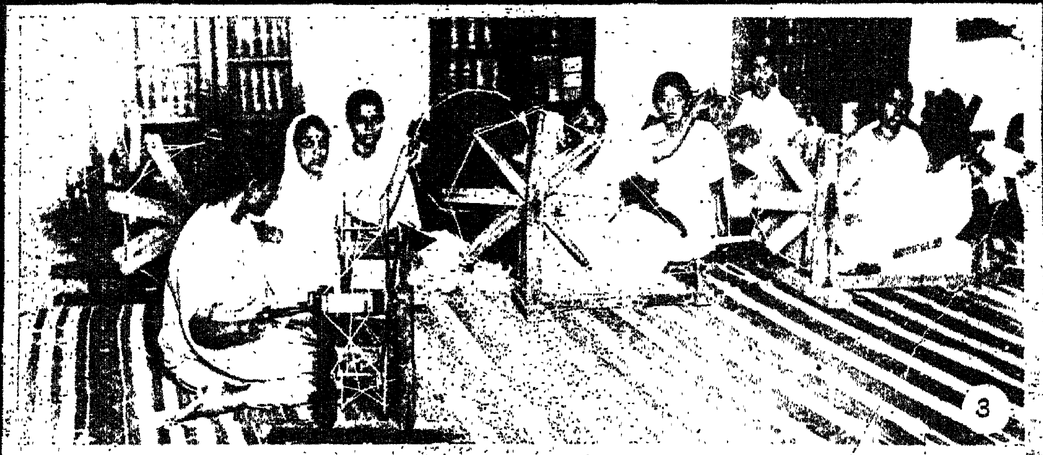
పాఠకులారా! ఉగాదిపండుగనాఁడు 'చేదు' అనఁబడు షడ్రసోపేతమైన గుజ్జునొకదానిని మనవా రిచ్చుచుందురు. అది యెందులకో తెలియునా? అనేకరససమ్మిళితమైన యాగుజ్జు నొకేభావమున స్వీకరించుచున్నవా రదేవిధమున నావత్సరమునఁ గలుగఁబోవు సుఖదుఃఖములను సమానదృష్టితో స్వీకరింపవలయునని. పండుగదినమున 'దుఃఖముల'ని యవాచ్యము లాడుచున్నవాఁడనని కోపగింపకుఁడు. కీడెంచి మేలెంచవలయునుగదా! పండుగనాఁడంతయు నానందమున నుండ నాగుజ్జునకు వికారభావద్యోతకమగు 'చేద'ను పేరు మనవారేల పెట్టిరి? ఇది తెలిసియేకదా!

'జాతస్యమరణంధ్రువం'. మనము కలకాల మిచ్చట నుట్టిఁగట్టుకొని యూగులాడఁబోవునది లేదుకదా! ఉన్నంతకాల మందరికిని పొందుగనుండి మనజీవితమును సద్వినియోగముఁ జేయుదము గాక! సుఖదుఃఖము లస్థిరములుకదా! ఈవత్సరము సుఖోపేతమై యుండునేమో! కావున ప్రజోత్పత్తి సంవత్సరమునకు హృదయపూర్వకమగు స్వాగత మొసఁగుదము.

మీ రీవత్సరమున నాయురారోగ్యైశ్వర్యసంపత్తితో వెలయుచుందురుగాత! 'సర్వేజనాఃసుఖినో భవంతు' అని సర్వేశ్వరుని ప్రార్థించుచు విరమించెదను.

౧. సమ్మర్ స్పిన్నింగు స్కూలు. 'ఉమన్సు ఇండియన్ అసోసియేషను' వారు, (చెన్నపురి) ఎగ్మూరు పాంథియన్ తోటలో 12-5-1930 నాడు స్త్రీలకొరకు దీనిని స్థాపించిరి. ౨. పైన పేర్కొన్న స్కూలులో స్త్రీలు నూలు వడుకుచుండుట. ౩. చెన్నపురి కాంగ్రెసు మహిళామణులు నూలు వడుకుట. 53/35 సింగర[illegible] వీథి, తిరువల్లిక్కేణి.

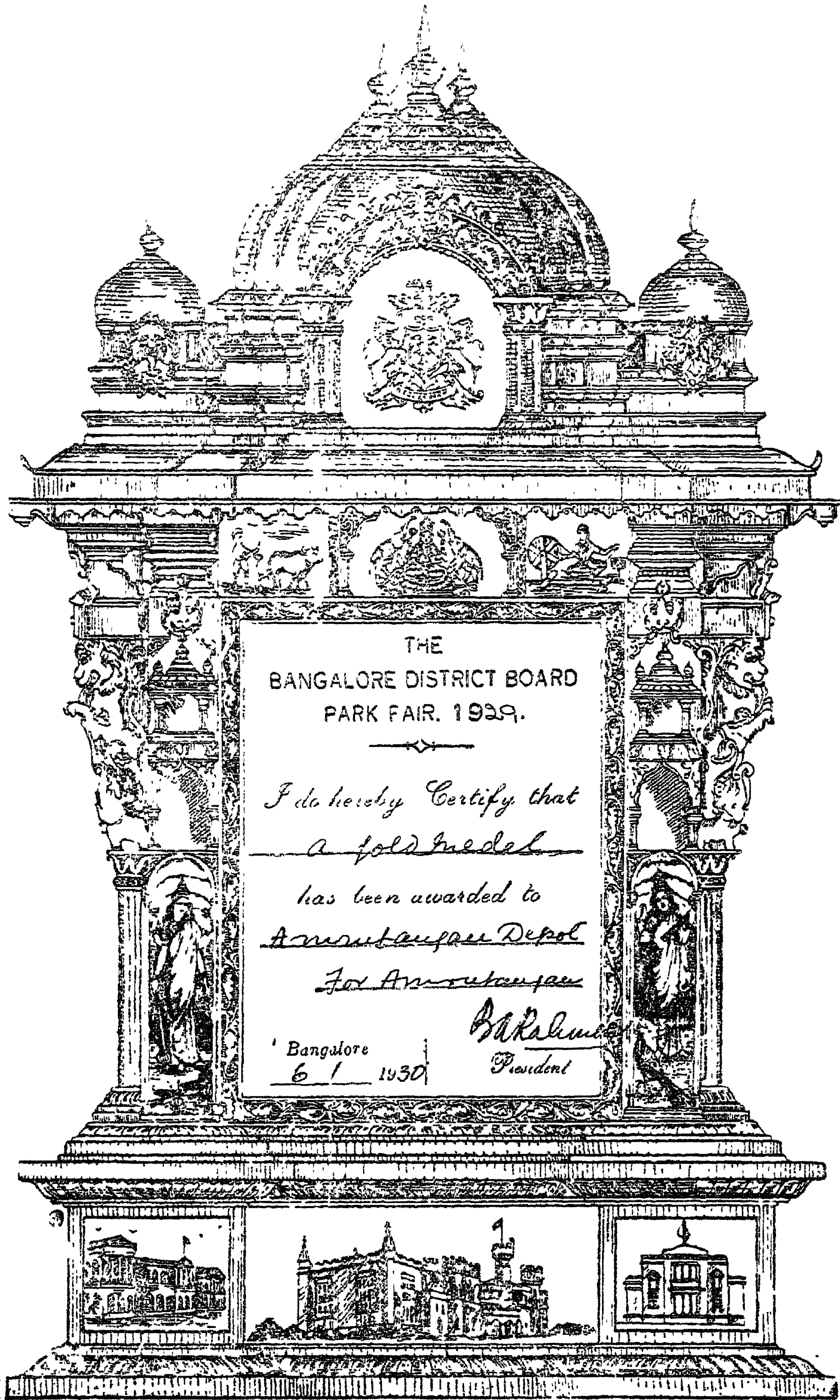

౧. అఖిలభారతమహిళాసాంఘికసారస్వతమహాసభ-చెన్నపురి. 1930. అధ్యక్షురాలు: శ్రీ శ్రీ శ్రీ తిరువాంకూరు జూనియరు మహారాణీగారు.

౨. అఖి [illegible] మహిళా మహాసభ, కార్యనిర్వాహకసంఘము-లాహూరు. 1930.

౩. [illegible] శ్వవిద్యాలయ మహిళాసంఘ కార్యనిర్వాహకవర్గము, 1930.

బెంగుళూరుజిల్లా బోర్డువారిచే 1929 సం॥ పార్కు–ఫేరు ప్రదర్శనమునం_దొసగబడిన

బంగారుపతకము

శ్రీ

సుప్రసిద్ధియకృత్ ప్లీహోదర (Liver and spleen) వీరు జాడ్యచికిత్సకులు. "విజయనగర వైద్యులు", "జమ్ములుగారు" ఇత్యాది ఉపనామములచేత విశేషముగను, జమ్మి వెంకటరమణయ్యగారు, అను నిజనామధేయముచేత, విరళముగను, తెలియబడుచున్నవారు.

డాక్టరు వెంకటరమణయ్యగారు దక్షిణభారతదేశమున చిరకాలమునుండి పన్నికెక్కిన పండితవంశమునకు చెందినవారు. వీరి పూర్వులు శ్రీ శ్రీ శ్రీ విజయనగరమునకు విద్యానగరమను ఖ్యాతిని సంపాదించిన ప్రముఖులలోనివారు.

కొలదికాలము లౌకికవృత్తియందుని కాకక్షింపబడియు, అశ్వినులకృపచే మహావిఖ్యాతవైద్యులను కీర్తిశేషులయిన బ్ర॥ శ్రీ॥ వడ్లమాని సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారి యొక్కయు, మన్య శ్రీ॥ కాళహారి అర్య యాచార్యులవారి యొక్కయు అనుగ్రహమునకు పాత్రు లయి, వైద్యశాస్త్రాభ్యాసము నొనర్చిరి.

అందును, బాలరోగ ప్రకరణము నభిమానముగ గ్రహించి, అందు విశేషకృషిని, పరిశోధనమును సల్పిరి. వైద్యపథమునకు మరలిన కొద్దికాలముననే నవనవో న్మేషములనొప్పు తమ బుద్ధివికాసమున, బాలరోగనిదానమందును, చికిత్సయందు దినదిన ప్రవర్ధమానముగు ప్రతిష్ఠ వహింపసాగిరి.

లివరు, స్ప్లీనువ్యాధుల చికిత్సయందు, డాక్టరు వెంకటరమణయ్యగారికి లభించిన యశస్సు అసమానముగ విలసిల్లదొడగెను. నాటినుండి ఆంగ్ల, ఆయుర్వేద, యునానీ, హోమోపతి, జలవైద్యులయందును, ప్రత్యేకముగను, సమష్టిగను, అగ్రగణ్యు లనిపించుకొనినవా రందరు, లివరు, స్ప్లీనువ్యాధులకు వెంకటరమణయ్యగారి యౌషధమే శరణమని ఘంటాపథముగ చాటుచున్నది, ఉపయోగించుకొనుచున్నదియును, యెల్లరకు తెలిసిన విషయము. ఇటీవల దాక్షిణాత్య ప్రముఖులు పలువురి యాహ్వానింప విజయనగరమునుండివచ్చి మదరాసునందు నివాస మేర్పాటు చేసికొనియున్నారు.

వెంకటరమణయ్యగారి మందుయొక్క ప్రాచుర్యమును, ప్రాశస్త్యమును గాంచి, కన్నెర్రనై, కొందరు మాదిరియౌషధములను తయారుచేసి, అమాయికులగు ప్రజలకు, శిసువులకును ద్రోహ మొనర్చుచున్నారని తెలిసికొనుట మిక్కిలి శోచనీయము. ఇంతకన్న అకృత్య ముండబోదు.

భగవంతుడు తమకిట్టి సిద్ధక్రియను ప్రసాదించినందుకును, మానవసేవ నీవిధముగచేయ నవకాశ మొసగినందుకును, డాక్టరు వెంకటరమణయ్యగారు యథాశక్తి మానవజాతికి సేవయొనర్ప సంకల్పించియేయున్నారు.

స్థిరమగు సేవయు, ఉపకారమును యెప్పుడును లక్షణరూపముగ నేయుంట సహజము, ఆవశ్యకమునని యెల్లరు నెరుంగుదురు. కావున, బాలరోగహేయభూతములు, జాడ్యప్రదములు నగు నాహారవిహారాదిపద్ధతుల సాకల్యముగ విమర్శించి, వివిధవైద్యపద్ధతులయందు సమాహరింపబడిన ఆరోగ్యసూత్రములను, సమయములను ఆయుర్వేదసిద్ధాంతభూతములగు సంప్రదాయములతోను, సూక్తములతోను సరిపోల్చి, యనుభవరూఢమగు ఫక్కిని, లోకోపకారముగ నుండునట్లు, గ్రంథరూపముగ ప్రకటింప సంకల్పించిరి. అంతకన్న నమూల్యమగు సేవ యుండచాలదు.

కొలదికాలముననే ఆయుద్యమము ప్రారంభము చేయబడుననియు, యెంతవరకు సాధ్యమో అంతవరకు శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారు తమబుద్ధి, శక్తిసామర్థ్యములను యీమహత్కార్యమునకు వినియోగింపనున్నారనియు వినుట మిక్కిలి సంతోషదాయకము.

ఇంతకన్న నాంధ్రలోకమునకు, ఆంగ్లలోకమునకేగాదు. మానవలోకమునకును చేయదగిన సేవయు, తన్మూలమున నాంధ్రలోకమునకును రాదగిన గౌరవమును నుండజాలదు — ఇతి మంగళం.

వివరములకు:— 4. శాలైవీధి, మైలాపూరు, మద్రాసు.

గాంధి మహాత్ముని ఆర్థికాభిప్రాయములు

నే[illegible] వెంకట యోగానందరావుగారు బి. ఏ., బి. యల్.

ప్రస్తుతమున హిందూదేశము పాశ్చాత్యదేశములతోపాటు నేటి - ఆర్థిక సంప్రదాయములను కొంతవరకు చేర్చి యున్నది. ఇప్పుడు హిందూదేశములో 91 బ్యాంకులు (ఒక లక్ష పైగా మూలధనము కలవి), 80 భీమా కంపెనీలు, 40,000 మైళ్లు రైలు మార్గములు, సుమారు 7000 ఫ్యాక్టరీలును కలవు. ఫ్యాక్టరీలలో పని చేయు కార్మికులును పదిహేను లక్షలకు పైగా కలరు. హిందూ దేశముయొక్క విస్తీర్ణమునుబట్టి దక్కినదేశములతో పోల్చిచూచిన పుడు పారిశ్రామిక వివరము ఇంకొక్కటి ఆరంభస్థితిలోనే యున్నదని ఒప్పుకొనవలసియున్నది. ఈ దేశములోని సుమారు [illegible] గ్రామములలో పెక్కుగ్రామములు నవీన నాగరికతా ఫలమును స్వల్పముగానైనను పొందలేదు. నూటికి 71 మంది వ్యవసాయదార్లుగా నున్నారు. పారిశ్రామికవృత్తులలో నూటికి ఒక్కరుకూడ లేరు. వ్యవసాయదార్లు, పారిశ్రామికులు చిరకాలమునుంచి ఆచారముగా వచ్చుచున్న పనిముట్లనే ఉపయోగించుచు, ఫలితమునుకూడా కొంచెముగానే పొందుచున్నారు. మరియు ధనార్జనలో అభివృద్ధి పొంద లేకుండావున్నారు. అందువలన పాశ్చాత్య దేశములతోపాటు వారి వృత్తులను, పద్ధతులను పూర్తిగా అవలంబింపవలయునా లేక హిందూ దేశము తన పురోభివృద్ధికి తన నిజపద్ధతులను పట్టుదలతో నవలంబించుచు, పాశ్చాత్యపద్ధతులను కొంతవరకు అవలంబించుచు తన నాగరికతను నిల్పుకొనగలదా యనుప్రశ్న ముఖ్యముగా తీర్చవలసియున్నది. పాశ్చాత్యనాగరికతాప్రభావము బొంబాయి, కలకత్తా, మద్రాసు మిల్లులు గల కొన్ని పట్టణములలోతప్ప యితరభాగములయందు బహు స్వల్పమేయున్నది.

మహాత్మా గాంధి ఆర్థికవిషయములలో తాను ప్రమాణ మని చెప్పుకొనకపోయినప్పటికిని, ఆతనికి కొన్ని ఆర్థికవిషయములలో కొన్ని ఖండితములైన అభిప్రాయములు కలవు. వానిని ఆతడు దేశమునకు ప్రబోధము కావించుచు, దేశములో ఏతత్ప్రకారము పునరుద్ధారణ చేయుటకు యత్నించుచున్నాడు. గాంధి మహాత్ముని యుద్దేశ్యము ప్రకారము పాశ్చాత్యనాగరికత భయావహమైనందున చాల వరకు త్యజింపదగినది. ప్రాచ్యపాశ్చాత్యజీవితములు పూర్తిగా భిన్నము లయినవి. ప్రాచ్య నాగరికత ఆధ్యాత్మికమైనది; పాశ్చాత్య నాగరికత ఐహిక ప్రాపంచిక సంబంధమైనది. హిందూదేశములో కర్మసిద్ధాంతము ననుసరించి ఉత్తరగతులను బోధించును. పాశ్చాత్యులు ప్రకృతప్రాపంచిక జీవనమునే నమ్ముకొని, భౌతికవృత్తులలో గ్రామములనుండి వృద్ధిపొందుటకు యత్నించుచున్నారు. పాశ్చాత్యులు [illegible] జీవితము నాలోచించుచున్నారు. హిందువులు శాంతియుత వృత్తులనే ప్రకటించిరి. ప్రాచ్యనాగరికత యీ రెండు ప్రదేశములలో జనించి, రెండు ప్రదేశములందు వృద్ధి పొందుచున్నప్పటికి యేప్రదేశమునకు ఆనాగరికతనే అవలంబించుట యుక్తము; లేనియెడల దీర్ఘకాలమునకు ఒకదేశమునుండి యితరప్రదేశములో నాటిన వృక్షములవలె క్షీణించుటయే జరుగును. హిందువులు [illegible] ప్రాపంచికసౌఖ్యమును [illegible]. కాన హిందూదేశమునకు శాంతియుతమైన నిజనాగరికత వాంఛితమైనది. పాశ్చాత్యదేశములనుండి తమకు కావలసిన, ఉపయోగకరములైన విషయములు, హిందువులు నేర్చుకొని నిపుణులు కావచ్చును. కాని పూర్తిగా వారి ననుకరించుటమాత్రము ప్రమాదము. వారి జీవితములనుండి కొన్ని విషయములు మన జీవితములో అనుకరించునటుల యేర్పాటు చేసికొనవచ్చును. కాని, సకలముగా విదేశీయుల జీవితము హిందువులు జీవించుట మాత్రము హేయము.

ప్రజాసామాన్యము హిందూదేశములో వారి నాగరికతనే అవలంబించుచున్నారు. కాని ధనవంతులుమాత్రము పాశ్చాత్య నాగరికతకు లోనగుచున్నారు. అందువలన తమ నాగరికతలో వారికి నమ్మకమును పునరుద్ధారణ చేయవలెను. (యంగు ఇండియా 1927. పే. 176_253). అట్టి నాగరికత పురాతన ఆర్యుల నాగరికతకాదు. అది యెట్టిదో మనకు తెలియదు.

సంపూర్ణ పారిశ్రామికమును నిరోధించవలెను.

(1) గాంధిమహాత్ముని తలంపులో పారిశ్రామికమనగా విశేష వ్యాప్తితో అనేకమంది యేకప్రదేశములో పనులుచేయుచు ఒక్కని మూలధనముతో నడుపు వృత్తులు. ఇట్టివృత్తులు యజమాని లాభము కొఱకై యుండును. ఇట్టి పారిశ్రామిక వృత్తులకు గాంధీజీ "బలవద్విరోధి." యూరపులో యిట్టి పారిశ్రామిక జీవనమువల్ల కొలదిమంది ధనవంతులై ప్రజాసామాన్యము అధమస్థితికి దిగిపోయిరి. ఇతరదేశీయులు నిర్ధనులైరి. హిందూదేశముకూడ యిట్టిస్థితికి దిగి యింక నెవరిని సాధించి ధనము సేకరింపగలదు? హిందూదేశముకంటె ప్రస్తుతములో అధమదేశము లేకపోవుటవల్ల హిందూదేశమున కిట్టి లాభమును గలుగదు. 2. ఇట్టి విశేషపారిశ్రామిక పద్ధతి, వేర్వేరు దేశముల పోటీలకు కారణమై యుద్ధములను దెచ్చును. 3. మఱియు, సామాన్య గ్రామ

జీవనమును నాశనము చేసి అసంతుష్టిని కలుగజేయును. (యంగు యిండియా 1927. పే. 150). 4. వస్తువులఉత్పత్తిలో మెషీనులు ఉపయోగించుటవల్ల, దేశమునందు ప్రజలు నిరుద్యోగులై సోమరు లగుదురు. 5. అట్టిస్థితివలన దేశములో కొందఱే ధనాధికారులై, మిగత జనులను అణచిపెట్టియుంచుట కలుగును. అందువల్ల పూర్ణపారిశ్రామికము గొప్పఅరిష్టము. (యంగు యిండియా 1924–1926). కాబట్టి ఖద్దరు ప్రధాన సాధనముగా ఇట్టి స్థితిని ప్రతిఘటింపవలసియున్నది.

అయినను, కొన్ని మార్పులతో పారిశ్రామికమునుగూడ సౌఖ్య దాయకముగా జేయవచ్చును. గాంధిమహాత్ముని యుద్దేశ్యములో పరిశ్రమలుకూడ ప్రకృతి శక్తులలో ఒక తెరగతికి జెందినవి. ప్రకృతిశక్తులు మన సుఖమున కుపయోగింపవచ్చును; లేక మన యొక్కగాని, యితరులయొక్కగాని నాశనమునకు ఉపయోగింప వచ్చును. హిందూదేశములో పరిస్థితులు, యూరపులోకంటె యితర మయినవి కాబట్టి యీ దేశములో కొన్ని మార్పులతో పరిశ్రమలను వృద్ధి పొందింపవచ్చును. మిల్లు అధికారులు తమ కూలీలను, భాగ స్వాములుగను, తాము సంస్థను గౌరవముగ, సుఖకరముగ నడపింపవచ్చిన బాధ్యులుగను యెంచినచో, సామాన్యపరిశ్రమలు యూరోపులోవలె జననాశహేతువులు కావు. హిందూదేశములో ఆధ్యాత్మిక తత్త్వము సహజమగుటవల్ల, పూర్తిగా దేశము పారిశ్రామిక మయిపోవునని భయపడ నవసరము లేదు. యూరోపు ఖండమే కొంతకాలమునకు తన జననాశనమును గుర్తించి హిందూదేశపద్ధతుల ప్రకారము సామాన్య గ్రామవృత్తులకు పోవలసివచ్చును. (యంగుయిండియా 1924—1926, వాల్యూం, 683–684). యంత్రసాధనములవిషయమై మహాత్మా గాంధియొక్క అభిప్రాయములు 'ఇండియన్‌హోమురూలు' వ్రాసిన నాటినుండి కొంత మార్పుచెందినవి. ఆగ్రంథమునందు సాధారణముగా నుపయోగించు ప్రయాణసౌకర్యము లిచ్చు పాశ్చాత్యయంత్రసామగ్రిని ఖండించియున్నాడు. అందు యంత్రములు మహాపాపసూచకములు (పే. 109). యంత్రములమీద వ్యామోహము వృద్ధియైనయెడల దేశము దుఃఖపూరితమగును (పే. 106). యంత్రసామగ్రియెడల ఒక్క సుగుణ మునుకూడ నిరూపించుటకు నాకు జ్ఞప్తికివచ్చుటలేదు. దానియొక్క చెడుగులనుగూర్చి గ్రంథములు వ్రాయవచ్చును. (పే. 109).

గాంధిమహాత్ముడు ఇంతతీవ్రముగ యంత్రములనుగూర్చి వ్రా యుటకు కారణముల నాలోచించినచో ముఖ్యముగా నాల్గు కనిపించు చున్నవి. 1. హిందూదేశమునందు దేశీయములగు చేతివృత్తులను నశింప చేసి, హిందూదేశమును దరిద్రముగ జేసినవి మాంచెస్టరు మిల్లులు కదా? 2. యూరోపువాసులే తమయొక్క యంత్రములు శక్తికి మించినందున వినాశనమును సమీపించుచున్నారు. 3. యంత్రశాలలో పనిచేయు కార్మికులజీవితము మిక్కిలి హీనముగా నున్నది. 4. యంత్ర సామగ్రులు విషయలంపటులగు పాశ్చాత్యుల నాగరికతాజనితములు. (యంగుయిండియా 1924–1926 వాల్యూము, పే. 1131.) గాంధి మహా త్మునికి యంత్రవిముఖత ఎంతవరకు వెళ్లినదనగా యంత్రశాలలన్నియు భూమిపైనుండి యొక్కసారిగా అదృశ్యమైనను తా నొక్క కన్నీటి బిందువైనను విడువనని నుడివియున్నాడు.

కాని మహాత్ముడు దూరదృష్టితో వీక్షించి యంత్రములు ప్రకృత నాగరికతలో నుండి పూర్తిగా తొలగించుట అసాధ్యమని గుర్తించియున్నాడు. అందువలన కొన్నితరహాల యంత్రముల నుప యోగింపవచ్చునని కొంతవర కంగీకరించియున్నాడు. 1. అనవసర మయిన మానవప్రయాసను తగ్గించునవి. అనగా సింగరు-కుట్టు-యంత్ర ములవంటివి. యజమానుల స్వార్థ లాభమునకుగాక లోకమున సమస్తజనుల సౌఖ్యార్థమును, దేశజాతివివక్షలేక యుపయోగింప బడునవి (యం. ఇం. పే. 1109). 3. జీవితము సులభముగా గడు పుట కుపయోగించు యంత్రములు. అనగా, జీవితములో ముఖ్య ముగా ఆరోగ్యమును రక్షించుకొనుట కుపయోగించు యంత్రములు బైసికిలు, మోటారుకారులు ముఖ్యావసరములు కావు. 5. జీవిత సంరక్షణయందు ఏర్పడినయంత్రములు. మహాత్ముడు స్టీమరులు, టెలిగ్రాపులు, పాశ్చాత్యపారిశ్రామిక జీవితమునకు ఉపకరములు కానియెడల వానినికూడ అంగీకరింతునని నుడివియున్నాడు. "యంత్రముల నిరోధింపను; యంత్రములపైని గలవ్యామోహమును నిరోధింతును." మానవశ్రమ తగ్గించు యంత్రములపై వ్యామోహపడి వానిని విరివిగా నుపయోగించినందువల్ల మానవులు తిండిలేక వీధులలో అల్లాడుచున్నారు. మానవప్రయాస కొంతమంది ధనికులకేగాక సర్వ మానవులకును తగ్గవలెను. ధనము సర్వజనుల హస్తగతమై యుండవలెను. ప్రస్తుతకాలములో యంత్రములు ఏ కొలదిమందియో, జనసామాన్యము మీద దాడిచేయుట కుపయోగించుచున్నవి. (యంగుయిండియా 1924-1926). పై ఉదాహృత భాగములబట్టి యంత్రశాలలు సామాన్య జనులకు హింసను తెచ్చిపెట్టినందువల్లనే యంత్రములయెడ మహాత్ముడు విముఖు డగుచున్నాడని స్పష్టమగుచున్నది.

ఆర్థికశాస్త్రము, ధనసంపాదనవిషయమై మాత్రమే ఆలో చించును. మహాత్ముడు అనవసరముగా విరివిగా ధనసంపాదనమును నిరసించును. అపరిమితార్థికాభివృద్ధి నైతికజీవితమునకు ప్రతికూల మని ఆతని యభిప్రాయము. మానవుడు తనకు కావలసిన తిండి, బట్ట, ఉనికితప్ప ఇతరములు వాంఛింపగూడదు. ఈ మాత్రపు పనులకు ఆర్థిక శాస్త్రసాహాయ్య మనవసరము. ఆర్థికశాస్త్రమను వేరుశాస్త్ర మనవసరము (వ్యాసములు–ఉపన్యాసములు పే. 255). ఆర్థికశాస్త్ర గ్రంథములకంటె మన ధర్మశాస్త్రములే ఎక్కువ మార్గదర్శకములు. ఆతనివ్రాతలలో మతమునకును ఆర్థికవిషయములకును గల సంబంధ మును చర్చించియున్నాడు. కాని మతబోధచేయుటకు పూర్వము తిండి, బట్ట యిచ్చుట ముఖ్యావశ్యములై యున్నవి. ఆర్థికశాస్త్రము మతసూత్రముల ననుసరించి యుండవలెను. మతము ఆర్థికరీతి నుపచ రించుటకు సానుకూలమై యుండవలెను. 1927 సం. యంగు ఇండి

సమాజములో మతమునకును, ఆర్థికజీవితమునకును గల పరస్పరసంబంధ మును విపులముగా మహాత్ముడు నిర్వచించియున్నారు. వానిలో ముఖ్యాభిప్రాయ మేమనగా జంతుహింసా నివారణసంఘములు, గో రక్షణ సంఘములు మొదలైనవి అశక్తములగు గోవులను రక్షించుటకు, తగిన ధనబలముగలవై యుండవలెను. మతసంస్థలుకూడ ఆర్థికవిషయ ములను మరుపుజేయరాదు. సర్వజన శ్రేయస్సాధనముగా గాక వ్యక్తుల స్వలాభ స్వీకరణమునకై నడుపరాదు.

పెద్దనగరములయెడ నిరసన

పెద్దనగరములయెడల మహాత్మునికి గల నిరసనభావమును సూక్ష్మముగా మూడుభాగములక్రింద గమనింపవచ్చును. (1) పట్టణ ములలోని జీవితము పల్లెలలోని జీవితముకంటె అధమమైయున్నది. (2) ధనధాన్యవృద్ధికి, వానియుత్పత్తికి కారణములైన గ్రామముల భాగ్యమునంతయును పట్టణములు పీల్చి పిప్పిచేసి, తము అన్యాయపు పోవడకు ఉపయోగించుచున్నవి. (3) హైందవ నాగరికత ముఖ్య ముగా గ్రామసమన్వితమైనది. పాశ్చాత్య నాగరికత పట్టణములలోనే యుండునది. మనపూర్వులు నగరములను సజ్జనులకు నరకకూపములనియు, వృథాభారములనియు ఎంచియుండిరి. అందువల్ల పట్టణములలో ప్రజకు క్షేమము లేదని యెంచియుండిరి. మహానగరములు ముప్పుగ చోరనిలయములై దుర్నీతిచారాదిదోషభూయిష్ఠములై యున్నవి. తత్ప్రదేశములలో ధనవంతులు బీదలను దోచి జీవింతురు. (ఇండియన్ హోమ్‌రూల్ పే. 65) హిందువులకు వారిస్వభావమునుపట్టి గ్రామ జీవనమే సహజము. ఎవరికి వారు శుభ్రముగా నుండుటయే కాని, సమూహముగానుండి మ్యునిసిపల్ శుభ్రతవంటిది అనుభవించుట వారికి సహజముకాదు. పాశ్చాత్త్యులు ఐహికసుఖము నపేక్షించి మ్యునిసిపాలి టీలు మొదలైనవి నిర్మించి గ్రామములను విడిచిపెట్టిరి. నగరపారిశుద్ధ్యము నందు పాశ్చాత్త్యులనుండి మనము అనేకలాభకరములగు సంగతులను నేర్చుకొనవచ్చును. (యంగుఇండియా 1924-26.) మరియు, అటువంటి పెద్దపట్టణములు, గ్రామముల జీవరక్తమును పీల్చి, తాము దేశమునకు చీడవలె వర్తించుచున్నవి. ఖద్దరు పరిశ్రమ ఒకవిధముగా తిరిగి గ్రామ పునరుద్ధరణకు ఏర్పాటు చేయబడినది. తూర్పునుండి పడమరకు ఉత్త రమునుండి దక్షిణమునకుపోవు వివిధములైన యినుపదారులు, గ్రామ ములయందలి సామాన్యజనుల భాగ్యమును లాగివేయు అనేకనాళ ములై యున్నవి. తిరిగి పట్టణములనుండి పల్లెలకు ధనమును ప్రవ హింపజేయవలెను. (యంగుఇండియా 1927)

స్వదేశీ సూత్రము

మహాత్మునితలంపులో స్వదేశీయనగా దేశీయములైన సంస్థలను జీవింపజేసి దేశములో ఉత్పత్తియగు సామగ్రినే ఉపయోగింపవలెను. తత్సూత్రము, మతముప్రకారముగాను, రాజకీయముగాను, ఆర్థికము గాను కూడ వర్తించును. అందువలన మతనాయకులు, మతము, భాష, వస్త్రధారణము మరియు రాజకీయ, ఆర్థికసంస్థలును దేశవాత్సల్యముతో యుండవలెను. తాత్కాలికముగ కొంచెము అసౌఖ్యమును కలిగించినను దేశీయవస్తువు నుపయోగించు విషయములయందు పట్టుదల కలిగి యుండి ఒకవిధముగ విధిగా ఎంచి దానిని పాలించవలెను. ఆర్థిక ముగా, మనదేశములో తయారైనవస్తువులనే మనము ఉపయోగింప వలెను. మరియు దేశభక్తులు తయారుచేయు వస్తువులను ప్రోత్సహించి ఆభాగములలోనైనను విదేశవస్తువులను బహిష్కరింప వలెను. అందువలన విదేశవస్తువులను పూర్తిగా బహిష్కరింపవలెనా? దానికి ప్రత్యుత్తరము పూర్తిగా విసుగుకల్గించునదియే. ఈదేశములో తయారుకాని కొన్నివస్తువులనుమాత్రము వాడవచ్చును. అనేక విదేశీయ వస్తువులు మనకు అవసరములేనివే. వాని ఉపయోగము తగ్గించుకొన వలెను. అనేక అనవసరవిషయములు మానినయెడల దేశము చాల ధన వంతమై యుండును. మనదిగుమతులలో ప్రధానమైనవానిలో బట్ట ముఖ్య మైనది. వస్త్రవిషయములో చేతితోనడుకుటకు, నేయుట ప్రారంభించిన యెడల పూర్తిస్వదేశీ వెంటనే లభించును. మహాత్ముడు ఖద్దరుపై ఎంత యొక్కువగా శ్రద్ధవహించుచున్నాడో పైకారణము స్పష్టీకరించును.

మహాత్ముని ఆర్థికాశయములు:—మహాత్ముని ఉపన్యాసములు వ్రాతలు గమనించినచో యీదిగువ అంశములు ముఖ్యముగా తోచు ను. (1) ఆహారము వస్త్రము, నిలుచుటకు శరణ్యము సర్వమానవులకు ఉండునటుల ఏర్పడవలెను. ఈలోటులు తీరినగాని మానవునిదైవ చింతన కవకాశముండదు. (2)ఆహారవస్త్ర శరణ్యేతరము లగు కోరికలు ఆముష్మికమునకు సహాయముగా నుండవు. అందువలన అనవసరములు. (3) ప్రతిమానవుడును తనకు కావలసిన ఆహారము,వస్త్రము స్వయముగా తయారుచేసికొనవలెను. (4) ప్రతిగృహము, ప్రతిగ్రామము ప్రతి దేశము, ఆర్థికముగా స్వయంసహాయభూతమై యుండవలెను. (5) ఆహారము, వస్త్రము లాభమునిమిత్తము వర్తకమునకు లోనై యుండ కూడదు. (6) విరివిగా జరుపు వాణిజ్యము వ్యక్తిలాభమునకుగాక సర్వ జనోపయోగమునకై యుండవలెను. (7) యంత్రములు కొంతవరకు ఉప యోగింపవచ్చును. కాని వానిని పూర్తిగా త్యజించుటయే ఆశయముగా గమనింపవలెను. (8) సారాయము, నల్లమందుసాగరాలలో వర్తకము నాటంకపరుపవలెను. (9) దేశదేశములనుండి వలసపోవుట శ్రేయో దాయకముకాదు. (10) ప్రజలలో ధనవ్యత్యాసముండుట తొలగింప లేము కాని అన్నితరగతులవారికి పరస్పరస్నేహభావముండవలెను. (11) అనవసర-అపాత్రదానమును వదలివేయవలెను. "పనిచేయక, తిండిలేదు" అనుసూత్రమును అనుసరింపవలెను. భిక్షాటనవృత్తిని పో గొట్టవలెను. (యంగు ఇండియా 1924-26). (12) ప్రతిమానవుడు నేదో యొక శారీరక శ్రమపడవలెను. అందువలన పాటు పడుటయొక్క ఘనత తెలియును. సామాన్య-పాటకపుజాతియెడ అనాదరణ తగ్గి గౌరవము కలుగును.

ఓ సుల్తాను మహమ్మదూ! కృతకవిద్యుత్కాంతుల న్నమ్మి యా
శాసౌధంబును గట్టుకొంటి నది నిస్సారంపుటాకాశమై
నా సర్వస్వము దొంగిలించి నరకానన్ గూలిపోయెన్ వృథా
యాసప్రాప్తిగ నిల్చినాఁడ నొకదుఃఖాక్రాంతలోకంబునన్.

పూనికరాసికిన్ మనుజభక్తి యొసంగెడు రాతిగుండె, సు
ల్తానుల కస్మదీయకవితాసుధఁ జిందిన పాతకంబు, నా
పై నటనం బొనర్చినది వాస్తవ మిట్టి స్వయంకృతైకదో
షానలదగ్ధమై చనిన యర్థము నాకు లభింపఁబోవునే.

హాయిగ నీయశస్సు వెలయంగల చక్కని మేడఁగట్టి దీ
ర్ఘాయువుఁ బోసినాఁడ భవదన్వయవల్లికి, నట్టిచేతులన్
బోయెద నంధకారమున మున్గి, సుఖంబుల ప్రొద్దు గ్రుంకె, రా
జా! యిఁకఁ దాండవించెద, భయంకరదుఃఖతమాలవాటికన్.

ఒక్కొఁక పద్దియంబునకు నొక్కొఁక నెత్తురు బొట్టు మేనిలోఁ
దక్కువఁగా రచించితి వృథాశ్రమ యయ్యెఁ గులీనుఁడైన రా
జిక్కరణిన్ మృష ల్వలుకునే? కవితా ఋణమీయకుండునే
నిక్కమెఱుంగ నైతి గజనీ సులతాను మహమ్మదగ్రణీ!

ఇంక విషాదగీతికలకే మిగిలెన్ రసహీనమై, మషీ
పంకము నాకలమ్మున, నభాగ్యుఁడ నైతి, వయఃపటుత్వముల్
గ్రుంకె, శరీరమం దలముకొన్నది వార్ధకభూత మీనిరా
శాంకితబాష్పము ల్ఫలములైనవి ముప్పదియేండ్ల పూజకున్.

అల్లా తోడని పల్కి నాపసిఁడికావ్యద్రవ్యమున్ వెండితోఁ
జెల్లింపన్ దొరకొన్నటక్కరివి, నీచేఁ బూజితుండైనచో
నల్లాకున్ సుఖమే? మహమ్మదునృపాలా! సత్యవాక్యం బెవం
డుల్లంఘింపఁడొ వాఁడె పో నరుఁడు ధన్యుం డిద్ధరామండలిన్.

చిరముగ బానిసేయు నభిషేక మొనర్చితి, మల్లెపూవు ట
త్తరు లొలికించి, మాయజలతారున రాఁడుగదా? పసిండి యో
కఱకుతురుష్కభూపతి! యఖండమహీవలయంబునందు నా
శిరమునఁ బోసికొంటిని నశింపని దుఃఖపు టగ్నిఖండముల్.

అలసట దీర్చుకొందును మహమ్మదురాజులతో సమాధిశ
య్యలపయి, ముప్పదేఁడుల ప్రయాసకు డెందము కందిపోయె, ని
ర్మలమగు చిత్తశాంతి కిఁక మార్గము లేదెన లేని పండు వె
న్నెల గురియించు నాకవిత నీకు లభించె నబద్ధవాదికిన్.

౧

నాశ యొకింత లేమిని సనాతనధర్మము మాని పొట్టకూ
టాన ననేకమాయలకు నోర్చి మనంబున బుట్టెడాసకో
గాని కులంబు జేరి కడగండ్లకులోనయి "దేహీ" యంచు మా
జ్ఞానతమస్తకం బగు జనంబు జనింపగనేల దైవమా!

౨

పాండిత్యంబు యశంబు చూడరు ప్రభావంబన్న నేమున్నదే
మండీ యందురు డబ్బుకోస మిది యెత్తైనను రంతేను నో
క్కండుం జీర్పడు క్షుత్పిపాస లకటా! కానంత దైన్యంబుతో
నుండంజూచి మొగాన మూతురిక నయ్యో యాజ్ఞ యేపాటిదో!

3

పరువా లేదు, ధనంబు లేదు సుఖమా మాట్లాడఁగా రాదు నెం
దటిలోనం జెయి క్రిందుమాత్రమె యిపీ దైన్యంబు యాజ్ఞార్థమై
ధరఁ బుట్టం జనుగాని మెవ్వఁ డిది స్వాతంత్ర్యంబుఁ బోనాడి వెం
బరవిత్తై గరతుల్య దైన్యమును నాహ్వానించుఁ జాకుండఁగన్.

౪

పడుచును లేచుచున్ మెరకపల్లములే యనుకోక యేఁగి కా
ల్నడకను వానిపంచఁ బదినాళ్లు పదింబది నెట్టి చాకి రొ
క్కఁడె గతిలేక చేసి తుది గవ్వయుఁ గానఁగలేక తాను సూ
ర్పడి నడువంగలేని నరువాలక మెంతటి జాలిఁగొల్పెడిన్.

౫

కుడువఁగఁ గూడులేదు పడుకోఁ బరుపా యసలే ఫ్లుళక్కు, నె
క్కడఁ దలఁదాచుకోఁ దలముఁ జేరెఁడు గల్గదు; కట్టుబట్ట చే
పడకు శరీరమెల్లఁ జెడి పాడగుఁ జిచ్చుగతిఁ న్మనంబులోఁ
జిడిముడిపాటు హెచ్చు ఛిఛిఛీ పరదేశము నేఁగ యాజ్ఞకై.

౬

ఫలముంగోరుట సిగ్గు బాగ్గగును సన్మానంబు మన్నాను స
త్కళలన్ శక్తియుఁ జట్టుబండ లగు క్రోధావేశమా హెచ్చుఁ జ

చలతంజేసి మతిభ్రమంబు గలుగున్ సర్వంబు నీరీతి క
ష్ట్యలనొండొంటికి మూలమై చెడును యాచ్ఞాదైన్య నైచ్యంబునన్.

౭

రార మ్మింకొకమారు "పో, తిరిగి రా రావయ్య రే పిప్పుడే
రా, రాలే" దని యూలనాడి పలుకన్ రాపిల్లఁగాల్తీపులం
బోరామిల్లకు రైలుబండ్లఁ దిరుగన్ ముప్పూటకున్ ఖర్చులిం
తే రానున్నఫలంబు యాచ్ఞకయి పోతే లోభిగేహాళికిన్.

౮

కాళ్లుపడిపోయె మోకాళ్లు కదలిపోయె, వంటప్రూఁటింట సొమ్మంత వదలిపోయె
రైలుఛార్జీల నటునిటు రాపిడాయె, చావు బగాయె యాచ్ఞకై దేవురింప.

౯

సర్వలోకాలు కుక్షిలో సాఁకు నతఁడు, బుడుతఁడై నేలమూఁడడుగు లడిగికొనుట
దేవదేవుఁడె జంగమై తిరిపెమెత్తి, కొనుట యాచ్ఞానిశాటి కైకోలుగాదె.

౧౦

కాలుసేతులు చక్కఁగాఁ గదలుచున్న, బుద్ధి చుఱుకుగఁ బనిసేయ ముందువెన్క
లను నెఱింగిన నిజముగాఁ దనువునందు, నసువులేయున్న యాచ్ఞకై యరుగనగునె.

వీరధర్మము

ఉభయభాషాప్రవీణ, తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరిగారు

(పల్నాటి వీరశిఖామణి యగు బాలచంద్రుఁడు రణమొనర్పఁబోవు తలంపు వెలువరించినతఱిఁ
దల్లియగు ఐతాంబ యిట్లనుచున్నది.)

ఎక్కటి కుమార! నీ కెవ - రెక్కరణిన్ బోధఁజేసి రీ వెక్కడఁబో
రెక్కడఁ బౌరుషమెక్కడఁ - జెక్కిలి నిటు మీటఁ బాలు సిందెడి నీకున్.

బంతులాటగాదు బలిచెడుగుడుగాదు - బొంగరాల విసరు భంగిగాదు
గోలిగుండ్లనాడి కొనుషక్కిగాదు సం - గరము తగరుపోరు కాదుతనయ!

హుంకారము లతులధను - ష్టంకారము లార్భటులును జంకెనలును బల్
ఱంకెలుఁ బొంపిరివోయెడు - సంకులసమరోర్వి నిల్వఁజాలుదె తండ్రీ?

మదగజఘీంకృతుల్ తురగమండలిహేషలు భేరిభాంకృతుల్
రథగణనేమిఘంఘణలరావకరాళకృపాణజంఝణల్
గుదిగొను సింహనాదము లకుంఠితభంగిఁ జెలంగ సాధ్వసా
స్పదమగు యుద్ధరంగమున బాలుఁడ వీ వెటు నిల్తు సెప్పుమా ?

కత్తుల తళతళలకు నీ - చిత్తము కంపింపఁ గనులఁ జీఁకటిక్రమ్మన్
దత్తఱపడు వడిఁ బగ ఱొక మొత్తమ్మై మొట్టనెట్టు మొత్తెదువారిన్.

యుద్ధము లొనర్చి దేశంబు నుద్ధరించి - జాతికిం గులమునకు విఖ్యాతిఁ దెచ్చి
మమ్ము నలరింప భావికాలమ్ము లేదె ? - తరుణమిదిగాదు మాను మీతలఁపుఁ గుఱ్ఱ!

సంతతిలేక కడుంగడుఁ - జింతిలిచింతిల్లి చిట్టచివరకుఁ జెన్నం
డింత దయ సూప నిన్గని-సంతస పడితిన్ ఫలించె జన్మం బనుచున్.

నానిధానంబవీవు నాప్రాణమీవు - నన్ను నెడఁబాసిపోయెదే నాయనెడసి
తగవుగా దీప్రయాణంబు తగదు తగదు - విడువు సంగ్రామవాంఛనో వెడఁగుఁగుఱ్ఱ!

నీతండ్రి రణోర్వికిఁ జన - నా తోడీ వుందువనుచు నమ్మితి నెదలో
నోతండ్రి ! నాకడుపునం - దీతఱిఁ జిచ్చిడకుమేటి కీ సాహసముల్.

ఆలింపుము నాపల్కులఁ - జాలింపు మపాయజనకసంగరయాత్రన్
దూలింపుము రోషమ్మును - బాలింపుము నీదుతండ్రి పంపుకుమారా!

వ. అనుటయు నబ్బాలచంద్రుఁ డిట్లనియె.

వెఱఁగయ్యె నీదుపల్కుల - తెఱఁగుం బరికింపఁ దెల్గుఁ దెఱవకు నెఱపో
టరియగు బ్రహ్మనపత్నికిఁ - బిఱికితనం బిట్లు వెల్లి విరియందగునే.

బాలుఁడవంచు సంగరము భంగు లెఱుంగనివాఁ డవంచు గు
ఱ్ఱా లిగిలించినంతనె కరంబు భయంపడెదంచు నాకహో
పోలని నీతులం గఱపఁబోకుము వైరివిదారణక్రియా
ద్వేలయశస్కుఁడౌ వెలమవీరశిఖామణి వీఁ డెఱుంగుమా!

బాలుఁడు గాఁ డితండు యువపట్టము నేలెడు దిట్ట యౌవన
శ్రీలలితుండె సత్క్రియలఁ జేయవలంతి యతండె దుస్థితిన్
డీలుపడంగఁ దోలి నిజదేశసముద్ధరణం బొనర్పఁగన్
జాలిన మేటివాఁడె పటుసాహసదోహలుఁ డూహ సేయఁగన్.

కొండలఁ బిండియొనర్చెద, దండధరుండన విరోధిదళములనెల్లన్
జెండాడెద వేల్మిడిబ్ర, హ్మాండంబులఁ బట్టి బంతు లాడెద జననీ!

కారెమపూఁడి రంగమునఁ గయ్యముకోసము కాలుదువ్వుచు
న్నారు తెలుంగుజోదు లదనన్ గదనంబునఁ దూఁకి మూఁకలో

వీరవిహారము న్సలిపి విశ్రుతకీర్తిఁ గడింపకున్న నా
పేరును బెంపుసొంపుచెడఁ బెద్దలుఁబిన్నలు బ్రువ్వఁదట్టరే.

జనకుం డాహవభారము న్నిజభుజస్కంధంబునం దాల్చి తీ
అనికష్టంబులఁ జిక్కిస్రుక్కితజి ధైర్యస్థైర్యవిభ్రాజి యా

తనయుం డెవ్వఁడు రాణివాసములఁ జింతంబాసి వాసించునో
జననీ! వేగ ననుజ్ఞయిమ్ము సమరోత్సాహంబు తీండ్రించెడిన్.

ఆహవమున కిప్పుడ చని - దోహలమునఁ గసిమసంగి దుష్టవిరోధి
వ్యూహంబులఁ ద్రుంచెద నా - బాహాబలమెల్లఁ దేట పడుచందమునన్.

తెలుఁగుం దేశచరిత్రకుఁ - జెలువిచ్చి సువర్ణవర్ణచిత్రితములు నై
పలునాఁటి వీరగాథలు - విలసిల్ల నొనర్తు నారవిసుధాకరమున్.

గత్యంతరంబు సెప్పకు - మత్యంతోత్సాహమలర నాజి "యశోవా
మృత్యుర్వా" యని దూఁకెద - నిత్యంబగు నసము దెసల నింపెదఁ దల్లీ.

వెలమలు కమ్మవీరు లతివిక్రమధుర్యులు రెడ్డిజోదులుం
దెలఁగలు దేశదాస్యమును ద్రెంప విరోధిశిరోధిఖండనో
జ్జ్వలకరవాలహస్తులయి సంగరలక్ష్మి నలంకరింప నన్
నిలుపఁదలంచె దిందు జననీ! నిను నేమనువాఁడఁ జెప్పుమా.

స్వార్థనిరతుండు తుచ్ఛభోగాభిరతుఁడు - పాఱుఁబోతు దేశద్రోహి బైసిమాలి
మూలడాఁగిన డాఁగుఁగా కాలమునకు - దూఁక కెవఁడుండు నిత్తటి పీఁకతోడ.

నీవెఱుఁగని ధర్మంబులు - లేవైనను బుత్రమోహలీనాత్మకవై
యీవిధిఁబల్కెదు దానిం, బోవిడువం దగిన యదను పొమ్మది తల్లీ!

పుత్రుఁడని మిత్రుఁడనియుఁ గళత్రమనియు - భర్తయని సోదరుండని బాంధవుఁ డని
బాలుఁడని వృద్ధని తలంచువేళగాదు - తల్లిరో సాగుచుండె స్వాతంత్ర్యరణము.

కరికర్ణాంతవిలోలము - శరీరము తడిత్సమంబు సకలార్థంబుల్
సరసీగుహాదళగతశీ - కరములు భోగములు వీనఁ గాంతులు దగునే.

కాయం బనపాయముగా - డోయమ్మరో! కీర్తిమాత్ర ముండును గవిరాట్
గేయంబై యాచంద్ర - చ్ఛాయానాయకము దశదిశావ్యాప్తంబై.

వీటనున్నను గాటంపుఁ గాటనున్న - మిత్తి నెదిరింప నెవనికి సత్తిగలదు
ఉప్పతిల్లుచు జెల్లుచు నుండుఁగాని - యెల్లప్రొద్దులు నొక్కమే నెట్లు నిలుచు.

బ్రదికిన నాల్గుదినంబులు - నదిరాయని జగము మెచ్చ నటుపౌరుషసం
పదపొంపిరి వోవఁగనుం - డుఁదగున్నరుఁ డంచు బుధు లన న్వినవొక్కో.

"అరయ వివృతస్వర్గ - ద్వారము రాజులకు నాహవం" బంచు మహో
దారుఁడు శాంతనవుఁడు తా - భారతసంగ్రామమందు భాషింపఁడొకో.

N. B.— [illegible]

[illegible] చికాకోల్.

ఫవర్ మాత్రలు

ముసలివాని పడుచువానిగ చేయుటకు అవకాశమున్నది

(హిమాలయ పర్వత వనమూలికలు కస్తూరి, బంగారుచే తయారైనవి. [illegible] చిటికీ.

ఈ మాత్రలు సేవించుటవల్ల 80 సం॥ వయస్సుగల వృద్ధులకుసహితము నీరైపోయిన వీర్యమును గట్టిపరచును. స్వప్నమందుగాని మూత్రమునందు గాని, స్త్రీస్పర్శ మాత్రముననే స్ఖలితమగు, బలహీనులను అమోఘముగా నవయౌవనవంతులుగాజేసి మంచి సంసారభాగ్యమును గలిగించును. ఒకమాత్రనువాడిన దాని సుఖము తెలియును. అనుభవించునట్లుగా జేసి సంతానవంతులుగా జేయును. దేశమంతటను అనేక వేలమందిచే పరీక్షింపబడి వారి మెప్పును బొందియున్నది. ఒకమాత్ర పనిచేయనిచో మిగిలిన 19 మాత్రలు ఆమరునాడే తిరిగి మాకు వి. పి. గా పంపి మీసొమ్ము రాబట్టుకోవచ్చునని ఇందుమూలకముగా ఖరారు చేయుచున్నాము. గొడ్రాండ్రు వాడిన సంతానవంతులగుదురు. అసలు నపుంసకులకిది యొక వరప్రసాదము. దీనికి మించినది మరియొకటి లేదని అనుభవము మీద మీకే తెలియును. ఆలశించిన దొరకవు. క్యాటలాగు ఉచితము

30 శాంపిలుమాత్రలు రూ. **3-0-0** లు **60** మాత్రలు రూ. **5-0-0** లు

డాక్టరు, ఆర్యవైశ్య ఆశ్రమం, చికాకోల్

[illegible]

"ఆర్యా,

[illegible]

(సం) [illegible]

"ఆర్యా,

[illegible] సంవత్సరములనుండి [illegible]

(సం) [illegible]

సంగాన్ ఆసుపత్రి, ఖాసీపూర్,
పోస్టు, ఖాసీపూర్ [illegible], తేదీ 1-8-28.

"ఆర్యా,

భగవదనుగ్రహము వలన తమయొక్క రక్షాభాగ్యముల్ల నెలదినములకే నాకు యుద్యోగమందు హెచ్చుచేయబడినదని తెలుపుటకు సంతోషమైనది. మీరు తెలిపినదంతయు యథార్థము గనుక మరొకదానిని రెండు [illegible] నాభార్యకు పంపవలెను." విధేయుడు,

(సం) డాక్టరు యస్. యమ్. రహమాన్
మెడికల్ ఆఫీసరు,

ఖాసీపూర్ ధర్మవైద్యశాల.
కస్టోన్ కాలీయకి కుసుంద పోస్టు మక్దాము 11-7-22.
మెసర్స్ జి. డి. జోషి అండ్ కో., ఢిల్లీ.

"ఆర్యా,

మీయొక్క జగద్విఖ్యాతిగాంచిన రక్షను 11 మాసముల నుండి ధరించుచుంటిని. దీనిశక్తి వర్ణింప శక్యముగాదు. నామనస్సునందుండు కోరికలన్నియు ఫలించినవి. నాకు సహాయకారి యగుటవలన నామిత్రులనుకూడ ప్రోత్సహించుచున్నాను. మీ రక్ష యద్భుతశక్తి గలిగియున్నది.

నేడే రు 25 మనియార్డరు ద్వారా సరస్వతీదేవిని పూజించుటకు పంపియుంటిని. మరొకదానిని పంపినయెడల మీకెంతయో కృతజ్ఞుడను." విధేయులు,

(సం) జె. జి. ఫిలిప్స్,

[illegible]

"ఆర్యా,

[illegible]

(సం) [illegible]

[illegible]

"ఆర్యా,

మీరు పంపిన [illegible] సంపూర్ణ [illegible] చేసినది. [illegible] నా [illegible] మిమ్ములను [illegible]"

తమవిధేయుడు,

(సం) పి. పి. సుబ్రహ్మం,
అసిస్టెంటు బి, ఇ, యస్, లండన్,
మెకానికల్ అండ్ ఎలెక్ట్రికల్ ఇంజనీరు.

మునిసిపల్ కమిషనరు

"ఆర్యా, ధనబాద్ 24-11-20.

మీరక్ష గడచిన 4 సంవత్సరములనుండి ధరించుచుంటిని. దాని గుణముల విషయములో వేఱుగ చెప్ప నవసరము లేదు."

తమవిధేయులు,

(సం) నాథసింగ్,
మునిసిపల్ కమిషనరు.

పోలీసు యుద్యోగులు

కోర్టు ఆఫీసు డార్జిలింగ్ 8-1-27.

ప్రియమైన పండిట్‌గారు,

మీరు 1924 సంవత్సరము అక్టోబరు మాసమున పంపిన గొప్ప రక్షను సంపూర్ణమైన విశ్వాసముతో ధరించి, లాభములను డిసెంబరుమాసములో పొందితిని. నేటిదినము తిరిగి రూ[illegible] మనియార్డరు ద్వారా పంపియుంటిని. దీనిని సరస్వతీదేవి పూజార్థమై పంపియుంటిని. ఇట్లు విధేయులు,

(సం) [illegible]హాల్ వాజ్ సింహా.
పోలీస్ కోర్టు, యిన్స్పెక్టరు డార్జిలింగ్.

G. D. JOSHI & Co.

ORIGINAL INVENTORS AND SOLE PROPRIETORS, SARASWATI ASHRAM,

Tele: Address:—"TALISMAN" **No. 1430; Peepul Mahadev; DELHI.**

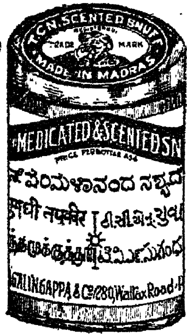
౧. శ్రీమతి గుమ్మిడివల దుర్గాబాయమ్మగారు. (శి) ౨. శ్రీమతి అంగచ్చి అమ్మాళుగారు. (శి) 3. శ్రీమతి కామాక్షి అమ్మాళుగారు, (శి)
౪. శ్రీమతి కే. యస్. మీనాక్షి అమ్మాళుగారు. (శి) ౫. శ్రీమతి సరస్వతి అమ్మాళుగారు. (శి)

చెన్నపురి ఉప్పు-సత్యాగ్రహదళము

౧. నాయకుడు; శ్రీ వి. యల్. శాస్త్రిగారు. ౨. స్త్రీల ఊరేగింపు. నాయకురాలు: శ్రీమతి గుమ్మిడివల దుర్గాబాయమ్మగారు.

సుగంధనశ్యము

చిరకాల పరిశ్రమచే, ఇది కనిపెట్టబడినది. ఇదివరకే ఇది లోకమునందంతటను వ్యాప్తము చేయబడి సుప్రసిద్ధమైనది. కాబట్టి దీనినిగురించి మేము విశేషించి శ్లాఘింపవలసిన పనిలేదు.

ఈ సుగంధనశ్యము నుపయోగించుటవల్ల మెదడు, ముక్కు, కన్నులతో సంబంధించిన సమస్త వ్యాధులును సమూలముగ నశించును. పీనసము, ఒంటితలనొప్పి, తలలోనిపోట్లు, జలదోషములు, మొదలగు కంఠమునకు పైబడిన 96 వ్యాధులకును ఈ సుగంధనశ్యము పెట్టినదిభిక్షము. ఇట్టి గుణవిశేషము గలిగి యింత సులభముగా విక్రయింపబడు నౌషధ మిదితప్ప మఱియొకటిలేదు. చిరకాలముంచినను చెడని సుగంధ విశేషమువలన, పొడి యభ్యాసములేనివారికి సహిత మిది హితవుగా నుండును.

ముఖ్యగమనింపు:—ఆంధ్ర లేక ఆంగ్లభాషలలో విలాసమును విడి విడిగా వ్రాయవలెను.

బుడ్డి 1-కి అ. 0-4-0; వి. పి ఖర్చు అ. 0-4- డజన్ 1-కి రూ. 2-8-0 వి. పి. ఖర్చు 0-9-0.

యూకలిప్టస్ ఆయిల్ స్వచ్ఛమైన నీలగిరితైలము ఇన్‌ఫ్లుయంజా, ప్లేగు, కలరా. వీటికి పరమౌషధము వైద్యమునందు ప్రసిద్ధిచెందిన ఒక వైద్యునివల్ల చెప్పబడిన ఈతైలము వాంతిభేది, ప్లేగువ్యాధి, తేలు మొదలైన విషజంతువుల కాటులు, కత్తిమొదలైనవాటి గాయములు, నరములచుళుకు, నిప్పు మొదలైనవాటివల్ల కలిగెడు అనేకవిధములైన వ్రణములు, ఇన్‌ఫ్లుయంజా, మలేరియా, అనేకవిషజ్వరములు, దగ్గు ఉబ్బసము, వాయువు వల్ల కలిగెడిపోట్లు, నొప్పులు, పల్లునొప్పి, తలనొప్పి, ఒంటితలనొప్పి, కండ్లమంట, శీతభేది, మొదలైన వాటికి అనుభవసిద్ధౌషధము, 1 ఔ. బుడ్డి 1-కి అ. 0-4-0; వి. పి. చార్జి 0-4-0;

1 ఔ. బుడ్లు 12-కి రు, 2-8-0; వి. పి. చార్జి 0-12-0; 1 ఔ. బుడ్లు గ్రోసు 1-కి 28-0-0.

టి. సి. నాగలింగప్ప అండు కంపెని,
280 వాల్‌టాక్సురోడ్డు,
పోష్టుబాక్సు 516, పి. టి. మద్రాసు.

గుణము చౌక అందము

నూతన 1931 నమూనాలు యిప్పుడు ప్రదర్శింపబడుచున్నవి

వివరములకు వ్రాయుడు లేక దయచేయుడు.

బైరాంషా అండు కో, లిమిటెడ్.

29, జనరల్‌పాటర్సరోడ్ మౌంటురోడ్డు, మద్రాసు.

ఫోన్ 8157

టెలిగ్రామ్సు "మినోరు"

సబ్ డీలర్ల పేర్లు:—

1. కె. జె. ధనం అండు కో, నెల్లూరు.
2. యం. గౌస్ మోదీన్ అండు సన్సు, నెల్లూరు.
3. వి. ముత్తు మోటార్ వర్క్సు కడలూరు ఓ. టి.
4. పి. యల్. సోమసుందరంచెట్టియార్, సేలం.
5. పి. శౌరయ్య బ్రదర్సు, గుంటూరు.
6. యస్. హెచ్. అబ్దుల్లా సైకిల్ అండు మోటారు ఇంపోర్టింగు కంపెనీ, బెజవాడ.

అమ్మరో! వీరసింహముల కాహవరంగ మొకంటఁ జారమౌ
గ్యమ్మగు తానకం బచటఁ గాయముఁ దాలిఁ జాయకున్న నా
ఖ్యమ్మన కించుకంతయును గ్గడు లో టటకేంగ జేసి న
ద్దమ్మలు భుక్తిముక్తులకుఁ దప్పనిరం బనరొమ్మ పండితుల్!

తను వస్థిరంబు గావున - మనుజుం డనయంబు స్వప్రమత్తతలోకం
బొనరింప దగు మృత్యువ . దనసడ నానాని వోలెఁ దనధర్మంబుల్.

ఉత్తమమగునరజన్మం - బెత్తిన ఫలమేమి? సుగతికేగెడుమార్గం
బెత్తోయుంబునఁ గానక - మత్తిల్లి చరించునట్టి మానవు? చెప్పుమా!

వ. సుగతికిం బాత్రంబులగు వృత్తంబులు రెండుపవిత్రంబులు కలవు. వాని నెఱింగింతు వినుము.

గురుశుశ్రూష లొనర్చి ధర్మవిశదోక్తి కోపాసనం జేసి సం
సరణాబ్ధిం దరియించి నిశ్చలమతిన్ సద్గతిం గాంచి త
త్పరతత్త్వంబు నెఱుంగు మానవుఁడు శుంభత్తేజముం దాల్చి తా
నిరతానందనివాసరాజ్యపదవిన్ నిత్యుండై నిల్చెడిన్.

ఎవఁడు పరరాజవశ్యులై నవసి దాస్య - శృంఖలాబద్ధులై నిజశ్రీవిలాస
దూరులై గతగౌరవోదారులై దు - రంతపరిభవజనితదుఃఖాగ్నిహేతి
పటలసంతప్తహృదయులై పరితపించు - దేశమాతను గాంచి దుఃస్థితుల నెంచి
నెవ్వగలఁ గుంది వేఁడి కన్నీరురాల్చి - మాతృదాస్యవిమోచనమహితదీక్షఁ
బూంగి స్వాతంత్ర్యసంగ్రామభూమి దూఁకి - పీఁక రేఁకెత్త మార్తుర మూఁక నెదిరి
చించి చెండాడి దోశ్శక్తి చెడినవెనుక - వైరివీరాసినిర్భిన్నవక్షుఁడగుచు
నలసి ధైర్యంబు విడక "ధన్యోఽస్మి" యనుచు - నమలమగు దేశమాతృపాదాబ్జపీఠి
కసువులను ధారవోయు నయ్యనఘమూర్తి - గగనవీథికిఁ జని విరాఘాటధాటిఁ
జండకరమండలముఁ జొచ్చి చెండి వైచి - గుంపుగూడి నిలింపు లగ్గింపఁ బెంపు
సొంపు దీపింప మోక్షంబుఁ జూఱఁగొనిషి.

వ. ఇందుఁ దొలుకర్జంబు మనుబోంట్లకయితిగాని చెయ్యంబు కావుటంజేసి కడపటి మార్గంబ మాకుశరణ్యంబు. శస్త్రైకజీవనులకు నాయంబ మేలిపసదనంబు. శౌర్యంబు నెడసి యెన్ని ధర్మువులొనర్చిన మమ్ము విజ్ఞులు మెచ్చంబోరు. పోరికి నీడంబోవు తెఱి వెన్నఁగపు నివ్వడికం గఱపిన సుద్దు పాలకున నెఱుంగవే? వెండియు,

మాతృదేశం బన్యాయనుశేష్యగాని చేతఁ - జిక్కి స్వాతంత్ర్యంబు దక్కి తనదు
జాతియంతను బసి చేతోగతంబైన - తంవుఁ వెలువరింపఁ దగినహక్కు
నెడసి లోలోనఁ నే క్రుళ్లికుములుచు - నీచదాస్యమున మునింగి పొట్టకి
తినము వరించి చితాంతకష్టపరంప - రం నీఁగి దారిద్ర్య మలమడక్కు
లేక శోకించువేళఁ దల్లిమొర నాల - కించి మైపులకింపఁ జలిచి కొంచె
మేని నా మెకుఁ దోడ్పడలేనిబిడ్డ - బ్రతుక దేటికి? ధాత్రికి బరువుచేటు,

వ్యాసము

రాయసము వేంకటశివుడుగారు, యం. ఏ.

వ్యుత్పత్తి, నిర్వచనము

సంస్కృతమున, విపూర్వకమగు 'అస్' అను ధాతువునకు పేర్చుచుట అనియును, నిపూర్వకమగు 'అస్' అనుదానికి ఉంచుట అనియును అర్థము. "వ్యాస మనఁగా నేదేని యొకవిషయమును విరివిగా వ్రాయుట" అనియును, "ఉపన్యాస మనఁగా నేదేని యొకవిషయము నెత్తి విస్తరించి చెప్పుట" అనియును, శబ్దరత్నాకరము వాకొనుచున్నది. గద్యరూపవిషయప్రస్తావనను ఉపన్యాస మనుటకంటె వ్యాస మనుటయె సమంజసము. వాగ్రూపాంశకథనమున నుత్తరహిందూదేశమున వ్యాఖ్యాన మనియును, మన యాంధ్రదేశమున నుపన్యాస మనియును వ్యవహారము కలదు.

ఆంగ్లమున వ్యాసమును 'ఎస్సే' యని వ్యవహరింతురు. 'తూచుటయును', 'యత్నించుట' యును దీని వ్యుత్పత్త్యర్థములు. "అనిబద్ధచిత్తవిహరణమే వ్యాస" మని జాన్సనుపండితుఁడు వచించియున్నాఁడు. "పరిపూర్ణముగఁ గాని, ఏకదేశంబుగఁ గాని పరిపాటిగ నింపుగులుకు శైలిచే నొప్పు నాతిదీర్ఘమగు విషయవిస్తరము వ్యాస" మని ఆక్స్ఫర్డు ఇంగ్లీషునిఘంటుకారుని యభిమతమై యున్నది. "రచయిత యిష్టానుసారముగ సులభరీతి వచనరచనను సంక్షేపరూప విషయవిస్తరణమే వ్యాస" మని బ్రిటానికా సర్వవిషయప్రదీపిక యందున్నది.

అసమగ్రమై, నియమరహితమైనది వ్యాస మని తొల్లింటియాంగ్లేయవ్యాసకర్త లూహించిరి. కాని యిప్పటివారి యభిప్రాయ మది కాదు. ఏరచయితయైనను, చదువరులకు సుబోధకములగు తేటమాటలతో వ్యాసమూలమున తనభావమును వ్యక్తీకరింపవచ్చును. భావ మెంత గూఢమయ్యును, తేటదనము గలిగి, మృదువై లలితమై యొప్పారుటయె వ్యాసలక్షణము. లఘుగమన మొకటియు, వస్తుతః గంభీరమయ్యు వాలకము వదలనట్టు గపడకుండుటయు—ఇవియె వ్యాసమునకుఁ గల సొంపు. గమనసౌలభ్యమును, భావకవిత్వధోరణియును దానికి జీవకళలై విలసిల్లును. సత్యసాహిత్యార్థసాధనము వ్యాసమని యాధునికుల యభిప్రాయము.

ఇంగ్లీషు వ్యాసచరిత్రము

ఆంధ్రవ్యాసరచనకు ఆంగ్లవ్యాసరచన మూలం బగుటం జేసి, అద్దాని కథాసంగ్రహ మిచ్చుట అత్యంతావశ్యకము. క్రీ. శ. 1571 వ సంవత్సరమున ఫ్రాంసుదేశీయుఁడగు మాంటేను మొట్టమొదట వ్యాసములు రచించెను. మాంటేను వ్యాససృష్టికర్త యనఁబరఁగును. లోకానుభవమును వెదచల్లుచు, ముఖ్యముగ నుపాఖ్యానములచే రసపుష్టినిఁ గావించుచు, తనయిచ్చవచ్చినభంగిని ఆఖ్యాయకుఁడు వ్యాసము వ్రాయునను నాచారమున కాతఁడు మార్గదర్శి యయ్యెను. పదునేడు సంవత్సరములకుఁ బిదప ఇంగ్లీషుకృతికర్త యగు బేకను తన ప్రథమ వ్యాసములను ప్రచురించెను. మాంటేనునుండి యాతఁడు వ్యాసరూపమును మాత్రమె గైకొని ఆవిషయముగ స్వకపోలకల్పనావిశేషములఁ జిత్రించెను. ఏకాంతవాసియగు ఫ్రెంచిగ్రంథకర్తకును, లౌకికరాజకార్యధురీణుఁడగు నాంగ్లేయన్యాయవాదికిని వ్యాసరచనయందు సామ్యము కుదురుట దుర్ఘటము. వ్యాస మనిన సంబంధరహితమగు నూహాపరంపర యని బేకనుని మతము. వ్యాసములు చెల్లాచెదరగు నాలోచన లని బేకను నుడివెను. ఉద్గ్రంథరచనలవలన విసివి వేసారిన బేకనునకు వ్యాసరచన విశ్రాంతిహేతువగుటచేత నయ్యది క్షుద్రకావ్య మని యతఁ డూహించినను, జనసామాన్యమున కది హృదయరంజక మగుటఁ బట్టి ఆతనికి దానివలని యశ మపారమె యయ్యెను. బేకను వ్రాసిన పూర్వోత్తరవ్యాసములకు శైలిని భేదము గలదు. పూర్వవ్యాసములలోని వాక్యములు సూత్రప్రాయముగ సంక్షేపరూపములై, "కరకర" మనుచుండును. ప్రతివాక్యము భావగర్భితమై యొప్పుచుండును. బేకనునకు విషయమె ప్రధానము. మాంటేనున కది యప్రధానము. ఆంగ్లేయవ్యాసరచనకు బేకను ప్రథముఁడైనను, "కవులీ" వ్యాసబ్రహ్మ యని పరిగణింపఁబడుచున్నాఁడు. స్టీలు అడ్డిసనులు, టాట్లరు, స్పెక్టేటరు మొదలగు తమపత్రికలలోఁ జక్కని వ్యాసములు రచించి ప్రచురించిరి. అడ్డిసనుని రచనలు మృదుహాస్యభూయిష్ఠములై పొలుపారుచుండును. గోల్డుస్మిత్తు, 'భ్రమరము', 'లోకనివాసి' యను నతిమనోహరములును హాస్యరససమ్మిళితములును నగు వ్యాసములు వ్రాసెను. పదునెనిమిదవశతాబ్దమున నింగ్లండులో వ్యాసరచన క్షీణించెను. 19 వ శతాబ్దమున ల్యాంబు జీర్ణవ్యాసోద్ధరణమును గావించెను.

'కులీనవ్యాసములు' ఏతత్కోవలవే. ఇవి వ్యక్తిగతభావముల కును, వ్యంగ్యపరిహాసములకును, సొంపగు సరసలకును ఆలవాలములై యున్నవి. డిక్విన్సీ, మెకాలే మున్నగు ప్రముఖులు వ్యాసములు రచించిరి. మెకాలేవ్యాసము లన్నియు నన్ని ప్రత్యేకకావ్యములుగ నెన్నఁ దగియున్నవి. ఈశతాబ్దమున ఓబ్రెలు, గాను మొదలగువారలు పేరెన్నికగన్న వ్యాసకర్తలు.

వ్యాసలక్షణములు

వ్యాసము నాతిదీర్ఘముగ నుండు వచనరచన. కావ్యమునకు వలెఁ గాక వ్యాసమునకు విషయనిర్వహణమునందలి జాగరూకతయు, నన్నశాలిత్యమును ఉపక్రమోపసంహారసామ్యమును ప్రధానాంగములు. వ్యాసకర్త "సూక్ష్మమున మోక్షముఁ" జూపవలెను. విషయ సంగ్రహరచనారహస్యము నాతఁ డెఱిఁగి యుండవలయును. సంగ్రహముగా నున్నదని రచన నిస్సారమై యుండఁజనదు. సంక్షేప కథనంబును విషయవిస్తృతియు నను లక్షణద్వయోపేతమై వ్యాస మొప్పారుచుండవలెను. కడు విస్తృతమైనచో అది వ్యాసం బన నొప్పదు; దానిని వ్యాఖ్యాన మనియు కావ్య మనియు పేర్కొనఁ దగును. పరిపూర్ణభావవిస్ఫూర్తియు, నిశ్శేషాంశచర్చయు వ్యాసమున నుండఁజనదు.

ఉద్గ్రంథములందువలె వ్యాసమందు శాస్త్రచర్చలు, ఖండన మండనములు, విరుద్ధాంశసామరస్యములు సమకూర్పరాదు. పదముల పరుసదనము లేక, కులుచదనము గలిగి, కొంతవఱకు క్రమభంగము నొందె వ్యాసము ఉండఁజెల్లును. చర్చయుండినను అది యున్నదా లేదా యను సందేహాస్పదమై యుండనొప్పును. తర్కసహితమైనను తర్కరహితముగఁ గాన్పించు వ్యాసరచన నిర్దుష్టచమత్కృతికిఁ దార్కాణమై యుండును.

వ్యాసమందలి చర్చ శాస్త్రచర్చలవలె గంభీరముగ నుండరాదు. భావకవిత్వమునందువలె రచయితవ్యక్తిత్వము తేటతెల్లముగ నుండవలెను. కావ్యములు వ్యాఖ్యానములు బాహ్యసత్యస్థాపకములు. వ్యాసమున కాంతరంగికసత్యనిరూపణమే ప్రధానము.

వ్యాసరచనను సృజించి తమ వ్యాసరాజమున అలెగ్జాండరు స్మిత్తుగా రిట్లు చెప్పుచున్నారు. "రూపమున వ్యాసము భావకవిత్వమును బోలియున్నది. ఈ రెంటి రచనకును, లఘువై నట్టిది గాని గురువై నట్టిది గాని యేదోయొక మనోవృత్తియే కారణ మగుచుండును. పట్టుపురుగుచుట్టును పట్టువలె ముఖ్యభావము నేదేని వ్యాస మావరించి యుండును. ఏదేశసాహిత్యచరిత్ర మాచినను, తొలుతనే వ్యాసకర్త లున్నట్లు కాన్పింపదు. కృతికర్తలు చరిత్రకారులు వ్యాసకర్తకు పూర్వులై యుండిరి. ఉద్రేకాదులకు లోనుగాక వ్యాసకర్త శాంతచిత్తుఁడై విశ్రాంతి నొందియుండును. అతఁడు నూతనకల్పనలకుఁ దొడంగక ఇదివఱ కున్న విషయజాలమునకు వ్యాఖ్య లొనరించుచుండును. గ్రంథకర్తలు, గ్రంథసంగ్రాహకులు దేశమందు ప్రబలినపిమ్మటనే, వ్యాసకర్త లనదగువారలు ప్రకటితులైరి. వారి రచనలు "ఇతిహాస" ఛాయయుక్తములు. వీని నెల్ల వారలు గ్రహించి వచనరచనము గావింపఁదలెను."

ఆంధ్రవ్యాసరచనాప్రారంభము

ఆంగ్లేయ పరిపాలనము, తద్వ్యాససాహిత్యజనితనాగరికతయు ఆంధ్రవ్యాసరచనకు మూలకారణములు. ప్రప్రథమమున చెన్నపురి, బందరు, రాజమహేంద్రవరము మున్నగు పట్టణములలో ఆంధ్రవార్తాపత్రికలు స్థాపితములై క్రమక్రమమున ప్రబలినవి. అందలి సంపాదకీయోపన్యాసములు వ్యాసరూపముననే యుండుచు వచ్చినవి. ఆకాలమునఁ బ్రచురింపఁబడిన శ్రీయుత చిన్నయసూరి నీతిచంద్రిక యీ వ్యాసశైలికి మార్గదర్శక మయ్యెను. బందరునందలి 'పురుషార్థప్రదాయిని' చెన్నపురియందలి 'ఆంధ్రభాషాసంజీవని' ల నీ సందర్భమునఁ బేర్కొనవచ్చును. ఈ రెండు పత్రికలకును మఱికొన్నింటికిని రాజమహేంద్రవరవాస్తవ్యుఁ డొకయువకుఁ డాకాలమున తఱచుగ చిన్నవ్యాసములు వ్రాయుచుండెను. పిమ్మట తానే పత్రికాధిపతియై, 'వివేకవర్ధని' యను పత్రికారాజమును బ్రకటించెను. ఆయువకుఁడే వీరేశలింగకవివరుఁడు.

అప్పటికి ముఖ్యముగ నా కవిపుంగవుఁడు పద్యకావ్యములే రచించుచుండెను. పత్రికాముఖమున పద్యరూపముననే పలుమారు తన యభిప్రాయప్రకటనముఁ గావించుచుండెను. క్రమముగ సాహిత్యాంశములనుండి యాయన సాంఘికాంశములకు దిగవలసి వచ్చెను. ఆనాఁడు వారిగద్యశైలి చిన్నయసూరిశైలి ననుసరించి యుండెడిది. తఱచుగ వ్రాయుచుండుటవలన వారిశైలికి మార్దవ సౌలభ్యము లేర్పడినవి. వివేకవర్ధనీప్రథమభాగములకంటె తరువాత వానియందు ఆయనరచనలు భావముననేగాక భాషయందును నునుపు దేఱెను.

1878-79 వ సంవత్సరములనాఁటికి కాలము చాలవఱకు మాఱిపోయెను. వార్తాపత్రికలు పలుచోట్ల స్థాపితము లయ్యెను. మత, సాంఘిక, రాజకీయవిషయములు జనులహృదయముల నాకర్షింపసాగెను. వీరేశలింగముపంతులు నెలకొల్పిన వితంతువివాహాదిసంస్కరణములును, ఏతద్విషయమై యాయన రచించిన వ్యాసాంశములును, ప్రజలు బాహాటముగఁ జర్చింపసాగిరి. ఇట్లు పత్రికాప్రకటనము, సంఘసంస్కరణమును ఆంధ్రవ్యాసరచనమునకు ప్రబలమగు నుద్బోధకము లయ్యెను.

ఆంధ్రవ్యాసచరిత్రము

వీరేశలింగకవి ఆంధ్రవ్యాసకర్తలలో ప్రథముఁడని చెప్పవచ్చును. ప్రథమమున పద్యరచనయే యాయనకుఁ బ్రియమైనదైనను, సంఘసంస్కరణాభిలాష ఆయన హృదయమున నావిర్భ

వించినప్పటినుండియు ఆయన భాషాప్రకటనశక్తి గ్రంథ ప్రచారమున చాలకుండెను. ఆయన రచనలయందు హాస్యరసము మెండు. వీరేశలింగకవి హాస్యరసముచే ప్రహసనములు వ్రాయుట చేత సంఘసంస్కరణోత్సాహమును పామరజనుల మనస్సుల నాటింపగలిగెను, విద్యాధికులకుమాత్ర మనుమానాంతరము చేయునే యగు ప్రయోగముల జేయ వలసివచ్చెను. ఇందులకై నాటకశిరము హాస్యవ్యంగ్యశైలి నాటం డలవఱచుకొనవలసివచ్చెను. ఏ వేరు పెట్టి వ్రాసినను, ఆయనరచన లన్నియు తేనియ తేటలుగనుండెను! ఆయన చెక్క కాదు. ఇది యతని కొక దోషముగటకు మాఱుగా గుణమే యయ్యెను. ఆయన సభల నొసంగిన యుపన్యాసము లన్నియు గుండ ఱెంటికచె వ్రాసిన వ్యాసములె. నేఁ డాయన చేసిన బహిరంగోపన్యాసము లేపు వివేకవర్ధనిపత్రికను ముద్రిత మగుచుండును. పండితుల భాషలు గ్రహించి సంపాదించినవారు సభనలంకరించిన పరిమితసంఖ్యాకులను ప్రేక్షకులు కాక; అసంఖ్యాకులగు పత్రికాపాఠకులును, గ్రంథపఠితలును. వీరేశలింగకవి యొక పత్రికలకే వ్రాయుచువచ్చిన చిన్న వ్యాసములకంటె; ఉపన్యాసములుగ నుద్దేశించిన దీర్ఘ రచనలే వ్యాస నామమున కెక్కువ యర్హత గాంచియున్నవి. వీరి సంపూర్ణపుస్తకావళిని; 7-8-9 వ సంపుటములలో, ముఖ్యవ్యాసములు గలవు. వివేకవర్ధనిలోనుండి సంగ్రహించిన 8 వ సంపుటములోని 'సత్యము' 'స్త్రీవిద్య' 'వయ్యములు' మొదలగు శీర్షికలు గల చిన్న వ్యాసములకంటె అందే ప్రకటించిన 'ఉపన్యాసమంజరి'లోని వ్యాసములును; 7 వ సంపుటమునందలి 'జన్మాంతరము', 'అతిబాల్యవివాహములు' 'విద్యాధికులధర్మములు' స్త్రీ పునర్వివాహవిషయకోపన్యాసములును; 10 వ సంపుటమునందలి 'సత్యవాదిని'లోని యుపన్యాసములును, వ్యాసనామార్హత గలవియై మిక్కిలి పేరొందియున్నవి

వీరేశలింగకవిగద్యశైలి సులభముగను శోభాకరముగను నుండును. పేలవముగాని పేశలతయును, కటువుగాని గ్రాంథికత్వమును ఆశైలి సొంపునకు చిహ్నములు. చెవి కింపగు మృదుపదములు కూర్చుటయందును, అన్యదేశీయుల యభిప్రాయములు మాతృభాషలోనికి సరిగ నను వదించుటయందును ఆయన కసమానసామర్థ్యము గలదు. మృదుమధుర శైలి యీకవిసొమ్మే! కాని యాతని రచనామార్దవమాధుర్యములు ప్రయత్నపూర్వకముగ యమకాదిశబ్దాలంకారప్రయోగములవలనఁ జేకురినవిగాక పదలాలిత్యసౌరస్య మెఱఁగిన స్వతస్సిద్ధమగు రచనాచమత్కృతివలన లభ్యమైనవియె. పెక్కుచోట్ల గానవచ్చెడి హాస్యరసపుఁ జిలుకరింపులు ఆయనకవితామాధురిని మఱింత పెంపు చేయుచుండును.

వీరేశలింగకవిసమకాలికు లైన గ్రంథకర్తలలోను, పత్రికాధిపతులలోను, వారిశిష్యబృందములోను వ్యాసరచనకు దొరఁకొనినవార లనేకులు గలరు. శ్రీదుగ్గిరాల సూర్యప్రకాశరావుగారు కళాశాలలో పంతులుగారి శిష్యులుగ నుండినదినములందే వివేకవర్ధనికి తఱచుగ వ్యాసములు వ్రాయుచువచ్చిరి. అప్పుడును, పిమ్మటను వా రట్లు వ్రాసిన వ్యాసములు కొన్నిటిని 'నీతిమతవిషయకోపన్యాసము'లనుపేర వారు ముద్రించిరి. శ్రీచిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారు, తాము ప్రచురించిన 'మనోరమ', 'దేశమాత' పత్రికలందు వ్యాసములు వ్రాయుచుండిరి. ఐనను వారి షష్టిపూర్తిసంవత్సరమున ప్రచురింపఁబడిన "సంపూర్ణగ్రంథావళి" పదిసంపుటములలోను వారి వ్యాసములు చేర్పఁబడకుండుట శోచనీయము. నాటకనవలారచనయె లక్ష్మీనృసింహకవిముఖ్యఖ్యాతిరుచి. వీరేశలింగముపంతులవారి కాలమున వారిపత్రికలలోను, వారిసాయమున నేను ప్రకటించిన 'సత్యసంవర్ధని', 'జనానాపత్రికల'కును వ్రాయుచువచ్చిన పంతులవారిశిష్యులును నా సహాధ్యాయిమిత్రులును నగు కీ. శే. గోటేటి కనకరాజుగారుకూడ వ్యాసరచనయందు సమర్థులు. పైనుదాహరించిన పత్రికలలో నేను వ్రాసినట్టియు, వేరువేరుసందర్భములలో నేను రచించినట్టియు వ్యాసోపన్యాసములు కొన్నిటిని జేర్చి నే నిటీవల "వ్యాసావళి"యనుపేరిట రెండు చిన్న పుస్తకములు ప్రకటించితిని. శ్రీపానుగంటి లక్ష్మీనరసింహరావుగారు ఆంధ్రపత్రికలో ప్రకటించిన "సాక్షి" యనుపేరిటి యుపన్యాసము లన్నియు నన్ని వ్యాసములే. ఈవ్యాసరాజములు పేరును బట్టియు, ధోరణిని బట్టియు అడ్డిసనుని స్పెక్టేటరువ్యాసములను బోలియున్నవి. కాని యీయాంగ్లేయాంధ్రరచయితల వ్యాసములకుఁ జాలభేదము గలదు. ఇరువురి గ్రంథములు హాస్యరసప్రధానములె యైనను, ఆంగ్లేయరచయితశైలిసొబగును, రసవిస్ఫూర్తియు ఆంధ్రగ్రంథకర్త రచనలందువలె నంత తీవ్రత నొందియుండునవికావు. అడ్డిసనుని వ్యాసము చదివి చిఱునవ్వు నవ్వుకొను పాఠకుఁడు, పంతులవారి "సాక్షి" యుపన్యాసపఠనమున పకపకనవ్వి, ప్రక్కనొప్పులచే బాధ నొందవలసియుండును.

కీ. శే. కొమఱ్ఱాజు వేంకటలక్ష్మణరావుగారు రచించిన వ్యాసములు కొన్ని, "లక్ష్మణరాయ వ్యాసావళి" అనుపేర విజ్ఞానచంద్రికామండలివారు ప్రకటించిరి. దీనిలో శాస్త్రభాషాచారిత్రిక విషయములను గూర్చిన వ్యాసములు గలవు. ఇవి విషయచర్చయె ప్రధానముగాఁగల దీర్ఘోపన్యాసములు. శైలి సులభముగను, మనోహరముగను నున్నది. బౌద్ధవాఙ్మయ బ్రహ్మ, శ్రీయుత దుగ్గిరాల బలరామకృష్ణయ్యగా రిటీవల రచించి ప్రకటించిన "మానవజీవితము" మూఁడుసంపుటములందును, మానవజీవితమును సుజించిన వివిధవిషయములను గూర్చిన గీర్ఘచర్చలు గలవు. అనేకగ్రంథములనుండి సందర్భానుసారముగ ధర్మసూత్రములు నీతివాక్యములును జేకొనఁబడినవి. శైలి అనర్గళధారతో రసవంతముగ నున్నది.

ప్రకృతమున, "భారతి". "ఆంధ్ర" "కృష్ణా"పత్రికలు మొదలగు పత్రికలకు వ్రాయుచుండు వ్యాసకర్తలు పలువురు గలరు. నిర్దుష్టమైన శైలి నలవఱచుకొని ఆంగ్లేయవ్యాసములవలె చక్కని యాంధ్రవ్యాసములు వ్రాయఁగల నేర్పరు లిటీవల ననేకులు బయలు వెడలిరి.

వ్యాస రచనము

పట్టి సూత్రపఠనమునను, విధానాన్వేషణమునను వ్యక్తికి యంతైన నిపుణత చేకూరదు. గ్రంథపఠనమునకు స్వాభావికమ్ములను శక్తి రుచులును, విద్యానుభవములవలన లభించిన సంస్కారమును ఆవశ్యకములు. ఆంధ్రభాషలోను ఇంగ్లీషు సాహిత్యమునందును గల గొప్ప వ్యాసముల పరిచితి యత్యావశ్యకము. పలుచని పొత్తులమీదను మెలఁకువతోఁ బ్రయోగింప నెఱిఁగియుండుట అత్యావశ్యకము. స్వాభావికముగ జిహ్వకు మాధుర్యము రుచికరమైనను, మితిమించిన మధురము మొగముమొత్తును. వేసవియెండకు శోష్టిల్లిన నాలుకకు చిమ్మగ మతోఁ గూడిన గోరసమింపగునట్లు సంతోషము చేకూర్చి మనస్సునకు మృదువగు రచనానుభవస్ఫూర్తి వ్యాసములో నుండవలె. గ్రంథరచనకు తదభిలాషాధిక్యమును విశేషానుభవమును ముఖ్యములు. తాను జేతులార నాటిన యుద్యానవనములను మిగుల సంతోషముతోఁ జెంది జెన్నగు నట్టి ప్రతిభ రసాకాశమును నిల్పుచు వెంపొందించుకొనుచుండును.

వ్యాసమునకు విషయమొక్కటే వ్యక్తిత్వము ప్రధానము. జీవితమును ఉపేక్షించియు, వ్యాసవిషయమును గూర్చియు పరిని యాలోచనలుగ, అనేక ప్రాంతసంచారములు ముఖ్యములు. రసయుక్తి ప్రాయములెట్లు ఉపక్రమించి, సాగించి యుపసంహరింపవలయునో యతఁ డెఱిఁగి యుండవలె ముఖ్యాంశములను గ్రహించుచుండవలయును. భూమిలోనికి ప్రాఁకి వేళ్లుపాఱిన వృక్షము, నలువైపులకును వ్యాపించెడి విస్తృతములగు కొమ్మలు, జీవకళతో నొప్పెడి కోమలములగు పత్రములు, సుగంధములు వెదజల్లెడి సుందరకుసుమములు, జంతుసంతానమునకు కావలయు ఫలములను దాల్చియుండెడిదని, వ్యాసరాజము విషయప్రాశస్త్యము వ్యక్తిత్వమును ముఖ్యముగఁ గలిగి, విశాలభావముతోను లలితపదములతోను నొప్పు పదగుంఫనము కావించుచు లాభము చేకూర్చునట్టిదిగ నుండవలయును.

పరిశోధక మహాశయుడు (The Research Worker)

స్వభావోక్తి

కల్లూరి వెంకట సుబ్రహ్మణ్య దీక్షితులు గారు

కవి చిత్రకారుఁడు నను నిద్దఱును బ్రకృతిపరిశీలకులు. ప్రాఁ దేనెం దుమ్మెద యాస్వాదించున ట్లెల్లవస్తువు లయందలి సౌందర్యసారమును గ్రహింపఁగల నేర్పువీరిది. దీనింబట్టి స్థాయిభావపరిణామకారణములగు విభావాను భావాదుల నుచితరీతిం బోషించి సహృదయహృదయా హ్లాదకరమగు నిర్భరానందసంవిద్రూపరసపరిస్ఫూర్తిఁ గానించుటలో వీరి నైపుణ్యమునందుఁ బరస్పరసామ్య ము గన్పట్టును. అదిగాక కవి కావ్యమునందును, చిత్ర కారుఁడు చిత్రరచనమునందును నారాధింపవలసిన రసాధి దేవతామూర్తి యొక్కటి యగుటచే వీరికిఁ బరస్పర సహకారము నుపకారి కావచ్చును. రసపరిష్కృతము లగు నిర్మలహృదయముకురములం దనేకచిత్రవిచిత్రా కృతులు ప్రతిబింబించుచుండును. కల్పనాపటిమచే వింత మెఱుఁగుఁ గూర్చి రసజ్ఞలోకమున కయ్యాకృతుల నెఱుక సేయుటకు వలయు నైసర్గికప్రతిభ వీరిపాలి సొమ్ము. సాధారణజనులవలెఁగాకఁ దొల్తఁ దమ హృదయఫలక మునం దీర్చి దిద్దుకొనిన యాకారమునుగాని, భావమును గాని యినుమడించినశోభతో వాచికముగా సాక్షాత్కా రింపఁజేయఁగలవాఁడు కవి. జీవకళ లుట్టిపడఁ జిత్రింపఁ గలవాఁడు చిత్రకారుఁడు. వీరిలోఁ జిత్రకారునకు రసజ్ఞ లోకమును సమ్మోహింపఁజేయఁ బ్రధానసాధనము "స్వభావకథనము". ఇతని నిసర్గప్రతిభాసంరంభవిశ్రాం తికిఁ జరమావధి యయ్యదియ.

"అవస్థానుకృతిర్నాట్యమ్" అనుటచే ననుకా ర్యుల యవస్థాస్వరూపముల ననుకరించి ప్రేక్షకసమాజ మును జొక్కించు నటకునకు నీ "స్వభావకథనమే" పర మావధి. అట్లె —

కవిప్రయత్నమునకు నీ "స్వభావోక్తి" ప్రధాన పరికరము. నిసర్గప్రతిభాపరమావధి కధీనములైన యాకా రములను, భావములను విదగ్ధజనమనోహరముగ నపూర్వ రచనావైచిత్ర్యము ననువుపఱచి శబ్దార్థముల మూలమునఁ బలుకనేర్చిన కవి ధన్యుఁడు. వింతసొంపుల నింపు నాతని పలుకులే కావ్యశోభాకరములగు నలంకారములు. స్వప్రతి భైకగోచరమగు సహజస్వరూపము నిచ్ఛావిలాసముగా మెఱుఁగుసొబఁగులు తుఱంగలింపఁ బలుతెఱంగుల నలంక రించుట కలంకారపరికరము కావలసినంత కవిసృష్టిలోఁ గలదు. అం దీ స్వభావోక్తి యున్నతస్థాన మాక్రమింపఁ గలదు. రసపరికరములగు విభావానుభావాదుల మనోజ్ఞ స్వరూపము నీయలంకారము నిరూపించునంత తేటగను, సూటిగను తక్కుంగల యలంకారములు నిరూపింపఁ జాలవు. స్థాయిభావవికాసమున కిది ముఖ్యసాధనము. రసికబృందమున కీ యలంకారమునం దాదర మెక్కుఁ డగుట కిదియే కారణము. మనుచరిత్రమున శృంగార రసపోషణకు వలయు పరికరముం గూర్చుటకు—

సీ. కులిశధారాహతి పొలుపునఁ బై నుండి
యడుఁగుమోవఁగ జేగురైనతటులఁ
గనుపట్టులోయగంగాశీర్ణరమువారఁ
జలువయానయ్యేటి కోలఁకులందు
నిసుకపెట్టిననేల నేచియర్కాంశులఁ
జొరనీక దట్టమై యిరులుగవియు

క్రముకపున్నాగనారంగరంభానాళి
 కేరాదివిటపికాం తారవీథిఁ
గెరలు పికశారికాకీరకేకిభృంగ
సారసధ్వని తనలోని చంద్రకాంత
దరులు ప్రతిశబ్దమీన గంధర్వయక్ష
గానఘూర్ణితమగు నొక్క కోనఁ గనియె.

అని యొక యపూర్వదృశ్యమును కవి స్వభావోక్తి మూలమునం గల్పించెను. ఇదితప్ప యుపమ లెన్నిఁ జెప్పినను, యుత్ప్రేక్ష లెన్నిఁగూర్చినను, శ్లేషచమత్కృతు లెన్నిఁ గుమ్మరించినను మఱి యేయలంకారముల జెడంగు హావణించిన నిట రసోదయము కాదు. సమయోచితముగ స్వభావోక్తి రాణించును. ఆంధ్రకవితాపితామహుఁ డిట్టిసమయములఁ గుర్తించుటలోఁ గడునేర్పరి. ఆతని —

" తతనితంబాభోగధవళాంశుకములోని
 యంగదట్టపుకావి రంగువలన "
" అబ్బురపాటుతోడ నయనాంబుజముల్ వికసింప "
" చూచి ఝుళంఝుళత్కటకసూచితవేగ పదారవిందమై "

అను పద్యములందలి స్వభావోక్తుల రామణీయకం బపూర్వమై సమయోచిత మగుటచే సహృదయుల నధికముగా నాకర్షించుచున్నది.

ఈ యలంకారము కేవలరసోపస్కారహేతువే కాక కవికాలమునందలి నాగరికత, శిల్పాదికళల యభివృద్ధి, ఆచారాదర్శములు, రాజ్యాంగపద్ధతులు మొదలగు చరిత్రాంశముల నందందు నిరూపించుటకు ముఖ్యసాధనమగుచున్నది. దానంజేసి కవికిఁగల లౌకికజ్ఞానసంపత్తి వెల్లడియగుటయు, పాఠకునకుఁ బ్రాచీనచరిత్రావబోధమై లోకవ్యవహారజ్ఞానము చేకూరుటయుం దటస్థింపఁ గలదు. అప్పుడుగాని కావ్యప్రయోజనము సాకల్యముగ ఫలింపదు.

మనుచరిత్రకారుఁడు వరూథిని గట్టుకొన్న వస్త్రమును వర్ణించుటంబట్టి పురాతనకాలమునుండియు స్నిగ్ధములు సుస్నిగ్ధములు నగు వస్త్రములు తయారగుచుండెనని నేటి చరిత్రకారులు సిద్ధాంతీకరించుట కవకాశము కలిగినది. రామాయణాదికావ్యముల యందలి స్వభావోక్తులంబట్టి శిల్పాదికళల యభివృద్ధి నిరూపింపఁబడినది. శ్రీనాథుఁడు మొదలగుకవుల చాటుపద్యములును, విశ్వగుణాదర్శమువంటి గ్రంథములును స్వభావోక్తులచే నత్యంతరమణీయములై యిట్టి చారిత్రాంశములను బోధించుచున్నవి. కవికి నైసర్గికప్రతిభ, కూలంకషమగు శాస్త్రపరిచితి, లోకజ్ఞానము, వాఙ్నైపుణ్యము అను వీనిలో నేదిలోపించినను స్వభావకథనము లోకోత్తరచమత్కారి కానేరదు. కవికిఁగల వాఙ్నైపుణ్యమును, ప్రతిభావిశేషమునుఁ బరీక్షించుట కిది గీటురాయి యనవచ్చును. అందుచేఁ బ్రాచీనాలంకారికు లిద్దాని నాద్యాలంకృతియని వక్కాణించి దీని కుపమాదు లన్నిటికంటె బ్రాముఖ్యమిచ్చిరి.

కావ్యాదర్శమున—

" నానావస్థం పదార్థానాం రూపం సాక్షా ద్వివృణ్వతీ
 స్వభావోక్తిశ్చ జాతి శ్చేత్యాద్యా సాలంకృతి ర్యథా."

అని దండ్యాచార్య లీ యలంకారలక్షణమును దొల్త వివరించుటలో నీ విశేష మిమిడియున్నది. "ఆద్యా" యను కంఠోక్తి దానిని మఱికొంత స్పష్టముచేయుచున్నది.

ఇట్లుండ నవీనులు :—

" తత్ర ప్రథమ మనేకాలంకారబీజభూతత్వా దుపమా నిరూప్యతే " (విద్యానాథుఁడు.)

అని యుపమాలంకారమును మొదటి దనిరి. అనేకాలంకారబీజభూత మనుకారణముచే నావిషయమును సమర్థించి స్వభావోక్తిని దూరముగ విసరిరి. అందుచే నర్థాలంకారము లుపమాదు లైనవి. ఈవిషయ మెంతదనుక సమంజసమో చూతము.

ఉపమాలంకార మనేకాలంకారబీజ మఁట; అగుఁ గాక! ఉపమకుఁగూడ బీజ మగుచున్నది స్వభావోక్తి.

ఏలన:— ప్రకృతాప్రకృతములకు సామ్యము వాచ్యమగుచో నుపమ యగును కదా! అట్లగుచో ప్రకృతమనఁబడు వస్తువుయొక్క సంపూర్ణస్వరూపము కవిప్రతిభాగోచరమైనపుడుగదా అప్రకృతముతో సామ్యము వాచ్యమగుట. ముఖస్వరూప మిది యని నిర్ణయింపఁబడినమీఁదట నది చంద్రునివలె నున్నదనుట పొసఁగునుగాని వర్ణ్యస్వరూపానుభవము లేనప్పుడు సాదృశ్యప్రసక్తి యెట్లు? అందుచే వస్త్వవస్థా స్వరూపానుభవము నున్నదున్నట్లు వివరింపనేరని కవి కుపమాదులతోడి సంబంధము నపుంసకవధూకాంక్షయే యనఁదగు. ఒకవేళ పూర్వకవిసాంప్రదాయములను, గమనికలను గుర్తించి వారి భావములను, పదములను సేకరించి "పులినిజూచి నక్క వాఁత పెట్టుకొన్నట్లు" ముఖ మిందుబింబమనియు, కనులు కలువరేకులనియు నల్లిబిల్లిగ నాల్గుపదము లల్లనచ్చునది కవిత్వమా? ఆయలంకారములు కవిప్రతిభావిశేషసూచకములా? కావు.

ప్రకృతిసుందరములగు నవయవసంస్థానములు గల మూర్తి నలంకరించుటకు హారనూపురాద్యలంకారము లెట్టివో కవిప్రతిభాగోచరములగు విభావానుభావాదుల నిసర్గసుందరస్వరూపము నలంకరించుట కుపమాదు లట్టివి. అనఁగా జాతిక్రియాగుణద్రవ్యభేదముచే నలువెఱంగులైన విభావానుభావాదుల యవస్థాస్వరూపములను రసజ్ఞలోకమునకు సులభముగ బోధించి రసానుభవముఁ జేకూర్చుట కుపమాదులు సాధనము లగుచుండును. కవి వివక్షిత మిందు స్వభావోక్తియే యగును. అందుచే నలంకారము లన్నిటికి స్వభావోక్తి బీజ మగుటలో సందియము లేదు.

"శంపాలతికతోడి జలదంబుకైవడి
మెఱుఁగుటాల్లియతోడి మేనివాని"

అని పాడుకొను కవీంద్రుని హృదయముకురమునఁ దోఁచి ప్రతిబింబించినది 'మెఱుఁగుటాల్లియతోడి మేని వాని' పొలఁగుకాని, మెఱుపుతోడి మేఘంబు గాదు. ఆప్రతిబింబితాకృతినే యాతఁడు ప్రధానముగా రసజ్ఞలోకమున కెఱుకపఱుపఁ దలఁచినదియు. అందుల కొకపోలిక గొనితెఁగోరి ప్రకృతినొక్కమాఱు సింహావలోకముం గావించి మెఱుపుదీవపొత్తు గల మేఘంబు నేర్చికూర్చి రసజ్ఞులకు స్వప్రతిభైకగోచరమగు మూర్తి నతిసులభముగాఁ బ్రత్యక్షము సేసినాఁడు. ఇం దుపమాలంకారమునకు స్ఫూర్తియున్నను స్వభావోక్తియే యిం దతిసుందరముగ గోచరించుచున్నది. ఇట్లలంకారజాతమునెల్లఁ దఱచిన నీ స్వభావోక్తి దానిలో నంతర్బింబితమై కన్పట్టకమానదు.

మేఘసందేశమున —

"తస్యాః కించిత్కరధృత మివ ప్రాప్తవానీరశాఖం
హృత్వానీలం సలిలవసనం ముక్తరోధోనితంబమ్
ప్రస్థానంతే కథమపి సఖే లంబమానస్య భావి
జ్ఞాతాస్వాదో వివృతజఘనాం కో విహాతుం సమర్థః"

అని కలదు. సృష్టిం దలక్రిందసేయఁగల నిసర్గప్రతిభాసంపన్నుఁడగు కవిబ్రహ్మ యొకవిధమగు సృష్టినిర్మాణమునం దృప్తినందఁజాలఁడు. అందులకుఁ దన కావ్యసృష్టియం దత్యద్భుతనూతనదృశ్యములం గల్పించుకొని వినోదించుచుండును. అతని వినోదము సహృదయహృదయాకర్షకమైనది.

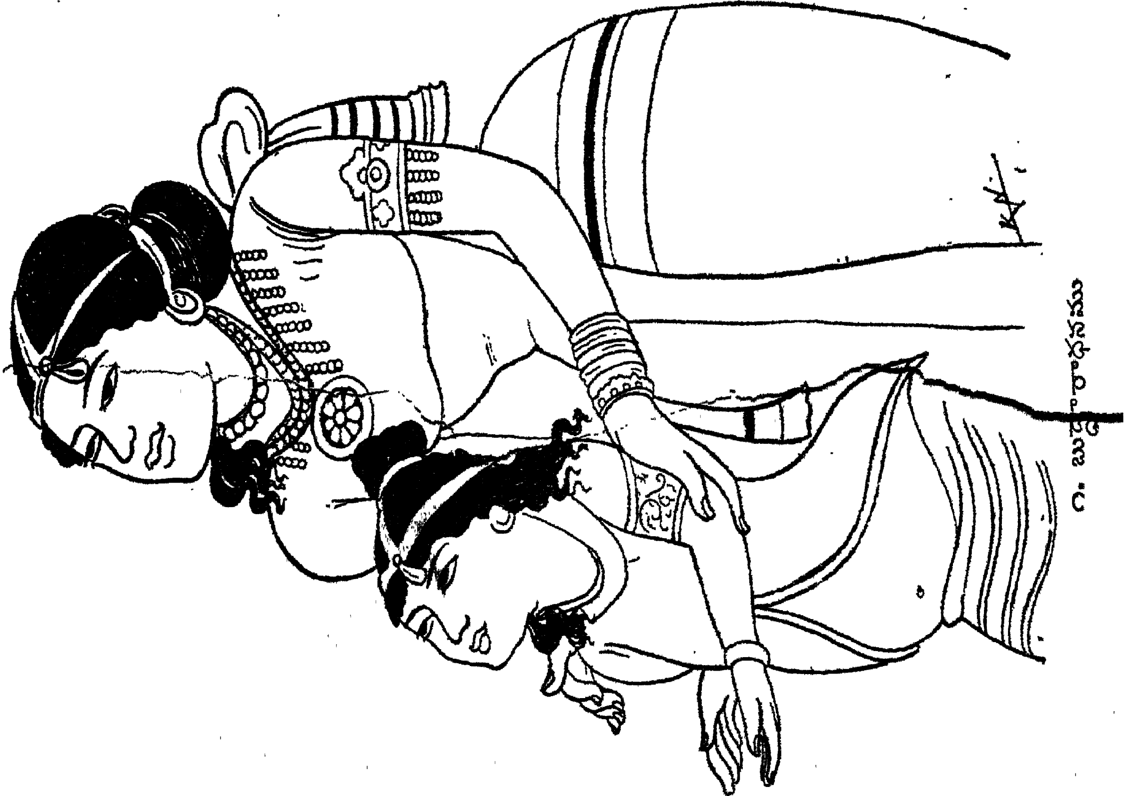
ఈ శ్లోకమున — గట్టుక్రిందకుం దిగిన గంభీరానదియు, నందుఁ దేలిన నల్లనీటిపైకొఱఁగిన వేతసశాఖయు, నందు పైపై నలముకొనిన మేఘంబునుఁ గల యొక మనోహర ప్రకృతిదృశ్యము ప్రత్యక్షీకరింపఁబడినది. భావనాప్రపంచమున లీనుఁడైనపుడు స్వప్రతిభలో గోచరించు నైజస్వరూపమును వెల్లడించుటయే కవియొక్క ముఖ్యోద్దేశ్యము. అగుచో నిది స్వభావోక్తియే యగును. అయిన నిది స్వభావోక్త్యలంకార మనఁజెల్లదు. కవి ప్రతిభ యంతటితో విశ్రమింపలేదు. స్వభావసిద్ధమైన పూర్వదృశ్యము కావ్యసృష్టిలో నొక వింతపరిణామము నొంది నూతనదృశ్యముగాఁ గన్పట్టుచున్నది. ఇందు

అజంతా చిత్రములు

చిత్రకారుడు: కొ. నరసింహాచార్యులుగారు

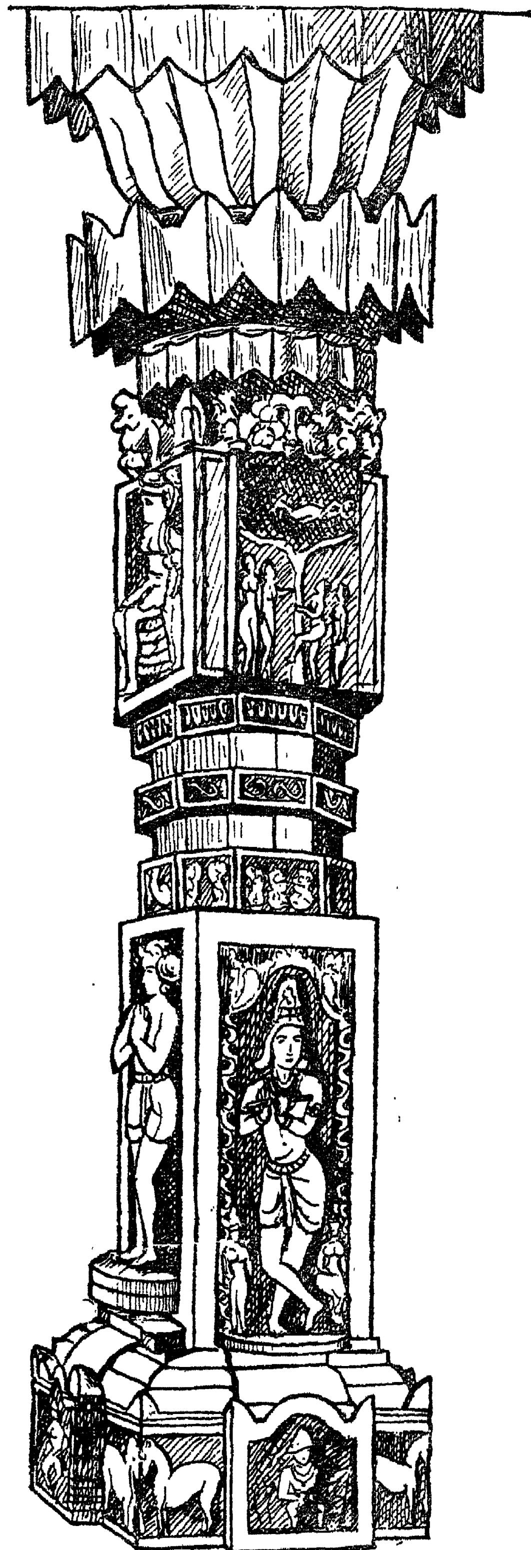
౧. బోధిసత్త్వుడు

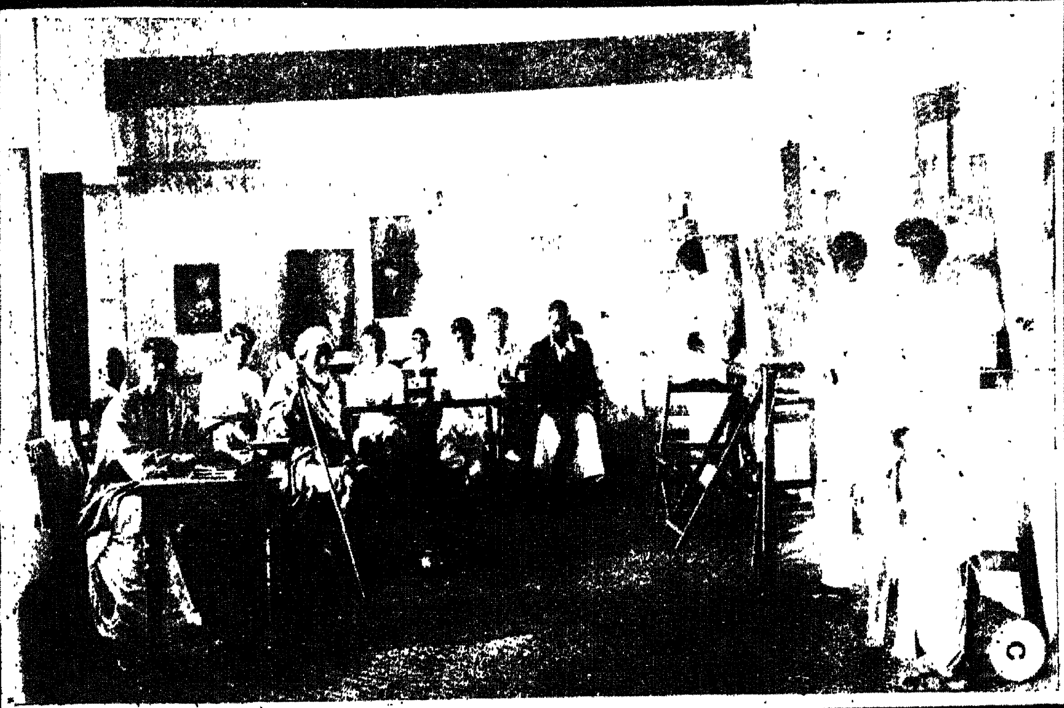
౨. బుద్ధారాధనము

3. అంతఃపుర కాంత

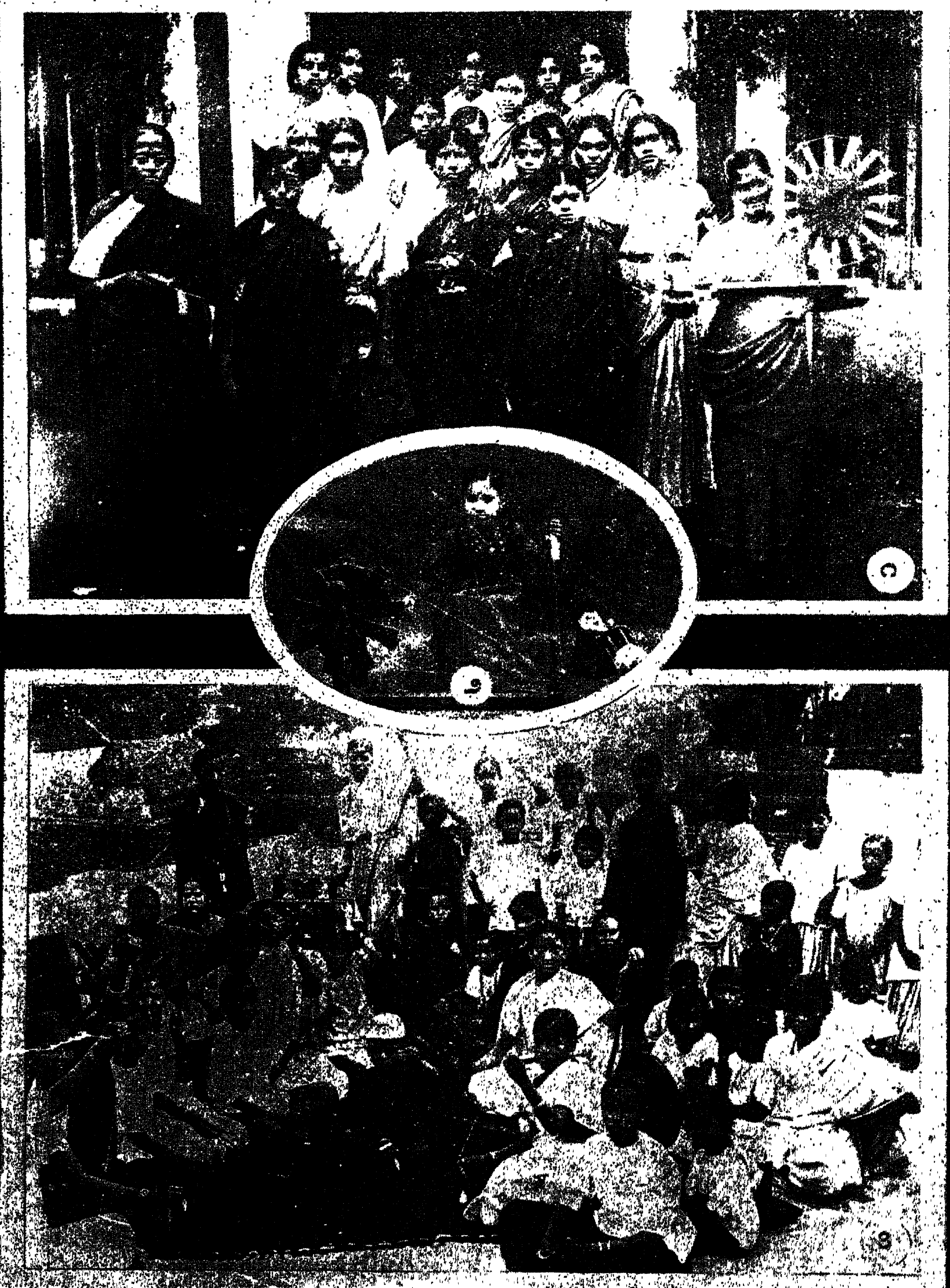

కొరుకొండ దేవాలయములోని రాతి స్తంభము
చిత్రకారుడు : తురగా సుబ్రహ్మణ్యంగారు

౧. ఆంధ్రచిత్రకళాశాల, కాకినాడ. (M. S. N. Charities)
౨. ఆంధ్రమహాసభ, చెన్నపురి 1930. నాటకశాఖ-నటబృందము.

౧. స్త్రీల స్వదేశీలీగు–మైలాపూరు, చెన్నపురి. ౨. శ్రీమతి కొమాండూరు రంగనాయకమ్మగారు.
౩. గాంధి స్పిన్నింగ్ ఆశ్రమము, 29, వెంకటరంగంపిళ్లెవీధి, తిరువల్లిక్కేణి–చెన్నపురి. స్థాపకులు : ప. పురుషోత్తంగారు.

గంభీరానది గంభీరనాయిక యైనది. ఒడ్డుక్రిందనున్న నల్లనీ రామెనితంబమును వీడిన విరహసూచకమైన నల్లని వలువయైనది. నీటి కొఱఁగిన వేతసశాఖ వస్త్ర నిరోధక మగు నామెహస్తమైనది. మేఘుఁ డామెకు నాయ కుఁడయ్యెను. కవిబ్రహ్మయొక్క యీవినూత్నశిల్పనా కౌశలమున శృంగారరస ముద్దీపితమైనది. రూపకార్థాం తరన్యాసాలంకారము లిందు బహిర్వ్యక్తములై ప్రాధా న్యము వహించినవి. అందుచే నూత్నశిల్పమునకుఁ బునాది యని స్వభావోక్తి ననవలసియుండును.

అనుకరణప్రధానములగు దృశ్యకావ్యములయం దీ స్వభావోక్తి మిక్కిలిగఁ గూర్పఁబడును.

కాళిదాసుని శాకుంతలమున :—

> "దర్భాంకురేణ చరణః క్షత ఇత్యకాండే
> తన్వీ స్థితా కతిచిదేవ పదాని గత్వా
> ఆసీ ద్వివృత్తవదనా చ విమోచయంతీ
> శాఖాసు వల్కల మసక్త మపి ద్రుమాణామ్."

> గీ. చరణమునఁ గ్రుచ్చికొనెఁ గుశాంకురమటంచుఁ
> గొన్నియడుఁగులె నడచి యా కొమ్మనిలిచె
> తరువు శాఖల వస్త్రంబు దగులకున్నఁ
> దీసికొనుదానివలె వెన్కఁ దిరిగిచూచె. (క.వీ.)

అని గలదు. శృంగారరసాధిదేవత యిందు సహజ స్వరూపమునఁ దాండవించుచున్నది, నాయికయొక్క తాదాత్వికావస్థాస్వరూపము నతిసుందరముగఁ బ్రత్యక్షీ కరించుటలో కవిప్రతిభ కిందుఁ బూర్తియైన పని కుదిరినది. అత్యద్భుత సంవిధానముచే నాలంబనవిభావముయొక్క సహజసౌందర్యసామ్రాజ్యము కవివాఙ్మపుణ్యముచే మెఱుఁగుదీరి యెక్కింత వింతరామణీయకము నెనయ నఖండబ్రహ్మానంద సబ్రహ్మచారియగురసము జాలెత్తి నది. సహృదయహృదయములయందలి హర్షాంకుర ములకది జీవము.

స్థాయిభావవికాసమునకు నీ స్వభావకథనమే హేతువనుటకు,

"రాజా-సఖే! తపస్విభి స్తైస్తైః కృతిజ్ఞాతోఽస్మి
చింతయతావత్సేనాఽద్య దేశే నసత్కృద వ్యాప్రియమాణః సనాథః"

అను నాయకుని వాక్యము గుఱుతు. శృంగారరసమగు రసప్రవాహమున నుఱ్ఱూతలూగుచున్న యాతని కెంత మిష్టము నిశ్చయస్థానము నధిగమింపఁగలిగినది. 'కుంజ గత ప్రదీపకలికాశ్రీ దోఁప నేకాగ్రత నిశ్చల్యతఁ జెందుట' యన నిదికదా! కాదేని యేదేని మిషపెట్టియైన నిటనుండు మను నుత్కంఠాసూచకవాక్యము బయల్పడుటెట్లు? ఇది స్వభావోక్తివలనఁ గలిగిన పరిణామము. ఈస్వభా వమును నటకుఁడుగూడ సరసముగా ననుకరింపఁగలిగెనా, సామాజికుని భాగ్యవిశేష మేమని చెప్పవలయును. ఇట్లు విభావానుభావాదిసామగ్రిఁ బోషించి సహృదయులఁ జొక్కించు నీ స్వభావోక్త్యలంకారప్రాగల్భ్యమును శృంగారాదినవరసక్రమమున వివరించుటకు తావు చాలదు. కాళిదాసాదుల రచనలయం దీ స్వభావోక్తుల పొందిక లనంతములు.

సగుణారాధకుల కీ యలంకారమునం దభిరుచి మెండు. లక్ష్యముం జూపినఁగాని వ్యాకరణసూత్రార్థ మవగాహన కానివడువునఁ దా మారాధించు దేవతా మూర్తి కనులఁ బొడకట్టినఁ గాని భక్తిరసానుభవము సిద్ధింపదు. భక్తిరసానుభవమునకు మూర్తిసాక్షాత్కా రమే పరమావధి కదా! భక్తిరసప్రధానమగు శ్రీకృష్ణ కర్ణామృతమునం దీస్వభావోక్తు లతిసుందరములు ననేకములును.

> "అంసాలంబితవామకుండలధరం మందోన్నతభ్రూలతం
> కించిత్కుంచిత కోమలాధరపుటం సాచిప్రసారేక్షణమ్
> ఆలోలాంగుళిపల్లవై ర్మురళికా మాపూరయన్తం ముదా
> మూలే కల్పతరో స్త్రిభంగిలలితం జానే జగన్మోహనమ్."

> ఉ. మూఁపున వామకుండలము
> మోవి నొకించుక మోద్పునందముం
> జూపెడు నోరచూపు సాగ
> సుంబొమ నొక్కట నిక్క గన్పడం

గ్రేపులు సాక్కఁ గల్పకము
క్రిందఁ ద్రిభంగిగ నిల్చి యంగుళీ
వ్యాపితవంశపూర్తి యయి
వర్తిలు మోహనమూర్తిఁ గొల్చెదన్.

అని చిన్నికృష్ణుని సహజసుందరస్వరూపము నత్యంతరసోద్దీపకముగఁ జిత్రించి స్వప్రతిభాగోచరమగు మూర్తి నింతకంటెఁ దెలుపఁజాలనో యనునట్లు, "జగన్మోహనమ్" అను పదముచే స్వసంరంభమున కవధిఁ గల్పించికొనినాఁడు కవిపుంగవుఁడు. ఆంధ్రీకరణము నత్యంత రమణీయముగ నున్నది. "క్రేపులుసాక్క" అను పదము మూలాధికమయ్యు నందముఁ గూర్చినది. ఇందలి స్వరూపము చిత్రకారునకుఁ జక్కనిపనిఁ గల్పింపఁగలదు.

పరమభక్తాగ్రేసరుఁడగు పోతన మహాకవికి స్వభావోక్తి ప్రియతమము. ఆతని గ్రంథమునం దతిలలితము లైన స్వభావోక్తు లనేకములు గన్పట్టును.

చూడుఁడు :—

ఒకచెలికానిపై నొకచేయిఁజాచి వే
ఱొకచేత లీలాబ్జ మూఁచువానిఁ
గొప్పునకందని కొన్నికుంతలములు
చెక్కుల నృత్యంబు సేయువాని
గుఱుచచుంగులుపుచ్చి కొమరాఱఁగట్టిన
పసిఁడివన్నియ గల పటమువాని
సొదలఁ దిరిగిరా నలవడఁ జుట్టిన
దట్టంపుఁ బించెపు దండవాని
రాజితోత్పలకర్ణపూరములవాని
మహిత పల్లవపుష్పదామములవాని
భువనమోహన నటవేష భూతివానిఁ
గనిరి కాంతలు కన్నుల కఱవు దీర.

కనినవారు కాంతలేకాదు; కవియు, మనమును. ఇందా గోపికావల్లభుని సహజస్వరూపము గడుసొంపుగఁ గన్పట్టుచున్నది. కవిహృదయమునం దోచుచున్న మూర్తిని సంపూర్ణముగఁ జిత్రించుటకీ పద్యఫలకము చాలనే లేదంటకు "కన్నుల కఱవుదీర" అనుపదమే నిదర్శనము. అదిగాక భువనమోహననటవేషుని మూర్తిం బూర్తిగ నిరూపింప నెవనితరము?

అత్యంతరసోపస్కారకారణమై పండితపామరజన సామాన్యము నానందింపఁ జేయుటలో స్వభావోక్తికి మించిన యలంకార మొండు గానరాదు.

భాగవతమున నీకవి కృష్ణుని శైశవమును వర్ణించుటలో :—

కడుపున దిండుగాఁ గట్టినవలువలో
లాలితవంశనాళంబుఁ జొనిపి,
విమలశృంగంబును వేత్రదండంబును
జారిరానీక డా చంక నిఱికి
మీఁగడపెరుఁగున మేళవించినచల్ది
ముద్ద డాఁపలిచేత మొనయ నునిచి
చెలరేఁగి కొసరి తెచ్చిన యూరుఁగాయల
వ్రేళ్లసందుల నెల్ల వెలయనిఱికి
సంగడీలనడుమఁ జక్కనఁ గూర్చుండి
నర్మభాషణముల నగవు నెఱపి
యాగభోక్త కృష్ణుఁ డమరులు వెఱఁగంద
శైశవంబునెఱపి చల్దిగుడిచె.

అని శ్రీకృష్ణపరమాత్మను లీలామానుషస్వరూపమునఁ జిత్రించుటలోఁ గవిచూపిన వాఙ్నైపుణ్య మవాచ్యము. గొల్లపిల్లలలో నా భగవానుని, నాయిద్దరిలో పాత్రలను నైక్యముగావించుట కీకవి కూర్చుకొనిన పరికరము నిరుపమానము. అప్రాకృత తేజోమూర్తి నాలకాఁపరిగఁ జేసి యా మూర్తియొక్క తొల్లిటివేషమును "యాగభోక్త" యను పదముచే గోచరింపఁజేసి రెంటిలో భేదముఁ గన్నెదుట నిల్పి చూపుటచే నీమహాకవిసంవిధాన మత్యాశ్చర్యకరమైనది. అమరులు వెఱఁగందుటయు నందులకేగదా!

ఇట్లు స్వభావోక్తులు కవిప్రతిభనుబట్టి మనోజ్ఞములై కావ్యలక్ష్మి నలంకరించుచుండును. పూర్వాలంకారికుల మతమున నిది ప్రాధాన్యము వహించుటయు నుచితమే యగును. అభిరుచిం బట్టి మతభేదము గాని మతభేదముంబట్టి యభిరుచి కాదుగదా!

వ్యాకరణ బాహుళ్యము

అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు

ఇప్పు డూరనూరను వ్యాకరణములు బయలుదేరుచున్నవి. వానిలోఁ గొన్ని పాఠ్యపుస్తకములు నగుచున్నవి. గ్రంథములును పెద్దవియే. గ్రంథములని బయలుదేరినవాని నెల్లఁ జూడవలయు నను కుతూహలము విద్యార్థుల కుంటయు వింత కాదు.

ఈ వ్యాకరణపు బొత్తుల నెల్లఁ జదివినవారికి 'అతఁ డిన్ని వదలెను. ఇతఁ డిన్ని పూర్తిచేసెను. ఆతనిపాండిత్య మట్టిది. ఈతని రచనాశక్తి యిట్టిది. దాని కిది మూలము. దీని కిది వివరణము' అను నీభేదములు తెలియవచ్చుట తప్ప మఱొకపురుషార్థవిశేషములు తెలియవు. ఈ సులభవ్యాకరణములును, ఈ పరిమితవ్యాకరణములును, ఈ సంగ్రహవ్యాకరణములును, ఈ భాషానుశాసనములును ప్రాంతవ్యాకరణములతోఁ జేరి మనకట్టెదుట నుండుతఱి నేదే నొకవ్యాకరణమును శిష్టభాషావివరణచణము నేఱుకొని విద్యార్థులచేతి కంపియవలెను. ఇది 'కొండ త్రవ్వి యెలుకను బట్టుట' యైపోవుచున్నది. ఈ విషయమున, ఇప్పటి యుభయభాషాభూషణపరీక్షలో మొదటి సంవత్సరద్వయమున బాలవ్యాకరణకవిజనాశ్రయములను బాఠ్యపుస్తకములను జేసి రెండవ సంవత్సరద్వయమున నన్నయభట్టీయమును, అప్పకవీయమును బాఠ్యపుస్తకములను జేయుటవంటిరీతులను పాఠ్యపుస్తకనిర్ణేతలు మానుకొనవలయును. వ్యాకర్తలు సైతము పూర్వసూత్రకర్తల మార్గములఁ దెలిసికొని లాఘవప్రధానములుగ వ్యాకరణములను సూత్రీకరించి విద్యార్థుల వృథావ్యాసంగభారమును దగ్గింపవలయును. దీనికై పూర్వులగు నాంధ్రభాషావ్యాకర్తల ధోరణు లెట్టివో; స్వపాండిత్యప్రకటనకుఁ గాక విద్యార్థిజనోపకృతికై భాషాప్రవేశసౌలభ్యమును బ్రాచీనవైయాకరణుల వ్యాకరణప్రణాళిక లెట్లు సాధించెనో, తెలుపుచు వ్యాకరణబాహుళ్యమును గూర్చి కొంచెము పరిశీలింతము.

విద్యార్థి యనేకజ్ఞానములను సంపాదింపవలసి యున్నాఁడు. అన్నిజ్ఞానములు నొకభాసలో సమకూరుట దుర్లభము. కావునఁ గొన్నిభాసలను విద్యార్థి నేర్చికోవలయును. ప్రస్తుతము మనవిద్యార్థికిఁ గావలసిన జ్ఞానములు సమకూడుటకు సంస్కృతము, తెలుఁగు, ఇంగిలీషు, హిందీ అనుభాసలు నాలుగును తప్పక రావలసినట్లు చెప్పుచున్నారు. అట్టియెడ నొక్కొక్క భాసలోఁ బూర్ణప్రవేశము కలుగుటకుఁ జాలకాలము పట్టును. అట్టిభాస వచ్చుటకు సాధనము వ్యాకరణము. ఆ వ్యాకరణము కొద్దిగా నుండి భాసకు మార్గదర్శిగా నుండవలెను. వ్యాకరణము లేనిభాస నేర్చుకొనుట యక్కడిది. వ్యాకరణము నేర్చుకొనక, నాలుగు సంవత్సరములకు సాధించెడి భాషను వ్యాకరణముతో నేర్చుకొనుచు రెండు సంవత్సరములలో విద్యార్థి పడయఁగలఁడు. విడివిడిగ నూఱు ప్రయోగములనుండి విద్యార్థి సేకరింపఁగల భాషానియమరహస్యమును చిన్నసూత్ర మొక్కటి కరతలామలకముం జేయఁగలదు. భాషలో నర్థనిర్ణయము సేయుటకును వ్యాకరణ మూఁతగిఱ్ఱ. కావుననే వేదార్థనిర్ణయసాధనముగ నుండెడి వ్యాకరణమును వేదమునకు రెండవ యంగముగాఁ బెద్దలు పరిగణించిరి. వ్యాకరణ మను పదమునకు వివరించునది యని యర్థము. భాసను వివరించి విద్యార్థికిఁ జూపునది కనుకనే దీని కీపేరు వచ్చినది. ఇంగిలీషుభాష

వ్యాకరణముకొఱకే నేర్పఁబడుచున్నది. కావున నది తొందరఁగా బాలురకు వచ్చుచు మాటలాడుటకును వ్రాయుటకును బనికివచ్చుచున్నది. సంస్కృతమును మనము పిల్లలకు వ్యాకరణము లేకుండ నేర్పుచున్నాము. కావుననే యిదాఱేండ్లకుఁ బంచకావ్యములు నాటకములు చదివి యొకవాక్యమయినఁ దప్పులు లేకుండ వ్రాయలేని వారును, ఒకగంటయేని స్వీయవ్యవహారము మాటాడుకొన లేనివారునునై యేకవచనమునకు బహువచనము చెప్ప లేని విద్యార్థులు కొందఱు తేలుచున్నారు. దీనివలన వ్యాకరణము బాసవచ్చుట కెంతముఖ్యమో తెలియఁబడెడి. కాని యేబాస వ్యాకరణమైనను ఆ బాసలోఁ బ్రవేశము గాఢమగునంతవఱకే నేర్పఁబడును. సంస్కృతమున మాత్రము భాష వచ్చినతర్వాతఁ బ్రారంభింపఁబడి అది ప్రత్యేకశాస్త్రముగ నేర్పఁబడుచున్నది. ఆ సంప్రదాయమును దెలుఁగులోనికిఁదీసికొనివచ్చి వ్యాకరణపుఁబత్త్రము లను బండ్లమీఁదఁ దోలింపవలయు నని యహోబలపండితుఁడు కొంత త్రోవ త్రొక్కియున్నాఁడు. ఏ నన్నయభట్టీయమునో పరమప్రమాణముగఁ బాణినీయమును సంస్కృతమునకుఁ బెట్టికొనినట్లు పెట్టుకొని, ఆసూత్రములచేతనే భూతవర్తమానకాలములందలి భాష నెల్ల సమర్థింపఁ బూనితిమేని యాంధ్రవ్యాకరణములోఁగూడ భాష్యములును, పరిభాషేందుశేఖరములును, శబ్దేందుశేఖరములను బుట్టవలసియేవచ్చును. ఎప్పుడును బెరుగుచుండెడి వాడుకబాస కావున దీనికిఁ బ్రతిశతాబ్దియందును వ్యాఖ్యానములు వ్రాయవలసి వచ్చుచునే యుండును. కాని యిట్టి వ్యాకరణబాహుళ్యము తెలుఁగుబాసకు మనము కోరుకోఁదగ్గది కాదు. ఈశుష్కవ్యాసంగముతోఁ బరిశ్రాంతులైన విద్యార్థుల కైహికాముష్మికపారమార్థికవిజ్ఞానసంపాదనలందు విసువు గలుగుట మనకుఁ గీడని యాపద.

వ్యాకరణ లాఘవమునకుఁ బూర్వులు త్రొక్కిన దారులు

1. చిన్నచిన్న సూత్రములతో గొప్పయంశములఁ జెప్పుట.

2. ప్రసిద్ధమగు ప్రాయికభాషకే వ్యాకరణము వ్రాసి విశేషములఁ బ్రయోగజ్ఞానమునఁ దెలిసికొనుఁడనుట.

3. సామాన్యముగ జనులవాడుకలోఁ గల్గెడి తప్పులనుమాత్రము సవరించుచుఁ జెప్పుట.

4. గొప్పగొప్ప భాషాసంప్రదాయసిద్ధాంతములు నొక్కొక్కమాటతో ధ్వనింపఁజేయుట.

5. ప్రాచీనవ్యాకరణములు చెప్పని యంశములనే వివరించుట.

ప్రాచీనవ్యాకరణనిర్మాతలకెల్ల వ్యాకరణబాహుళ్య మిష్టము లేదనుటకు వారి సూత్రనిర్మాణమొకసాక్షి. సూత్రముల రచించిన పాణిన్యాచార్యుల వారు మఱింత లాఘవమును గోరి యనువృత్తుల పద్ధతిఁ బెట్టుటంజేసి సూత్రముతో వృత్తి నల్లింపవలసిన యావశ్యకత గల్గి లాఘవమును మించిన గౌరవము వచ్చిపోయినది. సూత్రపాఠ మంతయు నష్టాధ్యాయివరుసన వల్లించినవారికైనను ముందు సూత్రము స్మృతికిఁ దట్టును గాని వెనుకటిసూత్రము తట్టదు. కాని వెనుకటి సూత్రములనుండియే తఱచుగఁ దెచ్చుకోవలసి యుండెడి యనువృత్తులు వృత్తి రానిచో స్ఫురించుటలేదు. కావున నత్యంతలాఘవము నపేక్షింపక యేసూత్రమున నాసూత్రపదములతో నన్వయము పూర్తి యగునట్లుంచుట వ్యాకరణలాఘవమునకు గొప్పహేతువు. చాలవఱకు నన్నయభట్టారకుని సూత్రము లీతీరుననె యుండును. కొన్ని సూత్రములను స్పష్టప్రతిపత్తికై గౌరవమును సహించి రచించె. 'భూయఉభయాః' లాఘవాపేక్ష మితిమించి తల పగులఁగొట్టినను అర్థముగాని సూత్రాలు వ్రాసి భాష్యాలకును వ్యాఖ్యానాలకును దారి చూపుట లఘూకరణము కాదుకదా! వ్యాకరణము లఘువుగ నుంటకై నన్నయ త్రొక్కిన త్రోవలలో నిదియు నొకటి.

మఱియుఁ "ప్రాయికనిత్యప్రయోగలక్ష్మ" అను మాటలచే సుప్రసిద్ధులగు మహాకవులు పలుచోట్ల వాడె

దుష్ప్రయోగములకే వ్యాకరణము గాని దాక్షిణాత్యుఁ డెక్కడనో ఒక్కచోఁ బ్రామాదికముగఁ గాని జాతీయపదప్రీతితోఁగాని లోకోక్తిలోలతతోఁగాని ధ్వనిపరాయత్తతతోఁ గాని వాడినపదములకు వ్యాకరణము వ్రాయఁబనిలేదనియుఁ జాటుపద్యములలోఁ బ్రాస్తావికపద్యములలో మహాకవులు వాడియున్నను గ్రంథస్థములు కానియట్టి వాని కెల్ల వ్యాకరణ మనావశ్యక మనియు సూచన గన్పట్టెడిని—ప్రాయికము లనఁ దగుచు వాడఁబడినవి నిత్యము లన గ్రంథస్థములై చాలకాలము నిల్చునవి.

కొన్ని శ్రీనాథాదుల చాటువులుకూడ చిరస్థాయితను గాంచినవి. కాని వానిని రచించునపుడు కవి గ్రంథస్థప్రయోగములయెడ నున్నంతటి దోషభీతితో నుండఁడు కాన వానిలోని ప్రయోగాలనుబట్టి వ్యాకరణముల రచించి యాదారిని రహదారిని జేయుట నన్నయ కిష్టము లేదు. కావుననే అథర్వణుఁడు మున్నగువారి కట్టి దిద్దుటకు వీలు కలిగినది. "నః కౌ" అని సూత్రి మున్నది. వెదకఁగా వెదకఁగా "నిషధేంద్రుఁబచ్చురుక్, ఉత్సవము కేగు, అండజాధీశ్వరు కొసఁగ, నగుబాటు కోర్చి" అను నిట్టి ప్రయోగాలు కన్పట్టినవి. వీనను నగాగమసహితములకుఁ బ్రయోగసమృద్ధి గలదు కాని యితరములకు లేదు. ఇట్టి దిద్దుఁబాటులు కొన్ని తిరువాతి కవులనాఁటి వాడుకలు మాఱుటచేఁ గలిగినవి. అది సహజమే. వారినాఁడే విరుద్ధములైన ప్రయోగము లుండునెడ వారి ప్రాయికనిత్య ప్రయోగలక్షణ పక్షపాతమే అట్టియుపేక్షకుఁ గారణమై వ్యాకరణలాఘవమున కుపకరించిన దనుకోవచ్చును.

మఱియు "అద్దంత్యస్తాలవ్యశ్చురవ్యక్తస్స్యాస్మిథస్స వర్ణశ్చ" అని సూత్రించె. చజలకు 'అఆ ఉఊ ఒఓఔలు కలసినప్పుడు దంత్యత గలుగుచుండ, అకారముతోఁ గూడిన చ జ లు దంత్యము లనెను. ఇ ఈ ఎ ఏలం గూడి చజలు తాలవ్యము లగుచుండ, ఎ ఏలతోఁ గూడినవే తాలవ్యము లనెను. ఇది తెలియక చెప్పె ననుట హాస్యాస్పదము. ఇట్లు చెప్పుటచేత నీయన రచనాపద్ధతి యొక్క కొంత తెల్ల మగుచున్నది. జనుల కుచ్చారణమునఁ బొరపా టెక్కడఁ గలుగునో అక్కడనే సవరణలుగ వ్యాకరణము వ్రాసెను గాని 'వాఁడు' అను పదములో వకారమున కొకసూత్రము, డాకు మఱొకసూత్రమును వ్రాసినట్లు వ్రాసి ప్రక్రియను బెంచి యుండలేదని దీనిచేఁ దెలియఁబడును. ప్రౌఢవ్యాకృతిలోని సర్వనామప్రక్రియ యట్టిది. 'వాణ జడ' మొదలైన పదాలను తాలవ్యయుక్తములుగ వాడుట యప్పటికిని మామూలై వాడుకయై యున్నది. మఱియు చేస, జేస, చేడ చేట మొదలైనవి A కు సరియైనది యాకారముతో నుచ్చరించుట యిప్పటికిం గలదు. "చెలువ్రలనాఁటి చాయమగఁడు" అను యతి యట్టిదోషమున నే గల్గె. వీని సవరణమాత్రమే చేయ నెంచె కడమయచ్చులను సవరణ మావశ్యకము కాని వానిపాంతకు నన్నయ పోలేదు. "సర్వత్రాజ్ఞాత్వా-ర్థం జ్ఞేయం యస్య ద్రుతప్రకృతికేభ్యః" అను సూత్రము పైరె మిట్టి సవరణకే యేర్పడిన ట్లున్నది. "అద్యః క్రియాసు" అను సూత్రముచేత నథర్వణాదులవలెఁ బ్రజ యుచ్చారణమును ద్రోసిపుచ్చక ఇతఁడు అతఁడు మొదలైనవానిని యకారాదులగానే తీసికొని వానికి సంధిలో వైరూప్యము రాకుంటకు యకారదృష్టిని నిరసించుచున్నాఁడు. యెతఁడు అనుకొను రోజులలో వచ్చును + యెతఁడు=అను పదములు కలపునప్పుడు వచ్చునెతఁడు అను గ్రాంథికరూపము నిష్పన్న మగుట కైనఁడును సంధి చేయఁడు కదా? మీఁదుమిక్కిలి వచ్చున్యెతఁడు అని గ్రామ్యసంధిని గూడఁ జేయునుగదా? అట్టి వైపరీత్యము రానకు రాకుండఁ బైసూత్రము "సర్వత్రా" అనునది సవరణచేయుచున్నది. ఈ రీతి నన్నయ్య దగుట తిరమైనచోఁ బరోపకారపరతతప్ప నన్నయయందు స్వపాండిత్య ప్రకటనేచ్ఛ యశేషభాషారూపవివరణాగ్రహద్వారమునఁ గన్పట్టఁబోదు. ఆయన సూత్రములు చేసిన లక్ష్యము లెల్ల నిట్టివే యనుట కిప్పటియుచ్చారణము వీలు కలుగఁజేయుటలేదుగాని యప్పటి యుచ్చారణరీతి శాసన పరిశోధనవలనఁ దేలునేని అప్పటి యుచ్చారణము ననుసరించి యే సూత్రములను సవరణకుఁ జేసెనో ఏసూత్ర

ములను ప్రసిద్ధప్రయోగములకుఁ జేసెనో మనము తెలిసికోఁగలము. అన్నియు సవరణలకుఁ జేసినట్లు లేవు. కనుక నీసూత్రము నట్టిది కా దనుట న్యాయ్యముగ లేదు. చుట్టు, చుట్టాలు, జుట్టు మొదలగువానిని దంత్యములన కుంట కితరకారణము గన్పట్టదు. నిజము శ్రీయుతులు జయంతి రామయ్యపంతులుగారు తెలిపిన పుట్టుమార్పుల నాలోచించిన బాసపరిణామస్వభావము తెల్లమై అప్పటి యుచ్చారణముల సవరణ చేసి సంస్కరించిన రూపములను శిష్టప్రయోగరూఢములను జెప్పుటకే యీ సూత్రములు చాల నిర్మితము లేమో అని మాత్ర మేల తలంపఁగూడదు? తత్సమభాషకే యెక్కువగ వ్యాకరణము వ్రాసి యాచ్ఛికభాషకుఁ గొలఁదిగ వ్యాకరణము వ్రాయుటకును నన్నయ అపేక్షితగ్రన్థనిర్మాణరుచియే కారణ మనుకొనుచున్నాను. నన్నయభారతమునఁ దత్సమములు మూఁడుపాళ్లును, అచ్ఛిక మొక్కపాలును నైయున్నదికదా! అప్పటి గ్రంథములవాడుక యెల్ల నిట్లే శిష్టసమ్మతిం బడయుచున్నట్లు మన మూహించుకొనుట తప్పు కాదు. ఇట్లుండఁ బొత్తముల వాడుకలో నెక్కువగ లేని యాచ్ఛికమునకుఁ బ్రక్రియాసమృద్ధితో వ్యాకరణములు నింపుట వ్యాకర్తలకు సంస్కార్యమైన గ్రాంథికభాష కుపయోగించెడి పని కాదు. కావున నిది వదలి తత్సమవిచారణను ముఖ్యముగఁ జేసెను. ఇయ్యదియు వ్యాకరణము కొద్దిసేయురీతులలో నొకటియే.

మఱియుఁ గొన్నిచోట్ల సూచనలతో గొప్పవ్యాసము వ్రాయఁదగ్గయంశములను ధ్వనింపఁజేసి "సూచనా త్సూత్రమ్" అను నార్యోక్తిని సార్థకముఁ జేసెను. అట్టివానిలో "ప్రవాహినీ దేశ్యా" అను నుడి యొకటి. ప్రవాహమునఁ బ్రాఁతనీరే యెప్పుడు నుండదు. ప్రాఁతది పోవం గ్రొత్తది వచ్చు. అదియుం బోవ మఱొకటి వచ్చు. అట్లే యేకాలమున కెయ్యది వాడుకలో నుండి మహాకవిప్రయోగములలోఁ జేరుటచే నిర్దోష మనిపించుకొనుచుండునో అట్టి అచ్చ తెలుఁగే మిక్కిలి రసభావాదుల ధ్వనింప జాతీయమై లోకోక్తులై సామెతలై పొలుపారుచుండు. నిజమున కీసూచన ననుసరించియే కవిలోకయాత్ర జరుగుచున్నది. ఏకవి తనకాలములోని క్రొత్తజాతీయభాషను, క్రొత్తలోకోక్తులను వాడుకొని రసభావపోషణము నొనర్పలేదు? ఏకవి గిరి గీచినట్లు రేఖామాత్రమునైన నతిక్రమింపక ప్రాచీనకవిప్రయోగపారాయణముతోనే కాలము గడపియుండె? పొంటె, తొట్టి, మెట్టవనీకా మొదలైన యిట్టి పదములచేత నేకవి యిప్పుడు ప్రసాదగుణమును, ద్రాక్షాపాకమును జాతీయభాషలో నిమిడింపఁగలఁడు? కాన యిట్లు ఒప్పుకొని కొందఱును, ఒప్పుకొనక కొందఱును సర్వథా కార్యపథమున శిరసావహించు పద్ధతి నొక్కపదముతో "ప్రవాహినీ" సూచించుచు వ్యాకరణము నెంత లఘువు చేసెనో మనము గమనింపవలెను. కేతన యచ్చతెలుఁగువేఱుసేత యిట్టి యాశయముతోడనే యనుకోవచ్చు. మఱియు "సంకేతితసుప్రసిద్ధమేవ పదం" అనుచోట ప్రకృతవ్యవహారములోనుండి మహాకవి ప్రయుక్తమైనవే వాడవలెను గాని పొంటెవంటిపదాలు వాడఁగూడ దనుచున్నాఁడు. ప్రసిద్ధము=కవిప్రయుక్తము. ఇట్లనుటచేతనే సంకేతిత మను నర్థము వచ్చె. సంకేతితము గాని దానిని మహాకవులు వాడరుకదా! ఇట్టియెడ సంకేతిత మనుట యెప్పుడును భాష ప్రజలసంకేతమునకు గోచరమై యుండవలె నని యాచార్యాశయమై యుండనోపు. అనఁగా అందఱకును వినుటతోడనే యీపదాని కీయర్థమని నిఘంటువులు తిరుగవేయకుండను, ఱొమ్ములు మురుగ నిఘంటువులు వల్లింపకుండను దెలియవలె నను నాశయముతో ననుకోవలెను. అచ్చతెలుఁగు రామాయణమున తత్సమములను జొరనీమి యను గొప్ప నియమముఁ బెట్టుకొనియుఁ దిమ్మకవి యీ సముదాచారపాలనమునకే ప్రసాదమును బోషించె. అథర్వణాచార్యులవారును వ్యాకరణలాఘవమున కొకమంచిదారి చూపిరి. తెలుఁగు వాడుకభాష కాన సంస్కృతమువలె నాఁగిపోవునది కాదు. కాన యెప్పుడును వ్యాకరణములు పుట్టుచుండవలెను. అట్టి వ్యాకరణములలో పూర్వవ్యాకరణోక్తములు పదియేనుపాళ్లును, తమది

యొకపాలుగను వ్యాకర్త లెల్ల వ్రాయుచున్న గ్రంథము లూరక పెరిగిపోవును. అట్లు గాకుండ పూర్వులు చెప్పని వానినే క్రొత్తవ్యాకర్తలు వ్రాయుచుండిన గ్రంథము లఘు వగును. నేర్చుకొనువారికి సౌలభ్యము గలుగు. ఇట్టి పద్ధతిని దాను నిర్మించి, నడచి, మనకుఁ జూపించినవాఁ డథర్వణాచార్యుఁడు. నన్నయభట్టీయమున నేమి చెప్పఁ బడలేదో వాని నెల్లఁ బూస గ్రుచ్చి నట్లు చూపుచుఁ బునరుక్తి లేశ మయినఁ దననుడికారము నంటకుండఁ గారికలను వ్రాసి తెల్గును బోషించినతండ్రి యథర్వణ ముని. ఈ కారికలలో నన్నయోక్తముల కనువాదము లుగనుండినవి యన్నియుఁ బ్రక్షిప్తము లని యథర్వణ కారికల యుపోద్ఘాతమున శ్రీవఝ్ఝుల చినసీతారామ స్వామి శాస్త్రిగారు నిరూపించినారు. కాన అథర్వణుఁడు చూపిన లఘువ్యాకరణనిర్మాణరీతి మనము నేర్చుకోఁద గ్గదిగ నున్నది.

వ్యాకరణములు బాసను సాంతముగ నియమింప లేవు

నూతనభావోద్దీపకములగు శబ్దము లెల్లప్పుడును దేశభాషాప్రవాహములఁ బుట్టుచుండును. అట్టిపదములు భాషాసౌభాగ్యవేత్తలగు సహృదయులచేఁ బొత్తములం బ్రవేశపెట్టఁబడి విజ్ఞానుల యామోదములచే గ్రాహ్యము లగు. "సోఽర్థ స్తద్వ్యక్తిసామర్థ్యయోగీ శబ్దశ్చ కశ్చనఅని ధ్వనికర్త. నన్నయ, అథర్వణుఁడు, వెల్లంకితాతంభట్టు, ఎల కూచి బాలసరస్వతి, ముద్దరాజురామన్న, అప్పకవి, అడి దము సూరకవి, కస్తూరిరంగకవి, కూచిమంచితిమ్మకవి, శిష్టు కృష్ణమూర్తిగారు, చిన్నయసూరి, బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులు మున్నగు ప్రాచీనవైయాకరణు లెన్నెన్నిసూత్రాలు వ్రాసినను భారతములోని ప్రయో గములే నిశ్శేషముగ సాధింపఁబడుటలేదు. ఇతరకవుల క్రొత్తభాషను గూర్చియు నిప్పటి యభినవభాషలను గూర్చియు నేమి చెప్పవలె?

కావున వ్యాకరణములు భాష నంతను నియ మించి చూపుట కేర్పడ వనియు భాషాప్రవేశమునకు దారి చూపునవి యనియుఁ దేలుచున్నది.

చూడుఁడు:—

ఇట్టివెల్ల వ్యాకరణములఁ దప్పైనను బ్రాంకుల్లవి.

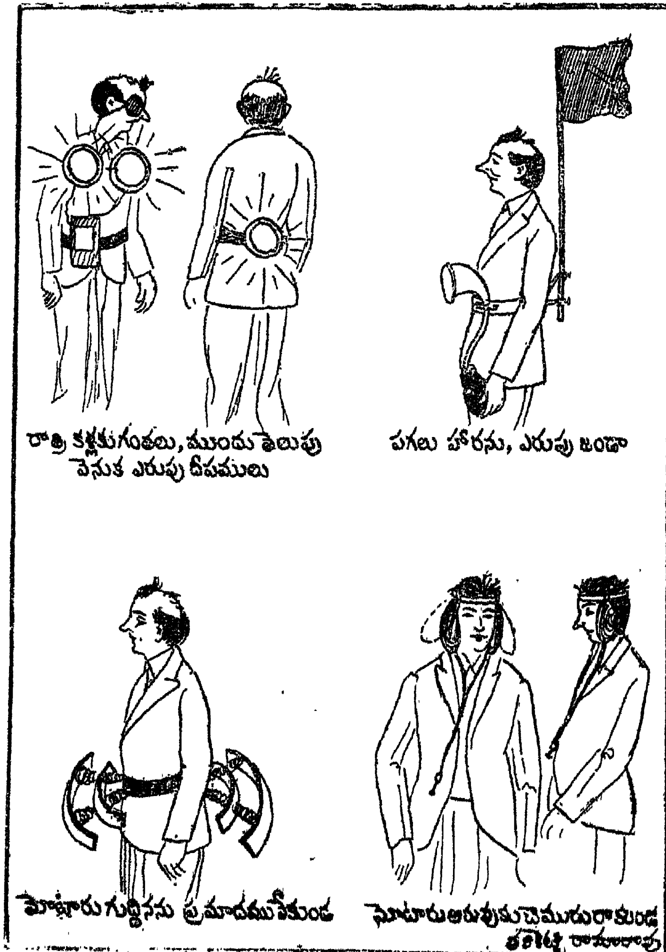
ఏమంటివేమిరా	వాలా.
చేస్తేజ ఏప్పు	ప్రా. అ.
అమ్మని నాకివిసేఖ్యాయు	,, ,,
ఉంటకాంత	
కేకయపతులు నాన్నయు	ప్రా. ఉద్యో
నాసమ్ము	
పితలగొట్టి	
కరుణను గాంచిరి	ప్రా. ౬
అయ్యకు పిచ్చాకను ప్రెండినచి	ప్రా. ౮
నిన్నటుంగోలె	ప్రా. అద
ఎందఁబడానవు	
ఏమికారణముగ	
సికారణమున	
పూసనతియట్టి	
చిరాయందయుండి	
నారమ్మ	
మచుమనుమని	
యనియనిమోదేని	కళా.

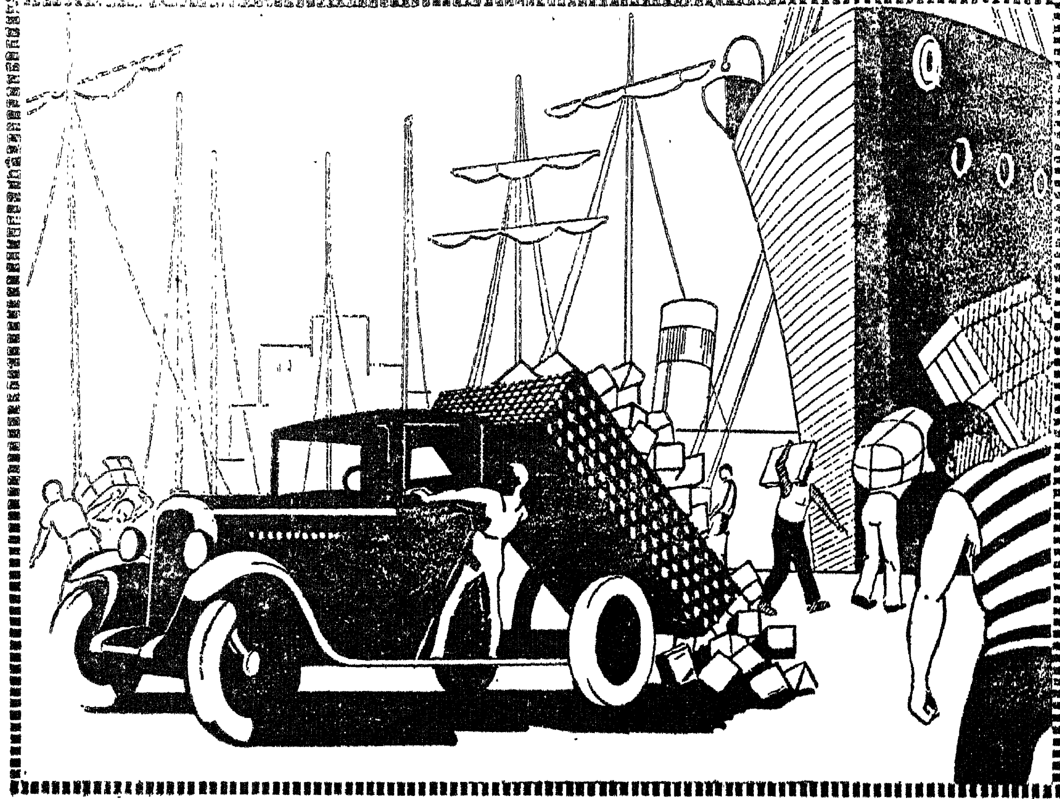
ఈ యంశమును "పర్యాప్తో మస్మతే తు సంకేతః" అనుసూత్రముతో నన్నయాచార్యుఁడు సూచించె. దీని కహోబలపండితుఁడు "శాస్త్రస్య దిక్ప్రదర్శనార్థత్వాత్. య త్సంకేతితం శిష్టప్రయోగారూఢం చ పదం, తత్ప్ర యోజ్య మిత్యత్రాస్మాక మభినివేశః" అని వివరించెను. మఱియు నహోబలపండితుఁడు స్వయముగఁ గూడ "ఆద్య ప్రకృతేరపి ప్రయోగానుసారిత్వమేవ" అని "బోధయే త్క్వయదు క్లిష్టో మార్గపిత్సహ యాతి కిం, ప్రమాణ మకలం కస్య పూజ్యపాదస్య లక్షణమ్" అను ధనంజయవచనమును బ్రమాణముగఁ జూపి తెలుఁగు ప్రయోగానుసారి యని యేమిచెప్పవలె ననినాఁడు కైముతికన్యాయముగా. అథ ర్వణాచార్యులవారును "భాషేయ మమితా తత్ర దేశ్యా చిత్రస్వభావయుక్, తచ్చిత్రతా తు ద్రష్టవ్యా పూజ్య

పాదసుభాషితైః" అనుచో ప్రయోగములవలననే భాషాస్వరూప మశేషముగఁ దెలియఁబడును గాని వ్యాకరణమువలనఁ గా దని తెల్పెను. వ్యాకరణమును గూడ వ్రాసెఁ గాన బాసకు దిక్ప్రదర్శనము సేయునవి వ్యాకరణము లని యథర్వణాశయము వ్యక్తము.

చిన్నయసూరిగారును "శేషంబులను లఘ్వలఘు వులుం దక్కుంగల విశేషంబులు నార్యవ్యవహారంబులం దెలియుట శ్రేయంబు" అని స్వీకారనిర్ణయమునకై కూచిమంచితిమ్మకవి అప్పకవి మున్నగువారు చేసిన యెత్తికోలులను సైత మీసడించుచున్నారు. ఇట్టు లక్షరమున కక్షరమునకును బ్రక్రియాసూత్రములను వ్రాసిన యాచ్ఛికసర్వనామములకు శబ్దమంజరిగా వ్రాసి చూసిన సూరిగారికి వ్యర్థవ్యాకరణకల్పన నిష్టము కా దని వేఱుగఁ జెప్ప నేల?

పట్టణములలో మోటారుప్రమాదములు లేకుండుటకు కొన్ని సూచనలు

CITROËN

ధరలు **"సిట్రోన్"** సరసము

4 సిలండర్లు, 6 సిలండర్లు ఫ్రెన్చి మోటారుబండ్లు, బస్సు ఛ్యాసీలు, లారీలు.

బలీయమైన ఇంజన్ — ఉక్కు రేకులతో చేయబడిన బాడీ.

50 మొదలు 70 మైళ్ల వేగము.

ఒక గాలన్ పెట్రోలుతో 30 మైళ్లకు తక్కువలేకుండా పోగలిగినది.

కావలసినవారు: మదరాసు మౌంటు రోడ్డులో కార్ స్టైలు బిల్డింగులో నూతనముగా ఏర్పడిన "మోటార్సు లిమిటెడు" కంపెనీవారివద్ద చూడవచ్చును,

నెమలి - కృష్ణమూర్తి బి. ఏ., మేనేజరు.

Wanted Agents in Andhra Districts.

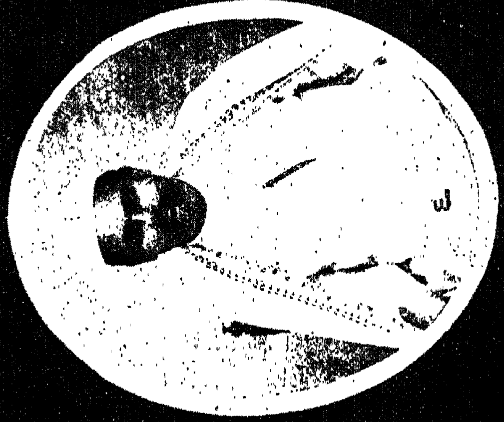

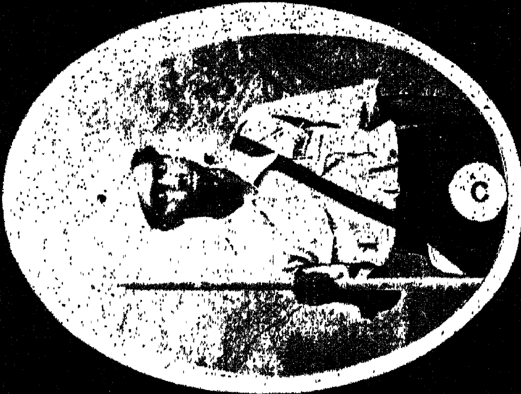
౧. శ్రీమతి బి. లక్ష్మి అమ్మాళుగారు (శ్రీ) ౨. శ్రీమతి కమలాబాయిగారు (శ్రీ)
౩. శ్రీమతి కృష్ణాబాయిగారు (శ్రీ) ౪. శ్రీమతి కమలాబాయిగారు (శ్రీ)

౧. శ్రీ కే. జనార్దనరావుగారు. (శి) ౨. శ్రీ ఇవటూరి శరభరాజుగారు. (శి) 3. శ్రీ జవ్వాజి అప్పారావు గుప్తగారు. (శి)
౪. శ్రీ కొమ్మారెడ్డి సత్యనారాయణమూర్తిగారు. (శి) ౫. శ్రీ మాణిక్యంగారు. (శి) ౬. శ్రీ జి. రామచంద్రరావుగారు, యం. ఏ. (శి)

పాలకురికి సోమనాథకవి;

బండారు తమ్మయ గారు, యమ్. ఏ.

ప్రాచీనాంధ్రవాఙ్మయస్వరూపము నెఱుంగఁ గోరు వారికిఁ బాల్కురికి సోమనాథుని కృతుల యొక్క సమగ్రపఠన మత్యంతావశ్యక మని పలువు రిప్పుడు గుర్తించుచున్నారు. నన్నయభట్టారకునకుఁ బూర్వముండిన యాంధ్రవాఙ్మయము తెలుంగును సోమనాథుని కృతులను బట్టి మనము కొంతవఱ కూహింప వచ్చును. ఆంధ్రభాషలో వృత్తరూపమగు పద్యరచనము నన్నయ్యకుఁ బూర్వ ముండినను లేకున్నను మాత్రా గణబద్ధములగు బహువిధపదరచనములును, గద్యరచనములును నన్నయ్యకుఁ బూర్వము చిరకాలమునుండియే వెలయుచుండినట్లు తలంచు నవకాశములు సోమనాథుని కృతులయందుఁ గానవచ్చును. వెలనాటిచోడుని సభలో మతివివాద మొనర్చుటకయి మల్లికార్జునపండితుఁ డేఁగు నెడ నాతనివెంటఁ గైవార మొనర్చుచు భక్తు లేతెంచు సందర్భమునఁ జెప్పఁబడిన.—

"శ్రుతి పంచగద్యలు రుద్రనిమహిమ
శతకంబు శివతత్త్వసార మాదిగను
గద్యపద్యంబులు కాకాతఁ జదువుచు
హృద్యంబుగా సత్కవీశ్వరుల్ పొగడ
మద నుబ్బి సంసారమాయాస్తవంబు
పదములు తుమ్మెదపదము ల్ప్రభాత
పదములు పర్వతపదము లానంద
పదములు శంకరపదము ల్నివాళి
పదములు తా వేశుపదములు గొబ్బి
పదములు వెన్నెలపదములు సంజ

...్ర జలామిత్తే కాంతీదేవే అజస్ర రహుత్రకే
...నవే అబంధమ్మి హారియందేయ అనందో."

... A. D. ప్రాంతమువాడైన కవిరాజు తన రాఘవ...
తీయములో—

"...ర్వాణభట్టశ్చ కవిరాజ ఇతి త్రయః
...మార్గనిపుణా శ్చతుర్థో నోపలభ్యతే."

అన —౧-౪౧. శ్లో.

లుగ ...ంధువును ప్రశంసించినాడు. ద్వాదశశతాబ్దిలోనివాడే
రచిలభిలకవియొక్క శ్రీకంఠచరితమం దొకశ్లోక మిట్లున్నది.

ను జ... స్వర్ది ... రదాధరోహిణి వశం యాతే సుబంధౌ విధేః
ర్యాదిః శాంతే హంత చ భారవౌ విఘటితే బాణే విషాదస్పృశః,
"...శా...ర్యా విరమంతు మంతువిధురా ద్రాగ్దృష్టయ శ్చేష్టతే
...చుద్రిపి శిష్టః కశ్చన స ప్రసాదయతి తాం యద్వాణిసద్వాణినీ."

...తనికి రెండు శతాబ్దముల తరువాత నున్న శార్ఙ్గధరుడు తన
...నవమశతాబ్దివాడగు రాజశేఖరుని గూర్చి ప్రశంసించి
...డు. అందొకశ్లోకములో నీరీతి లిఖింపబడియున్నది.

"...హో రామిలసౌమిలౌ వరరుచిః శ్రీసాహసాంకః కవిః
...ఠో భారవికాళిదాసతరళాస్కంద స్సుబంధు శ్చ యః,
... బాణదివాకరౌ గణపతిః కాంతశ్చ రత్నాకరః
... యస్య సరస్వతీ భగవతీ కే తస్య సర్వేఽపి తే."

...క్తికర్ణామృతములోను వల్లభదేవుని సుభాషితావళిలోను,
కర్తృకముగ నుదాహరింపబడియున్న శ్లోకములో సుబంధు
...డు.

...ంధౌ భక్తి ర్న ... క ఇహ రఘుకారే న రమతే
ధృతి ర్దాక్షీపుత్రే హరతి హరిచంద్రోఽపి హృదయమ్,

సుబంధుఁడు

శ్రీ అమరవాది హనుమచ్ఛాస్త్రిగారు, యమ్. ఏ.

శ్రీ గీర్వాణసారస్వతప్రపంచములో సుబంధుమహాకవి ప్రఖ్యాత గద్యప్రబంధకారుఁడై వెలయుచున్నాఁడు. సంస్కృతభాషలో రచింపఁబడిన నవలలలోన దొలుదొల్తది సుబంధుకృతమగు వాసవదత్తయె.

కాళిదాసాదిమహాకవులవలె ఈసుబంధుకవిని గురించియుఁడ నెక్కువగ తెలియవచ్చుటలేదు. బాణునికి బూర్వమందున్న యేకావ్యకర్తలయొక్కయు కాలనిర్ణయవిషయమున నిదమిత్థమను నిష్కర్షకాధారములు లభించుటలేదు. కావుననే సుబంధుకాలమును నిర్ణయించుట కష్టతర మయిపోయినది.

"సుబంధు" నామము మొట్టమొదట ఋగ్వేదసర్వానుక్రమణికలో గానవచ్చుచున్నది. అందు గోపాయన (లోపాయన) పుత్రుఁడైన 'సుబంధు' ఋగ్వేద ద్రష్టలలో నొకఁడని చెప్పఁబడి యున్నది. ఐనను వాసవదత్తారచయితృసంకేతమగు సుబంధుపదమునకును, ఈసుబంధుపదమునకు నెట్టిసంబంధము గూడ లేదనియె చెప్ప నొప్పు.

లౌకికవాఙ్మయస్వరూపములో సుబంధుమహాకవిని గురించిన ప్రసక్తి యెక్కువలేదు. ఉన్నవానిలోపల ప్రాచీనతమమై ముఖ్యతమమైనది బాణుని హర్షచరితలో గాంచఁబడుచున్నది.

"కవీనా మగల ద్దర్పో నూనం వాసవదత్తయా
శక్త్యేవ పాండుపుత్రాణాం గతయా కర్ణగోచరమ్."
—ఉపోద్ఘాతము, శ్లో. ౧౨.

బాణుఁడు తనరెండవకృతియగు కాదంబరిలో గూడ "ఇయమతిద్వయీ కథా" అని చెప్పియున్నాఁడు. "అతిద్వయీ" యనుపదమునకు "వాసవదత్తాబృహత్కథల నతిశయించినది" యని విమర్శకు లర్థము జెప్పుచున్నారు.

బాణునితరువాత అష్టమశతాబ్ద్యపరభాగమున జీవించియుండిన, వాక్పతికవి, తనప్రాకృతకావ్యమగు "గౌడవహో" నిట్లు పలికియున్నాఁడు.

* "భాసమ్మి జలణమిత్తే కంతీదేవే అజస్స రహుఆరే
సోబంధవే అబంధమ్మి హారియందేయ అనందో."

1200 A. D. ప్రాంతమువాఁడైన కవిరాజు తన రాఘవపాండవీయములో—

"సుబంధు ర్బాణభట్టశ్చ కవిరాజ ఇతి త్రయః
వక్రోక్తిమార్గనిపుణా శ్చతుర్థో నోపలభ్యతే."
—౧-౪౧. శ్లో.

అని సుబంధువును ప్రశంసించినాఁడు. ద్వాదశశతాబ్దిలోనివాఁడే యగు మంఖకవియొక్క శ్రీకంఠచరితమం దొకశ్లోక మిట్లున్నది.

మేంఠే స్వర్ద్విరదాధిరోహిణి వశం యాతే సుబంధౌ విధేః
శాంతే హంత చ భారవౌ విఘటితే బాణే విషాదస్పృశః,
వాగ్దేవ్యా విరమంతు మంతువిధురా ద్రాగ్దృష్టయ శ్చేష్టతే
శిష్టః కశ్చన స ప్రసాదయతి తాం యద్వాణిసద్వాణినీ.

ఇతనికి రెండు శతాబ్దముల తరువాత నున్న శార్ఙ్గధరుఁడు తన పద్ధతిలో నవమశతాబ్దివాఁడగు రాజశేఖరుని గూర్చి ప్రశంసించియున్నాఁడు. అందొకశ్లోకములో నీరీతి లిఖింపఁబడియున్నది.

"భాసో రామిలసౌమిలౌ వరరుచిః శ్రీసాహసాంకః కవిః
మేంఠో భారవికాళిదాసతరళాస్కంద స్సుబంధు శ్చ యః,
దండీ బాణదివాకరౌ గణపతిః కాంతశ్చ రత్నాకరః
సిద్ధా యస్య సరస్వతీ భగవతీ కే తస్య సర్వేఽపి తే."

సదుక్తికర్ణామృతములోను వల్లభదేవుని సుభాషితావళిలోను, రాజశేఖరకర్తృకముగ నుదాహరింపఁబడియున్న శ్లోకములో సుబంధుప్రశంస కలదు.

* "సుబంధౌ భక్తిర్నః క ఇహ రఘుకారే న రమతే
ధృతి ర్దాక్షీపుత్రే హరతి హరిచంద్రోఽపి హృదయమ్,

* "జ్వలనమిత్రుఁడైన భాసునియందును, కాంతిదేవుఁడైన రఘు(వంశ) కారునియందును, సుబంధుకృతియందును, హరిచంద్రునందును, ఎవరికానందము కలదో" అని శ్లోకార్థము.

* దాక్షీపుత్రుఁడన పాణినియనియు, రఘుకారుఁడన రఘువంశకర్త యయిన కాళిదాసనియు,

విశుద్ధోక్తి ర్శూరః ప్రకృతిమధురా భారవిగిరః
  తథా ఒప్యంతర్మోదం కమపి భవభూతి ర్వితను తే."

15 వ శతాబ్దమున నుండిన వేమభూపాలు నాశ్రయించియున్న వామనభట్టబాణుడు తన వీరనారాయణచరితమందు (వేమభూపాల చరితమందు) నొకశ్లోకములో శ్లేషరూపముగ స్తుతినొనరించి యున్నాడు. ఆశ్లోకమిది:

"ప్రతికవిభేదనబాణః కవితాతరుగహనవిహరణమయూరః,
  సహృదయలోకసుబంధు ర్జయతి శ్రీభట్టబాణకవిరాజః."

ఇట్టి వింకను గొన్నిగలవు గాని యీ వివరణములలో నెద్దాని యందును సుబంధునుగూర్చి విశేషించి తెలియదగినయంశ మొక్కటియు లేదు. ఈగ్రంథము లన్నిటికంటె బూర్వుడు వాసవదత్తాకారు డనిమాత్రమే వీనిమూలమున విదిత మగుచున్నది.

16 వ శతాబ్దమునాటివాడగు బల్లాలకవి తన భోజప్రబంధము నందు నేకాదశ శతాబ్దమున ధారానగరమును బాలించిన భోజరాజుచరిత్రము వర్ణించియున్నాడు. అందులో భోజుని యాస్థాన మయిదు వందల విద్యాధికులచే నలంకరింపబడిన దనియు, వారిలో పదమువ్వురు మాత్రమే ప్రాముఖ్యము వహించిరనియు నందు సుబంధుమహాకవి యొకడనియును రచింపబడియున్నది. భోజప్రబంధముయొక్క ప్రతు లన్నియుబరిశీలించి చూడగా, ఈ విద్వాంసులయొక్క సంఖ్యావిష యములో పరస్పర భేదము గానవచ్చుచున్నది. అట్లసట నీవాక్యమంత విశ్వాసపాత్రముగ దోపకున్నది.

ఇక సుబంధుకాలనిర్ణయమున కాధారభూతములైన యంశము లేవైనను వాసవదత్తాగ్రంథరాజములో నున్నవేమో పరిశీలింప వలసి యున్నది. ఈగ్రంథములో వాత్స్యాయన కామసూత్రములు, భారతీయ నాట్యశాస్త్రము, శ్రీమద్రామాయణము, మహాభారతహరివంశ ములు, మొదలైన మహాగ్రంథములేగాక న్యాయ మీమాంసాదర్శన ములు, బౌద్ధజైనమతములుగూడ పేర్కొనబడియున్నవి. అయినను, కాలనిర్ణయమున కీవిషయ మంతగా దోడుపడుట లేదు.

వాసవదత్తోపోద్ఘాతములోని పదియవశ్లోక మీసందర్భమున నుపకరించునేమో కనుగొనవలయును. ఆశ్లోక మిది—

"సారసవత్తావిహతా నవకావిలసంతి చరతి నో కంకః,
  సరసీవ కీర్తిశేషం గతవతి భువి విక్రమాదిత్యే."

ఇందులో స్తుతింపబడిన విక్రమాదిత్యుడు పూర్వ ముజ్జయినిలో రాజ్యపాలన మొనరించినవాడును, శకపురుషుడును నని తలంపబడు విక్రమార్కుడు కానేర డనుటమాత్రము స్పష్టము. అస లట్టివాడొక డున్నాడా? అనిమే విమర్శకుల సందేహము.

ప్రాచీన భారతదేశచరిత్రలో, విక్రమాదిత్యబిరుదవిభ్రాజితు లగు చక్రవర్తు లిరువు రుండిరని వ్రాయబడియున్నది. మొదటివాడు 374-413 (క్రీస్తుశకము) రాజ్యముజేసిన ద్వితీయచంద్రగుప్త చక్రవర్తి. ద్వితీయుడు యశోధర్మనామకుడు. ఈ నృపాలుడు విక్రమాదిత్య బిరుదము వహించి 533 సంవత్సరమున మాళవరాజ్యస్థాపన మొనర్చి 583 సం. వఱకు దానిని పరిపాలించినవాడు. సుబంధుకవి ఈ యశోధర్మని కాలమువాడే యని యనేకులు పాశ్చాత్యపండితు లభిప్రాయ పడుచున్నారు. పై శ్లోక మాధారముజేసికొని, యిట్లు నిర్ధారణము సేయుట కేవల సాహసకార్య మని కొందరు విమర్శకుల తలంపు.

వాసవదత్తకు టీక వ్రాసినవారలలో సుప్రసిద్ధుడైన 'నర సింహవైద్య' యను నాతడు గ్రంథకారునిగురించి యిట్లు పలికి యున్నాడు:—

"కవి రయం విక్రమాదిత్యసభ్యః; తస్మిన్ రాజ్ఞి లోకాంతర ప్రాప్తే ఏతన్నిబంధం కృతవాన్." వాసవదత్తయొక్క దక్షిణదేశపు ప్రతిలో సుబంధుకవి "శ్రీ వరరుచిభాగినేయః" అనియున్నది. ఈ వాక్యమునకును, భోజప్రబంధములోని "వరరుచిసుబంధువులు సమకాలికులు" అన్నదానికిని, ఏకవాక్యత గనుపట్టుచున్నది. అయి నప్పటికిని కాలనిర్ణయసందర్భమున నీయంశము లంత తృప్తికరములు కాజాలవు.

ఈ కవికాలనిర్ణయమునకు శాసనాధారమైన నెక్కుడుగ లభించుటలేదు. క్రీ. శ. 1158 సంవత్సరపునాటిదగు బెలగామియొద్ద లభించిన కన్నడశాసన మొకదానిలో మాత్రము సుబంధునామ ముదాహరింపబడియున్నది*. ఇంతమాత్రమున నిది యొక్కను ప్రయోజనకారి కాలేదు. ద్వాదశశతాబ్దమునాటికి సుబంధుకీర్తి దక్షిణదేశమందు సైతము విస్తరించినదని మాత్ర మింగుమూలమున విదితమగుచున్నది.

వాసవదత్త నంతయు బరిశీలింపగా కాలనిర్ణయమున కాధార మొకచోట దొరకుచున్నది. ఒక సందర్భములో సుబంధుమహాకవి,

"బౌద్ధసంగతి మి వాఽలంకారశోభితాం"

అనియు,

"న్యాయస్థితి మివ ఉద్యోతకరస్వరూపాం"

అనియు వర్ణించియున్నాడు.

ఇందు మొదటిదానిలో బౌద్ధాచార్యుడగు ధర్మకీర్తియొక్క "బౌద్ధసంగత్యలంకార" మను గ్రంథమునకు సూచన కలదని నిరూపింపబడుచున్నది. ఈధర్మకీర్తి, క్రీ. శ. 671-695 సంవత్సర ములమధ్య హిందూదేశమున కేతెంచిన 'ఇట్ సింగ్' అను విదేశ

యాత్రికునిచే గొనియాడబడియున్నాడు. కావున తత్పూర్వకాలికు డనుచున్నాడు.

రెండవ యుపమానములో న్యాయాచార్యుడైన యుద్యోత కరునికి సూచన యున్నదని గుర్తింపబడుచున్నది. ఈ యుద్యోత కరుడు బౌద్ధదిఙ్నాగుని మతమునకు ఖండనరూపమయిన న్యాయ వార్తికగ్రంథము వ్రాసియున్నాడు. దిఙ్నాగాచార్యుడు 520-600 A. D. కాలమువా డనునది నిశ్చితపూర్వమైన విషయము. అట్లగుట నుద్యోతకరుడుగూడ, షష్ఠశతాబ్దాపరభాగమునకంటె ముందు జీవించి యుండ డనుట ధ్రువము.

ఈ పైరెండువిషయముల బరికించినచో సుబంధువుయొక్క కాలము కొంచె మించు మించుగా నిర్ణయింపవచ్చును. అతని జీవిత కాలాద్యంతముల నిర్ణయించుటలో బాణుని హర్షచరిత్ర, ఉద్యోత కరుని న్యాయవార్తికము ప్రమాణము లగుచున్నవి. బాణుడు తన హర్షచరితమును 640 సంవత్సరప్రాంతములలో రచించినట్లు సాధింప బడియుండుటచే తత్పూర్వమే సుబంధువు తన వాసవదత్తను వ్రాసి యుండవలయు నను నంశము సిద్ధించుచున్నది. ఇట్లే యుద్యోతకరుని గూర్చిన ప్రస్తావన గలదు గాన, వాసవదత్త న్యాయవార్తికరచనా కాలానంతరము రచియింపబడి యుండవలయునని నిర్ధారిత మగు చున్నది. కావున సుబంధువు తన వాసవదత్తను, ప్రాయశః, 606-612 సంవత్సరములమధ్య వ్రాసియుండు ననుట న్యాయ్యము.

ఏదోవిధమున కాలము నిర్ణీత మయినను, దేశము నిర్ణయించుట దుస్సాధ్యము. భోజప్రబంధము ననుసరించి భోజుని సభాస్తారుడుగాన సుబంధువు ధారానగరమున గావ్యరచన మొనర్చెనని యంగీకరించుట యుక్తి యుక్తముగా దోచుట లేదు.

సుబంధుకవియొక్క జీవితాంశము లేవియు, విశేషముగ మనకు లభింపలేదు. వాసవదత్తలోని యుపోద్ఘాతములో దనను గురించి "సుజనైకబంధు" అని చెప్పుకొని యున్నాడు. కావ్యమునకు వ్యాఖ్యానముజేసిన 'శివరామ' పండితు డీమాటకు "మంచివారలకు హితుడు" అని యర్థము జేసియుండ, పాశ్చాత్యపండితులు "సుజన నామునికి సోదరుడు" అను నర్థము గల్పించియున్నారు. ప్రాకృత వ్యాకరణకర్తయగు వరరుచి కీకవి భాగినేయుడని యొకప్రతీతి గల దని ముందు జెప్పబడియున్నది. కాని యయ్యది విశ్వాసజనకము గాలేదు. కాశ్మీరబ్రాహ్మణు డీకవియని గూడ జనశ్రుతి యొకటి ప్రచారములో నున్నది.

వాసవదత్తగాక యితరగ్రంథము లేవియు సుబంధువు రచించి నట్లు తోపదు. శార్ఙ్గధరపద్ధతి, సుభాషితావళి, పద్యావళి, ఇత్యాది గ్రంథములలో సుబంధుకృతములుగ నుదాహరణము లీయబడియున్న వన్నియు వాసవదత్తనుండియే కైకొనబడియున్నవి. ఇది యిట్లుండ 'హాల్' అను పాశ్చాత్యపండితునిచే షాజహాన్ కాలమునకు జెందిన 'వేణీదత్త' కవికృతమగు 'పద్యవేణి' యను గ్రంథమున నున్నదనియు, 'సుబంధు' రచితమనియు నీక్రిందిశ్లోకభాగ ముదాహరింపబడు చున్నది.

"అక్షమాలాప వృత్తిజ్ఞా కుశాసన పరిగ్రహా,
బ్రాహ్మీవ దౌర్జనీ సంస ద్వందనీయా సమేఖలా."

కొంతకాలమువఱకు నీశ్లోకము సుబంధువుదే యని యంద రనుకొనిరి గాని యిటీవల విమర్శకుల కృషిచే నియ్యది త్రివిక్రమభట్ట కృతమగు నలచంపూగ్రంథమందలిదిగా నిరూపింపబడినది.*

వాసవదత్త:—పెక్కు ప్రతులలో వాసవదత్త 'ఆఖ్యాయిక' యనియే పేర్కొనబడియున్నది. ఆఖ్యాయిక యనునది గద్య కావ్యములలో నొక భేద మనియు, దాని కుదాహరణము హర్షచరిత మనియును ఆలంకారికులు చెప్పుచున్నారు. బాణకవి యీ సుబంధు కృతి నాఖ్యాయికగనే గ్రహించియున్నాడు. విశ్వనాథకవిరాజు తన సాహిత్య దర్పణములో నాఖ్యాయికా లక్షణ మిట్లు నిర్వచించి నాడు.

"ఆఖ్యాయికా కథావ త్స్యాత్ కవే ర్వంశాను కీర్తనం,
అస్యా మన్యకవీనాంచ వృత్తం గద్యం క్వచిత్ క్వచిత్.
కథాంశానాం వ్యవచ్ఛేద ఆశ్వాస ఇతి బధ్యతే,
ఆర్యావక్త్రాపవక్త్రాణాం ఛందసా యేనకేనచిత్.
అన్యాపదేశే నాశ్వాసముఖే భావ్యర్థసూచనమ్."

—6. పరిచ్ఛేదము. 334-335

కథయనునది రెండవభేదము. బాణుని కాదంబరి దీని కుదా హరణము. సాహిత్యదర్పణకారుడు కథాలక్షణ మిట్లు తెల్పి యున్నాడు:

"కథాయాం సరసం వస్తు గద్యైరేవ వినిర్మితం,
క్వచి దత్ర భవే దార్యా క్వచి ద్వక్త్రాపవక్త్రకే,
ఆదౌ పద్యై ర్నమస్కారః ఖలాదే ర్వృత్తకీర్తనమ్."

—6. పరిచ్ఛేదము. 332-333

ఈ లక్షణప్రకార మాలోచించినచో వాసవదత్తను కథగా పరి గణించుటయే న్యాయ్యము. ఏలన, ఆఖ్యాయిక కవసరమగు నుచ్ఛ్వా సము లిందు లేవు. పైగా కథ కవసరమగు "ఆదియందు ఖలాదివృత్త వర్ణన" మిందు గానవగుచున్నది. వాసవదత్తాకాదంబరీలకు గల యన్యోన్య సాదృశ్యము వాసవదత్తాహర్షచరితలకు గల పరస్పర భేదమును బురస్కరించుకొని వాసవదత్త ఆఖ్యాయిక కాదనియే నిర్ణ యింపబడుచున్నది. కావున కథావిశేషమనుటయే యుక్తము.

* Vide R. Krishnamachariar's introduction to Vasavadatta p. p. 39-40.

అయినను దండి చెప్పినట్లు * "కథాఖ్యాయిక త్యేకజాతిః" యను భావముతో వాసవదత్తను ఆఖ్యాయిక యనవచ్చును. లేదా కథ యని చెప్పవచ్చును.

సుబంధుకవిత్వము మిక్కిలి ప్రౌఢమై అలంకారాదిశోభితమై యలరారుచున్నది. వాసవదత్తలో కథాసంవిధానమున కంత ప్రాముఖ్య మున్నట్టు తోపదు. ఇతివృత్త మంతయు గుణాఢ్యుని బృహత్కథ ననుసరించి కూర్పబడినది. కథానూత్ర మాధారము జేసికొని సుబంధువు తన రచనాసామర్థ్యము నంతయు విశదీకరించి యున్నాడు. గంభీరాకృతుల వర్ణించుపట్టున సుబంధువుయొక్క యత్యద్భుతశక్తి వెల్లడియగుచున్నది. "నదులు, పర్వతములు, బారులుదీర్చిన సేనావాహిని" ఇత్యాదుల వర్ణనము సంస్కృతసారస్వతమునం దసమానమైనదై శోభిల్లుచున్నది.

సుబంధుకవి తన ప్రబంధ మంతయు 'గౌడీ' రీతిలోనే రచించియున్నాడు. ఆలంకారికులు గౌడీరీతి కుండవలసినవని నిర్ణయించిన గుణము లన్నియు వాసవదత్తలో నిరూపింప బడియున్నవి. ఆలంకారికు లీక్రిందివిధమున, 'గౌడీ' రీతిని పలువిధముల నిర్వచించి యున్నారు.

"ఓజః ప్రకాశకై ర్వర్ణైర్బంధ ఆడంబరః పునః
సమాసబహుళా గౌడీ......"

అని సాహిత్యదర్పణకారుడు.

"ఓజఃకాంతిమతీ గౌడీయా" †

అని వామనకావ్యాలంకార సూత్రవృత్తి.

"శ్లేషః ప్రసాద స్సమతా మాధుర్యం సుకుమారతా
అర్థవ్యక్తి రుదారత్వ మోజఃకాంతిసమాధయః,
ఇతి వైదర్భమార్గస్య ప్రాణా దశగుణాః స్మృతాః,
ఏషాం విపర్యయః ప్రాయో దృశ్యతే గౌడవర్త్మని."

అని ఆచార్యదండి.

ఇన్ని లక్షణములును వాసవదత్తలో గానవగుచున్నవి. సుబంధువున కలంకారప్రియత్వము మెండు. అలంకారగర్భితము కాని వాక్యమే లేనట్టు తోచుచున్నది. ఈయలంకారములలో ముఖ్యమైనవి, శ్లేష, ఉత్ప్రేక్ష, విరోధము, అతిశయోక్తిమొదలైనవి. గీర్వాణవాఙ్మయములోని శ్లేషకవితారచనకు సుబంధువు మొదటివా డనవచ్చును. బాణుడు తన కవితాపద్ధతియందంతటను సుబంధువుమ విశేషముగ ననుకరించియే యున్నాడు. ఈతని గ్రంథములో ప్రతిపదమందును శ్లేష యుండనేయున్నది. గ్రంథాంతమున దీనను వరించి తానే,

"సరస్వతీదత్తవరప్రసాద శ్చక్రే సుబంధుః సుజనైకబంధుః,
ప్రత్యక్షరశ్లేషమయప్రపంచవిన్యాసవైదగ్ధ్యనిధిం ప్రబంధమ్."

అని చెప్పుకొనియున్నాడు.

ఇతనిలో శ్లేష అతిమై యొకప్పుడు పాఠకుని మనస్సునకు విసువు గల్గించునట్టిది గూడ యగుచున్నది. కనుకనే రాఘవపాండవీయ కర్తయగు, "కవిరాజు" తమ పుగ్గురిని సక్రోక్తిమార్గనిపుణులనుగా ప్రశంసించినాడు.

ఇక నీతని గ్రంథమునుండి కొద్దిగ నలంకారము లుదాహరింపబడుచున్నవి.—

శ్లేష కుదాహరణము:—

"వానరసేనామివ సుగ్రీవాంగదశోభితాం."

విరోధాభాస:—

"అగ్రహేణాపి కావ్యజీవజ్ఞేన."

ఉత్ప్రేక్ష:—

"దధిసవశే కాలకుపణక గ్రాస పిండ ఇవ, నిశాయమునా
ఫేనపుంజ ఇవ, మేనకానఖమార్జనశిలాశకల ఇవ....."

మాలాదీపకాలంకారము:—

"భుజబంధేన కోదండం, కోదండేన శరాః, శరై గరిశిరః."

రూపకాతిశయోక్తి:—

"విలోచనేందీవరభ్రమరపంక్తిభ్యాం, ముఖమదనమందిర తోరణాభ్యాం, రాగసాగరవేలాభ్యాం, యౌవనవనరక్తకలాసికాభ్యాం, భ్రూలతాభ్యాం, విరాజమానాం" ఇత్యాదులు—

శబ్దాలంకారములలో సుబంధువునకు నచ్చినవి యమకానుప్రాసములు:—

యమకము:—

"ఆందోళితకుసుమకేసరే కేశరేణుముషి రణితమానమణీనాం రమణీనాం వికచకుముదాకరే మారుతే"

అనుప్రాసము:—

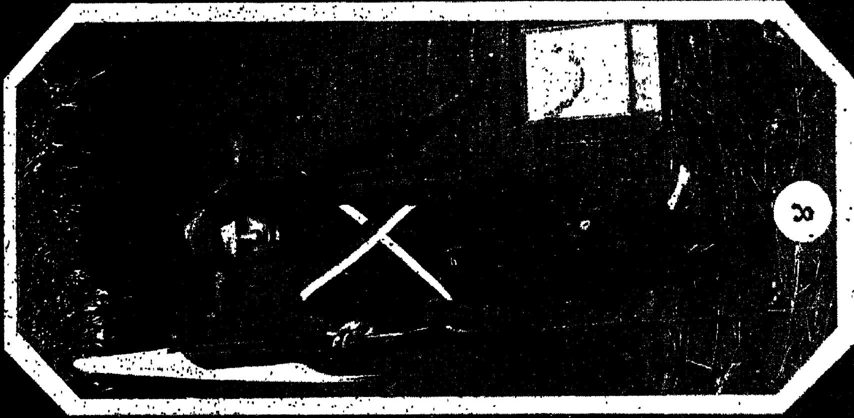
మదకలకలహంససారస రసితోద్భ్రాంతా మూటకీకట పుచ్ఛచ్ఛటా వ్యాఘాత వికచకమలఖండ విగళిత మకరందబిందు సందోహ సలిలయా.....ఉపకూలసంజాత పళితకుంజపుంజ కూజిత కుక్కుట ఘటఘూత్కార భైరవతీరయా......"

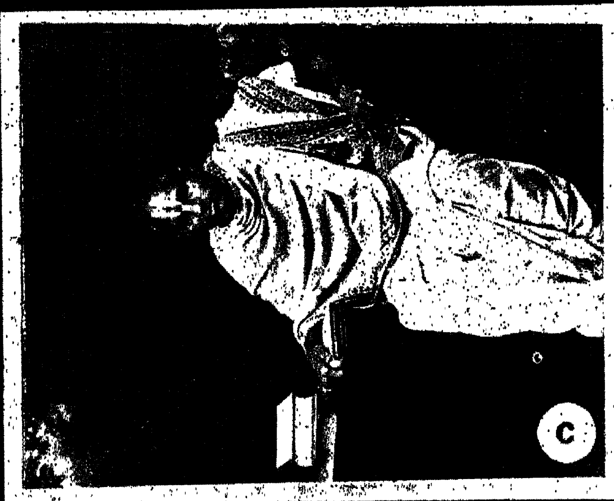
* "తత్కథాఽఽఖ్యాయికేత్యేకాజాతిః సంజ్ఞాద్వయాంకితా" —కావ్యాదర్శము, ప్రథమపరిచ్ఛేదము.

† "ఓజః కాంతిశ్చ విద్యేతే యస్యాం సా, ఓజఃకాంతిమతీ గౌడీయానామ రీతిః, మాధుర్యసౌకుమార్యయో గభావాత్, సమాసబహుళా, అత్యుల్బణపదా చ" సూత్రార్థవృత్తి (వివరణము.

౧. శ్రీమాన్ కొమాండూరు గోవిందరాజాచార్యులుగారు. ౨. శ్రీ రా...థ, మద్రాసు.
౩. శ్రీ పుసులూరి కోదండరామయ్యగారు (శ) ౪. శ్రీ చేబియ్యం శ్రీరామమూర్తిగారు (శ...

...రు (శ్రీ) ౨. శ్రీ వి. యల్. శాస్త్రిగారు (శ్రీ) 3. శ్రీ డా. పి. నటరాజన్ గారు (శ్రీ)
...మయ్యర్ గారు (శ్రీ) ౫. శ్రీ యస్. సత్యమూర్తి అయ్యర్లుగారు (శ్రీ)

For Literature, Love, Romance, Thrills, Mystery, Politics Galore.

JOIN THE CURRENT CIRCULATING LIBRARY.

The Only Cheapest and up-to-date Library in S. India.

6 REASONS WHY YOU SHOULD JOIN OUR LIBRARY!

1. *The Cheapest Library.*
2. *Centrally Located.*
3. *Library is opened from 8-30 A.M. to 7 P.M. on all days including all Government and Commercial Holidays except Sundays.*
4. *Members can suspend their membership for 15 days and more and subscription will not be charged for such days.*
5. *Books delivered at subscriber's Residences.*
6. *We have more than 5,000 new volumes of Fiction and non-fiction. New Books are added to the Library Every week.*

Rates of subscription.

	One Month	6 Months	1 Year
1 Book at a time	1 0 0	5 8 0	10 0 0
2 Books at a time	1 8 0	8 0 0	15 0 0
3 Books at a time	2 4 0	12 0 0	22 8 0
Delivery Charges	0 8 0	2 8 0	4 12 0
Deposit (Returnable)	2 0 0	3 0 0	4 0 0

Rates of subscription and Rules for mofussil residents will be sent on application.

Foreign Illustrated Weeklies Fashion, Books and Magazing are also circulated.

A Few select opinions of our Subscribers:

"...I have found your Library very useful and I am sure it must be so to many others as well. Your arrangements with regard to the circulation of books leave nothing to be desired. Your, prompt attention to the demands of; your members is a specially noteworthy feature of your Library—" *Mrs. Visalam Govinda Menon c/o Mr. P. Govinda Menon B.A., B.L.,—13—2—31.*

"...I have been a member ever since it was started. The Library contains books of general interest, a wide collection of Novels besides many books of standard literature...The management spares no pains to make the library an useful one of its kind The system of *Home Delivery* makes it convenient for all especially ladies..." *Mahalakshmi Parameswari ammal 24—2—31,*

"...Books relating to political, social, Religious Ecomic and other subjects are kept in the library. The staff employed is courteous and prompt and the library supplies a long felt want—" *T. V. Venkatarama Iyer Avl. B.A., B.L.,—8—2—31.*

"...The current circulating Library started only a few months ago, has been rendering a good service to the reading public at a nominal subscription. I am well pleased with the wide range of books—" *Rao Bahadur C. T. Alwar Chetty, B.A.,—6—2—31*

"...I find the service courteous. There are a number of current books. An intelligent touch with some of the most interesting of modern productions in fiction is kept up and the library is being constantly added to. Your Library supply a felt need to the reading public in Madras—" *T. S. Pillay Esq., B.A. (Hons). Currency Officer, Madras,—10—2—31.*

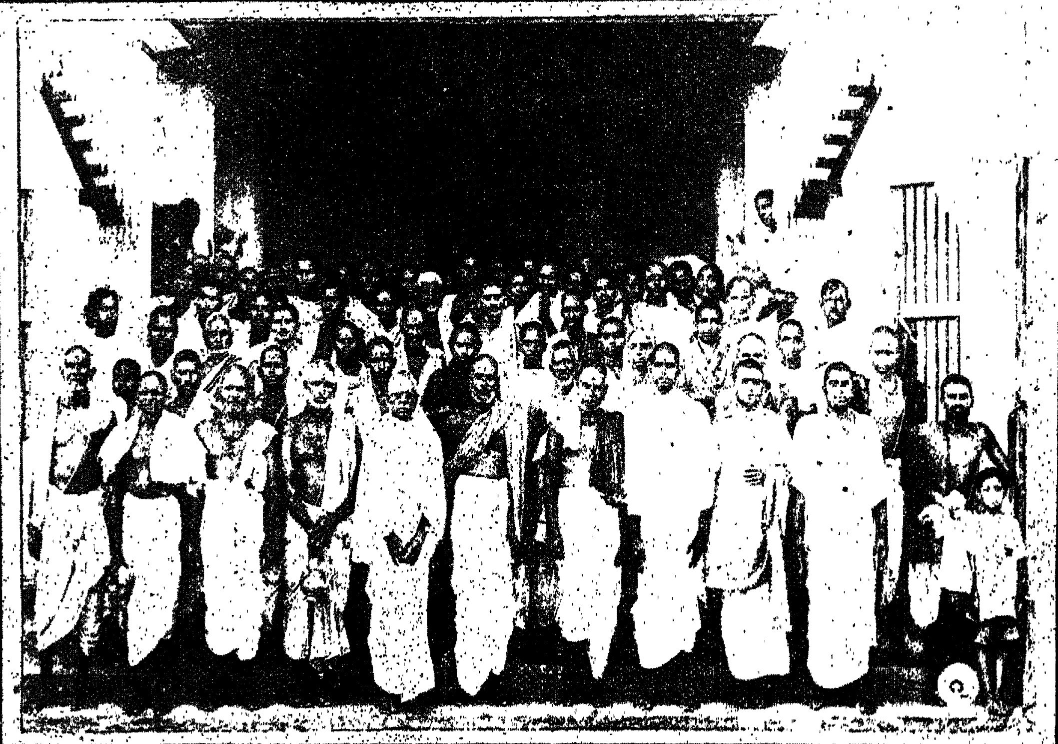
"...Your library fulfils a much needed service in Madras with a representative collection of books—" *C. R. Sreenivasan, B.A., Editor, Swadesamitran 24—2—31.*

PROPRIETORS:—

THE MADRAS NEWS AGENCY, 183 MOUNT ROAD, MADRAS.

౧. శ్రీ డాక్టరు బి. సుబ్బరావుగారు.(కీ) ౨. శ్రీ డాక్టరు డి. వి. సుబ్బరావుగారు (కీ) 3. శ్రీ ఈ. కృష్ణయ్యరుగారు (కీ)
౪. శ్రీ సత్య వీరభద్రరావుగారు (కీ) ౫. శ్రీ టంగుటూరు హనుమంతరావుగారు (కీ)

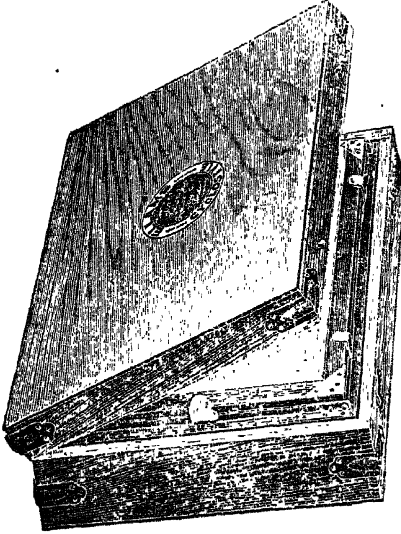

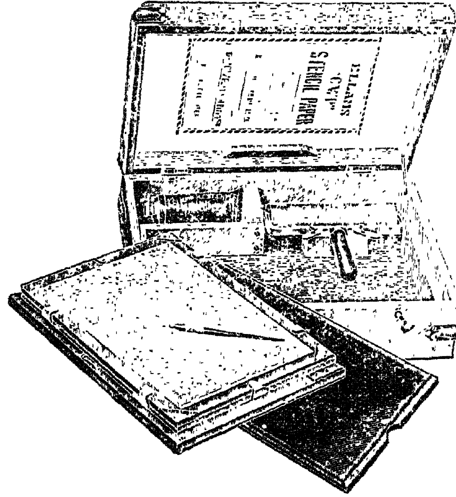
౧. శ్రీ కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుగారు బెజవాడలో తమ గృహమున నవరాత్రోత్సవసమయమందు సన్మానించిన పండితబృందము.
౨. హైదరాబాదుఆంధ్రమిత్రమండలి శ్రీ సిరుగూరు జయరావు(ఐ.సి.యస్.)గారిని (క్రిందినుండి రెండవవరుసలో నడుమనున్నవారు) సన్మానించుట.

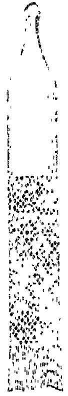
Ellams

సైక్లోస్టయిల్ సామానులు ప్రపంచమంతటను ఖ్యాతిగాంచినవి.

మేలైనట్టియు, అనుగుణమైనట్టియు రకములు.

సైక్లోస్టయిల్ డూప్లికేటర్లు.

చేతితో వ్రాయుటకు మాత్రమే సంపూర్తిగా రు 55 లు.

టైపురైటింగుకు	,,	,, 55 ,,
రెంటికి	,,	,, 65 ,,

స్టీల్ కలములు.
6-8-0

స్టీల్ కలము మొనలు
అణాలు 0-8-0

స్టెన్‌సిల్ పేపరు, చుట్టలుగాను, చుట్టలు లేక చదునుగాను,

చేతితో వ్రాయుటకు, దస్తా 1 కి		రు 3-12-0
టైప్‌రైటింగ్‌కు	,,	,, 4-8-0
సైక్లోస్టైయిల్ రోలర్లు		,, 10-0-0

సైక్లోస్టైయిల్ సిరా ట్యూబులు
నలుపు లేక ఊదా

చేతితో వ్రాయుటకు లేక టైప్‌రైటింగ్‌కు, ఒక్కొక్కటి రు 2-8-0

అబ్సార్బెంట్ డూప్లికేటింగ్ పేపర్ రీం ఒకటికి రు 2-8-0

దక్షిణహిందూదేశమునకు సోల్ పంపిణీదార్లు.

అడిసన్ అండు కో, లిమిటెడ్ మౌంటురోడ్డు, మద్రాసు.

ఇది యెల్ల దిఙ్మాత్రోదాహరణము. విశేషముగ నీయవలసి వచ్చినచో గ్రంథవిస్తృతి తప్పదు. ప్రౌఢకవిత, దీర్ఘసమాసములు, జటిలపదములు మొదలైన వుంటచే, వాసవదత్తలో నన్వయకాఠిన్య ముండకతీరదు.

ఏమిచిత్రమో కాని, గద్యరచనకంటె సుబంధుకవిపద్య రచన రమ్యతరముగ నున్నది. గద్యకావ్యమే యయినను, ఈకృతిలో నొక్కశ్లోకము లుండకపోలేదు. భావవ్యక్తి ప్రకటించుటకు గద్యము కంటె పద్యమే వీలగుచున్నది. స్వభావోక్తిగర్భితమగు నీక్రింది సింహ వర్ణనశ్లోకము మిగుల మనోరంజక మగుచున్నది.

"పశ్చాత్పాదౌ ప్రసార్య త్రికనతివితతం ద్రాఘయిత్వాఽఙ్గమంచ
పూర్వార్ధపశ్చార్ధభాక్
స్తబ్ధోత్తానితపృష్ఠనిష్ఠితమనా
గ్భుగ్నాగ్రలాంగూలభృత్
దంష్ట్రాకోటివిశంకటాస్యకుహరః
కుర్వన్ సటాముత్కటా
ముత్కర్ణః కురుతే క్రమం కరిపతౌ
క్రూరాకృతిః కేసరీ."

సుబంధుమహాకవికి పూర్వమునందు రచితములైన గద్య ప్రబంధము లంతగా లేవు. ఉన్నచో * భట్టారహరిచంద్రకృతమైన గద్యకావ్య మొకటియు, దండివిరచితమైన దశకుమారచరిత మొకటియు మాత్రమే కావలయును. ఇందులో మొదటిదానిని గూర్చి నామమాత్ర జ్ఞానము తప్ప వేఱువిషయము మన కెఱుకరాకున్నది. రెండవదియగు దశకుమారచరిత్రకును వాసవదత్తకును, చాలా భేదము కలదు. దండి పదలాలిత్యమునకును, సుబంధు శబ్దకాఠిన్యాదిగుణములకును పోలికయే లేదు. అయినను ఓజఃకాంతిగుణాంచితమై సర్వాంగసుందర మైన యిట్టి ప్రఖ్యాతగ్రంథమును రచించి సుబంధువు సంస్కృత భాష కపారమైన సేవ గావించెను. శ్లేషకవిత్వమున నుచ్చైఃస్థాన మిచ్చి పరిపోషించిన వారలలో సుబంధువే మొదటివాడు. ఈతని కావ్యములోని శ్లేషోక్తులను బట్టియే అత్యంతశ్లేషమయములైన రాఘవపాండవీయము, రామచంద్రుని రసికరంజనము మొదలైన ద్వ్యర్థిత్ర్యర్థికావ్యములు రచింపబడినవని విమర్శకుల యభిప్రాయము. † గీర్వాణ వాఙ్మయములో గద్యకావ్యములకు ప్రాముఖ్యము లభించిన దీసుబంధుకృతివలననే. కృతియొక్కటే యయినను అది మహాకావ్య ముగా నొప్పరించి కవిసార్వభౌముడై చిరకీర్తిభూషితుడై సుబంధు మహాకవి ప్రకాశించుచున్నాడు. కనుకనే లక్ష్మణకవి "సూక్తావళి" యను గ్రంథములో నిట్లనుచున్నాడు:

"జీయా ద్గద్యసుధాధున్యాః సుబంధుః ప్రభవాచలః,
యద్భంగాశ్లేష మాసాద్య భంగః కవిభి రాశ్రితః."

---

* "పదబంధోజ్జ్వలో హారీ కృతవర్ణక్రమస్థితిః, భట్టారహరిచంద్రస్య గద్యబంధో నృపాయతే."—బాణుని హర్షచరిత. ఉపో. ౧౩.

† R. Kristnamachariar గారి ఉపోద్ఘాతము చూడునది. Ep. p. 18.

పాఠకునియొక్క తన్మయత్వము

కవికొండల వేంకటరావుగారు, బి. ఏ., బి. యల్.

పఠించుచు 'నే నెక్కడున్నాను' అని యొకానొక సంప్రశ్నము ప్రశ్నించుకొనునంత పాఠకునకు స్వీయశక్తిగాక పరశక్తి "నే నిక్కడున్నాను" అని మఱువలుకుచుండునేని యదియ పాఠకుని తన్మయత్వము.

ఇది పాఠకున కెప్పు డబ్బుచున్న దన, ఎప్పుడు పాఠకుఁడు తనయొక్క దృష్టిపథమును విడిచి, కవియొక్క దృష్టిపథమును విడిచి యంశము యొక్క దృష్టిపథమున నిలుచుండి ఆ నూవాక్యములను పఠించుచున్నాఁడో అప్పు డబ్బుచున్నది.

ఏదో యొకటి కవి లోకవర్తనమందుఁ గనుఁగొనుచున్నాఁడు. ఆకనుఁగొన్నది పాఠకుఁడు గ్రహింపఁబూనుకొనుచున్నాఁడు. కావున ఏదో అన్న అంశమును మనము గుర్తించుటకు సంకల్పము గొనక, వెయ్యిమాఱు లొక పద్యమును బఠించినను, లక్షసారులు వల్లె వేసినను లాభము లేదు. నాల్కచివర పద్దెమాడునదియు, బుఱ్ఱలో వ్యాఖ్యానము ధ్వనించునదియు, కాని హృదయరంగమునందు దీప్తి సున్న. ఆత్మకు వ్యక్తిత్వము హుళక్కి.

ఉదాహరణము: రామాయణాఖ్య తీసికొనుఁడు. రామాయణకథ కవియను వాల్మీకి యొక్క జీవితమును గాదు; పాఠకులమగు మనయొక్క జీవితమును గాదు. అవి చదువులో మనలను మఱచి, వాల్మీకిని మఱచి, శ్రీరాముఁడు, సీత, అని స్మరించుకొందుమా లేదా? అదియ పరశక్తి; అదియ తన్మయత్వము. ఈ తన్మయత్వమునకు ప్రప్రథమలక్షణము పాఠకుఁడు తనను, వ్రాయసకానిని గూడ మఱచి అంశమునే లక్ష్యముగాఁ గొనుట యందున్నది.

అంశమునే లక్ష్యముగాఁ గొనుట యన, అంశమునకు బాహ్యస్వరూపమైన భాషనా? అంశమున కాంతరంగికమగు భావమునా? రెండింటిని గాదు; తదంశప్రతిపాదితమగుచున్న ధర్మమును లక్ష్యముగాఁ గొనవలెను.

రాను రాను మనవ్యాసమున మన మెచ్చో నున్నాము? తన్మయత్వమునకు లక్ష్యము అంశముచే ప్రతిపాదిత మగుచున్న ధర్మము. ధర్మప్రతిపాదనము సేయని యంశ ముండదు. ప్రతియంశమునకు నొకానొక ధర్మము సహజమర్మమై డాఁగియుండును. దానియందు మనము లక్ష్య ముంచి పఠింపవలయును.

ఉదాహరణము: శ్రీ సీతారాముల నీతిచరిత్రము చదువునప్పుడు రావణాసురుని పదితలలయందుఁ గాని, రాముని కార్ముకమునందుఁగాని లక్ష్య ముంచి, చదువుచు తన్మయుల మగుటచే పరశక్తి గోచరించదు. సీతారాముల చరిత్రమునందలి నైతికవికాసము నెడ లక్ష్యముంచి, భ్రాతృధర్మము, పితృవాక్యపరిపాలనము, ఏకపత్నీవ్రత నైష్ఠికప్రవృత్తి, శరణాగతత్రాణపరాయణత్వము, తొట్టి చరిత్రోదితములగు ధర్మములయెడల లక్ష్యముంచి పఠించిన తన్మయభావము సిద్ధించును.

కావున పాఠకుఁడు తాను చదువు నంశధర్మమును ముందుగ నిర్వచించుకొని దాని వెలుతురున లక్ష్య ముంచి పఠింపఁ దొరఁకొనవలయును. తన్మయుఁడై యందలి నిజానంద మనుభవింపవలె నన్న—

ఏతద్ధర్మము లోకమునందు నాయూహ ననుసరించి రెండు తెఱంగులుగఁ దోఁచునది. (1) విశ్రుతము (2) విస్మృతము.

ఉదాహరణము:—కేవలశ్రుతము గాలివానం దోఁచు. ఊటక వీచి, చెట్లు కదలించి, పెద్దపెద్దవాన చినుకుల మొత్తి రొదసేయుధర్మము అద్దానిది. కేవల స్మృతమునకు ఒకానొక తెల్లని మేఘ మొకానొకప్పుడు దూదిగుట్టవోలె ఆకసమున నొకవైపు నిలిచియుండు, సూర్యకాంతి నవార్యశాంతి నారుచున్నదా అన్నట్లు. ఇట్లంటి వని ప్రకృతియం దొకదానికి కేవలము విశ్రుతియు, మఱొక్కదానికి కేవలము విస్మృతియు నని గాదు నాయభిప్రాయము. ఒకధర్మము వెలుగుఁగొల్పు దానియందు రెండవధర్మము మఱుగుపడి యుండును. తుపాను విసరునప్పుడు దానిచర్య చూచుచున్నాము; వినుచున్నాము. కాని దాని విరామము ఇంద్రియగోచరమగుటలేదు. అట్లే మేఘ మంతవఱకు చేసిన ప్రయాణము గాని యాపైని చేయఁగల ప్రయాణము గాని మనకగోచరంబు.

కావ్యమునం దట్లు గాదు. రెండు ధర్మములును మిశ్రమములై యుండును. ఒకానొక యంశముయొక్క విశ్రుతధర్మమునందు దానియొక్క విస్మృతిధర్మమును గూడ మేళవించి యంశముయొక్క పరిపూర్ణస్వరూపము మన కగపించువఱకు ఆసక్తి నిలుపును.

ఉదాహరణము:—కొండమీద నిలుకడగ నున్న మేఘమును కాళిదాసు తన మేఘసందేశమున దేశదేశములం ద్రిమ్మఱచేసి విశ్రుత మొనరించినాఁడు. విస్మృతి నున్న మేఘమునకు విశ్రుతధర్మ మొనగూర్చినాఁడు. అచ్చో పాఠకుఁడు తన్మయుఁడు కావలెనన్న మేఘము కొండపై నిలుకడ నుంట సాక్షాత్కరించుకొనవలయును; మననము సేయవలయును. తరువాత దానితోపాటు ప్రయాణము సేయునట్లుగ శ్లోకములు పఠింపఁబూనవలయును. మననచాతుర్యము లేక కేవలము పఠనసంభ్రమమాత్రుఁ డగునేని పాఠకుఁ డాకావ్యమునందు తన్మయుఁడు గానేరఁడు. అట్లే రెండవపరిస్థితి కుదాహరణము:— తృణావర్తునికథ యున్నది. అందున సుడి గాలి గిఱ్ఱునఁ దిరిగి బాలకృష్ణుని పైకి తీసికొనిపోయెను, అని చదువుచున్నాము. అంతవఱకును చదివి యూఱకొనుటలో అందము పూర్తి కాదు. అంతవఱకు కేవలవిశ్రుతము. ఆసుడిగాలి నడఁగించి మందస్మితుండగుచు క్రిందికిం దిగిన గోపాలునియందు మనము విస్మృతిలోలుర మగుటయం దున్నది సంపూర్ణ తన్మయత్వము.

కావున సృష్టియం దొకచో కనిపింపనేరని శ్రుత స్మృతములు రెండును సమీకరణము చేయఁబడి కావ్యమునందు మన కొకయంశ మానందము గొల్పుచున్నది. ఆ తెఱంగు ననుసరించి పాఠకుఁడు చదువుటయందును, చదివినదానిని మననము గొనుటయందునుంగూడ తగు శరీరస్వాస్థ్యము, తగునిర్మలమానసము, తగుప్రసన్నతార్ద్రహృదయము కలిగియున్నంగాని తన్మయత్వ మలవఱచుకొననేరఁడు.

ఒక యాంగ్లేయవిద్యాధికు లొనర్చిన విమర్శనపు పరీక్ష

కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు, "విమర్శకాగ్రేసర"

ఆంగ్లేయవిద్యాపద్ధతి మనవారి హృదయక్షేత్రములయందు నాఁటింపఁ బ్రారంభించినది మొదలుకొని విచిత్రభావోదయము కలుగఁజొచ్చినది. స్వీయానుభవవిరక్తియుఁ బరకీయానుభవానురాగమును హెచ్చఁజొచ్చెను. మనపద్ధతు లన్నియు నిస్సారము లనియు విదేశపద్ధతులే యభ్యుదయదాయకము లనియుఁ దలంపులు పుట్టినవి. దానితో సహగమనమును బరపదదాస్యమును మనలో హెచ్చినది. ఆదియందు రాజకీయవిషయమునందే మనవారు పరదాస్యము తప్పకచేసి యభివృద్ధి నొందవలసియున్నదని తలంచుచుండెడివారు. అయ్యది క్రమక్రమముగా నన్నివిషయములలోనికిని బ్రాఁకినది. భాషావిషయమునను మతవిషయమునను సాంఘికాచారవిషయమునను జక్కల, సమస్త విషయములందును గూడఁ బశ్చిమమే మనకుఁ బరమావధియై పోయినది. పాశ్చాత్యులవలె వేషమువేసినవాఁడే వివేకి, ఆభాషను నేర్చినవాఁడే జ్ఞాని యను తలంపులు ప్రబలుటయే కాక మనదేశవేషభాష లెందుకుం బనికిరానివి యను నూహలు ప్రబలుచున్నవి. పాశ్చాత్యవిద్యలు నేర్చినవాఁడే విద్వాంసుఁడుగాని దేశీయవిద్యలు నేర్చినవాఁడు విద్వాంసుఁడుగాఁ డని లోకజ్ఞశిఖామణిగా నెంచఁబడుచువచ్చిన యాంధ్రదేశవిద్యాసాగరుఁడు నుడివియుండెను. గ్రంథాదివిమర్శనవిషయమునను బాశ్చాత్యవిద్యాపాండిత్యాధికల యత్యవసరమను నాశయములు వొడముఁజొచ్చెను.

ఈనడుమ "పెద్దన–నీతిపరుఁ" డను వ్యాసరాజమును వ్రాసి యాంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక (సంపుటము 19–సంచిక 3) లోఁ బ్రచురించిన మాన్యశ్రీన్యాపతి కృష్ణారావుపంతులు బి. ఏ., బి. యల్. అడ్వొకేటుగారు, తమ వ్యాసతల్లజములోఁ బైయంశమును ఋజువుచేయుచు నిట్లు లిఖించిరి:

"చరిత్రాత్మకవిమర్శనము లీకాలమున నవసరము. కవి యొక్క కాలమున విమర్శకుఁడు జీవించి యున్నాఁడనియెంచియే దాని విమర్శింపవలెను. ఇట్టి విమర్శనము ఆంగ్లేయవిద్యాధికులకు తెలియునుగాని తెనుఁగువిద్య నభ్యసించిన వారికి తెలియుట దుష్కరము."

చరిత్రాత్మకమగు విమర్శన మాంగ్లేయవిద్యాధికులకు మాత్రమే తెలియుననుట వింత కాదా? ఆంగ్లేయేతరవిద్యాధికులకు నియ్యది యేల తెలియదు? వారికి లోకజ్ఞాన ముండదని శ్రీ కృష్ణారావు పంతులవారి యభిప్రాయమై యుండవోవు. ఇది యసంగతము. మనవిద్యల నభ్యసించిన సుజ్ఞాన మలవడ దనుటకు సందియ మెంతమాత్రమును లేదు. పాప మాసంగతిని మన పంతులువారును నొకమూలనుండి యంగీకరించుచునే యున్నారు. వీరు పెద్దనార్యు నొక గొప్పలోకజ్ఞునిగ భావించుచున్నారు. ఆతఁ డాంగ్లేయ విద్యాధికుఁడు కాఁడు గదా? ఆతనికి లోకజ్ఞత యెట్లు వచ్చినది, మనవిద్యల నేర్చుకొనుటచేతనే వచ్చిన దనవలెను. ఇట్లు మనవిద్యల నొకవైపుననుండి జ్ఞానదాయకములుగా నంగీకరించుచును గూడ సువిమర్శనము లాంగ్లేయవిద్యాధికులకే సాధ్యము లనుట వింత కాదా?

అది యట్లుండనిండు. విద్యాధికులై నంతమాత్రమున లాభము లేదనియు లోకజ్ఞత యంతమాత్రముచే నలవడఁజాలదనియుఁ బ్రవరుని గూర్చి ముచ్చటించు సందర్భమున మనపంతులవారు "ఊరక విద్యయే లోకజ్ఞానము చేకూర్పదని ధ్వని" యని లిఖించియేయుండిరి గదా! న్యాయము చెప్పవలసివచ్చిన, బి.ఏ.,బి.ఎల్. అయినవారెందఱు తమలోకజ్ఞానము లేనివారై జీవనోపాధికిఁ గావలసినదైన సంపాదించుకొనలేని స్థితిలోఁ బడి నడయుచున్నారుగారు. లోన సహజముగా నిక్కమగు జ్ఞానదీపము లేక మందజ్ఞానదీపముగలవారికి నున్నతవిద్య యను వినిర్మలమగు గాజుకుప్పెయైనను నధిక తేజస్సు నెట్లు కలిగింపఁగలదు? సంటాముదపు దీపముపై నిలుపగల గాజుకుప్పెను దెచ్చి పెట్టిన దాని తేజ మధిక మగునె? కావున విద్యాధికతయే–యందులో నాంగ్లేయవిద్యాధికతయే జ్ఞానజ్యోతిని హెచ్చుగాఁ బ్రకాశింపఁజేయఁ గలిగియుండునని తలంచుట యుచితము కాదు. ఆంగ్లేయవిద్య సుజ్ఞానప్రద మనుటకు నా కేవిధమగు నభ్యంతరము లేదు. కాని యదియే యుండవలెఁ దక్కినవిద్యలు పనికిరావని తలంచుట యనుచితము నసత్యము నని నాతలంపు.

మన పూర్వులలోని విమర్శకులును జరిత్రాత్మకవిమర్శనములఁ గావించియే యున్నారు. కవులచరిత్రలు మున్నగువానిలో కీ. శే. కందుకూరి వీరేశలింగముగారు మున్నగువారు చరిత్రాత్మకవిమర్శనములను గావించియున్నారు. ఆవిమర్శనములను నాంగ్లేయవిద్యాధికులును శిరసావహించియున్నారు. వీరేశలింగముగా రాంగ్లేయవిద్యాధికులుగారు కదా? నా ర శ్లోలచేయఁగలిగిరి? ఇప్పుడు ఒయిలు నెడలు మున్న

సారస్వతమును బరిశీలించిచూచిన వీరేశలింగముగారికంటెను నల్పాంగ్లేయపాండిత్యము గలవారు-పెక్కండ్రు, నది లేనివారుగూడఁ జారిత్రాత్మకవిమర్శనమును జేయుచున్నట్లు స్పష్టము కాఁగలదు.

ఇఁకఁ బంతులవారు చారిత్రాత్మకవిషయమునఁ దమ విమర్శనములో నేరీతిగా నడచుకొనిరో ముందుగాఁ బరిశీలించి చూచుకొందము. ఈవిషయమై వీ రీక్రిందినియమమును గావించినారు. "కవి యొక్క-కాలమున విమర్శకుఁడు జీవించియున్నాఁడని యెంచి విమర్శింపవలెను." ఇది సరియగు వ్రాఁత కాదు. ఏమన, విమర్శకుఁడు కవికాలమునాఁటివాఁడ ననుకొనుటవలన వచ్చిన లాభ మేదియును లేదు. కవి యేచరిత్రమును వ్రాయునో యాచరిత్రకాలమున నున్న ట్లెంచుకొని కావ్యమును వ్రాయవలెను. కాని తా నున్నకాలపరిస్థితులను బట్టి వ్రాయఁదలఁచుకొన్న పూర్వచరిత్రను జిత్రింపరాదు. ఇప్పు డొక్కరు రామాయణగాథను గావ్యముగాఁ జిత్రించుచు నిక్కాలమున లేని రాక్షసవానరాదులను జిత్రించి తీఱవలెనుగదా! భారతాదులను జిత్రించుచో నిప్పుడు లేని నియోగాదులఁ దెలిపితీఱవలెనుగదా! కావున విమర్శకుఁడు కవికాలమునాఁటివాఁడ ననుకొనుటవలన లాభ మేమి? కవి వర్ణించిన చరిత్ర యేకాలమునాఁటిదో యాకాలమునాఁటివాఁడ నని విమర్శకుఁ డెంచుకొనవలసియుండు ననుట యుచితము. కాన పైనీమమునఁ దమ విమర్శనము సద్విమర్శన మగునో కాదో పంతులవారు బాగుగా నాలోచించుకొందురుగాక.

కవి యేకాలమునాఁటి చరిత్రమును జిత్రించుచున్నను దనకాలమునాఁటి విశేషములఁ దనకావ్యములో నెక్కించుట తటస్థింపక మానదు గావునఁ గవికాలపరిస్థితులనుగూడ విమర్శకుఁడు పరిశీలింపవలె నందురా, అట్లు చేయవచ్చును గాని కవి తాను స్వతంత్రగ్రంథము వ్రాసినప్పుడు కొంతవఱ కట్లు చేయవచ్చును.

ఒకగ్రంథము ననుసరించి తనగ్రంథమును వ్రాసి మూలగ్రంథములోని యూహలను వ్యక్తీకరించినప్పు డట్లు చేయరాదు. మూలగ్రంథములో లేని యూహలను దాను స్వతంత్రించి తనగ్రంథములోఁ బెట్టినచో నపు డాతనికాలపరిస్థితులనుబట్టి యాయంశము లాతనిగ్రంథములోఁ జేరిన వనవచ్చును.

ఇఁక నాంగ్లేయవిద్యార్థికులగు మనపంతులవారు వివాదమునందున్న విమర్శనములోఁ జారిత్రాత్మకవిమర్శన మెట్లు గావించిరో పరిశీలించి చూచుకొందము.

హంసీచక్రవాకీ సంవాదప్రశంస

మనుచరిత్రమందున్న హంసీచక్రవాకీసంవాదమును గూర్చి పెక్కండ్రు వ్రాసిన్రాసి పంతులవారు తుద కిట్లు లిఖించిరి: "స్వరోచి పెక్కండ్రభార్యలను పెండ్లాడుట పెద్దనకు రుచింపలేదు. అయ్యది నీతిబాహ్య మని తోఁచెను. అట్టివి లోకమునఁ బ్రచరింపఁగూడదని యెంచెను. లోకమున నట్టికార్యములు జరుగఁగూడదను నాశతో నీసంభాషణ నిర్మించెను. చక్రవాకి స్పష్టముగ స్వరోచి చేసినపనులను విమర్శించెను. స్వరోచికి సిగ్గు వచ్చెను."

ఇది సరియగు వ్రాఁత కాదు. హంసీచక్రవాకీసంవాదముగాని, అందలి యూహలుగాని పెద్దన నిర్మించినవే కావు. ఇటఁ బెద్దన చేసిన పని మార్కండేయపురాణములో నున్నకథను, నూహలను దనమాటలతో మనుచరిత్రమునఁ బెట్టుట. మార్కండేయపురాణమందు హంసీచక్రవాకీసంవాదములో హంసాంగన స్వరోచిచేష్టలఁ బెద్దగాఁ జేసి పలుకఁగాఁ జక్రవాకి "నాన యొకింత లేక తననాథులయొద్దన యొక్కనాతియుం, దాను రమించు నితఁ డొకధన్యుఁడె యొక్కని కర్థి గూర్తురే, మానుగఁ బల్వురంగన" లనెను. స్వరోచి క్రీడాప్రవృత్తిని నిరసించుచు నాతని కంతమంది భార్యలపైఁగాని, వారి కాతనియందుఁగాని యగ్గలమైన ప్రేమ యుండనేరదనియు నాతని విద్యాసైపుణ్యముచే నాస్త్రీలు దొరకి రనియుఁ బలికెను.

"క. విను కలహంసీ యొక్కని
మన మొక్కతెయందు నొకతె మన మొక్కనియం
దు నిలుచుఁ దిరమయ యది నల
పనఁగాఁ దగుఁ బ్రియము పలువురందుఁ గలుగునె?"

అని చక్రవాకి సంభాషించెను.

ఈరీతిగా మార్కండేయపురాణమందున్న యూహలను దన మాటలతో వ్యక్తపఱచిన పెదనను బెద్దచేసి "స్వరోచి పెక్కండ్రభార్యలను బెండ్లాడుట పెద్దనకు రుచింపలేదు. అయ్యది నీతిబాహ్యమని తోఁచెను. అట్టివి లోకమునఁ బ్రచరింపఁగూడదని యెంచెను. లోకమున నట్టికార్యములు జరుగఁగూడదను నాశతో నీసంభాషణ నిర్మించె" నని వ్రాయుట యుచిత మెట్లగును? పెద్దనార్యుఁడు తాను స్వతంత్రగ్రంథమును వ్రాసి యందు బహుభార్యాత్వాదుల నిరసించువాక్యములఁ బెట్టినచో నాతనికి బహుభార్యాత్వాదులు రుచింపక యట్లు చేసె ననవచ్చును గాని మూలగ్రంథములోని భావములఁ దనమాటలతో వ్యక్తపఱచిన వాని నట్లు తలంపఁదగదు. పెద్దనార్యుఁడు మనుచరిత్రములో స్వతంత్రముగా ననేకవిశేషములఁ దెల్పియున్నాఁడు. అందుల కాతని బొగడఁదగుంగాని యిప్పట్టున నట్లు గావింపఁదగదు.

మృగమృగీసంవాదము

హంసీచక్రవాకీసంవాదమువలెనే యిప్పట్టున మనుచరిత్రములో మృగమృగీసంవాదముగూడఁ గలదు. అదియును మూలము నుండి సంగ్రహించి వ్రాసినదేకాని పెద్దన స్వతంత్రించి వ్రాసినది గాదు. అయినను మనపంతులుగా రాసంవాదమును నాధారముగాఁ దీసికొని పెద్దన పెద్దసంఘసంస్కర్త యనియు, నాతనికాలమున "బహుళపాణిగ్రహణ" ముండెడిదేమో యనియు, దాని నాతఁడు తీవ్రముగ ఖండించె ననియు నేమేమో వ్రాసిరి. ఇదంతయుఁ

-బూర్వాపరసందర్భములఁ దిన్నఁగఁ జూచుకొనక చరిత్రాత్మకవిమర్శనము వ్రాయుపద్ధతి నెఱుంగక వ్రాసిన యసంగతపువ్రాఁత. మార్కండేయపురాణములో నున్న :—

“ఆ. ఏ స్వరోచిఁ గా నొకింతయు నే లజ్జ
విడువనట్టి త్రోవ విడుతు వినుఁడు
లజ్జ మాలఁ గడుఁ దొలంగుఁడు తొలఁగుఁడు
విగతలజ్జమతుల వెనుకఁ జనుఁడు.

క. పలువురు లలనలు దనకుం
గలుగుట భోగేచ్ఛధర్మకర్మము లెల్ల
న్బొలిసెను వీనికి ధనములు
లలనావర్గంబు కామలంపటుఁ డగుటన్.

ఆ. ఇట్టి యితనిమాడ్కి నెవ్వఁడు వర్తించు
నతఁడు పుణ్యలోకగతుఁడు గాఁడు
గాన నిట్టివానిఁ గామింపఁ డేను స్వ
రోచి నడుచునట్టి త్రోవ నడువ.”

అను పద్యముల ననుసరించి పెద్దనార్యుఁడు పంతులుగా రుదాహరించిన పద్యములను దన మనుచరిత్రములో లిఖించెను. ఇవి యును నాతని స్వతంత్రోహలు గావు. దీనింబట్టి పెద్దనవిషయమై యేమియును వ్రాయుటకు సత్యరతులకు వలనుబడదు.

“పెద్దనకాలమం దట్టి వివాహములు విపరీతముగ జరిగెడివేమొ” యని యాంగ్లేయవిద్యాధికులగు శ్రీ పంతులుగారు వ్రాయుట చూడ వింతను బుట్టించుచున్నది. అట్టివివాహములు (బహుళభార్యాపాణిగ్రహణములు) మార్కండేయపురాణకాలమున విశేషముగా నుండెడివేమో యనిగాని యంతకంటెను సత్యనిరూపణము చేయుటకై స్వరోచికాలమం దుండెడివేమో యనిగాని చరిత్రాత్మకవిమర్శనలు వ్రాసిన వ్రాయవచ్చునుగాని మన పంతులుగారివలెఁ బెద్దనకాలమం దుండెడివేమో యని తలంచుట కవకాశ మింతయును లేదు.

న్యాయముచే నమితసంఖ్యగల భార్యలఁ బెండ్లియాడుట యుత్తరదేశమునందు హెచ్చుగాఁ గలదు గాని దక్షిణదేశమునందు లేదు.

బహుళభార్యాపాణిగ్రహణనిరసన మొనరించుటకై పెద్దన పైకథలను వ్రాసెనని చెప్పుట కాధార మేమియును గాన్పింపదు. అట్టిసందర్భమును దేనిని మనపంతులుగారు చూపియుండలేదు. మార్కండేయపురాణమందున్న యూహల నున్నవియున్నట్లు పెట్టిన పెద్దనవాక్యములంబట్టి పెద్దనకాలమున బహుభార్యాపాణిగ్రహణ మమితముగా నుండెడిదేమోయని యూహించుట సద్విమర్శనము గాదు. పంతులుగారు హూణవిద్యాధికులై చరిత్రాత్మకవిమర్శనము వ్రాయుటలోఁ జూపిన ప్రౌఢత యేమియుఁ గాన్పించుట లేదు. పంతులవారు హంసీచక్రవాకీసంవాదమునుబట్టియును మృగమృగీసంవాదమునుబట్టియును బెద్దన నీతిపరుఁడని తేలుచున్నదని లిఖించిరి గాని పరికించిచూడ నట్టి యవకాశ మేదియును గాన్పించుట లేదు.

పెద్దనార్యుఁడు ప్రవరపాత్రమును జిత్రించుసందర్భమున నాతనిఁ జాల యోగ్యునిగా వర్ణించెనుగాన దానింబట్టి పెద్దన నీతిపరుఁ డని తేలుచున్నదని యూహించి “ప్రవరునిపాత్రమందు పెద్దన నీతిపరుఁడుగాక మఱియొకండని యెట్లు తెలియనగు” నని పంతులవారు లిఖించిరి.

ప్రవరపాత్రయోగ్యతనుబట్టి

కావ్యమునందలి యోగ్యపాత్రముల యోగ్యతావర్ణనముంబట్టి కవి నీతిపరుఁ డని తేల్చుట సందర్భవిహీనము. చక్కనిబుద్ధిగల కవి యొక నీతిపరునిఁ జిత్రించునపుడు నీతిపరతను జక్కఁగఁ జిత్రించును. అట్లే యవినీతిపరునిఁ జిత్రింపవలసివచ్చినపు డవినీతిలక్షణములను జక్కఁగ వ్యక్తముచేయును. నీతిపరత్వముం జిత్రించుటంబట్టి కవి నీతిపరుఁ డని యెంచుచో నవినీతిపరత్వముం జిత్రించుటంబట్టి యాతఁ డవినీతిపరుఁడనికూడ సిద్ధాంతము చేయవలసివచ్చునుగదా! నీతిపరుని నవినీతిపరునిఁగూడఁ బ్రౌఢముగాఁ జిత్రించిన కవిని నీతిపరతయు నవినీతిపరతయు రెండునుగూడఁ గలవాఁడని చెప్పవలసివచ్చును. అది యసంగతము గదా. కాఁబట్టి పాత్రముల నీతిపరత్వావినీతిపరత్వముల వర్ణించినంతమాత్రమునఁ గవిని నీతిపరుఁడని కాని యవినీతిపరుఁ డని గాని యెంచరాదు. అట్లెంచుట సద్విమర్శనలక్షణము గాదు.

ప్రవరుఁడు ప్రసిద్ధచారిత్రముగల యుత్తమపురుషుఁడుగాని కవి కల్పితపురుషుఁడు గాఁడు. ఈతని చారిత్రము మార్కండేయపురాణమున నత్యుత్తమమైనదిగా వర్ణింపఁబడియున్నది. అట్టి ప్రవరపాత్రమును జిత్రింపఁదలఁచిన కవి యెట్టివాఁడైనను వివేకియైనచో నుత్తమపాత్రముగానే చిత్రించి తీఱవలసియుండును గదా! ఇఁక సత్పురుషుఁడగు ప్రవరుని సత్పురుషునిగాఁ జిత్రించినకతమునఁ బెద్దనార్యుని నీతిపరునిగా భావించుట యెట్లు? ఈ చిత్రించుటలోఁ బెద్దనకు స్వాతంత్ర్య మెక్కడిది?

ఈ ప్రవరపాత్రమునుగూర్చి ముచ్చటించుటలో మనపంతులవారు లోకమున కర్థముగాని తత్త్వములు కొన్ని వ్రాసిరి. “‘బుద్ధిజాడ్యజనితోన్మాదులు’ పెద్దనయొక్క వేదాంతవిస్మయమును దెలుపుచున్నది” అని పంతులవారు వ్రాసిరి. ఆవేదాంతవిస్మయ మేదో తెలిపిన బాగుగ నుండును. ఇప్పట్టున పంతులవారు వ్రాసిన యపూర్వసిద్ధాంతములు కొన్ని గలవు. విదేశవిద్యయే లోకజ్ఞానమునకు మూలమను నపూర్వపండితులు చేయుసిద్ధాంతములును నపూర్వములే యగునుగదా! వానినన్నిటిని జర్చించుట యనవసరము. ప్రవరపాత్రమును జిత్రించుటలోఁ బెద్దన నీతిపరుఁ డని తేలుచున్నదనుట యసంగతమని తెలుపుటయే చాలును. మనపంతులుగారును బ్రవరునిఁ బెద్దధీరునిగా నెత్తుకొని యుప కథయొక్క ప్రాశస్త్యత్వమునుండి లోకజ్ఞానశూన్యత్వ

ములోనికి దింపినారు. జ్ఞానశూన్యులను ధీరు లనుటకుఁ గాని కూడు లనుటకుఁ గాని నీతిపాఠు లనుటకుఁగాని యవకాశ ముండదుగదా!

నీతులఁ బలికినంతమాత్రమున నీతిమంతు లగుదురా?

పెద్దనను నీతిపరుఁ డనుటకై యిఁక నొకయుక్తిని మన పంతులవారు చూపిరి. మనుచరిత్రములో నాంధ్రకవితాపితామహుఁడు రచించిన—

"ఉ. ఎవ్వఁడు మీఁ దెఱుంగక యథేచ్ఛసుఖైకరతిం జరింపఁగా
నవ్వల వంశహాని వ్రతహాని యశోధనహాని పుట్టుఁ దా
నవ్వెఁడ గమ్మనువ్యసను నయ్యవివేకి చెడుఁ జగంబునన్
నవ్వగఁ బాలు రౌరవమునన్ బడఁ బాలును నిందపాలునై."

అనుపద్యము నిచ్చి యియ్యది నీతులఁ గ్రుమ్మరించుచున్న దనియు నందుచేఁ బెద్దన నీతిపరుఁడై తీఱవలె ననియుఁ బెంచి వ్రాసిరి. కాని పాపము శ్రీపంతులవారు ప్రకరణ మేదియో చూచుకొనలేదు. ప్రకరణమును చూచుకొనకుండ నిచ్చవచ్చినట్లు వ్రాసివేసిరి. మఱియును ప్రకరణాంశములఁ జూచుకొనకుండ భావము తెల్పరాదను బోధను బరుల కీక్రిందిరీతిని గావించియుండిరి.

"ఒక వ్యక్తి ఒకకావ్యమును విమర్శించుతఱి కావ్యమునం తను విశాలదృక్పథముతోఁ జూచి యందుండు పాత్రల పోషణ, యౌచిత్యమును పాటించి శీలప్రకటనసమయముల నవలోకించి, ప్రకరణము సరిత్తెఱింగి, పాత్రల యవలోకనవిస్తారముల నిశ్చయించి, కవినైజమును, నీతిని వెల్లడిచేయవలెను."

ఈబోధను స్వవిషయములో నించుకయు వీరు వినియోగించుకొనలేదు. పైపద్యమునందుఁ జక్కని నీతు లున్నమాట నిజము. కాని యవ్వి లోకవంచనార్థమై యొకవంచకుఁడు పలికిన పలుకులు. పెద్దన యీనీతులఁ బెద్దమోసగాఁడగు కలియను పరమనీచగంధర్వునిచేఁ బలికించెను. వాఁడు నీచమగు నింద్రియలోలత్వమునకు దాసుఁడై యున్నవాఁడు. గంధర్వజాతియే నీచసుఖైకరతి గలదని పెద్దన మనుచరిత్రములో స్పష్టము చేసెను. అట్టి గంధర్వజాతిలోఁ జేరిన యీ కలిగాఁడు మొదట వరూథినిని గామించి యామెచేఁ ద్రోసి వేయఁబడియునుగూడ నామె నేమాయోపాయముచేతనైనఁ బొందవలె నని నిశ్చయించుకొని యింతలో వరూథిని ప్రవరునియందు మోహము పెట్టుకొని తద్విరహతాపపీడితయై యుండుటం గని వాని వేషమును దాను దాల్చి యామెకుఁ దనయందు మనస్సు లేకున్నను వంచనపూర్వకముగా నామెను గూడెను. ఇది పరమతుచ్ఛమైనపని. ఈకలిగాఁడు చేసినపని బలాత్కారసంభోగ (Rape) మనియు శిక్షాస్మృతిచే దండనీయ మనియుఁ బెద్దనార్యుని స్థలాస్థల విచారముచేయకుండ వర్ణించుటయే ముఖ్యకర్తవ్యముగాఁ బెట్టుకొనిన యాంగ్లేయవిద్యాధికులగు శ్రీ వెన్నేటి రామచంద్రరావు పంతులు బి. ఏ. గారు కూడ లిఖించియుండిరి. ఇట్టి పరమనీచగంధర్వాధముఁడు వరూథినిని మోసముచేసి కూడినవాఁడయ్యెను, సత్యము తెలిసిన నామె శపించునేమో యని భీతి బాధింప నామెనుగూడి ప్రవరుఁ డనుభ్రమచేఁ దనకు వశ మైనయామెనుండి తప్పించుకొని పోవుటకై నిశ్చయించుకొని పైనీతులఁ దనమోసపుకృత్యమునకు నుపోద్ఘాతముగాఁ బలికెను. ఈపలికినవాఁడు నీతియం దాదరముగలవాఁ డెంతమాత్రమును గాఁడు. ఇట్టివానినోటనుండి వచ్చిననీతివాక్యములంబట్టి నీతులఁ బలికినవా రెల్లరును నీతిపరులు గారనియు లోకవంచకులు నిక్కమైన నీతిపరులకంటె హెచ్చుగా నీతులను గూర్చి ఘనోపన్యాసముల నిత్తురనియు గ్రహించుకొనవలెను. కాఁబట్టి పై నీతివాక్యములనుబట్టి పెద్దన నీతిపరుఁ డని తెలుపుట కవకాశ మింతయును లేదు.

ఈవిధముగాఁ బంతులవారు మనుచరిత్రమునుండి యెంచిన నీతిచ్ఛాయలనియు నాభాసమాత్రములై నవిగాని నిక్కమైన నీతులైనవి గావు.

ఇఁకఁ బెద్దన గావించిన నీతివిరుద్ధబోధనల మనపంతులవారు నీతివంతములు గావింపఁ బాటుపడిన గమనిక లెట్లున్నవో కనుఁగొందము.

తరుణియు ననన్యకాంతయు నగు మదవతికోర్కె దీర్పకుండుట తప్పనుట

వరూథినియను పచ్చిలంజ ఘనవ్రతియగు ప్రవరనామక విప్రవరేణ్యునిపైఁ గనువెట్టఁ బెట్టుకొని యాతనిపైఁబడి తనమోహము దీర్పుమని వేఁడ నా మహనీయుఁడు కామపరవశుఁడుగాక నేను వ్రతనిష్ఠగలవాఁడ ననియు ధర్మముదప్పి పరస్త్రీవైన నిన్నుఁ గూడఁ జాలననియుఁ జెప్పి వరూథినిని నావలకుఁ ద్రోసివైచి తనయింటికిఁ దానుజనియె. వరూథినిమాత్ర మాతనియందలి మోహమును విడువఁజాలక విరహతాపముపాలై యుండుతఱి సూర్యుఁ డస్తమింప ద్రుంకుచుండె. అట్టిసూర్యుని వర్ణించుచు మనపెద్దనార్యుఁడు, తరుణియు, ననన్యకాంతయు నగు వరూథినిని విరహతాపము పాలుచేసి క్రూరుఁడై ప్రవరుఁడను మహీసురాధముఁ డరిగెనను కోపమున సూర్యుఁ డాతనిపై రోషభీషణ స్ఫురణ వహించెనో యనునట్లుగా నెఱ్ఱఁబాఱెనని పలికె. దీనింబట్టి యనన్యకాంతయగు తరుణి తన్ను కామించి యింద్రియసుఖము తీర్పుమని కోరినప్పు డామెకోరికను దప్పక యెట్టి వ్రతనిష్ఠాపరుఁడైనను దీర్పవలసినదే యనియు నట్లు దీర్పక యామెను గామబాధవలోను గావించుట యధమము క్రూరము నహంకారయుతమునగు కృత్యమనియు భావము తేలుచున్నది. కాన నీపద్యము వలన నీతికి హాని కలుగుచున్న దని నే నిదివఱకు వ్రాసియుంటిని. పెద్దన యిచటఁ బెద్దదోషముపాలైనను నాతనిదోషమును దోషమని యొప్పక కొందఱు విద్వాంసు లాతని సమర్థింపఁ బోవుచు వ్యాసములు వ్రాసియుండిరి. వానికన్నిటికిని సమాధానము నే నిదివఱకే చెప్పియున్నాను. వానిని బాగుగాఁ జూచుకొనిన పంతులవారు మరఁ

నీవిషయమై ప్రశంసింప నవసరమే లేకయుండును. అయినను నట్లు చూచుకొనక యిదివఱకు ఖండితమైన వాదమునే మరలఁ దెచ్చిపెట్టిరి. అనాలోచనపూర్వకముగాఁ బ్రతివిమర్శకులు గావించుచున్న ప్రతివాదమువలన విషయము చర్వితచర్వణ మగుచున్నది. అయినను మన పంతులవారు తమ యాంగ్లేయవిద్యాధికతంబట్టి విమర్శనపద్ధతికి నూతనతేజము కల్పించితి మని తెల్పుచున్నారు. కావున నించుక దానిని బరిశీలించుచున్నాఁడను.

ఒకయువతి కామాంధురాలై తనకు సంబంధములేని యొకానొకపురుషునిఁ దనకామము దీర్పఁగోరి యాతఁడందుల కంగీకరింపక పోవుటనే విరహముపాలై యుండుటంగన నెవ్వనికైన జాలిపుట్టునఁట. ఇంతకంటె వింత యుండఁగలదా?

వరూధిని జారకామినియు, మంచిచెడ్డ లాలోచింపక వ్రతియగు ప్రవరునిఁ గామించుట తప్పనియు, ధర్మతత్పరుఁడగు ప్రవరుఁడు నిష్కళంకచారిత్రము గలవాఁడనియుఁ దన నీతివర్తనమును బరీక్షించి యొసరఁగొట్టఁగల సమయము వరూధినీనామకాప్సరోంగనామోహపూరితాలింగనముచేఁ గలిగినను దానికి వశుఁడుగాక ధర్మవిజయమొందిన ధీరునిగాను నంగీకరించిన మనపంతులవారు ప్రవరుఁడొల్లమిచే విరహతాపమునొందిన వరూధినింగనఁ జాలిపుట్టుననియు, నామెవిరహమునకుఁ గారణభూతుఁడనునూహచేఁ బ్రవరుని గనఁ గామోద్రేక ముదయించి యధముఁడని తిట్టఁ దలఁపులు పుట్టుననియు వ్రాయసాహసించుట యసంగతముగాదా? స్త్రీ (వరూధిని) యవస్థను లెక్కలోనికిఁ దీసికొనుట, పురుషుని (ప్రవరుని) యవస్థను లెక్కలోనికిఁ దీసికొనకుండుట యాంగ్లేయోన్నతవిద్యాప్రభావము గాఁబోలు! కానిండు. కామించిన కామిని జారకామినియనియుఁ గామింపఁబడిన పురుషుఁడు వ్రతనిష్ఠాపరుఁడనియు, విరాగియనియు నెఱింగియున్నవారుగూడ జాలిపడుదురా? అట్లయిన, ప్రవరుఁడు చేసినపని తప్పేయని పంతులవారి యభిప్రాయము గాఁబోలు! పెద్దన వేశ్యమాటయే చేకొనలేదనియు, తరుణి, అనన్యకాంత యీ రెండు నాతనిమనస్సునం జొచ్చెననియుఁ గావునఁ బ్రవరనామక మునిశ్రేష్ఠుఁడు "క్రూరత్వమును, నైచ్యమును, అహంకారమును గలవాఁడని వ్రాసె" ననియు మన యాంగ్లేయవిద్యాధికులు లిఖించిరి.

ఇట నన్యకాంత యన నేమి? వేశ్య యనుతలంపుగాక మఱేమగును? అట్లు కాదనియు వివాహములేని కన్యయనియు నర్థము చెప్పుదురా? అప్పుడుమాత్రము పెద్దన వ్రాసినది నీతిబాహ్యముగాదా? తరుణియగు నొకకన్యక యేపురుషునైనఁ గామించిన నాతఁడామె కామమును దీర్పవలసియుండునా? అట్లుచేయుట యవినీతికి మూలము గాదా? పెక్కేల, ఈసందర్భమునఁగల 'అనన్యకాంత' యను పదము తరుణియొక్క వేశ్యాత్వమును సూచించుచునే యున్నది. వరూధిని యొకనిభార్య కాని యౌవనవతియనియు, నామె సామాన్యయనియుఁ గాన నామెనుగూడుట తప్పుకాదనియుఁ దప్పు కాకుండుటయేకాక కూడకుండుటయే తప్పనియుఁ బెద్దన తాత్పర్యమని ప్రకరణముంబట్టి పైపద్యముం జదివిన బాలుఁడైనను గ్రహించుకొనవచ్చును. ప్రకరణముం బట్టి యర్థము చేసికొనవలెనని కదా మన పంతులవారే వ్రాసియున్నారు? దీనికిఁ జరిత్రాత్మకవిమర్శనముగూడఁ దోడగుచున్నది.

చరిత్రాత్మకవిమర్శనము

చరిత్రాత్మకవిమర్శనమునందు నైపుణ్య ముండవలె నని వ్రాసిన పంతులవారు దాని నిట వినియోగించిన బాగుగనుండి యుండును. పెద్దనార్యుఁడు కృష్ణదేవరాయని యాస్థానమునం దుండిన వాఁడు. పరికించిచూడ రాయలకాలమున వేశ్యను గూడుట గౌరవముగా నెంచఁబడుచుండెడి దని తోఁచెడిని. ఏమన, కృష్ణదేవరాయలు చిన్నాదేవియను వేశ్యను మొదట నుంచుకొని తరువాత నామెను భార్యనుగా స్వీకరించెనని చరిత్రములు ఘోషించుచున్నవి. ఈవిషయమై కీర్తిశేషులైన కొమర్రాజు లక్ష్మణరావు పంతులవారి హిందూదేశకథాసంగ్రహములో ద్వితీయభాగమందు నిట్లు వ్రాయఁబడియున్నది: "చిన్నాదేవి యొకవేశ్యాంగన యనియు, కృష్ణరాయలు రాజగుటకు పూర్వ మీమెయెడ ననురాగముగలవాఁడై 'నేను రాజునగుదునేని నిన్ను వివాహమాడి పట్టపురాణిని చేయుదు'నని మాటయిచ్చి తాను రాజ్యమునకు రాఁగానే యామెను వివాహమాడెననియు నన్నిజ్ వ్రాసియున్నాఁడు."

చిన్నాదేవి యెవరియొఁడుపడుచో తెలియుటలేదు. ఆమె వేశ్యయగుటచేతనే కాఁబోలు నీసంగతి తెలియవచ్చుట లేదు.

కవులు మున్నగువారు చిన్నాదేవిని రాయలదేవేరిగా వర్ణించుటకు వెనుదీయలేదు. ఇంక రాయలసభలో నున్న కవులసంగతి నాలోచించి చూచినను వేశ్యాప్రియత్వము గౌరవదాయకముగానే భావింపఁబడుచుండెడి దని తోఁచెడిని. రాయల యాస్థానకవివరుఁడగు ధూర్జటింగూర్చి యీక్రింది స్తవము రాయలసభలోనే కావింపఁబడినట్లు వాడుకగలదు.

> " చ. స్తుతమతియైన యాంధ్రకవి ధూర్జటి పల్కుల కేల్గ గల్గె నీ
> యతులితమాధురీమహిమ హా తెలిసెన్ భువనైకమోహనో
> ద్ధతసుకుమారవారవనితాజనతాఘనతాపహారి సం
> తతమధురాధరోదితసుధారసధారలు గ్రోలుటం జుమీ."

వేశ్యాధరపానము చేయుటచే ధూర్జటికవి కవిత్వమునందు మాధుర్యము గలిగెనని రాయలసభలో నొక యెన్నిక బయలు వెడలినది. ఇదియొక పెద్దయెన్నిక యనియుఁ దను తాతఖ్యాతిని వెల్లడించునది యనియుఁ దెలుపుచు కుమారధూర్జటికవి తమ తాతనుగూర్చి "స్తుతమతియైన యాంధ్రకవి" యను పద్యము పుట్టినదని గొప్పగాఁ దన కావ్యములో వ్రాసికొని యున్నాఁడు. తన యాస్థానకవిశేఖరుఁడగు పెద్దనయుఁ దన కావ్యమునకు వేశ్యను కథానాయికనుగాఁ

౧.(ఎ) శ్రీ డాక్టరు పాలకోడేటి గురుమూర్తిగారు(శి) (బి) శ్రీ పాలకోడేటి సూర్యప్రకాశరావుగారు(శి) ౨. శ్రీ నాళం కృష్ణమూర్తిగారు(శి) 3. శ్రీ సామవేదం సత్యనారాయణమూర్తిగారు(శి) ౪. శ్రీ దేవినేని సూర్యనారాయణచౌదరిగారు(శి) ౫. శ్రీడాక్టరు ముల్పూరి రంగయ్యచౌదరిగారు(శి)

పడమటి గోదావరిజిల్లా ఉప్పు-సత్యాగ్రహదళము

౧. నాయకులు: శ్రీ దండు నారాయణరాజుగారు.   ౨. నాయకులు; శ్రీ ఓక్కెస వెంకటరత్నం చౌదరిగారు.

దీసికొని యా మెను గూడినవానిని సంగభవ విద్యాపారగునిగాను, నా మెను దిరస్కరించినవానిని అరసికునిగాను జిత్రించినాఁడు.

రాయలకాలములో నాతని ముఖ్యపట్టణమగు విజయనగరము లోని వేశ్యావాటికం గూర్చి శ్రీకుందూరు ఈశ్వర దత్తుగారు వ్రాసిన "జీర్ణ విజయనగరచరిత్రము" న నిట్లు లిఖింపఁబడినది. "వేశ్యావాటికను గూర్చి యొకమాట మాత్రము చెప్పకతప్పదు. టంకసాల వెనుక నించు మించుగా నిరువది గజముల వెడల్పును, మూడుపందల గజముల పొడ వునుగల యొకవీథి గలదు. ఆవీథి కిరుప్రక్కలను చక్కని ప్రాపా రిండ్లతో నిండిన ముంగిటి వాకిళ్లుగల శోభనగృహములు బారులు తీర్చియున్నవి. ఆ ప్రాంగణములందు జంద్రకాంతశిలానిర్మితములైన వేదికలు వరుసగా గలవు. ఆ వేదికలకు వెనుక మేడ గోడలపై సింహ ములు, పులులు, చిరుత పులులు, ఏనుఁగులు మొదలగు వన్యమృగములు అనేకములు జీవములతో నున్నట్లుగా చిత్రింపబడినవి. అపరాహ్ణమున ఎండ వేడిమి యించుక తగ్గుచుండ నావారవిలాసినులు చక్కగా నలంకరింపఁ బడిన తమ యిండ్ల ప్రాంగణములందున్న చంద్రకాంత శిలా వేదికలపై తివాసుల మీదను, కుర్చీల మీదను, సోఫాల మీదను, ...చేౘజనముతో సుఖోపవిష్టులై యుందురు. ప్రతి వారవిలాసి నియు, నొడలంతయు, నవరత్నఖచితామూల్యాభరణములతో, మంచి ముత్తెముల హారములతో గన్నులకు మిఱుమిట్లు గొల్పు చక్కదన ముతో, రంగుచీరల గట్టుకొని మూచునారల హృదయములను జూఱ గొనుచుందురు. ఒక్కొక్క పడపుటింటికి ఇద్దఱు ముగ్గురు దాసీలు. వారు తమ యజమానులకడ నిలువబడి మార్గమునబోవు విటకాండ్రను ......బ్రయత్నించు చుందురు.—...వెలయాండ్ర పొత్తును గూడి సుఖింప గోరువాడు ఈ వీథినిబోయి తన యిచ్చవచ్చిన తరుణిని బడయవచ్చును"—ఈ వాక్యములను అబ్దుల్ రజా కనుచరిత్రకారుని గ్రంథమునుండి ఈశ్వరదత్తుగారు ఆంధ్రీకరించిరి.

పైవేశ్యావాటిక వంటి వాటికలు పెక్కులు విజయనగరమున నుండెడి వఁట. పెక్కుల, ఆవాటికలయం దుండెడి వేశ్యల సంఖ్య పండ్రెండువేలని చరిత్రములవలనఁ దెలియవచ్చు చున్నది.

వీరాగ్రేసరుఁడై శత్రునాశన మొనరించి నిరంకుశప్రతిభతో పృథ్వి నేలిన రాయలమి శృంగారప్రియుఁడును, భోగపరాయణుఁడును గూడ నగుటచే నాతని కాలములో భోగకామిను లుచ్చస్థితినంది యుం డుట వింతగాదు. ఈతనికాలములో వేశ్యాప్రియత్వము గౌరవా వహముగా నుండెడిదని యితనిచే రచియింపఁబడిన యాముక్తమాల్యద వలనఁగూడ బోధపడఁగలదు. ఇఁకఁ బెద్దనార్యుఁడన్ననో యీతఁడును భోగపరాయణుఁడగు శృంగారకవియే. ఈతఁడు శృంగారప్రియుఁ డగు రాజసంపూజ్య కవి యని యీతఁడొనరించిన "నిరుపహతిస్థలంబు" అను పద్యమే చెప్పుచున్నది. ఇట్టి పరిస్థితులతోఁ గూడియున్న శృం గారకవియు బహిరంగముగా వేశ్యాప్రియత్వముఁ జూపిన శ్రీనాథుని యనుయాయియు నగు పెద్దనార్యుఁడు వేశ్యను దృణీకరింప రాదనియు నట్లుచేసినవాఁడు రసహీనుఁడు, క్రూరుఁడు, నధముఁడు ననియు వ్రాయుట వింతకానేరదు. ఇట్టి శృంగారప్రియత్వము హెచ్చిన నీతి కొంత సడలుటను సంగతియుఁ గ్రొత్తదిగాదు.

మన పండితులవారు తమ పునర్విమర్శనములో "ఒక్కొక పద్యము వలన వ్యక్తుల యభిప్రాయములను నిర్ణయించుట సరికాదు. కావ్య మంతయు పరిశీలించినగాని గర్తయభిప్రాయము లెటు లున్నవో గ్రహింపవలను." అని లిఖించిరి.

పైపద్యమునందు నీతి సడలియున్నదని వ్రాసినవారలు కావ్యము నంతను బరిశీలించియే యాభావమును దెల్పిరి. కావ్యమునందలి యితర భాగములు తరుణి, యనన్య కాంతయను పద్యమునందలి భావమును ఖండించి వేయుటలేదు. ఆపద్యము అనన్యకాంతయగు వేశ్యను గూడుట తప్పుకాదనియు, వేశ్యవలపును దీర్చకుండుట రసికత్వము గాదనియు సిద్ధాంతీకరించు చున్నది. ఆంధ్రదేశవిద్యాసాగరులవారు కావ్యము నందు నీతిబోధకములగు పద్యములు వేలున్నను దుర్నీతిని బోధించు పద్య మొక్కటి యందుండుచో నాకావ్యమంతయు దుష్టకావ్యమై పోవుననియు మంచి పద్యములు కలిగించు లాభముకంటెఁ జెడ్డపద్యము కలిగించు నష్టమే హెచ్చుగుననియు నొక్కి వ్రాసియున్నారు. అది గాక పెద్దనార్యుఁడీ పద్యముద్వారముగా మాత్రమే నీతికి భంగకర మగు విషయమును బోధించి యుండలేదు. గ్రంథమునం దంతటను బచ్చి శృంగారమును విశేషముగా వర్ణించి యున్నాఁడు.

(1) కర్మఠుఁడు విరాగియు నగు ప్రవరునికి బిళ్లల మొలత్రాడు మున్నగు నగలను, అరుణాంశుకోత్తరీయాదుల నలెవాటును, రాకట్టు లను, బెద్దజుట్టుముళ్లను బెట్టి వరూథినికడకుఁ దీసికొని పోయినాఁడు.

(2) హిమగిరిపై జితేంద్రియునకు సప్తభార్యలనిమిత్తమై వీతి హోత్రుఁడువిరహతాపము పాలైనచోటు మున్నగువానినిజూపినాఁడు.

(3) తన్నువలచి పైఁబడిన దివ్యసుందరమూర్తియగు వరూథినిని గూడ లక్ష్యము చేయక ధర్మమునందు స్థిరబుద్ధిగలవాఁడై యా మెను ద్రోసి పుచ్చి తనవైరాగ్యమును వెల్లడించిన ధీరుఁడగు ప్రవరుని బేలయని, గోల యని, యరసికుఁడని, క్రూరుఁడని, యధముఁడని నిందించినాఁడు.

(4) తనయందు వలపులేని వరూథినిని మోసముచేసి కూడిన కలియను గంధర్వాధముని సంగభవవిద్యాపారగుఁ డని, వియచ్చర ప్రవరుఁ డని స్తుతించినాఁడు.

(5) తనవెచ్చెలుల బోధలు నివారితములు గాకుండఁ దానెట్లు భోగముల ననుభవింపఁ గలనని మనోరమ పెండ్లికిముందే పలికిన పలు కులను దీసికొనిపోయి భర్త పడకగదిలో సంభోగించుటకు సిద్ధపడు తఱియందుఁ బెట్టిన నాకోర్కెలు జరిగితీఱునని యానవోఢచే నప్పుడు వెట్టించినాఁడు.

(6) వేశ్యను గూడుట పరవనితను గూడుటయే యనియుఁ, బాపదాయక మనియు మూలము దెల్పుచుండఁగా నాభావము తీసి పాఱవేసినాఁడు.

(7) స్వరోచి భోగముల ననుభవించి యనుభవించి తుదకు విరాగియై తపస్సానరించి యుత్తమలోకమునకుఁ బోయినట్లు మూలము నందుఁ దెల్పఁబడి యుండఁగా నాభావమును దీసి పాఱవేసినాఁడు.

(8) వేటల రెండింటి నవసరముగాఁ బెట్టినాఁడు.

ఇట్టి వనేకము లుండుటచేఁ బెద్దనార్యుఁడు పచ్చి శృంగారమును హెచ్చుగా వర్ణించి తుదకు రసాభాసమును గూడఁ బుట్టించినాఁ డని యును దెలుపవలసి వచ్చినది. మన పంతులవా రస్మదాదులు వ్రాసిన విమర్శనము సరిగాఁ జూచుకొనలేదు. ఏసందర్భముననో వ్రాసిన విమర్శనములో నేకదేశమును మాత్రమును జూచి యదియే సంపూర్ణ విమర్శనముగా భావించి సత్యేతరఖండనములఁ గావించినారు. గ్రంథమునంతను జూచుకొనవలె ననియుఁ బ్రకరణసందర్భమును బరిశీలింప వలెననియుఁ బరులకు హితోపదేశము చేసిన మన పంతులవారు తమ యుపదేశమును దామే యతిక్రమించిరి.

“అస్తమించుచున్న సూర్యునకు జూపఱ పాత్రనిచ్చి భావము ప్రకటించిన మాత్రముననే కవినిజోద్దేశ మిది యని యన జెల్లునె” యని మఱియొక వాక్యమును బంతులవారు లిఖించిరి. కవి తనభావ ముల ననేకవిధములుగాఁ బ్రకటించును. ఒకప్పుడు తనభావమును బాత్రముల నోటఁ బలికించును. అప్పుడుకూడ నాభావము కవి దని యెంచు ప్రాజ్ఞులు తనభావమును దనమాటలతోఁ దెల్పినప్పు డయ్యది యాతనిభావ మని గ్రహించుట కేమి యభ్యంతర ముండును? తరుణీన న్యకాంత యను పద్యమందలి భావము పెద్దనార్యునిది గాక మఱె వ్వరి దగును? అది మూలమునందుఁ గూడ లేదే? కవి స్వయముగఁ దెచ్చిపెట్టినాఁడే! కాన నిప్పట్టున నది పెద్దనార్యునిభావ మనుటకు సందేహింప నవసరము లేదు.

నాథునిచేఁ గోర్కెఁ దీర్పించుకొనుటకు సంభోగకాలమే మంచితఱి యనుట

(1) తన చెచ్చెలుల రోగబాధల నివారించినఁ గాని తాను బెండ్లి భోగముల ననుభవింపఁ జాలనని పెండ్లికిఁ బూర్వమునందే జనకుని కడను, కాఁబోవు నాథునికడను మనోరమ తెల్పుట గర్భాధానపు గదిలో నాథుఁడు కవియ నుంకించుసమయమునకుఁ బెద్దనచే మార్పఁ బడినది. ఈమార్పు కడు రసవంతమనియుఁ బెండ్లికూఁతురగు మనోరమ పెండ్లికొడుకగు స్వరోచితోఁ దన తండ్రియెదుర మాటలాడెననుట యొప్పదని తలఁచి గర్భాధానపుగదిలోఁ బెట్టినాఁ డనియు శ్రీ॥ శ్రీ॥ తేవప్పెరుమాళ్లయ్యగారు లిఖించిరి. తేవప్పెరుమాళ్లయ్యగారు చెప్పి నది సరికాదనియు మనోరమ తన చెలికత్తెలు వనటం గుందుచుండఁ దాను భోగముల ననుభవింపఁ జాలనని పెండ్లికొడుకుతోఁ బలుకలేద నియుఁ దన తండ్రితో ముచ్చటించెననియు నట్లు తండ్రితో సంభా షించుటకు సిగ్గువడ నవసరము లేదనియు గర్భాధానపు గదిలో నాథుఁడు పాన్పునఁ జేర్చి కౌఁగిలించుకొని ముద్దిడి మోహోద్రేకము నంది కవియఁ దమకించుచున్న సమయమున నదియే తన యభీష్టమును ప్రియునిచేఁ దీర్పించుకొనుటకుఁ దగుతఱి యని భావించి సంభోగము సరికట్టెననుట నవోఢయగు కులసతియు నగు మనోరమకుఁ దగదనియు నయ్యది వేశ్యాకృత్యము లనియు నేను నావిమర్శనములో వ్రాసితిని. ఇందులకుఁ దగు కారణముల విపులముగాఁ జూపితిని. కాని వానిని సరిగఁ జూచుకొనక యీక్రిందిరీతినిఁ బెద్దనార్యుని సమర్థింపఁ బంతులవారు యత్నించిరి. “మనోరమ కిదివఱకే తన చెలికత్తెలు క్షయ బాధలఁ దలఁ గృశించుచుండిరని విచారముగ నుండెను” అని పంతుల వారి వాదము. ఈవ్రాఁత కాధారము మనుచరిత్రములోఁ గానరాదు సరికదా పైఁగా నామె వివాహాదికాలములయందు మహోత్సాహమును జూపినట్లుగాఁ బెద్దన వ్రాసియుండె. అసంగతుల నన్నిటిని నే నిదివఱకే లిఖించి యున్నాను.

(2) “ఈ వివాహమునకుఁ బూర్వమే తన చెలికత్తెలఁ గూర్చి తండ్రికైన, భర్తకునైనఁ జెప్పుట కవకాశము చిక్కలేదు.” అని పంతులవారి వాదము. ఇది సరికాదు. ఆమె కాఁబోవు నాథుని యెదుట నుండఁగా వివాహమునకుఁ బూర్వమే తన చెచ్చెలు లిడుమలఁ గుడుచు చుండఁ దాను వివాహాదిభోగము లనుభవించుటకుఁ దనమనస్సున కంగీ కారముగా లేదని తండ్రితోఁ జెప్పినది. ఇది చరిత్రాంశము. మనోరమ చరిత్రమును దెలుపునది మార్కండేయపురాణము. అందామె తన మనోగతదుఃఖమును వివాహమునకు ముందే తెలిపినట్లు స్పష్టముగ నుడువఁ బడియున్నది. అట్టి సమయమునఁ దెలుపుట సహజమే యని నే ననేకోదాహరణము లిచ్చి ఋజువుచేసి యున్నాను. పెద్దన జరిగిన యథార్థాంశమునకు విరుద్ధముగఁ దాను గల్పించిపెట్టిన కల్పనమువలన నిక్కమగు చరిత్రాంశ మసత్యమై పోనేరదు. చరిత్రాత్మకవిమర్శనము చేయు పండితులు మన పంతులవారు వ్రాసినదాని నంగీకరింపఁజాలరు.

(3) “తన యభీష్టమును నెఱవేర్చినగాని తాను వివాహము చూడ నని తెల్పుటగాని తన వివాహమునకు చెచ్చెలుల రోగనివారణము ప్రతిఫలముగ నుంచుటగాని యాసమయమున నిందీవరాక్షునకు మనో రమపై నిరసనభావము కలిగియుండెడిది. కారణము కృతజ్ఞతకు మఱియొక ఫలమును గూడఁ గోరుట.” అని పంతులవారి వాదము. ఇది యు నసంగతమే. వివాహమువలె గర్భాధానమును దంపతుల కానంద దాయకమగు శుభకార్యము. మొదటి సమయముకంటె రెండవ సమ యము నాయిక కెక్కుడు సిగ్గును గలిగించును. తన యభీష్టమును నెఱవేర్చినఁగాని తాను వివాహమాడ నొల్లననిగాని, తన వివాహము నకు చెచ్చెలుల రోగనివారణము ప్రతిఫలముగ నుంచుటగాని, యాస మయమున నిందీవరాక్షునకు మనోరమపై నిరసనభావము కలిగియుం డెడిచోఁ దన యభీష్టమును నెఱవేర్చినఁగాని తాను గర్భాధానము నొల్లననికాని, తన గర్భాధానము చెచ్చెలుల రోగనివారణమునకుఁ

ప్రబలి ఫలముగ నుంచుటగాని, యాసమయమున నిందీవరాక్షునకు మనోరమపై నిరసనభావము మఱింత హెచ్చుచేయదా? ఏమన నలుగురిలోఁ దన మనోగతభావమును దెలుపుటకు సిగ్గుపడినను నిద్ద ఱును గదిలోనికిఁ జేరిన తరువాతనయిన నాథుఁడు తన్ను సమీపించినప్పుడు దెల్పవచ్చును. అప్పుడు దెల్పలేదు. ఆతఁడామెను బుజ్జగించి సెజ్జఁ జేర్చునప్పుడైనఁ జెప్పలేదు. ముద్దిడుకొనినప్పుడు గాని, కౌఁగిలించు కొనినప్పుడు గాని చెప్పలేదు. ఆతఁడు శృంగారచేష్ట లొనరించి యొనరించి పూర్ణమగు మోహావేశ మొంది కవియఁ దమకింప నత్తఱిఁ దనకోర్కినిం దెల్పుటకుఁ దగినయదననియెంచి యేడ్వమొదలిడెను. ఇదియేమి సంతోషసమయమున నేడ్చుచున్నావని నాథుఁడు వింతపడి యడిగెను. అప్పుఁడామె మెల్లగ,

ఉ. అక్కట నాయెడ న్మిగుల నక్కఱ గల్గి చరించు నెచ్చెలుల్
చిక్కి మునీంద్రశాపహతిఁ జెందిన దుర్దమరోగబాధలం
జొక్కుచునున్నవారు వనభూములఁ దద్దశ మాన్పవేని నా
కెక్కడిసౌఖ్య"

మని నుడివె. మనోరమదైన యీ స్వరోచికి నిరసనభావము పుట్టింపదా? ఇట్టి యనుచితచర్యయే నిరసనభావము పుట్టింప నప్పుడు మొదటిదెట్లు పుట్టించును? మనోరమ సంభోగసమయమునఁ గొన కాలమునందుఁ దన సంభోగేచ్ఛకు నాతంకము గలిగించినను స్వరోచి మఱియొకలాగున నెంచికొనక తన యభిలాషమునంతను నడచుకొని యారాత్రియే భార్యతోఁగూడ దివియలఁ జేతంబూని యరణ్యములలోనికిఁబోయి సఖులంగని పిమ్మట నోషధుల వెదకి తెచ్చి మాత్రలు కట్టి యిచ్చి రోగనివారణ మొనరించెనటు. ఇది యసంగతము, నసంభవ మునై యున్నదని పంతులవారు తెలిసికొనవలయును.

(4) "తన రాక్షసాకారము బోఁగొట్టిన స్వరోచి నభినందించుచు వాని శుభకార్యము నామోదించి సందనపూర్వకముగఁ గానుక లర్పించుచోఁ దన కన్యయేయిచ్చి కొండొక యభీష్టము వెలిపుచ్చుట యౌచిత్యమును బాటింపదు" అని పంతులవారి వాదము. ఇదియును సందర్భరహితమే. ఇందీవరాక్షుఁడు మనోరమను స్వరోచి కిచ్చి వివాహము చేయుదునని చెప్పినదానికి మనోరమ యాతంకమును గలిగింపలేదు. అందులకుఁ దనకుఁగల పరిపూర్ణాంగీకారము వినయభక్తులు మీఱఁ దెల్పినది. మనస్సు దుఃఖితమై యున్నది గావున నెచ్చెలుల బాధలు తొలంగువఱకు భోగేచ్ఛ కలుగుటలేదని తెలిపినది. మనోరమకుఁ దనతండ్రియుఁ గాఁబోవునాథుఁడును నాయుర్వేదపారంగతులని తెలియును. కావున దుఃఖనివారణోపాయమును వా రాలోచించుటకై తన మనోగతదుఃఖమును వెల్లడించినది. అది యౌచిత్యభంగము గలిగింపదు. అట్లు కలుగలేదు. అదియే యౌచిత్యభంగమును గలిగించునో గర్భాధానపుగదిలో నాథుఁడు మహోత్సాహముతో సంభోగింప నుద్రేకించియున్న సమయమున నాయుత్సాహమునకు భంగము గలిగించి యారాత్రియే యచ్చటనో అడవియందున్న చెలికత్తియల బాధలు తొలఁగింపుమనుఱకు సంభోగము నొల్లఁజాలననుట యెక్కుడగు ననౌచిత్యమును గలిగింపదా? తండ్రి తలపెట్టిన వివాహమునకు, వివాహవిషయములోఁ దండ్రిచేసిన యేర్పాటునకు మాఱుపల్కరాదని తన మనోగతదుఃఖము నణఁచుకొనిన మనోరమ గర్భాధాన విషయములో నాథుఁడు చేసిన యేర్పాటునకు మాఱుపలుకరాదని యెంచి భర్తయభీష్టమును దీర్చినపిమ్మట తన మనోగతాభిప్రాయములను వెలిఁబుచ్చుట సహజమగును గదా! మనోరమ యట్లుచేయలేదు గావున నది యసహజము, ననుచితము, నసహ్యాకరము నగుచున్నది.

(5) "ఆమెకు సౌఖ్యము హెచ్చుగ నున్న సమయములన్నిఁటను దన చెలులబాధలు జ్ఞప్తికివచ్చుచుండెను." అని పంతులగారి వాదము. ఇది నిర్మూలము. ఆమెకు వివాహాదిమహోత్సాహసమయములం దెప్పుడును నెచ్చెలుల బాధలు జ్ఞప్తికివచ్చినట్లు పెద్దన మనుచరిత్రమువలనఁ గాన్పింపదు సరికదా, మహోత్సాహముతో నామె యాసమయమునందు సంచరించినట్లుగూడ నాగ్రంథమువలన బోధపడుచున్నది.

(6) "రంగము మొత్తమును విచారించి, సందర్భముల నిరీక్షించి మనోరమ యుద్దేశ్యమును గ్రహింపవలె గాని 'సమర్థుండగు నతనిచే నది తీర్పించుకొనఁగలదియై' యను వాక్యములందు వేశ్యాపరముగ నర్థము జేయవచ్చునే?" అని పంతులుగారి వాదము. రంగము మొత్తమును విచారించుటచేతనే మనోరమయుద్దేశము వేశ్యలజిత్తుల నవలంబించుట యని సత్యరతి యున్నవారికి బోధపడఁగలదు. వివాహసమయమున భర్తమాపుల కెదురెక్కు మోహంపుఁజూపును జూచి మహోత్సాహముతోఁ దలఁబ్రాలుపోసి వివాహకృత్యముల నెల్ల నానందముతోఁ గొనసాగించి గర్భాధానపుఁగృత్యములలోఁ జుంబనాలింగనాదిశృంగారచేష్టలకు వేనికిని నాతంకము గలుగనీయక యొక్క సంభోగసమయమునందుమాత్రము తనకోర్కి ముందుగాఁ దీర్పించుకొనుటకై జాలినిబుట్టించు నాతంకములఁ గల్పించుట వెలయాండ్రజిత్తుమారితనముగాక మఱియేమగును? ఈ సందర్భముల వేనిని సరిగఁ జూచుకొనక పంతులవారు వ్రాసిన వ్రాఁత నిస్సారమును సత్యదూరము నగుచున్నది. మఱియు "గర్భాధానపుగదిలో గ్రహింపవలసిన ముఖ్యవిషయము నెచ్చెలుల రోగము నివారించుటయకాని సంభోగము నరిగట్టుటగాదు." అని పంతులవారు వ్రాసిరి. ఇది యాపాతరమణీయము. గర్భాధానపుగదిలో సంభోగము నరికట్టుట ముఖ్యవిషయమని యెవరును దలఁపలేదు. అది ముఖ్యవిషయమైన హానియేలేదు. అందు ముఖ్యమైనది గర్భాధానమని ప్రాజ్ఞులగువారికి వేఱుగఁ జెప్పనక్కఱలేదు. దానికి నెచ్చెలులబాధలు నివారించుకొనవలెనను మనోరమోద్దేశ మాతంకము గలిగించినది. అది వేశ్యాకృత్యమువంటి కృత్యమని పంతులవారు గ్రహింపకొనవలెను.

మనుచరిత్రమునందలి కథానాయిక యెవరు?

మనుచరిత్రమునందలి కథానాయిక వరూధిని యని నేను దెల్పినట్లు పంతులవారు లిఖించిరి. అట్లు నేనొక్కఁడనే తెల్పియుండ

లేదు. పలువురు విమర్శకు లట్లు వ్రాసియుండిరి. ఆయూహనే నేనును జెప్పితిని. దానికేమి? ఇంక నస్మదాదులయూహనుగూర్చి పంతులవారేమి వ్రాసిరో కనుఁగొందము. పాపము! పంతులవారు కావ్యకథానాయికగా వేశ్య యుండఁగూడదని యంగీకరించిరి. కాని మనుచరిత్రమందలి కథానాయిక వేశ్యగాదనిరి. అందు కథానాయిక యొవ రనినఁ దుదకుఁ గథానాయికయే లేదనిరి. ఇది పెద్దవింత. మనుచరిత్రము సంభోగశృంగారరసప్రధాన మగు మహాప్రబంధము. అందు నాయిక లేదనుట కథ లేదనుటయే యగును. అందలి నాయిక పలువురు పండితులు దలంచుచున్నట్లుగాఁ బెద్దనచే వరూథినిగాఁ దీసికొనఁబడినది. కావుననే శృంగారరసవిజృంభణమును నామెకథలోఁ గవి పెట్టియుండెను. ఆమె వృత్తాంతము మొదటి మూఁడాశ్వాసములలో మాత్రమే కలదనియుఁ దరువాత లేదనియుఁ గాన నామె కథానాయిక గాఁజాలదనియుఁ బంతులవారు లిఖించిరి. ఇది గ్రంథము సరిగ చూచుకొనక వ్రాసిన వ్రాఁత. వరూథిని స్వరోచిని గనినవృత్తాంతము నాల్గవ యాశ్వాసమునందే కనఁబడుచున్నది. అందుండి చదువరుల యుపయోగార్థమై యొక పద్యము నుదాహరించెదను.

"శా. తేజం బబ్జభవాండగేహమునకున్ దీపాంకురచ్ఛాయమై
రాజిల్లన్ గ్రహతారకంబు రవిఁ జేరంబోని లగ్నంబునన్
రాజీవాక్షి సుమారుఁగాంచె సుమనోరాజన్యమాన్యున్ జనుల్
జేజేవెట్ట ప్రసూనవర్ష మమరశ్రేణుల్ ప్రవర్షింపఁగన్."

ఇందలి రాజీవాక్షి వరూథినియే. ఇది నాల్గవయాశ్వాసములో నాల్గవ పద్యము.

"ఒక కావ్యమునందు కథానాయికపాత్ర యాదినుండి యంతమువఱకు పోషింపఁబడవలెను." అని పంతులవారు వ్రాసిరి. ఇది సరికాదు. కథానాయిక మొదటనుండి తుదివఱకును చిత్రింపఁబడ నవసరము లేదు. కాళిదాసాదిమహాకవికృతకుమారసంభవాదిప్రబంధరాజములలో నాయిక తుదివఱకును జిత్రింపఁబడి యుండలేదు. షేక్స్పియర్ మహాకవి వ్రాసిన కింగులీయర్ అను నాటకమునందు నాయిక యగు కార్డీలియా యన్ని యంకములందును గలదా? ఇట్టివనేకములు గలవు. "కావ్యమునందు రెండుకథ లుండుటవలన నొకే నాయకుఁ డుండుటకు వీలు లేదు" అని పంతులవారు వ్రాసిరి. రెండు కథ లుండిన నిద్దఱునాయిక లుండుట కభ్యంతరము లేదుగదా? కావున మొదటికథకు వరూథినిని గథానాయికగాఁ జెప్పితీఱవలయును. "ఉత్తరకథ పూర్వకథయొక్క ఫలితము కానేర" దని పంతులుగారు వ్రాసిరి. ఇదియును సత్యము గాదు. ఉత్తరకథ పూర్వకథయొక్క ఫలితమే. పూర్వకథలోని నాయికయగు వరూథినియొక్క పుత్రుఁడగు స్వరోచికథయు, మనుమఁడగు స్వారోచిషుని కథయుఁ దెలుపఁబడినవి. పూర్వకథ లేకున్న నుత్తరకథ లేనేలేదు. కావున నిదివఱకుఁ బండితులు దలఁచుచున్నరీతిగా వరూథిని యను వేశ్య మనుచరిత్రమందుఁ గథానాయికగా నున్నదని చెప్పక తప్పదు.

పెద్దన నీతిపరత్వము

ఇఁక నొక యంశమునుగూర్చి కొంత ముచ్చటించి యీ ప్రతివిమర్శనము నింతటితోఁ గట్టిపెట్టుచున్నాను. పంతులవారు తమ వ్యాసమునకుఁ బెద్దన నీతిపరుఁడను శీర్షిక నుబెట్ట యందుదాహరించిన నీతుల యందాదరము కలవాఁడేయని ఋజువుచేయ నేమేమో వ్రాసిరి. అది యంతయు వృథాశ్రమ. ఏమనఁ బెద్దనార్యుఁడు నీతులయందు నాదరము లేనివాఁడని యెవ్వరును వ్రాసియుండలేదు. అస్మదాదులము పెద్దనార్యుఁడు బహునీతులనుగూర్చి చక్కఁగా వ్రాసినాఁడని తెలుపుటయేకాక యందుకుఁదగు నుదాహరణములను విపులముగా నిచ్చియున్నాము. పంతులవారు తుద కాతఁడు వ్యక్తపఱచిన నీతులేవో చూపలేకపోయిరి. నేను వ్రాసియున్న వ్యాసములను జూచినఁ బెద్దన బహునీతులంగూర్చి జూపిన యాదరభావము బాగుగ స్పష్టము కాఁగలదు.

పెద్దనార్యుని పచ్చి-శృంగారప్రియత్వము గ్రంథముయొక్క యుత్తమత్వమునకు హానిని గలిగించినదని యస్మదాదులము వ్రాసితిమి. ఈతఁడు గ్రంథమునఁ జూపినది నిస్సంశయము మెచ్చుకొనఁదగని పచ్చి-శృంగారమని యాంగ్లేయవిద్యాధికులై విద్యావినోద బిరుదాంకితులై చెన్నపురియున్నతన్యాయస్థానన్యాయవాదులై విఖ్యాతకీర్తిశేషులైన పనప్పాకం అనంతాచార్యులవారును నిట్లు వ్రాసిరి:

" He has treated us to the common-places of human affairs and to the physical effects of the sort of love which coarser minds gloat over and which we want no poet describe to the world."

కాన నస్మత్పక్షము సురక్షితమే. పూర్వమహాకవుల మహాకావ్యములందలి గుణదోషనిరూపణమును విద్యార్థుల కుపయోగార్థమై యస్మదాదులము చేయుచున్నామేకాని యా మహాకవుల నిందించుటకుఁ గాదని పంతులవారింటివారు తెలిసికొని తమ లేఖినిని మనిక దిద్దుకొందురుగాక.

పంతులవారు నావ్యాసముల సరిగఁజూచుకొనక యొచ్చటనో యొక్కచోటనున్న యొకయంశమునుమాత్ర మొకింత మాచుకొని భ్రమకులోనై యొక యాకాశహర్మ్యమును నిర్మించిరి. ఇఁకముందైనఁ దాము విమర్శింపఁదలఁచుకొనిన విషయమును బాగుగఁజదివి చూచుకొని యాంగ్లేయోన్నతవిద్యయందుఁ దమకుఁగల ప్రజ్ఞను జూపుచు చరిత్రాత్మకవిమర్శనముల సరసముగ వ్రాసి యాంధ్రలోకమునకు మహోపకారము చేయుదురుగాక!

ఉ. భాసురసూరదీప్తి పటఁ బస్మపసస్థపదార్థమందునన్
భాసితనీరపంకముల భక్తత యేర్పడు చుండునట్లుగా
వాసిగ సూరిరాడ్రుచితభవ్యవిమర్శనమూలకంబుగా
దోసములున్ గుణంబులును దోఁపవలెన్ గృతిలోని వాస్తుగన్,

ప్రయోగవిశేషవివరణము-నిర్వచనోత్తర రామాయణము

విద్వాన్, దువ్వూరి వెంకటరమణ శాస్త్రిగారు

ఆంధ్రవాఙ్మయమునఁ బ్రాచీనకవుల ప్రయోగవిశేషములఁ దెలిసికొనఁగోరుట భాషాస్వరూపజిజ్ఞాసువులకు సహజంబు. ఆ విశేషములను సాకల్యముగ నిర్దేశించుట లాక్షణికుల కర్తవ్యమయ్యును నాంధ్రలాక్షణికులు వాని నెల్ల సమగ్రముగఁ బరిశీలింపకయుఁ, బరిశీలించినను దేశ్యప్రత్యేకముగ నిరూపింపఁ దలంచియు వ్యాకరణములు రచించినారగుటచే వీనివలన సిద్ధింపవలసిన ప్రయోజనము సాకల్యముగ సిద్ధింపనయ్యెను. ఇంతియగాక యివి సమగ్రములను భ్రాంతిచే వీనిలో నిరూపింపఁబడని వెల్ల నసాధునే యను నొకయభిప్రాయము దేశమునఁ గొంతవఱకు నాటుకొనియుండుటంబట్టి యీయసమగ్రవ్యాకరణములవలన భాషాస్వరూపనిర్ణయమునఁ గొంతయనర్థముగూడ సంభవించుచున్నది. మఱియు నాంధ్రలాక్షణికులలోఁ బెక్కండ్రు తమలక్షణములకుఁ బ్రమాణములగు కవిప్రయోగముల నిర్దేశింపకుండుటచేఁ గొన్నిలక్షణముల ప్రామాణ్యము గొంతవఱకు సంశయితమగుచుండుటయుం గలదు. ఈయనర్థములు గొంతవఱకుఁ దొలఁగుటకుఁ బ్రాచీనమహాకవుల ప్రయోగములఁ బరిశీలించి వెలువరించుట భాషాసేవకుల కర్తవ్యము.

ఇక్కడ నిర్వచనోత్తరరామాయణమందలి కొన్ని ప్రయోగవిశేషములు లాక్షణికులచే సంగ్రహింపఁబడినవి. మఱికొన్నిటిని సాధింపఁగల సూత్రము లున్నను వానికియ్యవి ప్రమాణములుగఁ జూపఁబడియుండలేదు. కొన్ని సర్వథా నుపేక్షింపఁబడినవి. కొన్నిటి విషయమున లాక్షణికులకు మతభేదము లేర్పడినవి. వానిలోఁ బ్రధానము లని నాకుఁ దోఁచిన ప్రయోగవిశేషముల నిట వివరింపఁబూనితిని.

(1)

"......[illegible] డైన
[illegible]...ఁ [illegible]..." (నిర్వ. 1-2.)

ఆంధ్రశబ్దచింతామణియందు "అస్మద్యుష్మదోర్ద్వ్యాద్యాదేకత్వ ఇతో నిమిత్తపరసాం [illegible]। బహుషు న మధ్యమవ దుత్తోచ్ఛ సర్వేషు" అను సూత్రములచే నస్మద్యుష్మదర్థవిశేషణములకు 'ని, వి, న, పు, ను, రు' అను నాగమములు నిత్యముగా విధింపఁబడినవి. వికృతివివేకమున 'ఇతో ఽస్మద్యుష్మదర్థా త్స్యాన్నా మ్నో నిర్వోశ్చ వా క్వచిత్' అని 'ని, వి' యను రెంటికిమాత్రము వైకల్పికత్వము విధింపఁబడెను. ఈ రెండు గ్రంథముల నాధారముగఁ గొని యహోబలపండితుఁ డితరాగమములు నిత్యము లని తలంచి 'పాంథ భూవరుసఖుఁ గోడ లైతి నిత్యాదివచనం త్వనాకరమేవ' యనియు, 'కోవిదులు గారు, ఇతి కవితాపితామహోక్తి ర్నిర్మూలైవ' యని యుఁ బ్రామాణికాగ్రగణ్యుల ప్రయోగముల నిందుమించుగా నిరసించియుండెను. ఆతఁడు పూనుకొన్నచో నే నకారమునకో యర్థము గల్పించి పయిప్రయోగముల సాధించుటకు మార్గ మిట లేకపోలేదు. ఆమార్గ మీతనికిఁ గ్రొత్తదియుఁ గాదు. ఎందుల కుపేక్షించెనో! కూచిమంచి తిమ్మకవి యిట్టిప్రయోగములఁ బరికించి తన సర్వలక్షణసారసంగ్రహమున,

"యుష్మదస్మత్పదంబులం దొనర ఘనుఁడ
నైన నీవును నధికుఁడ నైన నేను
ననెడుచో ఘనుఁ డైన నీ వధికుఁ డైన
నే ననంగ వునుల్ వాయు నీలకంఠ."

(సర్వ-1-ఆ-సంధి-152)

అని 'వు, ను'ల వైకల్పికతను నిరూపించి తిక్కనాది మహాకవుల ప్రయోగములఁ బెక్కిటి నుదాహరించియుండెను. కాని,

"యుష్మదర్థంబు బహువచనోక్తిఁ బలుకు
నపుడు ఘనులు ప్రసిద్ధులు ననుపదముల
కలర ఘనులరు కడుఁ బ్రసిద్ధులరుమీర
నంగఁ జనుఁ గావ్యములయం దనంగవమన."

(సర్వ-1 ఆ-సంధి-162)

అని యుష్మద్విషయకముగ వేఱొక లక్షణపద్యము వ్రాసి బహువచనాంతోదాహరణము లన్నిటిని నాగమసహితంబులనే చూపియుంటచే నీతఁడుగూడ నీయాగమములు యుష్మద్బహువచనమున నిత్యము లనియే తలంచినట్లు తోఁచెడిని. ఇదంతయుఁ బరిశీలించి యింకను లక్ష్యశోధనము గావించి చిన్నయసూరి "ప్రథమాంతంబులను యుష్మదస్మద్విశేషణంబుల కేకత్వంబున వునులును, బహుత్వంబున రులును నంతాగమంబులు ప్రాయికంబుగా నగు" (బాల-కారక-33) నని సకలప్రయోగసమ్మతంబుగఁ బ్రాయికత్వమును విధించి యన్నివచనములందును గొన్నియెడల నివి రాకుంటయుం గల

దని సూచించి కొన్ని యుదాహరణములఁ జూపియుండెను. కాని బహువచనోదాహరణముల నాగమరహితంబు లనువానిని దిమ్మకవి సంగ్రహింపకుండుటచే నట్టివాని నెల్లఁ జూపుట మిక్కిలి యావశ్యక మయ్యును యుష్మచ్ఛబ్దబహువచనమునకు మాత్రము 'మీరలు పెద్దలు' అనుదానిని జూపి యస్మచ్ఛబ్దబహువచనోదాహరణము నేల మూప కుండెనో! దానికి..."ఏమీ మువ్వురన్ మన్ననలఁ బడయంగాఁదగు నట్టివారము..."(భార-ఉద్యో-౨-౨౮౨)అను సోమయాజుల ప్రయోగమే కలదు. దీనింగూడ సూరి చూపియుండిన మఱింత సమంజసముగా నుండెడిది. ఈసందర్భమునఁ ద్రిలింగలక్షణశేషకర్త యయినను "తచ్ఛబ్దాంతములకు ధాతుజవిశేషణంబులమీఁద నరు వాఁపట్టదు" (ప్రౌఢవ్యా-కారక-౨౬) అని సూత్రించి 'మీ రేయేగిరులఁ జూచి నారు' అను మనుచరిత్ర ప్రయోగము నుదాహరించి యుష్మచ్ఛబ్ద వచనవిషయకమగు సూరిగారి ప్రాయికత్వమును వివరించెనేకాని పయిని జూపిన యస్మచ్ఛబ్దబహువచనోదాహృతిని సంగ్రహింపఁడయ్యె. మఱియు నీతని యీ క్రొత్తలక్షణమునకు విరుద్ధ మయినప్రయోగము భారతమునఁ గానవచ్చెడిని.

> క. "సురుఁడును నీవును మద్రే
> శ్వరుఁడును గర్ణుండుఁ గృపుఁడు సౌబలుఁడు ననన్
> నర యేలింపఁగ నున్నా
> రరు నీకుం దగునె సంగరములోఁ గలఁగన్."
>
> (భార-ద్రోణ-౫-౧౧౧.)

పయి పద్యమున 'ఉన్నారరు' అనునది తచ్ఛబ్దాంతధాతుజవిశేషణ మనకతీఅదు గదా! ఇట్టిప్రయోగముల నాధారముగఁ గొనియే తిమ్మకవి,

> "విన్నారరు కన్నారరు
> నున్నారరు నను దుఁ బలుక నొప్పుం గృతులన్।"
>
> (సర్వ-1-సంధి-142.)

అని విశదీకరించెను. పయిని జూపినరీతిని దిక్కనాదిమహాకవుల ప్రయోగము లీయాగమములు సార్వత్రికములు, నిత్యములు గా వని స్థాపించుచుండ నిట్టియెడ లాక్షణికుల కిన్ని మతభేదము లేందు లకో? ప్రాచీనతాళపత్రగ్రంథములందలి పాఠభేదములు వీరి నిట్లు భిన్నమార్గములఁ ద్రొక్కించియుండు నేమో! ఎట్లయినఁ గానిండు. ఈయాగమములు ప్రాయికము లగుటయే ప్రాచీనప్రయోగతత్త్వము.

(2)

> "మఘువిద్యాప్రియుఁడై దివౌకసుల సమ్మానించుఁ బ్రత్యర్థి బా
> హుఘనాటోపము మాన్చు దిగ్విజయలీలోత్సాహియై సజ్జనా
> లఘుకార్యంబులు దీర్చు వైదికవిధిశ్లాఘాదరస్వాంతుఁడై
> రఘుభూపాలుఁ జెప్ప నొప్పదె జగత్ప్రాణప్రవీణాత్మకున్."
>
> (నిర్వ-౧-౨౨.)

'యజ్ఞస్సవోఽధ్వరో యాగస్సప్తతన్తుర్మఖః క్రతుః' (నామలింగానుశాసనము) అను నీయజ్ఞపర్యాయములలోని మఖశబ్దము ఖకారఘటితముగ సంస్కృతమునఁ బ్రసిద్ధము. భానోజీదీక్షితీయము మున్నగు నామలింగానుశాసనవ్యాఖ్యలుగూడ దీనిని ఖకారఘటితము గనే సాధించుచున్నవి. ఇంద్రవాచక మగు 'మఘవాన్' అను దాని లోని మఘశబ్దము యజ్ఞార్థకము గాఁ దనియు సూచించుచున్నవి. ఆప్టేనిఘంటువునఁగూడ నియ్యది ఖకారయుక్తముగనే కానవచ్చును. ఘకారయుక్తముగఁ గానరాదు. శబ్దరత్నాకరమున మఖ, మఘ యను శబ్దములు రెండును చేర్కొనఁబడినవి. రెంటికిని యజ్ఞార్థకత్వము నిరూపింపఁబడినది. ఒకదానికిని బ్రయోగము చూపఁబడియుండలేదు. ప్రసిద్ధమగు మఖశబ్దమునకుఁ జూప నక్కఱ లేకున్నను విశేష రూపమగు మఘశబ్దమునకుఁ బ్రయోగము చూపుట యావశ్యకము. ఈశబ్దము ఘకారఘటితమై యజ్ఞార్థక మనుటకుఁ బయిపద్యములోఁ బ్రాసనిబద్ధమగు ప్రయోగ మాధారముగ గ్రహింపఁదగును.

(3)

ఇంద్రజిచ్ఛబ్దమునకు, 'ఇంద్రజిత్తు, ఇంద్రజిత్తుండు, ఇంద్రజి' అను తత్సమరూపముల నాంధ్రలాక్షణికులు సాధించియుండిరి. అందు 'ఇంద్రజి' అనునది యాధునికవ్యవహారదూరము. ప్రాచీనభాషలో నైన నీరూప మిట్లుండునా యని కొందఱు సంశయించుచుండ నటి వికారము దాని కేర్పడినది. అద్దాని క్రింది ప్రయోగము లరయఁ దగును.

౧ "ఇంద్రజి ననిలోఁ జంపి"	(నిర్వ-౧-౮౧)
౨ "ఇంద్రజిచావు దెలంప"	(నిర్వ-౨-౧౩)
3 "పిపిన నింద్రజి యనువేరఁ బెంపుఁ బడసె"	(నిర్వ-౪-౧౫.)

(4)

> "అక్కల కన్యకాత్వ మిటు లాఁడిపోవ నకారణంబ నీ
> కెక్కడిచూలు వచ్చె నిది యెయ్యెడ నెమ్మెయిఁ బుట్టె..."
>
> (నిర్వ-౨-౨౪)

అక్కయను సంబోధనాంతమునకు 'అల' యనుశబ్ద మిటు సను ప్రయుక్తమయిననని త్రిలింగలక్షణశేషకర్త సంగ్రహించెను.(ప్రౌఢ-శబ్ద-౧౫)ఈయనుప్రయోగము తెలుగు గానరాకుంటచేనిది 'అక్కట' యనునది కవిప్రయుక్తమయి యుండునేమోయని కొందఱు తలంతురు.

(5)

> "సటితెంచి కదియఁబడి యే
> డైఱ ప్రేసిన మోము దాఁచి తిరిగి గదుసె..."
>
> (నిర్వ-3-౨౬.)

అట 'తాఁకి' యనఁగఁ దాఁకుటచే నని యర్థము. కావుననే 'ఇ' ప్రత్యయమునకు హేత్వర్థకత్వమును గల దని ప్రౌఢవ్యాకరణకర్త యీలక్ష్యముతోపాటుగ మఱికొన్ని ప్రామాణికలక్ష్యములఁ జూపియుండెను. (ప్రౌఢ-క్రి-౧౨౫) 'జ్వరము వచ్చి యతండు రాఁజాలఁడయ్యె' నిత్యాదివాక్యములలో నధునాతనవ్యవహారమునఁగూడ నీహేత్వర్థము రూఢమై యున్నది. సంస్కృతభాషయందును
"సురతాని చ తాని తే రహః స్మర! సంస్మృత్య న శాన్తిరస్తి మే'

(కుమారసంభవము-౪-౧౭)

"శ్రీశైలశిఖరం దృష్ట్వా పునర్జన్మ న విద్యతే"
"మా ముపేత్య తు కౌన్తేయ! పునర్జన్మ న విద్యతే"

మున్నగు కాళిదాసాదిమహాకవిప్రయోగములలో 'క్త్వా' ప్రత్యయమునకు హేత్వర్థము స్పష్టముగా భాసిల్లుచుండును. కొన్ని యెడలఁ జేదర్థమును స్ఫురించుచుండును. మఱియుఁ బైని జూపిన సంస్కృతవాక్యములలో 'క్త్వా' ప్రత్యయాంతస్థలముల నుండవలసిన సమానకర్తృకతానియమమునకు భంగము వాటిల్లినది. కాని యిట్టియెడ నేదో పదముల నధ్యాహరించుకొని నియమభంగము లే దని శాబ్దికులు సమర్థింతురు. ఇట్టి నియమములఁ గొన్నిటిని పాటింపక మహాకవులు నిరంకుశులై ప్రయోగించియుందు రని కొందఱు తలంతురు. అది య ట్లుండ నిండు. త్రిలింగలక్షణశేషకర్త క్రొత్తగ నిరూపించిన హేత్వర్థమే కాక 'ఇ' ప్రత్యయమునకు మఱికొన్నియర్థములు గలవు. "వాఁడు వచ్చి యొక్కవత్సర మైనది' మున్నగుచోట్ల 'వచ్చుట మొదలుకొని' యని కాని 'వచ్చినపిమ్మట' నని కాని యర్థము చెప్పవలసియుండును. ఈయర్థ మాధునికవ్యవహారముననేకాక ప్రాచీనకవిప్రయోగములందును నుపలబ్ధమగును. క్రిందివాక్యముఁ బరిశీలింపుఁడు.

"......ఇచటి కిమ్మునివరేణ్యుఁ
డేతేర దొరకొని యెన్నిగొన్నాళ్లయ్యె నీ వేమి దిద్దితి వెఱుఁగఁజెపుమ"

(కళాపూర్ణోదయము-౨-౩౦)

ఈవాక్యమున బాలవ్యాకరణమున విధింపఁబడిన సమానాశ్రయత్వముగాని, ప్రౌఢవ్యాకరణమున విధింపఁబడిన హేత్వర్థకత్వముగాని లేకుండుట స్పష్టము.—మఱియుఁ ఇట్టి కష్ట మనుభవించి యెఱుంగను' మున్నగు వాక్యములలో, 'ఇ' ప్రత్యయము భావార్థక (అనుభవించుట) మనఁదగును.

"...కడున్ విచిత్రము ద్వారకాపురి వాయ నీ
కిచ్చ పుట్టుట యెన్నఁడున్ మఱి యిట్టు లేఁగి యెఱుంగ వీ
వచ్చెలుల్ మణిగేహముల్ సిరులిట్లు యున్నవియే కదా."

(కళాపూర్ణోదయము-౩-౧౨౯)

ఇట 'ఏఁగి' యనుచో భావార్థము (ఏఁగుట) స్ఫురించి సమన్వయమున కనుకూలించెడిని. ఇట్టి వింకను ప్రాచీనాధునాతనవ్యవహారములందుఁ బరిశీలింపఁదగును.

(6)

"ఈలోకంబున నరసితి
మే లెల్లెడ వరునిఁ గాన మేనని కరుగం
జాలక యున్నను బోవను
బాలికఁ గొని పోవఁదలయుఁ బ[illegible]"

(నిర్వ-౩-౮౨.)

'ఈ (పాతాళ) లోకమున నెల్లెడ నరసితిని. మేలువరుని గానను' అని యిట నన్వయము. ప్రౌఢవ్యాకరణకర్త 'విశేషణంబులు గొన్ని వ్యవహితంబులు నగు' (శబ్ద-౧౧) నని సూత్రించి దీని నొక్కదానినే యుదాహరణముగఁ జూపియుండెను. ఆయుదాహరణమునఁ బాఠ మించుక మార్పుతో 'ఈలోకంబున వెదకితి మే లెల్లెడ గాన వరుని' అని యున్నది. తాను నిరూపించిన వ్యవహితత్వమునకు మఱింత యనువుపడునట్లు బహుపదవ్యవధానముగల యీపాఠ మీతని కేతాళపత్రగ్రంథమున లభించినదో ఇనిటి యీపాఠభేదమునుబట్టి వ్యవధానమే లేని వేఱొకపాఠ మేదేని తాళపత్రములలో లభించునేమో యనియుఁ గొంద ఱిట సంశయింతురు.

(7)

"...ప్రియం బంతంతకున్ జేర్చున
ట్లుగ నీయన్వయనామధేయములు విండుం జెప్పు మా కేర్పడన్"

(నిర్వ-౪-౭)

'తిదుటలు పరంబు లగునపు డన్యాదుల నుస్థానంబున నున్నయు నుండుదులోపంబును విభాష నగు' (క్రి-౫౮) 'ఇట బిందువుమీఁది తవలకు నిత్యవైకల్పికంబులై టడ లగు' (క్రి-౫౯) అను బాలవ్యాకరణసూత్రములచే వినుధాతువునకుఁ దద్ధర్మార్థకోత్తమపురుషైకవచనంబున 'విండును, విందును, వినుదును' అనురూపములు సిద్ధించును. వీనిలో 'విండును' అను డకారఘటితరూపమునకుఁ బ్రయోగము క్వాచిత్కము. పయిపద్యమున 'విండున్' అనుదాని డకారము విశ్రమమున సంఘటితమై యుండుటచే దీనిని బ్రమాణముగఁ గైకొనఁదగును. ఇట్టి డకారయుక్తరూపములు తిక్కనభాషలో మెండుగాఁ గానవచ్చును. క్రింది భారతప్రయోగము లరయుఁడు:—

౧ "ఎండకు వాన కోర్చి తనయిల్లు ప్రవాసపుఁజోటు నాక
కొండు నలంగుదున్..."

(భార-విరా-౧-౧౩౫)

౨ "గాండీవధన్వ నాహవ
పాండిత్యముఁ దలఁప కతని భండనమున మా
ర్కొండు నని యొకఁడు దలఁచుట.
..............................." (భార-ఉద్యో-౧-౨౩౭)

3 "పాండవులం బాంచాలుగ

....

......పేరుఁ బెంపుం

గంచు న్నే నొండు లేక కార్యము దలఁపన్"

(భార-సౌప్తిక-౧-౫౮)

౪ "...........మాచి

కొండ మెల్లపనులు రండు వేగ"

(భార-సభాపర్వ ౧౭౩)

(8)

"...రాక్షసవంశచరుండు నిచ్చోఁ గై

లాసమునోలెఁ బ్రాంశుఘనశృంగ బను నాల్గు నికేతరత్నమున్"

(నిర్వ-౪-౧౯)

గృహపర్యాయముగ 'నికేతన' శబ్దము ప్రసిద్ధమై యున్నది. తత్పర్యాయముగ 'నికేత' శబ్దమును సంస్కృతభాషలోఁ గలదు.

"శ్రితగోకర్ణనికేత మీశ్వరమ్"

(రఘువం-౮-33)

"ఆఖ్యాతవాల్మీకినికేతమార్గః"

(రఘువం-౧౪-౫౮)

"శిలాశయాం తా మనికేతవాసినీమ్"

(కుమారసం-౫-౨౫)

మున్నగు ప్రయోగము లరయఁదగును. ప్రకృతపద్యమునఁ దిక్కన 'నికేత' శబ్దమును బ్రయోగించియుండెను. ఈపదము శబ్దరత్నాకరమునఁ జేర్పఁబడవయ్యె. ఆంధ్రగ్రంథములలోఁ గానరాని సంస్కృతపదముల నెన్నిటినో పేర్కొని యాంధ్రకవులు ప్రయోగించిన యిట్టి సంస్కృతపదములను పేక్షించుట యాంధ్రనిఘంటువుల కుచితముగాదు.

(9)

"అది మొదలు గాఁగ విష్ణుని

మది నిల్పి యతండ నాకు మగఁ డగు నని యి

ట్లు దపంబు సేయుచుండుదు

.................................." (నిర్వ-౫-౮)

చింతామణిలో 'న వికృతిశబ్దా త్పరత స్సాంస్కృతికానాం భవన్తి గసడదవాః' అని తెలుఁగు శబ్దముమీఁది సాంస్కృతికపదములకు గసడదవాదేశము నిషిద్ధమైనది. ఇట నహోబలపండితుఁడు,

"పరుషా వా స్వరూపేణ ప్రథమాన్తోపరి స్థితాః

కాకా సంబోధనే చాఽపి హ్యవ్యయే కర్మధారయే

అచేతనార్థకే శబ్దే ఇతి శృఙ్గారభూషణః"

అను నథర్వణకారికలఁ జూపి 'సంస్కృతాసంస్కృతసాధారణ్యేన అర్థవిశేషే వికల్ప ఉక్తః నినుఁ గొనియాడ శక్య మవునె తాపసమందార, దాపసమందార' యని వ్యాఖ్య చేసియుండెను. దీనింబట్టి యీ యర్థవిశేషములందుఁ దెలుఁగుమీఁది సాంస్కృతికములకుఁగూడ వికల్పముగ నాదేశము రాఁదగు నని యాతఁడు పలంచినట్లు తోఁచెడిని. అథర్వణకారిక చింతామణిచే 'గసడదవాస్స్యుః ప్రథమా మాత్రాత్' అని నిత్యముగ విధింపఁబడిన యాదేశమును వికల్పించుచున్నదా లేక 'నవికృతిశబ్దాత్' అని నిషిద్ధమయిన యాదేశము నంగీకరించుచున్నదా యనువిషయము మూలపర్యాలోచనచే వేఱుగాఁ జర్చింపఁదగినది. కేతన యాంధ్రభాషాభూషణమున వికృతిశబ్దములమీఁది సాంస్కృతికముల కీయాదేశమును నిషేధించిన ట్లగపడదు. మఱియు నారఁడు విజ్ఞానేశ్వరీయమున,

'భూమల్లభు వేదవిదుని

దైవతమును దిట్టినతఁడు దండువు పేరన్

వేదములు నెనిమిదిటిని

వేవేగమె యరుపలయు విధిఁ దలమగన్'

(ప్రాయశ్చిత్తకాండ)

అని ప్రయోగించియుండుటచే నీసంధి యాతనికి సమ్మత మనుటకును వీలు గలదు. అప్పకవి

"పరమాత్మ ప్రథమావిభక్తులమీఁదను దత్సమానాంధ్రశబ్దములమీఁదఁ గల సంస్కృతపదాదిగతపరుషంబు లెల్లెడ నిజరూపముల్ చెడక నిలుచు......................................"

(అప్ప-౫-౧౭౩)

అని యీసంధిని నిషేధించియుండెను. తిమ్మకవి సర్వలక్షణసారసంగ్రహమున 'న వికృతిశబ్దాత్' అను శబ్దశాసనసూత్రమునకు విరుద్ధములగు ప్రయోగములను నిర్వచనోత్తరరామాయణ (ప్రస్తుతప్రయోగమే) కాశీఖండవసుచరిత్రములలోనివానిని జూపి యీసంధి నంగీకరించెను. ఆంధ్రకౌముదిలో 'న వికృతిపదాదాద్యానామ్' అని దీనికి నిషేధము గలదు. చిన్నయసూరియు దీని నిషేధించెను. త్రిలింగలక్షణశేషకర్త 'కొన్నియెడలఁ దెనుఁగులమీఁది సాంస్కృతికకతపలకు గడదలు గానంబడియెడి' నని దీని నంగీకరించెను. తిక్కన, కేతన, నాచన సోమనాథుఁడు, శ్రీనాథుఁడు, రామరాజభూషణుఁడు మున్నగు సర్వలాక్షణికసమ్మతులగు ప్రామాణికులు పలువురు ప్రయోగించిన యీసంధిని గ్రాహ్యముగ నంగీకరించుటయే సమంజసము.

(10)

"..టి

శ్వపతి యహీనబాహుబలసాగరుఁ డై

త్యపతుల నెల్లఁ ద్రుళ్ళడఁచె నారయ దృష్టఁ దదను నాసీనుఁ డై"

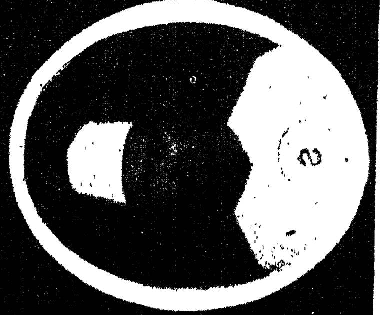
(నిర్వ-౫-౧౭)

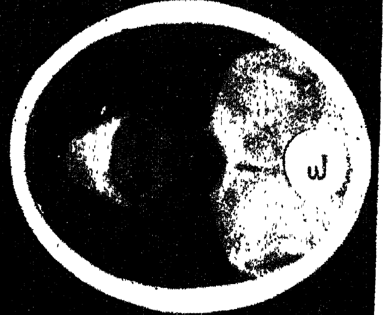
ఇట విశేష్యము ద్వితీయాంతముగను, విశేషణము ప్రథమాంతముగను బ్రయుక్తమగుట విశేషము.

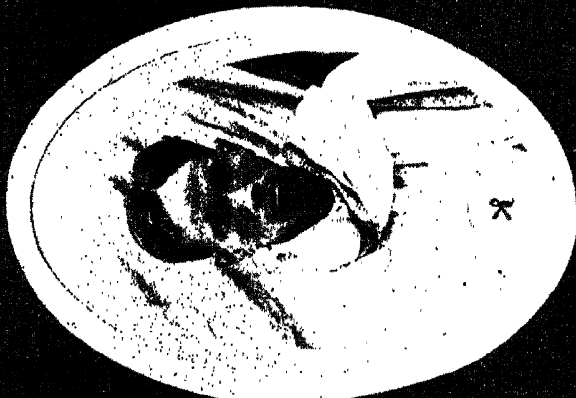

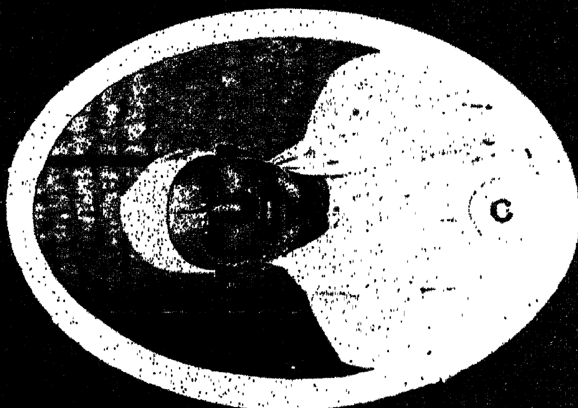
౧. శ్రీ జి. నరసింహారావుగారు(శ) ౨. శ్రీకొట్లా ప్రార్థ్యానందశర్మగారు(శ) 3. శ్రీతిరువీధుల వెంకటేశ్వరులుగారు(శ) ౪. శ్రీ కర్లపాలెం కృష్ణ రావుగారు(శ) ౫. శ్రీ వై. రంగనాయకులుగారు (శ) ౬. శ్రీ అవనిగడ్డ శేషయ్యగారు(శ) ౭. శ్రీ ధారా వెంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు(శ)

౧. శ్రీ కోపూరి సుబ్బరాయగుప్తగారు (కీ) ౨. శ్రీ జె. లక్ష్మీకాంతరావుగారు (కీ) 3. శ్రీ పి. రంగనాయకులుగారు (కీ) ౪. శ్రీ మొవ్వా ఆదినారాయణ చౌదరిగారు (కీ) ౫. శ్రీ జే. వి. సుబ్బారావుగారు (కీ) ౬. శ్రీ మద్ది వేంకటరంగయ్యగారు

చింతామణి 'షష్ఠీవిశేషణానాం ప్రథమా స్యాత్' అని షష్ఠ్యంతవిశేషణములకు మాత్రము ప్రథమను విధించుచున్నది. 'విభాషయా సుసన్తం స్యాత్తత్ర షష్ఠీవిశేషణమ్। ష్ఠ్యాద్యర్థవ్యవధానే తు భేద్యస్య నిఖిలం భవేత్' అను సథర్వణకారిక భిన్నార్థవ్యవధానమున విశేషణముల విభక్తు లన్నిటికిని ప్రథమను విధించెడిని. కవిసంశయవిచ్ఛేదమున

"అను నను క్రియతోఁ బాసియుఁ
దగఁ బెక్కువిభక్తులుం బ్రథమఁ జెందును భ
క్తగణపయమాన......"

(కవిసం-౧-౪౩)

అని సూరకవి యనుధాతువ్యవధానము లేకున్నను విశేషణవిభక్తు లన్నిటికిని బ్రథమ యగు నని నిర్ణయించెను.

"........నృపభ
ర్మోచయుఁ జెర్జునుతోఁ జను..."

(భార-ఆది-౬-౫౫)

"నాతండ్రి పరాశరసుతు
చేతం బడసితి ననుజ్ఞ..."

(భార-ఆశ్రమ-౧-౮౨)

అను నన్నయతిక్కనల ప్రయోగములు పయినిర్ణయమున కాధారములు. కేతనకవి యీవిషయమునఁ జింతామణి ననుసరించెను. (సర్వ-౧-విభక్తి-౪౪.) చిన్నయసూరి యథర్వణాచార్యుల ననువర్తించెను. (బాల-కారక-౨౭, ౨౮) ప్రౌఢవ్యాకరణకర్త ద్వితీయాదు లన్నిటికిని బ్రథమ యగు నని (ప్రౌఢ-కారక-౨౨) సూత్రించి ద్వితీయా తృతీయలకుఁ బ్రథమ నచ్చిన యుదాహరణములం జూపియుండెను. మఱియు నిట 'షష్ఠీవిశేషణానామ్' అను చింతామణిసూత్రము నందలి బహువచనమువలనఁ బ్రయోగబాహుళ్యము సూచితమగు చున్న దని యహోబలపండితుఁడు వ్రాసియుండ నాబహువచనమే ద్వితీయాదులకుఁగూడఁ బ్రథమను సాధించుచున్న దని నూతనసారస్యము నుద్ఘాటించియుండెను. అహోబలపండితునకు షష్ఠీతరంబుల ప్రథమ సాధువు గా దను నాగ్రహ ముండుటంబట్టియే 'ఆద్యుఁడు హిరణ్యగర్భునం దంతకంటె నిత్యాదికవితాపితామహాద్యు క్తిస్తు నిర్మూలైవ' యని నిరాకరించియుండెను. కేతనుఁడు నిరాకరించిన యీప్రయోగము త్రిలింగలక్షణశేషకర్త గుర్తింపక కానలయును వచనసూత్రమున కావశ్యకము దీనిని లక్ష్యముగాఁ గైకొనఁడయ్యె.

(11)

"వెలచి నిట్లంబుధినాథనందనులు దోర్వీర్యంబు సాలించి"

(నిర్వ-౫-౮౮)

'ప్రాయస్తు స్యాత్తిక్కమాదిక స్యైతిః' అను చింతామణి సూత్రము నందలి ప్రాయోగ్రహణముచే నిత్యసంధి క్త్వార్థకస్థలములఁ బ్రవర్తింపదని యహోబలపండితుఁడు వివరించెను. అథర్వణాచార్యుఁడు 'క్త్వార్థేతో న భవేత్సదా' యని క్త్వార్థకసంధిని సర్వథా నిషేధించెను. అప్పకవి

"పారిజాతనేత్ర క్త్వాప్రత్యయాంతార్థ
ములు నడిచు తెలుఁగు పలుకులకును
వైస్వరంబు లుండుపట్టులఁ బ్రకృతిభా
వంబు గాని సంధి వాటపడదు"

(అప్పక-౫-౮౨)

అని యీసంధిని నిషేధించెను. కాని యాతనికవితలో

"...విషదుగ్ధయుగ్మకుచయై యుద్దామురా కాసిక
త్తైజేఁ గిట్టంబుగఁ బాలు ద్రావుమిషచే..."

(అప్పక-౪-౩౨౩)

అని క్త్వార్థకసంధి దొరలియున్నది. కవిసంశయవిచ్ఛేదకారుఁడు 'ఇడఁగ నిచ్చుల్యప్పుపై నిత్యసంధి' (కవిసం-౧-౧౫) అని యీసంధి నంగీకరించి పెక్కులక్ష్యములఁ జూపియుండెను. వానిలోఁ గొన్ని భారతప్రయోగములును గలవు. కాని వాని కన్నిటికిఁ బాఠాంతరములు గానవచ్చెడిని. చిన్నయసూరి యీసంధిని స్పష్టముగ నిషేధించెను. ప్రౌఢవ్యాకరణమున నియ్యది యంగీకరింపఁబడెను. ఈసంధి నంగీకరించినవా రెల్లరును నీప్రకృతనిర్వచనోత్తర రామాయణపద్యమును 'వెలచి ట్లంబుధినాథనందను'ల నుమార్పుతో నుదాహరించియుండిరి. ఇం దేపాఠము తిక్కనకు సమ్మతమో నిర్ణయింప నాధారము లేదు. తాళపత్రములఁ బరిశీలించినను నీపాఠవిసంవాదము తొలంగదు.

(12)

"రాసాబసన నున్మత్తుం
డై సెంకింపక కడంగి యాతం డింతల్
సేసెఁగద చెడితి రిప్పలి
మీసల నయ్యాల లూఁగి మెయిమెయిఁ బోయెన్"

(నిర్వ-౬-౧౧)

ఇట 'సెంకింపక' యను పదము సకారప్రాసమున నిబద్ధమయి యున్నది. దీనిని దద్భవముగ నంగీకరింపవలయును. 'శంకించు' అను నది దీనిప్రకృతి. శసప్రాసము తిక్కనకు సమ్మతము గాకుండుటచే దీనిని సకారయుక్తముగనే యాతఁడు ప్రయోగించె ననుట నిర్వివాదము. ఇది సకారయుక్తముగ శబ్దరత్నాకరమునఁ జూపఁబడియుండవలసినది.

మఱియు నీపద్యమున 'మీసము'లను దాని తుదివర్ణము లోపించి 'మీసలు' అగుట వేఱొకవిశేషము.

(13)

"అడరి మెుఁ లిక్కడక్కడ వడిఁ దిరిగెన" (నిర్వ-౬-౧౨౧)

"ఇట్లు కమలషండ మిక్కడక్కడ నడ" (నిర్వ-౮-౬౪)

"అనుమానముతోడ నిక్కడక్కడ వడిసన్" (నిర్వ-౮-౧౦౦)

పయిపద్యములలో 'ఇక్కడక్కడ' అనుచోట 'ఇక్కడన్ + అక్కడన్' అని పదముల విభజించినచో సంధి గుర్తుటమగును. 'సంధిస్తు ద్రుతపూర్వస్య ప్రాయశో న భవే దతః' అని యప్పార్యుఁడును 'ఇఁకాదులకుఁ దప్ప ద్రుతప్రకృతికంబులకు సంధి లే' దని చిన్నయసూరియు స్పష్టపఱిచిరి. విభక్తిలోపంబు గలుగుట కిట నామ్రేడితంబును లేదు. కావున నియ్యెడ సప్తమ్యర్థమునఁ బ్రాను వచ్చిన ట్లూహింపవలయును. ప్రౌఢవ్యాకరణకర్త జడంబులకు సప్తమ్యర్థమునఁ బ్రాను విధించి (ప్రౌ-కార-౨౦) యితరగ్రంథముల నుండి ప్రయోగములఁ జూపియుండెను. ఆవిధానమున నీప్రయోగములను బ్రమాణములు గానోపును.

(14)

"..........పయోజనూతిసం
తోసమున నాకలోకపతిఁ దోఁకొనిపోవు నెడన్..."

(నిర్వ-౭-౧౪)

సంతోషశబ్దమునుండి సంతోసము, సంతోసము, సంతసము నని మూఁడురూపము లేర్పడినవి. కవిసంశయవిచ్ఛేదమున,

"పరఁగ సంతోషశబ్దతద్భవము సేయఁ
జనును సంతోసమును సంతసం బటంచు
నిరుదెఱంగులఁ బలుకంగ నెల్లకృతుల
................................"

అని రెండే రూపములు సంగ్రహింపఁబడినవి. "ఆరాటాదులం బ్రథమే తరదీర్ఘంబునకు హ్రస్వంబు విభాష నగు" (బాల-ప్రకీ-౧౧) నను సూత్రమున నారాటాదిగణమున 'సంతోసము' అనుదానిం జేర్చి 'సంతోసము' అనుదానిని సూరి సాధించియుండెను. శబ్దరత్నాకరకర్త పయిరూపములు మూఁటిని జేర్కొనియు సంతోస మనురూపమునకు విధిగాఁ జూపవలసిన ప్రయోగ మొక్కటియుం జూపఁడయ్యె. దాని కీప్రస్తుతప్రయోగము ప్రమాణముగ గ్రహింపఁదగును.

(15)

"...మదిని సరకు గొనక మఱచి యున్న
యెడను గొని దినములకున్"

(నిర్వ-౭-౬౩)

"అక్కటాదుల జడ్డకు లోపంబు విభాష నగు" (బాల-ప్రకీ-౮) ననుసూత్రమున నక్కటాదులలో, 'అన్ని, ఇన్ని, ఎన్ని, కొన్ని' యను శబ్దములఁ బఠించి, 'అని, ఇని, ఎని, కొని' యను రూపాంతరములను జిన్నయసూరి సమ్మతించియుండెను. శబ్దరత్నాకరమున నీరూపాంతరము లన్నియుఁ జేర్కొనఁబడినవి. కాని యిట్టి విశేషరూపములకే ప్రయోగప్రదర్శన మత్యావశ్యకమై యుండ, 'అని' యనుదానికిఁ దక్క శేషించినవానికిఁ బ్రయోగములు నిర్దేశింపఁబడవయ్యె. అందు, 'కొని' యనుదానికిఁ బ్రస్తుతప్రయోగము సేకరింపవలయును.

(16)

"...రామశరణీపతి తి
న్ననివవ్వు మెఱయ నాతని
వినితిమి యిఁక నొకటి వినఁగ వేడుక యనుచున్"

(నిర్వ-౭-౯౫)

బాలవ్యాకరణముచే (క్రి-౫౮, ౫౯) వినుధాతువునకు భూతార్థకోత్తమపురుషబహువచనంబున వింటిమి, వినిరిమి యను రూపము లేర్పడును. అందు వినితిమి యనుదాని ప్రయోగ మరుదుగ నుండును. ప్రాసస్థాననిబద్ధ మగు ప్రస్తుతప్రయోగము దానికిఁ బ్రమాణ మగును.

(17)

"అతని రక్షణంబున నహర్నిశము దగ సా...
యేతరుపండు లొప్పు నవి యేటి నినంబునఁ దెచ్చి యిచ్చుచున్
................................" (నిర్వ-౭-౧౧౧)

ఇందలి తెరుపండు లనుచోఁ గేవలసంస్కృతమునకును నాచ్ఛికమునకును సమాసము గలిగిన దని కొందఱు భ్రమింతురు. కాని యిది యట్టిసమాసము గాదు. తెరుయొక్కయను తత్సమశబ్దము పండు లను దానితో నిట సమసించినది. తెరువుయొక్క మున్నగు నానిలో వృషణము లేకుండఁ దెరుయొక్క మున్నగు ప్రయోగములు భారతకాలమునుండి నేఁటిదనుకఁ బెక్కులు గానవచ్చును. వికృతివివేకము (ఆజంత-౨౪) కావ్యాలంకారచూడామణి (౯-౧౦౭) సర్వలక్షణసారసంగ్రహము (౧-విభక్తి-౮౩) బాలవ్యాకరణము (తత్స-౫౯) మున్నగు పెక్కులక్షణగ్రంథము లిట్టి పూర్ణబిందురహితరూపముల సాధించుచునే యున్నవి.

(18)

"నెమ్మనమున నినకులను గ్రహ
వమ్మగ నస్తుతులఁ బడయవలె నని తలఁచెన్"

(నిర్వ-౮-౮౩)

'వలయున్' అను దానిరూపాంతరమగు 'వలెన్' అను దానిని, దీని వ్యతిరేకరూప మగు 'వలదు' అనుదానిని లాక్షణికులు సాధించిన ట్లగపడదు. క్రియాపదప్రక్రియను వివరించిన చిన్నయసూరి భారత కాలమునుండియుఁ బ్రసిద్ధములగు నీరూపముల ముఖ్యముగ సాధింప వలసియుండెను. 'వలెన్' అనునది 'వలయున్' అనుదాని కాదేశ మని నిరూపించిన శబ్దరత్నాకరకర్త తన త్రిలింగలక్షణశేషమున దీని ప్రక్రియ నించుక పరామర్శించినను సమంజసముగా నుండెడిది.

(19)

"తొమ్మిదినూఱులు దొంబదితొమ్మిది (౯౯౯)
పద్యములం దనువసుమపట్టె"

(నిర్వ-౮-౮౪)

తొమ్మిదినూఱులమీఁద ననుటకుఁ దొమ్మనూటిమీఁద ననుట వింతప్రయోగము. సంఖ్యావాచకశబ్దప్రక్రియను సాకల్యముగ నే యాంధ్రలాక్షణికుఁడును జూపియుండలేదు.

(20)

"..............................వా
ల్మీకపల యాశ్రమంబునసమీపమునన్ మనకృత్యనిశ్చయం
బాకమలాక్షికిం దెలుపు మన్నృపాలకు నాజ్ఞసేసితిన్"

(నిర్వ-౯-౧౫)

ఇట 'ఆశ్రమంబున సమీపమునన్' అనుచో షష్ఠీతత్పురుషం బున నగాగమము వచ్చినది. ఈయాగమంబును బ్రౌఢవ్యాకరణకర్త సమాసపరిచ్ఛేదారంభమున విధించి భారతాదులనుండి ప్రయోగములఁ జూపియుండెను. ఇంకను నిర్వచనోత్తరరామాయణప్రయోగములు మఱికొన్నిటిని కొన్నిలక్షణములకుఁగా లాక్షణికులు గైకొనియుండిరి. వాని నన్నిటిం బరామర్శించుట యిట మనకుఁ బ్రసక్తము గాదు. నాయీవ్యాసము నుపక్రమణమున నిరూపించినరీతి నీగ్రంథమున ముఖ్యము లని నాకుఁ దోచిన ప్రయోగవిశేషములమాత్రము వివరించి యీవ్యాసము నింతటితో నుపసంహరింపఁదలంచితిని.

ఆంధ్రభారత కవితా విమర్శనము

(ఆంధ్రగ్రంథమాల ౧౭-వ గ్రంథము) క్రౌను ౪౨౦ పుటలు. వెల రు. ౨-౦-౦.

గ్రంథకర్త: కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు, యం. ఏ. ప్రకాశకులు: ఆంధ్రగ్రంథమాల; ౭, తంబుశెట్టివీథి, చెన్నపురి.

ఈ గ్రంథమునందు విమర్శింపబడిన క్రిందివిషయములే దీని ప్రశస్తినిచాటును.

ఆంధ్రవాఙ్మయము; భారతము:—విమర్శనపద్ధతులు ఆంధ్రవాఙ్మయయుగములు ప్రాచీన దేశకాలపరిస్థితులు, చాళుక్యులకాలమున నాంధ్రభాషాస్థితి, అహదనకరశాసనములోని తెలుఁగుభాగము, చాళుక్యభీమరాజ దీర్ఘాసి యుద్ధమల్లాది శాసనములు, శిష్టభాష, జానుదెనుఁగు, భారతరచన-ఛందస్సామగ్రి, ప్రాచీనభాషాస్వరూపము-జన్యభాషలు.

మతస్థితి-వాఙ్మయము:—భారతరచన-అవతారికలు, నన్నయవైదికదృష్టికి నిదర్శనములు, నన్నయతరువాతి కాలస్థితి, ఆరణ్యపర్వశేషపూరణప్రశంస, ఆరణ్యపర్వశేషమునందలి తిక్కన యనుకరణములు. తిక్కన భారతరచన, అద్వైతభావము, యవతారికలు, కవితావేశము.

భారతాంధ్రీకరణము—తిక్కన:—విరాటపర్వకథ, అందలివస్త్వైక్యము, పాండవప్రవేశము, శమీవృక్షముపై నాయుధనిక్షేపణము, బృహన్నలసారథిగాఁగుదురుకొనుట, విరటునికొలువు-భీముఁడు, కీచకవధ తదనంతరవిశేషములు.

తిక్కనార్యుని కళాప్రతిభలు:—విరాటపర్వము—ప్రబంధలక్షణములు, మూలకథపై తిక్కనవేసినయాంధ్రతా ముద్ర, తిక్కనార్యునివర్ణనలు, ప్రకృతివర్ణనలు, తిక్కనమనోవృత్తివివరణశక్తి, నాటకకళాచాతుర్యము, తిక్కనశృంగారవర్ణనలు, రసపాత్రపోషణరీతులు, నాటకరీతులు, తిక్కనార్యునిభాషాశైలులు, పూర్వోత్తరసందర్భముల పొందిక, ఉపమాలంకారప్రయోగము, సందర్భానుకూలముగ భావమును స్ఫురింపఁజేయు పదరచన, జాతీయప్రయోగనైపుణ్యము, అర్థముమారిన ధాతువులు, పదజాలము, కారకవిశేషములు, ఉపసంహారము.

ఆంధ్రవాఙ్మయవికాసతత్త్వము-ఆంధ్రభారత కావ్యోత్పత్తి

కందూరు ఈశ్వరదత్తుగారు బి. ఏ.,

ఏ మానవుఁడైనను దన స్వీయచరిత్రను వ్రాయఁబూనుకొనినచోఁ దనకష్టసుఖముల, కలిమిలేముల, గుణావగుణముల నెట్లు పూసఁగ్రుచ్చినట్లు వక్కాణించునో, యారీతినే సారస్వతమును ఆయాయుగముల రాజకీయపరిస్థితుల,మతావలంబనముల, సాంఘికాచారముల మానవమనోవృత్తుల నన్నిఁటిని బరిస్ఫుటము గావించును. ఆయాకాలముల సారస్వతము ఆయాకాలముల స్వీయచరిత్రమని మా మనవి.

ఒకజాతి వాఙ్మయస్వరూపపరిణామతత్త్వనిరూపమున కా దేశజుల రాజకీయమతసాంఘికార్థికపరిస్థితులను, నాగరికాభివృద్ధిని కావ్యనిర్మాణసమయములను జక్కఁగా పరిశీలింపవలెను. అట్టి స్థితిగతు లెప్పు డొకరీతిగ నుండనేరవు. కాలచక్రము క్రిందుమీఁదగుచుండును. వాఙ్మయోత్పత్తిపరిణామములు తత్కాలపరిస్థితుల నాశ్రయించియుండును.

కృతికి విచ్ఛేదము లేదు

సామ్రాజ్యములు సమసిపోవచ్చును. మతనిర్మూలనము సంస్కర్తలు గావింపవచ్చును. సాంఘికవిప్లవములు సంభవింపవచ్చును. కాని కవిలేఖిని కడ్డు లేదు. కవియుఁ గృతియుఁ గల్పాంతము వఱకు నివసించువారె. ఈవిషయమై పిన వీరభద్రకవి జైమినీభారతము ప్రథమాశ్వాసములో మనోహరముగా నిట్లభివర్ణించెను:

ఉ. ఆదటునస్తసంతతులయందును నొక్కొకకాలమందు వి
చ్ఛేదము గల్గు నాఁటికిఁ జెప్ప విపర్యయ మేయుగంబున
న్లేదు కవిత్వసంతతికి నిక్కము తత్కవితా విలాసముల్
జాదులు నిష్టదైవము ప్రసాదము నా హరికీర్తనంబునన్.

ఇంకొక విశేషము: ఒక మానవుని రూపశీలములు తన జాతికుల మతముల ననుసరించియు, విద్యను బట్టియును గాక, అన్యజాతిమతకులసంపర్కములవల్లను, మనము నిర్ణయింప నలసియున్నది. అట్లే దేశముయొక్క సారస్వతము ఆదేశచరిత్ర ననుసరించియేగాక, విషయాంతరగ దేశసంపర్కముచేఁ గల్గిన మంచిచెడ్డల నాశ్రయించియుండును.

పైకారణముల నాదర్శముగ నుంచుకొని ప్రస్తుతకావ్యమైన భారతోత్పత్తికిఁ గారణములైన పరిస్థితులను సమగ్రముగాఁ బరిశీలింతము. ఆకాలమునాఁటి రాజకీయమతసాంఘికపరిస్థితు లేమి?

కృతికర్త నన్నయ. కృతిభర్త చాళుక్యభూపాలుఁడైన రాజరాజు. ఆంధ్రరాజ్యలక్ష్మి పూర్వచాళుక్యరాజేంద్రుల భుజముల నాశ్రయించియుండెను. క్రీ. శ. 973 సంవత్సరప్రాంతముల రెండవ అమ్మరాజవిజయాదిత్యుని త్రోసిరాజని, బాడపమహారాజు వేంగీరాజ్యము నాక్రమించుకొని, యిరువదిరెండేండ్లు పరిపాలించెను. అమ్మరాజసోదరుఁడైన దానార్ణవుఁడు బాడపునికడనుండి వేంగీరాజ్యమును గైవసము జేసికొనఁ బ్రయత్నించెను గాని విఫలమనోరథుఁ డయ్యెను. దానార్ణవున కిరువురు నందనులు. అందు ప్రథముఁడు మొదటి శక్తివర్మ. రెండవవాఁడు విమలాదిత్యుఁడు. శక్తివర్మ పశ్చిమచాళుక్యనృపాలుఁడైన తైలపదేవుని కుమారుఁడగు సత్యాశ్రయుని సహాయముతో నిజదేశముపై క్రీ. శ. 999 సంవత్సరప్రాంతముల దండువిడిచి, బాడపుని సంహరించి స్వరాజ్యమును దన భుజాబలసత్త్వముచే సంపాదించుకొనెను. కాని శక్తివర్మకు కష్టపరంపరల కోర్చి సంపాదించుకొనిన పైతృకరాజ్యమును నిలువఁబెట్టుకొనుటకుఁ బలప్రాణము తోఁకకు వచ్చెను. సామంతనాయకులు రాజద్రోహులై చెలరేఁగుటచే శక్తివర్మ తన దండనాయకుఁడైన దాశిభీముని సహాయముతో విప్లవకారుల నణఁచివైచి దేశ మరాజకము గాకుండఁగ నిలిపెను. శక్తివర్మ పుత్త్రహీనుఁడై క్రీ. శ. 1011 సంవత్సరప్రాంతముల స్వర్గస్థుఁడు కాఁగా నతని సోదరుఁడైన విమలాదిత్యుఁడు రాజ్యాధీశుఁ డయ్యెను.

ఈవిమలాదిత్యుఁడె భారతకృతిపతియైన రాజరాజుతండ్రి. ఇతఁడు తన మంత్రిశిఖామణియైన సత్రంపెగ్గడ సహాయముతో రాజ్యమందు శాంతి నెలకొల్పి దేశమును బదునొకండేండ్లు పరిపాలించెను. ఇతఁడు ముమ్మడిభీమబిరుదాంకుఁడు. మొదట శైవమతావలంబకుఁడు. తర్వాత జైనమతమును స్వీకరించెను. ఇతని భార్య నాముకాంబ జైనమతస్థురాలు. ఆకాలమున విశాఖపట్టణములోని రామతీర్థము జైనమతనిలయము. ఇచ్చట విమలాదిత్యుని జైనగురువైన త్రైలోక్య

యోగి సిద్ధాంతదేవుఁ డధివసించుచుండెను. ఆ జైనమఠమునకు మహారాజు యాత్ర గావించి, ఆమఠమునకు భూరిదానములఁ జేసెను. విమలాదిత్యుఁడు రాజరాజచోడుని కుమార్తెయైన కుందమాంబను బెండ్లాడెను. విమలాదిత్యుఁడు క్రీ. శ. 1022 సంవత్సరమునఁ గీర్తిశేషుఁ డయ్యెను.

తండ్రిమరణానంతరము రాజరాజు సింహాసనస్థుఁ డయ్యెను. ఇతఁడు విమలాదిత్యునకు కుందమాంబయందు జనించిన సుతుఁడు. విమలాదిత్యుని రాజ్యారంభముననె పూర్వచాళుక్యుల కష్టములు గట్టెక్కెను. చోళులతో సంబంధబాంధవ్యములు గలసెను. రాజ్యమునందు శాంతి నెలకొల్పఁబడుటచే ప్రజలు సౌఖ్యమును గాంచుచుండిరి. రాజరాజు తన మేనమామయగు రాజేంద్రచోడుని కుమార్తెయగు అమ్మంగదేవిని వివాహ మాడెను. చోళచాళుక్యబాంధవ్యమువలన పూర్వచాళుక్యరాజ్యమునకు దక్షిణదిశనుండి యేమాత్రము నొత్తిడి లేకపోవుటయేగాక చోళమైత్రి పూర్వచాళుక్యరాజ్యప్రశాంతికి కారణభూత మగుచుండెను. ఆకాలముననే తూర్పుగాంగవంశజుఁడగు వజ్రహస్తుఁడు పూర్వచాళుక్యరాజ్యమున కుత్తరమున నున్న కళింగరాజ్యమును బహుసమర్థుఁడై పాలించుచుండెను.

బ్రాహ్మణమతోద్ధారణము

రాజరాజు పూర్వచాళుక్యనృపశిఖామణి. ఈ పూర్వచాళుక్యుల మత మేది? ఆకాలమున నాంధ్రదేశమునఁ బ్రబలియుండిన మత మేది? ఆంధ్రదేశము జైనబౌద్ధమతముల కాలవాలమై బౌద్ధమతాలయములతోను, జైనమఠములతోను నిండియుండెను. ఆంధ్రదేశమున అమరావతి, విజయవాటిక, రామతీర్థము ఈమతములకు కేంద్రస్థానములు. పూర్వచాళుక్యనృపాలురు జైనమతావలంబులై, జైనగురువుల నాదరించి, జైనమఠములకు దానముల గావించి జైనమతోద్ధారకులైరి. విమలాదిత్యుని జైనమతాభిమాన మిదివఱకె తెలిపియుంటిమి. పూర్వచాళుక్యరాజ్యారంభమున బౌద్ధజైనమతప్రాబల్యముచే నార్యమతము క్షీణించి, వైదికమతము ఆంధ్రభూమండలమున నంతరించిపోవు స్థితికి వచ్చెను. అట్టితఱి కుమారిలభట్టు జైనమతవిజృంభణము నణఁచివేసి వైదికమతోద్ధరణమును గావించెను. రాజరాజుకాలము నాఁటికి తెలుఁగుదేశమున వైదికమతము వ్యాప్తి చెందెను. చాళుక్యులు మొదటినుండియు బ్రాహ్మణభక్తులుగ నుండిరి. వీరి శాసనములలో పరమమాహేశ్వరుల మనియు, పరమభట్టారకుల మనియు, పరమబ్రహ్మణ్యుల మనియు వీరు చెప్పుకొనిరి. ఈ పరమబ్రహ్మణ్యబిరుదము పూర్వచాళుక్యనృపాలురగు విష్ణువర్ధనవిజయాదిత్యశక్తివర్మవిమలాదిత్యరాజరాజులకుఁ గలను.

రాజరాజు బ్రాహ్మణమతాభిమానము

నన్నయభట్టు రాజరాజునుగూర్చి యొనర్చిన సంబోధనబిరుదావళిలో నీరాజన్యుని బ్రాహ్మణమతాభిమానము నెఱుఁగనగును.

క. విమలాదిత్యతనూజుఁడు
విమలవిచారుఁడు సమరవిద్యాకరుఁడు
త్తమచాళుక్యుఁడు వివిధా
గమవిహితశ్రముఁడు శుభంకరుఁ డురుకాంతిన్.

సీ. ....
బలిమి నీయని భూమివలయపతుల
నుక్కడఁగించుచు దిక్కుల దనయాజ్ఞ
వెలిఁగించుచు విప్రకులము నెల్లఁ
బ్రోచుచు శరణన్నఁ గాచుచు భీతుల
నగ్రజన్ములకు ననుగ్రహమున

ఆ. జాగుతరాగ్రహారము లిచ్చుచు
దేవభోగముల మహావిభూతిఁ
దనరఁజేయు నట్లు మనుమార్గుఁడగు విష్ణు
వర్ధనుండు వంశవర్ధనుండు.

మ. ఇవి యేనున్ సతతంబు నాయెడఁ గరం బిష్టంబులై యుండుఁ బ్రా
యవు భూదేవకులాభితర్పణమహాయత్క్రియున్ భారత
శ్రవణాసక్తియుఁ భారతీపతిపదాబ్జధ్యానపూజామహో
త్సవమున్ సంతతదానశీలతయు శశ్వత్సాధుసాంగత్యమున్.

క. ఆదిక్షత్రచరిత్రభ
రాదేవాశీఃపరంపరావర్ధితని
త్యోదయసత్యోదితవిమ
లాదిత్యతనూజ విక్రమాదిత్యనిభా!

క. శ్రీనాథమూర్తి విబుధని
ధానమహాదానతర్పితద్విజవర వేఁ
గీనాథపార్థనిభ యభి
మానమహార్ణవ, మహేంద్రమహిమాతిశయా!

వర్ణాశ్రమోద్ధరణము

అట్టి బ్రాహ్మణప్రియుఁడును, బ్రాహ్మణమతాభిమానియు వర్ణాశ్రమోద్ధారణతత్పరుఁ డౌటకు లేశమైనను సందేహము లేదు గదా? అందువల్లనే రాజరాజిట్లభివర్ణింపఁబడెను:

ఉ. ఆశ్రితపోషణంబున ననంతవిలాసమునన్ మనీషివి
ద్యాశ్రమతత్త్వవిత్త్వమున దానగుణాభిరతిన్ సమస్తవ
ర్ణాశ్రమధర్మరక్షణమహామహిమన్ మహి నొప్పు సర్వలో
కాశ్రయుఁ డాదిరాజవిభుఁ డత్యకలంకచరిత్రసంపదన్.

భారతకావ్యోత్పత్తిక్రమము

వైదికమతోద్ధరణమును, వర్ణాశ్రమధర్మపరిరక్షణము నెట్లు ప్రవర్ధమానము లగును? జైనమతప్రవిష్టు లగు ప్రజలకు ప్రబోధ మె

ట్లుపయోగించును? ఆకాలమున జైనమతాచార్యులు ప్రాకృతభాషలో ప్రజలకు మతమును బోధించుచుండిరి. అన్యమత మన్యభాషయందు బోధించినచో మతవ్యాప్తి కొనసాగు టెట్లు? ఈమతప్రచారము నరికట్టు, ప్రతిఘటించు మార్గము రాజరాజు గ్రహించెను. స్వమతమును స్వభాషయందె బోధింపవలెను. రాజరాజు అభిమతము భారతాంధ్రీకరణమూలమున నే యగును.

ఏలనన—భారతప్రశస్తి నన్నయభట్టు వర్ణించిన విధమును జూడుడు :

"వేదవ్యాసుండు నిజతపోమహత్త్వంబునం జేసి బ్రహ్మచేత ననుజ్ఞాతుండై, యష్టాదశపురాణంబులును, ధర్మశాస్త్రార్థతత్త్వంబులును, చతుర్వేదవేదాంతాభిప్రాయములును, చతుర్వర్గానుబంధబంధురకథేతిహాసంబులును, చతుర్వర్గమహార్షి రాజవంశచరితంబులును, చతుర్వర్ణాశ్రమధర్మక్రమంబులును, చతుర్ముఖప్రముఖనిఖిలసురమునిగణపూజితుండైన శ్రీకృష్ణుని మహత్త్వంబును, పాండవాదిభారతవీరుల మహాగుణంబులును, దన విమలజ్ఞానమయం బైన వాగ్దర్పణంబునం దేర్పడ వెలుఁగు చుండ,

సీ. ధర్మతత్త్వజ్ఞులు ధర్మశాస్త్రంబని
యధ్యాత్మవిదులు వేదాంతమనియు,
నీతివిచక్షణుల్ నీతిశాస్త్రంబని
కవివృషభులు మహాకావ్యమనియు
లాక్షణికులు సర్వలక్షణసంగ్రహ మని
యైతిహాసికు లితిహాసమనియుఁ
బరమపౌరాణికుల్ బహుపురాణసము
చ్చయంబని మహిఁ గొనియాడుచుండ
ఆ. వివిధవేదతత్త్వవేది, వేదవ్యాసుఁ
డాదిముని, పరాశరాత్మజుండు
విష్ణుసన్నిభుండు విశ్వజనీనమై
పరఁగుచుండఁ జేసె భారతంబు."

అట్టి భారతాంధ్రీకరణమె రాజరాజుమనోభీష్ట మిాడేర్చును. అదియునుఁగాక భారతశ్రవణాసక్తివిలాసుఁడు మన రాజరాజు.

చ. విమలమతిం బురాణములు వింటి ననేకము లర్థధర్మశా
స్త్రములు తెలిం గెఱింగితి నుదాత్తరసాన్వితకావ్యనాటక
క్రమముల పెక్కు సూచితి జగత్పరిపూజ్యములైన యీశ్వరా
గమములయందు నిల్పితిఁ బ్రకాశముగా హృదయంబు భక్తితోన్.

వ. అయినను నాకు ననవరతంబును శ్రీ మహాభారతమునందలి యభిప్రాయంబు విన నభిలాష పెద్దయై యుండు.

మ. ఇవి యేనుం సతతంబునాయెడఁ గరం బిష్టంబులై యుండుఁ, బాయవు భూదేవవరులాభిత ర్పణ మహీయప్రీతియుఁన్ భారత

శ్రవణాసక్తియుఁ బార్వతీపతిపదాబ్జధ్యానపూజామహో
త్సవముఁన్ సంతతదానశీలతయు శశ్వత్సాధుసాంగత్యమున్.

చ. అమలసువర్ణశృంగఖురమై కపిలంబగు గోశతంబు స
త్తమబహువేదవిప్రులకు దానముచేసిన నెత్ఫలంబు త
త్సమ మగుసూరు భారతకథాశ్రవణాభిరతిన్ మదీయచి
త్తము ననిశంబు భారతకథాశ్రవణప్రవణంబుగావునన్.

వంశకర్తల మహిమాతిశయము

రాజనరేంద్రుని తండ్రియగు విమలాదిత్యుసకుఁ బూర్వులు వేంగీమండలమును బాలించిన ప్రాక్చాళుక్యప్రభువు లెవ్వరును దాము శీతాంశువంశీయులమని చెప్పుకొనకున్నను, విమలాదిత్యునినుండి పూర్వ చాళుక్యనరపతులు తమ శాసనములందు చంద్రవంశజులముగ వ్రాయించుకొనిరి. 'మన్యవైష్ణవునకు నామములు నుద్ధి' యనునట్లు నూతనసాంప్రదాయమును నిలుపఁ బెట్టుకొనఁ దలఁచిన వీరికి సోమవంశకర్తలును, చంద్రవంశోద్భవులు నగు పాండుభూపతుల యుదంతము వర్ణింపు భారతము గౌరవభాజన మయ్యెను. అందుచేఁ గాబోలుఁ రాజరాజు నన్నయభట్టు నుద్దేశించి యిట్లుపలికెను:

చ. హిమకరుదొట్టి పూరు భరత కురుప్రభుపాండుభూపతుల్
క్రమమున వంశకర్త లనఁగా మహి నొప్పిన యస్మదీయవం
శమునఁ బ్రసిద్ధులై విమలసద్గుణశోభితులైన పాండవో
త్తముల చరిత్ర నాకు సతతంబు వినంగ నభీష్ట మెంతయున్.

అట్టి భారతాంధ్రీకరణము సర్వభాషాసమంచిత్ [illegible] చాళుక్యకుల సంజాతుండైన నరపతికి హర్ష [illegible]!

ఆకాలమున భారతపురాణప్రశస్తి

శ్వసురగృహాభిమానము మాదిరిమార్గులను [illegible] యుండెడు ననఁగా సామాన్యులగు మానవులకుండెడు [illegible] శంకరుఁడు హిమాలయమున నివసించెను. విష్ణుమూర్తి పాలసముద్రమున నిల్లు కట్టుకొనెను. చాళుక్యనరేంద్రులు చోళభూపాలురతో బాంధవ్యమును గల్పుకొన్న తర్వాత చాళుక్యులకు అత్తయింటివారనిన గౌరవము మెండయ్యెను. విమలాదిత్యుఁడు కుందవాంబను వివాహమాడి, తన కుమారుఁడును, భారతకృతిపతియు నైన రాజరాజునకు మామగారైన రాజరాజు పేరిడెను. రాజరాజు తన మేనమామకూతురు రాజేంద్ర చోడుని కుమార్తెను పరిణయమాడె, తనకుమారునకు మాతామహునిపేరైన రాజేంద్రచోడుని నామమిడెను. రాజరాజనకు [illegible] సాంప్రదాయ మబ్బెను. అతనికాలమున చోళమండలమున [illegible] కాలములో మహాభారతమొక [illegible] ముగ [illegible] కాక చాళుక్యాన్వయులె మహాభారత[illegible] కలవారై నట్లు చరిత్రవల్ల తెలియుచున్నది. [illegible] భారతకథాశ్రవణమునన నిష్టమై యుండెనో. ఆ సె పుట్టినింటివారి

రాజ్యమున నభిమానింపఁబడిన గ్రంథరాజమగుటచే- అరవసంపర్కము వల్ల రాజరాజు మాతృభాషను మఱచిపోక మాతృదేశోద్ధారకుఁడై, ఆంధ్రభారతస్వాతంత్ర్యోదయమునకుఁ గారణభూతుఁ డయ్యెను. మన మెల్లరము ధన్యులము. ఎందులకా? ద్రావిడసంపర్కముచే నెతనొందుచున్న యిప్పటి తెలుఁగువారికి తెలియదా?

ప్రజల మనోభీష్టము

సంస్కృతమహాభారతమును జదివి బోధపఱచుకొనలేని సామాన్యజనులకు మాతృభాషయైన యాంధ్రమునం దామహాకావ్యము నన్నయతిక్కనలు తెనుఁగుఁజేసి, ప్రజలను గృతార్థులఁ గావించిరని మడికిసింగన్నయు, నెఱ్ఱాప్రెగ్గడయు వ్రాసిరి:

ఉ. భారతవేదవాక్యరసభారము లజ్ఞు లెఱుంగలేక ని
స్సారమనస్కులై తిరుగుచందముఁజూచి తెనుంగుబాస బెం
పార రచించి యందఱఁ గృతార్థులఁజేసిన పుణ్యమూర్తులన్
సారమతిన్ భజింతు ననిశంబును నన్నయతిక్కనాదులన్.

ఉ. భూసురభారతార్థముల భంగుల నిక్క మెఱుంగ నేరమిన్
గాసటబీసటే చదివి గాథల త్రవ్వ తెనుంగువారికిన్
వ్యాసమునిప్రణీతపరమార్థము తెల్లగఁజేసినట్టి య
జ్ఞాసనకల్పులన్ దలఁతు నార్యుల నన్నయతిక్కనార్యులన్.

చాళుక్యనృపాలుర కావ్యగీతిప్రియత్వము

రాజరాజునకుఁ బూర్వము వేంగీదేశమును బాలించిన చాళుక్య మనుజాధీశులు తమశాసనములందు విద్యాకల్పతరులనియు, కవిగాయక కల్పతరులనియు వక్కాణింపఁబడిరి. నన్నయభట్టు రాజనరేంద్రుని విద్యాపోషకత్వమును, వైశిష్ట్యమును వివిధరీతుల వర్ణించెను.

క. శ్రీనవనితాస్వరూప భవేం
గీవిషయాధీశ కావ్యగీతిప్రియ నా
నావనినాథకిరీటత
టీవిలసద్రత్న సంఘటితపదకమలా!

క. రాజమహేంద్రకవీంద్రస
మాజసురక్ష్మాజ రాజమార్తాండ ధరి
త్రీజననుత చారిత్రవి
రాజితగుణరత్న రాజరాజనరేంద్రా! etc.

అన్యభాషలలో భారతానువాదము

సంస్కృతభారతము ఇదివఱకె కన్నడభాషలో భాషాంతరీకరింపఁబడియుండెను. రాజనరేంద్రునకుఁ బూర్వము వేంగీమండల నాయకుఁడగు అరికేసరినృపాలుఁడు విక్రమార్జునవిజయమను పేర కన్నడభారతగ్రంథమును గృతినందెను. తత్కృతికర్త యరికేసరి సేనానియగు పంపాకయనువాఁడు ఈవిషయ మెఱింగినవాఁడగుటచేఁ గాబోలు

క. బహుభాషల బహువిధముల
బహుజనములవలన వినుచు భారతబద్ధ
స్పృహులగువారికి సెప్పుదు
బహుయాగంబుల ఫలంబు పరమార్థముగన్.

అని రాజరాజు మహాభారతమున వక్కాణించెను.

పైని వివరింపఁబడిన కారణముల ననుసరించి ఆంధ్రమహాజనులకు ప్రథమాంధ్రకావ్యమైన మహాభారతము లభించెను.

కల్పసూత్రములు

శ్రీ. ద్వై. కోటేశ్వరదీక్షితులుగారు

'కల్పతే=సమర్థ్యతే యాగప్రయోగో అనేనేతికల్పః' అను వ్యుత్పత్తిచేత కల్పశబ్దము నిష్పన్నమగుచున్నది. 'శిక్షా వ్యాకరణం ఛందః' ఇత్యాదివేదాంగము లాఱింటిలో కల్పసూత్రము ఆఱవ వేదాంగముగానున్నది. అట్టి వేదాంగమగు కల్పసూత్రజాతమునుగూర్చి యొకింత వ్రాయుచున్నాము:

ద్విజాతులందఱు తాము నిత్యము చేయుచున్న మతాచార విధులందు తామే వేదమునకు, సూత్రమునకు, గోత్రమునకు చేరియున్నారో, ఆగోత్రమునకు మూలపురుషు లెవ్వరో ఈ విషయమును సంస్మరించుచునేయున్నారు:— "చతుస్సాగరపర్యంతం గోబ్రాహ్మణేభ్య శ్శుభం భవతు; కాశ్యప, ఆవత్సార, నైధ్రువ, త్ర్యార్షేయ ప్రవరాన్వితకాశ్యపసగోత్రః, యజుర్వేదీ, తైత్తిరీయశాఖాధ్యాయీ, ఆపస్తంబసూత్రః, నారాయణశర్మా అహంభో అభివాదయే" అని చెప్పుచుందురు. గోత్రప్రవరశాఖాసూత్రనామములను తమకు సంబంధించినవి చెప్పుకొందురు. కనుక తమతమ గోత్రశాఖాసూత్రములను గూర్చి తెలిసికొనుట ద్విజు లందఱకు అత్యావశ్యకమని వేఱుగ జెప్ప నక్కఱ లేదు.

భరతఖండమునందుగల ద్విజాతులందఱు ఋగ్యజుస్సామాథర్వములను నాలుగువేదములకు సంబంధించియున్నారు. అనగా ద్విజాతులని చెప్పబడువా రందఱు పై నాల్గువేదములలో ఏదో ఒక్కవేదమును లోకమునందు ఆదిలో పఠనపాఠనములతో ప్రచార మొనర్చిన మహర్షి యొక్కవంశమునకు సంబంధించినవారని భావము. ఇచట వంశమనునది మాతాపితృసంబంధముగా ఉండితీరవలయు ననునియమము లేదు. గురుశిష్యసంబంధముగా కూడ నుండవచ్చును. అపారమయిన విద్యాసముద్రమును ఒక్కపురుషు డవగాహ మొనర్చుట యశక్యమను విషయము నెఱింగిన మహర్షులు అపారమయిన వైదికవిజ్ఞానమంతయు లోకమునందు పఠనపాఠనములతో వ్యాప్తిచెందవలయునను సదూహతో కొందఱను ఋగ్వేదాధ్యాయులుగను, కొందఱను యజుర్వేదాధ్యాయులుగను కొందఱను సామవేదాధ్యాయులుగను, కొందఱను అథర్వవేదాధ్యాయులుగను ఆదియందు నిర్ణయించి ఆయావేదమును చదువవలసినవారి సంతతికి చేరినవారలు ఆదియందు తాము చదువవలసిన వేదమును పూర్తిగ పఠించినతరువాతనే ఇతరవేదముల పఠించవలయుననియు, తమవేదమును పఠింపక ఇతరవేదముల పఠించినయెడల ఆతడు శాఖారండుడు అని పిలువబడి సర్వశ్రౌతస్మార్తకర్మలయందు బహిష్కృతు డగుననియు కఠినముగ శాసించిరి. ఇట్టి కఠినశాసనములచేతనే ఆర్థికముగ ఇహలోకమున లాభము లేకపోయినను అవిరళముగ పఠనపాఠనములందు దేశభేదముగాని, భాషాభేదముగాని లేక భరతఖండమునందంతట నాల్గువేదములకు వ్యాప్తి నేటివఱకు గనంబడుచున్నది.

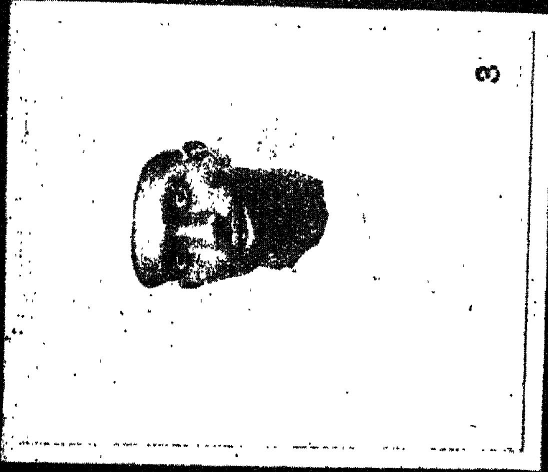
ఒక్కొక్కశాఖకు సాధారణముగ ఒక్కొక్కకల్పసూత్రము ఏర్పడియున్నటుల తోచుచున్నది. ఈ కల్పసూత్రములందు స్మార్తవిభాగము, శ్రౌతవిభాగము, ధర్మవిభాగము అని మూడువిభాగము లున్నటుల తెలియవచ్చుచున్నది. స్మార్తవిభాగమునకు గృహ్యసూత్రమనియు, శ్రౌతవిభాగమునకు శ్రౌతసూత్రమనియు, ధర్మవిభాగమునకు ధర్మసూత్రమనియు వ్యవహారము విశేషించియున్నది. వివాహమయినపిదప పత్నీసహితుడయిన గృహస్థుడు ఔపాసనాదిక్రియలను కొన్నిటిని వివాహాగ్నియం దవశ్యము చేసితీరవలయును. గృహ్యసూత్రమునందు చెప్పిన క్రియలలో కొన్ని ప్రతిదినము చేయవలసినవియు, కొన్ని అమావాస్యాదికములను నియమితకాలములందు చేయవలసినవియు గలవు. గృహ్యసూత్రవిహితములగు క్రియలన్నియు ఒక్క గృహ్యాగ్నియందే చేయదగినవి కనుక ఆయగ్నియందు చేయదగిన వైదికవిధులందు ఉపయోగింపబడుచున్న మంత్రసమూహమునకు 'ఏకాగ్నికాండ' మను సార్థకనామము సుప్రసిద్ధము.

ఋగ్వేదమునకు ౨౧ శాఖలును, యజుర్వేదమునకు ౧౦౧ శాఖలును, సామవేదమునకు ౧౦౦౦ శాఖలును, అథర్వవేదమునకు ౯ శాఖలును గలవని వ్యాకరణ మహాభాష్యమున పతంజలి వ్రాసియున్నాడు. ఆప్రకార మిప్పుడు ఆయావేదములయొక్క శాఖలన్నియు ప్రచారమునందు లేవు. ప్రచారమునందుగల శాఖలకు సంబంధించినంతవఱకు కల్పసూత్రములను గూర్చి యిచ్చట వివరించుచున్నాము.

౧. ఋగ్వేదకల్పసూత్రములు

౧. ఆశ్వలాయనకల్పసూత్రము.

ఋగ్వేదమునకు చేరిన ఆశ్వలాయనసూత్రము ననుసరించుచున్న బ్రాహ్మణులు పంచగౌడులలోను పంచద్రావిడులలోను అధికసంఖ్యా

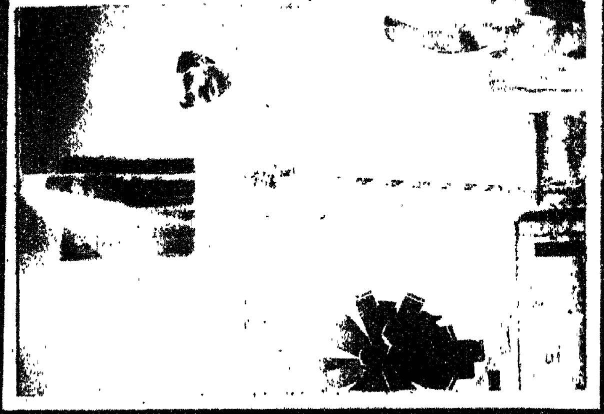

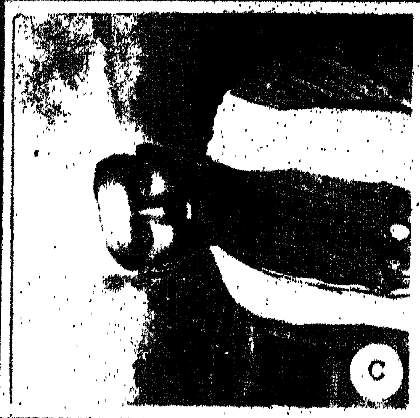
౧. శ్రీ గరిగిపాటి వెంకటజోగయ్యగారు (శి) ౨. శ్రీ బోయిన వెంకన్నగారు (శి) ౩. శ్రీ మానేపల్లి మల్లికార్జునుడుగారు (శి)
౪. శ్రీ పసల కృష్ణమూర్తిగారు (శి) ౫. శ్రీ దండు గంగరాజుగారు (శి) ౬. శ్రీ విరాల వీరభద్రరావుగారు (శి)

౧. శ్రీ గాదిరాజు వెంకటేశ్వరరావుగారు (కీ) ౨. శ్రీ సిరిపురపు వీరభద్రరావుగారు (కీ) 3. శ్రీ డాక్టరు శివలెంక మల్లికార్జునరావుగారు (కీ)
౪. శ్రీ కోట నాగభూషణంగారు (కీ) ౫. శ్రీ కాకాని వెంకటరత్నంగారు (కీ) ౬. శ్రీ బెజవాడ గోపాలరెడ్డిగారు (కీ)

కులు గలరు. ఆంధ్రబ్రాహ్మణులలో వెలనాడు, వేగినాడు, తెలగాణ్యము మున్నగు అంతర్విభాగములందున్నూ ఋగ్వేదమునకుచేరిన ఆశ్వలాయనసూత్రము ననుసరించువార లున్నారు. ఆంధ్రబ్రాహ్మణులలో కరణకమ్మలు, నందవరీకులు అను తెగలవారు కేవలము ఆశ్వలాయనసూత్రమునకు సంబంధించినవారే. ఈకల్పసూత్రముయొక్క గృహ్యశ్రౌతవిభాగములుమాత్రము నాగరాక్షరములందు వ్యాఖ్యానసహితముగ ముద్రితములయి యున్నవి. ఆశ్వలాయనధర్మసూత్రము మాత్రము లభించుట లేదు. ఉన్నటులగూడ ప్రాచీననిబంధనగ్రంథములం దెచటను స్మరింపబడియుండలేదు.

ఆశ్వలాయనగృహ్యసూత్రమునకు హరదత్తాచార్యకృతమగు 'అనావిల' యను వ్యాఖ్యయు, గార్గ్యనారాయణకృతమగు వృత్తియు, శ్రౌతసూత్రమునకు నారాయణకృతవృత్తియు నాగరాక్షరములందు ముద్రితము లయియున్నవి. ఇదిగాక ఈగృహ్యసూత్రమునకు జయంతస్వామి, ఆనందరాయవాజపేయి, దేవస్వామి, విష్ణుగూఢస్వామి మున్నగువారిచేత వ్రాయబడిన వ్యాఖ్యానగ్రంథములు గలవు. కుమారిలస్వామి, రఘునాథదీక్షితులు, గోపాలసుధి మున్నగువా రొనర్చిన గృహ్యసూత్రకారికలు, తిరుమలయజ్వ, నరసింహభట్టు మున్నగువారిచేత సంకలితములయిన ప్రయోగగ్రంథములు అనేకములు గలవు. 'లఘుఆశ్వలాయనస్మృతి' అను పేరుతో శ్లోకరూపముగనున్న ధర్మశాస్త్ర గ్రంథమొకటి ఆనందాశ్రమగ్రంథమాలికయందు ప్రకటితమయి యున్నది. ఇదిగాక దాదాపు ౨౦౦౦ శ్లోకములు గల 'ఆశ్వలాయనస్మృతి' యను వ్రాతకాపి బొంబాయియూనివర్సిటీలైబ్రరిలో గలదని తెలియవచ్చుచున్నది.

౨. శాంఖ్యాయనగృహ్యసూత్రము ౨.

(కౌషీతకీగృహ్యసూత్రము)

ఈ పేరుతో ఒక గృహ్యసూత్రగ్రంథము, శ్రౌతసూత్రగ్రంథము ముద్రితమయి యున్నది. ఈ సూత్రము ననుసరించు బ్రాహ్మణులు ఆంధ్రద్రావిడదేశములందుగల బ్రాహ్మణశాఖలందు గనంబడుట లేదు. మళయాళబ్రాహ్మణులందున్నూ, ఉత్తరహిందూస్థానమునందున్నూ గలరని తెలియవచ్చుచున్నది. ఈసూత్రమునకే కౌషీతకీగృహ్యసూత్రమనియు నామాంతరము గలదు. శ్రౌతసూత్రమునకు శాంఖ్యాయనశ్రౌతసూత్రమనియే ప్రసిద్ధిగాని కౌషీతకీశ్రౌతసూత్ర మను ప్రసిద్ధి లేదు. ఈ గృహ్యసూత్రమునకు బ్రహ్మదత్తకృతభాష్యము, దయాశంకరరఘునాథరామచంద్రాదులచేత రచింపబడిన వ్యాఖ్యలు, కృష్ణాజీ ద్వివేదికృతగృహ్యసూత్రపద్ధతి మున్నగు గ్రంథములు గలవు. ఈ సూత్రము ననుసరించు బ్రాహ్మణు లత్యల్పసంఖ్య గలవారగుటచేత కాబోలు, ఈగృహ్యసూత్రమునకు సంబంధించిన వ్యాఖ్యానాదిగ్రంథములలో నొక్కటియు ముద్రితము కాలేదు. ఆనర్తకృతశాంఖ్యాయనశ్రౌతసూత్రవ్యాఖ్యమాత్రము ఏషియాటిక్కుసొసైటీవారిచేత ముద్రితమయి యున్నది.

ఋగ్వేదకల్పసూత్రములు సమాప్తము.

---

౨. యజుర్వేదకల్పసూత్రములు.

యజుర్వేదము కృష్ణమనియు, శుక్లమనియు ద్వివిధముగా గలదు. అందు కృష్ణయజుర్వేదకల్పసూత్రములను గుఱించి ప్రథమమున వ్రాయుచున్నాడను. కృష్ణయజుర్వేదశాఖలలో తైత్తిరీయశాఖ, మైత్రాయణీయశాఖ, చరకశాఖ అను మూడుశాఖలు, తత్సూత్రములు మాత్రమే వ్యవహారమునం దున్నటుల తెలియవచ్చుచుండుటచేత ఆశాఖలకు సంబంధించిన కల్పసూత్రములను క్రమముగ పేర్కొనుచున్నాడను.

౨. అ. తైత్తిరీయశాఖాకల్పసూత్రములు.

౩. ఆపస్తంబకల్పసూత్రము ౧.

ఈయాపస్తంబకల్పసూత్రము తైత్తిరీయశాఖకు సంబంధించిన ఆరు సూత్రములలో నొకటి. ఈకల్పసూత్రముయొక్క గృహ్యశ్రౌతధర్మవిభాగములు మూడున్నూ సభాష్యములుగ ముద్రితములయి [illegible]న్ని వె ప్రుల నీసూత్రము ననుసరించు లభించుచున్నవి. భరతఖండమునం [illegible]లలో అత్యధిక బ్రాహ్మణులు గలరు. ఆంధ్రద్రావిడబ్రాహ్మణు[illegible] సంఖ్యాకులు ఆపస్తంబసూత్రము ననుసరించుచున్నారు. ఆపస్తంబసూత్రమునకు కపర్దికృతభాష్యము, హరదత్త, రుద్రదత్త, ధూర్తస్వామి, గోపాలయజ్వ మున్నగువార లొనర్చిన వ్యాఖ్యలు, కపర్ది, సుదర్శనాచార్యుడు మున్నగు వార లొనర్చిన కారికలు, శింగాభట్టు,బప్పనభట్టు మున్నగువారలు సంకలితమొనర్చిన ప్రయోగగ్రంథములు అత్యధికసంఖ్యగలవి లభించుచున్నవి. గృహ్యధర్మసూత్రములు ఆంధ్ర, ద్రావిడ, నాగరాక్షరములందుకూడ ముద్రితములయి యున్నవి. శ్రౌతసూత్రము సవ్యాఖ్యగ చాలరోజులక్రిందట నాగరాక్షరములందే ముద్రితమయి యుండెను గాని ఇప్పు డాగ్రంథము లభింపదు. ఈ గృహ్యసూత్రమునకు విద్యారణ్యకృతవ్యాఖ్యకూడ యొకటి యున్నటుల తెలియవచ్చుచున్నదిగాని ఆగ్రంథ మింతవఱకు నాకు లభింపలేదు.

౪. సత్యాషాఢహిరణ్యకేశీయకల్పసూత్రము ౨.

ఈసూత్రము తైత్తిరీయశాఖకు సంబంధించిన కల్పసూత్రములలో నొకటి. ఈసూత్రము ననుసరించు బ్రాహ్మణులు ఆంధ్రులలో లేరు. ద్రావిడకేరళబ్రాహ్మణులలో నీసూత్రము ననుసరించు బ్రాహ్మణులు గలరు. ద్రావిడబ్రాహ్మణులలో నీసూత్రము ననుసరించు బ్రాహ్మణులకు "కేశియర్లు"అని వ్యవహారము గలదు. ఈసూత్రము ననుసరించు బ్రాహ్మణులలో పలువురు పునహానగరముననుు, తత్సమీపమహారాష్ట్ర

దేశమునందును గలరు. వారిలో అధికసంఖ్యాకులు మహారాష్ట్రులు. సవ్యాఖ్యానముగ ఈ సూత్రమునకు సంబంధించిన గృహ్యధర్మ శ్రౌతవిభాగములు పూనాలో ఆనందాశ్రమగ్రంథమాలాధిపతుల చేత ఇప్పుడే ముద్రితములయి యున్నవి. ఈధర్మసూత్రమునందు గల గ్రంథమంతయు అచ్చుటచ్చుట కొంచెము భేదముతో ఆపస్తంబసూత్రమునకు నకలుగా సరిపోవుచున్నది. ఈసూత్రమునందు వివాహయోగ్యయగు కన్యక "నగ్నిక"గా ఉండవలయునని చెప్పబడినది. మహాదేవుడు, వాంఛేశ్వరుడు, గోపీనాథభట్టు, మాతృదత్తుడు మున్నగు వారలు చేసిన కల్పసూత్రవ్యాఖ్యలు కొంతకొంతవఱకు అచ్చుటచ్చుట లభించుచున్నవి. ఒక్కరే చేసిన సమగ్రకల్పసూత్రవ్యాఖ్యానము లభింపనందువలన ఆయాభాగములకు లభించినంతవఱకు చేర్చి సమగ్రముగ వ్యాఖ్యాసహితముగ నీకల్పసూత్రగ్రంథము నాగరాక్షరములందు ముద్రింపబడినది.

౫. బోధాయనకల్పసూత్రము 3.

ఈసూత్రముకూడ తైత్తిరీయశాఖకు సంబంధించిన కల్పసూత్రములలో నొకటియే. గృహ్యధర్మశ్రౌతవిభాగములు మూడునున్నా లభించుచున్నవి. ద్రావిడులలోను,కర్ణాటకులలోను ఈసూత్రము ననుసరించు బ్రాహ్మణులు గలరు. ఆంధ్రదేశమునందు ఆరాధ్యశైవులనియు, శివద్విజులనియు అచ్చుటచ్చుట గురుతింపబడుచున్న బ్రాహ్మణశాఖాబ్రాహ్మణులలో పెలువురు తా మీసూత్రమునకు చెందినవార మని చెప్పుకొనుచున్నారు. ఆంధ్రదేశమునందుగల ఇతరబ్రాహ్మణశాఖలలో నీసూత్రము ననుసరించువారు గనంబడుటలేదు. సర్వవేదవ్యాఖ్యాతలును, మహర్షికల్పులును అగు శ్రీమత్సాయణమాధవాచార్యులు ఈ బోధాయనసూత్రీయు లగు బ్రాహ్మణులే. ఈ కల్పసూత్రగ్రంథము ఇతరకల్పసూత్రగ్రంథములకంటె చాలపెద్దదిగ తోచుచున్నది. నాగరాక్షరములందు మైసూరుగవర్నమెంటువారు గృహ్యధర్మవిభాగములను మూలమమాత్రమే ప్రకటించియున్నారు. శ్రౌతసూత్రము ఏషియాటిక్ సొసైటీవారిచేత ముద్రింపబడుచున్నది. గోవిందస్వామి, అష్టావక్ర, శిష్టి మున్నగువా రొనర్చిన సూత్రవ్యాఖ్యలు, కేశవస్వామి, కనకసభాపతి మున్నగువార లొనర్చిన గృహ్యకారికలు, ప్రయోగపద్ధతులు మున్నగునవి కలవుకాని అవియన్నియు అముద్రితములు. ఆపస్తంబ,హిరణ్యకేశీయగృహ్యసూత్రములందు చెప్పిన విషయములకంటె అధికవిషయము లీసూత్రమునందు చెప్పబడియున్నవి. 'అనుక్తమన్యతో గ్రాహ్యం' అను అభ్యనుజ్ఞ ననుసరించి ఆపస్తంబాదిసూత్రముల ననుసరించు బ్రాహ్మణులు తమతమసూత్రములందు చెప్పబడని స్మార్తకర్మల విషయమయి బోధాయనసూత్రమునందు చెప్పబడినవాని నాచరించుచున్నారు. ఉపనయనమునందు నాల్గవనాడు చేయునట్టి పాలాశకర్మయున్నూ, వివాహమునందు అయిదవ నాడు చేయునట్టి నాకబలికర్మయున్నూ బోధాయనసూత్రమునకు సంబంధించినవియే.

ఇట్లే అంకురార్పణము, మహాన్యాసాభిషేకము, స్మృతికౌస్తుభమున్నగునవికూడ బోధాయనసూత్రప్రతిపాదితములే యని వైదికులు తలంచుచున్నారు. బోధాయనధర్మశాస్త్రమను పేర శ్లోకబద్ధమయిన ధర్మశాస్త్రగ్రంథముకూడ ఒకటి లభించుచున్నది.

౬. భారద్వాజకల్పసూత్రము ౭.

ఈసూత్రముకూడ తైత్తిరీయశాఖకు చెందినదే. [illegible] కల్పగృహ్యవిభాగము [illegible] సూత్రము ముద్రితమయియున్నది. శ్రౌతవిభాగము ముద్రితముకాలేదు. చాలాపు ౧౫ ప్రశ్నల [illegible] అచ్చుటచ్చుట లైబ్రరీలలో శ్రౌతసూత్రము లభించుచున్నట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. ధర్మసూత్రము [illegible]. ఈ సూత్రము ననుసరించు బ్రాహ్మణులు [illegible] రెండువేలకోట్ల అల్పసంఖ్యాకు లున్నట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. ఈ సూత్రమునకు కపర్ది స్వామి, భాస్కరుడు, [illegible] వ్యాఖ్యల నొనర్చినట్లున్నూ, భట్టరంగ [illegible] ప్రయోగవృత్తి [illegible] నట్లున్నూ తెలియవచ్చుచున్నది. ఇదిగాక 'భారద్వాజస్మృతి' యను పేరుగల ఒకశ్లోకబద్ధమగు ధర్మశాస్త్రగ్రంథము [illegible] వచ్చుచున్నది.

౭. వైఖానసకల్పసూత్రము ౫.

ఈ సూత్రముకూడ తైత్తిరీయశాఖకు సంబంధించిన కల్పసూత్రములలో నొకటియే. గృహ్యధర్మశ్రౌతవిభాగములు మూడున్నూ లభించుచున్నవి. గృహ్యధర్మవిభాగములు [illegible] ముద్రితములు. శ్రౌతసూత్రము అముద్రితము. ఈ సూత్రము ననుసరించు బ్రాహ్మణులను వైఖానసవైష్ణవులని యందురు. ఆంధ్ర ద్రావిడ కర్ణాటక దేశములందే ఈ సూత్రము ననుసరించువారు గలరు. మహారాష్ట్రములందుగాని, ఇతరదేశములందుగాని ఈసూత్రము ననుసరించు బ్రాహ్మణులు లేరు. స్మార్తబ్రాహ్మణులలోగాని [illegible] బ్రాహ్మణులలోగాని ఈసూత్రము ననుసరించువారు ఆంధ్ర ద్రావిడ కర్ణాటక బ్రాహ్మణులలో కూడ లేరు. ఈకల్పసూత్రమునకు [illegible] ప్రయోగదర్పణగ్రంథము గలదు. శ్రీనివాసదీక్షితీయవ్యాఖ్యానము కూడ లభించుచున్నది. ఈవైఖానసగృహ్యసూత్రమునందు ఇతర సూత్రములకువలె సూత్రాంతరసహాయ మక్కరలేకుండగ, సకలవిషయములను తమసూత్రకారుడే చెప్పియున్నాడనియు, ఇతరసూత్రములకంటె ఇదియే ఈసూత్రమునందుగల విశేషమనియు తత్సూత్రానుసారులు సగౌరవముగ చెప్పుకొందురు. ఈ గృహ్యసూత్రమునకు సంబంధించిన మంత్రము లన్నియు "వైఖానసమంత్రప్రశ్నాష్టకము" అను పేరుతో ఆంధ్రాక్షరములతో ముద్రితమయియున్నది. ఈ గృహ్యసూత్రమునందు బ్రాహ్మ, దైవ, ఆర్ష, ప్రాజాపత్య, గాంధర్వ, రాక్షస, ఆసుర, పైశాచములను అష్టవిధవివాహములు చెప్పబడినవి. వీనిలో బ్రాహ్మణునకు దానపూర్వకములగు బ్రాహ్మ, దైవ,

ఆర్ష, ప్రాజాపత్యవివాహములే శస్తములనియు, గాంధర్వ, రాక్షస, పైశాచ, ఆసురములను నాలుగువివాహములు నింద్యములుకావున తగవనియు చెప్పబడియున్నది. బ్రాహ్మక్షత్రియవైశ్యజాతులవారు నగ్నికయగు కన్యనుగాని, గౌరియగుకన్యను గాని పెండ్లాడవలయు ననియు నగ్నికయనగా ౮, ౯, ౧౦ సం॥ వయస్సుగల పిల్ల యనియు, గౌరియనగా ౧౦ మొదలుకొని ౧౨ సం॥ లోపల వయస్సుకలిగి ఋతుమతికాని పిల్ల యనియు నిర్ణయింపబడినది. ప్రథమఋతుస్నానము చేసినవెంటనే మొట్టమొదట భర్తను సంపర్శించవలయునని, ఈగృహ్యసూత్రమునందు ప్రతిపాదింపబడియున్నది. ఈ కల్పసూత్రమునకు శ్రీనివాసదీక్షితీయ వ్యాఖ్యయు, నృసింహవాజపేయికృతమగుసప్రయోగమనువ్యాఖ్యయుగలవు.

౮. వాధూలకల్పసూత్రము ౬.

ఇదియు తైత్తిరీయశాఖకు సంబంధించిన కల్పసూత్రమే. ఈ సూత్రముయొక్క గృహ్యశ్రౌతవిభాగము లిప్పుడే లభించినవి. కాని ఆవ్రాతప్రతి నానాగంథరగోళముగా నున్నది. ఈసూత్రము ననుసరించు బ్రాహ్మణులు కేరళదేశమునం దేసూలనో ఒకరిద్దఱు గలరట. దాదాపు బోధాయనసూత్రముతో చాలవిషయములం దీసూత్రము పోలియుండు నట. ప్రయోగంథరము లభించలేదు. "వాధూలస్మృతి"యను శ్లోకబద్ధ ధర్మశాస్త్రగ్రంథముకూడ ఒకటి లభించుచున్నది.

ఈ మూడు తైత్తిరీయశాఖాసూత్రములు.

౨. ఆ. మైత్రాయణీయశాఖాసూత్రములు

౯. మానవకల్పసూత్రము ౭.

మైత్రాయణీయశాఖకు సంబంధించిన కల్పసూత్రములలో నిది యొకటి. ఈ కల్పసూత్రముయొక్క గృహ్యశ్రౌతవిభాగములు మాత్ర మిప్పుడు లభించుచున్నవి. ధర్మవిభాగముకూడ ఉండియుండె ననియు నిప్పుడు శ్లోకరూపమున మనకు లభించుచున్న మనుస్మృతికి ఆ మానవధర్మసూత్రము మూలముగా నుండియుండుననియు కొందఱు విద్వాంసులు తలంచుచున్నారు. ఈ మైత్రాయణశాఖా సంహిత ముద్రితమయి యున్నది. అష్టావక్రవ్యాఖ్యాసహితముగ మానవగృహ్యసూత్రము బరోడాయందు ముద్రితమయి యున్నది. శ్రౌతసూత్రముకూడ మూలముమాత్రము ముద్రితమయి యున్నది. ఈసూత్రము ననుసరించు బ్రాహ్మణులు బొంబాయిరాజధానిలో నాసిక యందున్నూ గుజరాతుదేశమునందున్నూ గలరు. ఈ గృహ్యసూత్రము నందు "నగ్నిక"యగుకన్య వివాహయోగ్యయని చెప్పబడియున్నది. ఈమైత్రాయణీసంహిత ముద్రితమయి లభించుచున్నది.

౧౦. వారాహకల్పసూత్రము ౨.

ఇదియు మైత్రాయణీయశాఖకు సంబంధించిన కల్పసూత్రమే. గృహ్యవిభాగముమాత్రమే ముద్రితమయియున్నది. శ్రౌతవిభాగము కూడ లభించునటుల తోచెడిని. ధర్మసూత్రవిభాగముమాత్రము లభించునటుల తోచదు. ఈసూత్రము ననుసరించు బ్రాహ్మణులు ఆంధ్రద్రావిడకర్ణాటాదిదేశములం దెచ్చటను గనంబడుట లేదు. బహుశః ఘూర్జరదేశమునం దుండవచ్చునని ఊహింపబడుచున్నది. ఈ గృహ్యసూత్రమునందు వివాహయోగ్యయగు కన్యక "అనగ్నిక"గా నుండవలయునని చెప్పబడినది.

ఈ రెండు మైత్రాయణీయశాఖాసూత్రములు.

౩. ఇ. చరకశాఖాసూత్రములు

౧౧. కాఠకకల్పసూత్రము ౧.

ఇది చరకాధ్వర్యుద్వాదశశాఖలలో నొకటియగు కాఠక శాఖకు సంబంధించిన కల్పసూత్రము. దీనినే లౌగాక్షిసూత్ర మనియు వచింతురు. ఈకల్పసూత్రముయొక్క గృహ్యవిభాగము సవ్యాఖ్యాగ దయానందగ్రంథమాలికయందు లాహోరులో ముద్రితమయి యున్నది. శ్రౌతవిభాగము లభించవచ్చునని తోచుచున్నది. కాని యింతవఱకు లభించలేదు. ధర్మసూత్రవిభాగ మున్నది లేనిది తెలియవచ్చుటలేదు. ఈసూత్రము ననుసరించు బ్రాహ్మణులు కాశ్మీరమునం దున్నారట. ఆంధ్రద్రవిడకర్ణాటదేశములం దెచ్చటను గనంబడుట లేదు. ఈ సూత్రమునకు దేవపాలుడు, ఆదిత్యదర్శనుడు, బ్రాహ్మణబలుడు అనువార లొనర్చిన వ్యాఖ్యానములు, గంగాధరుడు సంకలన మొనర్చిన కాఠకాహ్నికము, కాఠకగృహ్యపంచిక, కాఠకగృహ్యపరిశిష్టము మున్నగుగ్రంథములు గలవు. ఈ కాఠకగృహ్యసూత్రము లౌగాక్షికృత మనియే తెలియవచ్చుచున్నది. నిబంధనగ్రంథములం దచ్చటచ్చట లౌగాక్షిస్మృతియను పేరుతో ఆశౌచసంస్కారాదివిషయము లందు శ్లోకరూపప్రమాణవచనములు కొన్ని లభించుచున్నవి. ఈ కాఠకసంహిత నాగరాక్షరములందు ముద్రితమయి లభించుచున్నది.

ఈమూడుశాఖలు కృష్ణయజుర్వేదమునకుసంబంధించినవి.

౪. ఈ. శుక్లయజుర్వేదకల్పసూత్రములు

౧౨. కాత్యాయనకల్పసూత్రము. ౧.

కాత్యాయనకల్పసూత్రము శుక్లయజుర్వేదశాఖకు సంబంధించినది. దీనికే కాతీయసూత్రమనియు, పారస్కరసూత్రమనియు నామాంతరములుకూడ గలవు. శుక్లయజుర్వేదశాఖయొక్క ౧౫ శాఖలలో కాణ్వమాధ్యందినము లను రెండుశాఖలుమాత్రము నేడు ప్రచారమునం దున్నవి. ఈ శాఖాద్వయముయొక్క సంహితాబ్రాహ్మణ గ్రంథములు రెండున్నూ కాణ్వసంహితయనియు, కాణ్వశతపథ బ్రాహ్మణమనియు, మాధ్యందినసంహిత, మాధ్యందినశతపథబ్రాహ్మణ మనియు వ్యవహారమునం దున్నవి. ఈ కాణ్వమాధ్యందినశాఖలు రెంటికిన్నీ కల్పసూత్రముమాత్రము కాత్యాయనసూత్రము ఒక్కటియే.

ఈ సూత్రముయొక్క గృహ్యశ్రౌతవిభాగములు ముద్రితములయి సర్వత్ర లభించుచున్నవి. ధర్మసూత్రవిభాగమమాత్రము లభించుట లేదు. ఈసూత్రము ననుసరించు బ్రాహ్మణులు పంచగౌడులందున్ను పంచద్రావిడులందున్ను భరతఖండమునం దంతట గలరు. ఆంధ్రద్రావిడదేశములం దీసూత్రము ననుసరించువారిని ప్రథమశాఖీయులనియు వ్యవహరింతురు. ఈసూత్రమునకు కామదేవుడు, హరిహరుడు, కర్కుడు, శ్రీధరయజ్వాదు లున్నగువార లొనర్చిన వ్యాఖ్యానము లసంఖ్యాకములు గలవు. అట్లే గృహ్యపద్ధతులు, పరిశిష్టములు, గృహ్యకారికలు మున్నగునవికూడ చాల గలవు. కాత్యాయనస్మృతి యనియు, వృద్ధకాత్యాయనస్మృతియనియు శ్లోకబద్ధధర్మశాస్త్ర గ్రంథములు లభించుచున్నవి.

యజుర్వేద కల్పసూత్రములు సమాప్తము

---

౩. సామవేదకల్పసూత్రములు

అ. రాణాయనీయశాఖ

౧౩. ద్రాహ్యాయణకల్పసూత్రము ౧.

సామవేదముయొక్క ౧౦౦౦ శాఖలలో ఇప్పుడు ప్రచారమునందు రాణాయనీయ, కౌథుమ, జైమిని అను మూడు శాఖలు మాత్రమే కలవు. ఈ మూడు శాఖలలో రాణాయనీయశాఖకు సంబంధించినది ద్రాహ్యాయణకల్పసూత్రము. ఈ సూత్రముయొక్క గృహ్యశ్రౌతవిభాగములు లభించినవి. ముద్రితములయి ప్రచారమునం దున్నవి. ద్రాహ్యాయణగృహ్యసూత్రమునకు ఖాదిరగృహ్యసూత్రమనియు, గౌతమగృహ్యసూత్రమనియు నామాంతరము లున్నటులు తెలియవచ్చుచున్నది. గౌతమపితృమేధసూత్రమని యొక గ్రంథము ముద్రితమయి యున్నది. కాని ఆ గ్రంథము నాకు లభించలేదు. ముద్రితమయిన ద్రాహ్యాయణశ్రౌతము సమగ్రగ్రంథము కాదని తెలియవచ్చుచున్నది. ఈకల్పసూత్రము ననుసరించు బ్రాహ్మణులు భరతఖండమునం దంతట పంచద్రావిడులందును, పంచగౌడులందును గలరు. ద్రాహ్యాయణధర్మసూత్రము లభించలేదు. గౌతమ ధర్మసూత్రమను పేర నొక ధర్మశాస్త్రము సూత్రనిబద్ధము ప్రచారమునం దున్నది. హరదత్తాచార్యుడు, మస్కరియనువారు వ్యాఖ్యానము కూడ నొనర్చిరి. ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యసమన్వితముగ మామిత్రులు కావ్యవ్యాకరణతీర్థ, పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రులవారు గౌతమధర్మసూత్రమును హరదత్తవ్యాఖ్యతో ఆంధ్రాక్షరములతో ముద్రించి యున్నారు. ఇది యీ కల్పసూత్రము ననుసరించునని తోచుచున్నది. రుద్రస్కందుడు, శ్రీనివాసుడు మున్నగువారు ద్రాహ్యాయణ గృహ్యసూత్రవ్యాఖ్యాతలు. బాలాగ్నిహోత్రియనునాతడు గృహ్యకారికలను, వినతానందసుడను నాతడు గృహ్యసూత్రప్రయోగము నొనర్చిరి. ఆంధ్రద్రావిడ దేశములం దీశాఖయే వ్యాప్తియందున్నది.

ఆ. కౌథుమశాఖ

౧౪. గోభిలకల్పసూత్రము ౧.

గోభిలకల్పసూత్రము సామశాఖీయకౌథుమశాఖకు సంబంధించినది. లాట్యాయనశ్రౌతసూత్రమను పేరనున్న సూత్రగ్రంథమున్ను, గోభిలగృహ్యసూత్రమను పేరనున్న గ్రంథమున్ను కౌథుమశాఖకు సంబంధించినవని చెప్పుచున్నారు. ఈవిషయమయి ఇంకా విచారించవలసియున్నది. ఈ సూత్రము ననుసరించువారు విశేషించి గుజరాతునందును, ఉత్తరహిందూస్థానమునందును గలరు. ద్రావిడదేశమునందుకూడ అచ్చటచ్చట కొందఱుగలరని తెలియవచ్చుచున్నది. భట్టనారాయణుడు, యశోధరుడు, మహేశచంద్రుడు మున్నగువారు పలువురీసూత్రమునకు వ్యాఖ్యాన మొనర్చిరి. సాయణాచార్యుడుకూడ యీ గృహ్యసూత్రమునకు వ్యాఖ్యాన మొనర్చినటులు తెలియవచ్చుచున్నది. గోభిలసంధ్యాసూత్రము, శ్రాద్ధసూత్రము మున్నగు సూత్రగ్రంథములుకూడ గలవు. గృహ్యకారికలు, గృహ్యపద్ధతులు, గృహ్యప్రయోగములు మున్నగునవికూడ చాల గలవు. గోభిలస్మృతియను గ్రంథముకూడ గలదు. ఈ గృహ్యసూత్రమునందు "నగ్నిక"యగు కన్యకను వివాహమాడుట శ్రేష్ఠమని చెప్పబడియున్నది. ఈ సూత్రము సవ్యాఖ్యగ ముద్రితమయి యున్నది.

ఇ. జైమినిశాఖ

౧౫. జైమినీయకల్పసూత్రము ౧.

ఇది సామవేదజైమినీయశాఖకు సంబంధించిన కల్పసూత్రము. ఈసూత్రముయొక్క గృహ్యశ్రౌతవిభాగములుమాత్రము లభించుచున్నవి. ఈసూత్రము ననుసరించువారు ద్రావిడకర్ణాటకకేరళబ్రాహ్మణులందు అత్యల్పసంఖ్యాకు లచ్చటచ్చట గనంబడుచున్నారు. శ్రీనివాసకృతవ్యాఖ్యతోడ ఈగృహ్యసూత్రము ముద్రితమయియున్నది. శ్రౌతసూత్రమునందు కొంతభాగముమాత్రమే ముద్రితమయియున్నది. ఈ జైమినీయ సామశాఖాసంహిత, బ్రాహ్మణ, ఉపనిషద్భాగములుకూడ రోమనులిపిలో విదేశమునందు ముద్రితములయియున్నవి. ఉపనిషద్బ్రాహ్మణ మొకటిమాత్రము నాగరాక్షరములతో లాహోరుదయానందవైదికగ్రంథమాలాధిపతులచేత ముద్రింపబడినది. ఈగృహ్యసూత్రమునందు వివాహయోగ్యయగు కన్యక 'అనగ్నిక'గా ఉండవలయునని చెప్పబడియున్నది.

సామసూత్రములు సమాప్తము

---

౪. అథర్వణవేదకల్పసూత్రములు

౧౬. కౌశికకల్పసూత్రము ౧.

అథర్వణవేదముయొక్క తొమ్మిది శాఖలలో ఒక్క శౌనకశాఖమాత్రము ఇప్పుడు కనంబడుచున్నది. అథర్వణవేద మనునది

కేవలము భూతోచ్చాటనమారణాదిప్రయోగములను మాత్రము తెలిపెడి మంత్రశాస్త్రమనియు, ఇతరవేదములవలె దాని ననుసరించి గృహ్యక్రియల నాచరించు బ్రాహ్మణులు లేరనియు, ఆవేదము ఇప్పుడు నామమాత్రశేషముగ నున్నదనియు తలంచువారలుకూడ మనలో కొందఱు గలరు. అది వట్టిభ్రమ. ఇతరవేదములవలెనే ఈ వేదమునుకూడ అనుసరించు బ్రాహ్మణులు కలరు. ఏతద్వేదశాఖాసూత్రమునకు కౌశికసూత్రమనియు, బ్రాహ్మణమునకు గోపథబ్రాహ్మణమనియు ప్రసిద్ధి. ఈ వేదము ననుసరించు బ్రాహ్మణులు గుజరాతునందును, కాశ్మీరమునందును గలరు. కాశీక్షేత్రమునందుకూడ నీయథర్వణశాఖీయబ్రాహ్మణులను రెండుమూడుకుటుంబములవారిని మాచియున్నాడను. ఆంధ్రదేశమునందు లభించిన దానశాసనలేఖలలో అథర్వవేదీయులయిన బ్రాహ్మణులలో కొందఱకు దాన మొసర్చినటులు చదివినటులు జ్ఞాపక మున్నది. కాని ఎచ్చట మాచినాడనో చక్కగా స్మరణమునకు రాలేదు. బహుశః ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రికయం దుండవచ్చునని ఊహించెదను. సాయణభాష్యముతోడ అథర్వవేదమును సమగ్రముగ బొంబాయిగవర్నమెంటువారు ముద్రించియున్నారు. దారిలకేశవాదిభ్యకృతవ్యాఖ్యానముతోడ నీకౌశికసూత్రము ముద్రితమయియున్నది. ఇతరకల్పసూత్రములందున్న దర్శపూర్ణమాసాదివిధు లీకల్ప సూత్రమున విశేషించిలేవు. గృహ్యకర్మలు, ఆభిచారికకర్మలు, వృద్ధికర్మలు మున్నగునవియే ఇందు విశేషించిగలవు. గృహ్యప్రయోగకారికాగ్రంథాదులు కూడ గలవు. కౌశికస్మృతియను పేర ధర్మశాస్త్రము కూడ ఒకటి గలదు.

వైతానసూత్ర మను పేరు గల అథర్వవేదీయసూత్రగ్రంథ మొకటి యున్నటులు తెలియవచ్చుచున్నది గాని ఆ గ్రంథము మాకు లభించలేదు.

కల్పసూత్రముల సామాన్యవిచారము.

వేదములు యజ్ఞయాగాదిసత్క్రియలను లోకమునందు ప్రచార మొనర్చుటకు ఏర్పడినవని భారతీయమహర్షుల యభిప్రాయము. ఆవిషయమును చక్కగా నిరూపించుటకే యజ్ఞకల్పసూత్రము లేర్పడినవి. అధ్వర్యుడు, హోత, ఉద్గాత బ్రహ్మ యను నలుగురు ఋత్విక్కులు యజ్ఞకార్యముల నిర్వహింతురు. వీరిలో బ్రహ్మ అందరిని కనిపెట్టి మాచుచుండును. అధ్వర్యు డొనర్పవలసిన క్రియాజాతముమాత్రమే ప్రధానముగ యజుర్వేదకల్పసూత్రములందు తెలుపబడియుండును. హోతయను ఋత్విక్కు చేయవలసిన క్రియాజాతముమాత్రమే ఋగ్వేదీయకల్పసూత్రములందు వివరింపబడియుండును. ఉద్గాతయను ఋత్విక్కు చేయవలసిన సామగానాదిక్రియాజాతముమాత్రమే సామవేదీయకల్పసూత్రములందు వివరింపబడియుండును.

యజుర్వేదీయకల్పసూత్రముల గమనికను పరిశీలింపగా కల్పసూత్రములందు ప్రథమమున దర్శపూర్ణమాసేష్టులను శ్రౌతక్రియలతో కల్పసూత్రగ్రంథము ప్రారంభమయి హవిర్యజ్ఞములు, సోమసంస్థలు, అగ్నిచయనము, రాజసూయాశ్వమేధాదివిశేషక్రతువులను చెప్పినపిదప గృహ్యకర్మలను, ధర్మసూత్రములనుచెప్పుట పరిపాటిగానున్నది. ఋక్సామవేదీయకల్పసూత్రగ్రంథముల కీసామాన్యలక్షణము సరిపోవుట లేదు. సమగ్రగ్రంథభాగము లభింపకపోవుటచేత ఆవిషయమునుగూర్చి 'ఇదమిత్థ' మని నిర్ణయింప శక్యముగాకయున్నది.

బ్రాహ్మణులు తా మాచరించుచున్న శ్రౌతస్మార్తక్రియలం దవశ్యము పఠించుచున్న ప్రవరర్షిసంస్మరణమునుగూర్చిన వివరము ఋగ్యజుర్వేదకల్పసూత్రములందు అన్నిటియందు 'ప్రవరాధ్యాయ' మనుపేర పఠింపబడియున్నది. ఔద్గాత్రసూత్రములందు (అనగా సామవేదకల్పసూత్రములందు) కూడ గలదని తెలియవచ్చుచున్నది కాని సమగ్రసామకల్పసూత్రగ్రంథములను సందర్శించు భాగ్యము లభించియుండ నందున ఇంతకంటె విశేషించి చెప్పజాలను.

లభించని గృహ్యసూత్రములు

ప్రాచీనులగు వ్యాఖ్యాతలు తమ గ్రంథములం దుదాహరించినట్టియు ఇప్పుడు గ్రంథరూపమున లభించనట్టియు కొన్ని గృహ్యసూత్రములు గలవు. వాని నామములమాత్ర మిట నుదాహరించుచున్నాడను :—

౧. శాండిల్యగృహ్యసూత్రము :—ఈగృహ్యసూత్రమును ఆపస్తంబశ్రౌతసూత్రవ్యాఖ్యాతయగు రుద్రదత్తుడు ౯. ౧౧. ౨౧. సూత్రము వ్యాఖ్యానమునం దుదాహరించియున్నాడు.

౨. శాట్యాయనకల్పసూత్రము :—ఈకల్పసూత్రము మహాదేవకృతసత్యాషాఢశ్రౌతసూత్రవ్యాఖ్యయందున్నూ ౬. ౫. గోపీనాథవ్యాఖ్య ౧౦. ౧౦. యందున్నూ, ఖాదిరగృహ్యవ్యాఖ్యయందున్నూ ప్రమాణముగ గైకొనబడినది. స్మార్తప్రాయశ్చిత్తవిషయమై శాట్యాయనసూత్రమనుపేర స్మార్తానుక్రమణికయందు చాలవచనములు ప్రమాణములుగా నుదాహరింపబడియున్నవి. ఇతరగ్రంథములందు కూడ శాట్యాయనకల్పసూత్రము ప్రమాణముగ గైకొనబడినది.

౩. జాబాలిగృహ్యము:—యజుర్వేదీయశాఖలకు సంబంధించిన గృహ్యసూత్రముగా నుండవచ్చును. మస్కరికృతగౌతమధర్మసూత్రవ్యాఖ్యయందు రెండుతావుల నీగృహ్యసూత్రవచనము లుదాహరింపబడినవి.

౪. పైంగీగృహ్యసూత్రము :—పైంగికల్ప మనుపేరు పాతంజలవ్యాకరణమహాభాష్యము (పా. సూ. ౪. ౨. ౬౬) నందు స్మరింపబడినది. గౌతమధర్మసూత్రమస్కరిభాష్యమునందు రెండుతావుల నీగృహ్యసూత్రవాక్యము లుదాహరింపబడినవి.

౫. జైవాలాపగృహ్యసూత్రము:— యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి ౧. ౯౨౫. శ్లోక. అపరార్కవ్యాఖ్యయందు జైవాలాపగృహ్య సూత్రమునందలి [illegible] సంబంధించిన ప్రమాణవచనము [illegible]. కుమారిలభట్టు [illegible] తంత్రవార్తికమునందు ౧-౩. ౧౧. [illegible] దీనిని [illegible] స్మరించెను.

౬. ఆగ్నివేశ్యగృహ్యసూత్రము:— ౧౭ అధ్యాయములు, ౧౪౧ కండికలు కలిగియున్నది. ఈ గ్రంథాంతమునందు అనధ్యాయదినములను గూర్చి చెప్పబడియున్నది. రెండు మూడు వ్రాతప్రతులు లభించినవి. [illegible] దీనిని గ్రంథకర్తయొక్క కాలము తెలియవచ్చుచున్నది. నీలకంఠకృత నీతిమయూఖమునందు దీనిగృహ్యసూత్రమునుండి ప్రమాణవచనము మూడు వ్రాయ మయినవి.

౭. శౌనకగృహ్యసూత్రము:—యాజ్ఞవల్క్యస్మృతివ్యాఖ్యయందు విశ్వరూపమునందున్నూ, అపరార్కవ్యాఖ్యయందున్నూ, హేమాద్రికృతచతుర్వర్గచింతామణియందున్నూ యీగృహ్యసూత్రము స్మరింపబడినది. ఈగృహ్యపరిశిష్టమునుకూడ అపరార్కమునందు స్మరింపబడినది. ఋగ్వేదశాఖలలో నిదియొకశాఖకుచేరినసూత్రము కానోపును. శౌనకోక్తబృహద్దేవతా[illegible]రిక యనుపేర ఋగ్వేదసూక్తములయొక్క వినియోగావిశేషమును తెలుపు ౫౦ అధ్యాయములగ్రంథము పూనా దక్కను కాలేజి లయిబ్రరీయందు గలదు. ఇండియాయందు ముద్రితమయిన ఋగ్వేదభాష్యమునందుకూడ ఆదియందు యీ శౌనకకారికలు కొన్ని చెప్పబడియున్నవి.

౮. పరాశరగృహ్యసూత్రము:—ఈపేరుతో నొక గృహ్యసూత్ర మున్నటులు మానవగృహ్యసూత్రోపోద్ఘాతమునసూచితము. బికనీరు పుస్తకసూచియందు 'పరాశరగృహ్యసూత్ర' మనుపేర నొకగ్రంథనామము గనంబడుచున్నది. తంత్రవార్తికము (పూర్వమీమాంసాసూత్రభాష్యమునకు కుమారిలకృతవ్యాఖ్యానరూపగ్రంథము) నందు వేదశాఖా విభాగనామములందు "పరాశరబ్రాహ్మణము" అను పేరు గనంబడుచున్నది. ఈ గృహ్యసూత్రము బహుశః ఆ పరాశరశాఖకు చేరినదయి యుండవలయును.

౯. శాణ్డిలగృహ్యసూత్రము:—ఈ గృహ్యసూత్రము బహుశః సామవేదమునకు సంబంధించియుండునని తోచుచున్నది.

౧౦. శ్వేతాశ్వతర గృహ్యసూత్రము:—శైవప్రచారిణీ పత్రికాసంపాదకులు తమకడ "శ్వేతాశ్వతర" గృహ్యసూత్ర మనుగ్రంథము అసమగ్రముగ గలదని చెప్పిరిగాని నేనాగ్రంథమును స్వయముగా చూడలేదు.

౧౧. నిదానసూత్రము:—ఈపేర సామవేదమునకు సంబంధించిన సూత్రగ్రంథ మొకటి గలదు. ఫుల్లసూత్రమని మఱొకసూత్రగ్రంథముకూడ లభించుచున్నది. అయినను నీరెండుసూత్రగ్రంథములు గృహ్యసూత్రములుగాని, శ్రౌతసూత్రములుగాని కావని మావిశ్వాసము.

యజుశ్శాఖలలో కపిష్ఠలకఠసంహితయని యొకసంహితయు, అథర్వశాఖలలో పిప్పలాదశాఖయని యొకటియు వ్రాతప్రతులు క్రొత్తగా లభించినటులు తోచుచున్నది. అట్టి యపూర్వగ్రంథము లందుచాటులలో లేనందునలన వానినిగూర్చి వ్రాయుట కవకాశము లేదు.

వసిష్ఠవిష్ణుహారీతశంఖలిఖితసర్వసూత్రము లాదియందుండె ననియు, ఇప్పుడు గనంబడుచున్న వసిష్ఠవిష్ణుహారీతశంఖలిఖిత స్మృతిగ్రంథములు ఆసూత్రగ్రంథములయొక్క అవశిష్టాంశములనియు కొందఱు తలంతురు. ఈ పేరుగల కల్పసూత్రములుకూడ ఉండియుండెనని వారియూహ.

ఉపసంహారము.

కల్పసూత్రములనుగుఱించి యిచట తెలిపిన అంశమంతయు ఆయాదేశములందు ప్రచారములోనున్న కల్పసూత్రగ్రంథములను లభించినంతవఱకు స్వయముగ చూచియు, తత్తచ్ఛాఖీయబ్రాహ్మణులను లభించినంతవఱకు విచారించియు వ్రాసియున్నాడను. వైద్యనాథీయ వర్ణాశ్రమాచారకాండయందున్నూ, స్మృతిరత్నాకరమునందున్నూ కల్పసూత్రములనుగుఱించి ఇట్లు చెప్పబడియున్నది:-

అగ్నివైశ్యసూత్ర-వాక్యం:—అథాఽత స్సూత్రగణాన్ వ్యాఖ్యాస్యామో, ౧. బోధాయనం, ౨. ఆపస్తంబం, ౩. సత్యాషాఢం, ౪. ద్రాహ్యాయణం, ౫. అగస్త్యం, ౬. శాండిల్యం, ౭. ఆశ్వలాయనం, ౮. శాంభవీయం, ౯. కాత్యాయన మితి నవాని పూర్వసూత్రాణి;

౧. వైఖానసీయం, ౨. శౌనకీయం, ౩. భారద్వాజం, ౪. అగ్నివైశ్యం, ౫. జైమినీయం, ౬. వాధూలం, ౭. మాధ్యందినం, ౮. కౌండిన్యం, ౯. కౌషీతక మితి నవా న్యపరసూత్రాణి;

అష్టాదశసంఖ్యాతా శ్శరీరసంస్కారా ఇతి.

అని గలదు. ఇందుగల పూర్వసూత్రములు, అపరసూత్రము లనుపదము లకుగల వాస్తవార్థ మేమో బోధపడుటలేదు. ఈ ౧౮ సూత్రములలో వ్యవహారమునం దున్న యజుర్వేదీయములగు మానవ, వారాహ, కాఠక సూత్రములున్నూ, అథర్వవేదీయకౌశికసూత్రమున్నూ ఏలకో పరిగ్రహింపబడలేదు. తెలిసినంతవఱకు సనాతనాదిప్రచారములలో లేని అగస్త్య, శాండిల్య, శాంభవీయములను మూడు సూత్రములు పూర్వసూత్రములందున్నూ, శౌనక, అగ్నివైశ్య, మాధ్యందిన, కౌండిన్యములను నాలుగు సూత్రములు అపరసూత్రములందున్నూ చెప్పబడి యున్నవి. ప్రచారమునందున్న సూత్రములను వదలుటకును, ప్రచారమునందు లేనిసూత్రములను పరిగ్రహించుటకును గలకారణము

దురూహ్యమయియున్నది. కల్పసూత్రములకు సంబంధించిన గ్రంథములలో అధికభాగము ముద్రితమే అయియుండలేదు. ముద్రితములయిన గ్రంథములుకూడ విదేశములందు ముద్రింపబడియుండుటచేత సామాన్యజనులు భరించరానంత మూల్యముతో నున్నవి. ప్రాచీనమగు వైదికవాఙ్మయమును సంరక్షించుట యనగా మనయొక్క ప్రాచీన నాగరకతను కాపాడుకొనుటయే యగునని వేఱుగ జెప్పనక్కఱలేదు. పరిపాలకులు విదేశీయులగుటచేత వైదికవాఙ్మయవ్యాప్తికి యింతకంటె విశేషించి వారు ప్రోత్సాహము నొసగజాలరు. మతాచారధర్మసంరక్షణమునకున్నూ, తద్ధర్మబోధకున్నూ శ్రీమచ్ఛంకర భగవత్పాదాచార్యులవారిచే సంస్థాపింపబడిన జగద్గురుపీఠముల నలంకరించుచున్న పీఠాధిపతులున్నూ శ్రీమంతులున్నూ అవకాశము ననుసరించి గ్రంథములను ప్రకటించుటయో, లేక చక్కగా సంస్కరించి, వ్రాయించి ప్రధాననగరములందైనను గ్రంథభాండాగారములందు అందఱకు పరిశీలనార్థము లభించునటుల సమపాయమును చేయుటయో తమ యావశ్యకకృత్యముగా నెంచెదరుగాక! ఇట్టి జ్ఞానయజ్ఞము యజ్ఞములన్నింటికి మూలభూతమగుటచేత శ్రేష్ఠతమమనియు ప్రతి స్మృతిశాస్త్రపరిపాలకుడగు భగవాను డిట్టియుపాసనాశయము జగద్గురు పీఠాధిపత్యనిర్వాహకులకును, శ్రీమంతులకును కలుగజేసి వైదికవాఙ్మయ సంరక్షించెడి అర్హా యెల్లరకు లభించునటుల చేయుదురుగాక యనియు పరమేశ్వరుని ప్రార్థించుచు విషయాంతరమునందు ప్రవేశింపని విరమించుచున్నాము.

"లోకా స్సమస్తా స్సుఖినో భవంతు"

కవి

చోటు లేదు

దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రి గారు

౧

వెనుక ముందుల నరయక వెఱ్ఱివెఱ్ఱి
గాథలను నమ్ము కాలమ్ము కడచిపోయె
నల్లనివి నీళ్లు తెల్లని వెల్లపాలు
ననుకొను నమాయికత్వమందందయడఁగె.

౨

ఆదరము తగ్గె దంభమాహాత్మ్యములను
పక్షపాతపు రచనల పస నశించె
రసికులకు మీ చరిత్రల విసువుదోఁచె
పరువుగా నింతటఁ బ్రబంధపురుషులార!
కదలిపొం డెటకైనను, కవికుమారు
లొసఁగుచున్నారు మీకుఁ దిలోదకముల
నింత కెక్కుడు వచియింపనేల? మీకు
నేఁటి కావ్యప్రపంచానఁ జోటులేదు.

౩

అకట! వినుకలి మోహమ్మునందు బ్రుంగి
విరహిజనులకుఁ దప్పని విధియటంచు
మలయపవనుని దిట్టి, కోకిలముఁ దిట్టి
చందమామను నిందించి, శారికలను
కీరముల షట్పదంబుల దూఱి, యంత
శాస్త్రమును బట్టి శిశిరోపచారములను
కొఱఁతపడకుండఁ జేయించుకొనుటయందు
ఒక్కబడిలోనఁ దీరిన యక్కలార!
వలపు మెలపుల నెఱుఁగని వనితలార!
ప్రణయతత్త్వంబు నెఱుఁగని పడుచులార!
అందచందము లెఱుఁగని యబలలార!
ఉచిత మనుచిత మెఱుఁగని యో ప్రబంధ
నాయికామణులార! మీపోయగములు
నడవడులు లోకమున కిప్డు నచ్చవయ్యె,
నయ్యె మీవర్గమున కెల్ల నంపకములు
నెమ్మదిగ లేచి సాగిపొండమ్మ, మీకు
నేఁటి కావ్య ప్రపంచానఁ జోటులేదు.

౪

నిమ్నజాతుల కీవలె నేటిసకల
నాయకత్వము,మఱియును, నాయికతయుఁ
గాన తొలఁగుడు మీరు కులీనులార!
అట్లు చూచెద రేమిటి కయ్య? మీకు
నేఁటి కావ్య ప్రపంచానఁ జోటులేదు.

౫

పుష్పలావికలార! మీ పున్నెమాయెఁ
దరలి పొండమ్మ, మీచమత్కారములకు
వలచి, మీపూలమాలలు విలుచు రసికు
లేరు నీ నేఁటి కాలాన లేరు, మీకు
నేఁటి కావ్య ప్రపంచానఁ జోటులేదు.

౬

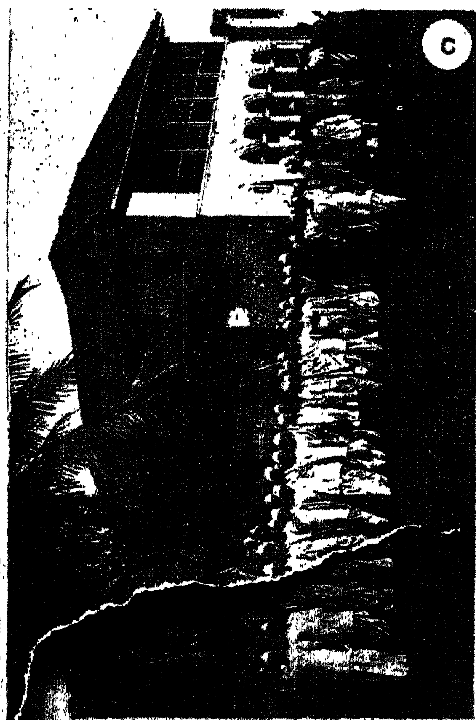
జాతివైరాన మిగుల మచ్చరముఁ గొన్న
అయ్యలును మియ్యలును వియ్యమందు
నేకజాతీయులైన మీ కేటి పగలు? ప్రచండ
శకటరేఫము! రేఫంబు నఖ్యమొనసి
హాయిగానుండు, మట్లు కాదనిన నీకు
నేఁటి కావ్య ప్రపంచానఁ జోటులేదు.

౭

పలుకుబడి చక్కఁగాఁగల వర్ణములకె
తొలఁగెఁ దొల్లిటిసుస్థితి, తొలుతనుండి

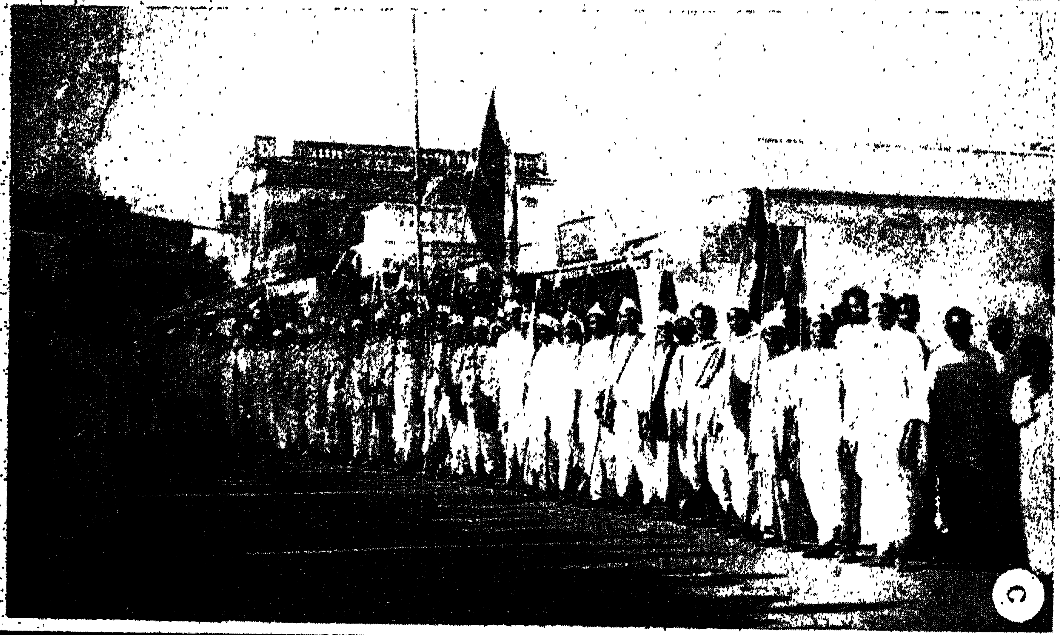

తూర్పుగోదావరిజిల్లా ఉప్పుసత్యాగ్రహము - ౧౯౩౦

శ్రీ కళా వెంకటరావుగారు; శ్రీ డాక్టరు బ్రహ్మజోస్యుల సుబ్రహ్మణ్యంగారు. ౨. ఉప్పు తయారుచేసినవారు, చొల్లంగి.
3. సీతానగరమునుండి బయలుదేరి రాజమండ్రి ప్రవేశించుట. నాయకులు: శ్రీ బులుసు సాంబమూర్తిగారు;
శ్రీ డాక్టరు బ్రహ్మజోస్యుల సుబ్రహ్మణ్యంగారు. ౪. శిబిరము, పోలవరం (ఏజెన్సీ.)

నెల్లూరుజిల్లా ఉప్పు-సత్యాగ్రహదళము-నెల్లూరు

౧. నాయకులు: శ్రీ ఓరుగంటి వెంకటసుబ్బయ్యగారు. ౨. నాయకురాండ్రు: శ్రీమతి పొణకా కనకమ్మగారు, శ్రీఘ: ౩. నాయకులు:

పలుకుబడి సుంతయును లేక, వారి వీరి
యండఁ బడియుండు నిన్ను నెవ్వండు నేఁడు
లెక్క వెట్టెడు-నరసున్న! లెమ్ము నీకు
నేఁటికావ్య ప్రపంచానఁ జోటు లేదు.

౮

ఎల్ల వర్ణమ్ములును మైత్రి నెనసి కలసి
మను టెయభివృద్ధికగు మంచి మార్గమును చు
ప్రభులు పండితులును నొక్కి పలుకుచుండి
రెవ్వఁడీక మీ నియమముల నెంచి, మీకు
భిక్షనిడు వాఁడు, యతులార! వెనుకముందు
లాడెదర దేల! వెడలి పొండయ్య, మీకు
నేఁటికావ్య ప్రపంచానఁ జోటు లేదు.

౯

ఎచట వలసిన నచ్చటనే లభించు
పచ్చికబయళ్లు, సెలయేళ్లు, పల్లెటూళ్లు
కావలసినన్ని, మాకెప్డుఁ గానరాని
నందనంబ! సురాపగ! నాకపురమ!
వలదు మీ జోలి మాకింక వలదు, మీకు
నేఁటికావ్య ప్రపంచానఁ జోటు లేదు.

౧౦

వ్యాకృతీ! ఇఁక నీవు నిరంకుశాధి
కారమంతయు నొకమూలఁ గట్టి పెట్టి
అణఁగిమణఁగి ప్రవర్తింపు మమ్మ కవుల
కన్నుసన్నల నెఱిఁగి; కాకున్న నీకు
నేఁటికావ్య ప్రపంచానఁ జోటు లేదు.

౧౧

వస్తురూపంబుఁ జెడఁగొట్టి వాస్తవమున
కన్యథాత్వంబుఁ గల్పించు నట్టి వట్టి
మోటుదనపు టలంకృతుల్ దాఁటవలయు
నిందు మోమోటమించుక యేని లేదు
నేఁటికావ్య ప్రపంచానఁ జోటు లేదు.

౧౨

ఆగ్రహింపకుఁడోయి! యిట్లంటి ననుచు
తరుణము నుబట్టి, లోకవృత్తంబు నరసి
పాడిమెయిఁ గావ్యసంబంధ బాంధవమున
హితవు జెప్పితిఁ గాని యొండేమి గాదు.

నిరాశ

అప్పల వీరవెంకటజోగయ్యశాస్త్రిగారు

ఓయెడారి, ప్రచండ దినేశకిరణ
జాలసంతప్తకూటస్థసైకతంబు
కలిత వాయుప్రసారసంచలితమాన
భూరిసికతాతరంగసంచారయుతము-

*　*　*　*

ప్రళయకాలమహాభీలపటువినీల
పుష్కలావృత మేఘముల్ పొంగికురిసి
చనిన నిచ్చోట నిసుమంత జలముదొరక
దకట! యేమని భావించి యరిగితీవు?

*　*　*　*

పాంథ! యేమిటఁ దీరని ప్రబలతృష్ణ
నిన్ను వేధింప నచ్చోట నున్న విజల
కూపమీక్షించి చనిచూచి పాపమంత
భగ్నహృదయంబుతోనట బాసినావు

కానితృషశేరినను నిన్ను తానువిడని
ప్రబలసందేహ మొక్కటి పాదుకొనియె
'నరయనిర్జలమానూతి పరిసరముల
నెటులుందలయె త్రైపచ్ఛికయిట్టులనుచు'

* * * *

భవద్వృశాఖలమ్మూర్ఛిత పాంథవితతి-
సలిలతృష్ణాతిరేకసంజనితహృదయ
తాపమున వేగి యటకేగి కూపమందు
జలముఁ గానంగలేకవిషాదమంది.

అంత విఫలమనోరథులై నిరాశ
నేడ్చిపోయినవారి కన్నీటివలన
యీమహాసైకతస్థలి నెలమిఁ బాఱ
పెరిగె నీచిన్నికసవది యెఱుఁగవేమొ?

భక్తుఁ డెవఁడు?

గున్నేపల్లి అక్షయలింగము గారు

ఆది శరద్రాత్రి జగమెల్ల నలముకొన్న
సాంద్రతరచంద్రికలు గవాక్షములనుండి
మురువుసూపెడు మందిరాంతరమునందు
మృదులతల్పమ్మునను నేను మేనువాల్చి
కనులుమూయఁగ నంతలోఁ గాననయ్యె
స్వచ్ఛమల్లికాగుచ్ఛసంపచ్ఛయమ్ముఁ
జూఱగొనినట్టి మైచాయసొబగుతోడ
దేవకన్యకయోర్తు; కన్దెఱచి చూడ
నౌర! నాత్రోలనామెయొయ్యారమెనయ
స్వర్ణపత్రాళినెద్దియో వ్రాయుచున్న
సరణిగన్పట్టె; నపుడు హస్తములుమోడ్చి
దేవి! నీలేఖనంబేమొ తెలుపుమనినఁ
బరమపావనులగు దైవభక్తిపరుల
నామములటంచుఁ బలికె; నానందమంది
యందునాపేరుకలదే మొయరయుమనుచు
నభిలషించితి, లేదులేదనియె నామె
విన్నదనమింతయును నాత్మవెడలనీక
విశ్వమానవసేవయే విధియటంచు
నెంచివర్తించు నాపేరు నిందుఁ జేర్చి
కృపవహింపవె! యనుచుఁ బ్రార్థింప; నామె
చిఱునగవెలర్ప; నట్టులేచేర్తునంచు
నింపుపొంపారఁ బలికియదృశ్యయయ్యె.
మఱునటినిశీథిని నట్లె వెఱఁగుదోఁపఁ
బాండురద్యుతులొలయ నాభాసురాంగి
దర్శనమొసంగి హేమపత్రములఁబరఁగు
గ్రంథరాజమ్ముఁజూపఁ దద్గ్రంథమునను
భగవదర్చనమహితులై వఱలుభక్త
వరులనామముల్ గంటి; నప్పరమభక్త
సమితి నాపేరెయగ్రభాగమున మెఱయ
డెందమెనలేని యానందమొందె, నంతఁ
గనులుమిఱుమిట్లుగొల్పు క్రొక్కారుమెఱుఁగు
కాంతులొక్కటఁబర్వె; నాకాంతులందు
లీనమై యామెయును దిరోధానమందె.
దేవునికి నెల్లగతుల సంతృప్తినించు
పావనంబైన మానవసేవకంటె
నరయఁదగు భక్తిమార్గమెందైనఁగలదె?

సానుభూతి

దివాకర్ల వేంకటావధానిగారు

ఎటు పల్కించిన నట్లె పల్కెదవు నీవెల్లప్పుడుం జూడ ను
త్కటహర్షంబును గొల్పి పాలకున కేతాదృఙ్మహాదాస్యలం
పటచిత్తంబును గాంచి సోదరులు నీపై ద్వేషభావమ్ముఁ బూ
నుట యైనన్ గమనింపఁ బోవు కద! గంతుల్వైచుచున్ గీరమా!

చదివెద వేటి కీచదువు సార్థకమా నొకో! అర్థహీనమై
పొదలెడు నీ ప్రసంగమును బూర్ణముగా విని సంతసంబు నె
మ్మది నెవఁ డందఁగాఁగలఁడు? మంజులగాన రసాభిషేక సం
పద చెలువొందు కోయిలల పాటియె నీవును, సిగ్గులేదొకో?

భ్రమ జనియింప స్వేచ్ఛ నెడఁబాసి పరాన్నముల న్భుజించి య
న్యమలినభావలం జదివి యంతటఁ బోవక స్వచ్ఛమైన జా
తిమతములన్ గడంకజలధిన్ బడఁద్రోసితివేల యిట్లు శీ
ర్షము నెగురంగ వైచెదవు? చక్కనిదాన నటన్న గర్వమా?

ఒకనాఁ డేనియుఁ బూర్వవైభవము నీయూహాప్రపంచంబునన్
బ్రకటంబై కనవచ్చునే? తుదకు దుర్యోగంబు సిద్ధించె నా
కకటా! యంచు విచారముం బడసి స్వేచ్ఛానందసామ్రాజ్యముం
దొకమారేనిఁ జరింప నెంచెదవె యత్యుత్సాహ మింపొందఁగన్?

ఎదఁ గారుణ్యము దాల్చి భుక్తియిడు నాకేవేళ, నావేళ సం
పదకున్ తావొనరించె, స్వర్ణమయమౌ పట్టం బిదే కంఠసీ
మఁ దగుల్పంబడె, గద్దెపై నునిచి సమ్మానించెనా పోషకుం;
డిదియే సౌఖ్యముగాఁగ నున్నయది పోనిమ్మందువే కీరమా?

లోటు వహింపఁ బోక ద్విజలోకములోఁ దలవంపు లేక స్వే
చ్ఛాటన మాచరింపుచు మహామహు దేవుని గొల్చు జాతికిన్
జేటును గూర్చు దుర్మతుల చేతికళంకిత మైన బిచ్చపుం
గూటికి నెట్లు పాల్పడెనొకో భవదీయమనంబు కీరమా!

ఱెక్కలు రావు పోవుటకు రేపును మాపిటులే వసింపుచో
నక్కఱ దీఱుచుండె జఠరాగ్నికి బాధ్యత తప్పిపోవు మి

మ్మక్కటా వీడలే ననెదవా? తలవంచి నమస్కరింపుచున్
ప్రాకృతకర్మరీతి నొకపట్టున నీకును స్వేచ్ఛయబ్బునో.

ఊరక సంతసించెదవయో! ననుఁ బ్రోచుచునుండెఁగాదె మా
ర్జారభయంబునుండి యని శక్తిహరించినవార లెవ్వరో
కీరమ! మాయఁజేసి పరికింపుము స్వేచ్ఛయె నీకు నున్న నీ
తీరునఁ దేఱిచూడఁ గలదే రిపువర్గము నీ మొగమ్మునన్ ?

ఉదయించె లోకమాన్యుండైన సూర్యుఁడు జగతి నజ్ఞానంబు సమసిపోవ
తన మహత్తరశక్తి దాఁచి మెల్లఁగ లేపుచుండెను గంధవహుండు జనుల
నదె! నిశాకరు మోమునందలి హాసముతొలఁగి వైవర్ణ్యంబు చెలఁగుచుండె
ముదము సంధిలఁగ మార్మ్రోయుచునున్నవి ప్రాభాతమంగళధ్వనులు నవిగో!
బారులైపోవుచుండి యీశ్వరునిమహిమ - శారికాదిద్విజంబులు చదువుచుండెఁ
జూచి సంతసింపఁగరాదె? కీచుమనుచు - నట్టులార్చెదవేల క్రోధాగ్నియురల ?

పాప మీదాస్యమున కలవాటుపడితి - వెన్నిదినములనుండియొ యిప్పు డిట్లు
నిన్ను దూషింపఁగా నేల నీకు మొదట - నిట్టి దురవస్థదెచ్చిన యీశువిడిచి ?

దిగులు పుట్టుచునుండె నీ మొగముగనిన - సానుభూతియె యిట్లు నీదౌనవస్థ
నాడిపోయఁగఁ బురికొల్పె నంతెకాని - ద్వేషభావమ్ము లేదు కోపింపవలదు.

స్నాతకబ్రహ్మచారి

అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు

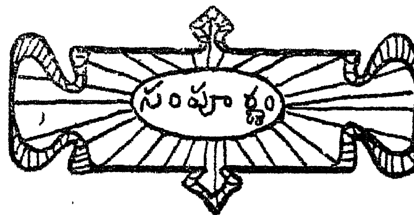
శ్రీకరంబైనట్టి లోకకళ్యాణంబు వాంఛనీయము నాకు వల్లభంబు
సచ్చిదానందసాక్షాత్కారసారంబు కాంక్షణీయము నాకు గమ్యపదము
లోకసంగ్రహశుభాలోకకర్మపథంబు సాధనీయము నాకు సమ్మతంబు
సారసారస్వతాచారప్రచారంబు రక్షణీయము నాకు రమ్యతమము
స్వార్థమింక నేమివలయు సర్వార్థసిద్ధి - నిర్మల జ్ఞానదీపికాధర్మమనుచు
పాఠశాలలోనుండి బయలుదేఱు - పావనుండైన స్నాతకబ్రహ్మచారి.

అనిలబంధనము ప్రాణాయామములచేత దేహబలంబు వర్ధిల్లఁజేయ
జపతపంబులు మానసము శుద్ధిసేయుచు ప్రతిభాప్రవాహవైభవముఁ బెంప
గురుపదశుశ్రూషగురుతరశ్రద్ధతో భక్తివిశ్వాసముల్ ప్రబలఁ జేయ
ఆహారనియతి సదాచారనిష్ఠతో సత్త్వసంశుద్ధిని సంతరింప
వాఙ్నియతి వాగ్విశుద్ధి సంపద ఘటింప - వృద్ధిగాంచిన త్రికరణశుద్ధితోడ
గురుకులంబుననుండి వీడ్కోలు వడయుఁ - బావనుండైన స్నాతకబ్రహ్మచారి.

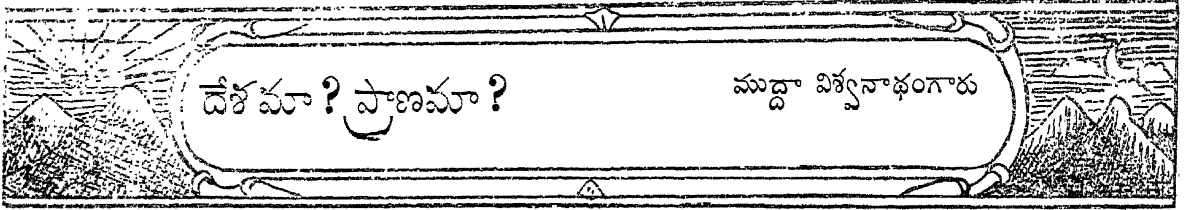
భగవన్మయంబు ప్రపంచమం చెఱింగించి పాపదూరునిజేయు భక్తితోడ
కరతలామలకంబుగా సత్యమెల్లఁ దెల్పఁగల ఋతంభరప్రజ్ఞతోడ
సద్ధర్మనిష్ఠకై సర్వసన్న్యాసంబు సలుపఁగల్గు విరక్తి శక్తితోడ
సత్కార్య నిర్వాహ సాహసలక్ష్మిని సమకూర్పఁగల మంచి శ్రద్ధతోడ
ఆప్తవాక్యవిశ్వాససంతృప్తితోడ - యోగ్యకాఠిన్యమార్దవయుక్తితోడ
నేఁగుదెంచెడి నాచార్య గృహమునుండి - పావనుండైన స్నాతకబ్రహ్మచారి.

భక్తిలేకున్నఁ బ్రపంచమంతయుఁ దనతో సమానం బంచుఁ దోఁచుటెట్లు
జ్ఞానంబులేకున్నఁ గామనాశనముతో స్వార్థపరత్వంబు సమయుటెట్లు
వైరాగ్యసంపద వర్ధిల్లకున్నచో ధర్మరక్షణ చణ త్యాగమెట్లు
శ్రద్ధా సమేత విశ్వాసంబు లేకున్న సత్కార్యదీక్షా ప్రశాంతియెట్లు
జ్ఞానవైరాగ్యభక్తివిశ్వాసములను - సంతరింపవలయు బ్రహ్మచారులనుచు
గురుకులనివాసమునుమాని యరుగుఁదెంచు - పావనగుణుండు స్నాతకబ్రహ్మచారి.

పాపసంసర్గంబు పరిహరణీయంబు కష్టనివారణకష్టమేల?
ధర్మసంపాదన తప్పనిపనిగాని గొప్పఁదనంబులఁ గోరనేల?
మోక్షైకదీక్షను రక్షింపవలెఁగాని మెప్పులకై పదుత్రిప్పలేల?
ఆత్మనుగాంచి యాహ్లాదింపవలెఁగాని దేహవిక్రియకు భీతిల్లనేల?
భగవదారాధనంబు ప్రపంచసేవ - వ్రతముగావలెఁగాని స్వార్థరుచియేల?
అనుచు విద్యాలయమునుండి యరుగుఁదెంచుఁ-బావనుండైన స్నాతకబ్రహ్మచారి.

3. నాటకము

పాత్రల వివరణము

ఆల్ఫ్రెడ్—ఇంగ్లాండు దేశపురాజు.

ఎల్లా—ఆల్ఫ్రెడ్ తాలూకు ఉద్యోగి.

గుబ్బా—ఒక జానపదుఁడు.

గేండలిన్—గుబ్బాభార్య.

రంగము: అథెల్నీ ద్వీపము

ఆల్ఫ్రెడ్—ఈ విజనప్రదేశ మెల్ల ఎంత నిశ్చలముగను, నిశ్శబ్దముగను కన్పట్టుచున్నది! నిర్మలోదకప్రవాహ ము లెంత వినయవిధేయలతో పాఱుచున్నవి! ఇం దావరించియున్న దట్టమగు చిట్టిపొదలు శత్రువులకు నన్నుఁ గనఁబడనీయవుగదా! క్రూరులగు 'డేను' లీ నిముషమువఱ కీ నిర్జనారణ్యములఁ జొరరైరి. వారిఁక నన్ను వెంబడింపలేరని నాకు ధైర్యమున్నది. ఇప్పటి మట్టునకు నే సురక్షితుఁడ ననియే నమ్ము చుంటిని.

ఇచట నొకపిట్టయు నగపడకున్నదే! ఆఁకలిచే ప్రాణములు కోల్పోవవలసి వచ్చునేమో! ఓహో! భయములేదు, సన్నని నాటుదారి జాడ తెలియవచ్చు చున్నది. అదిగో, ఆ చెట్లనడుమ కొంచెము పొగకూడఁ జూపట్టుచున్నది. మెల్లగసాగి, ఈఘటము నక్కడఁ జేర్చెదను.

రంగము: కుటీరము

గేండలిన్ను లోపలనుండును—గుబ్బా బయటికి వచ్చును.

ఆ—అయ్యా! నమస్కారము. ఒక్క బీదబాటసారి కించుక ఆతిథ్యమొసంగ నిచ్చగింతురా?

గు—ఓ! ఈరోజులలో లక్షలు, కోట్లును, అతిథులు! వీరెల్లరను సత్కరించినచో, ఇల్లు నట్టేటఁ గట్టుకొన వలసినదే. సరే, రమ్ము, నాభార్య యేమనునో చూతము! (గేండలిన్నుతో)

ప్రేయసీ! నేఁడు చచ్చి సున్నమైతిని. దినమం తయు కలపకొట్టుటయే; ఒడలు చితుకఁ గొట్టినట్లైనది.

[స్వ]—

పరమేశ్వరా! ఎందుల కెత్తించితివిరా ఈజన్మము, తండ్రీ!

గేం—అదిగో, అశనమునకు తయారు, అయ్యగారు; ఇంకను అమరలేదండి. దానమ్మకడుపు బంగారము గాను! ప్రొద్దుకునుకనేలేదు, అప్పుడే ఆఁకలి పొడుచు కొని వచ్చినదా? కానంతసేపుండుఁడు. [ప్రక్కకు చూచి]—

మీ కూడ నున్న వా రెవ్వరు?

ఆ—అమ్మా! నే నొక పథికుఁడను. ఆతిథ్యమర్థించి వచ్చితిని.

గేం—(కోపముతో)—

అమ్మకాదు, బొమ్మ! అతిథుల నెంతమాత్రము నమ్మవలసిన కాలముకాదిది; నమ్మవలసిన యావశ్యక తయును లేదు. పరదేశస్థులు దండెత్తివచ్చి నప్పటినుండి యు ఉల్లాసవంతమగు ఈయింగ్లాండు మాఱిపోయినది.

* "జువెనైల్ బడ్జెటు" నుండి.

ఆ—నేను మీకు క్రొత్తవాఁడనుగాని, ఆంగ్లేయదేశమునకు పరాయివాఁడనుగాను. నేను అసలైన ఆంగ్లేయుఁడను.

గేం—మఱి, పశువులను దొంగిలించి, ఇండ్లు తగులఁబెట్టి, మనుజులను మారణము చేయుచున్నారే, ఆనీచులు—దుష్టడేనులు—వారలను నీవు ద్వేషింతువా?

ఆ—వారి పేరు వినిన నాకు పరమాసహ్యము.

గేం—నిశ్చయముగనే? (గుబ్బావంకకుఁదిరిగి)—

అబ్బే! ఇతఁడు మనఃపూర్తిగఁ జెప్పినట్లు కనఁబడఁడు.

ఆ—త్రికరణశుద్ధిగఁ జెప్పుచున్నాను. ముమ్మాటికిని వారు నాకు పరమశత్రువులు; నామాటనమ్ము, తల్లీ!

గు—చేతిలో చేయి వేసినఁగాని విశ్వసింపఁజాలను.

ఆ—క్రిందటిసారి జరిగిన యుద్ధములో నేను ఆల్ఫ్రెడ్ గారితో నుంటిని.

గేం—ఆల్ఫ్రెడ్ మహారాజునొద్దనా? పరమేశ్వరుఁడాయనను రక్షించుఁగాక!

గు—మా ఆల్ఫ్రెడ్ భూపాలవతంసముయొక్క గతి యేమైనదో తెలిసినదా?

ఆ—అయినచో, అతఁడు మీకు ప్రేమాస్పదుఁ డన్నమాటయే!

గు— సంశయమా ? మాబోఁటి బీదల కెంత భక్తి యైనను రాగముండవలెనో, అంతయు మారాజుపై మాకున్నది. "మాప్రభునకు విజయ మగుఁగాక! ఆ క్రూరములైన డేనుత్రోఁడేల్లు త్వరలో నంత మొందుదురుగాక! అని మేము భగవంతుని ప్రార్థింపని క్షణము లేదు; కాని, దైవసంకల్పము వేఱుగ నున్నట్లు కాన్పించుచున్నది.

ఆ— ఆల్ఫ్రెడ్‌పై మీకంటె నాకుఁగల ప్రేమాను మిక్కుటము.

గు— కాని, ఆయననుగుఱించి ఏమియు తెలియలేదా ?

ఆ— భూలోకము నదలెనేమో యను వదంతులు ప్రబలియున్నవి.

గు—ఎంతటి దుష్కాలము ప్రాప్తించినది! ఇంకెకును ఆజగన్నాటక సూత్రధారుని యనుగ్రహమునకై వేచియుండుట దక్క మనము చేయఁగల దేమున్నది? రమ్ము, మాతో పాటు కొంచెము రొట్టెతిందువుగాని, మిక్కిలి యాఁకలితో నున్నట్లున్నావు, పాపము!

గేం—సరే, మాతోవచ్చి సత్కారముఁ బొందుము. రాజోపచారములు జరుపుదుము.

(భర్తతో)—

ప్రాణేశా! మనము వీని నాదరింప కున్నచో రౌరవాదినరకములఁ బడిపోదుము. సత్కరించుట నాకిష్టముగనే యున్నది, కాని యుదరపోషణమునకై ఈతఁడేల శ్రమపడఁగూడదు? పని చేతనైనవాఁడుగఁ గన్పట్టుచున్నాఁడు; పిక్కవలె నున్నాఁడు.

గు—నిజమే.

(అతనితో)

మిత్రమా! నీ వేపని చేయఁగలవు?

ఆ—మీరు నాకేకార్యము నియమించినను, నెఱవేర్ప సిద్ధముగా నున్నాను. నాపొట్ట నేను స్వయంకృషిచే సంపాదించుకొనుటే నాయభిలాష.

గు—ఈకట్టెలు చక్కఁగ మోపులు కట్టుము, చూతము.

ఆ—నా కలవాటు లేదు. సరిగ కట్టలేనేమోయని సంశయము పొడముచున్నది.

గు—పోనిమ్ము, పశువులసాల కామూల కమ్మ లెగిరిపోయినవి. నేయఁగలవా ?

ఆ—నేత చేతఁగాదు, బాబూ!

గేం—బుట్ట లల్లఁగలఁడేమో కనుఁగొనుఁడు. అవసరముగ నున్నవి.

ఆ—ఈ పని యెన్నఁడును నేరిచి యుండ లేదు.

గు—సరే, గడ్డి మేటివేయఁగలవా ?

ఆ—ఊహూఁ.

గు—ఇదేటి వింతమనుజుఁడు ! అంగబలమున్నను, ఏప
 నియుఁ జేయనేరఁడు. కానిమ్ము, పొయిలో పుల్లలు
 వేయుట, బల్లలు తుడుచుటయు నైనను చేతఁగాదా?

గే—నేను పాలుపిదుకుకొని వచ్చెదను. ఈ లోపల
 నీతనిని రొట్టెలు తిరుగవేయుచుండుమని చెప్పఁడు.

గుం—తిండిసంగతి యింతలో మాట కాదు గనుక, నేను
 పోయి కొంతసేపు కట్టెలు కొట్టెదను.

గేం—అయ్యో ! రొట్టెలు మాఁడనీయకుము; చప్పు
 చప్పున తిరుగవేయుచుండవలెను.

ఆ—ఆజ్ఞ శిరసావహింతును.

ఆల్ఫ్రెడ్

[స్వ]—

నామట్టున కేమి, ఎటు లయిన నోర్చుకొందును;
కాని ప్రాణతుల్యమగు నా ఇంగ్లాండు—అయ్యో! రక్త
పాతపీడిత మగుచున్న నాదేశమా !——నీ కొఱకే
ఈహృదయము దుర్భరపరితాపము నందుచున్నది!
'అంబరు'నది మొదలు 'టెజ్ము'వఱకు ఒకటే రక్తప్రవా
హము! తుత్తునియలైన నాయోధుల మృతకళేబరము
లు !—అయ్యయ్యో ! నాప్రియమైన బిడ్డలు చిత్రవధ
నొందిరి; మఱికొందఱు చెప్పరాని దూషణములతో
ఇండ్లనుండి తఱుమఁబడిరి; పలువిధముల నవమానిం
పఁబడిరి. ఈశ్వరునిచే కాపరిగ నియమింపఁబడిన
నేను— నిస్సహాయుఁడనై, దిక్కులేని నామం
దను రక్షింపఁజాలక, "కబళింపుఁడు, మ్రింగుఁడు"
అని చేతులార శత్రు మృగములనోటి కందించితిని!
కరుణాసాగరా! జగద్రక్షకా! ఈ దేశమును డేనుల
బారినుండి రక్షించుటకు నే నసమర్థుఁడనైతినేని, విజ
యిగాఁ బోరుటకు మఱొకశూరుని లేవఁదీయుము.
నేను ఊరు పేరులేక ఈ నీచస్థితిలోనే శేషజీవితము
గడపుకొందును. ఇంగ్లాండు సుఖముగ నున్నచో,
నాకదియే మనశ్శాంతికరము. ఓహోహో! కఱకు
దాత లుభయులు నిటు వచ్చుచున్నారు కాఁబోలు !

ప్రవేశము—

గుబ్బా—గేండలినను

గేం—కాసంత ఈ కడవ దింపుఁడు. ఈ పాలును రొట్టె
 యు మిళితముచేసిన నెంతయో రుచిగనుండును !

కాని,—ఇదేమి, దురంతము ! రొట్టెలు మాఁడి
 తగులఁబడిన ట్టున్నవి; చెప్పులవలె కారునలుపు గట్టి
 నవి; ఒక్కసారియైనను తిరుగవేసినపాపమునఁ బోలేదు
 గదర, మొద్దా! శనివలె దాపరించితివి; ఒడలు కదలు
 పలేని సోమరిపోతవు !—

ఆ—అమ్మా ! నిశ్చయమే, నాది తప్పే; మిక్కిలి వగచు
 చున్నాను. ఇఁక నీవేమనినను సార్థకముకాదు. నేను
 చింతానిమగ్నుఁడనై యుంటిని; క్షమింపుము.

గు—సఖి! యిటురమ్ము. అతనిని మఱేమియు తిట్టవలదు,
 ఊరకుండు. ప్రేమరసతరంగములలో విహరించు
 చున్నదేమో, అతనిమనస్సు! నేను నిన్ను మోహించు
 చుండిన నాఁటి తీయని తలఁపులు జ్ఞప్తికి వచ్చు
 చున్నవి.—

గేం—ఊహూ, జ్ఞప్తిలో నున్నవా ?

గు—ఆ ! ఎంతకాలమైనది ! మాయమ్మ మజ్జిగ చేయు
 చున్నపుడు—

గేం—సరి, సరి ! ఊరకుండుఁడు ! మఱియు చిన్నతనము
 వచ్చుచున్నది. ఈ ప్రసంగము కట్టిపెట్టి భోజనము
 సంగతి చూడుఁడు.

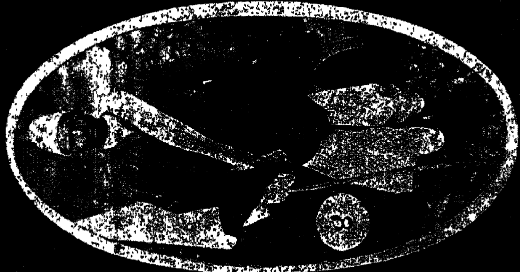
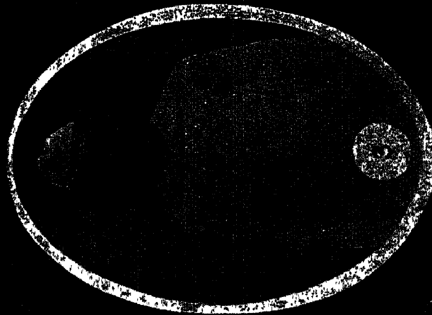
ఆ—క్షీరము లెంత మధురముగ నున్నవి, తల్లీ! ఓహో !
 నిశ్చయముగ విందుచేసినావు.

గు—కడుపునిండ భుజింపుము, మిత్రమా !

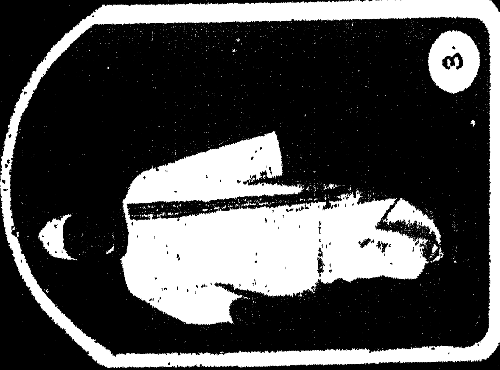
[గేండలినుతో]—ఈతనికి బస ఎక్కడ ఏర్పా
 టు చేయుదము ?

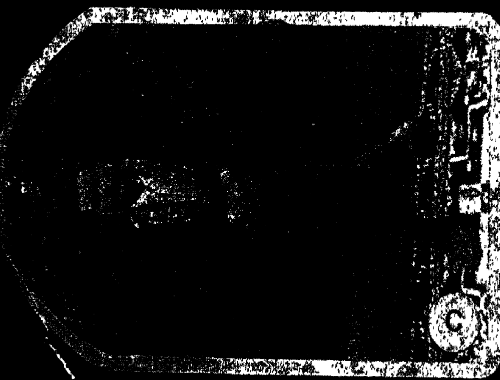

౧. (ఎ) శ్రీ మద్దాలి సత్యనారాయణగారు (శ) (బి) శ్రీ కోడేటి రంగాచార్యులుగారు (శ) (సి) శ్రీనడలి జోగయ్యశాస్త్రిగారు (శ) (డి) శ్రీ వెంపటి సదాశివబ్రహ్మంగారు(శ) ౨. ఖద్దరుదీక్షబూనిన బెజవాడవర్తకులు. 3. శ్రీ దుర్భా వెంకటాద్రిగారు(శ) ౪. శ్రీ క. గోపిగారు(శ) ౫. శ్రీ విన్నకోట జగన్నాథగుప్తగారు (శ) ౬. శ్రీ బి. కృష్ణమూర్తిగారు (శ) ౭. శ్రీ భమిడిపాటి చినయజ్ఞనారాయణశర్మగారు (శ)

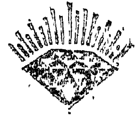

౧. శ్రీ బాలసూరికుచ్చి ఆంజనేయశాస్త్రిగారు(శి) ౨.(ఎ) శ్రీ కావూరి వెంకటప్పయ్యచౌదరిగారు(శి) (బి) శ్రీ అప్పసాని సాంబయ్యచౌదరిగారు 3. శ్రీ పెండెం వెంకటరాములుగారు(శి) ౪.(ఎ) శ్రీ చేకూరు వెంకటసుబ్బయ్యచౌదరిగారు(శి) (బి) శ్రీ శరణు పున్నయ్యగారు(శి) (సి) శ్రీ రాపర్ల శివరామకృష్ణయ్యగారు(శి) ౫. (ఎ) పోతుకుచ్చి వెంకట్రామయ్యగారు(శి) (బి) శ్రీ టి.వి.శాస్త్రిగారు(శి) (సి) శ్రీ ముషి సత్యనారాయణగారు(శి)

ప్రసిద్ధి గల నగల వర్తకులు

నమ్మకమునకును, పనితనమునకును, ప్రఖ్యాతిగాంచినవారు

DIAMONDS

JEWELLERY

A view of the show rooms of Messrs Bapalal & Co., Madras

వజ్రములు

మావద్ద వజ్రములు విశేషముగా నుంటుటవలన, యెవరికేమాదిరి కావలసినను బాగుగా పరిశీలించి, తమకిష్టమగుదాని నేరుకొనవచ్చును. మేలు రకపు రాటిని సాధ్యమయినంత తక్కువ ధరలకు బడయవచ్చును. ఎందుకల్లననగా, మేము రొక్కపు బేరమునకు నేరుగా సరకులను తెప్పించెదము. అందువల్ల ఏజంటు లేక కమీషన్‌దారు లాభములుగాని వరుమానములుగాని యిందు కలియుట లేదు.

చిత్రవస్తువులు

మా చిత్రవస్తువులు బంగారములోను, వెండిలోను అతి సొగసైన నమూనాలు సిద్ధపరుపబడుచున్నవి. స్వచ్ఛమైన లోహమును పనివారల పని నైపుణ్యమును, మాకు పెట్టని కోట్లు. మా చిత్రవస్తువు లెందరి గృహములనో అలంకరించినవి. అయినప్పటికిని కల్తీ లేని, వెండికిని నేరకు బంగారమునకును పూచీ యిచ్చెదము.

బాపాలాల్ & కో

వజ్రముల వ్యాపారులు, నగలను చేయువారు, చైనాబజార్, మద్రాసు.

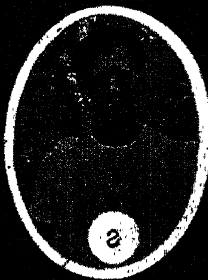
టెలిఫోను నెం 2696 రు.

టెలిగ్రాం నెక్‌లేస్

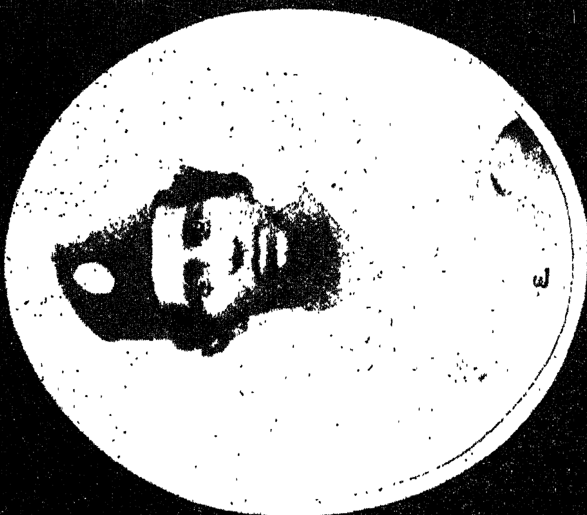

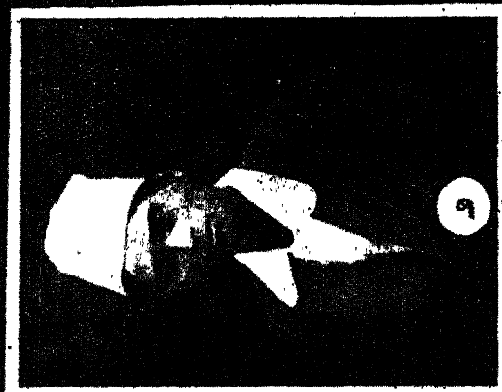

౧. శ్రీ. మంగిపూడి పురుషోత్తమ శర్మగారు (శి) ౨. (ఎ) శ్రీ తూములూరు సత్యనారాయణగా
(బి) శ్రీ అధరాపురపు శేషగిరిరావుగారు (శి) (సి) శ్రీ తూములూరి శేషగిరి శర్మగారు (శి) 3. శ్రీ. సూర
౪. శ్రీ దంతులూరు నారాయణరాజుగారు (శి) ౫. శ్రీ గరికిపాటి మల్లావధానిగారు (శి) ౬. శ్రీ మల్ల
౭. శ్రీరాములు గుప్తగారు (శి) ౮. (ఎ) శ్రీ వంక సూరిశాస్త్రిగారు (శి) ౯. శ్రీ గోప

టెలిఫోను నెం 26

గేం—మీకు తెలియని దేమున్నది? చావడిలో నింకను క్రొత్తగడ్డి యున్నట్లున్నది.

ఆ—[స్వ]—

నాకు రాజభోగములేల ? నేనును నా సిపాయీల వలెనే శయనింతును. కటా! ఎందఱు యోధులు కటికి నేలపై శాశ్వతముగ పవ్వళించి యున్నారో కదా!

గేం—ఏ మాచప్పుడు ? గుఱ్ఱపు కదముఁవలె నున్నది. సంగతి తెలిసికొని రండు.

ఆ—పాపము శమించునుగాక! నన్ను గుఱించి ఈ బీద కుటుంబులు కూడ మడియవలసిన గతి వచ్చినది కాఁబోలును! నేనాయరణ్యములోనే ప్రాణత్యాగము కావించుకొనక పోయితినిగదా!

గేం—దయాసముద్రా! మావంతునకు వచ్చినవా, కత్తి వ్రేటులు!

గు—అయ్యో! ఇఁక నేమున్నది? డేనులు! డేనులు వచ్చిపడిరి! బాబూ! మమ్ములను చంపకుఁడు!!

ప్రవేశము—ఎల్లా

ఎ—[మోఁకఱించి]—

ఓ న్నాప్రభూ! నారాజా! తండ్రీ! నిన్నుఁగన్గొను భాగ్య మబ్బినది; ధన్యుఁడను.

ఆ—[కౌఁగిలించుకొని]—

నా ఎల్లాయే! ధీరుఁడగు నామెల్లాయేనా!!

ఎ—రాజోత్తమా! శుభసందేశము గొని వచ్చితి. 'కిన్విత్' కోటలో బంధింపఁబడిన మనసైన్యము గట్టి పట్టుదలతో నీవలఁ బడి, అచ్చటిడేనులను చెండాడినది. భయంకరమూర్తియగు వారి నాయకుఁడు—హుబ్బా—కొనయూపిరితో పడియున్నాఁడు.

ఆ—అట్టిపని సంభావ్యమా! ఇంకను నేను రాజుగనుండఁదగుదునా?

ఎ—ప్రఖ్యాతవీరపురుషుఁడగు వారి నాయకశిఖామణి కూలిపోయినతోడనే వారి సైనికులు దిగులుచెంది చెల్లాచెదరైరి. ఈ తరుణమున మనవారల నడపించుటకై ఎలుగెత్తి నీ నామస్మరణ మొనరించుచున్నారు. ఇదిగో, ఈ యుత్తరములో మిగిలిన వివరములున్నవి. [ఒక లేఖ నిచ్చును.]

గు—[ప్రక్కను]—

అయ్యో! మనగతి యేమికానున్నదో కద! నీకు నోటిశుద్ధి లేదు. ఎట్లు తూలనాడి వదరితివి!

గేం—ఇఁకేమున్నది? మనకు చావు మూఁడిన దనుట నిశ్చయము. ఇంతకును, ఆయన ప్రభువని కలగంటినా యేమి?

గు—ఈ మాత్రము కనిపట్ట లేక పోయితివి, ఎందుల కూరక వ్రేలుటకే ఆయన కేపనియుఁ చేతఁగాకుండుటయే గొప్పవాఁడనుటకు తార్కాణము.

ఆ—[ముందునకువచ్చి]—[స్వ]—

దేవా! ఇదంతయు నీకృపకద! నేఁడెట్టి సువార్త తెలియవచ్చినది! నిస్పృహాదేవత నెలకొనియున్న ఈ విషమపరిస్థితులలో 'ఆశ' యను వెలుఁగు ప్రసాదించితివి!

మిత్రమా!—

తిరిగి నేను సేనలో మెలఁగుదునా? ధీరులగు నా యాంగ్లేయులను నడపింతునా? విజయము వడయుదునా? మరల నా మిత్రులు తల లెత్తుదురా?

ఎ—రాజా! నీకువలెనే అడవులలోను, గుహాలలోను, తల దాఁచుకొనుచు, ఇంటింటికిఁ దిరుగవలసివచ్చిన యోధులు పలువు రున్నారు. నీవు సజీవుఁడవై తిరిగి సేనాధిపత్యము వహించితి వనువార్త తెలిసినక్షణమ అధైర్యము వీడి మరల ముందునకు వచ్చి, నీయాజ్ఞను శిరసావహింతురు.

ఆ—సరే, వారినందఱను కలసికొన మిక్కిలి తహతహ పడుచున్నాను. ఈ పట్టుననే నాప్రజలు కసిదీర్పు వలయు, తరుణము మించనీయఁ గూడదు.

గుజ్బా—గేంతలిను
(రాజుపాదములపైఁబడి)—

మహాప్రభూ!—

గేం—మాశిరములు ఖండించెదవు కాఁబోలును, ప్రభు వతంసమా! రాజా! ప్రమాణపూర్వకముగఁ జెప్పు చున్నాను, నీవు మా ప్రభువని తెలియనైతిని, తండ్రీ!

గు—అమాయికురాలైన నాభార్యను క్షమింపఁడా, రాజమౌళీ! పాపము! ఆమెకు నోటితొందరయే కాని, దురుద్దేశము లేదు.

ఆ—సదయహృదయులగు దంపతులారా! క్షమించితిని. క్షమించుటయే కాదు, వందనము లర్పించుచున్నాను. నేను తిరిగి ఇంగ్లాండు దేశపు సింహాసనము నధిష్ఠించు నంతటి యదృష్టమే కల్గుచో, మీరొసంగిన యాతి థ్యమునకు యథోచితముగ మిమ్ముల బహూకరించు టయే నా మొదటికర్తవ్యము. మిమ్ములఁ గాపాడు టకే నే నిప్పుడు పోవుచుంటిని.

విశ్వాసపాత్రుఁడవగు నా ఎల్లా! రమ్ము, ఆయుధ పాణివి గమ్ము! మఱొక్కసారి డేనులను డీకొనుట కీయాత్మ తపించుచున్నది. పంచభూతములు సాక్షు లుగ నేనిదే శపథముఁ బూనుచున్నాఁడ, వినుము— "నా దేశమునకు శాంతియైన చేకూరవలెను, లేక రణ రంగమున నే నసువులనైనఁ బాయవలెను; అంతవఱకు ఈ నాఖడ్గము ఒఱలోనికిఁ బోదు."

శృంగారమాయావిలాసము

బుక్కపట్టణపు రామానుజయ్యగారు

(ఒకచిన్ని ప్రహసనము)

[శ్రీసీతారామలక్ష్మణులు దండకారణ్యము ప్రవేశింతురు.]

రాముఁడు:— ఋషీశ్వరులారా! నమస్కారము. [అనుచు సీతాలక్ష్మణులతోడ సాష్టాంగముగాఁ బ్రణమిల్లును.]

ఋషులు :—[ఆశీర్వదించి] శ్రీరామచంద్రా! ఈదినమే సుదినము. మిమ్ముఁ జూడఁ గంటిమి. మంటిమి. మాతపములు ఫలించె. మాజన్మములు సార్థకము లయ్యె.

రాముఁడు :—మీ కెల్లరకుఁ గుశలమే కదా? ఇందు మీ తపోయాగాదులు నిర్విఘ్నముగఁ గొనసాగుచున్నవా?

ఋషులు :—అక్కటా! మాకష్టములఁగూర్చి నీతోఁ గాక మఱి యెవ్వరితో మొఱపెట్టుకొని మాదుఃఖములఁ బాపుకొనఁగలము? వినవయ్యా, యీయరణ్యమున రాక్షసులు కడుంగడుఁ బ్రబలియున్నారు. ఆమాయావులు మా యాగాదికర్మలప్పుడు రక్తమాంసాదులు గురిసి కార్యభంగము గావింతురు. మాతపమును జెఱుతురు. ఆదుర్మార్గుల బారినుండి రక్షించుభారము నీయది.

రాముఁడు :—ఇఁక మీరు భయమొందవలదు. ఇందుల రక్కసులఁ జక్కడంచి మీ కందఱకు సుఖము గూర్చెద. [అని యభయ మిచ్చును.]

[ఇది యెఱింగి కొందఱు రాక్షసులు తమ యజమానుఁ డగు ఖరునకుఁ దెలుపఁ బరుగిడుదురు.]

రాక్షసులు :—మహాప్రభూ! మనవనమునకు వింతవారెవ్వరో యిరువురు రాజకుమారు లతిదృఢకాయు లాజానుబాహులు జటావల్కలధారులై ధనుర్బాణపాణులై వచ్చియున్నవారు. వారివెంట నొక చక్కని యోఁడుదియును వచ్చియున్నది. అవ్వీలు కొంద్రు దశరథచక్రవర్తిపుత్త్రులఁట. వారిలోఁ బెద్దవాఁడు రాముఁ డనువాఁడఁట. వానితో వెడఁగు జడదారులు మనవలని బాధలనుగూర్చి మొఱపెట్టుకొనిరి. వాఁ డది విని, "మీ రిఁక భయపడవలదు. ఇందుల రక్కసుల నుక్కడంతు" ననెను. చిత్తగింపవలయును.

[ఖరుఁడు తల యూఁచి, కనుసన్నచే వారికి సెలవొసంగి, సభలో నున్న విరాధునివంకఁ జూచును.]

విరాధుఁడు :—[లేచి] మహాప్రభూ! దేవరయాజ్ఞకు నెదురుచూచువాఁడ.

ఖరుఁడు :—ఈ వనమునకు మువ్వురు మనుష్యులు వచ్చియున్నా రనుమాట నీవును వింటివికదా! మనుష్యులు మన కొకలెక్కయా? వారు మన కాహారభూతులు. అది యటుండనిమ్ము. నీ వచ్చోటికిఁ జని యాస్త్రీని క్షిప్రమునఁ గొనిరమ్ము.

విరాధుఁడు—చిత్తము మహాప్రభూ! [అని సెలవు పొంది త్వరితగతిని శ్రీ[illegible]పాదు లుండు చిత్రకూటపర్వతమునొద్దకుఁ బోవును.]

శ్రీరామచంద్రుఁడు కొండనెత్తముపైని సీతాదేవితో విహరించుచు సంపుల వినోదముల నామెకుఁ జూపుచుండఁగా, విరాధుఁడు వారలఁ గాంచి, యామెసౌందర్యమున కచ్చెరు వంది, యామెను ఖరునకుఁ గొనిపోవు ప్రయత్నము మాని, తానే యామె నెటకేనిఁ గొంపోవ నుద్యుక్తుఁ డై, యామెను వంచించి కొనిపోవుకొఱకు రాముని వేషము ధరించి, యం దొకచోటఁ దిరుగులాడు చుండును.

[విరాధుఁడు రాక మసలుటకు ఖరుఁడు కోపము గొని, సీతను దెచ్చుటకు శూర్పణఖను బంపెను.]

శూర్పణఖ—[రాముని వేషమున నున్న విరాధునిఁగాంచి, తా నదివఱకే రామునిఁ జూచి యాస గొని సమయము వేచియున్న దగుటచే]

తనలో — "ఏమి నా నోముఫలము! రాముఁ డెన్నఁడు నిజకాంతను విడిచి యేకాంతమున నాకుఁ జిక్కునా యని యెంచియుంటిని. ఆహా! నేఁడు నా మనోరథము ఫలించె! అదె! యా రాముఁ డీవైపునకే వచ్చుచున్నవాఁడు. ఆతఁ డెప్పుడును సీతయందే ప్రేమ గలవాఁడు. వేఱొక స్త్రీని గన్నెత్తియైనఁ జూడఁడు. కనుక నామె రూపమునే ధరియించి, యాతని నేమఱించి యెందులకేనిఁ గొనిపోయెద."

అంత, మాయారాముఁడును మాయాసీతయును నొక్కచో సంధింతురు. ఈ విచిత్రప్రదర్శనమును లోకాభిరాము లగు సీతారాములు చూచి నవ్వుకొనుచు, ముందు జరుగఁ బోవు నాటకమునం దా పాత్రధారు లేమాత్ర మభినయింతురో కనుఁగొనువారై యట్టె వేడుక చూచుచుందురు.

ఆ సీతారాముల రక్షణము నిమిత్తము కొండ దిగువ మిగుల మెలఁకువతోఁ గావలి గాచుచున్న లక్ష్మణుఁడు వనప్రదేశమున సంచరించుచున్న యా మాయా దంపతులు తనదృష్టిపథమున బడినంతనె, 'కొండపై నున్నవార లచ్చోటి కెప్పుడు పోయి' రని సంశయించి, మీఁదికిఁ దల యెత్తి చూచి, యచ్చట సీతారాము లుండుటను గాంచి, యెదుట గోచరించు దంపతులు కామరూపు లగు రాక్షసులే యని నిశ్చయించి మిన్నకుండెను.

మాయారాముఁడు:—ప్రేయసీ! యింతసే పెక్కడఁ గ్రుమ్మరుచుంటివి?

మాయాసీత:—మోహనాంగా! నే నొక్క చక్కని కురంగమును జూచితిని. దానిఁ బట్టి తెచ్చి యాడుకొందమని యాసించి, దానిని వెంబడించి చాలదూరము పోయితిని. అది నాచేతికిఁ జిక్కదయ్యెను. నేను నిరాశఁ జెంది యిచ్చటికి వచ్చితి.

మాయారాముఁడు:—ప్రియా! నీ వింత ప్రయాసపడనేల? నాతో నొక్కమాట చెప్పిన, నెన్ని జింకలేని పట్టితెచ్చి నీముందటఁ బెట్టనా? కాని, జింకమీఁద నుండు ప్రేమకూడ నాయందే యుండవలయు నని నాకోరిక. జింకను దెచ్చి యిచ్చిన, నీవు దానితోనే యెప్పుడు నాడుకొనుచుందువేమో యని, తెచ్చుటకు వెనుదీసెదను. నిన్ను విడిచిన యరనిమిసము నా కొకయుగముగఁ దోఁచును. నీకు జింకమీఁదిపిచ్చి, నాకు నీమీఁది....

మాయాసీత:—మనోహరా! నీమనస్సును శోధించుట కట్లు చెప్పితిని. కాని, నేనుమాత్రము నిన్నెడఁబాసి యరక్షణమైన నుండఁగలనా? నన్ను వెదకికొని వచ్చెదవో లేదో చూడఁ గోరి యీపొదరింట డాఁగి యుంటిని. ఇఁక వ్యర్థముగా నిన్నలయింపఁ గూడ దని యెంచి, నీయెదుటఁ గనంబడితి.

మాయారాముఁడు:—నన్ను నీ వింతగాఁ బ్రేమించుటకు సంతసించితిని. సుందరీ! యింతనుక నిన్నెడఁబాసిన తాపము దీఱ నా కొకతియ్యనిముద్దు సనుగ్రహింపుమా! [అని ముద్దిడుకొనును.]

మాయారాముఁడు—(స్వగతము) ఇఁకను మసలరాదు. రాముఁడు సీతను గానక వెదకికొని యిచ్చటికి

వచ్చినఁ గార్యము చెడును. కనుక దీని నుపాయమున దూరమునకుఁ దోడ్కొనిపోవలయును.

(బహిరంగముగా) — పూఁబోఁడీ! అల్లదిగో చూడుము. తనకు మాఱై వెలయుచున్న యాపోఁక మ్రాఁకునకు సొంపు సంపాదించుచు నొకసంపెంగ తీఁగ యల్లిబిల్లిగ నల్లుకొనియున్నది. చెంతకుఁ బోయి దాని సోయగమును గనుల పండువుగఁ గనుఁగొందము రమ్ము.

మాయాసీత — [స్వగతము] — ఈతఁడు చూపుచున్న ప్రదేశ మీతని నెత్తికొనిపోవుట కెంతయు ననుకూలించున ట్లున్నది.]

(బహిరంగముగా) — మోహనాంగా! యట్లే కానిమ్ము. రమ్ము పోదము. [ఇరువురు నచ్చోటు చేరుదురు.

మాయారాముఁడు — ఆహా! చూచితే? లతాతన్వీ! యీలతిక యెంతయల్లిబిల్లిగ నల్లుకొని పూగుత్తులతోఁ గూడి చల్లనిపిల్లతెమ్మెరలకు నల్లలాడుచున్నది!

మాయాసీత — [తల యెత్తి చూచి] ఔనౌను. కడు వేడుక య్యెడిని. వేడుకకాఁడా! నాకు సంపెంగ గుత్తు కోసియిచ్చెదవా? నీచేతి కది యందదు. కావున నేను వంగికొనియెద నీవు నావీఁపుపై నెక్కి కోసియిమ్ము.

మాయారాముఁడు — రమణీమణీ! నీ కోమలశరీరమునకుఁ గష్ట మిచ్చుటకు నామనం బొప్పునా? నీ మేని తీవ కందిపోవును. నేను వంగియుండెదను. నాపైని నీ వెక్కి నీకు వలసినన్ని పూవుగుత్తులఁ గోసికొనుము.

మాయాసీత — [స్వగతము] - ఇతఁడు న న్నాపరమసుకుమారిణి యగు సీతనుగా భావించి యి ట్లనుచున్నాఁడు. నేను రక్కసి నని యెఱుంగఁడు. సంశయము కలిగించినఁ గార్యము చక్కఁబడదు. కనుక నేనే యీతనిపై నెక్కిన ట్లనుకరించి నాకాళ్లతో మెలఁకువగా నిఱికించి మొదులకేని యెగిరిపోయెదఁ గాక.

(బహిరంగముగా) — మహావీరపురుషా! నీ యిష్టము చొప్పుననే చేయుము.

విరాధుఁడు వంగికొనును. శూర్పణఖ ఊపిరి బిగఁబట్టి తేలికగా నెక్కును. అంతట వాఁడు త్వరలో నెత్తుకొనిపోవఁ బ్రయత్నించును. విగ్రహము భారముగా నుండుటను గ్రహించును. ఇ దేమియో చోద్యముగా నున్న దని వాఁడు కలవరపడును. శూర్పణఖ తన కాళ్లతో నతని నిఱికించి పై కెగిరిపోవ గమకించును. అతనిమేను చిట్టెపురాయిపగిదిఁ గదలుటలేదు. శూర్పణఖ తనబలముకొలఁదిని బైకి లేవఁ బ్రయత్నించును. సాధ్యము కాదయ్యెను. 'ఈతఁడు రాముఁడు కాఁడు. ఖరునిచే మొదటఁ బంపఁబడిన విరాధుఁడే యీరూపమున నున్నవాఁ' డని నిశ్చయించి, వెంటనే క్రిందికి దుమికెను. వాఁడును దోడుతనె లేచి నిలువఁబడి 'మనుజకాంత కింతబలమెక్కడిది? ఎవ్వతియో రక్కసి రాము నాసించి, కల్లసీత యై మెల్లమెల్లఁగ నాయొద్దకు వచ్చి యిన్ని విద్దెలు చూపె' నని నిశ్చయించెను.

[అంతట నిరువురు నొకరి నొకరు దెలిసికొనుత్వరగలవా రై యిట్లు ప్రశ్నించుకొందురు.]

విరాధుఁడు — ఓసీ! నీ వెవ్వతివి? సీతవేసమున నిట్లు పలుపోకలఁ బోయితివి.

శూర్పణఖ — ఓరీ! నీ వెవ్వఁడవు? కుహనారాముఁడవై బహుభంగుల భాషించి శృంగారవిలాసములఁ జూపితివి.

ఇంతలోన వారల కిరువురకును ఖరునిజ్ఞాపకము కలిగెను. ఖరుఁడు ఖరశాసనుఁడు; ఇంత యాలస్యమునకు మనల దండింపక విడుచునే యను దిగు లొండొరులమనంబులందు బుగులుకొనెను.

తోడుతనె యిరువురును దమతొంటిరూపములతో నిలువంబడిరి.

విరాధుఁడు — ఓసీ! టక్కులాఁడి! నీ విక్కడి కేల వచ్చితివే? సీతవేసము గయికొని యెన్నెన్నిసగలఁ గులికితివే! చుప్పనాతి యనుపేరు నీకే యొప్పునే!

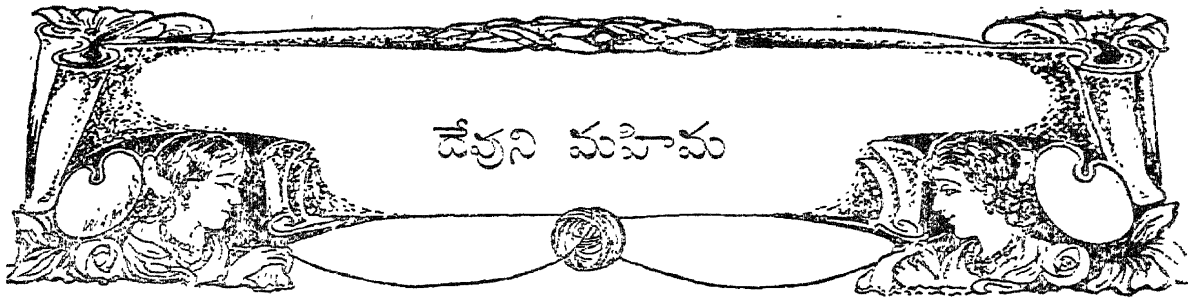
శూర్పణఖ — ఔరా! విరాధా! మహాశూరుఁడవు పోలె బిరాన నిందులకు వచ్చి, ఖరాజ్ఞ సేయుట మాని, రాముసిరూపమున నీ వేల యిటు తామసించితివి? నీ వింకను రాకుండుటకు ఖరుఁడు కినిసి సీతను దేర నన్నుఁ బంపె. అయిన దయ్యెఁ గాని, మన మురువులు, ముచ్చట లొరులుచూచి నవ్వకమునుపే, సత్వరముగ ఖరునొద్దకుఁ బోయి యేదేని బొంకి తప్పించుకొనెదము. రమ్ము, పోదము. [అని నిష్క్రమింతురు.]

పర్వతసానువుపై నున్న రామచంద్రుఁడు సీతాదేవిని జూచి "ఈబూటకపు నాటక మెటు లున్నది?" అని మందహాసముచేసి యడిగెను. సీతాదేవి నిజవల్లభునిఁజూచి "కడుఁ జోద్యముగ నున్న"దని పలికి, కడు పుబ్బ నవ్వసాగెను. అంతట రామచంద్రుఁ డాహ్నికము నెఱవేర్పంజనును. సీతాదేవి పెంపుడుజింకతో నాడుకొనఁ బోవును.

మంగళం భవతు.

మనదినచర్య

విద్వాన్, గరిమెళ్ల సోమన్న గారు, యం. ఏ., యల్. టి.

అక్షయదీప్తుల ననిశము వ్రేలెడి
లక్షలు కోటులు నక్షత్రంబులు
దేవుని మహిమను దెలిపెడిఁ గనుమా!
భావము నవ్విభుపయి నిడి చనుమా.

నేలయు నీరును నిప్పనిలంబును
నింగియు లోనగు నిఖిలజగంబును
దేవుని మహిమను దెలిపెడిఁ గనుమా! భా.

సర్వప్రాణుల చైతన్యదుఁడయి
ఉర్విని దనుపుచు నోపెడి సూర్యుఁడు
దేవుని మహిమను దెలిపెడిఁ గనుమా! భా.

చంద్రునితోడను సరిగా నెగయుచు
సంద్ర మపారము సతతతరంగము
దేవుని మహిమను దెలిపెడిఁ గనుమా! భా.

చుక్కలఁ జరుగుచుఁ జుట్టుచు భూమిని
చక్కని చంద్రుఁడు చల్లఁగ వెలుఁగుచు
దేవుని మహిమను దెలిపెడిఁ గనుమా! భా.

పర్వతపంక్తుల వనముల నదులం
బర్వి చరాచరవాసం బగుధర
దేవుని మహిమను దెలిపెడిఁ గనుమా! భా.

నవరత్నంబులు నానాశిలలును
వివిధస్థలజలవిభవాస్పదములు
దేవుని మహిమను దెలిపెడిఁ గనుమా! భా.

వేలకుల తృణవృక్షలతాదులు
కాలక్రమమునఁ గాయుచుఁ దనుపుచు
దేవుని మహిమను దెలిపెడిఁ గనుమా! భా.

కీటమృగాదులు క్రిములుం బక్షులు
కోటిశతంబులు కూటికిఁ దిరుగుచు
దేవుని మహిమను దెలిపెడిఁ గనుమా! భా.

రేయుంబవళులు ఋతువులు నేండ్లును
సాయంప్రాతస్సంధ్యలు మాఱుచు
దేవుని మహిమను దెలిపెడిఁ గనుమా! భా.

వృక్షాగ్రంబుల విహరించుచుఁ దమి
పక్షుల కులములు పాడుచు నాడుచు
దేవుని మహిమను దెలిపెడిఁ గనుమా! భా.

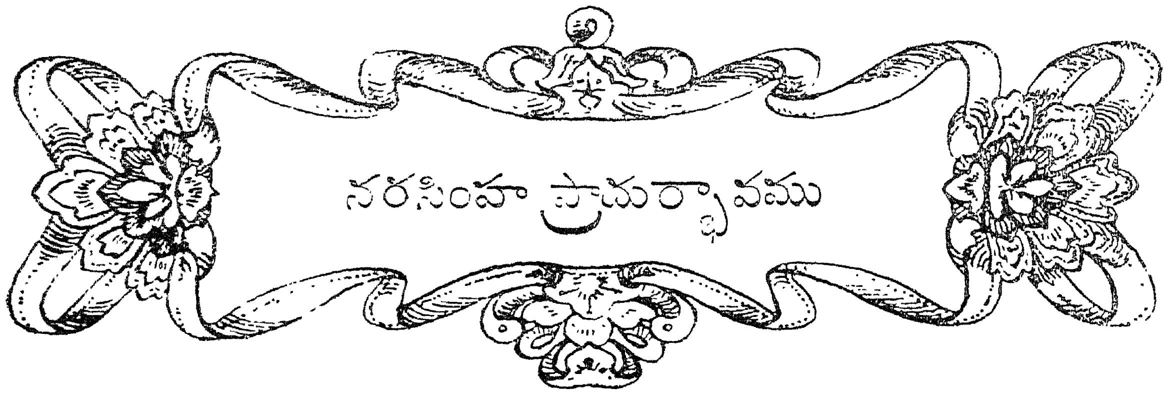
పూవిడ తేనెను పుప్పొడి పుర్విడ
స్థావరజంగమసహవాసంబులు
దేవుని మహిమను దెలిపెడిఁ గనుమా! భా.

చెట్టున గూఁటిని చెన్నుగఁ దీర్చుచు
పిట్టలు గ్రుడ్డులు పెట్టి పొదుగుచును
దేవుని మహిమను దెలిపెడిఁ గనుమా! భా.

పక్షులు మింటను పంక్తులు దీర్చుచు
శీఘ్రగఁ బాఱుచుఁ జెలిమినిఁ జూపుచు
దేవుని మహిమను దెలిపెడిఁ గనుమా! భా.

నీ రాకసమున నిల్చుచు వానగ
ధారణిఁ గురియుచుఁ దనుపుచు జీవుల
దేవుని మహిమను దెలిపెడిఁ గనుమా! భా.

అనుదిన మెల్లెడ ప్రాణులు చచ్చుట
గనుచుం స్థిరసంకల్పముఁ గొను ప్రజ
దేవుని మహిమను దెలిపెడిఁ గనుమా! భా.

మల్లాది సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు

వ. తొల్లి కృతయుగాది నాదిపురుషుండు దైత్యరాజ్యంబునకు యువరాజుగా నియమించిన హిరణ్యకశిపుండు తన యన్నయగు హిరణ్యాక్షుని యనంతరము సకలదైత్యసార్వభౌముండై యేలుచుం దనరాజ్యం బప్రతిహతంబు గావింపం దలపోసి యాధిపత్యం బమాత్యుల యందుంచి తపం బాచరింప నుత్సాహంబున బురంబు వెలువడి యొకపుణ్యనదిం జేరి—

పదియు నొకండువే లయిదువందలు నేండ్లు నదీజలంబునం
గదలక యుండి యాకమలగర్భునిగూరిచి లోక మెల్లం బె
ల్లదరం దపంబు చేయంగ మహావ్రతనిష్ఠం బితామహుండు స
మ్మద మొదవంగ సర్వసురమండలి పేరిమి వెంబడింపంగన్.

మదకలహంసం బూన్చిన విమానము నెక్కి బిఱాన వచ్చి యా
నదికడ డిగ్గి యోదనుజనాయక! నీదు తపంబు నాకు స
మ్మద మొనరించెం జాలు నిఁక మాను తపోవ్రతనిష్ఠ, దెల్పు నీ
యెదంగలకోర్కి యాక్షణమ యిచ్చెద నన్న నిశాచరేంద్రుండున్.

పరమానందముతో నది-దరికిం జనుదెంచి భక్తితాత్పర్యములం
గరములు శిరమున మోడిచి-పరమేష్ఠికి మ్రొక్కి యిట్లు పల్కె నణంకువన్.

సురసిద్ధసాధ్యరక్షో నాగగంధర్వమానవాదులచేత మడియకుండ
బహువిధశస్త్రాస్త్రబాణకృపాణాద్రిపాదపాదుల మృతిం బడయకుండ
నార్ష శాపంబుల నార్ద్రశుష్కపదార్థజాతఘాతంబులం జావకుండ
స్వర్గాంతరిక్షభూపాతాళముల దినరాత్రిసంధ్యలం జావు రాకయుండ
వర మొసంగుము మఱియును బంచభూత-లోకపాలరవీందుసుల్లోకశక్తి
నాకుం గలుగంగ,రణభూమి నన్నుం జేరం-బరమదివ్యాస్త్రములు కూర్మివరములిమ్ము.

అని యర్థించిన నిచ్చితి-నని పల్కి విరించి యరిగె హంసవిమానం
బున నిజలోకంబున కొ-య్యన, దేవత లంత నజుని కని రిబ్బంగన్.

అంబుజగర్భ! నీ విడినయట్టి వరంబుల వాఁడు మమ్ము లో
కంబుల నెల్ల నుక్కణంచుం గావున వానిని జంపంగా నుపా
యంబు తలంపు మన్న, నతం డా నిది నిక్కము కాని వాం డవ
శ్యంబును బొందు నీఫలము సల్పినయట్టితపంబు పేరిమిన్.

వెల స్వల్పము! ఫల మధికము!!

ప్రతాపకస్తూరిమాత్రలు

దీనియందు కస్తూరి, గోరోజినం, కుంకుమపువ్వు, పచ్చకర్పూరము మొదలగునవిచేర్చి తయారుచేయబడినవి. మిక్కిలి ఘాటుగలిగి సువాసనగా నుండును. తాంబూలములో గాని, విడిగా గాని 1-2 మాత్రలను పుచ్చుకొనిన మిక్కిలి రుచికరముగా నుండుటయేగాక అజీర్ణము, వాయువ, జలుబు, జ్వరము, దగ్గు, ఉబ్బసము, సన్నిపాతములు, మాంద్యములు, చిన్నబిడ్డసుగము, కలరా, ప్లేగు, జలదోషము మొదలగు అనేకవ్యాధులను ఖండించి బలమును, ఆరోగ్యమును కలిగించుటలో అత్యుత్తమమైనవి. బిడ్డలకు యీమాత్రలను అప్పుడప్పుడు వాడుచుండిన వాయువును, అజీర్ణమును, చేరనివ్వక చక్కగా పోషించుచుండును. అనేక యోగ్యతాపత్రములు గలవు. ఇప్పుడు బజారులో విక్రయించబడుచుండు చౌకరకము మాత్రలుగాక శ్రేష్ఠమయిన వగుటచే ప్రతివారును వీటినేకొని యుపయోగించుచున్నారు. మీరు బజారులలో కొనునప్పుడు ప్రతాప కస్తూరిమాత్రలే కావలయునని కోరుడు. వారివద్దలేనిచో మాకువ్రాసిన శ్రేష్ఠమైన మాత్రల సీసాలను ఈక్రిందిధరల ప్రకారం పంపుదుము. 250 మాత్రలసీసా 1-కి 0—4—0 డజను సీసాలు, 2—8—0. 3 డజనులు (36 సీసాలు) 6—9—0 లు. పోస్టు ఖర్చులు ప్రత్యేకము.

పి. శి. ఏ. అండు కంపెని, ఆయుర్వేద సమాజం-పెరిదేపి-నెల్లూరుజిల్లా.

రాజమోహనసౌరాయులు

ప్రపంచమందలి తలనూనె లన్నిటిలో యుత్తమమయినదని

అనుభవజ్ఞులు గ్రహించుచున్నారు.

ఇది మిక్కిలి శ్రేష్ఠమయిన పుష్పరసములు, అత్తర్లు, సెంట్లు, మొదలగు వాటిచే తయారు చేయబడినది. ఆనందజనకమగు పరిమళము, నాణ్యమయిన సువాసనగలది. తలకు రాచుకొను యీకాలపు నూనె లన్నిటిలో ఉత్తమ మయినదని చెప్పక తప్పదు. దీనిని రాచుకొని దువ్వుకొనుటచే మెదడునకు చల్లదనమును, బుద్ధికివికాసమును, గలిగించుటయేగాక, అకాలముగా వెంట్రుకలు నెరయుట, చుండు, శిరోవేడిమి, మాడుపోటు, మొదలగు వాటిని పోగొట్టి వెంట్రుకలను పట్టు పింఛమువలె మృదువుపరచి విస్తారముగా నల్లపరచి వృద్ధినొందించును. గొప్ప గొప్పవా రందఱు విస్తారముగా దీనినే వాడుచున్నారు. స్త్రీలు మిగుల ప్రేమింతురు.

సీసా 1-కి రు 1—0—0 3 సీసాలు గు 2—10—0

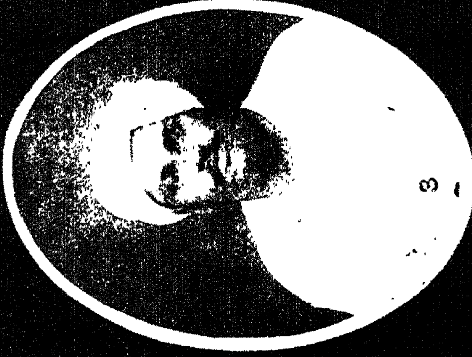
భృంగామలకతైలము

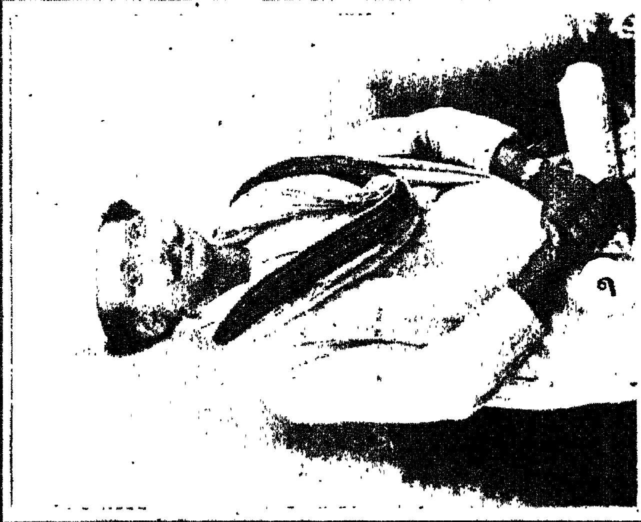
దీనితో తల అంటుకొనిన అత్యుష్ణము, మాడుపోటు, తలనొప్పులు-పార్శ్వపునొప్పులు-ఎండవేడిమి-మొదలగునవి హరించి మెదడుకు చల్లదనము నిచ్చును. 8 ఔన్సుల సీసా 1-కి రు 1—4—0 4 ఔన్సుల సీసా 1-కి రు 0—12—0

శ్రేష్ఠమయిన అత్తర్లు:—రోజ్ - మల్లె - నార్సిసస్ - మస్కు - మొదలగు అత్తర్లు డ్రాము సీసా 1-కి రు 0—8—0

వీ. పి. ఖర్చులు ప్రత్యేకము అరడ్రాము 0—5—0 పాతికడ్రాము 0—3—0

పి. శి. ఏ. అండు కంపెని, ఆయుర్వేద సమాజం-పెరిదేపి-నెల్లూరుజిల్లా.

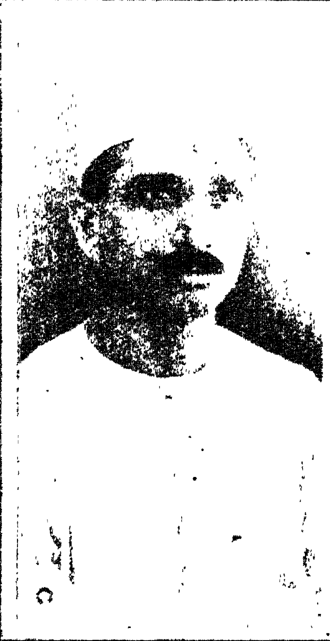

(కి) ౧. శ్రీ కోలపల్లి లక్ష్మయ్యనాయనుగారు. ౨. శ్రీ వల్లభనేని రామబ్రహ్మం చౌదరిగారు. ౩. శ్రీ జే. వి. సుబ్బారావుగారు. ౪. శ్రీ కోక నాగేంద్రరావుగారు. ౫. శ్రీ అన్నవరపు సుబ్బారావుగారు. ౬. శ్రీ డాక్టరు జి. యస్. శర్మగారు. ౭. శ్రీ మల్లెల శ్రీరామమూర్తిగారు.

(శ్రీ) ౧. శ్రీ పొణుకుపాటి వెంకటనాగభూషణంగారు. ౨. శ్రీ కానూరి రామానందచౌదరిగారు. ౩. శ్రీ అన్నె అంజయ్యచౌదరిగారు. ౪. శ్రీ పెనుమర్తి లక్ష్మీపతిశాస్త్రిగారు. ౫. శ్రీ మతం బాలసుబ్రహ్మణ్యగుప్తగారు. ౬. శ్రీ రాయప్రోలు సత్యనారాయణగారు.

సవరించినతపముఫలం-బవసానము నొందుపిదప నాతని వెన్నుం
డవసానము నొందింపఁగ-నవతారం బెత్తి ననఁగ నమరులు వేడ్కన్.

జలజగర్భుని బొగడుచుఁ జనిరి యిండ్ల-కంత నక్కడ వరలబ్ధి కాత్మ నలరి
కఠినమానసుఁడు హిరణ్యకశిపుఁ డుగ్ర-బాహుదర్పంబు మెఱయంగ బయలుదేఱి,

పుడమిఁ గల్గిన పురంబులఁ గొల్లగొట్టించి పల్లిండ్లఁ జీకించి పల్లియలను
గాల్పించి యాశ్రమగతులైన విప్రులు పచరించుకర్మముల్ పాడుచేసి
పాతాళమున కేగి పాపజేని జయించి యంత నాకపురంబు నాక్రమించి
యమరుల యజ్ఞభాగములను దప్పించి యిప్పించి దనుజుల కింద్రపదవి
నాఁచికొని దైత్యవీరుల నందు నిలిపి-విబుధులను గొట్టి గృహములు వెడలఁగొట్టి
నిజపురంబున కరుదెంచె నిఖిలలోక-విజయభేరీనినాదముల్ విన్ను ముట్ట.

అప్పు డాదైత్యనాయకుఁ డమరులందు-బందెగొనిపోఁగ మిగిలినవారు దేవ
గురుఁడు ముందఱ నడవ వైకుంఠమునకుఁ-బోయి వైకుంఠు దర్శించి మ్రొక్కులిడుచు.

దేవర! నీదుపాదములె దిక్కుగ నమ్మినమాకు నాకమం
దేవెత కల్గఁబో దనుచు నెన్నితి మింతకుఁ గాని సర్వ సౌ
ఖ్యావహమైన యాపురమునందు వసించెడి భాగ్యరేఖలన్
మావదనంబులం దుడిచె మత్తుఁడు దైత్యవిభుండు నేఁటితో.

జోరన నాహిరణ్యకశిపుం డరుదెంచిన దాడివేఁడి యే
తీరున నోర్చి యెట్లు కడతేఱకయుంటిమొ చెప్పఁజాల మ
మ్మారి మసంగిన ట్లతఁడు మాపయి వచ్చుటలోఁ దలంచినన్
గారుణికోత్తమా! యిపుడు కంపము పుట్టెడు మామనంబులన్.

సురభటు లాయుధాళిఁ గొని చుట్టును గావలియుండ దిక్పతుల్
గురుఁడును నీశచీపతియుఁ గొల్వున మంతన మున్నయంత వే
పరుగున వచ్చి యొక్కొకనిఁ బాదతలంబునఁ దన్ని యాసురే
శ్వరుమెడపట్టి యీడ్చె దనుజప్రభుఁ డయ్యది యాదిగా నటన్.

పాలనలేని దీనులకుఁ బట్టినదుర్గతి పట్టె యష్టది
క్వాలకు లష్టకష్టములపాల్పడి రన్యుల కష్టపాటు లిం
కేల వచింప? దేవతల కెల్ల శిరోమణి యాసురేంద్రుఁ డా
పాలసుబారికిం బడినపాటులు నోట వచించునట్టివే?

సురపురి కెట్టిచేటు మును చూడఁగ లే దిఁకఁ జూడఁబోము మ
త్సరమున వచ్చు నయ్యసురదాడికిఁ దాళఁగలేక వేల్పులె
వ్వరికిని వారెయై యమరభావము నెంచక జీవితాశఁ గా
తరు లయి పాఱిపోయిరి యథాయథలై సుతదారదూరులై.

సురతాపసస్నానసంచులైన మిన్నేటిరేవు లన్నియుఁ జాకిరేవులయ్యె
స్నాతానులిప్త నిష్ఠాగరిష్ఠార్థసోపానముల్ చేపలబండలయ్యె
బ్రహ్మవేత్తలకు నావాసంబులగు తీర్థశాలలు గుఱ్ఱాలసాలలయ్యె
నగ్నికుండంబు లాయశ్వంబులకుఁ బెట్టు గుగ్గిళ్ల నుడికించు గుంటలయ్యె
కల్పతరుసుందరానందకందనంద-నంబు దైత్యులచేతుల నల్లియయ్యెఁ
జెప్పెడి దింకేమి? సురపురి చెన్నుదొఱఁగి-పాడుపడిపోయినట్లుండెఁ బరమపురుష!

సురవారాంగన లాతని-వరవుడు లై రమరభటులు బానిసలై రీ
శ్వర! యొక్క నమస్కారము-సురపురి కిందుంచి మమ్ముఁ జూడుము కరుణన్.

వ. అని పలుతెఱంగులఁ గుయ్యిడుచుఁ దమపడినపాట్లెల్ల విన్నవింప నప్పరమాత్ముండు నిజకృపాపాంగవీక్షాసుధారసధారల వారి హృదయాగ్నిఁ జల్లార్చి మీ కభయం బొసంగితి నే నిదె బయలువెడలి యామదోన్మత్తుని సకలబలంబులతోఁ బరిమార్చి మీ యభిమతంబు సమకూర్చెద మీరు నాకంబున కరిగి సుఖం బుండుఁ డని వారిం బనిచి——

అరిగి హిమాలయంబునకు నప్పుడ తాను సురారిపొందున
వ్వరములు వేఱు చేయు నదుపాయము నాత్మఁ దలంచి కోటిభా
స్కరశతకోటిపావకులకన్నను మిన్నయి తేజరిల్లు సుం
దరనరసింహరూపమును దాలిచి యాఖలుప్రోలి కెన్ననన్.

పరమోంకారసహాయుఁడై చని పురోభాగంబునం గాంచె నం
బరవీథీవలమాన కేతుశిఖరప్రాసాదమేరుక్ష్మా
ధరపాదాయితదుర్గమావరణమధ్యప్రోన్నతాట్టాలకో
పరిసంచారిభటాళిరక్షితము దేవద్వేషిదుర్గం బటన్.

ఆకోటలోపల నర్కచంద్రోపలభర్మసంఘటితంబు పంచయోజ
నోన్నతంబును శతయోజనవిస్తీర్ణ మధ్యర్థశతయోజనాయతంబు
కామచారము విశ్వకర్మనిర్మితమును గాంచనద్వారకుడ్యాంచితంబు
కనకరత్నాసందికాస్థితదేవగంధర్వదానవదైత్యనరగణంబు.

రత్నమయసాలభంజికారంజితంబు-వివిధపుష్పలతాతరువేష్టితంబు
సకలలోకైకరామణీయకపదంబు-నైన యాస్థానమండపం బరసి యందు.

గంధర్వులు విపంచికాశ్రుతి మేళగించినపాట వీనులఁ దనుపుచుండ
నూర్వశీరంభాతిలోత్తమాదులు నృత్యకలఁ గన్నులకు హాయి గొలుపుచుండ
బందీకృతామరపంకజనేత్రలు వింజామరంబులు వీచుచుండ
సురయక్షకిన్నరాసురవందిమాగధుల్ సంస్తుతిపాఠముల్ చదువుచుండ
హైమసింహాసనాసీనుఁ డైనయట్టి-కవచకుండలరమణీయగాత్రు దివ్య
రత్నమకుటాభిరాము హిరణ్యకశిపుఁ-గాంచి యాతని మ్రోల సాక్షాత్కరించె.

ముందఱవచ్చి నిల్చిన సమున్నతవక్షము శంఖచంద్రికా
కుందనిభాంగముం జలితకుంచితదీర్ఘసటంబు నైన యా
సుందరనారసింహమును జూచి నిశాచరరాజు నిక్క మే
నెందును జూడలేదు మును పిట్టిమృగం బని విస్మయంపడెన్.

కనుఁగొన శాంతమై నివుఱుగప్పిన నిప్పయి, లోఁ దలంపఁగా
ననితరవార్యమైన విలయాంతకతేజమునై చెలంగు నా
ఘననరసింహరూపమును గాంచి సభాసదులైన దైత్యులున్
మనము గలంగ దేవివదనంబునఁ జూడ్కి నిగిడ్చి రత్తఱిన్.

నరసింహాకృతి వచ్చిన-పరమేశ్వరుతత్త్వ మరసి భయసంభ్రమసం
భరితుండై ప్రహ్లాదుఁడు-హిరణ్యకశిపుఁ దండ్రిఁ జూచి యిట్లని పలికెన్.

దనుజవరేణ్య! నీవు పెడదారిని బోయి విచిత్రజంతుభా
వనఁ గనుచున్న యీ పరమపావనమూర్తి సమస్తదైత్యమ
ర్దనము తలంచి యిట్టు లవతారము నెత్తిన విష్ణుమూర్తి నా
మనమునఁ దట్టుచున్న దనుమానము మానుము నీకుఁ జూపెదన్.

ఈమహనీయరూపమున నెల్ల నదీనదసింధుశైలభూ
వ్యోమరసాతలంబులు తపోధనమానవదానవామర
స్తోమము తారకాగ్నిశశిసూర్యసమీరదిశావితాననా
నామృగపక్షికీటకగణంబులు గానఁగవచ్చుఁ జూడుమీ!

ఎల్లదైత్యులతోఁ గూడి యీవు నితని-నోటఁ గన్పట్టుచున్నావు, నొసటిమీఁద
వెలయుచున్నారు శూలియు నలువ యింక-సందియం బేల? సచ్చిదానందుఁ డితఁడు.

[ఆంధ్రభవిష్యపర్వములోనిది.]

సాటిలేని ముద్దు

వెదురుమూడీ వెంకటకృష్ణారావు గారు

జాతిముత్యము ముద్దు, వజ్రమణిముద్దు
మల్లెలవి ముద్దు మఱి చందమామ ముద్దు
వసుధ నికసాటిలేని మువ్వంపుముద్దు
ప్రేయసీప్రియుల్ రచియించు తీయముద్దు.

ఏది ప్రేమ?

ఊటుకూరు సత్యనారాయణరావు బహద్దరుగారు, జమీందారు

౧

“నీకేం తెలుసే? జనకట్టాళ్లు. నీకు ప్రేమంటే ఒకటి తెలుసా?”

ముసలమ్మ సణుక్కుంది.

“ఏం తెలియందే యింతకాలము గడిచిందా? ఈనాటికి మీరు కలిగి సంఘము, ఆచారాలు మంట్లో గలుపుతున్నారు.”

“కాలం గడవటాని కేం లే? అది అనంతమైంది. అది మీకోసం గడవలేదు. దాని స్వభావమది. అంతమాత్రం చేత—అయితే మీకా రోజుల్లో చదువు......”అని చిరునవ్వుతో యేమో చెప్ప బోతుంది మాధురి.

“ఆ! ఈచదువు లొచ్చే ముఖ్యంగా యింతచేసినై. ఊరక వుండి యేమిచేస్తావని మీనాన్న స్కూలులో వేశాడు. అంతకుమును సి వితంతువాదా లెక్కడివి? చదువేమోకాని నీయీడుకు నీవు ప్రేమ, ప్రేమ అంటూ అప్పుడే మొదలెట్టావు. నామటుకు నేను మీ నాన్న పుట్టేవఱకు మీతాతయ్యను కన్నెత్తిచూడలేదు. పలకరించలేదు.

“తాతయ్యా? ఆయన.....చేలు...ఎడ్లు...............”

మాధురి కూలికూలి నవ్వటం మొదలెట్టింది. గొంతు సవరించుకొని ఏమో చెప్పబోయి మళ్లీ నవ్వింది.

ముసలమ్మకు కోపం పైబడివచ్చింది. అయితే చిన్నతనంనుంచి పెంచిన ప్రేమవల్ల అప్రసంగా లేమీ లెక్కచేయలేదు. మాధురికి పదిహేనేండ్లు దాటినై. తెనుగులో చాలాపరిచయం సంపాదించింది. ఇంగ్లీషుకూడ తెలుసు. ఆమె మాట్లాడుతూంటే యెంతో విమర్శనా దృష్టి కనుబడుతుంది. న్యాయంముందు సంఘాన్ని, ఆచారాల్ని గమనించదు. ఎప్పుడూ నూతనాభిప్రాయాలు, నూతనమైన మార్గాలు, సత్యాన్వేషపిపాస ఆమెను ఆవరించివుంటయి. ఉదయం యేడుగంటలు కొట్టారు. కాఫీ తీసుకుంటేనేకాని సుదర్శనంస్కూలుకు పోడు. ఆత నిప్పుడు ఇంటర్మీడియేట్ చదువుతున్నాడు. ప్రపంచవ్యవహారాల గొడవ వచ్చిందంటే అవ్వాళే స్కూలుకు శెలవే. ఎదుటివాడు వోప్పి కన్నుడైనా యెంతకాలపు శెలవులుకూడ అప్పుడేవస్తయి. శ్యామల్‌ను కమ్మని ఉపయోగనే కబురంపాడు. అతను వస్తాడనే సరికి నాలుగు కప్పులూ కాఫీకి పొద్దెక్కింది.

“అన్నాయి! కాఫీ తేనా?”

మధురంగా లోపల్నించి వినపడ్డది. ఆమె మాధురి.

“కొంచె మండు; శ్యామల్ వస్తాడు. అంతా పక్కసాపే”అన్నాడు సుదర్శనం.

శ్యామల్ క్రొత్తగా డాక్టరుప్రాక్టీసు ప్రారంభించాడు. కొంచెం కలిగినవాడు. వివేకంగూడా వుంది. కేవలం ప్రజోపయోగమే ఉద్దేశించి ఈపని జేస్తున్నాడు. ఇచ్చినా, యివ్వకపోయినా బాధలేదు. వీళ్లిందరిది ఒకటేవూరు. సుదర్శనమంటే శ్యామల్‌కు చాలా అభిమానం. ఐతే సుదర్శనం సంస్కర్త. అప్పుడప్పుడు వివాదపడే అభ్యాసం వారికుంది. దాని పర్యవసాన మెట్లా వున్నా వారి మిత్రత్వానికిమాత్ర మేంబాధ లేదు.

“డియర్ సుదర్శనం!”

“అనుగో వచ్చావు. నీకేం అభ్యంతరం? రా కూర్చో” అన్నాడు ఆతురతతో సుదర్శనం.

ఒకగదిలో గుండ్రటిబల్ల ఒకటి వేసుంది. దానిచుట్టూ దంతపు పనిచేసిన కుర్చీలు. ఎలక్ట్రిక్ ఒకటి ద్వారమునకు పక్కగా త్రోయబడి వుంది. శ్యామల్ వచ్చాడు లోపలికి.

శ్యా—ఇవ్వాళ శెలవే ననుకుంటా"

సు—నవుల్లోకన్నా మిత్రుల్ను కలుసుకోటంలో చాలా వుపయోగం కనపడేనాకు శెలవలె అమూల్యంగా ఉన్నయి.

శ్యా—ఏం కబుర్లు?

‘మాట్లాడుదాం’ అన్నాడు సుదర్శనం.

మాధురి ఫలహారాలు తెచ్చి బల్లమీద పెట్టింది. కప్పుల్లో కాఫీ ఆరుతోంది.

“మధూ! నువుకూడా కూచో” సుదర్శనం అన్నాడు. అంతా కలిసి ఫలహారాలుచేసి కాఫీ తీసుకుంటున్నారు. డాక్టరుకు సుదర్శ

వంటిలో కలిసి ఉన్నావార్పు, సంస్కారశూన్యులను చాలా ఆనందం గొలిపినై. సుదర్శనంకోసం వచ్చినప్పుడొకసారి శ్యామల్ మాధురిని చూశాడు. కాని మాట్లాడలేదు. ఆమె చాలా చదువుకుంటుందని, ముద్దుగా గీతాలల్లుతుందని విన్నాడు. కాని అవకాశమే చిక్కలేదు ప్రసంగానికి. ఉత్కృష్టవిలాసములైన ఆకంఠ్లు ఏ అవ్యక్తప్రపంచయాత్రో చేస్తున్నట్లు కనబడుతై. ఆముంగురులకు మోహంపోవ ప్రాలుకూవుండటమే ఒకతట. కాఫీ రుచ్యంగానే వుంది. కాని ఎర్రగా పలుచగా వున్న ఆమె పెదవులకు శ్వేతగా తనువుల్లాత్రంటే శ్యామల్ హృదయం కొట్టుకుంది. పైనాసిల్కు రవికలోనుండి దీర్ఘములైన ఆమె బాహువుల సౌష్ఠవం, మెరుపు, ఒక్కటూ, ఆమెశరీర మంతా గులాబితోటల్లే వుంది. కప్పు క్రిందపెట్టింది. గాజులు చేతుల్లో పడ్డై. ఇదేమాత్రూవ్రంటే సుదర్శన మేమన్నా అనుకొంటూ డేమోనని బలంగా దృష్టి సుదర్శనంవైపు తిప్పాడు.

సు—శ్యామల్! ఏమని నిన్న సనాతనధర్మసభవారు తీర్మానించారు?

"విధవావివాహాలు నిషేధాలు. అట్లా చేసుకున్నవాళ్లనెల్లా సంఘంలోంచి బహిష్కరించా"లని.

"ఇంతేనా?"

"ఇంకా చాలా వున్నై. ముఖ్యవిషయంమాత్ర మిదే."

మాధురిపెదిమలపై మందహాసం తొలుకాడింది. కాని కళ్లల్లో కెంపుజీరలు తేలినై.

"మేంగూడా విన్నాం!" అన్నది మాధురి.

శ్యామల్ నవ్వుకంఠ్లతో "తప్పకుండా" అన్నాడు.

"నీ అభిప్రాయమేమిటి శ్యామల్?"

"నాఅభిప్రాయమే అడుగుతే వాండ్లంతా మనుష్యులు కారంటూ. కనక నీకభ్యంతరం ముంటే చెప్పు. బాగుంటుంది."

"తొందరపడకు. వాండ్ల తీర్మానానికి గూడా అర్థం వుంటుంది. స్త్రీలోకాన్ని పవిత్రవంతం చేయాలని ఈవిధంగా చేసియుంటారు."

"బలవంతంగానా?" అన్నది మాధురి ఈర్ష్యతో. శ్యామల్ మాధురివేపు తిరిగి "లేదు, వారిస్వాతంత్ర్యం అట్లా వుపయోగించుకున్నారు." అన్నాడు.

సు—భర్తగతింపగా నిరాలంబమైన జీవనం, తమ యోగ్యత, శక్తివల్లనే గడుపుకొనుట వారిజాతి గర్వింపవలసిన విషయం కాదా?

మాధు—అట్లా అనటానికన్నా పురుషులు తమ వుపయోగం కోసం ఇంత మహాకార్యం జేస్తున్నారంటే వివాదపోతుందేం?

"అది మాకవమానం కాదు?" శ్యామల్ మెల్లగా అన్నాడు.

మాధు—అవమానంరాకుండా అపకారం చేతామనా? అని చాలా మహోన్నత్యమైన పని.

శ్యామల్—ఈ ఆచారం ఎప్పుడో ధర్మశాస్త్రీ లంబ నేసించినది తిన్నరోజుల్లో బహూశా పుట్టివుంటుంది. సంఘంలోనుంచి బహిష్కారం కూడానా? దేశకాలముల ననుసరించి నీతిస్వాతంత్ర్యాలు నడిచేవి కుండేకొలది ఒకసంఘమని, నియమమని పెట్టారు. కాని జాతివృద్ధి, స్వేచ్ఛ, ఆనందాలు చేరుతో పెరిగి శాశ్వతంగా చేరుకున్నాన్ని లో ప్రేల్చటానికి గాదు. ఇట్లా చేయటాని కేప్రత్యేకవ్యక్తులకు రాని కేవలమైన ఎవ్వరు చెక్కించి య్యారేదు.

మాధురి ప్రతిరక్తనాళంలోనుంచి స్వేచ్ఛానందాలు పొంగులెత్తినై. "సనాతనధర్మప్రచారం చాలా తగ్గింది మనదేశంలో. కాని వాండ్లల్లో పట్టుదలమాత్రం తగ్గలేదు. వయస్సుతోగూడా పెరుగుతూంది వాండ్లకు. మధూ! మీ అభిప్రాయాల్లో మీకు విశ్వాస ముండవచ్చు. కానివారి నెట్లు తప్పంటావు?" అన్నాడు మతిలోచనతో సుదర్శనం.

శ్యామల్—ఎందుకనగూడదు? వారికి విశ్వాస ముండవచ్చు. ఒకవిషయాన్ని న్యాయానికి వదుల్తే సాధారణంగా అందరికీ వకేరీతి తోస్తుంది.

సు—స్త్రీల వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యం అరికట్టటం పాపమనే తోస్తుంది నాకును. ఆబాధ్యత వారికే వదుల్తె బాగుండేది. ఇట్లా బహిష్కారరూపమైన శాసనంచేయడంమాత్రం వారి నిరంకుశత్వం, అనాగరికత వెల్లడిస్తుంది.

'మధూ!' అని ముసలమ్మ పిలిచింది.

మాధు—చదువుకోటానిక్కూడా ఒకనిషేధం వుండేది వెనక. ఇప్పటికి చాలావరకు అమలులో పెట్టుతూనే వున్నారు కొంత మంది పెద్దకుటుంబాలవారు.

సుదర్శనం ఆమాటకు సమ్మతించలేదు. "అది నే నెప్పుడు ఒప్పుకోను" అన్నాడు.

"చదువుకున్న భార్యరావాల్నని నీకోరిక లే! అందుకోసం ను వొప్పుకోవు" అన్నాడు శ్యామల్.

'మధూ!' మళ్లీ పిలుపు.

'ఇదేం గొడవ'అంటూ లేచిపోయింది. కుచ్చెళ్లు కాళ్లలో తొక్కుంది. శ్యామల్, సుదర్శనం ఏదో మాట్లాడు కున్నారు. 'ఆఫీసుకు వేళైంది. మళ్లీ సావకాశంగా మాట్లాడుకుందాం. సాయంత్రము పార్కుదగ్గర కలు'అనిచెప్పి శ్యామల్ వెళ్లాడు ఆలోచనతో.

౨

శ్యామల్ వక్తృత్వం, రూపం చూచినప్పటినుంచి మాధురికి అతనిపై ఒకవిధమైన ప్రేమ, అభిమానం మొలకెత్తి పెరుగుతున్నాయి.

వివాహంయొక్క అర్థం తెలియంది మాధురి పెండ్లి చేసుకోటం పాప మనుకుంది. పెండ్లి అనే పేరుతో లోకంలో చాలా హత్యలు జరుగు తున్నై. వివేకంలేకుండా పెరిగిన పెద్దవాండ్ల చేతుల్లో తర తరాల్నుంచి ఈ మహాయుధమే వివాహవిధిని శాసిస్తోంది. అభి ప్రాయం మంచిదైనా ఆచరణలోని కొచ్చేవరకు చాలా విషమరూపం దాలుస్తోంది. దైవ్యమైపోయిన మనజాతిని చూచి ఒక్క అశ్రువైనా విడిచే సంస్కర్త లేడు. పిపీలికాది బ్రహ్మపర్యంతంగల సర్వభూతాల్లో మహావిస్ఫారితానాలాను అనుక్షణం కనుల్తూన్న ప్రేమయొక్క సూత్రంగా వివాహం నిశ్చయింపబడ్డది. అది రానురాను సంకుచితమై అవసరంకొరకు స్వార్థపరంగా ఉపయోగించుకు నేరీతిగా దిగింది. ఈ అభిప్రాయం మాధురిమస్తిష్కంలో కదిలేవరకు 'మానవప్రపంచ మెంత కృత్రిమమైపోయింది. ప్రేమలేని యీలోకం పాడుపడ్డది' అని ఒక్క నిశ్వాసం విడిచింది. ఇంతలో ఏదోచప్పుడైంది. క్రింద ఏవో ఏరి తింటూన్న చిన్నపక్షి ఒకటి చెట్టుమీద కెగిరింది. ఎగులుగా ముడి వేసుకున్న జుట్టు పక్షికాలుతగిలి చంపమీద పడ్డది.

'మీ జీవితమె ధన్యమైంది' దాన్ని చూస్తు అన్నది. విశ్వవ్యాపక మైన ప్రేమ అప్పుడామె కళ్లల్లో నిండివుంది. శ్యామల్‌కు మాధురితో పరిచయం, చనువు ఎక్కువైంది. ఇంచుమించుగా యిరువురి అభిప్రా యాలు ఒక్కటేనని చెప్పాలి. అవకాశం కలిగినపుడెల్లా ఒకరినొకరు కలవటం, ఏదోగోష్ఠితో ప్రొద్దులు పుచ్చడం మామూలయింది. ఆవూళ్లో వున్న మిత్రులందరిలో శ్యామలే చాలా వివేకం, ఉత్సాహం గలవాడని మాధురినమ్మకం. తరుచు శ్యామల్‌ను సందర్శించడం మాధురికి చాలాయిష్టం. ఇలా వివాహంలేకండా చదువుల్లో తేల్తూవుంటె ఆవూళ్లో అందరికి బాధగానేవుంది. లోకం వెర్రిది. పాపం! వాండ్ల క్రూరమైన విమర్శనలకు గురికాకుండా తప్పలేదు. మేరువువంటి ధైర్యంతో తన్ను ద్వేషించేవార్ని గూడా ప్రేమిస్తూ, జీవితమంతా సౌందర్యానందాల నిలయంగా జేసుకుంటూన్నది మాధురి. స్వార్థ పరమై, కామోన్మత్తమై, దురాశాద్వేషయుతమైయున్న లోకదృష్టి ప్రేమస్వరూపాన్ని ఎట్లా చూస్తుంది? నిరాడంబరమును, ప్రేమపూ రితమును నైన హృదయాన్ని చూడాలంటె ఈదృష్టి చాలదు. దివ్య దృష్టి కావాలి.

శ్యామల్ కొన్ని క్రీపరు తీగలు తెచ్చి వెనగ్గా నిల్చొని మాధురి జుట్లో చుట్టాడు. ఆమెయేదో ఆలోచిస్తోంది.

శ్యామల్ తెలియనట్టే ముందుకు వచ్చాడు. "నీ ఆలోచన నాకు తెలుసు. తీగలుచుట్టుకున్న ఆజుట్లో ఏపువ్వు పెట్టుకుందామని కదూ! నేచెప్పనా?"

మాధురి ఆశ్చర్యంతో మందహాసంజేస్తూ ముడితడువుకుంది.

మా—ఇట్లా చెయ్యడం తప్పుకాదు?

శ్యా—పూలేమి తురమకండా వదిలెయ్యడమా?

మా—కోమలంగా పెరిగి అల్లుకుంటూన్న తీగ తెంపి చుట్టుతే దానిశోభ తగ్గదే?

శ్యా—లేదు. ఎక్కువైంది. అంతకుముసుపు దాని అందం సహజంగానే వుంది. ఇప్పుడో మేఘాల్లోంచి లతలు ప్రాకులాడుతూన్న ట్టుంది. ఇది విచిత్రమైన ఒక అపూర్వసృష్టి. నీముడి మేఘశకలంలా వుంది. ప్రేమతో సర్షించి పెంచుకున్న లతాసౌకుమార్యం చూసి మేఘము ముద్దెట్టుకుంటున్నట్టుంది.

మా—డాక్టరుకు రసవివేకంగూడానా?

శ్యా—మీకవిత్వంలో ఊహించి రసాన్ని చిర్కిస్తారు.

డాక్టరు కొత్తమార్గం కనిపెడదామని కోసిచూస్తున్నాడు.

మాధురి నవ్వు ఆపలేకపోయింది. పెదిమలు దాటిపోయింది నవ్వు. ఆమె సున్నిచెంపలు కొంచెం కదులాడినై.

"ఓరి పిండ్లబండతనం, ఊహించలేకపోతే కోసి పాడుచేస్తారా? పిండ్ల కొత్తమార్గం ఎవరన్న నేర్చుకుంటారేమో? శ్యామల్! నువ్వీ వృత్తి మాను. నాకేం బావుల్లేదు.

"నువ్వు చెప్పింతరువాత నా యింకా. మధూ! నువు నన్ను ప్రేమిస్తున్నావా?"

"నీకు తెలీటం లేదు?"

"నువు చెప్పు"

" నేనెందుకు చెప్పాలి?

శ్యామల్ దీనంగా చూరుకున్నాడు.

"నీవు నన్ను గాఢంగా ప్రేమిస్తే నేను నిన్ను ప్రేమించినట్టు కాదూ శ్యామల్!"

"ఎట్లా, నీ కావుద్దేశమే లేకపోతే?"

"లేకపోతే నాదురదృష్టం. నీకేం లోపం?"

ఈమాటతో శ్యామల్ పూర్తిగా క్రుంగిపోయినాడు. నిరాశ, నిస్పృహ అంతా ఆవరించినై. దీర్ఘనిశ్వాసం ఒకటవిడిచి లేచాడు.

"శ్యామల్! వెళతావా యేం?" అన్నది మాధురి.

"ఇవ్వాళ చాలా అస్వస్థతగా వుంది యెంచాతనో. వెళతా"

మాధురి ఎదురుగావచ్చి రెండుచేతులు భుజంమీద వేసి నిలు చుంది, శ్యామల్ కండ్లల్లో చూస్తోంది.

"కోపం వచ్చిందా?"

"లేదు"

"అప్పుడే యేం పోకపోతే"

"సుదర్శన మేమన్నా అనుకుంటాడు మనం ఇట్లావుంటె" చేతులు తీసింది.

"నేను వస్తా నువ్వుకూడా!" అమితమైన ఉత్సాహంతో, ప్రేమతో అన్నది మాధురి.

శ్యామల్ ధైర్యం తెచ్చుకున్నాడు. ఎంతో నిగూఢమై అగాధంగావున్న ఆమె ప్రేమ అర్థమే కావటంలేదు. రెండునిమిషాలాలో చూస్తూ నిలుచున్నాడు."

"నువ్వు రావటంలేదు ?

"సరే" అన్నది.

3

పార్కులోకి సాయంత్రము చాలామంది వచ్చారు. ఏవో ఆటలు, ప్రసంగాలు; పార్కంతా కోలాహలంగా వుంది. జల యంత్రంచుట్టు కొంతమంది పల్లెవాండ్లు ఏదో ఆవిచిత్రం చూస్తూ వున్నారు. ఎవరో వ్రాసుకుంటున్నాడు కుర్రాడు ఒక్కడుమీద. నీటి కుండలో తిరిగే బా తోటి తెక్కలార్చింది. కాయితాలు తడిసినై. లేచిపోయినాడు. పారసీకపు స్త్రీ అల్లె వుంది ఒక ఆమె. మీసాలు కొరుక్కోపోయిన బట్టతల క్రాపింగు జెంటిల్ మెన్ చెవులో ఏమో చెపుతూ లైబ్రరీ కేసి పోతున్నాడు.

కూగోడ నేమీపట్టలేదు సుదర్శనానికి. ఏదో ఆలోచిస్తూ పచ్చిక మీద కూచున్నాడు. ఎత్తులపై యెత్తులు వేస్తున్నాడు శ్యామల్.

"నీమాటలు నాకేం అర్థంకావడంలేదు. ఒక ప్రేయురా లుం టుంది. ఆమెను గాఢంగా ప్రేమిస్తాము. మనోవాక్కాయాలతో ప్రేమిస్తాము. ఈవృత్తి ఒకప్పుడు మారిపోతే ఏమంటారు?" అన్నాడు సుదర్శనం.

"ఏమంటారు, దాన్నిగూడా ప్రేమే అంటారు"

"కాదు. బుద్ధి వ్యభిచరించిం దంటారు"

"శ్యామల్! ఉండు నే వస్తున్నా" అంటూ మాధురి లైబ్రరీలో నుంచి సుదర్శనం శ్యామల్ మాట్లాడుకునే చోటుకే వచ్చింది. ఆమె తెల్లనిదుస్తులు ధరించుకోనుంది. చేతిలో ఒక పుస్తకం వుంది. అది "ఆర్యుల వివాహాలు-వారి నాగరికత" అనే పుస్తకం.

శ్యా—ఏమో అన్నావు సుదర్శనం ?

సు—బుద్ధి వ్యభిచరించిం దంటారు.

శ్యా—అంటే.

సు—ఒకచోట నిశ్చితమైన ప్రేమ శాశ్వతంగా నుండకుండా ఇంకొకరిపై ప్రసరించటం.

శ్యా—అది స్వభావం

నీ వింకా అర్థ మయ్యేట్టు మాట్లాట్టంలేదు. అన్నాయ! నే చెపుతా విను. ప్రేమతత్వం చాలా విశాలమైంది. ఈ విశ్వమంతా ప్రేమమయమే. ఇంక ప్రేమించకూడని వస్తువే లేదు. ప్రేమలో సర్వ భేదాలు నశించిపోతై. ఒకదేశము ఇంకొకదేశము, ఒకజాతి ఇంకొక జాతి, ఒకవ్యక్తి ఇంకొకవ్యక్తి, ఒకమనుష్యుడు ఇంకొకజంతువును, ఒక జంతువు ఇంకొకవృక్షమును, ప్రేమించుకుంటూ ఇట్లా సర్వం ప్రేమయొక్క ఆధారంచేతనే సృష్టివ్యాపారం నిరంతరాయంగా జరుగుతున్నదని తెలుపుతున్నయి. అది ఒక నియమంలో బంధింపబడి వుండేదికాదు. దాని నెవ్వరు అరికట్టలేరు. దాని కత్యంతవ్యతిరేకమైన [illegible] లున్నై. కొండగుహల్లోనుంచి, శీతాతపబంధనమైన సముద్రగర్భములోనుంచి, ఎంత దాచినా వెకల్చుకొని ప్రేమ స్వేచ్ఛావిహారం చేస్తుంది.

సు—దానికి నీతితో సంబంధమే లేదా?

మా—నీతంటే?

సుదర్శనం తీక్ష్ణంగా చూశాడు. ఇది నానాటికి వృద్ధిఅయి తూన్న యౌవనోద్వేగంవల్ల హిందూపావిత్ర్యాన్ని నాశనంచేసే ఆలోచనలు చేస్తున్నది. ప్రేమకు ఈవిరుద్ధవ్యాఖ్యానా లేంటి? ఇదు వుకుంటె మంచిజ్ఞానం వస్తుంది. దేశంయొక్క అభ్యుదయంకోసం కృషిచేస్తుంది అని అనుకొన్నాను. తరువాత తన మనోవాక్కాయాల కర్తయైన వరుణ్ణి ప్రేమిస్తుం దనుకొన్నాను. స్వాతంత్ర్యం స్త్రీలకిందు కొఆకే వద్దన్నారు వెనక. ఇక చేసేదేముంది? అని విచారించటం మొదలెట్టాడు.

శ్యామల్ ముందుకు వచ్చాడు. 'నేచెపుతా' అన్నది మాధురి. "కొంచెం అభిప్రాయంలో భేదం. జాగ్రత్తగా గమనించు. రాగద్వేష విరహితమై, సర్వవిశ్వశాంతియే ఆశయంగా వుండే ప్రేమతత్వానికి నీతి యేమిటి? అది అంతా నీతికాదా? "

"మధూ! ఆస్వేచ్ఛ ఇష్టంవచ్చిన ట్లల్లా ఉపయోగించుకునే వాండ్లు ఆయనమాట్లాడిన నీతికి అర్థంచెప్పాలి, నువుకాదు" అన్నాడు శ్యామల్.

గంభీరమైన సుదర్శనం హృదయంలో పెద్దసంక్షోభం ఆరంభ మైంది. అగాధమై, అగమ్యమై యున్న మాధురిప్రేమతత్వంలో అతనితల తిరిగిపోయింది. ఆమెమాటలే అతని కర్థంకాలేదు. తా నను కొన్నరీతిగా మాధురిప్రేమతత్వ మంత సంకుచితమైనది కాదు అని అతనికి తోచింది. సుదర్శనం తనతో పాటు సంఘాన్నిగూడా తయా రుచేయా లంటాడు. అందాకా వ్యక్తిముం దంజ వేయగూడదని, దాని వలన ఏమీ కలుగదని అతనిమతం. ఎంతో సంస్కారం కావలె నంటుంది అతని హృదయం. కాని అతని అభిప్రాయాలు అత నమకొనే మార్పులకేమీసహాయం జెయ్యలేకుండా వున్నయి. అసలది మార్గమున్ను కాదు. ఆలోచనతో సుదర్శనం లేచాడు. "మీ రనే తత్వం న్యాయంగా వున్నట్టు నాహృదయం వప్పుకోటంలేదు. అయినా, నావిధాన మేంటో తెలపటానికి ప్రయత్నిస్తా" అంటూ సాగిపోయినాడు,

పగలల్లా ఎండవేడిమిచే కాగిపోయిన నేలమీదనుంచి వచ్చే గాలి నిశ్శబ్దంతలోపడి చల్లనై ఆపచ్చికపైన వీచేవరకు మరింత చల్లగా కొట్టింది. లిల్లీ పూలు వికసిస్తున్నాయి. మాధురి ఆపూలకేసి పోతూంది. చురుకుగా, గర్వంగా పోతూన్న ఆగమనంలో సమీరుడు అడ్డుపడి ముస్తులు అల్లరిజేస్తుంటే శ్యామల్‌కు కోపంవచ్చింది. పార్కునుంచి అంతా వెళ్ళిపోయినారు. కొంతదూరంనడిచి మాధురి వెనక్కుచూసింది. శ్యామల్ యథాస్థానంలోనే వున్నాడు.

"వస్తా, అక్కడనే వుండు శ్యామల్!" అన్నది.

శ్యామల్ పరధ్యానంగా తలయూపాడు. శ్యామల్ ప్రేమలో రాగ మున్నది. అసలు అనురాగంలేంది ప్రేమ యేమిటి? ప్రేమే ప్రధానమైన కామంగూడా ప్రేమలో కలసివుంటుంది. కామంలేకపోతే ప్రేమ అనేదే వుండదు. కోరికలేనివాళ్ళు ప్రేమించడ మెందుకు? కనక తప్పకుండా ప్రేమలో కామ ముంది. ప్రేమంటే ఆమెకింకా అనుభవం లేదు" అనుకుంటూవున్నాడు.

౨

శ్యామల్ యింటివద్దలేడు. ఆప్రాంతాల కితనే ప్రశస్తమైన డాక్టరు. దగ్గరపల్లెలో ఎవరికో చాలా జబ్బుగా ఉందని తీసుకెళ్లారు. రేపుదయానిక్కాని రాడు. ఆయనయిల్లు పెద్దభవనంకాదు. కాని కొద్దిలో చాలాఅందంగా, వీలుగా తయారుచేయించుకొన్నాడు. స్నానానికి, ఆఫీసుకు, చదువుకోటానికి ప్రత్యేకంగా గదు లున్నాయి. స్నేహితు లెవరితోనైన మాట్లాట్టానికి, కులాసాగా తిరగటానికి దక్షిణపువైపు వరాండాముందు మంచిని ఆగ్రాప్రాంతాలనుంచి తెప్పించిన క్రోటన్సు, చైనాబాక్సలా, నైట్‌క్వీను, పారిజాతం, అన్నీ వున్నాయి. మధురమైన ప్రకృతిసందేశం రసోపాసకులకే వినిపిస్తుంది.

సుదర్శనం తరచు శ్యామల్ యింటికి వస్తూవుంటాడు. అతని కిప్పుడు క్రిస్టమసు శలవులు. శలవల్లో అతని కేం చదువుకోటం అభ్యాసంలేదు. సూక్ష్మగ్రాహిగనక చదవకున్నా క్లాసుల్లో సరిగ్గా మార్కులు వస్తూనేవుండేవి. శ్యామల్ ఉన్నాడేమోనని తిన్నగా అక్కడికి ప్రయాణమైనాడు. తలుపులు తీసే ఉన్నాయి. ఎవరో దాసి మనిషి పని సవరిస్తోంది.

"డాక్టరుగా రున్నారా?" అని అడిగాడు.

"లేరు. లోపలికిరా. సుదర్శనమా వచ్చింది" అంటూ కోమల తువ్వాల మడుతూన్న విధంగానే లేచి రెండడుగు లేసింది. ఆమె అప్పుడే అభ్యంజనం చేసింది. పసరుపోయిన ఆకండ్లు కొంచెం ఎరుపుగావుండ టంచూస్తే, నిద్రలేక ప్రియుడి బాహువుల్లో గడిపిన పరిశ్రాంత సౌందర్యం తొలుకుతూన్నట్టుంది.

"మాధురి రావటంలేదు మాయింటికి?"

"నేవచ్చా కాను?"

"మీ డాక్టరుగారికోసం వచ్చావాయ"

"జబ్బులొచ్చేవాళ్లకు డాక్టరుగాని నాకూ డాక్టరే? సరేగాని, ఎన్నాళ్ళిట్లుతా వీతువ్వాల?"

"మీవాదాలన్నీ కట్టుబడేలోగా కాకపోతుందా?"

"అయితే అతననే మాటలకేమైన అర్థముంది? ప్రేమ చంచలమైందే అంటావా?"

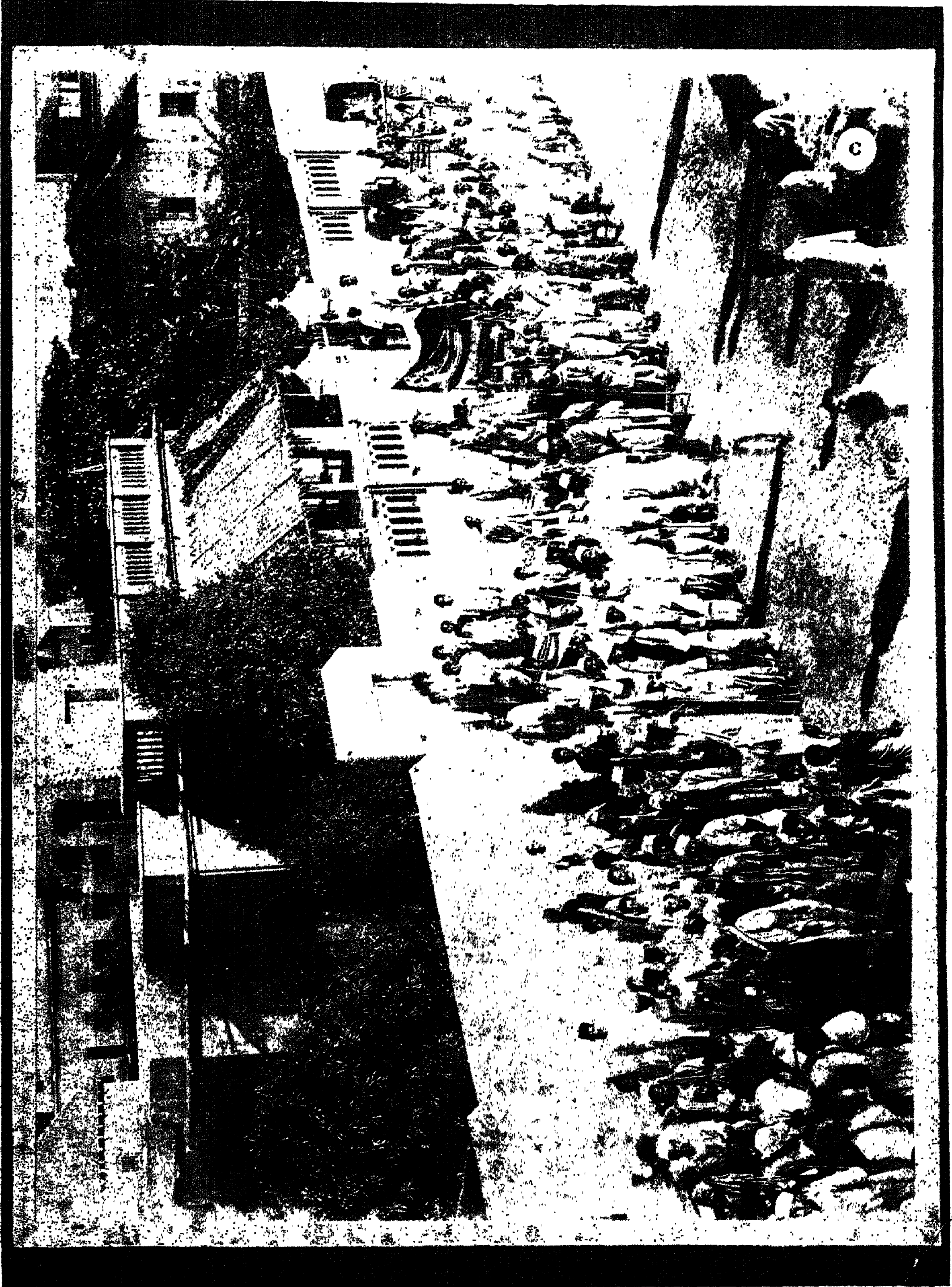
"వారు పురుషులు, స్వతంత్రులు"

"కోమలా! నువు పూర్వకాలందానివి. నీకేం తెలియదు. ప్రస్తుత స్థితినిబట్టి మార్పు అవసరమైనా, సంఘాన్నే వేరుతో పెకిల్చే అభిప్రాయాల్లో న్యాయంలేదు. అది క్రమంగా రావాలి."

సుదర్శనం కోమలను డాక్టరుకన్నా ఎక్కువగా ప్రేమిస్తున్నాడు. కోమల ప్రవర్తన, మాటలు అన్నీ అతని కిష్టం. ఎక్కువ అంపశాలి కాకున్న, సమున్నతమైన ఆకారం, కొంచెం చామనిచాయ రంగు, ఆకండలు, వంపులు, ఆమె ఆరోగ్యాన్ని తెలుపుతున్నై. భారమైన ఆమెజుట్టు, మెరిసే కండ్లు, సాత్త్విక తేజస్సు అతనికి చాలా యిష్టం. శాంతగంభీరమైన ఆమెవక్షస్థలముపైన అతని హృదయ మెన్నిసార్లో కలలు కన్నది. దూరంనుంచి బల్లి నకటి ఆమెభుజంమీద దూకింది. తువ్వాల అక్కడ పడేసి లేచింది. తొందరగా పోయి సుదర్శనం దాన్ని దులిపాడు. బల్లి క్రిందబడి పరుగెత్తిపోయింది. కోమల సుదర్శనంవేపు తీక్ష్ణంగా చూసింది. ఆకళ్లల్లో లజ్జావమానాలు పొంగులెత్తినై. అక్కడనుంచి లేచి యింట్లోకి పోయింది. సుదర్శనం భయావేశంతో కంపించిపోయినాడు. ఏమీ మాట్లాడ్లేదు. ఒకఅడుగుకూడా ముందుకువేయలేదు. మెల్లగా లేచి వరాండాదాటి యింటికి బయలుదేరాడు.

"ఆమె యిట్లా చూస్తుందా? ఆనేత్రాలంత ప్రకారంగా మారిన యేం? కరుల్తూమోహనంగావుండే ఆకళ్లల్లో ఎంతగాంభీర్యం నిండుకొనుంది? సుదర్శనంజీవితం యికవ్యర్థంకావలసిందేనా? సౌఖ్యమే లేదా? ఆశావివశమైన యీహృదయం విస్మృతిపథంలో పడిపోయింది. సరే, ఈసంగతి ఆమె శ్యామల్‌తో చెపుతుందేమో! ఎంతో చనవుగా తిరుగుతూవున్న నేను నామిత్రుడి కెంతద్రోహం చేశాను? ఎంత మిత్రుణ్ణైనా శ్యామల్ నన్నుక్షమిస్తాడా? నిరాశాహతుణ్ణై పోవటమేకాకుండా అంతులేని అవమానంతో నశించిపోవాలి వచ్చింది. నాప్రవర్తనాన్నిగురించి ఎంతో తృప్తి నహించే మాధురి ఏమనుకుంటుంది?" ఇట్లా వితర్కించుకుంటూ సుదర్శనం తనమేడ్లో రెండో అంతస్థుమీద గదిలో ఘోరంగా ఊపిరివిడుస్తున్నాడు. ఒళ్లంతా వేడెక్కింది.

మర్నాడు ఉదయానికి డాక్టరు యింటికి వచ్చాడు. ముందుగా వస్తున్నానని శ్యామల్ మనిషిని పంపాడు. కోమల వంటచేసుకొని

పడమటి కృష్ణాజిల్లా ఉప్పుసత్యాగ్రహదళము - బెజవాడ

౧. నాయకుడు: శ్రీ అయ్యదేవర కాళేశ్వరరావుగారు.

పడమటి కృష్ణాజిల్లా ఉప్పుసత్యాగ్రహదళము

౧. మొదటిదళము బెజవాడనుండి బయలుదేరుట. నాయకుడు: శ్రీ గంపలగూడెం కుమారరాజాగారు.

౨. రెండవదళము బెజవాడనుండి బందరుకు బయలుదేరుట. నాయకుడు: శ్రీ డాక్టరు వి. హనుమంతరావుగారు.

సిద్ధంగా వుంది. శ్యామల్ భోజనంచేస్తూ—, "మాధురి, సుదర్శనం ఊళ్లోనే వున్నారా?" అన్నాడు. "ఉన్నా"రన్నది కోమల. సుదర్శనంమాట మళ్లీ జ్ఞాపక మొచ్చింది కోమలకు. కళ్లలో నీళ్లు తిరిగినై. 'నేను చాలాఘోరంగా అత న్నా దరించాను. బల్లిపాటుకు నేను భయపడుతుంటే దులిపాడు. అది వక పెద్దతప్పా? ఇంట్లో కెళ్లి మళ్లీ వచ్చేవరకు అత నక్కడ లేడు. న న్నెట్లా అర్థంచేశాడో! అతని మాధురికి కాదు; నాకు సోదరుడు. అటువంటి చనవుతో యిన్నాళ్లనుంచి మాయింటి కొచ్చేవాణ్ణి ఎన్నటికి తిరిగిమాఉరానంత అన్యాయంగా ప్రవర్తించాను.' తాను చేసిన అన్యాయాన్ని గురించి చాలా పశ్చాత్తాపపడుతోందికోమల. ఎట్లాగైనా అతన్ని ప్రసన్నంజేసుకోవాలి. తన అపరాధం మరచిపొమ్మని కోరాలె. ఈసంగతి భర్తతో ఏమనిచెపుతుంది? అట్లా చెప్పొచ్చునా? ఈ మనోభారం, వ్యాకులత ఎట్లా తీరుతుంది? పదిరోజు లైంది. సుదర్శనం రావటమే లేదు శ్యామల్ యింటివైపు. ఇంటర్ మీడియేటు పరీక్ష దగ్గరి కొచ్చింది. వంట్లో ఏమీ స్వాస్థ్యం లేదు. పుస్తకాల మీదికి దృష్టే సారించటంలేదు. కోమల భర్త వ్రాసుకొంటూంటే వెళ్లి దగ్గర నుల్చుంది ఏమో చెప్పాలని.

శ్యా—అవతలికి పో.

కో—ఇదేమిటి ఇవ్వాళ?

శ్యా—ఏమీ లేదు, కొంచె మాగిరా.

కో—మీయిష్టం వచ్చినప్పుడా?

శ్యా—(విసుగుతో) ఔను.

కో—(మందహాసముచేస్తూ) ఎంచాత?

శ్యా—వాకు. చెపుతుంటే.

కో—ఇదేదో క్రొత్తపద్ధతిలా వుంది—అకేసు నయంలే?

శ్యామల్ కాగితం బల్లమీద పారేసి విసుగుతో "నువు పోయి నయంచెయ్యి"అన్నాడు.

"బాగానే వుంది"అని నవ్వుతో కోమల యింట్లోకి పోయింది. ఏదో వుత్తరం వ్రాసి మడచి కవర్లో పెట్టి బంట్రోతునుపిలిచి మాధురి కిచ్చి రమ్మని పంపాడు. తానుగూడా లోపలికి పోయినాడు. దక్షిణపు వరాండాలో సుదర్శనంకూచున్నచోటనే కూచోని, కోమల అతని చదువు, ప్రవర్తన, తలుచుకొని తన అవివేకాన్ని నిందించుకుంటూ విచారపడుతూన్నది. కోమల ముగ్ధ. తనజీవితంలో ఎన్నడు శ్యామల్ తప్ప ఇతరవ్యక్తిని ప్రేమించలేదు. చిన్నతనంనుంచి శ్యామల్ తో ఆడుకొని, ఒకచోట తిని పెరిగింది. శ్యామల్ తల్లి మేనరికమని, తల్లి లేనిదని తన యింట్లోనే వుంచుకొని కొడుకన్నా యెక్కువ గారాబంగా పెంచింది. అమెవున్నన్నాళ్లు అది అత్తవారిల్లనే స్పృహే లేకుండా తిరిగింది. కోమల భర్తగూడా చాలా అనురాగంగా కోరిక లెల్లాతెస్తూ క్రమంగా డాక్టరీపాసయి మంచిపలుకుబడి, వివేకం సంపాదించి, కోమలను చాలా గౌరవంగా, ప్రాణతుల్యంగా చూస్తూవుండేవాడు. శ్యామలునితల్లి పోయిన మూర్చి నెలలో కాలంజేసింది. అప్పటినుంచి కోమలయే యింటివ్యవహారాలన్నీ తానే స్వయంగా చూసుకుంటూ జాగ్రత్తగా భర్తయే దైవంగా నడుచుకుంటూన్నది.

ప్రేమ చంచలమైంది కాదని, ఒకచోట నిశ్చితమై ఏకాగ్రమై నప్పు డది క్రమంగా వృద్ధిపొందుతుంది గాని శాశ్వతమై, క్షణికమై మెరిపించే తాత్కాలిక భౌతిక నాట్యం ప్రేమను చలింపజేయలేదని ఆమె నమ్మకం. ఎందరో నవమన్మథాకారులు, విజ్ఞానవంతులు, ఆమె దృష్టిలో సోదరులుగా మన్నింపబడ్డారు. అట్టి వారిని చూచినప్పుడల్లా భర్తమీద ప్రేమ, భక్తి, మరింత ఉత్తేజితమయ్యేవి. ఎందుకంటె ప్రపంచములోని అద్భుతత్వమంతా అతనిలో ఉపాసిస్తున్నది. శ్యామల్ ఇంతలోకే వచ్చాడు. కోమల లేచినిలుచుంది. నిమ్నోన్నతమైన ఆమెశరీరంకేసి చూస్తున్నాడు. ఆమె యేంమాట్లాడేను. శ్యామల్ గూడా మాట్లాడవద్దనే అనుకున్నాడు. అయిదునిమిషా లయ్యేవరకు ఆగలేక పోయినాడు. ఏసమయంలో ఎట్లా ప్రేమించాలో శ్యామల్ కు బాగాతెలుసు. అందులో కోమల తన ఆబాల్య కృతజ్ఞతకు పాత్రమైన ప్రవర్తన గలది. తన్ను మహాభోగినిగా జేసిన విధేయుగాలు. ఆమె యేస్థితిలోవున్నా శ్యామల్ కు ప్రేమార్హయే.

శ్యా—ఏంవచ్చా విందాక?

కో—పని లేక.

శ్యా—అడుసతుంటే యింతే.

కో—అసలు మీకు ప్రేమ తెలీదు.

శ్యా—ఓహో! నీకన్నాడా యీప్రేమతత్వంబోడవ ఆవేశించింది? ఏదో రాసుకుంటూంటె ఆమాట లేంటి? ...

కో—ఏదో చెప్పదామ్మని వస్తే 'అవతలికిపో' అనొచ్చు.

శ్యామల్ బలిష్ఠంగావున్న ఆమె బాహువుదగ్గర శిరస్సుంచి "చెపుదూ చంపక" అన్నాడు.

కోమల భర్త కళ్లల్లోకి చూస్తూ

"సుదర్శనం సుస్తీగాఉన్నాట్ట. తెలిసిందా?" అన్నది.

శ్యా—ఇవ్వాళేనేగా రావటం. వెళదా మనుకొన్నా. వెళ్ల లేదు.

కో—అతనికి పరీక్షలు దగ్గరకొచ్చినై పాపం!

"ఇదేనా నువుచెప్పేదానని వచ్చింది?" అన్నాడు శ్యామల్.

"వెళ్లి చూసి మందిచ్చిరండి"

శ్యామల్ కండ్లల్లో రేఖలు ఎఱ్ఱనయినై.

తుందేం? తనకేం సంబంధం అని కోపంతో లేచిపోయినాడు,

౫

అప్పుడే వానకురిసి వెలిసింది. పొగడచెట్టుక్రిందుగా పోయేవాగు జాలులో ఇందాకా పొంగువారినప్రవాహం ఆగిపోయింది. అది తొలకరించిన మొదటివాన. తెల్లని ఆ ఇసుక అంతా, జాలులో తరంగాలు చిత్రించుకుంది. భూమిలోనుంచి బయలుదేరే కమ్మనివాసనలో వానదెబ్బకు రాలిపోయిన గులాబీరేకుల్లోంచి రేగే మాధుర్యం ప్రకృతి గాంభీర్యం ప్రస్ఫుటంజేసింది. మెల్లగా గాలివీచినపుడల్లా అశోకంలో నుంచి బిందువులు రాలుతున్నయి. ఆకాశం నెమ్మదిగా ఉరిమింది. కాని అది వానకోసం కాదు. శ్యాములుడు నిర్వేదంతో ఒక్క నిట్టూర్పు విడిచాడు. "మధూ! మనోహరమైన ఈదృశ్యం వర్షంవల్ల ఎంత భీభత్సమైంది. పాపం ప్రయాసపడిరావుగాదా!" అనుకుంటూ లేచాడు. మేఘాలన్నీ విడిపోయినై. ఒక్క మేఘశకలంమాత్రం అంతులేకుండా పరుగెత్తుతోంది. జాబిల్లి పరుగెత్తిపొయ్యే మేఘంలోంచి తొంగిచూశాడు. వనమంతా ఆనందమయమై పోయింది. చెట్లమీద నీటిబిందువులపైన వెన్నెలకాంతిపడి వనమంతా ముత్యాలతో రణాలుగట్టి యలంకరించినట్లైంది.

ఎవరో తొట్రుపాటుతో వస్తున్నారు. ఆమెచీరంతా తడిసింది పాపం! తలపైని నీలపు ముసుగు. ఆముఖంమీద చంద్రకిరణాలు ప్రసరిస్తూవుంటే కండ్లు తళతళ మెరిసినై. ఆమెమొహంమీది సన్ననీటిబొట్లు అక్కడక్కడ యింకా ఆరనేలేదు. తల అంతగా చెదరలేదు. కాని ముంగురులు కొన్ని వానకు తడిసి అతుక్కుంటె గాలికి కొన్ని రేగి కొట్టుకొంటున్నవి.

బలిష్ఠమై మెరిసే ఆమెశరీరసౌష్ఠవం ప్రకృతిశోభను మరపించింది. శ్యామల్ పొగడచెట్టు కిందికొచ్చేవఱకు ఆమె వెనగ్గా ఆగిపోయింది. అనుక్షణం నిరీక్షించే శ్యామల్‌కు మాధురి వచ్చిందేమోనని పించింది. వెనక్కు తిరిగాడు. హృదయం పొంగివచ్చింది.

పొగడచెట్టునుంచి పూలు రాలినై. "మధూ! మధూ! నాకొరకెంత బాధ?" అన్నాడు.

"నీకొఱకుగాదు, అందరికోసం" అన్నది. కండ్లవెంట జలజలా నీళ్లు కారినై.

శ్యామల్ ఉద్వేగంతో మాధురిని దగ్గరకు తీసుకొని "అయ్యో! బట్టలన్నీ తడిసినై. ఏమిటి అట్లా అంటావు?" అని ఆశ్చర్యంగా ప్రశ్నించాడు.

మాధురి వస్తుందనే ఆశతో ఆ మేడకింద రెండుపక్కలు సిద్ధంచేయించాడు. రెండువేపుల కిటికీల్లోంచి చల్లటిగాలి వీస్తోంది. ఆతోటల్లో అప్పుడప్పుడు సమావేశం అవుతూ, ఇష్టాగోష్ఠిగా పొద్దుపుచ్చుకుంటూ, చదువుకుంటూ ఉంటారు. వాండ్ల బట్టలూ, పుస్తకాలు అన్నీ ఆరూములో పక్కనే వుంటయి.

మాధురితండ్రి తహసీల్దారుపనిలో వుండేటప్పు డీతోట చవుకగా అమ్మకానికొస్తే తీసుకున్నాడు. ఆయన దానినిచూచి ఆదాయంకూడా తీసేవాడు. కాని సుదర్శనం ఆవ్యవహారాలు చూస్తున్న దగ్గరనుంచి ఆదాయంకోసం పెనగులాడక అంతా మాధురివిలాసం కోసమే దాన్ని వదిలేశాడు.

శ్యా—ముందు లోపలికెళ్లి బట్టలేసుకో, మాట్లాడుదాం.

మాధురిలోపలికి పోయి బట్టలు వేసుకుంది. తెల్లనిచీర, జరీపనిచేసిన వదులైన చైనా సిల్కురవిక. మాలతీపూలు జారిపోతూ వున్నయి ఆజుట్లోంచి. ఆమె బయటికి వచ్చింది.

"సుదర్శన మేమన్నా అన్నాడా?"

ఆమె మాట్లాడ్లేదు. నిశ్వాసభారంచేత సుందరమైన ఆమె వక్షస్థలం కంపించిపోయింది.

శ్యా—ఏం చెప్పు. నాతో చెప్పటానికేం అభ్యంతరం? చేసెనుకి తోటి అననుగా.

మా—మా అన్నయ్య యింతక్రూరుడని నాకు తెలియదు.

"సుదర్శనమా?" అని తనమంచం దగ్గర కీడ్చుకున్నాడు శ్యామల్.

మా—నాప్రవర్తన మతనికర్థమే కాలేదు. నన్ను చాలా అనుమానంగా చూస్తున్నాడు. నావల్ల తనకు సంఘంలో చాలా అవమానంగా వుందిట.

శ్యా—సంఘం? సంఘం న్యాయాన్నే విమర్శిస్తుందా? సంఘం నిజంగా గుడ్డిది. ఏనాడో అవసరపడి నిర్మించుకొన్న తత్వం ఈనాడు సరిపడక దేశమంతా పాడయిపోతున్నా, ఆచారంకొరకు వ్యక్తులను, తన్ను కలకంగా జాతినంతా నిర్వీర్యంజేస్తున్నది సంఘం. ఆయన సంస్కారప్రియుడుగా మరి.!

మా—ఇంతకాలం పెండ్లిలేకుండా వుండటం ఏమిటని మా ముసలమ్మ ఒకటే గోల. అన్నయ్యకుగూడా నామీద వేరు భావం కలిగింది. ఇంట్లోవుండటం చాలా కష్టముగా వుంది.

శ్యా—నీకుమాత్రం ఎందుకు స్వాతంత్ర్యంలేదు యింట్లో వుండటానికి? నీకేం కష్టం? నాదగ్గర కొచ్చేయి. నిన్ను కళ్లల్లో పెట్టి చూసుకుంటాను.

మాధురి ఏదో ఆలోచనతో చూస్తోంది. శ్యాములు తన హృదయావేగం మాన్పటానికి యత్నిస్తున్నాడు. వివాహం స్త్రీ నిర్బంధంగా ఎందుకు చేసుకోవాలో మాధురికి అర్థంకాలేదు. వివాహం చేసుకోని వాళ్లంతా నీతిబాహ్యులేనా? పెండ్లిపేరుతో జరిగే ఘోరాలు సామ్యంగా పెట్టుకుంటే ఇది ఎంత పవిత్రమైందో లోకానికి తెలీదు. వివాహం ఒకకుటుంగా ప్రేమయొక్క సంకుచితరూపం గానున్నప్పు

ప్రపంచాన్నంతా ప్రేమించటం పెళ్లి చేసుకున్న వాళ్లకు తెలీదు. ఒకరినొకరు ప్రేమించుకోటంతోటే వారిబాధ్యతలు తీరిపోతై. మిగతా లోకమంతా వారి ఆదరణకు పాత్రం కాదు. సర్వం ద్వేషమయంగానే తోస్తుంది. ఇట్లాంటి ఆదర్శంతో జరిగే పెండ్లిండ్ల వల్ల లోకానికేం ప్రయోజనముంది? అందును అభిప్రాయ భేదాలు, అన్యోన్య అసహనం ప్రబలి ఒకరిపైనొకరు పశుత్వంగా సంచరించడం, ఇంత అన్యాయం, అవినీతి పాకిపోయినై. ఇంకా సంఘాన్ని పట్టుకొని వ్రేలాడాలంటే వివేకంగల ఏపురుషుడు, ఏస్త్రీ ఒప్పుకొనరు? మాధురికి పదహారేండ్లు వచ్చినయి. ఏకాగ్రమైన ప్రవర్తన గలది. మానవుడు లోకంలో జీవించియుండాలంటే ప్రేమించడమే నేర్చుకోవాలి. శరీరంలోని అన్నికోశముల్లోంచి ద్వేషం నశించి పోవాలి. ఆప్రేమ సృష్టిలో విద్యుత్ప్రవాహంలాగు అనుక్షణం కదుల్తోంది. అన్నిభూతాల్లోకన్నా మానవుడు వివేకంగలవాడు గనుకనే దాని సరియైన స్వరూపం చూస్తాడు. ఆమహాసత్యం లోకానికి చూపిస్తాడు. ఇట్లా ఈసత్యంగ్రహించి ఉపాసించడానికి సంఘంవల్ల నిరోధం కలుగునే, అవలీలగా సంఘాన్ని త్రోసివేసి వ్యక్తిముందంజ వేయవచ్చు. ఇది మాధురిమతం.

శ్యా—మధూ! ఏమి టాలోచిస్తున్నావు?

"నే వెళతా" అని లేచింది. వెంటే శ్యామల్ బయలుదేరాడు. ఈరోజంతో ఆనందంగా గడపాలనుకున్నాడు. పాపం మాధురి మనస్సేమీ ప్రశాంతంగా లేదు.

పున్నాగంశాఖలు క్రిందికే పాకి ఉన్నయి. ఒకశాఖమీద చేయివేసుకుని చంద్రుడికేసి ఊరికె చూస్తూనిల్చుంది. శ్యామల్ ఎదురుగా నిల్చొని భుజంమీద చెయివేసి, "నీవు వెళ్లొద్దిప్పుడు, ఇంతవిచారంతో" అన్నాడు. మధుముఖంలోని, కళ్లల్లోని అమృతమంతా తాగుతున్నట్లున్నయి శ్యామల్ నేత్రాలు. ఆమె యేం మాట్లాడ్లేదు. గాలికి తలమీదముసుగు లేచిపోయింది. శ్యామల్ సర్దుతూ—

"నా సేవ నీకిష్టం లేదుకదూ!" అని అన్నాడు.

మధుబొమలు ముడివడ్డయి. తిన్నగా అతనికేసి చూసింది. "నువు నాకెందుకు సేవచెయ్యాలె శ్యామల్, నీచిన్నచేతుల్తోటి? నేనొప్పుకుంటానా?"

క్రమంగా మాధురి తన ఆలోచనలన్నీ వెనక్కుతోసేసింది ఏదో సమాధానంచెప్పి.

శ్యా—నీ వట్లా వుంటావుగాని క్షణం నిన్ను చూడకపోయినా బతకలేను.

మా—అయ్యో! నావల్ల ఎంతబాధ నీకు?

మాధురి అతనిచెంపలు దయతో నిమిరింది.

"నామీద ఎందుకింత ప్రేమ నీకు?"

శ్యామల్ ఏంమాట్లాడకుండా తలవంచుకున్నాడు.

శ్యా—ఎందుకంటే—నీవు మాధురివి గనుక.

మా—నిజంగా?

శ్యా—నీవు నాదానివి కావాలని, నీ అమృతమయములైన కళ్లు ఎప్పుడూ చూస్తూ వుండాలనీ నా ఆకాంక్ష.

మా—అది ఎట్లా సిద్ధిస్తుంది?

శ్యా—నావిశ్వాసంచేత—నా నిరతిశయమైన ప్రేమచేత.

మా—నీప్రేమపైన నీకు నమ్మకముందా?

శ్యా—ఆఁ.

మా—అట్లయితే నేనెప్పుడూ నీయెదుట ఎందుకు శ్యామల్?

మాధురిహృదయంలోంచి అపారమైన ప్రేమతరంగాలు పొంగులు పారినై. ఒక్కసారి శ్యామల్ కళ్లల్లోకి దీనంగా చూచి అన్నది.

"నేనంతా నీదాన్నైపోతే సృష్టిని నేను ద్వేషించినదాన్ని కాదు? నాకు విశాలమైన హృదయమే లేదన్నమాట. అగమ్యంగా జరిగిపోతూన్న సృష్టిలోని నిత్యవ్యాపారం నాకెట్లా తెలుస్తుంది? నాకనుభవం ఎట్లా కలుగుతుంది?"

శ్యా—అదంతా నాకవసరంలేదు. నీవు నాక్కావాలె. నిన్నే చూస్తూఉండాలి. నన్నేమిచేసినా సరే. నాజీవనం, సౌఖ్యం అంతా అప్పుడే వుంటయి.

మా—ప్రేమగలవాడికి అపారమైన ప్రేమావేశంలో వ్యక్తి లేకపోతేమాత్రం ఏంబాధ?

శ్యా—అదికాదు. ప్రేమవున్నా వ్యక్తికూడా అవసరం. అది దేహధర్మంచేత కలుగుతుంది. అది అనివార్యంకూడాను.

మాధురికి కొంచెమీమాటలో ఆలోచన కలిగింది. "ఔను, దేహానికి, మనస్సుకు అటువంటి సంబంధముంది. నిర్గుణమై సర్వవ్యాపకంగా వుండే ఆత్మకు నామరూపాత్మకమైన భిన్నసృష్టి కలగడంచేతనే తానని, పరుడని భేదభావం ఏర్పడుతున్నది. అందులో వివేకంగల వాండ్లుమాత్రం ఆత్మయొక్క ఈసృష్టిక్రమరహస్యం తెలుసుకొని లోకమంతా ప్రేమపూర్ణమైన, భేదమేలేని ఒకే చిన్మయానందమని నిత్యముక్తులై సంచరిస్తారు." అని మాధురి వితర్కించుకొని

"అయినా అది యింకా పక్వదశ కాదంటాను" అన్నది.

శ్యా—ఔను, దేహం ఉన్నంతవరకు కాలేదనే చెప్పాలి.

మా—దేహమేం ఆటంకం చేయదు. అది కాకుండా దేహం తన అభిప్రాయాన్ని వెల్లడించటానికొక సాధనంగాగూడా వుంటుంది. అనుకుంటాను.

శ్యామల్ ధోరణి నేం పైకెక్కనీయటంలేదు మాధురి. మాధురీ సామర్థ్యం, ఆమె ప్రేమయొక్క తత్వం క్రమంగా తెలుస్తున్నయి. ఎవరో వేదాంతులుచెప్పేమాటలుగాని యివి సామాన్యంగా లోకం దీనిని వప్పుకోదు. అయితే యౌవనం రోజుకురోజు నూత్నవికాసాన్ని పొందేరోజుల్లో ఇట్లామాట్లాడ్డం చాలా ఆశ్చర్యంగా దోచింది అతనికి.

చాలా పొద్దుపోయింది. ఇక యింటికి పోలేక మాధురి వకశయ్యమీద, శ్యామల్ వకశయ్యమీద పడుకున్నారు. చంద్రుడికి రాత్రల్లా వారిని కాపలాచెయ్యడమే సరిపోయింది. కిటికీలోంచి పాకుతూవచ్చి తీగలు మాధురికి ఆవెన్నెలతీక్ష్ణం తగలకుండా చేస్తున్నయి. శ్యామల్ ఊరక మసులుతున్నాడు. ఇందాకటినుంచి మాట్లాడిన మాటలన్నీ అనుక్షణం ఎదుట నిలుస్తున్నయి. చివరకు నిద్రపట్టింది. తెల్లవారుజామైంది. కొంచెం ఈదురుగాలి వేస్తోంది. తెల్లవార్లు మేలుకొన్నందువల్ల శశాంకుడు బడలిపోయి పడమరగా తూలుతున్నాడు. మసకవెలుతురు తీగల సందుల్లోంచి మాధురిమీదపడి కొత్తరకంగా చిత్రిస్తున్నది. మాధురి కండ్లు నులుముకుంది. లేచికూచుంది వళ్లు విరుస్తో. చల్లంగా కొట్టింది గాలి. శాలువతీసుకొని వేసుకుంది. శ్యామల్ నిద్రపోతున్నాడు. అతని కనుబొమ్మలేవో ఆలోచన జేస్తున్నట్లుగా వంపులతిరిగిఉన్నై.

మాధురికి శ్యామల్‌ను చూస్తే చాలా జాలేసింది. పాపం! ఈతడు నన్ను ప్రేమించాడు. నేను తనదాన్నైపోవాలని అతని కోరిక. నేను తనమాధురినైతే ఇకప్రపంచమే అవసరంలేదు. ఈ వెర్రిలో పాపం కోమలను వదలేస్తాడేమోకూడా. ఇది కామంతోగూడిన ప్రేమ. అందుకోసమనే ఒకదానికన్నా ఒకటి అందంగా కనబడినప్పుడల్లా మారిపోతూంటుంది. సౌందర్యం ప్రేమయొక్క కవచం దొంగిలించిందొకనాడు. అదివేసుకొని, దుర్బలహృదయాలన్నీ ధ్వంసంచేస్తున్నది. సౌందర్యం జడమైంది. ప్రేమ జీవంగలది. ప్రేమలేని సౌందర్యం భయంకరమైందికూడాను. కనుక సౌందర్యం ప్రేమకాదు. ప్రేమే సౌందర్యం. అది నిశ్చితమైనప్పుడే సౌందర్యాన్ని కాంక్షించదు. ఆ ప్రేమ ఎంత వృద్ధిఅయితే, ఎంతప్రేమించగలిగితే అంతసౌందర్యం కానుపిస్తుంది. అప్పుడు ఒకశత్రువు, ఒకవికారి, ఒకక్రూరమైన జంతువు, అంతా సౌందర్యమయమే. అప్పుడు సౌందర్య మెక్కణ్ణో వుందని దానికోసం పాకులాడాలసిన అగత్యం తప్పిపోతుంది.

అయితే ఈభౌతికసౌందర్యానికిగూడా ప్రాధాన్య ముంది. ఒకవస్తువు అందంగా కనబడితేనేగాని దానిదగ్గరకు పోడు. అప్పుడుగాని ప్రేమించడం ప్రారంభంకాదు. అప్పుడే ఆరహస్యం తెలియటాని కారంభం. క్రమంగా ఆప్రేమను అర్థంచేసుకొని పక్వదశకు తెచ్చుకున్న ప్రేమతో ఈజగత్తునంతా ప్రేమించవచ్చు. తనప్రేమలో కామం వుంటే, అది స్వార్థపరమై, సంకుచితమై అక్కడనే నిల్చిపోతుంది. కామాన్ని అధిగమించి స్వచ్ఛతను, సమత్వంను అలవరించుకొన్నప్పుడది విశ్వవ్యాపకమై మహోపకారం జేస్తుంది.

ఇక కామం నశించడ మెట్లా? ప్రేమిస్తేనేగాని కామం నశించదు. అందుకొరకే గృహస్థాశ్రమం మహాఋషులుకూడా అంగీకరించారు. ఆహా! గృహస్థాశ్రమం ఎంతపవిత్రాదర్శముగలది! ప్రేమస్వరూపాన్ని చూడటానికి ఈ ఆశ్రమం చాలా సహాయం జేస్తుంది. అది స్త్రీపురుషుల జన్మజన్మాంతరసంస్కారంచేత ఏర్పడుతుం దంటారు. ఏదిఎట్లావున్నా, మనుష్యప్రయత్నం చేత, భౌతికసాధనోపాయాలచేత సిద్ధించే దాంపత్యంకన్నా పైనజెప్పిందే ఉత్తమమైంది. అట్లాంటి దాంపత్యమే సిద్ధిస్తే అందు ప్రదర్శింపబడే కామమే ప్రేమ అవుతుంది. ప్రేమే కామ మవుతుంది. అప్పుడు అవస్థాభేదమేకాని అర్థభేద ముండదు. అప్పుడు ప్రపంచంలో జరిగే మానవజంతుసముదాయాల యోగక్షేమం కొరకు పనిజేస్తూవున్న యేమహాసంస్థైనా మొత్తంగా ఆవ్యక్తి ప్రేమించడానికి తగిన హృదయదార్ఢ్యం కలిగివుంటుంది. అట్టిలోక కళ్యాణంకోసం భౌతికభోగాలను, ప్రియమైన తన విశిష్టవస్తుజాలమును, ఒక్కసారి ఆమహాప్రపంచప్రేమ యజ్ఞానలంలో హోమంచేయగలుగుతాడు. ఆత్మార్పణంచేయటానికైన అభ్యంతరం వుండదు." ఇట్టి ఉత్తమదాంపత్యసిద్ధికోసం మాధురి నిరీక్షిస్తున్నది. ఇందుకొరకె ఆమె వివాహంచేసుకోలేదు. శ్యామల్‌ను పెండ్లాడాలంటే ఆమె హృదయం వప్పుకోటంలేదు. ఇంతకుముందే వివాహితుడైన శ్యామల్‌లో కావలసినంత మార్పు కాలేదు. ఆతని జీవితసౌధం ఏపునాదులపైన నిర్మింపబడ్డదో ఇంకా ఆమెకు తెలీదు. మాధురిఅభిప్రాయప్రకారం వివాహితుణ్ణిగూడా ప్రేమించవచ్చు. అత డంగీకరించకపోతే ఆప్రేమ యింకో పునీతమార్గాన్నే అన్వేషింపవచ్చు. శ్యామల్ యింకా లేవలేదు. తెల్లవారకముందే మాధురి తన యింటికి పోయింది.

౬

గ్రామంలోవున్న బ్రాహ్మణసంఘంలో రహస్యంగా జరుగుతూవున్న ఆలోచన లన్నీ బహిర్గతమైనై. నిన్న సుదర్శనాన్ని పిలిపించి మందలించారు మాధురిప్రవర్తనాన్నిగురించి. "నీతిబాహ్యమైన యీప్రచారం, నడనడి ముందు చాలాకష్టాలకు కారణ మౌతై" అని చెప్పినారు. వాండ్ల కుటుంబాన్నంతా బ్రాహ్మల్లోంచి బహిష్కరించటానికి తీవ్రప్రయత్నాలు జరిగినై. తండ్రి సంపాదించిన గౌరవప్రతిష్ఠలుచూచి యింతకాలం ఓర్చారు. కొంతమంది అసలు యిట్లాంటివ్యక్తి మనవూళ్లో వుండటం చాలా అగౌరవమని, రహస్యంగా. ఎక్కణ్ణో మాధురిని చంపాలని యత్నం జేస్తున్నారు.

క్రమంగా యీవార్త లన్నీ సుదర్శనానికి తెలియవచ్చినై. శరీరాస్వాస్థ్యము, తీరని ఈవ్యాకులంలో సుదర్శనం మేధస్సంతా కరిగిపోయింది. కోమల తనదికాదని దుఃఖిస్తాడా? ప్రియమైన చెల్లెలు, ఉదారస్వభావం గలది, తన తల్లిదండ్రులు గతించినప్పటినుంచి ఒక్కచోటనే ఎడబాయకుండావుండి తనతోపాటు స్కూల్లోగూడా తిరుగాడిన ఆస్నేహం, వాత్సల్యం తోసివేస్తాడా? పరిస్థితులన్నీ సర్వనాశనంగా మారిపోతూన్నై.

ఇహనైనా వివాహాని కొప్పుకుంటే సువర్ణనం వాళ్లందరితో చెప్పి ఏం ప్రమాదం లేకండా చేయగలుగుతాడు. ఒకరు చెప్పే దేముంది? ఆమెమతం ఆమెది. సుదర్శనం మాధురితో మాట్లాట్టంగూడా లేదు. చాలాద్వేషంగా చూస్తున్నాడు. తనమూలకంగా పరువుభంగం. తర తరాల్నుంచి వస్తూన్న కులమర్యాదంతా నశించిపోతూన్నది. సంఘ మంతా త్రిప్పంది ఒకరుచేస్తే ఏమవుతుంది?

కోమల తన్ను ప్రేమించలేదు. ఇక బతకడ మెట్లా ఆమె తన్ను మన్నిస్తుందని? రహస్యంగానైన ఆమె తన ప్రేమను జూపిస్తే అతనికి బాధలేదు. సుదర్శనానికి ప్రపంచంలో ఎవరినీ భార్యగా పొందాలనే అభిలాషే లేదు తన అభిప్రాయం మార్చుకోటానికైనా. కోమలతప్ప తన జీవితానందానికి ఆధారమే లేదు. అట్లాంటి కోమల తన హృదయం కనుక్కోలేదు. శాశ్వతనరకంలో పడేసింది తన జీవిత మంతా. తుదకు సుదర్శనం తన మరణశయ్యమీదనైన ఆమె ప్రేమిం చిందని విని పునర్జన్మభారం తగ్గించుకుంటాడు. కోమలబాహువులు, ఆనున్నని చెంపలు, అపరిష్కృతంగా వున్న ఆనాటి జుట్టు, కండ్లు ఎన్నడు అతనికొరకు ప్రసన్నమౌతయి. "అది హాస్యంగా జేసిన ప్రద ర్శనం, దీనికింత బాధపడుతావేం?" అని ఆచేతుల్తో, ఆమణికంకణ శ్రీలకు మెఱుగుపెట్టు ఆలేతచేతుల్తో వెనకాల్నుంచి కళ్లుమూసినా అతని జీవిత మంతా తరించిపోతుంది. సుదర్శనం ఎన్నోసార్లు భగ వంతుణ్ణిగూర్చి ప్రార్థించాడు ఆమెబాహువుల్లో తన మరణం కల్పించ మని.

సాత్వికమైన, కళంకరహితమైన సుదర్శనం ప్రేమావేశంలో కోమలకు భర్తవున్నాడనే స్మృతిగూడా లేదు. తానేభర్తనని తనలో తానుగర్వించుకునేవాడు. ఎన్నోసార్లు కోమల కుత్తరం వ్రాయాలని ఆలోచించాడు. ఏదోవ్రాశాడు. చింపివేశాడు. శ్యామల్ కు చూపి స్తుందేమో ఆవుత్తరం, నిజంగా ఆనాటిచూపుల్లో ప్రహరత్వమే వుంటే. ఏమైనా కానీయమని ఒకవుత్తరం వ్రాసి పంపాడు.

"నీకొఱకు జీవితమైనా చాలిస్తాను. నీవు లేకమాత్రం బతక లేను. అయితే నాసంగతేం శ్యామల్ కు చెప్పకు. నాకలం ఇంతకన్నా యేం వ్రాయలేదు. నీదృష్టిలో ఇదితప్పైతే నన్ను క్షమించి పూర్ణం గానే నన్ను మరచిపో."

ఈవుత్తరం ప్రమాదవశాత్తు శ్యామల్ చేతుల్లోకి వచ్చింది. కోమల స్నానంజేస్తూ మల్లెపందిరిఆకుల్లో పెట్టి మరచిపోయింది. ఆమె చింపివేశాననుకుంది.

ఏంచేస్తాడు? ఇంత ఘోరం జరుగుతున్నదని తెలిసేవఱకు ఉన్మాద మెత్తింది శ్యామల్ కు.

తన భార్యను, కోమలను సుదర్శనం వలచాడా? ఇది యెప్పు డైనా సంభవమేనా? ఒకరు వలచి ప్రేమించిన వ్యక్తిని ఇంకొకడు తేరిచూస్తాడా? ఎంతపాపం! ఎంతసాహసం! తాను, మాట్లాడే నీతికి దేనా అర్థం? తన సంస్కార మంతా పరస్త్రీచేలాకర్షణంతో ప్రారంభ మౌతుందా? ఎంతమిత్రుడైనా సరే, వాణ్ణి క్షమించరాదు. నా సంసారం భంగంచేసేవాణ్ణి క్షమించను. తను మిత్రుడని యింటికి చేరనిచ్చినందువల్ల ఇంత మూడింది.

ఇది కోమలతప్పు. దాని మెఱపుల్లో వాడు తగుల్కున్నాడు. లేకపోతే సుదర్శన మట్లాంటివాడు కాడు. స్త్రీలది చంచలమైన స్వభావం. ఈ అవిశ్వాస మంతా కోమలదగ్గరనుంచే ఆరంభమైంది. మాధురి నాతో మాట్లాడుతున్నదని ఉడికిందికావాలె. కోమల వరాం డాలో నిద్రపోతోంది. రాత్రి రెండు యామాలు దాటినై. శ్యామల్ కు నిద్రపట్టలేదు. కోమల సుదర్శనం జ్వరాన్నిగురించి పడే పశ్చాత్తాపం, పదిరోజుల్నుంచి తమయింటికి రావటంలేదని తనను వెళ్లి కనుక్కొమ్మని నిర్బంధించడం, ఇవంతా అతని అనుమానాన్ని బలపరిచినై. సుదర్శన మెట్లా జ్వరంతో కృశిస్తున్నాడో యిక్కడ కోమల ఉత్సాహంకూడా అట్లాగే తగ్గిపోతూండటం జ్ఞాపకమొచ్చి శ్యామల్ కంపించిపోయినాడు.

భర్త రెండురోజులనుంచి తనతో సరిగ్గా ప్రవర్తించటం లేదని, సుదర్శనాని కెంత అన్యాయం చేశానని కోమల నిర్వేదంతో గడుపు తున్నది. "ఇట్లా రాశాడేం సుదర్శనం! ఆవుత్తరం నాకేం బోధపడ్లేదు. అతనికేదో నామీద వేరే అభిప్రాయం కలిగింది. అయ్యో! యిదేం అన్యాయం! అతని అభిప్రాయాన్ని మరల్చడ మెట్లా? నిష్కారణంగా చచ్చిపోతాడే! ఎట్లా యీఘోరం మాన్పడం? ఈమహావ్యథతో, చెప్పటానికి వీలులేని యీవికృతావస్థలో ఊరక శయ్యమీద దొర్లు తూంది కోమల. తన కర్తవ్య మేంటి? ఇప్పు డేమి చెయ్యాలె? శ్యామల్ కాకుండా రెండో వ్యక్తిని ఆమె హృదయం ఎట్లా ప్రేమిస్తుంది? తన ప్రియమైన శ్యామల్, తన్నెంతో గౌరవంగా చూస్తూకోరినవెల్లా తెచ్చి యిచ్చేశ్యామల్, తనఅమూల్యమైన యౌవనాన్నంతా కరిగించుకొని తాగుతున్న శ్యామల్ ను వదుల్తుందా? సుదర్శనం హత్యచేసుకోవడం చూస్తుందా? బ్రతుకల్లా బ్రహ్మచారియై, చదువంతా వృథాపుచ్చి, తన మేడ, ఆస్తి, సంపత్తు అంతా త్యాగంజేసి సన్యాసియై, బేలయై కృశించి జీర్ణించిపోతాడు తాను నిరాకరిస్తే. శ్యామల్ కన్నా కోమలదిక్లిష్టావస్థ.

ఏమైనాసరే, శ్యామల్ తనభార్య నిద్రపోతునట్టు ఆవిధంగానే లేవకండా నొక్కిచంపెయ్యాలని దృఢసంకల్పం జేసుకున్నాడు. పక్కదిగి కోమలమంచందగ్గరకు తారాడుతాడు. కోమలముఖం జూసి ఆగిపోయినాడు. నిద్రపోతూన్న ఆమెమోహంలో, కళ్లల్లో ఎంతో విశ్వాసం రాజ్యంచేస్తున్నది. నిద్రపోతున్న ఆకనుబొమ్మలు తన కోసమే నిరీక్షిస్తున్నట్టు తోచింది. శ్యామల్ పెదిమలు తమ నంటు కోటంలేదని కావాలె ఆమె మెరుగైన చంపలు చనువుతో కదిలి నట్టు నిపించింది. నిశ్వాసభారంచేత బాగా నిద్ర పట్టలేదవ్వాలె. ఎడమ వైపు మళ్లింది. నిద్రలో స్పృహలేకపోయినా ఆమె చేయి తల్లో

పూలుసద్దుకుంది. శ్యామల్ పెద్దనిట్టూర్పు విడిచాడు. కళ్లవెంట బొటబొట నీళ్లురాలై. చేతు లాళ్లేదు. వెనక్కు పోయినాడు.

౭

సుదర్శనానికి జబ్బు జాస్తీఅయింది. జీవించడంకూడా దుర్లభమనే స్థితిలో వున్నాడు. ఒకసారి శ్యామల్‌ను చూడా లనిపించింది సుదర్శనానికి. ఆకబురువిని శ్యామల్ పరుగెత్తాడు. మరేం తొందర లేదు అని అతనికి ధైర్యంతోచింది. ఒకసారి కింకోసారి రావాలంటే శ్యామల్ హృదయం వప్పుకోటం లేదు. ఆయనమనస్సులో చాలా సంక్షోభం జరుగుతోంది. ఆరోజల్లా భోజనం లేదు. రోగుల్నికూడా చూట్టాని కెళ్ళలేదు. తనరూములోనే కూచొని ఉన్నాడు. కోమలకు కూడా భోజనం లేదు. భర్తను సమీపించడానికి ధైర్యం లేదు. కారణం తెలియరాకండా వుంది. తన ముఖం చూశినప్పుడింకా క్రోధం, దుఃఖం ఆవరిస్తున్నట్లు కనుపించింది. రాత్రిజరిగిన ఈవికృతఘట్టం ఆమెకు తెలియనేతెలియదు. ఆమెమరణ మెంత చేరువలో ఉన్నదో ఆమె కేం తెలియదు.

మాధురి రెండుమూడుసార్లు వర్తమానంచేశింది శ్యామల్‌ను వచ్చి మాట్లాడి వెళ్ళవలసిందని. ఊళ్లో ద్రోహులు తన్ను హత్య జెయ్యా లనుకుంటున్న సంగతి మాధురికిగూడా తెలిసింది. ఈవిషయం శ్యామల్‌తో మాట్లాడుదా మనుకుంది. అతను రాకపోతే చివరకు తానే శ్యామల్ యింటికి బయలుదేరింది. శ్యామల్ గదిలోనే కూచొ న్నాడు. మాధురి వచ్చింది.

"శ్యామల్ !" అన్నది.

శ్యా—వస్తున్నా.

ఎదురుగా వచ్చాడు శ్యామల్. ఇద్దరు రూములో కూచున్నారు.

మా—అట్లా వున్నావేం యివ్వాళ ?

క్రోధంతో పొంగిపోయిన ఆ యర్రనికళ్లల్లోంచి బొటబొట కన్నీళ్లు రాలినై. తన ప్రకృతావస్థ వెల్లడికాకుండా గంభీరంగా "ఏమీ లే"దన్నాడు.

మా—నీకళ్లట్లా వున్నాయేం శ్యామల్ ? ఒక్కసారి యిట్లారా. నాదగ్గరకు రా. మాధురినిచూస్తే ఉత్సాహంతో వుండేవాడివి. నేనే మన్న నీలేతహృదయాన్ని నొప్పించానా ?

శ్యా—లేదు. ఎప్పుడు లేదు. నీవల్లనే నేనింకా ప్రపంచంలో జీవిస్తున్నాను.

అని మాధురిచేతులు తన వక్షస్థలంమీదికి చేర్చుకున్నాడు.

మా—మాశావా ఈవూరిస్థితి? రహస్యంగా ఈ రాత్రికో, రేపో కొంతమంది నన్ను చంపెయ్యాలని తిరుగుతున్నారుట.

శ్యామల్ వికృతంగా చూస్తూ.

"వాండ్ల కేమొచ్చింది? నీవల్ల వాండ్ల కేంబాధ? ప్రపంచానికి సంఘబాహుళ్యమే కావాలెగాని న్యాయంతో పనిలేదు. వెధవ ఆచారంకొఱకు ఎంతమంది బలి కావాలిసొచ్చింది! శ్యామల్ జీవించి యుండగా అంతపని జరుగనిస్తాడా ? ముందు శ్యామల్ వధింపబడందే మాధురికంఠం, ఆసుందరకేశభారంచేత వంపుదిరిగినకంఠం-మణిభూషణాది హారాలుగూడా భౌతికభోగాలని నిరాకరించి ప్రకృతిల తాపుష్ప మాలికల నలంకరించు నీకంఠం-స్పృశింపగల కూళ యెవ్వడు?" అంటూ ఆవేశంతో లేచాడు.

మాధురి తన ఆపద నంతా మరచిపోయింది. మహారణ్యరూపమైన ఆగ్రామంలో ఈమాత్రపు వివేక మున్నవాడు, మాధు రంటే ప్రేమించేవాడు శ్యామ లొక్కడే. మాధురి శరీరం, బాహువులు, వక్షస్థలం ధైర్యంతో పొంగినై. శ్యామల్ హృదయంలో జరిగే బీభత్సోన్మాదం, కొత్తదనం మలచుకొన్న మాధురి యౌవనవికాసంలో నక్కిపోయింది.

భర్త భోజనంలేకండా వున్నాడని, అసలు విషయమే తెలియక కాగిపోతోంది కోమల. ఈదారుణమంతా ఎందుకు జరుతున్నది ? పునీతురాలైన కోమల అకారణంగా యీవిషమావస్థలో ఎందుకు మగ్గిపోవాలె ? అంత మహాపరాధం ఆమె యేంజేసింది? ప్రపంచానికున్న విశ్వాసమైన, అనుక్షణం తెలుసుకుంటూన్న, ప్రేమిస్తూన్న తలమీద పూవువలె ఎంచుకుంటూన్న భర్తకు లేకపోయింది ఈనాటికి. కాళ్లమీదనైనాబడి అతన్ని భోజనానికి బ్రతిమాల్దామనుకుంది. కోమల గదిముంగిరికి వెళ్లింది. ఆమె యింకా లోపలికి పోనేలేదు. "వెళ్ళిపో, అవతలికి" అని శ్యామల్ గర్జించాడు ఘోరంగా. ఒక్కకేకవేసి కోమల క్రింద పడిపోయింది. మాధురి కేమీ అర్థంకా లేదు దాని తత్వం. వెంటనే పోయి ఆమెను లేవదీసి వరాండాలో మంచంమీద చేర్చింది.

చైతన్యమే నశించిన ట్లుంది ఆమెకు. నెమ్మదిగా శైత్యోపచారాలు చేశింది. ఆమె తేరుకున్నది. మాధురి శ్యామల్ వద్దకు వెళ్ళి "అట్లా చేయటం చాలా పాపం. కోమల చాలా విధేయురాలు. ఆమె పవిత్రమైన వ్యక్తి. ఆమెదగ్గర నేర్చుకోవాలసిన విషయాలుకూడా చాలా వున్నయి." అని మందలించింది. తన అవస్థను చెప్పుకొనుట కది సమయము గాలేదు. మాధురి వెళ్లిపోయింది.

తరువాత శ్యామల్ లోపలికి వెళ్లాడు. కోమల అతని పాదాల మీదబడి వెక్కివెక్కి ఏడ్వటం మొదలుపెట్టింది. నేనేమైన అవిధేయతగా ప్రవర్తించానా ? క్షమించండి. మీకోమల మీకోసం అగ్నిలో కురుకమన్నా సిద్ధంగా వుంది" అని యేడ్చింది. శ్యామల్ కాలు విదిల్చివేశాడు. ఆమె అవతల పడ్డది. అక్కడినుంచి లేచిపోయినాడు శ్యామల్.

౭

తనభర్తలో హఠాత్తుగా యింత మార్పెందుకు కలిగింది? ఇదంతా ఎవరు ప్రేరేపించారు? మాధురి ఇట్లా చేసిందా? లేదు. మాధురి చాలా మంచిది. కోమలంటే మాధురికి చాలాభక్తి. కోమలను రోజు కొక్కసారైన కలిసి మాట్లాడేది. కోమల దృఢసంకల్పం, వినిర్మలమైన ఆమె ప్రేమ, శాంతము, మాధురికి చాలా గౌరవ పాత్రంగా వుండేవి. కోమలకు మాధురిపైన ఏమీ అనుమానం లేదు. తన శీలమునుగురించి గొప్పనమ్మకం గలిగిన ఆమెకు ఉత్తరం విషయం స్మృతికే రానటంలేదు. శ్యామల్ కేవరన్నా ఆపత్తు తెచ్చిపెడుతూంటే ఇట్లా ఆవేదనపడుతున్నాడేమో ననుకుంది. అయితే తనేం జేసింది? కోమల కేమీ బోధపడటం లేదు.

సుదర్శనాన్ని యిట్లా ఆదరించినప్పటినుండి ఆమెకిన్ని అవస్థలు తటస్థించినై. నిజంలో, చనువుగా వచ్చేవాణ్ణి, చిన్నతనంనుంచి తన గౌరవాదరణలకు పాత్రమైనవాణ్ణి వేరుభావంతో చూచినదాని కేగతియైన న్యాయమే అనుకుంటూంది. సుదర్శనాన్ని చూడక చాలారోజులైంది. అతనికి జబ్బు ఎక్కువగా వుందని తెలిసింది. అతన్ని చూతామనుకొని కోమల బండిచేసుకుని తిన్నగా సుదర్శనం మేడదగ్గరికొచ్చింది.

మాధురి సగౌరవంగా వచ్చి ఆమెను తీసుకోవెళ్లి సుదర్శనం దగ్గరికి చేర్చింది. అతని మంచందగ్గర ఒక కుర్చీ వేసుంది. సుదర్శనం ఆమెను దాంట్లో కూచోమని సంజ్ఞచేశాడు. సవిచారంగా కోమల దాంట్లో కూచుంది.

కో—సుదర్శనం! ఎట్లా వుంది నీవంట్లో?

సుదర్శనం ఏమీచెప్పలేక కళ్లనిండా నీళ్లుతెచ్చుకున్నాడు. అతని స్థితిచూచి కోమల దుఃఖం కంఠంలోనే దిగమ్రింగింది.

కో—నీవు యింతకాలంనుంచి మా యింటికి రానందుచేత యిల్లంతా విషాదచ్ఛాయలలముకున్నయి. ఎన్నడు చనువుతో మందహాసంజేస్తు వాదిస్తూ గంటలకొద్ది గడువుతావో!

సుదర్శనం గద్గదంతో "కోమలా! నన్నుక్షమించు. నేను నీపట్ల చాలాద్రోహిని. నీమన స్సెంతో నొప్పించాను.

కోమల దీర్ఘమైన నిశ్వాసం విడిచింది. ఆనిశ్వాసంలో సుదర్శనం జీవితమంతా సన్నిహితమై కుంచుకొనిపోతున్నట్లనిపించింది.

కో:—నేనందుకోసమే వచ్చాను. నా అనాదరణ మనస్సులోనుంచి తీసివెయ్యి నాసుదర్శన్! పవిత్రమైన నీహృదయంతో నన్నుశపించకు. మన హృదయాలు భిన్నభిన్నమై నమార్గాలు శాశ్వతంగా నిల్చిపోయినై. నన్ను పూర్తిగా మరచిపో. నే నీప్రపంచమున జన్మించనే లేదు. నీవు నన్ను చూడనే లేదు. నీయభిలాష తెలిసింది. నాకిప్పుడేమి కర్తవ్యం తోచటం లేదు. నీవు సన్యాసివై, నీసర్వవైభవాలు విడిచి, జీర్ణించి, నశించడం నేను చూడలేను. నీకొఱకు ఈదేహానికి యిక స్వస్తి జెప్పిస్తా. ఈశరీరం, ఒకపవిత్రమైన, నిష్కల్మషమైన ప్రేమోపాసకుని బలిగా పరిగ్రహించదు. తానే అనుహోస్యక్తి వికృతావస్థలో ఆత్మార్పణం జేస్తుంది.

సుస్నిగ్ధమైన ఆమెచెక్కిళ్లు బాష్పప్లుతములైపోయినై.

సుదర్శనానికి ఇక జీవితంతో అవసరం తీరిపోయింది. గుండె రాయి అయిపోయింది.

సు—'కోమలా! ఇట్లారా. ఒక్కసారి నీచేయి నాహృదయం మీద పెట్టు. నా జీవితం చాలిస్తాను.' అన్నాడు అవ్యక్తంగాను, అస్పష్టంగాను.

కోమల తొట్రుపాటుతో, భయంతో సుదర్శనం హృదయంపైన చేయివేసింది. సుదర్శనం తనచేతుల్లో ఆమెచేయి అదుముకున్నాడు.

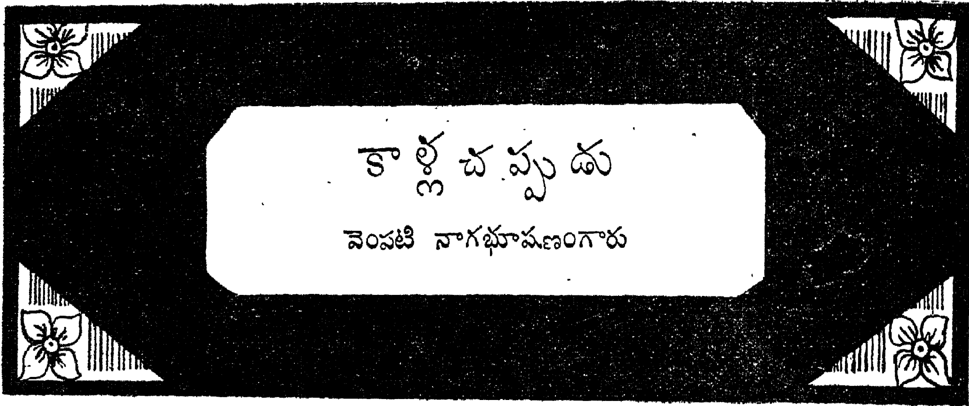
మాధురి మందు కలుపుకోరావాలని వెళ్లింది యింకా రాలేదు.

శ్యామల్ బజారునుంచి యింటికి వెళ్లాడు. ఇంట్లో కోమల లేదు. దాసీని ప్రశ్నించాడు. సుదర్శనంమేడకు బండిమీద వెళ్లారని చెప్పింది. ఇంట్లో అంతా వెతుక్కుని తొట్రుపాటుతో ఒకకత్తిని హస్తం చేసుకున్నాడు. కోమలతో కాపురంజేసిన ఆయింటిలో యిక పాదం పెట్టదలచుకోలేదు. ఆయింటితో, కోమలతో ఆనాడే ఋణం తీరిపోయింది. భోజనంలేదు. జుట్టంతా దుమ్ముకొట్టివుంది. కాలినడకతో తూలుతూ బయలుదేరినాడు. శ్యామల్ ను ఇంతమోసం చేయటం, ప్రాణమంతా తనదిగా జేసికొన్న నన్నా యింతఘోరం. అంటూ సుదర్శనంయింటికి వచ్చాడు.

ఇల్లంతా శాంతంగావుంది. సుదర్శనం పడుకొనున్న గదిదగ్గరకు వెళ్లాడు. ఏముంది? అతని పిచ్చి మస్తిష్కమంతా ఆవరించింది. సుదర్శనం హృదయంమీద కోమలచెయ్యి. తనచేతుల్తో అదుముకొని కళ్లు మూసుకొని వున్నాడు సుదర్శనం. శ్యామల్ వికృతంగా కేకలువేసి బొబ్బరించాడు.

"దుర్మార్గురాలా! ఇంత విశ్వాసఘాతకురాల వని అనుకోలేదు. నీ ఆలోచనలు—యత్నాలు—" అంటూ కోమలమీదబడి కంఠమంతా నలిమేస్తున్నాడు. ఆ మహాసాధ్వి కంఠంలో ఏదో ప్రార్థనము నలిగిపోయింది. జేబులోంచి కత్తి తీశాడు. ప్రమాదం! ప్రమాదం! మెడలోని విద్యుద్దీపాలన్నీ ఒక్కసారి ఆరిపోయినై క్రరెంటునిల్చి. మేడంతా పెద్దఅల్లకల్లోలంగా వుంది. ప్రతిధ్వనించిపోతోంది. ఎవరో అడ్డంగా వచ్చారు. "ఇది మహాపాపం. ఎందు కింతవెర్రి?" అని కత్తి పట్టుకోబోయినారు. రెండునిమిషాల్లోమళ్లీ దీపాలన్నీ వెలిగినై.

ఏముంది? చేతుల్నిండా నెత్తురే. ఒళ్లంతా నెత్తురే. శ్యామల్ బాహువుల్లో మాధురి మెడ తెగి వ్రేలాడుతూంది. శ్యామల్ పెద్దకేక వేసి ఏడుస్తూకూలిపోయినాడు. కోమల మాధురికాళ్లమీదబడి జీవితం చాలించింది. ఈ విశ్వప్రళయమంతా సుదర్శనం మరణశయ్యమీద కండ్లతో పరికిస్తున్నాడు.

కాళ్ల చప్పుడు

వెంపటి నాగభూషణంగారు

౧

అప్పుడప్పుడు వినబడేది—కాళ్ల చప్పుడు. పగ లేమీ వినబడేదికాదు. రాత్రిళ్లే చప్పు డవుతూండేది,—ఎవరో గబగబా బంగాళాతోటలోంచి నడిచివచ్చి మెట్లెక్కుతున్నట్టుగా. ఆదుర్దాతో తలుపు తెరిచి చూచేది, ఆ అమ్మాయి. కాని ఎన్నిమారులుచూచినా మోసమే. ఎవ్వరూ కనబడేవారు గాదు. "చిత్రంగా వుందే—" అని వూర్కునేది.

ఎంత ధైర్యంగా వున్నా పగటిపూట ఆవిషయం తల్చుకుంటే గుండె తల్లడిల్లేది. బంగళాకంతకు తను, ఒక ముసలమ్మ తప్ప ఎవ్వరూ లేరు. ముసలమ్మకు తన ధోరణేమో, తనేమో తప్ప ఇతరవిషయాలు అర్థంకావు; వాటినిగూర్చి విచారించదుగూడాను. అందుచేత ఆ అమ్మాయి వొంటరిగానే ఉన్నట్టు భావించేది. అందులో పగలంతా ఎట్లాగో అట్లా కాలయాప నవుతుంది. కాని రాత్రి వొంటరిగా పడుకుంటే ఎన్నో ఆలోచనలు తోస్తాయి. ఎన్నో విషయాలు జ్ఞప్తికి వస్తాయి. ఎన్నో భావాలు పొడచూపుతై. అవి అట్లావుండగా, అప్పుడప్పుడు—కాళ్లచప్పుడు. చూచేసరికి ఎవ్వరూ ఉండరు. ఇక ఆ అమ్మాయి అపరిమితమైన భయం చెందేదంటే అసంభవ మేమీ లేదు.

కాని కొన్నాళ్ల కది అలవాటైపోయింది—కాళ్ల చప్పుడు. ఆ అమ్మాయికి రాత్రిపూటలందు కలిగే అనుభవాలలో అదొకటైంది. అయినా కొన్నాళ్లదాకా అర్థం చేసుకోలేదు. చివరకు గ్రహించింది—తన వొంటరి తనాన్ని పారద్రోలి, కాపలాయుండేటందుకు అతను రాత్రులందు ఆయా ప్రాంతాల తారుమారాడుతున్నా కాబోలని. బ్రతికున్నపుడు అత నామెను ఎంతగానో ప్రేమించేవాడు. ఎంతగానో ఆదరించేవాడు. పంచప్రాణాలు ఆమెమీద ఆధారంచేసుకుని జీవించాడు. ఆ అమ్మాయిని తన హృదయరాజ్ఞిగ గౌరవించేవాడు. అట్లా చేసేవాడంటే ఆశ్చర్య మేమీ లేదు;—అత నొక కవి; ఆనందవాటికలో స్వైరవిహారంచేస్తూ రమ్యగీతిక లాలపించే కవి. అందుచేత అత నా అమ్మాయిని మల్లెపువ్వల్లే చూచుకొనేవాడంటే, అ దతని స్వలాభానికే అయివుంటుంది. ఆ అమ్మాయి నొక మంచి గంధపు మంజూషగా భావించేవాడు. ఆమెను చూచి ఉత్సాహపొంగేవాడు.

ఆవిధంగా ఆఅమ్మాయి అతని భావోత్కర్షానికి మూలకారణమైనదంటే, ఆవిడదికూడా కొంతప్రయత్నం వున్న దన్నమాటే. అతని వుద్దేశ్యం గమనించి, అతనికి వుత్పన్నరాలుగా వుండాలని ప్రయత్నించేది. ఏవిధంగా సంచరిస్తే అతని మనోవీథిలో భావవీచికలు వీచేవో ఆ విధంగానే సంచరించేది ఆపిల్ల.

అట్లా ఒకరిలో ఒకరు విలీనమైపోయి రాయంచలల్లె జీవితపథాల్లో విహారంచేసేవారు. స్వచ్ఛమైనప్రేమ వారిది; నిర్మలమైన వాత్సల్యం వారిది;

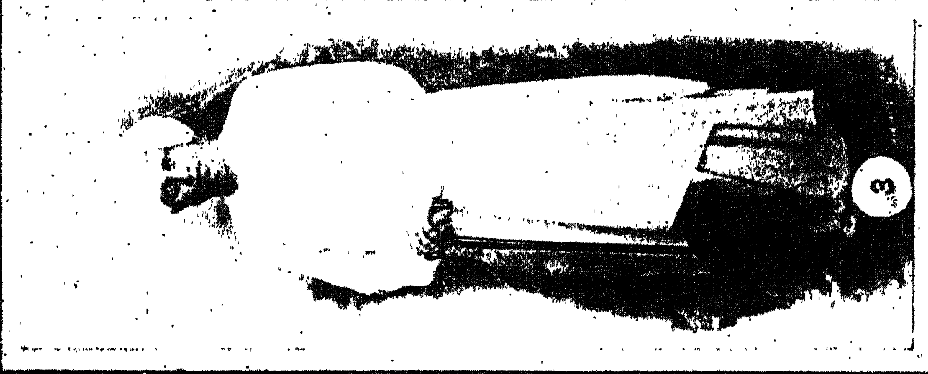
* * *

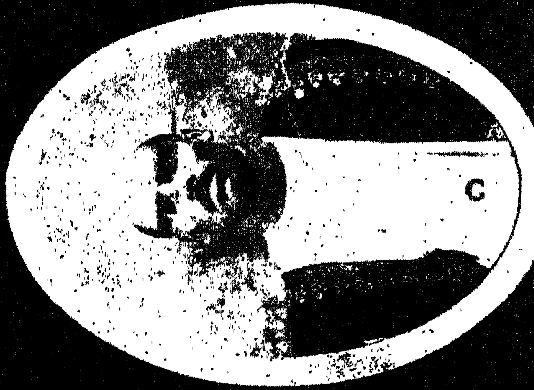
౨

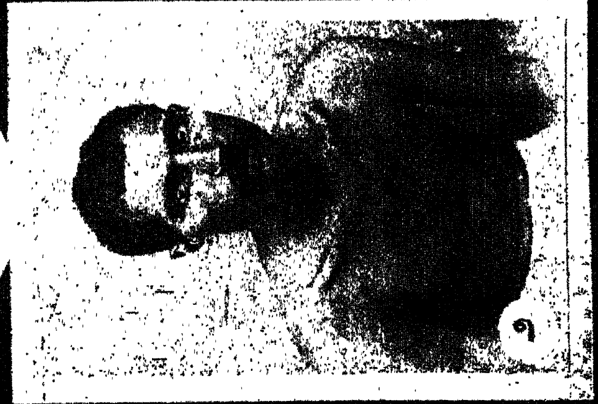
అనుకోనిదే తటస్థించింది ఆపద. కల్లోనైనా వారనుకోలేదు అట్లా జరుగుతుందని. తెలిసివుంటే ఏంచేసే

౧. శ్రీ తోట నరసయ్యగారు (కీ) ౨. శ్రీ పాలడుగు సుబ్బారావుగారు (కీ) ౩. శ్రీ ముట్నూరి కృష్ణారావుగారు (కీ)
౪. శ్రీ వారణాసి వెంకటాచలంగారు ౫. శ్రీ పిన్నమనేని వీరయ్యచౌదరిగారు.

౧. శ్రీ జనస్వామి నారాయణగారు (శి) ౨. శ్రీ కన్నిగంటి కోటిసూర్యంగారు (శి) 3. శ్రీ మన్యం నమశ్శివ్వయ్యగారు (శి) ౪. శ్రీ పోలేపెద్ది రామమూర్తిగారు (ఎ) ౪. కూచిభట్ల ప్రభాకరశాస్త్రిగారు (బి) ౫. శ్రీ కొల్లి సుబ్బయ్యగారు(శి) ౬. శ్రీ ఏలేశ్వరపు ఆంజనేయులుగారు(శి) ౭. శ్రీ చల్లా రాఘవయ్యగారు(శి) ౮. శ్రీ వావిలాల గోపాలకృష్ణయ్యగారు(శి) ౯. శ్రీ సూరపనేని వెంకటరత్నం చౌదరిగారు(శి) ౧౦. శ్రీ డా. ఏ. బి. నాగేశ్వరరావుగారు(శి) ౧౧. శ్రీ కై. సుబ్రహ్మణ్యంగారు(శి) ౧౨. శ్రీ వక్కలంక సుబ్బరావుగారు(శి) ౧3. శ్రీ దేవులపల్లి సూర్యనారాయణమూర్తిగారు(శి)

వారో మన మూహించలేం. కాని పర్యవసాన మేమిటంటే—అతను ఆకస్మికంగా చనిపోయినాడు. అంతటి కవి, అంతటి ప్రియుడు, మరణించాడు. అతను,ఆఅమ్మాయి కలిసి సంతోషంతో నిర్మించే ఆనందమాల పూర్తిగాక మునుపే వెరిగిపోయింది.

తనలో ఒకభాగం విడిపోయినట్లుగా విలపించింది. అంతా శూన్యంగా కన్పించింది—ఆఅమ్మాయికి. భావి జీవితమంతా పెద్ద వారాన్నిధిరూపం దాల్చి ఆమెముందు కన్పించింది.

ఇక ఆఅమ్మాయికి మరోలోకం లేదు; మరోఆసక్తి లేదు; మరోధోరణిలేదు; అంతా గతించిన ప్రియుని స్మరణలో సమసిపోయింది. ఎప్పుడూ అతన్నిగూర్చి విచారించేది; కళ్లు చిల్లిపడ్డాయేమో యన్నట్లుగా ఏడ్చేది; విధిని నిందించేది; దేవుణ్ణి దూరేది. ఒకప్పుడు తనంతటి అదృష్టవంతురాలు, సౌఖ్యవంతురాలు లేదని ఆనందించింది. ఇప్పుడంతా మాయమైపోయింది. ఒక్కతే జీవితం గడపాలిసివచ్చింది. అది ఆమెకు భయం.

అదీగాకుండా, అంత పెద్దబంగళాకు ఆమె ఒక్కతే. ఊరికి దూరంగావుండి, శాంతవాతావరణ ముంటేనే గాని కవితాధోరణి రా దనే నమ్మికతో అతను ఊరికి బయట అందమైన బంగాళా కట్టించాడు. దాన్ని అందంగా అలంకరించాడు. అందులో తను, ఆఅమ్మాయి అందంగా కాలం గడిపేవారు. అందులోనే [illegible]డా అమ్మాయి ఒంటరిగా వుండవలసివచ్చేసరికి కష్టమైంది. కొంత ధైర్యం తెచ్చుకుని ఉంటూంటే అప్పుడప్పుడు రాత్రిసమయాల్లో కాళ్లచప్పుడు వినబడేది. తనప్రియుడు తనని చూడ్డానికో, తనకు తోడుండడానికో వస్తున్నా డని సమన్వయ[illegible]సుకొని ఆ చప్పుడికి అలవాటుపడ్డది ఆ అమ్మాయి.

ఇదంతా యింట్లోవుండే సూసలమ్మకు లేశమైనా తెలియదు.

* * *

3

కాలం జరిగిపోయింది. ఉషస్సులు, ఉగాదులు తరలిపోయిన్నై. బంగాళాలోని చెట్లు యథాప్రకారంగానే చిగురుస్తున్నై. మామూలుగానే సూర్యుడు తన బంగారు కాంతితో బంగాళాని ముంచివేస్తున్నాడు.

అంతకంతకు అతన్నిగూర్చి తలపోయడమే తగ్గించింది. ఇంకా కొన్ని నెలలు జరిగినతర్వాత స్మరించడమే మానేసింది. తన మామూలుధోరణిప్రకారం సంగీతం, సాహిత్యం కృషిజేసేది. రాత్రి అడుగులచప్పుడు వినిపించేదికాదు. ఆ అమ్మాయిదృష్టిలో అది అంతరించింది. అతనే అంతరించినప్పుడు, యిక అదా మిగిలేది?

* * *

కేవలం చిన్నపిల్ల ఆ అమ్మాయి. పద్ధెనిమిదేండ్లు నిండాలేవు. దురదృష్టంవల్ల జీవనభారం వీపుమీద బడ్డదిగాని లేకపోతే ఆనందప్రేంఖలో ఊగుతుండవలసిన పిల్ల.

ఆనాడు లోపలంతా ఉక్కగావుండడంచేత కాస్త చల్లగాలి పోసుకుందామని బంగాళా ముందుతోటలో పచారుచేస్తోంది. వెన్నెలకెరటాలు తోటనంతా ముంచివేస్తున్నై. నడుస్తూ ఆమె చంద్రకాంతపువ్వులు చెండు గ్రుచ్చుతోంది......తటాలున తల పైకెత్తి చూచింది... గేటు తెరచినట్టుగా శబ్దమైంది. నిదానించి చూచింది...

"......వున్నాడా?" అన్నాడు ఆ వచ్చినతను.

ఆఅమ్మాయి తెల్లబోయింది.

"......వున్నాడా?" అన్నా డతను మళ్లీ........ తెల్లనిసూట్ వేసుకున్నాడు. చేతులో చిన్న పోర్టుమాంటో వుంది. నడుస్తూ బంగాళావరాండామెట్లు సమీపించాడు.

"కూర్చోండి"......అని ఆ అమ్మాయి కొంచెం వెనక్కి వెళ్లింది.

పోర్టుమాంటో ప్రక్కనపెట్టి, సోఫాలో కూర్చుని సిగరెట్ ముట్టిస్తూ "క్షమించండి" అన్నాడు.

"పరవాలేదు. ఎక్కడినుంచి రావడం? ఎందుకు.........?"

"నేను, అతను చిన్నప్పటినుంచి స్నేహితులం. నేను అతనిపెళ్లికూడా వచ్చాను, మీకు జ్ఞాపకంలేదూ?

అప్పుడే చూచా మిమ్మల్ని. మళ్లీ చూడలేదు. అతను మాత్రం ఏడాదిక్రింద కాంగ్రెస్‌లో కనబడ్డాడు. ఇప్పుడీ వూరు పనుండివచ్చి, యితనుండగా మరోకచోటబసచేయడ మెందుకని సరాసరి యిక్కడికే వచ్చాను......ఏంజేస్తున్నాడు. బయిటికివెళ్లాడా?" అన్నాడు ఒక్కగుక్కలో.

ఆ అమ్మాయి చలించింది. పూర్వమంతా ఒక్కమారు తళుక్కుమని మెరసింది, ఆమె హృద్వీధిలో. ఏమీ చెప్పలేక నిలబడిపోయింది. ఇంతలో నిప్పుపుల్లగీసి రిస్టువాచివంక చూచాడు అతను. ఆ కాంతిలో అతని ముఖం తళతళ్లాడింది. కళ్లకు పాన్సునేజోడు వుంది. పాతికేళ్లుండ వచ్చు నతనికి.

"లోపలికి వెళ్లి విశ్రమించవచ్చు. ప్రయాణం బడలిక......" అన్నది.

"అత నేడీ, యిప్పుడు వస్తాడా?"

"అదిగో అల్లా వెళ్లవచ్చు. ఆగదిలోకి పదండి..."

అతని కేమీ అర్థమైందికాదు. అతనిమాట ఎన్నిమారులు అడిగినా తటస్థంగావుండి మాట మార్చివేస్తోంది. ఆమె అతనిభార్యని అతనికి గుర్తుంది. సరే ననుకొని యింట్లోకి ప్రవేశించాడు. హాల్లో పెద్ద లామింగ్టనులైటు వెలుగుతోంది. కుర్చీలు, సోఫాలు, బల్లలు అన్ని పూలతో నిండివున్నాయి. ఆహాలు దాటి లోపలిహాల్లో ప్రవేశించి కుడివైపునున్న గది జేరాడు. లోపల వాషింగ్టనులాంపు ఉన్నది. గదిఅంతా సువాసనమయం. ఒకప్రక్కను దోమతెర దిగవేసిన పందిరిమంచం ఉన్నది. మధ్య చిన్న టీపాయ్‌మీద రాధాకృష్ణులు రాతివిగ్రహం ఉన్నది.

సూటువిప్పి, పైజామస్ తొడుక్కున్నాడు మిత్రుడు. ఎదురుగావున్న అద్దంలో చూసుకుంటూండగా ఆ అమ్మాయి ప్రవేశించింది. తెల్లని సిల్కుచీర కట్టుకుంది. బోడిస్ తొడుక్కుంది. సంచీజడవేసి చివర రిబ్బనుతో కట్టేసింది. మెళ్లో ఒక్క లాంగ్ చైన్‌మాత్రం వున్నది. దీపంకాంతిలో ఆమెముఖం మెరసింది. మిత్రుడు వెనక్కు తిరిగి చూచాడు. పూర్వం ఆమెను పెండ్లికిచూచినదానికీ యిప్పటికీ చాలా వ్యత్యాసం వున్నది. నిలువెల్లచూచాడు.

ఇంతలో ముసలమ్మ 'టీ' ట్రే తెచ్చి అక్కడ బల్లమీదపెట్టి వెళ్లిపోయింది. రెండుకుర్చీలు దగ్గరగా లాగింది ఆ అమ్మాయి. ఒకదాంట్లో తను కూర్చుంది. రెండోదాంట్లో అతన్ని కూర్చోమన్నది. అతను కూర్చున్నాడు.

"పుచ్చుకోండి" అని అన్నది చిరునవ్వుతో

"అత నేడీ?"

"పుచ్చుకోండి, చల్లారిపోతుంది"

"అతను......?"

"వస్తారు, కానీండి"

ఇద్దరూ టీ పూర్తిచేశారు, ఒకరివంక ఒకరు చూచుకుంటూ.

"మిమ్మన్ని చూసి రెండేండ్లయింది..." అన్నాడు మెల్లగా.

ఆమె సిగ్గుపడ్డది. బుగ్గలు ఎర్రబారినై. "కానచ్చు" అన్నది కోమలంగా.

"అప్పుడింత అందం......"

"అయితే మీరు ఏమి చేస్తూంటారు?"

"మొన్ననే ప్రాక్టీసు పెట్టాను, మద్రాసులో"

"మద్రాసులోనా?"

"అవును. [illegible]ది అది హాయిగా వుంటుంది."

"అవును. నిజమే. ఎవరోరుంటున్నారు, అక్కడ?"

"ప్రస్తుతం నేను, వంటవాడు, పెండ్లిఅయ్యేదాకా!" అన్నాడు చిరునవ్వుతో.

ఆమె నవ్వింది.

ముసలమ్మ వచ్చి భోజనానికి రమ్మంది. ఇద్దరూ లేచివెళ్లారు.

*   *   *

భోజనంచేస్తూ "అత నేడీ?" అన్నాడు.

"వస్తారులెండి, కానీండి" అన్నది ఆ అమ్మాయి.

*   *   *

రాత్రి గడచిపోయింది. తెల్లవారి కాఫీ త్రాగుతూ "అత నేడీ?" అన్నాడు.

"వస్తారు, కానీండి" అన్నది మామూలుగా.

*   *   *

౪

అతిథిమిత్రుడు వచ్చి నాలుగురోజు లైంది. "అత నేడీ" అని అడుగుతూనే ఉన్నాడు. "వస్తారు లెండి" అని ప్రత్యుత్తరమిస్తూనే ఉన్నది.

"చాలా వింతగా ఉన్న దే" అనుకునేవా డతడు.

ఆమె అట్లాగే అనుకునేది.

*   *   *

సాయంకాలం 'టీ' త్రాగి యిద్దరూ గదిలోనే కూర్చున్నారు. వరాండాలోనికి తెరుచుకున్న ద్వారానికి లేసుతెర వ్రేలాడుతోంది. బయట అంతచీకటిగా లేకపోయినా, లోపల చాలాచీకటిగా వున్నది. అయినా, దీపం మాట వారిద్దరిలో ఒక్కరూ అనుకోలేదు. ఏదో ఆలోచనలో బడ్డారు. తటాలున అన్నది ఆఅమ్మాయి:"మరి, మరి, మీకు వొంటరిగావుండడం కష్టంగాలేదూ, మ్రెడాసులో?"

అట్లా అడుగుతుందని అత డనుకోలేదు. ఏమి చెప్పడానికీ తోచిందికాదు; అయినా చెప్పకతప్పదు.

"నిజమే. ఉంటుంది. ఆ అనుభవం ప్రస్తుతం మీకుకూడా వున్నట్టుందే ?" అన్నాడు సమాధానంగా.

"అయితే యిద్దరం కలిసి వొంటరితనాన్ని......"

గభాలున గదిలో ప్రవేశించి గాలికెరటం ఆ మాటల్ని చెదరివేసింది.

"ఏమిటి, అంటారు?" అన్నాడు.

"ఇద్దరం కలిసి.........చప్పుడు, చప్పుడు...... వచ్చాడు, వచ్చాడు."......అని అవ్యక్తంగా కేకలేస్తూ భయంతో అతన్ని గట్టిగాపట్టుకుంది.

అతని కేమీ తోచిందికాదు. శరణార్థి యైన ఆ అమ్మాయిని అతను కౌగిట్లో గట్టిగా దాచిపెట్టి— "భయంలేదు. ఏదోచప్పుడు. ఏమీలేదు." అన్నాడు.

"కాళ్లచప్పుడు, కాళ్లచప్పుడు. వచ్చాడు, వచ్చాడు." అన్నది రుద్ధస్వరముతో.

అతను నాలుగువైపులా చూచాడు. నాలుగు మూలలా పరికించాడు. ఎవ్వరూ లేరు. కాళ్లూలేవు; చప్పుడూ లేదు.

"ఎవ్వరూ లేరు. వీథిలో పొయ్యేవాళ్ల కాళ్ల చప్పుడు, బహుశః. భయం లేదు." అంటూ ఆమెభుజాన్ని నిమిరాడు.

ఆమె తల అతని వక్షస్థలంమీద ఆనుకుంది. చేత్తో కళ్లుమూసుకున్న ది.

ఇంతలో ముసలమ్మ లైటు తెచ్చి అక్కడ పెట్టి వెళ్లిపోయింది. వీళ్లని గమనించనేలేదు.

లైటువెల్తురు చూచి ఆ అమ్మాయి గభాలున అతని కౌగిట్లోంచి లేచి పెడముఖం పెట్టి నిలబడ్డది. వెంద్రుకలన్నీ చెదరినై. చీర నలిగింది.

"ఎవ్వరూ లేరు. చూడు" అంటూ అత నామె చెయ్యి పట్టుకుని వరాండాలోకి పోయి చూచాడు. ఎవ్వరూ లేరు. ఆమె కళ్లల్లో బెదు రింకా తగ్గలేదు.

ఆ అమ్మాయి వరాండా పిట్టగోడ నానుకుని నిల్చున్నది. అత నామె ప్రక్కగా నిలబడ్డాడు. మెట్లదగ్గరున్న ద్రాక్షపందిరిలోనుంచి వెన్నెల వారిమీద పడుతోంది.

"ఎందు కంతభయం......ఎవరు వచ్చారని?"

"అతను. అతను......" అంటూ అతని చేతిని గట్టిగా పట్టుకుంది. తిరిగి బెదిరిపోతుందేమోనని అత డామెను రెండుచేతుల్తో పట్టుకున్నాడు. ఆఅమ్మాయిగూడా తన రెండుచేతుల్తో అతన్ని పెనవైచింది. మరి అయిదునిమిషాలవరకు అదే పోజు.

*   *   *

ఆ అమ్మాయికి యిక కాళ్లచప్పు డెప్పుడూ వినబడలేదు.

*   *   *

సావిత్రీ సతీత్వము

శ్రీమతి కనుపర్తి వరలక్ష్మమ్మగారు

౧

మన దేశమునందు సావిత్రీచరిత్రము నెఱుగనివారు లేరు. పిల్లలాడెడి ఆటపాటలు, పామరులాడెడి వీథినాటకములు, హరిదాసులు జరిపెడు హరికథాకాలక్షేపములు, విద్యాధికులాడెడి అంగరంగవైభవోపేతములగు సుప్రసిద్ధనాటకములు, సినిమాలోని మూగబొమ్మలు, వేయేల - ప్రజారంజకములగు ప్రతికాలక్షేపమునందును సావిత్రీచరిత్రము చర్వితచర్వణముగా ప్రజలచే గౌరవింపబడుచునే యున్నవి. ఈవిధముగా వ్యక్తులగు బాలబాలికలాడెడి ఖేలనములు మొదలుకొని కళాప్రవీణుల నాట్యపరిషత్తులవఱకును నెల్లరచే పూజ్యతమముగా నెన్నబడుచున్న ఈ సావిత్రి చరిత్రమునందు గల విశేష మేమి? ఆమె పాతివ్రత్యమహిమచే దండధరుని దర్శించి పెనిమిటి జీవములను గొనివచ్చుటయేనా? ప్రజలకు పరిచితమగు విషయమిదియేకాని సావిత్రీచరిత్రమును పరిశీలించినచో నింతకంటె నధిక విషయములుగూడ కలవు. ఏవ్యక్తి జీవితమునందైనను మనుజుల నధికముగా నాకర్షించునది యావ్యక్తియొక్క అపూర్వత్యాగమే. త్యాగముకంటె ప్రజాహృదయము చూఱగొనగల విషయము మానవ జీవితములో వేఱొండు లేదు. అట్టిత్యాగము సావిత్రిజీవితమునందు మిక్కిలి పిన్నవయస్సుననే ప్రదర్శితమైనది. మఱియు అవివాహితలు, వివాహితలు, పూర్వసువాసినులనని ముత్తెగలుగా నున్న స్త్రీజాతి కంతకును నాదర్శనీయములగు విషయములు పెక్కులుగూడ నామె చరిత్రమునందు గలవు. ఆవిషయము లెట్టివో, భారతములోని సావిత్రీ చరిత్రముతో పరిచయము కలుగజేసికొనుచు నించుక పరికింతము.

మద్రదేశాధీశ్వరుండైన అశ్వపతియను రాజేంద్రుడు పదునెనిమిదేడులు సావిత్రీదేవినిగూర్చి తపంబుచేయ జనించిన తనయ సావిత్రి. ఇట్టి కలుగకకలుగక కలిగిన బిడ్డను తలిదండ్రు లెంత గారాబముగా బెంచుదురో చెప్పవలయునా? సాధారణముగా గారాబముచేసిన పిల్లలు చదువురాని మంకుపిల్ల లగుదురు. కాని సావిత్రి కట్లు విద్యావినయములకు గొఱతగా లేదు. సర్వవిషయములలో అసదృశ యనిపించుకొనినది. తమ కొమార్తె మంచి విద్యాబుద్ధులుకలది కావలయుననిన తలిదండ్రుల కామె తొలుత సంతసమునూర్చెను. కాని తరువాత విచారకారణ మయ్యెను. ఏలనన, ఇంత మంచిబాలకు తగినవరుడు దొరకవలయునుగదా! లేకున్న ఆమె విద్యావినయములు అడవిగాచిన వెన్నెలయేగదా! కావుననే

"కోరి జనపతి దనహర్మ్యసూతు జూచి
గుణవయోరూపముల కనుకూలు డైన
భర్త నెమ్మయి దీనికి బడయువాడ
నొక్కొ యనియెంగు దడవు నుండె"

౨

ఇట్లుండ నొక్కనాడు నారదమహర్షి అశ్వపతిగృహంబున కరుదెంచి యారాజేంద్రునిచే సత్కృతుండై యుచితప్రసంగము చేయుచున్నాడు. ఆసమయంబున రాకుమారియగు సావిత్రి నెచ్చెలి పిండుతో వచ్చి తండ్రికి మ్రొక్కినది. మహారాజగు అశ్వపతి కాపుత్రికామణిపై ప్రగాఢవాత్సల్యము. కాన పాదముల కెరగిన కొమార్తెను ప్రేమంబున లేవనెత్తి తల నిమురుచు, వెన్ను నిమురుచు ప్రక్కను గూర్చుండబెట్టుకొనినాడు. వివాహయోగ్యయైన కన్యను గాంచినప్పుడే బాలకెక్కుడైన దగిన వరుని జూచితివా యని ప్రశ్నించుట సాధారణమేగదా! అటులనే నారదమహర్షి వివాహయోగ్యయైయున్న సావిత్రి నరసి "ఇక్కన్నియం దగిన వరున కొసంగక యిట్లేల యునిచినాడ" వని యశ్వపతిని ప్రశ్నించినాడు. అందులకు జవాబుగా అశ్వపతి తానక్కడక్కడ విచారించిన సంబంధముల నేర్పఱచెను. మఱియు కన్యకు స్వాతంత్ర్య మిచ్చినంతనే కులమును, విద్యయు జూడక ఎవడు చక్కనివాడుగా నున్న, వానినే వరించునని యీకాలపు పూర్వాచారపరాయణులవలె భయపడి విపరీతవాదనమునుగూడ చేయలేదు. విద్యావినయసంపన్నయగు తన కుమారి యనురూప వరుని వరింపజాలునని యాయనకు దెలియును. కాన నారదునిసమక్షమున నాతడు సావిత్రిం గని

" తల్లి! నీగుణరూపవృత్తముల కెందు
దగిన వరు నీవ యిమ్ముగ దడవి నెమ్మి
నీమనస్సు కెక్కిన నృపకుమారు
గోరి వరియింపు మిదియ నాకును బ్రియంబు"

అని యింపుమీఱ బల్కినాడు. చూడుడు అశ్వపతి ఉచితజ్ఞత! 'నీగుణరూపవృత్తములకు దగిన నృపకుమారు నీవ విచారించుకొనుము' అనినాడు. 'నీగుణరూపవృత్తముల' కనుటచే నీవుమంచి గుణవంతురాలవు గనుక అట్టి గుణవంతునే విచారించుకొనుమనియు, 'నృపకుమారు' డను

టచే అతడితరకులజుడు కాగూడదనియు, తండ్రి తన యభిప్రాయమును వెల్లడించినాడు. ఇదియొక వినయముగా భావగర్భితమైన సలహా. అంత కంటె విపరీతాధికారమును తన తలపై వేసికొనలేదు. తండ్రియైనవాడు కన్యాక్షేమార్థి గనుక యుచితానుచితములను మృదులముగా తెలియజెప్ప వలయునుగాని కన్యయనగా తనయింటగల జడవస్తుసముదాయము లలో నొకటియనియు, తనసొత్తయిన ఆపదార్థమును తానేవిధమునైన నిరంకుశముగా వెచ్చపెట్టవచ్చుననియు సావిత్రితండ్రి భావింపలేదు. ఆహా! నేటి తలిదండ్రులకును నాటి తలిదండ్రులకును ఎంతవ్యత్యాసము!

తండ్రి యిట్లు చెప్పగనే కన్యకాసహజమైన బిడియము మించుక సావిత్రి నావరించినది కాని వరనిర్ణయభారమును ఉచితజ్ఞుడగు తండ్రి తనపైనే యిడుటచే సావిత్రి సిగ్గునించుక దొలగించుకొని తాను వరించిన నృపకుమారుని నామధేయ మెఱిగించి యాతని తండ్రియగు సాళ్వభూపతి వైరిహృతరాజ్యుడును విగతనేత్రుడును నై భార్యాపుత్రసహితంబుగా కాననంబున వసించుచున్నాడనియు, అయినను నే నాతనినే వరియింతుననియు దృఢంబుగా బల్కినది. కుమార్తెయొక్క అభిప్రాయము తెలియగనే మద్రభూవరుడు నారదుని వంకజూచి, "సంయమిచంద్రమా! మాసావిత్రి చెప్పిన చిన్నవాడు మంచివాడేనా?" అనినాడు. తత్క్షణమే నారదుడు, "రాజేంద్రా! మీసావిత్రి వరించిన రాకుమారుడు ద్యుమత్సేనుని తనయుడైన చిత్రాశ్వుడనువాడు. నిత్యసత్యవాదియగుట సత్యవంతుండన ప్రసిద్ధుడైనాడు. ఆతని విద్యాగుణరూపశీలవిశేషంబు లసదృశములు" అని నారదుడు చెప్పుచుండగనే అశ్వపతిమోమంతగా వికసించినది. సావిత్రిసంతసము మేరలుమీఱినది. కాని సత్యవంతునిగూర్చి చెప్పుట నారదున కింకను పూర్తిగాలేదు. కాన తుదివాక్యముగా నాత డిట్లు పల్కినాడు: "వానియందు గీడు నొక్కటి గలదు. నేడుమొదలుగా నొక్కసంవత్సరంబునకు మృతిబొందు. ఇది నీకు జెప్పవలయుటజేసి చెప్పితిని". అశ్వపతి గుండెలవిసిపోయినవి. ఆయుష్మంతుడుకాని వాని యందెన్ని యోగ్యత లున్ననేమి? అట్టియల్లుని గోరెడిమామ యెందైన నుండునా? కాన హితుమొగంబు జూచి, "తల్లీ! ఇమ్మహాత్ముండు దేవరహస్యంబు లెఱుంగు. ఈతనివచనం బమోఘంబు. నీకు నట్టివరుం డేల? ఒండొక్కవరుని వెదకికొమ్ము" అని పల్కినాడు అశ్వపతి.

దేవరహస్యవేదియగు నారదమౌని తానువరించిన నృపకుమారు నకు ఒక్కవత్సరంబుకన్న నెక్కువాయుువు లేదనుచున్నాడు. అట్టి ఆయుర్విహీనుని వరింపనేల? వేఱొకని వరింపుమని తండ్రి హితము గఱపుచున్నాడు. తన మనంబో, ఇదివఱకే సత్యవంతునియందు లగ్నమైనది. తానిప్పు డేమి చేయవలయును? సావిత్రి కిది యగ్నిపరీక్ష. సత్యవంతుడు రాజ్యభ్రష్టుడై దారిద్ర్య మనుభవించుచు కాననంబున వసించుచున్నాడు. విద్యావినయసంపన్నుడగు నాతనియందుగల దారిద్ర్య మామె లెక్కసేయలేదు. కాని, ఏరాజకుమారుడు గుణరూప విద్యావిశేషంబుల నసమానుడని తాను వరింప నెంచెనో, ఆతనితోడి సాంగత్యము తన కొక్కవత్సరమైనను లేదని నారదమౌని దృఢంబుగా బల్కుచున్నప్పు డేమిచేయగలదు? ఆతనిని పెండ్లాడుట వైధవ్యమును కొనితెచ్చుకొనుటగాని వేఱొండు కాదుగదా! చూచిచూచి దుర్భరమైన వైధవ్యావస్థ తలపై వేసికొను టెట్లు? కాని యీ భవిష్యదాపదలను తలంచి సావిత్రి భీతురాలు కాలేదు. తనమనం బిదివఱకే సత్యవంతునకు సమర్పింపబడియుండుటచే బాహ్యతంత్రమగు వైవాహికక్రియ జరుగకున్నను తానాతనిని పెండ్లాడినట్టులే. అట్టిచో నాతడు విగతజీవు డయ్యెనేని తాను భర్తను గోల్పోయినట్టులే. అట్టిచో వివాహతంత్రము జరుగకుండ నాపిన ఫలమేమి? మనోవాగ్దత్తక్రియా దత్తములలో నుత్కృష్టమైనది మనోదత్తమే. కాన తనచే వరింపబడిన రాకుమారుని జీవిత మత్యల్పమని తెలిసియు మఱొకని వరించుటకై యత్నింపక సావిత్రి తండ్రిం గని,

"వినుము మనోవాక్కాయము
లను మూడు కరణములందు నంతఃకరణం
బనఘ ప్రధానము గావున
మనమున నై కొన్న భర్త మానందగునే!

కాన సత్యవంతుం డెట్టివాడైన నగుంగాని యే నింక నొరుల వరియింపను" అని పల్కినది. త్రికరణములందును శ్రేష్ఠమైన మనంబునకు సావిత్రి యిచ్చిన ప్రాధాన్యము ప్రశంసనీయమైనది. అది తండ్రికి గూడ ధర్మయుక్తముగనే తోచినందున కాదనజాలకపోయినాడు. కాని అల్పాయుష్కుడగు వరుని దలంచిన మనస్సు తల్లడ మందుచున్నది. కాన నేమియు దోచక మద్రేశుడు 'కన్యనిశ్చిత మిట్లున్నది; వరుని యాయు విట్లున్నది. ఇక చేయవలసిన దేమి?' అని ప్రశ్నించినట్లుగా నారదునివంక జూచినాడు. నారదుడుమాత్ర మేమిచెప్పగలడు? ధర్మయుక్తమైన సావిత్రి వచనంబులు ధర్మవిదుండగు నారదుడుమాత్రము కాదనగలడా? కాన సావిత్రిని ప్రశంసించుచు,

"గానముల ప్రోక నీ యనుసుగూతురు దీనితలంపు మాన్పగా
మనకు నశక్య మింక ననుమానము లేల నరేంద్ర యింతి జ
య్యన నృపసూతి కిమ్ము కమలాననచేసిన పుణ్యగౌరవం
బుననయినం బ్రియుండు పరిపూర్ణచిరాయురుపేతుడయ్యెడున్.

ఆమెచేసిన సుకృతము మంచిదైన అతడే బాగుండును. ఇచ్చివేయు"మని నారదుడు ఆమె అదృష్టమును ఆమెనెత్తిమీదనే వేసి వెళ్ళిపోయినాడు. అశ్వపతియు కొమార్తెయిష్టప్రకారము వర్తించుట కనుమతించినాడు.

అహా! అశ్వపతి ఓర్పు, నేర్పు, ఔదార్యము! ఎంత సంస్తవనీయములో కనుడు! బాలిక వివాహవిషయములో కన్యకంటె తన కెక్కువ బాధ్యత లేదని యాతడు క్రియారూపముగా జూపుచున్నాడు.

తో బుత కొమార్తెకు వివాహవిషయములో సంపూర్ణమైనస్వాతంత్ర్య మిచ్చినాడు. ఆమె వరించిన రాకుమారుడు దైవికముగ రాజ్యవిహీనుడును పితృభక్తుడును నైనాడు. దానికిని తండ్రి యాక్షేపింపలేదు. తదుపరి యాతడైనను అల్పాయుష్మంతుడుగా డని నారదునివలన తెలిసినది. అప్పుడుమాత్రము 'అమ్మాయీ! వేఱొకని వరించగూడదా?' అని మాట మాత్రముగా తన అభిప్రాయమును తెలియబఱచినాడుకాని నిశ్చిత చిత్తముగల సావిత్రి తన యభిప్రాయము వెల్లడించిన వెనుక ఆయన మఱల మాటలాడలేదు. చూడుడు, ఎంత ఉచితజ్ఞుడో! ఇట్టిసందర్భమునందే సంయుక్తజనకుడగు జయచంద్రుడు తన కహితుడగు పృథ్వీరాజును సంయుక్త వరింపగా నందులకు గినిసి యామెను పరిపరివిధముల నవమానించి తుదకు కూతు, నల్లుని నాశమొనర్చి, తానును జచ్చి, ఉభయకుటుంబములను నాశ మొనర్చెను. ఇప్పటి మనకాలపు జనకులు ప్రభుత్వమందునకు వెఱచియో, ప్రజలకు వెఱచియో అట్టిహత్యాక్రియలు జరుపకున్నను, కూతురుచెవి మెలివేసి మఱొకనికి తప్పక యిచ్చివైతురు. అయినను ఆబాధగూడ వారికి లేదు లెండు! వారికి కొమార్తె నడుగవలసిన పనియే లేదు. ఒకవేళ అడిగినను సావిత్రివలె విద్యావివేకములు లేని పసిబాలలుగదా ఈకాలపు పెండ్లికూతుండ్రు! వారి కేమి తెలియును? సరి, ఇక ప్రస్తుతాంశమునకు బోవుదము.

౩

సావిత్రిని సత్యవంతున కిచ్చుటకు అశ్వపతి నిశ్చయించినాడు. కాని పెండ్లియెట్లు చేయుట? నారలు గట్టి పూరలశాలయందుగ నుగ్రవనంబులో నున్న ద్యుమత్సేనమహారాజు కుమారుని వివాహమునుగూర్చి కలనైన తలంచియుండలేదు. భగవంతుడు పెట్టిన పెండ్లిగడియ వచ్చినప్పు డొకరి యత్నములేకనే పెండ్లి జరుగుచుండును. శుభముహూర్తము తానే చూచుకొని, ఉభయమంగళసూత్రములు తానే చేయించుకొని, పెండ్లికి కావలసిన సర్వసంభారములు, మంగళవాద్యములు తానే తీసికొని, పెండ్లి కొమార్తెను, పెండ్లి పెద్దలను వెంట నిడికొని శాత్రవాపహృతరాజ్యుండును, విగతనేత్రుండును నై కాననంబున తపస్వివృత్తి నున్న ద్యుమత్సేనునికడకు తానే వచ్చినాడు మద్రేశుడైన అశ్వపతి.

ఆకోలాహలంబు విని సంభ్రమంబుజెంది ఆసందడి యేమియని యోచించుచున్నాడు ద్యుమత్సేనుడు. ఇంతలో అశ్వపతి యాతని సన్నిధికివచ్చి కొమార్తెచే ద్యుమత్సేనమహారాజునకు నమస్కారంబు సేయించి, 'నాపుత్రికయైన సావిత్రిని మీకుమారున కిచ్చి పరిణయంబుసేయ నాయత్తుడనై వచ్చితి' నని తా నేతెంచిన కారణము చెప్పినాడు. మఱియు 'నీకొమరుడైన సత్యవంతుడును, నాకొమరితయైన సావిత్రియు సాటిలేని గుణవంతులు, సమానరూపవంతులు; ఒకరి కొకరు తగుదురు. కాన ఈవివాహమునకు మీరు తప్పక అనుమతింపవలయు'నని తనయభిప్రాయమును ఆత డడుగకుండనే అసందిగ్ధముగ వివరించినాడు. ఆమాట వినగనే ద్యుమత్సేనునకు కడు భయమైనది. సావిత్రి కడుసుకుమారి; గోముగా బెరిగినబాల. తలిదండ్రు లతిప్రేమంబున లాలించుచుండ, అసంఖ్యాక దాసదాసీజనంబులు సమస్తోపచారంబులు సల్పుచుండ మహావైభవోపేతంబులగు రాజభోగంబుల ననుభవించుచున్న రాజపుత్రి. ఎండ కన్నెఱుగని యాసుకుమారకన్యకారత్నము తమకు కోడలినిగా జేసికొనినచో నట్టడవిలోని యీపర్ణకుటీరమునందు తమతోబాటు కాయగసురులు దినుచు నుండజాలునా? ఇట్టి సందేహంబు లనేకంబులు మనంబున గలుగుటచే "సుకుమారియగు మీపుత్రికారత్నము మాతోబాటు వనవాసక్లేశముల కోర్వగలదా?" అనినాడు ద్యుమత్సేనుడు. శంకాసంకలితంబులగు నప్పలుకులకు కొమార్తె యోగ్యతయందు పరమవిశ్వాసముగల మద్రపతి తత్క్షణమే యిట్లు ప్రత్యుత్తర మొసంగినాడు:

> "కలిమియు లేమియుఁ సతము గా వివిసెందినచో జెలంగుచుం
> గలుగుచు నుక్కు ధీరుల ప్రకారమె లెస్సగ నింతవట్టునే
> దెలియుచు జెప్పెదన్ సుమతీవర పిన్న యనంగ నేరనే
> కొలదియు గాదు ధీరమతి గూతురు వేర్కొనజాలు బెంపునన్".

మఱియు,

> నీతోడ వియ్యమందం
> జేతోగతి నాసజేసి చెచ్చెరనిట్లే
> నేతెంచితి మత్ప్రార్థన
> బ్రాతిగ జేకొనక యునికి పాడియె నీకున్"

అని ప్రార్థించి నిష్ఠురము లాడినాడు. ఇక కాదను టెట్లు?

౪

సావిత్రీసత్యవంతుల వివాహము మహావైభవముతో జరిగినది. కూతునకును, అల్లునకును వస్త్రాభరణాదు లనేకంబులు బహుమానంబులుగా నొసంగి సావిత్రి తలిదండ్రులు తమ దేశంబునకు వెడలినారు. కాని వనవాసినియగు సావిత్రికి వస్త్రాలంకారము లేల? ఆ చీనిచీనాంబరములు, ఆమణిమయాభరణములు, ఆరాజభోగములు, ఆనవరత్నములు క్షణములో పరిత్యజించి వల్కలాజినవసనయై వడలక అధికభక్తి భర్తృశుశ్రూషాపరత నున్నది సావిత్రి ఆకోడలు గావించెడి సముచితోపచారములకును, వినయప్రవర్తనమునకును సంతృప్తమానసులై యానందసాగరమున నోలలాడుచున్నారు అత్తమామలు. పుడమిపై నడుగిడియెఱుగని యారాకుమారి మృదులపాదములు ఆశ్రమప్రాంగణమునందలి కఱకు టిసుకపై నడచుటచే నెఱ్ఱగ కందుచున్నవి. జలకలశంబులు గొనివచ్చుటచే యామె భుజాగ్రంబులు నొచ్చుచున్నవి. స్థలభాండపారిశుద్ధ్యకృత్యంబులచే పల్లవసదృశంబులగు నామె కరంబు లరుణంబు లగుచున్నవి. కాని సావిత్రికి మనంబుననేని యసంతృప్తి లేదు, విచారము లేదు. పితృమందిరమున సమస్తరాజభోగంబు లనుభవించుతఱి యెట్టి యుత్సాహము, ఎట్టి యానందము ఆమె మోముపై తాండవించుచుండెనో, అట్టియుల్లాసమే యిప్పుడును. మనుజుని కష్టసుఖము

లకు తావలము సేయునది మనస్సుగాని కలిమిలేములుగావు. పరితృప్త మైన మనస్సునకు సుందరకౌశేయములైన నొక్కటే; వల్కలాజినములైన నొక్కటే. నవరసాన్నములైన నొక్కటే; కందమూలములైన నొక్కటే. రాజమందిరములైన నొక్కటే; పర్ణకుటీరములైన నొక్కటే. సావిత్రి యట్టి పరితుష్టచిత్తయగుటచేతనే సుకుమారియయ్యు, వనవాస మామె కానందమునే గూర్చినది.

౫

ఎన్ని పనులు చేయుచున్నను, ఏవిధముగా కసించుచున్నను, నారదుడు చెప్పిన గండపుదినము నేమఱక సావిత్రి లెక్కించుచునే యున్నది. సరిగా గడువుకాలము నాల్గుదినములలోనికి వచ్చినది. పరమనిష్ఠతో భగవతిని ప్రార్థించుటయే కర్తవ్యమని నిశ్చయించుకొనినది. కాని మనోవాక్కాయముల ప్రసుక్కింపక యెట్టివారికైన భగవచ్ఛక్తి లభ్యపడదుగదా! కాన సావిత్రి త్రిరాత్రోపవాసవ్రతమునకు బూనినది. సావిత్రి యుపవాసవ్రత మామెయం దత్యంతవాత్సల్యముగల మామగారి మనంబును సంచలింపజేసినది. కాన "అమ్మా! ఇట్టి కఠిన వ్రతంబునకేల బూనితి" వని ప్రేమంబున ప్రశ్నించినాడు. కొమరునిపై తన యత్తమామలకుగల వాత్సల్యము సావిత్రికి తెలియును. వారికతడే జీవము. అట్టి వారి ప్రాణములకు ప్రాణమైన కుమారుని మృత్యువర్తమానమును వారి కెఱిగించినచో వా రప్పుడే యసువులను వీడరా? కాన తన ఉపవాసవ్రతకారణమును వారి కెఱిగింపక "నా వ్రతభారంబునకు మీరు చింతింపవలదు. పరమశుభములు గోరి నేను దీనిని బూనితి" నని ప్రత్యుత్తరమొసగినది.

ఉపవాసవ్రతదినములు మూడును గడచిపోయినవి. నాల్గవదినము వచ్చినది. ఆదినమే తన యైదువతనమును తుదముట్టించు దుర్దినము, నాడు సావిత్రి మిక్కిలి వేకువనే లేచినది. కాని మనస్సులో తుదిలేని సొద. కాలు సాగదు. అత్యంతమైన తొట్రుపాటు. కాని ఆమనస్సులోని వేదన నొక్కింతయైన నితరుల కెఱిగించుట వీలులేదు. ఎంత బాధయైన మనంబుననే ఇముడ్చుకొనవలయును. క్షమాశీలయగు సావిత్రి యాకష్టము నించుకేని బయల్పడనీయకుండ నెప్పటియట్టులు ప్రాతఃకృత్యములను నిర్వర్తించి యత్తమామలకును, భర్తకును వలయు సపర్యలు గావించినది. మరల దేవీపూజకు సన్నాహపడుచున్నది. కాని మనస్సులోని యారాటముమాత్ర ముడుగుజాడ లేదు. ఏయాపద రానున్నదో, ఆయాపదను తొలగించెడు చల్లని యూరటవాక్యము కొఱ కామెమనస్సు పరితపించుచున్నది. కాని కష్ట మిట్టిదని చెప్పిన గదా, దాని కెవ్వరైన పరిహారముగాని, ధైర్యముగాని చెప్పుదురు! తనయాపద నొరుల కెఱిగింపరానిదిగా నున్నది గదా! ఇక నామె నోదార్పువచనంబు లాడువా రెవ్వరు? నిత్యము అత్తమామలకును, ఆశ్రమవాసులగు తక్కిన పెద్దలకును నమస్కరించుట సావిత్రికి వాడుక. ఆదినమును వారికి నమస్కరించినది. వారెల్లరు సౌభాగ్యవర్ధనంబుగ దీవించినారు. క్షుధాపీడితునకు దుర్వ్యాహారముతో నా పెద్దలయాశీర్వచన మామె కెంతయో ఆప్యాయముగా నుండెను. కాని నాడు పెద్దలు వారికెల్ల పదింబదిగ మ్రొక్కి, వారిచే పలుమాఱు 'సౌభాగ్యవతీభవ' యనిపించుకొనినది. 'ఇంతమంది పెద్దల యాశీర్వచనము పొల్లువోవునా? నాసౌభాగ్యమునకు మోసము వాటిల్లునా?' అని తనమనంబున తానే సంతుష్టి నందినది. త్రిరాత్రోపవాసవ్రతము పూర్తియగుటచే నాల్గవనాడు పారణము సేయుమని మామగారు సావిత్రికి జెప్పిరి, "నేడు దినము సూర్యాస్తమయమైన వెనుకగాని భుజింపరాదు. నేను వ్రతారంభమున చేసికొనిన నియమ మిది" అని సావిత్రి వాక్రుచ్చినది.

౬

తలిదండ్రుల అగ్నిహోత్రాదికంబులకు సమిత్కుశాదులను, పూజలకు పత్రపుష్పంబులను, ఆహారంబునకు ఫలమూలాదులను తెచ్చుట మునికుమారుల వంతు. సత్యవంతుడుగూడ ప్రాతరనుష్ఠానంబులు దీఱగనే నిత్య మదియే పని చేయును. కాన నాడును త్రాడు, చిక్కము, గరిడి, గొడ్డలి మున్నగు వస్తువులు తీసికొని యడవికి బయలుదేరినాడు. నాడు భర్త నొకక్షణమైనను విడనాడుటకు సావిత్రి కిష్టములేదు. కాన తానుగూడ భర్తతో బాటడవి కేగదలంచినది. ముందుగా మగని నడిగినది. "సావిత్రీ! మూడుదినములనుండి యుపవాసముచేసి మిక్కిలి శ్రమగొని యున్నావు. కోరకకోరక నేడడవిమాడ గోరితేల? ఈదినము మానుము, తప్పక తీసికొనివెళ్లెద" నని నాడు సత్యవంతుడు. "మీరుపోబోయెడి యరణ్యము కడు సుందరముగా నుండునట! దానిని మాడవలయునని నాకు మిక్కిలి కుతూహలముగా నున్నది. ఉపవాసపు బడలిక నా కేమాత్రము లేదు. నా కెట్టులైన ఆయడవిని చూపరా? నాచనవు దీర్పరా?" అని పెనిమిటిని వేడికొనినది సావిత్రి. ఇక ప్రేయసికోరికను నిరాకరించుటకు చిత్రాశ్వునకు బుద్ధిపుట్టలేదు. కాన "అటులయిన మాతలిదండ్రులకు జెప్పి వెళ్లుదము ర" మ్మని భార్యను వారికడకు గొనిపోయినాడు. సతీపతు లిరువురు వారి పాదంబులకు బ్రణమిల్లిన వెనుక సావిత్రి తనకోరిక నత్తమామల కెఱిగించినది. ఎన్నడును, ఏదియు నడుగుట యెఱుగని సావిత్రి నేడు కాననంబును మాడ గోరుటవలన వారును కాదనలేదు.

౭

"సావిత్రీ! ఇదిగో! ఈ కమలాకరంబున రాజహంస లెట్లు విహారంబు సలుపుచున్నవో చూచితివా! అహో! ఈ ఫలవృక్షంబున ఆకులే గానవచ్చుటలేదు; ఎటుచూచిన పండ్లు, కాయలే. ఇదిగో! ఈతీగ నెల్లెడలను విరబూచిన పువ్వులలోని మకరందము త్రావి యీ తేటితండము లెట్లు ఝుంకారముసేయుచున్నవో కనుము! ఇదిగో! యిటునిటు, దోరపండ్లను తెగతినిన యాచిలుక లెట్లు రొదసేయుచున్నవో!" అని అరణ్యముజాడ నేతెంచిన ప్రేయసికి వేడ్కతో జూపుచున్నాడు సత్యవంతుడు. కాని సావిత్రి కాతనిపలుకులు చెవి

మారుటలేదు లేదు. ఆపాపకళౌందర్య మంతకంటె కన్నులకు బొడకట్టుటలేదు. చూపునకాని కామమోహము లేదు; చూపనివానికి విచారము లేదు, ఆలోను చెప్పెడుమాటలకు, చూపెడు వస్తువునకుగూడ ఒక్కటే అర్థము లేని “ఊ! ఊ!”. ఆమె రెండుకన్నులు పెనిమిటిమొఖముమీద; ఆమె చిత్తమంతయు రాగల యాపదమీద.

సత్యవంతుడు పండ్లుకోసి గంపడి నింపినాడు. కుశలుకొన్ని త్రుంచి కట్టకట్టినాడు. ఇక కాష్ఠపుఖండంబు సేయవలయును. ఒకఎండు మానును చూచి కొట్టుటకై గొడ్డలిని చివ్వున పైకెత్తినాడు. కాని వ్రేటు పడలేదు. చేతులు చచ్చుకొనిపోయినవి. గొడ్డలి నేలబడినది. ముఖమున కళ దప్పినది. ఆయాసము పుట్టినది. పాపము! సత్యవంతునికి రావలసిన యాపద రానేవచ్చినది.

> “ఒడలువశంబుగాదు శ్రమ నొందినయట్లు మనంబు దూలెడిం
> గడగెశిరంబు శూలవిశిఖప్రకరంబున నొంచినట్టిద
> య్యెడు నిలువంగనోర్వ నొక యించుకసేపు శ్రమంబుదీఱనీ
> యెడ శయనింతు”

నని సత్యవంతుడు వచ్చి సావిత్రితొడలపై శిరంబుమోపి వ్రాలినాడు. ఏప్రాణేశ్వరుని యసువుల నిలుప దాను మహావ్రతము సలుపుమన్నదో, ఆప్రాణేశ్వరుడు తన కన్నులయెదుటనే, తన తొడలమీదనే వ్రాలి, సోలి నిశ్చేతనుడైనాడు. ఇక చేయవలసిన దేమి? ఆభయంకరగహనంబున నిక దిక్కెవ్వరు? తన జన్మదాయినియైన భగవతియనుగ్రహ మేమైనది? తన సుకృతవిశేషంబుచేతనైన విభుండు పరిపూర్ణ చిరాయురుపేతుడయ్యెడు నని యూహించిన నారదమౌనితలంపు లేమయ్యె? ప్రొద్దుప్రొద్దుననే లేచి తాను పాదంబులకు బ్రణమిల్ల సౌభాగ్యవర్ధనంబుగ దీవించిన పెద్దల యమోఘాశీర్వచనంబుల ప్రభావం బేమాయె? పరమభక్తితాత్పర్యంబులతో తాను నోచిననోము లెల్ల వ్యర్థమై తనకిట్టియాపద తప్పకపోయిన నిక వ్రతాదికంబు లొనర్చిన ఫలమేమి? అనిహాతాశంబును, శోకదందహ్యమానంబును నగు చిత్తంబున వితర్కించుచు, వెఱ్ఱిచూపులు చూచుచు అట్టే కూర్చున్నది సావిత్రి.

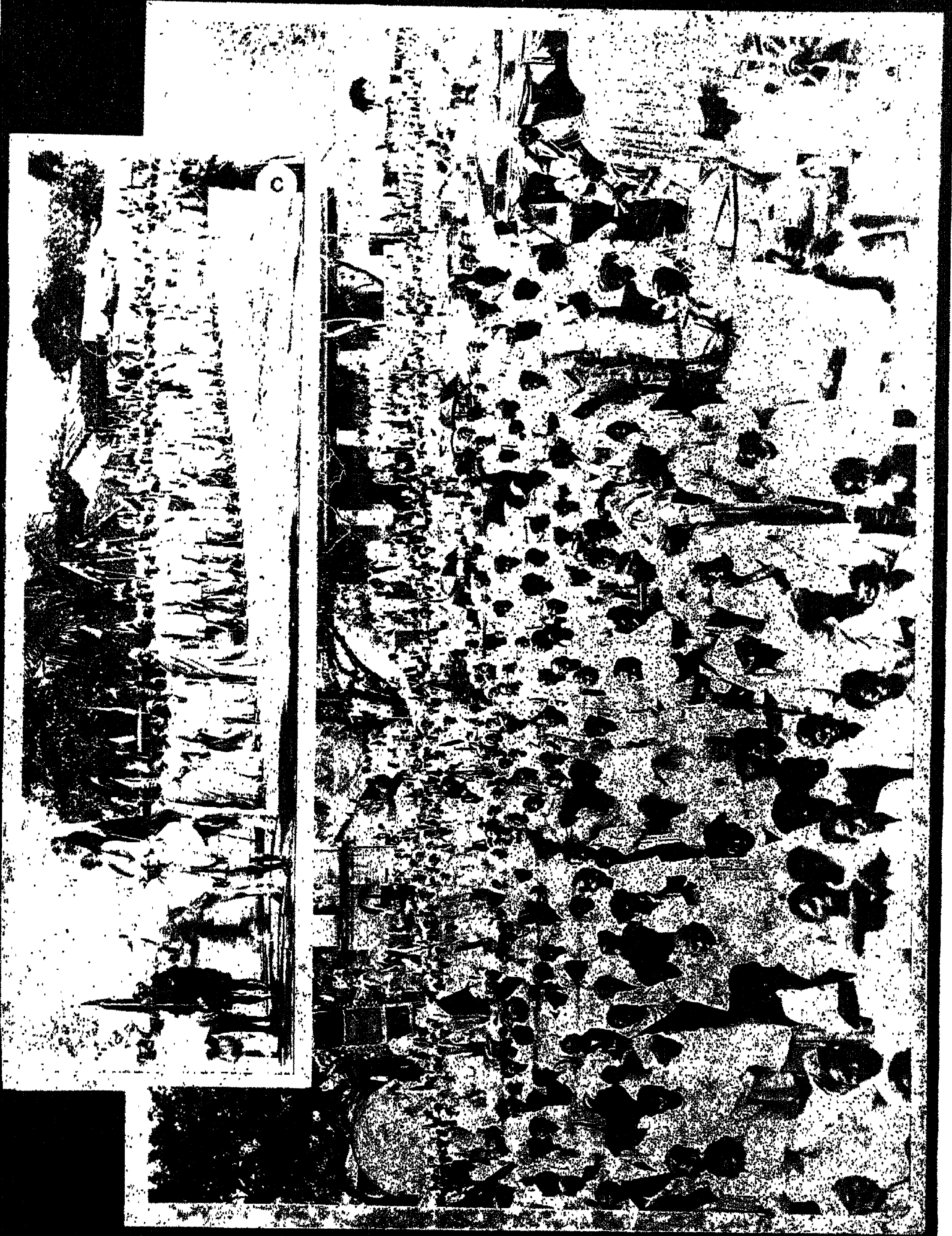
౭

ఎవరియేడ్పు లెట్లున్న నేమి? దండవిధాయి యయినవాడు తన పనిని తాను చక్కబెట్టుకొనవలయునుగదా! విసిగిగాని, జాలిబూనిగాని తనపనియందు ప్రమత్తుడై చరించిన బ్రహ్మదేవు డూరకొనునా? మంచిహోదాగల ఉద్యోగము పోగొట్టుకొనినచో మరల యెన్నిపాట్లు పడినను వచ్చునా? ఈకటికియుద్యోగముపై కన్నువేసియున్నవారు తత్క్షణమే వచ్చి తన్నుకపోరా? కాబట్టి దేవతా–మేజస్ట్రీటైన యమధర్మమహారాజులుంగారు గొప్పవారిని బట్టుటకు గొప్పయుద్యోగియే వచ్చునట్లుపుణ్యాత్ముడైన సత్యవంతునిప్రాణముల గొనిపోవుటకు ప్రధానాధికారియయిన తానే స్వయముగా వచ్చినాడు. నల్లని కాటుకవంటి బలిష్ఠశరీరము, భయంకరమైన తెల్లనికోరలు, కణకణలాడెడి నిప్పుకణికలవంటి ఉజ్జ్వలములయిన కన్నులు, పచ్చని కట్టుపుట్టము, భయంకరమైన వదనము, హస్తంబున నిఖిలప్రాణిచయభీతిప్రదంబగు పాశంబు, ఉద్యోగమునకు దగిన యాకృతి, ఆకృతికి దగిన యుద్యోగము గలిగి జగజ్జనసంత్రాసకరుండైన జముండు సత్యవంతుని జీవహరణార్థంబై యాతని సమీపించినాడు. చేసినయత్నము విఫలమై పోయినది. తన ప్రియపతియైన సత్యవంతుడు విగతజీవుడైన తరువాత తా నింకను బ్రదికినను నొక్కటే, బ్రదుకకున్నను నొక్కటే. జీవములకు జీవమైన జీవితేశ్వరుడు పోయిన వెనుక నామె కింక జీవములపై నాస యేమున్నది? కాలుని కన్నులార చూచినది. భర్తృజీవమును గొనిపోవుట గమనించినది. అధికారియైనవాడు కన్నులబడినప్పుడు, ఆతని నెదరించుటకు జాలనప్పుడు ఆతని యనుగ్రహమునకై యత్నించుట తుదియత్నముగదా! కాన సావిత్రి తనతొడపైనున్న భర్తృశిరంబు క్రిందనిడి, చయ్యన లేచి యాతనికి నమస్కరించి “బాబూ! తమ రెవ్వరు? ఎందునిమిత్తమై యిందులకు విజయముచేసితి”రని వినయంబున ప్రశ్నించినది. “అమ్మా, నేను కాలుడను. పుణ్యాత్ముండగు నీభర్త జీవమును గొనిపోవుటకై వచ్చినాడ” నని మెత్తబడినచిత్తంబుతో ప్రత్యుత్తరంబొసగి, సత్యవంతుని జీవమును పాశబద్ధంబు గావించి యముండు నిజదిశాభిముఖుండై సత్వరమే వెడలిపోవుచున్నాడు. సావిత్రి కేమియు దోచదు. చేతులు వడవడ వణకుచున్నవి. గుండెలు తటతట కొట్టుకొనుచున్నవి. కాళ్లు తడబడుచున్నవి. భర్తను గొనిపోవుచున్న దేవతామూర్తి దృష్టిపథమునుండి తొలగిపోవుచున్నాడు. ఎటులైన నాతనికాళ్ల వ్రేళ్లంబడి, వేడి విభుని జీవమును రక్షించుకొనవలయునని మనంబున పెల్లారాటము. పాపము! సావిత్రి ఆధర్మమూర్తి నొక్కింత ప్రార్థించి చూడవలయు నను కోరికతో ప్రాణేశ్వరు శరీరం బొకచో దాచి యముని వెంబడించినది.

సావిత్రి తన్ను వెంటాడివచ్చుటను యముడు చూచి, “బాలా, నీవేల నావెంట వచ్చుచున్నావు? ఇకముందు త్రోవ నీకగమ్యము. నిలువుము” అనినాడు.

> “ పతులెందు జనిన నచటికి
> సతులకు జనవలదె నీ ప్రసాదమునను మ
> త్పతిభక్తికతమునను సం
> స్తుతగుణ నాకరుగరాని చోటులు గలవే!

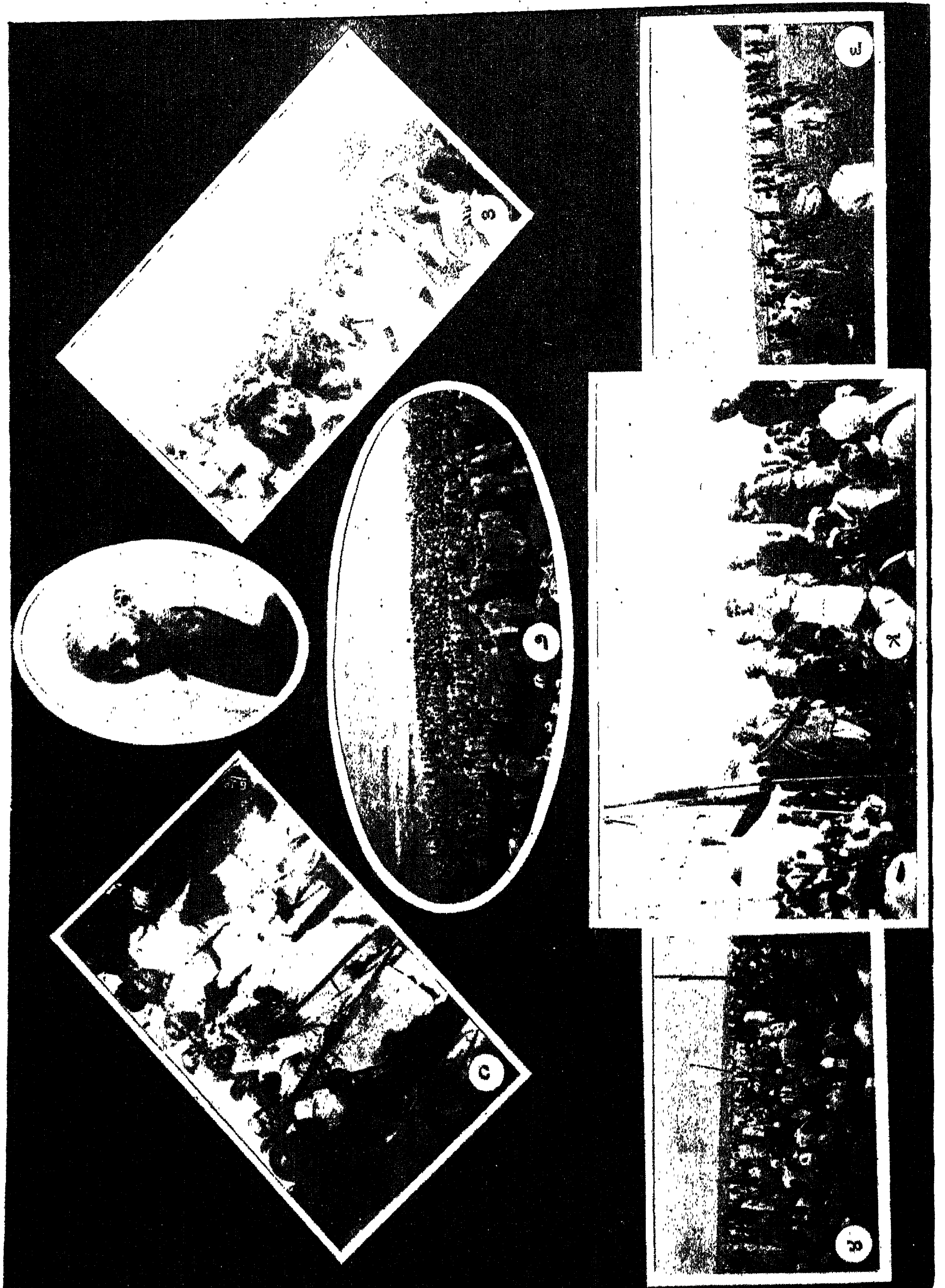
అంతియేకాదు. “సకలమార్గములందును ధర్మమార్గంబు ప్రధానంబు. అట్టి ధర్మంబున కాధారము సజ్జనులని విందుము. అట్టి సజ్జనదర్శనం బెప్పుడు వృథగాదుగావున సజ్జనశేఖరుండ వనంజను నీదైన సందర్శనంబునం బరమశుభంబులం బొందక యేను రిత్తజనంబులతెఱంగున నెట్లు మను దు”నని సావిత్రి జముని ధర్మయుక్తంబుగా బ్రశ్నించినది. సావిత్రి ధీవిశేషం బసమానము. అటు లాతనికి ధర్మమార్గం బుపదేశించుచు నాతని యనుగ్రహముపై విశ్వాసమును సూచించుచున్నది. ఇట్లు తన

గుంటూరుజిల్లా ఉప్పుసత్యాగ్రహుల దళము - గుంటూరు

౧. నాయకుడు: శ్రీ ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణపంతులుగారు. శ్రీ బులుసు సాంబమూర్తిగారికి స్వాగతము చెప్పుటకు రైలుస్టేషనుకుపోవుచున్నారు.

౨. ఊరేగింపు. నాయకుడు: శ్రీ యస్. వి. యల్. నరసింహారావు పంతులుగారు, మునిసిపల్ చేర్మెను.

౧. గంజాంజిల్లా ఉప్పుసత్యాగ్రహము మొదటిదళము-బరంపురము: నాయకుడు: శ్రీ యన్. యస్. సోమయాజులుగారు, బి. ఏ., బి. యల్.
౨. విశాఖపట్టణము ఉప్పుసత్యాగ్రహము. ౩. గంజాముజిల్లా ఉప్పుసత్యాగ్రహము-బరంపురమున ఊరేగింపు.
౪. విశాఖపట్టణము-ఉప్పుసత్యాగ్రహము. ౫. విశాఖపట్టణము-ఉప్పు తయారుచేయుట. నాయకులు: శ్రీ తెన్నేటి విశ్వనాథంగారు, శ్రీ మంగిపూడి రామచంద్రశాస్త్రిలుగారు. ౬. విశాఖపట్టణము - ఉప్పుసత్యాగ్రహము.

సతీధర్మమును ప్రకటించుచు, తన పతిభక్తిని వెల్లడించుచు, తనకు సాధ్యముకానిది లేదని తన ప్రభావమును వివరించుచున్నది. ధర్మ్యంబులును, సకరుణంబులును నగు సావిత్రివచనంబులు విని యామె కేదేని యుపకారంబు సేయక ముందుకు సాగిపోవ కాళ్లాడక యముడు "బాలా, ధర్మయుక్తంబులైన నీవచనంబులకు మెచ్చితిని. కాన నీభర్తజీవము దక్క నొక్కవరం బిచ్చెద, వేడు" మనినాడు. తనయభీష్టమైన భర్తజీవితమును యముం డెడగా నుంచి వరం బిచ్చెద ననినందులకు సావిత్రి యాతనియందసంతృప్తచిత్త కాలేదు; అవిశ్వాసమును జూపలేదు. ఆతని చిత్తానుసారముగా వర్తించుటవలననే యాతని యనుగ్రహమును సంపాదింపనగునని యామె అభిప్రాయము. కాన ఆత డిచ్చిన వరంబు నుపయోగించుకొనుటకు సావిత్రి నిశ్చయించినది. అయిన తాను కోరవలసిన వరం బెద్ది? అందును తాను సతీధర్మంబు మీఱరాదు. సాధ్వీమణులకు భర్తకు తరువాత సేవ్యులైనవారు అత్తమామలు. కాన నయనవిహీనుండై యల్లాడెడి తనమామగారు లబ్ధనయనుడగునట్లు వరంబు కోరినది. "అటులనే యగుగాక!" అని ప్రేతపతి సావిత్రికోరిన వరం బొసంగి తనత్రోవ బట్టినాడు. సావిత్రియు మరల నాతనిని వెంబడించి నడచుచు,

> "ఎడపక వాఙ్మనఃక్రియల నేరికి హింసయొనర్పబూన రె
> య్యెడలను దీనులం గరుణ యేర్పడ బ్రోవన మాతు రిచ్చుచో
> గడమవడంగ నీకెదిరి కాంక్షితముల్ దుదిముట్టదీర్త రె
> క్కడుమదిగూర్తు రాశ్రితుల కార్యవినుమిన్నియు నార్యధర్మముల్
> నీవెఱుగని దెయ్యది
> దేవోత్తమ, ధర్మగతుల తెఱగెల్ల భవ
> ద్భావాధీనమగుటగా
> దే వెలసితి వీవు ధర్మదేవతయనగాన్

సమబుద్ధితోడ ఆయాజీవుల కర్మంబునకు దగిన ఫలమును సమకూర్చుటచే నీవు సమవర్తియని పేరుగాంచితివి. భూతముల యమించుటచే యముడ వనంబడితివి. కల్మషముల శమింపజేయుటచే శమనుడవైతివి." అని యాప్రేతపతిని పెక్కుభంగుల స్తుతించినది. ఈమాఱు సావిత్రి ఆర్యధర్మముల నుగ్గడించుచు ఆశ్రితవాత్సల్యమును నిరూపించినది. మనోవాక్కర్మంబుల నేరికిని హింసయొనర్పరా దనినది. దీనులను బ్రోవవలయు నన్నది. ఒకరి యభీష్టమేదైన నీడేర్పదలంచినచో నది పూర్తిగా నీర్చవలయునుగాని కొఱతలు పెట్టరా దనినది. నీవే ధర్మమూర్తివై నప్పుడు నీకు దెలియని ధర్మగతు లేమున్న వనినది. మనోజ్ఞమైన యీసంభాషణంబులు యమునకు సంతసమునుగూర్చినవి. కాన "హృషితాంగు జేసెనను గల్మషరహితంబులైన నీసమంజసభణుతులుల్" అని మెచ్చి "ఇంకొక వరము వేడు" మనినాడు. వైరులచే నపహరింపబడిన మామగారిరాజ్యము మరల నాతనికి ప్రసాదించుట ద్వితీయవరముగా సావిత్రి కోరినది. అటులనే యని వైవస్వతుడు ముం దడుగువైచినాడు. సావిత్రి యాతని వెంట నడచుచునేయున్నది. సావిత్రి తన్ననుగమించివచ్చుట యమునకు చరణశృంఖలముగానున్నది. మరల తిరిగి, "బాలా! ఇక నీవు రావలదు. ఇకముందు మార్గమంతయు దుర్గమంబైనది. నీవటువచ్చు సెలవు లేదు. రాజాలవు." అనినాడు.

> "ధర్మాత్ములు దమసలిపెడు
> ధర్మక్రియ దప్ప రెట్టి విశేషంబును వా
> హార్దిక్యము దాపను బుట్టవు
> ధార్మికహృదయుల బ్రోచుధర్మాత్మజా!

ధార్మికహృదయులకు తాపమోహము లుండునా? మోహావేశులగు వారు ధర్మానుష్ఠానము చేయగలరా? పాతివ్రత్యమునట్టి నాకు పతి ననుగమించుట ధర్మమైయుండగా మార్గము సుఖమైనదిగాదని యాతని ననుగమించుట మానితినేని ధర్మమార్గము తప్పినదానను గానా? కాన నాస్వధర్మమైన పత్యనుగమనంబు నెవ్విధంబున నైన, నెట్టిదుష్కర పథంబులందైన మానజాలను." అని సావిత్రి పలికినది, జీవులను శాసించుటయందును, శిక్షించుటయందును వజ్రహృదయుడై ప్రవర్తించెడి దండధరుని చిత్తము సావిత్రిమృదులవచనంబులచే నవనీతసదృశమై కరగి ఆమె కెనక ప్రయత్నముగా వాక్ప్రవిష్టంబగుచున్నది. ఆమె ధర్మవాక్యంబులనెడి చిక్కములో పిట్టవలె చిక్కువడిపోవుచున్నాడు యముడు. ప్రకటధర్మనిశేషతత్పరయగు నాసాధ్వీమణికి మఱియొక వరమీయ ధర్మనిచిత్తము కుతూహలత జూపినది. "బాలా! ఇంకొక వరం బొసగెదను. నీభర్తజీవముదక్క నేదైన కోరుకొ" మ్మనినాడు. మామగారి క్షేమలాభంబులకై రెండు వరంబులు బడసినది. ఇక తన జన్మమునకు కారకులైన తలిదండ్రులకుగూడ నేదేని వరలాభంబు గలుగజేయుట ధర్మము. అపుత్రకులైనవారికి పుత్రలాభంబుకంటె ఘనమైన వరంబెద్ది? కాన అపుత్రకుండైన తనతండ్రికి పుత్రశతలాభం బనుగ్రహింపుమని యంతకుని వేడినది. "సరే, నీకోరిన వరంబిచ్చితి నింక వెనుకకు మరలుము. నేడు నీవు చాలాదూరము నడచివచ్చితివి. చాల డస్సియున్నావు. ఇకనైన నీవు నిలుచుట మంచిది." అనినాడు శమనుడు.

> "నాకుదప్పియొక్కడిది మనంబు భర్తృ
> చరణపంకజసక్తమై కరము భక్తి
> నలరుచున్నది సతులకు నన్యమెట్టి
> దియును ధర్మమె భర్తృసంశ్రయమెగాక!"

అని సావిత్రి యమునకు బ్రత్యుత్తర మొసగినది. కావలసిన వరము చేకూరలేదు. ఆవిషయమై ధర్ముని కింకను దయగలుగలేదు. ఇప్పటికే తాను బహుదూరము నడచి వచ్చినది. ఇక నడువవలసినమార్గము కఠిన కంటకశిలాపరివృతంబగు దుర్గమప్రదేశము. తాను సుకుమారియగు రాజపుత్రి. ఎన్నడును నెట్టికష్టములను ననుభవించియెఱుగనిది. మనస్సులో దుర్భరంబగు పతివియోగవ్యథ. ఆపైని త్రిరాత్రోపవాసవ్రతముచే మిక్కిలి నీరసించియున్నది. కేవలము సతీధర్మప్రేరితమైన భర్తృ

రక్షణాసక్తియు, దానిసాఫల్యమెట్లొనర్చుకొనవలయుననుఆశయు దప్ప ఆమెకడ నిక నెట్టిబలమును లేదు. ఆశాబలముచేతనే ఆమె దుర్గమ పథంబున సశ్రమంబుగ నడచుచున్నది. తోడ్పాటులేక శమనునితో భాషించుచున్నది. కాని మాటిమాటికి, 'భర్తృజీవముదక్క' అని వరంబు లొసంగుటచే ఆమెకు నిరాశ గలుగుచున్నది. అందున ఆమె గమనసామర్థ్యముగూడ సన్నగిల్లు చున్నది. అయిన తన కితరవరంబు లొసంగుచు జముడు కాలక్షేపము సేయనేల? తనయం దింకను దోషలేశ మేదైన గనిపెట్టి యిట్లు తన యందు ప్రసన్నుడుగాకయున్నాడా? అటులనే యగుచో దానికి సమాధానముగా

> ఆత్మధర్మనిరతులైన పుణాత్ములు
> దుర్లభులు సమస్తదురితములును
> శాంతిబొందువారి సంసర్గమున తీర్థ
> భూతమతులువారు భూతలమున.

అట్టిపుణ్యాత్ములవలననే సూర్యచంద్రులు తమగతులు ఒప్పకున్నారు. సముద్రములు తమమేరలు మీఱకున్నవి. కులనగంబులు చలనంబు లేక నిలిచియున్నవి. పుడమి జంగమస్థావరాత్మకంబైన సర్వవస్తు సముదాయమును భరించుచు నకంపితయై నిలిచియున్నది. అట్టి ధర్మ నిరతులలో నొక్కడవైన నీదర్శనంబున నాదురితములెల్ల నివారితము లైనవి. దాన నీయనుగ్రహార్హ" నని సూచించినది. అంతకును అంతకుడు ప్రసన్నుడు కాకుండుటచే

> "ఏడుమాటలాడినయంత నెట్టివారు
> నార్యజనులకు జుట్టంబు లగుదురనిన
> జిరసమాలాపసంసిద్ధి జేసినీకు
> నేనుజుట్టమనని వేఱ యేలచెప్ప

కావున మిత్రమనోరథం బవశ్యకర్తవ్యంబుగా జిత్తగింపు"మని ప్రార్థించినది. సావిత్రినోటినుండి వెలువడునవి మాటలేకాని కత్తులు, కటారులు కావు; త్రాళ్లువేళ్లు అంతకంటెకావు. అవి ఆతనిని కొట్టలేవు, కట్టలేవు. కాని సర్వజీవులను భయదపాశబద్ధులనుగావించు నాజముని అమృదులపదజాలములే నిబద్ధుంగావించుచున్నవి. అగును, మదిగరగించెడు మార్దవము, శ్రవణపేయంబగు పొందిక, ధర్మము నిరూపించెడు భావము. ఇన్నివిధముల నొప్పియున్న సావిత్రి మనోజ్ఞమంజుల ధర్మాలాపంబులు కాలుండైన నగుగాక, ఎట్లు త్రోసిపుచ్చగలడు? గుణవతియు, సాధ్వియు, భర్తృవియోగవ్యాకులచిత్తయు, తనకటాక్షము నర్థించి తనవెంటబడి వచ్చుచున్నదియు నగు మానవతీమణికి దర్శనం బొసంగియు నామెయభీష్టవరంబొసంగక రిక్తచేతులతో విడిచి చనెనేని యాతడు ధర్మదేవతయను నభిధేయం బెట్లు నిల్పుకొనగలడు? కాన ఆమె దెసం గనుంగొని "నీకుం బ్రసన్నుండనైతి నభీష్టంబైన వరం బొక్కటి యిచ్చెద వేడు" మనినాడు సమవర్తి. 'నీపతిప్రాణముదక్క'

అను మినహాయింపులేని జమునివాక్యంబు వినగనే సావిత్రి కపరిమితానంద మైనది.

> "మఱిసత్యవతుని జీవిత
> మదియిమ్మగ దొలగబెట్టి యన్యంబుల ని
> చ్చెదనని పలుకదు మునునీ
> వదియిప్పుడ లేద యింక నడిగెద బ్రీతిన్"

అని శమనుని యభిప్రాయ మెఱుంగుటకు ముందు తా నడుగబోయెడి వరంబు నెఱిగించి

> "పతివిరహంబుదుస్సహము భర్తృవినాకృతయైనకాంత దూ
> షితయగు సర్వమంగళవిశేషములందును గాన మత్ప్రియుం
> డతులితకీర్తిశాలి సుగుణాఢ్యుడు సాళ్వసుతుండు లబ్ధజీ
> వితుడుగ నిమ్ము ధర్మపదవీపరిరక్షణ పుణ్యవీక్షణా!"

అని తన యిష్టార్థంబైన భర్తృజీవంబనెడి దివ్యవరం బడిగినది.

ఆమెయందు ప్రసన్నుడైయున్న కృతాంతుడు తత్క్షణమే సత్యవంతుని పాశవిమోచనుం గావించి "కొనుమిదె నీ మనఃప్రియుని" అనినాడు. అంతియేగాక "నన్నూఱేండ్లు జీవించును; నూఱ్వురు పుత్రుల గనును, అనేకాధ్వరంబులు సల్పును. నిజవంశాలంకారుడై కీర్తివంతుడై విరాజిల్లు" నని వాక్రుచ్చి యముం డదృశ్యుడైనాడు. సువ్రతయగు సావిత్రి సఫలమనోరథ యైనది. మహాత్ముండగు ధర్మమూర్తికి మనంబున బలుమాఱు మ్రొక్కుచు శీఘ్రగమనంబున సత్యవంతు డున్నయెడకువచ్చి ఆతని నెప్పటియట్టు లూరువులపై నిడికొని యెప్పుడు లబ్ధచేతనుండగు నని నిరీక్షించుచు గూర్చున్నది.

౬

"కడు వడవు నిద్రవోయితి, పడతీ, నను దెలుపవలదె?" అనుచు చిత్రాశ్వుడు లేచినాడు. సువ్రతాత్మయగు సావిత్రి చచ్చిబ్రదికిన మగని గని యెంతముదితురాలయ్యెనో, వివరించుటకు పదములు చాలవు. కాలుని పీడనంబు సత్యవంతున కించుక యెఱుకయే. తాను ప్రాణయుక్తుడు కాగనే సత్యవంతుడు సావిత్రి నదియే ప్రశ్నించినాడు. కాని శాంతచిత్తయగు సావిత్రి తన ప్రజ్ఞజాటెడు ప్రగల్భవాక్యంబు లేమియు పలుకలేదు. అంతయు రేపు చెప్పెద నని యాతని సమాధానపఱచి తలిదండ్రులు తన్నుగానక యెంత పరితపించుచున్నారో యని విచారించెను. పెనిమిటి నోదార్చి నవమృణాలమృదులంబులగు భుజంబుల గౌగిలించి లేవనెత్తి జీవితేశ్వరునామబాహువు నిజవామ భుజంబుపయి నిడికొని దక్షిణహస్తంబున నతనిగ్రుచ్చి కౌగిలించి మందగమనంబున నాశ్రమోద్దేశంబునకు గొనిపోయినది.

అట ద్యుమత్సేనునకు నేత్రలాభంబు గల్గినది. కాని కుమారు డెక్కడ? కుమారుని గానని కన్నులు కలిగియేమి? కలుగకయేమి? గ్రుడ్డివాడైయుండియు తన తనయుని మేను చేతుల నిమురుకొన్నను

నాతనికి సంతుష్టియేగాని కన్నులువచ్చి కొమరుడు కనుపింపకున్న నాతని కేమి సంతోషము? చెప్పవలసినదేమి? ఆతలిదండ్రుల రోదనం బున కంతు లేదు. అర్ధరాత్రమైనది. సావిత్రీసత్యవంతుల జాడ గాన రాదు. ఆకస్మికంబుగా ద్యుమత్సేనుని కన్నులు వచ్చుటయు, నిత్యము సంజపడకనే యింటి కేతెంచు సత్యవంతుడు నిశీథంబునకైన నింటికి రాకుండుటయు గని సమీపాశ్రమవాసులైన తాపసు లెల్లరు విస్మిత చిత్తులై సత్యవంతుని యాగమనంబునకై పలుదెసల నరయుచు వృద్ధుల నోదార్చుచున్నారు.

ఇంతలో సావిత్రీసత్యవంతు లాశ్రమంబునకు జేరుకొనినారు. వారిని జూడగనే వృద్ధుల దుఃఖాశ్రువు లానందబాష్పంబులుగా మాఱి సత్యవంతుని మూర్ధము నభిషేకించినవి. తదుపరి "నాయనా! ఇంతరాత్రి వఱకు నడవి నేమిచేయుచుంటి" వని తలిదండ్రు లడిగినారు. తా నడవికేగి నదిమొదలు కాష్ఠదళనంబుసేయబోయి వివశుడై పడిపోవునంతవఱకు చెప్పి తరువాత నేమైనదో నాకెఱుక లేదనినాడు సత్యవంతుడు. సమ యోచితముగా తరువాత వృత్తాంతమును పూర్వోత్తరసందర్భములతో మేళవించి తన వివాహమునకు పూర్వమే నారదమౌని సత్యవంతుని గండమునుగూర్చిచెప్పుటయు, చెప్పినను తా నాతనినే వరించి యాతడు మృతిజెందుదినంబును మనంబున లెక్కిడుకొనుచుండుటయు, తా నందు లకే యుపవాసవ్రతము బూనుటయు, నాడెల్ల యాతని నందులకే తాను వెంటాడి తిరుగుటయు, తరువాత నాతడు విగతజీవుడగుటయు వివ రించి సావిత్రి యనంతరము తాను యముని దర్శించినవిధము, ఆతనిచే దాబడసినవరములు సర్వము చెప్పినది. ఆహా! అప్పు డా యత్తమామ లకు గల్గిన యానందము వివరించుటకు సాధ్యముగాదు. కావుననే వారిర్వు రొక్కమాఱుగా

"ఆపత్సముద్రమగ్నం
బైపోయెడు నస్మదన్వయము పెంపెసగం
దేపయయి కడవబెట్టిన
నీపుణ్యచరిత్ర కీర్తనీయము తల్లీ!"

అని ప్రేమాతిశయంబుగా శ్లాఘించినారు. జమునివరములు రెం డప్పుడే సఫలమైనపుడు తక్కినవిమాత్రము తాలుపోవునా? శమనుని వరప్రభా వంబున ద్యుమత్సేనునివైరి హతుండగుటయు, పూర్వప్రభునియందు భక్తిగల సాళ్వదేశప్రజలు పట్టపుటేనుగుతో ద్యుమత్సేను డున్న కాననంబున కరుదెంచి యాతని నచ్చటనే పట్టాభిషిక్తుం గావించి పుత్ర యుక్తుండగు నాతని పట్టపుటేనుగుపై నెక్కించి మహావైభవంబున నగ రంబునకు గొనిపోవుట మఱుదినంబుననే జరిగినది.

"తనమగని నత్తమామల
జననీజనకులను నన్ను సకలకులంబుల్
ఘనముగ సముద్ధరించెను
జనవర సావిత్రి పత్నిచరితము కంటే!"

అని మహాసాధ్వియగు సావిత్రిచరిత్రమును మార్కండేయమహాముని యుధిష్ఠిరునకు వివరించుసెపంబున లోకంబునకు జాటినాడు.

౧౦

తపస్వినియగు సావిత్రి చరిత్రము ముగిసినది. అవివాహితయై వరాన్వేషణారంభమునుండి గతించినభర్తను బ్రదికించుకొని ఆశ్రమంబు నకు జేరువఱకును సావిత్రివర్తనము స్త్రీల కాదర్శమైనదే. అందును బాలికల వివాహవయస్సును పెంపుజేయనెంచు నిక్కాలమున సావిత్రి వివాహసందర్భమునందలి వృత్తాంతము కన్నెలును, వారిజనకులును గమ నింపదగినవి. అవివాహితలగు బాలికల విషయమున తలిదండ్రులకు గల బాధ్యతయెంత? కన్య వరునియందు జూడవలసిన లక్షణము లెవ్వి? గుణవతియగు బాలిక వివాహవిషయమున వాఙ్మనఃక్రియలలో దేనికి ప్రాధాన్య మీయవలెను? మనఃస్ఫూర్తిగా వరించిన భర్తయందు స్త్రీ యెట్టిప్రేమభావమును గలిగియుండవలయును? దైవికములగు నాపదలందు ధర్మపత్నియగు స్త్రీ యెట్టిధైర్యసాహసములు చూప నగును? ఇట్టి గణనీయములగు విషయములనెక్కులు సావిత్రి జీవి తమునందు బహునిపుణముగా పరిష్కరింపబడి ఆదర్శనీయములై తన రారుచున్నవి.

సావిత్రి దండధరునితో ప్రసంగించుట ఆమెజీవితమునందలి మఱి యొక ఘట్టములోని ఆదర్శభాగము. మనంబు భర్తృవియోగదుఃఖం బుచే సంతప్తమగుచున్నను కలంకజెందక, తొట్రుపాటు లేక, ధర్మం బు మీఱక సమయోచితముగా మృదుమధురమనోజ్ఞసల్లాపంబులచే శమనుని చిత్తంబు రంజింపజేసి తన పతిజీవంబు గొనివచ్చినసావిత్రి వాక్కౌశలము స్త్రీలెల్లరు నేర్చుకొనదగినది.

నిర్మలమైనమనస్సు, ఆమనశ్శుద్ధికి దగి సత్యధర్మనిరతమైన వాక్కు, ఆమనోవాక్కులకు దగిన వినీతవర్తనము ఈవిధముగా మనో వాక్కర్మంబు లొక్కటిగా తనజీవితమునందు ప్రదర్శించి త్రికరణశుద్ధి యొక్క ప్రాశస్త్యమును సావిత్రి నిరూపించినది. ఆంధ్రనారీమణు లెల్లరు పరమపవిత్రురాలగు సావిత్రి చరిత్రమును పలుమాఱు పఠించి, అందలి నియమనీతిధర్మాదులను గ్రహించి, అలవర్చుకొని కృతార్థచరిత లయ్యెదరుగాక!

అనుమానమే పెనుభూతము

కొత్తపల్లి సూర్యారావుగారు

పురమను పేరె గాని జనముం బరికించిన గ్రామకల్పలో
దొరలును, విత్తవత్తను నెదుర్కొనుచుం బట్టణముల్, ద్విజాదికు
ల్పరువుఁ బ్రతిష్ఠలం బొదలి భ్రాతృసమానత నేకమార్గసం
చరణము నొంద నొక్కపుడు చాలఁగ శ్రీపుర మొప్పెఁ దూర్పునన్.

పేరె శ్రీపురంబు వేఱె చెప్పఁగ నేల, సర్వసంపదలకు స్థాన మనుచు
రాజధాని జయపురంబు దానికి ధన, ధాన్యధర్మవిభవధాని యద్ది

తఱికిఁ దగినవాన తానుగాఁ గురియును, చెప్పవలవ దొరులు, చేలకోఁత
లపుడు వాన మాను, నధికవర్షంబైన, డెక్కెమెత్తచినుకు టొక్కుమనదు.

లోకాలోకముఁ బోల్గిరు ల్విషయముల్ లోఁగొన్న యక్కారణం
బే కా తక్కిన దేశవాసులకు లోపింపంగఁ దద్దృష్టి; వ
ర్షాకాలంబున వాగుఁ బడ్డుకొన, వ్యాఘ్రంబు ల్దిను న్సర్వదా
చేకాసు ల్గొని దారిఁ బోవిడక హింసింతెందు దొంగల్గడున్.

జలదుర్గస్థలదుర్గం-బులు దస్యువ్యాఘ్రదుర్గములు తద్గ్రామం
బులకుఁ బెనుగాపుగానం- దలిసిరిఁ బరుఁ డాసపడఁగఁ దావున్నదొకో

నియతకాలమందు నేగాని కాంతలం- కిల్లు వెడల నాజ్ఞ నీయ రచట
నన్యదేశ్యులం దనాదివాసులు గొందఱ- ఆచరింత్రు భేద మా నియతికి.

అట్టిదేశమునకు నంచున నున్నది- శ్రీపురంబు కొండచేరువగను
గొండదాఁటఁగా మఱొండు దేశము పర-రాజవిద్వరాది ప్రబల మచట.

ప్రాంతీయరాజ్యములకుం- గొంత యనర్థము సహించుకొనవలయుం ద
త్ప్రాంతప్రభుత్వ మచ్చట- నుంతురు సైన్యాదికము సముత్సాహమునన్.

కోటలోనిసొమ్ము బైటికివచ్చుట- కెంతకష్టమగునొ యంతకంటెఁ
బర్వతములనడిమి వస్తువుకష్టము- బైటిమూల్ల కేఁగ వలయునన్న.

ఇనుపతాళ్లవంట పెనునక్కలుండును- విస్తరాకుదిండ్లు వెదురుగడలు
రాజభోగములగు ప్రాసంగులును మొదల్- ధాన్యరాసు లచటఁ దగ్గు ధరలు.

కొండదేశమగుటఁ గొనువారు నమ్మెడు- వారు మార్గకష్టవర్గమునకు
వెఱచిరారు తెగువ వెడలినవారికిఁ- బోఁక కొక్కుపుట్టెఁ డాఁక కబ్బు.

మన్నెమునకుఁబోయి నూడదెచ్చిన నేమి- లాభమగును వైద్యులకు వరాలు
వెచ్చపెట్టవలయు విధమగునందేగి- వచ్చువర్తకులకు బాధ మెండు.

జలమును ద్రోయిటం గొనిన జాఱుదు క్రిందికి వ్రేళ్లసందులం
జలజలఁ జిక్కనౌట నొకజామయినప్పుడుగాని సూర్యకాం
తులు గనరావు ప్రొద్దునను దొంగలు దెబ్బలు లుష్ణరోగముల్
దలఁచిన నెట్టివర్తకుఁడు ధైర్యముగాఁ జను నట్టిచోటికిన్.

విషములోన్క్రిముల విధమున నుందురా- షట్టుప్రజలు బైటిబాంధవంబు
చేయువార లరుదు చేసిర యేనియు- గుడికి మేఁకపోతు వడువువారె.

ఎవరైనం బలుకష్టముల్పడుచు నం దేతెంచిన న్వారికిన్
సవిశేషం బగుగౌరవంబు ప్రభువు ల్సంసారులుం జూపుచున్
సవరింత్రచ్చటఁ గాఁపురంబునకు వాసస్థానముల్, భూములున్
వ్యవసాయం బొనరింప, బాలుర నుపాధ్యాయత్వముం జేయఁగన్.

ఆసపడియె నొక్కఁ డార్యాపురావాసి- కష్టములకు నోర్వఁ గలుగుసుఖము
లేమిఁ గాఁపురంబుతో మిడుకఁగ నేల- పోయి యుందమచట హాయి ననుచు.

తానుఁ దల్లి క్రొత్తగాను వచ్చిన భార్య- వరుస బైలుదేఱి బండిమీఁదఁ
బదిదినంబులకును బహుకష్టములువడి- చేరె శ్రీపురంబు చెప్ప నేల.

పరిచయంబుచేసి పదిమందిపెద్దల- తోడ నెట్టుకొనియె దూడదుడికి
కొంపగోడి భూమిబుట్లు గడియించె- గాజుకాయఁబోలెఁ గాచుకొనుచు.

ఆతనిభార్య రూపవతియై పతిసేవయు దీనపోషణం
బేతనవృత్తి యత్తసెలవే తనకృత్యముగా మెలంగు, వి
ద్యాతిశయంబునం బురుషుఁ డచ్చటఁ గావ్యకథావినోదముల్
ఖ్యాతిగఁ జేసి తెచ్చునది యత్తకుఁ జూపి యొనర్చుభద్రమున్.

కాసువీసమేర్చి గడియించికొని ప్రాత- యప్పుదీర్చివైచి యాత్మపత్ని
కాభరణములును మహార్ఘవస్త్రంబులు- గొనుచుఁ బడినపాట్లు వెనుకఁబడిన.

ప్రాఁతకాఁపువోలె బ్రదుకుచున్నాఁ డందు- వైరివిరహితముగ భయరహితము
గాఁగఁ గొన్నియేండ్లు గడచినపిమ్మటఁ- గొండవేఁకి పట్టుకొనియె నతని.

కుదుపువచ్చెనేని గుబగుబ నిల్లెత్తు- త్రుళ్లిపడును మూఁడు దుప్పటములు
ముసుఁగువెట్టుకొనియు మూల్గుచు నొక్కింత- ప్రొద్దుగడపి లేచిపోవుచుండు.

ఊఁచపొట్ట, లోఁతులోచనంబులు, వ్రేలుఁ- జెవులు మెఱుఁగుఁగాళ్లుఁ జేతివడఁకు
నుక్కిసయును జూడ వెక్కసంబగు వాని- ప్రస్తుతంపురీతిఁ బ్రకటపఱుప.

ఒకనాఁ డుష్ణమువచ్చి కుంపటికడన్ హుహ్హుహ్హాహూ యంచునూ
రక కూర్చుండెను వానిసేవకయి భార్యారత్నముం దల్లియున్
వికలత్వంబున నుండి ప్రాఁచిపనియు న్నీర్నిష్పమాటింతయే
నొకరుం జూడరు ప్రొద్దుజామయిన నష్టాక్కామె తానిట్లనున్.

నిత్య మున్నయదియె నేఁడేమి క్రొత్త మీ- రేల లేచి పనుల కేఁగరేమి
బావినీరుగాద పాతాళముననుండి- తోడవలయు లెమ్ము కోడలమ్మ!

అనిన నత్తపలుకు నమ్మాయి వేవేగఁ- జెఱువునీరు దెమ్ము చేఁదలేవు
చేఁద యోటిదయ్యొ, శీఘ్రముగావత్తు- వనిన మంచిదనియె నామెగూడ.

బిందె బుజమునఁ బెట్టి యాసుందరాంగి- యిల్లు వెడలెను ప్రొద్దెక్కెనంతలేదు
చిటికెలో వచ్చి మీకింత చేసిపెట్టు- దాన నని పతితోఁ జెప్పె త్వరితముగను.

మిన్నుఁజూచెను మ్రొక్కెను మిహిరునకును- దేవ! యారోగ్యమిమ్ము నాదైవమునకు
నెట్టులో యిందు సుఖముగా నెట్టుచున్న- వారి మము దైవ మోర్వక బాధపఱుచు.

ఐనబలఁగంబు వీడి యీయడవులందుఁ-బడియు సుఖయించుచుంటిమి పదుగురకును
మెచ్చుగాఁ గన్నుగుట్టనే మీకభాగ్య- దేవతలు! మఱచిపొండు మాదిక్కు-రాక.

ఇట్లు తలఁచికొనుచు నేఁగెను గోనేటి- గట్టుమీఁది కెవరుఁ గానఁబడరు
బిందెనెత్తనైన; భీతిలో జనియించె- వెలఁదు లిల్లువెడలు వేళమించ.

చింతుట్టదీసి యిసుక ర- వంత కదంబించి బిందె యటునిటు దోమం
గొంతుకగూర్చున్నది య-ల్లంతను జూడగనియె నొక్కయాశ్వికు నెదుటన్.

పడఁతి నిర్ఘాతపాతంబువలెను నశ్వ- ఘాటి చెవిఁబడ గుండెలుగూఁటదప్పి
నిలువునీరుగ నిలుచుండె నీళ్లరేవు- లోనగుఱ్ఱము డగ్గఱెఁ దానుఁగూడ.

కొంతుగుఱ్ఱము విప్పఁడు త్రావనీఁడు- నీరు, రొట్టెలఁదినఁడు మానినినిజూచి
పుట్టెఁ గాదామర జనించె బలుపుడిగ్గి- కట్టిపైచె నమాంతముగాఁగఁ దురగ
పృష్ఠమునఁ దానునెక్కి- శిఘ్రవనుబోయెఁ-బోయెమానిని పెనుమూర్ఛ పోయెగుఱ్ఱ
మెగువుకొండలలోయకు నెగిరినట్లు- రాదు రాదని యింటిలో రమణి యత్త
పతియుఁ గలగుండు వడిరి విభ్రాంతులగుచు- నిరుగుపొరుగులవారితో నిందునందు
వెదకి నీరాకరముచెంత బిందెఁ జూచి- నీటఁ బడి చచ్చె ననుచును నిశ్చయించి
యేడ్చి సరిపెట్టుకొనిరి వేయేలనింకఁ- బలువురును బలువిధములఁ బలికిరపుడు.

పులి పగటిపూఁట రాదు మొ- సలి సలిలములోన డిగక సాధింపదు, నీ
కలశము దోముచు నున్నది- తొలువఁగలే దెట్లుచొచ్చెఁ దొయ్యలి నీటన్.

అని యెన్నెన్నియొ రీతులం దలఁచి రేమయ్యె న్సరోజాక్షి యం
చనఁ బ్రత్యక్షముగాదె పాఠకులకున్ వ్యర్థప్రయాసంబులం

గనతే కందఱు నేడ్చి నీళ్లు విడువంగా నాశ్వికాధ్యక్షుని
టను బ ల్వంతయొ సంతసంబా పడుచుండంబోయె యోగంబునన్.

ఎవరితోడఁ జెప్ప నెవ్వరు దిక్కాఁమె- కేమి చేయఁగలదు వ్యర్థగఁ గోయెఁ
గులము బలము మానగుణముఁబతోపాటు- మ్లేచ్ఛు నింటి కట్టి యచ్ఛహ్మ దయ.

కంటికిఁ గడవెఁడు నీళ్లకు- నింటను బతియత్తయేడ్చి రేడ్చి మరణముం
గొంట నిజమనుచుఁ జేసెఁ జి-రంటికిఁ బలె నపరకర్మ రమణుఁడు భ క్తిన్.

దుఃఖభారముననో దుర్దశతొలఁగుట- చేతనో క్రమముగ శీతలజ్వ
రంబు గట్టువడియె నంబుజలోచన- మగని కదియుఁ గొంతమంచిగాదె!

దీర్ఘరోగి మగఁడు దినదినగండంబు- వెనుకముందు నెట్లు తనకుఁ జిక్కు-
గలుగునొక్కొ-సుతులు గల్గరు పొమ్మని- బలిమిఁజచ్చెననుచుఁ బలికికొనిరి.

రోగము, రొట్ట, కోపము, విరోధము, కోలరమందుఁ గష్టమా
రాగవిహీనుఁడా మగఁడు, ప్రాభవలోపము, తిండిలేద తా
నేగునె యొంటి నెందయిన నింతి విరుద్ధము, నింద్యప్రాణముం
బోఁగనినందున న్గతితి భూతమగుం బరికించి చూచినన్.

అనుచు నరుగుపోరుగు నంగన లాడుకో- వారినోట వారివారినోట
నత్తచెవులఁ బడియె ననుమాన హేతువై- యంతరంగ బాధ కాదిపోడఁగె.

అంతటినుండి చీఁకటిని నవ్వలి కివ్వలి కేగ భీతిలుం
జెంతఁగఁ బుత్రు పాన్పునకుఁ జేరిచి తానుబరుండు, నిద్రలోఁ
గాంతునొ యేమొ కాంతనని కన్నులు మూయదు నిద్రపట్టినన్
గొంతుక పట్టెనంచు నిదిగోఁ బయిఁ బడ్డది యంచు భ్రాంతిలున్.

భీతి ముదిరిముదిరి బిత్తరిచీరలు- నగలుఁపెట్టుపెట్టె నాకుఁజూడ
దుఃఖమగుర యిచటఁ దొలఁగించి యట్టుక- పైనివేయుమనుచుఁ బల్కుచుండు.

తిండి దినదు తిన్నదియు జీర్ణమునకురా- దనుచు నిద్రపట్టదనుచు నాఁడు
నాఁటనత్త మిగుల నరముల ప్రోగయి- బైలుపడిచె లోనిభావ మవుడు.

అమ్మ! యెన్నఁడులేదు నీ వట్టులనకు- చచ్చిసాధించుచున్నది సవతిపోరు
గలుగమాననుం, నే నన్యకాంతఁ గొనను- నన్నుఁ జంపెదవా? నీవు నన్నుఁజంపు.

అనుచు వాదించుకొనుచుండు రనుదినంబు - పెద్దయనుమానముండుటఁ బెద్దదగుట
భ్రాంతిలోఁబడి నా కొడ ల్వాడఁకుననుచుఁ- నదిగొ నెదురుగ నిలుచుండె ననును దల్లి.

ప్రొయ్యి రాఁజనీదు పోనీదు నూతికి- నొక్కచోటివస్తు వొక్కచోటఁ
దీసిదాఁచు నన్నుఁ దిరుగనీ దింటిలో- బ్రదుకలేను దీనిఁబ్రదుకుగాల!

బ్రదుకనేల దీనిబ్రదుకుగాల్పిరి, తిట్ట- కమ్మదానిఁ దిట్టకమ్మ! తిట్టు
దున శిఖండిఁ గట్టి తుప్పాకివేయింతుఁ- ద్రవ్వి పాఁతవలయు దానిఁబట్టి.

పోనిమ్మా! పోనిత్తున- దానిని నీసాను దింపెదను; పోనిమ్మా!
పోనీను చెప్పుదెబ్బల- తో నూరేగింతు పీడుదునె రక్కసినిన్.

పరికె ముగ్గువాఁడు పద్మము వేయును- బిందినాదమునను బ్రేవుజందె
ములను దాల్చి దీనిమూలము గనుఁగొందుఁ- బోర నీవు దానిఁ బాగడవల్దు.

నిన్న దానిమొగము నిప్పులలోఁబెట్ట- బట్ట గాల్చివైచె బావిలోన
నీళ్లు చేఁదుచుండ నిలనీక కాళ్లలో- కితకితలను బెట్టి క్రిందఁద్రోసె.

నన్ను విడిచిపొమ్ము నాతోడ నీకేమి- కోకలిత్తుఁ బెక్కు రూక లిత్తు
ననిన నిన్ను గంగయందున స్నానంబు- చేయఁజూచి విడిచివేయఁగలను.

నీమేలుకొఱకె నిన్నున్- బాములఁ బెట్టెదను జచ్చి స్వర్గమునందే
నేమి సుఖింతును మీరలు- పామరులై యింటిలోనె పాఁతుకొనంగన్.

నీవునుఁ గొడుకును వెడలుఁడు- పావననదులకును దేవభవనమ్ములకుం
బోవుఁడు సేవింపుఁడు మీ-తోవచ్చెద నంతనుండి తొలఁగెద నిన్నున్.

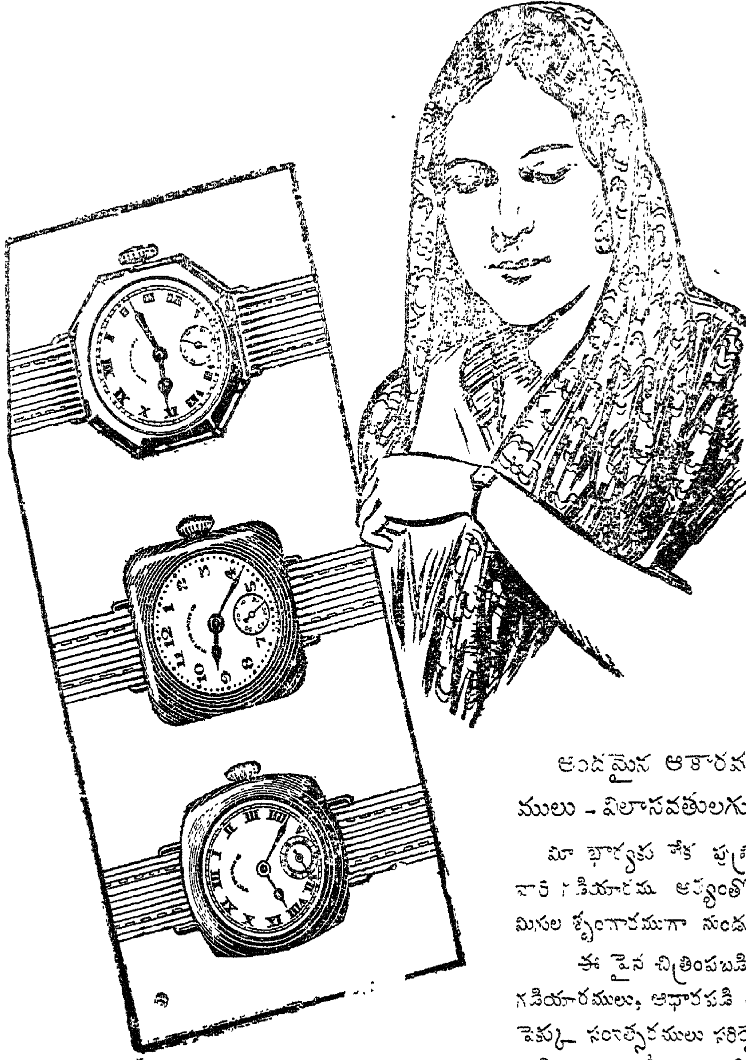
అనుచుఁ బలికె నింక నాలస్యమేటికి- శని వదల్చుకొందమనుచుఁ గొడుకు
లేవఁదీసివచ్చి యావిశాఖపురంబు- వీథిలోన నడుచు వేళయందు.

ఆశ్వికుఁడు ప్రాంతదుర్గసైన్యాధిపత్య- మునను మెప్పొంది వైశాఖపురమునకును
మార్పబడి పెద్దపనిమీఁద మగువతోడ- నొక్కమేడను వసియించి యుండె నందు.

పనిగలిగిపోయెఁ బారుగూరు వనితయొకత- జాలగట్టులలోనుండి సంధ్యవేళ
రాజమార్గంబునంబోవు రమణుఁగనియెఁ- దల్లితోనేగువానిఁ దాత్పర్యమునను.

శ్రీపురమునుండి వచ్చిన చిన్ననాఁటి- మగనిఁ బరిచారికను బంపి తెగువతోడఁ
దనసమీపంబునకుఁ బిల్చి తగవునడపి- యెవ్వఁడవు నీవు నన్నెపుడేనిఁజూచి
యుంటివా యనఁబెదరుచు నూరకుండెఁ- దురకబూబమ్మ వేసము తోఁపరాక
యెన్నఁడును జూడలేదనియెను నతండు- ఎందుఁబోయెద వనియె, నాయింటిచచ్చి
తల్లిఁ బెనుభూతమై పట్టియిల్లువెడలఁ- గొట్టెఁ దీర్థాటనము సేయఁగోరినాము.

పిలువు మీయమ్మ ననియె, రప్పించె నామె- నన్నెఱుంగుదువా యన నిన్నెఱుంగఁ
జూచినట్టులు లేదు నన్ జూచినావొ? నీదుకోడల నన్నొక నీచుఁడిట్లు
చేసి చెఱచెను; మీసేవచేయుటకును- భాగ్య మిపు డబ్బె మరలఁ జావంగ లేదు
పొందు హాయిగనుండుఁడు పుచ్చుకొనుఁడు-కొంతధనమిచ్చెదనుమీకుఁగుక్కముట్టు
కొన్నకుండనుకొందు మొక్కులి వెమీకుఁ-బొందుదయ్యములును లేవు భూతములును
లేని వెక్కడనుండి మీపైనిఁబడునుఁ- బొంచి యనుమానమే పెనుభూతమగును
త్వరగఁ బొం డింక నాతఁడు వచ్చెనేని- మ్రింగివైచును నన్నును మిమ్ముఁగూడ
ననిన ధనమును గొని మెచ్చి యరిగి రవల- దుఃఖమును సంతసంబును దొలఁకుచుండ
దయ్యమును భూతమును బోయెఁ దల్లివిడిచి- శ్రీయుమారమణునిదయ శ్రీపురంబుఁ
జేరి రొక కొన్నియాత్రలు చేసికొన్న- పిదప నద్భుతమంది రీ వింతఁ జెప్ప
విన్నవారలు దొలుదొల్తగన్నవార లౌర- యనుమానమెంతటి దనుచు వారు.

అందమైన ఆకారముగల గడియారములు - విలాసవతులగు స్త్రీలకు.

మీ భార్యకు లేక పుత్రికకు "వెస్ట్ ఎన్డ్" వారి గడియారము అత్యంతోపయోగమే గాక మిగుల శృంగారముగా నుండును.

ఈ పైన చిత్రింపబడిన 3 నాజూకైన గడియారములు, ఆధారపడి యుండతగినవనిన్ని, పెక్కు సంవత్సరములు సరియైనకాలమును చూపెడినన్ని పూచీ యియ్యబడినది.

వాటివెలలు క్రింద వరుసగా (పైనుంచి క్రిందకు) పొందుపరచబడినవి.

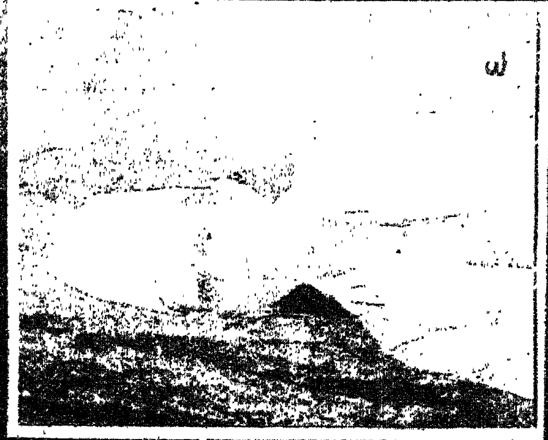
స్క్వేర్ "బి" (పైది)		స్క్వేర్ "డి" (మధ్యది)		స్క్వేర్ "యఫ్" (క్రిందిది)	
స్టర్లింగ్ సిల్వర్	రు. 38/-	స్టర్లింగ్ సిల్వర్	రు. 38/-	స్టర్లింగ్ సిల్వర్	రు. 38/-
9 కారెట్ బంగారు	,, 62/-	9 కారెట్ బంగారు	,, 68/-	9 కారెట్ బంగారు	,, 60/-
14 ,, బంగారు	,, 72/-	14 ,, బంగారు	,, 80/-	14 ,, బంగారు	,, 70/-
18 ,, బంగారు	,, 82/-	18 ,, బంగారు	,, 92/-	18 ,, బంగారు	,, 80/-

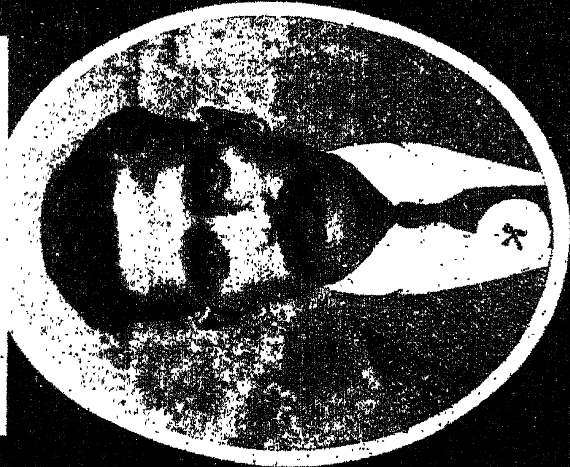
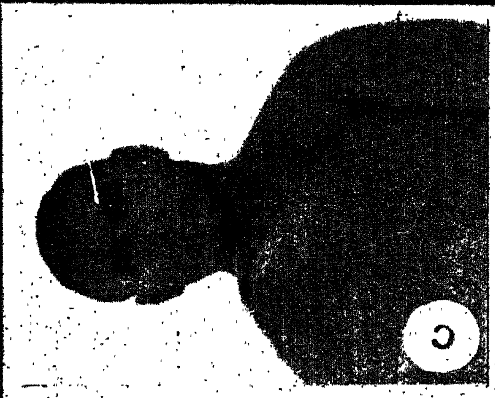
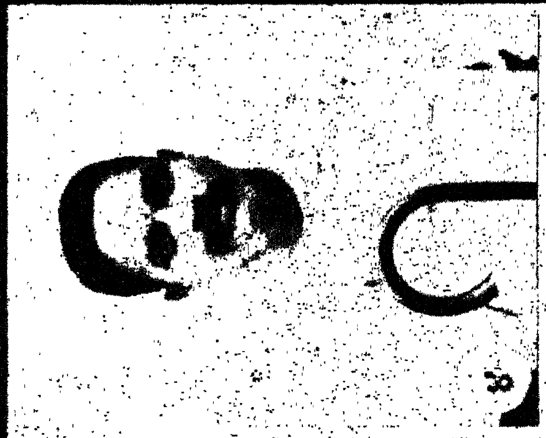
ఇంకను చిన్న సైజు గడియారములు మీకు కావలసినచో, "మినియేచర్" గడియారములలో నొకదాని మీరు కోరుకొనవచ్చును. ఈ గడియారముల చిత్రములతో పూర్తి వివరములను తెలుపు మా పెద్దక్యాటలాగు నుచితముగా కోరువారికంపెదము.

వెస్ట్ యెన్డ్ వాచ్ కంపెని, బొంబాయి & కలకత్తా.

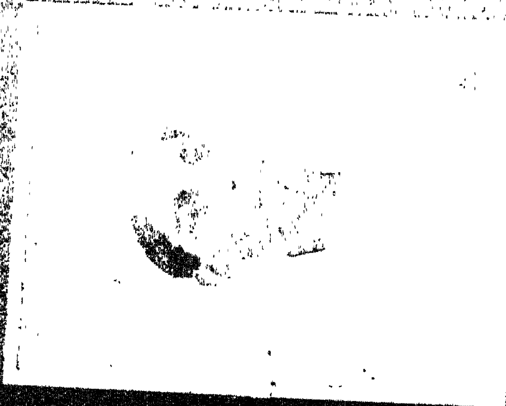
West End Watch Co

BOMBAY CALCUTTA

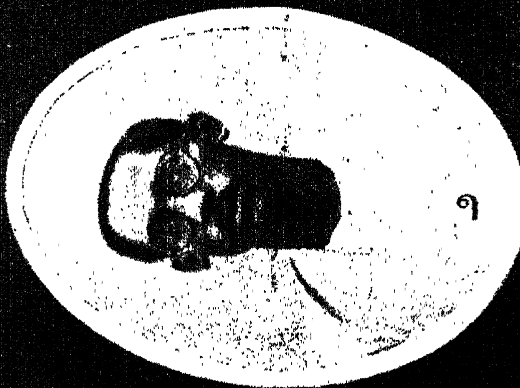

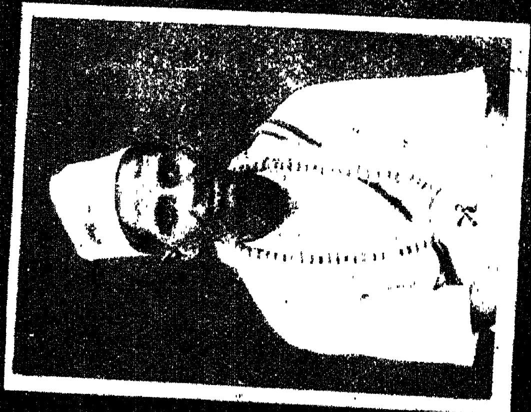

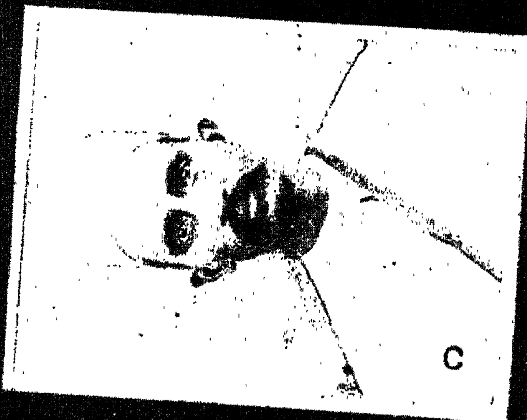
౧. శ్రీ డా. జొన్నలగడ్డ మల్లపరాజుగారు. ౨. శ్రీ ఆకెళ్ల ప్రకాశంగారు, 3. శ్రీ దువ్వూరి వెంకటేశ్వరులుగారు
౪. శ్రీ నడింపల్లి సుబ్బరాజుగారు ౫. శ్రీరావు వెంకటరావుగారు ౬. శ్రీ దిగుమర్తి సాంబశివరావుగారు.

౧. శ్రీ కలిదిండి సుందరరామరాజుగారు (కీ) ౨. శ్రీ టి. వి. రాజుగారు (కీ) 3. శ్రీ కడియాల సూర్యారావుగారు (కీ)
౪. శ్రీ కడియాల రామరావుగారు (కీ) ౫. శ్రీ కొవ్వలి విశ్వనాథంగారు (కీ) ౬. శ్రీ గెడా రఘునాయకులుగారు (కీ)

ది బాంబే లైఫ్ ఎస్యూ్యరెన్సుకంపెనీ, లిమిటెడ్.

(స్థాపితము 1908)

అధ్యక్షుడు : సర్. లల్లూభాయ్ శామల్‌దాస్, కేటి. సి. ఐ. ఇ. జె. పి.

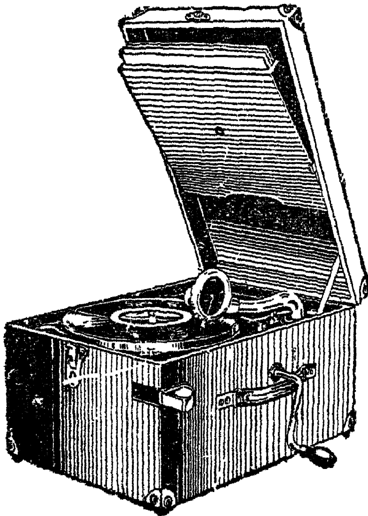
సర్వవిధములైన లైఫ్ ఎస్యూ్యరెన్సు పాలసీల నొసంగగల ప్రథమతరగతి ఇండియన్ కంపెనీ.

ప్రత్యేక సౌకర్యములు. తక్కువ ప్రీమియములు. ఎక్కువ బోనస్సులు. గడువు తీరినవెంటనే రద్దుపరచకుండుట. సులువైన నిబంధనలు. దయార్ద్రులగు అధికారులు. క్లెయిముల సరిగా నిచ్చుట శాశ్వతముగ అంగహీనులైనవారికి మంచి లాభము గలదు.

అన్ని జిల్లాలలోను, తాలూకా పట్టణములోను ఖాళీగాయున్న స్థలములందు ప్రతినిధులు కావలయును. యువకులును, చురుకుగ పనిజేయగలవారికి చక్కని రాబడి, గౌరవప్రదమైన ఉద్యోగము నొసంగు చక్కని యవకాశము. వివరములకు:—

Branch:—
Visweswarapuram Circle,
Bangalore.

Kochikar Bros ,
Madras Branch Secretaries,
Post Box No. 337, Mount Road, Madras.

గ్రామఫోను మిషనులు, రికార్డులు, ఫిడీలు, బైసికిళ్లు, అందుకు సంబంధించిన పరికరములు, మోటారు టైరులు, మొదలగునవి అమ్మకమునకు సిద్ధముగా నున్నవి.

ఒకసారి మావదకు వచ్చిన అన్నియు విశదమగును.

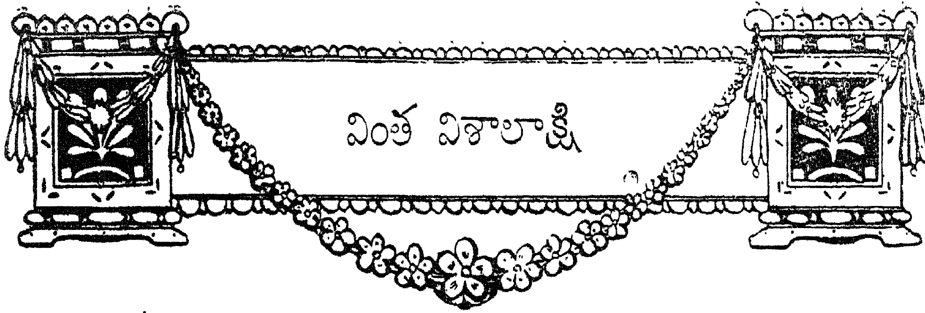

HUTCHINS & Co.,

AUTHORISED AGENTS

To The GRAMOPHONE Co., Ltd., CALCUTTA.

185, Broadway, Madras. 42 & 43, Vepery High Road, Madras.

వింత విశాలాక్షి

అద్దంపూడి అన్నపూర్ణమ్మగారు

విశాలాక్షికి యేది చూచినా భయమే, అందుచేత పిల్లలందరూ దాన్ని ఆడించేవారు. ఎలకనిచూస్తే భయం; పిల్లినిచూస్తేభయం; కుక్కనిచూస్తేభయం; చుంచునిచూస్తేభయం; చిమ్మటనిచూస్తేకూడా భయం; అంతకంటేనూ బొద్దింకనుచూస్తే చాలా అపరిమితంగా భయం. బొద్దింకపేరుచెప్పితేనే హడలిపోయి, ఉన్నట్టుండి వులిక్కిపడును. పేరుచెప్పితేనే వులిక్కిపడినప్పుడు, దాన్ని చూస్తే యెంతభయమో మీకే తెలియగలదు. దీపాలు పెట్టే సమయం అయిందంటే యెక్కడకూ ఒక్కర్తే వెళ్లదు. తనఇంట్లోనే ధారాళంగా మనం అంతా తిరిగేటట్టు తిరుగదు. విశాలాక్షి ఇంతభయపడుతుందని వాళ్లఇంట్లో అందరికీ అదిఅంటే పంచప్రాణాలూను. అయితే యెన్నియేళ్లువచ్చినా ఈ భయంపోలేదు గదా అని అప్పుడప్పుడు కసురుకుంటూ వుండేవారు.

విశాలాక్షికి సుమారు పాతికేళ్లుంటాయి. మంచి అందమయింది. పాటలూ పద్యాలూ కుట్టుపనులూ, మంచి చదువూ అన్నీవచ్చును. భారతభాగవతాలు అన్నీ గడగడ చదువుతుంది. ఆ చదివేటప్పుడు తడుముకోడం కూడా వుండదు. మంచి తెలివితేటలు గలది. ఎవళ్లు యేపనిచేసినా అది చూచి తక్షణం ఆపనిచేస్తుంది. అన్నింటిలోనూ తెలివితేటలేకాని, దానికున్న పిచ్చి ఈ బొద్దింకని చూస్తే భయపడడమే. విశాలాక్షి భర్తకి చాలా డబ్బూ, భూమీపుట్రా అన్నీ వున్నాయి. ఆయనకూడా మంచిమనిషే. ఆయనపేరు గంగాధరరావు. విశాలాక్షి ఈ అల్పజంతువుల కన్నిటికీ భయపడుతుంది గదా అని అప్పుడప్పుడు మనస్సులో కష్టపడేవాడు.

విశాలాక్షి ఒక్కొక్కదినం పొద్దుపోక పక్కింటికి వెళ్లేది. అక్కడ కూచుని కాలక్షేపానికి యేవో మాట్లాడుకుంటూ వుండేవారు. ఆవిడకూ విశాలాక్షికీ చాలా స్నేహం. ఆవిడ పేరు రామమ్మ. ఎక్కడకేనా వెళ్లాలంటే ఇద్దరూ వెళ్లేవారు. రామమ్మకు పదేళ్లకూతురు ఒకత్తె వుంది; దానిపేరు పార్వతి. ఆ పిల్లకు పరిహాసం అంటే చాలాఇష్టం. విశాలాక్షిఅంటే దానికి చాలా ఆశ్చర్యం, అలక్ష్యమున్ను. దాన్నిచూస్తేసరి అదుగో బొద్దింక, ఇదిగో బొద్దింక అని దాన్ని హడలపెడుతుంది. విశాలాక్షి నిజమే అనుకుని కూచున్న మనిషి లేచి బట్టంతా దులుపుకుని వెర్రిమొఖంపెట్టి "నే నింటికిపోతాను" అనును. అప్పుడు రామమ్మ పార్వతిని నాలుగూ తిట్టి దానిని అవతలకి పొమ్మనిచెప్పి విశాలాక్షితోటి "ఎందుకమ్మా నీకంతభయం, మేమంతా లేమా? నిన్ను మాత్రం అది మింగేసునా, లేకపోతే కరిచేసునా? ఏమిటి, ఇంకా చిన్నతనమేనా పాతికేళ్లొచ్చి? బొద్దింకని చూసి భయపడితే అంతా నవ్వరూ? పార్వతికీ నీకూ యెంత తేడా వుందోచూడూ! అదుగో బొద్దింక, ఇదిగో బొద్దింక అని అది అనడం, నువ్వు భయపడడమూనా?" అని అప్పుడప్పుడు కూకలేస్తూవుండేది. ఎవళ్ళెంత చెప్పినా యేం

చేసినా విశాలాక్షికి మాత్రం ఆ భయంపోలేదు. అది యేలాపోతుంది చిన్నప్పటినుంచీ వున్నది?

ఈలా వుంటూవుండగా గంగాధరరావు మేనమామ కొడుక్కి పెళ్ళొచ్చింది. ఆ పెళ్లికి గంగాధరరావునీ ఆయనభార్య విశాలాక్షినీకూడా తప్పకుండా రమ్మని జాబు వ్రాసినారు. అదికాక వాళ్లు స్వయంగాకూడావచ్చి పిలిచేరు. వెళ్లకపోతే యేలాతప్పతుంది? విశాలాక్షికి వెళ్లాలని లేదు. మరెందుకూకాదు, తనకున్న భయంవల్లనే. గంగాధరరావు వెళ్లకతప్పదన్నాడు. సరి అని యేలాగ యితేనేమి, ప్రయాణం అయ్యేరు. విశాలాక్షి బట్టలన్నీ తనకూ ఆయనకూ పెట్టెల్లో సర్దింది. పెట్టుకునే నగలు పెట్టుకుంది. కొన్ని భద్రంగా పెట్టెలో పెట్టి దాచుకుంది. ఇంట్లో అన్నీ తాళాలువేసి బయలుదేరి నాలుగురోజులు పెళ్లుందనగానే వెళ్ళేరు.

గంగాధరరావు మేనమామపేరు వెంకట్రామయ్య. ఆయనకు ఒకేకొడుకు; లేకలేకపుట్టేడు. ఆయనకుకూడా చాలా డబ్బుంది. పెళ్లి చాలా బాగాచేద్దామని యేర్పాట్లుచేస్తూ వున్నాడు. ఆయనకు బంధువులు చాలామంది వున్నారు. బంధువులనందరినీ నాలుగురోజులు ముందరనే రమ్మనిచెప్పి వుత్తరాలు వ్రాయించారు. వెంకట్రామయ్య వున్నవూరు పెద్దపట్టణం. ఆయనఇల్లు పెద్దబంగాళా; దానిలో పెద్దతోట; ఆ తోటలో అన్నిరకాల పూవులూ వేసి చాలా బాగాపెంచేడు. అంత పెద్దఇల్లు వుండికూడా చాలదేమోఅని వాళ్లఇంటి పక్కనున్న ఇల్లు ఒకటికూడా పెళ్లికోసరం తీసుకున్నాడు. పెళ్లికి చుట్టాలందరూ వచ్చేరు. ఇల్లంతా రంగులతోటీ, పూవులతోటీ, కాగితపు బుట్టల తోటీ, పాదిరసపుగుండ్లతోటీ అలంకారం చేసేరు. రేపు పెళ్లిఅనగా ఈ వేళటికి రావలసిన చుట్టాలందరూవచ్చేరు. గంగాధరరావూ విశాలాక్షీకూడా వచ్చేరు. ఆ పెళ్లిల్లు చూడ్డానికి చాలా వినోదంగానూ, అద్భుతంగానూ కలకల్లాడుతూ వుంది. ఎంతచూచినా ఇంకాచూడాలని బుద్ధే గాని ఇవతలకు వద్దామన్నమాట వుండదు.

పెళ్లినాడు మేళాలు తాళాలు భోగంవాళ్లూ అందరూ వచ్చేరు. పెళ్లిఅయింది. ఆపెళ్లికి అందరూ శృంగారాలుచేసుకొని రకరకాలుగావచ్చేరు. ఆ వూరువూరంతా వీళ్లఇంటికేవచ్చేరు. బ్రాహ్మలందరికీ కాసులూ అరకాసులూ వరహాలూ రూపాయలే కాని అంతకుతక్కువ సంభావనలు పంచిపెట్టలేదు. బీదలకందరికీ అన్నంపెట్టి గుడ్డలులేనివాళ్లకు గుడ్డలుఇచ్చి, "నాలుగురోజులూ మీరందరూ మాఇంటికేరండి" అని బీదలకందరికీ వంటవాళ్లనిపెట్టి వండించి నాలుగురోజులూ పప్పు పిండివంటల తోటి భోజనాలు పెట్టడానికి వెంకట్రామయ్య యేర్పాటు చేసేడు.

ఆపెళ్లి నాలుగు రోజులూ బంతులాడించేవాళ్లూ, నలుగులు పెట్టేవాళ్లు, పాటకచ్చేరీలుచూసేవాళ్లు, భోగం ఆటలు చూసేవాళ్లూ ఇలాగ ఆవూరు వూరంతా వైభవంగా వుంది. వెంకట్రామయ్య కొడుక్కి పెళ్లి బాగాచేస్తున్నాడని వచ్చినవాళ్లందరూ పొగడుతూ వున్నారు.

విశాలాక్షిమాత్రం మధ్యాహ్నమంతా సందడిగానే తిరిగేది. సాయంకాలం ఆరుగంటలయేసరికి పది మందీ యెక్కడవుంటే అక్కడేవుండి, వాళ్ల చుట్టూ చుట్టూ తిరిగి ఈలాగేవుండేది. వాళ్లంతా వెడుతూవుంటే "నేనూ వస్తా నుండండి" అని వాళ్లవెనకనే వచ్చేది. అక్కడ కూడా దీని శత్రువులే యెక్కువ. అక్కడక్కడ బొద్దింకలు ఇల్లంతా పాకుతూవుండేవి. రాత్రి పదిగంటలయే సరికి ఇల్లంతా యెగరడం ఆరంభించేవి. అప్పుడు విశాలాక్షికి గుండెల్లో ప్రాణంవుండేదికాదు. అక్కడక్కడో యెగురుతూందంటే తెయ్యిమని గంతువేసేది. ఈ పెళ్లి కొచ్చిన వాళ్లందరికీ ఇదొక వింతగా వుండేది. అక్కడ పాటలూ ఆటలూ వినేవారు కొందరూ, విశాలాక్షిని వేడుక చూసేవారు కొందరూ - ఇలాగుండేది. గంగాధర రావు దగ్గరకు వెళ్లి "నేను రానంటే రమ్మన్నారు." అని విసుక్కునేది విశాలాక్షి. "పెళ్లికొచ్చింది చాలు, నాఅవస్థాచాలు!" అని వూరికే విచారపడేది. పాపం దానికి

రాత్రిఅంతా నిద్దరలేదు. ఒకపెద్దహాల్లో అందరూ ఒక యేభై అరవైమంది ఆడవాళ్లు పడుక్కునేవారు. వాళ్లం దరి మధ్యకీపోయి పడుక్కునేది. ఆలాపడుక్కుంటే కూడా ఉండి ఉండి వులిక్కిపడేది. ఆ రీతిగా పెళ్లి నాలుగు రోజులూ గడిచేయి. అయిదోరోజు రాత్రికూడా రోజూ పడుక్కున్నట్టే విశాలాక్షి అందరిమధ్యనూ పడుక్కుంది. ఈ నాలుగురోజులూ నిద్రలేక పోయినందువల్ల ఆ వేళ పడుక్కున్న తోడనే నిద్దరట్టిపోయింది విశాలాక్షికి.

ఆ రాత్రి సుమారు ఒంటిగం టయివుంటుంది. అందరూ మంచినిద్దర్లు పోతూవున్నారు. "దొంగ, దొంగ" అని కేకలు వినపడ్డాయి. అందరూ గుంపులు గుంపులుగా లేచి పరుగెత్తేవాళ్లు, "పట్టుకోండి, పట్టుకోండి" అని కేక లేసేవాళ్లూ, పెట్టెలు తాళాలు తెరిచి చూసుకొనేవాళ్లు, కోట్లు వెతుక్కునేవాళ్లూ, చొక్కాలు వెతుక్కునే వాళ్లూ, జేబులు తడుముకొనేవాళ్లూ, వాళ్లవాళ్లడబ్బు సరిగా వుందా లేదా అని అడిగేవాళ్లూ, ఆడవాళ్లనూ పిల్లలనూ చూసుకొనేవాళ్లూ, వాళ్లనగలు సరిగా వున్నాయా లేదా అని అడిగేవాళ్లూ, ఈలా అల్ల కల్లోలంగావుంది. పావుగంటయేసరికి నగలూ, పెట్టెలూ యేమీ పోలేదు. అని తీర్మానం చేసుకొని"యేవేపునుంచి కేకలు వినపడ్డాయి?" అని అడిగి అందరూ విశాలాక్షి పడుకున్నహాలని తెలిసికొని, అక్కడకు ఆడవాళ్లూ మొగ వాళ్లూ పిల్లలూ అందరూ పరుగెత్తుకొని వెడుతూవున్నారు. ఇక్కడ వున్నవాళ్లంతా "ఎందుకమ్మా?" అని అంటూ వున్నారు. అప్పుడు విశాలాక్షి తనపక్కనున్న ఒకఆపెను గట్టిగా పట్టుకొని "దొంగ, దొంగ" అని కళ్లుమూసుకొని కేక లేస్తూంది. ఆ పక్కనున్నావిడ "నేను కాదు మా అక్క, నేను కాదు మా అక్క. నన్ను విడిచిపెట్టు. నా ప్రాణాలు పోతున్నాయి." అని కేక లేస్తూంది. వీళ్లిద్దరూ ఈవిధంగా కనబడ్డారు.

అక్కడ వున్నవాళ్లంతా ఇదేమి చెప్మా అని ఆశ్చర్యపడిపోయి, "ఏమిటిది?" అని విశాలాక్షి పట్టుకు న్నావిడను అడిగేరు. అడిగితే ఆవిడ "నేనుకాదు. మా అక్క" అని చెప్పింది.

చెప్పితే, "ఏమిటి మీ అక్క?" అని అడిగేరు అక్కడ వున్నవాళ్లంతాను.

"మా అక్క సుబ్బమ్మగారి అడ్డిగ దొంగిలించింది. కాని నేనుకాదు. నన్ను విడిచిపెట్టమనండి. మా అక్కను అడిగి ఇప్పిస్తాను." అన్నది.

అక్కడ అందరికీ ఆశ్చర్యం అయిపోయింది. ఆ సమయంలో సుబ్బమ్మ అక్కడనేవుంది కాబట్టి, "అవును, అవును. నా అడ్డిగపోయింది. తెల్లవారినుంచీ వెతికి, వెతికి అందరినీ అడిగి నా ప్రాణం విసిగిపోయింది. ఈ ముండా తీసిందీ" అని సుబ్బమ్మ అన్నది. సరి అని విశాలాక్షిని విడిచిపెట్టమనిచెప్పినా ఇంకా విశాలాక్షి కళ్లుమూసుకునే కేకలేస్తూంది. అప్పుడు వాళ్లందరూ విశాలాక్షి చేతులు గట్టిగాలాగి కళ్లుతుడిచి "నీవు యేలాగు కనిపెట్టేవు, సుబ్బ మ్మగారి అడ్డిగ ఈవిడ అక్క దొంగిలించిందని?" అని అందరూ కలసి విశాలాక్షిని అడిగేరు.

విశాలాక్షి "నాకేమీ తెలియదు. నాకు బొద్దింకలు యెగురుతూన్నట్టూనూ, అప్పుడు దొంగలొచ్చినట్టూనూ, కలొచ్చింది. ఆలాగ కలొస్తే నాకు భయంవేసి, యేమీ తోచక ఈవిడను గట్టిగాపట్టుకున్నాను.? కాని వేరేమీ నాకు తెలియదు." అని చెప్పింది. అప్పుడు సుబ్బమ్మ చాలా సంతోషపడింది. మిగత వాళ్లందరూ ఆశ్చర్యపడి, నిర్ఘాంతపడి చూస్తూవున్నారు.

విశ్రాంతి

కీ. శే. పెనుమర్తి వెంకటరత్నముగారు.

ఎంత మాధుర్యపరసీమ యీ త్రియామ!
విరియఁబూచిన చంద్రికావీథులందు
సృష్టి, శాంతితశర్వరీస్మితమనోజ్ఞ
పరమపరమునిమూర్తిలోపల శయించె!

అణువు మొదలు సమస్తభూతాంతరముల
కప్పురపు వెన్నెల పిసాళికమ్మఁదనము
తావులూర, నానందచింతావిచలిత
విశ్వజీవనశాంతు లావిర్భవించె!

ఒకటిరెండు మొగ్గిల్లు తద్వ్యోమరంగ
విహరణానందమునఁ బరువెత్తిపోయె!
క్షీరసాగరకౌముదీసారమందు
అమృతధాముడు మాధుకుంభముల గురిసె.

విరహవిహ్వలకామినీతరుణిమంబు
ఎంతవాడెరా, ఈచంద్రికాంతరమున
ఎంతప్రణయామృతమ్ము వాహినులుగట్టి
ముంచుకొన్నదో స్వర్గభూములనుగూడ!

* * *

ఈదృశానేకభావోర్మికాదపీయ
మైన హృదయంపుతాపము మ్లానమొంద
ఒకనిమేషము! జీవవాయూర్ధ్వమూర్తి
భీషణశ్రుతి నాకు విన్పించలేదు.

నా స్థితి

బసవరాజు వేంకట అప్పారావుగారు, బి. ఏ., బి. యల్.

వెన్నెలరాత్రిళ్లు వేగించలేక
చుక్కలసొబగుల్లు చూడగాలేక,
తలవాల్చి నాస్థితి దలచికుంగేను,
కుల్లి కుల్లిలోన కుమిలిపోయేను!

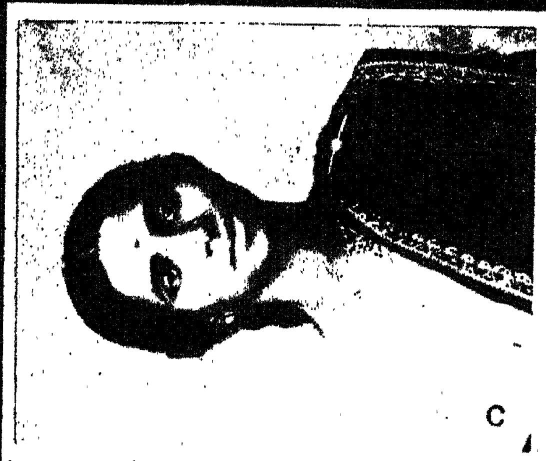
రాజులలో కవిరాజునౌనేను
పాడుగుహాలో నేడు పొరాడనాయె,
కోకిలలందు పుంస్కోకిలనేను
గొంతునొక్కుకు మూలకూరుచోనాయె!

అమృతహస్తా, చిల్కు మమృతబిందొక్కటి
గొంతెండిపోయిన కోయిలనోట!
కొయ్యబారినమేన కోరికలీన
రెక్క, పెట్టవె కాస్త చక్కిలిగింత!

౧. శ్రీమతి లక్ష్మీనారాయణ నాయర్‌గారు, బి. ఏ. ౨. శ్రీమతి ఏణాక్షి రామారావుగారు, యం
౩. శ్రీమతి మండి మహారాణిగారు. ౪. శ్రీమతి ఆనందరావుసతిగారు. ౫. శ్రీమతి వెంకటరత్నమ్మ

మతి డా. లక్ష్మీదేవిగారు. ౨. చెన్నపురి స్త్రీమహాసభ. ౩. శ్రీమతి కొండి రామమూర్తి సతీమణిగారు.
౪. ౧౯౩౦-వ సంవత్సరమున చెన్నపురి విశ్వవిద్యాలయమున పట్టభద్రులయిన స్త్రీలు.

నాటకములు–నాట్యకళ

పోఫూరి నరసింహశాస్త్రి గారు

ధ్వనులే కావ్యములై వెలసినవి. మరికొంతకాలమునకు నాగరికత కారణముగ మానవసంఘమున మిన్నయగువాఁడు రాజుగ నేర్పడుటయు, తక్కుజన మంతయు వాని చెప్పుచేఁతలకు లోఁబడి మెలంగుటయు నీలోనగు కట్టుబాట్లేర్పడినవి. ఈ నియమముల మూలముననే రానురాను సంఘమున విద్యాబుద్ధులెక్కుడు కాఁదొడంగినవి. ఇట్లగుట నింకఁ గొంతకాలమునకు సంఘమున నందఱును సామాన్యముగ చదివి జ్ఞానవంతులే కాఁదొడంగిరి. నాఁడు చదివి జ్ఞానవంతులగు వారిసంఖ్య ఎక్కుడుగను, అట్లు కానివారి సంఖ్య చాల కొలఁదిగను ఉండియుండెడిది. పిమ్మటఁ జాలకాలము వఱకును దేశమం దెల్లెడల క్షామాదులచే నగు చింతలు లేక సుఖులై కాలమును వెళ్లఁదీయుచుండిరి. తరువాత కాలధర్మముచే నేమి, సాంఘికనియమములు సడలుటచే నేమి ఏలిక లున్మత్తులై క్రిందుమీఁదులు గానక ప్రజాసంరక్షణాదుల యెడ కేవలము వైముఖ్యమును జూపుచు స్వార్థపరాయణత్వాదిదుష్టగుణభూయిష్ఠులు గా నారంభించిరి. ఈతఱిని దృశ్యకావ్యము లారంభమునందినవి. అనఁగా ప్రజాసంరక్షణాదులయందు విముఖులగు నేకిమీఁడులను ఉదాత్తగుణోపేతులును, ప్రాచీనులును నగు రాజులు మొదలగువారి చరితములను వారి కండ్లకుఁ గట్టినట్లు చూపి [మున్న] త్పథమునకుఁ ద్రిప్పవచ్చు నను నూహపై సంఘము[న] [యుండినచ] మతిమంతులు కొందఱు పై 'దృశ్యకావ్య[మ] [అని] [ప్ర]వింపఁ దొరఁకొనిరి. దీనినిబట్టి చూడఁగా వీని ముఖ్య [వినను] [ప్రయోజన]ములు రెండని తేలుచున్నది: నీతిదాయకములై యుండుట యొకటి. ఆనందదాయకములై యుండుట రెండు. ఇతఃప్రాచీనములగు 'శ్రవ్యకావ్యము' లీ 'దృశ్యముల' వలెనే నీతిదాయకములు, నానందదాయకములైనను వస్తుతః దృశ్యములందలి ప్రవృత్తి శ్రవ్యములందు లేకపోవుటయే వీని యుత్పత్తికిఁ గారణము గాఁజాలి యున్నది. ఇంకను దృశ్యములం దా నీతిదాయకత్వము, నీతిబోధకత్వము శ్రవ్యములందుకంటె సాక్షాత్తు పరిదృశ్యమానము లౌటకూడ కారణమై యుండవచ్చును.

కాని మరికొందఱు నాటకములలో శ్రవ్యములలో కన్న నుత్తేజకత్వము నుద్బోధకత్వము కలదనియు సంఘములు చప్పఁబడియుండుటఁ జూచి సహింపలేనివారు కొందఱు ముందుహరికథల రూపమునను, తర్వాత నీనాటకముల రూపమునను కొలఁదికొలఁది పరిణామములతోఁ గావ్యముల రచించుచు వానికి తత్తదుచితనామముల నిడిరనియుఁ జెప్పుదురు.

మరికొందఱు పై నాటకములు కేవల మానందైక ప్రయోజనము లైనవనియు వినుటకు వీలైన వానికన్న సాక్షాత్పరిదృశ్యమానము లగువానియందు ఝటితి యానంద ముత్పన్నమగుననియు, కావున నాస్వభావము నెఱిఁగిన మేధావంతులు వానినిఁ జేయ మొదలిడిరనియు, కావుననే 'కావ్యేషు నాటకం రమ్యం' ఇత్యాద్యాభియుక్తికోక్తులు పుట్టినవనియుఁ జెప్పుచున్నారు. ఇంతకు నేదియెట్లున్నను నాటకములందు నీతియు నానందమును ముఖ్యము లనుటలో నెవ్వరికి నెట్టి యభ్యంతరము నుండదు.

నాటక నియమములు

ఇఁక నిట్టి నాటకములలో పంచసంధులు ముఖ ప్రతిముఖాదు లుండవలయు ననియు, నాన్ద్యాముఖాదులు నియతము లనియు, నాయికానాయకులు ప్రఖ్యాతగుణో పేతులై యుండవలయు ననియు, శృఙ్గారవీరాన్యతర మంగి గను, ఇతరములు యథాసందర్భముగ ఒకటిగాని, రెండు గాని, మూఁడుగాని అంగములుగ నుండవచ్చుననియు, విరుద్ధరససమావేశ మొనర్పకుండుట తప్పనిసరి యనియు నీలోనగు నింకకొన్ని నియమములను ప్రాపంచికానుభవ మును బట్టియేమి, సందర్భౌచితినిబట్టియేమి, ప్రాచీనులు భరతాదు లేర్పరించిరి. అట్లు కావించుటలో కాల పరిస్థితుల ననుసరించికూడ కొన్నిటినిఁ గావించియుండిరి. అట్లగుట నిప్పటి కాలపరిస్థితులఁబట్టి నియమములలోఁ గొన్ని తొలఁగింపవలసినవే యైనను చాలవఱకు నియత ముగఁ బాటింపవలసినవే యైయున్నవి. మచ్చునకు: నాంది నియత మనిరి పూర్వులు; అనావశ్యకమనిరి అర్వాచీ నులు. ఏది పాటింపఁదగినది? మానవకార్యమునకు ప్రతిదానికిని దైవశక్తి ప్రధానమని యొప్పుకొనవలెను గదా! అట్లే ఈ యభినయరూపకార్యారంభమునఁగూడ దైవసాహాయ్య మవశ్యాపేక్షణీయము గావున దైవభజ నాదికము లేక దైవసాహాయ్యలబ్ధి దుర్లభము గావున దైవప్రార్థనారూపమగు నాందిని నాటకములలోఁ జొనిపిరి. దీనికి కాలపరిస్థితిఁబట్టి గాని, మరియే యితరమగు కారణముచేఁ గాని విరోధము లేనప్పుడు దీనినేల తొలఁ గింపవలయును? ఇట్టివే యింకనుఁ గొన్ని కలవు.

పంచసంధు లావశ్యకములు

ఒకకథను గాని, మరియొక వ్యాసమును గాని వ్రాయునెడఁ బ్రమాదములు పెక్కులు గలుగవచ్చును. కావున నాకథనుగాని, వ్యాసమునుగాని హృదయమున బాగుగ నిర్ధరించుకొని దానిని సరిగ విభాగించుకొని కల గాపులగము కాకుండ వ్రాయుట సంప్రదాయము. కావు ననే విమర్శకులు వ్యాసాదులలో విషయవిభాగము ముఖ్యమని కొట్టుకొనుట. ఈరీతినే నాటకమునకై కథను గూర్చునపు డైదువిధముల విభజించుటకు సామాన్యముగ వీలగునని పూర్వలాక్షణికులు విమర్శించి తెలిసికొని నియ మించిరి. కావున వానినిఁ బాటించుచు వ్రాసినచో, లేక రచించినచో వ్రాయువారికేమి, వినువారికేమి, ఏయే సందర్భమున నేయే కథలు కలిసినవో, ప్రధానకథాభాగ మునకును వానికిని గల సంబంధ మెట్టిదో, తత్కథాంశము లెంతవఱకు సమకూరినవో ఈ మున్నగున వన్నియు స్పష్ట ముగఁ దెలియుట కవకాశ ముండును. శక్తిగలవాఁడు పాటింపక వ్రాయఁజనదా? అన్న నది యిసుకనుండి తైలమును దీయ సాహసించుటయే. ఇటీవలి నాటకరచ యిత లిట్లు పొరబడినవి పెక్కులు గలవు. ఆ పంచసం ధ్యాదులఁ బాటింపని యధునాతననాటకములలో కార్య కారణాదులు సరిగా లేవనియే నిశ్చయింపనగునేమో? ఇట్టి యీ నియమములను, ఈవిధులను మార్చవచ్చునా? కాక లౌకికవిప్రతిపత్తులుగాని, శాస్త్రీయదోషములుగాని లేని ప్రాచీనవిధులను దొలఁగించుటలో గుణికి సరియగు కారణము మృగ్యముగాన నట్లొనరించుట పొల్లేయగును. ఇట్లని యన్నింటి నిట్లాచరింప, లేక యనుసరింప నవసరము లేదు. ప్రాచీననియమములలో తొలఁగింపవలసినవి గూడ గలవు. వీరశృంగారాన్యతరమే యంగి కావలయునన్న యాలంకారికనియమమున లౌకికవిప్రతిపత్తులు కన్పట్టు చున్నవి. చూడుఁడు, ఆలంకారికులే శృంగారాదిననరస ములలో ప్రతియొక రసమునకును వాసనారూపమగు స్థాయి రసికునిహృదయములో నుండుననియు,నా యాయా రసమునకు సంబంధించిన విభావాదులు సందృశ్యమాన ములైనతఱి నాయాస్థాయి యుద్బుద్ధత నొంది రస రూపేణ పరిణమించుననియుఁ జెప్పియున్నారు. కాని యంద ఱన్ని రసములవల్లఁ గలుగు నానందము ననుభవింప లేమికి నారసస్థాయి (వాసనయని చెప్పఁబడునది) వాని హృదయమున లేకుంటయే యని గూడ [illegible] యున్నారు. యుక్తము. వీతరాగుఁడగు నొక్కని మొద[illegible]ర్ణాంగ సమన్వితమగు శృంగారప్రదర్శన మొ[illegible]రియగు నటుఁడు కొనసాగించినను తజ్జనితానం[illegible]ల్హాదనశక్తి

రు.

మాతనికిఁ గలుగునా? ఇట్లే కరుణ యననేమో యెఱుఁగని కఠోరహృదయుని ప్రోల కరుణరసమును వెల్లివిరియు నుత్తరరామచరితాదు లెంత నటునిచే నభినయింపఁబడినను ఏమైనను లాభముండునా?

ఇట్లే రచయితలందును రుచిభేద ముండును. కావున నే రచయితకు రుచించినరీతి నారచయిత రచించును. ఇట్లుండ వీరి శృంగారాన్యతరమే యుండవలెనని నియమ మెట్లు? తదితరరసములలోమాత్ర మేల కూర్చరాదు? ముఖ్యముగ నాటకమునకు రసమేగదా కొలికిపూస! దానిని ఒక్కఁడు హాస్యమున చేకూర్చును. మరొక్కఁడు శృంగారరసమున సమకూర్చును. వేరొక్కఁడు కరుణరసమున. ఇంకొక్కఁడు హాస్యమున. ఈ విషయమున శాస్త్రము ననుసరించిగాని లోకముననుసరించిగాని విప్రతిపత్తి యెట్టిదియుఁ గానుపించుటలేదు. అట్లు లేనిదానికీ నియమ మేల? ఈనిర్బంధ మేల? ఈ సంకోచ మేల? ఈ వ్యవధి యేల?

అదియునుంగాక సులక్షణకవితాశైలియు సంపూర్ణలోకానుభవమును గలిగి నాటకరచనాసమర్థుఁడగువాఁడు శృంగారవీరములం దభిరుచిలేనివాఁడు నాటకప్రపంచమున నోరు మూసికొనవలసిన దేనా? వాని కందు తావే లేదా? అన్యాయము. 'శ్రవ్యకావ్యములలో వారి ప్రతిభఁ జూపుకొనరాదా?' అన్న చెఱకు ఇష్టమైన వానిని ఉప్పతినగూడదా యనునట్లే. అట్టి నియమము పెట్టినను ఆఁగఁజాలదు. మన తొల్లింటి యాలంకారికపండితతల్లజులు ఎంత లేనిపోని యర్థములను ముడివెట్టి గ్రంథమునంతను తలక్రిందుగావించి నేఁటిదనుకను విసువు విరామములులేక నొక్కిపెట్టున కరుణవిప్రలంభమని వాదించుచున్నను అం దారస మావిర్భవించునా? అంధుఁ డొక్కఁడు, ఆ ముటేనుఁగు చెవిఁదడవి యావల నేనుఁగు చేటవలెనుండునన్నఁ జెల్లివచ్చునా? పోనిమ్ము. ఇట్టి నియమ ముండినచో ప్రతివారునుగూడ వానిలోనే వ్రాయుచుందురు. అని యేదే నతుకులమారి సమాధానమును చెప్పఁజూచినను, భవభూతిని "ఏకో రసః కరుణఏవ నిమిత్తభేదాత్ భిన్నః పృథక్ పృథగివాశ్రయతే వివర్తాన్"అని ఘంటాపథముగా వాదించుకవిని ఇంద ఱాలంకారికులును విరుద్ధముగా నిలచి జుట్లుజుట్లు ముడివెట్టి నేఁటివఱకు హోరాహోరిగఁ బోట్లాడునట్లు చేసియును వారిచేతనే "ఉత్తరే రామచరితే భవభూతి ర్విశిష్యతే" అని జగదేకసంవిదితంబగు గొప్పప్రథనుగాంచి మించిన పండితుని శృంగారమున వ్రాయుమని ప్రేరేచినచో కరుణకరవాలమున సాముచేసినట్లు శృంగారపల్లవమును చినుగకుండ పెన్పొందింపఁగలఁడా? అట్లు లేదని యూరకొమ్మంట ధర్మమా? అట్లే యాతఁ డూరకుండినచో మన కీయపూర్వగ్రంథసందర్భసంగ్రథితసరసకరుణరస సహవాస మెట్లలవడును? అట్లే వీతరాగుని అపూర్వకవితాధారాసంభారపరిశోభితుని షడ్గుణాదులను పాత్రలక్రింద మార్చి కల్పించి వానిచేతనే యపూర్వశోభను గల్పించి శృంగారమును నిరసించి చక్కఁగ ముముక్షుమార్గమును కరతలామలకముగఁ జేయుచు శాంతరసము మేరువుపూసగఁ ప్రబోధచంద్రోదయమును వ్రాసిన కృష్ణమిశ్రుని వీరరసమున వెల్లివిరియుమ న్ననట్లు చేయఁగలఁడా? అన లట్లనఁ జెల్లునా? షట్ఛాస్త్రములఁ జదివిన పండితప్రకాండుని "'సర్వాధారః కాలః'అని గలదు. అట్టి కాలజ్ఞానము జ్యోతిషమునఁగాని గల్గదు. అట్టి యా జ్యోతిషమురాక మీకెన్ని వచ్చినను,ఏమున్నను మీ పాండిత్యము బగ్గియే" అన్నట్లు గాదా? అందుచే వెనుకఁ జెప్పఁబడిన వానివలె విప్రతిపత్తులు లేనివిషయములలో బాగుగ నాలోచించి స్వతంత్రింపనగును. ఇట్లగుట కొన్ని కొన్ని పాటింపవలసిన వగును. కొన్ని కొన్ని తొలఁగింపవలసిన వగును. అట్లని యన్నింటిని తొలఁగింపనురాదు; అన్నిఁటిని పాటింపను రాదు. తొల్లింటివారుగూడ తమ తమ గ్రంథములయందు ఈ విషయమును సూచించియేయున్నారు. ధనంజయాదులు నాటకలక్షణాదులను నుడివి సాధ్యమగుసంతవఱకు ప్రతిపత్త్యనుసారేణ లక్షణములను పాటించుచుండవలయునని చెప్పియున్నారు. విప్రతిపత్తు లున్న యెడలఁ బాటింపనక్కఱలేదని దీనిచే సూచితమగుట లేదా?

రసవిచారము

రస మనుదానినిగుఱించి మన ప్రాచీనులు వారి వారి యూహల ననుసరించి నానా రీతులఁ జెప్పియున్నారు. అందు నటునకు రసానుభవము కలదా? లేదా? అని ప్రశ్నించునెడ చాలమంది సామాజికునకే రసానుభవశక్తి యుండును గాని నటున కెంతమాత్ర ముండ దని నుడువుచు తదవష్టంభకముగఁ గొన్ని కొన్ని యుక్తులఁ జూపుకొనియున్నారు. ఒక్క తొల్లింటి యాచార్యుఁడు మాత్రము తనగీ టన్నివంకలకు దిఱుగునట్లు చెప్పియుండె నట! విచారింపఁగా నప్పటి రంగానుభవమును బట్టియు, స్వీయానుభవమును బట్టియు వా రట్లు నిర్ణయించియుందురు. నాయనుభవమును బట్టియు, ఇప్పటికీతుల ననుసరించియు భిన్నములుగాఁ దోఁచినవాని నిందు తెలియపఱచుకొనుచున్నాను:

పూర్వులు 'రస్యతే స్వాద్యతే అనేనేతి రసః' అనుభవింపఁ బడుచున్నది రస మని నుడివియున్నారు.

"విభావై రనుభావైశ్చ సాత్త్వికై ర్వ్యభిచారిభిః,
ఆనీయమానః స్వాద్యత్వం స్థాయీభావో రసః స్మృతః."

విభావానుభావసాత్త్వికవ్యభిచారిభావసమ్మేళనమున స్వాద్యత్వమును (అనఁగా రసరూపేణ పరిణతిని) పొందింపఁబడు స్థాయియే (వాసనాత్మకముగ హృదయమున నుండునది) రసమని చెప్పఁబడును. విభావ మనునది రెండు విధములు: ఉద్దీపనమని ఆలంబనమని. ఆలంబన మన నాయికానాయకులు; ఉద్దీపన మన కోకిలారావాదులు. అనుభావములు కటాక్షాదులు. స్వేదరోమాంచాదులు సాత్త్వికములు. గ్లాన్యాదులు వ్యభిచారులు.

ఈ వీని సమ్మేళనముననే గదా రసనిష్పత్తి? అనఁగా ప్రతిమానవుని మనసునను వాసనారూపమగు 'స్థాయి' యను పదార్థ ముండుననియు, నే యే రసాత్మక కావ్యసందర్శనవేళ నా యాయిస్థాయి యాయాయి భావములచే నుద్బుద్ధతను బొంది యానందాత్మకమగు రసముగాఁ బరిణమించుననియుఁ జెప్పుచున్నారు. ఇట్టి రస మెవ్వ రెవ్వరికిఁ గలుగవచ్చును? అనునది విచారణీయము.

మొత్తమున కీ రస మనుదానితో నెట్లో యొకట్లు నేనో యొక కొంత సంబంధముగలవారు మువ్వురు. (1) అనుకార్యుఁడు (నటునిచే ననుకరింపఁబడు రామాదులు) (2) నటుఁడు (3) సామాజికుఁడు. ఈ పై మువ్వురిలో ననుకార్యునకు రస ముండకపోవుట నిర్వివాదాంశమే. ఏలనన,

"రసస్స ఏవ స్వాద్యత్వా ద్రసికస్యైవ వర్తనాత్;
నానుకార్యస్య వృత్తత్వాత్ కావ్యస్యాతత్పరత్వతః."

'రసః స ఏవ'-కావ్యములం దాయాయి స్థాయీభావములచే నుపనిబద్ధమైనదే రసము. 'స్వాద్యత్వాత్' అనునది దానికిఁ గారణము. అనుభవింపఁదగినది కావ్యోపనిబద్ధమైనదే యగుటవలన దానికే రసమని పేరు. కాని అనుకార్యవర్తి యగుదానికి రసమని పేరులేదు. 'రస్యతే స్వాద్యతే; రసః' అని గదా దానిమూలము! అనుకార్యవర్తియగునది యిప్పు డనుభూత మగుచున్నది గాదుకదా! అట్టిదానిని (అనుకార్యవర్తియగు భావాదికమును) చూచుటచే ప్రేక్షకుల మనఃఫలకంబుల జాలి మొదలగునవి ఉత్పన్నమగునుగాని మరియేరసము నుద్భవింపదు. ఇది యెవ్వరికిఁ గల్గునన్న 'రసికస్యైవ'=రసికునికే, దీనికిఁ గారణము? 'వర్తనాత్'=ఇప్పుడుండుటవలన. 'నానుకార్యస్య=అనుకార్యునకు లేదు. 'వృత్తత్వాత్'=జరిగిపోయినదౌటవలన, 'కావ్యస్యాతత్పరత్వతశ్చ'=కావ్యము వృత్తరసపరము గాకపోవుటచేతను. ఒకవేళ నదిగూడ రసమే యని యొప్పిదమైనచో నిపుడు వర్తమానమున మనకు అనుభూతమగున దేది? అట్లుగాక రెండును రసములే యైనచో వర్తమానానుభూతమగు దీనికిని, భూతకాలస్థితమగు దానికిని భేదమేమి? అది యెట్టిది? ఇది యెట్టిది? అను నీలోనగు సందేహము లుత్పన్నములగును. కాన దేనికో యొకదానికే 'రస'మను నామము నిడవలెను. అట్లే యొక్కదానికే రసమను నామమిడుటలో దేని కీవలెనను విచారణయందు నటనిష్ఠమైనదానికే-అనఁగా నటుని యభినయానంతరమున నుత్పన్నమగుదానికే నా నామము తగుననిరి. కావ్యమందున్న రసమునుగూర్చి గదా మనము విచారించుచున్నది! కావ్య మెప్పుడును

వృత్తరసపరము గాఁజాలదు. వృత్తరసపరమే యైనయెడల నద్దానఁ బ్రయోజనం బేమి? దానివలన మనకుఁ గలుగు నానందమేమి? కావుననే మన సామాన్యానుభవములో భీకరమృగాదులనుగాని, జుగుప్సాకరములగు వస్తువులను గాని, చక్కని యువతీమణినిగాని చూచునప్పుడు గలుగు నాయాభావములు భయానకరసముగాఁగాని, భీభత్సరసముగాఁగాని, శృంగారరసముగాఁగాని పరిణమింపఁజాలవు. అట్లు పరిణమింపఁజాలమికి అప్పుడు మనకుఁ గలుగు భావములచే కావ్యఘటితభావశ్రవణముచేతవలె నానందము, లేక రసము ఉత్పన్నముగాకపోవుటయే కారణము.

కాని పై శ్లోకమున 'రసికస్యైవ' యనుటవల్ల రసికునకు- అనఁగా సామాజికునకు మాత్రమే యని సూచన యని వచించుచు "యదాకదాఽపి నటస్యాఽపి రసనిష్పత్తిస్తదా సోఽపి సామాజికసంజ్ఞయైవ వ్యవహర్తవ్య ఇతి"-ఒకవేళ నటునకు రసనిష్పత్తియగునెడ నాతఁడును సామాజికుఁడనియే యనఁదగు నని నుడువుచున్నారు. దీనివిషయమున నాయనుమానము: పై రీతిని నటునకు రసనిష్పత్తి యగుచో తద్గతశోకాదులలో రామాదులవలె నాతఁడు విలీనుఁడై యా యాహావభావాదులను మన కాయావోట్ల సరిగఁ జూపఁగలఁడా? లోకమునందు నిజముగా శోకవంతుఁడుగాని, ఒక నాయికయం దనురక్తుఁడైనవాఁడుగాని చూచువారలకు రసనిష్పత్తిని గలుగఁజేయఁ జాలుచున్నారా? అట్లే నటకుఁడును చేయఁజాలఁడు. మఱియును సత్యముగ రసమున విలీనుఁడైన నేరసమున విలీనుఁడగునో, ఆ రసస్వభావము ననుసరించి 'నేను శోకించుచున్నాను, సంతోషించుచున్నాను, కోపించుచున్నాను.' అనుజ్ఞానము ఏ యింతయు లేకయే యేడ్వవలయును, సంతోషించవలయును, కోపింపవలయును. అట్లే యేడ్చుచు, సంతోషించుచుఁ, గోపించుచు నభినయించినచో నెవ్వఁడేని సామాన్యముగ నేడ్చుచు, సంతోషించుచుఁ, గోపించుచున్నపు డేమాత్రము మనకురస ముత్పన్నమగుచున్నదో యామాత్రమే యప్పుడు నుత్పన్నమగును. అనఁగ నేరసము నుత్పన్నము గాదనుట. అని నుడువుచున్నారు.

అగును, సామాన్యముగ నేడ్పు, నేడ్పువల్ల సంతోషించు, సంతోషమువల్ల కోపించు, కోపమువల్లను రసముత్పన్నము గా దన్నంతమాత్రమున నటుఁడు రసవిలీనుఁడై యభినయించునట్లుఁ గూడ రస ముత్పన్నము గాదనరాదు. మనము మామూలుగఁ జూచువస్తువును జూచినప్పుడునలేఁగాక నొక వింతవస్తువును జూచునెడ నానందమొంపు గలుగుట లేదా? అట్లానందము గలుగుటకుఁ గారణ మేమి? ఆవస్తువున నున్న విచిత్రతయే. ఏతావతా ఈ నూత్నవస్తువునందు ఆకర్షణశక్తి యొకటి గల దని యూహింపవలసియున్నది. అట్టి యాకర్షణశక్తిలేమి నీ రెండవవస్తు వానందము నొడఁగూర్పలేదు. తావతా ప్రపంచమునం దుత్పన్నములైనవేగదా రెండును? పైఁగా రెండును వస్తువులేగదా? రెండవది మాత్రము మనకే మానందమును గలుగఁజేయును అనవచ్చునా?

అట్లే యీ రసవిషయమునఁ గూడ ననుగమించుకొనవలయును. లోకమున నొకని యేడ్పున రససిద్ధి లేదు గాన నటుని యేడ్పునను నది లేదనుట యుక్తమా? పై వింతవస్తువునందువలెనే కావ్యోపనిబద్ధమై నటునిచే నభినయించఁబడుచున్న పుడు వాఁ డారసమందు విలీనుఁడైనను కాకపోయినను మనకు రసోత్పత్తియగునెడ నాయభినయపూర్వకంబగు రసమునం దాకర్షకస్వభావము గలిగినట్టియు లౌకికవిభిన్నమైనట్టియు నొకశక్తి యున్నదని యొప్పికొనవలదా? మన మొక్కొకతఱి నటుఁడు పూర్తిగ విలీనుఁడై యభినయ మ్మొనరించుచున్నను రసోత్పత్తి యగుట గాంచుటలేదా? అది మన కనుభవ విరుద్ధమా? ఏతావతా విభావాదులచేఁ గూర్పఁబడినదైన లోకవృత్తము నాటకరూపమున తన్మయస్థితి గల్గిన నటునిచే నభినయింపఁబడినను దానియం దాశక్తి గలదనియు, మామూలుగ లోకములోనివానియందు లేదనియు నొప్పుకొనవలయును.

ఇంకొకటి. నటునకు రససిద్ధి లేదనుటలో వారు చెప్పు రెండవ కారణము నింత పరిశీలింతము. నటుఁడు

ర్తిగ రసమునందు విలీనుఁడై యభినయించుపట్ల తత్త దున్మాదాదులందు నైక్యమును బొంది యభినయచాతురిని సరిగఁ జూపలేఁడని. ఇది సర్వత్ర నిశ్చయనుటకు వీలులేదు. ఒకపని బాగుగ చేతనైనమనుజుఁడు దానియందు మనసు నేకాంతముగ నుంచియే చేయనక్కఱలేదు. అవయవముల కాపని యలవడియుంటవలన వ్యక్తిగతప్రయత్నమేమాత్రమును లేకుండఁగనే వానియంతట నవియే యాపనిని నిర్వర్తింపఁగలవు. అట్లే యభినయవిద్యను చక్కఁగ నేర్చినవాఁడు ఆయా యవయవచాలనము మొదలగు వానిని సమయానుకూలముగ నతుకునట్లు, అభ్యాసపాటనమున మనసు స్వవశమున లేనప్పుడును చేయుచు రసము నుత్పాదింపఁ జేయఁగలఁడు. అప్పుడును నటుఁడు రసమునందు విలీనుఁడుగాక, అభినయించునపు డెట్టి రసము, ఎట్టియానందము మనకుఁ గల్గునో వాఁడు విలీనుఁడై యభినయించునపుడును అట్టిరసమే యుత్పన్న మగుచున్నదిగదా? ఇట్లగుటచే నా కొలఁదిసేపుమాత్రము ఆతఁడు నటుఁ డేలకాఁడు? సామాజికుఁడెట్లగుచున్నాఁడు?

మఱొకటి. మనము సాధారణముగ వినుచున్నాము. లోకమున తనకు బాగుగ నలిగిన, అభ్యాసమైన లేక అలవాటుపడిన బాటయందు నిద్రించుచు కొందఱు నడచుచుందు రని. అట్లుచూచుచున్నాముగూడ. దానికిఁ గారణ మేమి? బాగుగ నాబాట వానికి గుర్తుపడియుండుటయే. అట్లు నిమీలితనేత్రుఁడై నడచుచున్నను వాఁడు దారితప్పఁడు. అయినను, ఆనిద్రించుచు నడచుచున్నంతవఱకు వాని నున్మత్తుఁ డని యందుమా? అట్లే బాగుగ నాట్యపథమున నడువ నలవడిన నటకుఁడు- నాట్యసరణిని కాలానుగుణ్యేన అభ్యసించిననటకుఁడు, నాట్యదేవతను మనసార పూజించి యుపాసించి సిద్ధిగన్న నటకుఁడు సామాజికునివలెనే తద్గతరసమును గ్రోలుచు నట్లు గ్రోలక యభినయించు నటునివలెనే రసము నుత్పాదింపఁజేసి సామాజికుల నందఱిని యేకరసవాహినులం దోలలాడింపఁ గలఁడు.

అనుభవము గల నటకులు కొందఱు చెప్పుచున్నారు: "నటుఁడు రసభావాదులలో పూర్తిగ విలీనుఁడు కాఁజాలఁడు. వాఁడు విలీనుఁడౌచు మఱల వెన్వెంటనే యౌచిత్యాదుల నాలోచించుకొనుచు నీరీతిగ నభినయింపవలెను. దాదాపు వీనియవస్థ నేలఁగొట్టఁబడిన బంతివంటిదని చెప్పుచున్నారు. బంతి కొట్టఁబడి గాలిలోని కెగిరి తరువాత నెట్లు క్రిందఁబడుచున్నదో యట్లే నటుఁ డాయను కార్యునిలోని కెగిరి మరల మరల క్రిందఁబడుచున్నాఁడు. అట్లేలేనియెడల రసభంగము గలుగఁగలదు. కావున వాఁ డెంత రసవిలీనుఁడైనను కొంత బాహ్యప్రపంచ జ్ఞానముగూడ నాసమయమున నుండవలయును". ఇది కేవలము వారి వారి యనుభవమే యైనచో దీని ముందు మన సమాధానములు సాగవు.

నాటకముల పరిస్థితియిది. నాటకములకును నాట్యకళకును సంపూర్ణమగు సంబంధము గలదు. కావున నాట్యమును తత్కళను గూర్చి యించుక విచారింతము. నాట్యమనఁగా నటించుట, అభినయించుట యీాలోనగు పదము లెవ్వియైనను దానికి సరిపడును. భావానుగుణముగ కరచరణాద్యవయవ సంచాలన మొనరించుచుఁ జేయు క్రియకే నాట్యమని పేరు. తాళము, లయ మొదలగునవన్నియునుగూడ దీని కంగములు. ఆలంకారికు లిం కేమో నృత్తనృత్యములకు భేదముఁగల్పించి చెప్పిరిగాని అది యంతయు నిట ననావశ్యకము. సామాన్యముగ నాట్యమనఁగా తత్తత్పాత్రోచితరీతిని, తత్తద్భావానుగుణసరణిని కరచరణాద్యవయవసంచాలన మొనర్చుచు నభినయించుటయే యని చెప్పనగును.

నాట్యము కళయా?

నాట్యము కళయా యని యందురు కొందఱు. సామాన్యముగ చిత్రలేఖనము, సంగీతము, కవిత్వము కళలని వ్యవహరించుచుందురు మన పెద్దలు. కాని కళయన నాయుద్దేశమేమన, ఏది కొంతయైన పూర్వజన్మవాసన లేక లభింపదో యది కళ; ఏది యొకానొకవ్యక్తికి అత్యంతము కృషి లేక

స్వతస్సిద్ధముగ, ప్రకృతిసిద్ధముగ దానియంత టది యబ్బునో అది కళ; ఏది దైవికముగ నబ్బునో యదికళ; సంగీతము, చిత్రలేఖనము, కవిత్వము, నాట్యము, ఈ మున్నగున వన్నియు నట్లు జన్మతః అబ్బవలసినవే. బలవంతముగ కృషిఁజేసి నేర్చుకొన్నను వారు ప్రకృతిసిద్ధమగు కళాపరిచితి కలవారు కానేరరు. ఇట్టివారు ప్రతి కళలోను కలరు. నేడు పత్రికలలో వెలువడుచున్న కవులందఱును తత్కళను గుర్తెఱింగిన వారేనా? నేఁటిగాయకులందఱును గానకళను తెలిసినవారేనా? నేఁటిచిత్రలేఖకులందఱును చిత్రలేఖనము నభ్యసించినవారేనా? కావున నేదియో మారుమూల లోకప్రతీతి ననుసరించి నాట్యము కళ గాదనుట వెఱ్ఱితనము. ఇదియును వానివలె జన్మత, యలవడవలసిన దేగాని వేరుగాదు. ఏకోపమునుగాని, ఏశృంగారమునుగాని, ఏకరుణమునుగాని, మఱేయితరమునుగాని స్వాభావికముగ ప్రకృతిసిద్ధముగ నలువురికి నచ్చునట్లుగఁ జూపింపవలయునన్న సామాన్యమా? ఎరువు సొమ్ము ఎరువుసొమ్మే.

నాట్యమున గాన మవసరమా ?

దీనిని గుఱించి యనేకు లనేకరీతుల వాదాడుచున్నారు. అసలు నాటకములలో గాన మనావశ్యకమని కొందఱు; తగినంత యుండవలెనని కొందఱు; బాగుగ నుండవలెనని కొందఱు. పై వానికి కారణములు: నాటకమున జరిగిన కథను సత్యముగఁ జూపుట ఆనాఁడు రామపాత్రగాని, మరి యేరాధపాత్రగాని యిట్లు గానమొనర్చి యుండెనా? నాటకమున రసము వెల్లివిరియవలయునే! అట్లు వెల్లివిరియవలెనన్న గానము దాని కభ్యంతరము గాదా? ప్రకృతిసిద్ధముగ నానాఁడు జరిగిన కథను నీవాడుచుంటివి. ఆనాఁటిపాత్ర గానమొనర్చి యుండలేదు. నీవు గానమొనర్చుచుంటివి. ఇది విరుద్ధముగాదా? అని యందురు. ఈవిషయమున నాకొక సందియము. వాఁడెట్లు మాట్లాడెనో, ఎట్లు నడచెనో, ఏమిచేసెనో, అదియే యట్లే చేయవలయునన్న సాగివచ్చునా? ఈ గ్రాంథికరూపవచనము నాపాత్ర సంభాషించియుండెనా? కావున ప్రకృతిసిద్ధముగా ననుటలో కొంత వ్యవధి గలదు. కొంత నియమము గలదు. దానికి నటులయొక్కయు, సహృదయులయొక్కయు హృదయములే నిర్ణాయకస్థానములు. ఔచిత్యభంగము కలుగకుండ, రసచ్యుతి రాకుండ, భావప్రభ పడకుండ నెంతవఱకుండునో, అట్లుండవలెనన్న నేమేమి చేయ నగునో యాలోచించి నటింపవలయును. అంతవఱకు నటునకు స్వాతంత్ర్య మీయవలయును. వారన్న నియమమున నైనచో నాటకమున పద్యములే యుండఁగూడదన్నచో నడుగైన సాగదేమో? అని నేను తలఁచుచున్నాను పై విప్రతిపత్తులవల్ల. కాని రవీంద్రనాథ ఠాకూరు మొదలగువారి యాంధ్రీకరణములను కొన్నిటిని కొన్నికొన్ని పత్రికలలో చూచితిని. నాటకములలో సీనరీ మొదలగున వేమియు నుండఁగూడదనియు, గానము సామాన్యముగా నుండకుండుటయే మంచిదనియు, ఈ పైపై మెఱపులు నటుని శక్తి నంతయు మ్రింగివేయుననియు, ఏపరికరములును లేక నిరాడంబరముగ నటించి యెవరు సామాజికులను తన్మయులను గావింపఁగలుగుదురో వారే నటకులనియు వారి ప్రతిభయే ప్రశంసనీయమనియు నుడివియుండిరి. ఇట్లు మనకు ఆదర్శములు గూడ గలవు. ఆరిపోవు దీపప్రభవలె నింకను మిణుకు మిణుకు మని అచ్చటచ్చట తలలెత్తుచున్న కూచిపూడి భాగవతసమాజములు, ఇంకను ఇతరవీథినాటకసమాజములు మొదలైనవి. నాగరికత నాట్యప్రపంచమున యింకను బాగుగ తలయెత్తని సుమా రిరువదిముప్పదిసంవత్సరములక్రిందమాట చెప్పలేనుగాని నేఁటి పరిస్థితిని బట్టి వానినిఁ జూచినచో 'రాజును జూచిన కన్నులతో మొగనిఁజూచిన మొట్టబుద్ధియయ్యె' నన్న ట్లగునేమో? అనుభవమును బట్టిచూచిన నట్లు గన్పట్టుచున్నది.

ఇఁక గానము పూర్తిగ గావలయుననువారు. నాటకమనఁగా సంతోషమునకును, కొంతవఱకు కాలక్షేపమునకు నని వారి యుద్దేశము. నాటకమున నేమియో, అయ్యది యెందుల కుత్పన్నమయ్యెనో, దాని యుద్దేశమేమో మొదలు తుద తెలియదు. ఊరక పాడిన వారికి

సంతోషము. లేనిచో విసువు. నాటకోద్దేశమే తెలియని పిరిమతము నవలోకించవలసిన పని మనకేల? ఇప్పుడీపిల్లలతో కొనసాగింపఁబడుచున్న బాలమిత్రసభ మొదలగు న నన్నియు నిట్లే యుద్దేశపడుచున్నవి. ఆసమాజముల లోని నటకులు గానముమీఁదనే కేవల మాధారపడి యుండురుగాని రసభావాదులకై ప్రయత్నమైన చేయరు. చేయవలయునని వారికి తెలియదు. అట్లాయధినేత చేయింపఁడు. తలఁచి చూచిన సామాజికులలోఁ గూడ నట్టి దుర్బలుతే యేర్పడుచున్నారేమో? లేనిచో వారియాట లట్లేల సాగును? అభ్యాసపాటవములు నశించినవి.

కేవలసాంఘికనాటకములలో "కన్యాశుల్కము" మొదలగువానిలో గాన మక్కరలేదు. శాకుంతలమున స్వల్పముగను, విక్రమోర్వశీయమున విపులముగను కాళిదాసు గానమును జొనిపినాఁడు. లాక్షణికులు నాట్యమునకు గానమునుగూడ సహాయకళగా నిరూపించియున్నారు. పద్యమున నున్న సహజగానమునకు గానము నెచ్చెలి. అది భావుకులకు రసవ్యంజకమగునెడల దానిని విడనాడవలయునని వివదించుట సమంజసము కానేరదుగదా?

తగినంతగాన ముండవలయును

గానము భావము నుద్దీపింపఁజేయునదిగా నుండవలయునుగాని భావమును మ్రింగివైచున ట్లుండఁగూడదు. ఇపుడు నాటకములలో పాడఁబడుగానమున భావము ఆకసమున మిణుకుమిణుకు మని వెలుఁగు చుక్కలవలె ప్రకాశించుచున్నది. నాట్యప్రపంచమున భావము రాజ్యమేలవలసినదానికి బదులు గానమే రాజ్య మేలుచున్నది. అంతయు తలక్రిందై తారుమారైనది. కావున నెంతవరకు గానముండుట యుక్తమో, ఎట్లున్న నౌచిత్యభంగము గలుగదో అంతమాత్రముండుటయ పాడియగును.

నాట్యమందిరము

నాట్యమందిరము ప్రాణము గల దివ్యక్షేత్రము వంటిది. దివ్యక్షేత్రము తైర్థికులకు సుఖమును జేకూర్చునట్లే నాట్యమందిర మను దివ్యక్షేత్రము సామాజికులకానందమును జేకూర్చును. నీచునిమొదలు జ్ఞానివఱకు, దరిద్రుఁడాది ధరాపాలునివఱకు, భోగకాంతనుండి కులకాంతవఱకును గల ప్రవర్తనములను వేరువేరుగా జూపి 'హేయమిది, ఉపాదేయమిది' అని నిగూఢముగా నిరూపించును; రహస్యముగా బోధించును.

యువకుఁడగుట, సాధువైయుండుట, చదువుగలవాఁడైయుండుట, శాసకుఁడు దృఢిష్ఠుఁడు బలిష్ఠుఁడు నైయుండుట ఈలోనగునవన్నియు మానుషానందములు. మానుషానందముగూడ రసానందమునకు వాచుకొనును. కావున మానుషానందాతీతమగు రసానందకందరమగు నాట్యమందిరము నెవ్వరీదులాడనిచ్ఛగింపరు? నాట్యమందిరమున ప్రేక్షకుల లౌకికానంద మలౌకికానందముగా మారును. ఆతఁడపుడు ఏమిచేయుచుండెనో, ఎందుండెనో వానికే తెలియదు. ఇట్టిది సావలంబనసమాధివంటిదఁట.

నటులును, సహృదయులును కేవల మలౌకికానంద ప్రవాహమున జలకముల నాడుచుందురు. ఒక నిముషమున నెంతమార్పు! ఎంతవిచిత్రము! ఎంతమాయ! సుఖపర్వతశిఖరాగ్రమునకుఁ గొంపోవు నీ నాట్యమందిర మెంత పవిత్రము?

పూర్వము నాట్యమందిరములును, నాటకసమాజములును నొక్కనిచే కొనసాగింపఁబడుచుండెడినఁట! అప్పుడప్పు డేయుత్సవసందర్భములలోనో తలుపులు తెఱువఁబడుచుండెడివి. కావున నప్పటి ప్రదర్శనములు చాల ప్రశాంతితో సాగిపోవుచుండెడివి.

ఇప్పుడో, సార్వజనీనమై, వీలయినపుడెల్ల వీలయిన రేట్లలో తెఱువఁబడుచుండుటచే వానిగౌరవము తగ్గినది. ఇట్టివిధానమువలన పూర్తిగ నష్టముగలదు. ప్రతివానికిని నటునిపై హక్కుగలిగియుండుటచే వాని కేమాత్ర మెట్టియసౌకర్యము గలిగినను నటునికి గౌరవహానినిఁ గలుగఁజేయుచున్నాఁడు. సంతసముగలిగెనా, తందనా లాడును. కలుగకపోయెనా, వేలకువేలు ఋణమిచ్చినవానివలె నల్లరి చేయును. ఈవిధానము నటునికిఁగల గౌరవాదరణములన్ను

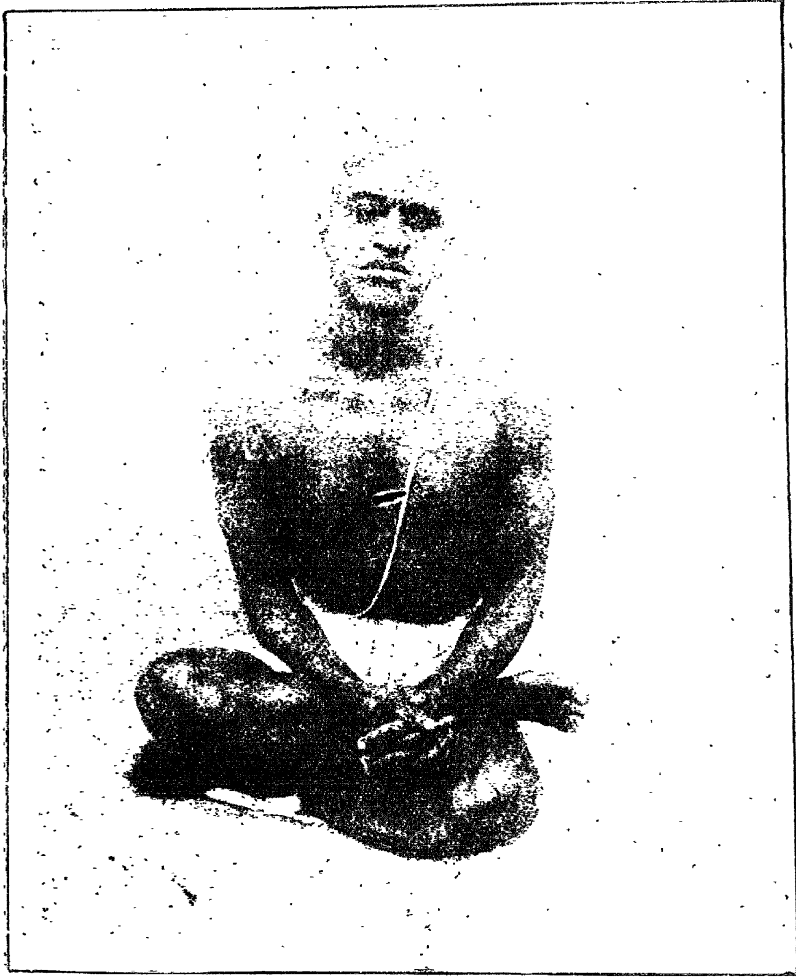
శ్రీ కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుగారు

శ్రీ పండిత జవహరలాల్ నెహ్రూగారు

శ్రీ దేశభక్త కొండ వెంకటప్పయ్య పంతులుగారు

శ్రీ బులుసు సాంబమూర్తిగారు (శి)

తగ్గించుచున్నది. సతతప్రదర్శనమువలన ప్రతిపదతారళ్య మును, సౌందర్యమును, జీవమును, శక్తిని, కుంచించుకొని జడత్వమును, మోటుదనమును నటునకుఁ గలుగుచున్నవి. వీని ననుసరించి విసువు నాపాదించుచున్నది.

నటునకు విశ్రాంతి ముఖ్యము. ఆతనిచూపులు ఇది యదియనక ప్రపంచమున సర్వవస్తుసంచయములోను లీన ము గావలయును. ప్రదర్శనప్రదర్శనమునకు మధ్యను నూ త్నభావములు వానిలో నెన్నెన్నియో యంకురింపవల యును. దానికి కాలవ్యవధి ముఖ్యము. అట్లు తగినవిశ్రాం తియే లేనియెడల నటుఁడు కొలఁదికాలముననే జీవచ్ఛవ మగును. ఎంతపాటవము గలిగిన నటుఁడైనను ఒకే రూపక మును రెండుమూఁడుసార్లు వెన్వెంటఁ బ్రదర్శించెనేని నాల్గవసారియే సహృదయుని నాతఁ డాకర్షించలేఁడు. తనపై సామాజికులకు మొదటఁ గలిగిన యభిప్రాయము లను నిలువఁబెట్టికొనుటకును, నూత్నరూపము నొందుట కును నటునకు కాలము కామధేనువే.

ప్రసాధనమందిరము (Green Room)

ప్రసాధనమందిరమును చాల పవిత్రముగ నుంచ వలయును. ఇప్పటి ప్రసాధనమందిరములు కేవలము చుట్టలు మొదలైనవానితో నిండియుండును. ఆ ప్రసాధ నమందిరమున కితరులను చొరనీయఁగూడదు. ఆప్రసా ధనసమయమున నున్న గుట్టుమట్లు ప్రేక్షకునకు తెలిసి నచో తేలికయగును నటుఁడన్నను, నాట్యమన్నను. వైద్యుఁడు కడుపునొప్పి కిచ్చునది జీలకఱ్ఱమందే; కాని రోగి కది జీలకఱ్ఱయనియే తెలిసిన నామందు జీలకఱ్ఱ మందే యగును. కావున రహస్యమున నంతయు నిమిడి యున్నది. ప్రసాధనమందిరమున నుండు ప్రసాధకులును, నటకులును ఏకోదరులవలె, మిత్రులవలె కలిసిమెలసి యుండనగును. ఇట్లున్న ప్రసాధనమందిరముకంటె పవిత్ర మైనది మరి ప్రపంచమున నేది కలదు?

నటుఁడు

నటుఁడుత్తముఁడై యుండవలయును. సర్వసద్గుణ ముల కాటపట్టైనవాఁడుగా నుండవలయును. తనపాత్ర మును బాగుగ నభ్యసించుట, నిలకడగలిగియుండుట యను నివి మున్న గునవి ముఖ్యములు.

నాటకకవికిని నటునకును చాల సంబంధముగలదు. నాటకమునందు కవి నిర్మించిన పాత్రకు జీవమునుపోయ వలసినవాఁడు నటుఁడు.

అతఁడు కవినిర్మితమగు పాత్రకు తనప్రా ణములను తాకట్టువెట్టి, తన యస్తిత్వమునుసైతము దానికే దానమిచ్చునంతటి దాత. అట్టి సమయమున వాని మానసకాసార మెంత నిర్మలముగ ప్రవహిం చుచుండునో ఎఱుఁగ నెవరి కగును? వాచకుని (Prompter) వాక్యమును విన్నంతనే నేలను కొట్టఁ బడినబంతివలె లేచి అనుకార్యునియందు లీనమై వాని సుఖదుఃఖములను మోసికొని మఱలివచ్చి అవన్నియుఁ దనవిగాఁ దలంచుకొని ప్రేక్షకులను నవ్వి నవ్వించి, యేడ్చి యేడ్పించి వారిహృదయములను తన సేవకులఁ జేసికొనును. కవిరాజుల తర్వాత నటరాజులదే కదా రాజ్యము! కవిప్రతిభను సంపూర్ణముగ గ్రింగఁగలవాఁడు నటుఁడే. కవిపాత్రలకు వన్నెపెట్టఁగల దర్పణము నటుఁడే. కవిని వివరించఁగల వ్యాఖ్యానము నటుఁడే. నటకుఁడనఁగా మనుజుల వివిధప్రకృతు లొక్కచో చూపింపఁబడఁగలందు లకు సర్వప్రకృతులకు ప్రతినిధిగా బ్రహ్మచే సృష్టింపఁ బడిన బొమ్మవంటివాఁడు. నటుని ప్రపంచమునం దానం దముతప్ప వేరొండు కన్పట్టదు. సృష్టికి ప్రతిసృష్టిఁ జేయఁ గలవాఁడు నటుఁడు. దుఃఖమును సంతోషముగా మార్చఁగలవాఁడు నటుఁడు. ధర్మము నధర్మముగా మార్చఁగలవాఁడు నటుఁడు. సత్యము నసత్యముఁ జేయఁ గలవాఁడు నటుఁడు. సీత యేడ్చుటనుచూచి యేడ్చువా రెందఱు లేరు? హరిశ్చంద్రుఁడు దుఃఖించుచుండ అశ్రువుల నెందఱు విడువరు? చారుదత్తుని దుఃఖము నెందఱు పంచుకొనఁజూడరు? అం దేమి సుఖము గలదో? నటుఁ డన కవివలన నేర్పఱుపఁబడిన పోతవిగ్రహముగాఁడు. ఆతఁడు తన సూక్ష్మపరిశీలనముచే లౌకికము నలౌకికముగా మార్చుకొనును, లోకవేషభాషాదులలో, నడవడికలలో

తనకుఁ బనిగలదానిని గ్రహించి హంస పనికిరానినీరమును విడిచినట్లు విడువఁగలఁడు. ఆతఁడెంత పనికిమాలిన వేష మును ధరించినను, అది యుత్తమోత్తమ మగును. అన్నిటి యందును అద్భుతము నావహింపఁ జేయఁగలవాఁడు నటుఁడు. దాదాపు నటుని గారడీఁడని చెప్పవచ్చును. ఏనటుఁడు సర్పిసపనిని లోక మనుకరింపఁ బ్రయత్నించునో, వాని నటనము చరమసీమను బొందిన దగును. వాని నడక లలో నడకలు, చూపులలో చూపులు లీనమైపోవును ఇతరమనుజులవి.

కాని ప్రస్తుతము మన కగుపడుచున్న నటకుల దురభ్యాసములవల్లను, తెలివిమాలినతనమువల్లను నాట్య కళ మృతకళమై యున్నది. ప్రతినటకుఁడును కేవలము జీవికకొఱకే దాని నభ్యసించుచున్నాఁడు. జీవికకొఱకు గాని, కీర్తికొఱకుగాని దాని నభ్యసింపఁగూడదు. విచారిం పఁగా నటుని జీవితమంతటి యొడుదుడుకుజీవిత మింకొ కటి లేదు. నేఁటియుగమున చాలమంది పిన్నవయసువారు చదువుసంధ్యలను వీడి యెవ్వరినో, ఏపెద్దనటకునినో చూచి నాట్యకళయందు శీఘ్రముగఁ బేరుప్రఖ్యాతులఁ బడయనగునని తలఁచి పులినిఁజూచి నక్క వాతవెట్టు కొన్న చందమున దానిలోఁ బ్రవేశించి కొరమాలినవారై పోవుచున్నారు. చదువునకు నాట్యమునకు సంబంధము లేదని వారి యుద్దేశము. దానంత వెరిడితనమింక నొకటి కలదా? జీవితోద్దేశములను ఎఱుఁగనివాఁడు నటుఁడు కాఁజాలఁడు. అట్టివాని జీవితము కొన్ని రాత్రులలో, అందును కొన్నిఘంటలు మాత్రమే. ఇంచుమించుగా నతనికి సూర్యభగవానుని దర్శన ముండ దన వచ్చును. కావున నే

ఉ. నీతలపైని దివ్యతపనీయకిరీట మెసంగదా
ఘాతముఁ జెందు నీబుజము, కంచుకిలోనుగ నీదు సేవక
వ్రాతము 'దేవ' యంచనుదు వచ్చును; ఈఁడవోదాన? ఆటత
ర్వాత మషీరసం బెకదరా! మిగులున్నట! నీదునెమ్మెయిన్.

అని చెప్పఁబడినది. కావున నుచితరీతి నుం డెనా, నటునియంతటి యాదర్శప్రాయుఁడు లేఁడు. వానియంతటి యుత్తముఁడు లేఁడు. వానియంతటి జ్ఞాని లేఁడు. కొంచెము దారితప్పినా, వానిజన్మవంటి నీచజన్మ యింక నొకటి యుండఁబోదు. భూమిపై సంచరించు క్రిమి కీటకాదులకంటెను నధముఁడు వాఁడే. కావున నటుని జీవితము కత్తిపై సామువంటిది. అన్నము మానవజీవిత మునకు మూలము. అదియే కొంచెము హెచ్చైన మానవజీవితభంజనమునకు మూలము. కొన్నికొన్ని వస్తువులలో మంచిచెడ్డలు రెండు నిమిడియుండును. చెఱుగు గూడ గలదుగదా యని దానిని పరిత్యజింతుమా? మన కుపయుక్తమగురీతిని చెడుగు బైటికి రాకుండునట్లు వాడు కొందుము. విషము ప్రాణహానికరము. అదియే యొక ప్పుడు ప్రాణదాయక మగుచున్నది. కావున నటకు లంద ఱును కాపథచారులై తమజీవితములను కళంకపంకీభూత ములనుగాఁ గావించుకొని నాట్యకళను గూడ నీచస్థితికి తేఁజూడక, ఉత్తమగుణముల నలవఱుచుకొని యాదర్శ ప్రాయులై తా మున్నతిని బొంది నాట్యకళకును ఔన్న త్యమును జేకూర్తురుగాక!

ఇఁక కొంచెము మాత్రము చెప్పి విరమించెదను.

నేఁటి నటకుల యాశయములు

అధునాతనసుప్రసిద్ధనటకులు కొందఱును, నాట్యకళాభిమానులు కొందఱును నూతనసత్వస్థాపకుల మనియో, వైలక్షణ్యభావకులమనియో యభిప్రాయపడు చు రంగమును కొంత దుఃస్థితికి మార్చుచున్నారు.

మగవారికి లజ్జాదిభావములు స్వాభావికములు గావనియు, అట్లగుట మగవారు స్త్రీ పాత్రముల ధరించు పట్ల నాలజ్జాదులు సువ్యక్తములు గాఁజాలవనియు, అథ వా, ఏరీతిగనో కొంత వ్యక్తీకరింపఁ గలిగినను ప్రకృతులు ప్రకృతులే వికృతులు వికృతులే యనియు, ఆకారణమున స్త్రీలే స్త్రీపాత్రములను, పురుషులే పురుషపాత్రములను ధరించుట న్యాయమనియు వ్రాయుచ్చుటయేగాక యట్లా చరించున ట్లాచరింపఁ జేయుచున్నారు. ఇట్టిదానిచే రసము సువ్యక్తముకాదు సరిగదా? మీఁదుమిక్కిలి రస భంజకము గూడ నగును.

ఇప్పు డీబయలు వెడలు సమాజములలో రెండు రకము లుత్తమములని నాయభిమతము. ఏకకుటుంబమునందలి పురుషులు, స్త్రీలు కలసి రంగమున నభినయించుట మొదటిరకము. మామూలుగ పురుషులు కలసి యభినయించుట రెండవది.

ఈ పై రెండు నిట్లుండ పురుషులవలెనే స్త్రీలు కూడ స్వచ్ఛందముగ (అన్యపురుషులతో నన్యస్త్రీలు) పాత్రముల ధరించవచ్చునని యీామన యధునాతనపండిత ప్రకాండుల మతి.

నాటకమనఁగా సామాన్యమగు ననుభవమున జరిగిపోయిన నొక ప్రసిద్ధకథాత్మకము, లేక కల్పితకథాత్మకము. అట్లు జరిగిపోయినదాని నిప్పుడు సత్యముగ జరుగుచున్నట్లు చూపవలయును. ఇంచుమించు మిథ్యాత్మకము నమిథ్యాత్మకముగ వ్యక్తపఱచుటయందు పరిణమించుచున్నది.

స్త్రీలు స్త్రీపాత్రముల ధరించిన లజ్జాదిభావములు సువ్యక్తములగుననియు,రసధుని యనాటంకముగా స్రవించుననియుఁగదా! నాట్యరంగమునం దిప్పుడు పాత్రధారులై యుండి యింతయో యంతయో శాస్త్రానుగుణ్యమునను, లోకానుగుణ్యమునను అభినయింపఁగలరని పేరెన్నికఁగన్న నటకులు కన్పఱచెడి యాయాహావభావాదుల నేస్త్రీ యేపురుషునిపజ్జ నభినయించుచున్నది? మనకండ్ల యెదుట నాయికానాయకులకు సంభాషణ జరుగునెడ వారికగు హావభావాదులవల్ల రంగమునందు కన్పట్టిన వానివల్లవలె నానంద ముత్పన్న మగుచున్నదా? అయ్యది రసమని యనఁబడుచున్నదా? లేదు. ఎందుచేత? ఉభయమునకును భేదముండుటవల్ల. అట్లే రంగమునందలి హావభావాదులును మన సామాన్యవనితల హావభావాదులును దూరబాంధవ్యము గలవి. అందుచేత వారు రంగమునకు దిగినను వాని నభ్యసింపవలసినవారే యగుదురు. అట్టియెడఁ బైవా రభిప్రాయ పడినట్లు అది ప్రకృతిసిద్ధముగఁగన్పట్టు టెట్లు?

దానివలన నగు నష్టము

స్త్రీలకుఁ బురుషసాన్నిధ్యము గలిగినపుడు, పురుషులకు స్త్రీసాన్నిధ్యము గలిగినపుడు వికృతికిఁ బాలగుట ప్రకృతియనుట సర్వవిదితమేగదా? 'వికారహేతౌ సతి విక్రియంతే యేషాం నచేతాంసి తపవధీరాః' అన్నట్టి యేమహామహులమాటో మనము చెప్పలేముగాని పైనిది సర్వసామాన్యము, అట్లు చలించుటవల్ల కలుగు నితరనష్టములను ప్రత్యక్షముగ నానోట నుడువఁబనిలేదు. అవి సర్వజనవిదితములేగూడ నైయుండవచ్చును.

ప్రకృతము ఒక స్త్రీ స్త్రీపాత్రమును ధరించి పరపురుషునికడ నభినయించుచున్న దనుకొనుఁడు. వారిద్దఱు నాయికానాయకులు. ఆలింగనాదు లావశ్యకములు. చలింపకుండునా చిత్తము? అట్లు వికృతచిత్తులే యగు వారు సరిగ నెట్లభినయించఁగలరు? ఒకవేళఁ బైయుక్తికి శక్తులగు వారే ధరింతు రనుకొందము. అత్తఱిని లోకమునకైన వెఱువవలదా?

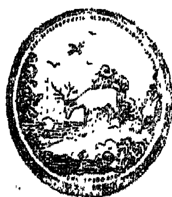
చూడుఁడు, ప్రహ్లాదమున్నగు వీరరసప్రధానములగు నాటకములందు పరస్త్రీపరపురుషులు లీలావతీ హిరణ్యకశ్యపపాత్రల ధరించి యభినయించునపుడు ఎన్నియసందర్భములు కలుగును? విషాదులచే ప్రహ్లాదుని హరినామస్మరణము మానకున్నందున చంపయత్నించుచుండ హిరణ్యకశ్యపుని బతిమాలుచు, ఆప్రయత్నము నుండి తన నాథుని వారింపఁ దివురుచు నెంతకును ఫలము గానక ప్రహ్లాదుని నక్కునఁజేర్చుకొనియుండును. లీలావతి కోపముచే హిరణ్యకశిపుఁడు వానిని లాగికొనఁజూచును. కోపాభిభూతచేతస్కుఁడగుట ఒడలెఱుంగఁడు. అట్టి యప్పు డేవక్షమునందో చేయిదగిలినచో సామాజికుల కేరసము కల్గును? రససువ్యక్తతయన్న నిట్టిదేనా? అయ్యది ప్రమాదముననే జరుగుగాక, మరెట్లైన జరుగుగాక, అంత బాహిరముగ జఱుగుట యుక్తమగునా? అసభ్యము దానికంటె వేఱొండుండునా? లేదా కోపోపహతచిత్తుఁడైనను లీలావతిపట్ల శాంతుఁడు కావలయును.

ఇట్లైనను రసభంగమేగదా? ఇట్టినాటకముల నేననేకము లను చూచియుంటిని. అందు మొన్న మొన్న నొకసుప్రసిద్ధ నటకులు స్త్రీలచే నభినయింపఁజేసిరి స్త్రీపాత్రములను. వానిలో ప్రహ్లాదయొక్కటి. దానికి నేను నొక ప్రేక్షకుండ నైతిని. వారు చాల సుప్రసిద్ధనటకులని ప్రథ. ప్రహ్లాదుని లాగికొనుపఁబోవునపుడు లీలావతియుష్ణురా నెంత కోపా వేశుఁడైయున్నను పరమశాంతుఁ డయ్యెడివాఁడు. ముఖ వికాసములు శాంతికనుకూలముగ నుండుటయే అట్టి దానిని తెలియఁజేయుచున్నది. వారే పురుషునిచే లీలావతి వేయించి యభినయించిన ప్రదర్శనములకును వీనికిని గూడ పోయిచూచితిని. నాకుమటుకు మొదటిదానికంటె రెండవది చాల యసభ్యముగా కన్పట్టినది. చాలమంది యితర ప్రేక్షకులవల్లను నట్లే వినియుంటిని. అట్లాయనగా రెంత జాగ్రత్తగా మెలఁగినను రావలసిన లేతమాట రానేవచ్చినది. పొరబాటున నాయన హస్తాఘాతము ప్రహ్లాదునిపై తగులవలసినది లీలావతీవక్షముపై తగి లెను. దుఃఖము నంతదనుక నభినయించుచున్న లీలావతి సిగ్గు నభినయించెను. నలువురిలో నిట్లయ్యెఁగాదా యని వందురఁజొచ్చెను. ఇట్టిదానిని జూచి యీ నూతనత్వాభి లాషులే ఏవగించుకొనిరి. పైకిమాత్ర మెవ్వ రేమియు మాటాడలేదు. పెద్దలతప్పులు బైటకు వచ్చునా?

విచిత్రము! వీరిట్లు వాదించుచు భరతాదులు గూడ దీనికంగీకరించిరని నుడువుచున్నారు. అది యసత్య ము. మనము పైననుకొన్న శ్లోకకుటుంబీకుల విషయమే గాని యది పరస్త్రీపరపురుషుల విషయముగాదు. ఆతఁడై నను దాని నంత ప్రధానముగఁ జెప్పినట్లు లేదు. కంఠమా ర్దవము స్వాభావికముగ వారి కలవడియుండును గాన వారే ధరించినబాగని చెప్పిన ట్లున్నది.వీ రనుకొనినట్లు లజ్జాదులు సరిగా సువ్యక్తములు కాఁజాలవనిగాని, వారే ధరించుట వల్ల నింతకంటె రసస్ఫూర్తి యెక్కుడుగా నగుననిగాని వా రూహించి చెప్పినట్లు లేదు.

ఇట్టి దురూహలకును, దురభ్యాసములకును లోనై పెద్దలకు ఈకళయం దసూయ జనించునట్లు చేయుచు న్నారు కొందఱు నటకులు. పంక్తిబాహ్యు లనిపించు చున్నారు. కావున నటకులందఱును ఇట్టివానిని దొలఁ గింపఁ జూతురుగాక!

సహృదయులగు జనులుగూడ కొందఱు ఈ లీ కళయందే యట్టి దురభ్యాసములకు తావుగలదని పొర బడుచున్నారు. నటకుల లోపమును కళయం దాపాదిం చుట పాడియా? తెన్నయా? ఇంకనైన ప్రపంచమున నట్టి యభిప్రాయము మట్టుగుఁగాక! ఇంతేగాల? మన హిందూదేశమందేగాక సమస్తదేశములందును సమస్త దేశీయులచేతను నన్నింటఁ బెద్దగా నెంచఁబడుచున్న సంస్కృతభాషయందుఁగూడ మతిమంతులకు నాకళకొన్ని వందల సంవత్సరములనుండి నేఁటిదాక శ్లాఘాపూర్వకో ద్ఘాటనమునకుఁ దా విచ్చియున్నది. ఇట్టిదనుగు నీకళకు దీనివంటితావు గలదు? అంతంతటి మహాశయులు నైత మంతటి యాదరముతో దానియందుఁ బ్రవర్తించుటకుఁ గారణ మేమి? అంత నిందాపాత్ర మే యైన వారుమాత్రము దానియం దంతటి యాదరాతిశయములను జూపుదురా? కేవలము మునిగాని! ఆభరతుఁడు పొరబడునా? కావున నిట్టి నిందల కెంతమాత్ర మది తావలముగాదనియు మిక్కిలి యుత్కృష్టమైనదై యున్నదనియు నామనవి. ఏనింద దాని కాపాదింపఁబడినను అయ్యది నటకుల దౌరాత్మ్య మని యెంచుటయ పాడి.

సావిత్రీ మృత్యుదేవతోపాలంభము

తాడవాటి లక్ష్మీనరసింహారావు పంతులుగారు

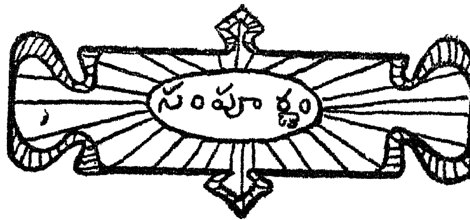
మృత్యువా యేలమ్మ యీరీతి నిష్ఠు
డత్యుదగ్రతవచ్చి యకట! మాయింటఁ
జొచ్చి నాముద్దులసుతుఁ బసిబాలు
బొచ్చెంబు లెఱుఁగని పుణ్యాలవాలు
నెట్టిదో పాపంబు పృథివిలోఁ బుణ్య
మెట్టిదో యెఱుఁగక యెసఁగెడు బాలు
నొకచెంపఁ బాలును నొకచెంప నీరుఁ
బ్రకటంబుగా రాఁగ వర్తించు బాలు
నాఁడుది యిది మఱి యవనిలో మగఁడు
వీఁడంచు నెఱుఁగక వెలసెడు బాలుఁ
దనచదువేమొకో తానేమొ గాని
మనమున నెఱుఁగక మనియెడు బాలు
వెలయంగఁ గలిగిన వేయియేండ్లకును
నిలలోన నాలుగేం డ్లెడలిన బాలు
మ్రింగితి వేలమ్మ మృత్యువా! నీకు
మ్రింగంగఁ దగువారు పృథ్విలో లేరె?
మెత్తనివారిని మేదినిఁ జూడ
నొత్త బుద్ధి యటంచు నొప్పుగా వినమె?
పరభామలంగూడి పాపంబు చేసి
తిరుగ సిగ్గును లేని ధీయుతుల్ గల్గ
దొంగతనముచేసి దొరవోలె మిగులఁ
బొంగుచుఁ దిరుగాడు పూరుషుల్ గల్గఁ
గల్లలు నిక్కముల్ గా నాడుచుండి
పిల్లిమీఁద నెలుకఁ బిల్లిని నెలుక
మీఁద నెక్కించుచు మెలపుతోడుతను
మేదినిమీఁదను మెలఁగువారుండ
భువి నేటినిం దాఁటి పొందేది తెప్ప
దవులంగఁ బెట్టెడు ధన్యాత్ము లుండఁ
జెట్టుమీఁదకిని నెచ్చెలిని నెక్కించి
యట్టె నిచ్చెన తీయునట్టివా రుండ
నధికార కారణంబైనట్టి గర్వ
మధిగతంబుగ నంధులైనవా రుండ
నధికార కారణంబైనట్టి గర్వ
మధిగతంబుగఁ దుచ్ఛులైనవా రుండ
నధికార కారణంబైనట్టి గర్వ
మధిగతంబుగఁ గ్రూరులైనవా రుండఁ
గటకటా! లంచముల్ గైకొని సభల
నటమటమ్ముగ సాక్ష్యమాడువా రుండఁ
గటకటా! లంచముల్ గైకొని సభల
నటమటమ్ముగ వాదమాడువా రుండఁ
గటకటా! లంచముల్ గైకొని సభల
నటమటమ్ముగఁ దీర్పు నధికారు లుండ
నేలమ్మ వారల నిలలోన విడిచి
తేలమ్మ నాబాలు నిట్టె మ్రింగితివి?
కర మొద్దుపొడవును గలవారి విడిచి
హరి హరీ! పసికూనహరియించి తేల?
పసికూన హరియింపఁ బాపమే కాక
పసిగ నీయాఁకలి చచ్చెనే చెపుమ?
భయపడితే వారి భయదరూపంబు
భయదమౌ హృదయంబు పరికించి నీవు?
దుష్టున కుండుము దూరం బటన్న
సుష్టువాక్యాదనుంచి చూడవో వారి?
నీకంటెఁ గ్రూరులు నిజము లేరండ్రు
లోకంబులోన నాలోచించి చూడ
నేనిప్డు చెప్పిన యీఖలు లెల్ల
సూనృతం బెక్కుడు సుమ్మా నీకంటె.

గడుసుదనంబొకో కడు వెఱ్ఱితనమొ
వడి నిట్టు లోమృత్యువా చేసి తేల?
కర మిట్లు సర్వాధికారంబు నీకు
హరి యిచ్చినాఁ డొకో యకట నీగుణము
నరయక! యోదేవి యరయక గుణము
ధర నధికారంబు తగ దేరికీయ.

అరయక గుణ మెక్కు డైనను బదవి
నరుల కొసంగుట నాగరకత్వ
మెక్కుడైన కొలంది నిస్సిరో వేగ
మెక్కుడౌ చున్న దదే మొకో వింత.

గ్రంథంబు లొక కొన్ని కంఠపాఠంబు
లంధుల గతిఁ జేసి యక్కటా యందు
ముక్కున నిడికొని మూఁడు ముక్కలను
నిక్కినిక్కి పడుచు నిట్టతాడిఁ బలె
నకట! పరీక్షలయందును దేలి
వికటమౌనట్లుగా వేషముల్ వేసి
తనరెడువారు విద్యావంతు లనుచు
మనమున నెంచుచు మన్నన చేసి
పృథ్విలో నధికార మీఁజొచ్చినారు
పృథ్వీశు లొకకొంద ఱీకాలమందు.

అట్టిదానవె మృత్యువా నీవుసుమ్మి
యిట్టిదేవిద్య నా మృత్యువా, వినుమ
యిదిమంచి, యిదిచెడ్డ, యిది సూనృతంబు,
నిది కల్ల, యిది దైవ, మిది పౌరుషంబ
టం చెఱుంగు వైరు లార్వుర గెల్చి
మంచిగంధపుఁ బాత్రమధ్యమం దొక్క
పదమును రెండవపద మగ్నినుంచి
పదిలంబుగాఁగ నిష్పక్షపాతమున
నెవ్వారు వ్యవహార మిలఁ జేయువార
లవ్వారు సువ్వె విద్యావంతు లవని.
అంతెకా కోయమ్మ యంతకురాల
యింతలు సేసెదు నీయట్టివార
లవని విద్యావంతు రాంధ్రురె? యాప
దవి నీకు నల్బ్రహ్మ తా నేల యిచ్చె?
ఇచ్చెఁ బో తా నిప్ప డిందాఁక నిన్నుఁ
బెచ్చు పెరుగనిచ్చెఁ బేర్మితో నేల?
నిన్ను దప్పింపగ నేరఁడే తాను?
నిన్నేల తప్పించు? నీవేగి తనదు
పయిఁబడుదు వటంచు భయపడుఁ జుమ్మి
భయముకా కది వాని భక్తి యౌ నటవె?
విద్దియ గలవారి వేగ దప్పింపఁ
దద్దయు నేర్చిన ధన్యుఁడు వాఁడు
ముదిమది దప్పిన మూఁడు గుణంబు
లదిర యెక్కు వటన్న యీమాట వినవె?
తన పెద్దపదవియుఁ దనపెద్దపేరుఁ
గని మనంబునఁ బెద్ద గర్వించినాఁడు
అత్తయు నొకకోడలను నట్టిమాట
చిత్తగింపకయుండ సిగ్గేల లేదో?
తాను సేవకుఁడను తథ్యంపు మాట
మానసంబునను నుంపండు గర్వించి.

శ్రీ పదభక్తి

అనంతపంతుల రామలింగస్వామిగారు

అమరాధీశ్వరభాసమానమకుటోద్యద్రత్నరాజిప్రభా
క్రమమై, తాపసమానసప్రసవపూజాభాజనంబై, వియ
ద్విమలద్వీపవతీభవైకపదమై వెల్గొందు నీపాదయు
గ్మము నేనొత్తెద, ముద్దులాడెద, మహాత్మా! సత్యనారాయణా!

అల కాళీయుని మూర్ధరంగమున నాట్యప్రక్రియన్ సల్పి, యా
బలిరాజేంద్రుని శీర్షభాగమున శశ్వద్రీతిఁ గ్రీడించి, త
త్ఫలరూపాతులయమోఘలక్ష్మి నిడి యవ్వారిన్ దయం బ్రోచు నీ
లలితాంఘ్రిద్వయి నాశ్రయింతు శ్రితపాలా! సత్యనారాయణా!

భరతుం డేపదభక్తుఁడై మనియె, నేపాదంబు పాషాణమున్
దరుణీరత్నముగా నొనర్పఁదగె, నుద్యద్భక్తియుక్తిన్ గుహుం
డరుదా నేపదపాంసువుల్ గడిగెనో యానాఁడు, నేఁడట్టి నీ
చరణద్వంద్వము నాశ్రయింతు జగదీశా! సత్యనారాయణా!

తన గారాబపుఁ జిన్నికన్నె నిడి యుద్వాహంబుఁ గావించు వే
ళను రత్నాకరుఁ డేపదాంబుజము నుల్లాసంబున న్గడ్గెనో
వనితారత్నము లక్ష్మి యేపదము సంభావించునో యట్టి నీ
కనదంఘ్రిద్వయి నాశ్రయింతు నకలంకా! సత్యనారాయణా!

చిరమై, సుస్మరణీయమై, విబుధసంసేవ్యంబునై, భవ్యమై
పరమామ్నాయనినాదసంజనకదివ్యద్రత్నమంజీరమై,
నిరతశ్రీదమునై, భవాబ్ధితరియై, నిష్పన్నమై యొప్పు నీ
చరణద్వంద్వముఁ దాల్తు నౌదలఁ బరేశా! సత్యనారాయణా!

తెనాలి రామకృష్ణకవి

నేలటూరి వెంకటరమణయ్యగారు, యమ్. ఏ., పి-హెచ్. డి.

ఈకవియొక్క కాలమును దిగ్దంతులవంటి పండితులు సకారణముగ నిర్ణయించియున్నారు. వీరిలో ముఖ్యులు బ్ర॥ శ్రీ, మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారు. వీరు ౧౯౧౪ వ సం॥ర ఉగాదిసంచికలో తెనాలికవి లనుశీర్షిక గలవ్యాసమున తెనాలిరామకృష్ణుని కాలమును చక్కగ చర్చించినారు:

"రామకృష్ణకవి కృష్ణరాయలసభలో నూత్నయౌవనము జెల్లించి తిరుమలరాయల రాజ్యకాలమునకు వృద్ధుడై ఘటికాచల మాహాత్మ్యకృతిలో జేవడకుచుండును" "కందర్పకేతువిలాసము చిట్టమంత్రి కంకితముగా రచింపబడినది. ఈ చిట్టమంత్రి నాదెండ్ల యప్పనగోపనలకు సన్నిహితజ్ఞాతియు, సమకాలికుడును అగు 'చిట్టనను' అనువతడే యైనయెడల నాకృతియు 1545 ప్రాంతమున రచింపబడి యుండవలయు." "పాండురంగకృతి రచనాకాలము 1564 అనుచున్నది."

కవిగారి సిద్ధాంతములకు బ్ర॥ శ్రీ, వే. ప్రభాకర శాస్త్రిగారు మెరుగువెట్టిరి. ఉద్భటారాధ్యచరిత్రకు వీరు వ్రాసిన ఉపోద్ఘాతములో పైవిషయమునే కడు నేర్పుతో పరిశీలించి మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారి సిద్ధాంతములను బలపరిచిరినారు:

"తెనాలి రామలింగకవి యించు మించుగా క్రీ 1525 ఉద్భట చరిత్రమును, మఱి ముప్పదియేండ్లకు పాండురంగమాహాత్మ్యమును రచించియుండునని చెప్ప నొప్పుచున్నది" "పాండురంగ మాహాత్మ్య రచనాకాలము క్రీ. శ 1565 ఇంచుమించుగా నగునని యేర్పడు చున్నది." (భారతి సం. ౨, పుట ౭౬).

ఈ యిద్దరు పండితుల సిద్ధాంతము లివి:—

(1) తెనాలిరామకృష్ణకవి కృష్ణరాయలసభలో నూత్నయౌవనము జెల్లించెను.

(2) క్రీ. శ 1525 లో ఉద్భటారాధ్యచరిత్రను రచించెను.

(3) క్రీ. శ 1545 ప్రాంతమున కందర్పకేతువిలాసమును రచించి యుండవచ్చును.

(4) పాండురంగమాహాత్మ్యమును క్రీ 1564-65 ప్రాంతమున రచియించెను.

(5) ఘటికాచలమాహాత్మ్యమును తిరుమలరాయల కాలమున వ్రాసెను.

పైసిద్ధాంతములను బలపఱచు నూతనాధారములు కొన్ని నాకు లభ్యమగుటచేత ఈ చిన్నవ్యాసమును వ్రాయ నుద్యమించుచున్నాను.

కథలు :— వీటినిగూర్చి శ్రీప్రభాకరశాస్త్రిగారు యిట్లు వ్రాయుచున్నారు.

"తెనాలిరామలింగని కథలని దక్షిణహిందూదేశ మెల్ల ప్రఖ్యాతి కెక్కిన పెక్కుకథలున్నవి. వానిగూర్చి మన మేమియు చెప్ప జాలము. అతడు హాస్యచతురుడై యుండవచ్చును. నిజముగా కొన్ని కథ లాతనికి సంబంధించినవే కావచ్చును. లోకులు మఱియు పనే కాద్భుతకథ లాతని తలకు పగిలించియుందురు. పెక్కుకథలు శ్రీకృష్ణదేవరాయల గోష్ఠిలో జరిగినవిగా వినవచ్చును." (భారతి సం. ౨ పుట ౭౭)

ఇచ్చట రెండు కథలను బేర్కొనుచున్నాను:—

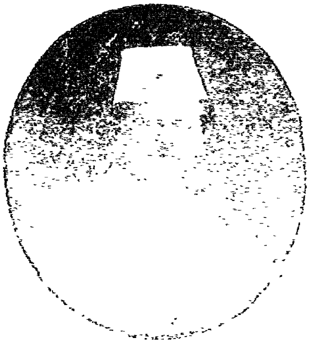
౧ "రాయలవారు గుఱ్ఱపుపిల్లలను దూరదేశములనుండి తెప్పించి యింటికొక్కటి వంతున బంపి వాని మేతకు నెలకు మూడువరహాల చొప్పున నిచ్చుచు కొంతకాలమైన పిదప నొక్కనాడు గుఱ్ఱములను బరీక్షించుటకై నగరికి తెమ్మని ప్రజల నాజ్ఞాపించిరి. రాయలవారన్ని హయములను గని సంతోషించి, "రామలింగని గుఱ్ఱమేది?" అని

శ్రీ గద్దె రంగయ్యనాయకుగారు (శి)

శ్రీ విశ్వనా[illegible] (శి)

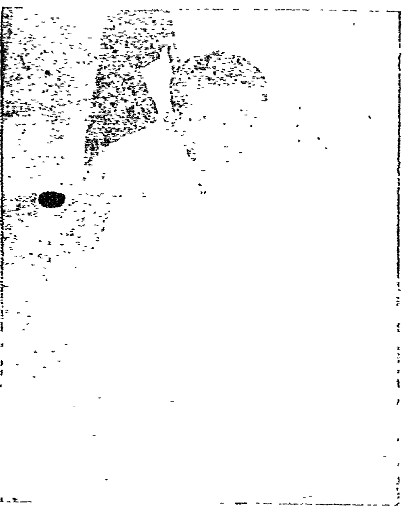
శ్రీ డా. సి. యస్. భాష్యం [illegible] (?)

శ్రీ శీరం వెంకటసుబ్బరావుగారు (శి)

శ్రీ మద్దుల వెంకటగిరిరావుగారు (శి)

శ్రీ జమన్నె నాయకులుగారు (శి)

శ్రీ నాగసూరు వీరరాఘవశ్రేష్ఠిగారు (కీ)

శ్రీ కొమ్మారెడ్డి సత్యనారాయణమూర్తిగారు (కీ)

శ్రీ చెరుకువాడ వెంకటనరసింహంగారు (కీ)

శ్రీ మాగంటి బాపినీడుగారు (కీ)

మును చెంతనున్న రామలింగడు, "ప్రభో! అందరు పెంచునట్టిది కాదు నాగుఱ్ఱము. మిగుల మదించినందున దాని నిచటకు దెచ్చుటకు నాకు సాధ్యముకాలేదు. సందియము కలదేని తమ యాశ్వికులలో గడ దీరిన మేటి నొక్కనింబంపి దెప్పించిచూడు" డన రాయలవారు దమ గుఱ్ఱపు పటాలపు నాయకుడగు మహమ్మదీయునొకని నతని వెంట బంపిరి. రామలింగడు అంతకుపూర్వమే తన గుఱ్ఱమును జాగ్రత్తగ కాపాడక యొక యిరుకుగదియందు మూసియుంచి వేళ కింతకసవును నాగోడలోని యొకరంధ్రమున బడవేయుచు నాదారినే జలమును బోయుచుండుటచే నా యశ్వము విశ్వము నెంతమాత్రము నెఱుంగక కేవలము క్షుద్బాధ ననుభవించుచుండెను. రామలింగడు దాడీసాయబును దీసుకొనిపోయి యారంధ్రమునుదెరచి లోపల త్రొంగిచూడు మనగా చీకటిగాఢమగుటచే సాయబు రంధ్రమున తల దూర్చినంతనే యాగర్భాశురపు తురగము సాయబుదాడీ కసవని తలచి పెరికివైచ సాయబు, "అల్లారే! అల్లారే!" అని యేడ్చుచు మొఱపెట్టుకొనగా రాయలవారు తామే యచటికివచ్చి గుఱ్ఱమును వెలుపలికి దెచ్చిచూడగా నది నిలువజాలని యొకబక్కగుఱ్ఱముగా నుంటగని కోపమున "రామలింగా! దీనినేల యిటులజంపితి" వనగా నతడు, "ప్రభో! దీని నిటులనే యుంచునపుడే మనుజుల కాపదలు గలిగింప నిక జక్కగ బోషింతునేని యిదియెట్లుండునో! దేవరవారే దెలిసికొందురు గాక!" యని బలుక రాయలవారు రామలింగని యాగాత్యమునకు నవ్వుచు వెడలిరి." తెనాలిరామలింగని కథలు: జయశంకర్ అండుకో. (పుటలు ౨౬-౨౮).

కృష్ణరాయలు దన సామంత ప్రభువులకు, దొరలకు, సరదార్లకు గుఱ్ఱములనుబెంచుట కిచ్చువాడని పోర్చుగీసు ప్రయాణీకుడగు దురాతి బర్బోసా వ్రాయుచున్నాడు:

"రాయలకడ ౨౦,౦౦౦ల కంటె నెక్కువగుఱ్ఱములు కలవు. అం దొక్కొకటియు ౪౦౦ మొదలు ౬౦౦ క్రూజదోల విలువగలది. స్వోపయోగార్థమునకై యుంచుకొనువానిని ౯౦౦ లేక ౧౦౦౦ క్రూజదోల నిచ్చి కొనుచున్నాడు. వీనిని పోషించుటకై రాయలు తనకు లోనైన సామంతరాజులకు అప్పగించుచున్నాడు. వారు నిరంతరము (తమయొద్దనున్న గుఱ్ఱములకు సంబంధించిన) లెక్కలు చెప్పుచుండవలయును. (తన్నుగొలుచు) దొరలకు గూడ నిట్లే గుఱ్ఱముల నొప్పగించుచున్నాడు. ప్రతి సర్దారునికి స్వారిచేయుటకై యొకగుఱ్ఱమును, (మాలీసుచేయుటకు) గుఱ్ఱపువానిని, చాకిరి చేయుటకు బానిసస్త్రీని, నఫరుకు తగినట్లు నెలవెచ్చమునకుగాను నాలుగైదు పర్ధావులను (పైకముగ) ఇచ్చుచున్నాడు. ఇంతే కాక, ప్రతిదినమును ఏనుగులకును, గుఱ్ఱములకును దాణా తయారు చేయు వంటసాలలనుండి గుఱ్ఱమునకును, గుఱ్ఱపువానికిని గావలయు నాహారపదార్థములను సరఫరా చేయించుచున్నాడు...ఎవ్వరి వశమునన్న గుఱ్ఱమైనను క్షీణించుచున్నయెడల వానికడనుండి యా యశ్వమును దీసుకొని, దానికంటె యధమమగు దానిని యిచ్చుచున్నాడు." (The Book of Durate Burbosa Vol. P.210.)

మరాతి బర్బోసా వర్ణించిన రాయల అశ్వసంరక్షణవిధానమును, తెనాలిరామలింగడుబెంచిన గుఱ్ఱపు కథతో బోల్చిచూచిన కథలోనివిషయ మవిశ్వసనీయము కాదని తోచకపోదు. అయినప్పటికిని రామలింగడు రాయల సమకాలికుడని రుజువుసేయుటకు ఇది తగిన సాక్ష్యము కాదు. మఱొకకథను దిలకింతము:—

"ఒకానొక దినమున రాయల యాస్థానమునకు శ్రీకాళహస్తి పురాణమును దెనిగించిన ధూర్జటికవి మిక్కిలి రసవంతమయిన యొక పద్యము వ్రాసి దానికిజూపి బహుమతినంద విజయనగరమున కేతెంచి యాదినమొక పాఱునింట భుజియించి విజయనగరమున గల విశేషములన్నియు కనుగొని యారేయిగడపి ఉషఃకాలముననే స్నాన సంధ్యానుష్ఠానములను నిర్వర్తించుకొని భువనవిజయమున రాజాదులు కొలువుదీరియున్న సమయమున ప్రత్యక్షధూర్జటివలె సభకునేగి రాయనిచేత తగుమర్యాదలంది ఒక యర్హాసనమున గూర్చుండి తా రచియించిన పాత్తమును రాజు తర్వుచే సభ్యులకు వినిపించి శ్రవణానందుల చేసెను. కాని వికటకవి మాత్రము సంతోషింపడయ్యె. అయ్యైను చేయునదిలేక సమయము వేచియుండగా, రాయలు సభ్యులంగాంచి,

చ. స్తుతిమతియైన యాంధ్రకవి ధూర్జటి పల్కులకేల గల్గెనీ
యతులితమాధురీమహిమ—

అని సమస్యాపూరణము చేయమనెను. దాని కొక్కరును సమర్థులు కాకపోయిరి. అంత రామకృష్ణుడులేచి, "అయ్యా! పదునురోజులు నాకు సెలవొసరిగితిరేని నాకారణము నూహించి విన్నవించెదను" అని సెలవుగైకొని ఆనా డెల్లరు సభచాలించి వారివారి గృహముల కేగిరి. ధూర్జటిమాత్రము చెంతనున్న వారాంగనాగృహప్రవేశమొనరించి దానితో ముచ్చటించుచుండెను. వెంటనే మరుసగా రామలింగము పోయి, "స్వామీ! నమస్కారము" అనెను. ధూర్జటి గుండె గభిల్లుమన "ఏమోయి! రామలింగమా" యనెను. "అయ్యా! నేను సమయముగాకుండ వచ్చినందుకు నాతప్పు సైరింపు"డని వెడలిపోయి మరునాడు ఆస్థానములో ధూర్జటి మొదలయిన కవులును, రాయలాదిగా గల రాజులును ఉండగా వికటకవి "పుడమిరేడా! మీరు మొన్న ప్రశ్నించిన సమస్య పూర్తిచేయుదు"నని యిట్లు చదివెను:

చ. స్తుతిమతియైన యాంధ్రకవి ధూర్జటిపల్కులకేల కల్గెనీ
యతులితమాధురీమహిమ! హా! తెలిసెన్ భువనైకమోహనో
ద్ధత సుకుమారవారనని తాజని తాఘనతోపహారి సం
తతమగురాధరోదిత సుధారసధారల గ్రోలుటంజుమీ.

అనగానే ధూర్జటికవి సిగ్గుచే తలవంచుకొని భువనవిజయమును వీడిపోయెను. (తెనాలిరామలింగని కథలు: జయశంకర్ అండుకో, పుటలు ౨౫-౨౭)

కాళహస్తిమాహాత్మ్యరచయితయగు ధూర్జటిని గూర్చి కృష్ణదేవరాయలు పైసమస్యనిచ్చినది నిజమగుట కొకసాక్షిగలదు. అతడు ధూర్జటికి పౌత్రుడగు కుమారధూర్జటియే. కృష్ణరాయవిజయమున నతడు దన్ను గూర్చి తత్కృతిభర్తయగు యార్వీటి చినవెంకట్రాజు చెప్పినట్లు వ్రాసుకొనియున్నాడు.

చ. స్తుతిమతియైన యాంధ్రకవి ధూర్జటిపల్కుల కేలగల్గెనో
యతులితమాధురీమహిమ నాముమిాపెద తాతచాల స
న్నుతిగనె కృష్ణరాయల మనోజ్ఞ సభన్ ..."

ఇందువల్ల సభలో కృష్ణరాయలు ధూర్జటికవిని గురించి సమస్యనిచ్చుట నిశ్చయమని తేలుచున్నదిగదా! అట్లు సమస్యనిచ్చిన రాయలసభలోని కవులందరు పూరింపకుండిరా? రాజిచ్చిన సమస్యకు పూరణము రాకపోవునా? చిరకాలమునుండియును ఈసమస్యను పూరించినది తెనాలిరామకృష్ణుడన్న ప్రతీతికలదు. మఱి యెవ్వరును పైసమస్యను పూరించిన ట్లగపడదు. రామకృష్ణు డీసమస్యను పూరించుట నిజమగునేని అతడు రాయలకు సమకాలికుడు కాకపోవు టెట్లు? ఉద్భటారాధ్యచరిత్రను రామలింగడు నాదెండ్లగోపామాత్యుని కడ ప్రధానోద్యోగియగు యూరెదేచమంత్రి కంకితము నొసంగెను. ఈగ్రంథమును రామలింగకవి క్రీ. శ 1525 లో వ్రాసియుండుననియు, రామలింగకవియే వైష్ణవము పుచ్చుకొన్న పిమ్మట రామకృష్ణనామమును ధరించెననియు శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు సకారణముగ నిర్ణయముచేసియున్నారు. కావున రామకృష్ణుడు రాయల సమకాలికుడని పై రెండుకథలవల్ల తేలిన విషయము ఉద్భటారాధ్యచరిత్రమువల్ల సంరక్షితమగుచున్నది.

ఈ సందర్భమున శ్రీ మానవల్లికవిగారు చెప్పిన విషయ మొక్కటి గమనింపవలసియున్నది. కందర్పకేతు విలాసమను గ్రంథమును రామలింగకవి నాదెండ్ల యప్పనగోపనలకు సన్నిహితజ్ఞాతియు సమకాలికుడునగు చిటరసు కంకితముచేసెననియు, తద్గ్రంథము 1545 ప్రాంతమున విరచింపబడినదనియు చెప్పియున్నారు. ఇందుకు ఆధారము లెవ్వియో!

కృష్ణరాయల సమకాలికుడగు చిట్టమర సొకడు కలడు. ఇతడు సాళువతిమ్మరసుయొక్క రాజ్యభారధురంధరుడట. పెద్దకాకాణిలో అతని శాసనమొకటి శకం ౧౪౪౦ బహుధాన్య (L. R. 57. PP 222-27.) అనగా క్రీ. శ. 1518 నాటిది కలదు. కవిగారు చెప్పిన చిట్టమరసు ఇతడే యగునా? అగునేని రెంటూరివంశజుడగు నీచిట్టమరసు నాదెండ్లవారికి సన్నిహితజ్ఞాతి యగు టెట్లు? కందర్పకేతువిలాసము క్రీ. శ 1545 ప్రాంతమున వ్రాయబడెననుట కాధారము లెవ్వి?

పాండురంగమాహాత్మ్యము:—దీనిని క్రీ. శ 1564 లో వ్రాసెనని రామకృష్ణకవిగారును, క్రీ. శ 1565 లో నని ప్రభాకరశాస్త్రులవారును జెప్పియున్నారు. ఈగ్రంథము విరూరి వేదాద్రిమంత్రికి అంకిత మీయబడినది. ఇతడు మంగయగురువరాజు కుమారుడు పెదసంగరాజు కడ వ్రాయసకాడు. విరూరి వేదాద్రిమంత్రి కాలమును నిర్ణయించుటకు దగిన శాసనము లెవ్వియు గానరావు. అయినప్పటికిని మనకు మంగయగురువరాజు శాసన మొకటి లభించినది. ఇతడు చోళవంశజుడగు క్షత్రియుడు ప్రస్తుతము కడపమండలములోని అనిమెల సంగమేశ్వరస్వామిభక్తుడు:—

శుభమస్తు

"నమస్తుంగశిరశ్చుంబిచంద్రచామరచారవే
త్రైలోక్యనగరారంభమూలస్తంభాయ శంభవే."

స్వస్తిశ్రీ విజయాభ్యుదయ శాలివాహన శకవరుషంబులు ౧౪౬౫ అగునేటి శోభకృతునామ సంవత్సర భాద్రపద శుద్ధ ౨ సోమవారం శ్రీ మద్రాజాధిరాజరాజపరమేశ్వర శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీ వీరసదాశివదేవ మహారాయలు విద్యానగరమందు వజ్రసింహాసనారూఢులై పృథ్వీ సామ్రాజ్యంచేయు చున్నుండగాను కాశ్యప గోత్రం ఆపస్తంభ సూత్రంయజుశ్శాఖాధ్యాయులైన సూర్యవంశోద్భవులైన శ్రీమన్మహామండలేశ్వర బొమ్మరాజుంగారి పౌత్రులయిన మంగరాజుగారి పుత్రులయిన గురువయ దేవచోడ మహారాజులుంగారు తుంగభద్రాతీరమందు శ్రీవిరూపాక్షదేవుని సన్నిధిని రంగరాజు రామరాజుగారి మూలాన శ్రీసదాశివ దేవ మహారాయలచేత రెండు తాంమ్రశాసనాలుపుచ్చుకొని శ్రీమద్దేవాది దేవదేవతాసార్వభౌమసచ్చిదానందపరిపూర్ణ సప్తర్షి వరదుండైన అని మెలసంగమేశ్వరదేవునికి, వోబు

శంమయ తింమంమయ అనేదేవుళ్లు యిద్దరున్ను, పెద్దసంగరాజు, చినసంగరాజు, తింమరాజు, రుద్రరాజు, బసవరాజు, పెదచిటిరాజు, చినచిటిరాజు, బొజ్జసంగరాజు, పాపసంగరాజు అనే తొంమ్మండ్రు కుమారులు సమీపస్థులయివుండగాను అఘనాశిని పాపఘ్ని సంగమ స్థళాన శివరాత్రి పుణ్యకాలమందు సహిరణ్యోదక దానధారాపూర్వకంగా ధారపోసియిచ్చిన గ్రామాలు" (15-3-6).

ఇందువల్ల మంగయగురువరాజు శకం ౧౪౬౫ అనగా క్రీ. శ. 1543 లో అనిమెల ప్రాంతమున ప్రభుత్వము సేయుచుండెననియు, అతనికి ఓబళంమయ తింమంమయ యను నిరువురు భార్యలును, పెద్దసంగరాజు, చినసంగరాజు, తింమరాజు, రుద్రరాజు, బసవరాజు, పెదచిటిరాజు, చినచిటిరాజు, బొజ్జసంగరాజు, పాపసంగరాజు అనుపుత్రులు తొమ్మండుగురు కలరనియు విశదమగుచున్నది. విరూరి వేదాద్రిమంత్రి కొలిచిన ప్రభువగు పెద్దసంగరాజు, మంగయగురువరాజు ప్రథమపుత్రుడనియు తెలియుచున్నది. క్రీ. శ. 1543 లో అనగా పైశాసనకాలమున మంగయగురువరాజు వృద్ధుడని అనిమెలకైఫియ్యతునందు వ్రాయబడియున్నది. కావున నతని ప్రథమపుత్రుడగు పెదసంగరాజప్పటికి ఇరువదేండ్ల ప్రాయమువాడై యుండవచ్చును. అట్లగునేని అతడు క్రీ. శ. 1523 ప్రాంతమున బుట్టియుండవచ్చును. పెదసంగరాజు వ్రాయసకాడగు విరూరి వేదాద్రిమంత్రియు క్రీ. శ 1543 ప్రాంతమువాడగును. అతడు గృతినందిన పాండురంగ మాహాత్మ్యము 1543-1550 ల మధ్యకాలమున విరచింపబడి యుండవచ్చు ననుటలో అసంగతమేమియు కానరాదు. కాని పాండురంగమాహాత్మ్యము 1570 కి పూర్వము రచింప బడలేదేమో యని సంశయించుటకు గొంత యవకాశము కలదు. పాండురంగ మాహాత్మ్యము, చతుర్థాశ్వాసము 242 పద్యము ఈ సందర్భమున గమనింపదగినది:

క. గిరికానువర్తిబుద్ధి న
పరిచరునిం బోలె నొక్క పన్నగ మొకనా
డురువడి నెచ్చట నుండియొ
మురమర్దను దివ్యభవనమున కేతెంచెన్.

ఈపద్యమున రామరాజభూషణకృతమగు వసుచరిత్రను పాండురంగకవి ప్రస్తావించినాడు. ఇందువల్ల రామకృష్ణునకు రామరాజభూషణుని కవిత్వముపై నుండు అభిమానము దెలియుట యట్లుండ పాండురంగ మాహాత్మ్యము వసుచరిత్రకు బిమ్మట విరచింపబడెనని తెల్లమగుచున్నది. వసుచరిత్రరచనాకాలము క్రీ. శ 1570 లో నని యీమధ్య నిర్ణయము సేయబడినది. క్రీ. శ 1570 లో విరచింపబడిన వసుచరిత్రను పేర్కొను పాండురంగ మాహాత్మ్యము తత్పూర్వమెట్లు వ్రాయబడియుండును? కావున పాండురంగమాహాత్మ్యరచనా కాలము క్రీ. శ 1570 కి తరువాతనే యని తలచుట సమంజసము.

'భారతీయచిత్రకళ'

కర్త:—శ్రీయుత తలిశెట్టి రామారావుగారు బి. యె., బి. యల్.

శ్రీయుత రామారావుగారు భారతియందలి, వారి వ్యంగ్యచిత్రరచనలమూలమునను చిత్రకళావిషయక వ్యాసములవలనను, ఆంధ్రలోకమునకు చిరపరిచితులు. వీరు తమగ్రంథమునందలి విషయములను, అనేకపూర్వవిరచితసుప్రసిద్ధ ఆంగ్లగ్రంథములను చక్కగా పఠించి విమర్శించి వ్రాసినటుల తోచెడిని. భారతచిత్రకళయొక్క ప్రాభవమును ప్రాబల్యమును, చర్చించుచు, ఇతరదేశ చిత్రకళాసంప్రదాయములతో నెట్లు సమ్మిళితమయినదియు, ఆదేశచిత్రకళా సంప్రదాయముల నెట్లు మార్చినదియు వ్రాసి భారతీయచిత్రకళయొక్క యౌన్నత్యమును వెల్లడించిరి.

బౌద్ధయుగమాది పాశ్చాత్యయుగపర్యంతము భారతీయ చిత్రకళ యనుభవించిన బాల్య యౌవన కౌమార వార్ధక్యదశలను విశదీకరించి, ఇకముందు మనచిత్రకళకు, నాశమే గతియగునేమో యని శంకించి, అట్టినాశమును పొందనీయక చేయుటకు ఆంధ్రలోకమునందలి చిత్రకారులను, చిత్రకళాభిమానులను, ప్రోత్సహించుట కీగ్రంథము వ్రాయబడెననుటకు సందియములేదు.

భారతీయచిత్రకళనుగుఱించి, పూర్వము, భారతీయులును, నిష్పక్షపాతబుద్ధిగల ఆంగ్ల పరిశోధకులును వ్రాసిన గ్రంథములందుగలవిషయములుగాక నూతనాంశములు చాలలేకున్నను, ఈగ్రంథము ఆంధ్రమున రచింపబడినందున ఆంధ్రలోకమునకు మిక్కిలి లాభకరమై యున్నది.

మేనేజరు, ఆంధ్రగ్రంథమాల, 6, 7, తంబుశెట్టివీధి, మద్రాసు.

కళింగదేశము

సాహిత్యవిద్యాప్రవీణ, బులుసు వేంకటరమణయ్యగారు

శ్రీమంతమై సమస్తసంపదలకు నిలయమై, భూమికి రత్నగర్భయను పేరుగల్గుటకుఁ గారణభూతమై యన్నివిషయములందును ఖండాంతరవాసుల కన్నులకు మిఱుమిట్లు గొల్పి వారి నాకర్షించిన మన విశాలభారత సామ్రాజ్యముయొక్క భూతభాగ్యోన్నతి నొకపరి సంస్మరించిరేని, వర్తమానయుగమునందే భారతదేశమున కౌన్నత్యమును, నాగరకతయును గల్గుసూచనలు కన్పడుచున్నవనుకొనుకొందఱు పాశ్చాత్యనాగరకతావాసనావాసితాంతఃకరణుల తలఁపుల త్రుప్పు తొలఁగిపోకపోదు. పంచమవేదమగు మహాభారతమునందలి,

అత్రీవశ్యాః పాపేయుస్కాలాః ప్రత్యుపస్థితదారుణాః

అను వ్యాససూక్తి కొకపరి చెవియొగ్గిరేని ప్రాచీనకాలపు టౌన్నత్యము మఱి కలుగఁజాలదనికూడఁ జెప్పవచ్చును. మనప్రాచీనులు నశ్వరములగు నైహికవిషయములందుఁ బరిశ్రమింప నిచ్చగించక కేవలపారలౌకికసాధనము నందే యుద్యోగించుటచే ప్రత్యేకించి ప్రాచీననిబద్ధములగు దేశచరిత్రములు మన కంతగా లభింపకున్నవి. చరిత్రలభియింపనంతమాత్రమున దేశము గొడ్డుపోయినదని భ్రమించుట యన్యాయము. రామాయణమహాభారతాది మహాగ్రంథములందలి మహాపురుషుల దృష్టిలో, నాధునికులగు రాజుల యొక్కయు, వారిదేశముల యొక్కయుఁ జరిత్రములు గ్రంథస్థము చేయునంతటి ఘనమైనవిగా వారికిఁ దోఁచకపోవుటచేఁగూడ వారు చరిత్రగ్రంథములను వ్రాసి యుండలే దని మన మూహింపవచ్చును. కాని గ్రంథాంతరములందుఁ బ్రసంగవశమున వారొసర్చిన ప్రస్తావనలను లెస్సగా గమనించినచోఁ బ్రాచీనదేశచరిత్రములును, రాజులచరిత్రమును దేటతెల్లము కాకపోదు.

హర్షవర్ధనుని యాస్థానమున నుండిన బాణుఁడును, కల్హణుఁడు, బిల్హణుఁడు మొదలగువారును, వారురాజుల నాశ్రయించి యుండుటచే వారికోరిక ననుసరించి రాజచరిత్రములు వ్రాసియున్నారు. కాని వానియం దతిశయోక్తులు మెండుగఁ గలవనియు, తమ రాజుల చరిత్ర [illegible] కవి యెంతటి సత్యసంధుఁడైనను సుగుణముల నుగ్గడించుటయేకాని దుర్గుణములను, పరాజయములను, శత్రురాజుల యథార్థస్థితిని వర్ణింపఁడనియుఁ గాన నీగ్రంథములందలి చరిత్రమంతటి విశ్వాసపాత్రము కాఁజాల దని కొందఱు పాశ్చాత్యపండితులయొక్కయు, వారిననుసరించిన భారతీయవిమర్శకులయొక్కయు సిద్ధాంతము. కాని ప్రత్యేకించి రాజుల చరిత్రములను వ్రాయక ప్రస్తావనావిషయముగ గ్రంథాంతరములం దుట్టంకించిన వానిలో నట్టివిశ్వాసమునకుఁ దావుండదని నాతలంపు. మఱియుఁ బ్రత్యేకముగఁ జరిత్రగ్రంథములను వ్రాసిన వారుకూడఁ జరిత్రాంశములఁ ద్రోసిపుచ్చి యతిశయోక్తులతోడనే తమకృత్యము నెఱవేర్చెనని యనుకొనిరని నేననుకొనను. ముందు నేను నిరూపించు విషయములఁ బట్టి వారును నిష్పక్షపాతబుద్ధితో లిఖించిరని తెలియఁ గలదు.

నేనిపుడు వ్రాయుకొలఁదిపాటి కళింగదేశవృత్తాంతము ప్రాచీన వాఙ్మయమున గ్రంథాంతరములనుండి సంగ్రహించిన కొలఁదివిషయములపైనే యాధారపడి యున్నది. కాని యధునాతనవిమర్శనలపై నాధారపడి యుండలేదు. వ్రాసిన విషయముకూడఁ జాల స్వల్పము. కాన విమర్శకులు కినిసి దాడి వెడలకుందురుగాక !

కళింగదేశము చాల పురాతనమైనది. తొలుత నుండియు నన్నివిషయములయందునుఁ జాల ప్రసిద్ధికెక్కి యున్నది. ఆదేశసౌభాగ్య మిపుడు విశాలభూతలమందును జలధియందును నణఁగిపోయి నామమాత్రావశిష్టమై యున్నది. ఒకపరి క్రీస్తుశక ప్రారంభపరిసరములకు దృష్టిని నిగిడించి క్రమక్రమముగఁ జూచినచో నాదేశపు భూత పూర్వభాగ్యోదయము గోచరింపకపోదు. ఇందుఁ గళింగ దేశపు సనాతనగౌరవమును గాపాడనెంచి విషయోపక్రమముచేయనెంచుటచేఁ దద్దేశముయొక్క వ్యాపకమగు దక్షిణాపథప్రాశస్త్య మొకించుక యెఱుంగుట ప్రకృతోపయోగకారి కాకపోదు.

i దక్షిణాపథప్రాశస్త్యము

ఎవరైనను దేశములవిషయమై ప్రస్తావించినపుడు తమదేశముత్కృష్టమైనదనియుఁ దక్కిన దేశములంతకంటె హీనములైనవనియుఁ బలుకుచుందురు. కానిన్యాయమును నిరూపింపఁ దలఁచినవారుమాత్రమట్లుకాక యథార్థమునే లిఖింతురు. ఈరీతి మనప్రాచీనులలో ముఖ్యముగఁ గలదు. ఉత్తరాపథమునఁ బాటలీపుత్రమున నివసించి మౌర్య సామ్రాజ్యమును స్థాపించిన చాణక్యుఁడు (కౌటిల్యుఁడు) తనయర్థశాస్త్రమున దేశప్రాశస్త్యమును దెల్పుచు.

"స్థలపథేఽపి హైమవతో దక్షిణాపథాచ్ఛ్రేయాన్, హస్త్యశ్వ గంధదంతాజినరూప్యసువర్ణపణ్యాస్సారవత్తరాః ఇత్యాచార్యాః. నఇతికౌటిల్యః. కంబలాజినాశ్వపణ్యవర్జ్యాః శంఖవజ్రమణిముక్తాసువర్ణ పణ్యాశ్చ ప్రభూతతరాః దక్షిణాపథే.

—కౌటిలీయార్థశాస్త్రము, పేజి 298.

అని దక్షిణాపథప్రాశస్త్యమునుగూడ వర్ణించియున్నాఁడు. భరతముని తన నాట్యశాస్త్రమునందు,

"చతుర్విధా ప్రవృత్తిశ్చ ప్రోక్తా నాట్యప్రయోగతః,
ఆవన్తీ దాక్షిణాత్యాచ పాంచాలీ చౌఢ్రమాగధీ.

* * * నాట్యస్య మయా చతుర్విధత్వమభిహితం భారతీ సాత్వతీ కైశిక్యారభటీచేతి, వృత్తిసంశ్రితే ష్వమీషు ప్రయోగేషు అభిరతా దేశాః యతః ప్రవృత్తిచతుష్టయ మభినిర్వృత్తం ప్రయోగశ్చోత్పాదితః, తత్ర దాక్షిణాత్యాస్తావత్ బహునృత్తగీతవాద్యాః కైశికీ ప్రాయాః చతురమధుర లలితాంగాభినయాశ్చ."

—నాట్యశాస్త్రము, కాశీముద్రితపుస్తకము 135 పేజి.

అని దక్షిణాపథప్రాముఖ్యము నుగ్గడించియున్నాఁడు. దండి వైదర్భిగౌడీరీతులలో గౌడీరీతికంటె దక్షిణాపథమందలి విదర్భదేశపురీతికే ప్రాధాన్యము నొసంగియున్నాఁడు. వృత్తులలోఁ బ్రధానమైనది కైశికీవృత్తి. అది దక్షిణదేశపువృత్తి. రాజశేఖరుఁడును దీనినిట్లు నిర్వచించెను:

"తతశ్చ దక్షిణాం దిశమాససాద. X X X X X X X తత్రాభియుంజానాత మామే యాతి సమానం పూర్వేణ, సా దాక్షిణాత్యా ప్రవృత్తిః. X X X X తామనురక్తమనాః సయస్నేపథ్యః సారస్వతే య ఆసీదితి సమానంపూర్వేణ. సాపియద్విచిత్రనృత్తగీత వాద్యవిలాసాదిక మావిర్భావయామాస సా కైశికీ ప్రవృత్తిస్తాం తే మునయ ఇతి సమానం పూర్వేణ"

—కావ్యమీమాంస. (గైక్వాడు) పేజి 97.

ii కళింగదేశము దక్షిణాపథములోనిదే.

ఇంతవఱకు దక్షిణాపథప్రాశస్త్యము నిరూపింపఁబడినది. ఇఁక కళింగము దక్షిణాపథములోనిదే యని నిరూపించినచో దానిప్రాశస్త్యము వేఱుగఁ జెప్పవలసిన యవసర ముండదు.

i "మహేంద్రోమలయః సహ్యో మేలకః పలపింజరః,
ఏతేషు సంశ్రితా దేశాః స జ్ఞేయో దక్షిణాపథః
కోశలాస్తోశలాశ్చైవ కళింగా ఏవ గోశలాః,
(ద్రావిడాంధ్రమహారాష్ట్రా) వైణ్యా వై వానవాసజాః.
దక్షిణస్య సముద్రస్య తథా వింధ్యస్య చాన్తరే
యే దేశాస్తేషుయుంజీత దక్షిణాత్యాంతు నిత్యశః.

—చూ. నాట్యశాస్త్రము, కాశీముద్రితప్రతి, 135 పేజి.

ii ఆగ్నేయ్యాం దిశి కోశల కలింగవంగోపవంగా జఠరాంగాః,
శౌలికవిదర్భవత్సాంధ్ర చేదికాశ్చోర్ధ్వకంఠాశ్చ.

—బృహత్సంహిత 14వ అధ్యాయము.

ఆగ్నేయదిక్కు-ప్రాగ్దక్షిణముల నడుమనున్నది కాన నిది దక్షిణాపథముకొంతయు, తూర్పుకొంతయుఁ గలిసినది కాన వంగాంగాదులు తూర్పుదేశములనియు,కళింగాంధ్రాదులు దక్షిణదేశము లనియు నూహింపవచ్చును.

iii "తతశ్చ స దక్షిణాం ప్రదేశమాససాద యత్ర మలయమే కలకుంతలకే రలపాలసుంజర మహారాష్ట్రగంగకళింగాదయో జనపదాః.

—కావ్యమీమాంస (గైక్వాడు.) పేజి 9.

(IV) Southern India comprised the whole of the Peninsula from Nasik on the west, and Ganjam on the east, to Cape Kumari (Comerin) on the south including the Modern districts of Birar add Telingana, Maharastra and the Konkan, with the separate states of Haidarabad, Mysore and Travancore, or very nearly the whole of the Peninsula to the south of the Narbada and Mahanadi rivers.'

[Cunningham's "The Ancient Geography of India," p.p. 11—12.]

v వంగాలౌహిత్యాత్పూర్వేణ. అంగా మహానద్యాః పూర్వేణ. కళింగా గౌడవిషయాద్దక్షిణేన + + +

[వాత్స్యాయనకామసూత్రములపైగల జయమంగళుని వ్యాఖ్యానమందలి దేశవిభాగవిషయ.]

iii కళింగదేశప్రత్యేకప్రాశస్త్యము.

కళింగదేశముయొక్క ప్రత్యేకప్రాశస్త్యమును గుర్తించుటకుఁ గావలసిన గ్రంథములు ప్రస్తుతము నాకు లభింపలేదు. ఆ విషయమై ప్రయత్నించి మున్ముందు తెలుపఁగల కుతూహలముమాత్రము కలదు. కాని లభించిన కొంచెపునంగతిని తెలియఁజేతును.

దక్షిణాపథమునఁగల దేశములలోఁ గళింగము చాల ఉత్కృష్టమైనది. ఉదారులును, సత్ప్రవర్తకులును అగు మహారాజులు దీనిని పాలించిరి. ఒక ప్రాచీనమహాకవి కళింగప్రభు ని ట్లుగ్గడించెను.

i. ఆయుర్దానమహోత్సవస్య వినతక్షోణీభృతాం మూర్తిమాన్
విశ్వాసో, నయనోత్సవో మృగదృశాం, కీర్తేః ప్రకాశః పరః,
ఆనందః కవితాకృతి స్సుమనసాం, వీరశ్రియో జీవితం,
ధర్మస్యైవ నికేతనం, విజయతే వీరః కళింగేశ్వరః.

ii మహాకవి కాళిదాసుఁడు తన రఘువంశమున రఘుమహారాజుగారి దండయాత్రను వర్ణించు సందర్భమునఁ దొలుత తూర్పుదిక్కునకు బయలుదేరెనని వరించెను.

"స యయౌ ప్రథమం ప్రాచీం తుల్యః ప్రాచీనబర్హిషా,
అహితాననిలోద్ధూతై స్తర్జయన్నివ కేతుభిః.

—రఘువంశము 4వ సర్గ.

అట్లువెళ్లి యచ్చటచ్చటనున్న రాజులను జయించెనుగాని వారు ప్రసిద్ధులుకాకపోవుటచే వారిపేర్లు చెప్పఁబడియుండకపోయెను. మఱియుఁ దూర్పుదేశమందలి దిగ్విజయమును సూక్ష్మముగఁ గాళిదాసు,

"తాజితైః ఫలముత్ఖాతైః భగ్నైశ్చ బహుధా నృపైః,
తస్యాసీ దుల్బణో మార్గః పాదపైరివ దంతినః."

—రఘు. 4-వ సర్గ.

అనివర్ణించెనుగాని వివరించి చెప్పలేదు. అవసరములేదని యతనితలంపై యుండవచ్చును. ఇట్లు తూర్పునగల రాజులను జయించి సముద్రప్రాంతమున కేఁగిన రఘుమహారాజునకు సుహ్మదేశీయులతో యుద్ధమే యవసరము లేకపోయినది. వారే శరణు చొచ్చిరి.

"అనమ్రాణాం సముద్ధర్తు స్తస్మాత్సింధురయాదివ,
ఆత్మా సంరక్షితః సుహ్మైః వృత్తి మాశ్రిత్య వైతసీమ్."

—రఘు. 4-వ సర్గ.

ఆపిదప వంగదేశీయులతోఁ జిన్నపోరాటముకలిగినట్లు

"వంగానుత్ఖాయ తరసా నేతా నౌసాధనోద్యతాన్,
నిచఖాన జయస్తంభాన్ గంగాస్రోతోన్తరేషు సః".

—రఘు. 4-వ సర్గ.

అను పద్యమునుబట్టి యూహింపవచ్చును. వంగదేశీయులు శీఘ్రముగఁ జెల్లగింపఁ బడుటచే వారితోడి యుద్ధమునందు శ్రమకలుగలేదనియు, జయస్తంభముల నాటెనను దానింబట్టి పోరాటము మాత్రము కలిగెననియు నిశ్చయింపవచ్చును. ఆపిదప,

"స తీర్త్వా కపిశాం సైన్యైః బద్ధద్విరదసేతుభిః,
ఉత్కలాదర్శితపథః కళింగాభిముఖో యయౌ."

—రఘు. 4-వ సర్గ.

అను దానినిబట్టి యోఢ్రులతోఁ బోరాటము కలుగలేదనియుఁ గలిగినచోఁ జిన్నయుద్ధము తటస్థించి వెంటనే

వారు లొంగిపోయి యతనికిఁ బరిచర్యలొనర్చుచు నతని దయాదాక్షిణ్యములకై నిరీక్షించుచుఁ గళింగరాజ్యమునకు మార్గమునఁ జూప చోపుదారులైరనియు నూహింపవచ్చును. దీనింబట్టి రఘుమహారాజుద్దేశించుకొనిన రాజ్యము కళింగరాజ్యమనియు, దానికొఱకు వెతకుకొని యతఁడు వచ్చుచున్నాఁడనియు, (అనఁగా పాశ్చాత్త్యులకు హిందూదేశమెట్లు అన్వేషణీయమైనదో కళింగము రఘుమహారాజునకట్లే గవేషణీయమైన దనియు,) అతని ప్రతాపాతిశయమున కదియే యుచితమైన తావనియు నూహింపవచ్చును.

"స ప్రతాపం మహేంద్రస్య మూర్ధ్ని తీక్ష్ణం న్యవేశయత్,
అంకుశం ద్విరదస్యేవ యన్తా గంభీరవేదినః.

—రఘు. 4-వ సర్గ.

పైశ్లోకమునుబట్టి రఘుమహారాజు కళింగరాజును జయించుట విషయమై తన సామర్థ్యమునంతటిని వినియోగింపవలసివచ్చెనని విశదమగుచున్నది.

"ప్రతిజగ్రాహ కాలింగ స్తమస్త్రైర్గజసాధనః,
పక్షచ్ఛేదోద్యతం శక్రం శిలావర్షీవ పర్వతః.
ద్విషాం విషహ్య కాకుత్స్థ స్తత్ర నారాచదుర్దినమ్,
సన్మంగలస్నాత ఇవ ప్రతిపేదే జయశ్రియమ్."

—రఘు. 4-వ సర్గ.

ఈశ్లోకములంబట్టి కళింగరాజప్రతాపమును, రఘుమహారాజు పొందిన యాయాసమును, కష్టమును తేటతెల్లము కాఁగలవు. ఆ పిదప రఘుమహారాజు పాండ్యదేశము వఱకుఁ బోయెను. ఈలోపుగ మఱి యేవర్ణనమును లేదు. పాండ్యదేశము కావేరినది దాఁటిన పిదపఁ గలదని యీ రఘువంశమునుబట్టియే తెలియుచున్నది. కానఁ బూర్వ తీరమునఁగల రాజులందఱిలోఁ గళింగప్రభువే యుత్తముఁడు నజయ్యుఁడు నని యెఱుఁగవచ్చును.

మఱియు వంగదేశీయులు రఘుమహారాజునకు దాసానుదాసులయినట్లు

"ఆపాదపద్మప్రణతాః కలమా ఇవ తే రఘుమ్,
ఫలైస్సంవర్ధయామాసు రుత్ఖాతప్రతిరోపితాః."

—రఘు. 4-వ సర్గ.

అను శ్లోకమునుబట్టి తెలియఁగలదు. ఆరీతినే యుత్కళులును లొంగిపోయినట్లు "ఉత్కలాదర్శితపథః" అను శ్లోకమునుబట్టి తెలియుచున్నదని యిదివఱకే నిరూపింపఁబడినది. కాని కళింగరాజట్లు నమ్రుఁడై పోయినట్లు వర్ణింపఁబడలేదు.

"గృహీతప్రతిముక్తస్య స ధర్మవిజయీ నృపః,
శ్రియం మహేంద్రనాథస్య జహార నతు మేదినీమ్."

రఘు. 4-వ సర్గ.

ఈ పైశ్లోకము కళింగాధీశుని దైన్యమునుగాని, దాసానుదాసత్వమునుగాని చెప్పఁజాలదు.

iii విద్యానాథుఁడు తన యలంకారశాస్త్రమునఁ ద్రిలింగదేశాధీశ్వరుఁడగు ప్రతాపరుద్రదేవుని దండయాత్రలను వర్ణించు సమయమున,

"ద్వితీ—అథయువరాజాజ్ఞయా ప్రథమం మాఘవనీం దిశం ప్రచలితాని సైన్యాని. X X X X.

మంత్రిణః—తత స్తతః?

ద్వితీ—అనంతరం సేనాగ్రగైరేవ పౌరస్త్యాన్ క్షుద్రక్షత్రియాన్ విజిత్య సార్వపథీనే నాటోపేన పటీయసి తస్మిన్ మహతి బలే ప్రచలతి

యుద్ధాయ సమసహ్యన్త కళింగాః స్ఫుటపౌరుషాః,
మాద్యద్ద్విపఘటోద్దామసంభ్రమాడంబరోద్ధతాః.
తైస్సార్ధ మాంధ్రచమూపతీనాం పరాక్రమధనే మహత్యాయోధనే"

అని వర్ణించెను. దీనింబట్టి కళింగదేశీయుల పౌరుషము వ్యక్తపడఁగలదు. మఱియు నందే దక్షిణదిక్కున నతని దండయాత్రను వర్ణించుచు

"అనంతరం పాండ్యప్రముఖాన్ దాక్షిణాత్యాన్ క్షితీశ్వరాన్ శరణముపగతాన్ కాకతీయవీరరుద్రః స్వచమూపతినిర్విశేషం సంభావ్య తైస్సహ ప్రతీచీం దిశం ప్రచలితః"

దీనినిబట్టిచూడఁ గళింగులు పాండ్యులవలె దాసానుదాసులై వెంటనంటిరా లేదనియుఁ బూర్వదేశవిషయమున నొక్క కళింగులతోడి పోరాటనే వర్ణించుటచేతఁ దక్కినవంత లెక్కలో నివి కావనియు నూహింపవలయును. మఱియు ప్రతాపరుద్రపదాతి పౌరుషమును వర్ణించునపుడు

"క్రేశే గూర్జర జర్జరో౽సి? సముశే లంపాక కిం కంపసే?
వంగ త్వంగసి కిం? ముధా బలరజః కాణో౽సి కిం కోంకణ?
హూణా ప్రాణపరాయణో భవ! మహారాష్ట్రాపరాష్ట్రోస్యమీ
మోద్ధారో వయమిత్యకీనభిషవ త్యం ధ్రకుమాభృద్భటాః".

అని యాయాదేశపువారిని "రేరే" అనుసంబోధనాదులచే చాలహీనముగ వర్ణించియున్నను, అందు కళింగులు తమస్మృతిపథమున నున్నను వారి నానీచసంబోధనమునఁ జేర్కొనలేదు. అది గౌరవమును దెలుపదా?

యుద్ధవిశేషములను సూక్ష్మముగఁ దెలుపుచు మూఁడువృత్తములను జెప్పుచు "అంగాః సంగరభీరవః సమభవన్" అని ప్రారంభించి యన్నిదేశములవారిని దూ, చా-తప్పకుండఁ జేర్కొని "కృతయశోభంగాః కళింగా అపి," అని కళింగులను జివఱఁ జెప్పెను. వేయేల? తుదకుఁ గళింగులుకూడ లొంగిపోవలసివచ్చెను. అని చెప్పునపుడు వారి యాధిక్యము విశదముకాఁగలదు. తక్కిన యందరిని సమరభీరువులని, పలాయమానులని, వ్యర్థభుజాయుధులనిచెప్పుచు, కళింగులకుఁగూడ మచ్చవచ్చెనని (కృతయశోభంగాః—వారి కీర్తిని భంగముచేసికొనినవారు, అని) చెప్పఁబడినది.

ప్రతాపరుద్రుని పట్టాభిషేకసమయమున నాహ్వానింపఁబడినరాజుల నాయారీతిగానుండవలెనని నియమించుచుఁ బ్రతీహారి యిట్లనెను.

"కాళింగాత్రనిషీద, కోంకణపతే దూరే భవాంగేశ్వర,
ప్రాన్తంసంశ్రయ, మాలవేంద్ర శనకైః స్వోపాయనం ప్రాపయ,
పాండ్యాగ్రేభవ, సేవణక్షితిపతే పశ్చాద్భవాద్యైవ వః
స్వామీ కాకతివీరరుద్రనృపతిః సర్వాన్ క్రమాదీక్షతే".

ఇచటఁగూర్చుండుటకు స్థానములభించినదొక్క కళింగాధీశ్వరునకే. మిమ్ములనందరిని రాజుక్రమముగాఁ జూచుననుటచేఁ దొలుదొల్తకళింగాధీశునే చూడవలసియున్నది. కళింగునికి గౌరవమునాపాదించుటలో నీ యుదాహరణములు చాలును.

iv కళింగదేశమునుగూర్చిన తప్పుటభిప్రాయములు

కళింగ దేశమింతయుచ్చైః స్థితియందుండి ప్రాచీనకాలమునుండియుఁ బరువు, ప్రతిష్ఠ సంపాదించికొనియున్నను కళింగదేశము గోరరానిదనియు, అచటనివసించుట యంతకంటెను దప్పనియు నొకచెడువాడుకయున్నది. ఈవాడుక యిప్పటి వ్యవహారమున నున్నదో లేదో కాని కొన్నిగ్రంథములనుబట్టియు, శ్రీవిక్రమదేవవర్మగారు వ్రాసిన "కళింగదేశ వృత్తాంతము" (చూ. ఆ.సా.పరిషత్పత్రిక 16 సం) వలనను దెలియవచ్చుచున్నది. "కలిం=కలహంగచ్ఛన్తీతి కలింగాః"అను వ్యుత్పత్తినిబట్టి కాళింగులెల్లపుడును దెబ్బలాడుకొనుటయే స్వభావముగాఁ గలవారని తెలిసికొనవచ్చుననియు, "కళింగదేశః సంప్రోక్తోవామమార్గపరాయణః" అని దీనినిబట్టి యాచారశూన్యమైన దనియునూహింపవచ్చుననియు, "నాహంకళింగానవాప్స్యః, నాహం కళింగాన్ జగామ" అను సిద్ధాంతకౌముదిలోని వచనములంబట్టి యాదేశమునకుఁ బోవుటయు, నివసించుటయుఁగూడఁ జాలదోషమని యనుకొనవలయు ననియుఁ గొందఱి కొందఱి యభిప్రాయమైయున్నది.

v ఆ యభిప్రాయములకు సమాధానము.

ఈయభిప్రాయములెట్లు సంభవించినవో, అందులకుఁదగిన కారణమేమో నిశ్చయింప దుర్ఘటము. మనప్రాచీనులు దేశవిషయములఁ దెలియఁజెప్పుచు నపుడన్నిటి నొక్కరీతిగనే వర్ణించినట్లును, గళింగమునుగూడ న్యూనభావమునఁజూడక గౌరవభావముతోడనే జూచినట్లును మీఁది విషయములంబట్టి తెలియుచునేయున్నది.

కాని రాజశేఖరుఁడు తనకావ్యమీమాంసయందు దేశవిభాగాది విషయమునఁ జెప్పిన

"పూర్వాపరయోః సముద్రయోః హిమవద్వింధ్యయోరన్తరమార్యావర్తః. తస్మింశ్చాతుర్వర్ణ్యం చాతురాశ్రమ్యం చ. తన్మూలశ్చ సదాచారః. తత్రత్యో వ్యవహారః ప్రాయేణ కవీనామ్".

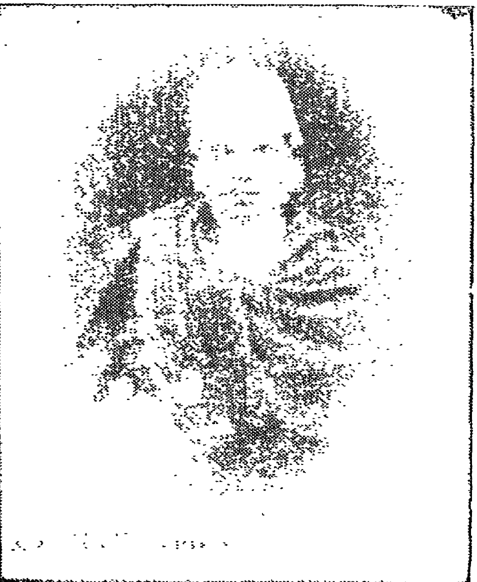
ఈ విషయమును బట్టి యార్యావర్తము దాటినపిదప దేశమంతయు ననాచారభూయిష్ఠమైనదని ప్రాచీనుల యాశయమని మనమూహింపవచ్చును. కావుననే దక్షిణాపథమునఁ గళింగదేశమే యార్యావర్తబహిర్భూతమగు మొదటిదేశమగుటచే దాని కీచెడువాడుక కలిగెనని యూహింపవచ్చును. ఈమీఁదిన్యాయమునుబట్టి యార్యా

శ్రీ డా. బ్రహ్మజోస్యుల సుబ్రహ్మణ్యంగారు (శి)

శ్రీ వీరమాణిక్యంగారు (శి)

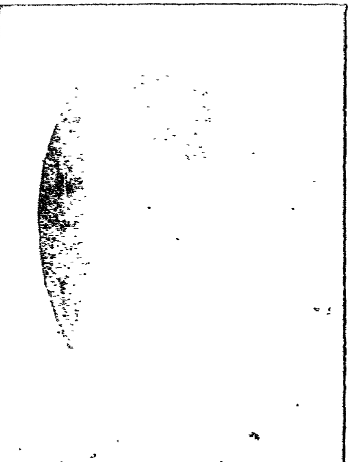
శ్రీ వేము వెంకటనృసింహ మల్లికార్జున శర్మగారు (శి)

శ్రీ వేముల రామమూర్తి గుప్తగారు (శి)

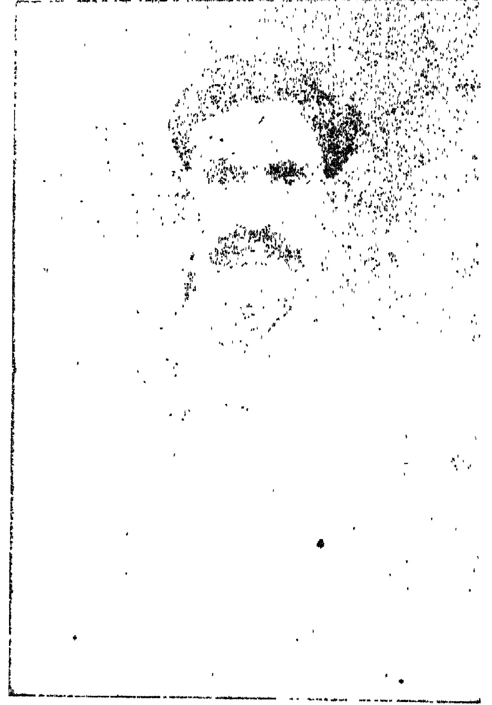
శ్రీ తన్నీరు కృష్ణమూర్తిగారు (శి)

శ్రీ నల్లూరి పాపయ్యచౌదరిగారు (శి)

శ్రీ టి. ప్రకాశం పంతులుగారు (శి)

శ్రీ డాక్టరు [illegible] గారు (శి)

శ్రీ ఆత్మహరి గోవిందాచార్యులుగారు (శి)

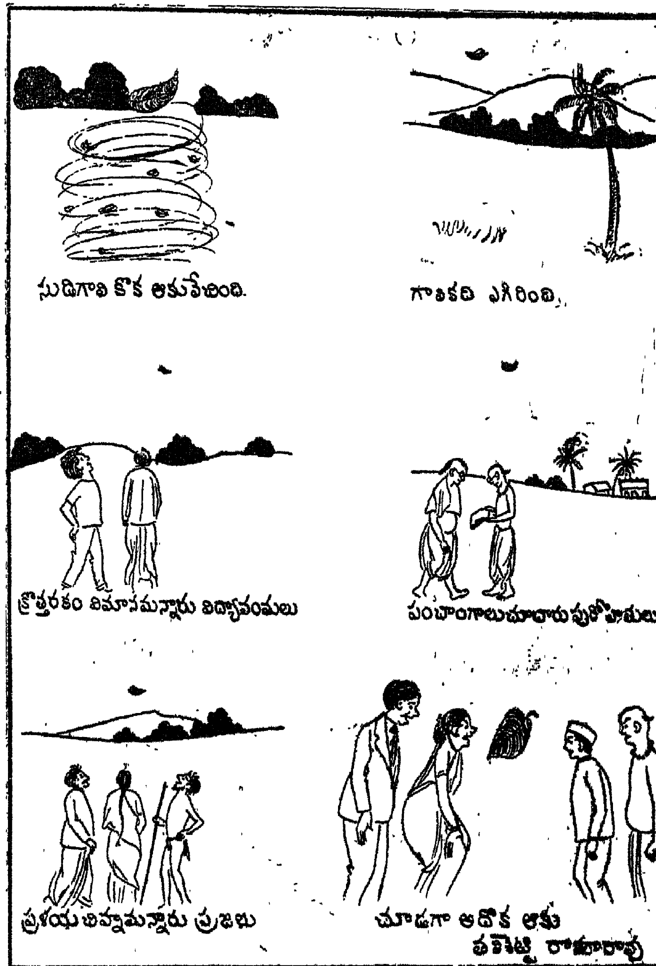

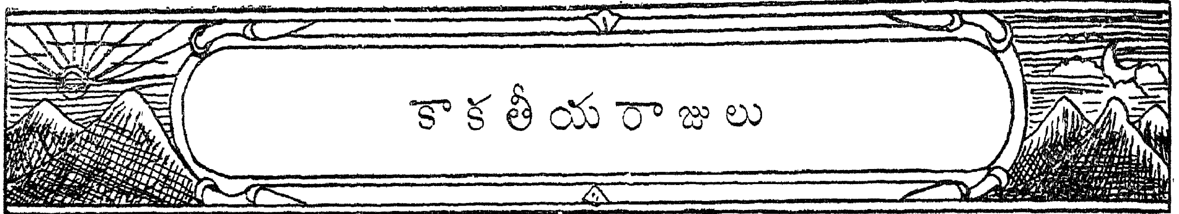
శ్రీ బాబు రాజేంద్రప్రసాద్‌గారు (శి)

వర్తబహిర్భూతములగు దేశము లన్నింటికి నీవాడుక కలిగియుండవలసినదే కాని యేల కలుగలేదో నిశ్చయించుట దుర్ఘటమే.

ఇంకొకసంగతి. కళింగదేశపు టుత్తరభాగము కేవలపర్వతప్రదేశము. ఆప్రదేశమునందును, దత్ప్రాంత ప్రదేశములందును సామాన్యముగఁ గోదులు, సవరలు మొదలగు కోయజాతివారును, ఇంచుమించు వారిని బోలి యనాచారప్రవృత్తిగలిగినవారును నివసించుచుండుటచే నార్యావర్తనివాసులగు నార్యులు కంళిగదేశము రాఁదలంచినచోఁ దప్పక వారిపరిచయమే కలుగవలసియుండుటం బట్టి వారివలెనే యందఱునుందు రని కొందఱార్యు లీవ్యవహారమును గల్పించియుండనోపుదురు. మఱియు నీతప్పటభిప్రాయము తప్పక యప్పటివారికుండెడిదని నిర్ధారణ చేయుటకుఁగూడఁ దగినంతయాధారము కన్పింపదు. ఆధుని కవిమర్శకశిరోమణులు చాలమంది చాలయాధారములు చూపించి కళింగదేశపు టౌన్నత్యమునే వేవిధముల నుపన్యసించుచున్నారు.

అవసరములేని ఆర్భాటము (ఒక జర్మనుచిత్రము ననుసరించి)

కాకతీయ రాజులు

శ్రీ శేషాద్రిరమణకవులు

కాకతీయరాజు లాంధ్రులకుఁ జిరస్మరణీయులు. ఏనాఁడో విస్మృతమైన యాంధ్రసామ్రాజ్యమును బునరుద్ధరించి చెదరిన యాంధ్రతేజమును కేంద్రీకరించి లలితకళలఁ బునరుద్ధరించిన యాంధ్రభూపతులగు కాకతీయుల చరితామృతము తనివిదీఱఁ గ్రోల నేయాంధ్రుఁ డుత్సాహపడఁడు.

చరిత్రపరిశోధనమునఁ దీవ్రకృషి జరుపఁబడు నీ నవయుగము నఁగూడఁ గాకతీయుల చరిత్రమునుగూర్చి సరియగు పరిశోధనము జరుగలేదు. నిజాముదొరతనమువారి పరిపాలనమునను న్న యాంధ్రదేశము నంచలి వేలకొలఁదిశాసనము లింకను బ్రకటితములు కాలేదు. నాఁటి సారస్వతవికాసము దెలుపు గ్రంథరాజము లింక నుపలభ్యములు కాలేదు. అజ్ఞాతవాఙ్మయమున మఱుగుపడియున్న కాకతీయరాజుల చరిత్రమునకుఁ బునాదులువేయు చరిత్రజిజ్ఞాసుల యుపయోగమునకై సందిగ్ధములగు నంశములను గొన్నింటినిమాత్ర మిపుడు సమన్వయించెదము.

కాకతీయుల యాచారములు

కాకతీయులలో రాజ్యస్థాపకుఁడు మహామండలేశ్వర ప్రోలరాజు. ఈతనిభార్య ముప్పమ. చరిత్రకారు లీతని జైనుఁడని వ్యవహరించిరిగాని యది సత్యమని తోఁపదు. ఈతఁడొనరించిన భైరవప్రతిష్ఠలఁ దెలుపు శాసనము ఇనుగుర్తిగ్రామమునఁగలదు. ఆర్ష మతమునందును జైనమతమునందును నీతనికి సమానగౌరవభావముకలదు. మొదటినుండియుఁ గాకతీయరాజులు పశ్చిమచాళుక్యులకడ సేనానాయకులుగ నున్నకతన వారివలెనే వరాహలాంఛనులైరి. కావనే కాకతీయుల శాసనములలో వరాహస్తుతియు వరాహముద్రము జెప్పఁబడినది. ప్రోలరాజు సంగరమున గుండరాజు నోడించి వానియురమున వరాహముద్ర వేసినటులు అనుమకొండశాసనమునఁ గలదు. వరాహాంకులనుట కిదియె తార్కాణము. *

ప్రోలరాజుకాలమున కాకతమ్మదేవాలయములు ఆంధ్రదేశమునఁ బెక్కులుగలవు. పదమూఁడవ శతాబ్దమునాఁటికిఁ గాకతమ్మగుడి ఓరుగంటిలోనున్నటులఁ గ్రీడాభిరామమువలనఁ దెలియును. కాకతమ్మకథను గొల్లలుచెప్పుదురు. అందామె పార్వతి యవతారాంతరముగఁ జెప్పఁబడినది. మెదకుమండలములో అల్లాదుర్గముచెంత నొకగుట్టపై కాకతమ్మగుడి కలదు. విగ్రహములు భిన్నమైనకతన కాకతిదేవిస్వరూపము గుర్తింప నవకాశము చిక్కలేదు. ఒరంగల్లులో కాకతమ్మబావి కలదు. బహుశః కాకతీదేవియాలయ మాప్రాంతముననేయుండి యవన దౌర్జన్యముచే నశించియుండుననియు నూహింపనగును. ప్రోలరాజు శాసనములలోఁ బ్రధానమైనది పద్మాక్షిదేవళమునందలిది. అందలిలిపి చాళుక్యరాజుల యాంధ్రలిపిని బోలియున్నది. వర్ణములు వట్రువగ లేవు. పశ్చిమచాళుక్యులకడ నితఁడు విశేషకాలము శిక్షితుఁడగుటయే యిందులకుఁ గారణముకానోపు. ఈయనకుఁ బ్రత్యర్థులుగ తైలపదేవుఁడు, గోవిందరాజు, గుండరాజు, జగద్దేవుఁడు హనుమకొండశాసనమునఁ బేర్కొనఁబడిరి. వీరలగూర్చిన వివరములు మున్నొకమాఱు సవిస్తరముగ వ్రాసియుంటిమి. అనుమకొండ రాజధానిగ నుండఁదగిన తావుగాదని ప్రోలరాజు రామారణ్యత్రిపాదులవారి ప్రోత్సాహముచే ఒరంగల్లు అను పురరాజమునుగట్టింప నారంభించెను. ఈతనికాలమునఁ బూర్తికాలేదు. ప్రోలరాజునకుఁ జరిత్రమునఁ బ్రసిద్ధులగు కుమారు లిద్దఱు. మొదటివాఁడు రుద్రదేవచక్రవర్తి; రెండవవాఁడు మహాదేవరాయలు.

రుద్రదేవుని చరిత్రము

తండ్రియగు ప్రోలరాజుకాలమున ననుగ్రహపూర్వకముగ విడువఁబడిన తైలపదేవుని రుద్రభూపతి తెగటార్చెను. మైళిగిదేవుని జయించి పొలవాసరాజ్యము గైకొనెను. దొమ్మరాజును వధించెను. చోడోదయుని జంపెను. భీమరాజును సంహరించెను. ఈ ప్రత్యర్థి రాజుల చరిత్రము చరిత్రకారుల కింకను స్పష్టముగాఁ దెలియలేదు.

మైళిగిదేవుఁడు కరీమునగరుజిల్లాలోని జగితాలతాలూకాకు జేరిన పొలవాస రాజధానిగఁజేసికొని గోదావరి ప్రాంతమంతయుఁ బాలించిన

* కాకతీయులు వరాహలాంఛనులనుటకు

శ్రీమత్కాకతివంశస్య యోవిభుర్వీరలాంఛనమ్ | తద్గురుర్వసుధోద్ధార వరాహస్సపునాతువః. కుందవరశాసనము.

రాజు. ఈతఁడు నెలకొల్పిన ధర్మములఁదెలుపు శాసనములు కాళేశ్వరము, మంథెన, ధర్మపురిప్రాంతములలోఁగలవు. పశ్చిమచాళుక్యులకు రాజప్రతినిధిగ నీతని పూర్వు లుండిరి. రుద్రదేవునికాలమున నీతఁడు రాజ్యము కోల్పోయెను. అంతతో నీతనికుటుంబ మంతరించెను.

రుద్రదేవుని ప్రత్యర్థులలో మేడరా జొకఁడు. ఈ మేడరాజు ప్రోలరాజుకాలమునందుఁగూడఁ ప్రసిద్ధుఁడైయుండి ప్రతిఘటించి నిలిచిన ధీరుఁడు. ఈయన మంత్రియగు నాగదేవరాజు స్థాపించిన గోవింతాపురము (పాకాలతాలూకా) శాసనమువలన మాధవవర్మవంశమున దుర్గరాజు జనించెననియు నతనికి మేడరాజు జగ్గరాజు పుట్టిరనియు కలదు. రుద్రదేవుని ప్రత్యర్థియగు నీ మేడరాజు క్షత్రియవంశజాతుఁడు. వీరి మంత్రియగు నాగదేవరాజు శా. శ ౧౦౮౯ ప్లవసంవత్సర పాల్గున శుద్ధ 3 న (క్రీ శ ౧౧౬౭) పార్శ్వజినేశ్వరాలయము స్థాపించి భూదానముగావించెను. ఆ శాసనారంభమున జినదేవపాదస్మరణ మీ క్రిందివిధముగాఁ గలదు —

శ్లో॥ శ్రీమన్నతేంద్ర ముకులోజ్జ్వలరత్నభూషా
నాగేంద్రహస్తసరసీరుహకర్ణ పూరా
విద్యాధరేంద్ర రచితోత్తమకుంకుమాపీ
భూయాత్ శుభాయ జినదేవపదాంబుజశ్రీః

మేడరాజుకూడ జైనుఁడని విశ్వసింపవచ్చును. ఈతని శాసనములకొఱకింకను నన్వేషింపవలసియున్నది.

రుద్రదేవుని ప్రత్యర్థులలో ఉదయచోడుఁ డొకఁడు. ఇతఁడె చోడోదయుఁడని శాసనములలోఁ బేర్కొనఁబడెను. ఉదయచోడుఁడు నల్లగొండచెంతనున్న పానుగల్లు పాలించుప్రభువు. మల్లికార్జునపండితారాధ్యులవారికి సమకాలికుఁడు. ఈతని శాసనము లిపుడు పానుగంటిలోఁ గనిపించుచున్నను ఉదయసముద్రమను తటాక మీతని కీర్తి చిహ్నముగానున్నది. ఉదయావనీశుని మంత్రియగు గోవిందప్రధాని శాసనములు పానుగంటిలోఁ గలవు. రుద్రదేవుఁ డీరాజ్యమును లోఁగొనినవెంటనే తంత్రపాలు మల్లినాయకుఁడు ఛాయాసోమేశ్వరాలయమున నొకశాసనము స్థాపించెను. అందు ఉదయాదిత్యసముద్రమను తటాకప్రశంస గలదు. శా శ ౧౧౮౯ ప్రభవసంవత్సర అధిక జ్యేష్ఠ ౧౫ లు నాఁటి శార్ఙ్గపాణిరాయలశాసనమున ఉదయసముద్రప్రశంసగలదు. శా॥ శ ౧౮౯౩ సంవత్సరమునాఁటి సయిదుసాదాతు సయ్యదుశాహామీరు వేయించిన తెనుఁగుశాసనమున ఉదయసముద్రప్రశంస గలదు. ఈ యుదయసముద్రము ఉదయాదిత్యుఁడు, ఉదయచోడుఁడు అను నామములు గల పానుగంటిపాలకునిచే స్థాపింపఁబడినది గాన రుద్రదేవుని ప్రత్యర్థియగు ఉదయచోడుఁడు నల్లగొండ చెంత గల పానుగల్లువాసియనుట స్పష్టము. పండితారాధ్యచరిత్రము గూడ నీయంశమును స్థాపించుచున్నది.

కాకతీయరుద్రునకుఁ బ్రబలప్రత్యర్థి భీమరాజు. ఈతఁడు దురాత్ముఁడు. సోదరుఁడగు గోకర్ణుని నీతఁడు చంపినటుల అనుమకొండశాసనములో స్పష్టముగాఁ గలదు.

"భీమేన భీమనకులేన కులేనహీనో
గ్రస్తో మమార గృహమూషకవత్ క్షణేన
మార్జారడింభకకరేణ మహాన్ధకారే
గోకర్ణ నామ నృపజో భువి శూరమానీ

భీమరాజను భయంకరమగు ముంగిసచే శూరుఁడగు గోకర్ణుఁడను పాము అంధకారమునఁ బిల్లిచే నెలుకచంపఁబడినటులఁ జంపఁబడెను."

భీమరాజు భ్రాతృహంతయనునంశమును "హంతా భ్రాతృవరస్య భోజనవిధా" అను శాసనశ్లోకభాగము బలపఱచుచున్నది. గోకర్ణుఁడు, భీమరాజు ఏకగర్భజనితులు. భీమరాజు స్వలాభపరాయణుఁడై తమ్ముఁడగు గోకర్ణునితోఁ గపటస్నేహముకల్పించి మోసముగ వధించి యంతతోఁ దృప్తుఁడయ్యెను.

భీమరాజుగోకర్ణుల వృత్తాంతము అమరాబాదుతాలూకాలోని మామిళ్లపల్లి నృసింహాలయమునందుఁ గలదు. అం దీక్రిందివిధముగా వంశవృక్షముగలదు. సూర్యవంశమున కలియుగకర్ణుఁడగు గోకర్ణ జనించి ప్రతిష్ఠనార్జించి సంగరరంగమున మరణించెను. ఆయనకుమారుఁ డుదయాదిత్యుఁడు. ఈతఁడు చోడవంశతిలకుఁడు. ఈయనకుమారులే భీమరాజు, గోకర్ణుఁడు. వీరిరైక్యమత్యము శాసనమున నీ క్రిందిరీతిగాఁ బ్రశంస గావింపఁబడెను.

శ్లో. అథ తత్కృతినక్షత్ర గణప్రగుణచేతసౌ,
భీమగోకర్ణభూపాలౌ సూర్యచంద్రావివోదితౌ.

శ్లో. నిస్సీమప్రేమబుద్ధేన సమానసుఖయోర్ద్వయోః
ఐకాత్మ్యం మన్యతేలోకా యథాపురమురద్విషోః.

రుద్రదేవుని శాసనమువలనఁ దేలనియంశము లీశాసనమువలనఁ దేలినవి. గోకర్ణుఁడు, భీమరాజు అన్నదమ్ములు. భీమరాజు వధించినది తమ్ముఁడగు గోకర్ణునె. లోకప్రతారణమునకె భీమరాజు తనతమ్మునితో నఖండస్నేహముగ నున్నటులఁ జెప్పుకొనెను. భీమరాజు తైలపదేవుని రాజ్యము హరించెను. సవతితల్లితో దుస్సాంగత్య మొనరించెను. తమ్మునిజంపెను. అందులకనియే రుద్రదేవుఁ డీతని సాధింపఁ బట్టుపట్టెను. భీమరా జఖండపౌరుషశాలి. అఖండరాజ్యలక్ష్మీసంపన్నుఁడు. ఆతని జయింప రుద్రదేవుఁ డపరిమితబలముతో దండయాత్రకేగి రాజధానియగు వర్ధమానపురమును ముట్టడించెను. భీమరాజు పరిజనముతోఁ బారిపోవ రుద్రదేవుఁడు శక్తికొలఁది శ్రమించి ఉదయచోడునిరాజ్యము వర్ధమానపురము గైకొని తనప్రతినిధిగా నచట మల్యాలగుండ నాయకుని నియమించెను. ఈ వర్ధమానపురము నిపుడు వడ్డమాని యని వ్యవహరించుచున్నారు. ఈ చరిత్రస్థలము మహబూబు నగరమం

మండలములో నాగరకర్నూలుతాలూకాలో నున్నది. రుద్రదేవుని యత్యద్భుతవీరజీవిత మీ శీర్ణనగరముగాంచిన కొంతవఱకు బోధకాఁ గలదు. ఛందోగ్రంథము వ్రాసిన గోకర్ణుఁడే భీమరాజుతమ్ముఁడు కాఁడనియుఁ దదన్యుఁడనియు మాతలంపు.

రుద్రదేవుని ప్రత్యర్థియగు ఉదయచోడుఁడు కందూరుపాలకుఁడును జటచర్ల శాసనమునఁ జేర్కొనినవాఁడును నగు నుదయచోడుఁడు గాఁడు. రుద్రదేవుని శాసనమునకు నితని కందూరిశాసనమునకు ౨౭ దినములే వ్యవధిగానను బూర్వజితుఁడగు నీ యుదయచోడుఁ డొకవేళ భీమరాజుగోకర్ణుల తండ్రియైనఁ గావచ్చును. లేదా పానుగంటి యుదయాదిత్యుఁడు కావచ్చును. మహబూబు నగరమండలమున చోడరాజుల శాసనములు పెక్కులుగలవు. వాని నన్నింటిని సమన్వయించినగాని యీయంశము నిశ్చితముకాదు.

రుద్రదేవుని కళాకౌశలము

అనుమకొండలో నీతఁడొక యపూర్వశిల్పరమణీయమగు త్రికూటాలయమును గట్టించెను. ఆలయమునకెదురుగా సహస్రస్తంభమండపము గట్టించెను. ఆలయమునందలి లతావేల్లనములు స్త్రీపురుషవిగ్రహముల విధము, పురాణకథాప్రతిమల విలాసము మాచి తీరవలసినది. మహమ్మదీయుల కుఠారఘాతములకాగి పూర్వప్రశస్తి చిహ్నములునిలుపుకొన్న యీ సుందరాలయము శిల్పకళోపాసకులకు ధ్యేయముగనున్నది. ఇందే రుద్రదేవుని సంపూర్ణ విజయములదెలుపు రామేశ్వరదీక్షితరచితమగు శాసనరాజము గలదు. రుద్రదేవునికాలమునుండి యాంధ్రలిపి కొకనూతనవికాసము వచ్చినదనుట కీశాసనలిపియె తార్కాణకాఁగలదు. నీతిసారమనుగ్రంథము నీతఁడు రచించినటులఁ గొందఱు వ్రాసిరి. అది ప్రతాపరుద్రనరపాలకృతమని చెప్పఁబడినదిగానఁ గర్తృత్వ మితని కారోపించుట ప్రమాదము. కాని రుద్రదేవుఁడు వైదుషీభూషణుఁడు, సారస్వతతంత్రజ్ఞుఁడు ననుట కాధారములు అనుమకొండశాసనమున లేక పోలేదు.

నానాశాస్త్రవిచారైకచతురుఁడు, బ్రాహ్మీవిలాసాశ్రయుఁ డనువి శేషణము లీతని సర్వతోముఖసాహిత్యసంపదకు నిదర్శనములు. పిత్రనంతర మితఁడు ఒరంగల్లు రాజధానిగాఁ జేసికొనెను. శైవులకును, బౌద్ధులకును, జైనులకును దనరాజధానియం దనుకూలములుగనుండు నాలయరాజములను బెక్కింటిని నిర్మింపఁజేసెను. ద్వారములపై గజలక్ష్మీవిగ్రహములఁ బాదుకొల్పి మరుభూమియనందగు దుర్గమధ్యప్రదేశమునందు నగాధములు నపరిశోష్యజలములు నగు కూపరాజములను బెక్కింటిని ద్రవ్వించి తన దిగ్విజయచిహ్నములుగఁ బెక్కుజయస్తంభముల నాటించెను. నాఁటికూపములలో నిప్పటికిని కాకతమ్మబావి, గడియారములబావి, దేవతలబావి, అక్కచెల్లెండ్రబావులు దర్శనీయములుగా నున్నవి. శోభనాలబావియను రాజకుటుంబినుల క్రీడాసరసు చాలవఱకు నశించినది. ఒరంగల్లుకోటలోని నాలుగు శిలాద్వారములును ఐనవోలులోని శిలాద్వారములు రుద్రదేవునికాలమున నెలకొల్పఁబడినవె. ఎడతెగని సంగరయాత్రలతో దిన మొకయుగముగా గడపుచు సామ్రాజ్యక్షేమమునకుఁ బాటుపడుచు ఆంధ్రశిల్పములకుఁ బేరెన్నికగాంచిన యాలయముల నిర్మించిన రుద్రదేవుఁడు ఆంధ్రులకుఁ జిరస్మరణీయుఁడు. రుద్రదేవుఁడు నామిరెడ్డి, కాట్రెడ్డి, బేతరాజు, బల్లాలుఁడు మున్నగు సేనానాయకుల తోడ్పాటుతో రాజ్యమేలుచు ప్రోలరాజు కట్టింప నారంభించిన నూత్నదుర్గము పూర్తిచేసి అనుమకొండనుండి ఒరంగల్లునకు రాజధానినిమార్చెను. ఒరంగల్లునకు కాకతిపురమనియు, ఆంధ్రనగరమనియు, ఏకశిలానగరమనియు నాకాలమున వ్యవహారనామములుగలవు. కుందాంబిక స్థాపించిన కుందవరశాసనములో ఒరంగంటిని రుద్రదేవుఁడు రాజధానిగఁజేసెనని కలదు. వ్రెక్కంటి గాహిచరావు శాసనమునఁగూడ నీయంశము స్పష్టముగాఁగలదు. శివతత్త్వసారావతారికలో నీయంశముచెప్పఁబడినది. ఒరంగల్లునకపూర్వప్రశస్తియు మహైశ్వర్యసంపదయు నీరుద్రదేవుని కాలమునుండియే యేర్పడియుండును.

రుద్రదేవునకు నితనితండ్రియగు ప్రోలరాజునకును సమకాలికుఁడుగ నుండిన తైలపదేవుని చరిత్రము గ్రహింపఁదగిన శాసనములు కొన్ని నిజామురాష్ట్రమున లభించినవి. తైలపదేవుఁడు కోడూరు పాలించు ప్రభువు. ఇతఁడు చాళుక్యుఁడు. బూదుపూరు నెక్కొండలలో నితనిశాసనములు గలవు. అవి చాళుక్యచకము 46 లోనివిగాన క్రీ. శ. 1124 ప్రాంతమున తైలపదేవుఁడను కాకతీయసామ్రాజ్య ప్రత్యర్థి కోడూరు రాజ్యము పాలించుచుండెననుట సత్యము. రుద్రదేవుఁడు తైలపదేవుని రాజ్యము భీమచోడునిరాజ్యము తనసామ్రాజ్యములోఁ గలుపుకొని యాంధ్రసామ్రాజ్యము విస్తరింపఁజేసెను.

ఆకాలపుఁ బరిస్థితులు

రుద్రదేవుని కాలమున ఆంధ్రదేశపరిస్థితు లల్లకల్లోలముగా నుండెను. సుప్రసిద్ధములగు జైనక్షేత్రములు వైదికాలయములుగా మార్పఁబడెను. బసవేశ్వరుఁ డాకాలమున విజృంభించి వీరశైవమతము నెలకొల్పి బిజ్జలుని సామ్రాజ్యము కూలఁద్రోచెను. మల్లికార్జునపండితారాధ్యులు వీరశైవమతము నుద్ధరింపఁ దీక్షకృషిగావింపసాగిరి. రుద్రదేవుఁ డీకాలమున శైవమతము నాదరించి జైనులనొత్తిడిచేయసాగెను. ఆకాలమునసే చాళుక్యరాజధానులలో నొకటియుఁ బ్రసిద్ధజైనక్షేత్రములలో నొకటియు నగు కొలనుపాక శైవక్షేత్రముగా మార్పఁబడెను. ప్రచారకులకు నెలవుగానున్న మఠములన్నియు జైనులనుండి తొలంగింపఁబడి వీరశైవుల కొసంగఁబడెను. పలువురు కాకతీయసామ్రాజ్యమును గూలద్రోయ యత్నించుటకు ప్రధానహేతువు రుద్రదేవుఁడు జైనవిద్రోహియనియే. రుద్రదేవునికాలమున నాంధ్రదేశమున జైనమతము సన్నగిల్ల నారంభించెననియు ఆర్యమతస్థులు జైనాలయములను గొలఁదిగ సంస్కరించి వైదికాలయములుగా మార్చిరనియు నిశ్చయించుటకుఁ గొన్నికొన్ని యాధారములందందు నేఁటికిని గోచరించుచున్నవి.

రుద్రదేవుని యంతము

విశాలాంధ్రదేశమున కధిపతియై యప్రతిహతపరాక్రమముతో జిరకాలము రాజ్యమేలి రుద్రదేవుఁడు రాజ్యతృష్ణాధురంధరుఁడగు మహాదేవరాయ లనుతమ్మునిచేఁ జంపఁబడెను. భ్రాతృహంతకుఁడగు నీతఁడు రాజ్యమునకువచ్చుటకుఁ బౌరు లంగీకరింపలేదు. కుమారుఁడగు గణపతిదేవుఁడె తండ్రియుండఁగ రాజయ్యెను. రుద్రదేవుని యనంతరము రాజ్యమల్లకల్లోలమైనట్లు రామప్పగుడిలోని శాసనమునందుఁ గలదు. అపుడు రుద్రసేనాని జీర్ణాంధ్రసామ్రాజ్యమును బునరుద్ధరించెనని యాశాసనమునందలి శ్లోకములవలన గ్రహింపనగును. రుద్రదేవుని మంత్రిసర్గము పరిపాలనవిశేషములు కుటుంబస్థితులు కాలగర్భమునఁబడి నేటికి విస్మృతములైనవి. నేటివఱకు సుస్థిరముగా నెలకొనిన ఆంధ్రవ్యక్తిత్వమునకు రుద్రదేవుని మహత్తరరాజ్యనిర్మాణమె ప్రధానహేతువనుట మఱుపరానియంశము. కుందాంబికాశాసనమునందు రుద్రదేవునియనంతరము మహాదేవరాయలు రాజ్యమేలినట్లుకలదు.

"తస్మాదనంతరం తస్య మహాదేవో మహీపతిః,
అనుజో మనుజాకారమహాదేవో మహీ మధాత్"

మహాదేవరాయలు బయ్యలదేవీవల్లభుఁడు. ఈ దంపతుల పుత్రుఁడే శాంతిస్థాపకుఁడును ధర్మనిర్ణేతయు సత్ప్రభుఁడు నగు గణపతిదేవచక్రవర్తి.

గణపతిదేవుఁడు

గణపతిదేవుఁడు రాజ్యమునకువచ్చునాఁటి కాంధ్రసామ్రాజ్యమునకుఁ దూర్పుదిక్కున సముద్రము, దక్షిణమున శ్రీశైలము, పశ్చిమమున కళ్యాణపురము, ఉత్తరమున మాల్యవంతము సరిహద్దులుగా నుండెను. ఈమధ్యభాగమున నున్న రాజులందఱు నంకితులై కాకతీయరాజ్యమునకుఁ బన్నుఁజెల్లించుచుండిరి. విశాలమగునాంధ్రదేశమున నాతనికత్తి కెదురులేకుండెను. గణపతిదేవుఁడు గౌడదేశమునందలి రాఢామండలములోని పూర్ణగ్రామవాసియు ధర్మశంభుని కుమారుఁడును నగు విశ్వేశ్వరశివాచార్యులయొద్దఁ జిన్మయదీక్షఁబడసెను. అనంతరము గణపతిదేవుఁడు తనరాజ్యమునిండ శివాలయములు గట్టించుటయేగాక శైవుల కండగానుండి జైనబౌద్ధమతములు రూపుమాపుటలో మిగులఁ గృషిచేసెను. విశ్వేశ్వరశివదేశికుఁడు నిజామురాష్ట్రమునఁ బ్రసిద్ధక్షేత్రమును త్రిలింగస్థానములలో నొకటియు నగు కాళేశ్వరమున ఉపలమఠమును, మంత్రకూటమున శైవమఠమును స్థాపించెను. ఈ దేశికులు గణపతిదేవునికేగాక మాళవప్రభువునకుఁ గాలచురినృపాలురకు దీక్షాప్రదాతగనుండుటయే గాక రాజ్యాంగవేత్తయై కాకతీయసామ్రాజ్యాభ్యున్నతికిఁగూడ సర్వంకషముగాఁ దోడ్పడెను. అందులకనియేకానోపు గణపతిదేవుఁడు తా నీశివదేశికుని పుత్రుఁడనని కంఠోక్తిగాఁ జెప్పుకొనెను. మందడముశాసనములోని విధముజూడ నీవిశ్వేశ్వరశివదేశికుఁ డఖండరాజ్యతంత్రకుశలుఁడనియు గణపతిదేవుని శైవమతప్రచారమునకు నీయనయే కారకుఁడనియు నూహింపనగును. ఈయన ప్రోత్సాహమున గణపతిదేవుని యాస్థానమునఁ దిక్కనసోమయాజి యాదరసత్కారము లొందియుండును.

గణపతిదేవుఁడు ఆంధ్రసామ్రాజ్యమును సుభిక్షముగావించెను. ఈయనకాలముననే రామప్పచెఱువును రుద్రసేనానియు, పాకాలచెఱువు జగదాళముమ్మడినాయకుఁడును, నామసముద్రమును నామిరెడ్డియు, ఎఱుకసముద్రము ఎఱ్ఱుక్కసానమ్మయు, చౌండసేనాని చౌండసముద్రము నిటులే సేనానాయకు లొక్కొక్కరు దమపేర నఖండములగు తటాకములు నెలకొల్పిరి. గణపతిదేవుఁడు పాకాల సమీపమున గణపుర మనుగ్రామమును గట్టించి యపూర్వశిల్పాభిరామములగు రెండుదేవళములు నిర్మింపఁజేసి తనపేర విశాలతరమగు నొకతటాకము నెలకొల్పెను. ఇంతయేల, నిజామురాష్ట్రములోని విశాలతరతటాకములును, మనోహరశిల్పములగు దేవళములు చాలవఱకు గణపతిదేవుని కాలములోనివనుట యతిశయోక్తి కాదు. ప్రోలరాజు రాజ్యస్థాపనమునకై జీవితము వ్యయము గావించెను. రుద్రదేవుఁడు రాజ్యము విస్తృతమొనర్చుటలో జీవితము వెచ్చించెను. గణపతిదేవుఁడు పితృదత్తరాజ్యము నిష్కంటకము గావించుటయే పరమార్థముగఁ బెట్టుకొనుటయేగాక ఓరుగల్లుదుర్గమునకు ఱాతికోటగట్టించి ప్రతిపక్షులగు దేవగిరియాదవులు, చోళులు, చాళుక్యులు తనయాజ్ఞాబద్ధులగునటులఁ గట్టడి గావించెను.

గణపతిదేవుని కాలమున ఓరుగంటిలో స్వయంభూదేవాలయము అపూర్వశిల్పవిన్యాసములతో నద్భుతకరముగాఁ గట్టఁబడెను. కాకతీయుల కీయీశ్వరుఁడే యిలవేల్పు. ఆదర్శప్రాయమై యాంధ్రదేశమునకు మకుటరూపముగా నున్న యీ దివ్యసుందరాలయము పదమూఁడవ శతాబ్దమునఁ బూర్తిగా రూపుమాపఁబడినది. ఈ మహత్తరశిల్పచిహ్నములు ఓరుగల్లుకోట పునరుద్ధరించు తరుణమునను, మందిరములు గట్టునపుడును యవనులు యథేష్టముగా నుపయోగించు కొనిరి. ఈదైవతప్రశంస విశేషముగాఁ బ్రతాపరుద్రీయమునఁగలదు. ఇష్టదైవతమగు నీస్వయంభూదేవునకుఁ గాకతీయరాజులు సమస్తవైభవములు సమకూర్చిరి. ఆంధ్రదేశమున నింతటి యాలయము లేదనిపించిరి. ఐనఫలమేమి యవనాటోపమునఁ బ్రథమాహుతియయ్యెను.

ఇపు డీయాలయస్థలమున నాఁటి విగ్రహశకలములు నందివిగ్రహములు దర్శనీయములుగా నున్నవి. ఈకాలమునఁ గల్పింపఁబడిన యాలయములలో పిల్లలమఱ్ఱి నామిరెడ్డిదేవాలయములు పాలెముపట్టులోని రుద్రసేనాని దేవాలయము, కొడిశాలలోని రుద్రరెడ్డిదేవళము, కొండిపర్తిలోని చౌండసేనానికాటచమూపతుల దేవళములు ప్రశస్తతరములు. ఈకాలమునఁ బ్రతిసేనానాయకుఁడును

శక్తి కొలఁది దేశకల్యాణముకొఱకుఁ బాటుపడి దుర్గములు నిర్మించియుఁ దటాకముల నెలకొల్పియు దేవళములఁ బ్రతిష్ఠించియు నాంధ్రదేశమునం దంతటను ఆశ్రమములును స్థిరవసతుల నెలకొల్పిరి. నామిరెడ్డి జెత్తిరెడ్డి కామిరెడ్డి ప్రముఖులు వెల్లకొండ మండలమునను, రుద్రసేనాని, గణపతినాయకుఁడు, బొప్పనాయకుఁడు మానుకోటసీమయందును కాటసేనాపతి, చౌండసేనాధీశ్వరుఁడు కొండిపర్తిసీమయందును బల్లాలుఁడు, గజాధరుఁడు కొలనుపాక ప్రాంతములందును గొయ్యరాహుత్తు, బయ్యరాహుత్తు గాహిచరావు మెదకు సీమయందును రాజప్రతినిధులుగా నుండియు, సేనానాయకులుగ నుండియు గణపతిదేవపాదపద్మోపజీవులమని చెప్పుకొని స్వామిభక్తి వెల్లడించిరి. ప్రజావిశ్వాసముల నీవిధముగాఁ జూరకొని సర్వసమ్మతముగాఁ జిరకాలము రాజ్యమేలి కృతార్థుఁడైన సార్థకజీవనులలో గణపతిదేవుఁ డగ్రగణ్యుఁడు. ఆంధ్రదేశమునందలి ప్రతిప్రసిద్ధ స్థలమునను గణపతిదేవుని కీర్తిచిహ్నము లేకపోలేదు. చేబ్రోలు త్రిపురాంతకము, కాళేశ్వరము, శ్రీశైలము, వాడపల్లి, ఏలేశ్వరము, అలంపురి, మున్నగు ప్రసిద్ధక్షేత్రములలో గణపతిదేవుని శాసనములు పెక్కులు గలవు.

గణపతిదేవుని సేనానాయకులు

ఈవీరవతంసుఁడు దేవగిరియాదవుల విజృంభణము నడంచి యంతతోఁదృప్తినొందక కొందఱు మహారాష్ట్రుల వెంటఁగొని యాంధ్రదేశమునఁ దనకుఁ బ్రతినిధులుగా నెలకొల్పి వారలకు బిరుదము లొసఁగి గౌరవించెను. పానుగంటిస్థలాధిపతియగు శార్‌ఙ్గపాణి దేవుఁడు, వెక్కంటిపాలకులగు కల్యణాదులు, అద్దంకిపాలకుఁడగు మాధవనాయకుఁడు మున్నగువారలు ప్రముఖులు క్రమముగా వీరి వంశజులు ఆంధ్రులలోఁగలసిపోయిరి. గణపతిదేవుని కాలమున సమస్త వర్ణములవారును ఆంధ్రదేశమునెడను గణపతిదేవుని యెడ నభిమానించి రాజ్యక్షేమమునకుఁ బాటుపడియుండిరి. గణపతిదేవునికడ విశ్వేశ్వరశివదేశికులును, వాణసవంశజుఁడును మొలుగూరు దుర్గాధిపతియు నగు నన్నయ్యమంత్రి గంగయసాహిణి, సామంత భోజుఁడు, చెన్నాప్రగడగణపామాత్యుఁడు, మున్నగువార లమాత్యపదవి నధిష్ఠించి యవసరసమయములలో దండనాయకత్వము వహించి యాంధ్రసామ్రాజ్యక్షేమమునకు సర్వంకషముగఁ గృషిచేసిరి. ఇందులూరి సోమమంత్రి యను నియోగివీరుఁడు గణపతిదేవుని కడఁ జిరకాలము మంత్రిగానుండి రాజ్యక్షేమమునకై భయంకరసంగరముల యందుఁ బాల్గొని ఓరుగంటికిఁ దూర్పుభాగమునందున్న విశాలాంధ్ర దేశమంతయు లోఁగొని గౌతమీతీరమున వసించి ప్రతినిధపదవి జయప్రదముగ నిర్వహించెను. మల్యాలవంశజులు, రేచర్లవంశజులు, పల్యానివంశజులు, విర్యాలవంశజులు విశేషించి ఓరుగల్లుప్రాంతములలో సామ్రాజ్యరక్షణమునకు నియోగింపఁబడినట్లు కనిపించుచున్నారు. ఒకానొకశాసనమున "రేచర్ల గోత్రం తే ష్వేకం కాకతీయనృపార్చితమ్" అని యుంటచేఁ జిరకాలమునుండి కాకతీయులకు రేచర్లగోత్రీయులకుఁ బాలకపాల్యసంబంధము కలదని తెలియుచున్నది. రేచర్లగోత్రీయులు కాకతిప్రోలరాజుకంటె ముందు కాలమునుండి కాకతీయులకుఁ బ్రతినిధులుగ నుండిరనియు నందు బ్రహ్మయసేనాని యను ప్రముఖుఁడు కాంచీరాజలక్ష్మిని కాకతిరాజునకుఁ గైవసము గావించెననియు రామప్పగుడుల చెంతగల రుద్రసేనానిశాసనమునఁ గలదు. నాటనుండి యీవంశజులు వృద్ధినొంది గణపతిదేవుని కాలమున నాంధ్రదేశమునందలి యన్ని భాగములలోఁ బ్రతినిధులుగనుండి స్వామిభక్తి ప్రకటించి యసామాన్య యశము నార్జించిరి.

గణపతిదేవునినాఁటి విద్వాంసులు

ప్రతాపరుద్రీయనాటకప్రకరణమువలన నాకాలమున నెందఱో ప్రసిద్ధవిద్వాంసు లున్నటులఁ దెలియుచున్నది. గణపతిదేవుని సోదరియగు కుందలాంబ కుందవరమున నొక శాసనము స్థాపించుచు సామంతశూరుఁడను గణపతిదేవుఁ డొకశాసనము ప్రకటించుచుఁ బ్రతిగ్రహీతలగు పండితుల నామములఁ బేర్కొనెను. వీరలు గాక అభినవమయూరకవి, దామోదరకవి, నాగదేవుఁడు, బాలభారతి, మైలారసూరి, మార్కండేయపురాణకర్తయగు మారయ, కుమారసంభవకర్తయగు నన్నెచోడుఁడు, (వార్ధకావస్థలో) పాలకురికి సోమనాథుఁడు, చక్రపాణి రంగనాథుఁడు, కేతన, తిక్కన సోమయాజి, రంగనాథరామాయణప్రణేతయగు కోనబుద్ధారెడ్డి, నీతిశాస్త్రముక్తావళి వ్రాసిన భద్రభూపాలుఁడు మున్నగు ప్రసిద్ధ కవులు గణపతిదేవచక్రవర్తికి సమకాలికులుగనుండి వాఙ్మయము సేవించి ధన్యులైరి. వీరల కావ్యరచనమునకు గణపతిదేవుని సత్పరిపాలనమె కేలూఁత నొసంగెననుట మఱువరాని యంశము. శివదేవయ్య పరతత్త్వరసాయనము రచించెనని గ్రంథాంతరములలోఁ గలదు. ఈతఁడు గణపతిదేవునికిఁ జిన్మయదీక్ష నొసంగిన విశ్వేశ్వరశివదేశికుఁడె కానోపు. ఏలయన నీయాచార్యుఁడు బాల్యముననె గణపతిదేవుని యాదరసత్కారముల నొంది రుద్రమదేవికాలమునఁ గూడ నుండెఁ గాన ప్రతాపరుద్రచక్రవర్తి జనన మీయన యెఱుఁగును. గ్రంథ సాధనములు లభించునఱకు నీయనయే పరతత్త్వరసాయనకర్తయని విశ్వసించుట ప్రమాదము కాఁబోదు.

గణపతిదేవుని పరిపాలనము

క్రీ. శ ౧౧౯౯ మొదలుకొని ౧౨౬౧ వఱకీయన రాజ్యము పరిపాలించినటులఁగలదు. స్థానికచరిత్రములందును నిటులె గలదు గాని రుద్రమదేవి రుద్రదేవుఁ డనుపేరుతో స్థాపించిన శాసనములు ఈమధ్యకాలమునకుఁజెందినవి కొన్ని యిటీవలిపరిశోధనమున బయటపడినవి. అవి గణపతిదేవుని రాజ్యపాలనకాలమున రుద్రమదేవి రుద్రదేవుఁడని వ్యవహరించుచు వేయించినవి కానోపును. గణపతి

దేవుఁ డాకాలమున రాజ్యవ్యవస్థల సాక్షిమాత్రుఁడై నిలుకింపుచు శైవాచారరహస్యముల నెఱుఁగుచు శాన ప్రస్థాశ్రమమునఁగాలము గడుపుచుండెనని యూహింప వచ్చును. గణపతిదేవుని తోఁబుట్టువగు కుందలదేవి నతవాటిరాజుల కీయఁబడుటచేఁ గలిగిన బాంధవ్యము కాకతీయసామ్రాజ్యమునకు బలకరమయ్యెను. ఈకుందాంబకు నతవాటి రుద్రరాజుతో జరిగిన వివాహోదంతము ఈయమ నెలకొల్పిన కుండవరపు శిలాశాసనమున నీక్రిందివిధముగాఁ బ్రశంసింపఁ బడియున్నది.

శ్లో. వరాయ సద్వంశవరాయ దాతు
మేనా మనేనాస్సచివై రమంత్ర,
శ్రీనాతవాటే నరనాథ వంశం
తత్కాకతీశస్య కులానురూపం.

శ్లో. శ్రీకాకతీశవంశేన తదేవ విమలం కులం,
అకలంకయితుం స్థానే స్వర్ణే సన్మణిసంగమః.

శ్లో. ...రుద్రనృపతే రదాన్మహాదేవనృపః
కుంపల మహాదేవీం.

దీనింబట్టిచూడ మహాదేవరాయలకు ముందు దుర్జయవంశజులగు నతవాటిరాజులకుఁ గాకతీయులకు సంబంధబాంధవ్యములు లేవనియు మహాదేవరాయలు కులశీలగౌరవాదులు విచారించి మంత్రుల యాలోచనము ననుసరించి యారుద్రదేవునితో బంధుత్వము నెఱపుకొనెనని యూహించుట కీశ్లోకములు తోడ్పడుచున్నవి. ఇనుగుర్తిలోని నాగరలిపి శాసనములో బుద్ధరాజునకు ముప్పాంబకుఁగుమారుఁడగు నీరుద్రదేవుఁడు గణపతిదేవుని సోదరియు బయ్యాంబామహాదేవరాయల పుత్రియగు మైలాహ్వయమహాదేవిని పెండ్లాడినటులఁ గలదు. కుందలదేవియే మునుసూరుశాసనములో కుండాంబయని చెప్పఁబడినది. మైలాహ్వయదేవియే మైలాంబయనుపేరుతో రుద్రదేవుని భార్యయనియు సంతానవతియనియు అమరావతిశాసనమునందును త్రిపురాంతకశాసనమునను జెప్పఁబడెను. కుంపలదేవి మైలాంబిక యొకతెయో భిన్నలో నిరూపింప వీలుకాలేదు. ఎట్లయినను ఈనూతనసంబంధము నతవాటివారితోఁ గాకతీయులకు మహాదేవరాయల కాలములో జరిగిన దనుట సత్యము. నతవాటిసీమ పాలకులగు రుద్రదేవుని వంశజు లంతటితోఁ గాకతీయుల కంకితులై సాగివంశజులవలె ఆంధ్రసామ్రాజ్యవృద్ధికిఁ బాటుపడియుందురు.*

గణపతిదేవుని పరిపాలనము

గణపతిదేవుఁడు ప్రజాహితముగఁ బరిపాలించిన రాజులలోఁ బ్రథమగణ్యుఁడు. ఆకాలమున జైనులకు బౌద్ధులకు నీయన కొంచెము గనో గొప్పగనో యొత్తిడి గలిగించినమాట సత్యదూరము కాదు అంతమాత్రమున నీతఁడు ప్రజారంజకుఁడుగాఁ దన వీలుండదు. విద్యానాథుఁడు గణపతిదేవుని మానుషశంభువని ప్రశంసించెను.† కొన్ని శాసనములలో గణపతిదేవుఁడు సప్తమచక్రవర్తియనియు శివావతారమనియుఁ బ్రజాపాలనచతురుఁడనియు సత్యహరిశ్చంద్రుఁడనియుఁ జెప్పఁబడెను. ఈయన ఓరుగంటిచెంతఁగల కోనేటిచెంత వేయించిన శాసనస్తంభములవలన వర్తకమున కెంత సౌకర్యములు గలుగఁజేసినదియుఁ దేటతెల్లము కాఁగలదు. గణపతిదేవుఁడు గణపేశ్వర మను ప్రసిద్ధక్షేత్రరాజమును గట్టించి యందు బహుసంఖ్యాకులగు విద్వాంసుల నుంచెను. ఆగణపేశ్వరదైవతము ప్రభావమున కాకతీయకులదైవతమగు స్వయంభూనాథున కనురూపుఁడని ప్రతాపరుద్రీయనాటకప్రకరణమునందుఁగలదు. ఈదివ్యక్షేత్రమునుగూర్చిన వివరములు స్థానిక చరిత్రమునందు విపులముగఁగలవు. ఇతరదేశాగతవర్తకులవలన వచ్చు సుంకములను గణపతిదేవుఁ డీదేవాలయములకే కట్టడిగావించెను. ఆపన్నులు గూడఁ జాల సులభముగ నుంట నీతని సత్పరిపాలనమునకుఁ దార్కాణము. కర్పూరమున వీసెకు రెండు చిన్నములు, కస్తూరి నూఱు చిన్నములకు రెండు చిన్నములు, పట్టునూలియందుఁ దులమునకుఁ జిన్నము, దంతము, దూసూరిపట్టు పచ్చ పట్టందుకోటబొదిక, చందనము, ముత్యము, రుద్రాక్ష, గాణబూస మొదలుగాఁగల మణిబండారములం దెల్లను మాడకు వీసము...ఇట్లు పన్నులు వ్యాపారవృద్ధికరముగా విధింపఁబడుటయే గణపతినృపాలుని ప్రశస్తపాలనమునకుఁ దార్కాణము.

గణపతిదేవుని వంశము

గణపతిదేవుని భార్య సోమదేవియని ప్రతాపరుద్రీయమున స్పష్టముగాఁ జెప్పఁబడినది.

"సైవోమాచేతి నిర్దిష్టా సోమాచేతి ప్రథా మగాత్,
తవమాతా శివా సాధ్వీ దేవో గణపతిః పితా."

ఈయనకు కుందలదేవి, మైలాంబ యను నిరువురు సోదరీరత్నములుఁగలరు. శాసనాంతరములవలన గణపతిదేవునకుఁ బిన్నచోడుని కుమార్తెలగు నారాంబపేరాంబలు కూడ భార్యలని కలదు. పట్టపు

* ఆంధ్రుల చరిత్రమున సాగివంశమునకుఁజెందిన గొంకదోరపరాజు పేర్కొనఁబడెను. శాసనములలో నాతని ప్రశంస "త్యాగొంకదోరాధిపః" అనిగలదు. త్యాగము చిహ్నముగాఁగల దోరపరా జని యట భావము. గొంకదోరపరా జనుట ప్రమాదము కానోపు.

† ......పరమ మాహేశ్వర శ్రీ స్వయంభూనాథ దేవదివ్య శ్రీపాదపద్మారాధక ప్రత్యక్ష ప్రమథగణావతార లాడచోడకటకమాఱికాఱమన్నియ దేంటకాఱ, కఠనప్రచండ చలమర్తి గండ విభవ దేవేంద్ర సత్యహరిశ్చంద్ర చతుస్సముద్ర పరమ విస్ఫూరితకీర్తి సప్తమచక్రవర్తి ఉపమన్యుప్రముఖాది సకలభక్త జనానందకారణ వైరిసంహరణ ఆదిరాజచారు చరిత్ర సుజనైకమిత్ర సుస్థిరనిజ రాజాన్వయ నామాది సమస్త ప్రశస్తి సహితం శ్రీకాకతియ్యగణపతి దేవరాజులు......

రాణిమాత్రము సోమదేవియనుట నిస్సందేహము. ఈమెయందు గణపతిదేవునకు రుద్రమదేవియను పుత్రికయు గణపాంబయను పుత్రికయు జనన మొందిరి. రుద్రమదేవి చాళుక్యవంశజాతుఁడగు వీరభద్రునకును గణపాంబ ధరణికోటపాలకుఁడగు కోటబేతరాజున కొసఁగి పరిణయము గావింపఁబడెను. రుద్రమదేవి బాల్యావస్థనుండియును రుద్రదేవుఁడను వ్యవహారనామముతో రాజ్యవ్యవస్థలఁ జలకించుచుండెను. గణపతిదేవుఁడు రుద్రమదేవిని పుత్రభావముతోఁ జూచుచు తనయులు లేరన్న కొఱంతదలంపక కాలము గడిపెను. గణపతిదేవుఁడు రుద్రమదేవిని పుత్రుఁడని వ్యవహరించినటులఁ బ్రతాపరుద్రీయమునందలి యీక్రింది పంక్తు లాధారములు కాఁగలవు.

"అన్యథా కథ మీశ్వరప్రసాదాదృతే నిరంకుశం స్త్రీవ్యక్తివిశేషస్య లోకాధిపత్యం? ఏవం మానుషశంభునా గణపతిమహారాజేన అభ్యంతరస్యాఽనుభవమహిమ్నః సదృశమత్ర పుత్ర ఇతివ్యవహారః కృతః"

(ఈశ్వరుని దయయే లేకపోయినయెడల ఒక యాఁడుదాని కడ్డుకలేని లోకపాలన మెట్లు చేకూరును? ఈవిధముననే మనుజశివుఁడగు గణపతిమహారాజు అంతరంగరహస్యవేత్తయై కొడుకని వ్యవహరించుట తగియున్నది.)

కొందఱు రుద్రమదేవి బాల్యమున మగవాఁడుగ వ్యవహరింపఁబడుటచే నొక కన్యనిచ్చి పెండ్లిచేసిరని యేమో వ్రాసిరి. రుద్రమదేవిని గణపతిదేవుఁడు పుత్రియనియె వ్యవహరించెను. సమకాలిక శాసనములలో స్త్రీగనే వ్యవహరింపఁబడెను. రాజ్యవ్యవస్థలయందు మాత్రము రుద్రదేవుఁడని వ్యవహరించియుండు ననుట వాస్తవము. రుద్రమదేవి చాళుక్యవీరభద్రున కొసఁగి పరిణయము గావింపఁబడుటయు నామెకు ముమ్మడాంబ, రుయ్యాంబ యను నిరువురు తనయలు గలుగుటయుఁ బ్రసిద్ధమైయుండ "రుద్రమదేవిని గణపతిదేవుఁడు పురుషుఁడని వ్యవహరించి లోకమును నమ్మించుటకుఁ గన్యనొకతెం దెచ్చి పెండ్లి తంతునడిపెననియుఁ బ్రసాదాదిత్యుఁడు రుద్రమదేవిని ఖండించెననియుఁ గల కట్టుకథల విశ్వసింపఁబనిలేదు. గణపతిదేవుని పుత్రికారత్నము లిరువురును రాజనీతికుశలురాండ్రు కావున గణపతిదేవుని యనంతరము కాకతీయసామ్రాజ్యమును రుద్రమదేవియు ధరణికోటరాజ్యమును భర్త కనంతరమును లోకోత్తరముగాఁబరిపాలించి స్త్రీలయందు సామాన్యముగాఁ గానరాని యనన్యసామాన్యపరిపాలనకౌశలమును బ్రకటించిరి.

గణపతిదేవుని మహత్త్వము

అఖండశివనిష్ఠాగరిష్ఠుఁడగుటచే నీతని దైవాంశసంభూతునిగ లోకులు విశ్వసించి పితృభావముతో వర్తించిరి. కాంచీమండలము వఱకు నొకమాఱు దండయాత్రకేగి యఖండవిజయసంపన్నుఁడై రాజధాని చేరెను. రాజ్యమేలిన యఱువదిసంవత్సరములలో నీతఁడు పరాజయ మెఱుఁగఁడు. ఆంధ్రసామ్రాజ్య మీతని కాలమున సర్వవైభవసంపూర్ణమై దినదినాభివృద్ధితో నఖండప్రశస్తి గడించెననుట సత్యము. గణపతిదేవుఁడు సూర్యవంశజుఁడని పాకాల శాసనమునందుఁ జెప్పఁబడెను. చంద్రవంశజుఁడును జాళుక్యుఁడును నగు వీరభద్రునికిఁ సుమార్తియగు రుద్రమదేవి నొసంగెను. అంతమాత్రమున గణపతిదేవుఁడు క్షత్రియుఁడనుట కవకాశము లేదు. చతుర్థవంశజులని చెప్పుకొన్న రాజకుటుంబములతో సంబంధబాంధవ్యములు కనిపించుట యీతని క్షత్రియత్వమునకు విరోధము. కాకతీయులు తాము క్షత్రియేతరుల మని చెప్పికొనినటుల శాసనాధారములు గలవు. అనుమకొండ శాసనములో నున్న రుద్రదేవుని "క్షాత్రక్షత్రకులోన్నతిక్షయకృతః" అనువిశేషణము, ప్రతాపరుద్రీయములోని ప్రతాపరుద్రుని విశేషణములగు "క్షాత్రక్షత్రియపక్షశిక్షణవిధౌ", "సోమార్కాభిజనం తమప్యజయతి శ్రీకాకతీయాన్వయం", "అత్యర్కేందుకులప్రశస్తిమసృజద్యం కాకతీయేశ్వరం", "సూర్యసోమాన్వయామాత్య మహత్తాఽద్యాధరీకృతా" అనునవి కాకతీయవంశము సూర్యచంద్రవంశములకు భిన్నమైనదనియు, క్షత్రియేతరమనియు విశ్వసింప నవకాశము నొసంగుచున్నవి.

క్రీ. శ 1260 ప్రాంతమున నీవీరవతంసుఁడు ఆంధ్రలోకము పారశోకాంబురాశిని ముంచి దివవంగతుఁడయ్యెను. పితృసన్నిధిని పరిపాలనరహస్యముల గఱచిన యఖండశేముషీధురంధరురాలగు రుద్రమదేవి చిరకాలము రాజ్యమేలి పితృయశమునకు వన్నెపెట్టెను. గణపతిదేవునితోఁ గాకతీయవంశ మంతరించెనని చెప్పవచ్చును. రుద్రమదేవి చాళుక్యరాజుల ఇంటికోడలుగావున నాయమను కాకతీయరాజ్ఞి యన వీలులేదు. ఆయమ పుత్రియగు ముమ్మడమ్మయుఁ గాకతీయుల కొసంగఁబడినది కాదు. ఆయమ భర్తయగు మహాదేవరాయలు కాకతీయేతరుఁడనుట స్పష్టము. ఈపరిస్థితులలో సామంతులు, ఆస్థానకవులు, విద్వాంసులు రుద్రమదేవిని ప్రతాపరుద్రుని కాకతీయవంశజు లనుటకుఁ గారణము మృగ్యము. కాకతీయసామ్రాజ్యమును బాలించుచున్న కతన కాకతీయప్రభువు లనుపించుకొందురు గాని రుద్రమదేవి, ప్రతాపరుద్రుఁడు కాకతీయవంశజు లనిపించుకొనుట పొసఁగదు.

కాకతీయసామ్రాజ్యము మహామండలేశ్వర ప్రోలరాజుతో నారంభమై గణపతిదేవునితో విచ్ఛిన్నమైనది. అన్యగోత్రీయ యగు రుద్రమదేవికతనఁ బెంపొంది ప్రతాపరుద్రదేవునికాలము నంతరించినది. ప్రోలరాజును రుద్రదేవుఁడు చంపుట రుద్రదేవుని మహాదేవరాయలు చంపుట మున్నగు నత్యాచారములచే నీకుటుంబము మధ్యమధ్య రాజకీయవిప్లవములకు లోనయ్యెను. రుద్రదేవచక్రవర్తిని మహాదేవరాయలు వధించిన పిదప భ్రాతృహంతకుఁడని యాతనిరాజ్యమునకు సేనాపతులు రానీయక పోయిరి. ఈయవకాశమును బురస్కరించుకొని ప్రత్యర్థిరాజులు కాకతీయసామ్రాజ్యమును నాశనముగావించి స్వవశము గావించుకొనఁగా రేచర్లరుద్రసేనాని సామ్రాజ్యము నుద్ధరించినటుల రామప్పగుడిశాసనమునందు స్పష్టముగాఁగలదు. ఇంకొకమాఱు కాక

Phone 3575

NEO RAMAKRISHNA LUNCH HOME

(Next to Pachaiyappa's and Opposite The Madras Telephone House.)

ESPLANADE ROAD, MADRAS.

The home of happy Ideas in Catering

AND

Chosen Pleasure Resort of the City's Elite

Which provides for its Patrons

Commodious Accommodation

Courteous Attention, Prompt Service

DAILY CHANGE OF MENU

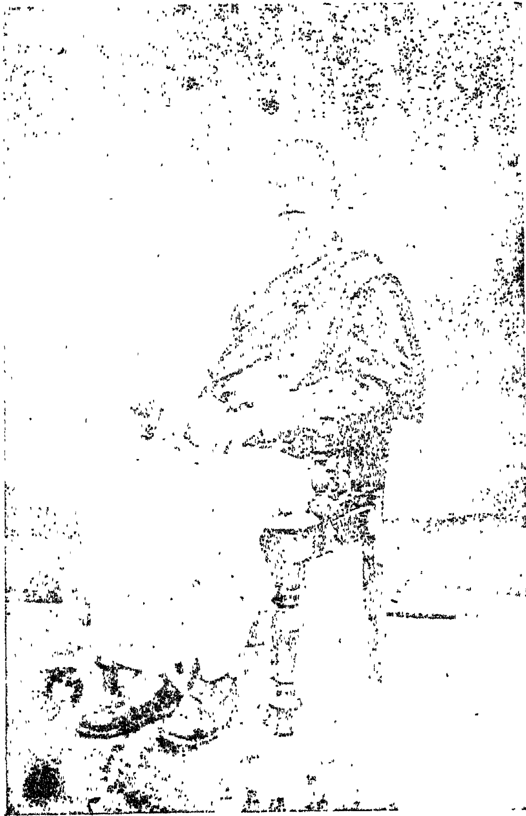
Introducing Dainty Novelties in Indian Refreshments Unequalled For Their Elegance and Taste.

Caterers of High Repute

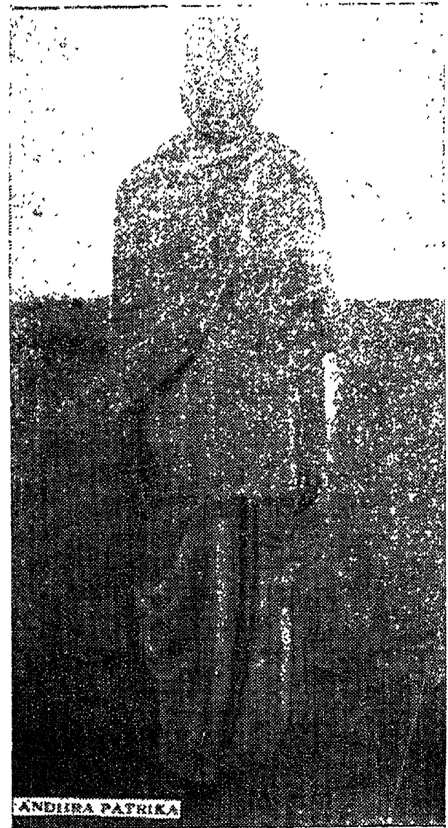
For All Social Functions From The Tiny Tea Parties To The Largest 'AT HOMES' And Garden Parties.

VISIT NEO RAMAKRISHNA For Your Daily Lunch

If you wish for Comfort, Pleasure & Happiness.

శ్రీ నరసింహదేవర సత్యనారాయణగారు (కీ)

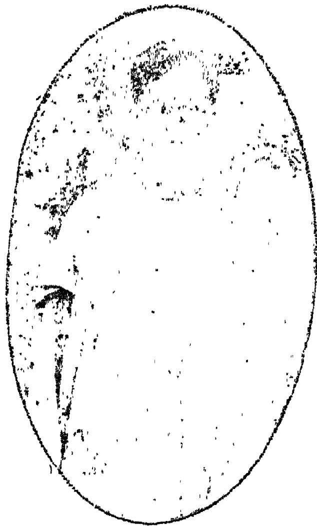
శ్రీ మల్లాది రామమూర్తి శాస్త్రిగారు (కీ)

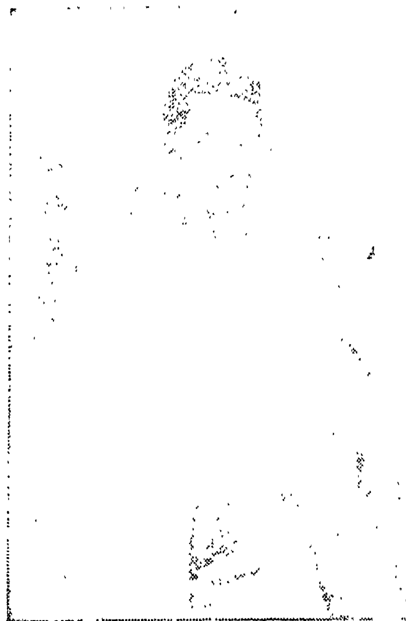
శ్రీ మల్లిమడుగుల జగన్నాథరావుగారు (కీ)

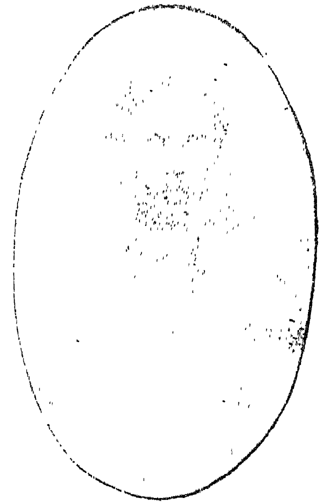
శ్రీ రావూరు రంగరావుగారు

శ్రీ పట్టాభి రాములుసుబ్బగారు ([illegible])

శ్రీ తల్లావజ్ఝల శివశంకరశాస్త్రిగారు ([illegible])

శ్రీ [illegible] పున్నయ్యశాస్త్రిగారు ([illegible])

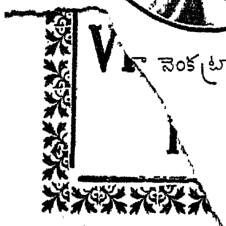
[illegible] వెంకట్రావుగారు ([illegible])

శ్రీ పురాణం సూరిశాస్త్రిగారు ([illegible])

శ్రీ భట్టిప్రోలు సూర్యప్రకాశరావుగారు ([illegible])

యసామ్రాజ్యమునఁ బురుషసంతతి లేకపోవుటచే విజీయాల కామసాని తన కుమారుని నొసంగి కాకతీయరాజ్యము నిలిపినటుల గూడూరుశిలా శాసనములోని యీక్రిందిపద్యములవలనఁ దెలియవచ్చును:

చ. అనుపమదుర్జయాన్వయసుధాబ్ధినసేకులు రాజనందనుల్
సనిన బొఱంది వెన్నడను సంభవుఁడయ్యె నతిప్రసిద్ధుడై
వినుతవిరోధిమండలిక వెన్నడు వెన్నడ కోలె వానికిన్
సునుఁడగు నెఱ్ఱ భూపతి జగద్విదితుం డుదయించె గీర్తితోన్.

ఉ. భావితకీర్తి నాతనికి బాండవమధ్యమ భీముఁడో యనం
గా విజీయాల బీమ్మనిపఘుస్మరుఁడై యుదయించె వానికిన్
భూవినుతుండు మండలిక భూషణు డెఱ్ఱనరేంద్రుడుత్తమ
శ్రీవినుతుండు బంధుజనసేవ్యుఁడు దానుదయించె నున్నతిన్.

చ. అతఁడనిబొట్టచేత వసుధాధిపుఁజేకొని వాని వైరి ను
చ్ఛిత్రమున జంపి యాకొఱవిదేశమునందు బ్రతిష్ఠ సేసి త
త్తనయు సమేతు డోడగలి......యము బిట్టుఱ గద్యనంబున
ప్రతిముఁడు వానితా మొగడు పర్నియు పంద్రడను నెఱ్ఱగాపుడై.

చ. అరుదగునట్టి ఎఱ్ఱనిపు నంగన కామమసాని మే
ల్గరదని బేత భూవిభుని గాకతినల్లభుఁజేసి వానితా
బరగగ జేతబెట్టి ఘను బల్లవరాయని నాగిచొచ్చె భా
స్కరనిభ చక్రవర్తిగనికాకతినిల్పుట కోటిసేయదే.

చ. కారకకాలుడై పడుసెగాడయ నాయకు జంపి నూరడ
వ్వేలుపుగొండ రవ్వనిపువేలుపు గొండననిల్పి వానిచే
మేలుగమూడ ముప్పయిని మేలుగ నేరెడు బోదిపాడునం
పేలుగ బేకుమావిడ్లు మేలుగరెండెయ రాజుసంగడై.

ఈశాసనశిలపయి చాళుక్యరాజగు సోమేశ్వరుని శాసన మొక ప్రక్కగలదు. వేఱొకవైపు విజీయాలవంశజులగు సూర విభుఁడు, వానికొడుకు బేతన, కోడలు బెజ్జమాంబికల ప్రశంసయు ఈదంపతులకొడుకు మల్లనపేరు గలదు. కన్నడపద్యమయమగు నీశాసనభాగమున శతాబ్దము లేదు. ఇంకొకవైపు చాళుక్యసోమేశ్వరుని సంబంధియగు నిమ్మభీముని శాసనముగలదు. ఇవియన్నియుఁ బదునొకండవ శతాబ్దమునాఁటివని లిపివలన నెఱుఁగనగును. వీని సమకాలికమునగు ఉదాహృతపద్యశాసనము పదియవ శతాబ్దములోనిది కావచ్చును. ఆకాలమునఁగల దుర్జయవంశము, అందుఁ బ్రసిద్ధులగు ఎఱ్ఱభూపతి, విజీయాలభీముఁడు జనించుటయు, విజీయాలభీముఁడు బొట్టబేతరాజును జంపి కొఱవిదేశము గైకొనుటయు, ఎఱ్ఱభూపతి భార్య కామమసాని పల్లవరాయని విజృంభణమాపి, తనకరదనిచే (బేతరాజుచే) కాకతీయవంశము నుద్ధరింపఁజేయుటయుఁ జరిత్రమునకు క్రొత్తయంశములు. శాసనస్థాంశముల బలపడు పనింకఁగొన్ని సాధనాంతరములు గావలసియున్నది. బేతభూపతి కాకతీయవల్లభు నెట్లు చేసెనో కామసాని పూర్వోత్తరములెవ్వియో బేతభూపతి కాకతీయ రాజులలో నేపేరఁబరఁగెనో భావిపరిశోధనమునఁగాని తేలదు. ఇది గణపతిదేవుని కాలపు శాసనముగానను విజీయాలవంశ మాకాలమునఁ బ్రసిద్ధముగ నున్నందునను గణపతిదేవుస కీయంశమేమైన యన్వయించునేమో యని మాయనుమానము.

పరిశిష్టము

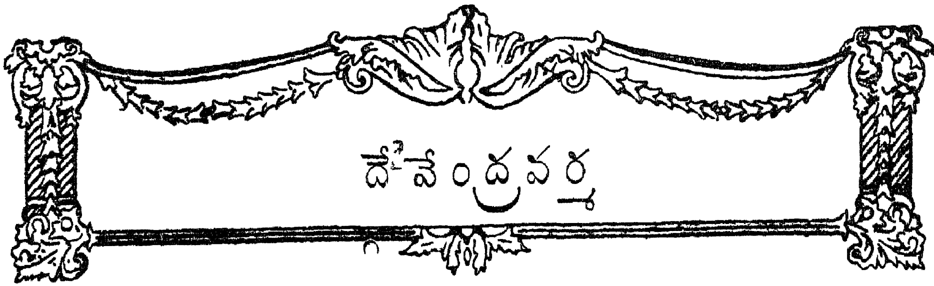
సూర్యుఁ డస్తమించినంతనే అంధకారము జగము నాక్రమింపదు. మనోహరసాంధ్యమరీచు లాకాలమున నేత్రపర్వ మొనర్చును. సాంధ్యరాగతమస్సమ్మేళనము నయనానందకరముగ నుండును. అటులే గణపతిదేవ భాస్కరుఁ డస్తమింపఁగనే ఆంధ్రదేశ మంధకారబంధురము కాలేదు. రుద్రమదేవిపరాక్రమము దిశలఁ జెలఁగ లోకానందకరముగ నుండెను. తేజస్తమోనుట్టనమె ప్రతాపరుద్రునికి యవనులకు జరిగిన సంగరము. అంతతో ఆంధ్రసామ్రాజ్యభానుఁడు అవశిష్టదీధితుల నాకర్షించుకొని చిరకాలమున నిశాగర్భమున నిమిడి విద్యానగరసమీపస్థమగు ఋష్యమూకగిరిపై నుదయించెను. ఇది ప్రసంగాంతరము.

గణపతిదేవుఁడు నిర్మించిన యాలయములు నశించినవి. అతఁడు నెలకొల్పిన తటాకములు మహారణ్యగర్భితములైనవి. ఆనాఁటికీర్తిచిహ్నములు యవనపదాఘాతములకుఁ దాళజాలక భూగర్భగతములైనవి. ఐననేమి గణపతిదేవుని యాంధ్రవ్యాప్తిత్వపు నభ్యుదయదీక్ష కాలగర్భమును జీల్చుకొని యాంధ్రదేశమును ఆంధ్రవాఙ్మయమును నలంకరించు శుభకాల మాసన్నమైనది. ఈశుభావసరమున మాటువడిన పశ్చిమాంధ్ర దేశమునందలి (నిజామురాష్ట్రములోని) శాసనసముదయమును నేకరింపఁగలిగితిమేని ఆంధ్రసామ్రాజ్యచరిత్రము భవిష్యత్సోదరసంతతి కర్పింపఁగలుగుదుము. సందిగ్ధములగు చరిత్రగ్రంథులు విచ్చిపోవును. ఆంధ్రసోదరులు కాకతీయసామ్రాజ్యచరిత్రమునకు సేవజేయుట జాతీయసేవయనుకొనఁదగును. అక్కటనపరిపాలనవశమున భిన్నములుగనున్న బ్రిటిషునిజాము దేశములయందలి ఆంధ్రదేశమున కవినాభావమగు సంబంధ మేర్పడును.* పరిశోధకయువకుల శుభాగమనమునకు అభ్యుదయాకాంక్షితమగు నిజామురాష్ట్ర మపేక్షించుచున్నది.

తే. అడఁగిపోయిన కాకతీయాంధ్రచరిత
మంతరించునే యాంధ్రు లున్నంతవఱకు
బ్రశిథిలాంధ్రశరీరాస్థిపంజరమున
రాజకుందునె పూర్వపరాక్రమాగ్ని!

---

* చరిత్రకారులు స్థానికుల ప్రవాదముల పైనను, జరిత్రానుభవము శాసనపఠనాభ్యాసము లేని ప్రజలపైనను ఆధారపడుటచేఁ జరిత్రాంశములు తారుమారగుచున్నవి. కొండిపర్తిదుర్గాధిపతి యగుచౌండసేనానిని అతఁడు స్థాపించిన చౌండసముద్రమును ఖాండసేనాని ఖాండసముద్రమనుట యొక్క తార్కాణము. ఈవ్యాసమున సూచించిన శాసనములు చాలవఱకుఁ బ్రకటింపఁబడనివి. వీనిమాతృకలు కొన్ని మాయొద్దఁగలవు.

దేవేంద్రవర్మ

శ్రీ శ్రీ శ్రీ గోపీనాథ హరిచందన జగద్దేవు రాజాబహద్దూరు గారు

ఉదయాదిత్యుని ఒక శాసనము కంబకాయ గ్రామములో దొరికినది. ఈ యుదయాదిత్యుడు మహామాండలికుడైన ధర్మఖేడియొక్క పుత్రుడు. ఇతడు కాదంబవంశస్థుడు. ఈ శాసనమును శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు, 1927 సం॥ నవంబరు భారతిలో ప్రకటించిరి.*

ఈ తామ్రఫలకము చదువుటలో కొంచెము పొరపాటు గలదు. ఏమనగా సోమశేఖర శర్మగారు 'సహస్రైక శతద్వయాధిక' అనగా 1102 శకాబ్దమని చదివినారు. ఇది సరియైన సంవత్సరము కాదు. కారణ మేమనగా కళింగ నగరమున ఈ శాసన మొసంగబడినట్లు వ్రాయబడిన సంగతి తామ్రశాసనములో నుండుటచేత మహారాజాధిరాజు దేవేంద్రవర్మ కళింగేశ్వరుడని తెలిసినప్పటికి వారి ముఖ్యరాజధాని కళింగనగరము కాదు. కారణ మేమనగా సదరుశాసనమున సంవత్సరము వ్రాయుస్థలమున, "దంతపురే ప్రవర్తితాః" అని వ్రాయబడుట చేత. ఈ సంవత్సరమున గంగవంశీయులగు రాజులు దంతపురములో నివసించియున్నారు. అందుచే దంతపురము రాజధాని గాని కళింగనగరము కాదు. ఇంతేగాక గంగవంశీయులు ప్రతిసంవత్సరము భాద్రపదశుద్ధద్వాదశిరోజున గొప్ప యుత్సవమును నేటివరకు వైదికవిధానమున నిష్టదేవతయగు మాణికేశ్వరిదేవి సన్నిధానమున జరుపుచున్నారు. సదరు ఇష్టదేవత ముఖ్యరాజధానియందు తప్ప తదితరస్థలములయం దుంచబడదు.

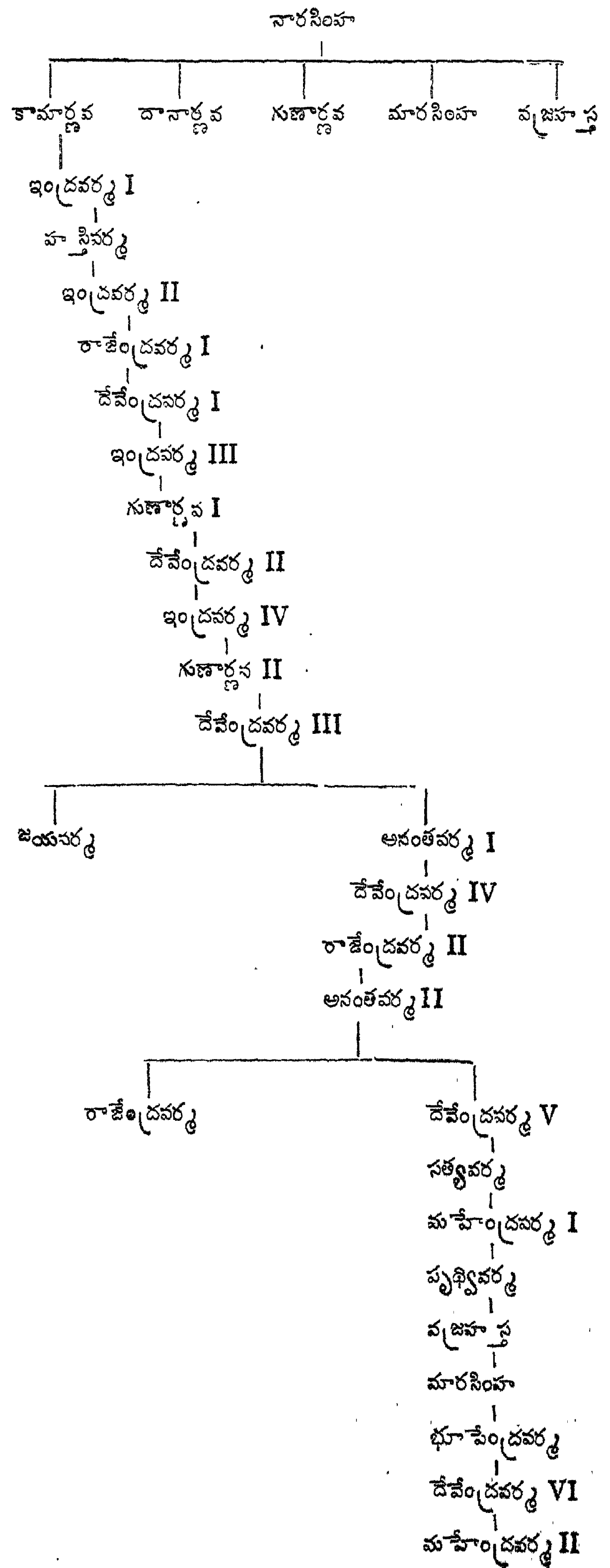
గంగవంశావతంసుడగు చోడగంగదేవు నగరికటకమందు రాజత్వము చేయుచున్నకాలమున దేవేంద్రవర్మ యను నామముగల మరియొకరాజు దంతపురములో రాజత్వము చేయుచుండెను. ఇందుకు నిదర్శనము గోదావరిజిల్లా రామచంద్రపురం తాలూకా ద్రాక్షారామమున గల శిలాలిపిలో "భస్మీకృత్య కళింగదేశ మఖిలం నిర్జిత్య గంగం రణే భంక్త్వాంకోశలఖండపాలనివహైః దేవేంద్రవర్మాదికాన్, వీరః పల్లవరాజ ఇత్యభిహితో రాజేంద్రచోడప్రభోః కీర్త్యుత్తంభ మిహోడ్రసంధిషు జయస్తంభం శుభం న్యక్షిపత్." అని కలదు. చోడవంశీయుడగు రాజేంద్ర చోళదేవుయొక్క సేనాపతి పల్లవరాయుడను వీరుడు తన ప్రభువుయొక్క ఆదేశానుసారముగా యెప్పుడు కళింగమును జయించుటకు తూర్పుదిక్కునకు బయల్వెడలెనో అప్పుడు కోశలఖండపాలులతో గంగవంశీయుడగు దేవేంద్రవర్మను జయించి ఓఢ్రదేశసంధి స్థలమందు జయస్తంభమును నాటించెను. ఈ పల్లవరాయుడు రాజేంద్రచోళుని మనమడగు చోడగంగదేవుని కాపాడుటకు గాను యీప్రాంతములకు వచ్చుట సర్వజనవిదితము. ఈ చోడగంగదేవు 999-1069 శకాబ్దము వరకు, అనగా 1077-1147 క్రీస్తాబ్దమువరకు రాజ్యము చేసెను.

దేవేంద్రవర్మ అనంతరము అతని పుత్రుడు మహేంద్రవర్మ దంతపురాధీశుడాయెను. నైషధకావ్యగ్రంథకర్త శ్రీహర్షుడు నిజకావ్యములో దమయంతీ స్వయం

* శాసనఫలకమందలి విషయసారము ఇదివరలో భారతియందే

వరమును వర్ణించుపట్ల కళింగాధీశుడగు మాహేంద్రవర్మను వర్ణించియున్నాడు. చోడగంగదేవునకు సాహసాంకయను పేరుకూడా ఉన్నట్లు ద్రాక్షారామశిలాలిపివలన తెలియుచున్నది. శ్రీ హర్ష కవి తన నైషధకావ్యములో 22-వ సర్గ ఆఖరు శ్లోకమందు తాను సాహసాంకచరితమును వ్రాసినట్లు తెలియపరచియున్నాడు. ఇందువలన శ్రీహర్ష కవి, చోడగంగదేవు, అనంతవర్మ, అతని పుత్రుడు మాహేంద్రవర్మ ఒక్క కాలపువారే యని స్పష్టమగుచున్నది.

చోడగంగదేవుని యొక్క బాల్యసమయమున కళింగదంతపురములో దేవేంద్రవర్మ రాజ్యము చేయుచున్నసంగతి నిజమగు కారణమున పై తామ్రశాసన కాలము శర్మగారు నిర్ణయించినది సరియైనదికాదు. మేము ఈ శాసనమును సరిగా చదివి స్థిరపరిచినది యేమనగా ఆ ఫలకమందు యీప్రకారముగా కాలనిర్ణయమై యున్నది. "శకాబ్దాసహస్రమే కోన్నత్రయాధిక" అనగా, 1021 శకాబ్దమున దేవేంద్రవర్మ దంతపురములో నుండెను. ఈ కాలములోనె దేవేంద్రవర్మయొక్క మరియొక తామ్రఫలకము దొరికినది. దానిలో గాంగేయవంశప్రవర్ధమానవిజయరాజ్యసంవత్సరములు 397 అని యున్నది. ఇందువలన గంగవంశరాజత్వ సంవత్సరములు 624 శకాబ్దము మొదలు ప్రారంభింపబడినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. వీరి యొక్క విశుద్ధవంశావళి యిట్లు వ్రాయబడినది:—

రాజ్యార్పణము

వైశాఖి (కవితాసమితి)

రాయగడదుర్గమున మహారాష్ట్రవీర
కేసరి శివాజి మాతృసంక్లేశ ముడుప
నల భవాని పాదాంబుజధ్యానమగ్న
మానసమ్మున విశ్వమే మరచి యుండె.

అంత నాతని చెవి సోకె ప్రాంగణమున
"జయముజయమగురఘువీర జయముజయ" మ
టన్న రామదాసుని కరుణార్ద్రరవము
తడబడి యతండు శోకసంతప్తు డయ్యె.

సంగరమ్మున వైరికుంజరకవోష్ణ
రక్తధారల జిమ్ము వీరప్రతాప
శాలి కనుగవ నశ్రుల దేల రాల్చె
బిచ్చమని వచ్చు సన్యాసి పిలుపు వినిన ?

శీఘ్రగమనమ్ముతోడ నశేషవినయ
వినమితోత్తమాంగుండయి వెలికి వచ్చి
నిలిచె రామదాసుని పాదనీరజముల
మ్రోల నారాజమణి వీరపుంగవుండు.

"ఈమహారాష్ట్రరాజ్యదివ్యేందిరకు న
ధీశుడవు నీవ కావె సుధీప్రపూర్ణ !
బిచ్చమెత్తెద వేల నిర్వేదవృత్తి
వీథివీథుల దుర్గమవిపినములను ?"

అని వచించి శివాజి యాతని కరముల
విజయపత్రాళి నిడె "ఇదే బిచ్చ" మనుచు,
కనుగొనల హర్షభరజలకణము లెడల
స్వామి నిశ్చలహృదియు విస్మయము నంద.

మోవి దరహాసచంద్రిక మొలకలెత్త
నయనయుగళిని సుప్రసన్నత నటింప
పలుకు పలుకున సుధయె చిప్పిలుచు నుండ
స్వామి మెలమెల్ల నతనితో, "భళిర ! మేలు
నీదు పూర్ణభక్తికి శివా ! మోద మయ్యె.

కాని, సన్న్యాసులకు మాకు కలుము లేల ?
జానెడంత పొట్టకును రాజ్యమ్ము లేల ?
బిచ్చకులకు బిచ్చమె కాక పెంపు లేల ?
వలనదు పరిగ్రహింపుమో వత్స !" అనిన,
పాదముల వ్రాలి యారాజు పలికె నిట్లు:
"ఒసగినది నే గ్రహింపగా నోప దేవ !
నీదె సకలమ్ము నన్ను మన్నింపుమయ్య !"
ఎంత తెలిపిన వినడయ్యె పృథ్వినేత.

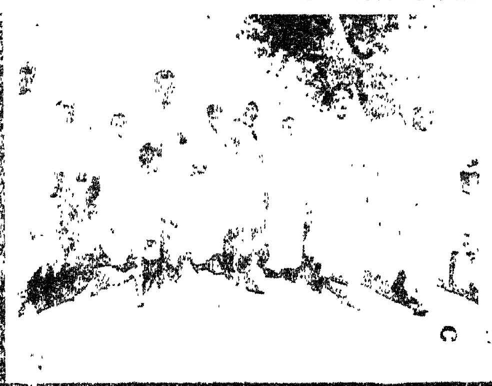
క్షణనిమీలితనయనుడై స్వామి పలికె:
"సకలమును స్వీకరించితి సరియె; కాని
ఈవు మాయాజ్ఞ శిరసా వహింపవలయు.

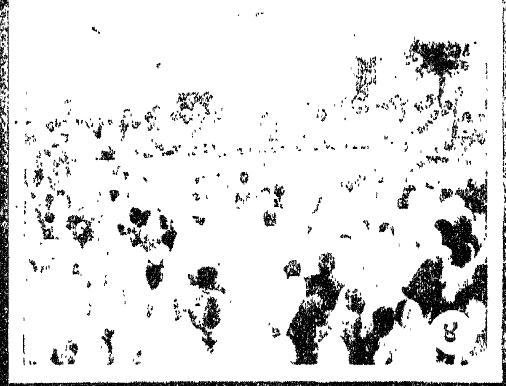
ఈసకలరాజ్యమునకు నీవే కుమార !
ప్రతినిధిగ మాకు పాలింపవలయు వినుము."
వల్లె యని రాజు స్వామికి వందన మిడి
చనియె శుద్ధాంతమునకు హర్షమున దోగి.

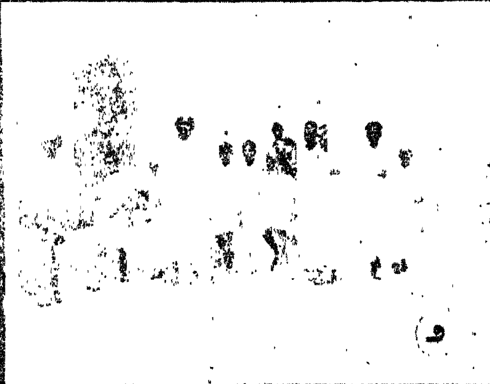
అదె మొదలు మహారాష్ట్రరాజ్యమ్ముపైన
తవిలి యెగిరె కాషాయపతాకచయము
యావనపరిపంథిజనహృదయములు వ్రీల
ప్రాభవమున స్వాతంత్ర్యదేవత వెలుంగ.

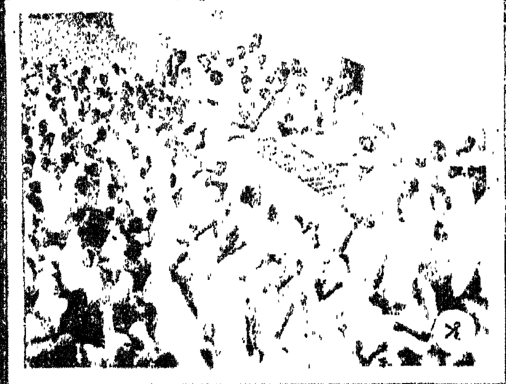

అఖిలభారతజాతీయమహాసభాకార్యనిర్వాహక సంఘసభ్యులు-అలహాబాదు (కారాగారముననుండి విడువబడినవారు)

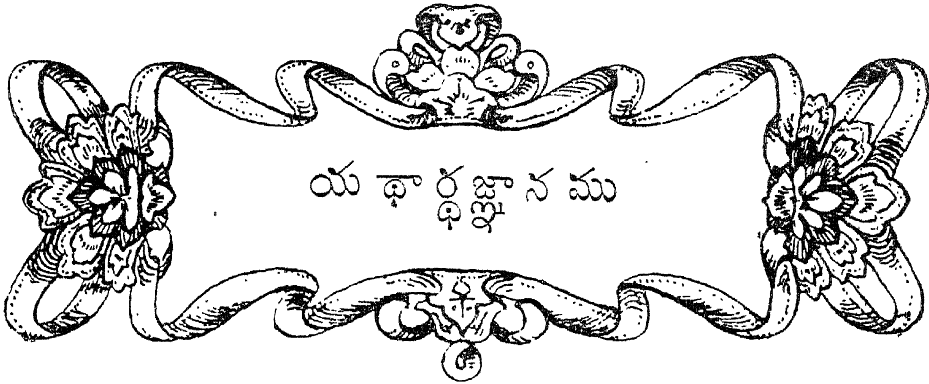

మహాత్ముని ఉప్పుసత్యాగ్రహము-దండియాత్ర, సూరతు మకాము (4-5-30)

౧. పతేదారుల ఆశ్రమమునకు మహాత్ముడు వచ్చుచుండుట ౨. పతేదారుల సమావేశమునకు మహాత్ముడు పోవుచుండుట 3. సూరతు వీథిలో మహాత్ముడు ౪. స్త్రీలసభలో మహాత్ముడు ఉపన్యసించుచుండుట ౫. పై యుపన్యాససమయమున మరియొకదృశ్యము ౬. పై ఉపన్యాససమయమున ఇంకొకదృశ్యము.

యథార్థజ్ఞానము

బుర్రా శేషాచలంగారు

భగవంతునిచే సృజింపబడిన జంతుజాలమున కంతయు మానవజన్మ ముత్తమము. అది జన్మాంతరసుకృతపరిపాకవిశేషముచేత కలుగవలసిన దేగాని మరియొకదానివలన గలుగునది గాదు. అట్టి దుర్లభమయిన జన్మ మొకవేళ లభించినను యథార్థజ్ఞానము పట్టుపడకపోయిన నది వ్యర్థమైపోవును. కాబట్టి మానవుల కందరికిని యథార్థజ్ఞానమత్యావశ్యకమై యున్నది. దేహేంద్రియాది ప్రపంచమున కంతకును విలక్షణమైయున్న యాత్మస్వరూపమును దెలిసికొనుటయే యథార్థజ్ఞాన మనబడును. దేహేంద్రియాదిప్రపంచమంతయు అప్రకాశ్యమై, అనిత్యమై, అశుద్ధమై, ఆద్యంతసహితమై, దృశ్యమై, దుఃఖమయమై,జడమై, వికారమై, పరిచ్ఛిన్నమై, కార్యమై, సంకల్పమై, గుణయుతమై, సావయవమై, సజాతీయవిజాతీయస్వగతభేదసహితమై యుండును. సమష్టివ్యష్టిరూపమైన శరీరత్రయమే అనాత్మ యనబడును. ఆత్మ నిత్యమై, శుద్ధమై,సత్తై, సుఖమై, దృక్కై, నిర్వికారమై, స్వప్రకాశమై, నిస్సంకల్పమై, నిరాధారమై, నిరవయవమై, స్వప్రకాశమై, ఆద్యంతరహితమై, సజాతీయవిజాతీయస్వగతభేదరహితమై, నిర్గుణమై యుండును, శరీరత్రయమునందు పంచీకృతపంచమహాభూతములవలన కలిగి ప్రారబ్ధకర్మాధీనమై జీవులయొక్క కర్మముల కనుగుణముగా సంభవించు నానావిధసుఖదుఃఖముల కాశ్రయమై యున్నదే స్థూలదేహ మనియు, అపంచీకృతపంచమహాభూతములవలన కలిగి జ్ఞానేంద్రియకర్మేంద్రియపంచప్రాణమనో బుద్ధులతో గూడుకొన్నదే సూక్ష్మశరీరమనియు, స్థూలసూక్ష్మశరీరములకు హేతుభూతమై, ఆద్యమై, అనిర్వాచ్యమై జడమై, మోహాత్మకమై, ఆత్మాశ్రితమై, జగదుత్పత్తికి మూలకారణమై యున్న యజ్ఞానమే కారణశరీరమనియు చెప్పబడును. ఈ శరీరత్రయము పంచకోశాత్మకమై యుండును. ఈ పంచకోశములకు వ్యతిరిక్తమైనదే ఆత్మ యని వేదములు చెప్పుచున్నవి.

కాబట్టి పంచకోశములయొక్క స్వరూపమును మొదట విచారించి తెలుసుకొనవలయును. ఆ కోశములు అన్నమయమనియు, ప్రాణమయమనియు, మనోమయమనియు, విజ్ఞానమయమనియు, ఆనందమయమనియు నయిదువిధములుగా నుండును. వానిలో అన్నమయము వలన నుత్పన్నమగు శుక్లశోణితములవలన జన్యమై, మరల నన్నముచేత నభివృద్ధినొందుచు స్తంభమువలె స్థూలమై, కరచరణాద్యవయవములు కలిగి షడ్భావవికారములతోగూడి షట్కోశాత్మకమైయున్న స్థూలశరీరమే అన్నమయకోశ మనబడును. కర్మేంద్రియము లయిదును, ప్రాణాదు లయిదును ప్రాణమయకోశ మనబడును. జ్ఞానేంద్రియము లయిదును మనస్సునుగూడి మనోమయకోశ మనబడును. జ్ఞానేంద్రియ

ము లయిదును బుద్ధియునుగూడి విజ్ఞానమయకోశ మనబడును. ప్రియమోదప్రమోదములను వృత్తులు కలిగి జగదుత్పత్తికి మూలకారణమై అనాదియగు అజ్ఞానమే ఆనందమయకోశ మనబడును. ప్రియమనగా ఇష్టవస్తు దర్శనమువల్ల కలిగెడు సంతోషము. మోదమనగా తత్పదార్థలాభముచేత కలిగెడు సంతోషము. ప్రమోదమనగా తదనుభవమువలన కలిగెడు సంతోషము. ఒర ఖడ్గమును, చింతగుల్ల చింతపండును, గవుసెన వీణను, పసిరికాయ పురుగును, కవచము దేహమును మూసికొని యున్నలాగున అవి అయిదును ఆత్మను దెలియనీయక మూసికొనియుండును. కనుకనే అవి కోశములని వ్యవహరింపబడుచున్నవి. ఇవియొర మొదలగు వస్తువులవలె పరిచ్ఛిన్నములును, సమానసత్తాకములును గాక ఆత్మసత్తచే ఉపజీవించుచు దోచెడివే యయ్యును సూర్యసత్తచేతనే ఉపజీవించుచు దోచెడి మేఘము సూర్యుని మరుగుపరచునట్టును, అగ్నిసత్తచేతనే యుపజీవించుచు దోచెడి ధూమము అగ్నిని మరుగుపరచునట్టును, రజ్జుసత్తచేతనే యుపజీవించుచు దోచెడి సర్పము రజ్జువును మరుగుపరచునట్టును, మృత్తికయొక్క సత్తచేతనే ఉపజీవించుచు దోచెడి ఘటము మృత్తికను మరుగుపరచునట్టును, స్వర్ణసత్తచేతనే యుపజీవించుచు దోచెడి యాభరణము స్వర్ణమును మరుగుపరచునట్టును ఆత్మను మరుగుపరచుచుండును. అయినను, ఒర, కత్తి మొదలగునవి కూడి ఒక్కటిగా వ్యవహరింపబడినను పరస్పరభిన్నములై యున్నట్టు పంచకోశముల తోడి యోగము పరస్పరాధ్యాసమువలన ప్రాప్తించినను కాలత్రయమునందును వానికి యాత్మ వ్యతిరిక్తముగానే యుండును.

పరస్పరాధ్యాస మనగా ఒకపదార్థమునందలి ధర్మము మరియొక పదార్థమునందు దోచుట. ఎట్లన, తాను జీవుడనుట, జీవమువలన కలిగిన యధ్యాసము. తాను పుట్టి పెరిగియుండి వృద్ధినొంది క్షీణించి పోవుచున్నాననుట వికారమువలన కలిగిన యధ్యాసము. తాను పురుషుడు, వనిత, నపుంసకుడు ననుకొనుట యంగమువలన కలిగిన యధ్యాసము. ఇట్లే వర్ణమువలన కలిగిన యధ్యాసము, ఆశ్రమమువలన కలిగిన యధ్యాసము, నామమువలన కలిగిన యధ్యాసము మొదలగునవి. ఈయధ్యాసములవలన జీవత్వాదికములయిన అన్నమయకోశము ఆత్మయందును, సచ్చిదానందలక్షణాదికములయిన ఆత్మధర్మములు స్థూలముగా గనుబడుచున్న అన్నమయకోశమునందును దోచుచున్నవి. కనుక అన్నమయకోశమునకును, ఆత్మకును సంబంధము కలిగినది. నేను ఆకలిగొన్నవాడను, దప్పిగొన్నవాడను, శక్తివంతుడను, పరాక్రమవంతుడను, దాతను, ప్రవక్తను, మూగవాడను, కుంటివాడను, గూనువాడను అను నివి మొదలగు ప్రాణమయకోశధర్మము లెల్లను విలక్షణమైన యాత్మయందును, ఆత్మధర్మములైన సచ్చిదానందలక్షణములు ప్రాణము చక్కగా దోచుచున్నదని ప్రాణమయకోశమునందును దోచుచుండుటవలన అన్యోన్యాధ్యాసమువలన ఆత్మకును ప్రాణకోశమునకును సంబంధము కలిగినది. నేను సంకల్పము గలవాడను, వికల్పము గలవాడను, మోహముగలవాడను, శోకముగలవాడను, ద్వేషముగలవాడను, క్రోధముగలవాడను, వినువాడను, చెవిటివాడను, గ్రుడ్డివాడను, భ్రష్టుడను ఇవి మొదలగు మనోమయకోశసంబంధము లగు సంకల్పాదిధర్మము లెల్లను ఆత్మయందును, ఆత్మధర్మము లెల్లను మనస్సు చక్కగా దోచుచున్నదని మనోమయకోశమునందును దోచుచున్నందున ఆత్మకును మనోమయకోశమునకును పరస్పరాధ్యాసమువలన సంబంధము కలిగినది. నేను కర్తను, బుద్ధిమంతుడను, యోగసాధకుడను, పండితుడను అను మొదలగు విజ్ఞానమయకోశధర్మము లెల్లను ఆత్మయందును, ఆత్మధర్మము లెల్లను బుద్ధి చక్కగా దోచుచున్నదని విజ్ఞానమయకోశమునందును దోచుటవలన ఆత్మకును విజ్ఞానమయకోశమునకును పరస్పరాధ్యాసమువలన సంబంధము కలిగినది. నేను భోక్తను, సంతుష్టిలేనివాడను, సుఖిని, దుఃఖిని, సాత్వికుడను, రాజసుడను, తామసుడను అను మొదలగు ఆనందమయకోశధర్మము లెల్ల ఆత్మ

యందును, ఆత్మధర్మములగు సచ్చిదానందలక్షణము లెల్లను జ్ఞానము చక్కగా దోచుచున్నదని ఆనందమయ కోశమునందును దోచుచున్నందున ఆనందమయకోశ మునకును, ఆత్మకును పరస్పరాధ్యాసమువలన సంబంధము కలిగినది.

కాబట్టి నా యావుదూడ, నా కుమారుడని తనతో సంబంధింపబడి దోచెడు పశ్వాదులు తాను కానట్టు, నా శరీరము, నా ప్రాణము, నామనస్సు, నాబుద్ధి, నా యజ్ఞానమని తనకు సంబంధపడి తోచుచున్న పంచకోశములును తాను కాడనియు, వానికి విలక్షణముగా నున్న యాత్మయే తాననియు నెరుగవలసినది.

పశువు బలసినదనియు, దూడ చిక్కిపోయినదనియు, చిన్నవాడు దుర్మార్గుడనియు, చెప్పినట్టు వినడనియు, పిల్లది మూఢురాలుగానున్న దనియు, దండించిన పొరుగింటికి పోవుచున్నదనియు, నా బిడ్డలు, నా సొమ్ము, నాయిల్లు, నా వాకిలి, నా మేడయనియు, నా భార్య గృహస్వాతంత్ర్యము వహింపలేదనియు, నాకు హితమైనపని యొక్కటియైనను చేయలేదనియు చెప్పెడిలాగున అన్నమయకోశసంబంధములయిన జీవత్వాదివికారములును, ప్రాణమయకోశసంబంధములయిన క్షుత్పిపాసాదివికారములును, మనోమయకోశసంబంధములయిన సంకల్పాదివికారములును, విజ్ఞానమయకోశసంబంధములయిన కర్తృత్వాదివికారములును, ఆనందమయకోశసంబంధములయిన భోక్తృత్వాది వికారములును గలుగుచున్నవి. కానియవి సాక్షిమాత్రముగా వెలయుచున్న తన్ను కాలత్రయమునందును స్పృశింపలేవు.

ఈ పంచకోశములతో చేరియున్న యాత్మను ప్రత్యేకపరచుట యేలాగున సాధ్యమగుననిన, అధ్యయన సమయమునందు పురుషులచేత నుచ్చరింపబడిన సహజ శబ్దములను విభజింప వలను పడకపోయినను వివేకయుక్తమగు బుద్ధిచేత ఇది యిట్టివాని శబ్దము, ఇది యిట్టివాని శబ్దము అని కనిపెట్టునట్లును, జలములతో కూడియున్న వేడిమిని ప్రత్యేకపరుప శక్యము కాకపోయినను త్వగింద్రియముచేత స్పృశించి బుద్ధిచేత జలమున వేడిమిని గ్రహించినట్టును, గోడయందు వ్రాయబడిన చిత్రమునందలి శ్వేతనీలపీతాదిరూపములను వేరుపరుప శక్యము కాకపోయినను నయనేంద్రియముచేత కనుగొని బుద్ధిచేత ఇదిగోడ, ఇదిచిత్రము,ఇది తెలుపు,ఇదినలుపు, అని యెరిగినట్టును, జలముతో చేరియున్న లవణాదిరసములను విభజింప నలవిగాక పోయినను రసనేంద్రియముచేత ననుభవించి ఇదియుప్పు, ఇదిపులుసు, ఇదితీపి, ఇది కారము,ఇది వగరు, ఇది చేదని తెలిసికొన్నట్టును, బట్టలను పట్టియున్న పరిమళములను వేరు పరుపగాకపోయినను ఘ్రాణేంద్రియముచేత ఆఘ్రాణముచేసి బుద్ధిచేత ఇది సుగంధము, ఇది దుర్గంధము అని గ్రహించినట్టును పంచకోశములతో గూడుకొని యున్న యాత్మ ప్రత్యేకపరుప గష్టముగా నున్నను వివేకయుక్తమగు బుద్ధిచేత ఆత్మస్వరూప మిట్టిదనియు, పంచకోశస్వరూప మిట్టిదనియు చక్కగా విచారించిన పక్షమున పంచకోశములతోడి సంబంధము ఆత్మకు నెంతమాత్రము లేదనుట విశదముగా తెలియవచ్చును. అయినను రజ్జువునందు ఆరోపింపబడిన సర్పము రజ్జువునకంటె వ్యతిరిక్తము కానట్టు, ఆత్మయందారోపింపబడిన పంచకోశములు అధిష్ఠానభూతమైన ఆత్మకంటె అన్యములుకావు. ఎండమావులను కనుగొని జలభ్రాంతి నొందిన పురుషుడు ఆ జలమునందు స్నానపానాదిక్రియలు నిర్వర్తింపదలచి తుదకు విచారజ్ఞానముచేత తనకు గనబడినవిజలములు గావనియు, ఎండమావులనియు నిశ్చయముగా దెలిసికొన్నను జలప్రవృత్తిమాత్రము తొలగిపోనట్టు ఆత్మయం దారోపింపబడిన పంచకోశములు అధిష్ఠానమైన ఆత్మకంటె అన్యములుకావని తెలిసికొన్నను పంచకోశ ప్రవృత్తిమాత్రము తొలగనేరదు.

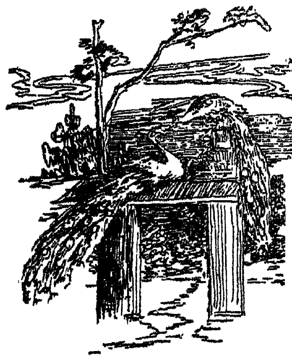
మృత్తికయం దారోపింపబడిన ఘటము మృత్తికయేగాని వేరుకాదని తెలిసికొన్నను ఘటాదిప్రవృత్తియు, తద్వ్యవహారములును మరల గలిగినట్టును, స్వర్ణము

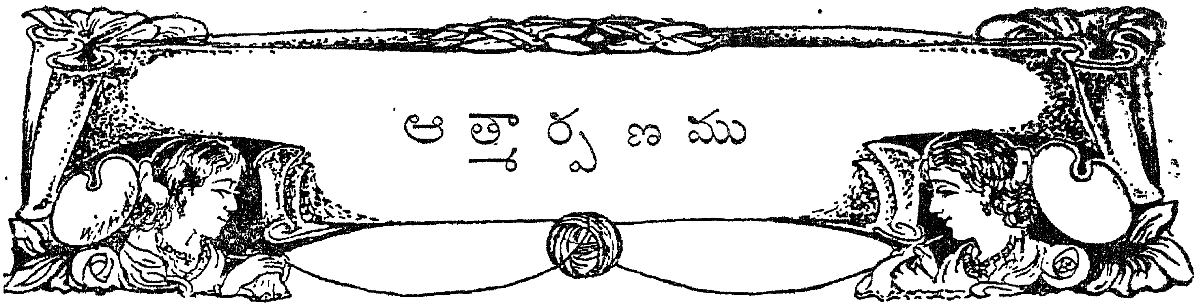
నం దారోపింపబడిన కటకమకుటాదికములైన యాభరణములు స్వర్ణముకంటె అన్యములుకావని దృఢముగా తెలిసికొన్నను ఆభరణప్రవృత్తియు, తద్వ్యవహారములును మరల గలిగినట్లును, ఆత్మయం దారోపింపబడిన పంచకోశములు అధిష్ఠానమైన ఆత్మకంటె అన్యములుకావని తెలిసికొన్నను పంచకోశప్రవృత్తియు, తద్వ్యవహారములును మరల గలుగుచుండును. ఘటాదికములయిన మృద్వస్తువులు నామాంతరముల వ్యవహరింపబడుచున్నను మృత్తికకంటె వ్యతిరిక్తములయినవి కావని బుద్ధిమంతులకు తెలియవచ్చునట్లు పంచకోశములు వ్యవహారసిద్ధములై యున్నను ఆత్మకంటె వ్యతిరిక్తములుకావని బుద్ధిమంతులకు తెలియవచ్చును.

ఈప్రకారముగా విచారించి తెలిసికొనుటయే పంచకోశవిలక్షణజ్ఞానమనియు, ఈజ్ఞానమువలననే అవస్థాత్రయమునందు ఆత్మ అనుస్యూతమైయున్నదనియు పంచకోశములుమాత్రము అవస్థాత్రయమునందు అనుస్యూతములయి యుండలేదనియు, వ్యావృత్తములయిన పంచకోశములు స్ఫురించుచు వ్యవహారప్రవృత్తములయినను ఆత్మకంటె అన్యములు గాలేవనియు దృఢముగా తెలియవచ్చును. ఇట్లు తెలిసికొన్నవాడు నిస్సంశయముగా కృతార్థుడై జీవన్ముక్తుడగును.

ఓమ్ శాన్తి శ్శాన్తి శ్శాన్తిః.

హరిః ఓం తత్సత్.

మండలేముల వేంకటశాస్త్రిగారు, బి. ఏ., యల్. టి.

శ్రీకల్యాణగుణాలవాలుఁడనుచున్ జిత్సౌఖ్యసద్రూపకుం
డాకారప్రవికారదూరుఁడనుచున్ వ్యాసాంబరీషాదిభ
క్తైకప్రాప్యుఁడటంచు నిర్గుణుఁడు నిర్వ్యాపారుఁడంచున్ బుధా
నీకంబుల్ నినుఁగూర్చి వల్కునుడులన్ వింటిన్ సదా యీశ్వరా!

ఈమాటల మర్మం బది యేమోయని తడవి తెల్లమెడలను నిజమా
నీమాడ్కి నరుఁగనామది కేమియు స్ఫురియింపదయ్యె నిదమిత్థముగన్.

శాంత మొదవక జ్ఞానతేజంబులేదు, జ్ఞానతేజము లేక మోక్షంబులేదు
స్వాంతమది శుద్ధమైననె శాంత మొదవు భక్తునకునైన వేదాంతపరునకైన.
కావున పనివడి స్వాంతం బేవిధి పరిశుద్ధి నొందు నిరవుగ నరుఁ డా
త్రోవను గనుఁగొనవలయును ధీవిలసితబుద్ధి మెఱయఁ ద్రికరణశుద్ధిన్.

మనుజులకు బంధమోక్షములను ఘటింపఁజాలు కారణమది మానసంబె తలఁప
మానసము నెట్లు మోక్షమార్గాన నిలుపఁగలను, దైవమ! యాగతిఁ దెలియఁజేయు.

చదివితి నేఁ బురాణముల శాస్త్రములన్; ఘనతర్కశాస్త్రకో
విదు లొనరించు వాదముల వింటి; సవిస్తరరీతి యోగ మి
య్యదియని సద్గురుల్ దెలుప నౌనని నేర్చితిఁ గొంతవట్టు; నె
మ్మది పరిశుద్ధ మావిధముమాత్ర మొకింతయుఁ దోఁప దక్కటా!

జపతపంబులుఁ దీర్థసంచారవిధియు దాననిరతియు జ్ఞానవిజ్ఞానగతులుఁ
జిత్తశుద్ధినిగూర్ప వినీ! యిఁకెట్లు మనము పరిశుద్ధమా దేవ! మహితభావ!.

ఏమి యొనర్పఁజాలుదు నహీనకృపామహిమాభిరాము ని
న్నేమని యాశ్రయింతుఁ బరహింసనతత్పరచిత్తవృత్తిఁ బ్ర
జ్ఞామయు నిన్ను నెట్లు గనఁ జాలుదు మోహపరీతబుద్ధి నేఁ
బామరుఁడన్ భవచ్చరణపద్మయుగమ్మును నూత యీఁగదే!

శబరి యెంగిలిపండ్ల నొసంగ మెసవి విదురుకడ సామాన్యంపు విందుఁగుడిచి
భక్త పరతంత్రుఁడ వటన్న వాసిఁగాంచి మించు నిను భక్తిమీర సేవించువాఁడ.

యజ్ఞయాగాదిక మొనర్చియార్యులెల్ల కాంక్షసేసిన స్వర్గసుఖంబు లొల్ల;
సుఖములం దెల్ల మేటియౌ సుఖముగాదె భక్తవత్సల నీపాదపద్మసేవ!

కామంబు నీపాదకమలసేవనమందె క్రోధంబు నీశత్రుకోటియందె
లోభంబు నీముఖాలోకనక్రియయందె మోహంబు నీజ్ఞానమూర్తియందె
మదము నీభక్తిసామ్రాజ్యానుభవమందె మాత్సర్య మనఘ! నీమహిమయందె
తామసగుణము నీప్రేమరూపమునందె జడత నీనామసంస్మరణమందె
నిలిపి మానసవృత్తు లన్నియును బాలియ నేను నీవును దక్క వేఱేమిలేని
యవ్యయానందవారాశి ననవరతము మునిఁగి తేలెద నీకృపామూర్తిఁ గనుచు.

ప్రాణికోటుల హృదయాంతరాళములను విమలచైతన్యమూర్తివై వెలయుదనిన
నెవరు శత్రులు, మిత్రులిం కెవరు నాకు సర్వపరిపూర్ణమైన యిజ్జగమునందు?

ఎల్లఱకు హితముఁగూర్పఁగ నెంతు నెపుడుదయయు సత్యంబులోనుగాఁదలఁతు నెపుడు
సంఘసేవ యొనర్తుఁ గర్జముగ నెపుడు నిరుపమానందరసమునఁ బరగు దెపుడు.

మనసునకు శాంత మొదవెడి యనువుఁదెలిపి భక్తిబీజము నామదిఁ బాదుకొలిపి
యీమనోనిశ్చయము నిల్చు నిరవుసలిపి యరయు మియ్యదె దేవ యాత్మార్పణంబు!

తురీయసమాధి

ఉమర్ అలీషాకవి గారు

*గీతము

సురటరాగము – ఆదితాళము

౧

కోరి వినుము తత్త్వచరితము జేరి
నిజధర్మ మిది మదిని మీరి
పారమార్థికచ్యుతుఁడు శరీరి
మాయతో ప్రపంచము జేరి
సారహీనసంసృతిలోన జారి
ప్రకృతిలోఁ బడి
వైరిషట్కములకుఁ జిక్కి నరుఁడై
దారపుత్రులో యనుచు మూర్ఖుఁడై వారి
హిత మరయుచు పరము కరిగెడు
దారేమి నారయక అవిద్యను॥ కోరి॥

* ఇది అధ్యాత్మరామాయణకీర్తనలలో "చేరివినవె శౌరిచరితము గోరి, సుకుమారగిరివరకుమారి" అను వరుసలోఁ జదువనగును.

౨

మట్టివంటి తనువు
    స్థిరమని
పట్టి ప్రేమ విడవు దీని
గుట్టు తెలియలేవు దేహము
వట్టిరోగముల నెలవు ఇది
పుట్టి మెఱుపురీతిఁ దోఁచిపోవును
ఇట్టి మాయమగుచు నొక్క త్రుటియే
పట్టదు నిక్కము నిజరూప మెఱుఁగలే
నట్టి నరుఁ డధోగతినిఁ బడి వి
రాట్టయిన యాత్మను వివిధగతి
గిట్ట భవసముద్రమున నిడి
మట్టి చని తిరిగి మర్త్యుఁడై
పుట్టును యథాస్థితి నింద్రియముల
తట్టు జేరు తన్నుతా నెవండను యోగదీక్ష
నెట్టియు విషయవిరతి
పట్టి స్వప్రకాశభ్రష్టుఁడౌ తుద
ముట్టన్ జనఁడు జీవుఁడ హరియయి॥ కోరి॥

౩

కాలవశముచేత కర్మ
కలాపభీతచేతసుఁడవై
తేలలేక పాతకాంబుధి
మునిఁగిపోయితివి ప్రేతవై
తేలి పూర్వజన్మములను గని
బేలవై విచారపడి వెఱచి తే
లీల నిజసదనము జని గురుని గని
కీలెఱింగి చూపుఁ దెలిసి గుణమి
థ్యాలాలసము ద్రుంచి శమదమ
శీలాన్వితుఁడ వగుదు వందే
ఫాలాగ్రంబున వేణునాద
మాలాపనంబు సేయు చక్రి య
నాలోచితమనస్క లీరహస్య
మాలోకనే సేయ రిదె తపసు
మాలికలను ద్రిప్పుకొనిన మనసు
మాలిన్యరహితము గాదిదె తెలివు॥ కోరి॥

౪

మందబుద్ధి గాక ఇంద్రియ
బంధములను జొఱక మోహ
స్పందితుండు నగుచు చెడక క
డింది విషయవిహ్వలుఁడు కాక
అందరాని యమనస్కపదము మొద
లంది తృప్తిఁబొంది తాను తానై
యిందు నందు నొక్కరీతి వెలిఁగి బ్రహ్మా
నందపదవి గని చిత్ప్రకాశుఁడు వి
నిందాత్మకుఁడు పూర్ణుఁ డగుణుఁడు
వందితుండు నిగమనుతుఁడు స
నందానేకఋషులపోలిక
నంది జడతఁ బాసియుండు న
మందదివ్యసుఖము జెందు జన్మల
నందఁబోఁడు యథేచ్ఛగాఁ దిరుగు
సందియంబులేదు ముక్తి విధ మిల
కుందకను కృతార్థుఁడై చనుము॥ కోరి॥

౫

ఆదియందు నీవె ఆయ
నాదియందు నీవె యిటుపై
యాదిమధ్యలయుఁడు నీవె
నాదమై యనంతమహిమా
పాదుఁడై తనువుగలిగిన పోయిన
బాధితుండుగాక శిథిల ఘోరప్ర
మాదమౌ యవస్థ లుడిగి జ్ఞానో
పాధికుఁడవగుచు స్వప్రకాశమతి
మోదావహమునైన తన్మయ
సాధకమున నగుపడెదు పద
చ్ఛేదంబైన ప్రతిపదార్థము

భేదబుద్ధి తానుగాగ వి
వాద మణఁచి యంతరాత్మ "సోహం"
పాదద్వయము జపము సేయ కృత
సాధకుండు జ్ఞానమూర్తి మెచ్చట
పాదముంచు నచట స్వారాజ్యమగు॥ కోరి॥

౬

పంచభూతమయుఁడు ఈశ్వరుఁ
డంచు తెలియు నరుఁడు తానదె
యంచు చెప్పఁగలఁడు తనతాఁ
గాంచియే ముఱియు నతఁడు వీ
క్షించు నీ యజాండభాండము
మంచుబిందువో యన పరికించు స
మంచితమగు చరాచరము వెదన
ర్థించి మేఘములలోన మెఱసి వ
ర్షించి నదీసలిలమై పర
తెంచి కుసుమసౌరభముల
పొంచి, ఉడుకోటిలోపల న
టించి రవియై రవికంటెను
మించి యొక్క అణువై భువి కవత
రించి కోకిలంబునయి వనములు ధ్వ
నించ పాటపాడి తానె సకల మ
టంచు నెంచు విశ్వరూపముగ ॥ కోరి ॥

౭

ఈరహస్య మిందు దెలిసిన
వారె యోగులందు ముఖ్యులు
ధీరు లిందునందు
వెలుఁగుచు పలుకుచుందు రందందు
ఈదారి నెనసి దివ్వెదివ్వెను ముట్టి
దారుణమైన తమ స్సుప్రకాశమైన
తీరున పవిత్రుఁడు హరి ప్రణవా
కారుఁడైన ఆఖైలవీ గురుఁ
డేరాద్ధాంత మంత ఉ
మారలీపాకవి కొసంగె భక్తి
కారంభవిదూరులకును సం
సారాగ్నినిమగ్నులకుఁ దెలియ
నేరదిది యమేయదివ్య
స్ఫారంబైన సువిచారమ తేంద్రి
యోరుసంస్కారచారువేదాంతతత్త్వార్థవి
ద్యారాజపదము బొందుమట ॥ కోరి ॥

నెహ్రూ నివేదిక

(ఆంధ్రానువాదము)

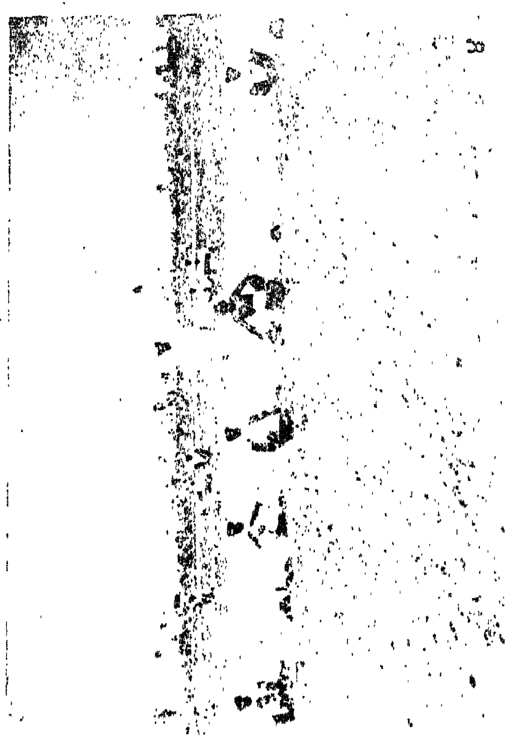
'నెహ్రూ కమిటి' వారు తయారుచేసిన నూతనరాజ్యాంగవిధానమును తెలిసికొన గోరు ప్రతి ఆంధ్రుడును దీనిని చదివితీరవలెను. శైలి సులభము. కొలదిప్రతులుమాత్రమే మిగిలియున్నవి. **వెల 1-0-0 మాత్రమే. తపాలాఖర్చులు ప్రత్యేకము**

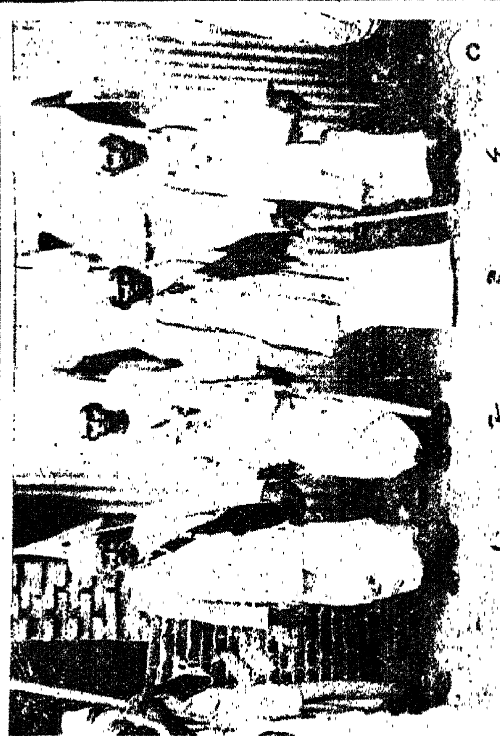
మేనేజరు, ఆంధ్రపత్రికాకార్యాలయము, పోస్టుబాక్సునెం. 212, మద్రాసు.

౧. శ్రీ ముత్తరాజు గోపాలరావుగారు (శి) ౨. శ్రీ వెన్నెలకంటి రాఘవయ్యగారు, బి. ఏ., బి. యల్. (శి)
౩. శ్రీ ఓరుగంటి వెంకటసుబ్బయ్యగారు (శి) ౪. శ్రీ గండవరపు హనుమారెడ్డిగారు (శి) ౫. శ్రీ బొమ్మా శేషురెడ్డిగారు (శి)

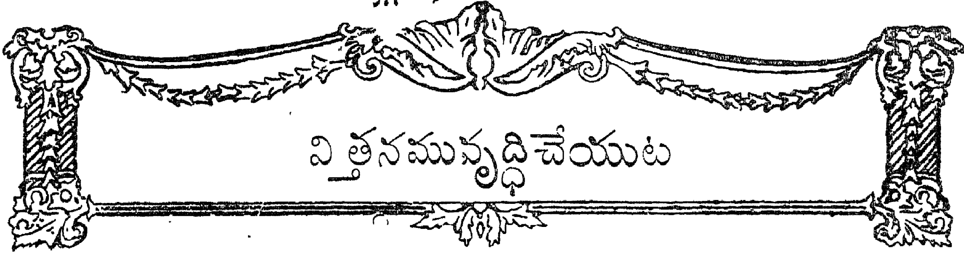

౧. (ఎ) శ్రీ పట్టం కోటిరెడ్డిగారు(కీ) (బి) శ్రీ బండి శేషురెడ్డిగారు(కీ) (సి) శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యం శ్రేష్ఠిగారు(కీ) (డి) శ్రీ బంది వెంకటరమణారెడ్డిగారు(కీ)
౨. (ఎ) శ్రీ బత్తెన రామకృష్ణారెడ్డిగారు(కీ) (బి) శ్రీ బెజవాడ గోపాలరెడ్డిగారు(కీ) (సి) శ్రీ బొమ్మా శేషురెడ్డిగారు(కీ) (డి) శ్రీ లేబూరి సుబ్బరామరెడ్డిగారు(కీ) (ఇ) శ్రీ దువ్వూరి బలరామరెడ్డిగారు(కీ) 3. (ఎ) శ్రీ మేనకూరి సీతారామరెడ్డిగారు(కీ) (బి) శ్రీ ఓరుగంటి వెంకటసుబ్బయ్యగారు(కీ) (సి) శ్రీ రాళ్లపల్లి రామసుబ్బయ్యగారు(కీ) ౪. నెల్లూరుజిల్లా ఉప్పుసత్యాగ్రహము మొదటిదళము (ఉప్పుచేయుట) మైపాడు. నాయకుడు: శ్రీ బి.గోపాలరెడ్డిగారు

విత్తనము వృద్ధిచేయుట

మండపాటి సత్యనారాయణరాజుగారు

విత్తుకొలది మొక్క
మొక్కకొలది పంట
పంటకొలది రాబడి

ప్రపంచకమందు మనుష్యులు చెట్లనుపెంచుట మొదలిడినప్పటినుండి వాటిని తమ ఉపయోగము కొరకై అనేకవిధముల వృద్ధిచేయుచున్నారు. క్రొత్త జాతిని కల్పించుటయందు మాత్రము శ్రద్ధవహింపక అట్టి పని దైవాధీనమని యూరకున్నారు. ఇటీవల అమెరికా మొదలైన దేశములలో క్రొత్తజాతులు లేక మంచిజాతులు ఉత్పత్తిచేసి అపారమైన వృద్ధిని బడసిరి. మంచిజాతులను వృద్ధిచేయుటవలన మానవుని కోరికలు సఫలమగున ట్లుండెను. మరియు పైరులను వృద్ధిచేయుటకు ఈదిగువ పద్ధతులవసరము :—

1 ఉన్నజాతులనుండి మంచిజాతులను ఏర్చుట.

2 కావలసిన జాతులను మొక్కల సంయోగము వలన (Crossing) సృష్టించుట.

మనము సామాన్యముగా సాగుచేయు ప్రతిరకముల విత్తనములలోను కొన్నిరకములు కలసియుండును. మొట్టమొదట ఒకేరకముగా ఉన్నను అవి క్రమముగా సంక్రమించి కల్తీరకము లనేకములు బయలుదేరుచున్నవి. అట్లు బయలుదేరుటయేగాక ఒకేమాదిరి సేద్యమునందు ఒకేచోట గల పైరునందు పలుమార్పు లుండుట చూచుచున్నాము. కొన్ని హెచ్చుగా పెరుగును; కొన్ని ఒక రంగుగను, మరికొన్ని మరియొక రంగుగను పెరుగును. ఇట్లు అనేకతరహాలు కాన్పించును. కొన్ని వేగిరము కోతకు వచ్చును. మరికొన్ని ఆలస్యముగా కోతకు వచ్చును. ఇట్టి విభేదములవలన పంటలు నశించుచున్నవి. ఇట్టి భేదములను సామాన్యరయితు సయితము తెలుసుకొనుచున్నాడు. కాని అట్టి రకములనుండి మంచిరకములను ఏర్చుకొనుటకు శక్తిమంతుడై యుండలేదు. కాని కల్తీరకమును సాధ్యమైనంతవరకు మార్చి మరియొకరకమును మార్చుచుండును. అట్టివి సంగ్రహించినప్పుడుకూడ కొన్ని లోపము లుండుట తటస్థించుచున్నది. వాటిని నవరించుటకు తగినంత జ్ఞానసంపత్తి కలిగియుండుట ఆవశ్యకము. పట్టుదల, ఓరిమి, మొదలగు సామాన్యగుణములుగల రైతులు సయితము దీనిని సాధించవచ్చును. మనము మంచివిత్తనములను సంగ్రహించ దలచినచో నీదిగువ విషయములను జాగరూకతతో గమనించవలెను. మనదగ్గరనున్న రకమును ఒకమడిలో పైరుచేసి మంచిగుణములు కలిగిన కొన్ని మొక్కలను ఏర్చవలెను. మనకు అవసరమైన గుణములు కలిగియున్నచో దానివిత్తనములను సంగ్రహించి తిరుగ పైరుచేసి దానినుండి విత్తులను వృద్ధిచేయవచ్చును. అట్లుకానిచో మనకు అవసరమైన మంచిగుణములు రెండు తరహాలమొక్కలలో ఒకదానియందు కొన్ని, మరియొకదానియందుకొన్ని యున్నప్పుడు సదరు రెంటియందలి మంచిగుణములు ఒకదానియం దావిర్భవించునట్లు చేయవలసియున్నది. అట్లుచేయుటకు సదరు రెండురకములను పైరుచేసి వాటిసంయోగమువలన సమకూర్చవచ్చును.

ఒక మొక్కపుష్పములోని పురుషభాగమును రెండవమొక్క పువ్వునందలి స్త్రీభాగమం దుంచవలెను. ఇట్లు చేసినమొక్కలకు ఏసంపర్కము లేకుండా గుడ్డ సంచులతో మూయవలెను. ఇట్లుచేయుటవలన పైరెండు మొక్కలకు సంకరజాతి మరియొకరకము బయలుదేరును. అనేకవిషయములలో వేర్వేరుగుణములు కలిగియుండు రెండు వివిధజాతి మొక్కలకు సంయోగము కలిగినపుడు వాటినుండి పుట్టు క్రొత్తమొక్కలకు వాటి తలిదండ్రుల కుండు గుణములు అన్నియు అంకురదశయం దుండును. అటువంటి సంకరజాతిమొక్కలకు ఇతరజాతిమొక్కల సంపర్కము లేకుండునట్లుచేయవలెను. వాటినితిరిగి పైరుచేసినయెడల వాటినుండి పుట్టినవి చాలభేదము కలిగియుండును.

ఈ రెండవతరము మొక్కలలో వాటి తలిదండ్రులకుండిన గుణములు వేర్వేరువిధముగా ఉండును. ఇటువంటి మొక్కలలో వేటికైనను వాటితల్లియొక్క గుణములైనను, తండ్రియొక్క గుణములైనను ఉండవచ్చును. కొన్నిటిలో వాటి తలిదండ్రులిద్దరి గుణములుండవచ్చును. మరియు వాటిలోన క్రొత్తగా క్రొత్త గుణములుకూడ ఉండవచ్చును. అటువంటి మొక్కలలో ప్రతిదానినుండి వచ్చిన విత్తనములను వేర్వేరుగా విత్తినచో వాటికిపుట్టిన మొక్కలలో కొన్ని మంచిగుణములు కలిగియుండును. ఇటువంటి మంచిమొక్కలనుండి విత్తనములను ఏర్చి సాగుచేయుచుండవలెను. కొంతకాలమునకు మనముకోరు మంచిగుణములుగల మొక్కలను అభివృద్ధిచేయవచ్చును. వ్యవసాయదారులు తమ బుద్ధికుశలతను వినియోగించుటకు ప్రయత్నించినచో మిక్కిలి అద్భుతములైన పనులను చేయుటకు సమర్థులు కాగలరు. ఇట్టిపని యసాధ్యమని తలంపక ప్రతిరైతున్ను విత్తనములను సంగ్రహించుటకొరకు ప్రత్యేకముగా ఉంచుకొని పరిశోధనలుగావించి మంచివిత్తులను వృద్ధిచేసుకొనుటకు ప్రయత్నించవలెను.

విత్తనములను మార్చుట

విత్తనములందలి మూలపదార్థములు, ఋతుధర్మములనుబట్టియు, గాలిపాటునుబట్టియు మారుచుండును. సరియైన ఎరువులు వేయకపోవుటచేతను, ఒకేపైరును ఒకేస్థలమందు పలుమారులు సాగుచేయుచుండుటవలనను కూడ పంటలు క్రమముగా క్షీణించును. రైతులు సామాన్యముగా తమ పొలములలో పండిన పంటలనుండియే తిరిగి విత్తులను ప్రత్యేకించి ఉపయోగించుచుందురు. ఇందులకు కారణము వారి పొలములలో పండిన పంటయందే ఎక్కువ అభిమానము, తక్కినచోట్ల విత్తనమునందు నమ్మికలేకపోవుట,ధరలు హెచ్చుగానుండుట,సులభముగా సమయమునకు దొరకకుండుట. ఈక్రింది కారణములు తటస్థించినపుడు విత్తనములను తప్పకమార్చుటఆవశ్యకము:

1 కారణము తెలియక పంటలుతగ్గినట్లు కపించుట.

2 వాడుకగా ఉపయోగించు విత్తనములైనను ఏమాత్రము జబ్బుకలిగినట్లుతోచుట.

3 ఋతుధర్మములకు అనుకూలించక పోవుట.

విత్తనములను సంగ్రహించుట.

విత్తుకొలది మొక్క యని చెప్పు వాడుకను బట్టి మంచి వంగడమునకుజెందిన విత్తనములైనను వాటిని చెడకుండ భద్రపరచుట ఆవశ్యకము. మంచివిత్తనములను సంగ్రహించుటయందు నీదిగువ విషయములను గమనించవలసియున్నది.

1 మంచి వంగడముగా ఉండుట.

2 ఏపుగాపెరిగినమొక్కలనుండివిత్తనములనేర్చుట.

3 విత్తనములు బలముగా ఉండుట.

4 విత్తనము బరువుగాను, మంచిరంగునుకలిగియును ఉండుట.

5 కంకిధాన్యములైనచో కంకిమధ్యగింజలనుఏరుట.

6 మొదటపండిన మొక్కలనుండి విత్తనములను సంగ్రహించుట.

7 బాగుగా ఎరువువేసినచేనులలో విత్తనములేరుట.

8 ఏరినవిత్తుగాని, చేనుగాని తక్కిన పంటతో కలపక ప్రత్యేకించి ముక్కకుండా జాగ్రత్తచేయుట.

దొరవు నీ వయ్యెదవురా!

తురగా వేంకటరామయ్య గారు

౧

పరమశివుడే తండ్రిరా! ఈ
ప్రకృతిసుందరి తల్లిరా!
పాడియావులు పంటపొలములు
భాగ్యములు రాజ్యములు రా
దున్నరా ఈ భరతభూమిని
తొలుకరించిన పుణ్యభూమిని
కలుపులేనీ స్వర్గరాజ్యపు
దొరవు నీ వయ్యెదవురా!

౨

కాలమే తలక్రిందుగా నీ
కాలయముడే యేలుకోనీ
నీవు నీ గోవులును శాశ్వత
జీవులై యుండేరు గదరా!
దున్నరా......
దొరవు నీ వయ్యెదవురా!

౩

పాడునేలే లేదురా నీ
భావమే బీడాయెరా
పరిమళించే తోటపెంచీ
పరమశివు నాడింపరా!
దున్నరా......
దొరవు నీ వయ్యెదవురా!

౪

గాలివెలుగులు జూడరా మే
ఘాలవర్షము నడుగరా
సూర్యచంద్రుల గమనలీలా
శోభలను దిలకింపరా!
దున్నరా......
దొరవు నీ వయ్యెదవురా!

౫

ఏటిలంకల మేతమేసీ
పూతకల్లిన కోడుగిత్తల
పైడినాగటి కట్టులో జీ
వాల జీవిత ముండె నోరా
దున్నరా......
దొరవు నీ వయ్యెదవురా!

౬

పైరులను గాచేటి సుందరి
ప్రకృతితో వెలిగేనురా ఆ
మేడలో వర్తించు సానికే
కూడుగుడ్డలు దూరమగురా!
దున్నరా......
దొరవు నీ వయ్యెదవురా!

౭

ఆలుమగలూ జోడు గూడీ
ఆడుకొంటూ పాడుకొంటూ
జీవకాంతుల వెలుగుసస్య
శ్రీలలో విహరించెదరురా!
దున్నరా......
దొరవు నీ వయ్యెదవురా!

౮

శుభదమగు "రాట్నంపు" శ్రుతితో
సుందరీమణి పాడుచుంటే
పొంగుతూ ఆడేటి బిడ్డలే
భూములన్నీ యేలెదరురా!
దున్నరా......
దొరవు నీ వయ్యెదవురా!

౯

కత్తి కలములు బోయెరా నీ
కష్టమే గెలిచేనురా
ప్రకృతిపురుషుల ప్రతినిధులు మీ
ప్రభుతయే నిత్యమ్మురా!
దున్నరా ఈ భరతభూమిని
తొలుకరించిన పుణ్యభూమిని
కలుపులేనీ స్వర్గరాజ్యపు
దొరవు నీ వయ్యెదవురా!

తృణకణము

కవితావినోద, అల్లంశెట్టి అప్పయ్యగారు

జగతి జన్మించు మానవసముదయంబు
నన్నిరీతులఁ బోషించుచున్నయట్టి
యఖిలగోగణములకు నాహారమవయి
ప్రణుతి కెక్కితి వీవెగా తృణకణంబ!

నిన్ను మెసవెడు జంతువుల్ నిశ్చయముగ
సాధురీతిని వర్తింపఁజాలుచుంట
నీప్రశస్తికి మిగుల వన్నియవొసంగె
గణితబహుకార్యకరణంబ! తృణకణంబ!

తొలినమస్కృతులందు నాదొడ్డవేల్పు
గజముఖునిఁ బూజసల్ప యోగ్యమగు వస్తు
జాలముల ముఖ్యతమవయి గ్రాలునిన్ను
గణుతిసేయంగఁ దరమౌనె తృణకణంబ!

ఎన్నిపూలున్నఁ బత్రంబు లెన్నియున్న
గఱికపూజల మెచ్చు నాగజముఖుండు
ఏమినోముల నోచితో యిట్టిఫలిత
మెట్లు నీకబ్బెనో కదా తృణకణంబ!

నీచరిత్రంబు కడువర్ణనీయ మయ్యె
జనములకు రోగశాంతి కౌషధములందు
నిను సమేలమొనర్పఁగా ననువుపడెద
వనుపమానసన్మహిమంబ! తృణకణంబ!

నీవు వెలయుచునుండెడు తావులందు
మున్ను శ్రీకృష్ణుఁడు చరించియున్నకతన
సకలకల్యాణనిధివంచు సంతతంబు
నినుఁ బ్రశంసింపఁదగుఁగదా తృణకణంబ!

ఈవు పూజింపఁబడురీతి నెన్న కెపుడు
జనులు నినుఁ గ్రుమ్మకొనిపోవు జాడలందు
మొలువ వింతటి సుజ్ఞానకలితమార్గ
మనితరసుసాధమౌగదా తృణకణంబ!

ఏది లభియింప జనుఁడు ప్రహృష్టలీల
ద్రవ్యవంతుండగుచు భువిఁ దనరునట్టి
మరకతము నిన్ గ్రహించె నెమ్మోడ్కినైన సులభముగా
హేళనము నీకుఁ గలదోటు తృణకణంబ!

జలధివలయితధారణీచక్రమందు
నీవు లేనిప్రదేశంబు నీరులేని
కొలనుగతి నాశలెల్లనుఁ గ్రుంకఁజేసి
హీనభావంబుఁగా దోఁచు తృణకణంబ!

ఆదికవికావ్యపేటికయందు నొకట
నెఱుకవఱిచె నీ మాహాత్మ్యమెపుడు రావ
చేతబ్రహ్మాస్త్రముగ విలసిల్లితపుడె
వినుతిఁగాంచితి లోకాన తృణకణంబ!

ఒక్కయెడ మేరుభూధరం బున్నయటుల
నినుఁదలఁచి తృప్తిఁగాంతురు జనములొకట
నినుఁదృణీకార మొనరింప నీకుదాసఁ
జనదు నీరసభావంబు తృణకణంబ!

నిను దహింపఁగఁ జాలకగ్నియుఁ, బెకల్పఁ
జాలక సమీరణుండు విస్మయముఁ జెంది
రనుచుఁ దొలిపల్కులెలమి వాకొనియె నీవ
దెట్టి ప్రఖ్యాతచరితవో తృణకణంబ!

పుడమిదేవత కొక పట్టుపుట్టమయ్యె
జలధి; సౌవర్ణబహుళతా విలసితమగు
దివ్యకంచుకముగ నీవు తేజరిలుచు
జనుల మురిపించుచుందువో తృణకణంబ!

ఉన్నతోన్నత గతి నందియున్న నీదు
లలితకోమలగాత్రవల్లరి స్పృశించు
మారుతకిశోరునం దభిమాన మునిచి
వినయవైశద్యవయ్యెదు తృణకణంబ!

నీవు గల్గుటచేఁ బశునిచయమునకు
స్వాదుదుగ్ధంబు లభియించె జనుల మనుప
త్వత్కృతజ్ఞత మఱచునంతకును మించు
హీనగుణ మొండు గల్గునే తృణకణంబ!

ఏది న్యాయము మనుజునం దేది సుగుణ
మీవు గల్గు ప్రదేశంబు లెక్కుడయిన
నచట నరికట్టు పొలమున కందునైన
జనన మందెదు మేల్ సేయఁ దృణకణంబ!

నీవు బహుభంగులను తపోనిష్ఠఁ బూని
పరుల కుపకారివగుచు సర్వస్వ మెలమి
ధారవోసి స్వలాభానుసారపదవి
ననుభవింప వదేలొకో తృణకణంబ!

విమలకంకణరాజముల్ వేడ్కఁ దాల్చి
పెంపు వడయుచు నీ యభివృద్ధికొఱకు
నీవ యత్నించుకొందువు నిన్నుఁ బెంప
ననువుపడ వేరికైనను దృణకణంబ!

కర్కశలవిత్ర మూని నిష్కారణముగను
నిను శిరశ్ఛేద మొనరింప ననయవగుచు
సంతసముఁ గూర్చి మఱునాఁటి కంతకంటె
దివ్యతరశోభఁ గ్రాలెదు తృణకణంబ!

వసుధ నవ్యయమును స్వయంభవమునైన
దివ్యశక్తి వటంచు నిర్దిష్ట రీతి
నిన్నుఁ గొనియాడఁ దగుఁగదా నిఖిలజగము
లెలమి నిను నాశ్రయించుటఁ దృణకణంబ!

పరులకై నీదు విభవ మర్పణ మొనర్చి
పెంపుఁ జెందెదు నీప్రజ్ఞ పృథివిఁ గల్గు
నరుల కించుక గలదె యెన్నటికి నయిన
నణఁగఁజాలదు నీపూన్కి తృణకణంబ!

అస్వతంత్రతచే నింట నణఁగుకంటె
స్వేచ్ఛనడయంగ నిట్లు తపించి, త్యాగ
శీలతం జూపి ఫలసిద్ధిఁ జెందఁ దలఁచె
దేమొ నీసాహసం బహో తృణకణంబ!

అన్యులకుఁగాక హేయమైయున్న బ్రతుకు
బ్రతికియుం జచ్చి చెడియెదు గతిగ నెంచి
యీ నిరాడంబరాకృతి నూనినావొ
కనుఁగొనఁగరాదు నీమాయ తృణకణంబ!

సృష్టిలోఁ గల్గు నుపకారశీలమతులు
నీ గుణంబులఁగని తాము నేర్చికొనఁగ
మున్ను భగవానుఁడు సృజింపఁబోలునిన్ను
ఘనతర స్నేహముగ్ధంబ! తృణకణంబ!

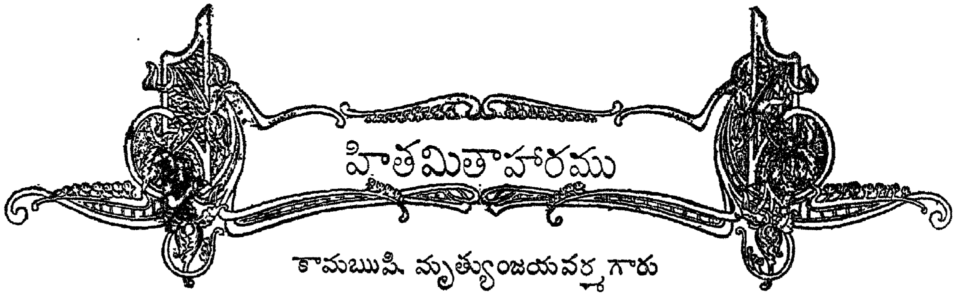
ఆదినుండియు గురుతరంబగు ప్రతిష్ఠ
వెలయుకతమున నీచాయ వివిధగతులఁ
జిత్రకారులు వేడ్కరచించుకొంచు
ననుదినముఁ జూపుచుందురు తృణకణంబ!

నీర మించుక గైకొని నిన్ను మెసవు
నట్టిపశుబల మీ జగద్వ్యాప్తిఁబరగ
శక్తియుక్తులు నీలోన సంక్రమించె
నని వచింపఁగనౌఁగదా తృణకణంబ!

పుడమికి ననంతనామంబు పొసఁగుచుండు
నీకుఁ దన్నామధేయంబుదెగడె నటుల
నీయనంతాకృతి జగాన నిండియుండ
నెనగలదె నీకు వేఱొండు తృణకణంబ!

---

౯. వైద్యము

అఖిలచరాచరజీవకోటికి జీవనాధారము ఆహారము. సర్వప్రాణులకు ఆహారనిద్రామైథునము లను మూడు కర్మములు స్వాభావికానుభూతములు. సకలస్థావరజంగమములకు సుఖదుఃఖాదిద్వంద్వములు నైసర్గికములు. ఆహారనిద్రామైథునములను మూడు కర్మములకు సుఖదుఃఖాదిద్వంద్వములు ప్రయోజనములు. అందు సుఖ మనుసరణీయము నిహపరసాధకమును. అదియే ఆనందము. ఆనందము రెండు విధములు: భౌతికానందము, మానసికానందము. ఈభౌతికశరీర సౌఖ్యము భౌతికానందము; మానసికసౌఖ్యము మానసికానందము. ఆనందమనగా బాహ్యాభ్యంతరములయందు అంతర్యామిగానుండు సూక్ష్మరూపమైన సుఖశక్తి (Force). ఇది నిర్వికారము, సర్వవ్యాపి, సూక్ష్మము. ఇది మనస్సునకే తెలియును. మనస్సు విషయాసక్తమైనప్పుడు దుఃఖరూపమైన శక్తి కలుగును. నిర్విషయాసక్తమైనప్పుడు సుఖరూపమైన ఆనందశక్తి కలుగును. దుఃఖమే నరకము, ఆనందమే స్వర్గము. ప్రతిప్రాణియు ఆనందశక్తితో కూడినప్పుడు నేమ సుఖవంతుడను, ఆరోగ్యవంతుడను అని తలంచుటకు అర్హుడగుచున్నాడు. ఈలోకములో నెవడు నీరోగి? ఎవడు భోగి? ఎవడు యోగి? నిరతిశయానందరూపమైన స్వతంత్రసుఖశక్తితో గూడిన వ్యక్తియే నీరోగి, భోగి, యోగి యగును. భౌతికమానసికశక్తులయొక్క నిరతిశయానంద సౌఖ్యానుభవమే నీరోగము, భోగము, యోగము అగును. భౌతికశక్తి శారీరకము; మానసికశక్తి ఆత్మీయము. భౌతికశక్తియొక్క వృద్ధిక్షయములు,పూర్వోక్తములగు నాహారనిద్రామైథునములయొక్క క్రమాక్రమప్రవృత్తులనుబట్టి యుండును. క్రమాహారమువలన శారీరకశక్తియొక్క వృద్ధియు, అక్రమాహారమువలన శారీరకశక్తియొక్క క్షయమును కలుగును. ఇట్లే ఆహారాదిత్రయమునకుం గల్గును. క్రమమనగా జీవులకు స్వాభావికాహారముయొక్క పరిశీలనము. పిపీలికాదిసర్వజీవులకు పోషణశక్తిగలది ఆహారము. ఇది యొకేవిధమైనదిగా నుండదు. వివిధసృష్టికి వివిధములుగా నుండును. అవి దేశకాలపాత్రముల ననుసరించి వివిధరీతులుగా విభజింపబడియున్నవి. పక్షుల కీవిధము, పశువుల కీయీవిధము అను విభేదమే క్రమాహారము. ఒకజాతి జీవియొక్క ఆహారము వేరొకజాతికి సరిపడదు. అట్లు మారినచో నక్రమాహార మగును. అందువలన ఆయాజీవులు శారీరకశక్తిని కోల్పోయి నశించిపోవును. ప్రతిజీవియొక్క ఆహారాదికము క్రమపరచు శక్తి సృష్టిలోనే స్వాభావికముగా నుండుటవలన పశుపక్ష్యాదులు, క్రిమికీటకాదులు, క్రమము తప్పక కేవలభౌతికశక్తిలోనై జీవించుచున్నవి ఇట్లే మానవుడును జీవించుచున్నాడు. కాని, మానవునకు విమర్శనాశక్తితో గూడిన బుద్ధి యొక్కటిమాత్ర మధికముగా నున్నది. అందవలన ప్రతిమానవుడు ఆహారమును క్రమపరచుకొనుటకు, అక్రమపరచుకొనుటకు గూడ నియుక్తుడు కాగలడు. పశుపక్ష్యాదులలో నిర్ణీతప్రవృత్తియే కలదు గనుక అవి క్రమమును దప్పజాలవు. గోమహిషాదులు తినెడి గడ్డిని చిలుక మొదలగు పక్షులు తినజాలవు. చిలుక మొదలగు పక్షులు తిను ఫలాదులను పశువులు తిననేరవు. అట్లుతినినచో వానికి అక్రమప్రకృతివలన నాశముకలుగును. కొన్ని చెట్లు మంచినీటివలన, కొన్ని యుప్పునీటివలన జీవించును. పశుపక్ష్యాదులవలెనే తరులతాగుల్మములు మాంసమత్స్యశాకాహారములకు సహించి జీవించునవిగ నున్నవి; పరస్పరవ్యతిరేకాహారములచే నశించుచున్నవి. కొబ్బరిచెట్టు బియ్యము, అన్నము, వానికడుగు, గంజి మొదలగు స్పర్శవలన వెంటనే చనిపోవుచున్నది. దానిమ్మ, అంజూరా, ద్రాక్ష మొదలగునవి మాంసమత్స్యసారము (ఎరువుల) వలన పోషింపబడుచున్నవి. ఇట్లే ప్రకృతివిభేదమును బట్టి సర్వజీవులు క్రమాక్రమాహారాదికమువలన జీవించుట, నశించుట జరుగుచుండును. నిద్రావిషయమునగూడ క్రమాక్రమము లున్నవి. కొన్ని జీవులు పగటిభాగమున నిద్రించి రాత్రిభాగమున మేల్కొనును. కొన్ని రాత్రిభాగమున నిద్రించి పగటిభాగమున మేల్కొనును. అట్టివానికి క్రమము తప్పించిన భౌతికశక్తి తగ్గి నశించును. ఇట్లే మిథునకర్మలో ఋతుధర్మము నెప్పుడు అతిక్రమింపక యుండును. ఋతుకాలమనగా నొకానొక శరత్కాల మనిగాని, ఈచిత్తకార్తియని గాని నిర్దేశింపరాదు. అట్టి కాలనియమము సాముదాయకావస్థకు సరిపెట్టుకొన్నను దేశకాలపాత్రములకు సరిపడియుండును. ప్రతివ్యక్తియు తమతమ భౌతికశక్తి ననుసరించి శారీరక ఋతుధర్మము ప్రవర్తించునప్పుడే మిథునకర్మంబున కర్హులగుదురను సిద్ధాంతమే మృగపశుపక్ష్యాదులయందు ముఖ్య.

ముగా గమనింపదగినవి. అట్టిధర్మమును మానవుడు పరిశీలింపక భౌతిక శక్తిని తద్వారా మానసిక (ఆత్మ) శక్తిని గోల్పోయి దుఃఖభాజనమైన నరకమును బొందుచున్నాడు. అనగా శరీరబలము, ఆత్మబలము లేక నశించుచున్నాడు. ఇట్టి క్రమప్రవృత్తియే ధర్మమని వ్యవహరింపబడును. అదియే సృష్టిక్రమాగతధర్మము. దీని నెఱింగిన వాఁడె ధర్మవిదుఁడు. ఇట్లు స్వధర్మ పరధర్మంబు లెఱింగిన మానవుఁ డక్రమాహారనిద్రాదుల సేవించి స్వశక్తి లేక ఆత్మబలమును గోల్పోజాలడు. ఆహారనిద్రాదులు సర్వప్రాణులకు సర్వసామాన్యకృత్యములు. అవి యొకదానికంటె నొకటి కనిష్ఠములు. అన్నింటిలో నాహారనిద్రలావశ్యకములు, అవిలంఘ్యములునై యున్నవి. అందు బొత్తిగా నుల్లంఘింపరానిది ఆహారమై యున్నది. ఆహారమువలననే ప్రతిప్రాణికి జీవశక్తి కలుగుచున్నది. ఆహారములేక యేప్రాణియు జీవింపజాలదు. పశుపక్ష్యాదులు, స్థావరములు, తమతమ జాఠరాగ్నికి వలసినంతమాత్రమే భుజించి జీర్ణించుకొని, తమతమ ఓజస్తేజోబలంబులను పెంపొందించుకొనుచు నాయురారోగ్యములం బొందుచున్నవి. సమస్తజీవజంతువులకు ఆహారవిషయమున కాలనియమము కలదు. కాలాతిక్రమణమువలన ఆహారము పచనముగాక యనేకరోగముల కాస్పదమై జీవశక్తిని తగ్గించును. జాఠరాగ్నియొక్క శక్తికి మించిన అపరిమితపరిమాణమువలన ప్రకృతిశక్తికి లోపము సంభవించును. ఏయేప్రాణికి యేయేవిధమగు ఆహార మెంత అవసరమో క్రమాగతధర్మము ననుసరించి, భుజించి నిర్ణీతకాలమువరకు ఆరోగ్యవంతముగా నాయాప్రాణులు జీవించును. అట్లే మానవుడును నిర్ణీతకాలమువరకు ఆరోగ్యవంతుడై జీవించుటకు యేవిధమైన ఆహార మెంత పరిమాణ మవసరమో గ్రహించి భుజింపవలయును. నియమాతిక్రమణమువలన జన్మతః నిర్ణీతమైన ఆయువునకే లోపము కలుగును. ప్రతిజీవికి నిర్ణీతమైన ఆయువు కలదు. అందు ముఖ్యముగా మానవునకు యుగధర్మము ననుసరించి శతాయుఃపరిమాణము గణింపబడుచున్నది. అందులో పూర్వజన్మ సంస్కారమును బట్టి యొక్కొక్క మానవునికి పుణ్యపాపఫలానుభోగ్యమగు నాయుష్కాలము సాముదాయికపరిమితికి తగ్గిగాని, హెచ్చిగాని యుండును. మానవుఁడు బుద్ధిపూర్వకముగా నీయాహారాదిత్రయమును నియమాతిక్రమణముగా సేవించిన జీవింపదగిన కాలమునకే లోపముకలిగి యకాలమరణము నొందుచున్నాడు. కావున బుద్ధిమంతుఁడగు మానవుడు ఆహారాదిత్రయమును క్రమనియమానుసరణము సేవించి ఆయురారోగ్యములం బొందవలయును. "ఆహారముకొరకు మానవుడు జీవింపవలయునా ? లేక, జీవించుట కొరకుమాత్రమే ఆహారమువలయునా ?" అను విషయము ముఖ్యముగా విమర్శింప వగినది. శ్రీస్వామి వివేకానంద "జీవించుటకొరకుమాత్రమే భుజించుట శ్రేయస్కరము" అని యుపదేశించెను. ఇందెంతయో అర్థమున్నది. క్షుత్తు (ఆకలి) ప్రతిప్రాణికి అవిలంఘ్యమైనది. అది తీర్చుకొనుటకు మాత్రమే ఆహారము వలయును గాని, జిహ్వాచాపల్యము తీర్చుకొనుటకు నియమాతిక్రమణముగా భుజించుట తగదు. అత్యాహారమువలన ఆయుర్బలములు క్షీణించును. అత్యాహారమువలన సర్వేంద్రియములు చలించును. మితాహారమువలన సర్వేంద్రియనియమమును, దాన ఆత్మశక్తియు కలుగును. కర్మేంద్రియపంచకము, జ్ఞానేంద్రియపంచకము, ఈసర్వేంద్రియాధిష్ఠానదైవతమగు మనస్సును మితాహారవిహారములవలన నియమింపబడి పారిశుద్ధ్యము నొందుచున్నవి. అనగా మితాహారవిహారములవలన మనోనియమము కలుగును. అందువలన సర్వేంద్రియచాపల్యము నివర్తించును. అందువలన నింద్రియాతీతమైన ఆత్మశక్తి ప్రస్ఫురించును. కనుక మనోనియమము నలవరచుకొనుటకు ఆహారవిహారముల నియమపరచుకొనుట విధినియమము అనగా—విషయమును, విషయేచ్ఛను ఒక హద్దులోనుంచుట. దానినే "మిత" మని చెప్పుదురు. ప్రకృతిసిద్ధమగు పరిమాణము "మితము." ప్రకృతి విరుద్ధమగు పరిమాణము "అమిత" మగును. ఎవని జఠరాగ్ని నిరాయాసముగా నెంత పరిమాణము జీర్ణించుకొన గల్గునో ఆపరిమాణము మితసంజ్ఞ గలదియగుచున్నది. అంత కేమాత్రము మించిన అమితాహారమగును. సర్వసామాన్యమున నొకేవిధమగు నాహారమనిగాని, ఒకే పరిమాణమని గాని నిర్దేశింపరాదు. దేశకాలముల ననుసరించి పాత్రత యేర్పడును. కొన్ని దేశములయందు గోధుమ, కొన్ని ప్రదేశములయందు జొన్న, కొన్నిచోట్ల శాలి (వరి) ఆహారములుగా నున్నవి. ఏయేదేశస్థులు ఏయేవిధములగు నాహారములను ఏయేవిధములుగా నుపయోగించుకొనుచున్నారో ఆయాపద్ధతియే "హిత" మని చెప్పబడును. అట్టిదేశకాలానుగుణమైన ఆహారమే "హితాహార" మని తెలియవలయును. అట్టి హితాహారము మితముగా భుజించుటయే "హితమితాశన" మని పిలువబడును. హితమితాశనమువలన నాయురారోగ్యము లతిశయించును.

గీ. తపమునను బ్రహ్మచర్యవ్రతమున హితమి
   తాశనమున రసాయనాభ్యాసమునను
   బెరుగు నాయు వాక్రియలపై నరుఁడు ప్రీతి
   గలుగుటయు బూర్వభవ కృతకర్మఫలము.

—భా. శాంతి. ౨ ఆశ్వాసము.

ఆయురారోగ్యప్రదమైన హితమితాశనము నలవరచుకొనువాఁడె నిరోగి. వాఁడె భోగి; వాఁడె యోగి. ఈకాలమున దేశకాలపాత్రములకు వ్యతిరిక్తమైన కాఫీ మొదలగు అక్రమాహారములు, అకాలభోజనములు, నానారోగజననకారణంబులై ఆయుర్బలక్షయముల నిచ్చుచున్నవి. హితమితాభ్యాసమువలన ఆలస్యనిద్రాదులు క్షయించి జవసత్వంబు లభివృద్ధిగాంచును. అమితాహారనిద్రలవలన మేదస్సు (క్రొవ్వు) పెరిగి స్థౌల్యరోగము కలుగును. మరియు బద్ధకము, అలసట, బరువు, నిర్వ్యాపారత్వము, గమననిరోధము, ఆయాసము, ప్రాణసంచలనము, అసహిష్ణుత ఎన్నిసారు లెంత తినినను నీరసముగానేయుండుట, ఆకలిని భరింపలేక పోవుట, నిరంతరము ఆహారమునందే దృష్టి, ప్రతిక్షణము

వివిధరుచుల నభిరుచించుచుండుట (జిహ్వాచాపల్యము) మనోబుద్ధి చిత్తాహంకారములకు వికల్పావస్థయు (వైమనస్యము)ను, సర్వేంద్రియ సంచలనము మొదలగు ననేక ప్రవృత్తులు కలిగి ఆయుర్బలములు విషమ సంకలితంబు లగును. హితమితాశనమువలన చురుకుదనంబును, శరీరము తేలికగా నుండుటయు, అగ్నిదీప్తియు, స్థౌల్యహరణంబును, కార్య కౌశల్యమును గలుగును.

“అతిభుక్త మభుక్తంవా వర్జయిత్వా ప్రయత్నతః.”

అత్యాహారము, నిరాహారము ప్రయత్నపూర్వకముగా వర్జింప దగినవి. అనుయాజ్ఞ్యవల్క్యవచనమువలన హితమితాశనమే శ్రేయ స్కరముగా తెలియదగినది. మరియు శ్రీకృష్ణభగవానులు గీతాశాస్త్ర మున అర్జునునకు

శ్లో. యుక్తాహారవిహారస్య యుక్తచేష్టస్య కర్మసు,
యుక్తస్వప్నావబోధస్య యోగోభవతిదుఃఖహా.

శ్లో. నాత్యశ్నతస్తుయోగో౽స్తి నచైకాంత మనశ్నతః,
నచా౽తిస్వప్నశీలస్య జాగ్రతోనైవచా౽ర్జున.

అని యుపదేశించెను. యుక్తాహారవిహారములును, యుక్తకర్మాచర ణంబును, యుక్తనిద్రయు, యుక్తజాగ్రదవస్థయు గలిగినవానికి యోగము దుఃఖహరంబగును. ఇక్కడ యుక్తమనగా దేశకాల పాత్రానుసరణమగు మితపరిమాణము. యుక్తాహారవిహారములు అను టలో యుక్త=చాలినంత లేక తగినంత — అనగా అలవాటుగా తినెడి ఆహారము వ్యక్తి యొక్క క్షున్నివారణమునిమిత్తము చాలినంత లేక జఠరాగ్నికి తగినంత యుక్తాహారమగు చున్నది. మరియు యోగసిద్ధి కొరకు అత్యాహారము, అనాహారము, అతినిద్ర, అతిజాగరణము వర్జ నీయముగా చెప్పబడినది. మరియు,

“భయంక్రోధమథా౽లస్య మతిస్వప్నాతిజాగరం,
అత్యాహారమనాహారం నిత్యంయోగీవివర్జయేత్.”

అని అమృతనాదోపనిషత్తునందును, “బ్రహ్మచారీ మితా హారో యోగీ యోగపరాయణః” అని ధ్యానబిందూపనిషత్తునందును, “లఘ్వాహారో జితేంద్రియః.” అని నారదపరివ్రాజకోపనిషత్తునం దును చెప్పబడెను. ఇట్లమితాహారము యోగవిఘ్నకరంబనియు, మితాహారము యోగవృద్ధికరంబనియు తెలియవలయును. యోగశక్తి కలుగుటకు నీరోగి కావలయును. ఆయురారోగ్యములుండినగాని యోగి కాజాలడు. “శరీరమాద్యంఖలు ధర్మసాధనం” అను న్యాయముచేత శరీరమే సర్వధర్మములకు మూలసాధనమగును. “జీవన్ ధర్మమవాప్నుయాత్” (బ్రతికితేమేని ధర్మము నాచరింతుము) “ఆత్మానం సతతం రక్షేత్.” (తాను తన్నెల్లప్పుడు రక్షించుకొనవలయును) అను న్యాయములచేత శరీరమును ఆరోగ్యవంతముగా నుండునట్లు సంర క్షించుకొనవలయును. అట్లు సంరక్షించుకొనుటకు హితమితా హారవిహారములే సాధనములుగా గ్రహింపవలయును. లేనివాడు లేక యేడ్చుచుండగా నున్నవాడు తినలేక యేడ్చుటేల? భగవంతుడు ప్రాణులను ఇష్టానుసారము తినుటకు విహరించుటకు సృష్టించెను గదా? అని సమర్థించుకొని సర్వకాలసర్వావస్థలయందు నత్యా హారవిహారంబుల సేవించుట మానవధర్మము కాదు గనుక ప్రతి మాన వుడు హితమితాహార విహారంబుల నభ్యసించి యాయురారోగ్యము లం బొందవలయును. “ఉపవాసాదికాయక్లేశాంశ్చ వర్జయేత్” అని యోగతత్త్వోపనిషత్తునందును,

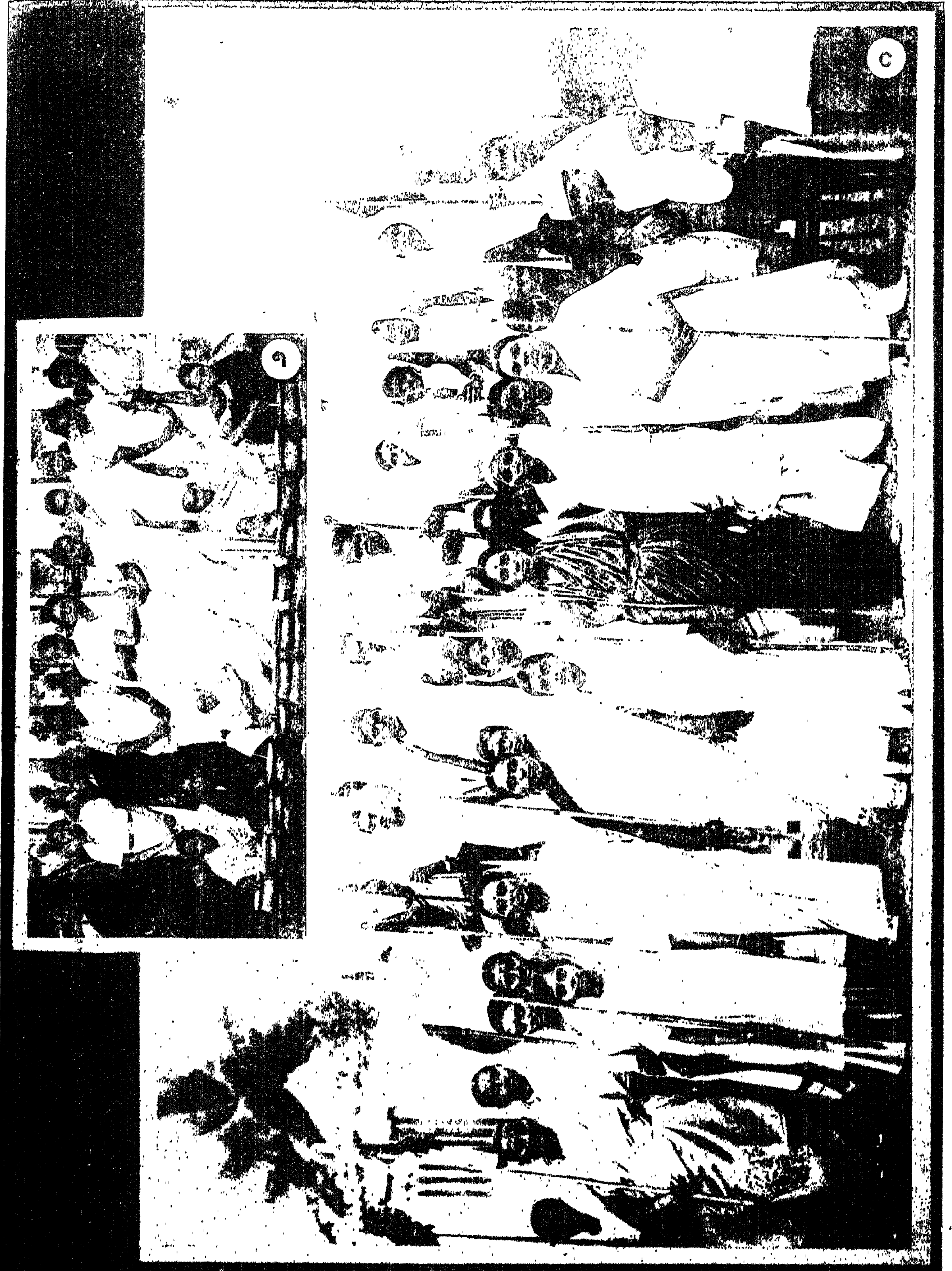
“అభోజనా దజీర్ణాతిభోజనా ద్విషమాశనాత్,
అసాత్మ్యగురు శీతాతి రూక్షదుష్ట భోజనాత్.
దేశకాలర్తు వైషమ్యా ద్వేగానాంచ విధారణాత్.
దుష్యత్యగ్నిః సదుష్టో౽న్నం నతత్పచతిలఘ్వపి.

అని చరకసంహితయందును చెప్పబడినది. అత్యాహారనిరాహారములు రోగకారణంబులగును. దీపనాగ్ని అసాత్మ్యగురుశీతాదిదుష్టభోజన ములవలన దేశకాలర్తు వైషమ్యమువలన దూషితంబై అన్నపాచన శక్తిని కోలుపోవుచున్నది. కనుక హితమితాహారము సర్వవిధముల శ్రేయస్కరమగును. “బలాయుషీ హ్యాహారాయత్తే.” (ఆయుర్బలం బులు ఆహారాధీనంబులై యుండును.) అనుచరకవచనమువలన హిత మితాహారవిహారంబులు ఆయుర్బలవర్ధకములైనవిగా నెరుంగదగును.

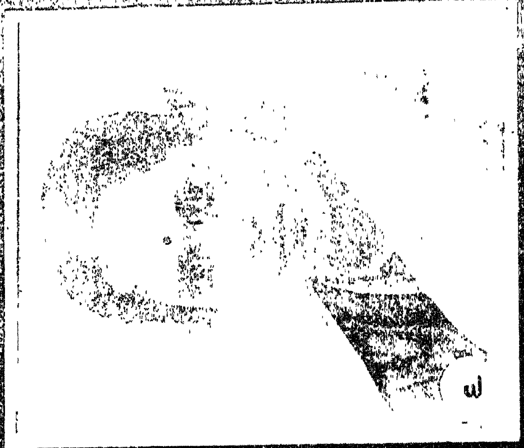
మితాహారముగా పరిగణించుట కొక విధానము —

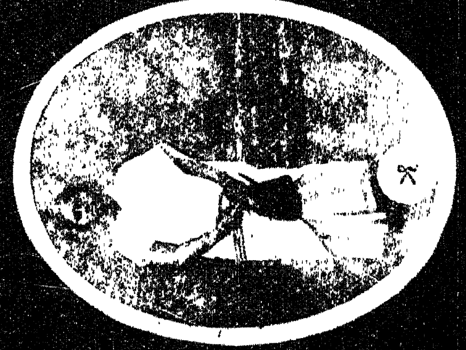
“న వాదౌ సలిలంపేయం భోజనే పాన మాచరేత్,
అర్ధాహారేణ భుంజీత తృతీయం వ్యంజనేనతు
చతుర్థం తోయపానేన పూర్ణాహారస్స జాయతే.”

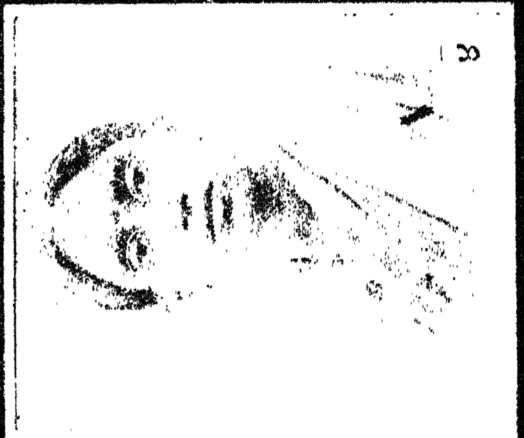
అని హారీతసంహితయందు వివరింపబడెను. సగము ఆకలితో నుండుట బలహీనము, నిత్యోపవాసము ఆయుఃక్షీణము. ఆకలితీరునంత (జఠరా గ్నికి సరిపోగల) ఆహారము ఆయుర్బలవర్ధకము. మితిమించిన ఆహారము ఆయుర్బలక్షయకారణము. కేవలజలపానముచే మందాగ్ని కలుగును గనుక భోజనాత్పూర్వము జలపానము కూడదు. భోజనకాలమందే నీరు త్రాగవలయును. ఆకలిని నాల్గుభాగములు చేయగా రెండుభాగము లాహారముచేతను, ఒకభాగము కూరలు పచ్చడులు మొదలగు నన్న సాధనములచేతను, మరియొక భాగము జలముచేతను ఆకలిని తీర్చి కొనిన పూర్ణాహారమగును. అనగా కోష్ఠపూరణము నిమిత్తము అర్ధ భాగము (మొత్తములో సగము) అనగా రెండుభాగములు ఆహారము (అన్నము)ను, మూడవభాగము కూరలు మొదలగు వ్యంజనములును, నాల్గవభాగము జలమును గ్రహింపవలయును. ఇట్లు కోష్ఠమును పూరిం చుటచేత తృప్తిగలుగును. ఇది పూర్ణాహారమగును. అనగా భుజించిన ఆహారము మితపరిమాణమునకు వచ్చును. ఆకలి దీరును. మరియు కొం దరు “అర్ధభక్తోదకము”మ వచించిరి. అనగా సగము అన్నము సగము నీరు అగును. అన్నపరిమాణము సగము భుజించిన వెనుక తృప్తిదీరు

౧. బెజవాడ ఉప్పుసత్యాగ్రహము, స్త్రీదళము ఊరేగింపు. నాయకురాలు: శ్రీమతి అయ్యదేవర దుర్గాంబగారు.
౨. కాకినాడ ఉప్పుసత్యాగ్రహము, స్త్రీదళము ఉప్పుతయారుచేయుట. నాయకురాలు : వేదాంతం కమలాదేవిగారు.

౧. శ్రీమతి తాయారమ్మగారు (శి) ౨. శ్రీమతి వడ్డిపర్తి శకుంతలాదేవిగారు (శి) ౩. శ్రీమతి జయంతి సూరమ్మగారు (శి)
౪. శ్రీమతిశృంగారకవి లక్ష్మీనరసమ్మగారు (శి) ౫. శ్రీమతి వేదాంతం కమలాదేవిగారు, బి. ఏ.(శి) ౬. శ్రీమతి ముల్పూరి చుక్కమ్మగారు(శి)

వంత జలపానము చేయగా మొత్తముమీద. అన్నపరిమాణము మితసంజ్ఞకలది యగుచున్నది.

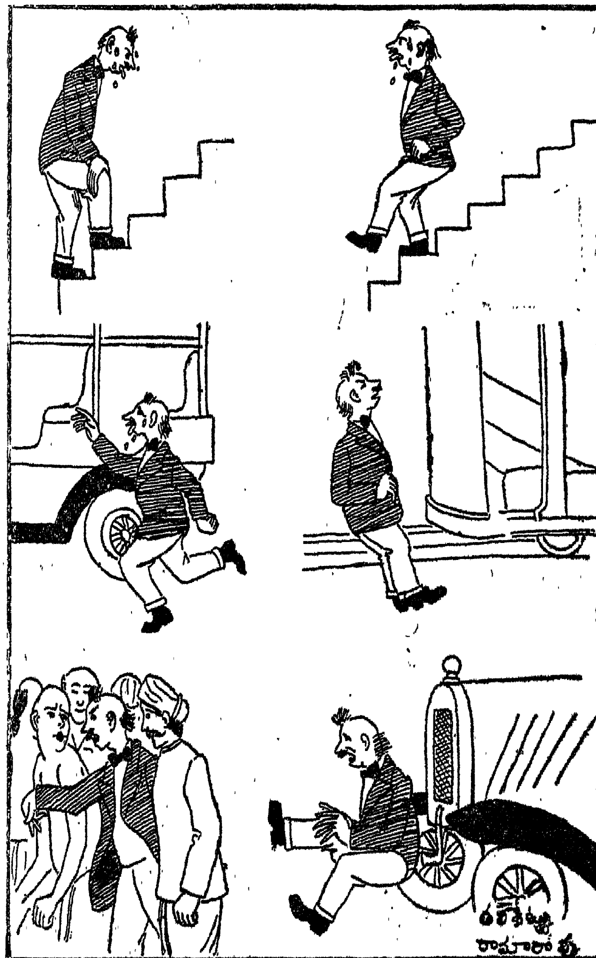
“అల్పమృష్టాశనాభ్యాంచ చతుర్థాంశావశేషకం
తస్మాద్యోగానుగుణ్యేన భోజనం మితభోజనమ్.

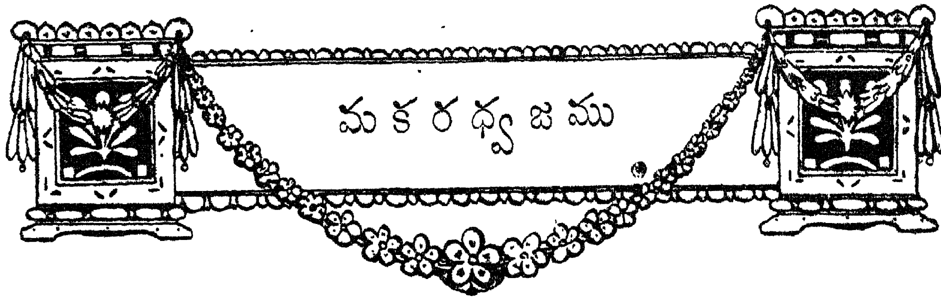
అని దర్శనోపనిషత్తునందు చెప్పబడినది. అల్పమృష్టాన్నము నాల్గుభాగములలో నాల్గవభాగము శేషించునట్లు భుజించుట మితభోజనమగును. అనగా నాల్గుభాగములలో నొకభాగము విడిచిపెట్టి మూడుభాగములే గ్రహించుట. మరియు యోగమాహామణ్యుపనిషత్తులో

“సుస్నిగ్ధమధురాహార శ్చతుర్థాంశవివర్జితః,
భుంజతే శివసంప్రీత్యా మితాహార స్స ఉచ్యతే.”

నాల్గవభాగమువిడిచి భుజించుట మితాహారమగును. మాంసాహారులు, శాకాహారులు, మిశ్రాహారులు, పక్వాహారులు, అపక్వాహారులు స్వాత్మము, మితము విచారించి భుజించు నభ్యాసమువలన ఆయురారోగ్యములం బొందుదురు. మాంసాహారము శ్రేయస్కరమా? శాకాహారము శ్రేయస్కరమా? లేక పక్వాహారము శ్రేయస్కరమా? అపక్వాహారము శ్రేయస్కరమా? అను విషయములు ప్రత్యేకవ్యాసమున చర్చింప దలచి యిప్పుడిందు కుండలీకరించుచున్నాను. పశుపక్ష్యాదులకును మానవులకును జాఠరాగ్ని విభేదమునుసరించి పక్వాపక్వాహారములు నిర్ణీతము కాదగినవి. దేశకాలపాత్రముల ననుసరించి కొన్ని పక్వములు, కొన్ని అర్ధపక్వములు, కొన్ని అపక్వములుగూడ గ్రాహ్యములే యగును. కేవలము అపక్వాహారముమీదనే జీవించుట శ్రేయస్కరమను వాదమునకంటె ప్రత్యేకరోగనివారణకొఱకు మాత్రమే అపక్వాహారముయొక్క ఆవశ్యకత గ్రహించుట శ్రేయస్కరమని తలచెదను. ఏప్రాణికి తనతన జాఠరాగ్నికి వలసినంత దేశకాలానుగుణమగు నాహారము ఆవశ్యకమో అదియే హితమితాశనము.

పట్టణములలో దేహపరిశ్రమకు వీలులేదని విచారించవద్దు

మకరధ్వజము

చీమలకొండ సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు

మన దేశమున "మకరధ్వజము" అను పేరుతోను, ఈ పేరునకు కొన్ని విశేషణములను గలిపియు ఆయుర్వేదవైద్యులు కొంతకాలమునుండి విస్తారముగ ప్రకటనలను జేయుచున్నారు. మొట్ట మొదట "మకరధ్వజము" అను పేరును వెల్లడిచేసినవారు కలకత్తానివాసులగు కవిరాజ, నగేంద్రనాథ సేనుగారు. వీరు ప్రచురణను బ్రారంభించిన చాలకాలమువరకును ఆంధ్రదేశవిద్వద్వైద్యులైనను మకరధ్వజమునెట్లు తయారుచేయవలయునో యని సంకోచించుచుండిరనిన నతిశయోక్తి గానేరదు. వారి ప్రచురణపుస్తకములయందు జూపించిన పాశ్చాత్త్యయంత్రముల విగ్రహములవలననే ఆంధ్రవైద్యులు భ్రమకు లోనగుట తటస్థించినది. వారు తులము రు 80 ల చొ॥న ప్రథమము నుండి యిప్పటివరకును నొకేధరకు విక్రయించుచున్నారు. పిమ్మట క్రమముగ మకరధ్వజముయొక్క ప్రకటనలు విస్తరించి పెక్కురు వైద్యులు పెక్కురీతుల ధరలను బ్రకటించుచు రానురాను ఇప్పటికి హిందూదేశవైద్యులు తులమును నాలుగురూపాయీల కిచ్చుచున్నారు. ఇట్టి తక్కువధరకు మొట్టమొదట ఇచ్చినవారు ఢక్కానివాసులగు శక్తిఔషధాలయాధిపతులు. ప్రస్తుతము మనకు జర్మనీదేశము మకరధ్వజమును తులమును రెండురూపాయీలకే పంపుచున్నది. ఢక్కావారు తులమును నాలుగురూపాయీల కిచ్చుటతోడనే ఆంధ్రదేశమున దీనినిగూర్చి విశేషముగ విమర్శనలను జేయుటకు వైద్యులు మొదలిడిరి. ఇదియునుగాక శక్తిఔషధాలయాధిపతులు వారి ప్రకటనయందు దీనిని వారెట్లు చేయుచున్నారో వివరముగ వ్రాసి "దీనిని మకరధ్వజము గాదని రుజువుచేసినవారికి రు 500 బహుమతి యిచ్చెద" మని గూడ బ్రకటించిరి. ఇంతవరకును దీనిని గాదనువా రొక్కరును గానరైరి.

ఇట్టిస్థితిలో వైద్యసోదరులు ఈయౌషధరాజముయొక్క నిజస్థితి యెట్టిదని విచారించి నిర్ధారించుట ముఖ్యమను సంగతి నిశ్చయము.

ఇట్టి యౌషధమునుగూర్చి గలుగు విచికిత్స యెట్టిదనగా, తులము రెండుమొదలు యెనుబది రూప్యములవరకు ఖరీదుండుటకు గారణ మేమి? ఇట్టి వ్యత్యాసమగు ధరలు గలిగి ఒకేపేరుతో ప్రచారములోనున్న యౌషధ మేకమేనా? విభిన్నమా? శాస్త్రప్రమం దీపేరుగల యౌషధము లెన్ని రకములుగ నున్నవి? వాటివాటికి ప్రత్యేకభేదములుగాని, విభిన్నగుణములుగాని యేమైనగలవా? సర్వవ్యాధిహరణక్షమ మెట్లయినది? అను సంశయంబు లుత్పన్నంబులగుట స్వాభావికము.

నాకు తెలిసినంతవరకు శాస్త్రానుసారముగ నీక్రింద చర్చించెదను. కావున వైద్యసోదరుల నెల్లరను సావకాశముగ చిత్తగించ గోరెదను.

కలకత్తా నివాసులగు కవిరాజులుగాని, ఢక్కానివాసులగు వైద్యసంఘములవారుగాని, ఆంధ్రదేశమందలి కొందరు వైద్యులుగాని ప్రచురించుచున్న మకరధ్వజ మనునది ఇసుకమాదిరిగ పొడిగ నుండు రససిందూరభేదము. నగేంద్రనాథ సేనుగారు నిండిన గాజుకుప్పెలతోనే మకరధ్వజమును బంపుచున్నారు. ఆ కుప్పెకు పైభాగమున నంటియున్న సిందూరరూపరసమే మకరధ్వజము. మరికొందరు "మకరధ్వజ" లేక "చంద్రోదయ" యోగమున జెప్పబడిన అనుపానవస్తువులను జేర్చి నూరిన పిష్టినిగాని, దానిని మాత్రల రూపమునగాని బంపుచున్నారు.

ఆయుర్వేదమున "మకరధ్వజము", "చంద్రోదయము", "షడ్గుణబలిజారితమకరధ్వజము", "సిద్ధమకరధ్వజము" నను పేరులతో కొలదిమార్పులతో గూడిన ఒకే యౌషధయోగము గానిపించుచున్నది. మరియు నాంధ్రదేశమున ప్రచారములోనున్న వైద్యచింతామణి, బసవరాజీయము అను గ్రంథములయందు ఫలశ్రుతియందు మాత్రము కొద్ది విభేదముగలిగి మకరధ్వజముతో సర్వవిధముల సమానమగు—సమానమేగాదు అభేదమగు—యోగమొకటి "చంద్రోదయ" మను పేరుతో విరాజిల్లుచున్నది. బసవరాజీయమున చంద్రోదయయోగమునకు చిట్టచివర "తంత్రాంతరే ప్రసిద్ధోఽయం మకరధ్వజనామతః" అని స్పష్టముగనే అభేదము నిరూపించబడినది. పూర్వగ్రంథములలోను, ఇటీవలి గ్రంథములలోనుగూడ మకరధ్వజమునకును, చంద్రోదయమునకును అభేదము చెప్పబడియుండుట యథార్థము. దీనిని సరిగ జూడక పోవుటచేతనే విచికిత్సకు కారణమైనది.

మ క ర ధ్వ జ ము

మకరధ్వజ మనుపేరుతో శాస్త్రమందు రెండుయోగములు మాత్రము పైవాటికన్నిటికి విలక్షణమైనవి గనుపించుచున్నవి. మనకు ప్రచారములోనున్న మకరధ్వజమునకు మాత్రము ఈయోగములు సంబంధించవు.

కావున క్రమముగ మకరధ్వజ మనుపేరుతో శాస్త్రమందు జెప్పబడిన యోగముల నన్నిటిని ఈక్రింద వ్రాయుదును:

భైషజ్యరత్నావళి—జ్వరాధికారము

మకరధ్వజము—షడ్గుణబలిజారితమకరధ్వజము

1. శ్లో. పలమేకం సువర్ణస్య రసేంద్రస్య పలాష్టకం,
రసస్య ద్విగుణం గంధం కజ్జలీకృత్య యత్నతః.

కుమారికారసై ర్భావ్యం కాచపాత్రే నిధాపయేత్,
వాలుయంత్రే చ సంస్థాప్య క్రమశ స్త్రిదినంపచేత్.

స్వాంగశీతం సమాదాయ పుష్పారుణరజస్సమమ్,
యవమాత్రం ప్రదాతవ్య మహివల్లీదళై స్సహ.

రసస్య షడ్గుణైర్గంధైః పూర్వవత్కజ్జలీకృతే,
భావితే పాచితే సమ్యక్ షడ్గుణో బలిజారితః.

విధివత్సేవితో వ్యాప మువూర్తమపి జీవయేత్,
ప్రీతదభ్యాసతశ్చైవ జరామరణనాశనమ్,
అనుపానవిశేషేణ కరోతి వివిధాన్గుణాన్.

జ్వరం త్రిదోషజం ఘోరం మందాగ్నిత్వ మరోచకం,
అన్యాంశ్చ వివిధాన్రోగాన్ నాశయేన్నాత్ర సంశయః.

కరోత్యగ్నిం బలం పుంసాం వలీపలితనాశనః,
మేధాయుఃకాంతిజననః కామోద్దీపనకృన్మహాన్.

భాస్వజ్జ్యోతి ర్యథాభాతి కాచే నీలాదికే శుభే,
తథాఽనుపానభేదేన క్రియావాన్మకరధ్వజః.

ఈ యోగమున అనుపానవస్తువులను ఇతరయోగములలో జెప్పబడినరీతిని జెప్పక ఆయావ్యాధిశమనములగు ననుపానములతో వాడుకొనవలయునని చెప్పబడినది. దీనియందు స్వర్ణము 1 భాగము, రసము 8 భాగములు, గంధకము 16 భాగములు జేర్చి బాగుగ నూరి, కలబంద రసముచే భావనజేసి గాజుకుప్పెలలో బెట్టి మూడుదినములు మంద, మధ్య, గాఢాగ్నులచే వండి స్వాంగశీతలమున కుప్పెలనుదీసి అందుండు పుష్పారుణరజస్సమమగు నౌషధము (మకరధ్వజము)ను గ్రహించి అనుపానభేదములచే నుపయోగించిన సమస్తవ్యాధులును నశించుటయేగాక ఆసన్నమరణావస్థనుగూడ తప్పించి జరామరణములు లేకుండ జేయునని జెప్పబడినది. ఈ యోగమందే గంధకభాగమును రసమునకు రెండురెట్లకు బదులు-ఆరురెట్లు జేర్చి వండినచో సిద్ధించు ద్రవ్యమునకు "షడ్గుణ బలిజారిత మకరధ్వజ" మనిపేరు.

చంద్రోదయము

2. శ్లో. పలంమృదు స్వర్ణదళం రసేంద్రాత్పలాష్టకం షోడశ గంధకస్య,
శోణైస్సుకార్పాసభవప్రసూనైస్సర్వం విమర్ద్యాఽథ కుమారికాద్భిః.

తత్కాచకుంభేనిహితంసుగాఢే మృత్కర్పటైర్భిర్దివసత్రయంచ,
పచేత్క్రమాగ్నౌ సికతాఖ్యయంత్రే తతో రజః పల్లవరాగరమ్యమ్.

నిగృహ్యచైతస్యపలంపలాని చత్వారికర్పూరరజస్తథైవ
జాతీఫలంసోషణ మింద్రపుష్పం కస్తూరికాయా ఇహశాణమేకం
చంద్రోదయోఽయంకథితోఽస్యమాషోభుక్తోఽహివల్లీదళమధ్యవర్తీ
మదోన్మదానాం ప్రమదాశతానాంగర్వాధికత్వంశ్లథయత్యకాండే
ఘృతంఘనీభూతమతీవదుగ్ధం మృదూని మాంసాని సమండకాని
మాషాన్నపిష్టాని భవంతి పథ్యాన్యానందదాయీన్యపరాణిచాఽత్ర
వలీపలితనాశనస్తనుభృతాం వయస్తంభనః
సమస్తగదఖండనః ప్రచురరోగపంచాననః
గృహేఽపి గృహభూపతి ర్భవతి యస్యచంద్రోదయః
సపంచశరదర్పితో మృగదృశాం భవేద్వల్లభః.

ఈ యోగమునందు మొదటియోగమున జెప్పబడిన విధముననే భాగములు జెప్పబడినవి. మర్దనవిధానమునమాత్రము శోణకార్పాస పుష్పములచేగూడ మర్దించవలయునని అధికము జెప్పబడినది. మొదటి యోగమున రెట్టింపు గంధకము గలుపగా సిద్ధించునదియును, ఈ యోగమువలన సిద్ధించునదియు నగు నౌషధరాజ మొక్కటే కాని ఔషధమం దేమియు గలుపకనే తమలపాకులతో సేవించవలయునని మొదటియోగమందును, ఔషధము పలమునకు నాలుగు రెట్లు పచ్చకర్పూరము, జాజికాయ, మిరియములు, లవంగములు గలసి నాలుగు రెట్లును, కస్తూరి శాణప్రమాణమును గలిపి బాగుగనూరిన పిష్టిని తమల పాకులతో సేవించవలయుననియును భేదమును జెప్పుచు, పేరిననెయ్యి, పాలు, మృదువగు మాంసము, మండము, మాషపిష్టము మొదలగు సంతోషజనకములగు నాహారములను సేవించవలయుననియు విశేషముగ నియ్యది ధ్వజభంగమున నుపయోగించునని జెప్పబడినది.

మకరధ్వజము

3. శ్లో. స్వర్ణాద ష్టగుణం సూతం మర్దయే త్త్రిగుణగంధకమ్
రక్తకార్పాసకుసుమైఃకుమార్యాద్భిర్విమర్దయేత్
శుష్కం కాచఘటే రుధ్వా వాలుకాయంత్రగం పచేత్
భస్మకుర్యా ద్రసేంద్రస్య నవార్కకిరణోపమమ్
భాగోస్యభాగాశ్చత్వారః కర్పూరస్య సుశోభనాః
లవంగం మరిచం జాతీఫలం కర్పూర మాత్రయా
మేలయేన్మృగనాభించ గద్యాణక మితంతతః
శ్లక్ష్ణపిష్టో రసో నామజాయతే మకరధ్వజః
వల్లం వల్లద్వయంవాఽథ తాంబూలీదలసంయుతమ్

భక్షయేన్మధురంస్నిగ్ధం మృగమాంస మవాతలమ్
శృతశీతంసితాయుక్తందుగ్ధంగో ధనమాజ్యకమ్
మద్యావ్యం పిష్ట మపరం మద్యాని వివిధానిచ
కరోత్యగ్నింబలం పుంసాం వలీపలిత నాశనః
మేధాయుఃకాంతిజననః కామోద్దీపనకృన్మహాన్
అభ్యాసా త్సాధక స్త్రీణాంశ తం గచ్ఛతి నిత్యశః
రతికాలేరతాంతేచ పునస్సేవ్యో రసాయనః
కృత్రిమంస్థావరవిషంజంగమం విషవారిచ
నవికారాయభవతి సాధకానాంచ వత్సరాత్
మృత్యుంజయో యథాఽభ్యాసాన్మృత్యుంజయతిదేహినామ్
తథాఽయంసాధకేంద్రస్య జరామరణనాశనమ్.

ఈ యోగమున మర్దనాదికము, అనుపానవస్తువులు, వంట అన్నియును రెండవ యోగమను చంద్రోదయయోగమున జెప్పబడిన విధముననే జెప్పబడినవి. ఆ చంద్రోదయయోగమున అనుపానవస్తువులతో గలిపి నూరిన పిష్టికి చంద్రోదయ మనియును, ఈ యోగమున అట్టిపిష్టికే మకరధ్వజమనియును నామకరణము చేయబడినది. తక్కిన ఫలశ్రుతియందు స్వల్పవిభేదముమాత్రమే గలదు. ప్రస్తుతమ్మోళనమున గంధకము రసమునకు మూడురెట్లు జెప్పబడినది. దీనిని రతికాలమందును, రతాంతమందునుగూడ సేవించవలయునని జెప్పుటచే వాజీకరణమున నెక్కువగ నుపయోగించును.

రసేంద్రచింతామణి

చంద్రోదయము, మకరధ్వజము

4. శ్లో. "పలంమృదు స్వర్ణదలం" అని ప్రారంభించి ఔషధ నిష్పత్తి పూర్తివరకును రెండవ యోగమగు చంద్రోదయయోగమే వ్రాయబడి పిమ్మట ఫలశ్రుతియందు రెండవ యోగముకంటె విశేషముగ మూడవ యోగమందు వ్రాయబడినదే యీయోగమందు గూడ వ్రాయబడినది. చిట్టచివరున చిన్నవ్యాఖ్యానము గూడ యీక్రింద వ్రాసిన విధమున వ్రాయబడియున్నది: "ఇంద్రపుష్పం = లవంగం, ఉక్తపరిమాణ ముపలక్షణం. దాక్షిణాత్యాః శోణకార్పాసపుష్పద్రవమేవ గృహ్ణంతి. అన్యే నిర్వృంతం పుష్పైరేవ యావదార్ద్రత్వం మర్దయంతి. ఉభయత్రైవ నిష్పత్తే రదోషః, శాస్త్రాంతరేఽస్య మకరధ్వజో నామ". ఇచ్చట స్పష్టముగ నాంధ్రలోకమున చిరకాలముగ వాడుకయందుగల చంద్రోదయమే మకరధ్వజమని జెప్పబడియున్నది.

రసరత్నాకరము

చంద్రోదయము

5. శ్లో. "పలంమృదుస్వర్ణదళం" అని ప్రారంభించి నాల్గవయోగమునే వ్రాసి చిట్టచివరగల వ్యాఖ్యానమును "ఇంద్రపుష్పం లవంగం స్యాత్కార్పాసకుసుమద్రవం, తంత్రాంతరేప్రసిద్ధోఽయం మకరధ్వజనామతః." అని శ్లోకరూపమున వ్రాసినాడు. ఇచ్చటగూడ చంద్రోదయమకరధ్వజములకు అభేదమే.

యోగరత్నాకరము

చంద్రోదయము

6. శ్లో. "పలం మృదుస్వర్ణదళం" అని ప్రారంభించి సర్వమును రెండవ యోగప్రకారమే వ్రాసినాడు. కాని "తతోరసః పల్లవాగరమ్యః సౌవర్ణ మేవ త్సకలామయఘ్నం, పన్నేషు యోగేషుచ యోజనీయం."—

ఈ యోగప్రకారము వంటను జేయగా సిద్ధించునది సువర్ణమయమగు రసమనియును నయ్యది చిగురుటాకువంటి వర్ణమును గలిగియుండుననియును, దీనిని సమస్తయోగములయందును జేర్చుకొనవచ్చుననియును జెప్పబడియున్నది. పిమ్మట నిందుగను అనుపానవస్తువులను జేర్చి నూరిన పిష్టికి చంద్రోదయమను పేరు నిచ్చినాడు.

సిద్ధ మకరధ్వజము

7. శ్లో. పలమానంరసం సమ్యగ్బహుసంస్కారసంస్కృతం
తథాపలద్వయంగంధం సుద్ధంహేమద్వికార్షికం
కైలాసాచలసంభూతే సుదృఢే నసుచిక్కణే
శోణప్రస్తరజేఖల్వే సర్వంసంస్థాప్యమిశ్రయేత్
మర్దయేద్యత్నతోవైద్యో యామాసప్తావిగంతరం
రక్తకార్పాసపుష్పస్య శ్వేతాంతఃపుష్పస్యచ
కుమార్యాశ్చరసైస్సమ్యగ్భావయిత్వాప్రతిత్రిశః
స్థాపయిత్వాకాచకూపిమధ్యేసర్వంప్రయత్నతః
రక్తాంగసాలసరలఖదిరశ్రీఫలోద్భవానాం
కాష్ఠైనాఽన్యతమేనైవ నీరసేనప్రతాపయేత్
మృదునాఽనలయోగేన ప్రాగ్యామద్వితయంపచేత్
పునర్యామద్వయంపాచ్యం మధ్యాతాపేనవహ్నినా
అగ్నినాప్రఖరేణైవ తతోయామద్వయంపచేత్
భూయోమందాగ్నినాపాచ్య మపరేష్టద్వయామకం
స్వాంగశీతముద్ధృత్య నవమాతదులోసమం
భంగురంలోహితంపిష్టే దాడింబకుసుమోపమం
తతోఽవతార్యగంధేన ద్విగుణేనవిమర్దయేత్
భావయేత్పూర్వవద్ద్రవ్యైః పాచయేచ్చప్రయత్నతః
ఏవంవారద్వయంకుర్యా. త్సమ్యగౌషధసిద్ధయే
సన్నిపాతంజ్వరంఘోరం మందాగ్నిత్వమరోచకం
ఆమశూలంకటీశూలం ప్లీహమ్యాలంపక్తిశూలకం
కాసంశ్వాసంచయక్ష్మాణం శూలంకుష్ఠమశేషతః

గలోత్థానాంత్రవృద్ధించ తథాఽతీసారమేవచ
శ్లీపదంకఫవాతోత్థం చిరజంకులజంతథా
నాడీవ్రణంవ్రణంఘోరం గుదామయభగందరౌ
వాయుంబహువిధంహంతి ధ్వజభంగంవిశేషతః
సేవనాదస్యనశ్యంతి సర్వేరోగా నసంశయః
కరోత్యగ్నింబలంవీర్యం వలీపలితనాశనః
విధివత్సేవితోహ్యేష ముమూర్షుమపిజీవయేత్
స్వేచ్ఛాచారవిహారోఽపి నకదాచిద్విపద్యతే
మేధాయుఃకాంతిజననః కామోద్దీపనకృన్మహాన్
వృద్ధోఽపితరుణస్పర్ధీ స్త్రీషుచాఽపివృషాయతే
సేవనాదస్యసమ్రాజో గచ్ఛంతిప్రమదాశతం
త్రైలోక్యశుభదంశ్రీమ దేతదేవమహౌషధం
మృత్యుంజయోయథాఽభ్యాసా న్మృత్యుం జయతి దేహినాం
తథాఽయంసాధకేంద్రస్య జరామరణనాశనః
స్వయంత్రైలోక్యనాథేన త్రైలోక్యహిత మిచ్ఛతా
సమర్పితోఽయంసిద్ధేభ్యః కరుణార్ద్రేణచేయతః
అతోఽయంభువనేఖ్యాతః శ్రీసిద్ధమకరధ్వజః
భాస్వాన్యథాతమోహంతి కేసరీకరిణంయథా
తూలసంఘం యథావహ్నిః తథారోగా నసౌ హరేత్.

ఈయోగమందు స్వర్ణమునకు రెట్టింపు మాత్రమే బహుసంస్కారసంస్కృతమగు రసమును జేర్చవలయుననియును, ఊడుగుపండ్ల రసముచే గూడ భావనను జేయవలయుననియు, ఎనిమిది జాములలోనే వంటను ముగించి తిరిగి ఔషధమందు గంధకమును గలుపుచు మరి రెండుమారులుగూడ పైవిధముననే భావనాదికము, పాచనమును జేయవలయుననియును, అట్లు చేయగా సిద్ధించిన రససిందూరమునకే సిద్ధమకరధ్వజమని పేరనియును జెప్పబడినది. ప్రక్రియాభేదము, భాగభేదము, ఫలశ్రుతి-వీటియందు కొలది మార్పు. ఇంతియేగాని ఇయ్యదియు పైయోగముల మాదిరిదే.

ఈయేడు యోగములు గాక మరి రెండు యోగములు మకరధ్వజమను పేరుతో గలవు. వాటినిగూడ వ్రాయుదును:

మకరధ్వజము

8. శ్లో. సిందూరంహేమలోహంచ దేవపుష్పం సచంద్రకం
జాతీఫలం మృగమదం చైకత్ర పరిమర్దయేత్
పర్ణాంభసా తతఃకుర్యా ద్వటికాంవల్లసమ్మితాం
సేవితశ్చాగపయసా ప్రమేహాన్తత్కృతాన్గదాన్
క్లైబ్యంధాతుక్షయంకాసం జీర్ణంచవిషమజ్వరం
రసోఽయంక్షపయేత్తూర్ణం మకరధ్వజసంజ్ఞకః.

దీనియందు స్వర్ణభస్మము, లోహభస్మము, సిందూరము వీటి మూటికి సమానాముగ మిరియములను దీసివేసిన మకరధ్వజ (చంద్రోదయ) మందలి అనుపాన వస్తువులు జేర్చబడినవి. ఇయ్యది మనము వాడుచుండు మకరధ్వజముగాదు.

రసరత్నాకరము-రసాయన ఖండము

మకరధ్వజము

9. శ్లో. వజ్రహేమార్కసూతాభ్ర లోహభస్మక్రమోత్తరం
సర్వంకన్యాద్రవైర్మర్ద్యం శాల్మల్యాశ్చద్రవైస్త్ర్యహం
తద్వృధ్వాకాచకుప్యాంతః వాలుకాయాంత్ర్యహంపచేత్
తతోఽర్కంముశలీక్వాథై ర్వజ్రార్కక్షీరసంయుతైః
దినైకంమర్దయేత్తద్వ ద్ధ్యాత్రయ్యాగరేపుటేత్
యామాదుద్ధృత్య సంచూర్ణ్యంసితాకృష్ణాత్రిజాతకైః
సమైస్సమంవిమిశ్రాఽథ మాషైకంభక్షయేత్సదా
మాగధీముశలీయష్టీవానరీబీజకంసమం
చూర్ణంసితాజ్యగోక్షీరైః పలార్ధంపాయయేదను
కామినీనాంసహస్రైకం గమనాణోనముహ్యతి
సేవనాద్దృఢకాయస్స్యా ద్రసోఽయం మకరధ్వజః.

ఈయోగముగూడ ప్రకృత చికిత్సలోనిదిగాదు. ఇంతవఱకు జెప్పిన రెండు యోగములుగాక మిగిలిన యేడు యోగములలో మూడవ యోగమందు గంధకము రసమునకు మూడురెట్లు గలపబడినది. ఏడవ యోగమందు భాగములన్నియు భిన్నములే. వంటగూడ భిన్నమేకాని ఔషధమాత్రము తక్కిన యోగముల మాదిరిదే సిద్ధించును. "త్రిగుణే గంధకే జీర్ణే కామినీదర్పనాశనః" అని జెప్పబడుటచే వాజీకరణముకొఱకు జెప్పబడిన మూడవ యోగమందు గంధకమును మూడురెట్లు గలుపుట యుక్తమే. సిద్ధమకరధ్వజ యోగమున మూడువంటలు చెప్పుటచే షడ్గుణగంధకము జారణకాగలదు, ఈవిధముననే షడ్గుణబలిజారిత మకరధ్వజమునుగూడ షడ్గుణగంధకమును గలిపి యేకముగ ఒకవంటనే గాని, సిద్ధమకరధ్వజము మాదిరిగ మూడువంటలను గాని జేయవచ్చును. ఈయౌషధమునకు ఇట్టి ప్రభావముగలుగుటకు గల కారణమేమో శాస్త్రప్రమాణములవలన స్థిరపరచుట ఆవశ్యకము. కావున దానినిగురించియే యిందు వ్రాయుదును.

"యస్యరోగస్యయోయోగ స్తేనైవ సహ యోజితః,
రసేంద్రోహరతేవ్యాధీన్ నరకుంజరవాజినాం."

రసము యోగవాహియగుటచే ఆయావ్యాధులకు జెప్పబడిన ఔషధయోగములలో విధిప్రకారము సిద్ధముజేయబడిన రసమును గలిపిన ఆయా వ్యాధులను తప్పక బోకడచును. ఇట్లు జెప్పుటచే రససంస్కారాదులు ముఖ్యమనుట నిశ్చయము.

సాధారణముగ నౌషధాదులయం దుపయోగించు పారదమునకు నైసర్గికౌపాధికదోషములు హరించుటకును, వ్యాధిహరణక్షమము కొరకును రసశాస్త్రములందు స్వేదన, మర్దన, మూర్ఛన, ఉత్థాపన, పాతన (ఊర్ధ్వపాతన అధఃపాతన తిర్యక్పాతనములు) బోధన, నియమన, సందీపన, అనువాసన ములను తొమ్మిది సంస్కారములను రసమునకు జేయవలయుని కొందరును, దీపనాంతము వరకు యెనిమిదింటిని జేయవలయునని మరికొందరును జెప్పిరి. ఇట్లు సంస్కారములను జేసినచో మొదట బెట్టిన రసములో యెనిమిదవ వంతు మిగులు ననిరి. ఎట్లనగా, రస రత్నాకరమున—

"స్వేదనాదినవకర్మసంస్కృత స్సప్తకంచుకవివర్జితోభవేత్
అష్టమాంశఅవశిష్యతేతదా శుద్ధసూతఇతికథ్యతేబుధైః" — అని

ఇకరసాయనము కొరకు రసమును జేయునప్పుడు పదునెనిమిది సంస్కారములు కొందరును, అనువాసనమునుగూడ జెప్పినవారు పందొమ్మిది సంస్కారములును జేయవలయునని జెప్పిరి.

"సూతస్యాఽష్టౌచసంస్కారాః కథితా దేహకర్మణి,
తథాచదశకర్మాణి దేహలోహకరాణిహి"

ఔషధాదులయం దుపయోగించు రసమునకు యెనిమిది సంస్కారములును దేహలోహకరముకొరకు మిగిలిన పదిసంస్కారములును జేయవలయును.

రసమునకు ఇన్ని సంస్కారములను జేయ నసమర్థులకొరకు మరియొక ప్రక్రియ జెప్పబడినది:

1. "అథవా దరదాకృష్టం స్విన్నం లవణాంబుభిస్తు డోలాయాం
   రస మాదాయ యథేచ్ఛం కర్తవ్యస్తేనభైషజోయోగః"
2. "అథవాగ్రాహయేత్సూతం దరదాత్తన్నిగద్యతే,
   కంచుకైర్నాగవంగాద్యై ర్వియుక్తో రసకర్మణి
   హింగుళాకృష్టసూతస్తు జీర్ణగంధసమోగుణైః."
3. "నింబూరసేనసంపిష్టా త్ప్రిహరందరదాద్దృఢం,
   ఊర్ధ్వపాతనయంత్రేణ సంగ్రాహ్యోనిర్మలోరసః"
4. "అఖిలశోధవరేణచవై యథా సకలకంచుకదోషవివర్జితః,
   బహులదోషహరోఽపిభవేత్తథా భవతిశుద్ధతమో దరదోద్భవః"
5. "హింగుళా దుద్ధృతస్సూతో భవేద్వా దోషవర్జితః"
6. "యథాషడ్గుణగంధేన జారితోరసరాజకః,
   దరదాకర్షితస్సూతో గుణైరేవంవిధో భవేత్."

రసమునకు గంధకజారణాంతములగు సంస్కారములను జేయనక్కరలేకయే పైన వ్రాసినప్రకారము దరదమునుండి ఊర్ధ్వపాతనమువలన రసమును గ్రహించిన షడ్గుణగంధకజారితరసముతో సమానముగురసము సిద్ధించునని చెప్పబడినది.

దరదాకృష్టరసముగాక రసమునే గ్రహించి స్వేదనాదినవసంస్కారములను జేసినచో అట్టిరసమునకు షడ్గుణగంధకజారణను తప్పక జేయవలయుననియు అట్లు జేయబడని రసమునకు రోగహరణముగు శక్తిగలుగదనియును జెప్పబడినది. రసమాగసము దిట్లు గలదు:

"గంధకజారణారహిత స్సంశుద్ధోఽపిరసోయోగేషునయోజ్యః గదహంతృత్వశక్త్యనుదయాత్."

"రసగుణబలిజారణం వినాఽయం సఫలు రుజాం హరణక్షమో రసేంద్రః"

రసము శుద్ధమైనదైనను గంధకజారణ జేయబడనిచో రోగహరణసామర్థ్యము గలుగదు గావున యోగములయందు పయోగించగూడదు.

రసమునకు ఆరురెట్లు గంధకమును జారణను జేయనిచో రసము రోగములను బోగొట్టజాలదు.

గంధకజారణాఫల మీక్రిందివిధమున శివాగమమున గలదు:

1. "తుల్యేతుగంధకేజీర్ణే శుద్ధాచ్ఛతగుణోరసః,
   ద్విగుణేగంధకేజీర్ణే సర్వథా సర్వకుష్ఠహా.
   త్రిగుణేగంధకేజీర్ణే సర్వజాడ్యవినాశనః,
   చతుర్గుణేతత్రజీర్ణే వలీపలితనాశనః.
   గంధేపంచగుణేజీర్ణే క్షయక్షయకరోరసః,
   షడ్గుణేగంధకేజీర్ణే సర్వరోగహరోరసః"—
2. మతభేదము—
   "సమేగంధేతురోగఘ్నో ద్విగుణే రాజయక్ష్మనుత్
   జీర్ణేతుత్రిగుణేగంధే కామినీదర్పనాశనః,
   చతుర్గుణేతు తేజస్వీ సర్వశాస్త్రవిశారదః
   భవేత్పంచగుణేసిద్ధః షడ్గుణే మృత్యుజి ద్భవేత్."—

ఇట్టి శాస్త్రము ననుసరించియే పూర్వమునుండియు నాంధ్రదేశమున "షడ్గుణము" అనుపేరుతో రసమునకు ఆరురెట్లు గంధకమును గలిపి వాలుకాయంత్రమున మందమధ్యతీవ్రాగ్నులచే క్రమముగ మూడుదినములు వండి స్వాంగశీతలమున సిందూరరూపమున కుప్పెకు పైభాగమున నంటియుండు రసమును గ్రహించుటయు, అట్టిరసమును బహుసులభముగ అనుపానభేదములచే అనేకవ్యాధులయందు వాడుచుండుటయును ప్రసిద్ధమే. రసమునకు షడ్గుణగంధకజారణను జేయుటచేతనే ఆయౌషధమునకు షడ్గుణమని పేరువచ్చినది.

హింగుళాకృష్టరసము గంధజారితరసముతో సమానగుణములు గలదని పూర్వోక్తము జెప్పిన శాస్త్రము ననుసరించియే మనవారు యోగములయందు హింగుళోత్థితరసము నుపయోగించుచున్నారు.

కాని మన ముపయోగించు హింగుళము కృత్రిమముగాని అకృత్రిమము గాదు. ఆవిధానమునంతను చివర వ్రాయుదును.

అష్టాదశసంస్కారములు జేయబడిన రసమును క్షేత్రీకరణపూర్వకముగ శరీరక్రామణ (సేవన)ను జేసినచో జరామృత్యువులు గలుగనేరవని జెప్పిన మాధవాచార్యులవారు,

"యది కేవలం రోగఘ్నేచ్ఛాచే త్స్వేదనాదిదీపనాంతై స్సంస్కారై రసం సంశోధ్యప్రోక్తవిధినా గంధకేన మూర్ఛ్యమాత్రయాపథ్యయోగేన సంసేవ్యో యావదారోగ్యం."

రసాయనముకొరకుగాక కేవల రోగహరణముకొరకు రసమును సేవించవలసినచో స్వేదనాదిదీపనాంతములగు సంస్కారములను జేసినపిమ్మట షడ్గుణగంధకజారణవిధి ననుసరించి రసమును మూర్ఛనందించి ("అవ్యభిచరితవ్యాధిఘాతకత్వం మూర్ఛనా" రసమునకు తప్పక వ్యాధులను హరించుశక్తి గలుగుటయే మూర్ఛన యనబడును. రసమునకు ఆరు రెట్లు గంధకమును గలిపి గాజుకుప్పెలలోబోసి విధిప్రకారము వాలుకాయంత్రమున వండినచో కుప్పెల పైభాగమున నంటియుండు సింధూరరూపరసమే మూర్ఛితరస మనబడును. దీనికే మన ఆంధ్రదేశమున షడ్గుణమనిపేరు) దేశకాలబలాదుల ననుసరించి ప్రమాణానుసరణిని భక్షించి పథ్యము నాచరించుచు ఆరోగ్యము గలుగువరకును సేవించవలయునని జెప్పిరి. ఇట్టి షడ్గుణమును తిరిగి యూర్ధ్వపాతమున వండిన జారితరసము సిద్ధించును. గంధకజారణావిధాన మనేకరీతులుగ నున్నది. భూధరయంత్రము, కచ్ఛపయంత్రము, వాలుకాయంత్రము మొదలగు వాటివలన జారణను జేయుదురు. వాటినన్నిటి నిచ్చటవ్రాయుట విస్తరభీతిచే మానితిని.

"ఆరోటకమంతరేణ హింగుల గంధకాభ్యాంపిష్టాభ్యామపి సింధూర రసస్సంపాద్యః"

"యది రససిందూరం స్యాత్తదోర్ధ్వపాతనేన హింగుళేవన్నిపాకసయేత్"

శుద్ధరసము లేనిచో హింగుళమును, గంధకమును గలిపి పిష్టినిజేసి దానివలన వాలుకాయంత్రముచే సింధూరమును జేయవలయును.

రససిందూరము సిద్ధించినపిమ్మట హింగుళమువలన పాతనాయంత్రముచే రసమును గ్రహించినట్లె సింధూరమువలనగూడ రసమును గ్రహించవలయును. అని చెప్పినందున సుగమోపాయమును మాత్రమే పైనవ్రాసినాడను. గురూపదేశ మెట్టిదనగా—

"అథరసాదౌ పాకావలేహగుటికామార్గాదౌవా రసయోగే విహితే యథావచనం సంశుద్ధో మూర్ఛితో గంధజీర్ణో హేమాది జీర్ణోవా మృతో ఒమృతో వా రసో యోజ్య ఇతి గురుసంకేతః" అని.

ఇట్లుచెప్పబడుటచే షడ్గుణగంధకజారణను జేయబడని రసమును ఔషధాదులయం దుపయోగించగూడదనుట స్పష్టము. మరియు—

"అక్షరసాయనగుణేచ్ఛాచే ద్గంధకజారణోత్తరం హేమాభ్రసత్వాది యథావిభవం గంధకజారణోత్థితే రసే ప్రోక్తవిధినాసంసాధ్య, జార్య, మారణవిధినా హత్వా మాత్రయా క్షేత్రీకరణపూర్వకం పథ్యయోగేన మండలావధి, షణ్మాసం, వర్షైకం, ద్వివర్షం, త్రివర్షంవా సంసేవ్యః, తదా తదుక్తఫల మాప్నోతి. యావజ్జీవంసేవ్యోవా సంపత్తిశ్చేత్. యద్వాయథావకాశం పౌనఃపున్యేనసంసేవ్యః"

రసాయనము(య జ్జరావ్యాధినాశి త ద్రసాయనం) ను జేసుకొనునెడల విధిప్రకారము స్వేదనాదినవకర్మసంస్కృతమగు రసమునకు షడ్గుణగంధకజారణనుజేసి తన ఐశ్వర్యమునకు తగురీతిని బంగారము, అభ్రకసత్వము మొదలగువాటిని ఆ గంధజారితోత్థితరసమున జారణావిధానమున జీర్ణింపజేసి అట్టిరసమును మారణవిధానమున ఊర్ధ్వభస్మగగాని, తలభస్మగగాని జేసి రసభక్షణ కనువగురీతిని క్షేత్రీకరణమును జేసుకొనిన శరీరముగలవాడై విధిప్రకారము పథ్యము నాచరించుచు నలువదిదినములుగాని, ఆరుమాసములుగాని, ఒక వత్సరముగాని, రెండు వత్సరములుగాని, మూడువత్సరములుగాని సేవించవలయును. ఇట్లుజేసిన రసాయనయోగోక్తఫలములను బొందును. లక్ష్మీకటాక్షముున్నచో యావజ్జీవము సేవింపవచ్చును. లేనిచో తనకు అనుకూలపడునప్పుడెల్లను తిరిగి తిరిగి సేవించవచ్చును.

మన కిచ్చట చర్చలోనున్న "మకరధ్వజము" రసాయనముగాని వేరుగాదు. దీనియందు జేర్చు రసము గంధజారితమైనది గావలయును. అట్టిరసమునకు స్వర్ణమును జారణజేసి దానిచే యోగోక్తముగభాగములను గల్పించి యథావిధిగ రసాయనమును తయారుజేసినచో యోగోక్తఫలముల నిచ్చును.

మనవారు జేయుచుండు మకరధ్వజమున స్వర్ణము జీర్ణమగుట లేదు. బంగారము, రసము, గంధకము ఈమూటిని యోగోక్తముగ గలిపి విధిప్రకారము మర్దనాదికమునుజేసి, గాజుకుప్పెలలోబోసి, వాలుకాయంత్రమున వండినచో గంధక మెగిరిపోవును. బంగారము కుప్పెకు అడుగుభాగమున నిలుచును. రసము కుప్పెకుపైభాగమున నంటుకొనును. పైభాగమున నంటియుండు రసము సింధూరరూపమున నుండును. దీనినే మకరధ్వజమని కొందరును, దీనియందు కొన్ని యోగములలో జెప్పినరీతిని అనుపానవస్తువులనుగూడ గలిపి నూరినపిష్టిని మకరధ్వజమనియు, ఈ సింధూరమును, అడుగుననిల్చిన స్వర్ణమును, అనుపానవస్తువులనుగూడ గలిపి నూరిన పిష్టిని చంద్రోదయమనియు, మరీ కొందరును వాడుచున్నారు.

రసమును ఊర్ధ్వభస్మముగ గాని, తలభస్మగగాని జేయుటకు ముందు రసమునకు స్వర్ణజారణమును తప్పక జేయవలయును.

"అజీర్ణంతు అబీజంతుసూతకం యస్తుఘాతయేత్,
బ్రహ్మహా స దురాచారీ మమద్రోహీ మహేశ్వరి"

గంధకజారణచేయబడనట్టియు, స్వర్ణజారితము గానట్టియు రసమును యెవడు మారణనుజేయునో అట్టివాడు బ్రహ్మహత్య జేసిన పాపమును బొందును. వాడు దురాచారి, శివద్రోహియు నగును. అని మహేశ్వరుడు పార్వతితో జెప్పినట్లు శివాగమమున గలదు.

"గంధకజారణ మాదౌకుర్యాత్పశ్చజ్జారణం సువర్ణస్య"

"రసగుణబలిజారణం వినా ఒయంనఖిలురుజాంహరణక్షమోరసేంద్రః సజలఘనకలధౌతపాకహీనస్సఖలుశతి రసాయనతామితి ప్రతిజ్ఞా"

"రసస్తు పాదాంశసువర్ణజీర్ణః పిష్టీకృతో గంధకయోగతశ్చ తుల్యాంశగంధైః పుటితక్రమేణ నిర్బీజనామాసకలామయఘ్నః"

"బీజీకృతైః రభ్రకసత్వహేమతారార్కకాంతైః పరిజారితోయః హతస్తతష్షడ్గుణగంధకేన సబీజబద్ధో విపులప్రభావః"—

రసాయనమును జేయునప్పుడు గంధకజారణానంతరమున స్వర్ణజారణమును జేయవలయునని జెప్పినదానిని దృఢపరచుటకే యీ పైనవ్రాసినది వ్రాయుటకు కారణమైనది.

"శుద్ధం స్వర్ణం చ రౌప్యంచ బీజ మిత్యభిధీయతే"

శుద్ధములగు స్వర్ణరజతములకు బీజమని పేరు. గంధకజారణోత్తరమున స్వర్ణజారణమును జేసినచో రసము ముఖముగలదై సర్వలోహములను భక్షించుశక్తి గలదగును గావున ముఖకరణముకొరకు స్వర్ణజారణమును తప్పక జేయవలయును. జారణము సముఖమనియు, నిర్ముఖమనియు రెండువిధములు. రసమందు భాగప్రకారము బీజమునుగలిపి జారణనుజేయుట నిర్ముఖజారణము, రసమందు అరువదినాల్గవ భాగము శుద్ధస్వర్ణమునుగలిపి జారణజేసిన సముఖజారణము ననబడును. ఇట్లు సముఖజారణమును జేసినచో రసము ముఖముగలదై లోహాదులను భక్షించుశక్తి గలదగును.

దీని కనువాదము:

"సముఖా నిర్ముఖాచేతి జారణా ద్వివిధా పునః
నిర్ముఖా జారణాప్రోక్తా బీజాదానేన భాగతః
చతుష్షష్ట్యంశతో బీజప్రక్షేపో ముఖ ముచ్యతే
ఏవంకృతే రసో గ్రాసలోలుపో ముఖవాన్ భవేత్.
కఠినాన్యపిలోహాని క్షమోభవతి భక్షితుం
ఇయంహిసముఖా ప్రోక్తాచారణా మృగచారిణా"

—రసవాగ్భటము.

యోగోక్తములగు భాగముల ప్రకారము రసమందు బీజమును గలుపుట నిర్ముఖజారణ మనబడును. సముఖజారణావిధాన మెట్లనగా

"చతుష్షష్ట్యంశకః పూర్వోద్వాత్రింశాంశోద్వితీయకః
తృతీయష్షోడశాంశస్తు చతుర్థోఒష్టాంశఏవచ."

మొట్టమొదట రసమునకు 64 వ భాగము స్వర్ణమును ముందు జెప్పబోవురీతిని జారణమునుజేసి ఆ స్వర్ణము రసమందు జీర్ణమైనదని తెలుసుకొనిన పిమ్మట తిరిగి 32 వ వంతుస్వర్ణమును జారణచేయవలయును. ఇట్లే 16 వ వంతును పిమ్మట 8 వ వంతును స్వర్ణమును రసమందు జారణను చేయవలయును. ఇట్లుచేసినచో రసములో నాల్గవభాగము స్వర్ణమును జీర్ణింపజేయవలయునని పైనవ్రాసిన శాస్త్రానుసారముగ కొంచెముతక్కువగ నాల్గవవంతు స్వర్ణము జారితమగును. (తులము రసమునకు కాని తక్కువ పావలాయెత్తుస్వర్ణము జారితమగును)

"అన్యత్తు దుర్జరత్వాన్న లిఖితం" అని స్పష్టముగ రసమాధవమున జెప్పియుండుటచేతను, తాను గురుముఖమున స్వయముగ జేసి జూచిన దానినే వ్రాసినానని మాధవాచార్యులు జెప్పియున్నందునను రసమందు స్వర్ణము పాదాంశముకంటె యెక్కువ జీర్ణముగాదని నిశ్చయముగ నమ్మవలయును.

రసమందు స్వర్ణమును జీర్ణింపజేయు టెట్లనగా,

"చతుష్షష్ట్యంశకంహేమపత్రం మాయూరమాయునా
విలిప్తం తప్తఖల్వస్థేరసే దత్వా విమర్దయేత్
దినం జంబీరతోయేన గ్రాసేగ్రాసేత్వయం విధిః
శనైస్సంస్వేదయేన్మూర్జేబధ్వాసపటుకాంజికే
భాండకే త్రిదినంసూతం జీర్ణ స్వర్ణంసముద్ధరేత్
అధిక స్తోలితశ్చేత్స్యాత్పున స్స్వేదస్సమానధ
ద్వాత్రింశత్షోడశాష్టాంశక్రమేణవసు జారయేత్"

నెమలిచేదుచే పూతబెట్టబడిన అతిమృదువులగు బంగారురేకులను రసమునకు 64 వ భాగమును గ్రహించి వీటిని తప్తఖల్వస్థమగు రసమున గలిపి ఒకదినమంతయు నిమ్మపండ్లరసముచే మర్దించిన యీ రసమును భూర్జరపత్రములయందు బంధించి సైంధవలవణముతో గూడిన కాంజికమందు మూడుదినములు స్వేదనముజేసి జీర్ణస్వర్ణమగు ఆరసమును దీసితూచినచో గ్రాసమానము హరించి, రస ప్రమాణము మాత్రమే తూగవలయును. అట్లుగాక రసప్రమాణముకంటె హెచ్చుతూనికవచ్చినచో స్వర్ణమంతయు రసగర్భమున పూర్ణముగ జీర్ణముగాలేదని గుర్తెరింగి పూర్ణముగ స్వర్ణము జీర్ణమై రసముమాత్రమే తూనికయందు మిగులువరకును పైప్రకారమే స్వేదకర్మను జేయవలయును. ఇట్లు ప్రథమగ్రాసము పూర్ణముగ జీర్ణమైనచో రసమునకు ముఖముగలిగి సమస్తలోహములను సులభముగ భక్షించును. కావున ప్రథమగ్రాసజీర్ణానంతరమున 32 వ వంతును, 16 వ వంతును, 8 వ వంతును స్వర్ణమును పైప్రకారమే రసమందు క్రమముగ జీర్ణింపజేయవలయును.

ఇటుల స్వర్ణమును జీర్ణింపజేసిన రసముతో నౌషధములను జేసినచో యోగోక్తఫలముల తప్పక నివ్వగలవు. గాని చేయవలసిన

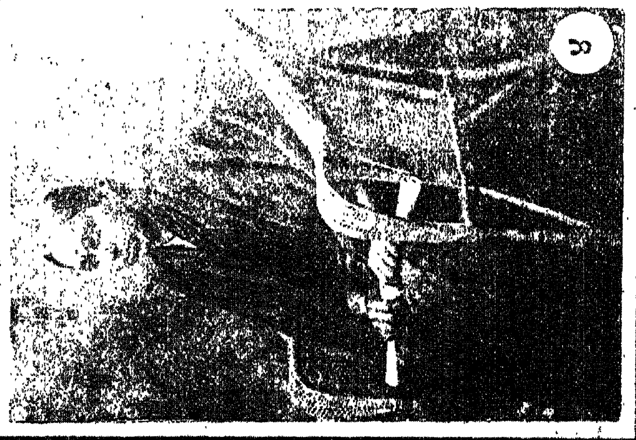

౧. శ్రీమతి దుగ్గిరాల కమలావతిగారు(శి) ౨. (ఎ) శ్రీమతి తూము రామారావుపంతులుగారిసతి(శి) (బి) శ్రీమతి చేబియ్యం సోమయ్యగారిసతి(శి)
౩. శ్రీమతి పాదుర్తి సుందరమ్మగారు (శి) ౪. శ్రీమతి కోటమర్తి కనకమహాలక్ష్మమ్మగారు (శి) ౫. శ్రీమతి పి. సుభద్రమ్మగారు (శి)

౧. (ఎ) శ్రీమతి తూముల చంద్రమ్మగారు (శ్రీ) (బి) శ్రీమతి తూముల దుర్గాంబగారు (శ్రీ) (సి) శ్రీమతి కలిదిండి సీతాయమ్మగారు (శ్రీ)
౨. (ఎ) శ్రీమతి జి. తాయారమ్మగారు (శ్రీ) (బి) శ్రీమతి పొణకా కనకమ్మగారు (శ్రీ) (సి) శ్రీమతి ఓరుగంటి మహాలక్ష్మమ్మగారు (శ్రీ)
౩. శ్రీమతి తల్లాప్రగడ విశ్వసుందరమ్మగారు (శ్రీ) ౪. శ్రీమతి కొవ్వలి కనకమ్మగారు ౫. శ్రీమతి సరళాదేవిగారు.

సంస్కారముల నన్నిటిని జేయకనే యౌషధములలో రసమునువాడిన చేసిన శ్రమకు తగినఫలమే గలుగును.

స్వర్ణ జారణను జేయకనే జేయబడుచుండు "షడ్గుణ" మని మనవారు వాడెడి గంధకజారితరససిందూరమున కెట్టి గుణములు జెప్ప బడినవో జూడుడు.

"అపహరతి రోగబృందం పృథయతికాయం మహచ్చబలంకురుతే,
శుక్రశతాని చ సూతే సిందూరాఖ్యోరసః పుంసాం."

మరియు,

"స్మరస్యాయుర్నాగదగహనదావానలశిఖా
పరంవహ్నేస్తేజోబలరుచిరతావల్లి మదిరః
అపి ప్రౌఢస్త్రీణాం మతులబలహారీ నిధువనే
రసస్సిందూరాఖ్యస్సకలరసరాజో విజయతే"

కేవల షడ్గుణమునకే యిట్టి శక్తి గలుగుచుండగా స్వర్ణ జారిత రసముతో జేయబడిన మకరధ్వజము (చంద్రోదయము) యోగోక్త ఫలముల నిచ్చుననుటలో అతిశయోక్తి లేదు.

పైన వ్రాసిన విధమున రసమందు స్వర్ణము జీర్ణింపజేసి దాని తో మకరధ్వజ-(చంద్రోదయ)-మును జేసినచో తులమునకు ఎనుబది రూప్యములు గాదుగదా నూరురూప్యము లిచ్చినను ఆశ్రమకు గిట్టదు. కవిరాజెట్టి రసముచే జేయుచుండిరో? తక్కినవారంపరును స్వర్ణమును దీసివేసిన సిందూరమునే వాడుచున్నారు. కొందరు ఒకవంతును,కొందరు మూడునంతలను జేయుచున్నారు. వీటిలో ఒక్కవంతు చేయబడిన దానికంటె మూడునంతలు కాబడినది గంధక మెక్కువ జీర్ణమగుటచే యెక్కువ ఫలకారిగ గనబడుచున్నది. రసగంధకసమ్మేళనముచే జేయబడిన సిందూరముకంటె స్వర్ణము జీర్ణముగాకపోయినను స్వర్ణ మును గూడగలిపి జేయబడిన యౌషధ మెక్కువ ఫలకారిగ నున్నది.

సిద్ధమకరధ్వజమున రసమునకు సగము భాగము స్వర్ణ మును గలుప వలయునని యున్నది. దీనియందు జేర్చురసము బహుసంస్కార సంస్కృతమైనది గావలయును. అట్టి సంస్కారములలో రసమునకు అభ్రకసత్వమును జారణజేసి పక్షచ్ఛేదమును తప్పక జేసి యుండుట గూడ జేరి యుండనిచో దీనియందలి స్వర్ణముకూడ విడిపోవునుగాని రసమందు జీర్ణముగానేరదు. మొత్తము పాదాంశముమాత్రమే నాలుగు గ్రాసములుగా యివ్వవలయునని జెప్పి "అన్యత్తుదుర్జరత్వాన్న లిఖితి"మని స్పష్టముగ జెప్పియుండుటచే స్వర్ణము జీర్ణ మగునేమోయని భ్రమపడ నక్కరలేదు.

అభ్రకసత్వజారణనుజేసి రసపక్షచ్ఛేదనమును జేసినచో ఆరస ముచే జేయబడు నౌషధము కుప్పెయొక్క పైభాగమం దంటుకొనక క్రిందిభాగమందె యుండును. ఎందుచేననగా,

"బంధనంతు స్వాభావిక ద్రవత్వే సతి వహ్నౌ నా అనుడ్డీయమానత్వం"

బంధనమనగా స్వభావమగు ద్రవత్వముతో గూడియుండి వహ్నియందుంచిన పైకెగరక నిలిచియుండుట. అట్టి రసమునకే బద్ధ రసమని పేరు. అయ్యది అభ్రకసత్వజారణను వినా సిద్ధించనేరదు. ఆవిధానమునంతను నిచ్చట వ్రాయుటకంటె శాస్త్రమందు జూచు కొనుటయే యుత్తమమని వ్రాయనైనినాడను. అట్టి బద్ధరసమందు బంగారును సగము గలిపినను విడిపోక రసముతో మిళితమై యుం డును.

"లోహం సూతయుతం దోషాం త్యజే త్పూతశ్చ లోహయుక్"

లోహౌషధములయందు రసమును గలిపిన దోషరహితమగు లోహౌషధము సిద్ధించుననియు, రసౌషధములయందు లోహమును గలిపిన నిర్దుష్టరసౌషధము సిద్ధించుననియు జెప్పబడుటచే రసమందు స్వర్ణము జీర్ణముగాకపోయినను రసము నిర్దుష్టమైనదగును గావున అట్టి రసము స్వర్ణమునుగలపని రసముకంటె యెక్కువ ఫలకారి కాగలదు. పాశ్చాత్యరసాయనశాస్త్రజ్ఞులు రసమున స్వర్ణమెప్పటికిని జీర్ణము గాదనియు, గంధకముతో గలిపి వండునప్పుడు రసమెగిరి స్వర్ణభాగ మున విడుచుననియు జెప్పుదురు. వీరికి మన రసశాస్త్రమున రసము నకు జెప్పబడిన సంస్కారములు మెట్టివైనవి తెలియవేమో? ఈవ్యాస మందిచ్చిన ప్రమాణవాక్యము లెట్టివనగా,

"అశ్రౌషంబహువిదుషాం ముఖాదపశ్యం
శాస్త్రేషు స్థిత మకృతం నతల్లిఖామి,
యత్కర్మవ్యరచయమగ్రతో గురూణాం
ప్రోఢానాం తదిహ వదామి వీతశంకః"

నేను పెక్కురు పండితులవలన వినినదానినిగాని, శాస్త్రముల యందు జూచినదానినిగాని స్వయముగ జేసిజూడకనే దీనియందు వ్రాయలేదు. పరిపూర్ణులగు గురువుల సముఖమున నేను జేసిజూచిన దానినే యీగ్రంథమున నిస్సంశయముగ వ్రాయుచున్నాను. అని గ్రంథ కర్త రసమాధవమున ప్రతిజ్ఞను జేసియుండుటచే ఇదివరకు జెప్పిన స్వర్ణజారణాదు లన్నియు యథార్థమైనవే యనియు, పాశ్చాత్యమతము మన కసమ్మతమనియు జెప్పుట స్వభావమే.

ఇంతవరకు చర్చించిన యీచర్చయొక్క ఫలితాంశమేమనగా మన కిచ్చట చర్చలోనున్న మకరధ్వజమును మూడురీతులుగ జేయ వచ్చునని ధ్రువపడుచున్నది.

1. నిర్ముఖజారణావిధానమున జెప్పబడిన విధముగ భాగముల ప్రకారము బంగారము, రసము, గంధకము మూటిని గలిపి యోగోక్త ములుగ మర్దనభావనాదికమునుజేసి మంచిమధ్యగాఢాగ్నులచే మూడు దినములువండి స్వాంగశీతలమున దీసినప్పుడు కుప్పెపైభాగమున నంటి యుండు సిందూరమే మకరధ్వజము. దీనియందు స్వర్ణము విడిపోవును. ఇయ్యదియే తులము రెండురూపాయిలు మొదలు వారివారి యిష్టము వచ్చినట్లుగ ఖరీదులు వేయబడినదియు, మనవారు విస్తారముగ వాడు

చుండునదియును, మరియును రసమునకు ఆరురెట్లు గంధకమును మూడు సమానభాగములుగ మూడుసార్లు రసమున గలిపి పై ప్రకారమే మూడుసంపుటలు జేసినదానిని "షడ్గుణబలిజారితమకరధ్వజ"మను చున్నారు.

2. సమునిజారణానిమముగ రసమందు బంగారమును పాదాంశ మును జీర్ణింపజేసి అట్టిరసముతో యోగోక్తమర్దనాదిపాకాంతవిధు లను జేసినచో అయ్యదియును కుప్పెకు పైభాగముననే సిందూరరూ పమునమండును గాని కుప్పెకు అడుగుభాగమున స్వర్ణము రసముతో వేరైయుండక పై సిందూరించిన రసమందే లీనమైయుండును. దీనికే యెనుబదిరూపాయీలు కాదుగదా నూరైనను యివ్వవచ్చును.

3. రసమునకు షడ్గుణబలిజారణానంతరమున అభ్రకసత్వ మును విధిప్రకారముగ జీర్ణింపజేసి పిమ్మట స్వర్ణమును జారణజేసి యోగోక్తముగ మర్దనాదికమునుజేసి పాకమునుజేసిన కుప్పెకు అడుగు భాగముననే రస స్వర్ణములు రెండును సిందూరించి యుండును గాని కుప్పెపైకి యెగురనేరదు.

ఈపైన వ్రాసిన మూడువిధములలో ఒకదానికంటె నొకటి ఉత్తరోత్తరముగ అనేకరెట్లు గుణముల నెక్కువగ నిచ్చును.

మొదటిది వ్యాధిహరణమందును, రెండవది రసాయనమం దును, మూడవది దేహలోహకరణమందును ఉపకరించును.

ఇట్లు నాకు తెలిసినంతవరకును మకరధ్వజమునుగూర్చి వ్రాసి నాడను గావున సహృదయులై సావకాశముగ బరిశీలించి తప్పులున్న దెలుప పండితలోకమును గోరుచున్నాడను.

ఇక హింగుళమునుగూర్చి కొంతచెప్పవలసియున్నది. అయ్యది యే మకరధ్వజమీమాంసకంటెనుగూడ ప్రస్తుతకాలమున నెక్కువ మీమాంస్యమని దీనిని చూచినవారనకపోరని నావిశ్వాసము. రసశా స్త్రములయందు హింగుళశబ్దముకంటె దరదశబ్దమునే హెచ్చుగ వాడి నారు. రసము భూమియందు కూపములలోను, మట్టిలోను గూడ దొరు కును. కూపములలోని దానిని రసరూపముగనే గ్రహించవచ్చును. దానికే స్వేదనాదినవకర్మలును జెప్పబడినవి. మట్టినుండి యూర్ధ్వ పాతనమున రసమును గ్రహించినచో స్వేదనాదినవసంస్కారములను గంధజారణమును గూడ బొందిన రసముతో సమానమగు రసము సిద్ధించును.

హిమాలయపర్వతములకు పశ్చిమదిగ్భాగమున గిరింద్రమను పేరుగల పర్వత మున్నదనియు, ఆపర్వతమందు రసకూపముగలదనియు రసాహరణముకొరకు రూపయౌవనసంపన్నురాలగు కన్యక అలంక రించుకొని, అశ్వారూఢయై రసకూపమును తొంగిచూడగనే ఆరసము ఆచిన్నదానిని ఘరించు తలంపున పైకిపొంగి పారలి పర్వతమునకు చుట్టును ద్వాదశయోజనముల విస్తారమగు భూమినిండ బడి ఆమట్టి లో కలసిపోయినదనియు, ఆ మట్టిని పాతనాయంత్రమున వండినచో దోషవర్జితమైనట్టియు, స్వయంభువమగు రసము సిద్ధించుననియును "రసప్రకాశ సుధాకర"మున రసోత్పత్తి వర్ణనమున జెప్పబడినది ఇచ్చట మనకు కావలసినది యీకథ యెంతమట్టుకు నిజము, ఎంతవరకు నమ్మతగినది అనికాదు, మట్టినుండి రసమును గ్రహించుటయే. ఇయ్యది యే దరదదేశము కావచ్చును. ఇట్టికథయే రసవాగ్భటమునగూడ గలదు. కథను విడిచి దరదమును గురించిన దానిని మాత్రము వ్రాయు దును.

"పతితోదరదే దేశే గౌరవాద్వహ్నివక్త్రతః, రసస్సోఘగాత్రలే లీనః తద్దేశనివాసినః, తాంమృదంపాతనాయంత్రే క్షిప్త్వాసూతం హరంతిచ"

ఈశ్వరునిచే వహ్నిముఖమందుంచబడిన రసము (శివవీర్యము) బరువువలన దరదదేశమందు బడిపోయి ఆదేశమందలి మట్టిలో లీనమై పోయినది. ఆయా దేశస్థులు రసము లీనమై యున్న దరదదేశమంద లి యా (దరదము) మట్టినిదెచ్చి పాతనాయంత్రమువలన రసమును దీసుకొందురు. ఇచ్చట స్పష్టముగనే దరదశబ్దమునకు దరద దేశమందలి రసము లీనమైనట్టి మట్టియని చెప్పుటయే సర సముగ గనపట్టుచున్నది. ఇయ్యది అకృత్రిమదరదము.

మనకిప్పుడు హింగుళమనుపేరుతో నాడబడు దరదాపరపర్యా యముగల ఇంగిలీకము కృత్రిమముగాని అకృత్రిమముగాదు. అకృత్రి మహింగుళమునుండి దీయబడిన రసమే స్వేదనాదినవసంస్కారము లను, గంధజారణమును బొందిన రసముతో సమానమైనదిగాని కృత్రి మహింగుళాకృష్టరస మట్టిదిగాదు. కృత్రిమహింగుళ విధాన మెట్లనగా, రసపద్ధతియందు:

"అశుద్ధపారదంభాగం చతుర్భాగంచ గంధకం, ఏకత్రకృత్వా లోహపాత్రే క్షణం మృద్వగ్నినా పచేత్, తస్మిన్మసక్తిబాయాగ్నం పారదాద్దశమాంశకం, క్షిప్త్వాచాల్యమయోదర్వ్యా హ్యాగతార్యం సుశీతలం, తతస్తుఖండశః కృత్వాకాచకూప్యాం నిరుధ్యచ, వస్త్ర మృత్తికయాసమ్యక్కాచకూపం ప్రలేపయేత్, సర్వతోంగులమా నేన ఛాయాశుష్కం చకారయేత్, వాలుకాయంత్రగర్భేషు దినం మృద్వగ్నినాపచేత్, క్రమవృద్ధాగ్నినా పశ్చాత్పచేద్దివసపంచకం, సప్తాహోత్తుసముద్ధృత్య హింగులస్స్యాన్మనోహరః"—

ఇట్లు హింగుళవిధానము జెప్పబడినది. ఈకృత్రిమహింగుళము కొరకు గలిపినరసము అశుద్ధమైనదని కంఠోక్తిగ జెప్పబడియేయున్నది. ఇట్టి హింగుళమునుండి గ్రహించినరసమే శుద్ధమైనదగుచో నియమ నాంతసంస్కారములను గంధజారణనుజేసి శ్రమపడుటకంటె అశు ద్ధరసముచే హింగుళమునుజేసి పిమ్మట పాతనాయంత్రమువలన రస మును గ్రహించుట సులభముగదా! కావున రసశాస్త్రమందు యీ

కెంటికిని భేదమున్నదా? లేదా? అని విచారించుట అవసరము. మరియు అట్టి కృత్రిమహింగుళాకృష్టరసమే శుద్ధమైనదగుచో రసశుద్ధి కొరకు జెప్పబడిన సంస్కారములన్నియు వ్యర్థములేయగును. మకరధ్వజచర్చయందు హింగుళాకృష్టరసము శుద్ధమైనదని జెప్పినప్పుడు ఆరుమతములను జూపితిని. వారిలో ఐదుగురు దరదశబ్దమునే వాడినారు. ఒక్కరుమాత్రమే హింగుళశబ్దమును వాడినారు. ఆహింగుళశబ్దమునకు గూడ దరదమే యర్థమగునుగాని కృత్రిమహింగుళము గానేరదు. దరదపర్యాయపదములలో హింగుళముగూడ నొక పదమగుటచే దరదపర్యాయపదముగానే అచ్చటగూడ హింగుళశబ్దము వాడబడినది. దరదపర్యాయపదములు—

"హింగుళం దరదం మ్లేచ్ఛం హింగుల శ్చూర్ణపారదం
సురంగం రసగర్భంచ బర్బరం రక్తమప్యథ"

ఇచ్చటగల, దరదమ్లేఛబర్బరశబ్దములు దేశవాచకములు. మ్లేచ్ఛదేశము హిమవంతమునకు పశ్చిమ దిగ్భాగమున గలదనుట నిశ్చయము గావున రసవాగ్భటరసప్రకాశసుధాకరాదులయందు జెప్పబడిన దేశ మయ్యదియే. ఆ దేశమందలి రసగర్భమగు మట్టియే దరదము. దీనికి హింగుళ మను పర్యాయపద ముండుటచేతనే రానురాను కృత్రిమాకృత్రిమభేదము నశించి హింగుళమన్నను, దరదమన్నను, వేయేల, దరదపర్యాయపద మెచ్చట వచ్చినను కృత్రిమహింగుళమే వాడబడుచున్నది.

కృత్రిమాకృత్రిమహింగుళములకు గుణములు గూడ వేరువేరుగనే రసగ్రంథములయందు గలవు. అకృత్రిమహింగుళమును గురించి రసవాగ్భటమున నిట్లు గలదు:

"హింగుళ స్సర్వదోషఘ్నో దీపనోఽతిరసాయనః
సర్వరోగహరో వృష్యో జారణాయాఽతిశస్యతే"

"దరదః పాతనాయంత్రే పాతితశ్చ జలాశయే
తత్సత్త్వం సూతసంకాశం జాయతేనాఽత్రసంశయ"—

జారణావిధానమున నెక్కువగ యుపయోగించుననియును,దీని నుండి సూతతుల్యమగు సత్త్వమును పాతనాయంత్రమునలన దీయవచ్చుననియు నున్నది.

రసమాధవమున—

"తిక్తంకషాయం కటుహింగులం స్యాన్నేత్రామయఘ్నం కఫపిత్తహారి, హృల్లాసకుష్ఠజ్వరకామలాశ్చ ప్లీహామవాతౌచ గరంనిహంతి"అనియును జెప్పబడినది. మరియును రసమాధవమున అకృత్రిమదరదమునకు మారణవిధిగూడ యీ విధముగ గలదు:

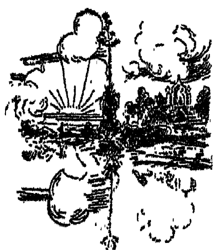
"హింగులం తనువస్త్రకం మకగతం కృత్వాఘటరంజనకంపమధ్యస్థం కృత్వా, మృదాసంవేష్ట్య, పుటపాకవిధానేన దశవనోపలైః పుటేత్. ఏవంశతపుటాని; తతశ్శతపుటాన్యేవంసారనృంతాకస్య, తతశ్శతపుటాన్యేవం మందారపలస్య, తతశ్శతపుటాన్యేవ మింద్రవారుణికాఫలస్య, తతశ్శతపుటాన్యేవ మస్తువేతసఫలస్య, జాతసిద్ధో తశ్చాఽత్యరుణవర్ణో భవతి. రక్తికైకామస్యపర్ణఖండేన త్రిగంధాదిసువర్ణద్రవైశ్వర్యఫలాభం భక్షయేత్. ద్విగుణాగ్నిర్ద్విగుణకామః కాసశ్వాసజ్వరక్షయాదినాశశ్చ" ఇట్లు విశేషముగ జెప్పి పిమ్మట,

"తిక్తోష్ణం హింగులం దివ్యం రసగంధసముద్భవం
మేహకుష్ఠ హరం రుచ్యం బల్యం మేధాగ్నివర్ధనం"

రసగంధసముద్భవమగు కృత్రిమహింగుళగుణముల నీపైరీతిగ జెప్పినాడు. ఇచ్చట రెండురకములగు హింగుళము గలదనియు, అందొకటి అకృత్రిమము, మరొకటి కృత్రిమమనియును స్పష్టముగనే జెప్పబడినది. గావున హింగుళాకృష్టరసమనిన అకృత్రిమదరదమునుండి పాతనాయంత్రమునలన సత్త్వరూపముగ వచ్చురసమును గ్రహించవలయునేగాని కృత్రిమహింగుళమునుండి రసమునుదీసి వాడరాదనుట నిశ్చయము. ప్రస్తుతము అకృత్రిమహింగుళము దొరకుటలేదు గావున రసమును దెచ్చి అనువాసనాంతములగు తొమ్మిది సంస్కారములచే శుద్ధినందించి పిమ్మట గంధకజారణనుజేసి ఔషధానులయందు వాడుకొనుట యుక్తమము.

ఈ వ్యాసమందు గుణములేమైననున్నచో వాటిని గ్రహించి దోషములను నాకెరింగించుటకు గుణైకపక్షపాతులగు బండితులను సవినయముగ గోరుచు యింతటితో విరమించుచున్నాను.

ఇతిశివమ్.

"అత్తవారింటి కనుపుట"

బొడ్డు బాపిరాజు గారు

కంటికి ఱెప్పవోలె నినుఁ గన్నది యాదిగఁ బెంచినార మ
స్నింట సమర్థుఁడౌ మగఁడు నీదు సదృష్టమునన్ లభించె నే
తంటు నెఱుంగరాక ధనధాన్యములన్ దులఁదూఁగుచుండి మా
కంటికిఁ జల్వలం బిడుచు కాఁపురమున్ గయిసేయు మమ్మరో!

పట్టి! "సుశీల, సాధ్వి, హితవర్తన" యంచు జనుల్వచింప నె
ప్పట్టున నత్తమామలకు బత్తి సపర్యలు సేయుచుండి బల్
దిట్టతనానఁ గాఁపురము దిద్దుచు నీదగు పుట్టినింటికిన్,
మెట్టినయింటికిన్ జిరము మేటియశమ్మును దెమ్ము పుత్రికా!

తల్లీ! యిన్నిదినాలనుండి నిను నత్యంతంబు గారాముతో
నల్లారుం గడుముద్దుగా నడుగులే యాలస్య మౌనట్లు నీ
కుల్లంబైనవి గూర్చినార మిఁక నయ్యోగ్యం బతిం గూడి మా
కుల్లాసంబుగ బిడ్డలం గని సతం బొప్పారుమా సాధ్వివై!

అత్త మామలయెడ బత్తి గల్గి మెలంగు సవతులయందు మత్సరము విడువు
బావలఁ గడుగౌరవంబునఁ బొడఁగాంచు మఱఁదులయందు నాదరము నెఱపు
ఆఁడుబిడ్డల కెప్డు డెంకువతో నుండు సఖులయందున మైత్రి సంఘటింపు
పరిజనమ్ములఁ బ్రేమభావమ్మునను మించు కలమట్టములఁ బ్రీతి గారవింపు
కలిమి గల దంచు గర్వింపవలవ దెపుడు-విభుఁడు ప్రేమించెనని విఱ్ఱవీఁగఁ జనదు
తరుణులకు నీదు చరిత మాదర్శమగుచు-వెలయఁ బ్రఖ్యాతిఁ గని మాకుఁ బేరు దెమ్ము!

చదివితివి గ్రంథములు చాల మదిని నెఱింగి-మగని కనుగుణమగురీతి మసలుమమ్మ!
ఏమొ? కన్నప్రాణమగుట నింత సేపు-చెప్పితిని కాని నీకొరుల్ జెప్పవలెనె?

నెమ్మది నిట్టులాడు జననీవచనమ్ముల నాలకించి లోఁ
గ్రమ్మిన బెంగచే నెలుఁగు ఱాపడ నేత్రయుగంబు బాష్పపూ
రమ్ములఁ జిమ్మఁ బయ్యెద చెఱంగున నద్దుచుఁ దల్లిఁ జేరి నె
య్యమ్మునఁ గౌఁగిలించి వగనాఁగక నావురు మంచు నేడ్చినన్.

"ఊఱడిలు మింక నాతల్లి! యూఱడిల్లు-మెటులు కనులుబ్బెనో చూడు మెఱ్ఱఁబడియె!"
అనుచు నోదార్పఁ బెంపొందు నశ్రుజలము-నిద్దపుం జెక్కుటద్దాల నిండిపొరలె.

బిట్టు వాపోవుచున్నట్టి పట్టిఁ గాంచి-యుప్పతిల్లెడు చింత పై కుబుకనీక
తనకుఁ దా ధైర్యమును దెచ్చుకొని కుమారి-వైపు గన్గొని యిట్లని పలికె నావె.

ఎందుకే బెంగఁ గొనఁగ ? నెంతేని ప్రీతి-నరయఁగలవారు వారు మేమడప దడప
వచ్చి చూచిపోయెదము రావలయునన్నఁ-జదువురాని దానవటె ? కాసంతయుత్త
రమును వ్రాయఁదీసికొనివత్తుముగ దమ్మ!-నేనొ మీనాయనయొ వచ్చి నెమ్మిగలుగఁ
జిన్నదానవె ? మొన్న నీచెలిమికత్తె-యైన రాధమ్మ యత్తింటి కరుగునపుడు
నీవలెనె యేడ్చినదె ? చాలు! నేఁడొ తేపొ-కాఁపురము సేయఁగా నత్తగారియింటి
కరుగకయె తప్పునా ? యన్ని యెఱిఁగినావు

మక్కువఁగల్గి నీమగఁడు మన్ననఁ జేసెడి నత్తగారు పెం
పెక్కిన ప్రేమతో నరయు నింటిపనుల్ సవరింప సేవకుల్
పెక్కురు నుండి రేకొఱఁత లేక ననారతమున్ సుఖింపనో
నిక్కడికంటె నక్కడనె యెంతయు నా వచనమ్ము నమ్మమా !

నా రతనాలతల్లిరొ ! మనమ్మున నిట్లడలంగ నేల నె
వ్వారును జూడఁబోరు నినువంటి చెలిన్ విభుఁ జేరనేఁగుచోఁ
దోరపునెమ్మి నుండ వలదో యిఁకఁజాలు నవెన్ని సంగతుల్
నేరిచినట్టిదాన విది నేరవటమ్మ కుమారికామణీ !

కలకాలంబు మనోహరుం గలసి విఖ్యాతంబులౌ ధర్మముల్
సలుపంగాఁ దగునన్నమాట చదువుల్ రానట్టివారే మదిన్
దెలియంగా నినుఁబోలె నన్నియును నెంతే నేర్చు కాంతామణుల్
దెలియన్ లేరె ? విచారము న్విడిచి తెల్విం బూనుమా తల్లిరో !

తల్లియుఁ దండ్రియున్ గురుఁడు దైవము చుట్టము స్నేహితుండుఁ దా
నెల్లయు భర్తయే యని గణించి పతివ్రతయౌచు వానిదౌ
నుల్లము రంజిల న్సలుపుచున్న నిహమ్ము పరమ్ము రెండునున్
గొల్ల గొనం దగుంగదవె కూఁతుర పుట్టుకకున్ ఫలంబుగా !

వచ్చుచున్నది సంక్రాంతిపండుగయును-నాఁటి కాతని నినుఁ బదినాళ్ల పాటు
తోడుకొనివచ్చి యుంచుకొందుముగదమ్మ!-మాను మిఁకనీదు బెంగ నామాటవినుము

తలనొప్పి యన నమృతాంజనమును దెచ్చి యెవ్వారు రుద్దుదు రింకపైన ?
చెలులతోఁ గూడి బొమ్మలపెండ్లి గావించి పేరంటమున కేరు పిలుతు రింక ?
వల దన్న మానక బలవంతమున సిగ పువ్వులు ముడుచువా రెవ్వ రింక ?
ఒకపూఁట భుజియింపకున్న నోట్టులు పెట్టి బతిమాలువార లెవ్వరిఁకపైన ?

పనులకును సాయపడుదు రెవ్వరిఁకమీఁద-అమ్మ! నాకుమాత్రేము విచారమ్ములేదె?
కాని, నీవంటిదానను గానె మునుపు ?-నాకు నిది యత్తవారిల్లెకా కుమారి !

అనుచు నోదార్చి నీతివాక్యములఁ దెలిపి- అక్కునం జేర్చి లాలించి యాత్మవిభుని
ప్రేమ వర్ధిల్లు మనుచు దీవెనలు సేసి-అత్తవారింటి కనుప నాయత్తపఱచె

*　　　*　　　*　　　*　　　*

మగనిఁగన నౌనటన్న సంబరము గొంత-ముందునకుఁ ద్రోయఁ గడలేని పుట్టినింటి
ప్రేమ వెనుకకులాఁగ నాకోమలిమది.వింతయుయ్యాల లూఁగె నొకింత సేపు.

*　　　*　　　*　　　*　　　*

"ఇప్పు డత్తవారిల్లని చెప్పుచుండెఁ-గొంత కాలము సనినయనంతరమ్ము
బిడ్డపాపలఁగాంచి యీదొడ్డరాలు-నదియె మాయిల్లటంచుఁ దా ననఁగఁ బోదొ ?

కనమే యీమమతలు మన-వనజేక్షణ విభునిఁగూడి వసియించెడిచో
మనమాట తలఁపు గల్గునె ?"-యని వేళాకోళ మాడి రంతట సకియల్

చెలులమాటకు లోలోన సిగ్గుఁజెంది-యన్నదమ్ములఁ జెల్లెండ్రఁ గన్నవారిఁ
బాయఁగావలెనను బెంగ పాయకునికి-ముదము విడి బండినెక్కె నాముద్దరాలు.

భద్రమని చెప్పి యొక కొంతవఱకు బండి-వెనుక నేతెంచి యుత్తరమును మఱవక
వ్రాయుమని కనుకొలకుల బాష్పకణము-లురల నేనుందునని చెప్పి మరలె నాపె
కడుపులోపలఁ జేపెట్టి కలఁచినట్టు-లగుచు బిడ్డను బాసి యాయమ్మ మోము
తెల్లవో నింటఁబడి దురపిల్లఁ జొచ్చె-ఏఱులై మేరమీఱి కన్నీరు పాఱ
కన్నకూఁతురు చిన్నియలెన్నుకొనుచు

సదమలంబగు మాతృవాత్సల్యమునకు-నరయఁ బదునాల్గుభువనమ్ము లందుఁగూడఁ
దుల్యమైన పదార్థంబు దొరకుటరిది-యనుచు మున్మాటికిం జెప్పనగును గాదె !!!

వారప్రవృత్తినిర్ణయము

సూరి రామసుబ్బరాయశాస్త్రిగారు

౧

"ఉదయా దుదయం వారం" అను వాక్యము ననుసరించి సూర్యోదయమునుండి సూర్యోదయపర్యంత మగు కాలము సావనదిన (Solar day) మని చెప్పఁబడు చున్నది. అనఁగా సూర్యోదయద్వయాంతరకాల మగు షష్టిసావనఘటీప్రమాణకాల మొక్కదిన మనఁబడు చున్నది. పాశ్చాత్త్యాచారమునందు నర్ధరాత్రము నుండియే వాసరారంభమనియుఁ దత్సమయమునుండియే క్రొత్తతేదీ ప్రారంభమనియు స్వీకరింపఁబడుచున్నది. ఈ విషయమునందుఁ గల శాస్త్రప్రమాణమును వివరించు చున్నాను.

అనాద్యనంతమగుకాలముయొక్క ప్రవృత్తి బ్రహ్మగుప్తసిద్ధాంతమునందు

శ్లో. చైత్రసితాదే రుదయా ద్భానో ర్దినమాసవర్ష యుగకల్పాః,
సృష్ట్యాదౌ లంకాయాం సమం ప్రవృత్తా దినేఽర్కస్య.

చైత్రశుద్ధపాడ్యమీ రవి వాసరమునందు లంకాపురమున సూర్యోదయమగు సమయమున సృష్టి యారంభమగుటచేఁ దత్సమయమునుండియే దినమాసవర్ష యుగ కల్పము లారంభమయ్యె నని చెప్పఁబడినది. వాసిష్ఠాది సిద్ధాంతములందును లంకాపురోదయసమయముననే సృష్ట్యారంభమని చెప్పఁబడినది. సౌరమతమునందు లంకార్ధరాత్రకాలమున సృష్ట్యారంభమని చెప్పఁబడినది.

విష్ణుధర్మోత్తరపురాణాంతర్గతమగు బ్రహ్మసిద్ధాంతమునందు భగవద్భృగు సంవాదమున భగవద్వాక్యము:—

"లంకాయామర్కోదయే చైత్రశుక్లప్రతిపదారంభే అర్కదినాదావశ్విన్యా దౌకింస్తు ఘ్నాదౌ రాత్రాదౌ కాలవృత్తిః"

అని లంకోదయకాలమునుండియే కాలప్రవృత్తి యని చెప్పఁబడినది. ఇదియే బ్రహ్మగుప్తభాస్కరాద్యాచార్యులచేతను స్వీకరింపఁ బడినది. సృష్ట్యారంభమున లంకాదేశమున నుదయమయ్యెనని చెప్పఁబడుటచేఁ దత్సమయముననే సర్వదేశములందును వాసరారంభమని యర్థము. ఇట్లే శ్రీపత్యాచార్యులచేతను

శ్లో. సృష్టేర్ముఖే ధ్వాంతమయే హి విశ్వే
గ్రహేషు సృష్టేష్వినపూర్వకేషు,
దినప్రవృత్తి స్తదధీశ్వరస్య
వారస్య తస్మా దుదయా త్ప్రవృత్తిః.

అంధకారబంధురమై యున్న ప్రపంచమునందు సృష్ట్యారంభమున రవ్యాదిగ్రహములు రేవతీయోగతారాసన్నములైయుండఁగా దినప్రవృత్తియయ్యెను. తదుదయమునుండియే వారాధిపత్యమును ప్రవృత్తి యయ్యెనని చెప్పఁబడినది. కావున నిష్టదినమున లంకాపురోదయకాలమున నేదేశమున నేసమయమగునో యాదేశమున నాసమయమునుండియే వారము ప్రారంభ మగుచున్నది. వారప్రవృత్తివిజ్ఞానము వృద్ధవసిష్ఠ సిద్ధాంతము నందు

శ్లో. ప్రభాకరస్యోద్గమనాత్పురే స్యా
ద్వారప్రవృత్తి ర్దశకంధరస్య,
చరార్ధదేశాంతరనాడికాభి
రూర్ధ్వం తథాఽధోప్యపరత్ర తస్మాత్.

దశకంధరుని పట్టణమగు లంకాపురమున సూర్యోదయమగు సమయమునుండి వారము ప్రారంభమగును. తదితర దేశములందు చరార్ధదేశాంతరనాడికలచే సూర్యోదయమునకుఁ బూర్వముగఁగాని, పరముగఁ గాని వారప్రవృత్తి యగుచున్నదని చెప్పఁబడినది.

౨

దేశాంతరచరఘటీవిజ్ఞానము శ్రీకాళిదాసవిరచితజ్యోతిర్విదాభరణమునం దిట్లు కలదు:—

శ్లో. లంకోజ్జయిన్యాచలరాజవిలంబిసూత్రం యామ్యోత్తరం విపపి
తత్స్వపురాంతరం యత్, దేశాంతరం పలముఖం స్వమృణం
క్రమాత్ స్యాత్ ప్రాక్పశ్చిమే చరమహర్ద్యుపశాంశిష్టమ్.

లంక, ఉజ్జయిని మొదలగుపట్టణములనుండి మేరువులమీఁదుగాఁ బోవుసూత్రము (Longitude) యామ్యోత్తరవృత్త మనఁబడుచున్నది. ఈవృత్తమునందలి మరికొన్ని పట్టణములు శ్రీపత్యాచార్యులచే —

శ్లో. లంకాకుమారీ నగరీచకాంచీ పానాటమద్రిశ్చ సితష్షవాస్యః,
శ్రీవత్సగుల్మంచ పురీతతశ్చ మాహిష్మతీచోజ్జయినీ ప్రసిద్ధా.
స్యాదాశ్రమోఽస్మాన్నగరం సురమ్యంతతఃపురంపట్ట శివాభిధానం,
శ్రీగర్గరాటంచ సరోహితార్ఖం స్థానేశ్వరం శీతగిరి స్సుమేరుః.
ఇతీవయామ్యోత్తరగాంధరాయాం రేఖామిమాం గోలవిదో వదంతి,
అన్యాని రేఖాస్థితిభాంతి లోకే జ్ఞేయాని తన్ జ్ఞైఃపుటభేదనాని.

ఇట్లు యామ్యోత్తరవృత్తమునందలి కొన్ని దేశములు పేర్కొనఁబడినవి. తద్వృత్తమునం దన్యపురములు గోళజ్ఞులచేఁ దెలిసికొనఁ దగియున్నవి. పాశ్చాత్యులు గోళశాస్త్రమునందు గ్రీనిచ్ (Greenvich) ౦° Longitude యామ్యోత్తరవృత్తస్థ మని గ్రహించినరీతిని, లంకోజ్జయిన్యాదిపురగతవృత్తమే ౦° యామ్యోత్తరవృత్తమని (Longitude) యార్షసిద్ధాంతములందు గ్రహింపఁబడినది. అగును లంకాపురము భూమధ్యరేఖా (Equator) స్థ మని స్వీకరింపఁబడినది. ఈలంకోజ్జయిన్యాదిపురగతయామ్యోత్తరవృత్తమునుండి ప్రాక్పశ్చిమములం దుండు దేశముల యంతరములగు యోజనములు దేశాంతరయోజనము లనఁబడుచున్నవి. ఆదేశాంతరయోజనములే విపదముగ-అనఁగాఁ ద్విచరణప్రమాణముగ - దేశాంతరవిఘటికలగును. యామ్యోత్తరవృత్తప్రాగ్దేశముల సూర్యోదయకాలమునం దీదేశాంతరవినాడికలఁగలుపుటయుఁ బశ్చిమదేశములందుఁ దీసివేయుటయుఁ జేయవలయును. విషువద్దినార్ధమగు ౧౫ ఘటికలకును నిష్టదినార్ధప్రమాణమునకును గల యంతరము చరవినాడిక లనఁబడుచున్నవి. సూర్యుఁడు సౌమ్యగోళమున నున్నపు డీచరవినాడికలను సూర్యోదయకాలమునఁ గలుపుటయు యామ్యగోళమున నున్నపుడు తీసివేయుటయుఁ జేయవలయును. ఇట్లు చరార్ధదేశాంతరవినాడికలను సూర్యోదయకాలమున సంస్కరించి వారప్రవృత్తిని నిర్ణయించవలయును. ఇట్లే శ్రీపత్యాచార్యులచే సిద్ధాంతశేఖరమునందును:

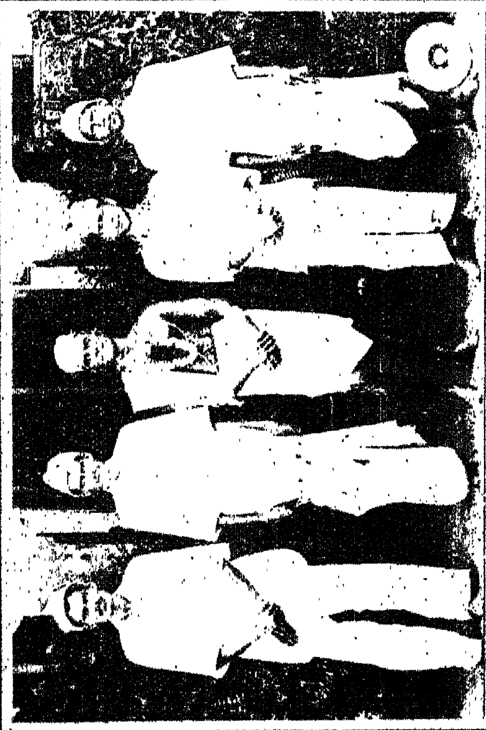
శ్లో. లంకోదగ్యామ్యసూత్రాత్ప్రథమ మపరతః ప్రాగ్వదేశేనపశ్చాత్
అధ్వోత్థాభి ర్ఘటీభి స్సవిషు రుదయతో వాసరేశప్రవృత్తిః,
జ్ఞేయాసూర్యోదయాత్ప్రాక్చర శకలభ వై శ్చాపసౌమ్యగోళే,
పశ్చాత్తైస్సౌమ్యగోళే యుతివియుతివశాత్ప్రభ వోఽస్పష్టకాలః.

అని చెప్పఁబడినది.

ఉపపత్తి—సూర్యుఁడు భూమధ్యరేఖ కూర్ధ్వమున నున్న విషువద్వృత్తమున నున్నపుడు లంకాపురమున సూర్యోదయ మగు సమయమున యామ్యోత్తరవృత్తమునందలి యవంతీ, కాంచీ మొదలగు సర్వదేశము లందును నుదయ మగును. లంకాదేశాస్తమయసమయమునఁ దద్యామ్యోత్తరవృత్తస్థపురములఁ దస్తమయంబును నగును. ఇట్లు భూమధ్యవృత్తమున నుండు నేపట్టణమునైన నుదయమగు సమయమునఁ దత్పట్టణమునకు యామ్యోత్తరములనుండు పురములందును నుదయమగుచుండును. అందుచే లంకాపురమునకును స్వనిరక్షదేశమునకును నంతరమగు యోజనములఁ గనుఁగొనవలసియున్నది. సూర్యుఁడు భూమిచుట్టు నొక్కపర్యాయము

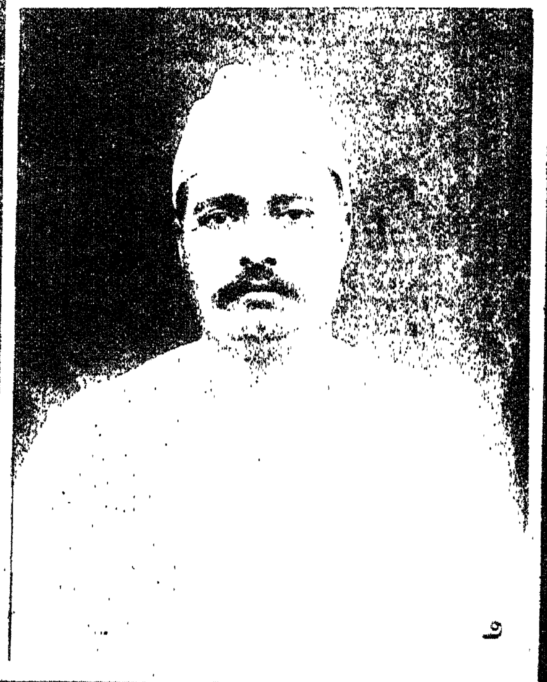

౧. (ఎ) శ్రీ రావు వెంకటజగ్గారావుగారు (శి) (బి) శ్రీ శిద్దుగోవిందుగారు (శి) (సి) శ్రీ పోకల సత్యనారాయణగారు (శి) (డి) శ్రీ వేంకటసదాశివగారు (శి) (ఇ) శ్రీ పోతంశెట్టి బసివిరెడ్డిగారు (శి). ౨. జిల్లా ఉప్పుసత్యాగ్రహము-శిబిరము, చిన్నాపురము. 3, ఉప్పుసత్యాగ్రహము-సత్యాగ్రహులు ఉప్పు ప్రోగుచేయుచున్నారు. ౪. సత్యాగ్రహులు ప్రోగుచేసిన ఉప్పు మట్టిలో గలుపుట.

౧. శ్రీ సి. రాజగోపాలాచారిగారు (శి) ౨. శ్రీ కెప్టను కే. ఉపేంద్రపాయిగారు (శి) 3. శ్రీ మొసలికంటి తిరుమలరావుగారు (శి)
౪. (ఎ) శ్రీ సింగన రాజయ్యగారు. (బి) శ్రీ సింగని సత్యనారాయణగారు. ౫. శ్రీ మండపాక రంగయ్యనాయుడుగారు (శి)

అది ఉల్లాసకరముగ నున్నదని నీవే చెప్పుదువు

ఆ సుఖము నీకే తెలియును

నిర్మలత్వము

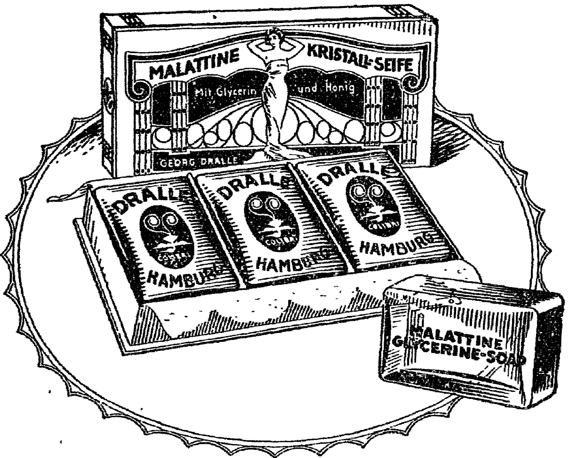
సుగుణము

పరిమళము

మితవ్యయములకు

దివ్యమని పేరు పొందినది.

అన్ని షాపులలో దొరకును.

పదార్థచయముచేత, పనితనము, గుణము,

శోభ, విలువవలన

డ్రేల్స్

మాల్టైన్

గ్లిజరిన్

సబ్బు

తప్పక స్వీకరించదగిన సబ్బు అని మీకే తెలియును.

దానిని వెలుతురులో చూచినయెడల స్వచ్ఛముగ తెలియునంత నిర్మలమైనది.

అతి సున్నితమును శాస్త్రీయము నగు దాని పనితనము వర్ణనాతీతము. దాని పరిమళము హృదయాకర్షణీయము.

ఇక చాలకాలము అరిగిపోకుండునట్టి గుణము దాని దివ్యాతిశయము.

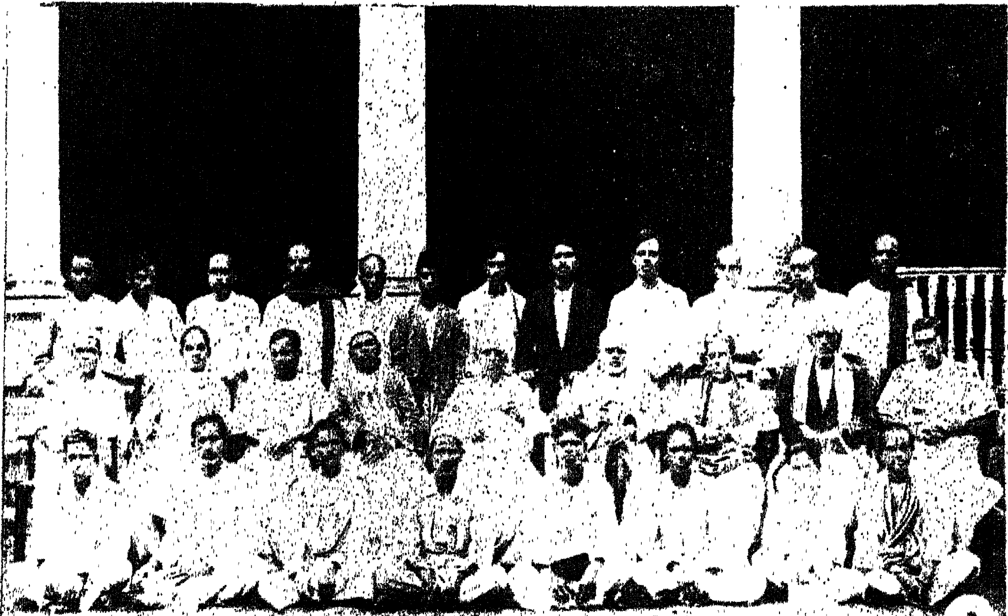
కాగితమంత సన్నగ అరిగిపోయినను, మొదటిదానివలెనే అంత చక్కగ పనిచేయును.

సోల్ ఏజెంట్లు :—

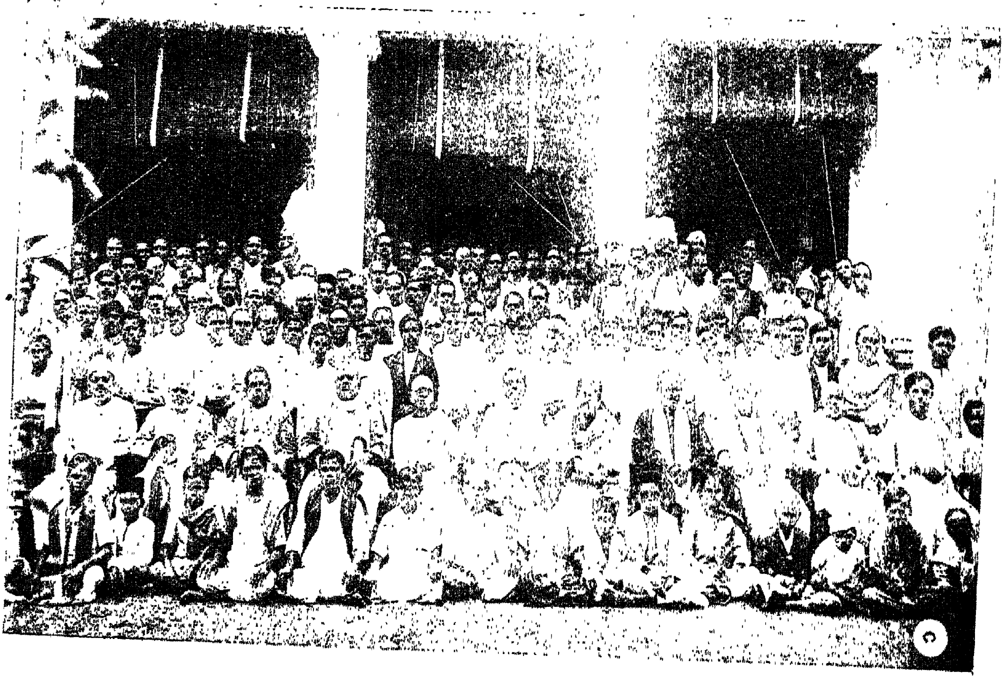
ఏ. వి. ఆర్. ఏ. ఆడికప్ప శెట్టి,

52, బందరు వీధి, జి. టి. మదరాస్.

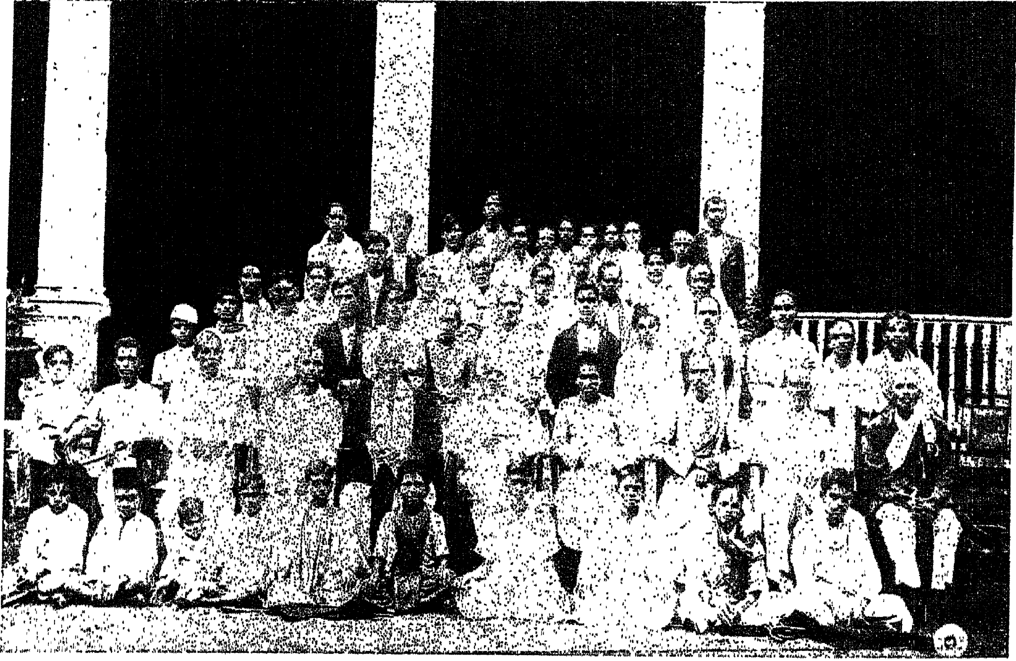

౧. ఆంధ్రపత్రిక సంపాదకశాఖ, ౨. ఆంధ్రపత్రిక కార్యనిర్వహణశాఖ

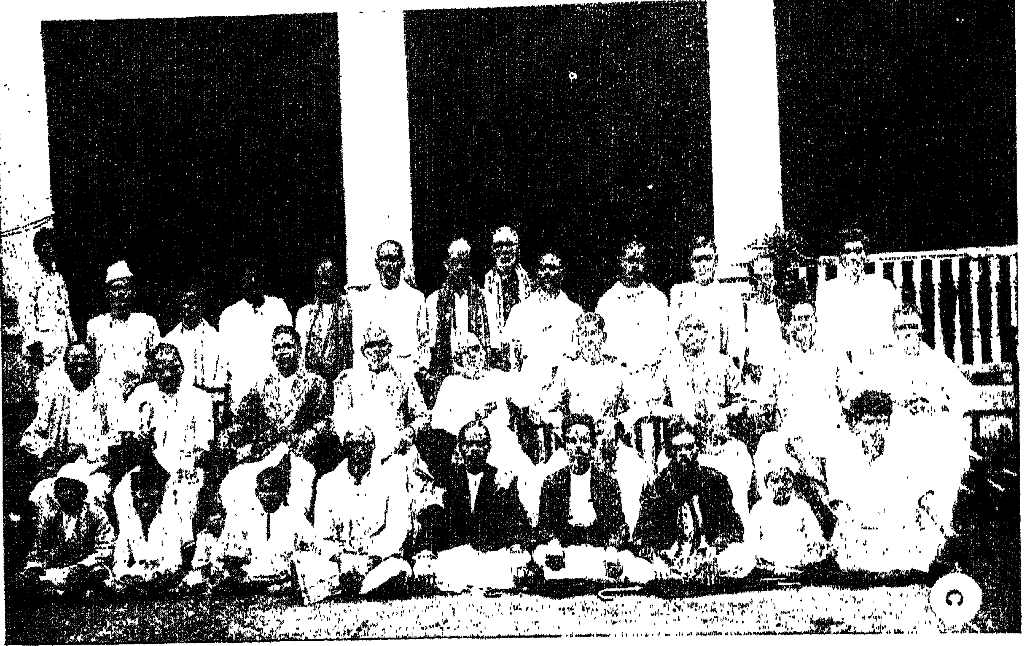

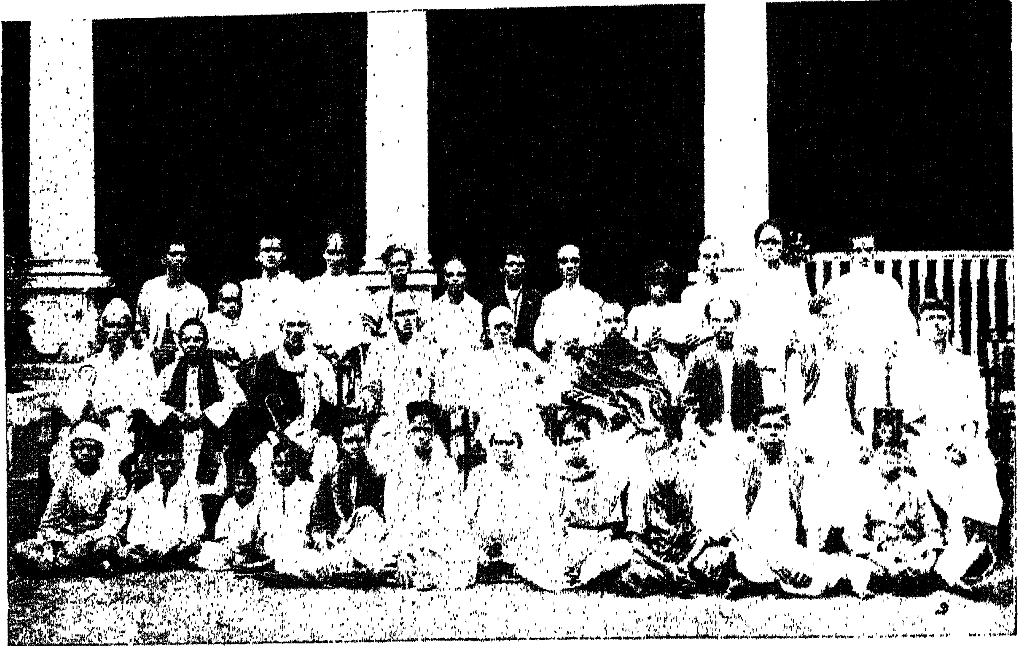
౧. ఆంధ్రపత్రిక ఉద్యోగబృందము (సంపూర్ణము), ౨. ఆంధ్రపత్రిక చిత్రకళాశాఖ

౧. ఆంధ్రపత్రిక అచ్చుకూర్పుశాఖ, ౨. భారతి అచ్చుకూర్పుశాఖ

౧. ఆంధ్రపత్రిక అచ్చొత్తుశాఖ, ౨. ఆంధ్రపత్రిక బైండుచేయుశాఖ

తిరిగివచ్చుటకు ౬౦ సావనఘటికల కాలమగుచున్నది. భూమధ్యవృత్తమును నాల్గు సమవిభాగములఁ జేయుచు సమదూరమున నొకదాని కొకటి పశ్చిమమున నున్న లంకారోమకసిద్ధపురీయవకోటు లనెడు నాల్గుపురము లందును సృష్ట్యారంభమునఁ గ్రమముగ నుదయార్ధ రాత్రాస్తమయమధ్యాహ్నము లగును. తదంతరదేశము లందుఁ దత్తద్దేశాంతరయోజనములఁబట్టి కాలభేదము కలుగుచున్నది. ౩౬౦ యామ్యోత్తరవృత్తములఁ జుట్టి వచ్చుటకు ౬౦ ఘటికలు లేక ౩౬౦౦ విఘటికల కాల మగుటచే నొక్కొక్కవృత్తమునకు ౩౬౦/౩౬౦౦=౧౦ విఘటికలు లేక ౪ నిమిషముల కాలమగుచున్నది. ఇట్లు లంకాయామ్యోత్తరవృత్తమునుండి స్వదేశయామ్యోత్తరవృత్తాంతరము తెలిసికొనఁ దగియున్నది. భూవ్యాసము (Diametre) ౧౬౦౦ యోజనములు లేక ౮౦౦౦ మైళ్లు. దానివర్గమును ౧౦ చే హెచ్చించి పదముఁ గనుఁగొనగా నగు ౫౦౫౯ యోజనములు భూపరిధి(Equator) ప్రమాణమని సౌరాదిసిద్ధాంతములఁ జెప్పఁబడినది. ఇందు II=౧౦ అని స్థూలముగా గ్రహింపఁబడినది. కాని భాస్కరాచార్యులచే సిద్ధాంతశిరోమణియందు:—

శ్లో. ప్రోక్తో యోజనసంఖ్యయా కుపరిధి స్సప్తాంగనందాబ్ధయః
తద్వ్యాసః కుభుజంగసాయకభువః సిద్ధాంశకేనాధికః.

భూపరిధి ౪౯౬౭ యోజనములును భూకర్ణము ౧౫౮౧ ౧/౨౪ యోజనములనియు సూక్ష్మరూపమునఁ జెప్పఁబడినది. పాశ్చాత్యసిద్ధాంతమునందును భూపరిధి (Equator) సుమారు ౨౫౦౦౦ మైళ్లని చెప్పఁబడినది. కావున ౫ మైళ్లొకయోజనమని తెలియుచున్నది. ౮ మైళ్లొకయోజన మగునను వాడుకకుఁ బ్రమాణము కాన్పించదు. భూవృత్తము ౪౮౦౦ యోజనములని గణిత లాఘవార్థము కరణాదులందు గ్రహింపఁబడుచున్నది. సూర్యుఁ డెల్లప్పుడును పశ్చిమమునకుఁ దిరుగుచుండుటచేఁ బశ్చిమమున నుండు దేశములం దొకదానికంటె మరియొక దానియం దాలస్యముగ సూర్యోదయ మగుచుండును. భూవృత్తప్రమాణమగు ౪౮౦౦ యోజనములను సూర్యుఁడు ౬౦ ఘటికలు లేక ౩౬౦౦ విఘటికలలోఁ జుట్టివచ్చుటచే నొక్కొక్క యోజనమునకు ౩౬౦౦/౪౮౦౦=౩/౪ విఘటికల కాలమగుచున్నది. కావున లంకాదేశమునుండి స్వనిరక్షదేశము యొక్క దేశాంతరయోజనముల కెంతకాలమగునని త్రైరాశికమున దేశాంతరయోజనములలోఁ ద్రిచరణము ౩/౪ దేశాంతరవిఘటికలగునని చెప్పఁబడినది. లంకాదేశమునకుఁ బూర్వమున నుండు దేశములందు లంకాదేశమునకంటెఁ బూర్వమే సూర్యోదయ మగుచుండును. తత్పూర్వదేశోదయానంతరముగాని లంకాదేశోదయము కాకుండుటచే నాదేశోదయకాలమున దేశాంతరవినాడికలఁ గలుపఁగా లంకాదేశోదయకాల మగును. లంకాదేశపశ్చిమపురములందు లంకోదయానంతర ముదయ మగును. తత్పశ్చిమదేశోదయమునకుఁ బూర్వమే లంకోదయమగుటచేఁ దత్పశ్చిమదేశోదయకాలమున దేశాంతవినాడికలఁ దీసివేయ లంకాదేశోదయకాల మగును. ఇట్లు దేశాంతర వినాడికలఁ బ్రాగ్దేశమునఁ గలుపుటయుఁ బశ్చిమదేశమునఁ దీసివేయుటయుఁ జేయఁగా లంకోదయకాల మగును. తత్సమయమునుండియే వారప్రవృత్తి యగును. లంకోజ్జయిన్యాదిపురగతయామ్యోత్తరవృత్తమునుండి కొన్ని ప్రధానపురముల ప్రాక్పశ్చిమదేశాంతరయోజనములు మద్విరచితహోరాసాగరమునందుఁ దెలుపఁబడినవి. అవియే త్రిచరణముగ దేశాంతరవినాడికలుగ గ్రహింపఁదగి యున్నవి.

సూర్యుఁడు విషువద్వృత్తమున నున్నపుడు నిరక్షదేశములందునుఁ దదితరదేశములందును సమరాత్రిందివములు కలుగుచుండును. విషువద్వృత్తమునుండి యామ్యోత్తరములం దున్నపుడు నిరక్షదేశమున మాత్రమే సమరాత్రిందివములు కలుగునుగాని తదితరదేశముల దివారాత్రప్రమాణములం దెచ్చుతగ్గులు కలుగుచుండును. ఈ వైషమ్యమునకు నిరక్షక్షితిజ స్వక్షితిజములకుఁ గల్గు నంతరరూపకమగుచరము కారణమైయున్నది. సూర్యుఁ డుత్తరగోళమున నున్నపుడు నిరక్షోత్తరక్షితిజమున కంటె స్వక్షితిజము క్రిందఁ గానుండుటచే లంకోదయమున

కంటె చరవినాడికలచే బూర్వముగనే స్వదేశోదయమగుచున్నది. సూర్యుడు దక్షిణగోళమున నున్నపుడు నిరక్షయామ్యక్షితిజమునకంటె స్వక్షితిజ మూర్ధ్వముగ నుండుటచే లంకోదయముకంటెఁ జరార్ధవినాడికలచే ననంతరముగ స్వదేశోదయమగును. కావున రవి యుత్తర గోళమున నున్నపుడు చరవినాడికల సూర్యోదయ కాలమునఁ గలుపుటయు దక్షిణగోళమున నున్నపుడు చరవినాడికలఁ దీసివేయుటయుఁ జేయవలయును. ఇది భూమధ్యవృత్తమునకు నుత్తరముననున్న దేశవిషయము. దక్షిణముననున్న యాస్ట్రేలియా, న్యూజీలండ్, దక్షిణ మెరికా, దక్షిణాఫ్రికా మొదలగు దేశములం దిది వ్యత్యయముగనగును. ఇట్లు దేశాంతరచరవినాడికల రెంటిని సూర్యోదయకాలమున సంస్కరింపవలయును. ఇందు రెండును గలుపఁదగినవైన వీనిమొత్తముఁ గలుపుటయు, రెండునుఁ దీసివేయఁదగినవైన వీనిమొత్తముఁ దీసివేయుటయుఁ జేయవలయును. ఇందొకటి ధనమును రెండవది ఋణమును నైనయెడల వీని యంతరమును ధనాధికమైనఁ గలుపుటయు ఋణాధికమైనఁ దీసివేయుటయుఁ జేయవలయును. ఇట్లు సాధింపఁగా వేర్వేరు దేశములందు వేర్వేరు సమయములందు వారము ప్రారంభమగును. తద్వారప్రవృత్తికాలము నుండియే వారాధిపత్యమును హోరాధిపత్యమును నారంభమగును.

ఇందులకు వసిష్ఠసంహితయందు:—

శ్లో. "వారప్రవృత్తివిజ్ఞానం క్షణవారార్థ మేవతత్,
అన్యేషు సర్వకార్యేషు దినాది రుదయోరథేః"—

క్షణవారార్థము, అనఁగాఁ గాలహోరాసాధనార్థము గణితాగతవారప్రవృత్తివిజ్ఞాన మవసరము. తదితరసర్వకార్యములందును "ఉదయా దుదయంవారం" అను వాక్యము ననుసరించి సూర్యోదయమునుండియే వాసరారంభమని గ్రహింపఁదగియున్నది. అంతియగాని యర్ధరాత్రమునుండి సర్వదేశములందును వాసరారంభమని గ్రహించుట యప్రామాణికము. సూర్యుని యామ్యోత్తరగోళస్థితిచే నహోరాత్రప్రమాణములందు న్యూనాధిక్యతలు కలుగుచున్నను నర్ధరాత్రమునుండి మధ్యాహ్నపర్యంతమును, మధ్యాహ్నమునుండి మర్ధరాత్రపర్యంతమును నగు కాలము లెల్లపుడును ముప్పదిఘటికలు లేక ౧౨ ఘంటలు ప్రమాణముకలవియే యగును. కావుననే యర్ధరాత్రమునుండియు మధ్యాహ్నమునుండియు ఘంటాగణన మారంభమగుచున్నది. అంతియేగాని యర్ధరాత్రమునుండి సర్వదేశములందును వాసరారంభమని యెంచఁదగదు.

3

వారాధిపత్యక్రమము సూర్యసిద్ధాంతమునందు:—

శ్లో. హోరేశా స్సూర్యతనయా దథోధః క్రమశ స్తథా
మందాదథః క్రమేణస్యు శ్చతుర్థా దివసాధిపాః".

షష్టిసావనఘటీప్రమాణమగు దినమును చతుర్వింశతివిభాగములఁజేయ సార్ధద్విఘటికాప్రమాణమగు నొక్కవిభాగ మొక్కహోర యనఁబడుచున్నది. ఇదియే ఘంట (Hour) యనియు వ్యవహరింపఁబడుచున్నది. ఈహోరలకు

"మందామరేజ్యభూపుత్ర సూర్యశుక్రేందు జేందవః"

అను కక్ష్యాధఃక్రమమున శనిగురుకుజరవిశుక్రబుధ చంద్రు లధిపతులగుదురు. దినమునందలి ౨౪ హోరలకును వారాధిపతి మొదలుగ నీక్రమముననే మరల మరల నధిపతు లగుదురు. ప్రతిదినమునందును బ్రథమహోరాధిపతియే తద్వారాధిపతియు నగుటచే నాదివారమునఁ బ్రథమహోరకు రవి యధిపతియగును. రవినుండి పూర్వోక్తక్రమమున రవి, శుక్ర, బుధ, చంద్ర, శని, గురు, కుజులు సప్తహోరల కధిపతు లగుదురు. ఎనిమిదవహోరకు మరల రవియే యధిపతియగును. ఇట్లు త్రిరావర్తముచే ౨౧ హోరలుకాఁగ ౨౨ వ హోరకు మరల రవియు ౨౩ హోరకు శుక్రుఁడును ౨౪ వ హోరకు బుధుఁడును నధిపతులగుదురు. ౨౫ వ హోరకు ననఁగా మరుదినమునఁ బ్రథమహోరకు బుధుని తరువాతి గ్రహమగు చంద్రుఁ డధిపతి యగును. ప్రథమహోరాధిపతియే దినాధిపతియగుటచే

నాదినము సోమ(చంద్ర)వార మగుచున్నది. ఈ దినాధిపతి యగు చంద్రుఁడు కక్ష్యాధఃక్రమమున రవినుండి నాల్గవ వాఁడగును. ఇట్లే తదితరవారాధిపతులును నగుదురు. కావు ననే "మందాదధః క్రమేణస్యుశ్చతుర్థాదివసాధిపాః" అని నుండి యధఃక్రమమున నాల్గవగ్రహము దివసాధిపతియగు నని చెప్పఁబడినది. ఈ క్రమమున నేడువారములకును రవి, చంద్ర, మంగళ, బుధ, గురు, శుక్ర, శను లధిపతు లగు చున్నారు.

౪

హోరాధిపానయనము వృద్ధవసిష్ఠసిద్ధాంతము నందు:—

శ్లో. వారప్రవృత్తేర్ఘటికాదినే శాత్కాలాఖ్యహోరాపతయఃక్రమేణ,
సార్ధేన నాడీద్వితయేన షష్ఠష్షష్ఠశ్చషష్ఠశ్చపునః పునశ్చ.—

రెండున్నర ఘటికలొక హోరయని చెప్పఁబడు టచే వారప్రవృత్తిసమయమునుండి గడచిన ఘటికల ౨౹ చే భాగింపఁగా లబ్ధమువలన గతహోరలు తెలియును. వానికిఁ దద్వారాధిపతి మొదలుగ వారాధిపక్రమమున నారవగ్రహము లధిపతులగును. ఆదివారమునఁ బ్రథమ హోరకు రవి యధిపతియగును. ద్వితీయహోరకు నాది వారము మొదలుగ నారవదియగు శుక్రవారమున కధిపతి యగు శుక్రుఁడధిపతియగును. ఇట్లే తదితరహోరలకును నగును. ఇట్లు వారాధిపక్రమమున నారవగ్రహము కక్ష్యాధః క్రమమున రెండవదియే యగును. హోరాధిపానమునయ నందు వారప్రవృత్తిని నిర్ణయింపవలసి యుండుటచేతనుఁ బ్రతిదినమునందును బ్రథమహోరాధిపతియే దినాధిపతియ గుటచేతను వారాధిపత్యనిర్ణయమును వారప్రవృత్తినుండి యే గణింపఁదగియున్నది. కావుననే శ్రీపత్యాచార్యులచే "వాసరేశప్రవృత్తిః" అని చెప్పఁబడినది. ఇట్లే భాస్కరా చార్యులచేతను "దినప్రవృత్తి" అనియుఁ జెప్పఁబడినది. కావున

శ్లో. "వారప్రవృత్తే ర్జనోర్ధ్వవారః ప్రకల్పనీయస్సదినాధి నాథః"—

వారప్రవృత్తిసమయమునుండి దినారంభముఁ గల్పించి తత్సమయమునుండియే తద్వారాధిపత్యమును నిశ్చయింపవలయు ననెడు గణేశవాక్య మయుక్తమనెడు దివాకరవచన మయుక్తికము. గ్రహషడ్బలాంతర్గతకాల బలమునందు దినాధిపబలనిర్ణయార్థమును వారప్రవృత్తి నుండియే వారారంభమని యెంచఁదగియున్నది. తదితర సర్వకార్యములందును సూర్యోదయమునుండియే వార మారంభమని స్వీకరింపఁదగియున్నది.

మొగలిరేకు

వేంకట కాళిదాసకవులు, (ఆంధ్రగీర్వాణసాహిత్య పరిషత్తు)

౧

ప్రియుఁడు పంపినకానుకయై ప్రేమలొలుకు
సగమువాడిన యీ తెలిమొగలిరేకు,
సరసగతి వికసించిన జంటపూల
భావిజీవితకావ్యంపుఁ బాటతోడ:

"పూవులు రెండు పూచినవి
ముద్దులు గుల్కెడు నట్టి రూపుతోఁ;
దావులు నించునో, మధుసు
ధారసముల్ కురియించునో, దళ
శ్రీవిభవమ్ముతోడ నల
రించునో, యీ వని భిన్నభిన్నమై
పోవునొకో, పరస్పరము
పోలికలేక యదృష్టశక్తిచే."

౨

మబ్బులోపలి తెలిచందమామ పోలెఁ
దరుణయువతీవినీలకుంతలములందు
నగ్రపదవీవిభూషణమై కరమ్ము
పొలుపుఁ గనుచుండు గేదగి పూలరేకు;

చెలియ శయ్యాతలమ్ము రచించుకొఱకుఁ
బాలుపడు బ్రతుకెడలిన పూలరేకు;
రాగమూర్తుల యోగవియోగములకు
మూలకారణమగునట్టి పూలరేకు;

మాసిపోవని నూత్నవికాసమునకుఁ
దీయఁదనములు చిప్పిల్లు తేనియలకు,
ఆశలం గాంచు వలపుల కాకరమగు
రాలిపోవని యందపుఁ బూలరేకు!

పూజలకు వినియుక్తమౌ పూలరేకు,
ముగ్ధ జడలోనఁ జెలువొందు పూలరేకు
ప్రేమకు నుపాయనముగ లభించుటెట్లు,
ఏపురా జన్మమునవో పూలీయకుండ?

ముద్దులొల్కుచుఁ బూచిన పూలు రెండు
ప్రిదిలిగాలికో నిటునటు వెడలనిమ్ము,
అవి పరస్పరాశ్లేషసౌఖ్యంబుఁగాంచు,
వలపుచే దవ్వుదవ్వుల మెలఁగిరైన.

మృదుమధురకంఠములు నశియించినంత
నూహలోననె గాన ముజ్జూతలూగు;
విరులు వాడిపోయినయంతఁ బరిమళమ్ము
లాత్మరేకెత్తు భావమునందె క్రమ్ము.

పూలరేకులనే వాడిపోవనిమ్ము,
వలపులెన్నఁటికేనియు వాడిపోవు;
చెరిగిపోవవి మొదల రచించునట్టి
ప్రేమరేఖ లదృష్టంపు రేఖలగుట.
వాడిపోయిన రేకులో వలపుఁగాంచి
తలఁపులో శాశ్వతమ్ముగా నిలుపుకొందు;
ఎప్పటికపుడె యెన్నొ నా హృదయమునకు
నగపరచు భావగతుల నీ మొగలిరేకు.

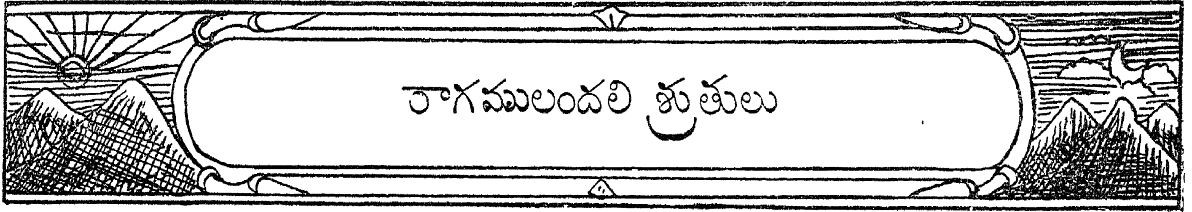
ప్రేమ మూర్తీభవించిన రేకుగాన
నణువణువునందు వలపుతీయందనములె;
హృదయముల రెంటి నేకీకరించునట్టి
ప్రణయబంధంబు నిల్చు శాశ్వతముగాఁగ;
తేనె లీను ప్రణయదృష్టిఁగాని కానఁ
బడని హృదయాంతరాళపు టడుగునందు
దాఁచియుంచితి నిపుడు భద్రముగఁ గానుక
గా లభించిన యీ తొలిపూలరేకు.

చివురుపొత్తిళ్ల ప్రేమపుఁ జేతులందొ,
ప్రియతచేత నెడముకాని వేణియందొ,
నలిగి పోనిమ్ము పూరేకు నవయనిమ్ము;
అంతకంతకు వలపు లనంతములగు.

హృదయవేదనకో, స్థిరప్రేమమునకొ,
మొదటి చిహ్నము వాడిన మొగలిరేకు—
చిన్ని నామెదలోన వసించి, లో, వ
హించుకొన్నది భావప్రపంచములను.

---

౧౧. సంగీతము

వింజమూరి వరాహనరసింహాచార్యులుగారు

ఇదివరలో ఆంధ్రపత్రిక సంచికలందు * భారతీయగానమునందలి ద్వావింశతిశ్రుతులమాత్ర మెంచుటకు గల కారణములును షడ్జపంచమషడ్జమధ్యమషడ్జగాంధారపద్ధతులనలన అనగా సంవాది పద్ధతి (Quentd and tertian Harmonics) వలన వీనిని కనుగొను విధమును, వివరణమును, అప్పటి వీని విలువలు, తంతియందు వీనిచే స్ఫురింపజేయబడుసంగతి పూర్వపువాగ్గేయకారులు శార్ఙ్గదేవుడు, రామామాత్యుడు, అహోబలుడు, సోమనార్యుడు, వేంకటమఖి మున్నగువారు చెప్పిన వీని వివిధవిధము లగు పేరులును, సామరస్యముచేసి నే చెప్పు విధమును, అందులకు కారణములును శ్రుతులను గూర్చిన పెక్కు ఇతరాంశములు చెప్పబడియుండెను.

మరియు ప్రమోదూతఉగాదిసంచికయందు ఇరువదిరెండు శ్రుతులను కొన్ని కర్ణాటకరాగములందు ఎంచి సహేతుకము లగు కారణములతోగూడ కొంత చర్చించియుంటిని. పెక్కువత్సరముల నుండి వివాదహేతువగు నీశ్రుతుల యంశ మిప్పుడు కొంతజనసమ్మతము దాల్చుట సంగీతకళయొక్క భావిభాగ్యదశకు సూచకము. ఈయంశము నెడ విసుగుజెంది, నిరాశగలవారై పూర్తిగ దీనిని విడనాడిన మన పెద్దలుసహిత మిప్పుడు క్రమక్రమముగ దీనియందు శ్రద్ధాభక్తులు కలవా రగుచుంట భాగ్యమే.

కాని కొందఱు రాగములందు శ్రుతులను ఎంచి పేర్కొనునప్పుడు అర్థానికి విస్మయము జెంది యందుల కిష్టపడనివారు పెక్కురిప్పుడు కలరని వినుటకు విచారమగుచున్నది. ప్రకృతపు గాయకులు రాగములందు ఒక్కపన్నెండుస్వరములనే కాక ద్వావింశతిశ్రుతులను పాడుచునేయున్నారు. రాగములు నియతస్వరమూర్ఛనయుతములయ్యు గొన్ని తదితరశ్రుతులనుకూడ చేర్చుకొని మిగుల రంజకము లగుచున్న సంగతి-అనగా తమ ౧౨ స్వరములకన్న నెక్కువవానినే రాగములందు పాడునది వీరు గ్రహింతురుకాని ఇదమిత్థమని ప్రత్యేక శ్రుతిని గ్రహించి చెప్ప నొల్లకున్నారు. తత్తద్రాగకళాపోషకము లగు శ్రుతులు-అనగా రాగమును సువ్యక్తముచేయు శ్రుతులు-ప్రకృతమందలి రాగములందు మనవారు పాడువిధమున ఎంచిచెప్పుట సంగీతకళ నుద్ధరించు టే యని వీరు గ్రహింపవలయును. ఇందుచే నిటీవల మద్రాసు సంగీతపరిషత్సభవారు ౧౮ మాసములకు పైగా రాగములందు శ్రుతులను పేర్కొను అంశముగూర్చి చర్చగావించి, కడచిన ఏప్రియల్ మాసమందు ప్రత్యేకసలహాసంఘమును కూర్చి పైసంగతులను, మరికొన్ని భాషాంగరాగముల లక్షణమును విచారించియున్నారు. కష్టసాధ్యమగు వీరిపనిని సంగీతప్రియులు మెచ్చుకొనక తప్పదు.

రాగములందు శ్రుతులు సమయమువచ్చినప్పుడెల్ల వ్యక్తము లగుచుండినను పూర్వపు వాగ్గేయకారులు-ముఖ్యముగ నిటీవలి వేంకటమఖి మున్నగువారు-మేళకర్తలనుచెప్పునప్పుడు ద్వావింశతిశ్రుతులనుగ్రహించి వానితో జేర్చిచెప్పక వింతగ పదునారుపేర్లను పేర్కొనుచు పండ్రెండు స్వరములనుమాత్రము చేర్చి వీనితోనే మేరువు లెక్కవేసి డెబ్బదిరెండుమేళకర్త రాగములు లేక రాగాంగరాగములు ఏర్పరచుటకు కారణము ఇతడు ౯౦ విలువగల పైథాగొరియన్ కోమా (Koma) అని పాశ్చాత్యులు చెప్పుకొను శ్రుతిని యెంచకపోవుటయే. ఇందుకు కారణ మిది స్వల్పవ్యత్యాసమగు ధ్వనిమాత్రము కలిగిన దగుటయే. కాని ఈపృథక్ (స్వల్ప) ధ్వనులను మన పూర్వపు వాగ్గేయకారు లేమి, పాశ్చాత్యశాస్త్రవేత్త లేమి గ్రహించియే యుండిరి. ఇట్టి పృథక్ధ్వనులు చేర్చనిది రాగకళ పూర్తికానేర దని ప్రతిదేశము వారును చెప్పుచుంట చూడగలము. భరతుడు పై ౯౦ శ్రుతిని ప్రమాణశ్రుతియని యెంచెను. ఈ శ్రుతియొక్క యాధిక్యము నతడు గమనించియుండె ననుట కతడుచెప్పు షడ్జమధ్యమగ్రామము లందలి శ్రుతుల గనుగొనునప్పుడు వీణయందు చెప్పిన దృష్టాంతమే నిదర్శనము. భరతుడు ప్రమాణశ్రుతిగూర్చి యిట్లు చెప్పెను:

> "మధ్యమగ్రామేతు శ్రుత్యపకృష్టః పంచమః కార్యః.
> పంచమశ్రుత్యుత్కర్షాదపకర్షాద్యదన్తరం మార్దవాదాయతత్వాద్వా తత్ప్రమాణశ్రుతిః." (భరత. పు. ౩౮౬.)

* చూడుడు ఆంధ్రపత్రిక ఉగాదిసంచికలు శుక్ల ప్రమోదూత సంవత్సరములు.

అనగా షడ్జగ్రామమందలి పంచమము షడ్జముతో సంవాదిగ నున్నది. ఇందుచే నితడు మరియొకతావున

"అత్రయో యత్రాంశః సతత్రవాగీ, యయోశ్చ నవత్రయోదశకం పరస్పరతః శ్రుత్యన్తరే తావన్యోన్యసంవాదినౌ, యథా—షడ్జపంచమౌ ఋషభధైవతౌ గాంధారనిషాదవాన్తౌ షడ్జమధ్యమావితి షడ్జగ్రామే, మధ్యమగ్రామే ష్వేవమేవ షడ్జపంచమవర్జం పంచమర్షభయో శ్చాత్ర సంవాద ఇతి."

అని చెప్పినట్లు షడ్జపంచమములను రెండుస్వరములమధ్య ౧౩ శ్రుతులున్నవి. మరియు మధ్యమగ్రామమున పంచమము ఋషభముతో సంవాదిగ లేదు. పంచమఋషభములు రెండుస్వరములందు పదిశ్రుతులు కలవు కావున వీనిని సంవాదిస్వరములుగ జేయుటకు వీనియందలి ౧౦ శ్రుతులలోను ఒక్కశ్రుతి యపకృష్టము చేయవలయును. అనగా వీనియందు ౯ శ్రుతు లుండునట్లు చేయవలయును. ఇందుచే షడ్జగ్రామమందలి షడ్జపంచమముల ౧౩ శ్రుతులు మధ్యమగ్రామమున ౧౨ శ్రుతు లగుచున్నవి. ఇట్లు షడ్జగ్రామపంచమము ర మధ్యమగ్రామమందు ఎంతప్రమాణమున తగ్గింపబడినదో యదియే ప్రమాణశ్రుతియని భరతుడు చెప్పెను. ఇదియే పై ౮౧/౮౦ విలువగల శ్రుతి. ఇయ్యది చతుశ్శ్రుతికమునుండి త్రిశ్రుతికమును తీసివేయునప్పుడు కలుగుచున్నది. (౯/౮ × ౯/౧౦ = ౮౧/౮౦) ఈ ప్రమాణశ్రుతి పూర్వపు గ్రామరాగపద్ధతి యందును కందుము. భరతునికాలమునుండియు రాగములందు 'పృథక్' ధ్వనులు వాడబడుచుండినట్లు పై సంగతివలనను గ్రహింతుము.

అనంతరము పైశ్రుతినిబోలు మరిరెండు "పృథక్" ధ్వనులు కూడ పూర్వపు వాగ్గేయకారులు వాడుచుండినట్లు విదితము. ఇవి—

(౧) త్రిశ్రుతికము ౧౦/౯ నుండి ద్విశ్రుతికము ౧౬/౧౫ తగ్గింపబడునప్పటి ౨౫/౨౪ విలువగల శ్రుతియు (౧౦/౯ × ౧౫/౧౬ = ౨౫/౨౪).

(౨) త్రిశ్రుతికద్విశ్రుతికములనుండి చతుశ్శ్రుతికము ౯/౮ తగ్గింపబడునప్పటి ౨౫౬/౨౪౩ విలువగల శ్రుతియు (౧౦/౯ × ౧౬ ÷ ౯/౮ = ౨౫౬/౨౪౩ దీనిని పాశ్చాత్యులు పైథాగ్రియన్ లైమా (Pythagorean lima) అని చెప్పుదురు.

వీనిని రామామాత్యుడు, వేంకటమఖి మున్నగువారు రాగములందు చేర్చినట్లు స్పష్టము. పాశ్చాత్యదేశములందును, పూర్వము గ్రీసు, పెరిషియా, అరేబియా మున్నగు దేశములందును నిట్టిశ్రుతులు వాడబడినట్లు విందుము. శార్‌ఙ్గదేవుడు తన వికృతస్వరములందు చ్యుతమధ్యమము, చ్యుతషడ్జములను గ్రహించెను. కావున ఇవి రామామాత్యుని చ్యుతమధ్యమగాంధారము, చ్యుతషడ్జనిషాదములే కావున వీనివిలువలు వరుసగ ౮౧/౬౪; ౨౪౩/౧౨౮ అగుటచే వీనితో మధ్యమషడ్జములు చేరిన రాగములందు ౨౫౬/౨౪౩ లైమాశ్రుతి యుపయోగింపబడినట్లు విదితము.

శార్‌ఙ్గదేవుని వెనుకటివాడగు రామామాత్యుడు పేర్కొనిన యిరువది రాగాంగములందును ౮౧/౮౦; ౨౫౬/౨౪౩ విలువలుగల శ్రుతులను వాడినట్లు చూతుము. ఇట ఒక సంగతి—ఇతడు చెప్పిన ౨౦ మేళములందును ౧౫ మేళములుమాత్రము సుస్పష్టములు. తక్కిన ౫ రాగాంగములును ౧౫ మేళములలో నేదేని యొకమేళమునకు తుల్యమే యగును. ఇతని సారంగనాట యిరువదియవ మేళము కాంభోజినుండి భిన్నముకాదు. ఇందుచే దేలిన ౧౫ రాగాంగములందును పైవిధములగు శ్రుతులు వాడబడుట కందుము. దృష్టాంతముగ ౮౧/౮౦ విలువగల శ్రుతి ఇతని శ్రీరాగము సారంగనాట, హిందోళ, దేశాక్షి, కన్నడగౌళ, శుద్ధనాట, ఆహిరి, రీతిగౌళ మున్నగు మేళములందును, ౨౫౬/౨౪౩ విలువగల శ్రుతి మాళవగౌళ, సారంగనాట, హిందోళ, దేశాక్షి, శుద్ధనాట, ఆహిరి, నాదనామక్రియ, శుద్ధవరాళి, వసంతభైరవి, కేదారగౌళ మేళములందును చూతుము.

ఇక వేంకటమఖియు పైవిధమగు శ్రుతులను రాగములందు చేర్చియుండుట గమనింపవలసిన విషయము. ఇవి యితనికాలమున ప్రసిద్ధములగు ౧౯ మేళములందును కలవు.* ౮౧/౮౦ శ్రుతి ఇతని వసంతభైరవి, గౌళ, ఆహిరి, భైరవి, శ్రీరాగము, హుశేని, కాంభోజి, సింహారవ మేళములందును, ౨౫౬/౨౪౩ శ్రుతిసామవరాళి, ఆహిరి, శ్రీరాగము, కాంభోజి మున్నగు మేళములందును చూతుము.

అనంతరము క్రీ. శ. ౧౭౬౩-౧౭౮౭ కాలమునాటి తులజేంద్రరాజుగారి "సంగీతసారామృతము" నుండియు నీ ౮౧/౮౦ విలువగల శ్రుతి ఇతని ౧౯ మేళములందలి శ్రీరాగము, శుద్ధరామక్రియ, వేళావళి, శంకరాభరణము, భైరవి, వేగవాహిని, హుశేని, వసంతభైరవి మేళములందును మరి ౨౫౬/౨౪౩ శ్రుతి శుద్ధనాట, మాళవగౌడ, వేళావళి, వరాళి, శంకరాభరణము మున్నగువానియందును వాడబడినట్లు స్పష్టము. ఈసంగతులవలన ప్రకృతివికృతిస్వరములకు కారణములగు చతుశ్శ్రుతిక, త్రిశ్రుతిక, ద్విశ్రుతికములును మరి వీనిసంయోగములు, పంచశ్రుతికములు, షట్శ్రుతికములు మున్నగునవే కాక ద్విశ్రుతికము (౧౬/౧౫) కన్న తక్కువగు "పృథక్" ధ్వనులు ౮౧/౮౦; ౨౫/౨౪; ౨౫౬/౨౪౩; ౩౧/౩౦; ౨౮/౨౭; ఇత్యాదులగు విలువగల ఏకశ్రుతి, అర్ధశ్రుతి మున్నగునవి పూర్వమునుండియు రాగములందు వాడబడుట విదితము కాగలదు.

గ్రీసు, పెరిషియా, అరేబియా మున్నగుదేశములందు నీ యంతరములు విరివిగా వాడబడుచుండినట్లు తెలియనగును. ౧౪-వ శతాబ్దమందుండిన అబ్దుల్ ఖాదర్ సంగీతవేత్త మతము అరేబియా పెరిషియా దేశములందు పాదుకొనినట్లు చరిత్రవల్ల గ్రహింతుము. ఇతడు ౨౫౬/౨౪౩ విలువగల లైమాయంతరమును విస్తారముగను, ఇంతకన్న తక్కువశ్రుతి

* ఇతని ౭౨ మేళములు తనకల్పితములని చెప్పుకొనినాడు. కాని తనకాలమునందలి వాడుకయందుండిన రాగాంగములు ౧౯ మాత్రమే అని చెప్పినాడు. వీనివివరణము రాగములగూర్చి వ్రాయునప్పుడు చేతును.

౮౧/౮౦ విలువగల కోమాయాంతరమును కొలదిగను చేర్చుకొని స్థాయియందు పదునారుస్వరములను గ్రహించి చెప్పెను. ఈ ౧౬ స్వరములు ఆయా దేశములందు ప్రబలము లగుటయేకాక మనదేశమునందు నీపద్ధతికి చోటుకలిగియుండెననియు నెంచవచ్చును. ౧౬-వ శతాబ్దమునాటి రామామాత్యుడు ఈపద్ధతి కొంత యెరిగియుండియే కాబోలు ఏడు వికృతములతో జేర్చబడిన ౧౬ స్వరములను పేర్కొనెను. ఇట్లెంచుటకు కారణము ఆనాటికి పారశీకులు భారతసామ్రాజ్యలక్ష్మిని చేబట్టి తమదేశమునుండి కవులను గాయకుల నీదేశమునకు తమతో దీసుకువచ్చియుండిరనియు నిందుచే వీరినుండి మనవారు కొన్ని సంగతులు గ్రహించి కాని, వారికి చెప్పిగాని యుందురనియు నెంచుటకు వీలగు చరిత్రాంశములు కలవు. అనంతరము వేంకటమఖియు నిట్లు పదునారు స్వరములకు పేర్లుచెప్పి పైనతెలిపినట్లు ౮౧/౮౦ మున్నగు విలువగల శ్రుతులను గమనింప నొల్లకుంటచే బన్నిడెండుస్వరములే వీనినుండి గ్రహించియుండెననియు దెలియుదుము.

ఇట్లు భారతీయరాగములందుగల ఇదివరలో చెప్పబడిన శ్రుతులు అనగా ౨౫౬/౨౪౩. ౩౨/౨౭, ౮౧/౬౪, ౨౭/౨౦, ౬౪/౪౫, ౧౨౮/౮౧, ౧౬/౯, ౨౪౩/౧౨౮ మున్నగు విలువగ్గలవి పై ౮౧/౮౦, ౩౨౮౦౫/౩౨౭౬౮, ౨౫౬/౨౪౩ శ్రుతియంతరములను పన్నిడెండు స్వరములకు జేర్చిన కలుగుచున్నవని యెంచితిమికదా. పైవిధములగు శ్రుతులు మాత్రముకాక యనేకవిధములగు శ్రుతులు సంవాదిపద్ధతి ననుసరించి కలిగినవానిని పారశీకులు, అరేబియనులు మున్నగు పాశ్చాత్యులుకూడ తమరాగములందు వాడుచుండుట గమనింపవలసిన విషయము. ఇందుచేతను పన్నిడెండుస్వరములే రాగములను ధ్రువపరచగలవను సంకుచిత భావమును కొందరు మనవారిక మనమున వీడగలరు. అరేబియా పారశీకప్రదేశములందలి "జాల్ జాల్" రాగమున ౨౭/౨౨; ౧౨/౧౧ యంతరమును, మరి ౧౧/౬ విలువగల మనశుద్ధనిషాదమును వాడబడినట్లు విదితము. వారి "సావా" రాగమందు ౩౨/౨౭, ౯/౮ విలువగల మనశుద్ధగాంధారచతుశ్రుతిఋషభములు వాడియుండుట కందుము. (ఇందుచే వీనియందుగల ౩౨౮౦౫/౩౨౭౬౮ శ్రుతిని వీరు గ్రహించియుండుట గమనింపదగిన విషయము) ఇంకను ౨౭/౨౦ యంతరమునకు చేరువగు వింతయంతరములను ౬౫/౬౪ ౨౭/౨౬ కూడ వారు గ్రహించియుండుట పెక్కుశ్రుతులను చేర్చుకొను ఆతురతను తెలియజేయుచున్న దనవచ్చును. జావాదేశమున మరియొక ౮/౭ యంతరమును (ఇది స్థాయి ౫-వ భాగిక మగుచున్నది.) ఇట్టి ౨౫౬/౨౨౫, ౬౪/౫౫ విలువగలవియు వాడబడుచున్నవి. ఇంక ననేకవిధములగు శ్రుతులు ఆయాదేశములందు వాడబడుచుండినట్లు తెలియగలము.

ఈవిధమున అరేబియా మున్నగుదేశములందలి వాదుకలోగల పెక్కుశ్రుతులు ౨౫౬/౨౪౩, ౧౧/౧౧౦, ౧౧/౧౦, ౩౧/౩౦ మున్నగు విలువగలవానిని మనవారు గ్రహింపకున్నారు. ఈశ్రుతులు చేర్చబడిన పారశీకపు స్వరావళియు బంచమభావము (Perfect fifths) ననుసరించియే నిర్మింపబడినదని హెల్మ్‌హోల్ట్సు శాస్త్రవేత్తయు నంగీకరించియుండెను.

పైనచెప్పిన అబ్దుల్ ఖాదర్ శాస్త్రజ్ఞుడు షడ్జపంచమభావమును పదియారు పర్యాయములు యెంచి తన ౧౬ స్వరములను చెప్పనప్పటి విలువలతో నలరారు పైయంతరములుగల శ్రుతులు మనము కూడ గ్రహించుట భావ్యమే. ఈతని ౧౬ స్వరము లిట్లు చెప్పబడెను: స; స-౨; రి†-౩; రి*-౪; రి-౫; గ†-౬; గ*-౭; గ-౮; మ-౯; ప-†౧౦; ప*-౧౧; ప-౧౨; ద†-౧౩; ద*-౧౪; ద-౧౫; ని†-౧౬; ని-౧౭; స-౧౮. [ఇట రెండుస్వరములమధ్య – (అడ్డగీత) ౩౨౮౦౫/౩౨౭౬౮ విలువకును,*(నక్షత్రాకారము) ౮౧/౮౦ విలువకును చెందును. †గుర్తు కోమలస్వరము.]

ప్రకృతపు రాగములందు మనవారును పెక్కు శ్రుతిప్రమాణములను (Ratio) చేర్చి పాడుచుండుట విదితమని ఎంచియుంటిమి. ఇందుకు తార్కాణముగ ముఖ్యములగు కొన్ని రాగములం దెచ్చట ఈ యాశ్రుతులు కలుగుచున్నదియు సహేతుకముగ గ్రిందటిసంచికయందు కొంత చెప్పియుంటిమి. కొలదిమాసముల క్రితము జరిగిన సంగీతపరిషత్సభయొక్క ప్రత్యేకసంఘమునం దీశ్రుతులు రాగములం దీవిధమున నిరూపింపబడెను.

(౧) ౨౫౬/౨౪౩ (లేక ౩౧/౩౦) విలువగల ఏకశ్రుతిఋషభము ఇప్పటి ౭౨ మేళముల ననుసరించిన తోడి, గౌళ మున్నగురాగములందును
(౨) ౧౬/౧౫ ద్విశ్రుతిఋషభము మాయామాళవగౌళ మేళమునను
(౩) ౧౦/౯ త్రిశ్రుతిఋషభము భైరవి, కాంభోజియందును
(౪) ౯/౮ చతుశ్శ్రుతిఋషభము కల్యాణియందును
(౫) ౩౨/౨౭ శుద్ధగాంధారము భైరవి, తోడియందును
(౬) ౬/౫ సాధారణగాంధారము ఖరహరప్రియయందును
(౭) ౫/౪ అంతరగాంధారము కాంభోజి, శంకరాభరణములందును
(౮) ౮౧/౬౪ తీవ్ర లేక చ్యుతమధ్యమగాంధారము కల్యాణియందును
(౯) ౪/౩ శుద్ధమధ్యమము శుద్ధమధ్యమరాగములందును
(౧౦) ౨౭/౨౦ తీవ్రమధ్యమము బేగడయందును
(౧౧) ౪౫/౩౨ ప్రతిమధ్యమము పూర్వకల్యాణియందును
(౧౨) ౭౨౯/౫౧౨ వరాళిమధ్యమము వరాళిరామప్రియలయందును
(౧౩) ౩/౨ పంచమము పంచమవర్జముకానివానియందును
(౧౪) ౧౨౮/౮౧ (లేక ౩౧/౨౦) ఏకశ్రుతిధైవతము సావేరియందును
(౧౫) ౮/౫ ద్విశ్రుతిధైవతము మాయామాళవగౌళ తోడియందును
(౧౬) ౫/౩ త్రిశ్రుతిధైవతము కాంభోజియందును
(౧౭) ౨౭/౧౬ చతుశ్శ్రుతిధైవతము కల్యాణియందును
(౧౮) ౧౬/౯ శుద్ధనిషాదము కాంభోజి, భైరవియందును
(౧౯) ౯/౫ కైశికినిషాదము ఖరహరప్రియయందును
(౨౦) ౧౫/౮ కాకలినిషాదము శంకరాభరణము, మాయామాళవగౌళ యందును

(౨౧) ౨౪౩/౧౨౮ తీవ్రనిషాదము లేక చ్యుతషడ్జము కల్యాణి, కురంజి యందును

(౨౨) ౧ షడ్జము అన్ని రాగములందును - ఇట్లు వాడబడుచుండినట్లు విదితము.

గ్రీసు మున్నగు పూర్వపు పాశ్చాత్యదేశములందును హిందూ దేశమునందువలె శ్రుతులు వాడబడుచుండినట్లు యెంచితిమికదా! భరతుడు, శార్‌ఙ్గదేవుడు మున్నగు మనవాగ్గేయకారులు చెప్పుచుండిన ౨౫౬/౨౪౩, ౧౨౮/౮౧ విలువలుగల శుద్ధఋషభ శుద్ధధైవతములను వారు గ్రహించియుండిరి. కాని వేంకటమఖి సంప్రదాయము ననుసరించిన ౭౨ మేళములందును యీవిలువలను చూడము. ఇతడు వీనిని పాటించుటకు బదులు ౯/౮, ౨౭/౧౬ విలువలుగల చతుశ్శ్రుతిఋషభధైవతముల నే గ్రహించి వీనినిచేర్చి తన ౭౨ మేళముల నేర్పరచెను.

ఇదివరలో చెప్పబడినట్లు ౧౦/౯, ౩౨/౨౭, ౨౭/౨౦ విలువలుగల "పృథక్" ధ్వనులను మేళములందు వేంకటమఖి చేర్చియుండకపోవుటచే భైరవి ఖరహరప్రియరాగములందు ఒక్క గాంధారమునే - అనగా ౬/౫ విలువగల సాధారణ గాంధారమునే-చెప్పియుండెను. కాని భైరవియందు ౬/౫ సాధారణగాంధారము కాక దీనికి కొంచెము కోమలమగు ౩౨/౨౭ విలువగల శుద్ధగాంధారము వాడబడుట విదితము. ఇట్లు ఖరహరప్రియయందు ౬/౫ గయు, భైరవియందు ౩౨/౨౭ గయు వాడుచుండినను అట్లు యెంచక రెండురాగములకు వేంకటమఖి ఒక్క గాంధారమే చెప్పియుండెనని భావించి సరికి బారెడు హెచ్చుతగ్గు మనవారు చెప్పుచుంట వింతగొల్పకమానదు. ఈవిధముననే తోడిమాయామాళవగౌళ ఋషభములు, కాంభోజికల్యాణిగాంధారములు, బేగడశంకరాభరణ మధ్యమములు మరి పూరికల్యాణివరాళిమధ్యమములు, మాయామాళవ గౌళకల్యాణినిషాదములు, కాంభోజిఖరహరప్రియధైవతములు, వేరు వేరయ్యు వీనిని ఒక్కవిధమగునవిగనే యెంచుట సరికాదు. ఇట్లు చేయనిది కలాపోషకము కాదు. ఇప్పుడే రాగములు సువ్యక్తములై సులభగ్రాహ్యము లగుచున్నవి. విద్వాంసు లాయాసంగతుల నెరిగి యుండినను విద్యార్థి కీరహస్యము తెలియకపోవుటచే రాగమును సుందరముగ సువ్యక్తము చేయజాలకపోవుచున్నాడు కావున వీని వివరణ మిప్పుడు ఆవశ్యక మగుచున్నది.

కొంద రెంచునట్లు పూర్వపు వాగ్గేయకారులు ప్రతిశ్రుతి చేరికగల రాగాంగములను చెప్పక ప్రకృతిస్వరములతోను మరికొన్ని ముఖ్యములగు స్వరములు అనగా ఉత్కర్షాపకర్షల నొందినప్పటి (శ్రుతి మార్పువలన కలిగిన వికృతిస్వరములతోను మాత్రము మేళకర్తల నేర్పరచియుంటచే శ్రుతులను గమనించియుండలేదనుట సరికాదని పై సంగతులవలననే తెలియును. ఈసంగతిగూర్చి యింకను తెలియుటకు ప్రాచీనగ్రామరాగపద్ధతి యెట్లుమారి రాగాంగరాగపద్ధతి కెట్లు తావచ్చినదియు నీరాగములచరిత్రము నెరిగియుండుట యవసరము. వీని నెల్ల నిట వ్రాయుట వేరుగ్రంథము నిర్మించుట కావున ముఖ్యమగు సంగతిమాత్రము చెప్పెదను.

పూర్వమునుండి శ్రుతులు, మూర్ఛనలు, గ్రామములు, రాగములు, తానములు మున్నగునవి యెట్లు పరిణామము చెందుచుండినదియు నెంచుటకు మూడుకాలము—(౧) గ్రామరాగకాలము (౧౫-వ శతాబ్దమువరకు) (౨) మధ్యకాలము (౧౫-౧౭ శతాబ్దము వరకు) (3) ఆధునికకాలము-లనెంచి వీనియందలి వీనిచరిత్ర నారయ వలసియున్నది. గ్రామరాగకాలమున రాగములు ఏడు ప్రకృతిస్వరముల నుండిమాత్రము గ్రహించిరనియు నాకాలమున భరతుడు చెప్పిన మరి నాలుగు అంతరస్వరములు (వికృతిస్వరములు) "స్వరసాధారణ" మను పేర రాగములందు కొంతనియమముతో నైనను వాడబడుచుండెననియు గ్రహింతుము. ఇతని పదునాలుగు గ్రామరాగములు విస్పష్టములు కావనియు, షడ్జగ్రామరాగములకును మధ్యమగ్రామరాగములకును కడుస్వల్పభేదముమాత్ర ముంటచే ముఖ్యమగునవి ఏడుగ్రామరాగములుమాత్రము గ్రహింతుమనియు తెలియవలగును. ఇందుచేతనే ఇతడు తనపూర్వపుగ్రామరాగములనుండి ఏడు శుద్ధజాతులనుమాత్రము పేర్కొనె నందుము. ఈ సప్తజాతులు మన మేళకర్తలవలె సప్తస్వరములను కలిగియున్నవి. ఇవికాక ఇతడు పై 'స్వరసాధారణ' చేర్చియు షాడవఔడవభేదములచేత మరికొన్ని వికృతజాతులను చెప్పెను. అనంతరము శార్‌ఙ్గదేవుడు భరతునిజాతులను పూర్వప్రసిద్ధములుగమాత్రము చెప్పి తనకాలమునందలి వాడుక ననుసరించి పెక్కు వికృతములను చేర్చిన రాగాంగభాషాంగక్రియాంగఉపాంగరాగములను విపులముగ జెప్పియుండెను. ఇందుచే భరతుడు నియమముతో రాగములందు చేర్చిన యన్యశ్రుత్యాశ్రయము లగు వికృతిస్వరములను ఇతడు విరివిగ రాగములందు వాడియుంట తెలియుచున్నది. ఇట్లు పూర్వమునను ప్రతిశ్రుతిచేరికగల రాగములు లేకపోలేదు. కాని శుద్ధస్వరములు మరి యన్యశ్రుత్యాశ్రయము లైన వికృతస్వరములు క్రమక్రమముగ రాగములందు వానిని సువ్యక్తములు సేయుటకై చేర్చబడుచుంట కందుము.

ఇక మధ్యకాలమున ప్రకృతివికృతిస్వరసంజాతము లగు రాగములు పెక్కులై వెలసియుంటచే పూర్వపు గ్రామరాగపద్ధతిమారి శార్‌ఙ్గదేవుడు సూచించిన రాగాంగభాషాంగపద్ధతి నమలునకు దెచ్చుటకుగల కుతూహలము మిక్కుటముగ నుంట గమనించగలము. రామామాత్యుడు, సోమనాథుడు, పుండరీకవిఠలుడు, అహోబలుడు మున్నగు నీకాలమువారు రాగములందు ప్రకృతివికృత స్వరముల నన్నియు జేర్చి వారెంచువిధమున ౧౯ లేక ౨౦ మేళములు మాత్రము చెప్పుచుండిరి. ఈమేళములు అన్ని స్వరములు క్రమముగా దొరువు లెక్కవలన చేర్చబడియుండకపోవుటచే గాబోలు వేంకటమఖి యట్లు లెక్కవేసి తన ౭౨ మేళముల పద్ధతి చెప్పి

వెంట్రుకల పెంచెడి జీవము

కామినియా నూనె (రిజిష్టర్డు)

1 సీసా వెల రు. 1-0-0 వి. పి. చార్జి 6 అణాలు ప్రత్యేకము.
3 ,, 2-10-0 ,, 12 ,,

ఓట్టో దిల్‌బహార్ (రిజిష్టర్డు)

ఇప్పటి అత్తరువులకెల్ల రాజస్థాన మాక్రమించినది

OTTO DILBAHAR.

ఓట్టోదిల్‌బహార్ - మేలైన అత్తరువు

మద్యసార మిందు చేరనేలేదు

వెల 1/2 ఔన్సు సీసా 1-కి రు. 2-0-0 పోస్టేజి ... 6. ప్రత్యేకము
,, 1/4 ,, ,, 1-4-0 ,,
,, 1 డ్రాం ,, 0-12-0 ,,
,, 1/2 ,, ,, 0-8-0 ,,

పెద్ద అత్తరు దుకాణందార్లందరివద్దను విక్రయించబడును.

ఉచిత నమూనాను పరీక్షింపుడు

ఆట్ మెన్స్ సైప్రెస్ సాల్వ్ (రిజిష్టర్డు)

వెల బుడ్డి 1-కి రు. 1-0-0.

వి. పి. చార్జీలు 6 అణాలు ప్రత్యేకము.

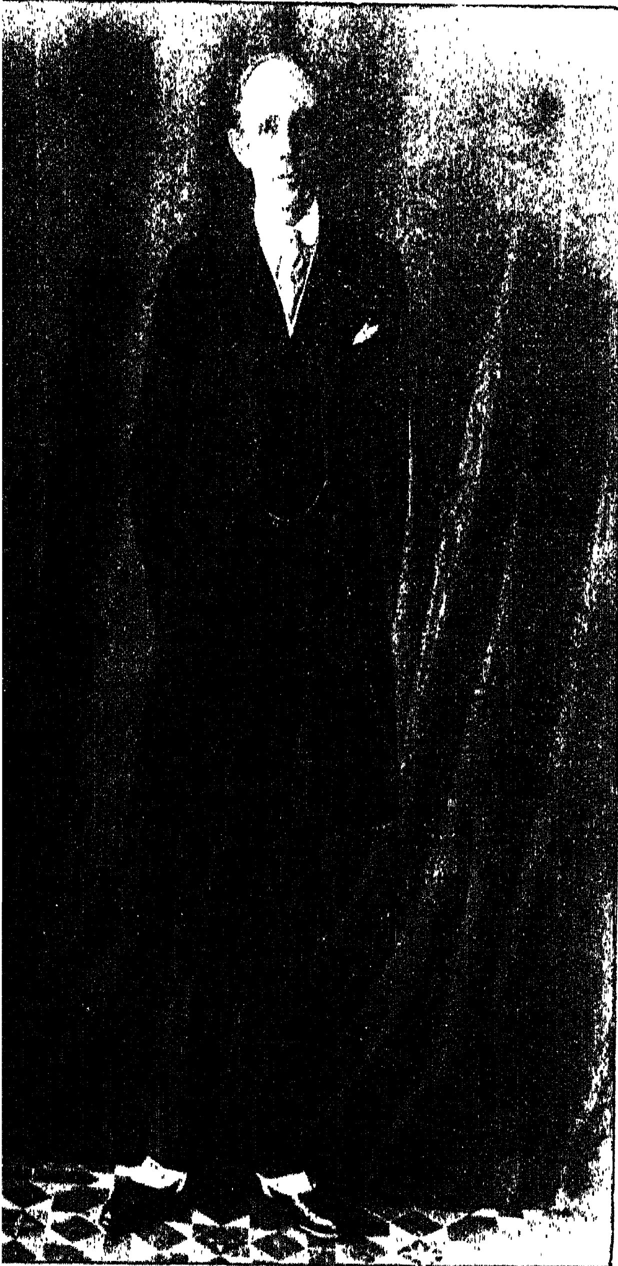
కామినియా వైట్ రోజ్ సబ్బు

వెల 3 బిళ్లలు గల పెట్టె 1-కి రు. 0-14-0

వి. పి. చార్జి ప్రత్యేకము.

సోల్ ఏజెంట్లు:—ది ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండ్ కెమికల్ కంపెనీ,

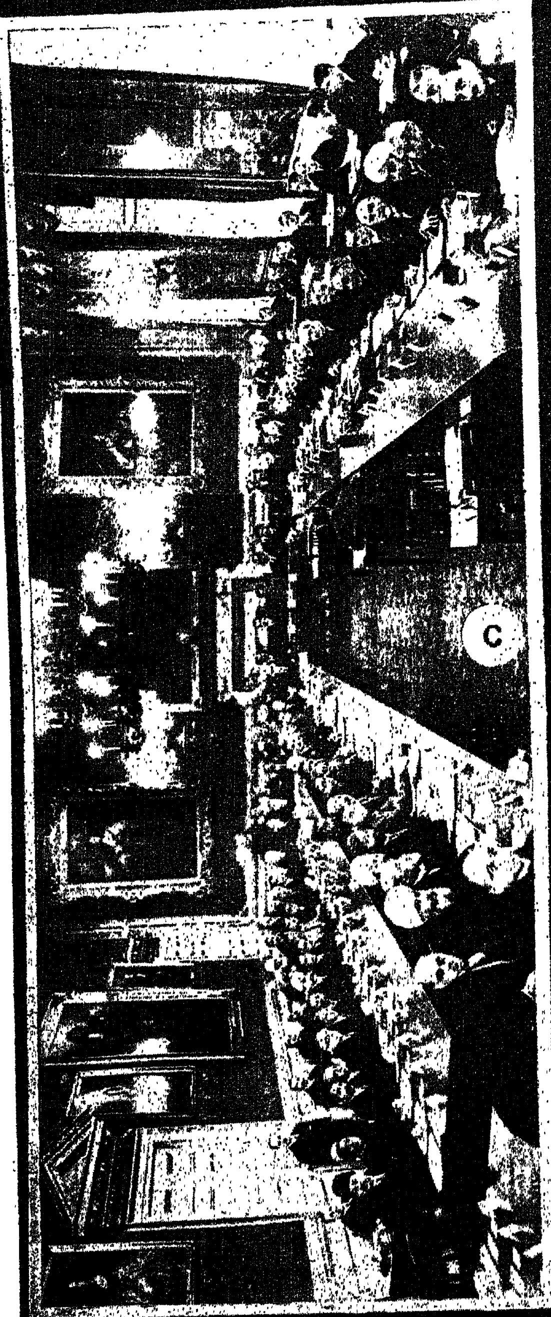
285, జుమ్మామసీదు మార్కెట్, పోస్టు పెట్టె నం. 2082, బొంబాయి 2.

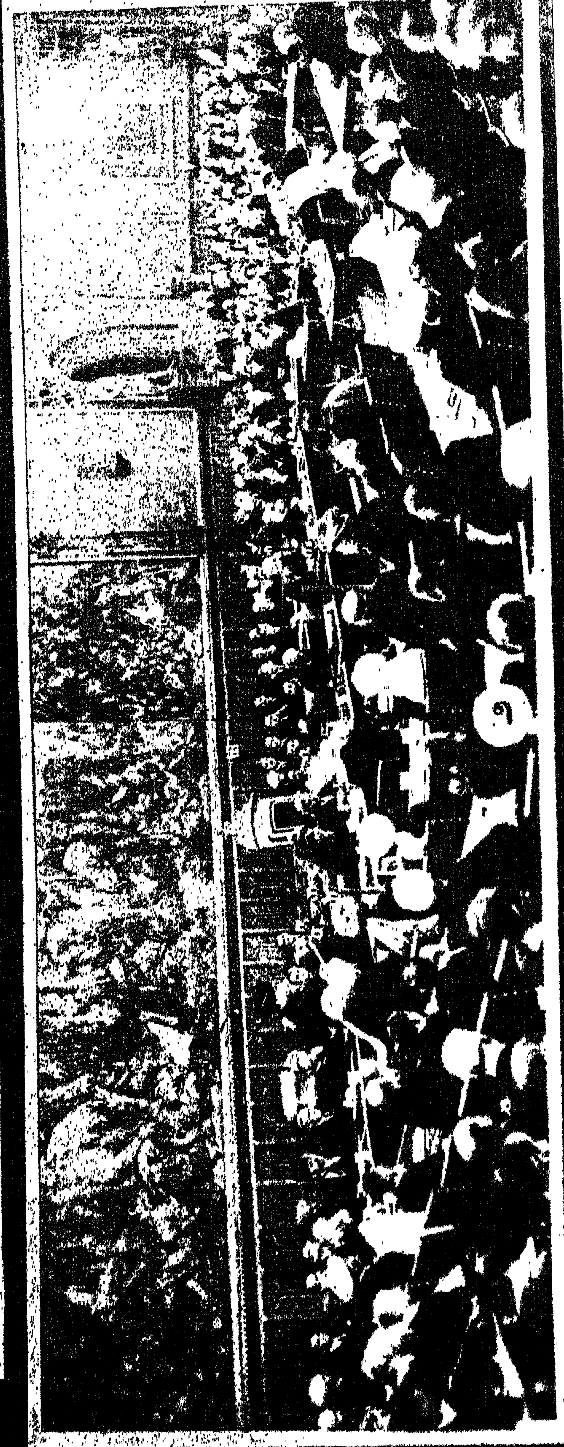

శ్రీ ఇర్విను ప్రభువు

శ్రీ గాంధీమహాత్ముఁడు

ఇండియన్ రౌండుటేబిల్ కాన్ఫరెన్సు సెంటుజేమ్సుభవనము, లండనునగరము.

౧. ఎనుబది తొమ్మండుగురు ప్రతినిధులు.

౨. హౌస్ ఆఫ్ లార్డ్సులో ఇండియన్ కాన్ఫరెన్సు, కాశ్మీరమహారాజు ఉపన్యాసమును చదువుచుండుట

యుండెను. ఈపద్ధతియే నవీనముగ మనము చెప్పుకొనుచున్నారము. మేళముల నేర్పరచునప్పుడెల్లను సప్తస్వరయుక్తములుగ నవి యుండునట్లును, సాధ్యమగునంతవరకు ప్రకృతివికృతస్వరముల చేరికలుగనే యుండునట్లును నీకాలపువాగ్గేయకారులు ఎంచియుండిరి. వీనియందును ద్వావింశతిశ్రుతులు వరుసగ నెంచబడలేదు. అట్లెంచబడుటకు వీలును లేదు. కొన్నిశ్రుతులవలన జనించిన స్వరములే రాగములందు చెప్పుట యాచారముగ నున్నది. ఇవి రాగమునకు పునాదులుగ నుండగలవు. కాని రాగకళలను వట్టి సప్తస్వరములు పోషింపలేవని వారును గ్రహించియుండకపోలేదు. కావుననే రాగమును విస్పష్టము సేయుటకు పెక్కు గమకములను వారు చెప్పుచుండిరి.

ఇట్లుకాక ద్వావింశతిశ్రుతులను మేరువులెక్కచే రాగముల నెంచినయెడల యనంతములగు రాగాంగములు కలిగి యవి యసహ్యములగుటయేకాక యగ్రాహ్యములుగకూడ నుండగలవు. ౧౨ స్వరస్థానములను చేర్చినప్పుడే మనకు ౭౨ మేళములు కలుగుచుండ, నివియే యనావశ్యకములని కొందరు తలంచుతరి పై విధములగు రాగములు కడువ్యర్థములు ననావశ్యకములు నగుచున్నవనిన వింతలేదు. అందుచే ప్రతిశ్రుతి చేరికగల రాగము లెప్పుడును చెప్పబడియుండలేదు. కాని రాగములందు నేకశ్రుతి యంతరములను మరి యిట్టి చిన్నయంతరములను పైకాలములం దెల్లప్పుడు వాడబడినసంగతి మరువకూడదు.

మరియొక సంగతి. వేంకటముఖి ౭౨ మేళముల నేర్పరచునప్పుడు నేకశ్రుతి, ద్విశ్రుతి ఋషభములకు ఒక్కశుద్ధ 'రి'యు, త్రిశ్రుతిచతుశ్శ్రుతిఋషభముల కొక్కచతుశ్శ్రుతి 'రి'యు, నిట్లు శుద్ధషట్శ్రుతి దులకు చతుశ్శ్రుతి 'ధ'యు, శుద్ధసాధారణగాంధారములకు సాధారణ 'గ'యు, అంతరతీవ్రగాంధారములకు అంతర 'గ'యు, తీవ్రశుద్ధమధ్యమములకు శుద్ధ 'మ'యు, ప్రతిమధ్యమ వరాళిమధ్యమములకు ప్రతిమధ్యమమును, శుద్ధకైశికినిషాదముల కొక్కకైశికి 'ని'యు, తీవ్రకాకలినిషాదముల కొక్కకాకలి నిషాదము నిట్లు పదిస్వరములకును ఒక్కొకదానియందు రెండేసి శ్రుతులనుచేర్చి చెప్పియుండెనుకదా! ఈ రెండేసిశ్రుతులయొక్క స్వల్పభేదముల కొక్కపేరు చెప్పుటకు కారణ మితడు చిన్నయంతరములను ద్విశ్రుతి, త్రిశ్రుతి ఇట్టివానిని స్థాయినుండి తీసివేసియుంట గమనించియుంటిమి. పైరెండుశ్రుతులు స్థూలముగ నించుమించు ఒక్కధ్వనివలె నుండునని యెంచికాని, రాగములను విస్పష్టము సేయుటకు సప్తస్వరములుకాని మరి యితరస్వరములు కొన్నికాని చాలియుండకపోవుటచేతను, స్వరము లెప్పుడును శరీరమందలి యెముకలవలె రాగముల కాధారము లగుచున్నవి కావున అవి రాగమున కందము తీసికొనిరాజాలవని యెంచినప్పుడు సప్తస్వరమూర్ఛనయుతముగనే రాగములను పేర్కొనిన చాలునని యెంచికాని వేంకటముఖి ౧౨ స్వరములయొక్క ప్రస్తారములతోనే రాగాంగములను చెప్పియుండెనని యెంచవచ్చును. కాని యేకాలమునసేమి, ఇప్పుడేమి రాగముల కాధారములగు స్వరములుమాత్రము కాక మరికొన్ని శ్రుతులనుకూడ గమకములతో జేర్చి మనవారు రాగకళలను పోషించుచునే యుండిరనుట మరువకూడదు.

కాని వేంకటముఖి యేర్పరచిన ౭౨ మేళములు కొన్ని వివాదిదోషముతో నున్నవని వింతగ కొందరు చెప్పుచుంట కలదు. వివాదిదోషముగల నలుబదిమేళములందలి పైదోషమును పారద్రోలుటకు వివాదిస్వరమును వర్జించియు, లేకయది సంవాదియగునట్లు గమకముతో జేర్చియు పాడుట సంప్రదాయమని యిటీవలి సుబ్బరామదీక్షితులు తన 'సంగీతసంప్రదాయప్రదర్శిని' గ్రంథమున జెప్పియుండెను. వివాదిస్వరసంయోగము లనబడువానియందు అవి రంజకము లగుటకు అన్యశ్రుతులను గమకములపేర చేర్చబడుట విదితము కావున రాగములందు పైశ్రుతులు వ్యక్తము లగుచునే యున్నవి. ఇట్లు కొన్ని ప్రత్యేకశ్రుతులను గమకములచే వ్యక్తీకరించుచునేయుండిరని యంగీకరించినప్పుడు ఆయాశ్రుతులను రాగములందు పేర్కొనుట యనావశ్యక మగుచునే యున్నది. తక్కినరాగకళ గమకములచే పోషింపబడుచున్నది.

మరియు ద్వావింశతిశ్రుతులు వరుసగ నాలపించుట పూర్వముకాని యిప్పుడుకాని చూడము. కాని కొందరు ముఖ్యముగ నుత్తరహిందూస్థానపు విద్వాంసులు వీని నట్లు పాడుట కలవడుచుండినట్లు వినుదుము. ఏరాగమందైనను మూడుశ్రుతులు వరుసగ అనగా చతుశ్శ్రుతి, పంచశ్రుతి ఋషభములు మరి యంతరగాంధారములు పాడబడుట పూర్వగ్రంథములనుండియు జూడము. ఇందుకు కారణము ఒకస్వరమునకును మరియొక స్వరమునకును మధ్యగల యంతరము వివాదిగ నుండుట యందురు. శుద్ధస్వరములలో (రిగ) ధని లు పరస్పరవివాదులగుననియు వికృతస్వరములలో సాధారణ అంతరగాంధారములు, కైశికికాకలినిషాదములు వివాదులగుననియు వేంకటముఖి యెంచియుండెను. వివాదిస్వరములగూర్చి సోమరాజు డిట్లు చెప్పెను:

"ఏకశ్రుత్యంతరితౌ వివాదినౌ వైరిణౌ మిథోభవతః"

ఈసంగతి గ్రీకులును గ్రహించియుండిరి. అరిస్టోక్సెనసు (Aristoxeneus) వరుసగ నుండిన మూడుశ్రుతులను వినుట దుస్తరమని యెంచెను. (It is impossible to hear three next door notes in succession) తంత్రి కంపించునప్పుడు కలుగు 'స్వయంభు' ధ్వనులు లేక "అనురణనాత్మకధ్వనుల"ను మనము గ్రహించునప్పు డవి వరుసక్రమమునకాక పంచమము, మధ్యమము, అంతరగాంధారము, సాధారణగాంధారము ఇట్లు కలుగుచుండుట ప్రకృతిస్వాభావికము. ఇందుచే వరుసశ్రుతులు పాడుటకు యోగ్యములనదగదు. కావుననే ఇట్టివానిని రాగములందు ఏకాలమునను కానము.

పైసంగతులవలన నిప్పటికి తేలినయంశము లిట్లు గమనింతుము: (౧) శ్రుతియనినను స్వరమనినను ఒక్కయర్థముగనే భరతాదివాగ్గేయకారులు ఎంచిరి (౨) ఇట్లే యనంతరము రామామాత్యులు మున్నగు శాస్త్రవేత్తలు గ్రహించియుండిరి. (౩) శ్రుతియన వినబడుశబ్దము లేక ధ్వనికావున యిది శ్రావ్యమగుధ్వని (Musical sound) లేక ధ్వనిగ (Any sound) నుండవచ్చును. కాని స్వరము రంజకత్వము గల ధ్వనియే (౪) స్వరము విళంబము చేయబడిన శ్రుతియనవచ్చును (౫) శ్రుతులు రాగములం దుపయోగింపబడినప్పు డవి స్వరముపేర నెంచబడెను (౬) కొన్నిశ్రుతులుమాత్రము రాగములం దుపయోగింపబడనప్పుడు వీనిని రాగములందలి వానినుండి ప్రత్యేకముగ జెప్పుటకై శ్రుతియని వ్యవహరింపబడుచుండును (౭) ఇట్లు రాగములందు వదలివేయబడిన శ్రుతులు మరియొకరాగమున నుపయోగింపవచ్చుననుటచే నివెల్ల శ్రావ్యమైనవిగనే గ్రహింపవలయును (౮) శ్రుతులు ఆయారాగములందుండి రాగకళలను పోషించుచున్నవి (౯) మన రాగకళ నిట్లు పోషింపదగు శ్రుతులు ఇరువదిరెండుమాత్రము పూర్వము నుండియు మనవారు గ్రహించుచుండిరి కావున నవియే చాలును (౧౦) రాగకళ నింకను సువ్యక్తము సేయగలుగుటకు మనవారు గమకములు చేర్చుచుండిరి కావున విస్తారములగు శ్రుతులు అనవశ్యకములు. కావు (౧౧) పెక్కురాగములందు సూక్ష్మములగు శ్రుతులు గమకసంజాతములు కానివే యిరువదిరెండుమాత్రము రాగములం దావశ్యకములు కావున వానిని ప్రతివిద్వాంసుడు నెరిగియుండుట యుక్తము. (౧౨) పెక్కుశ్రుతులను మనస్థాయియందు చేర్చుట ద్వావింశతిశ్రుతిపద్ధతిని వ్యతిరిక్తముగ మార్చుటౌనుట కావున నట్లనుట నీపద్ధతికి భంగము కలుగునట్లు అనేకశ్రుతులను చేర్చుట భావ్యము కాదు. (౧౩) అనేకులు అనేకవిధముల శ్రుతిభాగములు చెప్పుచుండినను పైన తెలిపినవెల్ల నవీనకాలమునకు తగియున్నవని గ్రహింపబడుచున్నది. (౧౪) రాగలక్షణము వ్రాయునప్పు డీవెల్ల నుపయోగించుట భావ్యము.

వసంతము

అంబటిపూడి నరసింహశర్మగారు

౧

అరుణసహకారమృదుపల్లవాంకురములు
కొరికి కోయిలల్ గీతాల గూర్చుకొాదమ
తుమ్మెదల పిండు పుష్పరసమ్ముఁ గ్రోలి
యవనిమార్మ్రోగ ఝుంకారరవము సేయ
పశ్చిమానిలు డతిశుష్కపత్రములను
దాకి యుత్కటమర్మరధ్వని రచింప
చెట్టులన్నియు చివురెత్తి, చిన్ని చిన్ని
పవడములగాసి బహుమతుల్ పైకి జూప
ప్రకృతినృత్యవిద్యాభ్యాసపాటవమ్ము
నెఱపు నవవసంతర్తుమందిరములోన.

౨

ప్రకృతివర్ణనాసక్తులౌ భావకవుల
తరళరత్నమ్ములైన గీతాలలోన
లలితసుమనోజ్ఞవ్యాససంకలనమునను
చెలగునట్టి ఉగాదిసంచికలలోన
పటుతరప్రేమపాశసంబద్ధులైన
కామినీ కాముకాంతరంగాలలోన
రక్తవిద్రుమదీప్తివిరాజితమయి
నవనవంబగు చూతపల్లవములోన
ప్రవిమలంబగు కోయిల పాటలోన
జాగరించెడి నూత్నవసంతలక్ష్మి.

౩

ఓ వసంతమా! వివిధవిధోరుపుష్ప
సంచయం బేకడల సమార్జించినావు
సర్వదిగ్వ్యాప్తగంధవిస్తారములను
చిన్ని పుష్పాలలో నెట్లు చేర్చినావు
ప్రకృతిచిత్రమ్ములో, పాదపమ్ము కొనల
రక్తరేఖాంకితమ్ముగా రక్తపల్ల
వప్రసూనాల చిత్రించి వ్రాసినావు
గరిమ నెట నేర్చితీచిత్రకారవిద్య.

రాత్రి

తల్లాప్రగడ విశ్వసుందరమ్మగారు

కోపభరవివశురాలు
కోమలాంగి మోమురీతి
సాయంసంధ్యారుణ రుచి
సాంద్రం బయ్యెన్.
ఆపైదలి గట్టిన న
ల్లని చీరయొ యనుత్రివిధముఁ
నల్లని చీకట్లు డాసె
నలుగడ లందున్.

పోరుగువారి జగడంబుల
పొంచి చూచులోకుల నగ
మినమిన లాడుచు మిన్కులు
మింటను మెరసెన్.
తొయ్యాలి దేర్పగ వచ్చిన
నెయ్యపు ప్రియుడేమోయన
అర్ధచంద్రుడుదయించెను
ఆకసమందున్.

నెల కిరువంకల నిలబడి
వీచోపులం విసరు భటుల
పగిదిని పమ్మెర గాలుమ
పలుమరు వీచెన్.

కావలి రా భటుడు బట్టు
కంచు కాగడా రీతిని
వేగుజుక్క విహాయసమున
వెలుగులు నించెన్.

రాజగృహము ముంగట బం
కాలు బట్టు నా రీతి
కుక్కుటగణములు కొక్కొరొ
కోయని కూసెన్.

నిశ నల్లని చీరవీడి
తెలివలువను దాల్చులీల
వెలి కాంతులతోడ జగతి
తె తెలవారెన్.

నీతిగీత

నందూరి శివరావుగారు

౧

మఱల రాని నిన్న కొఱ కడలక, రాక
నరయరాని రేపు కానపడక
కడచు నేడె నీదిగా నెంచి యెప్పటి
దపుడు చేయు మెల్లియనక సుమతి!

౨

తిని పనిం జేయకుంట చే దనువు సెడును
తనువు చెడుటను దలపులు తాఱుమాఱు
దాన దీరని యిడుములు తవులుగాన
సోమరికి సౌఖ్యమన్నది సున్న యెపుడు.

౩

ఒరుని కలిమికి దన లేమి కోర్వలేక
యన్యసత్కృతులకు దురూహలు ఘటించి
వాని చెఱుపంగ బన్నినపన్నగడల
బడి నశించును సాలీని పగిది కుమతి.

౪

దుర్దశలు నీయహంకారదుష్కృతముల
ఫలమని యెఱింగి, విధిదూఱ కలతి మతిని
చక్కపఱచుము, ఫలములు చక్కనగును
విత్తొకటివేయ జెట్టొకటి వేఱుదగును.

౫

తృప్తికంటె సుఖము తృష్ణకంటెను దుఃఖ
మొసగునట్టి వవని నొండు లేవు;
కలుగుదాన దృప్తి కలవాడు కలవాడు
లేనివాడు దానిలేనివాడు.

౬

సహజముగ న్యాయకామ్యముల్ సఫలపఱుపు
విశ్వపిత నీహితాహితవిధము లరసి
యధికకష్టప్రయత్నకార్యములు కొన్ని
చెఱుపవగవకు మది మేలుకొఱకె యగును.

౭

ధనము తఱుగుకొండి తఱుగుపై వేగన
కున్నవారి కూరకొనగనేల?
తఱుగు కొలది పెఱుగు తగు పేరుకోరిన
బీదసాద కిడుము ప్రియమెలర్ప.

౮

తలకు మీఱినపని జేయదలపకెపుడు
మొదలిడిన కార్యమును నసంపూర్తి విడకు
ధైర్యసాహసముల కసాధ్యంబు లేదు
సంశయాత్మకుడెందు నాశంబునందు.

సనాతనధర్మవాదులు

వల్లూరి సూర్యనారాయణరావు గారు, బి.ఏ., బి.ఎల్.

శ్రుతిస్మృతిపురాణేతిహాసములమీద యాధారపడిన మన కర్మకాండయంతయు, దైవనిర్మితమనియు, అనాదియనియు, అనుల్లంఘనీయమనియు, ఈ కర్మలను విధ్యుక్తముగ నాచరించనివారు పతితులై నరకమున బడుదురనియు, లేక నికృష్ట జన్మపరంపరల నెత్తుదురనియు, మన హిందూసనాతనధర్మవాదుల వాదనయని నే నభిప్రాయపడుచున్నాను. ఇదియే వారిలో బహుమంది యభిప్రాయమైనయెడల వారివాదన నెదుర్కొనుట యీసమయములో ముఖ్యావసరము. పూర్వకాలమం దన్నిజాతులలో నున్న మూఢవిశ్వాసములు, మూఢాచారములు, మూఢభయములు, మనలో కూడ నుండెను. ఇవి కాలవశమున కొన్ని బొత్తిగా నశించినవి; కొన్ని మారుచున్నవి; కొన్ని యింకను ప్రతిదేశములోను విద్యాగంధములేని పామరజనములో వ్యాపించియున్నవి. కాని, వానియందు పిచ్చినమ్మకము కలిగి గాని, లేక ప్రజలలో బాహ్యాంతశ్శుచులను కలుగజేయ నలెననిగాని, మరి యే యితరయుద్దేశ్యములతోనో మనపూర్వులు వానిని మతముతో ముడిపెట్టి వాని నుల్లంఘించిన వారికి దైవికశిక్షల నేర్పరచి వర్ణాశ్రమధర్మముల నిలబెట్ట ప్రయత్నించిరి. వీని మంచిచెడ్డలు ఆవశ్యకతానావశ్యకతలు మన స్వతంత్రాలోచనకు వదలక ధర్మశాస్త్రరూపముగ జనుల నెల్లప్పుడు బంధించునట్లు చేయగలిగిరి. ఇట్లు రెండుమూడువేల సంవత్సరములు గడచినవి. మనదేశములో బుద్ధదేవుడు, జైనగురువులు, రామమోహనరాయి, దయానందసరస్వతి మొదలగువారు వివిధమార్గముల సంస్కరణలకు ప్రయత్నించినను జనసామాన్యమంతయు ధర్మశాస్త్రములకే పేరునకుమాత్రము కట్టుపడుచున్నట్లు కనుపడుచుండును. వీనిని విమర్శించి కాలానుసారముగ మార్చుకొనుటకు అధికారముగల పూర్వపు ధర్మజ్ఞసభల కిరోజులలో తావు లేకపోవుటచే వ్యక్తుల యింగితజ్ఞానమునకు వీనిని వదలక తప్పని సరి వచ్చుచున్నది. కాని యిట్టిస్థితిలో మన మనవసరముగ సంఘము కొరకు అనేకమూఢాచారములను పట్టుకొని వ్రేలాడవలసివచ్చుచున్నది:

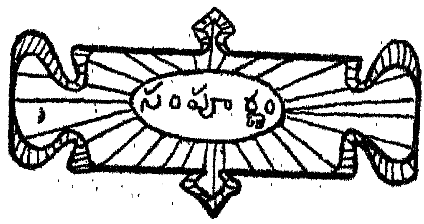
ఈ యాచారకర్మకాండలు సృష్ట్యాదినుండి దేవుడు మనకేర్పరచెనని యీ సనాతనధర్మవాదులు చేయువాదన మన సాంఘికాభివృద్ధికి మిక్కిలి యాటంకము కలిగించుటయే కాక యీ వాదన సత్యమునకు విరుద్ధమయినట్లు సాంఘికపరిణామశాస్త్రము వేనోళ్ళ ఘోషించుచున్నది. మానవకోటిలో ఆయా జనసంఘములలో యెప్పుడెప్పుడు ఎట్టి విధానములు ప్రబలుచుండినవో, అప్పటప్పటి కాలస్థితులనుబట్టి అవి యెట్లెట్లు మారుచుండినవో మన ప్రజాసామాన్యము తెలిసికొనజాలమిచే కూపస్థమండూకములవలె మన పూర్వధర్మశాస్త్రములలో వ్రాసిన విషయములన్నియు నిత్యములు, అనుల్లంఘనీయములు నని నమ్ముటయు, వానిని "యథాశక్తి సహగమన"మును సామెత ప్రకారము ఏదయో యొక విధముగ సంప్రదాయముగ నాచరించుటయు జరుగుచున్నది. ఈ శిలారూపములయిన కట్టుబాట్లు కాలానుసారముగ కొంతవరకు సడలుచున్నను ఈ సనాతనధర్మవాదులు వానిని తిరిగి నిలబెట్టుటకు కొన్ని భగీరథప్రయత్నములు చేయుచుండుటచే వీరిని ఢీకొనుట సంఘసంస్కరణవాదుల విధి. వీరికి ఇతరుల సువిమర్శనలు తలకెక్కవనియు, ఈ పూర్వాచారములు, నమ్మకములు, శ్రౌతస్మార్తకర్మకాండలు నిలువనేరవని యెంత వీరికి సహేతుకముగ బోధించినను తమప్రయత్నములు విడువరనియు మావంటివారికి తెలిసియున్నను లోకసంగ్రహార్థము వీరిమాటలుపాటింపనవసరములేదని మేము తరుచుగా ప్రజలకు నచ్చజెప్పకతప్పదు. మనలో ప్రబలియున్న ఆచారము లనేకములు, మతముతో సంబంధింపజేయవలసినవి కావు. వీనిలో వర్ణాశ్రమధర్మములు ముఖ్యములు. ఇవి లేనిచో హైందవమతమెక్కడుండునని కొందరడుగవచ్చును. ఇది ఆధ్యాత్మికతత్త్వజ్ఞానములోనే యున్నది. జ్ఞానభక్తికర్మయోగముల సముచ్చయమే నిజమైన హైందవమతము. శ్రౌతస్మార్తకర్మకాండలు, వర్ణాశ్రమ ధర్మములు మొదలగునవి సుమారు మూడువేల సంవత్సరములక్రింద యేర్పడిన బ్రాహ్మణమతము. ఈ రెండవదానిని క్రమక్రమముగ వేరుపరచి లేక తగ్గించివైచి, మొదటిదానిని జనసామాన్యములో వ్యాపింపజేసి రాజకీయసాంఘికసంస్కరణలకు మనతోడి మానవులతో పాటుపడవలెనుగాని పరలోకశిక్షలకు భయపడి యీ పిచ్చిమతాచారములచేత అనవసరముగ బంధింపబడుట మనకు తగదు.

నిజముగా ఈ మతాచారములే దైవదత్తములైనచో పరమకరుణాళుడును నిష్పక్షపాతియు నగు దేవుడు ఇన్ని భిన్నమతముల నేర్పరచి వానివిధుల నుల్లంఘించినవారిని, ఆమతము ననుసరించనివారిని నర

కముక బహ్మదోషమునా? అన్ని జాతులకును ఒకేవిధమైన యాచారముల నేల కల్పించలేదు? ఈ యాచారములు కాలానుసారముగ మారుచుండగా ఏల యూరకొనుచున్నాడు? అడవిజాతులకు కూడ ఈ నవనాగరికుల బుద్ధులను ఆనాగరికులకు ఏల ప్రసాదింపలేదు? ఏకకాలమందు బహుభార్యాస్వీకరణము, బహుభర్తృస్వీకరణము మొదటి నుండియు అనేకజాతులలో నుండగా వానిని లేకుండ అనేకమతములు శాసించుటేల? వివాహములకు వావివరుసల విషయమై కొంచెమాలోచింతము. సమీపబంధువులలోనుండి తెచ్చుకొనకూడదను నాచారము అనేకములగు అడవిజాతులలో ఇప్పటికిని కలదు. అన్యములగు తెగలలో నుండియే వరునిగాని, వధువునుగాని తెచ్చుకొనవలెను. కొన్ని జాతులలో అన్నదమ్ముల బిడ్డలు, అప్పచెల్లెండ్ర బిడ్డలు ఒండొరులతో వివాహము చేసికొనకూడదుగాని మేనత్తబిడ్డలు, మేనమామబిడ్డలు వివాహములు చేసికొనవచ్చును. నాగరికజాతుల మనుకొను క్రిస్టియనులలో, మహమ్మదీయులలో అన్నదమ్ముల బిడ్డలు వివాహము చేసికొనెదరు. సుమిత్రాదీవిలో మేనత్తకూతురిని వివాహము చేసికొనకూడదుగాని మేనమామకూతురుని చేసికొనవచ్చును. మళయాళదేశములోవలె స్త్రీలగుండా వారసత్వముగల జాతులలో తండ్రి తన కొడుకుయొక్క లాభమునకు తన చెల్లెలికి కాకపోయినను ఆమె కొమార్తెను, తనకూతురుయొక్క లాభమునకును ఆమెను తనసహోదరి కొమారునకును ఇచ్చి వివాహము చేయుచుండును. కన్నడదేశములో కప్పిలియన్ అను జాతివారు చెల్లెలికొమార్తెను, పినతల్లికొమార్తెను విధిగా వివాహము చేసికొందురు. జింజీకొండలలో ఇరులన్ జాతివారు ఏమ్మని కూతురును వివాహము చేసికొందురు. గారోలు జాతిలో పినతల్లిని చేసికొనుట ఆచారము. పినతల్లిగాని పెదతల్లిగాని లేకపోతే మేనమామకొమార్తెలను చేసికొందురు. వితంతువులైన పెదతల్లి పినతల్లులుండగా వారు దూరపుబంధువులను వివాహము చేసికొనుట గొప్ప తప్పుగా భావించబడును. వీరు చనిపోతే వీరికొమార్తెలను తప్పక వివాహము చేసికొనెదరు. కొన్ని జాతులలో రాజవంశమువారు తమలో పరులరక్తము కలియకూడదని తమ అక్కచెల్లెండ్రనే వివాహము చేసికొనెదరు.

ప్రపంచములో నెక్కడను తల్లి కొమారుని, తండ్రి కొమార్తెను వివాహముచేసికొను నాచారము కనబడదు. ఈక్వడారురాష్ట్రమందలి కొన్ని జాతులలో వితంతువులు తమ కొమాళ్లనే యుంచుకొనుచున్నట్లును, అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రముల వాయవ్యభాగమందు అడవిజాతులలో భార్య చనిపోయినవారు తమ కొమార్తెల నుంచుకొనుచున్నట్లును కనబడుచున్నదట గాని, అట్టి సంసర్గములు హేయముగానే చూడబడుచున్నవని వ్రాయబడియున్నది. సాలోమన్ ద్వీపములలో తండ్రి తనకొమార్తెలవలన పిల్లలను కని పెంచుకొనునట. ఇట్టి సంబంధములు మలయామార్షల్ ద్వీపములయందును, పెరూ మెడగాస్కర్ సింహళములలో కూడ కనబడుచున్నవట. ఈజిప్టులో పూర్వరాజులు తమ చెల్లెండ్రను తప్పక వివాహము చేసికొనుచుండిరి. బర్మాలోను, సయాములోను రాజులు తమ సవతిచెల్లెండ్రను వివాహము చేసికొను నాచారము కలదు. 1900 వ సంవత్సరములో సయామురాజునకు మొదటి యిద్దరుభార్యలు ఆయన సవతిచెల్లెండ్రే. గ్వాటిమాలాలో అన్నయు చెల్లెలు తమతండ్రులు వేరైన గొడల వివాహము చేసికొనవచ్చును. నేటికిని అనేకజాతులలో సహోదరుని యొక్కయు, సహోదరియొక్కయు కుమార్తెలను, మేనత్తను, పినతల్లిని వివాహమును చేసికొనుట విధ్యుక్తాచారముగ నున్నది. బర్మాదేశములో తల్లి, కూతురు, చెల్లెలు, పినతల్లి, అత్త, మనుమరాలు తప్పతక్కిన సమీపబంధువులను వివాహము చేసికొనవచ్చును. రష్యా ఆస్ట్రియా హంగెరీ స్పెయిన్‌దేశములలో సహోదరులబిడ్డలు చెల్లెండ్ర బిడ్డలు ఒండొరులతో వివాహములు చేసికొనకూడదు. కొన్ని యడవిజాతులలో తమ తెగలలో చేరని సంకరపుజాతులనుండియే సంబంధములు కుదుర్చుకొని మన నవనాగరికులకు మార్గదర్శకులుగ నున్నారు.

ఈ విధముగానే వివాహములకు తల్లిదండ్రుల యంగీకారావశ్యకత, గాంధర్వవివాహములు, వివాహచ్ఛేదనము, బహుభార్యాత్వము, వివాహకర్మలు మొదలగువానిలో, యెన్నియో భేదము లున్నవి. వీని నన్నిటిని దేవుడు సృజించెనా? వీనిని మార్చుకొనుచున్న పాపిత్వమా? వీనిలో ఉత్తమమని తోచినవానిని గ్రహించుచు, తక్కినవానిని విసర్జించుచు అనావశ్యకశృంఖలములను త్రెంచివైచి సంఘములు మందునకు పోవుచుండును. మనలో ముఖ్యముగా మంచిచెడులశకునములు, నాడెములు వర్జములు, తద్దినములు మొదలగు కర్మలు జ్యోతిషము, సాముద్రికము, అస్పృశ్యత మొదలగు విషయములందు జనులకున్న మూఢవిశ్వాసములను తొలగించవలెను. కాని యీ సనాతనధర్మవాదులు విశాల దృష్టితో విమర్శించుటమాని తమ పూర్వాచారపరాయణత్వమును నిలబెట్ట జూచుట మిక్కిలి విచారకరము.

వివాహవిచ్ఛేదకశాసనము

అయ్యదేవర లక్ష్మీనరసింహంగారు

దేశము నేడు విపరీతగతుల నడచుచున్నది. ప్రపంచమున చెలరేగిన విప్లవతరంగములు కేవల రాజకీయములుమాత్రమే గాక, ధార్మికసాంఘికములుగా గూడ పరిణమించి వాని సీమల నున్మూలించుచున్నవి. ప్రపంచము సకలయుగముల నొకే నడక నడువజాలదనియు, కాలానుగుణముగ మతసాంఘికనియమములు మారుచుండుననియును ప్రాపంచికచరిత్రవలనను, ప్రాచీనగ్రంథసమాలోకనమువలనను తెలియగలదు.

మార్పులేక నిర్వికారముగా నిలుచుట దైవమునకైన పరముగాదు. మన భరతవర్షమున మతసాంఘికనియమములు చాలవరకు వాని పరిపూర్ణవికాసకాలమున సృజింపబడినవే. కాలప్రవాహమున నేయుగములు గడచినను, నిర్మాతలు, అస్తంగతులయినను చెక్కుచెదరక నిలిచియున్నవి. కొన్ని నియమములుమాత్రము కాలప్రవాహమున కెదురీదలేక నిర్బంధములపాలై యినుపపంజరముల బడి నేటివరకు నడచుచున్నవి. కొన్ని నైజస్వరూపధర్మముల గోల్పోయి నామమాత్రావశిష్టములుగా నున్నవి. సంఘము అనేకదురాచారములపాలయి కుంటినడకల నడచుచున్నది. సక్రమపథమున సంఘమును నడపుటకు సంస్కారమవసరమే. లోపముల కప్పిపుచ్చి మాసంఘమే సర్వోత్కృష్టమయినదనియును, మేమే సర్వజ్ఞులమనియును, మా మతాచారము లనాదులనియును, నిర్దుష్టము లనియును, వానివిషయమున వేలుజూపిన మహాపాతకమనియును భావించువారు స్వాభిమానులు, అహంకారులు నగక తప్పదు. ప్రతిమానవునకు తన జాతి, తన సంఘము, తన ధర్మము-వీటిపై నభిమానముండుట తప్పుగాదు. అభిమానము, ప్రేమ లేనివాడు పుడమి లేనివాడే.

మనలో వ్యాపించిన కొన్నిదురాచారముల రూపుమాపుటకు కొందరు మహనీయులు పూనుకొని కృషి సల్పుచున్నారు. పాపము! ఆమహనీయులకు మతగ్రంథపరిచితి స్వల్పము. అదియును ఏ మాక్సుముల్లరువంటి పాశ్చాత్యవిద్వాంసుల దయవలననో గల్గినదేగాని వారికి స్వయముగా మాతృకవలన గ్రహించినది అల్పమే. వారికి పాశ్చాత్యాచారములు పరమాదర్శములు. భారతదేశము నొక్కసారిగా నింగ్లండునకు ప్రతిబింబముగా జేయనెంతురు. రెండవవారు సనాతనాచారులమని చెప్పుకొను సంకుచితస్వభావులు గ్రామఘోషము వలె వేదశాస్త్రముల నస్మరించుచుందురు. కాని విషయవిమర్శనము వీరికి తలనొప్పి. వేదార్థముల నన్వేషించుట మహాపాపము. సంస్కారమునకై [illegible] వీరి దృష్టియందు చండాలురు. ఈ రెండుకక్షలవారి నడుమ చిక్కి సంఘము ముక్కలిరిక్కలి యూడక క్షీణించుచున్నది.

మన దేశమున సాంఘికజీవనము ఐహికసుఖానందముల నిచ్చునదిమాత్రమేగాక ఆధ్యాత్మికమోక్షమునకు గూడ మార్గముగా వచింపబడినది. హైందవసాంసారికజీవనము అనేకబాధ్యతలతో గూడి సంఘసేవ కత్యంతోపకారియై పరమపవిత్రమయినదిగా గల్పింపబడినది. ఇందు కేవలధర్మచింతనమే ప్రధానము.

హిందూవివాహము జీవితమును సఫలమొనర్చు నొక పవిత్రకర్మ. హిందూదాంపత్యబంధనము వధూవరుల శాశ్వతప్రేమపాశబద్ధుల జేయునది. వారి యిష్టముపై త్రెంచివేయసాధ్యమయినది కాదు. మరణానంతరమునగూడ సంబంధము వీడునదిగాదు. ఇతరసంఘములలో నిది విషయసుఖమాదర్శముగాగల యొకఒడంబడిక

(Contract). ఏక్కూర కంట్రాక్టు ఒప్పందములనే పాక్షికుల (Parties) ఇష్టమునకై రద్దుపరుపబడవచ్చును. ఇదియే హిందూవివాహమునకును ఇతరసంఘములకును గల భేద ప్రధానభేదము. కావుననే వధూవరు లిరువురు అనుకూలవయోవిద్యావంతులు గలవారై తమ బాధ్యతల గుర్తింపగలవారుగా నుండవలెను. వివాహము వధూవరుల వారానందముకొఱకుగా నుండవలెగాని లోకుల యానందముకొఱకు గాదు. దానికి వయఃపరిపాకము, దేహస్వాస్థ్యము, విద్యాశిక్షణము అనునవి అవసరము. బొమ్మపెండ్లిండ్లు చూచువారు సంతోషించుటకే. కొంతకాలమునుండి బాల్యవివాహములు మనలో నేకారణముననో బాదుకొని సంఘమునకు వేరుపురుగులై బాధించుచున్నవి. వాని నాపుటకై సంస్కారులు సల్పిన కృషి తాత్కాలికముగా ఫలకారి కాజాలకపోయినను వ్యర్థము కాలేదనిమాత్రము చెప్పవచ్చును. వివాహపరిమితి నైచ్ఛికముగనో, అనైచ్ఛికముగనో పెరుగుచునే యున్నది. కాని సంఘసంస్కారులు సనాతనధర్మ్ములను ముల్లాలచేతులలోబడి హిందూ సంఘము ముర్దీముద్దార్ (శవప్రాయము) అయినది. సనాతనాచారులు మనలో ఎన్ని సాంకర్యము లున్నను ఒక వెంట్రుకవాసియైన ముందు సాగరాదని పట్టుబట్టినారు. సంఘసంస్కారులు ఒక్కగంతున కైలాసశిఖరముపై కెగరవలెనన్నారు. పోతే కైలాసము, పడితే పాతాళము; రెండవమార్గము పనికిరాదని పట్టుబట్టిరి. ఎన్ని ప్రగల్భములు పలికినను, ఎంత పలుకుబడిగలవారమని తలచినను, ఎంతప్రయోజకుల మని గర్వపడినను నేటివరకు తరతరములుగా నాటుకొనిన యాచారములందుగల యాదరము అభిమానమును ప్రజాసామాన్యము విడుచునట్లు జేయ సాధ్యమగునా? వారియెదుట వీరియాటలు సాగునా? కనుకనే వీరు శారదాగారిని ముందుబెట్టుకొని యొక నూతన శాసనమును సృజించి మతస్వాతంత్ర్యమును మంటగలిపిరి. వివాహపవిత్రతను విచ్ఛేద మొనర్చిరి. వయఃపరిమితి హెచ్చించిన హెచ్చించవచ్చును. దీనికి శాసనమును శరణ్యముగా బడయనేల? వివాహము రిజిష్టరీ కావలెను. వివాహములకై ప్రత్యేకకచేరీలు, రిజిష్ట్రారులు, కోర్టులు స్థాపనకావలసి వచ్చినది. ఇన్నికట్టుదిట్టములు, ఇన్ని కాగితపత్రములు జరిగిన యీ వివాహబంధము చిరస్థాయిగా నుండవలెనను నియమముకూడ లేదు. సూర్యచంద్రులు, పంచభూతములు, అగ్నిహోత్రము సాక్షులుగా జేయబడిన వైదికవివాహమునందలి పవిత్రత చిరస్థాయిత్వము యీనవీనవివాహమున నెక్కడ గలదు? ఈ శాసనము విషయమున నీదేశమున తీవ్రాందోళన బయలుదేరినది. గోరుచుట్టుపై రోకటిపోటువలె స్త్రీసంఘపవిత్రతను రూపుమాపుటకు వివాహవిచ్ఛేదకశాసనములకై కృషిసల్పుచున్నారు. వివాహవిచ్ఛేదకశాసనముల గోరువారు వివాహమేల జేసికొనవలెనో బోధపడకున్నది. ఈ కృత్రిమ వివాహముల జేసికొనిన యిల్లాండ్రకన్న వివాహమే యొల్లక మనసుకు నచ్చిన యొకపురుషునితో జీవయాత్ర గడపిన వారవధూమణి యేల పరమపూజ్యురాలు గాదు? ‘మాదేశము సీత, సావిత్రి మున్నగు పరమపతివ్రతాశిరోమణుల గన్నతల్లి. మా జన్మభూమియందలి ప్రతియణువును వారి పాదస్పర్శచే పవిత్రమైనది. వారి యశోగానమును మన దేశమునందలి ప్రతి చెట్టు, గట్టు, పుట్ట సల్పుచున్నది—కాదు, ప్రపంచమునందలి ప్రతివస్తువును వారిని కీర్తించుచున్నది. వారి పవిత్రరక్తమింకను వేడిగనే మా శరీరముల ప్రవహించుచున్నది. మేము వారి బిడ్డలము. మాజాతి యత్యంతశ్రేష్ఠమైనది’ అని యితరుల యెదుట జెప్పుకొనుచుంటిమే, ఇంక నేమొగముతో మన యాధిక్యము జెప్పుకొనగలము?

మన స్వాతంత్ర్యమా మాసిపోయినది. ఐశ్వర్య మడుగంటినది. పౌరుషము పాడైనది. అవిద్య తాండవ మాడుచున్నది. అన్నియు నస్తంగతము లయినను ఆభిజాత్యమును గోల్పోక, పవిత్రతను పరుల కమ్ముకొనక ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వముతో తపోమూర్తు లగు మహర్షులయు, పావనశీలలగు పతివ్రతామతల్లులయొక్కయు సంతతివారమని జెప్పుకొని మురియుచున్నాము. వారి పాతివ్రత్య విఖ్యాతి ఖండఖండాంతరముల గీర్తింపబడుచుండ, వారి

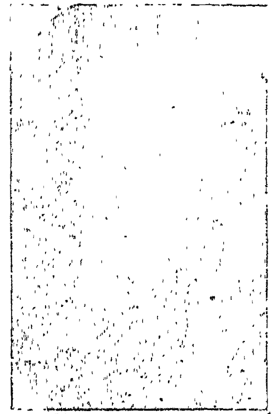
రౌండు టేబిలు మహాసభ - లండను - ౧౯౩౦ ప్రతినిధులు

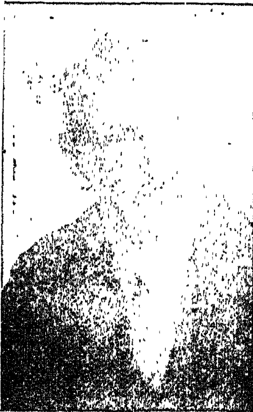
మ్యా. మెక్డొనాల్డుగారు, ప్రధానమంత్రి

వెజ్ వుడ్ బెన్నుగారు, ఇండియామంత్రి

సాంకె ప్రభువుగారు

హెచ్. జి. హేగ్సగారు

సర్ మాల్కం హెయిలిగారు

ఆర్థర్ హెండర్సన్ గారు

ఆనరబుల్ డి. గ్రానిటీల్ గారు

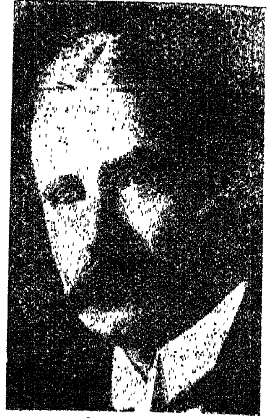
రీడింగు ప్రభువుగారు

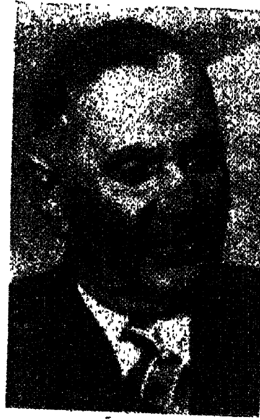
సర్ [illegible] గారు

జే. హెచ్. థామస్‌గారు

ఆర్. ఏ. హెచ్. కార్టరుగారు

శ్రీ పీలుప్రభువుగారు

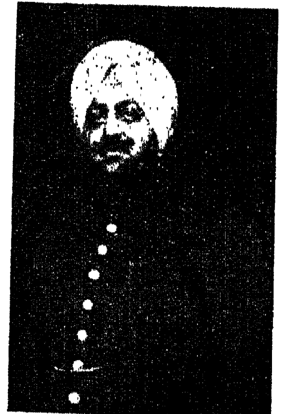

శ్రీ టి. వి. కృష్ణమాచార్యులుగారు

శ్రీ నవనగర మహారాజాగారు

సర్. సామ్యూల్ హోర్‌గారు

శ్రీ బికనీరు మహారాజుగారు

శ్రీ ఆల్వారు మహారాజుగారు

శ్రీ పాటియాలా మహారాజుగారు

శ్రీ సాంగ్లీ రాజుగారు

శ్రీ ధోల్‌పూరు (ధవళపురము) రాణాగారు

శ్రీ భూపాల నవాబుగారు

శ్రీ దర్భాంగ మహారాజుగారు

శ్రీ జమ్ము కాశ్మీరముల మహారాజుగారు

శ్రీ బరోడా మహారాజుగారు

శ్రీ ఛతారి నవాబుగారు

శ్రీ సర్. అక్బర్ హైదరిగారు (నైజాము)

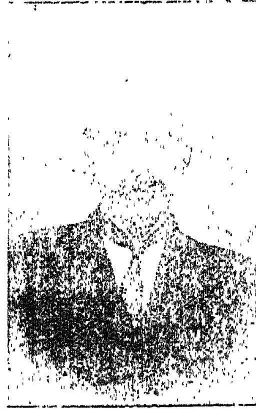

శ్రీ సర్. మిర్జా యమ్. ఇస్మెయిలుగారు (మైసూరు)

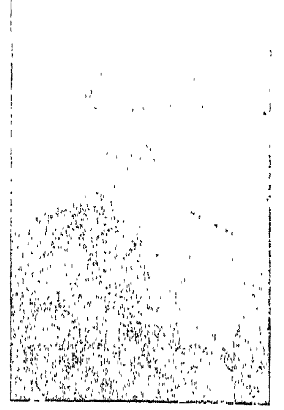
ఆంధ్రపత్రిక - ప్రజోత్పత్తి సంవత్సరాది సంచిక

శ్రీ వి. శివరావుగారు

శ్రీ ది. బ. ఎ. రామస్వామి మొదలియారుగారు

శ్రీ పర్లాకిమిడి రాజాగారు

శ్రీ సర్. సి. పి. రామస్వామయ్యరుగారు

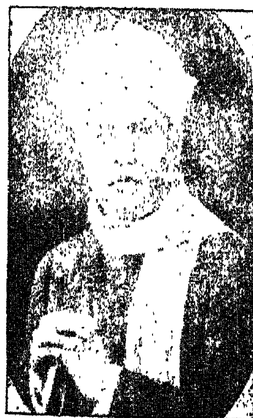
శ్రీ యస్. బి. తాంబెగారు

శ్రీ సర్. ఏ. పి. పాత్రోగారు

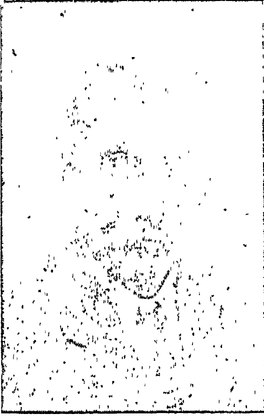
శ్రీ యం. ఆర్. జయకరుగారు

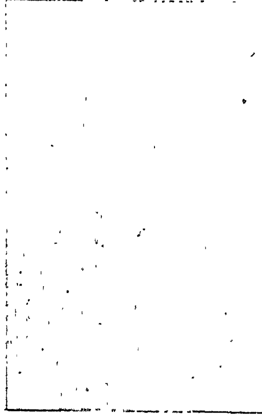
శ్రీ వి. యస్. శ్రీనివాసశాస్త్రిగారు

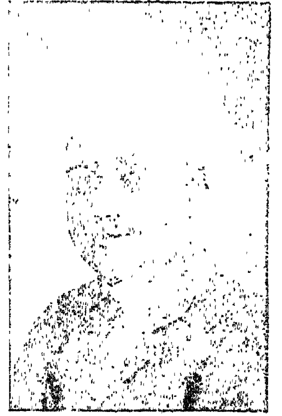
శ్రీ సర్. తేజబహదూర్ సప్రూగారు

శ్రీ రా. బ. ఆర్. శ్రీనివాసన్‌గారు

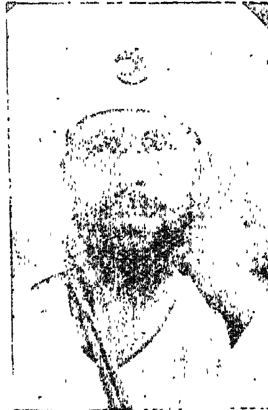
శ్రీ రా. బ. ఏ. టి. పన్నీరుసెల్వమ్‌గారు

శ్రీ కే. టి. పాలుగారు

శ్రీ సర్. మహమద్ షాఫిగారు

శ్రీ మహమ్మదాలిగారు

శ్రీ నవాబ్ సర్.
మహమ్మద్ యూసఫ్‌గారు

శ్రీ హెచ్. పి. మోడిగారు

శ్రీ సర్. ఫిరోజ్ సేత్నగారు

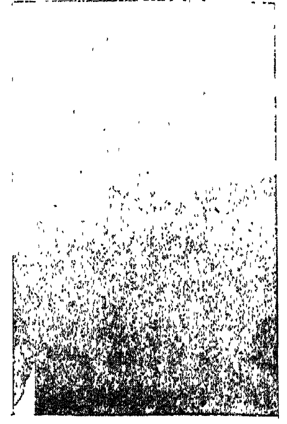
శ్రీ సర్. కోవస్జీ జహాంగీర్‌గారు

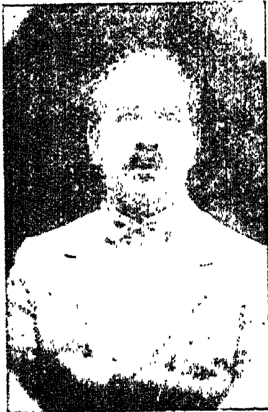
శ్రీ ఎ. హెచ్. గజ్నవిగారు

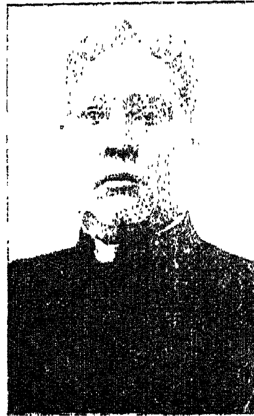
శ్రీ జే. యన్. బాసుగారు

శ్రీ నరేంద్రనాథ్ లా గారు

ఖా. బ. సర్.
షానవాజ్ ఖాన్ గులాం ముర్తజాఖాన్ భట్టో

శ్రీ ఏ. కె. ఫజుల్ హాకీగారు

శ్రీ యం. ఏ. జిన్నాగారు

హెచ్. ఏ. గిడ్నీగారు

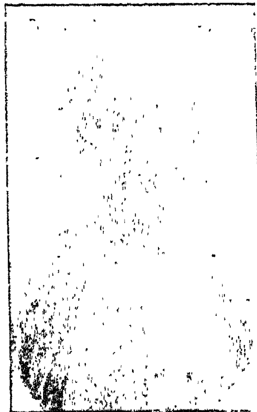

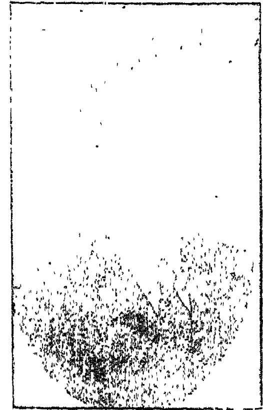
శ్రీ సర్. చిమన్‌లాల్ సెతల్వాడ్ గారు

శ్రీ డా. బి. యస్. మూంజీగారు

శ్రీ సర్దారు సాహెబ్ ఉజ్జ్వలసింగ్ గారు

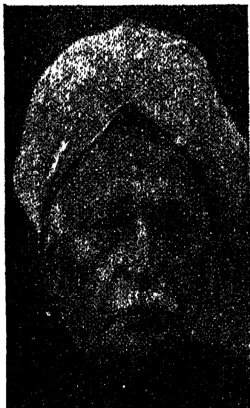

శ్రీ యు. బా పెగారు

శ్రీ యం. యం. ఓక్ ఘీనే గారు

శ్రీ యస్. యం. జోషిగారు

శ్రీ బి. వి. జాధవ్

శ్రీ ఓ. డి. గ్లాన్విల్

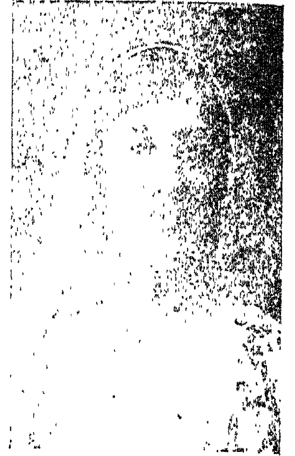

శ్రీ దీ. బ. యం. రామచంద్రరావుగారు

శ్రీ నవాబ్ సుల్తాను అహమద్ ఖాన్ గారు

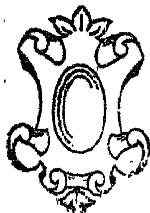

శ్రీ సర్. పి. సి. మిత్తర్ గారు

శ్రీ రాజా నరేంద్రనాథ్ గారు

శ్రీమతి సుబ్బరాయన్ సతిగారు

శ్రీమతి షా నవాజ్ గారు

శ్రీ ఆగాఖాను గారు

పాశీల్యము ఆదర్శముగా నంగీకరింపబడుచుండ వారి సంతతియగు మనమే వారి కీర్తిని మంటగలప వలెనా? మనకు పాశ్చాత్యధర్మములు పరమప్రమాణములా? భార్యాభర్తలు ఒకరిలోపముల నొకరు మన్నించి చెడు వర్తన గలిగినవారిని మంచిత్రోవను నడిపించుటకు యత్నింపవలెను. అప్పుడే వివాహము సౌఖ్యప్రదము కాగలదు. మనసంసార మాదర్శప్రాయమై యలర గలదు. సోదరసోదరీమణులారా! వివాహవిచ్ఛేదముల గావింపకుడు. సంసారముల నిస్సారము జేయకుడు. మీ జాతిని దుర్నీతిపా ల్జేయు విపరీతసంస్కారములకు గడంగ కుడు. మీ మూలపురుషు లగు, భరద్వాజ, విశ్వామిత్ర, వసిష్ఠ మొదలైన మహర్షులయొక్కయు, అరుంధతి, అనసూయ, గార్గి మొదలైన సాధ్వీమణులయొక్కయు సందేశముల దేశదేశాంతరముల చాటుడు. శాసనము నూతనము గొని హైందవజాతీయగౌరవమును నాశనము చేయకుడు. వివాహవిచ్ఛేదికశాసనము పనికిరాదని దొర తనమువారికి మహజర్లద్వారా తెలియపరచుడు.

శంపావిరహిణి

మల్లవరపు విశ్వేశ్వరరావుగారు

శంపాలతాతన్వి
కింపారుపూలసె
జ్జను కూర్చి నాడు చం
ద్రుడు నింగిపై తార
కాసంతతిని విచ్చి!

ఆ పూలలో రత్న
జ్యోతిర్లసత్కాంతు
లసియాడి మిసిమి వె
న్నెల గీటికల బాడి
మిలమిలా నినదించు:

"సురభికాంతులను మా
మరిగించు గీతాల
ననుభవించ వరించి
యరుగు దెంచెడి ప్రేమ
శాలినీ మణీయెవ్వరో?
రావమ్మ! శంపాలతా, కూరుచో!"

"నే నిరాశాభావ
జీమూతముల నెక్కి,
యంతరాళాంతమ్ము
లంటి, యందని మనో
హరు నేకోరకొ ఈ
యురుల బర్వొచ్చు, నంత
మేలేని యన్వేష
ణాన నిస్పృహ జెంది
నాను, సామై వాడి
నాను,—పిల్చెడి నెవ్వరో!
ఆహ్వాన మీని పాడెడి దెవ్వరో?"

"అడుగడుగు నాబొమ్మ
ముల ముత్తియము లురల,
నడుము బంగారు ఒ
డ్డాణమ్ముతోడ వి
న్నాణమ్ముగా ప్రాల,

ఆమీన నేత్రాల
నే భావగంభీర
మానాశలో నిరా
శలో చంచలించంగ
కళపెళా ర్రాగంగ,

నడిరేయి నిట్టూర్పు
నుడులతో మము పల్క
రించునో మెరపుకాం
తా! చుక్కలము మేము
తళుకు పూవుల మేము!

నిలిచి వెల్గెడినింగి
నీరాజనము లేము!

పలుకరిస్తున్నాము—
సురభిళాహ్వానాలు
పరచి పిల్చెడిది మేమమ్మా
మా రాణీ! విరియు శుభగీతాలుమావే."

"ఓ తారకా రత్న
భాసమాన సుమా
వళీ! సెజ్జగామిమ్ము
దూసి కూర్చిన రాజు
రాకాశశాంకుడే?

నా వెన్నెలల రేడె?—
నన్ను గన్నాత్రిమి యా
మిన్ను వాక హ్రాదంత
రాన నే చీకట్ల
లోనో నదృశ్యమై,
దరిలేని యెడబాటు
దరికొల్పి, నాయెడం
ద విదుర్చు రాకాసు
ధాకరుండే నేడు
మీకీ తళుకులిచ్చె?,
మీకీ పలుకులిచ్చి
నాకోసమే పూల
గా సెజ్జ నమరించె?
పిలిపించె? పలికించె?—
ఓ చుక్కలార మీరేనా
నన్నిట్లు నటియించి పిల్చుచున్నారా?"—

*　　*　　*

ఆనింగి-మొలదాగి
ఆలకించె సుధాంశు
డావేళ సామంజు
తారాసుమాలతో
గోరివల్కెడి శంప!
అంత నంతంత నా
శాంతమ్ములను సుధా
కాంతు డల్లన బర్వి,
వింతగా బెరుగుతూ
విరిసి పల్కెను రాజు:

"క్రూరాత్మకుడ నేనె
కోరి నిన్నెడబాసి
నాను శంపాలతా!
నాప్రేయసీ! నిన్న
నడి శూన్యతను డించి;
ఆ నీలమేఘాల
దూలి సోలుచుపోయి
నావో, నీ కన్నీరు
కారెనో సుమకోర
కాలభాతి, లతాంగి!

నీ ఎడంద విదుర్చి
నిట్టూర్పు వెతలెల్ల
నాత ప్తమా గుండె
నదిమి తీర్తున నేడు,
పొదివి కౌగిలిలోన!

ఆపూల వన్నెవ
న్నెల తారకా సెజ్జ
నీకోసమే పాడు!
నీకోసమే యాడు!

నీకోసమె చలించు!
ఓ తటిత్కాంత! నీ
వో సరిల్లిన తార
లోదిగి మిలమిలబాడు!
కదలుచో నీమోవి
కలకలా వికసించు!

కష్టంపు చీకట్లు
కడచిపోయెను ప్రియా!
కారు నైరాశ్యమ్ము
గరగించె నీరాలు
వడ్డ కంఠ్రశుతులె!
ప్రేమపథము విచ్చె,
ప్రియప్రేయసుల గూర్చె,
నీగుండెల వ్యధా
నిశితగీతారవమె!
ఓ విరహిణీ! నీ తపస్సే
విరియించె నీఘనీభవమా తమస్సుల్,"

ఉన్నతవిద్య — హ్టారాగునివేదికవిమర్శన

ఏ. లోకనాథంగారు

హిందూదేశము తూర్పు ఇండియా సంఘము వశములో నుండగా ౧౮౫౪ సంవత్సరములో ఇండియా దొరతనమువారు ప్రాథమిక విద్యనుండి విశ్వవిద్యాలయ విజ్ఞానమువరకు బాధ్యులైయుండవలసినదని ఇంగ్లాండు కంపెనీవారు త్తరవు చేసిరి. తదాది ఉన్నత విద్య కూడ దొరతనమువారి యధీనమం దుండెను. ౧౮౫౮ సంవత్సరములో తూర్పు ఇండియా సంఘపరిపాలన బ్రిటిషురాజుల వశమయ్యెను. బ్రిటిషురాజులుకూడ విద్యావ్యాప్తియందెట్టి మార్పులుచేయక కలకత్తా, మదరాసు, బొంబాయిపట్టణములలో విశ్వవిద్యాలయములు స్థాపించి ఉన్నతవిద్యావ్యాప్తికిమాత్ర మెక్కువ యుత్సాహము చూపిరి. ౧౮౫౪ సంవత్సరము డిస్పాచిలో నిర్వచింపబడినట్లు, ౧౮౭౧ సంవత్సరములో కేంద్రప్రభుత్వమువారు విద్యాశాఖను స్థానికప్రభుత్వములకు వదలివేసి కొంత గ్రాంటును మాత్ర మిచ్చుచుండిరి.

౧౮౮౨ సంవత్సరములో ఉన్నతవిద్యాభివృద్ధిని గణించుటకై యొక సంఘము నేర్పరచిరి. ఈసంఘమువారు ప్రాథమికవిద్యావిషయమై పెక్కు సలహాల నిచ్చిరి. సదరువిద్య, స్థానికసంస్థల వశముచేయవలసినదిగా గొప్ప సలహాల నిచ్చిరి. ౧౯౦౧ సంవత్సరములో లార్డ్ కర్జన్ విద్యావిషయసభ నొకదానిని జరిపి, ౧౯౦౪ సంవత్సరములో హిందూదేశవిద్యావిధానపు తీర్మానము నొకదానిని ప్రచురించిరి. సదరు తీర్మాన ప్రకారము విద్యా సంస్థలు స్థానిక సంఘముల వశమయ్యెను. ఉన్నత విద్యా పాఠాను క్రమణిక యాయా దేశములకు తగినట్లుగను, మాతృభాషలోనే విద్య నేరుపవలయునని నిర్వచింపబడెను. తదాది ఉన్నత విద్య వృద్ధిచెందు చుండెను. ౧౯౧౩ సంవత్సరములో జార్జి సార్వభౌముడు విద్యా విషయమందు చూపించిన పట్టుదలను శ్లాఘించుచు ఇండియా దొరతనమువారు దేశములోని విద్యా విధానములను విమర్శించి తీర్మాన రూపమున ప్రకటించిరి. ఈతీర్మానమునందు ఉన్నత విద్య ప్రధానముగా ప్రజాసంఘములచే పోషింప బడవలయుననియు దొరతనమువారు గ్రాంట్ విధానముల అమలు పరుచవలయుననియు పాఠానుక్రమణిక, దేశకాలపాత్ర భేదముల ననుసరించ వలయుననియు ననిరి. యుద్ధానంతరము దేశములో ప్రబలిన ఆర్థికదుస్థితివలన విద్యావ్యాప్తి అంత ఎక్కువగా జరుగ లేదు. ౧౯౨౧ సంవత్సరములో విద్య, ప్రతిరాష్ట్రములోను మంత్రుల వశమయ్యెను. తదాది వృద్ధికంటె ఉన్నత విద్య నిష్ప్రయోజకత్వము బయల్పడెను.

విద్యావిషయకములగు లెక్కలు

ఉన్నతమాధ్యమికపాఠశాలలో ప్రస్తుతము చదువువారు ఎనిమిదిలక్షలు. పంద్రెండుకోట్ల మగవారికి ఉన్నతపాఠశాలలలో చదువు విద్యార్థుల సంఖ్య ౭ లక్షల ౫౦ వేలు. ఇందులో ఇంగ్లీషు చదువువారు ౩౪ లక్షలు. ఉన్నత పాఠశాలల సంఖ్య ౫,౬౮౫. దొరతనమువారి ఉన్నత పాఠశాలలు ౮౧౮. స్థానిక సంస్థలు (జిల్లాబోర్డు మునిసీపాలిటీలు) ౮౦౭. దొరతనమువారి గ్రాంటును పొందు ఇతర విద్యాశాలలు ౩౩౮౯. గ్రాంట్ పొందనివి ౧౨౧౯. ఇందు మాధ్యమికపాఠశాలలు ౩౨౦౦. చెన్నరాజధానిలో ౩౮౨ హైస్కూలులు మాత్రమే కలవు. ౨ కోట్ల ౫౦ లక్షల ప్రజలున్న వంగదేశములో ఉన్నతపాఠశాలలో ౨ లక్షల ౩౯ వేల విద్యార్థు లున్నారు. ఒకవేయి ఉన్నత పాఠశాలలున్నవి. ౨ కోట్ల ప్రజలుగల చెన్నరాజధానిలో ౧ లక్ష ౮౦ వేలు విద్యార్థులుమాత్రమే కలరు.

ఉన్నతవిద్య లక్ష్యములు

ప్రస్తుతము మనదేశమందున్న ఉన్నతపాఠశాలల గమ్యస్థానము రెండువిధముల పరిణమించుచున్నది. (౧) విశ్వవిద్యాలయవిద్యాభ్యాసమునకు తయారుచేయుట (౨) గవర్నమెంటు ఉద్యోగములకు ప్రవేశార్హతను బొందుట. ఈరెండు ఆదర్శముల బట్టి పైసంఖ్యలను విమర్శించినయెడల ఉన్నతవిద్య పెంపొందుచున్నదని ఉత్సాహపడవలసిన యవసరము కాన్పింపదు. రెండవ యాదర్శమునకు లోనైన విద్యార్థుల పాట్లు ప్రస్తుతము చెప్పకయే ప్రతివానికి తెలియును. నూటికి సగమునకు పైగా నిరుద్యోగులై తిరుగుచున్నారని ప్రతిరాష్ట్రములవారు ప్రచురించుచున్నారు. ఉన్నత విద్య ప్రస్తుతము ఆరు, ఏడు సంవత్సరముల పరిమితిగలిగి యున్నది. ఈసంవత్సరమునుండి వంగదేశమందు ఉన్నత పాఠశాలలన్నిటిలోను మాతృభాష ద్వారానే విద్య జరుపబడును. ౧౯౨౫ మొదలు చెన్నరాజధానిలో మాతృభాషద్వారా విద్య నేర్పుట కనుమతి యివ్వబడినను మిగుల నల్పసంఖ్యాకము లైన పాఠశాలలు మాత్రమే మాతృభాష ద్వారా

విద్య నేర్పుటకు గడంగినవి. మొత్తముమీద ఉన్నత విద్య నేటివరకు ఆంగ్లేయభాషాద్వారముననే బోధింపబడుచున్నది. ఉన్నతవిద్య త్రిమూర్త్యధీనమైయున్నది: (౧) దొరతనమువారు (౨) విశ్వకళా పరిషత్తులు (౩) ప్రత్యేక సంస్థలు. దొరతనమువారు గ్రాంటు నిచ్చుటకై పాఠశాలల పరీక్షచేయు అధికారము గలిగియుండి వారి స్వంత ఆలోచనపరులు చెప్పు విద్యావిధానక్రమణికల ననుసరించినది లేనిది చూచుటయు వీరివిధి. భవననిర్మాణములు నగైరాపనులు ఒకరీతినుండవలయునని, నిబంధన లేర్పరచియున్నారు. మద్రాసు రాజధానిలో అయిదింట మూడుపాళ్లు ప్రయివేటు పాఠశాలలు. ఇవి వంగదేశములో మూడింట రెండుపాళ్లు. బొంబాయిలో సగమునకు సగము. మొత్తముమీద బ్రిటిషు ఇండియాలో అయిదింట మూడుపాళ్లు ప్రైవేటుపాఠశాలలు. ఇట్లు ప్రజలచే నేర్పరుపబడి గ్రాంటు పొందు పాఠశాలలపై దొరతనమువారు సంపూర్ణాధికారము గలిగియున్నారు. విశ్వకళాపరిషత్తులు ఉన్నతవిద్యావిధానమందు పాఠానుక్రమణిక యేర్పరుచుటలో జోక్యము కలిగించుకొనక ఉన్నత విద్యాంతపరీక్ష యందుమాత్రమే అధ్యక్షపీఠము నధిష్ఠించియున్నవి. అనగా తమ విశ్వవిద్యాలయములలోనికి వచ్చువారి యర్హతను నిర్ణయించుచుండును. ఇట్టి యర్హత నిర్ణయించుటే దీని విధిగావున ఉన్నతవిద్యాలక్ష్యముల నిర్వచింప వీటికి పనిలేదు. విశ్వకళాపరిషత్ప్రవేశపరీక్షగా ఉన్నత విద్యాంతపరీక్షను జేయుట వీరికార్యము. దీనికిగాను పాఠ్యగ్రంథముల ప్రచురించుట దీనిపనియే. ప్రత్యేక - ఉన్నతవిద్యాసంస్థలు కొన్ని రాష్ట్రములలో సలహాల నిచ్చునవిమాత్రమే. మొత్తముమీద ఈప్రత్యేకసంస్థలు ఉన్నతవిద్యాంతపరీక్షను జరుపుటకు, జరిపించుటకు ఏర్పరుపబడినవి. ఇవి కలకత్తావిశ్వవిద్యాలయకమిషన్ రిపోర్టువారి ఫలితములు. ఈపరీక్ష జరిపించు నధికారము విశ్వకళా పరిషత్తుల యధీనములనుండి తొలగించబడెను. కొన్ని విశ్వవిద్యాలయముల కీజరిపించు అధికారము గలదు. కాని కొన్నిచోట్ల పాఠానుక్రమణికలు తయారుచేయుట, పాఠశాలలకు రికగ్నిషన్ యిచ్చుట, ఈసంస్థల అధీనమైయున్నవి. ఈత్రిమూర్తుల యధీనమందున్న ఉన్నతవిద్య కెవరును బాధ్యత వహించవలసినవారు కాకపోవుటచే, నామమాత్రావశిష్టమై సరియైన ఆదర్శములు లేక దిక్కుమాలినదై యల్లాడుచున్నది. దొరతనమువారు గ్రాంటుల సద్వినియోగము, విశ్వకళాపరిషత్తువారు తమకు కావలసిన ఉత్తీర్ణసంఖ్యలు, ప్రత్యేకసంస్థలు పరీక్ష జరిపించు అనుకూలములు యోచించుచున్నారే కాని యీ ఉన్నతవిద్యావిధానాంత మేది, దీనిలక్ష్య మెట్లుండవలె మొదలగు ప్రశ్నలను పరిష్కరించవలసిన అవసరము కలిగించుకొనుట లేదు. నెలకు తనకు వచ్చు సరాసరి ౮ రూపాయల ఆదాయములో తనకుమారుని ఉన్నతవిద్యకై వెచ్చింపవలసిన రెండురూపాయల నాలుగు అణా లెట్లు వ్యర్థమైపోవుచున్నవో గమనించు తండ్రియు లేడు. పరిస్థితులు విషమించుచుండ నిరుద్యోగసమస్య తలయెత్తినది. తన రాబడిలో నాల్గవ వంతు కుమారుని విద్యకై ఖర్చుపెట్ట బడుచున్నదనియు, సదరు ఖర్చు ఆర్థికముగా బూడిదలోపోసిన పన్నీరగుచున్నదనియు ఉన్నత విద్య నేర్చు విద్యార్థుల తండ్రులు గుర్తెరుంగగలరను సూచన గన్పడుచున్నది. ఇట్టి యాందోళన ప్రజలలో అంకురించినది. హార్టాగు కమిటీ వారు కొంతవరకు దీనిని గమనించియే యున్నారు. వారు సూచనలు చెప్పుటకు పూర్వము మరికొన్ని విషయములు తెలిపెదను. బ్రిటిషు ఇండియాలో మొత్తముమీద ౭ కోట్ల రూపాయలు ఉన్నతవిద్యకు ఖర్చు అగుచున్నవి.

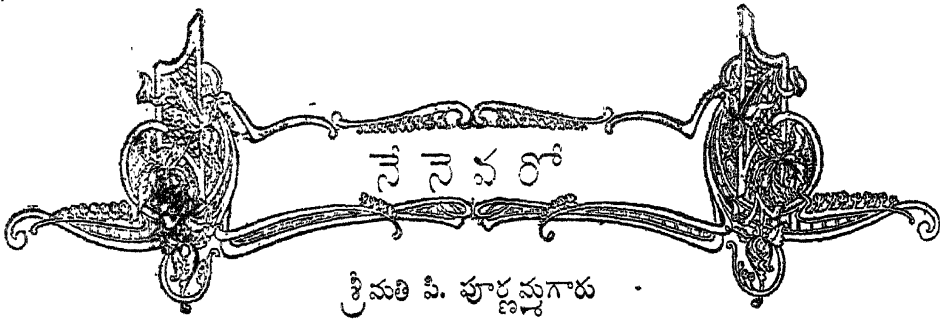
స్కూలుపిల్లల జీతముమీద ఆదాయము	౪౨. ౩%
లోకల్ బోర్డు సెస్సులు	౯. ౯%
గవర్నమెంటు కోశమునుండి	౩౩. ౭%
ఇతర ఆదాయములనుండి	౧౪. ౧%

గవర్నమెంటువారు ఉన్నతవిద్యకై వెచ్చించుచున్నది ఖర్చులో మూడింట ఒకపాలు. మదరాసురాజధానిలో రూపాయకు మూడుఅణాలవర గవర్నమెంటువారు ఇచ్చుచున్నది. విద్యార్థుల జీతమునుండి రూపాయకు ౯ అణాలవర; లోకల్ బోర్డుసెస్సుల నుండి రూపాయకు అణాకాని ఖర్చగుచున్నది. వంగదేశమునందు విద్యార్థుల జీతములనుండి నూటికి ౬౩. ౯ ఖర్చగుచున్నది. మొత్తముమీద గవర్నమెంటువారు ఉన్నతవిద్యకై వెచ్చించు సొమ్ము ఎక్కువో తక్కువో పాఠకులే గమనించెదరు గాక! ప్రాథమికవిద్యకై వెచ్చించు ధనముతో దీనిని సరిపోల్చ నవసరము లేదు. దొరతనమువారు వెచ్చించిన ధనమెట్టి వినియోగముపొందుచున్నదో పాఠకులే గమనించగలరు. కొంతకాలమువఱకు ఉన్నతవిద్యాపరిపూర్ణులు ఉద్యోగముల పొందగలిగిరి. కాని నేడు వీరు అధిక సంఖ్యాకులగు పట్టభద్రులతో తులదూగలేకున్నారు. ఇది ఐహికముగా చూచిన తేలినఫలము. ప్రస్తుత ఉన్నతవిద్యావిధానము మొదలంట లోప భూయిష్ఠమైనదని నేటికి తేటతెల్లమైనది. హార్టాగుకమిటీవారు ఉన్నతవిద్యాఫలితములు రెండుగా తేలినవని నిర్వచించుచు ఆంగ్లేయభాషయం దభిమానము ప్రజలయం దెక్కువగుచున్నదని చెప్పుచున్నారు. వీరియిట్టి వ్యామోహమునకుగల కారణములను పూర్తిగా నియ్యక అక్కడక్కడ స్వవచనవ్యాఘాతములతో పేజీల నింపియున్నారు. ప్రాథమికవిద్యావిధానములోనున్న 'దండుగ' (Wastage) ఉన్నత ద్యావిధానమునందు లేదని చెప్పుచున్నారు. "More Practical" విధానములు ఉన్నత పాఠశాలలో లేవనియు, ఉన్నతవిద్య ప్రతివిద్యార్థికిని విశ్వకళాపరిషత్ప్రవేశ ఉద్యోగప్రవేశములకు అర్హతలను మాత్రమే కలుగ జేయగలదని తేలుచున్నదనియు వచించినారు. ఉన్నతవిద్యాంతపరీక్ష ఫలితాంశములను జూడ నూటికి ౪౦ మంది మాత్రమే విశ్వకళాపరిషత్తునకు ప్రవేశార్హులగుచుండ మిగిలిన అరవైమంది యేమగుచున్నారో హార్టాగు కమిటీవారు చెప్పకపోయినప్పటికిని ప్రాథమిక

విద్యావిషయసందర్భమున నిర్వచింపబడిన 'దండుగ' సిద్ధాంతములో చేరుచున్నారని తేలుచున్నది. అధికసంఖ్యాకులు పరీక్షలో తప్పుటకు కారణములు చెప్పుచు పాఠశాలలయందు నిర్మాణకార్యక్రమములలో లోపము లుండవచ్చుననియు విద్యావిధానములు విద్యార్థుల స్వభావములకు విరుద్ధములై యున్నవనియు నుడివినారు. ప్రస్తుత విధానములో గొప్పలోపము సంవత్సరాంతమున జరుగు తరగతివారి పరీక్ష ఫలితములు. కారణాంతరములచే ప్రధానోపాధ్యాయులు తరగతులవారి ఉత్తీర్ణ సంఖ్య బహుళము చేయుటవల్లనే విద్యాగరిష్ఠత (Efficiency) తగ్గిపోవుటకు కారణమయ్యెనని చెప్పుచున్నారు. పర్యవసానముగా వీరు తేల్చిన విషయ మేమన: బహుళసంఖ్యాకులగు విద్యార్థులు ఉన్నత పాఠశాలలో తమ ఆర్థికశారీరక శక్తులను దుర్వ్యయపరచుచున్నారనియు దీనికి కారణ మెట్టి లక్ష్యములేని ప్రస్తుత విద్యావిధానమే యనియు ఘంటాపథముగ జెప్పుచున్నారు. ఇటువంటి 'దండుగ'కు ఈకమిటీవా రెంతయో చింతిల్లుచున్నారు. అన్నిరాష్ట్రములలోను తరగతులవారి ప్రమోషనులు బహుచులకనైనవని వీరినిశ్చితాభిప్రాయము.

హర్టాగు కమిటీవారు విద్యాభివృద్ధినిమాత్రమే విచారించుచు ప్రధానాంశము వదలిపెట్టవలసి వచ్చినవారైరి. ఉన్నతవిద్యాలోపముల క్రోడీకరించి యాయాలోపములు సవరించు బాధ్యత కలుగజేసికొనక రెండు సామాన్యసిద్ధాంతములను మాత్రము పొందుపరచిరి. విద్యావిధానము దేశమంతయు ఒక్కరూపమున నుండగూడదనుటకు తగిన కారణములు చూపకయే మాతృభాషలో విద్యగఱపు మాధ్యమికపాఠశాలలు పల్లెటూళ్ల నుండవలయుననియు అందు పాఠానుక్రమణికలు వివిధములుగ నుండవలయుననియు మొదటిదిగ జెప్పిరి. సదరు పాఠశాలలో విద్యార్థులకు పారిశ్రామిక వ్యాపార సంబంధమైన కళాశాలల ప్రవేశమునకు తగు ప్రథమశిక్ష గఱపవలయుననియు నిర్వచించిరి. వ్యవసాయవిద్య యెక్కువ ప్రాధాన్యము పొందవలయుననియు గ్రామపరిశుద్ధత, సహకారసంఘసూత్రములు మొదలగునవి పాఠ్యములుగ నుండవలెనని వీరి కోరిక. దొరతనమువారి కోరికలకు కొఱతయుండదు. ఉద్దేశ్యములు భావగర్భితములు. ఊరడింపు లెక్కువ. కార్యము లల్పములు. ౧౮౫౪ వ ఉడ్డుగారి డిస్పాచినుండి నేటివరకు పరిపాలకుల విద్యావిషయములగు తీర్మానములన్నియు భావగర్భితములు. క్రియారూపమును దాల్చువేళలయందు ఈచుబ్రాతనాబడుచున్నవి. సంకుచితములై నిష్ప్రయోజనములై విద్యార్థినినైతికార్థికబలహీనునిగ జేయుచున్నవి. దొరతనమువారి తీర్మానముల సారాంశమేదన మాతృభాషలలో ఉన్నతవిద్య వ్యాపింపజేయుట. మాతృభాషలో విద్యగరపుట కెట్టి ప్రోత్సాహము పొందుటలేదు. ప్రతిబంధకములు దొరతనమువారు వేరుగ సృష్టింప బనిలేదు. ఉద్యోగములకు, విశ్వకళాపరిషత్ప్రవేశములకు మాతృభాష చెల్లనిడబ్బు. మరియు, ఉగ్గుపాలతో నాంగ్లేయభాష నభ్యసించి దానివల్ల పెక్కు ఐహికగౌరవములను సంపాదించిన ఆంగ్లమానసపుత్రుల యధికారములకు లోనినై, సంకుచితభావప్రపంచమున దిరుగులాడు తార్కికుల కుతర్కవాదములకు ఆలవాలమై యుండు విశ్వకళాపరిషత్తులు, మాతృభాషాప్రాధాన్యము గల ఉన్నతవిద్య నెట్లు గౌరవింపగలవు? మాతృభాషను విద్య గఱపుటకు నిరసించు విశ్వకళాపరిషత్తులు గొప్ప పరిషత్తు లనిపించుకొనుచుండ ఉన్నతవిద్యావిధానమునందు మాతృభాష యెట్లు ప్రధానస్థానము పొందగలదు? ఒక్కపెట్టున మాతృభాష ఉన్నతవిద్యలోనికిని, విశ్వకళావిద్యలోనికిని జొరబడలేదు. మాతృభాష ప్రవేశము కలిగించుకొనుట కెట్టి పరిణామము పొందవలెనో విద్యాభిమానులని గర్వపడెడు ఆంగ్లమానసపుత్రులే చెప్పవలెను.

వ్యవసాయవిషయమై విచారించుటకేర్పడిన రాయల్ సంఘమువారు ఉన్నతవిద్యయొక్క నిజమయిన రూపమును మోమోటమిలేక దెల్పిరి. 'అరుదు' సూత్రము ననుసరించి కొంతకాలముక్రిందట ఆంగ్లవిద్యయందు ప్రజలు గాఢాభిమానులై యుండిరనియు అందువల్ల పల్లెటూళ్ల విద్యార్థులు బస్తీల నింపిరనియు, ప్రస్తుతము సప్లయికావలసినదానికంటె సరకెక్కువైనదనియు అందుచే విద్యావిధానము సంపూర్తిగ మారవలయుననియు అట్లుమారి నూటికి 75 మంది విద్యగలవారైనప్పుడు విద్యయొక్క పరమార్థలక్ష్యములు సరిగా గ్రహింపబడుననియు వీరు తలంచుచున్నారు. నిజము కావచ్చును. కాని యీ రెంటికిని సంధిసమయమున విద్యయొక్క సహజమయిన విలువ చాలవరకు తగ్గవలసివచ్చును. ప్రజలలో విరక్తిభావము హెచ్చి విద్యార్థుల సంఖ్య తగ్గుదలచెందితీరునను సూచనలు చాలచోట్ల పొడసూపుచున్నవి. మాతృభాషద్వారా విద్యగఱపు పాఠశాలల విద్యావిధానము ఆయాదేశకాలపాత్రములకు తగినట్లు సవరింపబడిన పల్లెటూళ్లు వృద్ధినొందగలవని హర్టాగుకమిటీవారి యభిప్రాయము. ఉన్నతవిద్యకు, ప్రాథమికవిద్యకు ఉపాధ్యాయులను తయారుచేయుటకు యంత్రశాల కావలెనట. పల్లెటూళ్ల పాఠశాలలయందు పనిచేయుటకు వేరుగ క్రమశిక్షను పొందిన యుపాధ్యాయులు కావలెనని వీరి గట్టియభిప్రాయము. వీరితో నేకీభవించుటకుముం దొకసిద్ధాంతమును చర్చించవలయును. ఉన్నతవిద్య దేశమందంతయు ప్రధానాంశములలో నేకోన్ముఖమై యుండవలయునా, లేక పట్టణములు గ్రామము లను భేదములకు తావివ్వవలయునా? ఈవిషయము చక్కగా చర్చింపవలసినదగుటచే ప్రస్తుతము వదిలివేయవలసివచ్చుచున్నది. విద్యావిధానము స్థలాంతరభేదములకు ఒకపక్షమున తావిచ్చినప్పటికిని మూలసూత్రములగు విద్యాలక్ష్యములందు భేదముకలిగి యుండరాదు. విశ్వకళాపరిషత్ప్రవేశమునకు ప్రతివారికిని అవకాశముండవలసినచో విద్యావిధానమందు భేదముల కల్పింపరాదు. ఉన్నతవిద్యయే పరమావధిగా కోరువిద్యార్థులు కూడా దేశమంతటను భిన్నభిన్నలక్ష్యములు గలవారై యుండుట సమంజసముగాదని తోచుచున్నది.

నే నె వ రో

శ్రీమతి పి. పూర్ణమ్మగారు

౧

అండపిండాత్మకమగు బ్రహ్మాండమును సృజించి, నవనవోన్మేషమగు ప్రకృతిరంగమధ్యమున లీలావినోదియగు భగవంతుఁడు ప్రాణప్రతిష్ఠ యొనర్చిన ప్రాకృత వ్యక్తులలో నే నొకరిని. అపుడే లావణ్యము నాసొమ్మయ్యెను. నను́గాంచి సృష్టి సార్థకమయ్యెనని నాజనకుఁడు సంతసించెను. జన్మము ధన్యమయ్యెనని నాసైదోడు సంభ్రమాశ్చర్యచకితుఁడయ్యెను. పృథివి నవపల్లవసూనసమాశ్రితములగు వృక్షములతో నన్నాహ్వానించెను. ఉదకము చల్లదనము నొసఁగు నన్నని పౌనతుంపురలతో నన్నెదుర్కొనెను. సూర్యతేజ మసంఖ్యాకములగు కిరణములతో నాకు మార్గదర్శియయ్యెను. వాయువు అనంత సహస్రసూనముల సుగంధమును నాకారగింపు వెట్టెను. ఆకసము దివ్యజ్యోతిర్విలసితమై నాకు గొడుగు వట్టెను. ఇటుల పంచభూతములును, నారాకవలన విలసనోన్ముఖములయ్యెను. మంగళప్రదమగు నా సుముహూర్తమునఁ బుట్టిన రెండు వ్యక్తులలో కేంద్రమును నేను. ప్రకృతియందంతటను వెల్లివిరియు రామణీయకమును, సౌకుమార్యమును నాకొఱకే సృజింపఁబడినవి. అంతియకాదు. చేతనాచేతనమగు నఖిలప్రపంచము నాకర్షించి దానివలన నాకర్షింపఁబడు మూలవిరాట్టును నేను. సంకల్పసిద్ధి లేని నా సైదోడునకు జ్ఞానప్రబోధ మొనర్చి ఉత్సాహోత్తేజములను కల్పించినది నేనే. ఆతని చక్షువులను వెలుంగుదెసకు త్రిప్పినది నేన. ఆతనికి సౌఖ్యానందముల రుచి చూపినది నేన. పుణ్యప్రచారమునం దతని లక్ష్యము నిల్పినది నేన. కాని చాంచల్యమువలన పాపఫలమును ఫుడుక ప్రోత్సహించినదియు నేనయని యీ లోకమున వాడుక. పుణ్యపాపములు, సుఖదుఃఖములు, చీకటివెలుఁగులు, అవినాభావములు; ఈసృష్టికి నైసర్గికములు; ఇహలోకసాంప్రదాయములకు పునాదులు. వీని వివక్షత లేకున్న నిది దేవలోకమో, రాక్షసలోకమో యగును. మానవలోక నిర్మాణమున కావశ్యకతయే లేదు. సృష్టియందు ప్రస్ఫుటమగు ద్వంద్వమును పురుషునకు వివరించుట విజ్ఞానోపదేశమా? పాపప్రబోధమా?

౨

నేను ఆదిశక్తిని. పురుషుఁడు ఘటనాదక్షుఁడగు శక్తిమంతుఁడు. త్రిమూర్త్యాత్మకమగు భగవదంశమునందు నాయునికి ప్రత్యక్షము. ప్రథమమున శివుఁడు నన్ను నిరసించి విరాగియై ప్రళయోత్సాహియయ్యెను. కాని యచిరకాలమున విజితుఁడై యర్ధదేహమును నాకు పంచి యిచ్చెను. నన్ను జటాజూటమున ధరించెను. అతనికి అప్రతిమానమగు శక్తిని ధారవోసిన శాంకరిని నేనే. విష్ణువు ప్రసిద్ధములగు వివిధావతారములయందు నాకైదండ విడువలేఁడు. అతఁడు నా సాహచర్యమువలననే యుగయుగమున ధర్మసంస్థాపనము చేయఁగలిగెను. బ్రహ్మచే వేదవాక్కులను పలికించినది నేనే. సకలవిద్యలకు నధిదేవతను నేనే. నా చరిత్రము పవిత్రము. నాప్రతిభ అప్రతిమానము. నాయునికి ఉత్సాహజనకము. నారూపము కోమలము. దేవతలు నాకు లలితపీఠము నిచ్చిరి. మునులు నాసుగుణముల స్తుతించిరి. పురుషులు దేవీరూపమున నన్ను పూజ చేసిరి. నిస్సహాయత నొంటరిగ వనములఁ దిరుగుచున్న నన్ను క్రూరమృగములు హింసింప వెఱచి

౪౫-వ అఖిలభారతజాతీయమహాసభాచిత్రములు

శ్రీ. డా. చోయిత్ రాం పి. గిద్వానీగారు

స్వాగతసమితి అధ్యక్షులు

శ్రీ సర్దార్ వల్లభాయిపటేలుగారు, అధ్యక్షులు.

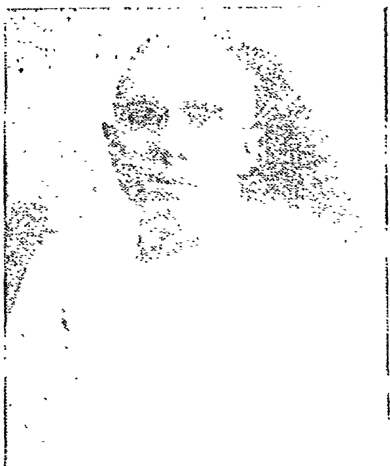
౪౫-వ అఖిలభారతజాతీయ మహాసభ, కరాచి

శ్రీ లాలా యశ్వంతరాయి చురమనిగారు

శ్రీమతి కికిబెహ్ చబ్లానీ లాల్వానిగారు
(స్వాగతసమితి ఉపాధ్యక్షురాలు)

శ్రీ స్వామి గోవిందానందగారు

శ్రీ ఆర్. కె. సిధ్వాగారు
స్వాగతసమితి కార్యదర్శి

శ్రీ సేవ్‌లాల్ హెమచందుగారు
స్వాగతసమితి కోశాధికారి

శ్రీ శాంతదాసు ఇదన్మాల్‌గారు
శాంతిసైనిక దళాధిపతి

శ్రీ కుమారి పార్వతి టి. గిద్వానిగారు
స్త్రీ స్వాగతసమితి కార్యదర్శిని

తమ క్రౌర్యమును వదలి మచ్చికపడినవి. చైతన్యరహితములగు అయస్కాంతలములు గూడ నే నెనరుపోసిన యుదకమునందు సాధువులై సిద్ధభోజ్యములైనవి. ప్రేమపాత్రుండగు పురుషుని యమపాశబంధవిముక్తుని గావించి, దుష్టయమగు మృత్యువును సాధించి, జయించినది నేనే. నాకెంత సాహసమో అంత ఆనందపిపాస. ఎంత ఉత్సాహమో అంత ఔదార్యము. ఎంత చంచలతయో అంత నష్టువల. సాగరమథనోపలబ్ధమగు అమృతభోజనమును సురలకు పంచి రక్కసులకు దక్కనీకుండచేసిన నాసామర్థ్యమువలన మానవలోకమునకేకాక దేవలోకమునకును కల్యాణము చేకూరలేదా? దుష్టశిక్షణదీక్షాబద్ధుండైన పురుషోత్తము నెదుర్కొని మూర్ఛిల్లం జేసిన నరకమహావృకమును మొదలంటనణచిన వీనాహస్తములే సుడీ! కాని యీ నాప్రతిభ యీర్ష్యారహితులగు దేవతల్కైనను గిట్టలేదు. సర్వసమర్థులగు వారి కేలోటు? అసంగతమైనను సహజ మనిపింపంగలుగు నొక విపరీతపుపన్నాగముపన్నంబడినది. తుట్టతుదకు నేను దేవగురునకు ద్రోహ మొనర్చితి ననిరి.ఇది విశ్వసనీయమా?అయినచో నాద్రోహ మెట్టిది? పురాణప్రోక్తమగు నానిష్కళంకచరితము నరసి యిందులకు సమాధాన మొసంగుండని మనవి.

3

కలి యవతరించెను. ఖడ్గము ధర్మకల్పకమయ్యెను. పురుషుం డీర్ష్యాసముద్రమునంబడి మరణసంక్షోభమునం గన్నుంగానకున్నాండు. అట్టితఱి నతండు రాగద్వేషాసక్తుండై అధఃపతితుండు కాకుండ నడ్డుపడి నాశౌర్యోత్సాహములవలన సులక్షణలక్షితుగా నొనర్చియుంటిని. సర్వసమర్థుల కేనియు దుర్ఘటమై తోంచు రాజ్యభారమును నా భుజస్కంధములం దిడుకొని రామరాజ్యమును మఱపించు రీతిని పరిపాలన మొనరించు నేర్పు నాకుగ్గుపాలతోం బెట్టినది. నూతనరాజ్యసంస్థాపనమునందును, శత్రురాజ్యవినాశనమునందును, నేను ముందంజవైచితిని. నేనాశ్రయించిన చోటులు నగరములై, రాజ్యములై రాష్ట్రములై ఖండము లయ్యెను. నా రూక్షారుణనేత్రములు ప్రసరించిన స్థానములు క్షణకాలములో విధ్వంసములైనవి. నా యుద్ధోద్ఘాటనమువలననే ధనముకంటె, నిహలోకసుఖములకంటె, ప్రాణముకంటె మానమే లోకోత్తరమగు ప్రతిభావంతమయ్యెను. నాసాహసౌదార్యములకుం బురుషుం డచ్చెరువడి వినతముఖుం డయ్యెను. పురుషులు పరస్పర ద్వేషమునం గన మాతృదేశమును పరుల కర్పణము చేయు నప్పుడు పరకీయజీవనప్రవాహము దేశమున చొరకుండం జెలియలికట్టవై నిలిచినది నేనే. నాకు బలము లేదనుట పరిపాటి. కాని శతసహస్రయుద్ధములు నాకు విజయము చేకూర్చిన సామర్థ్యము నేమనిపిలుతురు? నేను శరసంధాన కౌశలముపొందుట కభ్యంతరకారులగు నవయవములను ఖండించుటకేనియు వెఱచితినా? కొన యూపిరియున్నంత వరకు స్వరాజ్యమును ప్రవేశించిన శత్రువులతోం బోరాడి చచ్చుటయో చంపుటయోగాని వగరకువెన్నిచ్చి మెఱుంగనే! నేపోరినయుద్ధములు, నే స్థాపించినసంస్థానములు, నే నాశనమొనర్చిన రాజ్యములు లెక్కించిన వెవరు?

౪

ప్రకృతితో నాకుం బోరాటము ముగిసెను. సంభావనము కుదిరెను. కోమలమగు నాశరీరమునందలి కోమలతరమగు హృదయము ప్రవిమలమగు ప్రకృతియందు లీనమయ్యెను. ఫలితము కుసుమకోమల మగు కావ్యము, గానము, నేను. బాహ్యప్రపంచమునందు జీవాణువు, పునస్సృష్టి చెందు క్షేత్రమును; అటులనే నాహృదయము భావప్రపంచము నందు సజీవమగు కవితాబీజము మొలకలెత్తుటకు పదనగు క్షేత్రము. నాపలుకు మధురము. నా కవిత మధురతరము. నా గానము తన్మయానందము. కులము హీనమైనను కలము కాదు. గంటమునాకు అహీనమగు వన్నెతెచ్చెను. నామూర్తియందలి మార్దవము, నా కావ్యములందు ప్రతిఫలించినది. నాతనువునందలి సౌకుమార్యము నాకవనము నావహించినది. నాచేష్టలయందలి సహజశృంగారము నాపాటలయందు వెల్లివెరిసినది. నా కవనమును గ్రహించి నాగానము నాలకించి సోల్లాసితుండు సమ్మోహితుండుకాని మానవుం డేడీ! లేడు.

౫

నాకు గృహమే ప్రపంచము. దేశము రాజ్యము.సంసారమే మోక్షము. నాశౌర్యము నేలం గలసినది. నాకవితాధోరణి గడ్డలపాలైనది. నాగానఝరి గహనసీమలందు దాంగినది. పురుషున కానందదాయకమగు నొకపుష్పముగా నేను మాఱితిని. పురుషుం డొకమాఱు నన్ను మృదు

లపల్లవములగుదానియందు డసిచి మన్ననసేయును. ఒకమాఱు నన్ను కన్నులకద్దుకొని జీవన్ముక్తినందితినని సంతసించును. ఒకమాఱు నన్ను సమాఘ్రాణించి దరహసితవదనుడగును. ఒకమాఱు నన్ను సుకుమారముగ చుంబించి తన్మయత నందును. వేఱొకమాఱు కుపితచాలనమున నన్ను బిడికిటబట్టి నలిపివేయును. కోపవశమున నోటనవలి మ్రింగివేయును. క్రోధోద్ధురతవలన గాలితో నేలరాచి రూపుమాపును. నేను పురుషునిచేతి కీలుబొమ్మను. అతని కుపయోగపడునంతవఱకే నాజన్మము సార్థకము. నికృష్టుడగు పురుషాధమున కయినను నేనపకృతి సేయనెంచుట మహాపాతకము. నాశరీరమునందు ధరించుటకు రత్నభూషణములకు, చీనాంబరములకు, కొదవలేదు. తనుశ్శృంగారమే నాకు ముక్తి. పురుషుని కుపచారమే నాకు భక్తి. అతనియం దనురాగమే నాకుధర్మోక్తి.

౬

నిద్రాణమైన నా అంతశ్శక్తి త్వరలోనే మేల్కొన్నది. విజ్ఞానచక్షువు నావరించిన తిమిరములను ఉదయభానునివలె పటాపంచ లొనర్చినది. నన్ను సంక్షుభితమొనర్చిన పరాధీనవాయువులను తఱుమగొట్టినది. కలకలలాడు గృహమునందు నే నధిష్ఠానదేవత నైతిని. ప్రపంచముయొక్క భావిస్థితి కాధారభూతులగు వారికి నేనుపదేష్టనైనపుడు నేను నజ్ఞానాంధకారమునందు అస్వాతంత్ర్యపంకమునందు బడియుండు టెట్లు? నికృష్టమగు పరాధీనత కొలదికాల మనుభవించినంతనే నాస్వభావసిద్ధమగు స్వేచ్ఛాపిపాస వేయి మడుంగులు విజృంభించి నన్ను కార్యశూరత్వమునకు పురికొల్పినది. మొక్కవోయి మూలనుబడియున్న నా కత్తికి సానవెట్టితిని. విఱిగిపోయిన నా కలమునందు సంజీవము పోసితిని. తెగిపోయిన నా వీణాతంత్రులను జక్కజేసి విశ్వశ్రుతికి మేళవించితిని. ఇది నాకొక పునర్జన్మము. సూక్ష్మగ్రాహి యగు పురుషుడు నాయం దుద్భవించిన ఆనూతన తేజము దేవదత్తమైనదిగా గ్రహించి యథాస్థానమున నా కభిషేక మొనర్చెను. ఆ తెజోవాహినిని గుర్తింపలేక దాని మార్గమధ్యమున తారాడుచు నిలచిన పుట్టలు, మిట్టలు, గుట్టలును కొట్టుకొనిపోయివిశాల సముద్రమునందు విలీనములై పోయినవి. సహజధర్మోపలబ్ధిచే నాయందు వికాసము హెచ్చెను. నా తోడు లేక పురుషు డేకార్యమును చేయసాహసింపడు. పురుషుని అనుకూలత లేక నే నేపనియు చేయజూనను. నాభావము నతడు మన్నించును. అతని సంకల్పముల నేను గౌరవింతును. నా తోడ్పాటువలననే పురుషునకు జయము సిద్ధించును. జ్ఞానము అభివృద్ధి యగును. జీవితము పవిత్రమగును; స్వర్గము సాధ్యమగును.

౭

నేను మానవుని ప్రాణములోని ప్రాణమును. కంటిలోని పాపను. కంఠములోని స్వరమును. వెలుగులోని తెజస్సును. లోకములోని జ్యోతిని. నాఆకారము సుందరము. భావము శ్రేయస్కరము. వాక్కు మృదువు. నటన రమ్యము. మానము పావనము. పురుషునిఅర్ధభాగము—కాదు సర్వస్వము, నాది. నా ధర్మమును తప్పను. నా బాధ్యతలకు వెనుదీయను. నాహక్కులను విడువను. నా స్వాతంత్ర్యమును పరాధీనము చేయను. నాసాహసమును, నాసౌశీల్యమును, నా సాధుభావమును ప్రచార మొనర్చి ప్రపంచము నింకను సుఖప్రదముగా మానవజీవితముల నింక నుత్సాహవంతములుగ జేయగల నను అకుంఠిత విశ్వాసము నాయందు మూర్తీభవించియున్నది. హ్రస్వములగు దుస్తులు, సంక్షిప్తములగు కేశములు వేఱొక ఫలితమును సూచించునందురేమో! ఇవి యవలక్షణములే యగుచో కాని వెయ్యవి? నేను పారతంత్ర్యశృంఖలముల త్రెంచుకొని స్వధర్మనిర్ణయ మొనర్చుకొను నీసమయమున గొంచెము ముందునకు చూడుడు! నేనుసృష్టియందు స్వస్థారము నాక్రమించి సహజగుణములవలన రాణకెక్కి పురుషుని రాణింపజేయగల సామర్థ్యము నాయందు నివురుగప్పిన నిప్పువలెనున్నది సుడా! బోధనయందు, వాదనయందు, రాజకార్యనిర్వహణమునందు, వర్తకవ్యాపారములందు—ఇది యది యన నేల?-ప్రపంచవ్యవహారములం దన్నిశాఖలయందును నా యునికివలన నూతనోత్సాహసంరంభములు సువ్యక్తములు కాగలవు. విమలమగు నాప్రేమవలన, హృదయపూర్వక మగు నా సేవవలన లోకకల్యాణము సిద్ధింపగలదు. అపుడు నేను "ధన్యాఽస్మి" యనుకొందును.

వోలేటి నరసింహస్వామిగారు

వర్తమానకాలమున ప్రపంచమంతటిని అన్నివిధముల నాకర్షించుచున్న దేశము రుష్యాయని చెప్పవలసియున్నది. ఇందుకు కారణము తద్దేశముయొక్క యభివృద్ధియే. నూతనమార్గముల ననుసరించి యచిరకాలమున నిట్టి యద్భుతాభివృద్ధి గాంచిన దేశ మింకొకటి మనము గాంచము. ఇట్లీయభివృద్ధినొందుటకు కారణ మేదియో యించుక పరికింతము.

రుష్యాదేశము చక్రవర్తిపాలనమునుండి ౧౯౧౭ సంవత్సరమున తప్పింపబడి ప్రజాయత్తము గావింపబడినది. అప్పటి కీదేశమిట్టి పేరుప్రతిష్ఠలను కలిగియుండలేదు. ఐరోపామహా సంగ్రామమందు పాల్గొని కడు నిడుమలు పొందుచుండెను. ప్రజలు కడుపునిండ తిండిలేక మలమల మాడుచుండిరి. దేశము విశాలమైనదైనను వ్యవసాయము తక్కువగ నుండెను. పరిశ్రమలందుకూడ నెక్కువ యభివృద్ధి లేదు. అట్టిసమయమున ప్రజలు చక్రవర్తిని చంపి, రాజ్యమును ప్రజాయత్తము గావించుకొనిరి. కాని చాలకష్టములు పడవలసి వచ్చెను. దేశమునందుగల కలహములతోపాటు ఐరోపామహాసంగ్రామము వారికి గోరుచుట్టుపై రోకటిపోటువలె గాన్పించెను. తదితర ప్రభుత్వమువారీ ప్రభుత్వము నొప్పుకొనరైరి.

అయినను ప్రజాప్రభుత్వము కొనసాగినది. నూతనప్రభుత్వము స్థిరముగా నుండుటకై ప్రయత్నించినది. ఒక సంవత్సరకాలములో తన నూతనమార్గముల నవలంబించినది. ప్రజలలోగల యశాంతిని మాన్పుటకై మిక్కిలి పాటుపడినది, వ్యవసాయదారులకు బంజరు భూములను సాగునకిచ్చి పంట నభివృద్ధికి దెచ్చినది. అందువలన కరవు తగ్గి ప్రజలయందు శాంతి నెలకొనినది. అదిగాక, చక్రవర్తిప్రభుత్వముచే చేయబడిన ఋణములన్నిటి నిచ్చుట కీ నూతనప్రభుత్వము నిరాకరించినది. అందువలన తదితరప్రభుత్వములకు కోపము వచ్చినను దేశమునం దీప్రభుత్వముపట్ల ప్రేమ జనించినది. బ్యాంకులను, విదేశీయ వ్యాపారమును జాతీయమొనర్చి రక్షణపద్ధతి నవలంబించినది. దేశీయ వ్యాపారమును ప్రభుత్వము స్వాధీనపరుచుకొని, చేతి పరిశ్రమల నభివృద్ధి నొందించినది.

ఇటు లొకసంవత్సరము గడచిన[illegible]. తరువాత విదేశవ్యాపార మడుగంటినది. తదితరదేశములవారికి [illegible] సాంఘికప్రభుత్వమునం దిష్టము లేనందున, రుష్యాదేశములోనికి దిగుమతులుగాని, తద్దేశమునుండి యెగుమతులుగాని జరుపుటను వారు నిషేధించిరి. అందువలన మట్టిడిలో నుండు పట్టణమువలె రుష్యా మెలగవలసి వచ్చెను. స్వరక్షణార్థము భోజనసామగ్రిని, తదితరజీవనాధారములగు వస్తువులను బీదవారికిని, అవసరముగలవారికిని ప్రభుత్వమువా రుచితముగ పంచిపెట్టుచుండిరి, వర్తకమునంతయు ప్రభుత్వమువారు లోబరచుకొని దేశీయులనుపోషించుచుండిరి. మూడుసంవత్సరములవరకు నీపద్ధతి నవలంబించిన తరువాత దీని యవసరము తీరినది. అప్పుడు నూతనార్థికపద్ధతి ననుసరించిరి.

ఈ నూతనపద్ధతివలన స్వేచ్ఛావాణిజ్యము ప్రబలినది. భోజన సామగ్రిని ఇచ్చు పద్ధతి ఆపివేయబడెను. ప్రతివ్యాపారసంస్థకును "ట్రస్టు" ల నేర్పాటుచేయు పద్ధతి ప్రారంభమయినది. అవసరమగు సామగ్రిని మాత్రమే కొనుటయు, అనవసరపుసరకునుమాత్రమే యమ్ముటయు జరుగుచుండెను. అందువలన ప్రజలకు సౌఖ్యముకలిగి, చాలధనము చేకూరెను. ఈపద్ధతియే ప్రస్తుతమందుకూడ నవలంబింపబడుచున్నది.

తరువాత ప్రభుత్వమును విదేశీయులుకూడ నొప్పుకొనునట్లొనర్చుటకై తగు స్థిరత్వమును సంపాదించుటకు ప్రయత్నింపబడెను. ప్రభుత్వము స్థిరముగా నుండుటకు నాణెముల చెలామణి యవసరము, ఇందుకు తగిన మూలధన ముండవలెను. అందుకై ప్రభుత్వమువా రొక బ్యాంకును స్థాపించి యందుపై వచ్చులాభముతో నాణెముల నేర్పరచిరి. ప్రస్తుతమం దీనాణెములు ౬౦౦,౦౦౦,౦౦౦ రుబుల్సు ఉన్నవని తెలుపుచున్నారు. అందువలన ప్రభుత్వము బాగుగా స్థిరపడినది.

ఒక వత్సరము గతించినపిమ్మట పరిశ్రమ యభివృద్ధికై ప్రభుత్వము తగిన శాసనముల నేర్పాటు చేసినది. ప్రభుత్వమువారే స్వయముగా కొన్ని పరిశ్రమలను స్థాపించి ప్రోత్సాహపరచిరి. అనవసరపు ఖర్చులను తగ్గించి అందుచే మిగిలినదానిని యీ పరిశ్రమలకు మూలధనముగా నుపయోగించిరి. అన్నివిధముల యంత్రములను దేశమునందు నెలకొల్పి దేశీయులకు కావలసిన సామగ్రిని తయారు చేయించిరి.

ఇట్లు మరొక సంవత్సరకాలము గడచినపిదప సహకారోద్యమముపై ప్రభుత్వము తనపనిని కేంద్రీకరించినది. సహకారజ్ఞానము ప్రజలందు హెచ్చుగ వ్యాపించినది. దినపత్రికలన్నియు ప్రతిదినమును సహకారోద్యమమును గురించి తగు వ్యాసములను తప్పక ప్రచురించుట

మయినిలేదు. అందువలన సహకారసంస్థ లెన్నియో స్థాపింపబడినవి. ఇవియన్నియు తాము పాటుపడినందుకు ఫలితమును ప్రజలు బాగుగ గ్రహించిరి. అందువలన ప్రభుత్వమునకు చాల సహాయముగ చేసినారు.

ఇట్లు ప్రభుత్వ మన్నివిధముల ప్రజలకు సహాయపడి దేశము మహోన్నతస్థితికి తెచ్చినది. అందుచే ప్రస్తుతమున రష్యా ప్రభుత్వము నన్నిదేశములును గుర్తించినవి. ఆదేశముతో వర్తకపు సంబంధములను చేసికొనుచున్నవి. కానివారి ప్రభుత్వవిధానమునం దితరుల కిష్టములేదు. అది సాంఘిక ప్రభుత్వము. ప్రజలకు సొంత ధనమనునది లేదు. అంతయు ప్రభుత్వమువారిదే. ప్రభుత్వమే ప్రజలను పోషించును. ప్రజలు కష్టపడి ప్రభుత్వమునకు సొమ్ము చేకూర్చవలెను. ప్రభుత్వము, ప్రజలు నేకమై మెలగుచున్నారు. అందుచేతనే యచిరకాలములో నంత యభివృద్ధిని జెందుట కవకాశము కలిగినది.

ప్రస్తుతమున వ్యాపార మంతయు తక్కిన దేశములలోవలెనే జరుగుచున్నది. నాణెములు, నోట్లు గలవు. ఐరోపాదేశము లన్నిటికంటె అచ్చటి జీవనము సులభమైపోయినది. వస్తువు లన్నియు చవుకగా లభించును. అన్ని వస్తువులకంటెను పుస్తకము లతిచౌకగాను, హెచ్చుగాను దొరకును. ప్రతిచోటను పెద్దదుకాణములు, మారకపు కచేరీలు, బ్యాంకులు తదితరదేశములలోవలెనే యున్నవి. కాని నవనాగరికతా వ్యామోహము వారిని పూర్తిగా వశముచేసికొనజాలక పోయినది. శుభ్రమగు వస్త్రముల నా ప్రజలు వాడుదురుగాని "ఫేషను" కు వారు లొంగరు. మిక్కిలి పనిగల యున్నతోద్యోగులు మాత్రమే మోటారు బండ్లలో కనబడుదురు గాని తదితరులు నడచిగాని, నరరపు బండ్లలోగాని పోవుదురు. మొత్తముపైని వ్యక్తిధనము గోచరించదు.

వ్యాపారము సాధారణముగా జరుగుచున్నది. వ్యాపారసంస్థలన్నియు సహకారసంఘములచే గాని, ప్రభుత్వమువారిచేగాని నడుపబడుచున్నవి. "మాస్కో సిటీ బ్యాంకు" అనేకశాఖలను గలిగి యాపట్టణపు మ్యూనిసిపాలిటీవారిచే నడుపబడుచున్నది. "ఆల్ రష్యను టెక్స్టైలు సిండికేటు" సంస్థ ప్రభుత్వమువారి పాలనలో నున్నది. అదిగాక "ప్రొంబ్యాంకు" "కోఆపరేటివు బ్యాంకు" కూడ ప్రభుత్వమువారి యధీనములోనే కలవు. "ప్రొంబ్యాంకు" అనునది పరిశ్రమలకు సహాయముచేయు ధనసంస్థ. ఇట్టిదే వ్యవసాయదారుల యుపయోగార్థము "అగ్రికల్చరల్ బ్యాంకు" గూడ. దీనికి యాభై రెండు శాఖలు గలవు గాన దేశములోనుండు రయితు లందరకు నందుబాటులో నీ బ్యాంకు గలదు. అదిగాక "సిటీబ్యాంకు" కార్మికులకు ఉపయోగపడుచున్నది. అన్ని బ్యాంకులు ప్రజల సమూహములచే నడుపబడుచున్నను పోటీమాత్రము హెచ్చుగా నుండును.

ఒక ధనాగారము లేగాక వస్తుక్రయవిక్రయసంఘము లెన్నియో కలవు. పెద్దపెద్ద దుకాణములన్నియు ప్రభుత్వమువారి పాలనలోనే యుండును. మిగతవిమాత్రము సహకారసంఘములచేతను, జాయింటుస్టాకుకంపెనీలచేతను నడుపబడుచున్నవి. వ్యక్తివ్యాపార మాదేశములో పూర్తిగ నడుగంటినదని చెప్పవచ్చును. బట్టల "స్టోరు" లు, తేయాకు "స్టోరులు", మందుల "స్టోరు"లు, మొదలగు వన్నియు ప్రభుత్వపు ప్రత్యేకశాఖల పరిపాలనలో నున్నవి. సహకారసంస్థలును, కర్షకసంఘములును వ్యాపారపు పన్నుకొలదిగ మాత్రమే చెల్లించుచుండును. ప్రభుత్వమువారి మిల్లులు వస్తువులను తయారుచేసి సహకారసంస్థల పరమొనర్చును. అవి వానిని విక్రయించుచుండును. ఇతరులతో పోటీగాని, కరవుగాని సంభవించినపుడు వస్తువుల వెలలను ప్రభుత్వమువారు తగ్గించి పోటీకి నిలబడెదరు. మిల్లులలోని యజమానులుగ కార్మికులకిష్టులైనవారినే నియమింతురు. కార్మికుల తగవులను వారిలో కొందరొక సంఘముగా నేర్పడి యజమానుల సహాయముతో పరిష్కరింతురు. వీరి తగవులను గూడవమనిషి యెన్నడు తీర్చ నవసరము లేదు. లాభములో పడియవంతు కార్మికుల యభివృద్ధికై వెచ్చించెదరు. అందుచేత కార్మికులు యజమానులయెడలను, పనియందును మిగుల శ్రద్ధగలిగియుండి తగవులకు స్థాన మొసగరు. యజమానులుకూడ నిరాడంబరముగ కార్మికులతో కలిసి పనిచేయుటచే కార్మికుల గౌరవమునకు లోటు లేదు. అదిగాక కార్మికులకై భీమాకంపెనీలు మొదలగునవికూడ గలవు.

ఇట్లుండుటచేతనే రష్యా త్వరలో నభివృద్ధి గాంచినది. అభివృద్ధికి మూలము ధనమేకదా. అట్టి ధనము ముఖ్యముగ వ్యాపారమువలననే వచ్చును. ఈదేశము వ్యాపారము నందుచేతనే మొదట నభివృద్ధి చేసి, ఆధనమును తదితరవిధములుగ ఖర్చు చేయుచున్నది. విద్యాసంస్థల పెక్కింటిని నెలకొల్పి దేశస్థుల నందరిని అక్షరజ్ఞానము కలవారినిగా నొనర్చినది. నూతనయంత్రనిర్మాణమునందు పెక్కు పరిశోధనల చేయుటకు కొందరను నియమించినది. అదిగాక అక్షరజ్ఞానహీనులను సైతము పాలనావిధమును తెలుపుటకై యెప్పటి వార్త లప్పటి కార్మికులకు వినిపించునటులు ఏర్పాటుచేసినది. అది యెట్లనః ప్రతి సాయంకాలమున వాలుగురోడ్లు కలియు స్థలములందు మార్గశ్రవ యంత్రములను నిర్మించి దినవార్తలను వినిపించుదురు. అందువల పత్రికలను చదువకయే ప్రజలకు నాటివార్తలు తెలియుచుండును. విద్యుచ్ఛక్తిని బాగుగ నాదేశ ముపయోగించుచున్నది.

ఇట్టిదేశ మభివృద్ధి జెందుటలో నాశ్చర్య మేమున్నది? రష్యాదేశమునకును మనదేశమునకును చాల సంబంధముగలదు. అచ్చటవలెనే వ్యవసాయము మనదేశములో విరివిగ జరుగవచ్చును. అనవసరపు ఖర్చులు తగ్గించినచో పంటకాలువల నెన్నిటినో యేర్పరచి వ్యవసాయ మభివృద్ధిలోనికి తెచ్చుట కవకాశ మున్నది. రైలు మొదలగుసంస్థలను ప్రభుత్వమువారు స్వాధీనపరచుకొనినచో ప్రభుత్వమున కెంతయో లాభము చేకూరి ప్రజలు సుఖపడవచ్చును. దేశీయులయందు నిర్బంధవిద్య నెలకొల్పుట కవకాశ ముండును. ధనము లేదను సాకు నశించును. కల్లుదుకాణముల నెత్తివేయవచ్చును. దేశము సత్వరాభివృద్ధి గాంచగలదు.

ఉదయశంకర్

భారతీయనర్తకుడు

ఉదయశంకర్ ఖండాంతరములయందును ప్రఖ్యాతిగన్న నర్తకుడు. వంగీయమగు నొక సద్వంశమున నితడు జనించెను. పదియేండ్లకు పూర్వము ఇంగ్లాండునకు బోయి అచట వర్ణచిత్రరచనమున నితడు కౌశలమును సంపాదించెను. అచ్చట తన సామర్థ్యమును మెరయించి గొప్ప కళాప్రదర్శనములందు బహుమతులను, ప్రఖ్యాతిని గడించెను. శిల్పకళయం దితని కభిరుచి మెండు. సౌందర్య లాలిత్యప్రసాదగాంభీర్యాదిగుణముల వెల్లివిరియించు భారతీయశిల్పవిగ్రహముల నొక్కుమ్మొగి పరికించి, పరిశీలించి, భావించి, వాని సౌందర్యము మననము చేసికొని, వానిస్థితిసన్నివేశములను గుర్తెఱిగి, నృత్యకళ నభ్యసించి యందు ప్రవీణు డయినాడు. యూరపుఖండమున ప్రసిద్ధములయిన మహానగరములయందు నృత్యమొనరించి ప్రఖ్యాతికెక్కినాడు. భారత దేశసంస్థానములను, మహాసభలను నృత్యముచేసి 'ఔరా' అనిపించినాడు. ఈతని ఈకళకు భావము, ఆపాదమస్తకము తాళలయబద్ధమగు శరీరసంచలనము ప్రధానాంగములు. భారతీయనృత్యకళ నుజ్జీవింపజేయ నితడు నడుముకట్టినాడు.

ఇతనివెంట చిత్రకళాకుశలులు, గాయకవాదకశ్రేష్ఠులు నగు పదుగురుభారతీయులు గలరు. వా రందరు పట్టభద్రులు, సద్వంశములవారలు. వారిలో నొకరు ఔత్తరాహగాయకచక్రవర్తి పండిత విష్ణుదిగంబరు నొద్ద పదియేండ్లు గానకళ నభ్యసించినవారు. ఏబదియైదుజాతులకు చెందిన నూటయెనుబది వాద్యముల నుదయశంకర్ తనమేళమున కేర్పరుచుకొనినాడు. ఇంతయు నొరులవలన ధనసాహాయ్య మంతగా లేక తానే నిర్వహించుకొనుచున్నాడు. ఇదికాక:—

ఉదయశంకర్ పదునైదువేల అడుగుల పొడవుగల చలనచిత్రమాలనొకదాని నిటీవల తయారుచేయించినాడు. కళామయ మగు భారతీయజీవితముయొక్కయు, శిల్పాదికళలయొక్కయు, ప్రశస్తనృత్యనాట్యములయొక్కయు గొప్ప దేవతామహోత్సవముల యొక్కయు సుందరదృశ్యము లిందుగలవు. ఈచిత్రమాలకు శబ్దసంయోజనము కావించి సంభాషణ చిత్రములు (Talkies) గ తయారుచేసి యూరపు, అమెరికాఖండములయందు ప్రదర్శింపనున్నాడు.

ఉదయశంకర్ ౧౯౨౨ వ సంవత్సరమున ప్రపంచ విఖ్యాతిగన్న రషియను నర్తకిని పవ్లోవాను కలిసికొని యామెకు భారతీయనృత్యమును నేర్పెను. ఆమెతోడ తానును పెక్కు పాశ్చాత్యనగరములయందు నృత్యము చేసెను. ఈ యిరువురి నృత్యములలో 'రాధాకృష్ణ' నృత్యము మేలుబంతి. ఇతడు యూరపుఖండపు బాలికలకు పెక్కురకు భారతీయనృత్యమును నేర్పెను. ఇపు డా దేశములలో ప్రజలు భారతీయనృత్యప్రదర్శనములనిన చెవి గోసుకొనుచుందురు. ఇట్లు ఉదయశంకర్ భారతీయ నృత్యకళకు పేరుప్రఖ్యాతులను దెచ్చుట కెంతయొ వ్యయప్రయాసములకు లోనయ్యెను.

ఇతడు కడచిన సంవత్సరమున పదునెనిమిదేండ్ల ఫ్రెంచిబాలికను 'సింకీ' అను నామెను తన మేళమున కలుపుకొని ఆమెకు భారతీయనృత్యమును నేర్పినాడు. క్రొత్తభావములను, క్రొత్త యావేశమును గలిగించు క్రొత్తక్రొత్తనృత్యముల నలవరుచుకొనుటకయి యిపుడు యూరపున తిరుగుచున్నాడు. ఇక నొకయేడాదికి తనసమాజమువారితోడ భారత దేశమునకు రానున్నాడు. ఈ చిత్రములు ఆతని వెవ్వేఱు నృత్యప్రదర్శనములు.

నాగనృత్యభేదము
(SNAKE DANCE)
ఉదయశంకర్.

కొండొక నృత్యము
ఉదయశంకర్.

కతియవారు ట్రేడింగు కంపెనీ

జగత్ప్రసిద్ధి గల సర్వజనాదరణీయమైన తలనూనెలు అత్తరులు

మీరు కోరిన సువాసనలు మీకు లభింపగలవు

మనోహర పరిమళముగల తలనూనెలు

వైట్‌రోజ్ హెయిరాయిలు నెం. 777 (రిజిష్టర్డు) :—గులాబీపువ్వుల నిజసౌరభ మిందు గలదు. రోజా పూవుల కాసక్తి గలవారి కామోద మొసగును. వెల సీసా 1-కి రు. 0-14-0.

కుసుమాల్ హెయిరాయిలు (రిజిష్టర్డు) :—తలనూనెలలో సాటిలేనిది. సంపన్నులు మెచ్చినది. వెల సీసా 1-కి రు. 1-0-0.

పుష్పమాలతీ హెయిరాయిలు (రిజిష్టర్డు) :—మాలతీపుష్ప సువాసనతో అతిమనోహరమై హృదయ రంజకమై యొప్పు తలనూనె యిది. వెల సీసా 1-కి రు. 0-14-0.

కోకోనట్ హెయిరాయిలు నెం. 777 (రిజిష్టర్డు) :—కొబ్బరికాయనూనె తలనూనె కుపయోగించునని ప్రతివారికిని తెలియును. కాని ఎట్లు సిద్ధము చేసినచో సరి ప్రశస్తమో తెలియదు. ఈ 777 నెం. రుగాలో (రిజిష్టర్డు) చేసిన యీ కొబ్బరికాయనూనె శుద్ధిచేయబడి దుర్వాసనారహితముగా చేయబడి సూక్ష్మసువాసనా సంకలితముగా జేయబడినది. అందుచే అందరిచే మెప్పునొందినది. వెల సీసా 1-కి రు. 0-14-0.

సర్వజనాదరణీయమైన పుష్పముల అత్తరులు

ఓటోకుసుమాల్ (రిజిష్టర్డు) పరిమళములం డపూర్వచిత్రములు :—అప్పుడు కోసిన పూవులవాసన యీ అత్తరునందు కలదని సౌరభప్రియు లందరును అంగీకరించిరి. సారా అరఖులతో చేర్చిన యితర అత్తరులను జూచి విసుగుచెందినవారి మనోభీష్టమునకు తగిన అత్తరు. ఇది సుకుమారమైన సూక్ష్మసౌరభము వెదజల్లును. వెల ½ ఔన్సు సీసా రు. 2-0-0
¼ ,, ,, ,, 1-0-0

¼ ఔన్సు ఓటో జాస్మిన్ నెం. 777 ¼ ఔన్సు ఓటో మస్క్ 1-0-0
,, ఓటో హీనా నెం. ,, ,, ఓటో నీరోలీ ,,
,, ఓటో రోజ్ నెం. ,, ,, ఓటో బహార్ ,,

ఓటో లిలీబ్లాజం నెం. 777 ¼ ఔన్సు ఓటో సురంగి 1-0-0
వెల ½ ఔన్సు సీసా 1-కి 1-12-0
¼ ,, ,, 1-0-0

పాకింగు పోస్టేజీ ప్రత్యేకము

మాదిరి సీసాలు : రెండణాలు చీట్లు పంపినవారికి కోరిన అత్తరులలో ఒక మాదిరి సీసా ఉచితముగా పంపబడును.

రెండణాల చీట్లు పంపినచో కోరిన తలనూనెలు ఏ సెంటి నైనను మాదిరిసీసాలు ఉచితముగా పంపబడును.

నేడే వ్రాయుడు. దొంగమాదిరులను చూచి మోసపోకుడు.

వీనికి బదులుగా వేనినైనను అంగీకరింపకుడు.

ఖరానా గల ఔషధముల దుకాణము లన్నింటియందును దొరకును. లేదా,

కతియవారు ట్రేడింగు కంపెనీ బొంబాయి (నెం. 4)

అమృతాంజనము

అన్ని నొప్పులకు దివ్యామృతము

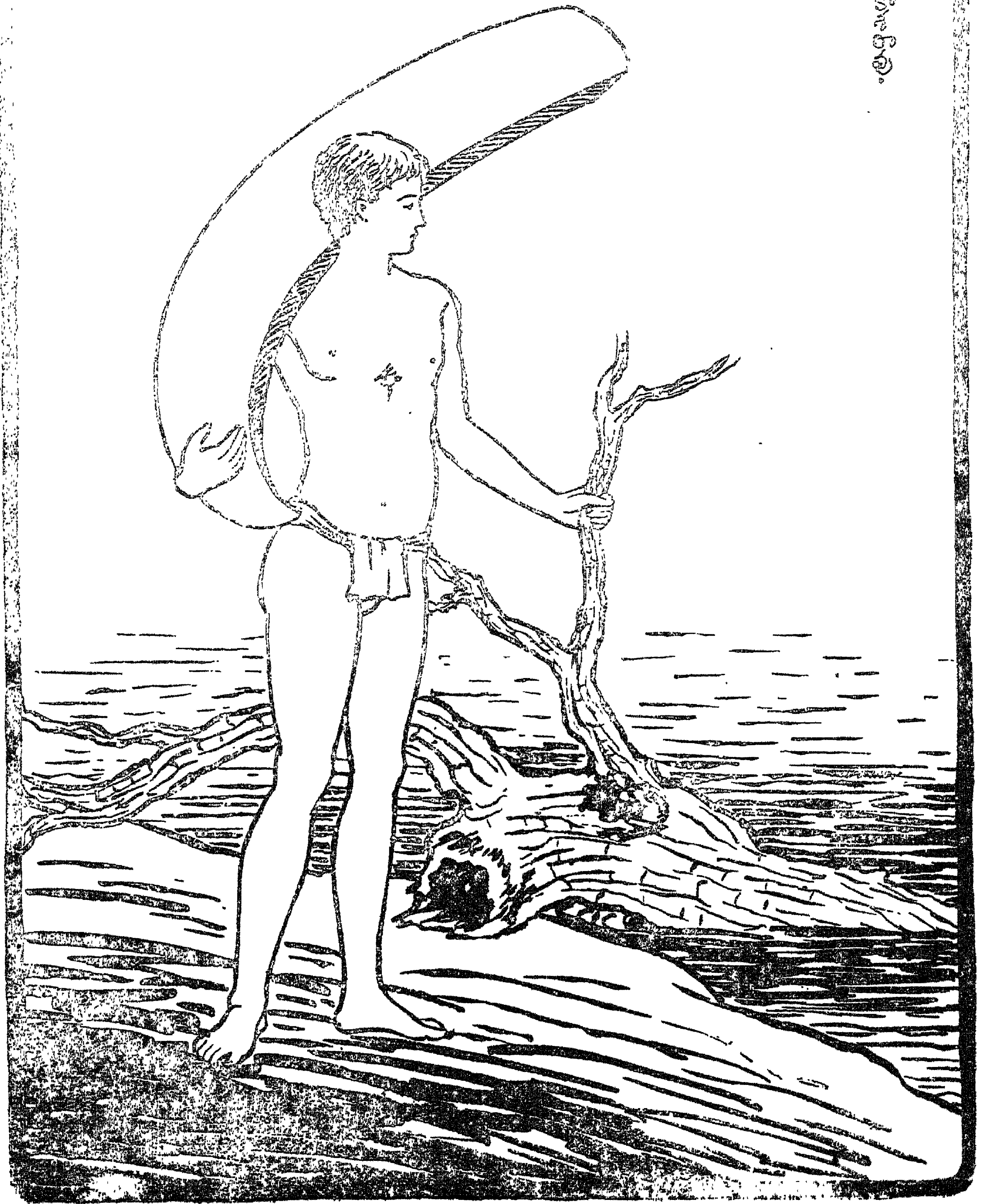

చక్కని డబ్బీతో సహా సీసా 1-కి అణాలు 8 మాత్రమే

అన్ని షాపులలోను దొరుకును

అమృతాంజనం డిపో.,

బొంబయి - మద్రాసు - కలకత్తా

జాబిలి

చిత్రకారుడు: మ. సూ. ప్రకాశరావుగారు.

వరదలు

చిత్రకారుడు : పి. టి. రామారావుగారు.